

AMERICAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
HELD AT PHILADELPHIA FOR PROMOTING USEFUL KNOWLEDGE

Edward C. Carter II, Librarian

March 8, 2002

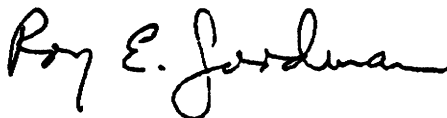
Fe Susan T. Go
Head, Southeast Asia Division
Rm. 110-G HHGL-N
The University of Michigan Library
920 North University
Ann Arbor, MI 48109

Dear Ms. Susan Go,

The American Philosophical Society is pleased to grant permission to convert the microfilm copy of the Philippine titles in our H.H. Bartlett Collection into a digital format. The efforts of the University of Michigan Library and the National endowment of Humanities to preserve, conserve and digitize it's Philippine collection will provide scholars with valuable resources previously difficult to access.

Keep us apprised of the web project's progress, and of course, feel free to contact me should the need arise.

Sincerely,

Roy E. Goodman

Curator of Printed Materials

Class 499.211

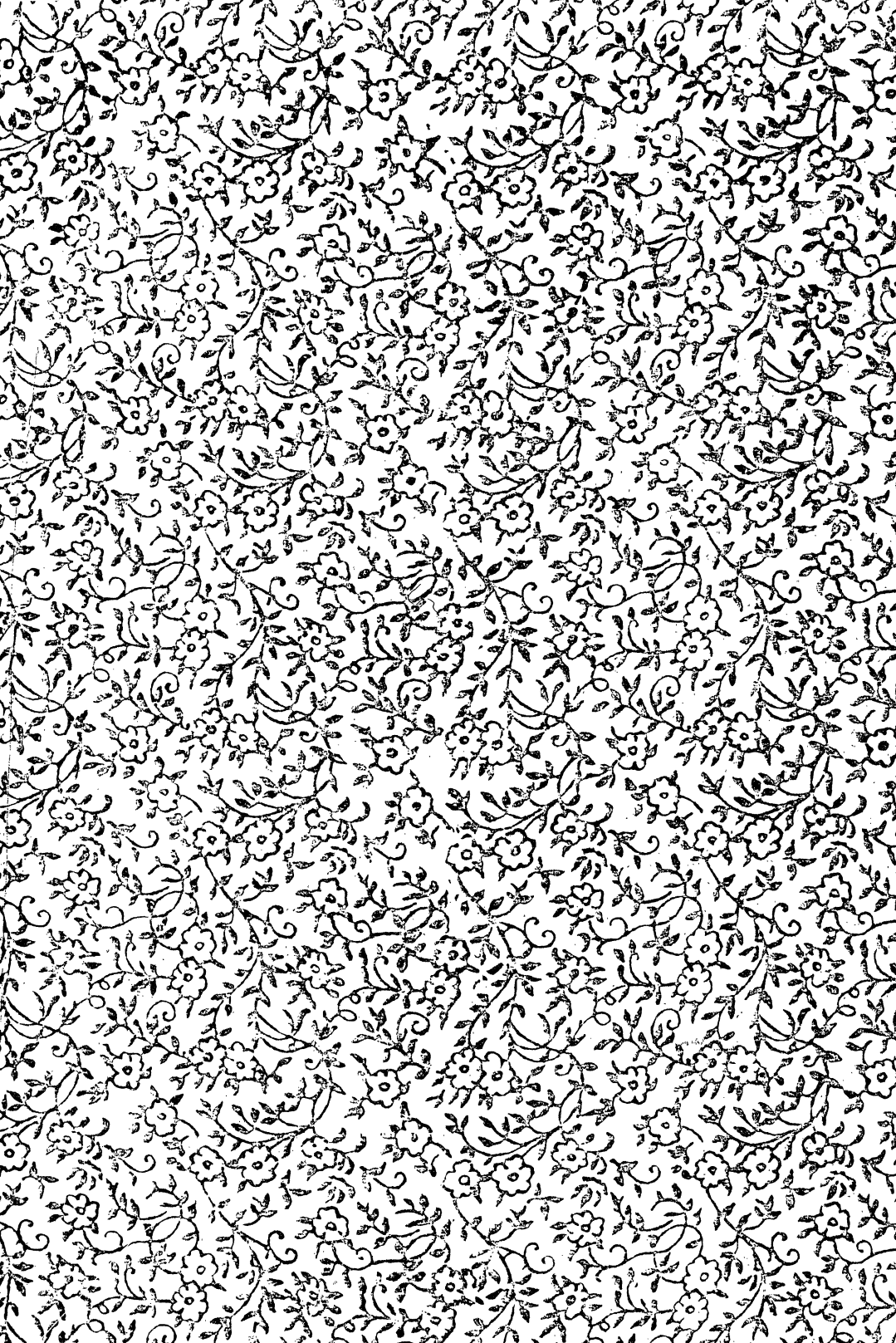
No. 328

NO. 184L

Presented by

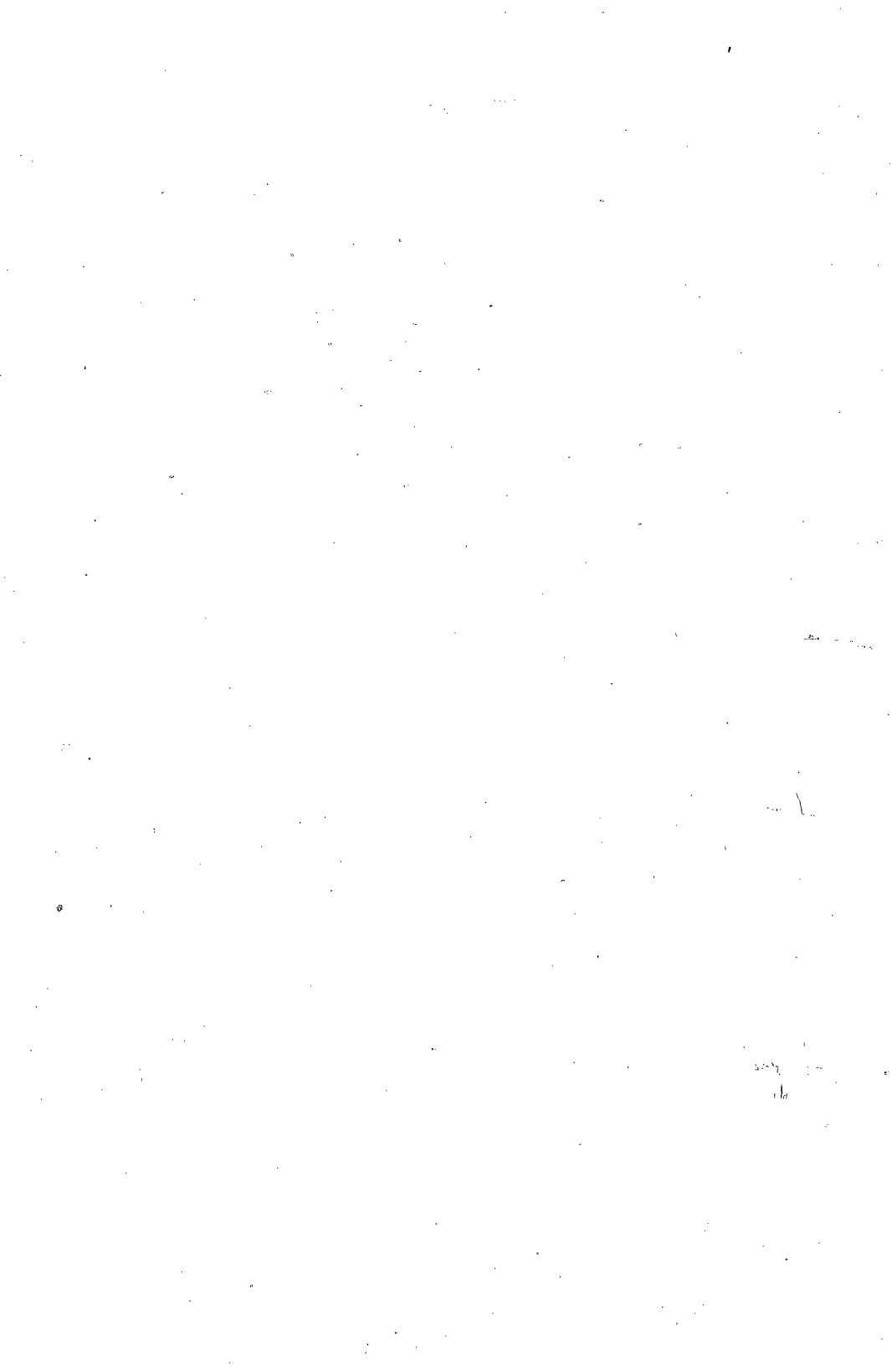
H. H. BARTLETT COLLECTION
ON THE PHILIPPINES NO.

184L

J.H. Bartlett

Manila, 1935

DICCIONARIO

Hispano-tagalog

POR

Pedro Serrano Laktaw,

maestro procedente de la E. Normal, y regente de la E. Municipal de Binondo.

PRIMERA PARTE.

Con las licencias necesarias.

MANILA:

Estab. tipográfico "La Opinión" á cargo de G. Bautista,

Pasaje de Pérez núm. 1, Binondo.

1889.

Es propiedad del autor.

AL EXCMO. SR.

D. Benigno Quiroga L. Ballesteros.

La campaña que sostiene V. E. por la prosperidad de Filipinas y el desarrollo de la instrucción es un título legítimo á la pública gratitud, con cuyo motivo se permite dedicar á V. E. este primer fruto de su humilde trabajo.

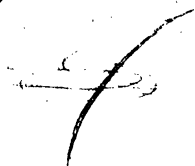
El Autor

A querido hermano

Dominador Gormez

en señal de carino

el autor

PRÓLOGO.

El glorioso pabellón de España, fiel á su misión civilizadora, constituye, hace siglos, un lazo de unión, que identifica en un solo ideal las aspiraciones de la metrópoli y las de este archipiélago.

Con el objeto de est echar tan sagrado vínculo; ante las dificultades que, para esa tendencia unitaria, pueden ofrecer la situación topográfica del país, la diversidad de sus dialectos regionales, y demás circunstancias; se impone desde luego la unificación del idioma, tanto mas realizable, cuánto que á ella se dirigen desde hace algunas décadas, las aspiraciones así del gobierno, como de la clase popular de las islas Filipinas.

Tal es el propósito que alentó al autor, al acometer la empresa de escribir y publicar este *Diccionario hispano-tagálog* y viceversa.

Procedente de la «Escuela Normal de maestros» de esta capital donde había cursado por el corto espacio de tres años las numerosas asignaturas del profesorado; háse dedicado á la instrucción pública desde los primeros años de su juventud, y entusiasta por la enseñanza del castellano, vió estrellarse sus afanes contra la deficiencia de libros que enseñen al tagálog la equivalencia en su dialecto del vocablo español.

La gramática es un arte que prescribe las reglas del bien decir; pero sin diccionario que proporcione las materias del lenguaje, la gramática se agita en el vacío; como que sin los materiales necesarios son irrealizables las teorías del arte.

Con tal motivo, el autor, secundando los nobles propósitos del gobierno, se impuso la misión de emprender esta tarea, si se quiere superior á sus fuerzas, dados los recursos que pueden proporcionar sus antecedentes académicos.

No expresamos en forma de elogio esta última circunstancia. La amistad fraternal que desde la infancia nos une con el autor puede hacer sospechosa la imparcialidad del que suscribe. Consignamos un dato y el público sabrá apreciarlo al emitir su inapelable fallo.

La obra se divide en dos partes:

1.a Diccionario hispano-tagálog.

2.a Diccionario tagálog-hispano.

Una y otra parte hemos examinado al aceptar el inmerecido cargo de prologar la obra y he aquí el resultado de nuestro examen.

En la primera parte encontramos consignados con la debida indicación, todos ó casi todos los verbos irregulares, defectivos é im-

personales, designando los tiempos y personas en que ocurre tal irregularidad. Con esto el estudiante puede tomar por verbos de conjugación regular, aquellos que por lo reducido de la obra no figuran en el diccionario.

Para cada vocablo se da en primer término su significación usual, y luego sus acepciones metafóricas, científicas, artísticas, etc. etc.

Si es derivado, se designa la palabra de que se deriva; y se ha procurado acopiar y señalar aquellos vocablos que separándose de una rigurosa sintaxis se construyen con preposiciones fijas.

Igualmente trae la primera parte gran número de frases adverbiales y locuciones familiares, cuya equivalencia al tagalog no puede obtenerse por medio de traducción gramatical; y por último se consig-nan ejemplos aclaratorios para aquellas frases, cuyo uso ó inteligencia ofrece alguna dificultad.

En cuanto á la segunda parte, ó sea al tagalog-hispano, el libro ofrece un concienzudo trabajo y una constancia sin límites.

Condensando en lo posible la obra se señalan las raíces ó palabras radicales, añadiendo luego sus derivados y anotando frases adverbiales y familiares que se separan del rigor gramatical y constituyen modismos del dialecto tagalog.

Las partículas tagalas tienen un mecanismo de mucha complicación que suele desesperar á los extraños en el estudio del lenguaje. Importa, sin embargo, su conocimiento, pues siendo de gran trascendencia su uso sintáxico, producen ademas el efecto de alterar la esencia gramatical de cada dicción. LÚPA p. ej. significa *tierra* (sustantivo femenino); anteponiendo la partícula KA, diciendo KALÚPA su significado es diverso; és: *condueño ó condueña de la tierra*.—PANAHÓN, *tiempo*, sustantivo masculino; KAPANAHÓN enuncia un adjetivo y significa *contemporáneo, coetáneo*.

Muchas son estas partículas, que, antepuestas ó pospuestas á la palabra radical tagalog, hacen del nombre un verbo, un adjetivo hasta el punto de modificar su significado; y en tan importante materia poco ó nada deja que desear la segunda parte del diccionario.

Tal es el libro que el autor ofrece á la benevolencia del público.

Colmados serán sus afanes, é inmensa nuestra satisfacción, si la obra llegase á contribuir á la difusión del castellano en este archipiélago, que siendo un pedazo de España, debiera ser español en su idioma, como español en su gobierno, español en su religión, en sus sentimientos, en sus hábitos y en sus aspiraciones.

Marcelo H. del Pilar y Gatmaytan.

Kasaysayan nang mañga abreviaturas.

EXPLICACIÓN DE LAS ABREVIATURAS.

a.	Verbo activo.	far.	Farmacia.
ablat.	Ablativo.	filos.	Filosofía.
adj.	Adjetivo.	fís.	Física.
adv.	Adverbio.	fór.	Fórense.
adv. l.	Adverbio de lugar.	fort.	Fortificación.
adv. de m.	} adverbio de modo.	fr.	Frase.
adv. m.		fut.	Futuro imperfecto.
adv. t.	Adverbio de tiempo.	geogr.	Geografía.
agr.	Agricultura.	geom.	Geometría.
alb.	Albeitería.	germ.	Germanía.
anat.	Anatomía.	ger.	Gerundio.
ant.	Anticuado.	gram.	Gramática.
arag.	Aragón.	imperat.	Imperativo.
arit.	Aritmética.	imperf.	Pretérito imperfecto.
arq.	Arquitectura.	impers.	Verbo impersonal.
art.	Arte.	impr.	Imprenta.
astr.	Astronomía.	indet.	Indeterminado.
aum.	Aumentativo.	ind.	Indicativo.
bot.	Botánica.	inf.	Infinitivo.
carp.	Carpintería.	interj.	Interjección.
caus.	Causal.	irón.	Irónico.
cant.	Cantería.	irreg.	Irregular.
cir.	Cirujía.	loc.	Locución.
colec.	Colectivo.	lat.	latino, na.
com.	Común de dos.	m.	Sustantivo masculino.
comer	Comercio.	mat.	Matemáticas.
comp.	Compuesto, ta.	med.	Medicina.
conj.	Conjunción.	met.	Metáfora.
conj. adv.	Conjunción adversativa	mil.	Milicia.
def.	Verbo defectivo.	min.	Minería.
dem.	Demostrativo.	mod. adv.	Modo adverbial.
der.	Derivado.	mús.	Música.
dim.	Diminutivo.	n.	Verbo neutro regular.
disy.	Disyuntiva.	náut.	Náutica.
esg.	Esgrima.	neg.	Negativo.
exp.	Expresión.	p. a.	Participio activo.
extr.	Extremadura.	p. p.	Participio pasivo.
f.	Sustantivo femenino.	palab.	Palabra.
fam.	Familiar.	part.	Partícula.

partit.	Partitivo.	reg.	Verbo regular.
perf.	Pretérito perfecto.	s.	Nombre sustantivo.
pers.	Personal.	subj.	{ Subjuntivo ó presente
pint.	Pintura.		{ de subjuntivo.
pl.	Plural.	sup.	Superlativo.
prep.	Preposición.	teol.	Teología
pres.	Presente.	V.	Vease.
poet.	Poética.	v.	Verbo.
pron.	Pronombre.	vet.	Veterinaria.
prov.	provincia.	v. gr.	Verbigracia.
r.	{ Verbo recíproco ó re-		
	{ flexivo regular.		

PAUNAWA.

1.a Ang dalawang guhit na patindig (||) ay nagpapakilalang ibat-ibat ang kahulugang pinag-gagamitan nang *dicción*; toloy ipinaoonawa kung ang kahulugang ito'y gamit sa kaugaliang pananalita nang madla ó sa pananalita nang ciencia, naglalayag, etc. na ipinakikilala nang mangá abreviaturang *a, met, naut, cir, arat*, etc.

2.a Kapag may dalawang guhit na pahigang nagkakapatong (==), ang salitang susunod sa tandang ito ay babasahing ióna muna ang *dicción*.

3.a Kung isa ang guhit na pahigá (—) ay huag nang iuna ang násabing *dicción*.

4.a Ang letrang may dalang circunflejo para bagá nitó (ˆ), ay ipangungusap nang paimpit ang lalamunan; biglá kun walang ibang acentong kasama su pangungusap na yaon: para nang *salitá, bagá, pahigá* etc.—Kung may acentong na uuna ay sa acento nang iyon ididiin ang pangungusap at pagdating si may circunflejo ay sumpitin lamang ang lalamunan: para nang, *hítá, kítá, hábá, bágá*, etc.

5.a Ang mangá pangungusap na ang habá nang pagsasalitá ay nasalsilabang náuuna sa pangwakas, ang tauag ay *palabra llana ó común*: ang mangá pangungusap na ito'y hindi nagdadala nang anomang acento, kun letrang vocal ang dulo, para nang: *cabeza*; *ulo; abogado*, pintakasi; *nuevo*, bagó, etc; dátapua't nilalagyan nang acento kun consonante ang katapusan, v. gr. *estéril*, *baòg*.

6.a Ang mangá pangungusap, na biglá kung bigkasin ay tinatauag na *palabra aguda*, ang mangá pangungusap na ito'y hindi nilalagyan nang acento, kun consonante ang pang-uakas, v. gr. *cajel, dalandun*, nguni't ina-acentohan kun vocal ang dulo, v. gr. *patò; pulá; sapò*; etc.

7.a Ang mangá pangungusap namang ang hábá nang pagsasalitá sa kanilá, ay sa silabang pangatlo búhat sa dulo, ang tauag ay *palabras esdrújulas*: ito'y láging nagtataglay nang acento v. gr. *Crisóstomo, telégrafo*, etc.

NOTA: Sa matapat na pag-gamit nang mangá babalang ito nananangin ang mahúsay na pagbibigay nang kahulugan sa isang pangungusap, maging sa tagá og, maging sa uikang kastilá man, at ang kapabayaang nang pagtupad nitó ay pangagalingan nang maráming kamalian, at kaguluhán.

ADVERTENCIAS

I. La letra que tiene el acento circunflejo se pronuncia guturalmente, ó sea comprimiendo la garganta al pronunciar dicha letra, y también la respiración para que la acentuación sea perfecta. Si es único en la dicción se carga la pronunciación en dicha

ésta; però si antes del circunflejo hubiese otro acento, la pronunciación se cargará en este y donde se halle el circunflejo se hará la pronunciación gutural ó de compresión laríngea.—Los otros acentos se han usado según ortografía castellana.

II. La letra *h* en tagalog se pronuncia como *j* suave.

III. Las letras *o* y *u*, se sustituyen, lo mismo que la *d* y la *r*, en algunas terminaciones.

IV. Las abreviaturas *ñg* y *ngá*, se leen *ñang*, y *mañgá*, respectivamente.

V. La manera como se pronuncia las sílabas *ang*, *ing* ó *eng*, *ong* ó *ung*, *ñga*, *ñge* ó *ñgi*, *ñgo* ó *ñgu*, la explicará mejor el uso ó la viva voz.

VI. La *gi* ó *ge* se pronuncian *gue* ó *gui* respectivamente.

VII. Creemos hacer, por lo que á nuestra humilde persona toca, un servicio á la filología, adoptando la ortografía empleada por sabios orientalistas, tales como el Ab. Favre, don Manuel Troyano, Humboldt, Jacquet, Pardo de Tavera, etc., y, últimamente, por el M. R. P. Toribio Minguella, de la Merced, agustino recoleto, sabio filólogo, autor de varias obras en tagalog, y á quien debemos el curioso cuanto concienzudo trabajo de *Los estudios comparativos entre el tagalog y el Sanscrito*. De esta manera, fácil es distinguir la raíz y los afijos componentes de cada vocablo, se presenta la escritura menos complicada, y la palabra oral se representa con más exactitud, lo que no sucede con la ortografía hasta ahora empleada.

*mil, frecuente,
cincuenta y
don.*

DICCIONARIO

Hispano-tagalog.

A

Á. prep.. Sa: v. gr. *Ir á Bulakán, paroón sa Bulakan, umibig sa Dios, amar á Dios* || Sa may; malápit; sa v. gr. *Está á la entrada del pueblo, naroon sa, ó sa may pagpások nang bayan, ò malápit sa pagpasok nang bayan* || Hangang. v. gr. *De Manila á Bulakán hay tres horas de camino, magbúhat sa Maynilá* HANGANG *Bulakán may tatlóng horas na lákad* || Parang... v. gr. *á la española, PARANG kastilá, etc.*

ABACERIA f. Tindahan nang sarisari.

ABAJO. adv. l. palab. comp. nang á, at bajo. Sa ibabá; sa lapag; sa lupá || interj. ¡Babá! ¡Panáog!

ABALANZAR. a. comp. ng á, at balanzar. Pagtimbangín ang lagay ng timbangan, magkáisa bagá nang big t ang timtimbang at panimbang. || Isugbá = á. r. Sumugbá sa; duma ùhong sa; lumúsob sa = á los peligros. Sumugbá, dumalúhong sa mangá pangānib.

ABALORIO. m. Mánik.

ABANDERADO. m. mil. Ang oficial, na nagdádala nan bandí á. || p. p. nang abanderar.

ABANDONADO. DA. p. p. ng abandonar, adj. y m y f. Pabayá; tamad || Ualang ayos.

ABANDONAMIENTO. der. ng abandonar m. Kapabayaán.

ABANDONAR. a. Pabayaán; huag kailngain. || Hiualayán ang apomán, ò ang sínoman. || Talikuran, y. gr. TINALIKURAN ang mundo, ABANDONO el mundo. || r. Magpabayá. = a, en, fr. Pabigay sa; patangay sa; magpakàlulong sa.

ABANDONO. m. Capabayaán. || Pagpapabayá.

ABANICAR a. der. nang abanico. Pumaypay; ó paypayán. || met. Hampasín; ó palóin.

ABANICAZO. m. aum. nang abanico. Abanikong malakí, || hampás nang abaniko.

ABANICO. m. Paypay; ó pamay-

ABA

pay.—*en abanico, ó de abanico.* loc. adv. Tabas abaniko, ó hitsurang abaniko.

ABANIQUEO. m. der. ng *abanico.* Pagpapaypay.

ABANIQUERO, RA. m. y f. der. nang *abanico.* Nagtitinda, ó mangagauá nang abaniko.

ABARATAR. a. comp. ng prep. á. at *baratar*; der. ng *barato.* Ipagmura. || Magpangulugi. || n. y r. Mámura, v. gr. *ABARATA el arroz,* NAMUMURA ang bigás.

ABARCAR. a. Lumangkom; sumakmal; lumákom. || Yakapin; yaposin.

ABARRAGANARSE. r. Mangálunyá: pakálunyá.

ABASTECER. a. irreg. como *agradecer,* Ipaggayak, bigyán nang manga kakailanganin || Ipaglaán nang manga kailángang di mafilagan. || r. Magtipon; magtingal ng mga kakailanganin.

ABASTO. m. Baónan; tiningal; gayak; laán, etc.

ABATIR. a. Ihàpay. || Ayopin, || Magpahitá nang loob, ó nang lakás. || n. naut. Málihis ang sasakyán sa kaniyang dápat tumpahín.

ABDICAR. a. Isalin ang korona ó kaharián.

ABDOMEN. m. anat. Pusón.

ABDUCIR. a. irreg. como *aducir.* Ihualay ó ilihís sa gitná ang isang kasangkapan nang katawang tala-gang pinakaúbod ó pinakaaje.

ABEJA. f. Kamumo; pokyotan; liguán.

ABEJÓN. m. Pokyotang lalaki.

ABEMOLAR. a. mús. Ilagay sa bemol ang tugtugin.

ABI

ABERENGENADO, DA. adj. y p. p. nang *aberenengar.* Kúlay talong; ó tabas talong.

ABETERNO. loc. lat. Kapag karaka na; búhat pa sa mulámulá.

ABIERTO, TA. p. p. irreg. nang *abrir,* y adj. Bukás; nakangangà || Aliualas; ualang bákod; ualang súkal. || met. Ualang lhim; palagay na loob at lahat ay ipinaháhayag—met. y fam. *Estar con la boca abierta.* Mâpatanga; mâpatulalá sa anomang nákita.

ABISMO. m. Kàlalimlalaman; lálím na hindî maarok. || Ang inferno || met. Ang ualang hangà, ó hindî maabot nang tawo || met. Kapahamakán, pangàtib, v. gr. *Apártate de ese ABISMO, lumayó ka sa KAPAHAMAKANG iyán.*

ABIZCOCHADO, DA. adj. Parang biskotso.

ABJURAR. a. Manumpá sa pagtalikod sa quináhulugang kamálian. || Talikurang lubós ang anomán.

ABLANDADOR, RA. m. y f. Pangpalambot.

ABLANDAR. a. Palambotín. || met. Pahinahonin, palambotín ang ugá i = *el tiempo* n. fr. Humupá, lumubag ang bagsik nang panahón. || r. Lumambot; mayúmi. || Lumubag ang galít.

ABLUCIÓN. f. Paghuhugas. || Paglilínis.

ABNEGACIÓN. f. der. nang *abnegar.* Pagtalikod sa kaibigang sarili; pagtitíis.

ABNEGAR. a. irreg. como *acertar.* comp. nang latin *ab,* at v. *negar.* Talikuran ang sariling gustò || r. Magbatá; magtiís na sumunod sa katoui-

ABO

ran, etc. || Supilin ang masamang hilig nang púsô, at iayos sa katouiran ó sa kabàitan.

ABOBADO, DA, adj. Tangá; maang; tigil.

ABOCHORNAR a, met. Hiyaín, || Pagalitin, || r. Mahiyà.

ABOFETEAR. a. Tampalín; pag-sasampalín.

ABOGADA. f. Babáying tagapamagitan. || Asawa nang abogado.

ABOGADO. p. p. nang *abogar*. m. Pintakasi: tagapagtangol sa úsap.

ABOGAR. n. Magtangol, || Pamagitan; makiúsap. = *por alguno*. fr. Ipagtangol sa úsap ang kápuà; ipamagitan.

ABOLENGO. m. Kanunuan.

ABOLIBLE. der. ng *abolir* y adj. Mangyáyaring pawlín, ó a'isín; maàlis.

ABOLIR. a. def. hindi guinágamit kundì sa: ger. *iendo*; p. p. *ido*: pres. ind. *imos*, *is*: imperf. *ia*, *ias*, *ia*, *íamos*: perf. *i*, *iste*, etc.: fut. *iré*, *irás*, etc.: imperat. *abollid vosotros*: imperf. de subj. *iera*, *iría*, *iese* etc.: fut. *iere*, etc. Pawlín; alisán; pawalang halagá; lipulin, || met. y fam. Igibá; lansagín.

ABOLSADO, DA, p. p. ng *abolir*. adj. Parang bulá.

ABOLLAR, a. Yúpín; piingín || r. Mayúpi.

ABOMINABLE, der. ng. *abominar* y adj. Kalupitlupit; cahalay-háláy.

ABONANZAR, impers. naút. Luminauw ang panahón; tumigil ang signá.

ABONAR, a. Purihin; patotohanang ang isang bagay ay nabuti. || agr. Pabutihin; patabaín ang lúpá. ||

ABO

Magpalual; manindigan sa ibá. || Pahuayin ang anomán.

ABONO, m. Palual; pagpapalual. || agr. Patabá nang lúpá.

ABORDAR, n. Mábangá ang lábi; tagiliran ó tángos nang isang bagay sa ibá. || Sumadsad; pumundò. = *una nave á, con otra*. fr. Mábangá ang isang sasakyán sa ibá; ó magkábangá ang sasakyán.

ABORRASCARSE, r. Sumiguá; umunós.

ABORRECER, a. irreg. como *agradecer*. Sumalá; kapootán, kasuklamán. || Iuan; pabayaán. Sinásabi sa mga ibong kung málamas ang kaniláng itlog ay infiuán. || r. Magkásuklamán; magkásamaan nang loob.

ABORRECIMIENTO, m. Galit; poot. || Pagkapoot.

ABORTAR, a. Maagasan, maku-nan. || bot. Malagas ang bulaklak, na huag maging bunga. || met. Masayang ang anomang guinágauá, ó ináakalá.

ABORTIVO, VA. adj. cir. Nagas; nakuha. || m. y f. Pangpaagas; pangtunaw nang kabuntisán.

ABORTO. m. Pagkaagas ó agas. || Ang nakuha; ó ipinanganak nang dí panahón. || met. Himalá.

ABOTOGARSE. r. Mamanás; mamagá.

ABOTONADURA. f. Bitonisan. || Pagbibitones ó pagkabitones.

ABOTONAR. a. Ibitones. || Bitonisan ang damit. || n. bot. Magbuko ang halaman. || r. Magbitones nang damit.

ABRACIJO. m. der. nang *abrazo* fam. Yákap, yapós.

ABRASAR. a. Supukin. || Pagba-

ABR

gahin || bot. Lantahin ang halaman nang malabis na init. || Ubusin; aksayahin ang pag-aari || Sirain; gibin. || r. Masúnog; matúpok = *de amor*. fr. Matúpok sa pag-guiliw = *en deseos* fr. Matúpok sa nasa.

ABRAZADERA. f. art. Kasingay; pangyákap.

ABRAZAR. a. Yaposin; yakapin. || Iyakap. || Pumili; mások sa isang oficio. || Ilagom; ipaquisama. || r. Magyakapán; magsubaybayan.

ABRAZO. m. Yákap; yapós. — *Darse el último abrazo*. fr. Magpá-alaman.

ABREVAR. a. Painomín ang mangá hayop.

ABREVIACIÓN. f. der. ng *abreviar*. Kaiklián. Pagpapaikli.

ABREVIAR. a. Iiklián. || Daglin; biglaín.

ABRIGAR. a. Ikanlong || Bala-balan; kumutan. || met. Kupkupín; amponín. || r. Magkanlong; kumubili; magbálot = *bajo techado, en el portal*. Sumílong = *del aguacero* fr. Kumalong sa ulán; ó magpayong, ó magbalabal at nang di mabasá.

ABRIGO. m. Balábal. || Kanlongan sa lamig. || met. Pag aampon; pagkukupkop. || Lugal na kanlong sa hangin.

ABRIR. a. p. p. irreg. *abierto*. || Buksán; ibuká; busbusín || Iwangwang biyakín; palahangin = *a buril*. Dukitin nang buril = *de arriba abajo*. Sipakín. || r. Lumahang; bumuká; mabiyak; bumukadkad. || r. Ipaháyag sa ibá ang sariling lihim; ó magpaháyag; at ang régimen niya sa kahulugang itó ay á, con, v. gr. NAGPAHAYAG SA ákin, SE ABRIÓ *conmigo* ó SE ABRIÓ *ami*

ABS

ABROCHAR. a. Ibitones ang damit.

ABROGAR. a. Pawalang halagá; lipulin ang isang cautusan.

ABROMARSE. r. mar. Magkalutos ang mangá sasakyán.

ABRUMAR. a. Pahirapan; pasakitan nang matinding bigat. || met. Makayamot; makamuhí; makaabala nang malakí. || r. Mabálot, mabatbat nang ulap.

ABRUTADO, DA. adj. Parang háyop, dáhil sa kamangmangán ó kilos na hindi dapat.

ABSOLUCIÓN. f. Pagpapatáwad, ó pagkalág sa sa'a.

ABSOLVER. a. irreg.: p. p. irreg. *absuelto*, es lo usual: pres. ind. *absuelvo, ves, ve, ven*: imperat. *absuelve tú, va él, van ellos*: subj. *absuelva, vas, va, van*. Kalagán sa isang paratang ó sumbong, utang ó parusa. || teol. Patauarin ó kalagán sa sala ang isang nangungumpisal. || Turingan; ó bigyán nang kasaysayan ang anomang bagay na malábò.

ABSONAR. n. irreg. como *acordar*. Huag mátono: madesentonar || met. Umanyoanyò na parang isang tawong bastòs.

ABSORTO, TA. adj. Napatakí; natilihán; nabaghán.

ABSTEMIO, MIA. adj. Ang di nininom nang álak.

ABSTENERSE. r. irreg. como *tener*. comp. nang *abs*, at *tencerse*. Magpígil, || mangilin = *de lo vedado*. fr. Lumayò; umilag sa ibinabawal.

ABSTENCIÓN. f. y

ABSTINENCIA. f. Pangingilin. ABSTRAER, a. como *traer*. Ihi-uay; paghiuayayin; ilayò. || r. Hu-

ABU

miualay; lumayô.

ABSUELTO, TA. p. p. irregular ng *absolver*, adj. Pinatâwad; kinalagan. || Layâ.

ABSURDO, DA. adj. Sawi; ó laban sa katuíran.

ABUELA. f. Nunong babayi; indâ poon, inang tandâ; âpô; impó || Sino-mang matandang babayi.

ABUELO. m. Nunong lalaki; am-bâ poon; amang tandâ; âpô; inkong. pl. Kánunuan ó manga ninúnô

ABULTADO, DA. p. p. ng *abultar* y adj. Malaki ang buntón; lampás ang laki; matambok.

ABULTAR. a. Lakhán ang buntón, || met. Palampasin ang balitâ; palakhín || n. Tumambok.

ABUNDANCIA. f. Kasaganáan; kasawaán.

ABUNDANTE. p. a. nang *abundar* y adj. Sagánâ; sawâ.

ABUNDAR. n. Sumagánâ; dumami; kumapal=*de riqueza*. fr. Sumagánâ sa yaman.

ABUR. adv. Adiós: salitâ sa pag-papaalam.

ABURRIDO, DA. p. p. ng *aburrir*. Nayáyamot; namumuhî.

ABURRIR. a. Magpagàlit; manuksó; yumamot. || r. Mamuhî, mayamot; mapágod=*en casa*. fr. Mamuhî sa bahay.

ABYECTO, TA. adj. Hámak; ualang halagâ.

ACÁ. adv. I. Dito; dinî. || adv. t. Ngayong araw na itó; ngayong oras na itó.

ACABADO, DA. p. p. nang *acabar*, y adj. Yari; tapòs. || met. Lúma; matandâ; sirâ.

ACABAR. a. Utasín; tapusin; ya-

ACA

rfin. || Safrin; ubusin=*con la hacienda*. fr. Ubusin ang pag aarî=*de venir*. fr. Karárating. || n. Mamatay. || r. Mautâs; matapos; maubos.

ACAECER. impers. ger. acaeciendo: p. p. acaecido: pres. ind. acaece; acaecen: imperf. acaecia; acaecian; perf. acaeciò; acaecieron: fut. acaecerá; acaecerán: subj. *acaezca*; *acaecan*: imp. acaeciera, acaecería, acaeciese; acaecieran: acaecerian: acaeciesen: fut. acaeciere: acaecieren: n. Mangyari; magkátaon=*algo à uno*. fr. May mangyaring anomán sa isá=*en tal dia*. fr. Mangyari nang gayong araw.

ACALENTURARSE. r. Masínat.

ACALORAR. a. Painitin. || Pagalítin. || Biglaín. || r. Magínit; magalít. =*con, en, por la disputa*. fr. Magínit sa paquiquipagtalo.

ACALLAR. a. comp. nang *á* at *callar*. Patahanín sa pagsasalitâ, ó sa pag iyak. Sauaín. || Amuín. || met. Pahupaín; patahimíkin. || r. Tumahímik.

ACAMPAR. a. comp. nang *à* at *campar*. mil. Ipahingá ang hukbó sa campamento. || n. y r. mil. Magpahingá ang hukbó.

ACARDENALADO, DA. p. p. nang *acardenalar*, y adj. Namámasâ; nangíngitim; pasâpasâ.

ACARDENALAR. a. Pagpasáin ang katauán. || r. Magpasâ.

ACARICIAR. a. Amuín; himan-himanin. || r. Magamuán.

ACARREAR. a. palab. comp. nang prep. *a*, at v. *carrear*. na der. nang *carro*. Hakutin sa carro. || Hakutin sa balíkat, ó sa ibang paraán. || Pangalíngan; ò maging dahilán nang

ACA

anomán—*á lomo* fr. Hakúting iankás, ó ikalgá sa háyop—*en ruedas*. r. Hakutin sa hila, na ilúlan sa hakutang may gulong—*por agua* fr. Hakúting sa ilog ó sa dágat idaán.

ACASO. m. Pagkakátaon. || adv. Maráhil: sakáli. || Sa tánongán ay *sa bagay?*

ACATAMIENTO. m. Gàlang; kagalangán.

ACATAR. a. Igálang; pangayo-papáan.

ACATARRAR. a. y r. Siponín; másipon.

ACAUDALADO. DA adj. Mayaman.

ACAUDALAR. a. Magtipon nang kayamanan.

ACAUDILLAR, a. Magpúnô sa isang hukbó.

ACCEDER. n. Um-yon sa pasiýá, ó ináakalâ nang ibá. || Tumanngô; umayon. || Ipagkaloob ang hiníhingí—*à la petición* fr. Máyag sa kahilingán.

ACCESIBLE. adj. Malàlapitan; maáakyat.

ACCESO. m. Paglápít; pagsápit. || Pagagulo. || Kadagliang maki-pagquilala sa kangínoman. Karani-uang gamítang kasama nang mangá adjetivong *fácil*, ó *difícil*.

ACCESORIO, RIA. adj. Náraratig, ò kasama nang kalakhan.

ACCIDENTE. m. Kalidad na kápit lámang. || Pagkakátaon. || Biglang sakít.

ACCIÓN, f. Quílos; gauá. Anyó. || Kapangyarihang makagauá nang anomán. || Kuníás nang kamay, ó nang alinmang kasangkapan nang katawán, kun nagsásalitá. || mil. Pagsasalpok

ACE

nang dalawang hukbó.—*de gracias*. Pasasalámat.

ACECHAR. a. Subukan; silipin; bakayan. || r. Manúbok; bumákay.

ACECHO, m. Panunúbok—*en*, *al acecho*. mod. adv. Nanúnubok.

ACECINAR. a. Magpindang nang carné. || r. Mangáyáyat at manuyóng parang pindang.

ACEDAR, a. Asíman; magpa-àsim. || met. Magpagálit; magpasamá nang loob, || r. Umásim, mapanis. || Magálit; sumamá ang loob.

ACEDIA, f. Kaasíman. || Pangangasim nang síkmurá. || met. Kasaklapán nang ugáli.

ACEDO, DA. adj. Maásim. || met. Masaklap na tawo.

ACEITE, m. Langís; banglís. || Lana.

ACEITERA. f. der. sa *aceite*. Sisidlán nang langís; lángisan.

ACELERACIÓN, f. der. nang *acelerar*. Pagbibiglá; pagdadalídali.

ACELERADO, DA. p. p. nang *acelerar* y adj. Gahásá; biglâbiglá.

ACELERAR, a. Biglâin; dalídalín; dalósín. || r. Magbiglá; magdalídali; máuna; umuna.

ACENDRADO. p. p. nang *acendrar* y adj. Dalisay; lubós; ualang dungís.

ACENDRAR, a. Dumalísay nang guintó; pílak, etc. || met. Linisin; dalísáin ang anomán.

ACENTO. m. *mús.* Tono nang boses. || Gram. Kudlit sa ibábaw ng *vocal* na nag papaquilalang mahálá ang pag bibigkás nang letrang yaón.

ACENTUAR. a. *gram.* Mangúsap nang magaling. || Maglagay nang kudlit sa ibábaw nang *vocal*.

ACE

ACEPAR. n. Magugat ang halaman.

ACEPCIÓN. f. Kahulugan nang isang salita.

ACEPILLADURA. f. Pagkakatam. || Pinagkataman.

ACEPILLAR. a. Katamin, ó kumatam nang kahoy. || Linisin nang escoba ang damít. || met. Linangin; husayin ang magaspang na paguugali nang sinoman.

ACCEPTABLE. der. nang *aceptas* y adj. Matatangap; ó karampatang tangapin.

ACEPTAR. a. Tangapin ang iniialok, ibinibigay. ó ipinagbibilin na anomán.

ACEQUIA. f. Sangkang patubigan. || Bangbang.

ACEQUIAR. a. Gumawá nang sangká; lagyan nang sangká.

ACERA. f. Piling nang lansangan, na, nalalatagan nang baldosa, bató, etc.

ACERADO, DA. p. p. nang *acerar*, y adj. May patalim na subó.

ACERAR. a, Lagyan, ó subuan nang patalim ang anomang kasangkang pamútol, ó sandata, || Haluan nang tintura nang patalim ang tubig, ó ibang linomin; ó lubugan ang tubig nang nagbabagang bakal. || r. Maguing parang bakal.

ACERBIDAD. f. Kasaklapán. || met. Kabagsikan.

ACERBO, BA. adj. Masaklap. || met. Mabangis.

ACERCA. prep. Tungkol sa; hinggil sa: halimbán, *Hablar ACERCA de esto, magsalita TUNGKOL dito ó TUNGKOL sa bagay na ito, ang régimen niya'y de.*

ACI

ACERCAR. a. Ilapit; idatig. || r. Lumápit; dumátig, = *à la ciudad*. fr. Lumápit sa ciudad.

ACERO, m. Patalim. || met. Sandata.

ACERTADO, DA. p. p. nang *acertar* y adj. met. Tamá; mabuti; ganap.

ACERTADOR, RA. m. y f. Ang tumatamá; ó mapagtamá.

ACERTAR. a. irreg. ger. *ando*: p. p. *ado*: pres. ind. *acierto, tas, ta, tan*: imperat. *acierta tú, acierte él, acierten ellos*: subj. *acierte, tes, te, ten*. Tamáan. || Matutuhan, makita; masunduan. || Matumpakan; matagpuan. || Magkataon. || n. Matumpak.

ACERTIJO m. Bugtong, palaisipan.

ACERVO. m. Buntón nang maliliit na bagay, para nang palay etc.

ACETRE. m. Panatò; panimbá. || Benditahang muntí na dadalhan nang tubig na bendita.

ACEZAR. n. Humingal.

ACIAGO, GA. adj. Ualang palad; sinasamá.

ACIBAR. m. Ang katás nang asibal na ito'y mapalit. || met. Kapaitan, kadalambahatian; súkal nang loob.

ACIBARAR. a. Lagyan nang asibar. || met. Magbigay kapaitan; ó kasukalang loob.

ACICALADO, DA p. p. nang *acicalar* y adj. Maquinang. || met. Magandá; malinis at magandá.

ACICALAR. a. art. Pakalinisin; bulihin ang sandata. || r. met. Pakayosin; husayin at linisin ang mukhá, buhok, pananamit, etc.

ACIDEZ. f. Kaasiman.

ACIDO. adj. Maasim. || m. Pag

ACL

kakatimplatimplá nang ilang *sustancias químicas*, na kun tawagin ay *ácido*.

ACIERTO. m. Pagkápaanyô; pagtámá. || met. Karunungan magísip, at kabihasanhán sa guinágauá. || met. Pagkakátaon.

ACLAMACIÓN. f. der. nang *aclamar*. Sigaw nang sangbayanán sa paghahalal; pagpuri, ó pagtatagumpay.

ACLAMAR. a. Ipagdiwang; ipagáwit, ang sínoman. || Ihalal na ipag-sigawan nang madlá ang sínoman. || r. Dumaing; maghimutok.

ACLARAR. a. Liuanagan, pali-nawan. || Dalangan; hawanin. || met. Magpaliwánag; saysaying paliwanagan. || n. y r. Magliwánag; lumínaw; tumínig.

ACLARATORIO, RIA. adj. der. nang *aclarar*. Pangpaliwánag; kasayan nang anomang malábong in-sindihin.

ACLOCARSE, r. irreg. como *acordar*. Humalimhim ang manok. || Maningkayad.

ACOBARDADO, DA. p. p. nang *acobordar*. adj. Takot.

ACOBARDAR. a. Manákot. || r. Matákot.

ACOCEAR. a. der. nang *coz*. Mag-sikad; ó maníkad. || met. Yumúrak; sumipháyô.

ACOCHARSE. r. Tumágô; mag-subsob.

ACODO. m. agr. Suplín na may tabon.

ACOGER. a. Magpatúloy; ó paluyin ang kápuá sa báhay. || met. Magampón. || r. Maghinakdál; magtágô. || met. Magdahilán at nang ma-

ACO

takbán ang anomán, na huag mápansin. || r. Sumalílong.

ACOGIDA. f. Pagpatúloy; pagtangáp sa kápuá tawo. || Pagaampón.

ACOGOLLAR. a. Takbán ang mangá halaman. || r. Magtalbós ang halaman.

ACOGOMBRAR. a. adj. Bayubúan; ó tabunan ang halaman at nang lumabás na maputi.

ACOLITO. m. Ministro sa pagmimisa.

ACOLLONAR. a. Tumákot; ó manákot. || r. Matákot.

ACOMETER. a. Bumangá; lumaban; dumaluhong, makipaglamas; manibásib. || Magpamuláng gumauá nang anomán.

ACOMODADIZO. adj. Madalíng maquibágay.

ACOMODADO, -A. p. p. nang *acomodar* y adj. Nábabagay. || Mayaman; ginhawa. || Katamtaman. Kung halagá ang pinagúusapan.

ACOMODAR. a. Iayos; ibigay iúkol. || Ilagáy ang anomán sa luga na carampátan. || Magpayo sa nagkákagalit. || Ilagay sa katungkulan ang sínoman. || r. Maquibágay=*a*, con *su hermano*, maquibágay ó maquipagkásundô sa kanyáng kapatid.

ACOMODO. m. Katungkulan; hánap búhay.

ACOMPAÑAMIENTO. m. Pagsama. || Kasama; kaalakbay.

ACOMPAÑAR. a. Sumama; umabay; pumatnúgot. || met. Isama; idagdag ang isang bagay sa ibá. || r. Magmasama=*con, de ricos*. fr. Makasama sa masasalapí.

ACONGOJAR. a. Humapis; ymamot. || r. Mahapis; mayamot; ma-

ACO

dalamhàti; madowahagi.

ACONSEJAR. a. Humátol; magpayo. || r. Tumangáp nang hátol; ò pahátol; papayo; sumangúni.

ACONTECER. impers. ger. aconteciendo: p. p. acontecido: pres. ind. acontece, acontecen: imperf. acontecía, acontecían: perf. aconteció, acontecieron: fut. acontecerá, acontecerán: subj. *acontezca, acontezcan*: imperf. aconteciera, aconteciera, aconteciese: acontecieran, acontecieran, aconteciesen: fut. aconteciere, acontecieren. n. Mangyari.

ACONTECIMIENTO. m. Pangyayari.

ACOPIAR. a. Magtipon; ipunin.

ACOPIO. m. Pagtitipon; pagitpon.

ACOQUINAR. a. fam. Tumákot; manákot. || r. Matákot.

ACORDAR. a. mús. Pagbagayin ó pagtonohin ang instrumento ó boses. || a. irreg. ger. acordando: pres. ind. *acuerdo, das, da, dan*: imperat. *acuerda tú, acuerde él, acuerden ellos*: subj. *acuerde, des, de, den*: Pagsangayunan; pagkáisahan ang anomán. || Pagkásundoin. || Ipasiyá. || Husayin ang anomán bago ilagdá. || Ibágay; pagbagayin. || Ipaalaala. || n. Mabay; máakmá ang sang bagay sa ibá || Máayos; máalaala; mag-gunamgúnam. || Umayon, ò mangagkáayonayon; magkáisa-isa; magsang usapán.

ACORDEÓN. m. Kurdión.

ACORNEAR, a. Manuag.

ACORRALAR. a. agr. Kulungin sa kural ang mangá háyop, || Magkural; magbákod, || Kulungin ang isa sa makipot, ó gipit na lagay. || met. Gipitin ang sínoman hangang sa maualán nang málabasan at máisa-

ACR

got. || Tumákot.

ACORTAR. a. y n. Magikli; magliít, ó magpaunti nang anomán. || r. met. Maumíd; madungô; mahiyá.

ACOSAR. a. Umùsig; habulin || met. Magpahírap; dumuahagi.

ACOSTADO, DA. p. p. ng *acostar*. adj. Nacahigá.

ACOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Isandig. || Ihigá; itaglid. || Ihilig; || r. Mahigá; humflig. || Tumaglid. || mar. Manglid ò lumápit sa pasigan ang sasakián.

ACOSTUMBRADO, DA. p. p. nang *acostumbrar*, y adj. Datihan; bihasa; hiratí; dāmag.

ACOSTUMBRAR. a. Hiratihin; papamihasánin. || n. y r. Mamihasa; maratihan; maugallán; mahirati.

ACOTAR. a. Lagyán nang hangá ó tandá ang pagaáring lupá. || Bakuran. || met. Lagyán nang tandá ang anomán. || met. Kotohan.

ACRE. adj. Masaklap; nanínigid. || met. Ang mapait; ó matigás ang ugáli. || Salitáng matigás, at masakit = *de condición*. fr. Masaklap an pag-uugáli.

ACRECENCIA. f. Karagdagan; paglakí; ò pagdami.

ACRECENTAR. a. n. irreg. como *acertar*, y

ACRECER. a. irreg. como *agradecer*. Lakhán; paramihin; dagdagán. || n. Lumakí; dumami.

ACREDITADO, DA. p. p. nang *acreditar* y adj. Bantog; balítá.

ACREDITAR. a. Purihin; patotohanang mabuti ang sínoman, ó ang anomán. || Magpatotoó. || r. Magca-fama; ó mabantog; mabunyi.

ACREEDOR, RA. m. y f. Pi-

ACT

nagká kautangan. || met. Nàdarapat magkamít nang anomán.

ACRIBAR. a. Bumithay. || met. Pagbutasbutasing párang bithay. || r. Magcábutasbutas na párang bithay.

ACRIMINAR. a. Magbúhat, ò buhatan nang casalanang malakí; paratangan. || Magbigay, ó bigyang sala.

ACRIMONIA. f. Kasaklapán. || Kasungítan nang ugál; katigasang manalitá.

ACRISOLADO, DA. p. p. nang *acrisolar* y adj. Dalísay.

ACRISOLAR. a. Dumalísay nang gintó ó pílak. || met. Paliwanagan; pagtibayin ang isáng katotohanan.

ACRISTIANAR. a. Fam. Buminyag ó binyagán. || r. Magbinyag.

ACTA. f. Súlat na kasaysayan ng pinagusapan sa huntá ó kapisanan. Kagamitán sa plural.

ACTITUD. f. Pagkálagay; kalá-gayan; ó tayò nang anomán.

ACTIVAR. a. Tulinan; ipadali-dali; umapurá.

ACTIVIDAD. f. Kadalián; kalik-sihán; kasipagan.

ACTIVO, VA. adj. Maliksí. || Masipag; maágap. || Madali; mabísá.

ACTO. m. Gawá; kilos. || Báwat isá nang bahagi nang komedia. || Ang mangá *conclusiones*, ò palagay na ipinaglálaban at ipinagtátangol sa mangá universidades ng nagáaral doón.

ACTOR. m. Komediante ng lalaki.

ACTRIZ. f. Komediante ng babayi.

ACTUACIÓN. f. der. nang *actuar*. for. Paggawá nang akto; ó pag akto nang isáng pùnd.

ACTUAL. adj. Kasalukuyan.

ACTUAR. a. for. Gumawá nang autos, ó umakto. || Sa mangá univer-

ACU

sidad ay magtangol nang mangá *conclusiones*. || met. Magbulaybulay. || n. Nuynuyin, ó pagarálang mabuti.

ACUÁTICO, CA, adj. y

ACUÁTIL. adj. der. sa latin. Ang náuukol sa túbig ó tumátahan sa túbig.

ACUCHILLAR, a. Mangíwá; managá; mamook. || r. Magpámookan nang espada; ó magiwaán.

ACUDIR, n. Dumaló; gumibik; umabúloy. || Magpalagí sa isáng lugal. || Magsakdal; maghinakdal sa kangínoman = *al remedio*. fr. Dumulog sa kagámutan, ó sa ikagágaling.

ACUEDUCTO. m. der. sa latin. Pádaluyan nang túbig; alulod; sang kang batò, na talagang guinauá.

ACUERDO. m. Pinagkáisahan; ó pasiya nang kapisanan.

ACULEBRAR. n. náut. Itáli ang isang láyag sa kaniyang palo.

ACULLÁ adv. l. Doón.

ACUMULAR, DA. p. p. nang *acumular* y adj. Nakabuntón; nagkákasama.

ACUMULAR, a. Paglakipin; pagpisanin. || Magtipon; magbuntón || Magbintang; magbúhat ng anomang sala.

ACUÑAR. a. Magtatak nang salapi; magtalá. || Magkunyás; ó magkálang.

ACUOSO, SA. adj. der. sa latin. Matúbig.

ACURRUCADO, DA. p. p. nang *acurrucar* y *acurrucarse*. y adj. Nakapamaluktot.

ACURRUCARSE. r. Mamaluktot na magbálot; mangalungkot.

ACUSACION. f. der. ng *acusar*. Sumbong; hablá.

ACH

ACUSE. m. Ang pagtawag nang bató sa alinmang laró.

ACHACAR. a. Dahilanín; ò sankalanin ang ibá, sa isang masamang gawá.

ACHAQUE. m. Damdam; ó láging sa'it. || Ang panahón nang mga babayí, ó regla. || met, Dahilán. || pl. Dahídahilán.

ACHAROLAR. a. Gawing tsarol.

ACHICADOR, RA. m. y f. Pangliit. || naút. Limás.

ACHICAR, a. Magpaliit; magpauntí. || naút. y min. Maglimás. || r. Lumpit; umuntí. || Kumati.

ACHICHARAR. a. Tayantanging parang satsarón sa apoy, sa hangin, ó sa ínit man nang áraw. || r. met. Matuyó mangalirang nang lábis ang anomán.

ACHINELADO, DA. adj. Saping parang sinelas.

ACHIOTE. m. bot. Atsuete, na kahoy ó bunga nitó.

ACHISPAR. a. Lumangó. || r. Magmaláinibay; ò medio malangó.

ADAGIO. m. Kasabihán; kauikaán, talinhágá.

ADALID. m. Púnó nang mangá bayani ó nang sundalo.

ADAMADO, DA. adj. Asal; anyó at mukhang babaye.

ADARGA. f. Calásag.

ADECENTAR. a. com. *acertar*. Linisin, husayin at gayakín nang karampatan. || r. Maglínis, maghúsay nang katawán at manamít nang karampatan. || met. Gumayak; magsoot nang damit na pamistá.

ADECUADO, DA. p. p. nang *adecuar*. y adj. Iúcol; bágay; dápat.

ADECUAR. a. Pagbagayin, pag-

ADE

ayosin.

ADELANTADO, DA. p. p. ng *adelantar* y adj. Pangahás. || m. Nang unang panahón ay ang gobernador ng isang malaking lupáin.

ADELANTAR. a. Dalidalin; manguna nang lákad. || Iagap. || met. Pagpaláin. || r. Lumaló; humigit sa ibá sa dúnong, ó sa anomán. || r. Umuna; umagap. || n. Másulong sa pagaáral; sa paglakás nang katawán. || *ó otros* fr. Máuna sa ibá.

ADELANTE. adv. l. Dakoroon.— *En Adelante.* adv. t. Sa ululí; sa háharaping panahón. || *Adelante!* interj. Súlong.

ADELGAZAR. a. Liitan; nipi-sán. || Magligís. || r. Magkayáyat.

ADEMA. f. min. Tókod sa mangá mina.

ADEMÁN. m. Quilos; astá—*en ademán*. fr. Nakaastang.

ADEMÁS. m. adv. m. Bukod; tángi; halimbáwá *ADEMAS de esto*; *BUKOD sa rito*.

ADENTRO. adv. l. Sa loob. || interj. Pások!

ADEREZAR. a. Pagigihin. || Pamutíhan. || Pagyamanin. || Guisahin; ò lutúin ang pagkáin. || r. Gumayak.

ADESTRAR. a. irreg. como *acertar*. Akayin; iturò; sanayín; bihasahin. || r. Mátuto; mabihasa; masanay. — *ó esgrimir*. fr. Masánay sa esgrima.

ADEUDADO, DA. p. p. nang *adeudar* y adj. Mautang; ó maráming utang.

ADHERENCIA. i. Pagkakálan-kap; pagkakamagának; pagkakásama.

ADHERENTE. p. a. ng *adherir*. adj. Kalàkip; kasama; ó kaugnay nang anomán. || m. pl. Mangá kasan-

ADI

kapan nang isang bágay.

ADHERIR. n. y r. irreg. como *herir*. Maquisánib; makiisá sa panukálá nang ibá; kumampí. || n. Kumápit; kumákab ng mahigpit. = *à otro* fr. Kumampí; umayon sa ibá.

ADICIONAR. a. Dagdagán. || r. Máragdagan.

ADIESTRAR. a. Turúan; akayin; sanayin || r. Magsánay.

ADIETAR. a. Papangilinin sa pagkain.

ADINERADO. DA. p. p. nang *adinerar* y adj. Masalapi.

ADITAMENTO. m. Caragdagan; dagdag.

ADIVINANZA. f. Bugtong. || Húlá.

ADIVINAR. a. Humúlá. || Tumúring.

ADIVINO, NA. m. y f. Manghuhúlá.

ADJETIVO. m. gram. Ang salitang isinásama sa ngalan nang mangá bágay, ng magpapaliuánag nang kanilang kahulugán, para nang *mabuti, masamá, mapuli*, etc.

ADJUDICAR. a. Iposesión nang hukom ang isá sa anománg pagarári || r. Umangkin; umári ng anomán.

ADJUNTO, TA. adj. Kalákip; kasama.

ADMINISTRAR. a. Mamahálá; kumalingá. || fam. Magpakumpisa; magbigay nang *viático*, ó ibá pang sacramento sa may sakít.

ADMIRABLE, der. nang *admirar* y adj. Kagilágilalás; katakátaká; kahangahángá.

ADMIRACIÓN. f. der. nang *admirar*. Pangigilalás; hángá. || Isá sa mangá signo nang pagsúlat na ang

ADM

hitsura ay ganitó (||)

ADMIRAR. a. Makapangilalás, pagtakhán. || r. Mangilalás; matilihán; magtaká = *de un suceso*. fr. Magtaká sa isáng pangyayari.

ADMISIBLE, der. nang *admitir*. adj. Dapat tangapín; ó matátangap.

ADMISIÓN. f. der. nang *admitir*. Pagtangáp.

ADMITIDO, DA. p. p. nang *admitir* y adj. Pinápayagan; tinátangap. — *Mal admitido*. Kinapupután.

ADMITIR a. Tumangap. || Ipahintúlót, pumáyag.

ADOBAR. a. Magadobo. || art. Kumulít nang balát.

ADOBO. m. Sabaw na pinaglimbakan nang lamángkati. || Pangkultí.

ADOLECER. n. irreg. como *agradecer*. Magkasakit; magpighatí. || r. irreg. Mahabag.

ADOLESCENCIA. f. Kabagun-tawohan; ò kadalagahan. Edad nang tawo búhat sa labing ápat hangang dalawang puo't limáng taón.

ADONDE. adv. l. comp. nang *á* at *donde*. Saán, ó saáng bandá.

ADOPTAR. a. Anakín; kupkupín na párang anak. || Tangapín at sundín ang anománg kaugalián.

ADORAR. a. Sumambá sa Dios. || met. Manintang masákit. || r. Mag-sintáhang malábis. — *Adorar á Dios*. fr. *SUMAMBA sa Dios*. — *Adorar en sus hijos*. fr. *SAMBAHÍN, ó SINTAHÍN sa kanyáng mañgá anak*.

ADORMECER. a. irreg. como *agradecer*. Patulúgin; alúin at ng mákatulog. || met. Libangín ang isá sa kanyáng ginágauá. || Pahimpilín ang sákit, dalamhátí, etc. || met. Pulpulín ó pahináin ana isip, pangdamamd,

ADO

etc. || r. Máidlip; mákatulog. || Mátahimik. || Humíná; pumurot ang ísip; maging maáng, etc. || Mangímay; mamahid.

ADORNADO, DA. p. p. nang *adornar* y adj. May gayák; nakapamuti; nahíhiyasan.

ADORNAR. a. Pamutihan; gayakan = *con sedas*. fr. Hiyásán nang sutilá. || r. Maghiyás.

ADORNO. m. Pamuti; hiyás.

ADQUIRIR. a. irreg. pres. ind. *adquiero, res, re, ren*: imperat. *adquiere tú, adquiera él, adquieran ellos*: subj. *adquiera, ras, ra, ran*. a. Tamuhín; kaintán. || Magakibat; magtipon.

ADREDE. adv. m. Sadyâ; tinalagá; tikis.

ADUCIR. a. irreg. ger. *aduciendo*: p. p. *aducido*: pres. ind. *aduzco*: perf. *aduje, adujiste, adujo, adujimos, adujisteis, adujeron*: imperat. *aduzca él, aduzcamos nosotros, aduzcan ellos*: subj. *aduzca, cas, ca*, etc.: imperf. *adujera, aduciría, adujese*, etc.: fut. *adujere, res*, etc. a. Maghánay nang matúid; magharáp ng prueba. || Magdagdag nang matúid na ipagtibay nang anománg pinagtatalunan.

ADULACION. f. der. nang *adular*. Hítô.

ADULADOR, RA. adj. Mapanghibô; mapuri.

ADULAR. a. Humíbô.

ADULTERACIÓN. f. der. nang *adulterar*. Pakikiapi sa may asawa, || Paglalahók nang ibáng bagay sa hindi dapat paghalúan.

ADULTERAR. a. Makiapi sa may asawa; o sa hindi asawa. || a. met. Halúan, lahukan ang isáng bagay ng anománg ibá. || Siráin; pasamaín.

ADU

ADULTERIO. m. Pagsíra; pananampalasan; paglililo sa asawang sarili ó sa asawa nang ibá.

ADULTO, TA. adj. Ang na edad na labing-apat hangang dalawang puot limáng taón.

ADUNAR a. Ilákip; isáma; isá-nib. || r. Makisalamuhá; makipisan.

ADVENEDIZO, ZA. adj. Ang tagá ibang lugal, na, naninirahan sa isang bayan, na ualang hanapbúhay. || Himàsok. || Ang tagá ibang lugar.

ADVERBIO. m. Gram. Isá sa siam na bahagui nang pinangangalang *oración* sa *Gramática* na isinasama sa verbo at nag-ayos at tumitiyak ng kaniyang kahulugán.

ADVERSARIO. m. Kalaban; kaauay; katalò.

ADVERSIDAD f. Kakulangang pàlad; samà; hírap || pl. Mangá karuahaginan; kasaliuaang pàlad.

ADVERSO, SA. adj. Salang pàlad.

ADVERTENCIA. f. Paunawa. || Babalâ. || Hátol, ó payo. || Pagiingat.

ADVERTIDO, DA. p. p. nang *advertir*. y adj. Maingat; sanay; matalas.

ADVERTIR. a. y r. irreg. como *sentir*. Halataín; masdán; uarín Itángâ || Ipagpàuna; || Ibalítâ; ibabalâ || Mapansin; máhalatâ.

ADVIENTO. m. Ang apat na lingó, na nauuna sa Paskó nang panganganak sa ating Panginoong Jesucristo.

AECHADURA. f. Pinagtahipán; pinagsilihán, etc.

AECHAR. a. Tahipán; agagin, bithaín.

AFA

AECHO. m. Pagsilî; pagagag.

|| Násili; náagag.

AEREO, REA. adj. der. sa latin. Nanínirahan sa hángin; nasa hángin. || Punô, ó tigma nang hángin.

AFABLE. adj. Mapagbigay loob. || Maámô; banáyad na loob. = *con, para, para con todos.* fr. Mapagbigay loob sa lahat = *en el trato.* fr. Banáyad sa paquiquipagúsap.

AFAMADO, DA. adj. Bantog; bunyî.

AFÁN. m. Pagsusumákit. || Pagpapágod. Lalong kaugaliang plural na gamitin.

AFANARSE. r. Magsumákit; magpakapagal; magpumílit = *en la labor.* fr. Magpakasíkap nang paggawá = *por ganar.* fr. Magpumílit makáquita.

AFEAR. a. Papangitin. || met. Haláyin; kutyáin. || Humálay; lumabás na mahálay; pumángit.

AFECCIÓN. f. Pagmamahal. || Pagkáwili; hílig; pagkábuhos nang loob sa anomán, ó sa kangínoman. || Dalamháti, ó anománg ibá pang karamdaman nang pusô.

AFFECTUOSO, SA. adj. Maírog; mapagpakítang loob.

AFEITAR. a. Umàhit. || Padparán nang dahon ó sangá ang mgá halaman.

AFEITE. m. Pamúpol sa mukhá.

AFERRAR. a. Tangnán ng mahigpit. || naút. Tiklopsín ang láyag, at supling ipúgal nang bàkal. || r. naút. Pagpugalin ang dalawang saksayán nang pangáwit na bàkal at nang hindi maglayô. || r. met. Manghawak. || Ipaglaban ang nálalaman. = *à, en sa opinión.* Manghawak, ma-

AFI

natili sa kaniyang pasiya.

AFIANZAR. a. Pagtibayin; ó bigyang katibayan = *de calumnia* fr. for. Kunan, ó hingán nang katibayan, ang naghablá, sa sumbong niyá, at nang kun dí matunayan ang kaníang demanda, ay magdusa sa malí niyang sumbong. || r. Maníbay; maglaban = *en, sobre los estribos.* fr. Manibay sa estribo.

AFICION. f. Pagkáwili; pagkáhlilig nang loob, pagguúliw.

AFICIONAR, a. Pawilihin; pagiliwin. || r. Máwili; gumiliw || *à, de alguna cosa.* fr. Máwili sa anomán.

AFILADERA. f. Hasaán. || Tágisan.

AFILADO, DA. p. p. nang *afil* y adj. Matalim; matalas; matulis.

AFILAR. a. Ihásá; itagis; patalimín = *en la piedra* fr. Ihà-à sa batô.

AFINAR. a. Pakagalingín; lubusín ang anomang gawá. || mús. Tonohin ang mangá instrumento. || Dalisayin ang guintô, etc. || Paquínsin. || r. Magpakahasá. || Magpakalinis sa anomán.

AFINIDAD. f. Pagkakamagának na gáling sa pagaasaua, pagaanak sa binyag ó sa kumpil, etc. || met. Pagkakátulad; pagkakáwankí.

AFIRMACIÓN. f. der. nang *afirmar.* Pagpapatotoó. || Pagtangô.

AFIRMAR. a. Ipátag || Pagtibayin. || met. Patotohanan. || r. Maníbay; ó maglaban sa anomán, at nang tumatag. || Manatili na huag magbago sa kaniyang sinabi = *en lo dicho.* fr. Patunayan, ó panatilihan ang násabi.

AFLICCIÓN. f. Pighatí; hambal; lumbay.

AFL

AFLIGIDO, DA. p. p. nang *afligir*. adj. Hapis, naháhapís.

AFLIGIR. a. Hapisín; habagín. || r. Mahapis.

AFLOJAR. a. Luagán; labayán. || n. Lumubay; humínâ; humungpay; umuntós. || n. Lumanig; gumisaw=*en el estudio*. fr. Tumamlay sa pagaaral. || r. Lumuag.

AFLUENCIA. f. Kasaganáan. || met. Caayahan sa pananalitâ.

AFLUENTE. adj. =*en palabras*. fr. Sagará, ó maáyang manalitâ; nakâwiwiling manalitâ.

AFOLLAR. a. irreg. com. *acordar* Hípan ò pahanginan nang bulusán ò *fuelle*.

AFORAR. a. Siyasatin at halagahan ang kalákal, dáhil sa buis na ibábayad.

AFORRAR. a. Sapnán; aporohan ang damit=*con, de piel*. fr. Susunâ, ó aporohan nang balat. || r. met. Magsuot ng maráming damit na pangloob.=*le dinero* fr. fam. Magtipon, ó maghâon nang maraming salapi = *bien ó bravamente*. Kumáing magpakasandát.

AFORRO. m. Susón; sapín, aporo.

AFORTUNADO, DA. p. p. nang *aforrar* y adj. May pá ad; mapá ad.

AFRECHO. m. Darak. Salitâ sa Anda ucía.

AFRENTA. f. Kamurahán; kapalibhasáan.

AFRENTAR. a. Murahín; hiyaín; palibhasáin = *con denuestos*. fr. Alimurahin nang salitang masasakit. || r. Mahiyâ = *de su estado*. fr. Ikakutyâ ang kaniyang kalagayan.

AFRENTOSO, SA. adj. Nakahíhiyâ; nakakúkutyâ.

AGA

AFUERA. adv. l. Sa labás; sa loal. || adv. m. Sa hayağ, sa tanyag. || interj. Tábi. || pl. f. Labàs ng báyan.

AGACHARSE. r. Sumubsob; sumukab; sumúkot.

AGALLA. f. Hásang — *Tener muchas agallas*. fr. fam. Magkarodón ng malaking kapangáhasan.

AGARENO, NA. adj. Kampón ni Mahoma.

AGARICO. m. bot. Ang tumútubó sa balat nang kàhoy, na tila kabutí.

AGARRADO, DA. p. p. ng *agarrar* y adj. Marámot.

AGARRAR. a. Tangnár; hawakan nang ma igpit. || n. Kumápit; kumagat; tumaós. = *de, por las orejas*. fr. Bitbitín. ó tangnán sa taingá. || r. Mangápit. || met. Magsungaban ang nagkakagalit = *a, de un hierro*. fr. Mangápit sa patalín.

AGARROTAR. Pahigpitin ang mangá táli nang isang bastâ nang isang pangispike. || Bitayin.

AGASAJAR, a. Pakitáan ng loob ang panawohín; tangapín nang boong guiliw ang kapuá.

AGAVILLAR. a. agr. Magsipok nang haya. || met. Magtipon nang masasamang tawo. || r. Magsasama ang may masasamáng pamumúhay.

AGENCIAR. a. Humánap nang paraang ipagkamit nang anomang lakad.

AGENCIOSO, SA. adj. Masipag; matiyagâ.

AGIL. adj. Maliksi = *de pies* fr. Matuling lumakad.

AGILIDAD. adj. Liksi; tulip. || Kaliksihán.

AGO

AGLOMERADO. DA. p. p. nang *aglomerar* y adj. Buntónbuntón: sama sama.

AGLOMERAR. a. Pagsamahin. || Ibuntón. || r. Magbuntónbuntón.

AGONÍA, f. Hingalô; paghihinga-lô. || Mahigpit na pagnanâsa nang anomán.

AGONIZAR. a. Tomólong sa mamámatay. || n. Maghingalô; sumingap. || a. fam. Pahirapan; inisín.

AGORAR. a. irreg. pres. ind. *agüero, ras, ra, ran:* imperat. *agüera tú, re él, ren* ellos: subj. *agüere, res, re, reu.* Manghulâ ó huláan ang anomán sa pamagitan nang mangá pamahiín. Mangilaw; magabusión.

AGOSTADO, DA. p. p. nang *agostar* at *agostarse.* adj. Tuyô, ó lantà sa ínit.

AGOSTAR. a. Matuyô at mada-rang nang malakíng ínit ang anomán, para nang pananím; damó, etc.

AGOTAR. a. Masâid; saírin; ubusin na ualang itirá. || r. Tumagas; maúbos; matítí.

AGRACIADO, DA. p. p. nang *agraciar.* adj. Magandá: kalugodlugo. || m. Ang pinagkalooban, ó pinagbiyayaan.

AGRACIAR. a. Bigyán ng lubós na kayarían, ó ganap na kagandáhan ang anomán at nang kalugdán. || Magbigay; magkaloob nang anomán = *con un destino.* fr. Pagkalooban nang isáng katungkulan.

AGRADAR. a. Magbigay tuá; magbigay lugód.

AGRADECER. a. irreg. pres. ind. *agradezco;* imperat. *agradece tú, agradezca él,* *agradezcamos* nosotros, *agradeced* vosotros, *agradezcan* ellos: subj.

AGR

agradezca, agradezcas, etc. || Guman-ting loob; kilaláin ang utang na loob. || fam. Magpasalámat sa anománg tinangap na pála, etc.

AGRANDAR. a. Palakhin; ó magpalakí. || r. Lumakí. || Lumalá.

AGRARIO, RIA. adj. der. sa latín. Ang náuukol sa lupá.

AGRAVAR. a. Pabigatín, ó bigatán. || Palakhin; magpalalá. || r. Bumigat. || Lumalá; lumakí.

AGRAVIAR. a. Umapí; umimbí. || r. Magdamdám, ó masaktán; ó sumamá ang loob sa anománg nangyari, na ináaring kaapihán = *de, por una palabra.* fr. damdamín ang isáng salitá.

AGREGAR. a. Idagdág; ó dagdagín. || Ilagay ang sínoman sa isáng oficina, dátapwa't walángsariling úkol, kundî balang na. || r. Makipisan; sumama na lumahok sa ibá. = *á, con otros.* fr. Pumisan sa ibá.

AGRESOR, RA. m. y f. Ang bumábag; nakasúgat, ó natay.

AGRICULTOR, RA. m. y f. Magsasaká; maghubukid.

AGRIMENSOR. m. Mánunukat nang lúpá.

AGRIO, IA. adj. Maásim; masamá, ó masaklap ang lása = *al gusto.* fr. Masaklap sa bibig = *de gesto.* fr. Madilím, ó mapáit ang pagmumukhá, ó kilos.

AGUA. f. Túbig. || náut. Ang síla na pinápasukan nang túbig sa mangásasakyán. — *Aguas menores.* Ihí. — *Aguas mayores.* Táe; dumí. — *Agua dulce.* Túbig na matabang, ó inumín. — *Agua tibia.* Malahiningá; malakukó. — *Agua abajo.* mod. adv. Paluslos; pasúnod sa ágos. — *Agua arriba.* mod. adv. Pasalungá, ó pasungsong sa ágos.

AGU

AGUACERO. m. der. nang *agua*. Unós, ó ulán na malakás at súsumandali.

AGUACIL. m. Agusil.

AGUADOR, RA. m. y f. der. ng *agua*. Magtutubí; magtatangad; mangiigib.

AGUAMANIL. m. pal. comp. ng *agua* at *manil*. Hinawan nang kamay. || Tansô ó lupâ na ibaibâ ang hitsura, na pinaglálagyán nang túbig na pinaghshinawán nang kamay, ang karamihan ay may grifo.

AGUANOSO, SA. adj. der. nang *agua*. Matúbig; tubígtubí.

AGUANTAR. a. Magbatá; magdálitâ. || met. Umalálâ na pumígil. || r. Magpígil; magtiis; huag umimik. || r. Magtlisan.

AGUAR. a. Haluan nang tubig ang alak, tubâ, etc. || met. Sirain, ó masirâ ang kasáyan.

AGUARDAR. a. Maghintay; magantabay; tumalibâ; magabang.

AGUDEZA. f. Katalasan, ò katulisan nang dulo nang anomán. || met. Katalasan nang isip; matulis, matalinóng sâbi. || met. Sisté.

AGUDO, DA. adj. Matulis; maháyap. || met. Matalas; matalino. || med. Ang sakít na mabigat at mada-
|| *de ingenio*. fr. Matalinong isip.

AGUERRIR. v. def. na gamit lámang sa: p. p. aguerrido; pres. ind. nosotros *aguerrimos*, vosotros *aguerrís*; imperf. *aguerría*, *aguerrías*, etc.; perf. yo *aguerrí*, tú *aguerriste*, nosotros *aguerrimos*, vosotros *aguerristeis*; fut. *aguerriré*, *rás*, *râ*, etc.; imperat. *aguerríos* vosotros: imperf. *aguerría*, *aguerrirías*, *aguerriría*, *aguerriríamos*, *aguerriríais*, *aguerrirían*: a. Sa-

AHI

nayin; hiratihin sa pangánib, sa pakikilâmas. || r. Masánay, mahirati sa pangánib, pakikidigmâ, etc.

AGUIJADA. f. May tulis na panuldok sa mangâ bákang panghila.

AGUIJÓN. m. Tíbo na párang karáyom na pangsigd nang mangâ háyop; pokyutan, putakti, etc.

AGUJA. f. Karáyom. || Sípit nang bubok nang babayi. || náut. Paraluman; ò aguhón nang maglalayâ. || Kawad na pangawâ ng medias, etc.

AGUJERAR. y

AGUJEREAR. a. der. nang *agujero*. Bumutas; bumusbós. || r. Mabutás.

AGUJERO. m. Butas; silipán; tagubánâ. || Magkakarayóm.

AGUJETA. f. Sintás, ò lingueta na panghigpít nang salawâl; saleko, etc. || pl. Ang mangâ sakít, ó kirót na nararamdamán pagkatápos nang anománg bigláng pagkapagál.

AGUR. interj. Adios. Salitâ sa pagpapaalam.

AGUSANARSE. r. Uurín; ó tubúan nang uod.

AGUZADO, DA. p. p. nang *aguzar*. adj. Matulis; matalim.

AGUZAR. a. Magtulis. || Haya-pan. || Patalimín.

AHÍ. adv. l. Dián. Iniháhalilí namàng sinásabí sa lugal nang *en esto*, ó *en eso*.

AHIJADO, DA. m. y f. p. p. nang *ahijar*. Ináanak.

AHIJAR. a. Anakín; ó parahing anak na túnay. || n. Magkaanak: ito'y salitang sa háyop lámang guinagamit. || Magusbong; magsúlol; magkasupling ang halaman nang panibago.

AHINCO. m. Pagpipilit; pagta-

AHO

tamán; ó págpapakasípag sa paggawá; ó paghánap nang anománg bágay.

AHITAR. a. y r. Magkasúkal ang sikmúra sa malabis na pagkákain, ó dáhil sa mangá kináin na mahírap matúnaw.—AHITARSE *de comer*, AHITOHIN *sa pagkákain*.

AHITO, TA. adj. Ang hindi natunaw sa sikmúra; ang empatso. || adj. Yamot at mahí sa kapuá.

AHOGADO, DA. p. p. nang *ahogar*. adj. Lugal na masikip at walang símoy nang hangin. || m. Nalúnod.

AHOGAR. a. Uminis; lumúnod; patayin ang sínoman sa dí paghingá. || met. Gumipit; umamís, etc. || r. Malúnod; mainís. || *Masamí. = de calor*. fr. Mainís sa ínit=*en poca agua*. fr. Malúnod sa kákaunting túbig.

AHORA. adv. t. Ngayón ó ngayong oras na itó.

AHORCAR. a. Bumigtí. || r. Magbigtí. || r. met. Magálit ng malabis.

AHORQUILLAR. a. Tukuran, ó isábit ang mgá sangang hitik nang bunga at nang dí mahangal. || r. Gawin ang isang bágay na hitsurang spít nang buhok nang babayi.

AHORRAR. a. Pawalan ang isang alipin at palayáing mabúhay sa sarili. || Magtipid; magarimón. || met. Umilag sa anomang gawá; pangánib; ó ibang bágay. || met. Umilag sa anomang gawá; pangánib; ó ibang bágay. || r. Magdihilán.

AHOYAR. a. Humúkay.

AHUECAR. a. Pag-guangin; palukungin; pakukubín. || r. met. Magpalalá; maghambog sa kilos, ó pananamít na tila walá nang mákaka-pantay. || r. Gumuang; kumukob.

AHU

AHUMAR. a. Paasuhán. || Magtapá. || n. Umasò; magúsok ang anomang nasúsunog. || r. Mapunò nang asó; mangitim sa asó. || Masíra ang anomang nilútò dáhil sa nagamoy ó naglásang asò.

AHUYENTAR. a. Magpaalís; magpatakbó; bumúgaw. || met. Iwaksi sa loob ang anománg salaguimsim na masamá, ù nakaháhapis. || Magwacsi nang anomang nánasok sa loob.

AIRARSE. r. Magá it. = *con, contra*. fr. Magálit sa isá = *de la pregunta*, fr. Ikagálit ang tanong = *por aquello*. fr. Magálit dáhil doon; ikagálit yaón.

AIRE, m. Hangin. || Tabas nang pagmumukhá || met. Kapalalúan. || Gandá; kilos sa pag-gawá ng anomán.

AI SLADO, DA. p. p. nang *aislar* y adj. Natatangí; naglisa.

AI SLAR. a. Itángi; ihiwalay sa ibá. || Mápu'ò: malíbid ng túbig. || r. Tumagí || Lumigpít na lumayó sa kapuá.

AJAR. m. Lúpang pinagtátamnan nang báwang. || v. a. Huag palangnan; lampotín ang anomán. || Iingín; ó alimuráin ang sínoman sa hangad na maapí. || Kumusin; lantahín.

AJEDREZ, m. Laró sa tablero nang gayón ang táwag.

AJEDREZADO, DA. adj. Parang tablero, na may mangá kuadrong dalawá ang kúlay.

AJENGIBRE. m. Luya.

AJENO, NA. adj. Sa ibá. Ibá. || Málayó. || met. Hindi lagay; hindi akma. = *de verdad* fr. Loban sa katuiran; ibá = *de razón*. fr. Kúlang nang ísip, walang katuiran.

AJETE. m. dim. nang *ajo*. Báwang pa múra. || met. Sawsawang

AJO

may báwang.

AJO. *m.* bot. Báwang. || met. *y* fam. Paghahanap na hindi mahusay, at maraming tawo ang nagkakahalô.

AJOBAR. *a.* fam. Pasanin; ak-siwin; ó bitbitin nang kamay.

AJOFAINA. *f.* Hinauan nang kamay.

AJONJOLI. *m.* Lingá.

AJUAR. *m.* Ang mgá pamuti at kasangkapang ipinapanhik nang babayi sa kaniyang pagaasawa. || Ang lahat nang mangá kasangkapan sa loob nang bahay; lamang bahay.

AJUICIAR. *n.* Magkabait; magkaspip.

AJUSTAR. *a.* Iagpang; iúkol; itapat sa karampatan, para nang pamumuhay, mgá kilos at kangalian. || Maglapat; magagpang. || Pakitunguhan; halagahan. || *r.* Magkásundô. || Magkaisa.

ALA. *f.* Pakpak. || *arq.* Pamakpak; sulambi, palantikan. || *mil.* Ang mangá tagiiran nang isang hukbô. || *naut.* Láyag na maliit nang isang sasakyan. || *Pekinis'* nang sambali o. || met. *pl.* Kumpanghasan, na nagbubuhat sa, malabis na pakitang loob, ó pagkakalingá nang isang punô.

ALABANZA. *f.* Puri; pagpupuri. || Pagpuri.

ALABAR. *a.* Pumuri; ó magpuri; ipaghalak. || *r.* Magbanság; magmayabang = *de valiente*. *fr.* Magpangap matápang.

ALABARDERO. *m.* Sundálong ang sandata ay sibat na alabarda, na ito'y maraming talin.

ALABASTRO. *m.* Batong yeso, na maputi at maaninag.

ALA

ALABEADO, *DA.* adj. Kibal-Sinasabi sa kahoy lámang.

ALACRAN. *m.* Atang-atang ó anaklang.

ALAMBICAR. *a.* Umalak; ó alakin. || met. Pakaliningin; ó pakasiyasin ang anomán, hangang sa masáid ang kanyang buong kahulugán, halagá ó kaukulán.

ALAMBIQUE, *m.* art. Alakán.

ALAMBRE. *m.* Tansong pulá. || Káwad.

ALAMBRERA. *f.* der. ng *alambre*. Niálang káwad, na panakíp sa pintô, pagkain, etc.

ALANCEAR. *a.* Manibat; manulág; manandós. || *r.* Magsibatan.

ALARDE. *m.* Parangalan; pagmamalakí; pagpapalaiô nang anomang bagay.

ALARGAR. *a.* Habáan; dugtungán; tustusan. || met. Habáan ang panahón; laúnan. || Dagdagán ang anomán, para nang: *DAGDAGÁN ang upa*, *ALARGAR el salario*, etc. || Iabot; ibigay. || *r.* Lumá-ô: lumihís. || Lumayas. || Humá-na. || Lumáon = *i la ciudad*. *f.* Sumápit, umabot sa ciudad.

ALARIDO. *m.* Sigaw; iyák na kahambálhambál; haguhol.

ALARIFE. *m.* Maestro sa paggawá nang bihay na batô.

ALARMA. *m.* mil. Haláp; babálá; hogyat, ó hudyat at nang gumayak na dogli sa pag handúlong sa káaway. || Gúlat sa pagkápan-sin ng isang pangánib na dí hinhintay. || Gúlo.

ALARMANTE. *p. a.* ng *alarmar*. adj. Nakágugulat.

ALAVANCO. *m.* Baliwís; bibi.

ALBA. *f.* Liuayuay. || Túnikang

ALB

maputi nang pari, na gamit sa pag-mimisa, at iba pang ceremonias.

ALBACEA. m. Tagatupad nang mangá bñlin sa testamento.

ALBAHACA. f. bot. Sulasi. || Loko.

ALBAÑAL. m. Alulod na labasan nang mangá dumí.

ALBAÑIL. m. Kantero sa pag-gawá nang báhay na bató.

ALBAR. adj. Maputi, ó namúmuti.

ALBARCA. f. Paragatos.

ALBARRANA. f. bot. Bákong.

ALBEAR. n. Mamuti.

ALBEDRÍO, ó LIBRE ALBEDRÍO. m. Ang kalayaan nang loob na makapamili at makagawa nang balang ibigin.

ALBÉITAR. m. Mangagamot ng háyop.

ALBERCA. f. Tankè—*casa en alberca*. met. Báhay na ualáng bubóng.

ALBERGAR. a. Magpatúloy sa kápuá. || r. Manuluyan.

ALBERGUE. m. Pánuluyan. || Ang yungib na si-uugán nang mangá háyop, ó halimaw.

ALBOR. m. Kaputián. || Liwayway.

ALBOREAR. n. Magbukángli-wanag.

ALBOROTADO, DA. p. p. nang *alborotar*. adj. Maguló; magasò; dalosdálos.

ALBOROTADOR, RA. m. y f. Nangúgulo; mangugu ò.

ALBOROTAR. a. Manguló; lumigálig. || r. met. Magulò; maligálig; magálit. || r. Magbulás.

ALBOROTO. m. Ligálig. || Kangayan. || Babag; away.

ALBOROTO. m. Galí, ó tuáng malakí.

ALC

ALBRICIAS. f. Álal; handog dáhil sa katuaang bagong dumating. || Paragala.

ALBURA. f. Kaputiáng lubós. || bot. Ang ibabaw nang katawán nang káho, kung maalís ang balát.

ALCABALA. f. Salúpá; ó buis sa lugál na pinagtindahan.

ALCABALERO. m. Magsasalupá; ó maniningil nang sa lupá.

ALCAHUETE, TA. Ang paralis sa dalawang nagligawan; alkaguete.

ALCAHUETEAR. a. Magparalis sa dalawang nagligawan; mag-alkaguete.

ALCAHUETERÍA. f. der. nang *alcahuete*. Pagpaparalis sa nagligawan, pagaalkaguete.

ALCALDE. m. Hukóm; kápitan nang bayan.

ALCALDÍA. f. der. nang *alcalde*. Katungkulan nang Hukóm, ó ang nasásakupan niyá.

ALCANCE. m. Pagabot. Sa kuenta ay ang kalamangan nang halagang nakukuha at nang naibabayad. || Paghábol. || Ang naabot nang kamáy, ó nang putók nang baril, ó nang kanyón, etc. || met. Talino; talas ng ísip.

ALCANCÍA. f. Alkansian.

ALCANFOR. m. Alcanfor.

ALCANFORADO, DA. p. p. ng *alcanfor*. adj. Ang may lahok na alcanfor.

ALCANFORAR. a. Haluan nang alcanfor.

ALCANZAR. a. Umabot; abutan; datnán. || Kasabáy; kapanahón (*kung tawo*). || Abotín; dukuangín. || Magkamit; magtamó. || Maabot nang ísip; matarok nang bait. || Umabot; dumating; sumápit. || n. Mátaboy; ó máto-

ALC

ka sa isá ang anománg bagay. || Makasapat. — *Alcanzar del rey*, tamuhin sa hari.

ALCAPARRA. f. bot. Púnô; ó buko nang alkapparas.

ALCAPARRÓN. m. bot. Bunga nang *alcaparras*.

ALCATRAZ. m. Binalisungsong na papel. || Ibong pagálá.

ALCAYATA. f. Pákong sabitán nang anomán.

ALCÁZAR. m. Kútá. || poet. Báhay nang hari; ó *palacio*. || náut. Sasakyán ay: ang pagitan na magbúhat sa *palo mayor* hangang sa pintúan nang *cámara*.

ALCE. m. Ang binúbuhat sa baraja kung mabalasa na. || Pagalsá nang baraja.

ALCIÓN. m. Ibong *martin pescador*.

ALCOBA. f. Silid na tulugán. || Ang kahonkahónang kinálalagyan ng hintutúro nang timbangan.

ALCOHOLÓMETRO. m. comp. nang *alcohol*, álak at, *metro*, sùkat ó panúkat. Pangrado nang álak.

ALCURNIA. f. Kamaganakan; lahí; lipí.

ALCUZA. f. Sisidlán nang langís.

ALDABA. f. Aldaba; káling; bákal na panugtog nang pintô.

ALDEA. f. Pook; nayon; bayan-bayanang muntí.

ALDEANO, NA. adj. der. nang *aldea*. Ang túbô ó nanànanahan sa isang nayon; ó bayang muntí. || met. Bas-tòs; ugàling párang.

ALECCIONAR. a. Turúan; sa-nayin.

ALEGAR. a. Tumútol; mangatui-ran.

ALE

ALEGATO. m. Tútol ó panganga-tuiran, na, násusulat sa papel.

ALEGORÍA. f. Talinhága.

ALEGRAR. a. Magbigáy tuá at ligaya. || met. Magpasayá; magpagan-dá. || r. Matuá; maligáya; magsayá. || Galakín; matuá. || Uminom nang ma-ráming álak, na huag malasíng, kun-dí magmalainibay lámang=*con, de su venida*. fr. Galakín nang kaniyang pagdating.

ALEGRE. adj. Natútuá; nalíliga-ya; masayá. || Magandá: para ng MAGANDANG *balitá*, ALEGRE *noticia*.

ALEGRÍA. f. Katuaán; lugód; li-gaya; sayá; galí. || bot. Isang halamang gayón ang ngalan.

ALEJAR. a. Ilayô; ihíualay. || r. Lumayô; humíualay=*de su casa*. f. Iuan ang kanyáng báhay=*de la verdad*. fr. met. Magsinongálíng.

ALELUYA. f. Wikang hebreo na ang kahulugán ay: Katuaán.

ALENGUAR. a. Makipagkayári, ò makitrato nang pagbúis nang ano-mang párang ó damuhan, na magíng páwalaan nang túpa.

ALENTADO, DA. p. p. nang *alentar* ad. Matápang.

ALENTAR, n. irreg. como *acer-tar*. Humingá. || a. Patapangin; buhayin; palakasín ang loob; || r. Manghinápang; lumakas ang loob=*Alen-tar con la esperanza (à uno)* fr. Patapangin (ang isá) na bigyang pagása.

ALERO. m. arq. Bálisbisan.

ALERTA. f. Táuag na pangi-sin nang mangá bantay, at nang dí silá malingat. || adv. m. Makalinga; matngat; ginagamit na kasama nang verbo *estar* ò *andar*.

ALETA. f. Palaypay nang mangá

ALF

isdâ; kalapáy; palikpik.

ALETAZO, m. der. nang *aleta*. Hampás nang pakpak; ó nang palikpik.

ALETEAR. n. Mamayagpág.

ALETEO. m. Pamamayagpág.

ALEVI. adj. Mapagupasalâ; súkaban; buhóng na loob.

ALEVOSÍA. f. Kaupasaláan; kasukabán; kataksilán.

ALEVOSO, SA. adj. Sukab; tak-sil; ó kasukabán; kataksilán.

ALFABETO. m. Baybayin, ó ang pagkakahanay nang kapisanang letra nang isang wicá. Derivado itó sa griego.

ALFANJE. m. Tabak; kampilan; talibong. || Isdang espada.

ALFANJAZO. m. der. nang *alfanje*. Súgat na gawá nang tabak; talibóng ó kampilan.

ALFARERÍA. f. Arte, na nagtútu; ó nang paggawá nang mangá sisidlang lupá. || Ang lugal na guinágawan, ó pinagtutúndahan nang mangá sisidlang lupang nilútô para nang palayok, kamaw, etc.

ALFARERO. m. Mangagawâ ng mangá sisidlang lupá, para ng mangá pilón, oya, pasô, etc.

ALFENIQUE. m. Balikutsang sadyâ, na nilútô sa aceite de almendras. || met. Ang tawong manipís, ó mahinâ ang pangangatawán.

ALFERECIA. f. Sakít na súbâ.

ALFEREZ. m. mil. Ang oficial nang mangá sundalo, na may dalang bandíla.

ALFILER. m. Aspilé. || pl. Salaping itinátabay sa isang babayi na para gastahín sa kaniyang hiyás, ó pamutí.

ALG

ALFILETERO, m. der. nang *alfiler*. Ang taguán nang karáyom at aspi'é.

ALFORJA. f. Súpot na sisidlán nang báon, na nasa-gitná ang biak at sa dalawang dulo ang lámán. || Ang báonang pagkain na kinákailangan sa paglalakad.

ALFORZA. f. Kúpit sa ladlaran nang damit nang babayi ó bátá, at nang huag sumangâyad. || Alforsa nang damit.

ALGALIA. m. Músang.

ALGARABÍA. f. Ang wikang árabe, ó wiká nang tagá Arabia. || met. y fam. Alinmang bagay na sinabi, ó isinúlat na di máintindihan. || Ingay; sigawang di magkamayaw nang maraming tawo, na nag sasabaysabay nang pagsasailitá, ó pagsigaw, at gayón din ang pananalitang matulin, na nagkakatongpatong ang pangungúsap, at dahil dito y di maintindihan.

ALGARADA. f. Sigawang malakí nang mangá sundalo sa pagsalakay. || A in mang gulong nagkakaingayan.

ALGAZARA. f. Sigawan; hiyawan sa alinmang pagsalakay. || Ang ingay nang madlang nagkakasasama, na kadálasa'y nagbubuhát sa katuaán.

ALGEBRA. f. Arteng nagtuturô nang mangá kuenta, at isá sa mangá bahagi nang matemática. || ir. Arte nang paguulí sa talagang lugal nang mangá butóng nalinsad.

ALGO. pron. indet. Balang na; anomán. || adv. m. Kamuntí; muntí.

ALGODÓN. m. bot. Búlak. || comer. Simúlid.

ALGODONAL. m. der. nang *algodón*. Bulakan.

ALG

ALGODONAR. a. der. nang *al-godón*. Balutin ó siksikán ng búlak.

ALGUACIL. m. Agusil.

ALGUIEN. pron. indet. Sínoman.

ALGÜNO, NA. adj. Sínoman; anomán; bálang.

ALHAJA. f. Sangkap; hiyás. || Kasangkapán; ó alahas.

ALHAJAR. a. Pamutihan nang alahas, ó mangá kasangkapán.

ALIABIERTO, TA. adj. Buká ang pakpak.

ALIANZA. f. Pagkakápisán; ó pagkakasangayon nang mangá príncipe, ó kaharian nang paglabán sa kaaway. || Pagkakamagának na búhat sa pagaasawa.

ALIARSE. r. Maglagom; maglakip; magsangáyon; magsamasama.

ALIAS. adv. lat. Bansag; iit. || Pamagat.

ALICAIDO, DA. adj. palab. comp. nang *ala*, at *caído*. Laylay, ó sayad ang pakpak. || met. y fam. Mahíná; yayat, || Hiráp ang búhay.

ALICATES. m. pl. Sípit.

ALICIENTE. m. Pangpawili; panghalina=*a*, *para las grandes acciones* fr. Pangbuyó sa mangá gawang darakítâ.

ALICUOTA. adj. Bahagi; ó kabahagi nang isang kaboowán.

ALIENTO. m. Hiningá. || met. Tápag.

ALIGAR. a. Itáti; ikawíng; ihá'ó. || Pumilit.

ALIGERAR. a. Gaanán; pagaa-nín. || met. Dalidallín. || r. Gumaa-n.

ALIJAR. a. náut. Gaanan; ó alisán nang lulan ang sasakyán. || Ihiw-lay ang búlak sa kaniyang butò. || m. Ang lupang gubat pa, ó di sinásaka.

ALI

ALIMENTAR. a. Magpakáin; magbigay nang ikabúbuhay. || Magpalakás; magpalakí; magpalagó.

ALIMENTICIO, CIA. adj. Nakákain; ó náuukol sa pagkáin.

ALIMENTO. m. Pagkáin; ikina-búbuhay.

ALINEAR. a. Isagúhit. || Ihánay; pagpantaypantayín ang pagkálagay. || r. Sumagúhit; ó magpantaypantay.

ALINAR. a. Pagyamanin; ianyô; pamutihan; hiyasán. || met. Lutúin ó gisahin.

ALIÑO. m. Pagyayaman; ayos. || Kasangkapán sa paggawá ng anomán

ALIQUEBRADO, DA. adj. pal comp. de *ala*, at *quebrado, da*. Bal ang pakpak. || met. Nanghíná; payat ó mahíná.

ALIQUEBRAR. a. irreg. como *acertar*. Ballin ó durugin ang pakpak.

ALISAR. a. Linisin; isisín; pakinisin; yasyasín. || m. Ang lugat na puró nang tanim na *aliso*.

ALISTAR. a. Ilistá. || Ihanda; tumalagá=*en una compañía*. Pumà-sok na pasúlat sa isang *compañía*=*por socio*. Sumamá.

ALIVIAR. a. Gaanán. || Magbigay ginhawa, ó kagaanán, kapáhi-ngahan. || met. Dalidallín. || r. Guminhawa; maibsán; maghimanmán; magpahingá.

ALIVIO. m. Kagaanán; ginhawa; galí.

ALJABA. f. Salongán; suksukan nang palasô.

ALJIBE. m. Tingalan ó tipunán nang túbig sa ulán. Aljibe.

ALJOFAINA. f. Sisidlán nang túbig na hínawan. || Hilamusán; palangana.

ALM

ALMA. f. Káluluwa. Nagkakabahabahi sa: *alma racional*, káluluwa nang tawo:—*alma irracional*, káluluwa nang mangá háyop:—at *alma vegetativa*, káluluwa nang mangá káhoy at halaman. || met. Ang tawo: para ng *número de ALMAS*, bilang nang TAWO; *walàng sumisipot at náíkikilang isá mang TAWO sa plaza*, no parece ni se ve un ALMA en la plaza. || Ang nagbísbigay lakás. || Ang pinakapangúlo nang anomán. || Ang *conciencia* ng tawo. || Kasiglahán; lakás, etc.

ALMACÉN. m. comer. Ang báhay ó kamálig na taguán ó pinagbibilhan nang mga kalákal. Almacén.

ALMACENAJE. m. der. nang *almacén*. Ang buis na ibinábayad sa paglalágak ó pagtitingal nang anomán sa isang *almacén*.

ALMACÉNAR. a. der. nang *almacén*. Itágô sa *almacén*; itingal.

ALMÁCIGA. m. Dagtá nang káhoy, na ito'y parang *incienso*. || Agr. Punglân.

ALMAGRE. m. Lúpang mapulá na may hálóng *óxido*, at ipinagpipinta. Almagre.

ALMASARA. f. Hapítan nang langís.

ALMEJA. f. Kabibi; halaán; so-lib; lukán.

ALMENDRA. f. Písa; ò almen-dras. || Sa mangá bunga nang káhoy na may butó ang loob, ay ang butó nang bunga.

ALMIDÓN. m. Amirol.

ALMIDONAR. a. der. nang *almidón*. Amirolán; pangasín.

ALMIREZ. m. Lusonglusúngang tangsò, ò bató. Almirez.

ALMIZCLE. m. Bágay na ma-

ALM

bangó, na kinúkuha sa isang parang súpot, na, nasa tabí nang púsod nang háyop na tinátawag na *desmán*.

ALMOHADA. f. Unan. || Pundáng putí nang unan.

ALMOHADILLA, f. dim. nang *almohada*. Bárók; ó unanunà nang tusukán nang karáyom; ó panapín sa kurús nang kabayo at nang hindi masugatan.

ALMOHAZA. f. Bákál na may parang ngipín, na panglinis nang katawán nang kabayo. Almohaza.

ALMOHAZAR. a. Almohasahin; ó linisin nang almohaza ang kabayo.

ALMÓNDIGA. f. Isang bágay na úlam. Almòndigas.

ALMONEDA. f. Pagbibili nang hayág sa madlá, nang anomang kasangkapan, damit, etc. Almoneda.

ALMORRANAS. f. pl. *Kimós*; balair; ó súgat na tumútubô sa butas nang tumbong.

ALMORRAMIENTO, TA. adj. May sakit na almoranas.

ALMORZADA. f. Ang nalúlung bágay, huag lainang tunaw, sa dalawang pálad kung pagagapaying itúlong.

ALMORZADO, DA. p. p. nang *almorzar* y adj. Nakapagalmosal.

ALMORZAR. a. y n. irreg. como *acordar*. Magalmosal, ó kumáin ng agahan. || Ito'y ACTIVO kung sinásabi ang kinákain sa agahan; neutro kung ualang sinásaysay kundì pagaalmosal lámang, at hindi binábangit ang kinákaing bágay=*de las sobras* fr. Amosalín ang mangá labí.

ALMOTACÉN. m. Ang namá-mahalá; ó *contratista* nang mangá timbangan, at takalán.

ALO

ALMUERZA. f. V. **ALMORZADA.**

ALMUERZO. m. Ang almusal, ó agahan.

ALNADO, DA. m. y f. Pamangkín sa pakinábang, ó anak nang asawáng kauli.

ALOCADO, DA. adj. May pagka ulól-ulól. || Tungak.

ALOCUCIÓN. f. Salitâ; saysáy sa mangá nasásakupan.

ALOË. m. bot. Acíbal.

ALOJADO, DA. p. p. nang *alojar*. adj. Ang nanúnuluyan; ó nakanuluyan.

ALEJAMIENTO. m. Pánuluyan; tóloyan. || Táhanan.

ALOJAR. a. Patuluyín; papanuluyanin ang kápuâ || n. y r. Manuluyan.

ALÓN. m. der. nang *ala*. Ang kinátatamnan ng pakpak nang ibon; ó pakpak na ualâ nang bagwis at balahibo.

ALQUILAR. a. Magpaupá, ó umupa nang anomang kasangkapan, báhay, etc.

ALQUILER. m. Kaupahán, ó pagpapaupá nang anomán.

ALQUITRÁN. m. Alquitrán.

ALREDEDOR. adv. l. Sa palibot; sa palibid. || m. pl. Ang kanog-nog na palibidlibid nang isang lugal.

ALTANERÍA. f. met. Kapala-lóan; kataasan nang loob.

ALTANERO, RA. adj. Palalô; mataás na loob.

ALTAR. m. Dambánâ; mesa na pinagmimisahan, altâ.

ALTEA. f. bot. Kastúli.

ALTERACIÓN. f. der. nang *alterar*. Pagiibâ; pagbabago. || Pagkaguló nang madlá.

ALT

ALTERAR. a. Bumago; ibahín; gumuló; lumigálig. || r. Maligálig; mabaklá=*(el color) de una cosa*. Magbago (ang kùlay) nang isang bágay.

ALTERCACION. f. y

ALTERCADO. m. der. nang *altercar*. Pakikipagtalo; ó pagtatalo.

ALTERCANTE. p. a. nang *altercar*. adj. Ang nakikipagtalo.

ALTERCAR. n. Makipagtalo.

ALTERNACIÓN. f. der. ng *alternar*. Pagiibaibâ; pagbabagobago; pagpapalitpalit; paghahalihalili.

ALTERNANTE. p. a. nang *alternar*. adj. Ang naghahalili; napápalitan; nabábago.

ALTERNAR. a, Pagibaibahín; pagbagubaguhin. || Makipagbigan; magkaroón nang pakikisama sa kápuâ. || n. Maghahahalili sa paggawâ ó pagsasalitâ nang isa ring bágay. || Magkahahahalili ang mangá bagay. || Sumalamúhá=*con los sabios*. Sumalamúhá sa marurúnong=*en el servicio*. Makihalili sa pagsisilbi.

ALTEZA. f. Galang na ibinibigay sa mangá anak hari at sa ibá pang matataás na kaginoohan. || met. Kataasan; kadakilàan.

ALTIBAJO. m. comp. ng *alti* at *bajo*. esg. Ang tagâ na tinátawag ng tagalog na bartikal. || pl. Pisongpisong; banginbangin; lubaklubák. || met. Pagiibâ; ó pagbabago ng pálad.

ALTÍSIMO, MA. sup. nang *alto*. Kátaastaasan. || m. Ang Dios.

ALTIVEZ. f, Kapusungán. || Kalalaluan.

ALTIVO, VA. adj. Pusóng. || Palalô.

ALTO, TA. adj. Mataás; matáyog. met. Mahagwáy; matangkád. || met.

ALU

Mahirap ó maliwag na maabot, má-intindihan ó gawín. || met. Magaling; dakilá; malakí (kung ang sinásabi ay katungkulan, ó sala, ó katampalasan.) || Mahal (kung sa hálagahan, ó paghahalagá.) || s. m. Taás, ò kataasán. || interj. Tígil, ó hintó; tumígil; para ng kung pinahíhintó ang tropa, ó sinásaway ang isang nagsásalitá ay winíwikang *allo*. || adv. m. Malakás, ó ilakás ang boses=*de cuerpo*. fr. Ma-taás ang pangangatawán.

ALTURA. f. Kataasán; taás. || Láyog, ó táyog. || Tuktok nang bundok. || pl. Ang lángit; kalangítan.

ALUCINADO, DA. p. p. nang *alucinar*. adj. Nadídimlan nang ísip; litó.

ALUCINARSE. r. Malitó; máli-gaw; madimlán nang ísip.

ALUDIR. n. Saysaying bangitín ang anomán.

ALUMBRADO, DA. p. p. nang *alumbrar* y adj. May tawas. || fam. Malainíbay sa álak; ò lasing ay hindi pa lamang malabis. || s. m. Ang kati-punang hanay nang ilaw sa isang lugá; ò bayan.

ALUMBRAMIENTO. m. Pag-ilaw; pagpapaliwánag; pagtatanglaw. || Panganganak.

ALUMBRANTE. p. a. ng *alumbrar* adj. Ang umilaw.

ALUMBRAR. a. Mag-ilaw; mag-tanglaw; umilaw sa prusisión. || met. Magpaliwánag sa ibá nang bagay na dí náintindihan; magtúlo. || Tigma-king basáin nang tawas ang anomán. || r. fam. Mabaliw sa álak, ò malasing.

ALUMBRE. m. Tawas.

ALUMNO, NA. -m, y f. Discípulo; ináaralan; tinuturuan.

ALL

ALUVION. m. Báhang malakí at malakás. || Banlik.

ALZACUELLO. m. *Collar* ó *cuello* nang ábito nang mangá paring klérigo.

ALZAMIENTO. m. Pagbúhat. || Pagdaragdag nang táwad sa almone-da. || Pagaalsá; págkakaguló nang ba-yan.

ALZAPRIMA. f. Talompaná; pangispiki; panghuit. Alzaprima.

ALZAR. a. Bumúhat; itaás; bali-lisín. || Magtayô ó magbangon nang báhay, etc. || Isalokbit, ó itágô ang anomán. || r. Magalsá, || tumindig=*con algo*. fr. Arín ang anomán; angki-nin=*en rebelión*. Magalsá; manghi-magsik.

ALLÁ. adv. l. Doón. || adv. t. Noón; ó nang ibang panahón=*voy*. fam. Parírian, ó paróroon akó agad.

ALLANAR. a. Pantain; patagin. || met. Madaig; matalo ang anománg kadáhilanan, ó kapinsalaáng nakapí-pigil. || met. Pumayápá; sumúpil. || Lumapastangan nang báhay ng may báhay, laban sa kaloóban nang may ári. || r. Sumúkô sa katuiran, ó sa kautusán. || Makipantay, ó makiuga-lí sa mabábá sa kaniyá. || Lumag-pak, ó mágibá ang isang báhay.

ALLEGADO, DA. p. p. nang *allegar* y adj. Malápit; kalapit; ka-tabí || s. m. Kamagának.

ALLEGAR. a. Tipunin; pagdai-tíhin; ilápit; ó ísping ang isang bagay sa isá || r. Lumápit; sumíping; dumaiti. || n. Dumating.

ALLÍ. adv. l. Doón; dián || adv. t. Noón, ò nang panahong yaón.

AMA. f. Panginoong babayi; ang may ári. = *de leche*. Sisiwa; yaya. =

AMA

de llaves. Babaying alilâ sa bâhay.

AMABILIDAD. f. Kågandahan; kalubayang loob.

AMABLE. der. nang *amar.* adj. Dapat ibigin. || Mairogín; malubay na loob = *de genio*. Malubay ang âsal = *en la conversación*. Mairog maki-pagûsap.

AMADRIGARSE. r. Magtagô sa yungib nang háyop, ó táhianan nang masasamang loob.

AMAESTRAR. a. Turúan; sa-nayin; akayin.

AMAGAR. a. y r. Ambaán; yu-mambâ; yaangán; yumaang. || Mangí-kô nang anomán at kailán may huag tuparín.

AMAGO. m. Yambâ; ó yaang.

AMAINAR. a. náut. Maglulón; magligpit nang láyag. || n. met. Mag-lubay.

AMALGAMAR. a. Ihálô; ilahok ang asogue sa ibang metal. || met. Tiponin; pagsamasamahin.

AMAMANTAMIENTO. m. der. nang *amamantar*. Pagpapasuso.

AMAMANTAR. a. Magpásuso; pasusuhin.

AMANCILLAR. a. Dumhán. || met. Siráin; lantahín; papangitin.

AMANECER. irreg. como *agradecer*. || impers. Umumaga; magbukang liwayway. || met. Magmulang sumipot; ó magmulang pahalatâ ang anomán, para nang bait, ó isip. || n. Domoón; ó dumating sa isang lugal sa pagsikat nang araw. — *Amanecer un sujeto en tal ó cual parte dumating ó abutan sa isang lugal nang pagbubukang liwayway* || r. Sumipot ó biglang lumitaw ang isâ sa isang lugal nang di hiníhintay.

AMA

AMANOJAR. a. Tumangkás; ò magtangkás.

AMANSAR. a. Paamóin; amakin. || met. Magpatahmik; magpahimpil. || r. Umámô.

AMANTE. p. a. nang *amar.* m. y f. Minininta; sumisinta; umfibig = *de la paz*. Malbigin sa kapayapaan.

AMANAR. a. Gumáwâ; ó mag-uí nang anomán, nang madáli at tiia dáting nalalamang gawin. || r. Magawi agad sa paggawâ nang anomán = *á escribir*. Máakmâ agad sa pagsulat.

AMANO. m. Gawing mahúsay na madaling paggawâ nang anomán. || m. pl. Manga kasangkapan talagâ sa paggawâ nang anomán. || met. Gawi; ó lik-i; ó paraán sa-paggawâ, ó pagkakamit nang anomán.

AMAR. a. Umibig; gumiliw; sumintâ || r. Magliyagan.

AMARGAR. n. Pumait; sumaklap. || a. Magpasaklap, etc. || Papaitin || r. Pumait.

AMARGO, GA. adj. Mapait. || met. Nakasásamâ nang loob.

AMARGOR. m. y

AMARGURA. f. Kapáitan. || Samâ nang loob.

AMARILLEAR. n. Dumilaw; manilaw.

AMARILLEZ. f. der. nang *amarillo*. Kadilawan; kaputlaán.

AMARILLO, LLA. adj. Madi-law; ó dilaw.

AMARRA. f. náut. Ang lúbid na ipinagpúpugal nang sasakyán sa sad-saran, ó punduhan, na nakatáli sa sinipete, ó sa dalatan. || pl. met. y fam. Pagaampón; pagsasangalang.

AMB

AMARRADERO. m. Talián; ó pinagpúpugalan.

AMARRAR. a. Gapusin; talfan; ibanting; ikabit; iyákap; igápos; itáli. = *al árbol*. Itáli sa káhoy.

AMARTILLAR. a. Martillohín; ó pukpukín nang martillo. || Balasbasín; ikasá ang baril.

AMASAR. a. Kamalín; masahin.

AMATORIO, RIA. adj. Ang náuukol sa pagibig; pangpaibig; gayuma.

AMBICIÓN. f. Malábis na pagpanásang mábunyi, mabantog, ó marangal. || Gútom, ó kasakimán sa kanyamanan.

AMBICIONAR. a. Magnásá nang anomán nang lábis sa katamtaman, para nang carángalan, etc.

AMBICIOSO, SA. adj. Masakim.

AMBIENTE. m. Ang hangging malubay, ó palaypalay, na, nacaflibid sa atin.

AMBIGÚ. m. Pagkáin, nakaugaliang káin sa gabí, na may masnit at may malamig at páminsanang iniháhayin || Sa sáyawan ay ang mga ùlam at refresco. || Lugal na pinagháhayinan nitó.

AMBIGUO, GUA. adj. Walang kasiguruhan; alangán. || Sa gramática ay ang ngalan, ó *nombre* na ginagamit nang walang tuto sa masculino at femenino.

AMBITO. m. Ang lapad; ó nilapadlapad; paligid; pailsbot.

AMEOS, BAS. adj. pl. Kápuâ; ang dalawá = *a dos*. fr. Sabay; kápuâ; silang dalawá.

AMBULANTE. p. a. nang *ambular* y adj. Tawong pagalagálâ na walang sadyang hantungan saan man || Kun minsa'y sinásabi sa mangá bā-

AME

gay na, sa tingin, ay tila gumágalaw na párang buhay.

AMBULAR. a. Gumalagálâ.

AMEDRENTAR. a. Tumákot; ó takutin.

AMÉN. m. Siya nawâ; gayón nawâ; ó gayón ngâ: ito'y wikang hebreo.

AMENAZA. f. Bálâ; paybabáilâ.

AMENAZAR. a. Magbálâ; bumálâ. || Mábingit ó malapit mangyari ang anomán = *con la espada*. Pagbaláan nang háwak na espada = *de muerte*. Baláang patayín.

AMENIDAD. f. Kalaguán at ganda ng iniháhandog nang karamihang nagkákapisanpisang káhoy, halaman, damó at mangá bulaklak sa párang. || met. Ang kanyahan sa pananalitâ, pagbulaklak na nakagáganda sa pananalitâ, at nakapagpapasarap pakingán. || Katámisang makipayanayam.

AMIGA. f. Ang maestra nang mangngâ batang babayi. || met. Kálunya binâbabayi. || Kasi.

AMIGABLE. adj. der. nang *amigar*. Ang náuukol sa pagibigan.

AMIGO, GA. m. y f. Kaibigan katoto; kalaguyô. || met. Hílig, ó mahílig sa anomang bágay. || adj. Náuukol sa pagibigan. || Ang kálunya *Intimo, ó del alma*. Kasi; kapáhayan; kalúguran.

AMILANAR. a. Manákot, huag makakilos ang tinákot dáhil pagkasindak. || r. Matákot, etc.

AMILLARAR. a. Balakin a pagaáil nang mangá namámayan, iayong ipamahagi sa kanilâ ang abágan.

AMINORACIÓN. f. der. nang *aminorar*. Paguntt; paglíst. || Pagl-

AMI

bawas; pagpapaliit.

AMINORAR. a. Untián; liitán; bawasan.

AMISTAD, f. Pagifbigan. || fam. Pangangalunya. || Pagaampón.

AMISTAR. a. Pagkàibiganin; pagbatfin; pagkásunduin ang nagkákagalit. || r. Magíbigan; magbátî, at magkásundô ang nagkákagalit.

AMISTOSO, SA. adj. Ang náukol sa pagifbigan.

AMITO. m. Damit na paraang pan-yô, na gámit sa pagmimisa. Amito.

AMISTIA. f. Ang pagpapatawad nang Hári sa lahat, ó sa isá sa nagkásala, lalo't higít sa salang tinátawag na *político*.

AMO. m. Panginoón. || Ang may arí.

AMOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Pamutihán, lagyan nang kasangkapan ó *muebles* ang isang pamamáhay.

AMODORRARSE. r. Magkasakit nang hiik, ó nang tinátawag na *modorra*. || Magtulòg ang may sakít.

AMODORRIDO, DA. adj. Ang may sakít na hilik ó *modorra*.

AMOJONAMIENTO. m. der. ng *amojonar*. Paglalagáy nang hangà ó musòn, at ang katipunan nang mangá bagay na itó.

AMOJONAR. a. Magtayo; ó maglagay nang mangá musòn sa hangahan nang lúpâ, ó búkid.

AMOLADORA. f. Hasaán.

AMOLAR. a. irreg. como *acordar*. Ihásâ; patalimín, etc. || met. y fam. Yamotín; mohiín ang kápuâ. Ang mangá tawong walang pinagalaran lamang ang gumagamit nitong hulíng kahulugán.

AMO

AMOLDAR. a. Magbubû; maghulmá. || met. Iayos; ituntón ang sínoman sa katuiran, ó kaugalián.

AMOLLECER. a. y n' irreg. como *agradecer*. ant. V. ABLANDAR.

AMONESTACIÓN. f. der. nang *amonestar*. Pangúsap; payo; pangáral. || Pagtatáwag sa simbahan sa ikákasal, ó magpáparí.

AMONESTAR. a. Pagpayohan; pangusapan; aralan. || Itáwag ang mangá ikákasal, ó magpáparí.

AMONTONAR. a. Magbuntón; magtumpók. || r. fam. Magálit na huag dumingig nang anomang katuiran.

AMOR. m. Pagsintá; pagíbig; ~~am~~ *propio*. Lábis na pagíbig sa sarili; kapalalúan.

AMORATADO, DA. p. p. nang *amorar*. adj. Nangíngitim na nagagaw kúlay talong.

AMORATAR. a. Papangitimín na magagaw kúlay talong.

AMORECER. a. irreg. como *agradecer*. Ipisan ang mangá tupang lalaki sa mangá tupang babayi at nang mangasawa.

AMORÍO. m. der. *amor*. Pagliligaw.

AMOROSO, SA. adj. der. sa *amor*. Masintahin; maírog; dápat ibigin ~~con~~ *para con su hijo*. Maírog sa kanyang anak.

AMORTAJAR. a. Saputan; balutin nang sápot.

AMORTECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Maghimatay.

AMOTINAR. a. y r. Magalsá; manghimagsík nang lábang sa kaniyang púnô. || met. Magkaaligamgam at maguló ang mangá sangkap nang kálulowa, at pangdamdam.

AMP

AMOVER. a. irreg. como *mover*! Alisin sa katungkulan.

AMPARAR. a. Kandilihín. || Kumampi; ipagtangol; ipagsangalang. || r. Magtangol sa sarili; ipagsangalang ang sarili, || Sumalilong; paampón.

AMPARO. m. Pagaampón; pagkakandilí.

AMPLIAR. a. Habáan; laparan.

AMPO DE LA NIEVE. m. Kaputian nan busílak. Gamit sa pagsasabi nang isang kaputiang walang mákatulad.

AMPOLLA. f. Pamamantóg nang balat, ò lintos; guham. || Sisidlang búbog na parang redoma, dátapwa't malakí. || Ang nilálagyan nang alak at túbig na ginagamit sa pagmimisa. || Bulabok ó bulá nang túbig kung kumukulò, ó kung umúulan nang malakás.

AMPUTACION. f. der. nang *amputar*. cir. Ang pagpútol nang alinmang lugal nang katawán.

AMPUTAR. a. Putlín ang alinmang bahagi nang katawán, dahil sa súgat na makabúbulok ó anomán kang makasísirâ.

AMUEBLAR. a. Magsangkap, ó pamutihan nang mangá kasangkapan ang isang pamamáhay=*de nuevo*. Sangkapan nang mangá bagong kasangkapan.

AMUJERADO, DA. adj. Parang babayi.

AMULETO. m. Anting-anting; dúpi; gulò.

AMURALLAR. a. Kubkubín, ó bakuran nang kúta.

ANACORETA. m. Ang nagtá-tahan sa iláng na walang gawâ kundí kabálan at pag pepenitensia, || Er-

ANA

mitaño.

ÁNADE. m. y f. Ibong parang baliwís. Ítik.

ANALES. m. der. sa lating *annus (año)* pl. Historia, ó kasaysayan nang mangá nangyari sa báwa't isang taón.

ANÁLISIS. f. Ang masaliksik na pagsiyásat nang kabagayán at ng mangá bahagi nang anomán. || met. Pagsiyásat na guinágawâ sa anomang trabajo, ó kasulatan.

ANALOGÍA. f. Pagkakábagay, at pagkakáakmâakmâ. || gram. Unang bahagi nang gramática, na, nagtutúro nang kagamitán nang báwat isá nang bahagi nang pangungúsap. || Pagkawangki.

ANARQUÍA. f. Kawalán nang nagpúpunò.

ANATA. f. Pakinàbang sa sang taón nang anomang katungkulan.— *media anata*. Báyard na ibiníbigay sa pagpások, ó pagtanggap nang isang katungkulan, etc.

ANATOMÍA. f. Ang pagbusbós nang mangá médico nang katawán nang tawo. ó háyop, at nang mákilala at mapagaralan ang pinangágalingan nang sakit; at ang ciencia na nag tutúro nitò.

ANCA. f. Ang pigí nang háyop. Angkasan.

ANCIANIDAD. f. der. nang *anciano*. Katandaán.

ANCIANO, NA. adj. Matandâ.

ANCLA. f. náut. Sinipete.

ÁNCORA. f. Sinipete.

ANCHO, CHA. m. y f. Lápad; luang; kalaparan; láwak. || adj. Malápad, maluang=*de boca*, fr. Maluang ang bibig.

AND

ANCHOA, y **ANCHOVA**. f. Isdang halubaybay na inasnán.

ANCHOR. m. der. nang *ancho*. Lápad; luang; kalaparan.

ANCHURA. f. der. nang *ancho*. Kalaparan; kaluangán. || Láyâ, kala-yaán.

ANDADERAS. pl. f. der. nang *andar*. Ang tila salakáb na ginagamit ng mangá batang bagong lumalakad. Andador.

ANDADOR, RA. m. y f. Ang malakás lumalakad, ó malakí ang nalalakad. || Ang yáo't dito, na di máti-gil; palakad ákad. || pl. Sintás na pamígil sa batang bagong nagáaral lumalakad.

ANDAMIO. m. Tablado; palapa; andamio.

ANDANTE. p. a. nang *andar* adj. Ang naglalakad || mús. Tugtóg na marahan at banáyad nang *mú-sica*.

ANDAR. n. irreg. perf. *anduve*, *viste*, *vo*, *vimos*, *visteis*, *vieron*: im-perf. de subj. *anduviera*, *andaría* y *anduviesé*, etc.: fut. *anduviere*, *res*, *re*, *remos*, *reis*, *ren*. Lumalakad; humakbáng. || Gumalâ; lumibot. || met. Nagsisaysay nang kalágyan nang anomán, at kaisà nang kahulugán nang *estar*, at ganitó ang pagsasabi: *may sakit*, ó *may damdam*, **ANDA malo**; *malungkot*, **ANDA triste**, etc. || Makialam, ó lumalakad nang anomán, sa halimbawa: **MAKIALAM**, ó **LUMAKAD nang usapín**, **ANDAR en pleitos**. || Kun may kasma, na particula *á*, at ilang nombre, ang kahulugán ay gumawâ nang sinásaysay nang mangá nombrengr itò, para ng *andar á gatas*, gumápang= *á ascuras*, ó *á tientas*, kumapákapá,

ANE

ó umapâapâ. || v. n. **Paroón**. || interj. nang pagpuri, ó pagayon sa anomán at ang kahulugán ay *sulong*, *mabuti* || m. Ang lakad.= *con el tiempo* Makibágay; makiugáli; umayos sa lakarán nang panahón.

ANDARIEGO, GA. adj. der. ng *andar*. Mapaglakad; ó lakad nang lakad. || Ang malakás at matúling lumalakad.

ANDAS. f. pl. Andás; kalandà; langkayan.

ANDRAJO. m. Olapot; alapot; gulanit. || met. fam. na sinásabi sa pagpapawalang halagá sa kangínoman, ó sa anomán.

ANDRAJOSO, SA. adj. der. ng *andrajo*. Punitpunit ó gulágulanit.

ANEGACIÓN. f. der. nang *anegar*. Paglubog; pagapaw.

ANEGADIZO, ZA. adj. Lugal na lubugin sa túbig.

ANEGAR. a Palubugin. || r. Lumubóg; apawan.—**ANEGAR en sangre**. **PALUBUGIN sa dugô**.

ANEJO, JA. adj. Ang nakadagdag; karugtong; bahaging idinagdag na sakop nang kalakhán.

ANEMOMETRÍA. f. fis. Ang arteng nagtúturô nang págsukat ng lakás nang hángin. Ito'y dalawang wílang griego na pinagisá.

ANEMOMETRO. m. der. nang *anemometria*. fis. Kasangkapang panukat nang lakás nang hángin.

ANFIBIO, BIA. adj. Ang háyop na nagtátahan sa túbig at sa dalatan, na paris nang palakâ, etc.

ANFIBOLOGÍA. f. Wílang may dalawang kahulugán. Gáling itò sa griego.

ANGARILLAS. pl. f. Aragarag

ANG

angarilla.

ANGEL. m. 'Angel. = *custodio*. Angel na katutúbô; ó tagatánod.

ANGELICAL. adj. der. sa *án-gel*. Ang náhahawig; katúlad; ó náuukol sa mangá ángeles. || met. Lubòs nang buti.

ANGINA. f. med. Pamamagâ ng lalamunan.

ANGOSTAR. a; Kiputan; sikpán. || r. Kumipot; sumikip.

ANGOSTO, TA. adj. Masikip; makítid. || Makípót.

ANGUILA. f. Palòs. || Pabukang binhí. || náut. Káhoý na ginágawang parális sa pagbubunsod sa túbig nang sasakyón.

ANGULAR. adj. der. nang *ángulo*. May pánulukan; ó náuukol sa pánulukan.

ANGULO. m. Pánulukan.

ANGULOSO, SA. adj. der. nang *ángulo*. Maraming pánulukan.

ANGUSTIA. f. Hinagpís; pighatí.

ANGUSTIADO, DA. adj. p. p. ng *angustiar*. met. Masakim; marámot. || Nagpípighatí; naghíhinagpis.

ANGUSTIAR. a. Hapisin; magbigay kadalambahatán. || r. Maghinagpís; magdalahatí.

ANHELAR. n. Maghírap nang paghingá. || Magnásâ nang mahigpit. Ginagamit namang parang activo sa kahulugang itó.

ANHÉLITO. m. Paghíngal; hirap na paghingá.

ANHELO. m. Násang mahigpit.

ANIDAR, n. Magpúgad; mamúgad. || met. Tumahán; tumirá. || met. a. Umampòn.

ANIEBLAR. n. Magúlap; magkulumlim.

ANI

ANILLAR. a. art. Gumawâ ng bitling, ó sinsing || Bitlingán; buklurán.

ANILLO. m. Sinsing. || Tagikáw. || Bitling. || Buklod.

ÁNIMA. f. Káluluwa. || art. Butas nang canyon. || pl. Tugtug nang kampánâ sa á las ocho nang gabí, ó ánimas.

ANIMACION. f. der. nang *animar*. Kasiglahán; kasáyahan.

ANIMADO, DA. adj. p. p. nang *animar*. Matápang. || met. Masayá; masiglá; kung ang sinásabi lugal, ó paglulúpong.

ANIMAL. m. Háyop. || met. Ang mangmang. || adj. Ang náuukol sa katawán nang tawo, ó nang háyop.

ANIMAR. a. der. nang *ánima*. Káluluwahan, ó papaghinapángin. || met. Pasayahín; pasiglahín. || r. Manghinápang; lumakás ang loob. || Sumigla.

ÁNIMO. m. Káluluwa. || Tápag hinápang. || Aká á; pagítsip. || *Ánimo* interj. Súlong; lakasan ang loob.

ANIMOSIDAD. f. der. nang *ánimo*. Tápag; kapangáhasan. || met. Gálit; pagtatanim sa loob, etc.

ANIMOSO, SA. adj. der. nang *ánimo*. Bayani; matápang = *en los peligros*. B. Ó ang loob sa gitná nang kapanganibán.

ANIQUELAR. a. Iowí sa walí siráin; lipulin || met. Lansagín ó gubaing lubós || r. Máowí sa walá; masírá; ma'ípol. || met. Masírá nang malakí ang anomán: para nang katawá pagáwí || met. Magpakabábâ sa pagbubulaybulay nang sariling kawalá.

ANÍS. m. Anís.

ANISADO, DA. adj. Sinangkapan nang anís.

ANO

ANIVERSARIO, IA. adj. Taontaón; sangtaón. || m. Ang misa na ginagawâ sa áraw na kaganapáng isang taón nang pagkamatay at ibá pa.

ANO. m. cir. Tumbong; ó butas nang puit.

ANOCHE. adv. t. Kagabí.

ANOCHECER. impers. irreg. como *agradecer*. Gumabí; dumating sa isang lugar nang nagtatakip sílim. || Abutan nang gabí sa isang lugar. || r. poét. Magdilim.

ANODINO, NA. adj. cir. y med. Gamót na nakababawas; ó nagpa-pauntos nang sakit ó kirot. Ginagamit namang párang sustantivo masculino.

ANOMALÍA. f. met. Kaguluhán; kawalán nang húsay.

ANOMALO, LA. adj. Maguló; kaibá.

ANONADAR. a. Siráin; lipulin. | met. Untián; liitang lubhá ang anomán. || r. Mangayupápá; magpakabábang lubhá.

ANÓNIMO, MA. adj. Walang ngalan || m. Súlat na walang pirmâ nang gumawâ.

ANOTADOR, RA. m. y f. Tagâ pagtandâ.

ANOTADURA. f. y

ANOTAMIENTO. m. Pagtatan-dâ; ó paglalagay nang tandâ.

ANOTAR. a. Itandâ; ó maglagay nang tandâ; maglagay nang nota sa anomang súlat.

ANSIA. f. Balisa; págód || Náis; asamasam || Hinagpis.

ANTAGONISTA. m. Kalaban || Katalo; kaagaw.

ANTÁRTICO, CA, adj. astr. Ang tímogan, na tinátawag naman;

ANT

Polo Sur. || Ang náuukol sa dákong tímugan nang lúpâ.

ANTE. m. Ang balat nang há-yop, na kinultí. || prep. Sa harap || Una.

ANTEAYER. adv. t. Kamakalawá.

ANTEBRAZO. m. anat.. Ang lugar nang kamay na mulâ sa siko hanggang pulsó.

ANTECÁMARA. f. Kabahayán.

ANTECEDENTE. p. a. nang *anteceder*. Ang náuuna, at sinúsdan nang isang bagay. || s. m. Gawâ; salitâ; ó bagay na náuna, na dáhil sa kaniya'y mahúhulaan ang mangá mangyáyaring hulí.

ANTECEDER, a. Iuna, ó máuna.

ANTECESOR, RA. m. y f. Ang náuna, ó hinalinhán sa alinmang katungkulan. || pl. Magugúlang na pinagmulán nang sínoman.

ANTEDECIR. a. irreg. como *decir* ant. V. **PREDECIR**.

ANTEDILUVIANO, NA. adj. Ang mangá tawo at bagay, na náuna sa diluvio universal.

ANTEMANO. (DE) mod. adv. comp. nang *ante*, at *mano*. Pagkaraka.

ANTEMURAL. m. fort. comp. nang *ante*, at *mural*. Kútâ; moog. || met. Tangulan; tagapagsangalang.

ANTENOCHÉ. adv. t. comp. ng *ante* at *noche*. Kahapon sa gabí.

ANTEOJERO. m. comp. nang *ante*, at *ojero* der. nang *ojo*. Ang mangagawâ; ó nagbibili nang salamin sa mata.

ANTEOJO. m. comp. nang *ante* at *ojo*. Pangita; salamin sa matá.

ANT

ANTEPASADO, DA. adj. comp. nang *ante* at *pasado*. Panahong nakaraán na. || m. pl. Mangá magúlang na pinangalíngan. || Kánunuan.

ANTEPECHO. m. comp. nang *ante*, at *pecho*. Bábahan ó palábabahan. || Petsera nang *guarnición* nang kabayo, etc.

ANTEPONER. a. irreg. como *poner*: comp. de *ante*, at *poner*. Iuna; palalúin; magalingín kay sa ibá. || r. Lumálô; máuna; umuna sa ibá. || Magpalalô.—*Anteponer el amigo à otro*. Palalúin ang kaibigan sa ibá.

ANTEPUERTA. f. comp. nang *ante*, at *puerta*. Tábing nang pintô.

ANTEPUERTO, TA. p. p. nang *anteponer*. adj. Náuuna.

ANTERIOR. adj. Náuuna; sinúsundan—*à tal dia*. Náuuna sa gayong áraw.

ANTES. prep., conj., adv. t. Una; bago: láging kung gamitin ay náuuna sa *de* at *que*. || Kung ang sinásalitâ ay panahón, ay ginágamit na parang adjetivo, at ang kahulugán ay NÁUUNA, ó SINÚSUNDAN; para nang *el dia* ANTES, nang SINÚSUNDAN, ó NÁUNANG áraw; ANTES *de ayer*. adv. t. Kamakalawá.— ANTES *del día*. mod. adv. Pagbubukang liwayway.— ANTES *bién*. conj. adv. Bagkús.

ANTESALA. f. comp. nang *ante* at *sala*. Deskanso nang bahay.—*Hacer, ó guardar antesala*. Maghintay sa kabahayán.

ANTEVER. a. irreg. como *ver*.
V. PREVER.

ANTEVÍSPERA. f. comp. nang *ante* at *vispera*. Ang áraw na sinúsundan nang dispiras nang kapistáhan.

ANTI. prep. na nagbúhat sa wi-

ANT

kang griego, na ang kahulugán ay *laban sa, ó nálalaban sa*.

ANTICIPAR. a. Iuna; ipagpáuna. || r. Máuuna; umuna. || Umágap—*à otro*. Umuna sa ibá.

ANTICIPO. m. Paútang, ó patínga.

ANTIÍDOTO. m. med. Lunas.

ANTÍFONA. f. Panalangíng dinádasal; ó kinákanta bago mulán, at pagkatapos nang pagdarasal nang salmos.

ANTIFONAL, ó ANTIFONARIO. m. Librong kinásusulatan nang mangá antífona sa boóng sangtaon.

ANTIGUAMENTE. adv. t. Sa una; nang unang panahón.

ANTIGÜEDAD. f. Kalaúnang panahón; katandaán; kaunahan. || Panahón at mangá pangyayaring mata-tandâ.

ANTIGUO, GUA. adj. Matandâ; lúmâ. || m. pl. Mangá tawo sa una.

ANTIPARA. f. Panábing; panagasilaw. Kansil.

ANTIPARRAS. pl. f. fam. Salamin sa matâ.

ANTIPATÍA. f. Pagkakaaalit; di pagkakáakmâ nang kaloóban, at ugáli nang isa't isang tawo, at gayondín ang di pagkakáakmâ. ó di pagkakáayos nang mangá bagay.

ANTIPÁTICO, CA. adj. Násasalungat; náaalit.

ANTIPODA. m. geog. Ang mangá nanánahan sa kabilâ nitong lúpâ, na nátatapat nang tapat na tapat sa áting mangá paà. || met. y fam. Ang ugáli ó bagay na násasalungat sa ibang ugáli, ó bagay.

ANTIPUTRIDO, DA. adj. y

ANTISÉPTICO, CA. adj. Laban sa pagkabulok.

ANT

ANTOJARSE. r. Lihihín; pita-hin, nasáing mahigpit ang anomán, na ang karaniwan ay násang di katowiran at di kaugalián. Guinágamit lámang sa tatlong persona na iniú-una, ó inihùhulí sa pronombre *me*, *te*, *le*, etc. para nang: *se me* ANTOJA, *se le* ANTOJA, *se te* ANTOJA, ANTOJÓ-*seme*, etc.

ANTOJO. m. Násang mahigpit, at walang kaowtiran. || Lihi; kaibigáng walang tuto.

ANTROPÓFAGO. m. Tawong kumákain nang kápowa tawo.

ANTRUEJO. m. Ang tatlong áraw nang lapás, ó *carne stolendus*. || Bulingbuling.

ANUAL. adj. der. sa latin *annus*, (año). Taontaón, ó nárarapat sa bawat isang taón.

ANUALIDAD. f. Ang sa isang taón.

ANUALMENTE. adv. t. Taontaón.

ANUBLAR. a. Pegkuliimlimín. || met. Itágô; ilingid; magtakip. || r. Magkuliimlim ang áraw. || Malantá; masayang; huag kamtán at mapáwi ang pinakanánasâsâ, ó nilalakad.

ANUDAR. a. Mag buhól. || Pagdugtungin, ibuhol ang dalawang lúbid, ó ibá pang ganganitó. || met. Pagsamahin; paglagumin. || r. Mabansot, huminitó ang paglakí nang hindi papanahon; maburil.

ANULAR. a. Pawalang halagá; ó pawalang kabuluhán ang anomang kasulatan. || adj. Ang náuukol sa singsing; tabas singsing. || Dalfring palásinsingan.

ANUNCIAR. a. Bumabalá; magbalítâ. || Humúlâ nang manyayari. =

ANU

á uno. fr. Ibalítâ, ó ipaalam ang ang pagdating nang isá.

ANUNCIO. m. Babalá; balítâ || Húlâ.

AÑADIDURA. f. Dagdag; karagdagan.

ANZUELO. m. Tagá; kíbâ; bín-wit. || met. Híbô; paráyâ.

ANADIR. a. Ululan; dagdagán || Magdugtong; salopilan; tambalán; magugnay; ugpungán = *á lo expuesto*, Idagdag sa násabi na.

ANAGAZA. f. Pangati. || met. Hibô.

AÑEJAR. a; Imbakín; laonín ang anomán. || r. Magbago ang anomán sa kalaunan, kung bumuti, kun sumamá man. Sinásabing karaniwan sa álak at mangá pagkáin. || Malúmâ; tumandâ.

AÑEJO, JA. adj. Laón; lúmâ; kupás; lipás || Sinásabi sa álak na mabuting lubhâ na ang kalidad dáhil sa pagkalaón. || Imbak.

AÑICOS. pl. m. Mangá pirápi-rasong maliit nang damit, papel, babasagin, etc.

ANIL. m. bot. Tínâ; tàyom.

AÑO. m. Taón.

AORTA. f. anat. Ugat na pinakamalaki nang katawán nang tawo.

AOVAR. m. Mangitlog.

APACENTAMIENTO. m. Pagpapastol nang háyop. || Pastulan.

APACENTAR. a. irreg. como *acertar*. Pastulan ang háyop; papanginayinin ang háyop; dalhin sa damohan. || met. Bigyan ang kálulowa nang ikabúbuhay na gracia; turuan nang magaling; aralan etc. || r. Magáral.

APACIBILIDAD. f. Kaamuan; ó kalubayang loob.

APA

APACIBLE. adj. Maámong loob; malambot ang ugáñ || met. Kaayaaya; masayá; nakalúlugod.

APACIGUAR. a. Pumayáñ; mag-patahmik. || r. Tumahimik; humimpil.

APAGAR. a. Patayín ang apoy; subhán. || met. Lansagín; pawín ang úhaw, na uminom bagà nang túbig. || r. Mamatay na kúsá ang apoy, ó ilaw.

APALABRAR. a. Tipanín; tumipán. || met. Maquipagyári nang sálitaan. || r. Magtípanan.

APALEAR. a. Pumálô; mamálô, na ang gamitin ay kahoy, ò tungkod na káho. || Pagpagín nang isang káho, ó pamálô ang alikabok.

APANAR. a. Kunin; damputín nang kamay. || Mangumit nang anomán sa harap nang may ári. || Husayin; kumpunihin || Balutin nang damit; balabálang mabute. || Sumulsi, ó kumumpuní nang sirá.

APARADOR. m. Taguán nang mangá kasangkapan; úlam, etc. Pámingalan. Aparador.

APARAR. a. Sumaló; ó saluhin nang kamay, báro etc. ang anomán: sa imperativo kadálasang gamitin, para nang SALUHIN mo, **APARA tú**=*con la mano*. Saluhin nang kamay=*en el sombrero*. Saluhin sa sombalilo.

APARATO. m. Gayák; handá || Pagkáhandá.

APARATOSO, SA. adj. Mahandá, ó malakí ang gayák. || Maráming kasangkapan.

APARECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Sumipot; lumitaw na biglá ang anomán. || Lumitaw; makita ang

APA

hinàhanap=*en casa*. Sumipot sa bahay=*á alguno*. Pakita sa isá.

APAREJADO, DA. p. p. nang *aparejar* adj. Marúnong; sanay. || Nakahandá.

APAREJAR. a. Igayák; ihandá, isadyá. || r. Gumayak; humandá=*al, para el trabajo* Gumayak sa paggawá.

APARENTAR. a. Magbalintúná; magdáyá; magpakonowari.

APARENTE. adj. Balintúná; dáyá. || Konowá; konowari. || Dápat; akmá; bágay; at sinásabing ganitó: *itoy AKMÁ sa pangyayaring iyan, esto es APARENT para ese caso.* || Náki-kita; namamasdan: v. gr. **APARENTE está el motivo, NÁKIKITA ang dahilan.**

APARICIÓN. f. der. nang *aparecer*. Paglitaw; pag sipot.

APARIENCIA. f. Ang lagay; hitura; tingín, ó kita sa labás; ó masid sa imbabaw nang anomán.

APARROQUIAR. a. Magkaroón nang súki, ó kabílihan ang isang naglitinda. || Sukín.

APARTADO, DA. p. p. nang *apartar*. adj. Maláyó; nakabukod; tángi; tiwalag; layò. || Sa *correo* ay ang mangá súlat na ibinúbukod para ipamigay sa talagang may ári bago gawín ang listá.—*Apartar de si*. Ilayó; iwíksi sa sarili—*Apartarse á un rincón*. Tumabí sa isang súlok.

APARTAR. a. Magbukod, magtángi. || Ilayó; ihiwalay; pumayáñ; itiwalag; ilihís. || r. Bumukod; tumángi; tumiwalag; humiwalay; lumihís.

APARVAR. a. agr. Ihánay ang mangá haya sa paggigiikan. || met. Maglagay nang malaking buntón ng anomán.

APE

APASIONAR. a. Ihingil; pawilihin ang loob. || r. Máhingil; ó mawiling lubhâ ang loob = *à la, por la pintura*. Máhiliḡ ang loob sa pintura.

APATÍA. f. Kapabayaán, katamaran; kawalán nang pakiramdam, ó pangdamdam.

APÁTICO, CA. adj. Pabayâ; batugan; walang pakiramdam.

APEADERO. m. Tungtúngang panhikan ò pánaugan sa pagsakay, ó pagbabâ sa kabayo, ó ibâ mang háyop na sasakyán.

APEAR. a. Ibabâ; ilunsad; ipanâog sa kabayo, ó carruage ang anomán. || r. Bumabâ; lumungsad; manâog; umibís. Sa sentidong itó kaugaliang gamítin = *al suelo*. Lumungsad sa lúpâ = *del caballo*. Bumabâ sa kabayo = *en el camino*. Bumabâ sa daán.

APECHUGAR. n. Itúlak nang dibdib. || met. Magpasiyâ nang anomán, na salansangin ang lahat nang kapinsalán. || fam. Pahinúhod nang masamá ang loob.

APEDREADOR. m. Mámumukol; nanghahagis.

APEDREAMIENTO. m. Pamumukol; pangbabató.

APEDREAR. a. Puklín nang batò; batohín.

APEGADO, DA. p. p. nang *apegar*, at *apegar-se*. adj. Will; buhós ang loob.

APEGARSE. r. Mawili; mabuhos ang loob = *à alguna cosa*. Mawili ang loob sa anomang bagay.

APEGO. m. Pagkâwili; ó pagkilapat nang loob. || met. Pagibig.

APELAR. n. for. Umapelâ, ó magsakdal bagâ su hukom, ó tribu-

APE

nal na mataás, upáng pawalang kabuluhán ang hátol; na ináaring malí, na inilagdá nang mabábang hokom, ó tribunal. || Magkâ mukhá ang kùlay nang mangá kabayo. || met. Pumiksi; magsakdal; humánap ng igagamot sa anomang kailangan, ó kasalatán = *à otro medio*. Humanap nang ibáng paraán = *de la sentencia*. Apelahán ang sentencia = *para ante el tribunal superior*. Umapelâ sa harap nang mataás na hùkuman.

APELMAZAR. a. Paikpikín; tipín. || r. Mapaikpík; matipî; masinsín.

APELLIDAR. a. Tawâgin nang apelfido ang sínoman. || Bansagán. || Ipagdítwang ang sínoman.

APELLIDO. m. Pangalawang ngalan; pamagat; apellido.

APENAS. adj. m. Bahagyâ; bolinyâ. || Kagyat; pagkuán. || Hálos walâ: v. gr. *APENAS hay gente*, HALOS walang tawo.

APÉNDICE. m. Dagdag na inihábol sa dulo nang mangá libró.

APERAR. a. Gumawâ nang karita, karitón, etc. na gamít sa mangá paghahákot sa bukirín.

APERÇIBIR. a. Maglaán; ihandâ; igayak ang kailangan sa anomán. || Magpayo; bumatî; magbálâ; ipagpâuna; ipaháyag. || r. Máhalatâ; mápan-sin. || Gumayâk = *à, para la guerra*. Gumayak sa pakikídigmâ = *contra el enemigo*. Gumayak laban sa kaáway = *de armas*. Maghandâ nang sandata.

APERCOLLAR. a. irreg. como *acordar*. fam. Sakalín. || met. y fam. Kunin nang paumít. || fam. Hampasin sa bátok; patayín nang pasubok ang kâpowâ.

APERNAR. n. irreg. como *acer-*

API

tar. Kagtín ó sungabán nang aso sa paá ang isang háyop.

APERO. m. agr. Mangà kasangkapanang kailangan sa pagsasaka. Gayon din ang tawag sa kapisanan nang mangà kasangkapan sa ibang ofisio.

APESADUMBRAR. a. Magbigay súkal nang loob, ó magpasúkal nang loob; magbigay lumbay; humapis. || r. Malumbay; sumúkal ang loob = *de la noticia*. Malumbay sa balitâ = *con la noticia*. Ikalumbay ang balitâ.

APESTADO (ESTAR) *de alguna cosa.* fr. fam. Sumagánâ; magkaron nang kasaganan; para nang: *ang plaza ay sàgana sa gúlay, la plaza ESTÁ APESTADA de verduras.* || *do, da.* adj. napipiste; nasasalog.

APESTAR. a. r. Magkasalog; magkásakitan. || n. Bumáhô. || Mabulók; makayamot.

APETECER. a. irreg. como *agradecer*. Magpíta; nasáin ang anoman.

APETENCIA. f. Gánang kumáin. || Násâ.

APETITO. m. Pagpipíta, kaibigang kumáin. || met. Náâ.

APIADARSE. r. Maáwâ; mahabag = *de los pobres*. Maáwâ sa mangà dukhâ.

ÁPICE. m. Dungot. || Ang káuntíntiáng bahagi nang anomán. || Ang lalong pinakamahírap; malíwag magawâ, ó mangyari.

APIÑADO, DA. p. p. nang *apiñar* y adj. Tabas pinyá, ó parang pinyá ang hitsura. || met. Siksik; mahigpit dâhil sa karamíhan; buntónbuntón.

APIÑAR. a. Ibuntón || Gawíng tabas pinyá. || r. Mábuntón; magkásiksikan.

APIO. m. bot. Kinsay.

APL

APISONAR. a. Pisunín ang lúpâ; paikpikín nang pison.

APLACAR. a. Pahupaín; palubagín; pahinayin. || Payapaín.

APLANADOR, RA. s. y adj. Památag; pamantay.

APLANAR. a. Patagin; pantaín. || r. Máguhô.

APLANCHADO. m. p. p. nang *aplanchar*. Ang buntón nang damit na pírinshin. || Ang pírinshin, ó damit, na, napirinsa na. || Ang pamimirinsâ: para nang *bukas ay araw nang PAMIMIRINSÁ, mañana es día de APLANCHADO.*

APLANCHADORA. f. Tagapamirinsâ.

APLANCHAR. a. Mampirinsâ.

APLASTAR. a. Pisaín; pipisin; lamoritin ang anomán. || met. y fam. Iwáng litó ang isâ, na huag mâtutuhan ang sabihin ó isagot.

APLAUDIR. a. Purihing taglay ang sayá at pagkakatowâ.

APLAYAR. n. Bumahâ, na lumágap sa pampang ang túbig.

APLAZAR. a. Tawagin, ó tipanán nang panahon at lugal na taning. || Ipagpaliban ang anomán. || r. Máliban.

APLICADO, DA. adj. p. p. nang *aplicar*. Masípag; matiyagâ.

APLICAR. a. Ilápat || itápal; ikápit ang anomán. || Ibintang. || Ihingil || Ilagay ang isâ sa anomang paghahánap búhay. || r. Magsí ap; magsákit; magsípag sa pagaáral; ó pagkátuto. || met. Magsikap nang pagkita nang ikabúbuhay = *á los estudios*. Magsípag sa pagaáral.

APOCADO, DA. adj. p. p. nang *apocar*. Mangmang; duag.

APACALIPSÍ ò APOCALIPSIS.

APO

m. Ang librong sinulat nang Evan-ge istang S. Juan, na mangá ipinahiyag ss kaniyá nang Panginoong Dios.

APOCAR. a. Untián; iklán; liitán; kiputan. || r. Magpakalábâ; magpaka-unti.

APODADOR, RA. s. y adj. Mapagngdan sa kápowâ, ó mapaglagay ng bansag sa kápowâ.

APODAR. a. Mangliit; mangban-sag; lagá; nang ngalan ang kápowâ.

APODERADO, DA. p. p. nang *apoderar* at *apoderarse*. adj. y s. m. May kapangyarihang humarap, ó ma-nagot sa ngalan nang ibâ. Apode-rado.

APODERAR. a. for. Magtigay nang kapangyarihan, ó poder sa ibâ. || r. Kamkamín; kaniyahín. || Tumalamâ ang anomân || Tumámik = *de la hacienda*. Kamkamín; agawin ang pagaáin

APODO. m. Iit; bansag; pamagat.

APOLILLADO, DA. adj. comp. nang *á*, at *polilla* lo. der. nang *polilla*. Sirinâ; binutas nang tângâ. || May tângâ.

APOLILLADURA. f. Butas, ó sirâ nang tângâ.

APOLILLAR. a. met. Siráin nang tângâ. || r. Tângáin. Karaniwang *reflexivo* kung gamitin.

APOLTRONADO, DA. p. p. nang *apoltronarse*. adj. Tamâ.

APOLTRONARSE. r. Gumayon-gayon, na walang ibig gawí; mag-tamad.

APOMAZAR. a. Bugáin.

APORCAR. a. agr. Magbayubo nang halaman; ó tabunan ang ha-laman at nang magbátâ. || r. Mag-bátâ ang halaman.

APO

APORRAR. n. fam. Maumid; huag makapangúsap.

APORREAR. a. Mogmogín; umu-gín. || Bugbugín nang panálong ká-hoy. || r. Magbugbugan || met. Mag-pakapilit na magísip ó magárai ng malaking pagsusumikap.

APORTAR. n. Dumoong; pu-mundó sa isang puerto. || Dumating; ó sumápit sa isang lugar na dí iná-akalâ, hinâi man puerto, na may mangá tawong naninirahan, pagka-tapus na maglakad na dí alam ang tinutungo. || for. Magdalâ: ó magha-tid = *Aportar á Cádiz*. Dumoong sa Cadiz.

APOSENTAR. a. Magpatúloy, ó maghandâ nang mátuluyan nang mgá naglálakad. || r. Manuluyan.

APOSENTO. m. Sirid na tulu-gín. || Panuluyanang báhay. = *de certe*. Fáhanang nakataon sa mangá alilâ sa *palacio*.

APOSESIONAR. a. Ilagay sa posesión. || Iposesión || r. Puno-sesión.

APOSTAR. a. Maglagay ó mag-tay, ó nang bantay na tawo, ó *ca-ballería* sa isang táning na lugar. || a. irreg. como *acordar*. Tumayâ; pu-mustâ = *el juego*. Pumustâ sa larô. || r. Bumantay; umabang sa isang lu-gal || Magpustahan = *Apostárselas á, con fulano*. Makitaó kay Fulano; hamunin si fulano; ó pagbalâan.

APOSTASÍA. f. Pagtalikod sa pagkakristiano, ó sa dating pananam-palataya.

APÓSTATÁ. m. Ang tumalikod; ó tumátalikod sa pagkakristiano.

APOSTATAR. n. Talikuran ang pagkakristiano. || Talikuran ang pag-sasama. = *de su religión*. Tumalikod

APO

sa kaniyang relihiyon.

APOSTEMA. f. cir. Bagâ; búkol na may nánâ.

APOSTEMARSE. r. Bagáin; magnánâ.

APÓSTOL. m. Inutúsang mangatawán; ò kinatawán. || Alagad ni Jesu-kristo. Apóstol.

APOSTOLADO. m. der. nang apóstol. Katungkulan nang pagka-apóstol. || Kapisanan nang mangá Santos Apóstoles.

APOSTÓLICO, CA. adj. Ang nauukol sa mangá Apóstoles, ò sa Papa. || Tanging título nang kaharián nang Hungria.

APOYAR. a. Tumulong; tumangklik; umampón. || Pagtibayin; patotohanan ang anomang áral at ibá pa. || Paglabanin; panibayin ang isang bágay na ipátong sa ibá. = *Isandal; ibátay.* = *con ejemplos.* Pagtibayin ng mangá halimbáwâ. = *en ejemplos.* Pagtibayin sa halimbáwâ. || r. Mangháwak; manálig. || Sumandal. || Magtulungán = *de buenos argumentos.* Mangháwak sa mabuting argumento. = *en el estribo.* Maníbay sa estribo.

APOYO. m. Tungkod; súhay; tükod. || met. Tulong; ampón.

APRECIAR. a. Halagahán; ó lagyán nang halagá. || met. Mahalin; mahalagahín ang anomán. = *en mucho.* Mahalagahing lubhá. = *por su saber.* Mahalin dáhil sa kaniyang dunong. || r. Magmáhalan.

APRECIO. m. Halagá; kahalahán nang anomán. || met. Pagmamahal sa kanginoman, ó sa anomán.

APREHENDER. a. Hulihin. || Gunigunihin.

APREHENSIVO, VA. adj. Ma-

APR

takutin; magunigunihin.

APREHENSOR. m. Ang dumakip.

APREMIAR. a. Pilitin. || Higpitán. || Mapilitan.

APRENDER. a. Magáral. = *á escribir.* Magáral sumulat. = *con el maestro.* Magáral sa maestro. = *de otro (alguna cosa.)* Magáral ò mátuto sa ibá nang anomang bágay. = *de cabeza.* ó *de memoria.* Pagaralang isaulo.

APRENDIZ, ZA. m. y f. Ang nagáral nang ofisio, ó hanapbuhay. || Aralán.

APRENSAR. a. comp. nang ò at *prensar.* Ipitin; tindihán; ò impitin sa pirinsá, ó hapitan ang anomán. || met. Gipitin; hapisin.

APRESAR. a. Dagitin; sagpangin ang anomán nang háyop, na para nang buaya, aso, lawin, etc. || náut. Bihagin ang anomang sasakyán.

APRESTAR. a. Ihandâ; ilaán ang kailangan. || r. Gumayak; humandâ.

APRESTO. m. Handâ; gayak báon.

APRESURADO, DA. adj. Dalos; dalos; gahásâ: tulingag.

APRESURAR. a. Biglân; dali dalin. || r. Magbiglâ; magdalidali.

APRETADERA. f. Panhigpit ò higpitán. Karaniwang lalong plural gamitin.

APRETADERO. m. Bahag.

APRETADO, DA. p. p. nang *apretar.* adj. met. y fam. Marámo || Masikip; mahigpit; masinsin; paik-pik.

APRETADOR, RA. m. y f. Panghigpit, ó manghihigpit.

APRETAR. a. irreg. como *acarar*.

APR

tar. Impitín; higpitín; hapitin; pislin; idíin. || Biglaín; dalidalín. || Kimisin; pitisin; sinsinín ó salsalín. || Paikpikín. || met. Gipitín; inisín. || met. Hapisin. || Makiúsap nang mahigpit; hínghing mapílit ang anomán, na lumúhog ó magbólá, = *a correr*. Kumarínót nang takbó. = *con los brazos*. Higpitín nang yákap. = *con alguno*. Haraping labanan ang isá; pilitin ang isá. || r. Humigpit; sumin-sín; mapitis; masiksik etc.

APRETÓN. m. Pagpisil; pagpin-dot na malakás. || fam. Hilab na biglá nang tián sa pagkátae. || Matúling takbó, ngúni't maikli ó súsumandali. || met. Kagípitan.

APRIESA. adv. m. Madali; bigláan.

APRIETO. m. Kasikipán; kasi-kián. || Kagípitan; pagkakailangan. || Pangánib.

APRISCAR. a. Kulungín ang mangá háyop sa hapúnán ó kural. Ginágamit namang parang *recíproco*.

APRISIONAR. a. Ibilangó; kol-mahán, || Mábilangó. || met. Magku-long sa báhay.

APROBADO, DA. p. p. nang *aprobar*. adj. Minámabuti.

APROBAR. a. irreg. como *acordar*. Magalingín: mabutihin.

APRONTAR. a. Tambing ó kagyat maghandá. || Magbigay agad ó kapagkaraka, nang salapi ó anomán. || r. Humandâ; gumayak agad.

APROPIADO, DA. p. p. nang *apropiar*. adj. Akmâ; bágay.

APROPIAR. a. Ipagkaloob; ibi-gay sa isá ang anomán. || met. Ibágay; iáyos sa anomán ang dápat makapit ó máakmâ. = *para sí*. Ankinin, = *a su*

APR

idea. Iayos sa ahàlá niyá. || r. Sarilinin; aríin; kamkamín ang anomang hindî kaniyá. = *para sí (alguna cosa)*. Ang-kinín ang anomán.

APROVECHABLE. adj. der. ng *aprovechar*. Mapakíkinabangan.

APROVECHADO, DA. p. p. nang *aprovechar*. adj. Marúnong mag-sikap, ó magarimunán nang mangá bágay, na, sa ibá ay niwáwalang kahulugán. — *Joven aprovechado*. fr. fam. Binatang may malaking puntahin.

APROVECHAR. n. Makinábang. = *en el estudio*. Mátuto; másulong sa pagaáral. || a. Inotín; samantalahin ó tipunin ang anomán. || r. Kung ang sinásabi ay úkol sa kabáitan, pagaáral, etc. ay: másulong ó mabihasa; mátuto. || Magsamantalá. = *de la ocasión*. Samantalahin ang kapanáhu-nan.

APROXIMACIÓN. f. der. nang *aproximar*. Pagkakálapit. || Paglápít.

APROXIMAR. a. Ilápit; isípíng. || r. Lumápit; dumulóg. = *al altar*. Lumápit sa altá.

APTITUD. f. Karunungan; kasanayán; karapatán, ó kasapatang tumupad nang anomang katungkulan ó gágawin. || Kaya.

APTO, TA. adj. May kaya; sapat; dápat; bágay. = *para los estudios*. May kaya, ó bágay sa pagaáral.

APUESTA. f. Pustá; pustahan. || Pagpustá.

APUNTADO, DA. adj. der. ng *apuntar*. May tulis ó matulis. || May tinik ang dulo.

APUNTALAR. a. Tukuran; su-hayan.

APUNTAR. a. Tudlaín; punta-hín; sipatín. || met. Itúró. || Itandâ ó

APU

tandaán; ilitá. || Ipahiwátig; bangitin ang anomán. || n. Magmulang sumipot ó pahalatá ang anomán; para nang, MAGMULANG SUMIPOT ó TUMÚBÔ ang *balbas*, APUNTAR *el bozo*; MAGKABAIT, ó MAGKASIP, APUNTAR *el juicio*. || Pumustá ó tumayâ sa larong monte. || Patulisin, ó tulisan ang alinmang sandata. || r. Kung sa alak ay magmulang umásim. || fam. Maglangó. Kung bago pa lámang tinátablan nang alak.

APUNTE. m. Pag'ilitá. || Tandaán; listahan.

APUNEAR. a. fam. y

APUNETEAR. a. Pagsusuntukin; pagdagukin.

APURAR. a. Dalisayin. || met. O isáing dalisayin ang katotohanan nang balang na, para nang isang sulitá, balitá, ó kabulaanan. || Ubusin; sayurin. = *i uno*. Pagalitin; muhin ang isá. || r. Mahapis; magpighati. || Malinó; matulig. = *n su infortunio*. Magpighati sa kaniyang kasiwaang pa ad. = *por su infortunio*. Magpighati; ó huag mátutuhan ang gawin dahil sa kaniyang kasiwaang palad.

APURO. m. Kigipitan; kasalatang matak. || Hipis; dalamhati.

AQUEJAR. a. Hapisin; pagpighatin. || Salsuán; iudyok || Big afn. || r. Magpighati. || Maghalos-alos.

AQUEL, LLA, LLO. pron. dem. Yaón; iyón.

AQUENDE. adv. l. Dápit din; dápit dito; dako rito.

AQUERENCIARSE. r. Máwili sa isang lugar. Sa mangi háyop lalong gamit.

AQUESE, SA, SO. pron. dem.

AQU

Iyán. Ngayoy sa poesía lamang gamit.

AQUÍ. adv. l. Dini; dito. || adv. t. Ngayong oras na itó. = *le Dios*. Amponin akó nang Dies; tulungan. saklolohan akó niyá.

AQUIETAR. a. Patahimikin; patahanin; payapain. || r. Pumayapá; tumahimik; humupá = *con su palabra*. Tumahimik sa kaniyang pangúsap ó pangiral.

AQUILATAR. a. art. Uriin at nang matantô kung gaano ang katasán ó kibabaan nang uri nang ginó || met. Siyasatin ó sayurin ang katotohanan nang anomang bagay.

AQUILÓN. m. Hangin hilágá. || Hilagaan.

ARA. f. Altar. || Batóng *consagrado*, na nasa ibábaw nang altar at siyang pinagálatagan nang mangá *corporales*.

ARABE. adj. Tagá Arabia. || m. Ang wiká ò salitá nang tagá roón.

ARADO. m. agr. Araro. || Tudling.

ARADOR. m. der. nang *arado*. Magaararó; ò ang nagáararo. || Tunyaw; kanyaw.

ARANCEL. m. Listang itipaklá nang may kipangyarihan, na kinatatandaan nang mangá halagáng dapat singitin sa anomang bagaybágy. Tarifa.

ARAÑA. f. Gagambá. || Arañas na maraming ilaw, na isinasabû sa mangi simbahan.

ARAÑADOR, RA. m. y f. Mángangamot.

ARAÑAR. a. Kamutin; galamsin nang kukó, aspíle, etc. ang balat, na magalusin ò masugatan ng mabábaw. || met. y fam. Magtipon

ARB

hang malaking pagsusumákit, na kubin sa ibatibang lugal, at unti-unti ang kinákikilangin sa anomang tinutungo. || r. Mágalusang; mikanot na nasugatin ang saring kitawin. || Migkumutin ang dalawang nagkákigalit.

ARAN. m. Kulamos; ò ká not. || met. Gilos.

ARAR. a. agr. Araruhin ang lupa; mgararo; magbúkid.

ARBITRADOR. m. for. Tagahitot na hahal nang nangigúusap na siyang hunátol sa úsap nilá.

ARBITRAR. a. for. Hunátol na parang juez *árbitro*. || Gamawá nang boong kilayaán, na nuag mikipagalam sa kanginoman. || r. Maghámbuhay.

ARBITRARIEDAD. f. Kagagiwang udiok nang sariling kubiغان at labás sa katowiran.

ARBITRIO. m. Kapangyarihang mikigawá nang sariling kiloban. || Paraang di karaniwan sa paghahangid magkumit nang anomán. || for. Hitol nang juez *árbitro*. || pi. Buís ó ambág sa hari nang mangá namamayan, na pinagmúnulan nang ginágasta sa pagpapala nang bayan.

ARBITRO. m. V. ARBITRADOR.

ARBOL. m. bot. K. hoy na buhay at malaki ang punò || náut. Alinman sa mangá pinagkakubitan nang layag sa isang sasakyán, na ang táwag natin ay *árbol* din.

ARBOLADO. m. der. nang *árbol*. Kákahuyan; ó kuramihang kahoy. || a. l. j. Makahoy.

ARBOLAR. a. der. nang *árbol*. Magladlad ó magbangon nang ban-

ARC

dí'a || náut. Ligyán nang albor at iba pang kasangkapan sa paglalayag ang aliámang sasakyán.

ARBOLARIO, RIA. m. y fam; Ming nang na tawo; ulol.

ARBOLEDA. f. der. nang *árbol*. Kákahuyan.

ARBUSTO. m. bot. Púlong kíhoy na talagang munti, para nang gumamela, sampagita, etc.

ARCA. f. Kabáng malaki.

ARCABUZ. m. Astingal; alkabus.

ARCADA. f. Alibadbad; dowal. Lalong karaniwang plural ganitin. || a. q. p. Mangá sunódsunód na *arco*, para ng sa mangá tulay na batò at mangá simbahan.

ARCADUZ. m. Alulod.

ARCÁNGEL. m. Espiritung mapapalad sa langit, na nasa ikawalong *coro*.

ARCANO. m. Lihim na ipinakulílingidlingid at may balagá || adj. Lihim na tagongtagó.

ARCO. m. Isang bahagi nang kabilugan. = *arco de flecha*. Búsog. — *Arco de caña*. Balantok. — *Arco iris*, ò *arco del cielo*. Bahaghá i; bahangaw.

ARCHIVAR. a. Itág, ó isimpán sa *archivo*.

ARCHIVERO. m. der. nang *archivo*. Ang nagtatanganan nang *archivo*.

ARCHIVO. m. Taguan ó simpanan nang mangá papeles ó kasulatin.

ARDER. n. Magliab; magálab; magningis. || met. Magliab sa galit, sa pagtbig, etc. = *arderse de cólera*. Magulab sa galit. = *en descos*. Magalab sa pagnanása.

ARDID. m. Lalang; sílò.

ARDIENTE. p. a. nang *arder*.

VRD

ad. Nagníningas; ó maníngas; maálab.

ARDIMIENTO. m. met. Kata-pangan; kapusukán nang loob. || Pagaálab. || Alab.

ARDOR. m. Írit; álab; níngas na malakí. Katapangan; kasiglahán. || Násá. || Pagpipilit.

ARDUO, DUA. adj. Lubhang mahírap ó malíwag gawín ó mangyari.

ARENA. f. Buhangín. || Gabok nang gintò. tansò, etc.

ARENAL. m. der. nang *arena*. Kabuhanginan.

ARENAR. a. Buhanginan, ó lag-yán nang buhangín. || Buhangínin, ó linisin nang buhangín.

ARENERO, RA. adj. der. nang *arena*. Hakután nang buhangín. || m. Magbubuhangín. || f. Lalagyan nang margaha.

ARENGA. f. Salitá sa harap nang katipunan ó sa harap nang isang ginoo. kagalanggálang. || Salitá na panghikáyat sa madlá.

ARENGAR. n. Magsalitá sa nag-kakatipong marami nang anománg panghikáyat ò pangangatowian.

ARENILLA. f. Pangmargaha sa súlat.

ARENQUE. m. Isang bagay na isdang tambán na malakilakí sa kaugalián.

ARETE. m. Hikaw.

ARGAMASA. f. Ang nagkaka-halong buhangín, túbig at ápog, na pamalitada sa bató.

ARGAMASAR. a. Magtimplá ng pamalitada sa bató, ó gumawá nang pamalitada. || Palitadahan.

ARGOLLA. f. Singsing na malaking bakal ó tansò.

ARGUIR. n. irreg. como *huir*.

ARM

Makipag argumento; makipagmátowiran na salangsangín ang pasiyá ò akálâ nang iba. || a. Magpahalatâ ng anomang bagay: para nang, *ang liksi at talas nang malá ay NAGPAPAHALATA nang katalinuhan, la viveza de los ojos* ARGUYE *la del ingenio*.

ARIDEZ. f. Katuyoán. || Katuyoang malakí nang lupá.

ARILLO. m. pl. Hikaw.

ARISTA. f. Sungot nang pálay, trigo, etc.

ARITMÉTICA. f. Libro, ó ar-teng nagtuturò nang pagbíláng ó pagkuenta. || Unang bahagi nang *matemática*.

ARITMÉTICO, CA. adj. Ang nauukol sa *aritmética*. || m. Ang marúnong nang *aritmética*.

ARLEGUIN. m. Bubo sa komedia.

ARMA. f. Sandata. = *arrojadiza*. Ang itinútlâ búhat sa maláyò, para nang palasò, etc. = *blanca*. Ang di itinútlâ at hindi namán *de fuego*, para nang punyal; espada, etc. = *de fuego*. Ang kinákargahan nang pulburá, gaya nang pistola, baril, etc. || pl. Ang tropa ò mangá sundalo nang isang kaharián, para nang *las ARMAS de España, ang mangá SUNDALO nang España*, etc. || Palátandaan nang mangá mahal, ó tandá nang kamáhalan, na ginagamit nang mangá lping ginod sa kanilang *escudo* upang mákilala ang báwa't isá sa kanilá.

ARMADA. f. naut. der. nang *arma*. Ang katipunan nang mangá daóng nang hári na gamit sa paki-kipagbaka sa dagat.

ARMAR. a. der. ng *arma*. Sang-

ARO

kapán nang sandata; paarmasán. || Maghandâ nang armás. || náut. Kung sa sasakyán ay igayak at handaán nang lahat nang kailangan. || met. y fam. Magúimang; maghandâ; magtaán nang anomán: para nang magúimang nang silô, taanán nang hibô Ginágamit namang parang *reciproco*, at sinásabing MAGGAYAK nang baile, ARMARSE ó ARMAR *un baile*. || n. Máayos; máanyô. || r. Magbalúti: magarmás ó manandata. = *con un fusil*. Manandata nang baril.

ARMARIO. m. Aparador, na sisidlán nang mangá damit ó kasangkapan.

ARMERÍA. f. der. nang *arma*. Ang lugar na taguán; ó lalagyan ng sandata.

ARMERO. m. art. nang *arma*. Mangagawâ nang armás ó sandata. || Salangán nang armás. || Ang tawong naglingat at naglilinis nang armás sa armería.

ARMONÍA. f. Pagkakàsundô, pagkakáayos at pagkakàakmâ nang mangá bagay. || mús. Pagkakajakmang mahúsay nang tingig nang isang tugtugin.

AROMA. f. bot. Bulaklak nang aroma. || m. y f. Ngalang ibinibigay sa anomang bagay na lubhang mabangó ang samyô.

AROMÁTICO, CA. adj. der. ng *aroma*. Mabangó.

ARPA f. Isang instrumentong *de cuerdas*, na ang tawag natin ay *alpá*.

ARPÓN. m. Salapang.

ARQUEADO, DA. adj. Hubog. || Balantok.

ARQUEAR. a. Hubugin; hutu-

ARR

kin; ó humúbog; humútok. || náut. Sukatin ang lulan ó tákal nang mgá sasakyán.

ARQUEO. m. Paghubog. || náut. Súkat nang lulan ó nang tákal ng isang sasakyán. || comer. Pagsiyásat nang mangá salapí, at ibá pang kayamanang nakalamán sa mgá kabán.

ARQUITECTO. m. Ang nagáral at nakatátahô nang boong *arquitectura*, at itó ang siyang hánapbuhay.

ARQUITECTURA. f. Arte ng paggawâ nang báhay na batò simbahan, etc. = *hidráulica*. Ang arte nang paggawâ nang mangá obra sa tubig, upang sila'y magámit na malubay at madali, para nang mgá kanal, prinsá, tulay, lagumbá, etc. = *militar*. Ang arte nang pagtatayô nang mangá moog ò kútâ. = *naval*. Ang arte nang paggawâ nang mangá sasakyán.

ARRABAL. m. Nayon ó bayan, na, nakasíping ó malápit na malápit sa ibang báyang malaki, ó *ciudad* na pangulo. || fam. Labás nang ciudad.

ARRACADA. f. Híkaw. || f. met. y fam. Ang mangá anak na maliit ng isang babaying bao.

ARRAIGADAS. pl. f. náut. Hagdang lubid sa mangá sasakyán, na, nakakabit búhat sa albor hangang sa pinakalábi nang kárang, ó pinakabubong nang daong.

ARRAIGADO, DA. adj. der. ng *arraigar*. met. Matandâ; támak: pangungusap na karaniwang sabihin sa mangá kasamán ó *abuso*. || Mayaman sa paglulúpâ.

ARRAIGAR. n. Magugat. || r. Makipanahán, ó manahán sa alinmang lugal, at magkaroón doón nang

ARR

manḡa pagaáing lù á. || met. Mahi-rati; maugalián; ó maging kaugalián ang anomán = *en la virtud*. Maugalián sa kabáitan. = *en Bulakán*. Manahán sa Bulakán, at magkaroon doon nang lupáin.

ARRAIAR. n. Duinálang.

ARRANCAR. a. Banutin; bun-lutin. || Maglurá nang plema, ó la-mabás ang pema, na magdaán sa bi-lig. || n. Magbúhat ang isang arkó ó bóbeda sa isang táning na lugal. || Labnutin; bunutin, ó alisíng biglá ang anomán sa kinálalagyan, para ng pákô, tulos, etc. || fam. Umalis sa a inmang lugal. || r. Mabual, mabù-not. *Arrancar de la tierra*. Bunutin sa lupá. — *Arrancar de raíz*. Bunutin nang sapol sa ugat.

ARRASAR. a. Patagin; pantain ang anomán. Siráin; igibá; ilagpak sa lupá; gubatin. || n. Magiwánag ang lángit, na mapáwi ang panganorin. Ginágamit namang parang *reciproco*. — *Arrasarse (los ojos) de, en ligri-mas*. Pagahútan (ang manḡa mata) sa lúhâ. Karaniwang dahíl sa isang higlang paglating nang anomang malakíng dalamháti.

ARRASTRADO, DA p. p. nang *arrastrar* adj. Hampaslúpâ ó hirap na hirap ang pumumúhay.

ARRASTRAR. a. Kalaikarin; daganasin; sangayarin. || met. Tangáyin; kaladkarin ang ibâ sa kaniyang manḡa gawâ, etc. = *en su caída*. Tangáyin sa kaniyang pagkahuloḡ. = *por tierra*. Kaladkarin sa lupâ. || n. Umúsad; gumápang. || r. Gumápang sa kahirapan. || Umúsad.

ARREAR. a. Itaboy; iaboy; ó palúin ang manḡa háyop at ng lumákad.

ARR

ARREBAÑAR. a. Tipunin at lig-piting labat ang anomán, na walang itirâ.

ARREBATADO, DA adj. der. nang *arrebatar*. Dalosdalos; matulin; biglá; gahasâ || met. Biglabiglá at anománg gawín ay málalian.

ARREBATADOR, RA, m. y f. Mangagaw.

ARREBATAR. a. Agawin; labnutin; kuning biglá ang anomán; dagitin || n. met. Makahalina; makalákak; makatawag. = *de, de entre las manos*. Labnuting agawin sa kamay. || r. Magálit na labis; magálab sa gálit. = *de ira*. Magálab sa gálit.

ARREBATINA. f. Pakikipang-gaw; ó pagaagawán, para nang ginagawâ kang may nagásabog nang kualtâ sa isang pista ó binyag.

ARREBOL. m. Palâ nang lágit. || Kulay na pulâ na ipinápahid nang mangi babayi sa muká.

ARREBUJAR. a. Kumusing balutin; damputin nang pakumós ang anomang bagay na malambot, na para nang damit, kayo, etc. || r. Magbálot na mabuti nang kumot ó anomang damit sa hihigán.

ARRECIAR. n. Bumi is; lumubhá; lumaká; magúol na untuntí ang anomán, na para nang hangin, laguat, etc. || r. Lumakás; magbagong lakás ang katawán, etc.

ARRECIFE. m. Lansang ang maluang na binató. || náut. Batong malalakí sa tabing dagat, na doon tubô.

ARRECIRSE. r. def. na ginagamit lámang sa mangi sumusunod na persona at tiempo ger. *arreciéndose*: p. p. *arrecídose*: pres. ind. nos *arrecimos*; os *arrecís*: imperf. me *arrecía*, te *arre-*

ARR

ciás, etc.: perf. me arrecí, te arreciste, se *arreció*, nos arrecimos, os arrecís-
teis, se *arrecieron*: fut. me arreciré, te
arrecirás, etc: imperat. arrecíos voso-
tros: perf. me *arreciera*, arrecirla, *arri-
ciése*, etc.: fut. *arreciere*, *arrecieres*, etc.
r. Mamanhid ó mangímay sa lamig;
matùlog ang dugô sa lamig. || r. Ma-
ngaligkig—*de frío*. Mangaligkig ò
mamanhid sa lamig.

ARREDRAR. a. Paurungin; pa-
balikín. || Ihiwalay. || Takutin. || r.
Maghalik; humiwalay; matákot,

ARREGAZADO, DA. adj. met.
Tigadrad; ó pataás ang dulo.

ARREGAZAR. a. Ang dulo nang
damit ay balunbunín sa harapán, na
kandungín.

ARREGLAR. a. Husayin, itum-
pak; itungtong sa katuiran ó karam-
patan ang anomán. || r. Umayon; ma-
kib gay || Makipaghúsay=*à la razón*.
Umayos sa katuwaan=*on su acreed-
dor*. Makipaghúsay sa kaniyang pi-
nagk katungán.

ARREGLO. m. Kahusayan, hú-
say nang pagkálatag ó pagkáatalatag
nang anomán. || fam. Pinagkasunduan;
pinagusapan. || Kasiyahán.

ARREMANGAR. a. Hilís; ó li-
lisín ang mangas, paá ng salawal,
etc. || r. met. y fam. Magpasiya ó
ipatuoy na tutuháning kunin ang
anomán.

ARREMETER. a. Dumalúsong;
daluhungín. || Lumúsob; sumalákay na
biglá=*al, contra el enemigo*. Salakayin,
ó lusúbing biglá ang kaaway || Du-
malúhong sa kaaway.

ARRENDAR. a. irreg. como
acertar. Magpabuis ó ipaarindá. Uma-
rendá ó mamuisan ng báhay, lúpâ

ARR

ó pagaári. || Itali, ò ipúgal ng renda
ang alinmang háyop na sasakyán;
pigílan sa renda ang kabayo at
nang masúpil. || Gagarín; ó howarán
ang boses ò kilos nang sínoman.

ARRENDATARIO, RIA. m. y
f. Namúmuisan.

ARREPENTIRSE. r. irreg. como
sentir. Magsisi. || Umúrong; tumalíkod;
magbago nang akálâ.=*de sus culpas*.
Magsisi nang kaniyang mangá sala.

ARRESTAR. a. Ibílangô. Nga-
yón ay lálóng gámit sa mangá sun-
dalo. || r. Dumalúhong sa anomang
gawang lubhang mahírap. || Manga-
há=*à un peligro*. Dumalúhong na
mang háa sa isang p ngánib=*à sa-
lir*. Mangahás na umalis.

ARRESTO. m. Pagkábilangô ||
Kipusukan sa paggawá ng anomán.

ARRIAR. a. náut. Ibabâ ang
bandi â ò láyag. || náut. Sinásabi sa
mangá lúbid na uutúnting ini úus-
los. At sinásabing *arriar en banda*,
kapag biníbitiwang lahat ang lúbid
|| r. Maghugos: v. gr. *ARRIARSE por
un cabo*, MAGHÚGOS sa isang lúbid.

ARRIBA. adv. l. Itaás; sa itaás.
|| Unahán, ó mangá náuuna kung
tungkol sa sulat. || Kung sa mangá
consulta, escrito, expedientes, etc.
ay kaisá nang: *nasa sa kamay nang
makapangyarihan*, at nawiwikâ: *ang
consulta ay nároon sa hári, la con-
sulta está ARRIBA*. || Kung sa bílang
ó takal ay kaisá nang: *pataás ò pa-
sulong*, v. gr. *búhat sa isang salapi*
PATAÁS, ó PASULONG, *de cuatro rea-
les ARRIBA*. || interj. Panhik.

ARRIBAR. n. Dumoong; sumad-
sad. || Sumápit; dumating sa isang lu-
gal, sa lúpâ man magdaán. || met-

ARR

Magbagong lakas ang katawán. || met. Datnín ó kamitán ang tungóng ninánasâ = *a tierra*. Sumadsad, ó sumápit sa lupá.

ARRIBO. m. Pagdating. || Pagsadsad.

ARRIESGAR. a. Isapangánib; ipangahás. || r. Sumapangánib; magsápalaran; mangahás = *a salir*. Mangahás na umalis = *en el comercio*. Magsápalaran sa pangangalakal.

ARRIMAR. a. Ilápit; idaiti. || met. Íwan, ó pabayaán: v. gr. ÍWAN ó PABAYAÁN ang pamamahálâ sa bayán nang isang kápitan, ARRIMAR el bastón, na kaisá nang dejar el mando; ÍWAN ang pagadrat; ARRIMAR los libros, na kaisá nang dejar el estudio. || r. Magsakdal, || Lumápit; makipisan; makilákip. || Sumandal. || Sumalflong = *a los buenos*. Maglapit; ó sumama sa mabubuti.

ARRIMO. m. Paglalapit; pagsasakdal: pagkakatnig; paglalágom. || Tungkod na pinanghahawakan. || m. t. Túlong, ampón; saklolo nang isang makapangyarihang tawo.

ARRINCONAR. a. Ipagay ang balang na, sa súlok: isasúlok. || met. Alisan ang sínoman nang pamamahálâ; pagkatiwalâ; ó pagliligap na tinatangap. || r. Lumigpit; tumagô ó umilag sa pakikipagalam sa ibá. = *en casa*. Lumigpit sa bahay.

ARRISCADO. DA. Pangahás; Maakas na loob. || Ang mainam 'alakad, mabiné at maganda ang kilos. || Tikasán.

ARRISCARSE. r. Magpalalô; magmagaling.

ARROBAMIENTO. m. Ang pagkápatigil nang mangá sangkap

ARR

na ikinádaramdam nang katawán, sa pagpailanglang nang káluluwa dahil sa kataimtimán nang pananalangin sa Dios. || Pagkàmanghâ ó pagtakáng malaki.

ARROBARSE. r. Sambitlaín ang dili. || Tumigil ang mangá pangdamdam nang káluluwa dahil sa malaking pagkápailanglang nang kaloo-ban sa pagdidilidili sa Dios.

ARRODILLARSE. r. Lumuhod; manikluhod.

ARROGANCIA. f. Kapangáhasan; kapalalúan, kataasán. || Kahambugán.

ARROGANTE. adj. Palálô; hambog. || Bayani; buhay na loob; malakas; mainam ang tikas. || Magandang anyô.

ARROGAR. a. Angkinín; arlin ang sa ibá. || r. Umangká; gumaga ng sa ibá. Sinásabi sa gaya nang mangá sakop na pinamamahalaan, kapangyarihan ng isá, etc. at la ó na sa mangá hukom na gumagaga nang sakop nang ibang kápowâ niya.

ARROJADO. DA. adj. p. p. ng arrojar. met. Pangahás; madalúhong; pusok na lool = *le carácter*. Pusok na kaloohan.

ARROJAR. a. Isugbá; ibalabag; ihagis; itapon. || Umalingásaw ang bang na mangá bulaklak || Kung sa mangá astro ay magtiwanag, magningning ang síkat || Iborlong; itampo; ilagpak = *de sí*. fr. met. Ipagtábuyan; iwaksi. || r. Sumuglâ; duma-luhong; tumaón; bumulúsok = *a pelear*. Dumalúhong na makipagamas = *le la ventana*. Tumalon búhat sa biutanâ. = *por la ventana*. Tumaón na magdaán nang bintánâ, = *en el*

ARR

estlanque. Tumlón sa tangki.

ARROJO. m. Kapangáhasan; kapangangan.

ARROLLAR. a. Lulunín; balong-punín. || Laginlinín; ipadpad nang hangin ó túbig ang anomang bagay na mabigat, para nang: **ARROLLAR las piedras**, IPADPAD ang mga bath; **ARROLLAR las casas**, LAGINLINÍN ang mangá bahay, etc. || met. Piapising laginlinín ang mangá kawáy. || met. Guluhín; gipitin ang kitalo hangang nawalan nang isagot. || r. Malulón; mabalunhón, etc.

ARROPAR. a. Takbán ó balunin nang damit. || Ipagguyik nang damit, ó ipitin nang damit. || r. Magbalot = *on sabun*. Magbalot nang kumot sa katawán.

ARROPE. m. Bagkat bulí; putot sasa.

ARROSTRAR. n. Mahilig ang loob; ó inihalatang may pagkaiig sa anomin || r. Harapón; labanan; tisin ang paggánib ó mangi kisa-kunaán, na huag magpakita nang tákot ó kahinaan ó samá nang loob, = *los peligros, los peligros*. Harapón nang boong kabuuang loob ang mangá kapanginibán = *on, por los peligros*. Labanang salungat ang mangi kapanginibán. || r. Mangahás; lumaban nang boong tápang na makipagmukhaan sa kawáy.

ARROYO. m. Batis; saluysoy.

ARROZ. m. bot. Palay; bigás.

ARROZAL. m. Palayan.

ARRUAR. n. Gumokgok ang baboy damó pagkahalatang siya'y inu-usig.

ARRUGA. f. Kunot; kuhót nang palat ó nang damit; súri. || Kuluntoy.

ARR

ARRUGADO, DA. p. p. *arrugar*. adj. Kovompís, kunotkunot, ó kubot-kubot || Kuluntoy.

ARRUGAR. a. Kunutin; kubutin; kutunin; surfin ó piligesan ang damit, ó ang balat. || r. Kumunot; mangubot; ó mangunot ang balat; makusot; makubot ang papel, damit. etc.

ARRUIÑAR. a. Siráin; gibáin. || met. Makapahamak; makipigbigay nang maaking kasiraan. || r. Magibá; masi á; maghirap, ó mapahamak nang lubós. || Magpahaman.

ARRULLAR. a. Ipaghele; ipag-áwít; áwít ang sangal. || a. y r. Samangá kalapati, ay ang pagligaw nang barak sa babayi, na humuhuni at iginagutaw ang ulo || met. Magsálitaan nang pag iirogan ang masasawa, ó hindi man, catapowa't isang babayi at lalaki.

ARRULLO. m. Ang huni ó ang korrokotok nang kalapating nangángasawa. || Hele; á ó.

ARRUMBAR. a. Iligpit na isúlok ang isang bagay na parang wala nang silbi ó kahulugán. || met. Itatí; gipitin ang sinoman sa isang salitaan. || r. náut. Tumpahin ng sasakyán ang tungang daan, nang tinutugong lugal. || r. Tumumpa ang sasakyán sa paruruan.

ARRUNFLAR. a. y r. Pagsamasamahin; magkásamasama ang barahang magkakamukhá nang palo sa larong sugal.

ARSENAL. m. náut. Lugal na malapit sa dagat na pinaggagawan ó pinagkukumpunihan ng mga sasakyán.

ARTE. f. Katipunan nang mangá aral at regla nang magaling na paggawá nang anomán. || Ingat; lalang; katalasan = *militar*. Ang nagtuturo ng

ART

paglúsob at pagtatangol, at nang lahat nang nauukol sa pagbabaka. — *No-bles artes ó bellas artes*. Ang kapara nang pagpipintá; pag eeskultor, etc. = *liberales*. Yaong ang lalong gamit ay ang pagiisip at talino.

ARTEJO. m. Bukò nang mangá dalíri; kasukasúan.

ARTERIA. f. Anat. Ang mangá ugat na pinakaalulód, na dinádaluyan nang dugóng nagmumulá sa púsò, na nagkakalat sa boong katawán, at siyang ipinagtatagal nang búhay.

ARTERÍA. f. Katalasan; astusia ó lalang.

ARTESA. f. Batyáng lamasàn ó pinagmámasahan nang tinápay at nagagamit sa ibá pang kagamitán. || Bangká.

ARTESANO. m. der. nang *arte*. Ang nagdooisio nang arteng tinátrabajo nang kamay para ng platero, sastré, etc.

ARTICO, CA. adj. astr. Ang dákong hilagaan nang lupá; mangá dágit at lupaing na sa gawing yaón.

ARTICULACIÓN. f. anat. der. nang *articular*. Kasokasóan, ó ugpong nang dalauang butong gumagalaw. Pagwiwiká; pangngúsap na malinauw.

ARTICULAR. a. Magwika; bigkisín ang pangngúsap nang malinauw. || for. Ilagay ó isulat ang mangá pinanóng sa saksi nang isang úsap. || adj. met. Ang nauukol sa mangá kasukasúan, ó nang mangá ugpong ng butó.

ARTÍCULO. m. Bahagi ó kabooán nang isang bagay, na siná-naysay sa súlat, lá ó na sa mangá periódico || gram. Isang bahagi nang

ART

pinangnganlang *oración* sa gramática. || anat. Kasukasúan. = *de comercio*. Ngalang pangkaraniwan nang lahat ng mangá bagay na nakakalakal = *de fe*. Katotohanang ipinahayag ng Dios ó nang iglesia = *de la muerte*. Yaong bahagi nang panahong malápit na malápit sa kamátayan. || Paghihi-ngaló.

ARTILLAR. a. Sangkapán ò lagyán nang mangá kanyón ang isang kúla ó isang sasakyán.

ARTILLERÍA. f. der. nang *arte*. Ang arte nang paggawá; paginngat at paggamit nang lahat nang armás, mákinas at kagamitán sa pagbabaki. || Manga kanyón, mortero at ibá pang armás na nauukol sa pagbabaka. || *Cuerpo ò kalahatán nang mangá sundalong artillero* = *te campaña ó de batalla*. Ang nakatán sa mangá jèrcito, na umalalay at tumulong sa tropa sa pagbakaka, at nang muká i nang mangá kilos at linikuad ikuad nang tropa ò jèrcito sa harap nang kaáway. = *de á caballo ó ligera*. Ang hinhihila nang mangá kabayo, at sampóng mangá tawo ay nangngibayo rin, at nakaaing taagá namang tumulong sa *caballería* = *te sitio ó gruesa*. Ang ginagamit sa paggigibá nang matatagay na moog.

ARTILLERO. m. der. nang *artillería*. Ang marúnong at nagáral ng arte nang artillería. || Ang sundalo sa artillería. || Ang umaalagá nang kanyón; na ibá sa nagaalagá nang mortero, na ang tawag naman ay *bombardero* = *de mar*. Ang artillero sa dagat ó sasakyán.

ARZOBISPADO. m. der. nang *arzobispo*. Karángalan at kamáhalan

ASA

nang pagkaarzobispo. || Ang kaniyang nasásakupan.

ARZOBISPO. m. Ang obispo sa pangúlong ciudad, at púnò nang lahat nang ibang obispong nasásakupan nang ciudad na yaón.

ASA. f. Bitbitan; tainga nang anomang kasangkapan.

ASADERO, RA. adj. der. nang asar. Ihawin.

ASADO, DA. p. p. nang asar. Inihaw na lamangkati.

ASADOR. m. der. nang asar. Ihawán.

ASADURA. f. Bitbit ó mangá lamang loob nang háyop.

ASAETEAR. a. Panáin; ó patáin sa pá-â || r. Magpanaan.

ASALTAR. a. mil. Loóban; salakaying biglá ang a inmang kútâ, báhay, etc. || Manghárang; manulisán.

|| Datnan; salakaying bigá nang anomán, para nang sakit, tuksó, kamátayan, etc.

ASALTO. m. mil. Pagúsob; ó pagsalakay sa kútâ || Panghaharang; pangloloob. || Pagsalakay na bigá nang anomán, para nang tuksó, sakit etc.

ASAR. a. Magihaw || Ihilabós, ó ihalabós = *al fuego*. Ihaw sa apoy. = *en parrillas*. Ihaw sa parilia. || r. met. Makaramdam nang labis na init, na parang inihaw. = *de calor*. Mainitang malabis; ó makaramdam nang malabis na init.

ASCENDER. n. irreg. pres. ind. *asciendo, -des, -de, -den*: imperat. *asciende* tú, *ascienda* él, *asciendan* ellos: subj. *ascienda, -as, -a, -an*. Pailanglang. || met. Tumaás; ó mátaas; máakyat; mápanhik ng katungkulan. Ginágamit ding pá-

ASC

rang activo, sa kahulugang *itaas, ipan-hik, iyakyat*, at nawiwiká nang ganitó: ITINAÁS, IPINANHIK, INIAKYAT *ni fulano ang kaniyang mangá kamagának, fulano* ASCENDIÓ *a sus parientes. = a otro empleo*. Máakyat; ó itaas sa ibang katungkulan = *en su carrera*. Mátaas sa kaniyang katungkulan.

ASCENDIENTE. m. p. a. nang *ascender*. Magugúlang, at alinmán sa mangá kànnuung pinangalingán. || m. Kapangyarihang makasúpil sa sariling kalooban ó sa iba.

ASCENSIÓN. f. Pagakyat; ó pagpailanglang.

ASCENSO. m. Pagkáakyat; pagkàtaas nang katungkulan ó pagkaginoó.

ASCÉTICO, CA. adj. Ang náwiling túnay sa ganáp na kabànan. || Ang mangá librong nagsaysay nang mangá hágay na itó.

ASCO. m. Diri; suklam; naminami.

ASCUA. f. Baga.

ASEADO, DA. p. p. nang *asear*. adj. Mainis. || Maayos.

ASEAR. a. Linisin; pagyamanin; ayusi; pamutihan; pagandahin; || r. Maginis; magayos, etc.

ASECHANZA. f. Dayang úmang nang kaáway. || Lalang, abat; húbô || Súbók; abang sa pananampalasan.

ASECHAR. a. Magúmang nang dáyâ, ó lalang sa kápová. || r. Magsubukán, magumangán nang húbô.

ASEDADO, DA. adj. Parang sutlá.

ASEGURAR. a. Tibayan. || Siguruhin, ó isiguro; kulunging magaling. || met. Patutuhanan ang anomán. || Sinupin. || met. Hadlangán ang lahat nang ikàpapahamak nang katawán, pamamayan at pagaari. || Mag

ASE

lagay nang sanglâ at kasulatan na ikatitibay nang anomang kargo, trato ó kalálakal. || comer. Ipanagot nang *asegurador*, sa pamamagitan nang halaga ó patúbong pinagkayarian sa *póliza*, ang lahat ó báwa't isâ nang pangánib at kasiraan na mangyáyaring tangapín sa dágat nang mangá sasakyang kinálululanan. Nag-seseguro rin sa suwag ó ibang pangánib nang báhay, almacén, ári, búhay, etc.

ASEMEJAR. a. Iparis; imukhá. || r. Magkátulad; mamukhá; makawangis.

ASENTADERAS. f. pl. fam. Manga pigí.

ASENTADILLAS. (A.) mod. adv. Sakay babayi.

ASENTAR. comp. nang prep. à at *sentar*, v. irreg como *acertar*. || a. Iupô; iluklok; ilikmô. || B. akin. || Patutuhanan; pagtibayin. || I. ú at; itandâ || n. Mabagay; o manyô || r. Mau; ô; lumikmô; tumukl k || met. Manirahan; magtayô nang tirahan sa isang lugal. || Dumápô; lumapag ang ibon. || Tumining ang látak || Pumá sok ó pasulat sa isang kapisanan.

ASENTIR. irreg. como *sentir*. comp. nang prep. à, at v. *sentir*, n. Umayon; makiyayon nangtungô nang loob ó pasiya. || Pumáyag; ipahintúlot = á otro dictamen. Umayon sa ibang pasiya.

ASENTISTA. m. Ang may trato sa hari ó sa bayan, na humanap at maghanda ng mangá kakanin at ibá pang kailangan ng ejército, presidios, etc.

ASEO. m. Kalinisan; linis || Sú. f.

ASEQUIBLE. adj. Ang súkat kamtán ó tamuhín; || Maábot, má-

ASE

kakamtan.

ASERRABLE. adj. der. nang *aserrar*. Malálagari.

ASERRADERO. m. der. nang *aserrar*. Lágarian.

ASERRADURAS. pl. f. Kúsot; pinaglagarian.

ASERRAR. a. irreg. como *acertar*, comp. nang á, at *serrar*. Lagarin. || met. y fam. Tugtugin nang masamang pagtugtog ang violín.

ASERRIN. m. Kúsot; pinaglagarian.

ASERTO. m. Pagpapatotoó.

ASERTORIO. m. Panunumpa sa pagpapatotoó.

ASESINAR. a. Patayin ang kápowâ nang masamang pagkáparaan. || met. Maglingó.

ASESINATO. m. Pagpatáy nang di karámpatan sa kápowâ. || Paglingò.

ASESINO. m. Maglilingó. || Ang natay sa kápowâ sa masamang paraan.

ASESOR, RA. m. y f. for. Ang abogado sangunian nang gobierno; manghahatol.

ASESTAR. a. Tudlaín; puntahing tutukin || n. t. Handaan, ó pagakalaan ang ibá nang anomang ikipapahimak.

ASEVERACIÓN. f. der. nang *aseverar*. Pagpapatotoó nang sinabi.

ASEVERAR. a. Patutuhanan; ó pagtibayin ang sinabi.

ASÍ. adv. m. Gayón; ganirí; ganitô; para nitó || part. causal, na kaila nang dahil dito ó doon; anapa't; kayá. — *Así así.* adv. m. Katatagán; pangkaraniwan. — *Así como así.* Mas-

ké paano, papaánoman. — *Así es.* Ga-

ASI

yón ngâ; kayâ ngâ; tûnay.—*Así que*, part. causal. Kayâ; dahil dito ó doón; anopa't.

ASIDERO. m. Hawakán; tatang-nán; bitbitan. || Pákaw. || met. Dahilán; ó dahidahilán.

ASIENTO. m. Uupán; loklokan. || Ang lugal na talagang úpuan nang isá sa alinmang tribunal ó púiong.

|| Lugal na kinátatayoan nang alinmang báyan ó báhay. || Sa mangá tapyán ay ang *puit*, na nakasákab sa lupâ kung nakatayô || Látak; tining.

|| Listahan. || Kabáitan; gúlang nang isip; at niwíwikang: *tarwo* ó *babaying mabait* ó *magulang ang isip*; *hom-bre* ó *mujer de ASIENTO*. || Sa freno ay ang isinúsubò sa bibig nang kabayó.

ASIGNAR. a. Talagahán; tadha-nán. || Ipagkaloob.

ASILO. m. Taguán; pánu'uyan. || Táhanan; kanlungán || met. Ampón; sakdalan; tangkiik.

ASIMILAR. n. y r. Mámukhá; máwangkí; máwangis; mákapati. || a. Ihowad; iwangkí; iwangi = (*una cosa*) *a otra*. Iwangkí ang isang ílagay sa ibá; ó mámukhá ang isang bagay sa ibá.

ASIR. a. irreg. pres. ind. yo asgo; imperat. *ase* ó *as tú*, *asga* él, *asgamos* nosotros, *asgan* ellos: subj. *asga*, *gas*, *ga*, *gamos*, *gais*, *gan* Ha-wakan; tangnán. || n. y r. Hun áwak tumangan; ó kumápit = (*a uno*) *del, por el brazo*. Tangnán sa barazo. || r. Kumápit; humáwak || Magáway; ó magbabag; magtákapán. || Magsun-gaban ang dalawang nagá way. || r. Magkáhawakan; magkatala = *a, de la reja*. Mangápit sa rejas.

ASO

ASISTIR. n. Humarap; umasistí. || Maglingkod. || Magalágá. = *a los en-fermos*. Magalágá sa may sakit na parang médico, kaibígan ó alilá. || Magsilbí = *en tal casa*. Manilbihan ó tumirá sa gayong báhay, na parang escribiente, alilá ó anomán. || a. Tumúlong; umabúloy. || r. Magálagaan; magtulungán.

ASMA. f. med. Híká.

ASMÁTICO, CA. adj. der. nang asma. Hikain; anomang náuukol sa sakit na itó.

ASOCIAR. a. Isamá. || Katulu-nģin; kasamahin. || Isamá; ilákip ang isang bagay sa ibá. || r. Makisamá; makitulong; sumamá || Magsasamá. = *a, con los buenos*. Sumamá, ó makipisan sa mabubuti.

ASOLACIÓN. f. der. nang aso-lar. Paggibá.

ASOLAR. a. irreg. como *acordar*. Gubatin; gibáin. || r. Tumíring.

ASOLEAR, a. Ibilad. || r. Mag-paáraw, umitim sa áraw.

ASOMADO, DA. p. p. nang aso-mar. y adj. Nakasúngaw || Nakagiti; || Maláinibay sa álak.

ASOMAR. n. y r. Sumíngaw. || Sumipot; gumiti || Humíng. *Asomar-se (las lagrimas) a los ojos*. Ma-ngilid sa mata ang luhá = *a, por la ventana*. Sumúngaw sa bintána || a. Isúngaw.

ASOMBRADIZO, ZA. agj. Ma-gitáhin; guíláasin.

ASOMBRAR. a. der. nang asom-bre. Li iman; lumílim. || Makádulit; gumitá. || met. Makámanghá; makapagtaka. || r. Magitla; mabaghán; matihhá = *del suceso*. Mabaghán sa nangyari.

ASP

ASOMBRO. m. Pagkādulit; pagkagitla. || Malaking pagkámanghâ ó pagtataka.

ASOMBROSO, SA. adj. der. nang *asombro*. Katakataka; nakáma-manghâ.

ASOMO. m. Báhid ó tandâ nang anomán. || Hinálâ.

ASONANCIA. f. Pagkakabagay nang tunog ó tingig. || poet. Pagkakátulâ

ASONANTE. p. a. nang *asonar*, y adj. Nagkakabagay ang tunog ó tingig. || m. poet. Tulâ.

ASONAR. a. irreg. como *acordar*. Pagtunuhin; pagakmaín ang tunog || r. Máakmâ; mátono || Magkáakmâ; magkatono.

ASOSEGAR. a. irreg. como *acertar*. Pahimpilín; patahimikin.

ASPA. f. Dalawang kahoy ó patipa na nagkákakurus, na hitsurang X. || art. Labayán.

ASPADOR. m. art. Labayán.

ASPAR. a. Maglabay. || Iparipá sa kurús. || met. y fim. Magpahirap.

ASPECTO. m. Pagmumukhâ; hitsura; lagay.

ASPEREZA. f. Kagalasán; gatol; salat. || Bakô nang daán || met. Sakláp nang pagugaí.

ASPERGES. m. lat. Pagwiwisik

ASPIRAR. a. Humingá. || Mag-násá; maghangád=*a una dignidad*. Maghangad nang isang kamáhalan.

ASQUEAR. a. Makapandiri; makarimarim; makasuklam; makadúmal. Ginágamit kung minsang parang neutro.

ASQUEROSO, SA. adj. Nakadúdumal; ó makadúdumal; nakasúsuklam ó makasúsuklam. || Marumi ||

AST

Masuklamin=*a la vista*. Nakasúsuklam sa matâ.=*de, para comer*. Nakarimarim kanin=*en su traje*. Sa laúlâ, maruming manamit.

ASTA. f. Tagdán nang sibat, pika etc, ó nang anomang armás na matúlat at mata'im. || Sibat || Súnghay.

ASTIL. m. Ang tagdán; palarâ sangkay na inilálagay sa mangá palakol, asarol at iba pang ganitó || Bara nang timbangan.

ASTILLA. f. Tatal. || Tinghás.

ASTILLAR. a. der. nang *astilla*. Tumatal; ó tatalin. Hindî totoong kagamitán.

ASTILLERO. m. Lugál na pinaggawan nang mangá sasakyán || Ang sabitán, armero ó salangán nang mangá baril, pika at sibat.

ASTRO. m. Alinmâa sa mangé nagníningning sa bobong nang lángit para nang áraw, boán, mangá bituin

ASTROLABIO. m. astr. Isang kasangká, pang ginágamit nang mat mático., ang karaníwang paggamitan sa kaniya'y sa kagatan, na máquita ang taás ó lay ó nang polo at nang mangá astro.

ASTRONOMÍA. f. Ang karunungan nagsáaysay nang lakí, sika at kilos nang mangá astros.

ASTRONOMO. m. Ang marunong nang astronomia.

ASTUCIA. f. Talas; kabihasaan; lalang; hí ô.

ASTUTO, TA. adj. Matalas; bihasa.

ASURCAR. a. agr. Magtudling ó magbusbós.

ASUSTAR. a. Gumúlat; gumikla; || r. Mágulat; mágikla. || Matilihán.=*de, con un ruido*. Mágulat, ó ma

ATA

tákot sa isang úgong=*por un ruido*.
Magikla dáhil sa isang úgong.

ATABACADO, DA. adj. Kúlay tabako.

ATABAL. m. Tambol na maliit na karaniwang tugtugin sa mangá ilang pagpipistá. Gimbal.

ATACAR. a. Ilápat na ibitonis ó itáñ ang damit sa katawán. || Magtako nang baril. || Labanan ang kaaway; salakayin. || met. Guipitin ang katalo sa pagmamawatid, ó sa anomang hinahangad na kamtán. || r. Magiaban.

ATADERO. m. der. nang *atar*. Panáli; panangkás; pangbigkís. || Tatañ. — *No tener atadero*. fam. Walang wastô at kahusayan sa sinásalitá ó ginágawá.

ATADO, DA. p. p. nang *atar*, y adj. Nakatáli; nakakabit nang pirmé || met. Ang talagang sa kakaunti; kimí sa anomán. || s. m. Balutan nang damit; ó bigkís nang anomán; tangkás; pusód nang sibuyas, etc.

ATADURA. f. Pagtatáli. || Táli; panáñ. || met. Pagkakátali; pagkakalakip. || Kuliling nang giód.

ATAJAR a. der. nang *atajo*. Magbagtás; mamatas. || a. Umabat; sumabat; sabatin; abatan; harangin. || Iklián; hatin; ó liitán ang anomang lugal, na lagyán nang pahalang na sawáli, pader na bató, etc. || Sa mangá komediahan ay tandaán nang guhit ang *márgen* nang mangá *verso* ó salitang liwan sa pagkokomedia, na hindi bagá sásabihin ó díditsihin. || met. Putlín; harangin; pigilin ang takbó nang anomán; para nang PUTLÍN, HARAÑGIN Ó PIGILIN ang *apov*; ATAJAR *el fuego*; PUTLÍN ang *úsap*,

ATA

ATAJAR *los pleitos*, etc. || r. Madungô; maumid sa hiyá, sa alangálang ó sa tákot.

ATAJO. m. Bagtasan; tápatan. || Batasan. || Hadlang. — *Ir al atajo*. Sumabad. || Kapisanan; lupon nang maraming bagay: v. gr. *Un atajo de ladrones*, isang KAPISANAN ó LUPON nang *magnandakaw*.

ATALAYA. f. Tálibaan; tánawan; bantayan. || m. Bantay; talibá.

ATALAYAR. a. Tumalibá; bumantay sa isang lugal na mataás, na pagmasdán ang nangváyari sa boong naábot nang tanaw. || met. Pagmasdán, ó tanuran ang mangá kilos nang ibá. || r. Magbantayan ang dalawang magkaaway. || met. Magsubukán; magmásiran.

ATAÑER. impers. como *tañer*. Máukol; mátungkol; márapat.

ATAQUE. m. Paglaban. || Pagsalakay; paglúsob sa kaaway. || Hú kay na kanlungan nang mangá sundalo, kung nagbabaka. || met. Sakit na biglá, || Pagtatalo, takapan.

ATAR. a. Talían; pagkawingín; tangkasín. || met. Gapusin; pugungin. = *de codo a codo*. fr. Balitín; ipúgal; igapos. = *de pies y manos*. Pangkulín ang paá at kamáy. || r. Magapos. || met. Masikí; huag mátutong lumbás sa anomang kagipitan, ó negocio. || Mangápit; manatili sa anomán. = *a sus opiniones*. Manatili sa kaniyang mangá akálá. = *en un inconveniente*. Masikí na huag mátutong lumabás sa isang kapinsalaán.

ATARRAJAR. a. Sa mangá panday, ay gumawá nang *roscas* nang mangá turnilló at tuerka, na ang igawá ay ang kasangkápang tinátawag na

ATE

terraja.

ATASCAR. a. Siksikán nang bunót ó himulmol ang puang nang tablá, gaya nang ginagawâ kung nagsísiksik nang bangkâ ó kaskó. Sikifn; bigyang kapinsalaán ang anomán. || r. Mabalahó. || Mábangód sa anomang pagmamatiuid ó pagsasalitâ. || Masarhán ang daluyán ó daanan ng anomán. || Mahirinan; tumilhok.

ATAUD. m. Kabáong; ataul.

ATAVIAR a. Pamutihan; gaya-kan. || r. Magbihis na magpakarilag; gumayak. = *con, de muchas galas*. Magsuot nang maráming hiyás.

ATAVÍO. m. Hiyás; gaya. || Pag-gagayak.

ATEMORIZAR. a. Tumákot ó takutin. || r. Matákot = *de algo*. Mágikla sa anomán. = *por algo*. Mágikla dáhil sa anomán.

ATEMPERANTE. p. a. nang *atemperar*. s. y adj. met. Pangalís nang ínit nang katawán.

ATEMPERAR. a. Ilagay ang anomán sa kaniyang kasiyahan at kasukatán. || a. Ilagay ang anomán sa kabagayan; ibágay; husayin. || r. Má-anjó; má-gp-ong; málagay sa katamtaman.

ATEN IÓN. f. d. r. nang *atender*. Kalingá; pagk. k. íngá || Galang. || Paggugunangúnam || Pagtingip; pagtingín; at síná-abing: sa PAGTINGÍN ó PAGLINGAP sa kaniyang mangá kura-palan; en ATENCIÓN á sus méritos || Pagbibigay lugod; ó pagbibigay loon. || Ang pansín. || pl. Mang gagawín.

ATENDER. a. irr g como *as-cender*. Kalingáin; pagmasdán. || Pakin-gán; batiagín. || Himanmanín; tantón; bulaybulayin. || Ipagmasakit; kup-

ATE

kupín; amponín. || Lingápin. || Pakia-lamán. = *á la conversación*. Kalingáin ó atindihín ang sálitaan. || r. Magkali-ngaán; magmalásakitan; maglingápin. || Pakimatiagán, ó kalingáin ang sarili. || Maggalangán.

ATENERSE. r. como *tener*. Su-mánib; makilakip. || Magkasia. || Umayon; makibágay.

ATENTADO. m. p. p. nang *atentar*. Kagagawán nang Hukóm na lihis sa matowid. || Alinmang kasalá nang mabigat. || adj. Mahinhín; mabait. || Ang bágay na ginagawâ nang malaking pagíngat at kalihimán.

ATENTAR. a. irr. g. como *acer-tar*. Kumapâkapâ; magapuhap. || Kapapín; apuhapin. || a. reg. Magaká-ó gumawâ nang laban sa katowiran = *á la vida*. Magakálang pumatay = *contra la propiedad*. Magakálâ nang laban sa pagarái.

ATENTO, TA. p. p. irreg. nang *atentar*, es lo usual. adj. Makalingá Mahinhín; magalang.

ATENUANTE. p. a. nang *atenuar*. adj. Pangpagaán; pangpaliit ó nagpápaliit; nagpápagaan.

ATENUAR. a. Bawasan; liir-gaaná || Mgbawa nang laki-humura

ATERIRSE. r. d. f. na ginaga-mit íamang sa sumusunod na persona at tiempo: ger. *atiriéndose*; a. *atirídose*; pres. ind. nos aterimos os aterís: imperf. me atería, te atería etc.: perf. me aterí, te ateriste, *atirid*, nos aterimos, os aterís, *atirieron*: fut. me ateriré, te ateríras, etc.: imperat. ateríos vosotros imperf. me *atiriera*, ateriría, y *atiriese*, etc.: fut. me *atiriere*, te *atiri-*

ATI

res, etc. Mamanhid; ò mangaligkig sa ginaw; mangatal. || Manigás ang katawán sa lamig.

ATERRAR. a. irreg. como *acerar*. Igibâ; ilagpak sa lúpâ || a. reg. Sindakín; takutin. Lalong kagamitán sa kahulugang ito. || n. náut. Lumábit sa dalatan ang mangá sasakyán sa daong. || r. Matákot nang malakí; masindak.

ATESTAR. a. irreg. como *acerar*. Sicsikín; paulohin; punín; || Ipa-loob ang isang bágay sa ibá || a. reg. Sumak-í; patotohanan || Magpakasand it. || n-t. Mayamot; na nuhi sa anomán.

ATESIGUAR. a. Sumak í = *de oídos*. Sumak-í sa dingig = *con otro*. Sumak-í sa ibá o sumaksing kasama nang ibá.

ATEZADO, DA p. p. nang *atezar*. adj. Matim.

ATEZAR. a. P itinín; ó papangitimin. || r. Umitin

ATINAR. a. Tunimâ; mótuto; másundô; mátumpak || n-t. Mihalán; maturingon = *a decirlo*. Mátamaang sabihin = *con la casa*. Tamaan, b mátutuhin ang b hay.

ATISBAR. a. Magmasid; ó masdang-mahúsay. || Pakiramdamán. || r. Magpakiramdamán; magmasiran.

ATIZADERO. m. Pangpaningas; panghig.

ATIZADOR, RA. m. y f. der. nang *atizar*. Magpapaningas nang apoy ó ilaw. || Pangáhig; ò pangpaningas nang apoy.

ATIZAR. a. Magpaalab; papagdubdubín; gatangan. || met. Papagala-bin; pagpaningasín ang mangá pita nang katawán, ó kálolowa, ó ang

ATO

mangá kalooban = *la mecha del candil*. Kahigin ang timsim nang ilawán; paliwanágin.

ATLETA. m. Mangbubunô. || met. Malaká. at maliksi.

ATMÓSFERA. f. Hanging nakalilibot, ò na sa palibot nang lúpâ, na may kalahók, na mangá singaw nang lúpâ at ibá pa. || Alapaap, at pangano-ring nakahábalot sa binilogbí og nang munaó hangang sa isang kataasang malakí.

AMOSFÉRICO, CA. adj. der. ng *atmósfera*. Ang nauukol sa *atmósfera*.

ATOLLADERO. m. Baláhó; lab-láb || n-t. Kápipitan; kasikián ó kahirapang malakí nang paggawâ nang anomán.

ATOLLAR. n. Mábalahó. || r. Malusong; málagay sa anomang kagipitang mahirap labasán.

ATOMO. m. Ang isang bútil na kálitititan nang anomán, na ói súkat mapagháti ó mabahagi || pl. Ang mangá maliit na nakikita sa sinag nang áraw na namúmulo sa alinmang bútas. || met. Alinmang bágay na lubhang maliít. — *en un átomo*. exp. fam. Sa bágay na lalong maliit ó lubhang maliít.

ATONTADO, DA p. p. nang *atontar*. adj. Tulig; hangal; mu'ing.

ATONTAR. a. Tuligín; tarantahín. || r. Matulig, ó matarantá.

ATORARSE. r. Mábalahó. || Mabangod, na huag máipatuloy ang pagmamatowid ó pagsasalitá || Masarhan ang dinadaluyan ó paraanan ng anomán. || Mahirinan; tumilhok.

ATORMENTAR. a. Magpasakit, ó magpahirap. || met. Humapis. || r. Pahirapan ang sarili. || Magpahirapan.

ATR

ATORNILLAR. a. Iturnilió, ó hig-pitín ang turnilió.

ATRABILIS. f. med. Ang tinà-wag na *cólera negra*. || met. Gálit; ugáling lubhang masakap.

ATRACADERO. der. nang *atracar*. m. náut. Punduhan; sadsaran ng sasakyán.

ATRACAR. a. náut. Ilápit; ò idaiti ang isang sasakyán sa ibà, ó sa pang-pang. || met. Sandatín sa pagkàin ang sínoman. || r. met. y fam. Kumàin at uminóm nang sandatan.

ATTRACTIVO, VA. adj. Nakaá-anyaya; panghalinà; nakahihila sa anomán. || m. Ang magandang ayos ng pagmumukhá, pangungúsap, paggawá at pagugáli, na nakatanyaya ng loob.

ATRAER. a. irreg. como *tracr*. Hikayatin; halinahin. || Makahalina; makalamúyot. || Hiitín; kaladkarín: para nang paghitit nang batobaláni sa bákal, nang paghitit nang *azabache* sa giniiskan=*a alguno á su parecer*. Hikayatin ang sínoman sa kaniyang akálâ=*con promesa*. Lamuyutin nang pangákô, ó sa pangákô. || r. Magkàsundô; magkágiliwan.

ATRAGANTARSE. r. Mábara sa lalamunan ang anomán; máhirinan; mabikig; masamid. || met. y fam. Maumid; madungô sa sálitaan=*con una espina*. Mábikig. || a. Dalidalín: at sinásabi, *no me* ATRAGANTES, *huag mo akong* DALIDALÍN. || met. Dugawin ang isang nakikipagusap.

ATRANCAR. a. Isarà; ikáling ang pintô, at sa loob ay trangkahán. || fam. Humakbang nang maluluang. || met. y fam. Bumasa nang lubhang matulin, na lumálaktaw nang *maigá clausura*, ó nagtiwan nang anománg ma-

ATR

ngá pangungúsap. || r. Magkulong sa isang lugal, na itrangká ang mangá pintô.

ATRAPAR. a. fam. Hulihin; sunggabán ang tumátanan ó nagtátakbo. || Harangin; sabatín.

ATRÁS. adv. l. Sa hu'í; sa líkuran; hulihán. || adv. t. Tinalikdang panahón, ó nakaraang bagay. || interj. Urong; balík.

ATRASAR. a. Ihulí; íwan; liwagan; luatán. || r. Máhu í; magluat. || Ginágamit kung minsang parang neutro: v. g. *Ang relo* na ito'y NÁHUHULI, *este reloj* ATRASA. || Huag magbáyad nang utang sa táning na panahón.

ATRAVESADO, DA. p. p. nang *atravesar*. adj. Sulipát. || met. Ang may masamang akáíâ, ó masamá ang gawâ. || Ang ásong sarisáring láhî. || Ang mestizo. || Pinaglampasán; pinagtausan. || Nakahambalang. || Nakapahálang sa ibá.

ATRAVESANO. m. Pahálang || Balakilan.

ATRAVESAR. a. irreg. como *acertar*. Ipahálang, ó maghálang nang káhay ó anomán, na abot sa magkabikábilang gilid nang daán, batis ó ibáng ganganitô. || Butasin, ó tuhugin nang lampasan; patausin sa magkabikábilâ ang espada, bala, etc. || Magdaán; tumawíd. || Pumustá. || r. met. Sumabad. || Pumahá ang. || Makilahok; makipisan; mamagitan; magmasakit sa gawâ ó trato nang ibá. || Makipagáway. || Kung sa sugal ay: *magpustahan, magtáyan*=*en el camino* Humálang sa daán.

ATREVERSE. r. Mangahàs=*a cosas grandes*. Mangahàs na gumawâ nang malaking bagay=*con todos*. Ma-

ATR

ngahás na lumaban sa lahat.—*Atreversele à otro*. Lapastanganin ang kápowâ; pangahasán.

ATREVIDO, DA. p. p. ng *atrever* y *atreverse*. adj. Pangahás, || Lapastangan; paslang.

ATREVIMIENTO. m. Kapangáhasan. || Kapaslangin.

ATRIBUIR. a. irreg. como *huir*. Ibintang; ipagbúhat; ihinálâ, iparátang. v. gr. ME ATRIBUYES *la culpa*, ITINÁTABOY *mo*, Ó IPINAGBÍBINTANG *mo* sa *akin ang sala*==á otro. Iparátang sa ibâ. || r. Angkinín; ariing parang kaniyâ ahg anomang gawâ.

ATRIBUTO. m. Báwat isá nang mangá kalidad ó sangkap na sarili, na mabuti ó masamá man, nang isang bagay. || teol. Alinmán sa mangá kabagsikan nang Dios, sa makatuid ang kapangyarihan niyâ, karunungan, kagalingan, etc. || Tandâ ó señal, na, nagpápakikala nang kaugalián, at tungkol nang mangá figura: para nang palma, ay tandâ nang pagdidiwang, ang oliva ay tandâ nang kapayapaán, etc.

ATRICIÓN. f. teol. Pagsisisi ó sakit nang loob sa pagkakásala sa Dios, dáhil sa bigat at kapangitan ng mangá kasalanan, ó dáhil kayâ sa tákot sa mangá hírap sa infierno, ó sa di pagkakamit nang kalualhatian, kasama nang tikâ nang loob na di na muling magkásala.

ATRIL. m. Salangán nang libró sa pagbasa: atril. Lubhang gamit ng mangá músiko sa pagtugtog.

ÁTRIO. m. Harapang magmulâ sa pintóan hangang sa hagdanan ng mangá palacio. || Hírapin nang mangá simbahan bago dumating sa pintô.

ATR

ATRITO, TA. adj. May pagsisising *atrición*.

ATROCIDAD. f. der. nang *atroz*. Malaking kabangisán ó kaliluhan. || fam. Kalabisan; kalalóan.

ATRONADO, DA. p. p. nang *atronar*. adj. Dulingás; dalosdalos. || adj. y m. Alb. Sinásabi sa súgat ng paá nang kabayo, na gawâ nang kukó nang kabilang paanan, na tinatawag nating *dbot*..

ATRONAR. a. irreg. como *acordar*. Makabingi, makatulig ang ingay ó úgong na malabis nang anomán. || Tuligin; lingawin. || r. Matulig; malingaw na mawalan nang díwâ, dáhil sa úgong nang kulog. || Mama-lingming; mamatay ang sísiw sa loob nang itlog dáhil sa pagkadingig nang kulog.

ATROPELLAR. a. Sumagásang bigla sa ibábaw nang mangá tawo. || Pawalang kabuluhán ang mangá kautusán, kagalangán ó ibang bagay na ganganitó. || Dahasín; daanin sa lakás ò kapangyarihan. || Lapastanganin ang isá sa salitâ, na huag bigyang lugal na makasagot ó magmatuid. || r. Magmadali nang labis ó magdalosdalos sa paggawâ ó pananalitâ==*en los negocios*. Magdalosdalos sa pagnenegocio ó paghahanap buhay.

ATUFADO, DA. p. p. nang *atufar*. adj. Galit.

ATUFAR. a. ant. Magpagalit. || r. met. Magalit. || Makásamio nang amoy na masangang at masamá, na isinisingaw nang anomán. Sinásabi namang ikinakapit sa álak. || Magmulang masirâ ang álak ó anomang likor dáhil sa anomang singaw na ti-

ATU

nangap=*con, de una palabra*. Ikagá-lit ang isang pangungúsap=*por cualquier cosa*. Magálit dáhil sa anomán.

ATÚN. m. Bangús na malaki.

ATURDIDO, DA. p. p. nang *aturdir* at *aturdirse*. adj. Tulig; lingaw, dalosdalos.

ATURDIMIENTO. m. Pagkahilo; katuligán; kalingawán. || Pagkadalosda os. || Pagkágikla.

ATURDIR. a. Tuligín; bingawín. || Makámanghá. || Gulatin. || r. Matulig; malingaw; malingming.

ATUSAR. a. Pantaín ò husayin nang gunting ang buhok. || Husayin ang buhok, na basaín nang túbig at saká suklaín. Husayin; pagandahín; || r. met. Magkinís; maghúsay na malabis nang katawán at pananamit.

AUDAZ. adj. Pangahás.

AUDIENCIA. f. Ang *acto* nang pagdingig nang mangi háf, at iba pang may kapangyarihan sa mangá táwong may sásabihin sa kanilá. || Ang *acto* nang pagdingig nang isang nakikipagusap na tangapín ang kaniyang mangá kahilingin. || Húkoman. Audiencia.

AUDITITO, VA. adj. der. sa lating *audiavir*. Ang súkat makitingig. || Ang náuukol sa pangdingig.

AUDITORIO, RIA. adj. m. Kapitunan nang nakikinyig.

AUGURACIÓN. f. der. nang *augurar*. Hú á ò panghuhúlâ, sa lipad nang mangá ibon.

AUGUSTO, TA. adj. Kagalang-galang; dakilâ.

AULLANTE. p. a. nang *aullar*. adj. Nagúungol; humúhulhol.

AULLAR. n. Umúngal; humulhol; umuwang. Ikinákapit lámang

AUN

sa mangá aso at lobo.

AULLIDO. m. Úngal; holhol; owang.

AUMENTAR. a. Damihan; palakhín; dagdagán. || r. Dumami; kumapal.

AÚN. adv. t. Pa. v. gr. AÚN *es. tás aquí? Náríto ka pa?*. AÚN *no. Hindi pa; di pa.* || Namán; bagamán.

AUNAR. a. Pagisahín; ó pagsamahin; tipunin; pagpisanin. || Pagkásunduin. || r. Magsamasama; magpisanpisan, para sa anomang bagay. || Magkásaisa; magkásundó ang mangá nagkakaalit ò nagkagalit. || Sumalamuhâ.

AUNQUE. conj. disyunt. Bagamán bistâ; sukdang; káhiman. || Kàhit=*No.* Hindi man.

AURÉOLA. f. Sínag sa ulo ng mangá santó.

AURÍCULA. f. Alinmán sa dalawang pinakapakpak ò pinakatainga mandín nang púsó.

AURIGA. f. poét. Kotsero.

AURORA. f. Liwánag na nangúnguna sa sikat nang araw; bukan liwayway. || Ang pamulâ, ò ang mangá únang panahón nang anomang bagay. || Inuming pinaglahok na katás nang almendras at pinagbabaran nang kanela. || pint. Kúlay na lumálabas sa pagkakálahok nang puti, pulâ at azul.

AURRAUGADO, DA. adj. agr. Lúpang masamá ang pagká'inang.

AUSENCIA. f. Pagalis; ó pagkawâ. || Ang panahong walâ ang isang umalis. || Kawalán.

AUSENTARSE. r. Umalis; lumayó; pumanaw.=*de Manila*. Umalis sa Maynilâ.

AUT

AUSENTE. p. a. nang *ausentar* at *ausentarse* at adj. Walâ; nalis.

AUSTRAL. adj. der. nang *austro*. Ang nàuukol sa habàgat.

AUSTRIACO, CA. adj. Ang nàuukol sa Austria. || m. y f. Tagà Austria.

AUSTRO. m. Habàgat.

AUTO. m. for. Utos nang hukòm, na inilagda sa anomang *causa civil ó criminal*.

AUTOGRAFO. m. Ang sulat na lagda nang sariling kamay nang may katha.

AUTOR, RA. m. y f. Púnong dahilán nang anomán. || Ang luma'ang nang anomán. || Ang gumawâ ng anomang kasulatan ó libró. Ikinákapit namang sinásabi sa unang nagpanukalâ at gumawâ nang anomán.

AUTORIDAD. f. Kapangyarihan; pagkapúnô. || Púnô. || Pagkaginoó; kirángalan at kamàhalan. || Katutuhanan nang alinmang bagay; paniniwâ â at pananampalataya sa anomán.

AUTORIZACIÓN. f. der. ng *autorizar*. Kapangyarihan; kapahintulutan. || Paghibigay kapangyarihan ò kapahintulutan.

AUTORIZAR. a. Bigyàn nang kapangyarihan, ó pahintulutang makagawâ || Papagtibayin, ó legalisahín ng *escribano* ang anomang kasulatan, na gawing *fe pública*. || Patutuhanan ang anomang bagay, nang kapangyarihan, sentencia ò wika nang isang autor. || Purihin = *con su firma*. Pagtibayin ng kaniyang firmâ,

AUXILIAR. a. der. nang *auxilio*. Tumúlong; umanpón. || Umabúloy sa naghisingâ ò. || adj. y s. m. Tumúlong; ó tagatúlong; pangtúlong. || r.

AVA

Magtulungán.

AUXILIO. m. Túlong; abúloy || Pagtúlong.

AVALUAR. a. der. nang *avalúo*. Halagahán ó tasahan.

AVALÚO. m. Paghahalagá; pagtasa.

AVANZAR. a. Iuna; isúlong. || n. Magpauna; sumúlong. || n. mil. Sumúlong na lumaban; lumúsob = *al sitio enemigo*. Sumúlong na tumungô sa lugar nang kaaway = *hacia el sitio enemigo*. Sumúlong sa dakong lugar nang kaaway = *hasta el sitio enemigo*. Sumúlong hangang sa lugar nang kaaway.

AVARICIA. f. Walangtútong pagibig sa kayamanan. Karamutan; damot; kasakimán.

AVARIENTO, TA. der. ng *avaro*. adj., m. y f. Marámot; masakim

AVARO, RA, adj. m. y f. Marámot; masakim. || Mapagimbot = *de riquezas*. Masakim sa kayamanan; mapagimbot nang kayamanan.

AVE. f. Ibon. Tungkol háyop na ang boong katawán ó kalakhan nang katawán ay nababalot nang balahibo, at dalawá lamang ang paá at dalawá ang pakpak, at ang karamihan ay lumilipad = *de paso*. Ang mangá ibong nagsisi ípat nang ibang lugar pagdating nang isang kapanahunan nang bawâ't isang taón, at pagkuan ay áalis namán doón = *de rapiña*. Ang mangá sumísilâ nang kápowâ niyá ibon, at iba pang háyop na kanilang nádadagit at pinápatay, para nang limbás, lawin, etc = *nocturna*. Ang mgá ibong, kung áraw ay nakaligpit, at sa gabi lamang lumilipad; para nang tigkalô, tikik, paniki, etc. = *silvestre; brava; montaraz*. Ang mangá kailan ma'y hindi, ò

AVE

bihirang mapaámô, at lumálayô nang bayan=*fria*. met. Ang táwong tulóg at maikí ang ísip, ó ang táwang = *zona*. met. fam. Ang táwong Pabayâ, simplé, makúpâd at waláng talas.

AVECINDAR. a. Ipakipamayan. || Íápít ang isang bágay sa ibâ. || r. Makipamayan. || Málapít, ò mátabí ang isang bágay sa isâ = *en un pueblo*. Makipamayan, ó manirahan sa isang bayan.

AVEJENTAR. a. y r. Magmukhang matandâ nang di panahón, dahíl sa mangá hírap, ò karamdamang pinagtiúis.

AVE MARÍA. f. Ang abá ginoong María. || Báwa't isá nang maliliít na bútil nang kuintás, at gayón ang itinátawag sapagka't sa pagdaraán sa kaniya'y dinádasal ang panalanging yaón. = *al ave María*. mod. adv. Sa pagtatakip sílin = *en un ave María*. loc. fam. Sa isang sandalí.

AVENENCIA. f. Pagkakáisa; ò pagkakásundô.

AVENIDA. f. Bahâ. || Ang daán, ó landas. || met. Pagkakásama; ó pagkakápisán nang maraming bágay.

AVENIR. a. irreg. como *venir*. Pagayosin. || Pagkásunduin ang mangá kalooban. || r. Umayon; umayos. || Magkásundô; magkaákma; magkáisa, etc. || Makipagkásundô etc. || Magkásusundô. || Ang participio pasivo nito'y ginagamit na kasama nang mangá adverbiong *bien*, ó *mal*. v. gr. *Nagkásusundong* MABUTI Ó MAHÚSAY, *están BIEN avenidos; hindi nagkásusundô, estar MAL avenidos*. || *Avenirse á todo*. Umayos sa bálang na = *con cualquiera*. Umayon, makipagkáisa sa kangínoman.

AVE

AVENTAJAR. a. Palalóin; iuna pahigtín sa ibâ. || r. Lumá'ò; humigit; umuna. || Magkáhigítan = *á otros*. Luma'ò sa ibâ = *en el saber*. Makahigít sa dunong.

AVENTAR. a. irreg. como *acertar*. Hunkoyín; ipahangín. || Paypayán || Tangayín nang hangín ang anomán. || m. t. y fam. Bugawin; paalisín; iaboy. || r. Kabagan || Mapunô nang hángin ang anomán. || met. Magtakbó; tumakas; magtumulin nang paglákad, etc.

AVENTURA. f. Pangyayáring kaibâ. || Pagkakátaon.

AVENTURAR. a. Ipagbakása ka í; ipagsápalaran. || r. Magsápalaran; magbakásakaí.

AVENTURADO, DA. p. p. ng *aventurar* y adj. Mápanganib.

AVERGONZAR. a., irr. g. como *acordar*. Hiyaín; halayin. || r. Mahiyâ; makutyâ. = *de pedir*. Mahiyang humingí. = *por una mala accida*. Makutyâ dahíl sa isang masamang gawâ; ikakutyâ ang isang masamang kí os.

AVERÍA. f. Ang kasiraang tinátangap nang mangá kalákal, ò nang mangá kayo. Kaugaliang álong sabihin sa mangá kasiraang tinátangap nang mangá kalákal sa dagat.

|| náut. Kasiraang nangyáyari sa daong, dahíl sa lakás nang hangín ó nang simpok nang alon. || fam. Alinmáng kapahamakán, ò sakunang di hinhihintay, ó di ináakalang dárating. || Ang kapisanan ng sarisaring ibon. || Báhay ó lugal na pinagaalagaán ng mangá ibon.

AVERIADO, DA. p. p. nang *averia*, at *averiarse*. adj. Sirâ.

AVERIARSE. r. der. nang *ave-*

AVI

AVI. Masírá ó mabulok ang anomán. Karaniwang sabihin sa mangá gé-nero at kalákal na dalá ng sasakyán.

AVERIGUAR. a. Palitawín ang katutuhanan. || Usisáin; siyasatin. || Magtanong.

AVERSIÓN. f. Dúmal; suklam, na tinátaglay sa kápowâ, dáhil sa di bagkakáakmâ nang ugá i, etc.

AVIAR. a. Ihandâ; ó igayák ang páon. || Dalidallín ang pagyári nang guinágawâ. || r. Humandâ; gumayak na paglákad. || Magbihis. = *de ropa*. Maghandâ nang damit na bábaunin ó kailangan. = *para salir*. Gumayak nang pagalis.

AVINAGRAR. a. Paasimin ang anomán. || r. Umásim. || Maging súka.

AVISADO. DA. p. p. nang *avisar* y adj. Datihan; matunog; matalas.

AVISAR. a. der. nang *aviso*. Magbigay alam; magsabi. || Sumaad. || Magbalitâ; magsumbong. || Magbabalâ; humátol; umáral.

AVISO. m. Balitâ; babalâ.

AVISPA. f. Putakti.

AVISAR. a. Mátanaw. || r. Makipagkita; dumálaw ang isá sa kápowâ niyá para makipagúsap nang anomán.

AVIVAR. a. Pasiglahín; buhayin ang loob, papaginitin; dalidallin. || Isúlong ang apuy; kahigin ang ilaw at nang láong magningas. || n. y r. Magsaúling lakás; lumakás ulí ang isang may sakit na naglubhá na. || Sumiglá.

AXIOMA. m. Púnong áral; na gawâ nang mangá pantás,

AY. interj. nang sákit ó hírap. || m. pl. Buntong hiningá; aing. — *Ay de mí! Abâ ko! sa abâ ko!*

AYE

AYEAR. n. der. nang *ay*. Magbubuntong hiningá; umaingang; magaay.

AYER. adv. t. Kahapon. = *tarde*. Kahapon nang hapon.

AYO, YA. m. y f. Nang una ay gayón ang táwag sa tagapagalágâ nang bátâ: ngayón ay sa tagapagtúro sa bátâ.

AYUDA. m. Túlong; saklolo. || Pintakasi; abúloy. || Ang magtatangad; ó tagaigib, nang mangá pastol. || Lavativa. = *de cámara*. Ang alílang tagaahit, tagasuklay at tagapagbihis nang kaniyang panginoón. = *de costa*. Ang abúloy na salapí, bukod sa sueldo.

AYUDANTE. p. a. nang *ayudar*. Ang tumúulong; katúlong ó nakatúulong. || m. Katungkúlang militar na may sarisáring grado, at pangalan. May *ayudante general*, *ayudante mayor* at *ayudante de campo*, ayon sa ibatibá nilang tungkol.

AYUDAR. a. Tumúlong. || Sumaklolo. = (*a su hermano*) *a subir*. Tulungan (ang kaniyang kapatid) na pumanhik = (*a alguno*) *en una pretención*. Tulungan (ang sínoman) sa isang lákad ó nilálakad = *a bien morir*. Tumúlong sa naghihingaló, ó magpahesus.

AYUNAR. n. Mangilin sa pagkáin; magkolasión. — *Estar en ayunas*. m. adv. met. y fam. Huag matarok ó huag máintindihan ang isang bágay.

AYUNQUE, ó YUNQUE. m. Palihán.

AYUNTAMIENTO. m. Ang kapisanan nang mangá *alcalde* at *regidores*, na, namámahalâ sa isang bayan. || Pagapid.

AYUSTE. m. náut. Dugtong; ó

AZA

pagkakadugtong nang dalawang dulo nang lúbid.

AZADA. f. agr. Asarol; panghú-kay.

AZADONAR. a. der. nang *azadón*. Magasarol; asarolin; hukayin nang asarol.

AZAFRÁN. m. bot. Kasubhá.

AZAFRANADO, DA. adj. Kúlay *azafrán*; ó dilaw.

AZAFRANAR. a. der. nang *azafrán*. Tináin nang kasubhá. || Lahókán; tunawan nang azafrán ang anomán. || Kasubhaán.

AZAHAR. m. bot. Bulaklak ng lukbán ó dáyap.

AZÓFAR. m. Tangsóng dilaw.

AZOGAR. a. der. nang *azoge*. Asugíhan; ó lagyán nang *azogue* ang anomán.

AZOGUE. m. Metal na puti at tunaw. Azogue. || pl. Ang mangá daóng na nakataán sa paghahatid ng *azogue* sa América na buhat sa España.

AZOLAR. a. irreg. como *acordar*. carp. Darasín, ó tabtabín nang darás.

AZORRARSE. r. Magparang ná-kakatulog dáhil sa malubhang sakit ó bigat nang ulo. || Malangó ng labis.

AZOTACALLES. m. palab. comp. nang v. *azotar*. at s. *calle*. fam. Hampaslúpá.

AZO

AZOTAR. a. der. nang *azote*. Hampasín; palúin. || met. Magpasagiok nang anomán. || r. Magpàlò. || Magpaluán.

AZOTAZO. m. aum. nang *azote*. Làtay na malakí sa puit. || Hampás na malakás.

AZÚCAR. com. Asúkal. = *cande ó candi*. *Azúcar piedra*. Asúkal de piedra. = *de flor*. Ang lálóng maputi at malinis na asúkal, ó ang lálóng refinado. = *de pilón*. Ang asúkal na kung mapalínaw nang magaling at malagyán na, nang karampátang puntó, ay inilálagay sa mangá pilóng lúpá, at nang magkaroón nang gayong hitsura at lumabás na maputi at matigás kay sa pangkaraniwan. = *de lustre*. Ang binayò at sinàlá. = *de quebrados*. Ang pirápiraso dáhil sa di tumigás na mabuti. = *de redoma*. Ang ipinápahid sa lunas at lábi nang mangá redoma na kinálululanan nang *jarabe violado* ó ibang ginagamit na pangpalubay nang dib-dib = *mascabada*. Ang marumi ó kalamay. = *rojo ó roja*. Ang bulá at mǵa duming napalibabaw ng asúkal.

AZUCARILLO. dim. nang *azúcar*. m. Karamelo.

AZUZAR. a. Magpahuyá; ó magpahiyá. || met. fam. Pagalitin; suisulán. || r. Maghamonán.

B

BABA. f. Láway na umàagos sa bibig, dáhil sa kasaganáan ó sa ibá kayang dahilán. Gayon din ang táwag sa láway nang sapsap, ó ibá kayang háyop na nagkákatay.

BABADA. f. Butó sa balakang ng háyop.

BABADOR. der. nang *baba*. m. Damit na salúpil sa dibdib, na panáhod nang láway. || Salúpil sa dibdib nang bátâ.

BABEAR. n. der. nang *baba*. Maglalaway.

BABEO. m. der. nang *baba*. Paglalaway; pagkakatay nang láway.

BABIA. (ESTAR EN) fr. fam. Malibang, na ibá ang máisip, at huag ang pinagsásalitaan ó ginágawâ.

BABILONIA. f. fam. Kaguluhán; ó kaingayan nang maraming tawo. — *Es una babilonia*. fr. fam. Na ipinagpapaintindi nang kaguluhang nagbubuhat sa daksâ nang maráming tawo.

BABOR. m. náut. Tagilirang kaliwâ nang sasakyán, kung nakaharap sa doong.

BABOSEAR. a. Punuín nang láway; tilamsikán.

BABOSO. SA. der. nang *baba*. adj. Naglalaway, mapaglalaway. || fam. Ang maiugín at lubhang mapaglingkod sa mangá babayi. || met. Marumí; salaúlâ.

BABUCHA. f. Isang klaseng sapín na gámit nang mangá turko.

BACALAO. m. Bakalaw. || met. Ang táwong payat at tuyó.

BACANALES. adj. f. y pl. Kapistahan ni Bacò. || f. pl. met. Pagtitipon na ang lugod sa álak at sa kalupaán ang nagháhari. Ginágamit namang parang *sustantivo común*, singular at plural.

BACIA. f. Sisidlán nang pangbasâ nang balbás.

BASÍN. m. Tatacán. Basín.

BACO. m. Dios nang álak. || met. fam. Ang álak. — *Ermitas de Baco*. Ang mangá tindahan nang álak.

BÁCULO. m. Tungkód na mahábâ, na gámit nang matatandâ ó mahihinâ. || met. Kaaliwán; aláláy; v. gr. ang *mangá anak na mabuti ay isang*; KAALIWÁN, Ó ALÁLAY nang *ating katandaan*; *el hijo virtuoso es el BÁCULO de nuestra vejez*.

BACHE. m. Hukayhukáy nang mangá lansangan. || Ang lugal na pinagkukulungan sa mangá tupa úpang magpawis bago alisán nang balahibo.

BACHILLER. m. Bachiller. || adj. fam. Ang masalitáng lubhá at labàs sa panahón, ó walâ sa lugal manalitâ.

BACHILLERA. f. Babaying hungahang, na masalitâ at mapagdunungdunungan.

BAG

BACHILLEREAR. n. Magsasalitâ nang malabis at walang kasaysayan.

BACHILLEREJO, JA. dim. ng *bachiller*. m. y f. Bachiller na walang nâlalaman.

BADAJO. m. Panugtog; dilâ; bayâg nang kampânâ. || met. Ang masalitang mangmang at hunghang.

BADIL ó BADILA. m. Pang-súrong maliit nang бага.

BADULAQUE. m. met. y fam. Tâwong mangmang; ó maikli ang katuwiran.

BAF. interj. na ginagamit sa pagpapakilala nang pagkasuklam.

BAGAJE. m. Háyop na kalgahan. Gayon din ang táwag sa kalgâ at sa katipunan nang mangâ kalgâhang háyop nang isang hukbó.

BAGATELA. f. Bâgay na mûmuntî ang halagâ.

BAGAZO. m. Sapal.

BAH. interj. fam. Na ginagamit sa pagpapahalatâ nang di paniniwâlâ, galit ó pagkainip.

BAHIA. f. Lalawigán; look.

BAILABLE. adj. der. nang *bailar*. Alinmáng tugtugin, na masasayawan. || m. Ang sayaw.

BAILADOR, RA. m. y f. Mapagsayaw.

BAILAR. n. der. nang *baile*. Sumayaw; umindák; magtalik. || Umi-kiitikit. = *al son*. Makiugáli; makibâgay.

BAILARÍN, NA. m. y f. der. nang *bailar*. Mananayaw.

BAILE. m. Sayaw.

BAJA. f. Pagbabawas ó pagbabâ nang halagâ. || Tandâ ò listâ nang nagkukulang ò nagkakasakit na sun-

BAJ

dalo, at gayon din ang táwag sa papeletang ibinibigay sa kanilâ at nang sila'y tangapin sa *hospital*.

BAJADA. f. Pagbabâ ò pagpanâog. Daán sa pagbabâ. || Dalisdís.

BAJAMAR. f. palab. comp. ng *baja*, at *mar*. Kahanganan nang kati nang túbig sa dagat; katihang malaki.

BAJAR. n. Lumúsong; bumabâ; manâog; tumugpâ; lumibís; umibís. || Lumit; umuntî; at sinásabing *LUMIT, UMUNTÎ, UMIBÍS, BUMABÂ ang lagnat, lamig, ó halagâ, BAJÓ la calentura, el frío, el precio ó valor.* || a. Ibabâ; ipanáog. || Babâan, at sinásabing *BAJAR el suelo; BABÁAN ang sahig.* || Yumukô; iyukô; at sinásabi, *BAJAR la cabeza, YUMUKÔ, ó IYUKÔ ang ulo=á la cueva.* Manâog ó lumúsong sa yungib = *de casa.* Manâog nang bâhay = *por la escalera.* Pumanâog sa hagdán, ó ipanáog, na sa hagdán idaán.

BAJEL. m. náut. Daong, at alinmang sasakyang makapaglalayag sa dagat na malaki.

BAJELERO. m. der. nang *ba-jel*. náut. Ang púnô, ó may ári nang daong.

BAJEZA. f. der. nang *bajo*. Kabulisikan; kababâan nang kilos; kagagawang ugali nang tawong hámak ó alipin; kabastusán.

BAJÍO. der. nang *bajo*. m. Pungtód na bukanjin; puló sa dagat; kababawan.

BAJO, JA. adj. Mababâ; maliputò. || Mababaw. || met. Kacutyákutyâ; hámak. || Yukô, para nang: *cabeza BAJA, ulong yukô.* || Kung kûlay ang pi.nagsásalitaan ay: *patay na kû.*

BAL

lay. || adv. l. Sa ibabâ. || prep Sa ilâlim. || adv. m. Pakungbabâ. || m. Sa músika ó sa tugtugin ay *bajo*. || Ang puntód na buhangin sa dàgat; kababawan. || Kalaliman; ó lugal na malâlim. || pl. Ang pangloob na damit nang mangâ babayi=*de cuerpo*. Pandak=*en su conducta*. Hámak sa kaniyang paguugâli.

BALA. f. Punglò ò bala.

BALADRÓN. m. Búngangaan, ó duág na mapagtapangtapangan.

BALADRONEAR. n. Mamansá, ó magtapangtapangan. || met. Maghangin.

BÁLAGO. m. Dayami, na buô ó mahábâ. || Bulâ nang sabón.

BALANCE. m. Gíwang nang sasakyán ó nang anomán. || comer. Pagbibílang nang kabooán nang kalâkal at salapi.

BALANCEAR. der. nang *balance*. n. Magbílang nang kabuoán. || Kumi-lingkling; gumiwanggíwang. || met. Magalangán; magalapaap; umalapaap ang loob sa pagpasiyâ ó pagpapatuloy nang anomán=*en la duda*. Umalaalapaap ang loob sa pagaalangán. || a. Pagpantayin ó pagparisin ang bigat ng dalawáng bagay sa timbangan; pagtimbangin sa talarô.

BALANO. m. anat. Dulo nang kabahagi ó nang púnong katawán.

BALANZA. f. Timbangan; talarô. || met. Pagkukúro, ó paguuwiwi sa isip nang katunayan ó kabagayan ng anomán=*de comercio*. Ang estado ng pagpaparis nang nânasok at lumâlabas na kalâkal sa isang lupâ.

BALAR. n. Umiyák ang mangâ tupâ=*por algo*. fr. met. y fam. Magnâsang mahigpit nang anomán=*de ham-*

BAL

bre las ovejas. Umiyák ó umungâ sa gútom ang mangâ tupa.

BALAUSTRAR. der. nang *balaustre*. a. Barandiliásan, ò lagyàn ng barandiliás.

BALAUSTRE. m. Barandiliás,

BALAZO. m. Tâma nang bala.

BALBUCEAR. n. Umatalutal; umamilamil.

BALBUCIENTE. p. a. nang *balbucir*, y s. y adj. Amil; utal; ngawil.

BALBUCIR. def. na walâ kundî ang p. a. *balbuciente*. Umatalutal || Uutalutal.

BALCÓN. m. Palababahán. || Bintàang malakí, na may barandiliás.

BALDAR. a. Salantaín ang alinmang kasangkapan nang katawán, at mawalang kabuluhán na huâg magámit. Sa larô ng baraja ay *pumaliâ*.

|| r. Mabaldâ. Lálóng kagamitán sa recíproco, at reflexivo=*se una pierna*. Mabaldâ nang isang paá=*con la humedad*. Mabaldâ sa malamig na singaw nang isang lugal.

BALDE. m. Taong, ó toong; baldé=*de balde*. mod. adv. Walang bá-yad; kaloob. Murangmura; hàlos walang bá-yad.—*En balde*. mod. adv. Walang pakinibang; walang mahitâ.

BALDEAR. a. naut. der. ng *balde*. Baldihang linisin ang sasakyán. || Magbaldé.

BALDÍO, DÍA. adj. Lúpang bayan, na hindi ginágawâ at hindi napagpápastulan ni hindi pinakíkinabangnan nang hayop man. || Táwong galâ; lagalâg,—*Ese es un baldio*. fr. Iya'y isáng táwong tapón ò lagalag.

BALDÓN. m. Kamurahán; sipháyô.

BALDONAR. a. der. ng *baldón*. Murahin; siphayóin ang sarili.

BAL

BALDOSA. f. Lariong parisukat.

BALIDO. m. Iyak nang tupa.

BALIJA. Kabankabanang kátad na lalagyan nang báon nang nangaglálakbay bayan. || Simpanan nang mangá súlat na dalá nang *correo* at kung minsan ay sinásabing kapalit nang salitang *correo*. || náut. Palútang ò palítaw; na inilálagay na parang tandâ sa mangá lugal na mapangánib sa dá-gat ó sa flog.

BALOTA. f. Pelotiliang gámit sa pagbobotohan ó paghahalal.

BALSA. f. Labák. || Lámô. || Bangkilas ó balsá. || Sa mangá hapítan ó alakán ay ang pinaglálagyan nang mangá latak; túbig at iba pa, na tinátawag nating *balsá* ò *langké*.

BALSAMERITA. f. der. ng *balsamo*. Sisidlán nang bálsamo ò pangbángó

BALSAMINA. f. Ampalayá; ó apalayá.

BÁLSAMO. m. bot. Katás, ó dagtâ ng kahoy na ang ngála'y bálsamo.

|| med. Ang lalong pinakamalinis ng dugô natin. || far. Gamot na itinátapal sa mangá sugat at iba pang sakit. || met. Kaaliwán; lugod.

BALSEAR, a. der. nang *balsa*. Magtawid sa flog na maglámô, ò magbalsá.

BALUARTE. m. fort. Maliít na kútâ || met. Tangulan at saklolo: para nang, *BALUARTE de la iglesia*, TANGULAN AT SAKLOLO nang *iglesia*.

BALUMBA. f. Ang buntón nang maraming bágay na samasama.

BALUMBO. m. Mábunton. Sinásabi sa mangá bágay na malakí ang buntón kay sa bigát.

BAN

BALLENA. f. Dambuhálâ.

BALLENATO. m. dim. nang *ballena*. Ang daong na nanghúhuli nang dambuhálâ. || Manghuhuli nang dambuhálâ.

BALLESTA. f. mil Mákina sa una na gámit sa pagbabaka. || Búsog.

BAMBOLEAR. n. y r. Umugoyugoy; pumalingpáling; gumibanggi-bang. || Sumuraysúray. Maoyot.

BAMBOLEO. m. Pinalingpáling; iniugoyugoy nang anomán.

BANCA. f. Bankô || Sugál na monte. || Kahong kahoy na nilúlulanan nang naglálaba, nang hindi tumangap nang lamíg nang singaw nang túbig na ipinaglálaba. || Báhay na pinaglálagyan nang salaping íbig isimpán, na may pakinabang na nátatangap ang balang naglálagay at may katibayan.

BANCAROTA. palab. comp. ng *banca*, at *roto*, *ta*. f. comer. Pangulugi; ó pagkáhapay nang magkakalakal.

BANCO. m. Bangkô. || Sa mgá saksyáng ginàgauran, ay ang úpuang nilúluklukan nang mangá mangagâod.

|| Báhay na pinaglálagyan nang salaping íbig isimpán, na dito'y may pakinabang na nátatangap ang balang naglálagay, at may katibayan. Tinátawag din nating *banco*: para nang *banco de Isabel II* noong áraw, at ngayo'y siyang *Banco filipino—de arena*. Buntón nang buhangin; ó kababawang pulós na buhangin, na tumútubô sa gitnâ nang dagat at nang mangá flog, na dáhil dito'y di maraanan ang lugal na yaón nang mangá sasakyán.

BANDA. f. Sakbat ó banda. || Dá-pit; lado; gawi. v. gr. *De la BANDA de*

BAN

acà; sa DÁPIT dito, sa BANDANG itò, ó sa BANDÁ dito, sa GAWING itò. || Sa mangá magdaragat ay: *tagiliran nang sa-sakyán.* || Pulutong; kampón. || Kawan nang ibon.—*Caer ó estar en banda.* fr. náut. Lumawlaw: kayá sinásabi kapag ang isang lúbid ay di batak na *cabo que* ESTÁ EN BANDA; *lúbid na* LAWLAW.—*Dar á la banda.* fr. náut. Itagílid ang sasakyán, at nang málinis ó mákumpuni.

BANDADA. f. Kawan nang mangá ibong sabaysabay na nagsísilipad.

BANDEJA. f. Bandeja.

BANDERA. f. Bandíla; watawat = *de paz.* Ang inilálagay nang mákilalang magkaibigan.—*A banderas desplegadas.* mod. adv. Nang boong kalayaán.

BANDERILLA. dim. nang *bandera.* f. Bandibandílaan na ipinápakò nang mangá torero sa toro.

BANDEROLA. f. dim nang *bandera.* Bandilang muntí. || Ang bandílang muntí na inilálagay sa mangá larawan nang pagkabúhay na magulí ni Kristo, ni San Juan at ibá pá. || Ang kapisasong kayo na nakakabit sa tagdán nang sibat nang mangá daragón, na, na sa ilálim nang talim.

BANDIDO. m. der. nang *bando.* Tulisán; manghaharang.

BANDO. m. Kautusáng ipinaháyag sa kalahatán; pagpapaháyag nang kautusán. || Kampon; kampí; kabig, etc.

BANDOLA. f. Isang instrumentong parang gitarra.

BANDOLERO. m. Manghaharang; tulisán sa mangá lansangan.

BANDOLÍN. m. mus. Bandulong muntí na àapat ang kuerdas.

BAN

BANDULLO. m. fam. Tián. || Mangá bituka.

BANDURRIA. f. Bandulóng muntí.

BANQUERO. der. nang *banca.* m. comer. Ang may arí nang bàhay na pinaglálagyan nang salapí, na tinátauag na *casa de banco*, etc. || Sínomang mángangalakal na may puhínang malakí. || Montero.

BANQUETA. der. nang *banco.* f. Uupáng muntí, na ginágamit nang mangá zapatero, at ibá pa.

BANQUETE. m. Piging, ó káinang malakí.

BAÑADERO. m. Lúbaluban.

BAÑAR. a. Magpalígò || Abutin; makalatan, madilig nang lakí nang túbig nang dágat ó flog ang anomán. || Umábot; lumátag; ó mások ang síkat nang áraw sa alinmang lugár. || Kulapulan ang isang bágay nang anomang pangpatibay. || r. Malígò; mambô.=*con, de lágrimas.* Malígò nang lúhâ=*en lágrimas.* Malígò sa lúhâ.

BAÑERO. der. nang *baño.* m. Ang may arí nang páliguan; ò ang nagaalágâ noòn.

BAÑO. m. Paliligò; pagpapalígò; pambô. || Páligoan || Ang mangá túbig na nagágamit sa pagpalígò, at lugal na kinádodoonan. Kaugaliang gamitin sa plural, para nang: *ang mangá TÚBIG ó PÁLIGUAN sa Sibol; los BAÑOS de Sibol.* || Ang asúkal na ibinábalot sa anomang bunga nang kahoy: ang pagkit ó pintá na pinaglubugán nang anomán.

BAPTISTERIO. m. Pinagbíbin-yagan.

BAQUETA. f. Paniksik nang tako nang armas de fuego, ó baketa nang

BAR

baril. || pl. Panugtog nang tambol, ó baketa nang tambol. || met. Isang bágay na parusa.

BAQUETEADO, DA. p. p. nang *baquetear*. adj. Datihan ó bihasa sa hírap, ò sa paggawâ.

BAQUETEAR. der. nang *baqueta*. a. met. Makayamot; ò yumamot na lubhá || met. Hiratihin sa hírap.

BARAJA. f. Baraha.

BARAJAR. a. Bumalasa; suksukín ang baraha.

BARANDA. f. Barandiliá; gabay; balandra naug billar.

BARANDAL. m. der. nang *baranda*. Pinakagililán na kinátatamnan nang barandílas.

BARATERO. m. der. nang *barato*. Mapanghingí nang balato.

BARATO, TA. adj. Mura; mabábâ ang halagá. || met. Maluag gawín, ó kamtán. || m. Balato nang mangá nagsísipanalo sa sugal. || adv. m. Sa mababang halagá; mura.

BARATRO. m. poet. Inferno.

BARATURA. f. der. nang *barato*. Kamurahan; kababáan nang halagá.

BARAUNDA. f. Malaking kaguluhán at íngay. || Sigawan.

BARBA. f. Bábâ || Balbás; gumí.

|| pl. Balahibo ò himulmol nang anomán, kapara nang sa pluma, papel. = *de zamarso*. exp. na pangíit sa may makapal na balbás at masamá ang túbô ò inaguló. = *honrada*. met. Ang táwong dápat kalingáin at igalang.

— *A la barba, en las barbas, en sus barbas*. adv. Sa harap niyá; sa mukhá niyá. = *Hacer la barba*. fr. Magáhit; ahitin ang balbás. Maglangís; manghíbô. — *mentir por la barba ó por la mitad de la barba*. fr. fam. Magsinu-

BAR

ngaling na may taglay na kapangáhasan at katampalasanan. — *Pelarse las barbas*. fr. met. Magpakita ó magpahalát sa kilos nang malaking gálit at poot. — *Barba à barba*. mod. adv. Mukháan; tálampakan.

BARBADA. f. der. nang *barba*. Bábâ nang kabayo. || Tanikalang salumbabâ nang freno.

BARBADO, DA. adj. May balbás. || m. Punglang may ugát. || Ang tawo. || Ang alinmán sa mangá anak ó supling nang káhoy na buhay, na nagsísitubô sa palibid nang kinátatamnan niyang lúpâ.

BARBAR. n. Magpamulang magkabalbás. || Magkaugat, ó magugat ang halaman.

BÁRBARA (SANTA.) f. Tíngalan nang pólvora sa mangá sasakyán nang hári.

BARBARIDAD. f. Kabangísan. || Gawâ ó wikang walang tarós ó walang tuto; gawâ ó wikang hung-hang; ó gawâ ó wikang lubhang pangahás. || Kakulangán nang mabuting pinagaraan ó kilos.

BÁRBARO, RA. adj. Mabangís. || Pangahás, walang tarós. || Bastós na tawo.

BARBEAR. n. der. nang *barba*. Lumukó nang pantay bábâ, at kayâ sínasabi sa mangá toro, baka, kabayo at ibá pang hayop na nagsísilundag nang pantay bábâ, na: *barbea*. || met. Málapit; ó halos pumantay ang isang bágay sa taas ó galing nang ibá.

BARBECHAR. a. der. nang *barbecho*. agr. Bungkalín; ararohin ang lúpâ. Ito'y itinátawag sa unang daán naug araro: sa ikalawá ó ikatló, ó hálò bagá ay binar.

BAR

BARBECHO m. agr. Bungkal; ó ang úring paglilinang; ó pagararo na ginág-wa sa lúpâ. || Lúpang araró ó linang na.

BARBERO m. Mangaáhit nang balbá; mangugupit.

BARBICANO, NA. palab. comp. nang *barba*, at *cano*, na. adj. May uban ang balbás; ó balbás na may uban.

BARBIESPESO, SA. palab. comp. nang *barba* at *espeso*, sa. adj. Masinsin ang balbás.

BARBIHECHO, CHA. palab. comp. nang *barba*, at *hecho*, cha. adj. fam. B gang áhit nang balbás.

BARBILAMPIÑO, NA. palab. comp. nang *barba*, at *lampiño* na. adj. Madáang ang balbás; ó walang balbás.

BARBILLA f. dim. nang *barba*. Dulo nang balbás. || Dulo nang bahâ. || et. Pig-ang maliit; ó súgit na tumúuhô sa íáin nang díla nang mangi kabayo, at kung lumakí ay siyang di magpakín sa kani á.

BARBÓN m. dim. nang *barba*. Lalaking mabalbás; ó barbasin.

BARBOQUEJO m. der. nang *barba*. Sa'ongbabâ nang sambalilo ó sa akot. || Ang lugal nang á í nang kabayo na tinátamaan nang barbada.

BARBOTAR a. fam. Mangúsap nang nagkákakaling, ó nagkákadaiti ang nginín, na di máintindihan ang sinásabi. || Mangúsap nang pangawil; ó pabulongbulong.

BARBUDO, DA. adj. der. nang *barba*. Balbasin.

BARCA f. Bangká, ó sasakyang muntí.

BARCAJE m. der. nang *barca*.

BAR

Ang upa sa bangká nang pagtawid sa ílog, ó nang paghahákot sa ílog nang anomán.

BARCO m. Sasakyán; daong.

BARDAR a. Lagyán nang siit ang bakod.

BARGA f. Ang lugal na lalong matuk nang i-ang gulod.

BARLOVENTO m. náut. Dákong pinagmúulan nang hangin.

BARNIZ m. Pangpakinang. Barniz || Ang púpol na ipinápahid sa muká nang mangi bahayi. *de pulimento*. Ang barniz na kung matuyô ay napitigastigas na parang bató.

BARNIZAR a. Pakinangin; barnisán || r. Magkabarnís.

BARÓMETRO m. Kasangkapang búhog, na sa pamagitan nang *azogue* ay nákiki ala ang paghabago nang panahon. Ito'y sa wikang griego gáing.

BARÓN m. Isang ngá'an nang pagkiginod, na para namán nang *conde*, *marqués*.

BAROSANEMO m. fi. Kasangkapang ikonák kilat nang lakás nang lágin. Ito'y wikang griego.

BARQUEAR n. der. nang *barca*. Mamangká || Hakutin nang bangká ang anomán.

BARQUERO der. nang *barba* m. Bangkero; mámamangká.

BARQUILLA f. dim. nang *barca*. Bangkang muntí. || art. Tab ang munting panukat nang naitátakbo nang sasakyán. || art. Bangkabangkáan na hulmahan nang mangá pastel.

BARQUILLO m. dem. ng *barco*. Bangkong muntí. || Isang kakarín, na harinang ualang lewadura, na may timplang matamis, at ang tabas ay

BAR

parang isang bansi, na ang tawag din natin ay *barquillo*.

BARQUÍN. m. Bubulusang malaki na ginagamit sa mangá pandayan.

BARQUINAZO. m. fam. Kalabog nang katawang labual ò nahulog.

BARRA. f. Bákal na panhalikuat nang mabibigat. || Tehong gintô, bákal ó pilak, etc. || Pulô sa wawâ nang dagat, na buhangin ò batô || Wawâ; sabang. || pl. Sa bastidor nang pagboborâ ay ang dalawang patpat, ó kahoy na ipinalóloob sa káyong panggitid nang káyong binobordahan, na kinakakapitan ó tinatamaan nang lubid na panghigpit ó pangluag.—*A barras derechas.* mod. adv. Walang dáâ *de barra á barra* mod. adv. Magkabikabilâ, ó magkabikábilang dulo.—*estirar la barra.* fr. met. Gawin ang boong pagpipilit na magágawâ, upang kamitán ang anomán.

BARRACA. f. Kubo; salong; damiâ.

BARRAGANA. f. Ang babayi na kasamang naninira sa bahay nang kumakalunya sa kaniya. || Kálunyang babayi.

BARRANCA. f. Lodlod; hukay nang agos nang tubig sa mangá daan, etc.

BARREAR. a. Sadhán; pagtibayin nang bakod na matibay ang anomang lugal, na, nakawatáwak. || Ankupán na pagtibayin ang anomán, nang mangá aldabang bakal ó ibang bagay kayâ. para nang ginágawâ sa mangá baul, etc.

BARRENA. f. Pangbutas. || Barrena; balibol.

BARRENAR. a. der. nang ba-

BAR

rrena. Butasin nang barrena; barrenahin. || met. Sirain ang lakad, ó nasâ nfnoman.

BARRENDERO, RA. der. nang *barrer.* adj. Tagapagwalis.

BARRENO. m. Barrenang malaki: itô ang karaníwang kahulugan kung ginagamit sa *masculino* || Butas na gawâ nang barrena. || met. Kahambugâ; kataasan.—*Dar barreno.* fi. naut. Butasin ang sasakyán at nang lumuhog.

BARREÑO. m. Kamaw, pasô. || Langyâ.

BARRER. a. Magwalis; magpalis. || Magpunas. || met. Liniing simutin, na huag magiwan nang anomanganoman nang bagay na nakalagay sa isang lugal.

BARRERA. f. der. nang *barro.* Lugal na kinukunan nang lupang gagawing saro, palayók, bangâ. || Ang buntón nang lupâ na nátitira, kung makuha na ang asín. || Ang sálansang pinagtàtaguan nang kasangkápang lupâ. || Hadláng nang kútâ, na pinagkakanlungan nang sundalo; sa *plaza de toro* ay ang bakod na kahoy at tablâ nang huag makalabás ang toro, at huag makasakit sa nanunuod: sa mangá tulay at daan ay ang halang at nang huag makalam-pás ang mangá nagláraang hindi pa nagbabayad. || met. Kapinsalaan; hadlang.

BARRERO. m. der. nang *barro.* Mangagawâ nang palayók, pasô, etc. || Kukunán nang lupang ginagawang palayók, etc.

BARRETA. f. dim. nang *barra.* Landak, ó barreta.

BARRIGA. f. fam. Tián; buyón;

BAR

at alinmang lugal na pinakamatambok nang isang bágay na para ng balíkat nang tapayan.

BARRIGUDO, DA. adj. der. ng *barriga*, Búyunin; ó malakí ang tiyán,

BARRIL. m. Bariles.

BARRILERO. m. der. nang *barril*. Manggagawâ nang bari-les; magbábari és.

BARRILETE. m. dim. nang *barril*. Bariles na muntí.

BARRILIA. f. dim. nang *barra*. Damó na tumúbô sa tabing dagat, na ang abó niya'y siyang kinúkunan nang *sosa*. || Ang abó nang damong itó.

BARRIO. m. Isang bahagi nang bayan. || Nayon ò barrio.

BARRO. m. Pútik; lúsak. || Mangá si-idláng lúpâ; sa makatowid, ang mangá sáro, pasô, etc. || pl. Mangá mansang mapulapulá na sumísipot sa mukhá, lálô na sa mangá bágong tinútubuan nang balbás.

BARROSO. SA. adj. der. nang *barro*. May pútik; mapútik ó putíkin; lusákin. Parang pútik. || Sinásabi sa mukhang may mansang tinátawag nang kastítang *barros*.

BARROTE. m. Bákal na pangpatibay na inilálagay ò ikinakibít sa ilálim nang mangá mesa, kabán ó bintánâ. || Ipít nang mangá paláringin nang báhay.

BARRUNTAR. a. Halataín; sapantah in.

BARRUNTO. m. Paghalatâ; pagpansín.

BARTOLA. f. fam. Tiyán.—*á la bartola*. loc. fam. Patihayá; nakahiyá, wílang anomang ináalaala. Ginagamít na kasama nang mangá verbo *echarse* at *tenderse*.

BAS

BÁRTULOS. m. pl. met. Mangá kasangkapan at kailángang pinamámahalaan ó negosiong hináhawakan. || Kasangkapan nang báhay.

BARULLO. m. fam. Kaguluhán; di pagkaká naway, pagkakáhaloha ò nang sarisáring tawo.

BASA. f. Nakabaung púnô, at kinátatakarán ó pinanínibayan nang haliging bató, estatua, ò torre. || met. Ang púnô ó dahiláng pinakakátiuiwa nang anomang bágay.

BASAMENTO. m. der. nang *basá*. arq. Patakaran nang isang *columna*, at sakop nang pangálang itó ang *cimiento* at ang *pedestal*.

BASCA. f. Alibadbád.

BASE. f. mat. Gúhit na kinátatamnan ò kinátatakarán nang ibang mangá gúhit. || met. Lugal na pinanínibayan nang anomán.

BASILICA. Simbahang marangal. || p. Kabuoang leyes nang mangá taga Roma, na ipinahúlog sa wílang gri-go nang emperador Basilio.

BASILICÓN. m. far. Gamót sa súgat, na di aw ang kúlay.

BASILIENSE. adj. der. nang *Basilea*. Ang natutungkol sa ciudad ng Basilea.

BASILISCO. m. Háyop na hindí totoó, na inaáring, sa tingín lámang ay nakamámatay.

BASQUINA. f. Saya, na karaniwan ay itim.

BASTA. f. Hilbana nang damit bago t híin || Tahing layôlayô na inilálagay sa kolsón, at nang hindí kumilos ang palamán sa loob || interj. Siyá na; súkít na = *con eso*. Súkít na iyá = *le bullas*. Siyá na ang íngay: = *de gritar*. Siyá na ang pagsigaw.

BAS

BASTANTE. p. a. nang *bastar*.
adj. Sapat; kasapatán || adv. m. Sú-
kat ó kasukátan. Sivá ó kasiyahán.

BASTAR. n. Magká iya; ó magká-
husto; makasiy = *il, para el objeto*
(*á que se destina*). Makasapat, ma-
kasiyá sa bágay na pinagtátaanan.

BASTARDEAR. n. Magiba; ó
bumabâ ang lagay kay sa lagay na
pinagmulán. || met. Sumamá; pumá-
ngit. = *le sus antepasados*. Maiba at
mahuti sa lagay nang kaniyang ma-
ngá pinagbubatang magugúlang = *en*
sus acciones. Pumángit, maging ha-
mak sa kaniyang mangi kilos.

BASTARDILLA. f. Instrumento
nang músico, na tila flauta. || adj. Le-
trang limbag na tila sulat kamay.

BASTARDO, DA. adj. Ang nag-
liba; ó ibá sa kalágyan nang pinag-
mulán. — *Hijo de bastardo* Anak sa
ligaw nang dalawang hindi mangyá-
yaring pakisa. || L. trang limbag na
parang sulat kamay; ó sulat kamay
na ang hilig ay sa kaliwâ

BASTEAR. a. der. nang *basta*.
Maghi bana.

BASTIDOR. m. Ang bastidor na
buldahan, nang pagpipintá; bask gan;
tábing sa komidihan, etc. etc.

BASTILLA. f. Ang turing itiná-
tahi sa gidid nang damit nang hindi
mangalis.

BASTIMENTO. m. Sadyá; ó la-
ang mangá kailangan sa pagkabúhay
nang isang bayan ó hokbó || laut.
Daong; sasakyan.

BASTIÓN. m. for. Kátang munti.

BASTO. m. Bastós. || adj. Magas-
páng ó bastós na kasangkapan; bas-
tós na anô at ugá nang mangá
tawo sa láng.

BAT

BASTÓN. m. Tungkod. || Tungkód
na tanlá nang pagkupúnô, na gi-
nagamit nang mangá g f e at ibang
mangá ofisial. || met. Mando ó ka-
pangyarihang tinátaglay.

BASTONAZO. m. aum. nang *bas*.
tón. Pa ô ó hampás nang tungkod.

BASTONERO. m. der. nang *bas*-
tón. Tagapamahala sa pagsasayaw. ||
Katulong nang Alcaide.

BASURA. f. Dumí; ó layak, na
nákukuhá sa pagwawalís.

BASURERO. m. der. nang *ba*-
sura. Tagapagtapon nang dumí ó la-
yak || Tapunan nang layak ó dumí.

BATA. f. Kimón; banyakot.

BATACAZO. m. Kilabog; ó lag-
pak na malak s nang tawong na-
lingit na nahúlog.

BATALLA. f. Pagbabaka, ó pag-
lalamas nang dalawang ejército, ó
nang dalawang daong. A g *batalla*
ay kung naglaró sa pagbabaka ang
tatlong arma: infanteria, caballería
at artillería || Nang unang panahon
ay ang ubod nang ejército. || pint.
Ang kuadro nang larawan nang ano-
mang pagbabaka. || m. t. Ang pagka-
guló at di pagkalagay nang ating
kalooan.

BATALLAR. n. Maghika; mag-
babaka; pun k || n. t. Mikipagta-
o; makipagaw = *en los enemigos*. Ma-
kip ghika sa mang. kaway.

BATALLÓN. m. Isang bahagi ó
pangkat nang regimiento. || met. Ka-
pisanan nang madâ.

BATATA. f. Patatas.

BATATERO. m. d. r. nang *ba*-
tata. A g nagtinda nang patatas.

BATAVO. VA. adj. der. nang
Batavia. Tagá Batavia.

BAT

BATEA. f. Batîâ; pasóng malálim na gà nit sa sarisari. || Daong na maliit na tila kajòn, na ginágamit sa mangá puerto.

BATEL. m. Bote, na sinásakyan sa túbig.

BATELERO, RA. m. y f. der. nang *batel*. Ang namámahalâ nang isang batel ó bote sa túbig.

BATERÍA. f. fort. Hány nang mgá kanyón; kináhahanayang kútâ. || met. Anomang nakabábakla nang malakí sa loob. = *le cocina*. Mangá kasangkapan sa kosinâ.

BATIDERA. f. der. nang *batir*. Pangna-ò nang buhangin at ápag.

BATIDOR. m. der. nang *batir*. mil. Ang nag-iisiyasat nang mangá daán at kaparangan, baká may pangánib sa kaáway. || Mangá sundalong nangúnguna sa lákid nang háni, gobernador, etc. = *le oro ó plata*. Tagapagpá-ò nang gintô ò pilak.

BATIR. a. Gubatin; siráin; gibaing iagpak sa lúpâ ang anomang pader, báhay, etc. = *la palma de la mano* || Mamagakpak nang kamay. || Kanawin; batih. || Iwasá ó iwasíwas ang bandí-â || Laka-án ang paggá-ò || Suklâin ang buhâk nang pasalu-gat at nang mabuhaghag = *narcha*. Tugtugin ang tambol nang tugtog sa pagl kad. || r. Mangá upápâ, manghí-â ang loob sa anomang dili-tâ, etc. || a. Talunin; daigin; sal kayin ang kaáway. || . Makipaghâ nok.

BATISTA. f. Linsong lino, mamsinín at maputi.

BATTUTA. f. mus. Ang kumpis nang tugtug nang músiko. Ito'y sa wikang italiano nagbúbat.

BAUL. m. Kabán; baul. || fam.

BAU

Kumáin nang marami; magpakasandát.

BAUSAN, NA. m. y f. Pamáoy; panàkot; tawotawohang tánod sa mandalâ na may sakbat na sandata ó anomán kayâ, ng mailáp ang mangá háyop at huag manirá doón. || fam. Tungangá; maang.

BAUTISMAL. adj. der. nang *bautismo*. Ang náuukol sa pagbibinyag. — *Romper á uno el bautismo*. Basagin ang ulo.

BAUTIZANTE. p. a. nan *bautizar*, adj. y s. Ang bumibinyag.

BAUTIZAR. a. Buminyag. | met. Mignga an sa kápowâ ó sa anomán ng iba sa talagang pangalan. = *à uno* Busan ng túbig ang kápowâ; basáin.

BAUTIZO. m. m. Pagbibinyag ||. Binyag.

BÁVARO, RA. adj. der. ng *Baviera*. Tagá Baviera; ó náuukol sa kahariang yaón.

BAYETA. f. comer. Kayo ó damit na de lana na madá ang at marupok. *Arrastrar bayetas*. met. fam. Magá al sa isang universidad. Lumákd nang anom n pakay.

BAYETÓN. der. nang *bayeta*. m. comer. Bayeta na mabalahibo.

BAYO, YA. adj. Manilawni'aw: karaníwang itáwag sa kabayo na ganító ang balahibo.

BAYONETA. f. Sandatang matulis na inilâ agay sa du-ò nang bari.

BAYONETAZO. m. aum. nang *bayoneta*. Sak-sak nang bayoneta.

BAZO m. anat. Lipay; pa í || ant. B gay na kayumanging nanilawni-law.

BAZOFIA. f. Mismís; ímí; pinagkanan. || met. Alinmang bágay na há-

BEA

mak at marumí. || met. fam. Pagkiting hindi mahúsay.

BAZUCAR. a. Ulugin ang anomang bagay na lusaw sa kinasisidlan.

BE. m. Tunog nang iyak ng tupa. || f. Ngalan nang pangalawang letra nang alfabeto. || Ang Lunes nang taga Persia.

BEATA. f. Babaying may ábito; beata. || Babaying nabubuhay na ligpit sa kaniyang bahay, at kabábalan lámang ang ginagawâ || fam. Ang babaying mapagpalagi sa simbahan, at lahat nang bagay na pagbabanal ay ginaganap; ó ang babaying nagbabanalbanalan.

BEATERIO. m. Bahay nang kati-punang mangá biata, na may reglang sinusunod.

BEATIFICACIÓN. f. der. nang *beatificar*. Ang pagpapahayag ng Papa, na lumuluhatí na sa langit ang isang namatay dito sa lupa at masasambang santó.

BEATIFICAR. a. Ipahayag nang Santo Papa na masasamba ang katoto nang Dios, na napagkilalang may malaking kabábalan, at lumuluhatí sa langit.

BEATITUD. f. Kalualhati nang walang hangán. || Galang at bating ginagamit sa Santo Papa, na kaisa nang wikang *santidad*.

BEATO, TA. adj. Mapalad; ó malualhati. || Ang walang ginagawâ kundí kabanaan at malayo sa mangá kagallang pag ilibang || irón. Gayon din ang iit sa nagbabanalbanalan ó nagpapakonuang mabait. || m. Ang alipin nang Dios, na ipinahayag nang santo Papang lumuluhatí sa langit.

BEB

BEATÓN. NA. m. y f. aum. ng *beato*. irón. Mapagbanalbanalan.

BEBEDERO, RA. adj. der. nang *beber*. Maínom; ó mabuting inumin. || m. Páinuman nang ibon ó manok. || Lugal na ininuman ng mangá ibon. || pl. Sa mangá sastré ay ang mangá kayong panusón ó aforo sa bandang loob nang mangá dulo nang damit na para nang sa mangás ó petsera, at ng makatibay.

BEBER. a. Uminom; tumungá; lumaklak; humiphip. || Bumarik á *alguno* (*los pensamientos*) Hulaan ang inisip ó inibig nang sinoman at ng magawâ = *a la, por la salud* (*de alguno*). Tumagay na ipatungkol sa kanginoman at nang ito'y guminhawa ó manatili sa kaginhawahan, etc.—*con un vaso*. Uminom sa isang vaso. = *le, en una fuente*. Uminom sa isang bukal = *n vino* (*una medicina*). Inumin sa alak (ang isang gamot).

BEBERRÓN. NA. adj. aum. ng *beber*. Malaká, uminom.

BEBIDA. f. Inumin, ó painóm.

BEBIDO, DA. p. p. nang *beber*. adj. Ang halos langó na, sa pagkainom.

BEBERROTEAR. n. fam. Uminom nang untuntik at madalás.

BECA. f. Kayong pula na ang karaniwa'y de paño, na taglay nang kolejal sa ibabaw nang manto. || Ang plaza nang kolejal. || Ang kolejal.

BECERRO, RA. m. y f. Guá ng baka na walà pang sangtaon. || Ang balat nang bakang batá, kurti at tuyó na ginagawang sapin.

BEFA. f. Liwak; oyam; óroy. || Ang nililibak.

BEFAR. a. Omoyam; manglibák. || n. Pagalawín ó ikimot nang kabayo

BEL

ang mangá lábí, na abutin ang kadenang munti nang freno. Verbong ginagamit nang mangá *picador* sa Córdoba. || r. Magdyaaman.

BELFO. m. Ang táwong makapal ang ngúsô at lábî || Ang ngu-ô al lábî nang kabayo at ibang háyop.

BEJUCAL. m. der. nang *bejuco*. Luga na mayantok,

BEJUCO. m. bot. Yant k; owà.

BEJUQUILLO. m. Kadénang munting gintô na nangágaling sa Sunsong, at panghiyas nang mangá babayi sa liig. || mod. Gamòt na pangpasuka na tinátawag na *ipecacuana*.

BELDADO. f. Kagandahan; dikit; dilag ngayo'y guinagamit lamang na sinasabi sa mangá babayi, nang ipagsaysay ang kanilang inam.

BELFO, FA. á. j. Labián, ó makapal ang lálí. || m. Ang lábî nang kabayo.

BELGA. adj. der. nang *Bélgica*. Taga Bélgica.

BÉLGICO, CA. adj. der. ng *Bélgica*. Taga Bélgica; ó ang náuukol sa sa mga belga; ó ang túbô sa Bélgica.

BELICOSO, SA. adj. Bayani. || Mangbabaka. || Náuukol sa guerra.

BELLACO, CA. adj. Tampalasan; masamá. || Matalas.

BELLAQUEAR. n. Manampalasan; magmasamá.

BELLAQUERÍA. f. der. nang *bellaco*. Katampalasanan.

BELLEZA. f. Karíkitan; gandá; dilag.

BELLO, LLA. adj. Magandá; lubós ang inam.—*El bello sexo*. met. Ang mangá babayi.

BENDECIR. a. irreg. ger. *ben-diciendo*: p. p. bendecido y *bendito*:

BEN

pres. ind. *bendigo, ces, ce, cen*: perf. *bendije, jiste, jo, jimos jisteis, jeron*: fut. bendeciré, etc.: imperat. *bendice tú, ga él, gamos nosotros, gan ellos*: subj. *bendiga, gas, gamos, gais, gan*: imperf. *bendijera, bendeciría, bendijese* etc.: fut. *bendijere*, etc. Basbasan ò bendi-ionàn; magbendisión na sambitlaln ang Santísima Trinidad, ò magdasal na sabayàn nang anomang panalangin. || Itungkó; iálay ang anomang bagay na magaling sa ikádarangal ó ikalálaki nang kapurihan nang Dios ó nang santa iglesia. || Sa tungkól sa párang, mangá sandata at mangá daong, etc. ay pagorasionàn; basbasán at pagdasalán nang mangá ceremonias na itinátaan nang iglesia, nang hingín sa Dios ang kasaganaán ó pagdaraang palá nilá. || Gamitin ó bigkasín nang mangá magúlang ang mangá pangungúsap nang paghingí nang mabuting kapalaran nang kanilang mangá anak, kasabay ang pagbashás sa kanilá ng kurús nang kánang kamay. || Purihin; magalingín.

BENDICIÓN. f. Bashás; ó bendición. || Áwá nang lángit. || pl. Ang mangá ceremonias nang pagkakasal. Kaugaliang sabíhing *bendiciones nupciales* = *episcopal* ó *pontifical*. Ang sa mangá áraw nang maaking kapis-tahan ay iginágawad nang Papa, mangá Obispo at iba pang mga Pá-rí, na makaitlong ibasbás, kapag sinásabi ang tatlong pangalan nang Santísima Trinidad.—*Es una bendición*. Isang kapalaran.

BENDITO. p. p. irreg. nang *bendecir*. adj. Benditado. || s. y adj. Lumúlualhati; ó santó. || m. Ang da-

BEN

sal na *bendito* y *alabado*, etc. || fam. Ang tawong simple at maikî ang naaabot. || Mapilad.

BENEFICENCIA. der. nang *beneficio*. Ang kaugalián ó hingil ng loob sa paggawâ nang magaling towî na sa iba. || Ang bahay na kupkupan sa mang-abâ.

BENEFICIABLE. adj. der. sa *beneficiar*. Maluinang; mapahúhusay; mapakikinalang-n.

BENEFICIAR. a. Pagkalooban; paghiyâ || Pagpaláin ang mangá lúâ; panatili at ibá pa at nang pakinabangan ó mamunga nang mabuti. || Alagaan; kilingáin ang anomán at nang pakinabangan.

BENEFICIO m. Ang kagalingang ipinagkakaloob ó tinatangap || Pagpapalá || Pakinabang || Ang náikikita sa isang araw nang pagkokomedia, na ipinagkakaloob sa isang komedianté, ó tinátaan kiyâ sa anomang kaawaang gawâ. — *A beneficio*. Sa bíâ nang; sa lakás nang; sa túlong nang.

BENEFICIOSO. SA. adj. der. nang *beneficio*. Matúli || Mapagláâ.

BENEMÉRITO. TA. adj. pa. lab. comp. nang *bene*, *bien*, at, *mérito*. Ang tawong náarapat sa anomang karángalan ó katungkulan dahil sa kaniyang mangá servicio ó iâ kiyang dahilán. — *le la patria*. Ang nádarapat mahalín nang lahat, dahil sa katibayan nang loob nang pagtatan-gol sa bayan nang panahong mapangánib.

BENEPLÁCITO. m. Pahintúlot.

BENEVOLENCIA. f. Kabutihan ó kagandahan nang loob.

BENÉVOLO. LA. adj. Mabuting

BER

kalooban; ó may pagíbig sa kápowâ. Galing itó sa latín.

BENIGNIDAD. f. Kaalamang loob; kalumbutan nang loob. || Kabutihan. || Kabana an. || met. Kalambutan; kabutihan nang hangin, panahón, etc.

BENIGNO. NA. adj. Maalam na loob; malambot na loob. || Malawain. || Mañrog || met. Mabúting lúâ gin ó singaw nang lúpâ, ó nang panahón, etc.

BEODO. DA. adj. Lasing; langò.

BERBERÍ. adj. y

BERBERISCO. CA. adj. der. nang *Berberia*. Tagá Berberia ó ang nauuk l doon ó sa mangá tagá roón.

BERBIQUÍ. m. Berrena ó pangbutas nang anlowagi, na gi ágamit nang mangagawâ nang bómbo at kowis.

BERENGENA. f. bot. Ta'ong.

BERENGENAL. m. der. nang *berengena*. Lugal na maraming tanim na talong. *Es un berengenal*. Isang kagúsutan. — *Meterse en un berengenal*. Masok sa negosio o sa itaang mahirap labasan.

BERENGENAZO. m. aum. nang *berengena*. Hampás nang talong.

BERGANTÍN. m. Daong ó sasakyang maliít na dalawá ang palo at parisukat ang láyag.

BERMEJO. JA. adj. Pulá na lubháng matingkád.

BERMELLÓN. m. Kúlay na pulá. Bermellon.

BERREAR. n. Umiyak ang buô, ó iba kiyang hayop na kaiyak ng buô. Umungâ.

BERRENCHIN. m. Ang hini-ngang mainitinit at basábasâ, kung su-

BES

misingasing ang báboy damó kapag-nagágalit || Gálit at iyak nang bátâ.

BERRINCHE. m. Gálit ó poot na malakí. Kaugaliang sa bátâ sabihin.

BERZA. f. bot. Koles.

BERZAL. m. Lugal na maraming koles

BESAMANOS. m. comp. nang *besar*, at *manos*. Ang pagdaló nang madlá sa paghalik sa kamay nang híri at sa kanginoman ang anak hári. || Bári; gálang, na paghalik sa kamay.

BESAR. a. Humalik. Hagkán. || met. y fam. Sinásabi namán sa mangá bagay na walang búhay, kapag nagkabungô *= en la frente*. Hagkán sa noð *=(la mano) á uno*. Humalik (nang kamay) sa isá. || r. met. y fam. Magkásagupâ; magkabungô nang walâ sa loob, na magkáuntog ang mukhâ, ó ulo. || r. Maghálíkan.

BESO. m. Halik. || Paghalik. || met. Ang pagkakabangâ, ó pagkakáuntogang malakâs nang mukhâ ó nang ulo. Guinágamit namang sinásabi sa pagkakabunguan nang anomang bagay. *= de Judas*: Ang paghalik na ginágawâ nang may taglay sa loob na tankang pagsusukab *= de paz*. Ang paghalik na tandâ nang paggiliw at paglibigan.

BESTIA. f. Háyop na ápat ang paá || met. Ang tawong mapurol at mangnang. *= de albarda*. Ang asno ò jininto. *= le carga*. Ang háyop na ankasan o kalgahan; paris nang kabayong pinagáankasan nang kalang ikmò, etc.

BESTIALIDAD. f. der. nang *bes-*

BET

tia. Kahayopan. || met. Malabis na kamangmangán.

BESUCADOR, RA. m. y f. fam. Ang mámumupog nang halik.

BESUCAR. a. fam. Pupugin ng halik.

BESUGO. m. Ngalan nang isang isdá na ang lamán ay puti.

BETA. f. náut. Lúbid nang apa-rejo sa mangá sasakyán.

BETEL. m. bot. Ikmò.

BÉTICO, CA. adj. der. nang *Bética*. Tagá Bética: ngayóy Andalucía, at ang náuukol sa bayang yaon.

BEZAR. f. Ang mabílog na pangrang bató, na nakukuha sa labot nang kambing ó baka. Ginágamit na pangamot sa lason at iba pang sakit.

BEZO. m. Lábing makapal. || met. Ang lamán na bumabangon sa gilid nang súgat kapag nagnánaknak.

BIBLIA. f. Mangá libró nang matandâ at bagong testamento, ó sangtong kasulatan. Nang una ay gayón ang itinátawag sa balat nang káhyo na pinagúsulatan nitó.

BIBLIÓFILO. m. Magustuhin sa libró. Búhat itó sa griego.

BIBLIÓGRAFO. m. Ang naká-kikilalang mahúsay nang mangá libró. Ito'y sa griego mulâ.

BIBLIOTECA. f. Lalagyán, ó kapisanan nang maraming libró, ó libreria; nguni't karaníwang ingálan itong *biblioteca* sa libreriang may maraming libró at nàtataan sa sangbayanán, na sa isang taning na araw ang sínoman ay makapapasok doon, na humánap nang librong gustong mabasa doon din.

BIBLIOTECARIO. m. der. nang

BIC

biblioteca. Ang may tungkol sa pag-aalágá at pagifngat nang *biblioteca*.

BICENAL. adj. Bágay na may dalawangpuong taón; ò umáabot sa dalawang puong taon.

BICOCA. f. Bágay na walang halagá; ó kaunti ang halagá.

BICOLOR. adj. Dalawá ang kulay.

BICHO. m. Ngalang itinátawag sa mangá háyop na mumuntî, para nang butikî, alaklan, etc. || met. Ang tawong katawátawá ó masamá ang tikas.—*mal bicho.* Tawong masamá ang hllig at mapagenredos.

BIELDO. m. y

BIELGO. m. agr. Kalaykay.

BIÉN. m. Kabutihán; kagálingan. || Galing; buti; igi; pagpapá á; pakínabang. Katahimikan; kapayapaán. || pl. Kaginghawahan. || Kayamanan.

|| Kapag ipinípisan sa alinmang adjetivo ó adverbio ang kahulugán ay *lubhá*: para nang BIEN malo, LUBHANG *masamá*; BIEN *rico*, LUBHANG *mayáman*; at kapag ipinípisan sa verbo ay kaisá nang áting *marami*, ó *mabuti* para nang *comió* BIEN, *kumáing* MABUTI, ó *kumáin* nang MARAMI.

BIENAL. adj. Daladalawang taón; ó naglúluat nang dalawang taón.

BIENANDANZA. f. Mabuting kapalaran.

BIENAVENTURADO. DA. adj. Matualhati || Mapálad. || irón. Ang táwong lubhang sinsilio ò walang di minámabuti at pinaníniwalaan.

BIENAVENTURANZA. f. palab. comp. nang *bien*, at *venturanza*. Kalualhatián. || Kapalaran; ó kaginghawahan. || pl. Ang walong ma-

BIE

gagaling na kapalaran ua iniáaral ni Jesukristo.

BIENESTAR. m. palab. comp. nang *bien* at *estar*. Kalágayang mabuti nang pagkabúhay; kaginghawahan. || Búhay na maginhawa. || Katahimikan nang púsó, pamumúhay, etc.

BIENHABLADO. DA. adj. palab. comp. nang *bien* at *hablado*. Magalang mangúsap; mabait magsalita.

BIENHECHOR. RA. m. f. Ang gumágawá nang magaling sa kápowá; mapagkupkop; mapagpalá.

BIENIO. m. Dalawang taón.

BIENQUERER. a. irreg. como *querer*, palab. comp. nang *bien* at *querer*. Mahalín; giliwin. || Pakaibigia. || m. Pagmamahal; pagíbig.

BIENQUISTO. TA. adj. Miná mahal nang lahat. || Hindî nakikilalam kangínoman.

BIENVENIDA. f. Báting masayá sa magandang pagdating ng sínoman.

BIGAMIA. f. for. Pagaasawa sa dalawá.

BIGARDEAR. n. fam. Maglayás na magpagayongayón. || Pálulong sa mangá maling pita nang katawán.

BIGORNIA. f. art. Palihán ò tiam, na sa tagilirang itaás ay may nakasangang tulis.

BIGOTE. m. Balbás sa ngúsó; mlsay.—*a la fernandina*.—Ang balbás sa ngúsó na mahábá at likaw na umáabot halos sa tairga.—*Tener bigotes.* fr. met. May tigás at pananatili sa kaniyang mangá pasiya, at hindi tumátangap nang payo ng ganoganoón lamang.—*No tener malos bigotes.* loc. fam. Na ipinagsaysay, na ang isang babayi ay mabuti ang tikas ó anyó.

BIL

BILBAINO, NA. adj. der. nang *Bilbao*. Tagá *Bilbao*; ó ang náuukol sa *Bilbao*.

BILINGÜE. adj. palab. comp. ng latin. Dalada awang wiká. Kaugaliang sabihin sa librong nakasulat sa dalawang wiká.

BILLAR. ad. Larong billar.

BILLETE. m. Munting sulat sa pagpapabilinan || Sulat na ikinakalat ukol sa komedia, rifa, etc. *Billete*.

BIMESTRE. adj. palab. comp. nang latin. Daladalawang buán. || Dalawang buán.

BINAR. a. Haluin ang linang; ó paraanan nang ikalawang daán ng araro, na pahalang kay sa una. Ang unang paglinang ó daan nang araro ang tawag ay *barbecho*, *barbechar*.

BINARIO. m. arit. Dalawang unidad. || May dalawang bagay.

BINAZÓN. f. agr. Ang paghâlô nang lupâ; ó pagararo nang ikalawa.

BIOGRAFÍA. f. Salitâ ó kasaysayan nang sariling buhay nang isang tawo. Wikang galing sa griego. itô.

BIOGRÁFICO, CA. adj. der. ng *biografia*. Ang náuukol sa biografia.

BIOMBO. m. Panábing na tiklupin; bayubo.

BIPARTIDO, DA. adj. poët. Nagkakadalawang piraso; nagkakahati.

BÍPEDO, **BÍPEDES**. adj. May dalawang paá. Sa latin galing.

BIRICU. m. ant. Pamigkís na balat, na sabitan nang espada.

BIRLAR. a. Uliting itira ang bola sa larong tinatawag na *bolos*, m. gubúhat sa lugal na hinintuán nang únang pagkátira. || Pataing minsanin

BIS

ang sínoman. || met. Kamtán nang naghihangad ang ináasahang kamtán nang ibang kapowâ niya naghihintay rin, para nang *katunkulan*, *nililigawan*, etc || Mangutang; ó manghiram at huag isaúlí.

BIRLOCHO. m. Birlotse.

BISABUELO, LA. m. y f. Amâ ó iná nang nurô; ó núnô sa túhod.

BISAGRA. f. Bisagra.

BISIESTO. adj. Taóng may tatlong daán at ánim napuo't ánim na áraw. Bisistó. Ito'y nangyáyari sa tuing ápat na taón.

BISOJO, JA. Sulipát ang matá; duling.

BISOÑO, ÑA. adj. Sundalong bago. || met. Ang bago sa alinmang oficio, ó hánapbuhay. || Baguhan sa anomán.

BISTURÍ. m. cir. Pangadlit; ó panangrá.

BIZANTINO, NA. adj. der. ng *Bizancio*. Ang náuukol sa *Bizancio*, ngayo'y Constantinopla; tagá roón.

BISARRÍA. f. Kagandahan nang tikas. || Tapang. || Kagandahan nang loob, kasiglahan; karíkitan.

BIZCO, CA. adj. Suipat ang tingin; duling; kilít.

BIZCOCHO. m. Biskotso.

BIZMA. f. far. Tápal na pangpatibay nang sikmúla.

BIZNIETO, TA. m. y f. Anak nang apó; ó apó sa túhod.

BIZQUEAR. n. Magduling.

BLANCA. f. Salapí sa una, na ang halagá ay kalahating belis. || Anán. — *Estar sin blanca*, ó *no tener blanca*. Mawalán nang salapí.

BLANCO, CA. adj. Maputi; busilak. || Ang maputing tawo. || Ang

BLA

puang na iniwang walang sulat. || Ang tinutudlâ nang nagáral pumánâ ó bumaril; tudlâan. || met. Ang tungo, ó hú ô na pinúpunta nang ating mangá na-â = *de tes*. Maputi ang balat—*Quedarse en blanco* fr. Huag magkamit; huag kamtán; huag máintindihan ang pinagúusapan—*Dejar à al. guño en blanco*. Kalimutan ang sínoman; ipagpáhuli; huag pagkalooban.

BLANCURA. f. der. nang *blanco*. Kaputián. = *del ojo*. Kalábâ; bilig nang matá.

BLANCUZCO, CA. adj. der. ng *blanco*. Maputiputi.

BLANDEAR. n. der. nang *blando*, *da*. Lumambot || Sumunod; pahinúhod. || a. Lamuyutin; pahinuhurin ang ibá. || Palambutín. = *con otro*. fr. Magbigay loob sa ibá; makiugáli. || r. Pumalingpáing. || Lumambot.

BLANDIR. a. def. na gàmit lámang sa: ger. *blandiendo*: p. p. *blandido*: pres. ind. *blandimos*, *is*: imperf. *ia*, *ias*, *ia*, etc. perf. *í*, *iste*, etc.: fut. *iré* *irás*, etc.: *blandid* vosotros: imperf. de subj. *blandiera*, *iria*, *iese*, etc. fut. *blandiere*, etc. Iwasiwas; paingin; paikitin ang sandata na pakinigkiniging ibálâ ng kamay. || r. Kuminigkinig na pumalingpáing.

BLANDO, DA. adj. Malambot; malatâ. || Magaang. || Tugtog ng música na malambot dingín. || Sinásabi sa panahong templado ó mahúsay bagá ang timplá. || Ang tawong tila babayi at dí akmâ sa paggawâ. || Ang malambot na kalooban at mahúsay makipayanayam sa kápowa = *le ojos*. Mapúngay ang matá = *al tacto*. Malambot sa saiat = *le boca*. Malambot ang bibig = *de corteza*. Malambot ang balat.

BLA

BLANDÓN. m. Kandilang malakí. || Kandelerong malakí, na ang táwag nátin ay gayón din.

BLANDURA. f. Lambot; kalambután, latâ. || Tápal na pangpalambot nang mangá búkol. || met. Kalubayán; kaambután sa pakikipagúsap at pakikipagharap. || Katámisan nang maglíw na wíka. || Kapabayán; katamaran.

BLANQUEAR. a. Paputiin. || Pintahàn nang yeso ang isang pader ò báhay. || n. y r. Mamuti; pumuti.

BLANQUEECER. a. irreg. como *agradecer*. Paputiin; linisin; palitawín ang talagang kúláy; pakinangín ang gintô, pilak at ibá pang metales.

BLANQUIZCO, CA. adj. der. ng *blanco*. Mamutimuti. || Maputi

BLASFEMAR. n. Magwíka nang katampalasanang laban sa Diós ò sa mangá santos || Humimáwâ; sumumpâ = *contra Dios*. Laitin ang Dios = *le la virtud*. Laitin; pagwikáan ang kabáitan.

BLASFEMIA. f. Pág'áit sa Dios. || Himawâ; lasuâ.

BLEDO. m. bot. Bayangbayang; ó kilitis; halong. — *No importa, ó no valer un bledo*. met. y fam. Huag magkahalagâ nang anomán.

BLINDA. f. fort. Kanlóngang mangá sangi nang káho; káho na daití upang huag tagusin nang bala nang kaáway.

BLINDAJE. m. fort. Kanlongang laban sa mangá bomba, granada, etc.

BLONDA. f. comer. Enkahengsu-tlá.

BLOQUEO. m. Bákod na maláyô sa kútâ, na isinásara sa mangá daan at

BOB

nang howag may makapások na tawo, kákanin, etc. || Pagkubkob sa kúit, at nang huag madaluhán nang búliat sa labás.

BOBADA. f. der. nang *bobo*. Salitâ; ó gawang hunghang.

BOBEAR. n. Gumawâ ó magpa-ngusap nang kahunghangán. || met. Sayangin ang panahón sa mangâ gawang walang halagá at walang kapararakan.

BOBERÍA. f. der. nang *bobo*. Salitâ; ò gawang hunghang. || Kahunghang n.

BÓBILIS, BÓBILIS (DE) mod. adv. y fam. Walang gúgol; ó walang hírap. Walang nagastá

BOBO, BA. adj. Mangmang; hang-l.

BOCA. f. Bibig; bungángâ. || Búngad. || Sa mangâ kasangkapang may talím ay, ang talím: at sa ibang kasangkapang na para nang martillo, ay ang lugal na kagamitán sa paggawâ. || Kung ñak ang pinagúusapan ay *lusa*, halimí ñawâ: *este vino tiene buena ó mala BOCA*; ang ñlak na ito'y may mabuti ó masamang LASA. — *Boca à boca*. mod. adv. Tálampakan; ó pá mukhaan — *boca con boca*. mod. adv. Lubhang magkalapit = *le escorpión*. met. Ang mapaglasuâ; ó mapanírang puri = *espuerta*. met. Ang bibig na malakí at hilat = *el estómago*. Sikmúra = *le fuego*. Alinmang armás na kinàkargakan nang pulburá = *le gachas*. Iit na itinátawag sa malubay na malubay at madalang magsalitâ, na hindi máintindihan; at gayon din ang kung magsalitâ ay naglálaway na tumítilamsik = *le lobo*. expr. met. na ginágamit sa pagpapaháyag nang isang malakí ó matin-

BOC

ding kadilimán. Kaugaliang wikaing *está como boca de lobo, ú oscuro como boca de lobo*; madiim na madilim = *de puerto, ò rio*. Wáwâ = *de risa*. expr. na nagsásaysay nang kabanayaran at kaayahan nang pagnumukhá at mangí pangungúsap = *de verdades*. Ang nagsásabi nang malínaw sa kipowâ nang nalálaman ó dináramdam. Ipinanglit sa lubhang mapagsinungaling = *boca rasgada*. Bibig na maluung, na alangán sa pagmumukhá ang biyak. = *à boca*. mod. adv. Tálampakan; ó tápatang sinabi — *à boca de cañón*. mod. adv. Nang lubhang malapit, para ng *le tiró á BOCA DE CAÑÓN, siya'y binaril* NANG LUBHANG MALÁPIT — *à boca de jarro*. mod. adv. Nagásaysay ng paginom na walang tasa. — mod. adv. Lubhang malápít — *à boca de costal*. mod. adv. Walang súkat; walang tasa — *à boca de noche*. mod. adv. Sa pagtatakip síim; nang pagtatakip sílim; ó gumágabi; ó nang bágong gumagabi — *decir alguna cosa con la boca chica*. fr. fam. Iá ay; ó ialok ang anomán nang pabalat. — *Despegar ò desplegar los labios ó la boca*. fr. Magsalitâ Karaníwang salitng kasama nang adverbio de negacion *no*, na kaisà nang ating *hindi ó huag*. — *Duro de boca*. Matigás ang bibig. Sinásabi sa kabayong hindi agad sumusunod sa freno. — *Estar con la boca abierta*. fr. Mátatangá; magtaká sa anománg bagay na náki-kita ò nádiringig. — *Estar con la boca à la pared ò pegada á la pared*. fr. fam. Malagay sa malaking kápipitan, at walang matakbuhan ó mapagsakdalan. — *Ganar la boca*. fr. Lamuyutin; ó piliting pahinuhurin ang isá; na sumunod sa pasiya ó opinióng ano.

BOC

mán, na mapilitan siyang huag kumibô, ó paraáning huag sabihin ang talagang ipápak i—*guardar la boca*. fr. Huag magpakalabis sa pagkáin. fr. Huag magsabi nang dí karampatan. *Irse de boca, ó irsele à alguno la boca*. fr. Masalitang lubhá at walang hunos dí i; ó walang lingong likód.—*Irse de boca*. fr. Patangay sa masamang hilig.—*Irse la boca à donde està el corazón*. fr. met. Másalitâ; ó maging bukabibig nang sínoman ang nagdaraan sa kaniyang kalooban. Kai-á nang ating kasabihan na *kung anó ang bukabibig ay siyang lamán nang dibdib*.—*Tapar bocas*. fr. fam. Sansalain; ó pigilin sa pagsasa itâ nang búhay nang may búhay.—*Tapar, à cerrar la boca à alguno*. fr. met. Suhulan ang sínoman at nang huag kumibô. Bangitin sa kangínoman ang isang pangyayari ó bigyàn siyá nang isang katowirang lubhang matibay na huag makatagpô nang másagot.—*Venirse à la boca*. fr. Idilhay, ó másalahan ang lasa nang anomang kináing na sa sikmúra na.—fr. met. Sumúrot sa ísip ang anomang másasalitâ, lalô na sa pagtatanggol sa ibá.—*Boca arriba*. Patihayâ.—*Boca abajo*. Pada; â; pataób.

BOCACALLE. f. palab. comp. ng *boca* at *calle*. Wawâ nang daan; sabang.

BOCADILLO. m. dim. nang *bocado*. comer. Sintâs ó listóng pinakamakítid sa lahat. || Ang kinakain nang mangá magsasa-ká sa pagitan nang amosal at tanghalian, para nang kinákain sa magáalasdiez.

BOCADO. m. Súbô || Kagat. || Ang mangá piraso nang kusilbâ ó matamis || Ang bákal na freno, na

BOD

nánasok sa bibig nang kabayo. || Ang lásong ibiníbigay sa kangínoman sa pagkáin.—*¡buen bocado!*. Salitang ipinagsásaysay nang kagálingan nang isang bágay na hindí kakáin, para nang isang katunkú ang malakás ang kita, etc.—*bocado sin hueso*. met. y fam. Ang katunkúlang malakí ang pakínabang ó náikikita, at kaunti ang pagal.—*caro bocado*. Ang lubhang mahal ó may masamang dulo.

BOCAMANGA. f. palab. comp. nang *boca*, at *manga* Bokaboka; punyós; dulo nang mangás.

BOCANADA. f. Kamumugán; kailagok; ó ang túbig na maúlulan sa bibig. || Ang asóng pinalálabas sa bibig kung nanánabako.

BOCEAR. n. vet. Pagalawgalawin nang mangá háyop ang láhi at ngúsô, para nang ginágawâ kung kumákain ó umínom.

BOCERA f. Ang nátitirang nanínikit sa labás nang bibig kung makatapos kumáin ó uminom.

BOCINA. f. Tambúli.

BOCHORNO. m. Alinsangan; alisúâ. || Ínit nang panahon. || Pagi-ínit sa galit ó kahihiyán. || Pagkahiyâ.

BODA. f. Kasal; barayi; ó pagtawó sa kasal. Ginagamit namang plural, at karaniwang ganitò ang paggamit nang mabubúing mangúsap.

BODEGÓN. m. aum. nang *bodega*. Karihan. || Pintá ó larawang kinàpi-pintahan nang mingá pagkain.

BODEGONERO, RA. m. y f. der. nang *bodegón*. Magkakarí. || Masamang kosinero.

BODEGUERO, RA. m. y f. der. nang *bodega*. Ang may háwak, ó nagtatangan nang bodega.

BOF

BODIGO. m. Tinápay na budigos.

BOFES. m. pl. Bágâ.

BOFETADA. f. Sanipal sa mukhá.
 || met. Malaking kahihiyán.—*Dar una bofetada* fr. Bigyán nang isang malaking kahihiyán.

BOFETÓN. m. aum. nang *bofetada*.
 Sampa! ò tampa! na malakás sa mukhá.

BOGA. f. Paggaód; pagsaguán.
 || m. Mangagaód. Ginagamit din sa femenino.—*Estar en boga*, fam. Kaugaliang gamitin; kausuhan.

BOGADOR. m. der. nang *boga*.
 Mangagaód; mananagwan.

BOGAR. n. náút. Gumáod.

BOHÉMICO, CA. adj. der. nang *Bohemia*. Ang nauukol sa kaharián ng Bohemia.

BOJAR. a. náút. Sukatin ang palibidlibid nang isang pu ô. || n. Magkaroón nang ganitó ó gayong súkat ang palibidlibid. || naut. Layagin ang palibid nang isang pu ô.

BOLA. f. Balang mabilog nang anomang bágay; bola. || fam. Kasinungaingan.

BOLEAR. n. Magbillar nang walong interés.

BOLERO. m. Sayaw kastíla, na ganitó ang ngalan. || RO, RA. m. y f. Ang nagóofisiong sumayaw nang bolero. || fam. Mapagsinungaling na lubhá.

BOLETÍN. m. Papeleta. || Cédula ó papeletang ibinibigay sa mga sundalo, kung dumating sa isang lugal, na kinatataalan kung saang báhay silá manúnuluyan. || Papeletang ibinibigay nang inakapások sa anomang teatro ó libangan. Diariong nátatayang magsalitá nang isang tanging bágay, para nang úkol sa kalákal, pangagamot, etc.

BOL

BOLICHADA. mod. adv. fam. Minsan; ó paminsan.

BOLILLO. m. dim. nang *bolo*.
 || art. Ang ginagamit sa paggawâ ng koldón ó táti nang kalmén. Buliós.
 || Ang kayong maputî sa dulo nang mangás nang damit nang kanónigo, ó mangá oidor. || Ang mangá itinatayô sa gitrá nang mesa ng bil'ar.

BOLO. m. Bolillong malakí. || fam. Mangmang; sinungáling. || pl. Isang bágay na larô.

BOLSA. f. Súpot na lalagyán ng anomán, na ang biak ay sa gitná, para nang sa mangá pu'ubi. || Súpot na lalagyán nang salapi. || Kualta. || Lung ó. || Ang balat nang bayag ng tawo. || Sa mangá mina nang gintó ay ang lugal na kinálalagyan nang gintong dalísay. || comer. Ang hayag na báhay na pinagpupulungag nang mangá mangangalakal, may negosio, at iba pang tawong nauukol sa pangangalakal, etc. para magúsap nang kaníkanilang negosio, sa isang táning na oras nang maghapon.

BOLSILLO. m. dim. nang *bolsa*. Súpot na lalagyán nang salapi || Kayamanan; ó pananalapi, at sinasabi: *si fulano'y may salapi ó mayaman, fulano tiene buen bolsillo*. || Bolsang nakakabit sa damit.

BOLSO. m. Súpot na lalagyán nang salapi.

BOLLAR. a. comer. Maglagay nang tandang tingá sa mangá habi ò kayo, nang mákíla kung saán gawâ. || art. Magkangkak ang platero.

BOMBA. f. Mákina na panghángó ó pangkuha nang tubig. || Makina nang tubig na pamatay nang súnog.

BOM

||mil. Balang may guang, na gámit sa pagbabaka.—*bomba!* Salitang ipinangb. balat sa mangá pagpipiging ninomang íbig magsabi nang isang dalit, ò magítagay.

BOMBARDA, f. Makinang panghagis nang mangá bato sa pagbababaka, na gámit nang una. || náut. Isang bagay na sasakyang gámit sa pagpalipad nang mangá bomba na itinútdlâ sa kaaway.

BOMBEAR, a. der. nang *bom'a*. Magpaipad ng mangá bombang bakal na patudâ sa kaaway. || n. Bummombá.

BOMBO, m. Tambol na malakí; tambora ó bombo.

BONACHÓN, NA. m. y aum. ng *bueno*. Masúnurin, pániwalain, at mabait. || Ipinangít sa tawong lahat ay pinaníniwaláan nang walang kurokúô.

BONANCIBLE, adj. Panahong maliwánag at tahímik sa dágat. || Masayá; marikit; tahímik.

BONANZA, f. Linaw nang panahón; katahimikan nang panahón sa dágat. || met. Kasaganáan.

BONAZO, ZA. adj. fam. Táwong tahímik at mabuting talagá ang-ugá í.

BONDAD, f. Kagálingan; igi; galing. || Kamóan nang loob. || Tinô.

BONETE, m. Pútong na parang gorra, na tinátawag na *bonete*. || fort. Kanlungan, ó kútang muntí sa labás nang moog, na tabas buntot langaylangayan. || met. Ang paring klérigo: ibá sa frase, na dito ang táwag namay *capilla*.

BONITO, TA. adj. dim. nang *bueno*. Magandá, marikit. || m. Ngalan nang isang isda.

BOQ

BOÑIGA, f. Táing báka. Ginàgamit ding itinatawag sa tae nang ibang háyop.

BOQUEADA, f. Ang pagnangá; tikab. Sa paghihingalô lámang ginagamit.

BOQUEAR, n. Ngumangá; tumikab. || Maghiingalô. || met. y fam. Magtapós ang isang bagay, ó magubosubós na. || a. Mangúsap.

BOQUERÓN, m. aum. nang *boca*. Butas na malakí.

BOQUETE, m. dim. nang *boca*. Pasukáng makipot nang anomang lugal ó bundok. || Butas na talagang inilagay sa pader.

BOQUIABIERTO, TA. adj. palab. comp. nang *boca*, at *abierto*, *ta*. Nakangangi; tangá.

BOQUIANCHO, CHA. adj. palab. comp. nang *boca* at *ancho*, *cha*, Maluang na bibíg.

BOQUIANGOSTO, TA. adj. palab. comp. nang *boca* at *angosto*, *ta*. Muntí, ó makipot na bibíg.

BOQUICONEJUNO, NA. adj. Bibíg konejo. Sinasabi sa kabayong gayón ang bibíg.

BOQUIDURO, RA. adj. palab. comp. nang *boca*, at *duro*, *ra*. Kabayong matigás ang bibíg.

BOQUIFRESCO, CA. adj. palab. comp. nang *boca* at *fresco*, *ca*. Kabayong mapaglaway.

BOQUILLA, f. dim. nang *boca*. Ang buká nang laylayan nang salawal, na linúlusutan nang mangá paà. Hihipán nang instrumento nang músiko. || agr. Butas nang tabon, sa mangá sangkang pátubigan. || Butas ng kahoy na pinagsú-utuan nang ilinálapat nang anloage.

BOQ

BOQUIMUELLE. adj. palab. comp. nang *boca*, at *muelle*, Kabayong malambot ang bibig. || met. Madaling mapagdayaan, ó imaneho.

BOQUINATURAL. adj. Kabayong hindi matigas at hindi malambot ang bibig.

BOQUINEGRO, GRA. adj. Háyop na maitim ang ngúsó at ibá ang kulay nang ibang bahagi nang katawán.

BOQUIRRASGADO, DA. adj. palab. comp. nang *boca* at *rasgado*, *da*. Kabayong malabis ang loang nang bibig.

BOQUIROTO, TA. adj. palab. comp. nang *boca*, at *roto*, *ta*, Ang agad nangungusap; ó agad nabubuyong mag-salitá, na hindi makapagpágil.

BOQUIRUBIO, BIA. adj. met. Walang dí sínásabi. || m. fam. Ang binatang mapagmarikit at mapagpungay nang matá.

BOQUISECO, CA. adj. Bibig na tuyó. || Kabayong hindi naglálalasap nang freno at hindi nagbúbulá ang bibig.

BOQUITUERTO, TA. adj. Bibig na pilipit ó ngiwi.

BORBOLLAR. n. Bumulubok; sumilakbó ang túbig.

BORBOLLÓN. m. Bulubok; silakbó nang túbig.

BORCEGUÍ. m. Isang klaseng sapín.

BORDA. f. Sa kabundukan ng Navarra ay: *kubo*, *dampá*. || náut. Gasá ó lábi nang sasakyán.

BORDADA. f. náut. Ang natá-takbo nang makálawang píhit nang sasakyán, kung naglálalayag nang pakilik sa hangin; ó patrabesia dá-

BOR

hil sa ang hangin ay nangágaling sa lugal na parùrunan.

BORDAR. a. Magbuldá. = *de, con plata*. Burdahán nang pilak. = *en cañamazo*. Magburdá sa *cañamazo* ó iburdá sa *cañamazo*. = *á tambor*. fr. Magburdá nang kadeneta sa isang bastidor na maliit na parang tambol, ó sa isang bastidor na katagán.

BORDE. m. Lábi ó gilid nang anomán. || Anak sa lígaw. || adj. Ká-hoy bundok. — *Al borde de*. m. adv. Sa tabí nang; sa gilid nang.

BORDO. m. Lábi; gasá. || Ang labás nang tagiliran nang alinmang sasakyán. || Tinátawag ding *bordo* ang sasakyán, halimbáwá: *Juan se fué á BORDO, si Juan ay naparódn sa SASAKYÁN*.

BORDÓN. m. Tungkod na mataastaas sa tawo, na ang isang dulo ay bákal, at sa gitná at pinakaulo ay may pamuting botones. || Sa mangá instrumentong de kuerdas ay alinmán sa mangá ipinangbabaho na malalaking kuerdas. || Ang pag-uulit sa pagsasalitá nang mangá wikang hindi kailangang pagulitín. || met. Ang umáakáy at umaalalay sa ibá.

BOREAL. adj. Hilagaan; ó hilágá.

BÓREAS m. Hangin hilágá.

BORGONÓN, NA. adj. der. ng *Borgoña*. Taga Borgoña ó ang náukol sa báyang yaón.

BORLA. f. Lambó; borlas. || Tandá nang pagkadoktor. — *Tomar la borla*. Maggrado nang doktor.

BORNEAR. a. Pihitin; ikling; itaglid ang anomán. || arq. Ituid ang

BOR

bató sa pagaasintá. Sipatin. || r. Kumíbal ang tablá.

BORNEO. m. Ang pagpíhit; ò pagtatagílid nang anomán. || Pagkíbal.

BORRACHEAR. m. Maglasing nang madalás.

BORRACHERA. f. Kalanguhán. || Paglalangó. || Piging; na ang pagkakáinan ó pagífnoman doón ay lumálabis sa katatagán. || met. y fam. Pagsasabi nang malakíng kamalian.

BORRACHO, CHA. s. y adj. Langó; lasing. || Biskotsong may hálong álak. || Kúlay moradong bunga nang káhoy ò bulaklak. || Sinásabi sa tawong napaátangay sa anomang hlig na masamá nang kalooban, lálò na sa pagkagálit=*de aguardiente* Langó nang aguardiente=*por haber bebido mucho*. Langó sa pagkáinom na malabis.

BORRADOR. m. der. nang *borrar*. Súlat na banhay, ó borrador. || comer. Librong tandáan ó ápun-tihan, bago isalin sa linis. || adj. Ang nakabúbura.

BORRAJEAR. a. Sumulatsulat ng walang talagang sinúsulat, na párang nagpápatalas lámang nang kamay.

BORRAR. a. Pawlín; burahín. || met. Labúan. || r. Maburá; mapáwi=*de la lista (à uno)*. Borrahín sa listá (ang isá).

BORRASCA. f. Bagyó; sigwá. || met. Pangánib; kasakunaang dináda-anan sa anomang negosio.

BORRASCOSO, SA. adj. der. nang *borrasca*. Mabagyó; masigwá. || met. Mapangánib.

BORRÓN. m. Patak ó dumí nang tintá sa papel. || met. Gawang na-

BOS

kalálabô at nakapúpusiaw sa puri. || met. Alinmang kakulangán ò kamaliang nakapápangit.

BOSQUE. m. Gúbat.

BOSQUEJAR. a. art. Bumanhay na pumintá nang larawan ò figura. || Maghandâ ò gumawá nang anomang gagawín nang kamay, na hindî tinátapos || met. Ipaintindí nang may kalabúan ang anomang hinágap ó akalâ.

BOSQUEJO. m. Banhay na súlat, larawan, etc. Pagbanhay || Kasaysayang maikli.—*En bosquejo*. fr. fam. Banhay; maikli; maguló.

BOSTEZAR. n. Maghikab; ó maghigab=*de hambre*. Maghikab sa gútum.

BOSTEZO. m. Paghihikab. || Hikab.

BOTA. f. Sisidlán nang álak, na balat ó barilis na malakí. || Bota ó saping hangang túhod.

BOTADOR, RA. m. y f. Ang nagtátapon. || carp. Kasangkapan nang mangá anloage, na ipinagbúbunot ng pákô, na hindî makuha nang sipít.

|| cir. Kasangkapan nang *cirujano* na pangkuha nang bagang. || náut. Tikín.

BOTAFUEGO. m. art. Tagdang may mitsá na pangsuso nang kanyón.

BOTANA. f. Panakip; ó siksik nang botang sisidlán nang álak. || Tápal nang súgat. || Piklat.

BOTÁNICA. f. Ang karunúngang nagtúturô nang kabagayán nang mangá káhoy at damò. || m. Ang marúnong nang *botánica*, at inásikasong lubhâ ang bagay na yaón.

BOTAR. a. Itapon. || náut. Ipáling nang úgit, ó timón nang sasakyan sa dákong kaliwâ ò kanan. ||

BOT

n. Umudlot. || Magsikad ang kabayo. || náut. Magbunsod; ó maglúsong ng sasakyán: halimbáwâ, BOTAR *un buque al agua*. fr. IBUNSOD, ó ILÚSONG *ang isang daong sa túbig*.

BOTARATE. m. Maiklí ang bait. || Mapaghambog.

BOTE. m. Saksak ò budlong nang tulag, palasô ó anomang sandata. || Udlot. || Boteng búbog. || Sasakyang muntí. || Sikad ó sípâ nang kabayo.

BOTELLA. f. Sisidlang búbog; bote; purungò ó prungó.

BOTICA. f. Gamot. || Tindahang pinaggágawan at pinagbíbilhan nang gamot. || Ang gamot na ipinafinom sa may sakit.

BOTICARIO. m. der. nang *botica*. Ang nagháhandâ; ó nagtítindâ nang gamot.

BOTIJA. f. dim. nang *bote*. Kapsâ; tuytoy; tupak na makípot ang bibig.

BOTÍN. m. Botang maiklí. || Mangá áring sinásamsam sa bayan ng kaàway, kung nagdírigmâ.

BOTIQUÍN. m. der. nang *botica*. Kahong maliit nang mangá gamot, na dadalhín sa paglákad.

BOTO, TA. adj. Mapurol; salsal. = *de ingenio*. Mapurol ang ísip.

BOTÓN. m. bot. Buko nang bunga ó bulaklak nang mangá káhyo ó damó. || Bitones. || bot. Súlol; usbong na nagiging sangá.

BÓVEDA. f. arq. Ang mabflog na bubong na bató sa mangá simbahan, lutuán nang tinàpay, kampo-santo, líbingan, at mangá táhanan sa mangá lúnga.

BOYA. f. náut. Palitaw; palútang; pátag; palangoy.

BOY

BOYANTE. p. a. nang *boyar*. adj. Litaw, bataw; lutang. || náut. adj. Sinásabi sa sasakyang paalolós sa hangin ang paglalalayag. || adj. met. Mapálad; maginhawa.—*Estar boyante*. fr. Mayaman; maginhawa.

BOYAR. n. náut. Lumútang na mulí ang sasakyang natuyuán nang túbig.

BOZAL. m. Buslobuslúang isinú-soot sa bibig ng háyop, at nang itó'y hindi makasirá nang pananim. || Frenong muntí ó busal sa bibig nang aso, nang hindi makákagat. || met. Mangmang ó hunghang. Sinásabi namán sa mangá kabayong di pa mansó.

BOZO. m. Balahibo, ó balbás na malambot, na tumútubô sa ngúsô nang nagbábagongtawo. || Ang lúbid na suga nang kabayo. na, siyang ibinúbusal sa bibig. || Ang labás nang bibig.

BRACEADA. f. der. nang *brazo*. Imbay na matikas.

BRACEAR. n. der. nang *brazo*. Umimbay; gumaláwad; kumampay.

BRAGA. f. pl. Salawal na malowang na parang bahag lámang.

BRAGUERO. m. der. nang *braga*. Pangbahag sa inúususan ó linúlususan. || Bahag. || náut. Ang lúbid na itinàtalí sa timón.

BRAGUETA. f. Ang biyak ó buká nang salawal sa harapán. Baragueta.

BRAGUETERO. m. der. *bragueta*. fam. Malíbog.

BRAGUILLAS. f. pl. dim. nang *bragas*. Salawal na muntí at malowang na parang bahag lámang. || m. Bátang muntí na bagong nanánalawal, at lálóng karaniwang itáwag sa

BRA

bátang maliit ang pangangatawán at masamá ang tayô ó tabas. || met. Táwong maliit at masamá ang tabas.

BRAMA. f. Panahong ang mangá usá at ibá pang háyop bundok ay nangaglalandi; ó nanínial.

BRAMAR. n. Umiyák; sumingasing; ngumasab; omoang; umúngal. || met. Umúgong; mamásag sa ingay. Sinásabi sa dágat ó ibang elemento kapag sumísigwa, dahil sa úgong na ibiníbigay nilá. || met. Mapoot; magálit nang labis; magsisigaw sa galit. = *de furor*. Ngumasab sa galit.

BRAMIDO. m. Singásing; ngasab nang háyop na gánid. || met. Ang sigaw ó salitang malabô nang tawong lubhang galit. || met. Ang malaking ingay ó úgong, na nagbubuhat sa kalákan nang hangin, ó sa laki nang alon sa dágat kung sumísigwa.

BRAMIL. m. art. Kasangkapan nang anloage na ipinanggúguhit sa káhay, na may kapisangon tulis na patalim, na siyang gumúguhit. Garani.

BRANCADA. f. Lambat na hinihila ó panghárang, na párang kitid.

BRASA. f. Baga. — *Ponerse como una brasa*. Mamulá sa hiyá ó sa galit.

BRASERO. m. der. nang *brasa*. Kalán; dupungán; ó lalagyán nang бага, || Ang lugal na nakataáng talagang pinagsusunugan sa mangá hinatulan nang gayón nang *inquisición*.

BRASIL. m. Sapang. || Ang kúlay na pulá, na ginagamit na pamúpol nang mangá babayi sa mukhá.

BRASILEÑO, NA. adj. der. ng *Brasil*. Taga Brasil, ó náuukol doón.

BRA

BRAVA COSA. iron. Bágay na hunghang; ó walá sa katowiran.

BRAVATA. f. Pagbabalang mabalásik sa pananákot. Takap.

BRAVEAR. n. Tumakap ó magbálâ nang mabalásik sa pananákot sa kápowâ. || Maghambog na tila may gágawin ay walá namàn.

BRAVEZA. f. Kabangísán; ó kalapán. || Karahasán; kalakasán; tápang. || Kabilisán at kalakasán nang bagyó. || Karahasán nang dágat kung may bagyó.

BRAVO, VA. adj. Marahás; malakás; matápang. || Marikit; magaling. || Mabangís; ó mailap na háyop. Sinásabi sa dágat, kapag malakás ó mabilís ang alon. || Bakobakô; banginbangin; masúkal at hindi linang. || fam. Palálô; ó mapagmatapang; mapagmainam. || met. y fam. Masúngit; magaspang ang ugáli.

BRAZA. f. Dipá. || naut. Lúbid na pamígil nang mangá láyag.

BRAZADA. f. der. nang *braza*. Imbay; galawad.

BRAZADO. m. der. nang *braza*. Kapangkó.

BRAZAJE. m. Paggawá nang salapi. || naut. Panúkat nang lálím nang tubig.

BRAZALETE. m. der. nang *brazo*. Maniliá; ó galàng na gintô, tumbaga etc., na inilálagay sa baraso nang mangá babayi.

BRAZO. m. Kamay; baraso. Sa mangá háyop na ápat ang paá, ay ang mangá pamáunahan. || met. Ang sangá nang káhay. || Baras nang timbangan. || met. Tápag; kapangyarihan. || pl. met. Ang mangá nagtátangol ó umáapâ. — *A brazo partido*. Bà-

BRE

rasohan, na walang gámit na armas.

BREA. f. Sáhing. Brea.

BREAR. a. met. Lumigálìg sa kápowâ, salantaín; tumampalasan; ó magbigay súkal nang loob. || met. y fam. Manuksó; manghiyâ; mangfít = *á golpes*. Salantaín sa pâlô.

BRECHA. f. Butas na gawâ nang bala nang armas de fuego sa mangâ pader, ò báhay na bató; wakwak ng pader dáhil sa támâ nang bala ng kanyón ó anomán. || met. Ang tinátangap na dalamháti ó kintal nang áting kalooban sa payo nang ating kápowâ, ó nang sariling kadalambahatián.

BREGA. f. Away; babag; pagtatalo. || met. Bíró; oyam. Kaugaliang gamítìng kalákip nang verbo *dar*.

BREGAR. n. Makitaló, || Makibunô. || a. met. Masahin ang tinápay sa tabláng kináuupan nang nagmámasa. || n. met. Lumaban sa pangánib ó kahirapan úpang madaig = *con otro*. Makipagtalo; ó makipagbunô sa ibá.

BREÑA. f. Lúpang talabís, bangínbangín at masukal na nasa pagitan nang mangâ bundok na bató.

BRETAÑA. f. comer, Isang linsò, na nginalanan nang pangalan nang bayang unang pinaggawán.

BRETE. m. Pangaw na bákal na inilálagay sa paá nang bilangô. || met. Kahirapan; kasikián. — *Estar metido en un brete*. fr. Málagay sa isang kagípítang malakí.

BRETÓN, NA. adj. der. nang *Breña*. Nauukol sa Breña. || m. bot. Isang bágay na koles || Supling nang halámang yaón. || m. y f. Tagá Breña.

BREVA. f. bot. Ang únang bunga

BRE

nang higerá.

BREVAL. m. Mangâ púnô nang *higos*.

BREVE. adj. Maikli; madali. || m. Maikling súlat nang santo papa. || f. mus. Figura at nota nang mùsika — *En breve* mod. adv. Sa madali; ò maikling panahón; agadagad; kagayat = *de contar*. Maikling salitín = *en la respuesta*. Maikling sumagot.

BREVEDAD. f. Kadalián; || Kai-lián nang anomang bágay ó pangyayari.

BREVIARIO. m. Librong dáslan nang mangâ pári. || impr. Klase nang maliit na letra, na ginágamít sa paglimbag nang mangâ *breviarío*.

BRIBÓN, NA. adj. Alisagâ; masamang tawo; tampalasan.

BRIBONADA. f. der. nang *bribón*. Katampalasan.

BRIBONEAR. n. Magalisagâ; magmasamá; magtampalasan.

BRICHO. m. Puntás na gintô ó pílak, na gámit sa pagbuburdá.

BRIDA. f. Tálì nang freno; rindá. — *A la brida*. mod. adv. Pagsakay ó pangangabáyong may siyá at freno at laylay na lubhá ang estribo.

BRIDÓN. m. Ang mángangabáyong may siyá at freno at ang estribo ay laylay na lubhá. || Rientang pangalawá, na inilálagay sa kabayo. || Ang kabayong may siyá at freno, at estribong mahábâ. || poet. Ang kabayong brioso at matikas ang tayô.

BRIGADA. f. mil. Isang kapisanan nang mangâ batallón, escuadron ó tropa nang sarisaring armás. || Bahagi nang tropa, na sa *cuerpo*

BRI

nang *guardias* nang hari ay kaisá ng isang *compañia* nang mangá dragón. || mil. Sa ibang *cuero militar* ay ang tanging bílang nang mangá sundalo. || mil. Isang kabilangan nang mangá háyop na panghila at sampóng mangá tagapaghatid na tawo na may alágâ sa háyop, na tagapagdala nang mangá kasangkapan sa pagbabaka.

BRILLANTE. p. a. nang *brillar*. s. y adj. Maningning; makisap. || m. Diamanteng maningning.

BRILLANTEZ. f. Kakislapán; kaningningán; tingkad. || Pagkislap.

BRILLAR. n. Magningning. || met. Lumitaw; mamukod sa ibá sa talas nang ísip, gandá, etc. || Máhalata sa labás ang anomang násasaloob.

BRILLO. m. Kilap; ningning.

BRINCAR. n. Lumuksó; lumundag. || met. y fam. Lisanin; laktawang kúsá nang boong pagiingat ang anomán, at tumungo sa ibá, para disimulahín ó ikanlong sa sálitaan ó pagbasa ang anomang pangyayari ó *cláusula*.

BRINCO. m. Luksó; laktaw. || Pagluksó.

BRINDAR. n. Uminom sa kagalingan, ó kapurihan nínoman. || Magháin; tumágay; magálay ó magalok nang anomán. || Maganyaya. = *a la salud de alguno*. Uminom ó tumágay nang patungkol sa kagalingan nínoman. = *con la copa*. Tagayan nang kopa, ó tumágay na may háwak na kopa. = *en un convite*. Tumágay sa isang piging. || r. Umálay; ó umalok nang kúsá sa paggawá ng anomán. || Maganyayahán.

BRO

BRINDIS. m. Pagtágay; ó paginom sa ngalan at patungkol sa kagalingan nang ibá. || Salitang sinásabi sa pagtágay.

BRIO. m. Tigás; gilás; at sinásabing *hombre de BRIOS*, *tawong may malaking LAKÁS* ó MAY TIGÁS. || met. Tá-pang; tigás nang loob. || Tikas; gandá nang kilos.

BRIOSO, SA. adj. der. nang *brío*. May tigás; magilas; salangapang.

BRISA. f. Amihan.

BRITANO, NA. adj. der. nang *Bretaña*. Tagá Bretaña ó Inglatterra. Ginagamit namang parang sustantivo.

BROCADO. m. Damit na hinabing sutlá at pílak; ó sutlá at gintô na may labor.

BROCAL. m. Lábi nang balong bató; ó bábahan. || Koloong; laloran; ó bikling nang baina nang sandata = *de escudo*. Kalopkop nang gflid ng kalásag.

BROCHA. f. Pincel na buntot nang baka ó balbás nang kambing.

BROCHE. m. Pansará nang damit; káwit.

BROMA. f. Bírô. || Lutos. || Kasahong ipinaníniksik sa mangá cimientó ó úbod nang pader, nang kumagat ang mangá bató.

BROMAR. a. Lutusin.

BROMEAR. a. Magbirô; mag-sisté. || r. Magbiroán; ó magtuksuhan.

BRONCE. m. Nagkákalahok na tansô at tingâ. || Tangsong dilaw. || poét. || Trompeta ó *clarín*; kanyón.

BRONCEADURA. f. Paglalagay nang kúlay tangsô.

BRONCEAR. a. Gawing kúlay tangsô; ó magpakúlay tangsô; ó pa-

BRO

pagkulayin tangsô.

BRONCO, CA. adj. Gatólgatól; bastòs ang pagkágawâ. || met. Ang táwong magaspang ang kaugalián at bastos makipagúsap. || Sinásabi sa mangá instrumentoug masamá ang tunog, at sa voces nang táwo'y gayon din = *de génio*. fr. Matigás ang ugáli.

BROQUEL. m. Panangà; kalásag na maliit. || met. Tanguan; ó takbuhan sa anomang kagápitan. — *Raja broqueles.* fr. Mapagmatapang; mapagpangap.

BROTAR. n. Lumitaw; sumipot; gumiti sa mangá káho'y ó pananim ang kanilang mangá usbong, bulaklak, etc. || a. Kung sa lupaín ang sinásalitá ay *sumibol* ó *sumipot* ang mangá damó. || Bumálong ang túbig sa batis ó balón. || met. Kung sa bulúlong ó galís, etc. ay *pumísak* ó *pusakin*; ó *litawán* nang galís, bulutong, etc. || met. Magmulang sumipot, ó pahalatá ang anomán, para nang bait, loob, etc. = *de, en un peñascal*. Sumibol, sumipot sa isang balábatuhan.

BROZA. f. Yagit; layak. || Sápal; palayat. || met. Ang mangá bágay na walang kabuluhang sinásabi sa pag-sasalitá ó sa anomang sinúlat. || impr. Ang cepillong panglínis nang tintà sa mangá molde. — *Servir de toda broza.* fr. Gamitin ang bálang na ó sa balang na.

BRUCES. (Á ó DE) mod. adv. Taob ó pataob; padapá. Isinásama sa ibatibang verbo, para nang *caerse* DE BRUCES, *mahúlog* NANG PADAPÁ Ó PATAOB; ó *madapá*, *másbasob*; *berber* DE BRUCES, *uminom* NANG PADAPÁ.

BRU

BRUJEAR. n. Mangúlam.

BRUJO, JA. m, y f. Mangkukulam; ó asuang: na ang paniniwálá nang madláng námamalí ay may hodyatan sa demonio at totoong nakagágawâ nang bálang ibigin. || Lubhang matalas.

BRÚJULA. f. náut. Paraluman; ó agujón sa paglalayag. || Silipán ó puntería. || Alinmang maliit na butas na sinísilipan, at nang mákitang mabuti ang anomang bágay na may kaliitán.

BRUJULEAR. a. Pumíngol; ó pumintà nang baraha. || met. Humúlá; pagowiwiín ang anomang pangyayari ó negociong nilálakad, sa kilos ó anomang bágay na dápat halataín || Sumílíp; manúbok.

BRUÑIBLE. adj. der. nang *bruñir*. Mabúbuli; mapakíkintab.

BRUÑIDO, DA. adj. p. p. nang *bruñir*. Binuli; ó bulí. || m. Pagbuli.

BRUÑIDOR. adj. art. Pangbuli; pangpakinang. || m. y f. art. Ang mangbubuli.

BRUÑIR. a. irreg. perf. ind. *bruñó*; *bruñeron*: imperf. subj. *bruñera*, y *bruñese*: fut. *bruñere*. etc.: ger. *bruñendo*. Bulihin; pakinangín; pakinisin. || met. Pupulan ang mukhá, para nang ginágawâ nang mangá babayi.

BRUTAL. adj. der. nang *bruto*, Parang háyop, ó náhahawig sa háyop. || m. Háyop.

BRUTALIDAD. f. nang *bruto*. Kahayupan. || met. Ang kaiklián ó kawalán nang isip ó nang matuid; ang malabis na kagaspangán ó kabastusán nang ugáli.

BRUTO. m. Háyop. || met. Hunghang; walang wastô. || adj. Bastós;

BUB

mangmang.

BRUZA. f. Cepiliong panglinis ng kabayo, etc.

BUBA. f. pl. Bubas; kati.

BUBÓN. m. Pigsá sa singit; ó alin-mang malaking pigsá.

BUBOSO, SA. s. y adj. der. nang *buba*. Kátihin; búbasin.

BUCEAR. a. Sisirin; busuhin. || n. Sumísid.

BUCLE. m. Kinulot na buhok; ó buhok na ang pagkákulot ay likaw na parang singsing.

BUCÓLICA. f. Berso ò tulâ, na ang inilálagay na nagsásalitâ ay mangá pastol ó mangá tawong parang. || fam. Kákanin; pagkáin.

BUCHE. m. Butsi. || Ang ganáng malululang túbig ó alak sa bibig. || Ang anak nang *borrico* na bagong sipot at hangang sumúsuso. || Ang kubót nang damit na hindi lápat sa katawán. || Sa tawo at sa ibang háyop na ápat ang paá ay ang sikmúâ. || Ang dibdib ó lugal na ináaring pinagtátaguan nang mangá líhim, at sinàsabi: *no le cupo en el buche tal cosa, hindi nagkàsiya sa dibdib niyâ ang gayong báyay*.

BUÉN. adj. Mabuti; magaling. Ginágamit kung iniúuna sa isang ngalang sustantivo masculino, para nang BUEN *hombre*, MABUTING *tawo*.

BUENAVENTURA. f. Mabúting pálad, ó magaling na kapalaran. || Pang-huhúlang may anito, sa mukhá ó sa gùhit nang pálad.

BUENO, NA. adj. Mabuti; maigl. || Ang tawong walang masamá sa kaniyâ. || Ang masarap; nakaàaliw. || Malaki; para nang BUENA *calentura*, MALAKING *lagnat*; BUENA *cuchillada*, MALAKING *súgat nang iwâ nang kampil*. ||

BUE

Sapat. || Kung ginágamit na kasama nang verbo *ser* ang kahuluga'y *katatakà*; *kaibâ*. v. gr. *lo BUENO es que quiere enseñar à su padre, ang KATAKATAKA Ó KAIBÁ ay ibig pang turñan ang kaniyang amâ=de, para comer*. Mabuting kanin=*de por sí*. Talagang mabuti.

BUENPASAR. m. Maginháwang pamumúhay.

BUEY. m. Bakang lalaking kapón.

BÚFALO. m. Kalabaw.

BUFAR. n. Bumugá; sumingásing sa gálit ó poot ang toro, kabayo at ibang háyop. || met. Sumingásing ang tawo sa gálit, na kawangkî nang ginágawâ nang mangá háyop=*de ira*. Sumingásing sa gálit.

BUFETE. m. Mesang sulatán ó gámit sa pagaáral.

BUFIDO. m. Bugà; singásing ng háyop. || met. Salitâ ó kilos na nagpápahalatâ nang gálit. || Sigaw na malakás ò basag.

BUFÓN. m. Bubo sa komedia. || adj. Tawong mapagpatawâ; ó mapagulolululan; mapagbubobubuhan.

BUHO. m. Paós; kuago. || Ang mailap sa kapuwâ tawo.

BUIR. def. na hindi ginágamit kundî sa INFINITIVO at sa p. p. *buido*. a. art. Pakinangín, hayapan, at patalimín ang sandata.

BUJARRÓN. m. Ang nakíkiapid sa kaparis.

BUJÍA. f. Kandilang maputi. || Kandilang espelma.

BULA. f. Mangá súlat nang santo Papa. Bula.

BULARIO. m. der. nang *bula*. Kapisanan nang mangá bula.

BUL

BULETO. m. der. nang *bula*. Munting súlat, ò paháyag nang santo papa.

BULGARO, RA. adj. der. nang *Bulgaria*. Ang náuukol sa Bulgaria. || m. y f. Tagá Bulgaria.

BULTO. m. Bungtón; búkol; ó laki nang anomang bágay. || Larawang ká-hoy ó tangsô. || Paldó nang anomán. — *Guardar el bulto*. Tumàgô; Inmayô sa pangánib.

BULLA. f. Kaingayan: sigaw ng maraming tawo. || Daló nang maraming tawo; alingasngás. || Guló.

BULLICIO. m. der. nang *bulla*. Alingasngás nang maraming tawo. || Kaingayan; guló.

BULLICIOSO, SA. adj. der. nang *bulla*. Magalaw. || Mapagbásagulo; mapanguló. || Magaslaw, magasó.

BULLIR. n. irreg. como *bruñir*. Kumulô. || Huag mapakali. || Bumulak; tumilandot. || Kumayaw; kumutô. || met. Sinásabi sa mangá negosiong lubhang pinaglálakad at pinagháhanap. || Magyao't ditong lubhá. = *en, por todas partes*. Magyao't dito sa lahat nang lugal.

BUNUELO. m. Masang linútô sa mantikâ ó langís, na kung kanin ay isinásaok sa arnibal.

BUQUE. m. Daong; sasakyán. || Lulan; ó kalulanan nang anomán.

BURDEL. m. Báhay nang mangá babáying dalahírá, ò nagpápaupa.

BURGA. f. Bukal nang túbig na mainit.

BURGALES, SA. adj. der. nang *Búrgos*. Ang náuukol sa Burgos. || m. y f. Ang tagaroón sa ciudad na yaón. || Ang hánging nagbúbuhat sa

BUR

bandang Burgos, ito'y kung na sa España ang nagsásalitá.

BURIL. m. art. Patalim na matulis, na kasangkapan nang mandudúkit nang bákal, tansô, etc.

BURLA. f. Libak; oyam; birô. || pl. Manga birô.

BURLADOR, RA. der. nang *burla*. Palabirô; mapagaglahí. || Saro na pag ininumán ay tumátapon ang túbig sa talagang butas na maliliit, at nakabábasâ sa umínom.

BURLAR. a. Birôin; aglahín; libakín. || a. Dumâyâ. || Siráin ang akálâ nang sínoman. = *a alguno*. Biróin ang kápôwâ || r. Magbiroán. || Bumíró; lumibak. = *de sus amos*. Libakín ang kaniyang mangá panginoón, = *con su amigo*. Makipagbiroán sa kaniyang kaibigan.

BURLÓN, NA. m. y f. aum. nang *burla*. Palabirô. || adj. Pabíró.

BUSCA. f. Paghánap. || Ásong pangaso. Kapisanan nang mangá mángangaso at mangá aso.

BUSCADOR, RA. m. y f. der. nang *buscar*. Mapaghanap. || Ang humáhanap. = *por donde salir*. Humánap nang málabasan. = *a uno (la lengua, ó la boca)*. Bígyáng daán ang íbâ; na magsasalitá nang áyaw sabihin ó inalíhim.

BUSCAR. a. Humánap; hanapin. || Sumundô, adhikáin, || r. Mag hanapán.

BUSCARRUIDOS. m. palab. comp. nang *buscar*, at *ruidos*. Mapanguló; mapapbásagulo; palaaway; dí mapakali.

BUSCAVIDAS. m. palab. comp. nang *busca* at *vida*. Ang mapagusisâ nang búhay nang íbâ. || Ang

BUT

masipag na lubhâ sa paghahanap
búhay.

BUSCÓN, NA. adj. aum. nang
busca. Mapaghanap. || Mapakialam.

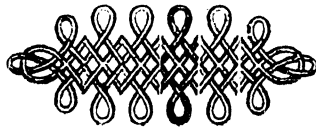
BUTACA. f. Wikang gáling sa
francés na itinátawag sa malaking
silla, mabábâ at ang sandalan ay pa-
hilig sa bandang likod, at mahábâ sa

BUZ

sillang pangkaraniwan.

BUZÓN. m. Ang butas nang tang-
keng pálabasan nang túbig. || Butas
na pinaghúhulugan nang mangá súlat
sa correo. || Pásak na panakip sa bu-
tas nang algibe.

BUZONERA. f. Pálusutan nang
túbig sa mangá bakuran, ò patio.

C

CABAL. adj. Hustó. || met. Ganap; walang kúlang.

CABALGAR. n. Magpasial na nangangabayo. || a. Sumakay na lumukob ang alinmang háyop na ápat ang paá sa kaniyang babayi=*a mu-jeriegas*. Mangabayo nang sakay babayi=*en mula*. Sumakay sa mula.

CABALLA. f. Hasahàsâ, lumahan.

CABALLETE. m. der. nang *caballo*. art. Palupo. || Kasankápang ipinagpapahirap sa mangá minamartir, na nakakawanki nang pangaw ang butas, at ang tabas ay tila palupo. || Kàhoy na pangmoog nang *cañamo*. || Ang gúlod nang gitná nang ilong. || Kaballete.

CABALLO. m. Kabayo. || Kabayo sa mangá larong ajedrez at baraja. | Kabayo ó bankó nang maglalagari. || Sakít na búkol sa sítgit; na galing sa gawang kalupaán. || Kabigán sa labayán nang sinúlid.

CABANA. f. Dalundong; kubo. || pint. Ang kuadrong kinápipintahang nang mangá kubo, mangá pastol, etc.

|| Katipunan nang mangá háyop na may angkàs na iháhatid sa ibang lugal.

CABECEAR. n. der. nang *cabeza*. Tumangôtangô; magantok; yumukáyok. || Umiling. || Ogoy; bayok nang *carruage*. || a. Maghálô nang álak na laón sa lalagyán nang bagong álak, at nang itoy tumápang. || Magkátig nang banig. || r. Maguntugan.

CABECEO. m. der. nang *cabeza*. Tangô; antok, yokáyok. || Galaw ng uló.

CABECERA. f. der. nang *cabeza*. Lugal na mataás, ó pinakaloob ng báhay na inúupan sa gitná nang isang pagtitípon nang mangá tawong ginóó. || Unan. || Kátig nang banig. || impr. Kintal na inilalagay sa ulo nang pápel na nililimbagan.—*de cama*. Olanán nang hihigán.—*A la cabecera de un enfermo*. Sa tabí nang may sákít.

CABECILLA. TA. f. dim. nang *cabeza*. Ulong maliit. || m. Púnô nang mangá sowail. || Ang tawong masamang ang kaugalián at pamumúhay.

CAB

CABELLERA. f. der. nang *cabello*. Ang buhok nang ulo, na, nakalaylay sa likod.

CABELLO. m. Ang buhok.—*Asirse de un cabello*. Samantalahin ang lalong káliitliitang bágay at ng kamtàn ang ninánasâ.

CABELLUDO, DA. adj. aum. nang *cabello*. Mahabâ ang buhok.

CABER. n. irreg. pres. ind. yo *quepo*; perf. *cupe*; *cupiste*; *cupo*; *cupimos*; *cupisteis*; *cupieron*: fut. *cabrè*; *cabràs*; etc.: imperat., *quepa é*; *quepamos* nosotros; *quepan* ellos: subj. *quepa*; *pas*; *pa*; *pamos*; etc.: imperf. *cupiera*; *cabría*; y *cupiese*, etc.: fut. *cupiere*, etc. Magkasia. || Malulan. || Magkalugal; ó makapások. || Mataboy ang anomán sa isá; mátoka sa kaniyá.=*de piés*. Magkasia nang patindig.=*en la mano*. Magkasia sa kamay.

CABESTRANTE. m. Gilingang panghigit nang lubid sa paghihila'ó pagtataás nang mangá mabigat na bágay.

CABEZA. t. Ulo. || Púnong namámahalâ; ó púnô nang alinmang katipunan. || Ang pamulâ; ó simulâ nang anomang bágay. || Báua't isá katawo; ó bawa't isang hayop, ang tagawag ay *cabeza* ó *una cabeza*. met. Dúnong; talas nang isip.=*Tomar de cabeza*. Isaulo; kabisahin.

CABEZADA. f. der. nang *cabeza*. Pagkáuntog; pagkásoko. || Balat nang freno na náyayakap sa ulo nang kabayo: *cabezada*.—*Dar cabezada*. Yumukod; gumalang.—*Dar cabezadas*. Magyokayok; magantok.

CABEZAL. m. der. nang *cabeza*. Unang maliit. || cir. Ang kapirasong

CAB

kayo na inilálagay sa hiwà nang súgat nang sangria.

CABEZUDO, DA. adj. aum. ng *cabeza*. Ulohán, ó malakí ang ulo. || met. fam. Matigás na ulo.

CABIDA. f. Lulan; tákal; ó lakí nang isang bágay.—*Tener cabida una cosa dentro de otra*. Magkasia; mápasok ang isang bágay sa ibà.

CABILDO. m. Katipunan nang mangá *canónigo* ó pinúnong *eclesiástico*. || Kapisanan nang mangá pinúnô nang isang bayan. || Báhay na pinagkakatipunan nilâ.

CABIZBAJO, JA. adj. y

CABIZCAIDO, DA. adj. palab. comp. nang *cabeza*, at *caído*. Yukayok; sungó; subasob; baliling. || Malungkot at nagiisip.

CABLE. m. náut. Lúbid na malakí. na kinátatalian nang sinepete. || Panúkat na may sandaán at dalawang puong dipâ.

CABO. m. Dulo; wakás; katapusán; hangán. || Puluhan. || Sa mangá aduana ay *bigkis na maliit*, ó *balutang maliit*. || náut. Alinmán sa mangá lúbid nang sasakyàn. || geog. Lupaing mataás, na, nápasasok sa dàgat. || pl. Mangá kamay at paá nang mangá háyop.—*Al cabo*. m. adv. Sa káduluhan; sa katapusán.

CABOTAGE. m. Paglalayag na di nálalayô sa haybayin.

CABRA. f. Kambing na babayi.

CABRERO, RA. m. y f. der. nang *cabra*. Pastol nang mangá kambing.

CABRESTANTE. m. Mákina sa pagtataás nang mabigat. || Molinete.

CABRILLA. f. dim. nang *cabra*. Kambing na maliit. || pl. Ang pitong

CAC

bituin na nangagkàkalapit sa signo nang Tauro: apolon. || Ang luksó nang tísâ sa ibábaw nang túbig, kung ipukol nang pasalisid.

CABRIOLA. f. Luksóng ginà-gawâ nang mangâ mánanayaw, na maliksingmaliksí.

CABRITO. m. dim. nang *cabra*. Anak na maliit nang kambing.

CABRÓN. m. Kambing na lalaki. || met. y fam. Ang laláking nagpápabayang kálunyain ang kaniyang asawa.

CACAOTAL. m. der. nang *cacao*. Kakawan; ó lugal na maráming tanim na kakaw.

CACAREAR. n. Komókok; pumutak. || a. met. Pakapurihin, palampasín ang sariling kilos ó gawâ.

CACAREO. m. Kalokòtok; kókok; kákak; putak; kotak. || Pagputak.

CACERÍA. f. der. nang *casa*. Pangangangaso nang marami na para maglibang. || pint. Ang *cuadro* na kinápipintahan nang isang pangangaso.

CACERINA. f. der. nang *casa*. Lalagyán nang mangâ *cartucho*.

CACIQUE. m. Púnô ó hárì sa bayan ó provincia nang Indias. || Alinmán sa mangâ tawong principal nang isang bayan. || Ang mapagpakialam.

CACO. m. Ang magnánakaw na matalas. || fam. Matatakutin.

CACHAZA. f. fam. Kakuparan; kariwarán; kalumayan at kaluatán sa paggawâ ò pananalitâ.

CACHAZUDO, DA. adj. Ang lubhang makúpad na magsalitâ ó gumawâ.

CACHETE. m. Pisngí. || Dágok.

CAD

CACHICÁN. m. agr. Pinakapúnô sa pagsasaka. || fam. Matalas; bihasa; suítik.

CACHO. m. Pirásong maliliit ng anomán. || adj. Baluktot; hukot.

CACHORRO. m. y f. Kuâ; bi-lot. || m. *Cachorrillo*. Pistolang maliit.

CACHUCHA. f. Sayaw kastilâ. || Isng claseng gorro sa ulo na ito'y sapad.

CADA. adj. Balang; báwa't. = *vez*. Towi = y *cuando*. Kailan ma't.

CADALSO. m. Bibitayán.

CADÁVER. m. Bangkay.

CADENA. f. Talikalâ; ó tanikalâ. || Katipunan nang mangâ presidario na nagtátapos nang panahong parusa sa kanilâ. || arq. Ang pagkakama ó pagkakalapat nang ulo nang mangâ kàhoy. || met. Pagkasúpil.

CADENCIA. f. Pagkakátulâ nang mangâ salitâ, gayon din sa verso na gaya sa prosa.

CADERA. f. Balakang.

CADUCAR. n. Magúlian; humf-nâ. || met. Masíra sa kalumàan. || Lumipas ang kabagsikan; ó lakàs nang isang kasulatan dahilán sa anomán; mapasó.

CADUCO, CA. adj. Hukluban; úlian. || Madaling mawalâ; ó di maglúlat. || Gupò.

CAER. n. irreg. ger. *cayendo*: pres. ind. yo *caigo*: perf. *èl cayó*; ellos *cayeron*: imperat. *caiga él*; *caigamos* nosotros; *caigan* ellos: subj. *caiga*; *gas*; etc.: fut. *cayere*; *cayeres*; etc. Mahùlog; mabulid; másobasob. || Lumagpak. || met. Mápanaog; máalis sa katungkulan ó saklolo. || Mahùlog sa ibang bágay ang unang hangad. ||

CAC

Mahúlog sa kangínoman: ó tumámâ sa kaniyâ ang hinúhugot na sáparan. || met. y fam. Mamatay. || Matapos ang maghapon. || Máalaala=*à, hácia tal paric*. Málagay sa gayong lugal; ò sa gawing gayong.=*de lo alto*. Mabulid magbúhat sa ituktok.=*à, en, por tierra*. Málagpak sa lúpâ.=*bien en la silla*. Mábagay; máakmâ sa pagkáupô sa silla.=*por Pascua*. Mátamá sa Paskó.=*à pedazos*. Gumulagulápay; pagod na pagod.=*(bien ò mal un vestido) à alguno*. (Mábagay, ó hindi ang isang damit) sa kangínoman.=*(la maldición) à alguno*. Tumalab ang sumpâ sa kangínoman.=*de cabeza*. Mahúlog nang patiwari, ó máuna ang ulo.=*le ánimo*. Mabaghán. huminâ ang loob.=*en falta*. Mápansin ang salang ná-gawâ || r. Malaglag; mahúlog; malagas.=*boca abajo*. Mádapâ.=*boca arriba*. Mátihayâ; mátimbuang.=*à pedazos*. Hilaban sa katámaran ó gumulagulápay sa katámaran; manamit nang gulagulanit.=*le sueño*. Magantok nang malabis na huag makapaglaban.=*en el pozo*. Mahúlog sa balón.=*en flor*. Mamatay sa kabina-táan ó sa kasikatan nang edad.

CAFÉ. m. Kapé na infinom. || Ang báhay na talagang inuman nang kapé at iba pang inumin. || Túbig na pinaglagáan nang kapé. || Púnô nang kapé.

CAFETAL. m. der. nang *café*. Kapihan.

CAFETERA. f. der. nang *café*. Sisidlán ó lutuán nang kapé.

CAFETERO. m. der. nang *café*. Ang nagbibili nang kapé. || bot. Púnô nang kapé.

CÁFILA. f. fam. Kapisanang ma-

CAG

rami nang anomán.

CAFRE. m. der. ng *Cafreria*. Ang tawong túbô sa *Cafreria*, sa *Cabo de Buena Esperanza*. || Táwong tampala-san at mabangís.

CAGADERO. m. der. nang *caga-da*. Tatakán nang madâ.

CAGAJÓN. m. der. nang *cagar*. Tae nang mangá kabayo, mula, burro, etc.

CAGALAR. m. Bituka. || adj. Ná-uukol sa butas nang puit.

CAGALERA. f. der. ng *cagalar*. fam. Pagbubululós; pagtatapón; pag-iilagín.

CAGAR. a. Tumae; dumumí; magbawas. || met. y fam. Siráin ang anomán.

CAGARRUTA. f. Taeng kambing ó tupa.

CAGÓN, **NA**. m. y f. der. nang *cagar*. Taiin. || met. Duag; matakutín.

CAIDA. f. Pagkahúlog. || Pádalisdisan; sibi. || Lawit, ó pagkálawit. || pl. Lanang magaspang. || met. Kasalanan. || Kasaiwaáng palad.

CAIDO, **DA**. adj. met. Lupaypáy na loob. || Laglag; lagpak.

CAIMÁN. m. met. Ang malíhim; tusu; sútik; saragate at matalas.

CAJA. f. Kabán. || Ataul. || Tambol.

|| Kabang taguán nang salapi sa mangá Tesorería. || Ang guang, ò butas na pinagpápasukan nang anomán, para nang butas na pinagpápasukan nang mitsá nang isang kahoy. || impr. Kahong pitakpitak na pinaglálagyan ng letrang magkakamukhá. || Ang bahagi nang carruaje na inuupan nang táwong sumásakay, na ito'y may takip.

CAJERO. m. der. nang *caja*. Ang

CAJ

may tungkol na tumanggap nang salapi sa mangá tesoreria, báhay nang comercio, at gayondín nainán sa pamamáyad. || Ang manggagawâ ó magtiti-
tind na nang kahuela.

CAJÓN. m. aum. ng *caja*. Kahón.

CAJUELA. f. dim. nang *caja*.
Kahóng maliit. || Palamamán. || Salakuban.

CAL. f. min. y arq. Ápog.—*Ahogar la cal*. Busan ng túbig ang ápog; subhán ang ápog.

CALA. f. Ang kapisaso, ó kapútol nang anománg bunga nang káhay na piniraso, at nang máikman ang lámán. || náut. Look na maliit na kanlungan sa tabing dagat. || med. Kaliliang pangpatáe. || Ang pagbutas na ginagawâ sa isang pader, nang mákilala ang kaniyan kapal at pagkáyai.

CALABACERA. f. der. nang *calabaza*. Pú ó nang kalabasa.

CALABAZA. f. bot. Púnô, ó bunga nang kalabasa.—*blanca*. Upo; tibya-yong.—*Llevar calabazas* fr. fam. Malaglag sa examen.

CALABAZETE. m. der. nang *calabaza*. Tinuyong matamis na kalabasa. || Mangá balat nang kalabasa na nakalagay sa pulot, ó minatamis na nakalagay sa malabnaw na arnibal.

CALABOZO. m. Húlô, ó duyo ng bilangguan. Kalaboso.

CALABRÉS, SA. adj. Ang náuukol sa Calabria. || m. y f. Tagá Calabria.

CALABROTE. m. náut. Lúbid na maliit nang sasakyán.

CALADO. m. Buldá; labor, ó dúkit sa mangá metal, káhay, etc. || Damit na tinátahí nang may húgot. Calado.

CAL

CALAFATEAR. a. náut. Magsiksik nang yúnót ó bunot na ninutnot at sahing ó galagala, sa mangá siwang nang sasakyán.

CALAMBRE. m. med. Pulíkat; ngimí; manhir ó manhid.

CALAMIDAD. f. Sakunâ, ó kasaliwaang pulad, lálô na kung sumásklaw sa madlá.

CALAR. n. Tomílm; tumagós sa anomán ang túbig, tinta, etc. || a. Parisan ang labor nang *encaje ó randa* sa káyong puti. || met. Mataos na máhalatâ ó mákilala ang lhim ó kabagayán nang anomán, || n. Mások; paloob sa alinmang lugal. || Lumubog ang sasakyán sa túbig. Karaniwang gamiting lalô sa *reciproco*. || adj. Lupaing maráming batong ináapog. || r. Biglang paimbulo na bumabâ ang mangá ibon at dumágít nang anomán. = Mapigtá; matigmak = *de agua*. Mapigtá nang túbig.

CALAVERA. f. Bungô. || met. Tawong walang pagaakálâ; ó kakaunít ang bait at pagkukúô.

CALCAÑAL. m. y

CALCAÑAR. m. Sákong.

CALCEDONIA. f. min. Batong mahalagá na tinátawag na *ágata*.

CALCETA. f. der. ng *calza*. Ang isindsoot sa paâ bago mag soot nang medias. || met. Ang grillos na bákal na ikinákabit sa bilangô ó nakapresidio.

CALCETÍN. m. dim. nang *calceta*. Medias na maikli na hangang ibabâ nang kalamnán nang bintí.

CALCINACIÓN. f. der. ng *calcinar*. Pagaápog.

CALCINAR. a. Apogin; ó tupukin ang anomán hangang sa pumutíng

CAL

tila ápog. || r. Maging ápog. || met. Mag-
ínit nang malabis.

CALCULAR. a. Balakin; kuénta-
hin.

CÁLCULO. m. Balak; pagkuenta.
|| Talas; talino. || med. Sakit sa pan-
tog na tinátawag náting *bató*.

CALDEAR. a. Pabagahin; paka-
initin. || r. Magbaga; uminit na parang
apoy ang anomán.

CALDERA. f. art. Kawa; kati-
ngáng tangsô ó bákal. Caldera.

CALDERILLA, TA. f. dim. nang
caldera. Kalderang maliit na ginága-
mit na dadalhan sa mangá simbahan
nang benditang túbig. || Salaping tang-
sô, ó kualtá.

CALDERO. m. Tansóng timbâ na
pansálok nang túbig. || Caldero.

CALDERÓN. m. aum. nang *cal-
dera*. Ang panandâ nang millar, ó
isang libo. || Sa mangá maglilimbag
ay ang figurang ¶ na ipinánandâ nang
mangá párrafo, ó pliego kayâ. || mús.
Ang nota ó signo na pagpápahintô ng
ibang instrumento, úpang ang nagká-
kanta ó tumútugtog ay makatugtog
nang ibig niyang tugtugin.

CALDILLO, TO. m. dim. nang
caldo. Ang salsang pinakasabaw nang
pritada at iba pang lûtô.

CALDO. m. Sabaw. || pl. comer.
Ang álak; langís at aguardiente, lálô
na kung idaraan nang dagat ang pag-
dadalá.

CALDOSO, SA. adj. der. ng *caldo*.
Masabaw.

CALENDA. f. Ang lisión, ó pag-
basa nang tinátawag na *martirilogio
romano*, na kinásusulatan nang mangá
ngálan at gawâ nang mangá santo at
kapistabang nádarapat sa áraw na

CAL

yaón. || pl. Únang áraw nang buán
sa matandang *computo romano* at sa
computo eclesiástico.

CALENDARIO. m. der. nang *ca-
lenda*. Almanake. Kalendario.

CALENDARISTA. m. der. nang
calendario. Ang gumágawâ ó nagtítin-
dá nang kalendario.

CALENTAR. a. irreg. como *acer-
tar*. Painitin, ò magínit nang anomán.
Ginágamit namang parang recíproco
at ang kahuluga'y; *magínit; umínit*. ||
met. Pagalítin ang kápowa. || Pagala-
bin ang pita nangkatawan, lálô na
ang sa kahalayan. || r. Maglandi, kung
sa mgâ háyop ang sinásabi. || r. Umínit.
Magdarang sa apoy, ó sa araw. || Umi-
nom, ó magínuman nang álak. || Mag-
káinan. || met. Magalit; magálab; sa
poot, ó magínit sa pakikipagtalo = *á
la lumbre*. Magdarang sa бага at nang
maalís ang ginaw, ò nang magínit =
en el juego. Magínit sa larô.

CALENTÓN, (DARSE UN.) fr. fam.
Magálit na biglá.

CALENTURA. f. med. Lagnat.

CALERO, RA. adj. der. nang *cal*.
Náuukol sa ápog. || m. Apogán. || Mag-
aapog.

CALESA. f. Kalesa; karromata.

CALIDAD. f. Kaugalián at kalá-
gayang sarili nang bawa't isaisang bá-
gay; pagkàin: Kalidad. || Kondisiòn,
trato ó rekisitong pinagtatratohan na
inilálagay sa alinmang kasulatan. ||
met. Kamáhalan nang láhi ó dugô. ||
Kahulugáu.

CÁLIDO, DA. adj. Nakapagbíbi-
gay ínit, at kayâ sinásabing, *la pi-
mienta es CÁLIDA*, ang *paminta* ay NA-
KAPAGBÍBIGAY ÍNIT.

CALIENTE. adj. Maínit = *en ca-*

CAL

liente. mod. adv. Agadagad; pagkaraká=*de cascós*. Mañit ang ulo; mading magálit.

CALIFICAR. a. Magalingín, ó masamaín ang isang bágay, ayon sa lagáy at kaugalián. || met. Gawing mahal na tawo ang sínoman; bigyán siyang puri at karàngalan=*de docto (à alguno)*. Ngálanan ó tawáging marunong (ang sínoman). || r. met. Patotohanan nang sínoman ang kaniyang pagkamahal na dugô sa pamagitan nang mangá paraang inilálagdá ng mangá leyes. || Magpangap na gayo't gayón.

CALIGINOSO, SA. adj. poët. Sinásabi sa panganuring makapal at madilim.

CALIGRAFÍA. f. Arte ng pagsúlat.

CÁLIZ. m. Kopang gintô ó pilak na ginágamit nang pari sa pagmimisa, at gayondín ang táwag natin. || poet. Baso; ó kopa. || bot. Kampaniliang kinákakabitan nang mangá dahon at hiblá nang bulaklak.

CALMA. f. Alisuás; kawalán nang hangin, ó kalmá. || Pagkátigil; pagkátahimik. || Katahimikan; kapalágyan nang loob. || met. Kaliwagan; kuparan sa paggawâ ó pagsasalitâ. || met. Tagal; tiyagá.

CALMENTE. m. p. a. nang *calmar*. med. Pangpahimpil.

CALMAR. n. y r. Tumahímik; pumayápá. || a. Magpatahímik; magpahimpil.

CALOFRIOS. m. pl. Pangiki; ó ngiki.

CALOR. m. fñit. || met. Kaniñasan; tápang; kaliksihán; kadalián.

CALOROSO, SA. adj. der. nang *calor*. Mañit.

CAL

CALOSTRO. m. Ang unang gatas nang bágong nanganak.

CALUMNIA. f. Sumbong; ò hablà na hindí totoó.

CALUROSO, SA. adj. der. nang *calor*. Mañit, || Alinsangán.

CALVA. f. Úpaw; úlong walang buhok, ó kalbó. || Sa mangá lupaín ay ang lugal na walang tanim.

CALVARIO. m. Daang pinagéestasionan kung kurismá. || Karanihan nang utang. || met. Ang lugal na tinangapán nang isá nang maraming kadálitaan at súkal nang loob.

CALVINISTA. m. der. nang *calvino*. Kampón ni Kalvino.

CALVO, VA. adj. Úpawin; kalbó. || Lúpang walang damó. || Damit na gasgás ang balahibo.

CALZADA. f. Daán, ó lansangang hayág na may látag na bató.

CALZADO. m. Alinmang pangbalot sa paá, para nang zapatos, bota, etc. at gayon din ang táwag sa alinmang ibinábalot at ipinamúmuti sa paá at sa binti; at kayá ang *calzado* ay sampó namang medias at panáli sa kaniyá. || adj. Ang ibon ó manok na may balahibo hangang paá.

|| Sinásabi namang sa tawong maliit ang noó dahil sa kahabáan nang tubô nang buhok. || Ang háyop na puti ang mangá paá, at ibà ang balahibo nang katawán, na ito'y karaniwan sa kabayo. || pl. Medias, ligas at sapín na hustong gamit nang isang tawo kung nagbíbihis.

CALZADOR. m. Kasangkapang pangsoot nang sapín.

CALZAR. a. Sootán ang paá, ó balutin nang medias, sapín, etc. || Kalsohán ang anomán, at nang dí

CAL

tumínag. || Tabunan nang lúpâ ang púnô nang káhoi.

CALZÓN. m. aum. nang *calza*. Salawal na hangang tûhod. Kaugaliang plural kung gamitin.

CALZONAZO. m. aum. nang *calzon*. Salawal na maluang.—*Es un calzonazos.* fr. met. y fam. Lubhang batugan at anyáyâ. || Duag.

CALZONCILLOS. m. dim. nang *calzones*. pl. Salawal na panusón ó pangilálim.

CALLAR. n. Huag magsalitâ; huag umimik. || Disimulahín nang isâ ang nâringig ó nâlalamang anomán, na huag umimik, anopâ't parang di pansin ó di nâlalaman. || Humintô nang paghuni: sinásabi sa mangá ibon = (*la verdad*) à otro. Ipagkait ó ilingid (ang katotohanan) sa ibâ. || r. Huag umimik; tumahimik.

CALLE. f. Lansangan; daán. || interj. Na ipinagpapaintindi nang pagtatakâ: kaisâ nang ating *ah! aba!*

CALLEJÓN. m. der. nang *ealle*. Daang gipit, daang kipot na napapagitan sa dalawang pader, ó dalawang bundok.

CALLO. m. Lipak.

CALLOSIDAD. der. nang *calloso*. Ang katigasán nang lábi nang súgat. || Lipak.

CALLOSO, SA. adj. der. ng *callo*. May lipak; ó malipak.

CAMA. f. Hihigán: karaníwang intindihing kasama ang banig, kotsón, kúmot at mangá unan, sa salitáng itó.

|| Ang katre, ó pápag. || Ang kulambô at iba pang ipinamúmuting isinásabit sa hihigán. || met. Ang lugal na hinihigan sa pagtúlog nang mangá háyop; para nang *CAMA de conejos*, TULU-

CAM

CÁN nang mangá conejo. || Sa araro ay ang átin ding tinátawag na *cama*. || Sa karita ó karitón ay ang *sahig*. || Sa bunga nang milón at ibapang pananim ay ang lugal na nádadaiti sa lúpâ hangang nasasapúnô, at karaníwang nakikilalang agad, mapitâs man. || Bawa't isâ nang barreta nang freno na kinátatalian nang rienda.

CAMADA. f. Katipunan nang mangá anak nang isang inahín. || met. Kapisanan nang mangá magnanakaw.

CAMAFEO. m. Labor na *relieve* ó realzado sa batong mahalagá.

CAMALEÓN. m. Hiniángô. || met. Tawong madaling magbago ng akálâ, dáhil sa interés.

CAMÁNDULA. f. Kuintâs na maikli at may sampuô, ó tatlong puóng bútil. || Katampalasanan.

CÂMARA. f. Ang pinakamaluang na pitak nang loob nang báhay. || Sa palacio, ay ang lugal na dinódoonan nang Hari sa pagkalíngâ sa nangagsidulog sa kaniyâ. || Sa báhay nang mangá magsasakâ ay ang bangán. || Sa mangá sasakyán ay ang na sa bandang hulí na tinítrahan nang mangá general ó capitán. || Sa armás ay lugal na kinálalagyan nang pólvorang kargá. || Ang tae nang tawo. || pl. Pagiilagín; tilasok.

CAMARADA. m. Kasama; kalagúyô; kalaguma sa pagkâin at sa ibâ pa.

CAMARERA. f. der. ng *cámara*. Babaying kátiwalâ sa báhay ng malalaking tawo, na sa kápowâ niya'y siyâ ang iginágalang nang mahigit.

CAMARERO. m. der. ng *cámara*. Púnong kátiwalâ sa mangá oficina sa palacio nang Hári ó sa báhay ng ma-

CAM

lalaking ginoó. || Ang alílang namá-mahalá nang tulugán nang mangá dumárating sa isang fonda.

CAMARÍN. m. Ang may pamúting tataguán sa likod nang altar, na pinaglálagyan nang alinmang larawan, ò nang mangá hiyás at damit sa mga teatro ay gayón ang táwag sa mangá kuartong bihisán nang mangá komedianté bago lumabás sa komedia. || Kamálig; toklong.

CAMARISTA, der. nang *cámara*. f. Dama nang Reina, Princesa ó Infanta.

CAMARO; CAMARÓN. m. Hipon; sugpó.

CAMARONERO. m. nang *camarón*. Maghihipón.

CAMAROTE. m. náut. der. nang *cámara*. Alinmáng silidsilirang tulugán sa mangá sasakyán.

CAMASTRÓN, m. fam. Matalas at bihasang waláng kibokibô, na naghihintay lámang nang mabuting panahong máigawâ nang pakikinabangan niyâ; tuso. Kaugaliang gamiting kasama nang ilang adjetivo, na para ng *bravo, grande*.

CAMBALACHE. m. Pálitan nang mangá bagay na mumunting halagá.

CAMBIAR. a. y n. der. ng *cambio*. Pumalit; ipalit. || Bumago; maglipat = (*la risa*) *en llanto*. Mào-wi (ang tuâ) sa iyak. || r. Magpálitan; magbago; lumipat = (*alguna cosa*) *con, por otra*. Máo-wi (ang isang bagay) sa ibá = *en calderilla* (*la peseta*). Ipabariá ang treinta y dos = *de vestido*. Magbihis ng damit.

CAMBIO. m. Pagpapalit; palit; kapalit. || Sa komersio ay ang patubô sa kualtang ipinadádala sa ibang lugal.

CAMBRAY. m. Linsong kambray,

CAM

na gawâ sa ciudad na gayón ang ngalan.

CAMELLÓN. m. agr. Tudling. || Sa *Montaña* at *Castilla la vieja* ang batiang káhoy na parisukat na pánu-man nang baka.

CAMINANTE. p. a. ng *caminar*. adj. Naglálakad. || Nagdáraan, ó viajero.

CAMINAR. n. Lumákad; maglakbay. || met. Sinásabi sa mangá bagay na ualáng kálolowa na kumikilos, para nang mangá planeta, flog, etc. = *à, para Manila*. Maglakbay sa Maynilá, ò pasa Maynilá = *à pié*. Maglakbay ng lakad; maglakad = *de concierto*. Lumákad ng nagkákaisang loob, ó nagkakaayos = *en coche*. Lumákad na nakakarruaje = *con piés de plomo*. Lumakad ng lubhang maingat, at taglay ang malaking pagkukûrô.

CAMINATA. f. fam. Pasial na mahábâ, upang matagtag. || Viajeng maikli na ginágawâ sa paglilibang.

CAMINO. m. Daan; landás. || Paglalakbay. || Báwa't isâ nang hákot, ó dapit na ginágawâ nang magtatangad ó upahang maghatid nang tubig ó anománg bagay. || met. Ang paraang náikita ó natagpuan sa paggawâ ng anomán = *carretero*. Ang daang mapagdadaan nang nakakarruaje. — met. Ang pangkaraniwang paraán ng paggawâ = *de herradura*. Ang daang pinagdadaan lámang nang kabayo, baka, kalabaw, etc. = *trillado*. Lansak at karaniwang daan. met. Ang paraang pangkaraniwan at kaugalián ng paggawâ nang anomán.

CAMISA. f. Bárô. || bot. Bálok ng bunga nang káhoy. || Pinaghunusan. || met. Ang pintang ápog, yeso ó lú.

CAM

pang puti na inilálagay sa pader, kapa-
pagpiníptahang panibago.

CAMISOLÍN. m. dim. ng *camisa*.
Damit na may kuello na inilálagay sa
ibábaw nang kamisola na pangtakip
sa dibdib, ng howag marumhán ang
damit sa katawán.

CAMORREAR. n. fam. Makipag-
básagulong lági.

CAMORRISTA. m. f. fam. Pala-
away; tákaw áway.

CAMOTE. m. Kamuti.

CAMPAMENTO. m. der. ng *cam-
po*. Ang pagpapahingá nang hukbò.
|| Lugal na páhingahan nang hukbò.
|| Hukbóng nagpápahingá.

CAMPANA. f. Kampánâ. || Alin-
mang bágay na kawangis nang kam-
pánâ. || Ang simbahan ó *parroquia*, at
gayondin ang lupaín ò nasásakop nang
simbahan ó *parroquia*, at winíwikang:
*tales diezmos se deben a la CAMPANA, ang
gayóng mangá pamagó ay utang sa SIM-
BAHAN, ó dili kaya'y: esta tierra está
debajo de la CAMPANA de tal parte, ang
mangá lugal na ito'y nasásakop nang
SIMBAHAN nang gayóng lugal, ò na sa
ilálím nang kapangyarihan nang SIM-
BAHAN nang gayóng lugal.*

CAMPANADA. f. nang *campana*.
Tugtog nang kampánâ || met. Es-
kándalo; kaingayan; káguluhan; pang-
yayaring bantog sa marami.—*Dar
una campanada.* Gumawâ nang isang
eskándalo; magbigay káguluhan sa
madâ.

CAMPANARIO. m. der. nang
campana. Torrens kinálalagyan nang
kampánâ. Campanario.

CAMPANERO. m. der. nang *cam-
pana*. Mangagawâ; ó taga tugtóg nang
kampánâ.

CAM

CAMPANILLA. f. din, nang *cam-
pana*. Kampanang munti; kililing. ||
anat. Gútil nang lalamunan.

CAMPAR. n. der. nang *campo*.
Magpahingá ang hokbó. || Lumalô sa
ibá sa dúnong ó anyô. || Magdíwang.
=*con su estrella*. Magtamó nang ma-
buting pálad; magkaroón nang ma-
buting lagay. = *de golondro*. Mabúhay
sa pawis nang ibá. = *por su respeto*.
Magmayabang; magmatapaog. Huag
pasakop kangínoman.

CAMPEAR. n. Lumabâs sa yu-
ngib, at maggalâ sa párang ang ma-
ngá hayop. || Mamukod; mangibá sa
lahat sa ínam.

CAMPEÓN. m. Bayani; bantog
na mangbabaka: *guerrero*. Ang pamá-
gat na ito'y itinátawag sa Cid Rui
Díaz de Vivar. || Pámunuan.

CAMPESINO, NA. adj. der. nang
campo. Náukol sa párang. || s. Ang
parati sa párang. || Taga párang. ||
Ang túbô sa lupâ nang *Campos*.

CAMPIÑA. f. der. nang *campo*.
Kabukiran; búkid; párang.—*Cerrarse
de campiña*. Manatiling magpakatigás
sa kaniyang akálâ.

CAMPO. m. Párang. || mét. Lu-
gal na kálululanan ó pagkákasíyahan
nang anomán, maging may katawán
man ó walâ. || Mangá pananim, ká-
hoy at ibang sámisibol sa búkid ó
párang, at niwíwikâ: *están buenos los
CAMPOS, mabuti ang lagay nang BÚ-
KID, ó nang PANANIM sa bukid ó pá-
rang; están perdidos los CAMPOS, sirâ
ang BÚKID ó ÁNI ó ang mangá PA-
NANIM doón*. || Sa kayong may burdá
ay ang lugal na walang labor ó pi-
nakafondo. || Ang hokbong nakaga-
yak sa pakikilanas. || Ang lugal ó

CAN

lúpang kinálalagyan nang isang hokbó. = *de batalla*. Ang lugal na pinagdídigmaan nang dalawang hokbó.

CANA. f. Isang panúkat na gamit sa Cataluña at ibang lugal, na may kulangkulang na dalawang vara ang hábâ. || Uban. Karaniwang plural kung gamitin—*Peinar canas*. Tumandâ.

CANAL. f. Pádaluyan nang tubig; alulod. || Alinmang ugat nang loob nang katawán. || Masculinong ginagamit, kung pádaluyang malaki na binúbuksan para paglayagán nang mangá sasakyáng mangangalakal, para nang CANAL *de campos*, CANAL *de Suez*, at ibá pa. || Ang lugal na kinpot sa dagat, na nasa pagitan nang dalawang pangpang na nagkakatapat, na dinádaanang nang tubig, para nang dagat na nasapagitan nang Francia at Inglatera na ang táwag ay CANAL *de la Mancha*, etc.

CANALIZO. m. dim. nang canal. Kanal na maliit. || Kanal sa pagitan nang dalawang pulô.

CANALLA. f. Tawong masamá at bastós ang mangá kaugalián. || Timáwâ.

CANANA. f. Lalagyan nang capsula nang baril, na nasa bayawang ng sundalo.

CANAPÉ. m. Kamapé.

CANARIO, RIA, adj. der. nang Canarias. Tawong tubô sa isla Canarias. || m. Taga Canarias. || Ibong kanario.

CANASTA. f. Bugsok; kalabogsok, ó buslong maluang ang bibig na may dalawang bitbitan. Matong.

CANASTO y CANASTRO. m. Matong.

CAN

CÁNCANO. m. fam. Kuto.

CANCELAR. a. for. Pawalang kabuluhán ang alinmang tinátawág na *instrumento público*. || met. Pawiin sa isip; pawalang kabuluhán. || Bayarang tapusan ang isang utang.

CÁNCER. m. Isang bagay na súgat, para nang kángkaro, bíkat, etc. || Isá sa mangá signos nang *Zodiaco*.

CANCERARSE. r. Magkasúgat nang tinátawag na *cáncer* sa alinmang lugal nang katawán. || Magbalantukan ang súgat. || met. Sumamá; pálung sa gawang dí matowid.

CANCION. f. Áwit; kantâ. || met. Bagay na walang kabuluhán.

CANDE. m. Asucal de piedra. V. AZUCAR.

CANDELA. f. Kandilâ. || Ang bulaklak nang *castaño*. || met. Ang puang na nasa pagitan nang *fiel* nang timbangan at nang *caja* niyâ. || Apoy—*Arrimar candela*. Palúin; hampasin—*Acabarse la candela*. Malápit nang mamatay.

CANDELABRO. m. der. nang *candela*. Ang kandelerong malakí na may maràming ilaw.

CANDELERO. m. der. nang *candela*. Tirikán nang kandilâ: *candelerero*. || náut. Bâkal na tulos sa gilid at ibamang lugal nang sasakyán, na talián nang lúbid. Kung may anillo sa úlo, ang táwag ay *candelerero de ojo*, at kung úlo lámang at walang anillo ay *candelerero ciego*. V. VELÓN.

CANDELICA, LLA, TA. f. dim. nang *candela*. Kandilang muntî.—*Candelilla*. cir. Kalilang maliit at mahábâ, na kayong inilubog sa pagkit at ibá pang gamot, at ginagamit

CAN

sa paggamot sa mangá sakit nang dadaluyán nang íhì.

CANDENTE. adj. Nagbábaga Si-násabi sa mangá metal na maputiputi na sa pagbabaga.

CANDÍ. adj. Asúcal de piedra.
V. AZUCAR.

CANDIDATO. m. Ang nagháhangad magkamit nang katungkulan, ó kamáhalan. || Ang napapalagay, ó naboboto sa isang katungkulan.

CANDIDEZ. f. met. Kalinisan nang loob. || Kaputián. || Pagkapániwalain, || irón. Kapangáhasan; katampalasanan.

CANDIL. m. Tinghoy. || Sumbó; ó sumbohan. || Ang dulo nang súngay nang usá, na mataás sa ibang kakambal niyá. || met. y fam. Ang pinakatukâ nang sombalilo.

CANDILEJA. f. der. nang *can-dil*. Basong ilawán.

CANDOR. m. ant. Labis na kaputián. || met. Kalinisan at kapalàgayan nang loob.

CANELA. f. Pangalawang balat nang kanelo. Canela.

CANELO. m. bot. Káhoy sa Ceilán, na ang pangalawá niyang balat ay ang *canela*.

CANGREJERO, RA. m. y f. der. nang *cangrejo*. Magaalimangó; mag-aalimasag.

CANGREJO. m. Alimangó; alimásag.

CANGRENA. f. cir. Pamulâ ng pagkabulok nang lamang may súgat. Cangrena.

CANGRENARSE. r. Mabulok, ó kangrenahen ang lamán.

CANGRENOSO, SA. adj. der. nang *cangrena*. May kangrena, ó kan-

CAN

grenahín.

CANÍCULA. f. astr. Bituin nang *constelación*, na tinátawag na *Can mayor*. || Astr. Ang panahong kasabay nang áraw na sumílang at lumubog ang bituínng tinátawag na *canícula*, at sa panahong ito'y malaking lubhá ang ínit. Tinátawag náting *Tagíbsi* ang panahong itó. || Tagínit.

CANILLA. f. Lulod nang paá: biás nang bintí mulâ sa túhod hangang bukongbukong, at sa baraso'y mag mulâ sa siko hangang kamay. || Alinman sa mangá butong prinsipal ng pakpak nang ibon. || Sinikuán, ó sikuán. Kasangkápang gamit nang maghahabí, ó bansí na pinagúkiran ng sutlang iháhabi.

CANINA. f. Táeng aso.

CANJE. m. Pagpapalit nang mgá biháq nang dalawang nacióng nagbábaka, etc. Sa tinátawag na *materias diplomáticas* lámang gamit.

CANJEAR. a. Magpalit nang mgá biháq, poderes, etc. Ginágamit lámang sa mangá asunto ng *diplomática*.

CANO, NA. adj. May uban. || Uban. || met. poét. May bait; magúlang ang ísip; matalino.

CANOA. f. Bangká.

CANOERO. m. der. nang *canoa*. Mámamangká.

CANON. m. Kautusán ó règlang tátag nang katipunang pinúnó nang mangá ministros nang Sta. Iglesia. || Listahan; ó katálogo nang mangá librong banal, na tinátanggap nang *iglesia católica*. || Isang bahagi nang Misa na ang pamulâ ay *Tigitur* at nagtatapus sa *Pater noster*. || impr. Isang klaseng letra, ayon sa lakí nitó, || for. Buís nang lupá.

CAN

CANONGÍA. f. Ang katungkulan nang *Canónico*, ó pagka *canónico*.

CANÓNIGO. m. der. nang *canongía*. Ang páring may kanongía. *Canónico*.

CANONISTA. m. der. nang *cánones*. Ang nagtútúò, ó profesor nang *derecho canónico*.

CANONIZAR. a. Ipaháyag at ilagay nang Sto. Papa sa bilang nang mangá Santo ang sínomang alipin nang Dios na *beatificado* na.

CANOSO, SA, adj. der. nang *cano*. Mauban; úbanin.

CANSADO, DA. p. p. nang *cansar*. y adj. Pagod. || Hapó.

CANSANCIO. m. Pagod; pagal.

CANTAR. m. f. Áwit. || pl. Ang libró nang mangá *cántico* ni Salomón. || v. a. Umáwit; magkantá. || Humuni ang ibon. || met. y fam. Magngálit; tumunog sa paglakad ang gulong nang karitón. || fam. Ilathalâ; ó ipaháyag ang anomang nálilihim=*á libro abierto*. Kantahing kagyat ang anomang tugtugin=*de plano*. Ipaháyag nang talampakan at walang kakimikími.=*en voz baja* Umáwit nang marahan.

CANTÁRIDA. f. Háyop na mumi, na may ápat na pakpak, na ginágawang pulbos at ipinagbúbukas nang *caústico*. || Ang tápal na *cantárida*, na itinátapal sa may sakit. || Ang lintós ó ang *caústico* ng pagkátapal nang *cantárida* at kayâ sínásabing: *le han curado las CANTÁRIDAS, siya'y pinaigi nang CAÚSTICO; purgan bien las CANTÁRIDAS, sumásagong mabuti ang CAÚSTICO*.

CANTARÍN, NA. adj. der. ng *cantar*. fam. Ang lubhang mapag-

CAN

awit. | f. fam. Magaawit; mánanganta.

CÁNTARO. m. Bangá=*à cantaros*. adv. Kung kasama nang verbo *llover*, *caer*, *echar*, ay kaisá: nang *sagandâ*; nang *malakás*.

CANTATRIZ. f. der. nang *cantar*. Babaying magaawit, ó mánanganta.

CANTAZO. m. der. nang *canto*. Hags nang bató, ó saksak nang talim, ó tulis nang bató.

CANTERA. f. Ang lugal na kinúnah nang batong ginágawang báhay ó pader, etc. || met. Ang talino, ó dúnong na náhalatâ sa kanginoman.

CANTERO. m. der. nang *cantera*. Maglalabrâ nang bató. || Pangkat nang isang búkid.

CÁNTICO. m. Kantá; áwit sa pagpapasalámat sa Dios na nakasúlat sa mangá libró santo.

CANTIDAD. f. Bílang kung sa bibilangín; dámi kung sa tinatakal. || Timbang, súkat, buntón ng anomang bagay, halagá, etc.

CANTINA. f. Bodega ó taguán ng álak ó túbig sa sílong nang báhay. || Tindahan nang mangá kakanin at álak na nasa mangá tabí nang kuartel ó kampamento. || Sisidlán nang báong túbig sa paglalakad. || pl. Dalawang kahong may bitbitan sa pagpapasán, na lalagyán nang pagkàing dinádala arawáraw, na hindi mabàbasà ang nakalamán sa loob. || Ang lugal nang báhay na kinálalagyan nang mangá túbig na finumin.

CANTO. m. Bató. || Pagkakantá; áwit. || Tangos; dúlo ò kanto nang anomang bagay ò lugal. || Ang gulugod ó likod nang gúlok, kutsilió, etc. || Kapal nang anomán.

CAN

CANTÓN. m. Dákong labás nang pánulukan; eskina. || Bayanbayan; lúpá. || Ngalan nang isang bayan sa Sungsong.

CANTONEO. m. Guinindaygin-dáy sa paglákad; gray.

CANTONERA. f. Pangyákap na tangsô ó bàkal sa mangá pánulukan nang kabán at ibá pa. || Pamúting tangsô ó anomán, na inilálagay sa súlok ng mangá balat nang libró.

CANTOR, RA. m. y f. Tagakantá ó mánanganta. Karaniwang itáwag sa may opisiong magkantá.

CAÑA. f. bot. Kawayan. || Biás ng kamay, bintí ó nang pinô nang maiz, pálay, etc. || Báliwasan; báway. || Ang útak sa loob nang butó = *de vaca*. Butó ó biás nang bintí nang baka. Gayón din ang táwag sa útak na nasa loob nitó = *dulce* Tubó.

CAÑADA. f. Pagitan nang dalawang bundok, ó nang dalawang tugátog na nagkákalapit.

CAÑAFÍSTOLA. f. bot. Baláyong; ó cañafístola.

CAÑAMIEL. f. palab. comp. nang *caña* at *miel*, Tubó.

CAÑAMO. m. bot. Anábô.

CAÑAVERAL. m. Kawayanán.

CAÑO. m. Alulod; pabuluang; pádaluyan. || Ang yungib na pálamigan nang túbig. || Sa órgano ay bungbong na malakí ó canyón na pinápasukan at nilálabasan nang hánging nagpápatunog.

CAÑÓN. m. Kanyón. || Lugal na malínaw at walang lámán nang bagwis nang ibon.

CAÑONAZO. m. aum. ng *cañón*. Ang putok ng kanyón, at kasiraang ginágawá niyá.

CAP

CAÑONEAR. a. Kanyonín, ó kumanyón sa kaáway. || r. Magkanyonan.

CAÑUTILLO. m. dim. de *cañuto*. — Kanutiliô; pinulô; bansi; halosán. || Bansing maliit na búbog, na pamuti sa damit.

CAÑUTO. m. Bias nang kawayan. || Salakuban. || Túkil; bongbong. || pl. Taguán nang aspilé. || met. y fam. Palasumbong.

CAOBA. f. y

CAOBANA. bot. Káhoy na malaking sa América tumútubô.

CAPA. f. Damit na mahabang nakabalábal sa katawán. Capa. || Ang anomang ipinatibabaw sa ibang bagay, na itinatákip ó ibinabalot, na para ng yesong ipinintá sa pader, asúkal ó arnilbal na ibinabalot sa mangá matamis, etc. || Balatkayô. || Ang nagtátakip, ó aikaguete nang anomán, para nang *ALKAGUETE nang mañgá magnanákaw* *CAPA de ladrones*.

CAPACIDAD. f. Guang ó luang nang anomán na súkat maglulan ó masiglán, para nang baso, tapayan, kamálìg, etc. || met. Ang abot, ó talino; ó talas nang bait nang pagkilalang mahúsay nang anomán. || Tákal; lulan.

CAPADOR. m. Mánangapon.

CAPAR. a. Kumapón. || met. y fam. Bumawas; umumít; ó pumútol; at sinásabing: *a Fulano le CAPARON el sueldo; si Fulano ay BINAWASAN* ó *INUMITÁN nang kaupahán*; etc. || r. Makapón.

CAPARROSA. f. Alkaparroza. Ang túnay niyang ngálan ngayón ay *sulfato de cobre, de hierro, ó de zinc*.

CAPATAZ. m. Ang pinakapúnô nang nagsisipagtrabaja nang anomán. || Ang namámahalá nang asienda.

CAP

CAPAZ. adj. Ang may sapat na luang ó laki para maglulan nang anomán. || Ang malaki; ó maluag. || met. Sapat; bágay, kahustuhan sa anomang pinagbukulan. || met. Ang may kayang gumawâ ó magdáos nang anomán. || Matalino. || Sapat na gumawâ nang magaling ò ng masamá. = *de cien arrobas*. Sapat sa isang daang arropa. = *para su empleo*. May kaya sa kaniyang kutungkulan.

CAPCIOSIDAD. f. Karayaán; kawalan nang pagtatapat.

CAPELO. m. Sombalflong pulâ nang *cardenal*. || Kamáhalan nang pagká *cardenal*.

CAPELLÁN. m. Ang paring may *capellania*. || Alinmang pári káhit walang *capellania* ay gayón din ang táwag. || Ang pareng tagá pagmisa sa báhay nang isang ginoó.

CAPILLA. f. Damit na nakalibid sa liig nang kapa at ábito at ikinukulubong sa úlo, para nang sa mangá fraile. || Katipunan nang mangá músiko sa simbahan. || mil. Ang altar na buhatín, na daladalá nang mgá sundalo para pagmisahan nang kaniyang kapellán. || fam. Ang Fraile. || Lugal na maliit na may altar, na nasa loob nang ibang simbahan ó sa labás kayâ. || Ang *comunidad*; ó katipunan nang mangá *capellanes*. || Ang bílanguang kinálalagyan nang mangá bíbitayin, at pagbubuhatan nang pagpatungo sa bibitayán.

CAPILLO. m. Tukarol nang sangol. || Tukarol na ikinókolobong sa mukhá nang bátâ sa pagbibinyág.

CAPIROTAZO. m. der. nang *capirote*. Pitik nang dalíri sa ilong.

CAPISCOL. m. Ang paring may

CAP

katungkulang mamahálâ sa pagkantá nang *coro* sa *catedral* || Chantre ó sochantre.

CAPITACIÓN. f. Pagkakabahagi nang mangá buis sa tawo sa bayan.

CAPITAL. m. Puhunan. || Pagaári ó *caudal*. || Ang pagaáring dalâ nang lalaki sa kaniyang pagaasawa, at ang *inventario* noon. || *Ciudad* ó bayang pangulo nang isang provincia. || adj. Náúukol sa ulo. || Púnô. Ginagamit na sabihin sa mangá kasalanang pinakaulo ó pinagmumulan nang ibá, para nang kapalaluan, etc. || met. Ang lubhang malaki ò pinakapincipal. Sinásabi lámang sa ilang bágay: para nang: *enemigo* ò *error* CAPITAL, *kadway* ó *kamaliang* PINAKAPRINSIPAL Ó LUBHANG MALAKI.

CAPITALISTA. m. der. nang *capital*. Namumuhunan; ó ang may puhunang sarili. || Comercianteng ang negosio niya'y ang *giro* nang letra *de cambio*.

CAPITALIZAR. a. der. nang *capital*. Salapiín ang pagaári. || com. Idagdag sa puhunan ang mangá túbo ó pakinabang na kinita.

CAPITÁN. m. mil. Púnong nag úutos; kápitán. || Pámunuan. = *del puerto*. Ang may bahálâ nang pagpapalinis nang puerto at kumukuhang balítâ sa mangá sasakyang nánalis at nánasok sa puerto: karaniwang may grado militar.

CAPITANA. f. Asawa nang kapitán. || náut. Pangúlong sasakyan sa daong nang hárt, na kinásasakyan nang *general* nang alinmang *armada* ò *escuadra*.

CAPITANEAR. a. Mamúnô. || Manguna.

CAP

CAPITULAR. m. Ang táwong nápapasok sa alinmang katipunan ò *comunidad*, at may boses na makaboto doón. || adj. Ang nauukol sa *capítulo* ó *junta* nang alinmang simbahan, ministerio, etc.: *sala CAPITULAR, salas na* PINAGHÚHUNTAHAN ó PINAGTÍTIPUNAN, etc. || a. Makipagkayári; ó gumawá nang anomang kontrato ó pinagkáyarian. || met. Isúkò; ó ientrega ang isang *plaza de guerra*; ò isang pangkat nang tropa sa ilálim nang isang pinagkáyariang pinag-usapan. || Sisihin sa hindí pagtupad na magaling sa kaniyang katungkulan. Karaníwang sinásabi ùkol sa mangá gobernador. || n. Awitin ang mangá *capítulos nang ora canónica*. = *con el enemigo*. Sumúkò, ó maki-pagkásundò (sa pamagitan nang isang trato) sa kaáway.

CAPÍTULO. m. Ang pagtitipon ó juntang ginágawá nang mangá pari sa mangá táning na panahon, ayon sa mangá kautusan nang kanilang estatuto, at nang maghalal nang púnò. || Pagsisi sa di nakaganap sa katungkulan. || Baua't isá nang pagkakapangkat nang isang kasulatan ó librò.

CAPÓN ó **CASTRADO.** m. Kapón. || fam. Ang kutòs sa ulo nang dalíring datò, na ang kamay ay ikom.

CAPONA. f. Súsi, ó yaweng tandá nang pagkaginoó. || mil. Charreterang walang palawit.

CAPORAL. m. Kabo; ó pámu-nuan. || Namámahalá.

CAPOTE. m. Balábal na ginagamit úpang huag mabasá sa ulán. Capote. || met. y fam. Simangot. || met. y fam. Úlap na karaníwang má-

CAR

kita nating nakaputong ó nakabálot sa bundok. || Ang hindí magkabasas sa sugal. Kaugaliang gamiting kasama nang verbo *dar* at *llevar*.

CAPRICHO. m. Kaisipán ó kaibigáng lowal sa kaugalián, at karaniwa'y walang katowiran. || Sumpong.

CAPSULA. f. bot. Bálók na kinásisidlan nang butó nang anomang bunga. || Pangargá sa baril, na may bala at pólvora na, at nabábalot ng kartòn ó metal.

CAPTAR. a. Hikayatin ang loob, wári, etc. nang ibá sa malambot na sabi, katámisan ng trato at ibá pang paraán. || r. Mahalina; matáwag ang loob sa pagibig, paggálang etc.

CAPTURAR. a. for. Dakpin; ó kapturahin.

CAPULLO. m. bot. Buko nang bulaklak.

CARA. f. Mukhá. || Ang mukhá; ó harapán nang anomán. || Kung sa salapi at mangá medalla ó relikario ang táwag ay *anverso* — *cara à cara* mod. adv. met. Háyagan. — Sa hárapan ó mukháan.

CARABINA. f. Baril na maikli na may isang vara lámang ang hábá.

CARACOL. m. Susò. || Pihâ; pilipit. || Kalígay; sígay. || Hagdánang pasusò.

CARACOLEAR. n. Bumilingbing; lumibidlíbid; magpapihitpíhit.

CARACOLE. interj. na ipinagpapaintindi nang pagtatakà, sákit ó samá nang loob, etc.

CARÁCTER. m. Ang tandá na ipinagkákaiba't ibá nang mangá tawo at nang mangá bagay. || Ang pinagkakakilalanan nang pagkakáiba't ibá nang úkol nang mangá tawo at

CAR

mangá bagay. || Ang ugali nang bá-wa't isá. || Tigás nang loob; katiba-yan. || Tandang hindi mapápawi na ikinikintal sa káluluwa nang mangá Sacramentong Bautismo, Confirma-ción at Orden. || Kamáhalang kaloob sa mangá matatáas na katungkulan at kaginoohan; dangal.

CAMELO. m. Karamelo.

CARÁTULA. m. Miskara. || f. Ta-kip na lápat sa mukhá, na mangi káwad na maliliit at daidaiting lubhá, nang huag makagat nang pukyutan, kamumu, etc. sa paglapit sa kani-lang bahay.

CARATULERO. m. der. nang *carátula*. Ang mangagawá ó nag-titinda nang maskara.

CARAY. m. V. CAREY.

CARBÓN. m. Uling. = *de arran-que*. Ang úling nang mangá binúnot na ugat nang káhay. = *de cañutillo*. Ang úling nang sangang maliliit nang káhay. — *Carbón de piedra*. Uling na bató.

CARBONADA. f. der. nang *car-bón*. Lamang kating inihaw, na ini-lágá muna. || Himagas na gatas, ilog at matamis, na pinaghalohálô at pi-naraán sa mantiká. || Buntón nang úling.

CARBUNCO, CARBUNCLO. m. Súla ó batong mahalagá. || Isang búkol na gayón ang tàwag.

CARCAJ. m. Bungbong nang pa-lasó. || Pundang pinagsusuutan nang púnô nang kurus, kung dinádala sa prosesión.

CARCAJADA. f. Halakhák; ha-likhík.

CARCAÑAL. m. Sákong.

CÁRCEL. f. Bílanguan.

CAR

CARCELAJE. m. der. nang *cár-cel*. Kalagpangaw; ó bayad na ibi-nibigay paglabás sa bílanguan.

CARCELERO. m. der. nang *cár-cel*. Ang may ingat nang bílanguan, ó mangbibilangô.

CARCOMA. f. Unós; bukbok; lu-tos. || met. Ang alaálang mabigat at lagi nang nagpápahirap nang loob, at nakasisirâ nang katawán nang nagtátaglay noon. || met. Ang tawo ó bagay na untuntung sumisirâ nang pagaári.

CARCOMER. a. y r. Unusín ó bukbukin. || Maagnás ó humupang untuntú ang anomán, para nang hú-say nang katawán, kabáitan, etc.

CARDENAL. m. Ang may *car-denalato*, na silá ay pitong puong *consejeros* nang Papa. || Pasá; hinólá. || Látay.

CARDENILLO. m. Kalawang nang tansô. || pint. Kúlay na verde na ipinagpipinta.

CÁRDENO, NA. adj. Murado; ó kúlay talong na magúlang.

CARDIALGIA. f. Mahigpit na sakit nang sikmura, na nakafinis nang púsô.

CAREAR. a. for. Pagharapín ang mangá saksi ó may sala at nang má-kilala ang katotohanan. || Kotehohin ó pagwankiing siyasatin ang dalawang bagay. || Iyaboy ó itungo ang gana-do sa isang lugal. Gámit nang ma-ngá pastol. || r. Magpulong ang da-lawà ò marami man, para magtrato ó magkayáí nang anomán.

CARECER. n. irreg. como *agra-decer*. Mawalán; magsalat. = *de lo mas indispensable*. Mawalán nang lalong kailangan.

CAR

CARENCIA. f. Kasalatán; ó kawalan nang anomán.

CARESTÍA. f. Kasalatán; kawalan. || Kamáhalan nang anomán.

CARETA. f. Máskarang pangtakip sa mukhá, || Takip na lápat sa mukhá, na mangá káwad na maliit at daidáting lubhá, nang huag mákagat nang pukyutan, kamumo, etc. sa paglápít sa kanilang báhay.

CAREY. Kala.

CARGA. f. Kalgá, || Pasàn. || Dalá; lulan || Gamot na ibinibigay sa mangá kabayo at nang lumakás ò magkaroón nang tagal. || met. Buís; *contribución*. || met. Ang mangá katungkulan tinátangap ayon sa kaniyang kalágayan, ofício, etc. || met. Ang mangá pighati at súkal nang loob. || Ang paglúsob nang isang pankat nang tropa, lalo na ang *caballería*. = *cerrada*. met. y fam. Ang báting masaklap at matigás na sabi. = *consejil ó de la república*. Ang pagm-máginoo sa bayan.

CARGADO, DA. p. p. nang *carga* y adj. met. Tigib. || Punô. || Hitik. = *de espaldas ó de razones*. Hukot. = *de vino*. Tigib nang álak.

CARGAMENTO. m. Lulan nang isang sasakyán.

CARGAR. a. Ipasán; isúnong; ipátong; ilulan. || Ikargá. || Dagdagán ang timbang ó bigat nang anomán. || Pasanín; kilikin; pagtuangán. = *á flete*. Yflete; ó isakay ang isang kargá na ibáyad nang flete sa may ári nang sasakyán. = *á, en hombros*. Pasanín = *sobre alguno*. Tindigán ó ipanagot ang sínoman sa kaniyang magtinging kaku-langán. — Ungután; pakiusapang malabis.

CAR

CARGO. m. Ang pagaátang ò pagpasàn nang anomán. || Utang; ó salapi kayá at mangá bagay na, na sapamamahálá nang isang tawo. || met. Kamáhalan; katungkulan. || met. Katungkulan mahigpit nang paggawá ò pagtupad nang anomán. || Pamamahálá; paggobierno. || Ang sála; kaku-langán.

CARIARSE. r. Magkaroón nang sála; ó mabulok ang alinmang butó natin.

CARICIA. f. Láyaw; alindog. || Mangá wílang maírog.

CARIDAD. f. Pagíbig sa Dios at sa kápowá tawo. || Paglilimos ó limos.

CÁRIES. m. Ang pagkabulok ng butóng may sálâ. || Bukbok ng ngipin.

CARILARGO, GA. adj. comp. ng *cara*, at *largo*. fam. Mukhang habâ.

CARILUCIO, CIA. adj. comp. ng *cari* at *lucio*. fam. Makinang na mukhá.

CARINEGRO, GRA. adj. comp. nang *cara* at *negro*. Mukhang maitim.

CARIÑO. m. Palàyaw, sintá; pakítang loob; pagmamahal.

CARIÑOSO, SA. adj. der. ng *cariño*. Mapagpalàyaw; mapagpakítang loob; masintahin.

CARIREDONDO, DA. palab. comp. nang *cara* at *redondo*. adj. Mukhang bilog.

CARITATIVO, VA. adj. Mapaglímós, ó maáwain = *con, para con los pobres*. Maáwain sa mahihirap.

CARLEAR. m. Humíngal.

CARMENAR. a. Magnutnot nang bunot at ibá pa, na alisín ang mangá dumí at gusot, at nang matrabaho. || met. y fam. Taluning maubos ang salapi sa laró.

CAR

CARNAJE. m. der. nang *carne*. Karné, ò lamangkating inasnán, na bàon sa sasakyán.

CARNAL. adj. der. nang *carne*. Ang náuukol sa katawang lúpâ. || Malibog; náuukol sa kalibugan, para ng *pecado* CARNAL; *kasalanang* KALUPAÁN.

|| m. Ang panahong hindi kurismá. || Mahilig sa mangá kayamanan sa lúpâ; ò sa kamunduhan.

CARNALIDAD. f. der. nang *car-nal*. Kalibugan; kamunduhan.

CARNAVAL. m. Lapás; ó ang tatlong áraw na sinúsundan nang bulingbúling. Carnestolendas.

CARNAZA. f. der. nang *carne*. Dapit loob nang kátad. || fam. Karamihan, ó kasaganaán nang lamangkati.

CARNE. f. Lamangkati. || Lamán nang mangá bunga nang káhoy. || Ang katawán nang tawo = *viva*. Sa sùgat ay ang lamang hindi bulok, ó hindi pa náhahawa nang kabulukán = *y sangre*. Kamagának.

CARNERADA. f. Karamihang tupa.

CARNERO. m. Tupa. || Ang lugal na pinaglálagyan nang katawang patay nang tawo. || Ang lugal na pinaglálagyan nang mangá butong kinúkuha sa mangá libingan = *ciclan*. Ang túpang nátatago ang itlog sa loob ng katawán, at hindi nakabiting gaya ng kaugalian.

CARNESTOLENDAS. f. pl. *Carnaval*; lapás ó ang tatlong áraw na náuuna sa *miércoles de ceniza*.

CARNICERÍA. f. der. nang *carne*. Tindahan nang karné. || met. Pagkakámatayan sa digmá.

CARNICERO, RA. m. y f. der. nang *carnicería*. Magkakarné; máma-

CAR

matay nang háyop. || adj. Ang mangá háyop na lamangkati ang ikinabúbu-hay. || Ang táwong mabangís at wa-lang áwâ.

CARNOSIDAD. f. Lamáng lumá-labis sa mangá sùgat ó ibá mang lugal nang katawán. Kuntil. || Lamúkot.

CARNUDO, DA. adj. aum. nang *carne*. Malamán.

CARO, RA. adj. y adv. m. Mahal. || Írog; giliw.

CARPETA. f. Karpelang sulatán ó taguán nang mangá papel. || Sa mangá legajo nang papel ay ang rótulong inilálagay sa labás nang balat, at kinásusulatan nang nakalamán doón, lugal na kinádarapatan etc. || pl. Ang mgá kartong takip nang mangá legajo.

CARPETAZO. (DAR) fr. Sa mangá oficina ay patigilin ang lákad ng isang espediente, na patulugin.

CARPINTEAR. n. Maganluage.

CARPINTERO. m. Anluage = *de blanco*. Ang nagtátrabaho sa oficina, at gumágawâ nang mesa, bangkô, etc. = *de carretas* ó *de prieto*. Ang mangagawâ nang karitón = *de obras de afue-ra*. Ang gumágawâ nang almasón ò bastidor nang báhay, at hindi nagtátrabaho nang ibá = *de ribera*. Ang mangá nagtátrabaho sa mangá pábrikang gawaan nang barkó.

CARRASPERA. f. Sakít, ó kati nang lalamunan, na dáhil dito'y halos dí makalagok nang láway, at may hálong pamamalat.

CARRERA. f. Takbó; sibad. || Daang talagang pátakbuhan. || Ang daang hayag na patungo sa ibang lugal. || Ang daang nálalaang daanan ng alinmang pista ò procesiong hayag. || met. Pareha nang kabayo. || met. Ang

CAR

daan ó tungong sinúsunod nínoman sa kaniyang mangá kíllos. || met. Ang takbó ó luat nang búhay nang tawo. || met. Ang profesiún ng armas ó le-tra.

CARRETA. f. dim. nang *carro*. Karitón; kangá; ó karita.

CARRETELA. f. Parang kotse: karretela.

CARRETERA. f. der. nang *carro*. Daang hayag, maluang at maaliwalas, na madádaanan nang mangá *carruaje*.

CARRETERO. m. der. ng *carro*. Manggagawâ ng *carro*; at ang kotse-ron ng pagpapalakad nitó.

CARRIL. m. Ang bakás sa lúpâ nang mangá pagulong nang karruahe at karitón. || Daang makípot. || Ang dinaanan nang araro. || Ang bakal na talagang daanan nang gulong nang tranvia ó wagon.

CARRILLERA. f. Pangá. || pl. Sa-lumbabâ nang sambalilo, salakot, etc.

CARRILLO. m. de *carro*. Karitón ó carrong muntí. || Pisngí. — *Comer à dos carrillos*. Kumáin nang namú-mukol ang dalawang pisngí. — fr. fam. Magkaroón nang dalawang katung-kulang sabay, na malakí ang pakinâ-bang. — fr. fam. Bigyang loob ang da-lawang magkakontrario, na bigyang matowid ang isa't isá at nang kâpowâ pakinabangan.

CARRILLUDO, DA. aum. nang *carrillo*. Pisngihan.

CARRIZAL. m. der. ng *carrizo*. Katalahibán.

CARRIZO. m. Taláhib.

CARRO. m. Karitón. || Karruaheng walang kaha. || Ang pitong bitúñ nang *osa mayor*.

CARROZA. f. der. nang *carro*.

CAR

Kotseng malakí at marilág. Carroza. || naut. Kárang.

CARRUAJE. m. der. nang *carro*. Ang karruahe. || Ang kapisanan nang mangá karro, kotse, kalesa, etc. na iniháhandâ sa isáng pagbibiahe. Giná-gamit din ang pangungúsap na itó, maging ang sinásabi lámang ay isang karro, kotse, karruaje, etc.

CARTA. f. Súlat; kalatas; líham. || Alinmán sa dahon nang baraha.

|| Mapa. = *blanca*. Ang título nang isang katungkulan, na walang súlat ang lu-gal nang pangalan nang bíbigyan noón, at nang maisulat doón ang ibigin.

— Sa sugal ay ang barahang hindi figura. = *canta*, expr. fam. na ang ibig sabihin ay, may mangá katibayang maipagpapatotoð nang sinásabi. = *de crédito*. Ang kasulatang kináalamnan nang bilin sa ibá, na bigyán ang may dalá noón nang mákakailangan, sa kuenta nang sumúlat. = *dotal* ó *de dote*. Kasulatang yári sa harap nang es-cribano, na kinásusulatan nang la-hat nang alhajas at pagaáring dalá, na dote nang babayi sa pagaasawa = *orden*. Ang súlat na kináalamnan nang anomang utos. = *pastoral*. Áral na nakasúlat, na ipinadádala nang obispo sa kaniyang nasásakop.

CARTABÓN. m. Ngalan nang kasangkapan nang anloage, na pan-gúhit ó reglador nilá.

CARTEAR. n. der. nang *carta*. Magsugalsugalan ang sumúsugal at nang matantiá ang larô. || r. Maki-pagúsap sa súlat; ó makipagsulatán. || Magsulatán.

CARTEL. m. der. nang *carta*. Súlat na idinídikít sa mabábasang madlá at nang matalastás nang la-

CAS

bat ang nàlalaman doón.

CARTERA. f. der. nang *carta*. Bulsang balat na sisidlán nang mangá súlat at papel, nang madalang mahúsay sa bulsá at huag mapúnit. || Takip nang bulsá nang kasaka, etc. Kalupî.

CARTERO. m. der. nang *carta*. Tagapaghatid nang mangá súlat.

CASA. f. Báhay. || Ang kapisanang anak, at mangá tawo nang sang ának. || Ang làhî nang isang apellido, at gáling sa isang pinagmulán. || Alinmán sa mangá kuadro ng tablero nang damahán.—*de campo*. Ang báhay na nása labas nang bayan, na bakasionan nang isang mayaman.

CASACA. f. Kasaka.—*Volver casaca*. met. y fam. Talikuran níno-man ang partidong kinápapasukan at lumipat sa kalaban.

CASACÓN. m. aum. nang *casaca*. Kasakang malakí, na ipinafibabaw sa kasaka.

CASADERO, RA. adj. der. ng *casar*. Ang na sa edad nang súkat makapagasawa.

CASAMIENTO. m. Pag aasawa. Kasal.

CASAPUERTA. f. Sílong na dinádaanan nang pagpanhik sa báhay. Salitang gámit sa andalucia at ibang lugal.

CASAQUILLA. f. dim. nang *casaca*. Kasakang maigsí na halos hanggang bayawang lámang.

CASCABEL. m. Baimbî. || art. Ang mabílog na nása puit nang kanyón. || met.- Ang tawong maikli ang ísip; salawahang loob.

CASCAJO. m. Buntón nang mangá batong mumuntî; mangá pi-

CAS

naglabraháng basag na tapayan, at ibá pang mangá batong pirapirasó. Kaskaho. || Ang buntón ó kapisanan nang mangá tuyong bunga nang káhoy, para nang *castañas*, *avellanas*, *nuez*, etc. na karaniwang kánin sa paskó nang panganganak. || Bariá.—*Estar hecho un cascajo*. fr. met. y fam. Lubhá nang matandá at mahíná ó marupok.

CASCAR. a. Basagin; papaglamin. || fam. Mamálô. || r. Magkalàmat; mabásag; humíná.

CÁSCARA. f. Balat nang anomang bunga; balat nang káhoy. || Buntót; bao.—*Cáscaras!* pl. fam. Salitá na biníbitiwan sa pagtataká.—*Ser de cáscara amarga*. fr. fam. na ginagamit sa pagsasabi nang tawong malikot, magasó, salagawsaw at mapagbásagulo.

CASCARÓN. m. aum. nang *cáscara*. Balat nang itlog nang manok at ibá pang ibon. Lálóng kagamitán sa balat nang itlog na pinaghalimhimán. || Ang bóvedang, kabiak lámang nang isang boó.

CASCO. m. Bao nang ulo; bungô. || Bibinga. || Lumbó; tábô. || Tapayan; pasô, etc. || Kukó nang kabayo. || Alinmán sa makapal na kapakapa nang sibuyas. || Ang kapa ò ulo nang sombalilo. || náut. Ang sasakyán: hindî kabílang ang mangá láyag at ibá pa. || pl. Ang ulo nang tupa ó nang baka, na walang utak at dílâ.—*alegre de cascos*. fam. Ang litólitó, ó maikli ang ísip, at gumawá pa'y padalosdalos. || Lasing; ó maláinibay sa álak.

CASERÍO. m. der. nang *casa*. Karamihang báhay. Pook nang báhay.

CAS

CASERO, RA. m. y f. der. nang *casa*. Ang may áti nang báhay. || Ang hindi mapagpanaog at maalágâ nang báhay. || Tagapagalágâ nang báhay ó nagkákalingâ. || adj. Ang ginágawâ ó inaalagaan sa báhay ó nauukol sa báhay, para nang sináing, damit at ibá pang bagay; at gayon-dín ang mangá háyop, na para nang mangá kalapati, manok, konejo, etc. || Ang ginágawâ sa báhay, sa gitná nang mangá kapalágayang loob, na walang kumplimiento, para nang *function*. **CASERA, punsióng BÁHAY Ó MAGKAKASAMA.**

CASI. adv. t. y l. Halos; humigit kumúlang sa; may.—*Casi casi, ó casi que.* expr. mod. adv. Malapitlapit; malápit na malápit.

CASPA, f. Balakúbak; banbán ng sùgat.

CASQUIBLANDO, DA. adj. palab. comp. nang *casco*, at *blando*. Kabayong malambot ang kukó.

CASTAÑUELA, f. Kastanietas.—*Estar como una castañuela.* fr. fam. Lubhang masayá.

CASTELLANO, m. der. *castilla*. Wikang kastilâ. || adj. y m. y f. Tagá *Castilla* ó náuukol sa *Castilla*. || Gobernador sa kastilló=*á la castellana*. mod. adv. Kaugaliáng kastilâ; uso ó ugáling kastilâ.

CASTIDAD, f. Kabáanalang laban sa kalibugan. || Kalinisan at pag-iingat sa kahalayan.=*conyugal*. Ang kalinisang iniingatan nang dalawang magasawa.

CASTIGAR, a. Magparusa. || Magpasakit at humapis. || met. Humúsay; ó bumáti nang alinmang gawâ.

CASTIGO, m. Dusa; parusa = *ejem-*

CAT

plar. Ang parúsang mabigat at di kaugalián, upang mabigyán nang lalong malaking kadalaán.

CASTILLO, m. Moog na nabábakod nang kútâ. **Kastillo.**

CASTIZO, ZA. adj. der. nang *casto*. Mabuting láhi; malinis ang pinagmulán. || Sinásabi sa estilo nang pag-sasalitâ, na dalísay, natural, walang lahok na wikâ at pangungúsap mang búhat sa ibang lúpâ.

CASTO, TA. adj. Malinis; walang báhid dumí nang kalupaán. || Mahinhín.

CASTRAR, a. Kaponín. || Patoyoín ó dampiín ang mangá sùgat. Ginagamit namang parang *reciproco*. || bot. Putlín ang mangá sangâ ng káhoy, at ibá pang halaman, na alisin ang manga nakasúsukal at tuyó.

CASTRÓN, m. Túpang kapón.

CASUAL, adj. Nagkátaon, na hindi sinásadyâ.

CASUALIDAD, f Pagkakátaon.

CASUCHA, f der. nang *casa*. fam. Bahaybahayan; báhay na munting walang halagâ. || Barongbarong.

CASULLA, f. Damit na pangibabaw nang pári kung nagmimisa. **Kasulla.**

CATACUMBAS, f. pl. Libingan sa Roma sa ilálim nan lúpâ, na kinàlalagyan nang katawán nang di mabilang na mártir.

CATALÁN, NA. der. nang *Cataluña*. adj. Taga *Cataluña*; ó ang náuukol sa provinsiang yaón.

CATALEJO, m. Largavistâ.

CATÁLOGO, m. Listâ; ó tandáan.

CATAPLASMA, f. Emplasto.

CATAR, a. Tikmán. || Pagusisáin; wariin; pansinin; bulaybulayin; hana-

CAT

pin; pagpilitan. || Masdán. Ginágamit namang parang *reciproco*.

CATARATA. f. Bilig sa matá || Talón nang túbig na malakí at mataás. || pl. Panganúring kargado nang túbig.

CATÁSTROFE. f. Masákit na pangyayaring labás sa kaugalián. || Kasakunaang malakí.

CATAVIENTO. m. náut. Pabiling; patubiling; grimpulá; púlád.

CATECISMO. m. Katesismo; dá-salan; kasaysayan nang áral kristiano.

CATECÚMENO. m. y f. Ang nagáaral nang katesismo ó dasal at mangá misterio nang ating religiong kristiano, upang tumangap nang bautismo.

CÁTEDRA. f. Púlpitong úpuan nang *catedrático*. || Ang karunungan ó bagay na itinúturó nang isang *catedrático*. || Ang katungkulan at pagtutúro nang *catedrático*. || met. Ang karangalan nang pagkapapa ó pagkabispo, at kung minsan ay ang bayan ó lugal na tinítrahan nilà.

CATEDRAL. adj. Simbahang pangulo na kinádooronan nang Obispo ó Arzobispo at nang kaniyang *cabildo*. Ginágamit namang parang sustantivo sa femenino.

CATEDRÁTICO. m. der. nang *catedra*. Ang nagtutúro nang alinmang karunungan.

CATEQUIZAR. a. Magtúro ng katesismo; ó nang áral at mangá misterio nang ating religiong kristiano. || met. Lamuyutin; ó hibúin ang isá, na gumawâ ó umayon sa anomang bagay na kinalúlupitan ó ináayawang dati.

CATOLICISMO. m. Ang kálahat-

CAU

lahatang kristiano. || Ang sinásampalatayanan nang Iglesia *católica*.

CATORCE. adj. num. card. Labing ápat.

CATORCENO, NA. adj. num. ord. der. nang *catorce*. Ikalabing ápat.

CATRE. m. Hihigán. Catre.

CÁUCE. m. Sangkang pádaluyan nang túbig. || Lunas nang ilog.

CAUCIÓN. f. Fianza. || Pagiingat.

CAUDAL. m. Kayamanan; pagarái. || Salapí. || met. Kasaganáan nang anomán, hindi man salapí ó lúpâ. || met. Pagmamahal; pagsiyásat.

CAUDILLO. m. Ang pinakaulo at punong nagmámaneho at nagúutos sa mangá táwong pangbaka, ó taán sa digmâ. || Pámunuan. || Punong nagúutos sa alinmang kapisanan.

CAUSAL. f. der. nang *causa*. Dahilán.

CÁUSTICO, CA. adj. Káustiko, ó tápal na nakasúsugat. || m. Gamot na *cantàrida*.

CAUTELA. f. Pagiingat. || Talas.

CAUTERIO. m. Gamot na sumúsugat. || cir. Isang kasangkapang ginágamit nang mangá *cirujano*. || met. Ang pumípigil ó humáharang nang anomang masamá.

CAUTIVAR. a. Bumíhag. || met. Pasukúin; supilin ang mangá sangkap nang kálolowa=*con, por halagos*. Bi-hagin nang pakitang loob.

CAUTIVERIO. m. Pagkábihag.

CAUTIVIDAD. f. V. CAUTIVERIO.

CAUTIVO, VA. m. y f. Bíhag.

CAVAR. a. Humúkay nang lúpâ. || Dalutdutín; kalkalín; dukalín. || Kulkulín. || n. Lumàlim. || met. Tarukín; ó isipiing mahúsay ang anomán.

CEB

CAVERNA. f. Kueva; lungang malakí na pinàpasukan nang tawo.

CAYADO. m. Tungkòd nang pastol, na may káwit ang púnò. || Tungkod nang Obispo.

CAZA. f. Pangangaso. || Mangá háyop na hinúhuli, ó náhuli sa baryl, bítag ò anomang paraán. || Pagúsig.=*mayor*. Ang paghuli sa mangá báboy at kalabaw damó, usá, etc.=*menor*. Ang sa mangá tikling, batobató, etc.

CAZAR. a. Mangaso. || Mangati; mamaril, etc. || met. y fam. Kamtán sa liksí ó sa talas ang anomang bágay na mahírap ó díli hinshintay. || met. Hulihin; silúin ang kalooban nang isá sa pakítang loob. || náut. Hatakin ang láyag, at nang tuman-gap na mabuti nang hangin.

CAZCARRIA. f. Pútik na nanínikit, at natútuyò sa ladlaran nang damit. Kaugaliang plural kung gamitin.

CAZO. m. Parang kawáli. na may tangkay na mahabá.

CEBADA. f. Sebada.

CEBAR. a. Magpakain nang háyop; magpatatá ó magpaámò. || Papanibaying isandig; ipátong; ó itáli sa ibà. || Gatungan; maggátong; ó dagdagan nang langís ang ilawán at nang hindi mamatay. || Magseben. || Magpáin. || met. Paypayán; papagalabin ang anomang hílig ò damdam nang loob. Ginágamit namang parang *reciproco*. || Magsuso nang kuitis ò kastilió || n. met. Kumagat; kumápit ang isang bágay sa ibá, para nang pákò sa káhyo; ó gaya nang torriñó sa tuerka, etc. || r. Magpasásâ; magpakasáwâ.=*(un perro) en*

CEC

carne. Magpasásâ (ang isang aso) sa karné.

CEBO. m. Pagkáing ibinibigay sa mangá háyop at nang tumabâ. || Pòlvorang pangseben. || Páin. || met. Ang híbò ó paráyâ na ipinagálab ng anomang náis natin, etc.

CEBOLLA. f. Sibuyas; lasoná.

CEBÓN. m. Báboy na pinatátabâ. Ilinátawag din sa ibang háyop na pinatátabâ.

CECIAL. m. Mangá isdang tuyò ó dàing.

CECINA. f. Lukbâ; pindang; tapa.

CEDAZO. m. Ag-agan.

CEFIRO. m. Hangíng gáling sa kalunuran. || poét. Hangíng palaypalay, saán man magbúhat.

CEGAR. n. irreg. como *acertar*. Mabúlag. || a. Bulagin. || met. Palabúin ang ísip. || Tabunan; bahawin ang isang húkay; sadhán ang isang pintò, etc. || r. met. Mabulagan ó malabúhan nang ísip. || Ipahámak ang sarili ó magpáhamakan. || Magbulagán ó mabúlag=*de cólera*. Mabulagan sa gálit.

CEGUERA. f. der. ng *ciego*. Kabulagán. || Alinmang sakit na mabigat sa matá,

CEJA. f. Kilay. || Ang panganoring karaniwang nakagúhit sa taluktok ng mangá bundok. || Ang taluktok nang bundok.—*Quemarse las cejas*. Magáral nang boong tamán; ó sunugin ang kilay sa pagaáral.

CEJIJUNTO, TA. adj, fam. Abot ang kilay.

CELAR. a. Kalingain ang pagtupá nang mangá kautusán at katungkulan. || Masdang magaling ang mangá kilos at tungo nang sínòman, dàhil sa isang hinálâ. || Magta-

CEL

kip nang kakulangán; maglingid, || Magzelos. || Subukin.

CELDA. f. Silid na taáng tahanan nang fraile sa kanilang kombento. || Alinmán sa mangá butas nang báhay pukyutan. || met. fam. Cuarto ó silid.

CELEBÉRRIMO, MA. adj. sup. nang *celebre*. Lubháng bantog.

CELEBRAR. a. Purihin. || Ipagpistá. || Ipagdíwang. || Magmisa. || Gawín nang hayag ang alinmang funcion ó trato na taglay ang mangá kailángang rekisito. || n. Ikatowâ; ikagalak ang anomán. || r. Purihin ang sarili, ó magpurihan.

CELEBRE. adj. Bantog; bunyi. || met. y fam. Masayá; matówain.

CELEBRO. m. Útak sa ulo. Karaniwan ding tawáging *celebro* ang bao nang ulo. || met. Kabáitan; kúró. || met. Wáti, at imbulog nang isip.

CELERIDAD. f. Kadalián; kutulinan; kabilisán. || Kaliksihán.

CELESTE. adj. der. nang *cielo*. Ang náuukol sa lángit. || Kúlay ò kólör na kawangis nang lángit. || Ang náuukol sa kaluathatián ó kaharián ng mapapálad na nanónood sa Dios. || Masayá; kawiliwili.

CELESTIAL. adj. der. nang *cielo*. Ang náuukol sa lángit; malowalhátí. || met. Ang lubós na lubós, maligaya at kaayaaya. || irón. Ang tawong walang silbí; hunghang; mangnang.

CELIBATO. m. der. nang *célibe*. Ang pagkabagongtawo. || fam. Ang nanánatili sa pagkabagongtawo.

CÉLIBE. s. y adj. Walang asawa.

CELOSÍA. f. Sologia ò rehas na maliliit na talitáti, na itinatabing sa pintó ó bintánâ, na ang nasa sa loob ang nakátatanaw ay hindí nátatanaw.

CEN

CELSITUD. f. Katáasan; kalak-hán; kamàhalan. || Tratamientong ibinbigay sa mangá anak hári na kaisá nang *alleza*.

CEMENTERIO. m. Líbingan.

CENA. f. Paghapon. || Hapunan.

CENÁCULO. m. der. nang *cena*. Salas na hinapunang hulí nang ating Panginoong Jesukristo.

CENAGAL. m. Kaburakan; koolooy; lablab.

CENAR. a. Humapon.

CENEFA. f. Sanipa; gúhit ó burdá sa gílid nang panyô, kurtina ó pintá nang báhay, etc. || Sa kasulla ay ang nasa gitná, na ang karaniwan ay ibáng káyo ó ibá ang kúlay sa kúlay nang fondo.

CENICIENTO, TA. adj. der. ng *ceniza*. Abuhín, ó kúlay abó.

CENIT. m. astron. Ang dakong itaís ng lángit, na nátatapat sa ating úlo.

CENIZA. f. Abó; agaw—ò *cenizas*. met. Ang mangá labí ó nátira sa alinmang bangkay.

CENIZAL. m. der. nang *ceniza*. Abuhán; pinagáabuhan. || Buntón ng abó.

CENTELLA. f. Lintik. Kaugaliáng sabihin sa hindí totoong matalim. || Pisik; alipato. || poet. Báhid, ó labí, na nátira sa alinmang hílig ó dinámdam nang kalooban. || Kislap.

CENTÉSIMO, MA. adj. der. nang *ciento*. Ikasangdaán.

CENTINELA. f. mil. Bantay; tá-nod. Centinela. Ginagamit namán sa *masculino*.—*Hacer centinela*. Buman-tay.

CENTRO. m. Gitná; kaibuturán;

CEP

kálalimlalaman. || Ang dahalang tinú-tungo.

CENIDOR. m. Pamigkís. || adj. Ang nakabigkís.

CENIR. a. írreg. como *teñir*. Piti-sin; higpitín ang bayawang, etc. || Potosin; puluputan. || r. Magbigkís.

CENO. m. Pangungunot nang nod nang may gált; simángot; múnгот. || Ang bigkís, buklod, ó arong nakabibilid sa anomán. || poet. Pángit na hitsura; kadilimán nang anomán.

CEPILLADURAS. f. pl. Pinagkatamán.

CEPILLAR. a. Magkatam. || Magsepilio.

CEPILLO. m. art. Katam. || Eskoba. || Kabankabanang pinaghuhulugan nang kuantang limós sa mangá simbahan, ó dalá nang nangíngilak nang limós.

CEPO. m. Pangaw. || Kabankaban; kahong maliit na may súsi at butas na makipot at pahabâ sa gitná, na hustó lámang ang kuantang ihuhulog dodn, at inilálagay sa simbahan, mangá daán at ibá pang lugal na hayag, para paghulugan nang limós.

CERA. f. Pagkit. || Ang kapisanan nang mangá kandilang pagkit na ginágamit sa isang pista. || Piling nang lansangan, na nalálatagan nang baldosa, bató, etc. || pl. Sa mangá nagáalagá nang pukyutan ay ang kapisanan nang mangá butas nang pagkit, na ginágawâ nang pukyutan sa báhay nilá=*aleda*. Ang páhid ó kàunaunahang pagkit na ikinákapol nang pukyutan sa loob nang báhay nilá=*de los oidos*. Tutulí.

CERATO. der. nang *cera*. m. fam.

CER

Nagkakahalong pagkit, langís at lbá pa, na gamot sa sugat.

CERBATANA. f. Sumpit. || Trompetang malingit, na ipinápansol sa tainga nang bingí.

CERCA. f. Bأكod, maging bató man, ó kawayan. || adv. l. y t. Malápit.=*de Manila*. Malápit sa Maynilá. || adv. m. Tungkol; hingil v. gr. CERCA *de nuestra conversaciòn*, TUNGKOL Ó HINGIL sa ating sálilaan.

CERCANO, NA. adj. Malápit. = *a morir*. Malápit nang mamatay.

CERCAR. a. Bakuran. || Kubkubín nang maraming tawo ang sino-man, na pagkalumutan; pagtalakupan. || Malipòs; mabatbat.

CERCENAR. a. Bawasan ang mangá dulo. Palasin. || Iklán; ó bawasan. || Pongosan.=*de gastos*. Magbawas nang gastá.

CERCIORAR. a. Patotohanan; Ipatalastás; pagtibayin sa ibá ang katotohanan nang anomán.=*(una cosa) a alguno*. Patotohanan; ó ipatalastás (ang isang bágay) sa isá. || r. Talastasing magaling ang katotohanan ng anomán.=*de una noticia*. Talastasin ang isang balíta.

CERCO, m. Bأكod; ó anomang nakalilibid sa isang bágay. || Pagkubkob nang kaáway sa isang lugal.

CERDA. f. Buntot ó buhok ng kabayo at ibá pang háyop. || Tutsang nang báboy. || Báboy na babayi. || Ang sll, na buntot ó buhok nang kabayo ó báboy, etc. na ipinanghuhuli nang ibon. Karaniwang plural kung gamitin.

CERDO. m. Báboy na lalaki. Gayón ang táwag dáhil sa nabábalot nang matitigás na balahibong ang

CER

táwag ay *cerda*. = *de muerte*. Ang may sangtaong mahigit, at kainaman ng pataín. = *de vida*. Ang walá pang isang taón, at hindi pa bágay pataín.

CERNER. a. irreg. como *ascender*. Bithayin; ag-agín. || n. Kung sa mangá bunga nang halaman, na para nang pàlay, mais, etc. ay *maglamán ang bunga ò magmalagatas*. || Malugàs ang bulaklak nang kàhoy. || met. Umulán nang tigatik. || r. Lumákad nang pagindayginday na parang binibithay. || vol. Magtining sa paglipad ang ibon, na tumígil sa alangang, na iginágalaw man bagá ang pakpak, ngúni't hindi nakíkilos sa lugal na kinálalagyan.

CERRAR. a. irreg. como *acertar*. Isará ilapat; susían. || Ipikit; itikom. || Tabunan; pasakan ang anomang húkay ó butas. || Hadlangán; sadhán; bakuran ang isang lúpâ, ng hindi pasukin nang háyop. || Ipagbáwal; ipagkait; huag ipahintúlot. || met. Tapusin ang anomán. || met. Lumban; piyapisin nang isang hokbó ang ibá. = *la noche*. Gumabing lubós. = *à piedra y à lodo*. Isará nang matibay na matibay. = *en falso*. Susian ang isang pintó ó kahón, na huag tumámâ sa bakam ang díla nang kandado, na, anopa't bukás din bagamán nakasúsi. = *con, contra el enemigo*. Piyapisin ang kaáway. || r. Magsará ó magbarà; magkáling; tumíkom. || Tumangí; magmatigás. = *de campaña*. Manatiling magmatigás sa kaniyang akálâ. || Huag sumagot nang tápatan sa itinátanong.

CERRIL. adj. der. nang *cerro*. Ang lupang bakóbakó at mabató. || Kalabaw, kabayo ó háyop na hindi

CIA

pa maámô. || Bastós; ugàling bundok. **CERRO.** m. Bundok, na mabató ang karaniwan. | Ang liig, ò gulung-gulungan nang háyop.

CERTEZA. f. y

CERTIDUMBRE. f. Túnay na pagkálâm; pagkatalastás na lubós.

CERTIFICAR. a. Patotohanan. || r. Talastasín ang katotohanan nang anomán.

CERTÍSIMO, MA. adj. sup. nang *cierto*. Túnay na túnay.

CERVIZ. f. anat. Bátok. — *doblar la cerviz*. fr. Magpakabábâ, at mangayupápâ. — *Levantar ó erguir la cerviz*. fr. met. Maghanibog; magpalald. — *Ser de dura cerviz, ó de cerviz dura, rebelde, etc.* fr. met. Matigás ang ulo.

CESAR. n. Magtahán; humumpay; tumahímik || Umalis sa katungkulan ú ofisiong kinápapasukan. = *de correr*. Tumígil nang pagtakbó = *en su porfia*. Magtahán sa kaniyang pakikipagtaló. = *en su empleo*. Umalis ó mális sa kaniyang katungkulan.

CESTO. m. Batulang; bugsok; galalán. || Pangnán; bus'ô.

CIA. f. anat. Alinmang bunga nang kàhoy na nakákain, at maipagpápatâ sa háyop. || Sápal.

CICATRIZ. f. Piklat; pílat.

CICATRIZAR. a. Bahawin; pagalingín ang sugat. || r. Magsará; maghílom; mabáhaw ang sugat.

CICLÁN. m. Isá ang bayag; ó siklang.

CIDRA. f. bot. Sigras; ó sigaras.

CIEGO, GA. adj. Bulag, || Nabíbulagan; nalálabuan nang isip ó nang matá. Ginágamit namang parang sustantivo. || met. Pabuluang, ò kanal

CIE

na nagsará. = *con los celos*. Nabúbulagan sa panibughô = *le cólera*. Nalálaboan sa galit.

CIELO. m. Lángit, || Langitlangitan. || Kalualhatian. || met. Kaisá rin nang *Dios*; ó nang *kaniyang áwá*; ó *justicia*. || Singaw ó timpá nang isang lupá.

CIEMPIÉS. palab. comp. nang *cien*, at *pies*. m. Alopihan; antipalo.

CIEN. adj. num. card. Isangdaán. Ginágamit namang sustantivo.

CIENCIA. f. Karunungan. || Dùnong.

CIENO. m. Luad; balahô || Pusáli.

CIENTÍFICO, **CA**. adj. der. nang *ciencia*. May dùnong || Bágay na nauukol sa karunungan.

CIENTO. adj. num. colect. y m. Sangdaán.

CIERTO, **TA**. adj. Totoó; tapat; tantô; túnay. — *De cierto*. Túnay — *Si por cierto, cierto que sí*. adv. fam. Túnay ngâ; totoong totoó.

CIERVA. f. Libay; usang babayi.

CIERVO. m. Sungiyán; ó usang lalaki.

CIERZO. m. Hanging hilágâ.

CIFRA. f. Letrang nagkakasilô, na ang karaniwa'y *mayúscula*, at púnô lámang nang *apellido* ò pangalan, para gamitin sa pagsesello ó sa ibang bágay. || Número.

CIGARRO. m. Sinigarrong tabako. Kung tabakong ang loob ay di gináyat ang táwag ay *puro*.

CILICIO. m. Damit ó pamigkís na tanikalang inay mangá tiniktinik na ipinagpepenitencia.

CIMA. f. Kaitaasan, ò toktok ng bundok, ò nang káhay. || Taloktok.

CIMARRÓN, **NA**. adj. Tawo at

CIM

háyop na hindi pa maámô; mangá halamang bundok.

CIMENTAR. a. irreg. como *acertar*. Simientohan ang báhay. || Lini-sin ó dalisayin ang gintô, na paraánin sa tinátawag na **CIMIENTO REAL**.

CIMIENTO. m. Ang nábabaong kinababatayan nang alinmang pader. || met. Pinagmulán at ugat na pinangágalingan nang anomán; para nang kababáan nang loob na slyang pamulá at ugat na pinagbubuhatan nang kabaitan, at ang pagpapagayongayón nang lahat nang masasamang kaugálan.

CINAMOMO. m. bot. Káhay na ang bu'aklak, at tatal niya'y mabangô. Sinamumo.

CINCO. adj. num. card. Limá. || m. Ang númerong ganitô ang hitsura 5.

CINCOMESINO, **NA**. palab. comp. ng *cinco*, at *mecono*, der. nang *mes*. adj. Aug may limang buan.

CINCUENTA. adj. num. card. Limangpuò.

CINCHA. f. Sinsá nang siyá ng kabayo.

CINGULO. m. Pamigkís nang pári sa ibábaw nang alba. || Panáli sa hayawang.

CÍNIFE. m. Lamok.

CINTA. f. Listong mahábâ at makítid, na sutlá, sinúlid ó lanang sarisaring kúlay, na ipinanaali, ó ipinamúmuti sa mangá damit. || Sa pamalakaya nang isdang atún ay ang lambat na kányamong matibay.

CINTO. m. Pamigkís na balat.

CINTURA. f. Bayawang.

CIRCUIR. a. irreg. como *huir*. Kobkobín.

CIR

CIRCUNCIDAR. a. Tulfin. || met. Bawasan; alisàn; ò ilagay sa katamtaman ang anomang bágay. || r. Magtúli.

CIRCUNSTANCIA. f. Bigay; kalidad, ó kabagayán. || Pagkakátaon. || Kalágayan. || Dahilan.

CIRCUNVECINO, NA. adj. Kalapit; kanayon; kaapidbáhay.

CIRUJÍA. f. Arte nang paggamot nang mangá súgat, búkol at pilay.

CIRUJANO. m. der. nang *cirujía*. Ang mangagamot nang pilay, búkol, súgat.

CISCO. m. Gabok nang úling.

CISNE. m. Tagak. || met. Ang poeta ó músikong mabuti.

CITA. f. Típanang áraw, oras at lugal. || Hodyatan; tipàn.

CITERIOR. adj. Dápit dito; dako rito.

CIUDAD. f. Ang bayang malakí ang sakop, para nang Maynílá.

CIVIL. adj. Ang náuukol sa *ciudad* at sa mangá namámayan. || for. Ang náuukol sa mangá úsap nang pagaári. || Magalangíu; marúnong makipag kapuwâ tawo.

CIVILIZACIÓN. f. der. nang *civilizar*. Pagkásulong sa kabihaháan, karíkitan at kaayahan nang ugáli, na tinátámo nang bayan ó ng mangá tawong nagaaral nang mangá karunungan, at kaugaliang mahuhúsay.

CLAMOR. m. Iyak. || Sigaw || Hagulhol; sigaw nang nasásaktan ó nagdádalamhati nang labis. || Ang tugtog nang kampánâ sa mangá patay. || Bulongbuhungan. || Pagsigaw.

CLANDESTINO, NA. adj. Líhim; tagò.

CLA

CLARA. f. Putí nang itlog. || fam. Pagtílang sandalí nang ulán. Tíla.

CLAREAR. n. Magbukáng liwayway. || r. Manganínag. || Mábanaagan.

CLARECER. n. impers. irreg. como *agradecer*. Magbukangliwayway.

CLARIDAD. f. Kaliwanagan. || Pagkaaliwalas. || Liwánag; || Línaw.

CLARO, RA. adj. Maliwánag; || Malinaw. || Malabnaw. || Madálang.

|| m. Butas; ó bintabintañan. || Ang pagitan nang anomang bágay, para nang gitná nang prusision, ó pagitan nang hilera nang mangá sundalo.

CLAVAR. a. Ipákò; magtárak; itárak. || Tumítig. || met. y fam. Bumíro. || Yumamot. || r. Mátnik; mapákò; mabaon. || Mahiyâ.=á, *en la pared*. Ipákò sa pader.

CLABASON. f. Katipunan nang mangá pakò.

CLAVEL. m. Bulaklak na mari- kit at mabangó. Clavel.

CLAVÍCULA. f. anat. Balàgat.

CLAVIJA. f. Pakong tangalin; ó kalabihás.

CLAVO. m. Pákò=*romano* Ang pákong malaking lubhá ang ulo at may burdá ó palamuti. || cir. Hilatsá na itinátarol sa súgat at riang hindi magsará.

CLEMENCIA. f. Áwâ.

CLEMENTE. adj. Maáwain.

CLIENTE. m. Ang ináampon; ó ipinagtátangkilik.

CLIENTELA. f. Pagaampón. || Tangkílik; ampón.

CLIN. f. Kiling nang kabayo.

CLOCAR. n. irreg. como *acordar*. Humalimhim. || Kumúkuk ang humáhalimhim, ó humuni nang *clo clo* ang

COB

humáhalimhim na ibon ò manok.

CLOQUEO. m. Ang pagkúkok ng humáhalimhim na manok ó ibon.

CLUECA. adj. Humáhalimhim.

COBARDE. adj. Duag. || met. Sinásabi sa maramdaming matá ò panínging mahinâ.

COBARDÍA. f. Karuagán. || Tá-kot; kadunguán.

COBERTERA. f. Panakip; tung-tong. || met. Titatítang babayi.

COBIJAR. a. Takbán; balutin || Amponin. || r. Matakbán. || Sumalílong.

COBRADOR. Mániningil; tagapaningil. || adj. Ang àsong nagháhatid sa panginoón nang náparamil.

COBRANZA. f. Paniningil. || mont. Pagtitipon nang mangá náparamil.

COBRAR. a. Maningil. || Mabáwi ang naging pangulugi ó nawalâ.

|| Magkarodn: para nang COBRAR *buena fama*, MAGKAROÓN nang *mabuting fama*. || Tipunin; ó pulutin ang mangá pinamarilang ibon. = *de los due-dores*. Singilín sa mangá nagkákautang. || r. Pagsaulang loob; makabáwi.

COBRE. m. Tangô. || Bariâ.

COCCIÓN. f. Pagkalútô; pagkatúnaw nang kináin sa sikmúra.

COCEAR. a. der. nang *coz*. Mag-sikad; maníkad; tumadiák. || met. y fam. Tumangí; umítag; huag maki-ayon sa anomán. || r. Magsikarán. || Magtadiakan.

COCER. a. irreg. pres. ind. *cuezo*; *cueces*; *cuece*; *cocemos*; *cocéis*; *cuecen*: imperat. *cuece tú*; *cueza él*; *cozamos nosotros*; *coced vosotros*; *cuezan ellos*: subj. *cueza*; *cuezas*; *cueza*; *cozamos*; *cozáis*; *cuezan*. Lutúin. || Tunawin nang sikmúra ang kináin. || n. Kumulô; su-

COC

mulak, kung ang pinagsásalitaan ay bágay na lusaw, ay sinásabing: *el agua está cociendo*, ang *túbig ay* KUMÚ-KULÔ; *ya cuece el chocolate*, KUMÚ-KULÔ na ang *sikulate*, etc. || Sumulak sa ásim ang anomang bágay na lusaw, para nang álak, tubâ, etc. = *la lumbre*. Lutúin, ó pakuluín sa baga = *(la torta) con vino*. Lutúin (ang torta) na lahokàn n-ng álak. = *(la carne) en agua*. Pakuluàn (ang karné) sa túbig = *en almibar*. Lutúin sa arní-bal. || r. Malútô. || met. Magdamdam nang taós sa loob at sa mahabang panahón, nang anomang sákit ò kabalisahán nang púsô.

COCIDO. p. p. nang *cocer*. Lutô. || m. Ang tinátawag nating laoya ò putsero. — *Estar cocido en alguna cosa*. fr. met. Sanay ò bihasà sa bágay na anomán.

COCINA. f. Pinaglúlutan. Kusinâ.

COCINAR. a. Mangusínâ; maglútô nang pagkáin. || fam. Makitalamítam ang sinoman sa mangá bágay na dî náuukol sa kaniyâ.

COCINERO, RA. m. y f. der. ng *cocina*. Tagapangusínâ, ó tagapaglútô.

COCO. m. Nióg; buko. || Bao ng nióg. || Wod na iba't ibang klase na tumútubô ó sumisingaw sa mangá binhî at bunga nang káhoy. || pl. comer. Mangá bútil nang kuintás, na tila káhoy.

COCHAMBRE. m. Bágay na mabáho, marumí, at naglálamirâ. || Kasalawlaán; karumihán.

COCHINA. f. Báboy na babayi. || Babaying salaúlâ at mabáho.

COCHINO, NA. adj. Na itiná-

COD

tawag sa tawong salaúlang lubhâ at waláng ayos. || m. Báboy.

CODAZO. m. der. nang *codo*. Siko; bayó ó saksak nang siko.

CODEAR. n. der. nang *codo*. Manikó. || Pagalawgalawín ang siko.

CÓDICE. m. Librong sùlat kamay na kinátatandaan nang mangá-gawâ ó balítang matatandâ.

CODICIA. f. Pagnanásâ; kasakiman sa kayamanan; imbot. || met. Maningas na pagnanásâ nang anománg bagay na mabuti. || Kaimotang lampás.

CODICIAR. a. Magnásâ; magimbot nang mangá kayamanan at ibá pa. || met. Magnásang mahigpit nang anománg gawáng magaling.

CODICILO. m. Isang klaseng testamento.

CÓDIGO. m. Kapisanan nang mangá leyes.

CODO. m. anat. Siko. || Súkat na mulâ sa siko hangang dulo nang kamay. = *geométrico*. Panúkat na may isang talampakan at kalahátî, ó kalahátang vara ang hábâ.

COETÁNEO, NEA. adj. Kapanahón, ó kasabay. = *de César*. Kasabay; ó kapanahón ni César.

COETERNO, NA. adj. teol. Paraparang walang mulâ't katapusán: sinásabi sa tatlong persona ng Dios.

COFRADÍA. f. Kapisanan nang mangá kakapatid ó *cofrades* nang alinmang katipunan, na ang tungo'y páwang mangá gawang kabánanan.

COFRE. m. Kabáng maluang ang takip, balat ang labás at may aporong damit sa loob. || imp. Bahagi nang imprenta, na ito'y isang kua drong kâhoy na pinagsisigangán ng batóng panglimbag.

COG

COGER. a. Hulihin. || Umabot, dumampot; pumúlot; kumitil; pumitás; sumagip. || Sumipsip ó tumangap, at sinásabing: *la tierra no ha cogido bastante agua, ang lúpâ'y hindi* SUMIPSIP ó HINDI TUMANGAP nang sapat na *túbig*. || Magkalamán ó maglulan, at sinásabing: *esta tinaja coge treinta arrobas de vino, ang tapayang ito'y* NAGLÚLULAN ò NAGLÁLAMAN nang *tatlong puong arrobang álak*. || Mátagpuan, mádakip; at sinásabing: *me cogió descuidado, nátagpuan ò nádakip akong nalilingat; procuré* COGERLE *de buen humor, pinilit kong* NÁDAKIP *siyang masayá*. || Mahuli, para nang: *akoy NAHULI nang gabì, me cogió la noche*. || Sungabán; dakpín = *á de seo*. Kamtán ang pinakanánasâ; tumamá sa gustó. = *en el garlito*. Másubok, ó mádakip sa paggawâ ng anomang inalilihim = *por los cabezones*. Buhukán, at salantain sa dagok ò pâlô = *de la, por la mano*. Tangnan, ó hatakin sa kamay = *de buen humor*. Hulihin, ò tagpuing masayá ó mabuti ang ulo = *(à alguno) con el hurto (en las manos)*. Dakpín (ang sínoman) ng háwak ang ninákaw (sa kamay). || r. Magsungaban. || Maghulihán.

COGNACIÓN. f. Pagaanak; ó pagkakamagának sa parteng babayi.

COGOLLO. m. Talbós; usbong; úbod. || Labong.

COGOTE. m. Kokote. — *Tieso de cogote*. fam. Matigás ang ulo; palálò.

COHECHAR. a. Sumúhol.

COHECHO. m. Súhol. || Pagsúhol.

COHETE. m. Kuítis.

COI

COINCIDIR. n. Máayon; máka-isa. || Magkátaon; másabay.

COINQUINARSE. r. Magkaman-sá; marumihán.

COJEAR. a. Tumikâ; humingkod; mapílày; umikâ. || met. Magkùlang sa katuiran. = *del pié derecho*. Umikâ, umikod nang paáng kanan.

COJERA. f. Kapilayán; pagka-pílày. || Pagikod; pagtikâ.

COJÍN. m. Lúhuran ó úpuang unan; ó ang pinagpapatungán nang siyá nang kabayo.

COJO, JA. s. y adj. Pilay; hingkod. = *de la pierna derecha*, Pilay ang paáng kanan = *de nacimiento*. Pilay na ipinanganak.

COL. f. Koles.

COLA. f. Buntot. || Kolang pang-dikit. || Ang hilàhod nang mangá damit, na para nang saya, hábito, etc.

|| Sa mangá estudiante, ay ang na sa hulihán nang klase. || Dulo nang kayo ó nang anomán.

COLADERA. f. Salaán.

COLADOR. m. Pansalâ; panálâ.

COLAR. a. irreg, como *acordar*. Sumalâ; saláin. || Kulahín ó paputiín ang damit. || n. Dumaan sa alinmang lugal na masikip. || fam. Uminom ng álak. || náut. Lumubog. || r. fam. Pumasok, ó paloob nang biglá at pali-him sa isang lugal, na walang pasintábi. || Magálit; ó magdamdam sa anomang birô. || Sumipot nang walang abogabog.

COLCHA. f. Panakip ng hihigán.

COLCHÓN. m. Parang unang ma-ápád na inilálatag sa hihigán.

COLEAR. n. der. nang *cola*, Mamaypoy; ó pagalawgalawín ang buntot.

COL

COLEGA. m. Kasama, sa alinmang kolegio, simbahan ò katipunan.

COLEGIR. a. irreg. como *pedir*. Hinuhahin. || Halataín.

CÓLERA. f. met. Gálit; pagka-gálit. = *mor'o*. m. Sakit na suka at pagiilagín.

COLÉRICO, CA. adj. der. nang *cólera*. May sakit na kólera ó ang nauukol sa kólera. || met. Magagalitín; balawís.

COLETA. f. der. nang *cola*. Bu-hok, na nakalawit sa likod at may taling kapisang sintás. || fam. Mai-kling dagdag nang pangungúsap, ó nang isinúlat.

COLGADERO, RA. adj. der. ng *colgar*. Maisásabit, maitátagò. || m. Sabitan; sampayan.

COLGADURA. f. der. nang *colgar*. Mangà kayong pamuti, na isinásabit sa bintánâ, pader, etc.

COLGAR. a. irreg. como *acordar*. Ibitin; isábit, ilawit, ilaylay; isampay. || Pamutihan nang damasko. || met. Bitayin; bigtihing isábit. = *de un clavo*. Isábit sa isang pákò. = *en la pared*. Isábit sa pader. || n. Nakabitin.

COLICUAR. a. Magtúnaw; tumúnaw. || r. Matúnaw.

COLINA. f. Tugátog; burol na walang malalaking káhoy. || Ang binhi nang koles at berza.

COLMAR a. Pauluhin. || met. Pagsaganáin; ó bigyán nang labis at saganâ. || Puspusin = *de gracias*. Puspusin nang biyáyâ. || r. Mamauló. || Mapuspòs.

COLMENA. f. Báhay pukyu-tan.

COLMENAR. m. der. nang *col*

COL

mena. Ang kinádooronan nang mangá báhay pukyutan.

COLMILLO. m. Pàngil.

COLOCAR. a. Ilagay ang anomán sa dápat kálagyan. || Italatag. || met. Ilagay sa katungkulan ang sínoman. = *con, en orden*. Ihánay nang mahúsay. = *por orden*. Italatag nang sunodsunod. = *entre dos cosas*. Ipagitan sa dalawang bágay. || r. Lumagay.

COLOQUIO. m. Pagsasálitaan; ó pagpupúlong nang dalawá ó ilang katawo kayá.

COLOR. m. Kúlay. || Ang púpul na pulà na ipinápahid nang mangá babayi sa pisngí. || Kung ang sinásabi ay damit, ay ang hindi itim ni puti. || met. Dahilán nang paggawâ ng anomán, may matuid ó walá man. || pl. pint. Ang kúlay na ipinipinta. — *Sacar los colores; hacer salir los colores, ó sacar los colores á la cara, al rostro*. etc. Hiyáin ang sínoman.

COLORADO, DA. adj. der. nang *color*. Ang mahàlay at maruming bágay na inilálahok na parang biró sa sálitaan. — *Ponerse colorado*. Mahiyà.

COLOSO. m. Estátuang malaki sa kaugalián. || met. Ang tawo ó bágay na nangíngibang lubhá sa ibá, dáhil sa kaniyang talas, dúhong at ibá pa.

COLUMBINO, NA. adj. Ang náuukol ó kamukhá nang kalapati.

CUMBRAR, a. y r. Mátanaw; mábanaagan sa maláyô ang anomán, na huag makilalang mabuti. || met. Máaninaw; máhalatá, mapaghúlô ang anomán.

COLUMN. f. Haliging batong mabílog. || Sa mangá libró ay alinmán sa mangá bahaging nápapahalangan nang isang gúhit ó puang na búhat sa

COL

itaás hangang ibabâ. || met Ang tawo ó bágay na pinanánangnan, pinagtá-takbuhan ó katulong sa anománg kagipitan.

COLUMNARIO, RIA. adj. der. nang *columna*. May haligi.

CUMPIAR. a. Iyugoy. || Magugoy. || r. Umugoy. || met. y fam. Gumíbangíbang sa paglákad; gumiraygíray, maging ugáli ó talagang ginágawá lámang.

CUMPIO. m. Duyang lúbid; ó lúbid, na, nakasábit at pinagdúduyanan.

COLLADO. m. Burol.

COLLAR. m. Hiyás, na násasabit ó ibinbibid sa liig, at kaugaliang may pamuting batong mahahalagá. Tinátawag din namang *collar* ang mangí inilálagay na bakal na parusa sa mangá tulisán, at ang mangá iniálagay sa aso. || Tandá ng pagkaginoó, para nang *collar del Toison*, etc.

COLLARÍN. m. dim. nang *collar*. Pangliig nang ábito nang párf. || Makítid na pangliig na inilálagay sa ibang kasaka.

COLLERA. f. der. nang *collar*. Pangliig nang mangá háyop na panghila.

COLLÓN, NA. adj. fam. Duag.

COMA. f. Kurlit na ganitó an hitura (,). || mús. Bawa't isá nang bahagi nang tono.

COMADRE. f. Hilot. || Infina. || fam. Kaapid báhay at kaibigan.

COMADRÓN. m. aum. nang *comadre*. Sálag ó médikong nagpápapanganak.

COMARCA. f. Pangkat nang isang bayan. || Nayon; hibaybay; danay.

COMBATE. m. Pagaáway; digmá;

COM

pagbabaka. || Bangâ. || met. Ang pakikipaglaban sa sariling loob.

COMBATIENTE. p. a. nang *combatir*. Ang nakikipagbaka, ò nakikidigmâ. || m. Alinmán sa mangá sundalo nang isang hukbó.

COMBATIR. n. y r. Makipaglamas; makipagbaka. || Magbangâ; maglamas. || a. Lumúsob; lumaban; sumalákay. || met. Hampasín; sasalín. Sinásabi sa mangâ bagay na waláng loob, para nang alon, hangin, etc. || met. Salansangín; kuntrahín=*con el enemigo*. Makipaglamas sa kaaway.=*contra el enemigo*. Labanan ang kaaway; ó makipaglamas laban sa kaaway=*al otro*. Lusubin ang isá.

COMBINAR. a. Magukolúko; magbagaybagay nang anomán. || Pagparisin; kotehohin ang dalawáng bagay, na warín ang pagkakawanki nilá ó nang ibá pa kayâ. || Tipunin ang mangá sundalo=(*una cosa*) *con otra*. Iakmâ (ang isang bagay) sa ibá.

COMBUSTIBLE. adj. Ang súkat masúnog ó madaling masúnog; sunugin. Ginagamit namang parang sustantivo.

COMEDERO. m. Ang lugal na pinagkakanan; ó kakanán. || Labangán. || Pasó, etc. na kakanán nang mangá ibon at ibá pang háyop. || adj. Ang makakain, ó súkat makain.

COMEDIDO, DA. adj. Magálang; mapagpítagan; mahinhín. || Matíning na loob.

COMEDIMIENTO. m. Alangalang; hinhín; pítagan.

COMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. Magpígil; maghinahon. || Magmagalang.

COMEDOR, RA. m. y f. Pala-

COM

kaín; palanguyâ. || m. Lugal na kakanán.

COMENSAL. m. Kasalo sa dúlang, ó sa pagkáin.

COMENZAR. a. irreg. como *acer-tar*. Mulán ó pamulán; punúan. || n. Magmulâ; magbúhat: at sinásabi. COMIENZA *ahora la misa*, NAGMÚMULÁ *ngayon ang misa*; *aquí COMIENZA el tratado*, dilo NAGBÚBUHAT Ó NAGMÚMULA *ang tratado*. || Mamúnò; manguna.=*a decir*. Muláng sabihin.=*por poco*. Magmulâ sa kakauntî.

COMER. a. y n. Kumáin; magpapak. || Mananghálí. || met. Lamunin; siráin; itapon ang pagaári, ó kayamanan, at sinásabing: *los administradores se lo han COMIDO todo*, NILAMON, SINIRANG *lahat nang mangâ taga pama-halâ*. || met. Ubusin; kanin, siráin, at sinásabing: *el orin COME el hierro*; INÚBOS KINAIN *nang kalawang ang bakal*. =*a dos carrillos*. Kumáin nang namumualan, at punó ang dalawang pisngí.—met. Magkaroón nang dalawang katungkulang malakí ang kita.—Samentalahing kunan nang pakinabang ang dalawang nagkákaalit.=*con un amigo*. Kumaing kasalo nang isang kaibigan=*de mogollón*. Makiupong kumáin nang hindi ináanyahan. Makikáin.=*por cuatro*. Kumáin na parang ápat ó katimbang nang ápat.=*de todo*. Kumáin nang balang na.=*en casa*. Kumáin sa bahay.=*con su sudor*. Kumáin sa kaniyang pawis.=*de su pan*. Kumáin nang kaniyang hanap.

COMESTIBLE. adj. der. nang *comer*. Makákain. || m. pl. Mangá pagkáin.

COMEZÓN. i. Pagkati; paggisá

COM

nang balat. || met. Násang mahigpit na di ikàpalagay.

COMICO, CA. adj. Ang náuukol sa komedia. || m. y f. Komediante.

COMIDA. f. Pagkáin. || Pananghalián; panananghali.

COMILÓN, NA. m. y f. Palakaín; matákaw.

COMO. adv. mod. Waláng pinagibhán sa. || Kapag. || interj. interrogativa. ¡Paano? ¡Anó? || Kapara; parang. || Ipinagsúsulit nang pagkákawangki nang dalawang bágay, at niwíwikang: *es negro como el cuervo*, *maitim na para nang wak=este*. Para nitó; ganitó = *aqué*. Gayón. || Anó ang lagay: kung ganito'y sa verbo *estar* isinásama, halimbáwâ: *cómo está el enfermo*, *anò ang lagay nang may sakit*.

|| Ayon, halimbáwâ: *cómo usted quiere*, *ayon sa ibigin pó ninyó, ó kung paano pó ang Inyong ibig*; *como dice S. Pablo*, *ayon sa wiká ni S. Pablo*. || Kung ipinagpámulâ sa isang tanong ay *anò? bákin?*, halimbáwâ *¿cómo no has hecho esto?* *¿Anò't di mo ginawâ itó?* ó *¿BAKIN di mo itó ginawâ?*

COMPADECER. a. irreg. como *agradecer*. Kaawaán; kahabagán. || r. Maáwâ; mahabag. || Mahambal = *del pobre*. Maáwâ sa dukhá = *por sus trabajos*. Mahabag dáhil sa kaniyáng mangá kahirapan.

COMPADRAZGO. m. der. nang *compadre*. Pagkukumpare.

COMPADRE. m. Kumpare. || Kaibigan.

COMPAÑERO, RA. m. y f. der. nang *compañía*. Kasama; kalagúyô. || Kasangá sa laró. || Abay. = *de viaje*. Kasama nang pagbibiahe = *en las fatigas*. Kasama sa ngá kahirapan, págod, etc.

COM

COMPANÍA. f. comer. Pakikisamá; sámahan. || Lúpong. || Kasama. || mil. Isang kabilangán nang sundalo na pinamámahalaan nang isang kapitán.

COMPARACIÓN. f. der. nang *comparar*. Pagwawangis; pagpapis; pagmumukhá; paghahalimbáwâ—*Poner por comparación*. Ilagay na halimbáwâ.

COMPARAR. a. Magparis; magwangki. || Ihalimbáwâ; itúlad; magmukhá; ikoteho. = *(una cosa) á, con otra*. Iparis, ó ihalimbáwâ, ò ikoteho (ang isang bágay) sa ibâ.

COMPARECER. n. irreg. como *agradecer*. Humarap; dumulog sa pù-ñong nagpápatawag.

COMPARTIR. a. Bahaginin; hatiin. || Ipamahagi. || Mákasama. = *en dos cestas la fruta*. Hatiin sa dalawang buslô ang bunga nang káhay. = *entre muchos*. Ipamahagi sa madlá. || r. Maghaháti; pagbahabahaginin.

COMPASIÓN. f. Habag; áwâ.

COMPASIVO, VA. adj. der. ng *compasión*. Maáwain; mahábagin.

COMPATRIOTA. com. Kababayan; kaprobinsia, ó kaisá nang tinubúang lupá ó kaharián.

COMPELER. a. Pilitin. || Pigipitin. = *(á otro) al pago*. Pilitin (ang isá) sa pagbabáyad.

COMPETENCIA. f. Pagtatalo; paguúsap. || Úkol; katungkulan; pagkádat, para nang *el alimentar á los hijos es competencia de los padres*, ang magpakáin sa mañgâ anak ay KATUNGKULAN ó NÁDARAPAT sa mañgâ magúlang; *esto es de mi competencia*, itó'y NÁUUKOL, ó NÁDARAPAT ó KATUNGKULAN ko. Kaugaliang-gamítang kasama nang verbo *ser*.

COM

COMPETIDOR, RA. m. y f. Kagaw; kausáp ó kapangagaw.

COMPETIR. n. irreg como *pedir*. Makiágaw; magagawán; makialí; magkáagaw sa isang bágay na anomán. || Mákapantay; mákamukhâ=*con al-guno*. Mákapantay, ó mákaagaw nang sínoman=*en fuerzas*. Mákaisa nang lakás.

COMPLACER. a. irreg como *na-cer*. Pagbigyang loob ó lugod ang kápuwâ=*á un amigo*. Pagbigyang loob ang isang kaibigan. || r. Matuwá; malugod; maligaya sa pagtanggap nang anomang minámasarap nang loob. || Magbígayang loob; magsúnuran. || r. Magpakitang loob.=*con la lectura*. Malugod nang pagbabasá.=*de la noticia*. Ikatuwâ ang baiítâ=*en alguna cosa*. Maligaya sa anomán: làlong kagamitán ang *en*.

COMPLAÑIRSE. r. irreg. como *bruñir*. Ikahambal; ikalunos ang kasa-liwaâng pálad nang ibá.

COMPLETAR. a. Ganapín; tapusin; hustuhín.

COMPLETO, TA. adj. Ganap; walang kúlang; lubós.

COMPLICACIÓN. f. der. nang *complicar*. Papkakáhalô nang iba't ibang bágay. || Pagkádamay. || Guló; pagkakásuotsuot.

COMPLICE. com. Kasapakat; karámay ó kasama sa sala=*de otro*. Kasama, ó karámay nang ibá sa sala. =*en el robo*. Karámay, ó kasama sa pagpanákaw.

COMPODERECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Mabulok.

COMPONER. a. irreg. como *poner*. Pagakmaakmaing gawín. || Isundó; itumpak. || Husayín; pagayusin; ianyô. ||

COM

Kumpunihin; magulí nang sirâ. || met. Palakasín; iulí; ilagay sa lugal; at sinásabing: *el vino me ha compuesto el estómago*; PINALAKÁS, INIULÍ, ó INILAGAY SA LUGAL nang *alak ang sik-murâ ko*. || Ayusin; magyaman; papagkásunduin ang nagkakagalit ó dí nagkákaayon. || Sumúlat; kumathâ ng anomang sa pagiisip nagbúbuhat, para nang historia, tugtugin, etc.=*versos*. Tumulâ. || r. Máhusay; másundô; magkátuto. || Magkásundô ang nagkákaalit. || Magayos=*al espejo*. Magayos, ó maghúsay sa salamín.=*con sus acreedores*. Makipaghúsay sa kaniyang mangá pinagkákautangán.

COMPRA. f. Pamimilí; pinamili.

COMPRAR. a. Bumili; mamili. || met. Suhulan.=*al contado*. Mamili nang káliwaan=*al fiado*. Bumili nang angkatan ó utang=*del, al comerciante*. Bumili sa mangangalakal.=*por libras*. Bumili nang libralibrá=*en, por cien pesos al caballo*. Bilhín nang sangdaang piso ang isang kabayo.

COMPRENDER. a. Sakupin; saklawín. || Tarukín nang ísip; kilanlín nang bait. || r. Masakop; masaklaw; mápaloob na mápasok sa anomán. || Matalastás; matarok; maabot nang ísip. || Máwatanan.

COMPRENSIBLE. adj. der. ng *comprender*. Ang maáabot nang bait; ó súkat matalastás ó maabot nang bait. || Súkat masaklaw.=*al entendimiento*. Maáabot nang ísip.=*para todos*. Máaninaw nang lahat ó máintindihan nang lahat.

COMPROBAR. a. irreg. como *acordar*. Pagsurutin ó ikotejo, at ng mákilala ang katotohanan; ó hingán

COM

nang anomang pagkákilalanan nang katunayan. || r. Makita ang katunayan nang anomán sa pagkákotejo ó pagkásurot, etc.

COMPULSA. f. for. Salin na yári sa *Juzgado* ó *escribanía* na kinuha at kaparis nang dokumento ó utos na original.

COMPULSAR. a. for. Kumuha nang salin nang alinmang dokumento, na may katibayan nang firmá nang *escribano*.

COMPUNCIÓN. f. der. nang *compungir*. Hapis ó lumbay sa pagkákasang nagawá. || Pagsisisi.

COMPUNGIR. a. Ikalumbay ó ikalungkot nang loob ang anomán. || r. Malumbay sa sala. || Magsisi.

COMPUTAR. a. Bilangin; ó kuéntahin; balakin ang mangá bílang ng taón, panahón at edad.

COMPUTO. m. Kabilangan; bálak nang panahón.

COMULGAR. a. Magbigay nang *comunió*n. || n. Magkumulgar, ò makinábang=*a uno con ruedas de molino*. Pagsalítan ng malaking kabulaánan; biròin nang mukháan na huag má-intindihan.

COMÚN. adj. Kalahatán; kasamahán; lagánap sa marami ó sa lahat, para nang *bienes* COMUNES, *pag-aáring* CASAMAHÁN, *pag-aáring* nang MARAMI ó NANG LAHAT. || Kalakarán; kaugalián, v. gr. *precio* COMÚN, *halagang* KALAKARÁN ó KAUGALIÁN. || Karaniwan; lági at lubhang alam. || Hámak; mabábang klase at walang halagá. || m. Ang lahat nang bayan ng isang probinsia, ó mangá barrio ng isang bayan, etc. || Ang panabihan ó kumún, at ang tapunan nang la

CON

hat nang bulok at dumí=*a todos*. Abot ó lagánap sa lahat.

COMUNICAR. a. Ipaháyag; ipagbigay alam ang anomán. || Makipayanam; makipagsulatán sa ibá. || Sumangúni.=(*alguna cosa*) *con el hermano*. Ipaháyag ó isangúni (ang anomán) sa kapatid=*con esta fecha*. Ipagbigay alam nang petsang itò.=*a su padre*. Ipagbigay alam sa kaniyang amá. || r. Tagós; tuloy, halimbáwá: *este cuarto se comunica al otro, ang silid na ito'y tuloy ó tagós doón sa isá*. || r. Magsama; magsangunían. || Magsalitaan; ò magpáhayagan. = *dos lagos entre sí*. Magkádugtong ó tagós ang dalawang làwá. = *por señas*. Magsálitaan sa mostrahan.

COMUNIDAD. f. der. nang *común*. Pangkalahatán; ó sa lahat. || Kapisanan nang na sa isang bayan ó kombento, etc. || Katipunan; sámahan.

CONATO. m. Pagpipílit. || for. Tangká ó gawang masamá na minulán, ay hindí lamang náitagpus ó náipatuloy. || Hílig; hingil. || Kasiasatan.

CONCAVIDAD. f. Kahumbakán; kalokongán; lokong. || Longá; yungib.

CONCAVO, VA. adj. Malukong; humbak. || m. Kalukongán; kahumbakán.

CONCEBIR. n. irreg. como *pedir*. Magbuntis; magdalang tawo. || met. Malirip; maakálá. || Maunáwá. || r. Má-intindihan; matantò; maakálá.

CONCEDER. a. Magkaloob; magbigay. || Magpahintúlot; tumangó; pu-máyag ó ipáyag.

CONCERNIR. impeso. y def. ger. *concerniendo*: p. p. *concernido*: pres. ind. *conciérne*; *conciernen*: imperf.

CON

concernia; **concernían**: subj. *concierna*; *conciernan*: imperf. *concerniera*; *concerniese*; *concernieran*; *concerniesen*: fut. *concerniere*; *concernieren*: *Máukol*; sarili ni ò nang; *mátungkol* sa isá; *mádapat* sa isá.

CONCERTAR. a. irreg. como *acertar*. *Husayin*; *ayusin* ang anomán. || *Tawaran*; *pakitunguhan* ang anomán. || *Pagpayuhan*. || *Magulí*. || *Makipagkayári*, *makipagtrato* nang halagá nang anomán. || *Tumipán*; *tumakdá*; *makipaghúsay* nang anomang *negosio*. || *Maghandá*; *maggayak* nang anomán. || *Pagtunihin* ang *dalawang instrumento*. = *uno con otro*. *Iagpang* ang isá sa isá. — *Pagagpangín*; *pagayusin*, *pagtunihin* ang *dalawang instrumento* = *la paz entre marido y mujer*. *Papagkásunduin* ang *magasawa*. = *en, por tal precio*. *Magtrato*, ó *magkayári* sa *gayong halagá*. || r. *Magkásundô*; *magkàagpang*. || *Máayos*; *máagpang* ang isang *bàgay* sa ibá. — *Magkàtono* ang *dalawang instrumento*. || *Ibàgay*; *iyayos* ang isang *bàgay* sa isá. || *Papagkàisahin*; *papagkásunduin*; *magkàayon*; *magkàisa*. *Magtípanan*.

CONCIERTO. m. *Pagkakáayos* at *pagkakatatag* na *mahúsay* nang mangá *bàgay*. || met. *Tipán*. || *Pagkakásundô*.

CONCILIAR. a. *Papagkásunduin*; *pagpayuhan*. = *el sueño*. *Mákatulòg*. || r. *Magkásusundô*. || *Mahalina* ang *loob* at *áwâ*. || *Mákagalit*. = *el respeto de todos*. *Igalang* nang *lahat*; *mahálín* ng *lahat*. || adj. Ang *náuukol* sa mangá *konsilio*. || m. Ang *tawong umáasiste* sa *alinmang konsilio* at *nakabóboto doón*.

CON

CONCLAVE. m. *Kapisanan* nang mangá *Kardenal* sa *paghahalal* nang *papa*. || *Lugal* na *pinagtitipunan* nilá. || *Huntá* ó *katipunan* nang mangá *tawo*, na *nagpipisanpisan* para *magpulong* nang *anomán*.

CONCLUIR. a. irreg. como *huir*. *Utasín*; *yarín*; *tapusín*; *idáos*; *lutasin*. = *con las, en las, por las mismas letras*. *Matapos* sa *gayón ding letra*. || *Hinuhabin*. || r. *Matapos*; *mautás*. || *Magtapostapòs* ang *anomán*.

CONCORDAR. a. irreg. como *acordar*. *Iwastô*; *husayin*. || *Payapâin*; *papagkásunduin*. || n. *Màkaayos*; *màkawastô*; *màkàisa*; *màkamukhá* ang isang *bàgay* ng *ibá*, *kaya't sinàsabi* sa *salin* nang isang *kasulatan* na *kaisá* nang *kaniyang original* na: *CONCUERDA con su original*. || r. *Magkásundo*; *magkàayos*; *magkàisa* = *una cosa con otra*. *Magkàisa*, ó *màkaayos* ang isang *bàgay* nang *ibá*.

CONCORDIA. f. *Pagkakásundô*; *pagkakàayos*. || *Convenio* ó *pagkakásundô* nang mangá *naguusap*. || *Katahimikan*; *kapayapaan*.

CONCUBINA. f. *Kálunyang babayi*; ó ang *babaying nakikipisan* sa isang *lalaki*, na *parang asawa* niyà.

CONCUBINARIO. m. der. nang *concubina*. Ang may *kálunyâ*.

CONCULCAR. a. *Yumùrak*; *yurakan*. || met. *Munlaín*, *durugin*; *pawalang kabuluhán* ang *anomán*.

CONCUÑADO, DA. m. f. *Bilás*.

CONCUPISCENCIA. f. *Pagkàhilig* na *walâng tuto* sa mangá *kagalingan* sa *lupá*. || *Násang mahálay*; *kaluapaan*.

CONCURRENCIA. f. *Pagkakatipor*. *Pagdaló* nang *maráming ta*.

CON

wo, ò pagkakátagpô nang maraming tawo ó bágay sa isang panahón ó lugal. || Lupon; dalò. || Tulong; abúloy.

CONCURRIR. n. Magkápisan; umabúloy; dumaló. || Mangyaring sabay ang anomán. || Tumúlong. || Mádagdag; dumating na mápatong ang anomán sa ibang dati na. = *á un lugar*. Dumaló sa isang lugal; ó magkápisan. = *con otros*. Makidalong kasama nang ibà. Mákasabay nang ibà. = *con tal cantidad*. Umambag, ó umabúloy nang gayóng halagá. = *(tales calidades) en un sujeto*. Mapisan (ang gayo't gayong kabagayán) sa isang tawo.

CONCHA. f. Balat nang kapís; kala; talabá, etc.

CONCHABAR. a. Pagsamahin; paglakipin. || Sabuatín; sapakatín. || r. Magsápakatan.

CONDENA. f. Parusa.

CONDENAR. a. Hatulan ang may sala, na bigyang parusa. || Pintasán; ò pawalang halagá ang alinmang áral ó pasiýá. || Bigyang sala; pangusapan. = *à presidio*. Iprisdio = *con costas*. Hatúlang magbáyad nang bágay na pinagúusapan at nang nagúgol sa úsap = *en costas*. Hatulang magbáyad nang nagúgol sa isang úsap. || r. Mápakasamang walang hangán; sumamá. || Umamin nang kaniyang kasalanan; bigyang sala ang sarili. || Magsisihán.

CONDESCENDER. n. irreg. como *ascender*. Pahinúhod; magbigay loob. || Ipahintùlot; paraánin ang anomán.

CONDICIÓN. f. Ása; kabagayán; kaukulán; lagay.

CONDIMENTAR. a. Maggisá;

CON

magpasaráp nang lútô. || Sangkapán ang pagkàin.

CONDIMENTO. m. Sangkap na nagbítbigay sarap sa pagkàin. || Pagsasangkap nang pagkàin.

CONDISCÍPULO. m. Kasama sa pagaáral.

CONDOLERSE. r. irreg. como *doler*. Damdamín ang hìrap ó sákit nang ibá; magdamdam nang malaking pagkahabag sa kahirapan ó kasaliwaang palad nang kápowâ.

CONDONAR. a. Ipatáwad ang parusa ó utang.

CONDUCTIR. a. irreg. perf. *conduje; condujiste; condujo; condujimos; condujisteis; condujeron*; imperf. de subj. *condujera; conduciria y condujese*; etc: fut. *condujere; condujeres*, etc. Dalhín. || Ihatid; ipatnúgot; ipatnúbay. || n. Mábagay; máakmâ sa anomang pinagtátaanan. = *à su casa*. Ihatid, dalhín sa kaniyang báhay = *por mar*. Dalhíng sa dágat idaan. || r. Magpatnugután; magpatnubayan. = *bien*. Magugáli nang mabuti; magbait; magpakahúsay = *mal*. Magmasamá.

CONDUCTO. m. Imbornal; pabuluang. || Alulod. || met. Ang tawong páraanan nang anomang hináhangad.

CONDUCTOR, RA. m. y f. Tagapaghatid; patnúbay. || met. Maestro.

CONEJO. m. Koneho.

CONEXIÓN. f. Pagkakákawit; pagkakásama; pagkakàugnay. || Pagkakábagay; pagkámukhá || pl. Pagsasama; pagitbigan.

CONFABULAR. a. Sangunlin. || r. Magsápakatan; magsangunián; magtrato. Karaniwang sa masamang bágay gámit. = *con los enemigos*. Mkipagsangunián sa kaáway.

CON

CONFEDERACIÓN. f. Pagkakalagom; pagkakáisa ng madlá. Kaugaliáng sabihin sa pagkakásamasama nang mangà príncipe ó kaharián.

CONFERENCIAR. n. y r. Mag-sálitaan nang anomang bagay.

CONFERIR. a. irreg. como *sentir*. Pagulusin; pagsurutin. || Pagusapán; pagsálitaan; bulaybulayin ang anomán. || Ipagkaloob; pagkalooban; bigyán nang katungkulan, etc.

CONFESAR. a. irreg. como *acertar*. Ipaháyag, ó isigaw ang nálalaman. || Umamin. || Mangumpisal; magkumpisal. || Kumpisalin. = *de plano*. Ipaháyag na lahat, na huag maglingid nang anomán. = *(el delito) al juez*. Ipaháyag (ang sala) sa hukom. || r. Mangumpisal. || Sumigaw, ó umamin. || Maglaitán. = *de sus pecados*. Mangumpisal nang kaniyang mangà kasalanan. = *con un clérigo*. Mangumpisal sa isang klérigo. = *con arrepentimiento*. Mangumpisal na may taglay na pagsisi.

CONFESIÓN. f. der. nang *confesar*. Pagpapaháyag nang nálalaman, kúsâ man ó dáhil kayâ sa tinanong. || Pangungumpisal. || for. Sagot na totoo ó hindi man sa may kapangyarihan ó sa hukom, nang isang bilangó ó kinúkunang tanong, ukol sa salang ipinaráratang sa kaniyâ. || Ang pagsigaw nang may sala nang nagawâ niyâ.

CONFIANZA. f. Pananálig; pagasa; paniniwala; pagkakatiwala. || Tampang; lakas nang loob sa paggawâ. || Bulong; anás. — *En confianza*. m. adv. Pabulong; paanás.

CONFIDENTE. m. Kapáhaya-gan; katiwala; kagawad. || Tagapanu-

CON

bok; tiktik. || adj. Tapat na loob; hustó; siguro.

CONFÍN. Hangà; hangahan. || adv. Humáhanga.

CONFINAR. n. Humangá; magkáhanga. || Katabí. || a. Idestierro ang isâ sa isang lugal na tiyak, na hindi makaialis doon sa boong panahón nang kaniyang pagkâdestierro. = *(á alguno) à, en tal parte*. Idestierro (ang sinoman) sa gayong lugal. = *(Bulakán) con Pampanga*. Makahanga (ang Bulakán) nang Pampanga. || r. Umalis na kúsâ sa kaniyang bayan. || Lumigpit. = *en, á un rincón*. Lumigpit sa isang sulok, na huag makitalamitam sa kápowâ.

CONFIRMACIÓN. f. der. nang *confirmar*. Pagkukumpil. || Pagpapatibay; pagpapatotoó.

CONFIRMATORIO, RIA. adj. for. Auto ó sentensiang nagpapatibay sa mangâ náuna.

CONFITAR. a. Balutin; paliguan nang asukal ang alinmang bunga ng kahoy.

CONFITE. m. Kumpites.

CONFITERÍA. f. Tindahan ó gawán nang kumpites. || Arte nang paggawâ nang matamis.

CONFLUENCIA. f. Pagkakátap; pagkakápisán. || Pagkakáugnay, ó pinagtagpuán nang dalawang flog. || Sabang, ó pinagtagpuán nang dalawang daán.

CONFLUIR. n. irreg. como *huir*. Magkásapong; magkásalapong ang dalawang flog sa isang lugal. || met. Magkátitipon ang madlá sa isang lugal.

CONFORMAR. a. Pagayosin; paglapatin; pagbagayin ang dalawâ ó maraming bagay. = *(su opinión) à con,*

CON

la ajena. Iayos (ang kaniyang akálà) sa pasiyá nang ibá. || r. Magkáayos; magkálapat; magkábagay; magká-ayon; magkásundô; umayon; sumunod; etc.=*al, con el tiempo.* Maki-bágay, umayon sa panahôn.=*(los autores) en tal hecho.* Magkánsa (ang mangá autor) sa pagbabalitâ nang gayong pangyayari.=*en verle.* Umayong makipagkita sa kaniyâ.=*con su suerte.* Umayon sa kaniyang pálad.

CONFORME. adj. Náaayos; nábabagay. || Matís at walang daing sa mangá kasaliwaang pálad. || Kamukhá; nagkákaisa.=*a, con su opinión.* Ayon; ó nábabagay sa kaniyang pasiyá.=*(con otros) en su parecer.* Kaisá (nang ibá) sa kaniyang pasiyá. || adv. m. Ayon; ayos.

CONFRICAR. a. Kuskusin.

CONFRONTAR. a. Pagsurutin; pagmukhaín. || Pagharapín. || Idátig; ihangá. || n. met. Magkáhiyang; magkáakmâ. || Magkáharap. || Máhanga.=*(una cosa) con otra.* Pagsurutin ang dalawang bágay; ikoteho ang isá sa isá. || r. Magkáharap.

CONFUSIÓN. f. Kaguluhán. || Kadowahaginan; kahihiyán. || Kalitohán; pagkalitô.

CONGELAR. a. Papamooín ang anomang bágay na tunaw, para nang sabaw, mantiká, etc. || Papamanhirin ang alinmang lugal nang katawán. || r. Mamoó sa lamig. || Mamanhid; manigás sa lamig ang alinmang lugal nang katawán.

CONGENIAR. n. Mákaugali; mákasundô.=*con alguno.* Mákasundô nang ibá.

CONGOJA. f. Balisa; dawis. || Ha-

CON

pis; hírap; pighatí, etc. || Himatay; hilo.

CONGREGACIÓN. f. der. nang *congregar.* Katipunan; pagpupúlong nang marami. || *Cofradía.*=*de los fieles.* Ang katipunang kristiano.

CONGREGAR. a. Tipunin. || r. Magkatipon; magpisan.

CONJUNCIÓN. f. Pagkakápisán ó pagkakásama. || gram. Bahagi ng *gramática*, na ipinagúgnay nang dalawang salitâ.=*de la luna.* Pagkamatay nang buán.

CONJURACIÓN. f. der. ng *conjurar.* Panghihimagsik; ó pagaalsá laban sa hári ó sa punô.

CONJURAR. n. y r. Manghimagsik; magalsá nang laban sa hári. || Magsangayon ó magkáisang gawán nang masamá ang kápowâ. || a. Dasalín nang may kapangyarihan ang mangá panalangin ó *exorcismos* na lagdá nang Santa Iglesia.

CONMOVER. a. irreg. como *mover.* Panginigín; pangilabutin. || Balisahin; guluhín. || Palambutín ang loob; panglumuhín. || Ugáin, etc. || r. Kilabutan; manginig. || Mahabag; manglumó. || Maguló; mabalisa, etc.

CONMUTAR. a. Palitán; halinhán. || Liitán; gaanán ang isang parusa.=*(una pena) en, por otra.* Halinhán (ang isang parusa) nang ibâ.=*(una escopeta) con, por un fusil.* Palitán (ang isang eskopeta) nang isang baril.

CONOCER. a. irreg. yo *conozco:* imperat. *conozca* él; *conozcamos* nosotros; *conozcan* ellos: subj. pres. *conozca;* *conozcas,* etc. Mámukhaan. || Kilalanin, pagmasdán. || Kurúin; matahó; máalaman, etc. || Umintindí. || Siyasa-tin. || met. Makiapid: v. gr. *Juan no*

CON

CONOCIÓ *muger, si Juan ay hindi* NAKIAPID *sa babayi.* = *a alguno.* Mákilala ang sínoman. = *a otro de nombre.* Mákilala (ang ibá) sa ngalan. = *en, por la voz a otro.* Mákilala sa boses ang isá. = *de, en tal asunto.* Sumiyásat, ó makialam nang gayóng bágay. || r. Magkákilala. || Mákilala; kilalanin ang sarili.

CONOCIDO, DA. p. p. nang *conocer.* m. y f. Kakilala. || adj. Hayag; tanyag; marangal. || Kilalá nang marani.

CONOCIMIENTO. m. Pagkákilala. || Balítâ; babalâ. || Talínô; linaw nang pagiisip. || Papel na kinásasaysayan at pinirmahán nang isá sa pagtanggap nang anomán, na ipinangángakong bayaran, isaúli, ó ibigay sa pinagpábigyan. || pl. Dúnong; nálalamán. — *Poner en conocimiento de uno.* fr. Ibalítâ; ibabalâ sa isá ang anomán. — *Hacer conocimiento.* fr. Makipagkilala; makipagbigan.

CONQUISTAR. a. Talunin, ó kamtán, ang alinmang kaharián, ciudad ó provincia, sa pakikidigmâ. || met. Lupigin; sakupin. || met. Mahalina; mahikáyat na sumunod ang kápowâ; máhuli ang kalooban nang kápowâ.

CONREGNANTE. adj. Kasama sa paghahári.

CONREINAR. n. Makipaghári sa isang kaharián, na kasama nang ibá.

CONSANGUÍNEO, NEA. adj. Kamagának; kadugô.

CONSECUCIÓN. f. Pagtatamó; pagkakamit nang ninánasâ.

CONSEGUIR. a. y r. irreg. como *pedir.* Tamuhín; kamtán ang násâ.

CONSEJO. m. Háto!; áral; payo. || Pasiyá. || Mataás na húkumang

CON

may iba't ibang ministro at isang presidenteng namúmunô, sa pamamahálâ nang negosio nang gobierno at nang hustisia. || Ang báhay ó lugal na pinagtitipunan nang konseho.

CONSENTIMIENTO. m. Pagpapahintúlot. || Pahintúlot.

CONSENTIR. a. irreg. como *sentir.* Ipahintúlot; ipáyag. || Konsintihin. || Paniwaláan; sampalatayanang párang túnay ang anomán. || Tiisin; paraánin. || r. Magtiisan; magparaanan. || Magkunsintihan. || Palayáin ang sarili.

CONSERVA. f. Kusilbâ; bukhâyô, at alinmang bunga nang káhoy na minatamís.

CONSERVAR. a. Ingatan; alagang huag masirá ang anomán. || Magkusilbâ, magmatamís. || r. Manatili; mamalági. = *con salud.* Manatiling malakás ang katawán ò waláng sa kit. = *en salud.* Manatili sa lakás nang katawán.

CONSIDERADO, DA. p. p. nang *considerar.* adj. Mapagwari.

CONSIDERAR. a. Bulaybulayin isipin; nilayin; kurúin; unawain. || Warin. || Masdang maigi. || r. Maggalangán; magpítaganan.

CONSIGNA. f. mil. Mangà utos nang púnô, na ibinibigay sa bantay, ò sa namúmunô sa isang lugal. || Hud-yatan.

CONSOLACIÓN. f. der. nang *consolar.* Kaáliwan; pagaaliw.

CONSOLAR. a. irreg. como *acordar.* Aliwin; libangin. || Abuluyan; arapunin. = *(a uno) de un trabajo.* Aliwín, ò abuluyan (ang isá) sa isang kasiyáan, ó kahirapan. = *en su aflicción.* Aliwin sa kaniyang kadalamhatian. || r. Maaliw; malibang. || Maglibang. ||

CON

Magáliwan. || Maibsán nang hírap. = *con los ejemplos (de otro)*. Maaliw ng mangá halimbáwâ (nang ibá). = *en los estudios*. Malibang ó maaliw sa paga-áral.

CONSOLIDAR. a. Pagtibayin. || met. Iulí; pagugnayín ang nasirâ, na pagtibayin. || r. Magtíbay na lálô ang anománg bágay, para nang paglibi-gan, pagsasama, etc.

CONSONAR. n. irreg. como *acordar*. Mátuno. || Magkátuno, ó magká-akmâ ang boses nang mangá instru-mento. || met. Magkábagay; magká-ayos.

CONSORTE. com. Ang karámay at kasama nang ibá sa isang bágay ó kapalaran. || Asawa. || pl. for. Magka-kasamang nakikipagusap.

CONSTANCIA. f. Katiisán. || Pa-nanatili. || Katibayan at katapatang loob sa mabuting akálâ.

CONSTANTE. p. a. nang *constar*. Túnay; totoó; may. || adj. Matiis; hindî nagbábago; matíbay na loob; matiyagâ; tapat na loob. = *en la adversidad*. Matiis sa kasaiiwaang pálad.

CONSTAR. impers. Túnay; ma-ging totoó. || Málagak; mákintal; má-titik ó másulat ang anomán na mag-luat, úpang magamit kung kailangan. || Magkaroon nang...: v. gr. MAY-ROONG *dalawang bahagi*, CONSTA *de dos partes*, etc. Kung nauuna ó ná-huhuli sa preposición *de* ang kahulu-ga'y: *makurô; maháñgô*: v. gr. *Sa nása-bi na ay NAKÚKURÔ ò NAHÁHAÑGONG, de lo dicho CONSTA que*, ó *CONSTA de lo dicho que*, etc. = *por escrito*. Násusulat, ó másulat. = *en tal libro*. Mátitik, ò nakasulat sa gayong libró.

CONSTERNACION. f. der. nang

CON

consternar. Pagkasindak. || Malaking pagkatákot at pamamanglaw ng loob. || Tákot; pagkágikla.

CONSTIPACIÓN. f. der. nang *constipar*, at *constiparse*. Sipón.

CONSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Ipundar; itayô; itátag. || Maging... || r. Mátayô; mábangon ò mápun-dar.

CONSTREÑIR. a. irreg. como *teñir*. Pilitin; pigipitin. || r. Magpumí-lit; magpilitán. || Mapílit. || med. Itihin. || Maghírap nang pagdumí.

CONSTRUCCIÓN. f. der. nang *construir*. Paggawâ; pagyári.

CONSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Gumawâ; magtayô ng anomán, para nang isang simbahan, tulay, bá-hay, etc. || Isalin; ihúlog ang isang wí-kâ sa ibá. || r. Magtayô nang anomang taán sa sarili: v. gr. NAGTAYÔ AKÒ *nang isang barongbarong NA PARA SA ÁKIN, ME CONSTRUI una choza*.

CONSUEGRO, GRA. m. y f. Ka-balayi; balayi.

CONSUELO. m. Kaáliwan; aliw; galak. || Towâ.

CONSULTAR. a. Magtanong; su-mangúnî. = *à los sabios*. Sumangúnî sa marurúnong. = *con los prácticos*. Mag-tanong sa mangá sanay. || r. Magsan-gunián. || Magwaring mabuti bago gu-mawâ nang anomán.

CONSUMADO, DA. p. p. nang *consumar*. y adj. Lubós; puspós. Kung tawo ang sinásabi, lubhang bihasa. || Tapós; utás. Kung ang sinásabi ay ang masasamang gawâ. || pl. m. Sa-baw nang lamán nang bakang bátâ, manok at ibá pang totoong masustan-sia, na ipinakákain sa may sakit at nang lumakás agad. = *en filosofía*.

CON

Lubhang marunong, ò lubós ang dú-nong sa filosofía.

CONSUMAR. a. Tapusin; sayu-rin; lubusin ang anomán. || r. Matubós; madalisay ang buti ng anomán.

CONSUMIR. a. Ubusin; tutugin; uturin; tapusin. || Sa misa ay kanin nang pàri ang kámahalmahalang katawán nang ating P. Jesukristo. || met. Hapisin; pagpighatiín. || r. Maütod; mapugnaw; maubos. ||

|| Mahapis; malaglag ang katawán sa malaking pagalaala. || Matuyô; mangáyayat. = *al fuego*. Maubos sa apoy = *con la fiebre*. Malaglag ang katawán sa lagnat. = *en la soledad*. Mayamot; malungkot sa pagiiisá. = *de fastidio*. Mamuhî; ó mabugnot sa pagkayamot.

CONSUNCIÓN. f. der. nang *consumir*. Pagkapugnaw; pagkatútog. || Pangangáyayat; pagkatuyô nang katawán.

CONTACTO. m. Pagkakádaiti; pagkakáumpog; pagkakásagi. || Pagkakáwanki; pagkámukhá.

CONTADO, DA. p. p. nang *contar*. y adj. Bihirá; madálang. || Tiyak. — *al contado*. mod. adv. Káliwaan nang báyard. — *de contado*. mod. adv. Pagdaka; agadagad.

CONTAGIAR. a. Makáhawa ng sakit. || met. Makáhawa; ó makahikáyat sa ibá sa masamang halimbáwa.

|| r. Máhawa. || Magkáhawa. = *con, del roce*. Máhawa sa pagkádaite ó pagkásagi. = *por el roce*. Máhawa dáhil sa pagkásagi ó pagkádaite.

CONTAGIOSO, SA. s. y adj. Nakáhahawa.

CONTAR. a. irreg. como *acordar*. Bumílang; ó bilangin. || Kuéntahin.

|| Salitín; ibalitá ang anománg totoo

CON

ó hindi. || Maghatid dumápit. || Isama; ipakibílang ang sínoman sa kalágyan ó klasing kinádarapatan. — *Contar por hecha alguna cosa*. fr. Aríin; ò ipalagay na parang nangyari na, ó yári na ang anomán. — *Contar los días, las horas, los momentos*. fr. met. Mainip. = *por los dedos*. Bilángin sa dalíri. = *con los muertos*. Ipakibílang sa patay; kalimutang lubós ang sínoman. = *a su hermano lo acaecido*. Ibalítá, ò sabihin sa kaniyang kapatid ang nangyari. = *con sus fuerzas*. Uma-sa sa kaniyang lakás. = *por verdadero*. Aríling totoo.

CONTEMPLACIÓN. f. der. ng *contemplar*. Pagmamasid; pakikisama.

CONTEMPLAR. a. Masdán; siasatin; unawáin; bulaybulayin. || Panimbangán; suyúin; pagbigyang loob. = *a un niño*. Suyúin ang isang bátá. = *en la misericordia divina*. Bulaybulayin ang awâ nang Dios. || r. Pagmasdang mabuti ang sarili. || Magpákitaang lpob.

CONTEMPORÁNEO, NEA. adj. Kapanahón; kasabay na nabúhay.

CONTEMPORIZAR. n. Makiugáli; makibágay. = *con su hermano*. Makibágay sa kaniyang kapatid.

CONTENDER. n. irreg. como *ascender*. Bumábag; bumunó; humámok. || Makipaglamas. || met. Magtalo; magusap. = *con los coherederos*. Maki-pagusap sa mangá kamana. = *sobre alguna cosa*. Makipagtalo; makipagbabag úkol sa anomang bágay.

CONTENER. a. irreg. como *tener*. Malulan; magkasia ang isang bágay sa isá; másilid. Ginágamit namang párang *recíproco*. || Sumaklaw. || Maglamán. || Pigilan; harangin; su-

CON

pilin. | r. Mápaloob ang isang bágay sa ibá. || Masaklaw. || Magpigilán; magpígil. || met. Magpígil nang loob. || Tumígil. = *en sus deseos*. Magpígil ng kaniyang mangá násá.

CONTENIDO, DA. p. p. nang *contener*. y adj. Mahinahon; mapagpígil. || m. Lulan; ó nakalamán.

CONTENTAR. a. Magbigay lugod. || r. Matuwá; malugod. || Umayor. = *con su suerte*. Umayon sa kaniyang pálad.

CONTENTO, TA. adj. Masayá ang loob; naliligaya; natútuwá; nalúlugod. || m. Tuwá; lugod.

CONTESTACIÓN. f. der. nang *contestar*. Pagsagot; sagot; pakli; tugón.

CONTESTAR. a. Sumagot; tumugón. || Patotohanan; ayunan ang sinásabi nang ibá. || Pagtibayin ang anomang sinabi. = *a la pregunta*. Sumagot sa tanong; ó sagutin ang tanong. || n. Máayos; máagpang ang isang bágay sa ibá. || r. Sagutin ang sarili. || Magságotan. || Magtalo.

CONTESTE. adj. Nagkákaisa; magkákaisa; mákaisa. Sinásabi sa mangá saksing nagkákayon, at sa mangá sagot nilá.

CONTIENDA. f. Pagaaway; pagtatalo.

CONTIGO. pron. pers. ablat. ng *singular*. Sa iyó; kasama mo; sa siping mo.

CONTIGÜIDAD. f. Pagkakálapit; pagkakásiping.

CONTIGÜO, GÜA. adj. Kadaiti; kasiping; kalapit. = *al ardin*. Kasiping, ó katabí nang hálamanan.

CONTINENCIA. f. Pagpígil nang kalooban sa masamang hílig; panginílin.

CON

CONTINENTE. p. a. nang *contener* ó *contenerse*. Naglálaman; naglúlulan; nagpígil. || m. Kinálalamnan nang anomán. || Pagmumukhá; bikas; anyó.

CONTINUACIÓN. f. der. nang *continuar*. Kadugtong; katapusán. || pagpapatúloy; pagtatapós nang anomán.

CONTINUAR. a. Ipatúloy; itagpós ang anomang pinamulán. || Manatili; mamalági = *en su puesto*. Manatili sa kaniyang kinálalagyan. = *por el buen camino*. Magpatúloy, ó mamalági sa mabuting daán. || r. Magpatúloy; kumálat.

CONTINUO, NUA. adj. Walang likat; lági; tuloy. || Panay. || Nagkákadugtong dugtong.

CONTONEARSE. r. Guminday; gumiraygray; kumindí.

CONTONEO. m. Gíray; ginday; kindí.

CONTORCER. a. irreg. como *torcer*. Pilipitin; ikiling. || r. Mamilipit; magpilipit; kumiling.

CONTRA. prep. Laban sa ó kay: v. gr. CONTRA *Juan*; LABAN KAY *Juan*. || Sa harap; tampak; nakaharap, ó paharap; sa may: v. gr. *Itinayô ko ang aking báhay nang PAHARAP*, ó *TAMPAK sa hilágâ, he levantado mi casa CONTRA el norte*. || m. Pagsalangsang; pagsalungat. || Kalaban. || f. Kapinsalaan; kadáhilanan. -- *En contra*. m. adv. Laban sa; salungat sa.

CONTRABANDISTA. m. Estrabiador.

CONTRABANDO. m. Estrabio.

CONTRACCIÓN. f. de *contraer*. y *contraerse*. Pangungúrong nang mangá lítid.

CON

CONTRACORRIENTE. adv. de m. Pasubâ sa agos.

CONTRADECIR. a. irreg. ger. *contradiciendo*: p. p. *contradicho*: pres. ind. *contradigo*, *contradices*, *contradice*, *contradicen*: perf. *contradije*, *contradijiste*, *contradijo*, *contradijimos*, *contradijisteis*, *contradijeron*: fut. *contradiré*, *contradirás*, *contradirá*, *contradirémos* etc.: imperat. *contradice* tú, *contradiga* él, *contradigamos* nosotros, *contradigan* ellos: subj. *contradiga*, etc.: imperf. *contradijera*, *contradiria*, *contradijese*, etc.: fut. *contradijere*, etc. Salangsangín; sowayín; salungatin; itakwil; pasinungalingan ang sinásabi nang kápowâ. || r. Magsálungatan; magkontrahan.

CONTRADICCIÓN. f. der. nang *contradecir*. Pagsalangsang; pagkontrá; pagsoway. || Pagkakásalungat; pagkakátalo nang anómán.

CONTRADICTOR, RA. m. y f. Masówayin; mapangontrá.

CONTRAER. a. irreg. como *traer*, Pagpisanin; paglakipin. || Liitán; iklián; urungan. || Magkaroón. — *Contraer matrimonio*, fr. Magasawa. — *Contraer amistad*. Makipagíbigan. — *Contraer deudas*, fr. Magkautang. = (*amistad*) *con su igual*. Makipagíbigan sa kapantay niyá. — *Contraer mèritos*. Magkaroón ó mapuspós nang karapatán. *Contraer vicios*. Sumamá ang ugáli; maging bisioso. — *Contraer enfermedad*. Magkasakit. || r. Mangúrong; mangundot.

CONTRAHACER. a. irreg. como *hacer*. Gagarín; parisan; howaràn; tularan. || r. Magkonowari; magpangap.

CONTRAHAZ. f. palab. comp. nang prep. *contra* at s. *haz*. Kabalikán.

CON

CONTRAPELO (Á). mod. adv. Pasalungat sa ánit. || met. Pabaligtad; pabalik.

CONTRAPENSAR. n. irreg. como *acertar*. Magbago; magibá nang akálá.

CONTRAPESO. m. palab. comp. nang *contra*, at *peso*. Panimbang. || Kátig; pakaway.

CONTRAPONER. a. irreg. como *poner*. Ihárang; isabat; iharap na ilaban. || Isúrot; icoteho ang isang bágay sa ibá = (*una cosa*) á, *con otra*. Isabat ò ihárang ang iang bágay sa ibá. || r. Málaban; másalungat ang isang bágay sa ibá. || Magkásalungat.

CONTRARIO. m. Kalaban; katalò; kaáway; kagalit; kaagaw. || adj. Laban; násasalangsang; ó nálalaban. || met. Nakasisirâ. = á, *de muchos*. Nálalaban sa marami. — *al contrario*. mod. adv. Pasalungat; pabaligtad. — *Llevar la contraria*, fr. Salungatin; salangsangin.

CONTRASEÑA. f. palab. comp. nang *contra* at *seña*. Hodyatang líhim na siyang agad ipinagkákakilala. || Tandang líhim na ikákikilala. || Pa-pletang may tandâ, na ibiníbigay sa nasa sa loob ng teatro, kung ibig lumabás at nang mákilala kung bumalik.

CONTRASTAR. a. Labagin; salangsangin.

CONTRATAR. a. Kumuntrato; ó gumawâ nang kontrato. || Mangalálal. || r. Magkontrato; magyári ng trato.

CONTRAVENCIÓN. f. der. ng *contravenir*. Pagsalangsang; paglabag sa kautusan.

CONTRAVENENO. m. palab. comp. nang *contra*, at *veneno*, Lunas;

CON

ó gamot na laban sa lason. || Pag-iingat na ginámit úpang málayô sa pangánib; ó mailagan ang anomang kasiraán.

CONTRAVERNIR. n. irreg. como *venir*. Sumuway; sumalangsang; lumabag sa kautusán,=*á la ley*. Labagin ang ley.

CONTRIBUCIÓN. f. der. nang *contribuir*. Ambag; buís. || Pagambag.

CONTRIBUIR. n. irreg. como *huir*. Umambag; bumuís. || met. Tumúlong; umabúloy—*Contribuir ó contribuirse á, para tal cosa*. Umangbag; ó umabúloy sa gayong bágay. =*con dinero*. Umabúloy nang salapi.

CONTRICIÓN. f. Pagsisísing nagbúbuhat sa pagíbig sa Dios nang higit sa lahat nang bágay.

CONTRISTAR. a. Hapisin; pagpighatiín. || r. Malumbay; mahapis.

CONTRITO, TA. adj. May pagsisísing *contrición*.

CONTROVERSIA. f. Pagtatalo; ó pagtatalotalo sa pamagitan nang mangá argumento.

CONTRVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Ipagmatowid; ipakipagtalo; matuiran; salangsangin.

CONTUMELIA. f. Pagalimura; pagalipustang mukháan; ó tálampakang pagláit.

CONTUNDENTE. p. a. nang *contundir*, y adj. Pangbugbog; nakabubugbog.

CONTUNDIR. a. Bugbugin; pagpasáin sa hampás. || r. Magbugbugan.

CONTURBACIÓN. f. der. nang *conturbar*. Pagkabalisa; pagkaguló ng loob.

CONTURBAR. a. Balisahin; ligaligin. || met. Guluhín ang loob. ||

CON

r. Mabalisa. || met. Magulò ang ka-looban.

CONTUSIÓN. f. Bugbog; pasâ.

CONVALECENCIA. f. Pagbabagong lakás, ó pagsasaúlî nang lakás nang isang bágon gáling sa sakit. || Báhay ú *hospital* na pinagpápalakasan nang gáling sa sakit.

CONVALECER. n. irreg. como *agradecer*. Magpalakás ó magsaúling lakás ang gáling sa sakit. || met. Ma-naúlî sa isang bayan ò sa isang tawo, ang dáting lakás ò kaginhawahang nawalâ =*de la enfermedad*. Lumakás, ó gumaling sa sakit.

CONVALECIENTE. p. a. nang *convalecer*. s. y adj. Nagpápalakas.

CONVECINO, NA. adj. Kalapit; karátig. || s. Kaapidbáhay.

CONVENCER. a. Hikayating pitin, na magbago nang akálâ ang isâ.

|| Papaniwalâin. || Probahán; ó patotohanan sa ibâ ang anomán, na anopa't huag matutulan. || r. Maniwálâ; ó paniwalâan ang katotohanan nang anomán.=*con las razones*. Maniwálâ sa pamagitan nang mangâ katuwiran.=*de la razón*. Maniwálâ sa katuwiran.

CONVENCIÓN. f. Típanan; pinagkásunduan. || Pagkakáisa; pagkakáayos. || Pagtitipán.

CONVENCIONAL. adj. Pinagkásunduan; pinagusapan.

CONVENIBLE. adj. der. nang *convenir*. Masúnurin.

CONVENIENCIA. f. Pakinábang; túbô. || Típanan; tratong pinagkáisan. || Kaghinhawahan; kalayaán: v. gr. *Juan es amigo de su* CONVENIENCIA, *si Juan ay maibigín sa kaniyang* KALAYAÁN Ó KAGINHAWAHAN. ||

CON

Hánapbúhay. || pl. Kayamanan; pakinábang; kaginhawáhang tinátangap sa anomán.

CONVENIENTE. p. a. nang *convenir*. adj. Mabuti; bágay; lápat; akma; úkol.

CONVENIO. m. Tipán; sálitaan; trato.

CONVENIR. n. irreg. como *venir*. Umayon; mákaayon; máakma. || Mábagay; máayos; máukol; dápat; márapat. || Umabúloy; ó dumaló; magtitipon sa isang lugal. || impers. Kailangan, ò magin kailangan; mábagay ó bagay na. = *(una cosa) al pueblo*. Mára-pat, ó mábagay ang isang anomán sa bayan. = *con otro*. Umayon, ò mákaayon nang ibá. = *en pasear*. Umayong magpasial. || r. Magkábagay; magkáayos; magkásundò. = *à, con en lo propuesto*. Umayon, ò magkáayon sa ipinalagay, ó palagay.

CONVENTO. m. Báhay na tirahan nang katipunang mangá fraile, ó monja.

CONVENTUAL. adj. der. nang *convento*. Náukol sa konvento. || m. Fraileng ang tirá ay sa kombento. || Fraileng fransiskano na may renta ó pagáarí.

CONVERGER. n. mat. Magkápi-san sa isang lugal ò punto, na magkátatagpò ang maráming gúhit na matuwid.

CONVERSACIÓN. f. der. nang *conversar*. Sálitaan; pagsasálitaan. || Panayam.

CONVERSAR. n. Magsálitaan; magúsap; magpanayam. || Sumama sa ibá; ó tumirá sa kasamahan nang ibá. = *con alguno*. Makipagsálitaan; ó pumisan sa ibá. = *sobre materias de*

CON

religion. Makipagúsap nang úkol sa religion. = *en materias fútiles*. Magsálitaan nang walang kabuluhanng bágay. = *à gritos*. Magúsap nang pasigaw = *en voz baja*. Magúsap nang marahan ó paanás.

CONVERSIÓN. f. der. nang *convertir*. Pagbabalik loob. || Pagbabago; pagiibá nang anomán. || Pagiging...

CONVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Baguhin; ibahín. || Gawing... || Papagbaliking loob. || Yowí sa ibá; gawing ibá; ó ihúlog sa ibá ang anomang bágay. = *à otro objeto la cuestion*. Yowí sa ibang bágay ang sálitaan. = *(la hacienda) en dinero*. Salapiín ang pagaáring lupaín ò hacienda. || r. Magbalik loob, || Magbago. || Maging...; máowí sa ibá ang anomán. = *à Dios*. Magbalik loob sa Dios. = *(la alegría) en llanto*. Máowí (ang galak) sa iyak.

CONVEXO, XA. adj. Kukob umbok ò mataás ang gitná.

CONVIDAR. a. Anyahan; yayáin; akitin; pigingín. = *à comer à uno*. Anyahang kumáin ang isá. = *con dinero à alguno*. Alayan nang salapi ang sinoman. || r. Humandog; umálay. || Maganyahan.

CONVITE. m. Pagaanyaya. || Piging.

CONVULSIÓN. f. Kilig na may halong paghihigpit at pangungúrong nang mangá istid.

CONYUGAL. adj. Náukol sa magasawa.

CONYUGES. m. pl. Ang magasawa. Kung minsa'y ginagaanít sa singular, sa isá sa magasawa.

COOPERACIÓN. f. der. nang *cooperar*. Pagtúlong; ó pagtutulungan.

COO

COOPERAR. n. Tumúlong. = *à alguna cosa*. Tumúlong sa anomán. = *con otro*. Tulungan ang ibá; ó tumúlong na kasama nang ibá.

COOPERARIO. m. Katúlong; kasama sa paggawâ.

COOPERATIVO, VA. adj. Nakatútulong.

COORDINAR. a. Husayin; itala-tag. || Pagakmaín; iakmâ. || r. Magkâ-akmâakmâ; magkâhusayhusay.

COPA. f. Basong may paá; kopa. || Kapisanan nang sangâ nang kâhoy na buhay. || Ang ulo nang sambalilo. — *Irse de copas*. fr. fam. Maguutot.

COPERA. f. Lugal na lalagyán, ó tatagoán nang mangâ kopa.

COPETE. m. Ang buhok na nakatayô sa noó. || Pálong na balahibo sa tuktok nang ibon. || Kilíng nang kabayo, na nakalaylay sa noó. || Pamúting dinúkit na kâhoy, na inilalagay sa tuktok nang mangâ salamin, aparador, etc. || met. Ang taluktok ng bundok. || Sá sorbete ay ang tumpok na lumálampas sa bibig nang kopa.

COPIA. f. Kasaganâan; karamihan nang anomán. || Salin nang isang súlat, retrato, etc. || Huad.

COPIADOR. m. der. nang *copia*. Tagapagsalin. || Salinán. Sa mangâ komersiante ay ang librong pinagsá-salinan nang súlat; etc.

COPIANTE. p. a. nang *copiar*. Tagasalin; nagsásalin. Lalong karaniwang *sustantivo masculino*, kung gamitin.

COPIAR. a. Sumalin; ó isalin. || Isulat ang idinídikta nang ibá. || Howarân. = *del original*. Salinin sa *original*. = *á plana renglón*. Salinin ang isang súlat nang kamukhangkamuk-

COP

hâ nang sinalinan ang dami ng renglón, na huag magkulang at lumabis man. Sinásabi namán sa bagay na lápat na lápat sa pinagkakailanganan.

|| r. Maghúwaran; maggágaran.

COPIOSO, SA. adj. der. ng *copia*. Sagánâ; marami.

COPLA. f. poét. Dalit.

COPLEAR. n. Magdalit.

COPO. m. Binuyó; ó kakamal na bulak, lana, etc. na susulirin. || Lugal na masinsín nang lambat. || Kablót na anomán. || Ang pagkopo sa sugal.

COPÓN. m. aum. nang *copa*. Kopang malakí. || Ang kopang gintô ó pílak na pinagtátagoan nang Santísimo. || aum. nang *copo*. Palakopô sa sugal, etc.

COPUDO, DA. adj. der. ng *copa*. Mayábong.

CÓPULA. f. Táli, ó pagkakátali nang dalawang bagay. || Pagapid ó pakikialam nang lalaki sa babayi ó nang babayi sa lalaki.

COQUETA. f. Babaying dáhil sa kapalalóan ó sa anomán, ay nagpíplilit makahalina sa marami, at hindi mápaise ang pagíbig. || Ang pâlô nang palmeta sa pâlâd nang kamay.

CORAJE. m. Tápag; lakás nang loob. || Gálit; poot; panggigigil.

CORAL. m. Korales: ito'y sa dàgat tumútubô. || adj. Náukol sa korales. || m. pl. Kuintás na korales. — *Ser fino como un coral, ó mas fino que un coral*. fr. fam. met. Lubhang matalas; lubhang suítik ó lubhang matalino.

CORAZA. f. Balúti; sapyaw.

CORAZÓN. m. anat. Púsô. || met. Tápag; lakás nang loob. || Pagíbig; kabutihan; ó kagandahan nang loob. ||

COR

Ang úbod; ó gitná nang anománg bágay.—*Blando de corazón*. fr. Mahábágin; maáwain.—*Cobrar corazón*. fr. Tumápang; lumakás ang loob.—*de corazón*. mod. adv. Túnay; tapat; palamán sa loob.

CORAZONADA. f. der. nang *corazón*. Tibok, ó kutog nang púsô.

CORCOVA. f. Kakubáan; kabukután.

CORCOVADO, DA. adj. y s. m. y f. Kúbâ; bokot. || adj. Pilipit; kukob. Kung ang sinásalitâ ay mangá bagay.

CORDAL. f. Bagang, na huling tumútubô sa tawo.

CORDEL. m. Lúbid; kitang, etc.

CORDELAZO. m. aum. nang *cordel*. Hampás nang lúbid; halubid.

CORDERO, RA. m. y f. Anak ng tupa: *cordero* ang táwag hangáng sa magkaroón nang sangtaóng edad, at paglampás diyo'y *borrego* namán hangang sumápit sa dalawang taón. || met. Maámô; mabábang loob; lubhang mabuting kalooban.

CORDIAL. adj. Taós sa púsô; túnay; dalisay. || Náuukol sa púsô.

CORDILLERA. f. Taludtud ng bundok na nagkákasunod; kapisanan nang maraming bundok.

CORDURA. f. Kabáitan sa anomán; kabutihan nang ísip; kaingatan.

CORMA. f. Kulmá na ikinákabit sa paá nang bilangô. || met. Kasikián; bágay na nakakíkimi sa paggawâ ng anomán.

CORNADA. f. der. nang *cuerno*. Suag. || Súgat nang suág.

CORNAMENTA. f. Mangá sūngay nang isang háyop.

CORNEAR. a. Suagín; manuag.

COR

CORNUDO, DA. adj. der. nang *cuerno*. Sungáyán; ó may sungáy. || m. met. Lalaking inuulol nang asawa.

CORONA. f. Korona; pútong. || Tuktok nang ulo. || Satsat nang pári. || Kaharián. || met. Dangal; puri; karángalan.

CORONACIÓN. f. der. nang *coronar*. Pagpupútong nang *corona* sa isang hari. || Katapusán; hangahan ng isang gawâ.

CORONAR. a. Koronahan; putungan nang *corona*. || met. Tapusin; lubusín ang kayarián nang anomán. || met. Papurihan. = *con, de flores*. Putungan ó koronahan nang bulaklak. = *por monarca*. Koronahang gawing hari. || r. Magsoot nang *corona*. — *Coronarse de gloria*. met. Mapuspòs nang ligaya at karángalan, dáhil sa mangá gawang mabuti, tanyag at tángi.

CORONILLA. f. der. nang *corona*. Tuktok nang ulo.

CORPORAL. adj. der. nang *cuervo*. Náuukol sa katawán. || s. pl. Káyong inilalatag nang pári sa ibábaw nang *ara* nang altar, at siyang pinagpápatungan nang *hostia* al *cáliz*.

CORPÓREO, REA. adj. der. ng *cuervo*. May katawán, ó náuukol sa katawán.

CORPULENCIA. f. der. ng *cuervo*. Kalakhàn nang pangangatawán.

CORRAL. m. Bakuran. || Baklad; bunuhan. || Kural nang háyop; kulungan. || Bákod.

CORREA. f. Sintás na balat.

CORREAJE. m. der. nang *correa*. Kapisanan nang mangá sintás na balat, ó lahat nang sintás na balat na kasangkapan sa anomán.

COR

CORRECCIÓN. f. der. nang *corregir*. Pagbáti; pangúsap; pagsaway.

CORREDERA. f. der. ng *correr*. Lugal na pátakbuan nang kabayo. Tinátawag namang *carrera*, *hipódromo* at ito'y siyang lalong kagamitán ngayón. || Ang pangibábaw, ó lalaki nang gilingan. || náut. Lúbid na panúkat nang natátakbo nang sasakyán. || fam. Ang alkagueteng babayi.

CORREDIZO, ZA. adj. der. ng *correr*. Talihabsô; talibugsô.

CORREGIR. a. irreg. como *pedir*. Itumpak ó alisin ang maling nakalagay sa anomán; husayin. || Pangusapan; batfin. || Parusahan. = *con rigor*. Pangusapan, ó parusahan nang magibat. || r. Magbago nang ugáli; magpakahúsay. || Maghinahon. || Magpangusapan; magbatián. = *de una falta*. Baguhin, ó alisin sa sarili ang isang kamalian.

CORREOSO, SA. adj. Malambot at makúnat, na baluktutín may di nabábalì.

CORRER. n. Tumakbó. || Humábol. || Tumitis ang pawis. || Tumagistís ang lúhâ. || met. Umàpaw; umagos. || Umánod; dumáloy ang anomang bágay na lusaw. || Kumálat. || Kung kalákip nang preposición *con* ang kahuluga'y: *mamahálâ*; *managot*. v. gr. *Akò ang NAMÁMAHALÁ ò NANÁNAGOT nitò, yo CORRO CON esto*, etc. || Usigin. || Maging kailangan: v. gr. *KAILANGANG malaki*; ó *hindì maitálayong*, *CORRE prisa*. || a. fam. Agawin; looban. || met. Hiyain; aglahiin. || Arrendahin, = *a caballo*. Tumakbong nakasakay sa kabayo. = *(un velo) sobre lo pasado*. Kalimutan, ó ipatáwad ang nakaraan na. = *al cuidado*

COR

(*de alguno un negocio.*) Málagay sa ilálim nang panamahálâ ó pananagot (nang sínoman ang isang negocio). = *a rienda suelta*. Magpatakbo nang lubhang matulin. — Pálulong ng walang tuto sa masasamang hílig. = *con desgracia*. Datnán nang kasakunaán sa kaniyang mangá lákad, na huag mápanuto alinmán. = *con alguno* (*bien ó mal*). Magkaroón nang pakikisama sa kangínoman (na mabut-ó masamá man.) || r. Mahiyâ; makuti-yâ; magdamdam. || Magtakbuan; magtákan. || Magbiroán; magkutyán. || imp. Kumálat ang balítâ. = *de vergüenza*. Makutyâ sa pagkahiyâ. = *de una falta*. Ikahiyâ ang isang kakulangán. = *por una culpa*. Mahiyâ dahil sa isang sala.

CORRESPONDENCIA. f. Pagkáayos; pagkáakmâ nang isang bágay sa ibá. || Pagiibigan. || Pagsusulatán.

CORRESPONDER. n. Guman-ting loob. || Máaboy; mátoka sa isá ang anomán. || Mábagay. = *a los beneficios*. Gantihin ang mangá pagpapálâ. = *(los hechos) a, con las palabras*. Máakmâ (ang mangá gawâ) sa mangá salitâ. = *(la gravedad) en un abogado*. Mábagay (ang kapormalán) sa isang abogado. || r. Magsulatán; ó makipagsulatán; magúsap sa súlat. || Magiibigan; magmàhalan. = *con los enemigos*. Makipagsulatán sa mangá kaaway.

CORRESPONDIENTE. p. a. ng *corresponder*. adj. Bágay; úkol. || Kaúkol; katugón. || m. Kasulatán: ito'y hindì lubhang kagamitán na para ng salitang *corresponsal*.

CORRESPONSAL. m. Kasulatán.

COR

CORRIDO, DA. p. p. nang *correr*. y adj. Nahiyâ; nápahiyâ. || met. Táwong matalas at malakí ang ná-lalaman sa mundò.

CORRIENTE. p. a. nang *correr*. Tumátakbò; nagtátatakbo. || f. Agos nang túbig. || met. Takbò; lákad; kalakaran nang anomán. || adj. Madali. || Malinaw. || Kalat. || Kaugalián. || Kasalukuyan; ó lumàlakad (na buan ó taon).

CORROMPER. a. Baguhin; siráin ang pagkáyari ó kalágayan ng anomang bagay. || met. Hibúin; lamuyutin ang isang babayi. || met. Siráin ang mabubuting kaugalián. || Sumúhol, ó magálay nang kualtá, etc. || Bulukin. || n. Bumàhò; mabulok. || r. Masírá; mabulok. || met. Sumamá ang ugáli.

CORRUPCIÓN. f. der. nang *corromper*. Pagkasírá; pagkabulok nang anomán. Kabulukán. || Báhò. || Súhol. || met. Bisíong nápasok sa kaugalián, pananalitá, etc.

CORRUPTIVO, VA. adj. der. nang *corromper*. Pangbulok; nakabúbulok.

CORRUPTO, TA. p. p. irreg. nang *corromper* at *corromperse*. Bulok; nabulok.

CORRUPTOR, RA. m. y f. Má-ninirá nang mabubúting ugáli, etc.

CORTABOLSAS. m. palab. comp. nang *corta*, at *bolsas*. fam. Tekas.

CORTADERA. f. Kasangkápang pamùtol nang mañit na bakal. || Pamùtol nang báhay pukyutan.

CORTAFRÍO. palab. comp. nang *cortar*, at *frio*. m. art. Kasangkapang pamùtol nang bakal na malamig.

CORTANTE. p. a. nang *cortar*.

COR

Nakapúputol; nakagigilit. || m. Magkakarné.

CORTAPLUMAS. palab. comp. nang *cortar* at *plumas*. m. Panasá nang pluma.

CORTAR. a. Putulin; gilitín; hiwáin; gilgilín; patirín; etc. || Sa larò nang baraha ay *alsahín*. || Harangín; pigilín; sansaláin ang lákad ó takbò nang anomán. || met. Sabarín; putlin ang isang sálitaan; ó pagpupúlong. || Iklián; magiwan nang ilang bahagi nang sàsabihin, para nang IKLIÁN ang isang sermón, *CORTAR un sermón*; etc. || Litohín. || Hiyáin. || Wahín. — *Cortar de vestir*. fr. Tabasan nang damit; itabas. — met. Siráan ng puri; libakín ang kápowâ. — *Cortar los aires*. fr. Lumipad. — *Cortar los brios, ó los humos*. fr. Pababaing loob; supilin. = *da raiz*. Bunlotín nang sapol sa ugat. = *(una pierna) al en fermo*. Putulan (nang isang paá) ang may sakit. = *por la rodilla*. Putulin, ó tabasin sa túhod. || r. Masugatan; magsugatán. || met. Malitó; huag makapangúsap dáhil sa gúlat ó pagkahiyâ. — *Cortarse vestidos*. fr. fam. met. Magsiraán nang puri. — *Cortar por lo sano*. Tiaking tunguhin ang talagang sáitaan, na huag maglingóng likod.

CORTE m. Talim nang espada, kampil, etc. || Pagpútol; tabas. || f. Alay; paglilingkod; pagestimá; at niwíwikâ. *Hacer la CORTE uno, mag-ALAY; pagLINGKURÁN ang isa*. || Báyan ó lugal na tintirahan nang Hári. || Kapisanan nang lahat nang ábay nang Hári. || Ábay.

CORTEDAD. f. Kaiklián; kauntían. || met. Kamangmangán; kaumirán; kaiklián nang ísip. || Karuagán;

COR

kakimián. = *de medios ó de recursos.* fr. Kasalatán nang pagkabúhay; kahirapan. || Hiyá; tákot. || Kadaglián.

CORTÉS. adj. Bihasang makipag-kápowa tawo; magalangín; masúyô sa kápowa.

CORTESÍA. f. der. nang *cortès.* Gálang; kagalangán. || Sa sú'at ay, ang mangá salitang magálang na inilálagay sa unahán nang firmá. || Regalo; biyáyâ; kaloob.

CORTEZA. f. Balat; banákal; úpak. || met. Kabastusán; kakulangán nang mabuting kaugalián at pinag-aralan. || Piraso nang tinápay; keso, etc.

CORTEZUDO, DA. adj. der. ng *cortexa.* Mabalat; makapal ang balat. || met. Bastós.

CORTINA. f. Tábing; panábing. || met. Ang nakakàkanlong; ó nakátatabing sa anomán.

CORTINAJE. m. der. nang *cortina.* Kapisanan nang mangá kortina.

CORTO, TA. adj. Kúlang; maikli; kapós. || Maliit. || Kákauntî. || Suman-dali. || met. Umid; kimi; takót; mahihiín. || met. Maikli ang ísip, ó pinag-aralan. || met. Kúlang nang dilá, ó hín-di marúnong magsaysay nang ná-lalaman, ó nang na sa loob, etc.—*A la corta ó á la larga.* mod. adv. Má-laon at mádalî; bukas makalawá, = *de genio.* Maikli ang ísip = *en dar.* Dama't magbísbigay; ó marámot.

CORVA. f. Alakalakán nang paá.

CORVO, VA. adj. Hubog; baluk-tót. || m. Kaláwit.

COSA. f. Bágay na anomán. || Pag-ísip; hâkâ. || Pangyayari; kababalag-hán; etc. || Balítâ; salitâ. = *de.* fr. Hálos; humigit kumúlang, = *de entidad,*

COS

fr. Bágay na mahalagá, ó malakí. = *de ver.* fr. Nádarapat panuurín; dápat pagtakhán.—*Muchas cosas á tu padre.* Maráming kumustá sa iyóng amá.—*Cosas del otro jueves.* fr. Lú-mang balítâ, ó matandang bágay; kasinungalingán.

COSCORRÓN. m. Untog; páló sa ulo.

COSECHA. f. Ani. || Pagaani. || met. Kasaganaán.

COSECHAR. a. Umani; anihin.

COSER. a. Tahiin; tumahî; tutusín. || met. Iugnay; ikamá; ikabit. || Salantaín: v. gr. *SALANTAÍN sa twâ,* *COSER á puñaladas* = (*la boca*) *á alguno.* Tapalan ang bibig nang isá; suhulan, ó baláang huag magsalitâ. || r. Matahî; maboô. = *á,* *con otros.* Dumátig nang dait na dait sa ibá.

COSIDO. p. p. nang *coser.* y m. Tahiin; tahi = (*uno*) *con otro.* Nagkákatahi.

COSQUILLAS. f. pl. Kilitî; kalamkam.

COSQUILLEAR. a. fam. Kilitiín; kumilitî. || Pagalitin.

COSQUILLO. m. Pagkilitî; pagkalamkam.

COSQUILLOSO, SA. adj. der. ng *cosquillar.* Makilitiín. || met. Lubhang maramdamin at madaing magálit.

COSTA. f. Halagang ibinabayad sa anomán. || Kahoy na pangbuli ng sapín. || náut. Dalampásig; ó baybay dagat || pl. for. Mangá gastos, na nagúgol sa úsap.—*Condernar en costas.* fr. Hatulang magbáyad nang lahat nang nagúgol sa isang úsap.

COSTADO. m. Tagiliran. — *Estar de costado.* fr. Nakatagilid.

COS

COSTAL. m. Súpot, ó bayong na malakí. || Pamaikpik nang lúpâ; ó písón.—*Esa es harina de otro costal.* fr. Iyán ay ibá na.—*Vaciar el costal.* fr. Ipaháyag ang inillihim.—*Estar hecho un costal.* fr. fam. Mápakatabâ.—*Estar hecho un costal de huesos.* Mápakapayat.

COSTAR. n. irreg. como *acordar*. Maghalagang...; ó magkahalagang... v. gr. *Ito'y HALAGANG sampuonng piso, esto CUESTA diez pesos; NAGHÁHALAGANG isang salapi, CUESTA cuatro reales.* || met. Makapagpahírap; makapagkasa-kit; makapagpagastá: v. gr. *Ang batang iya'y NAGPÁPAHIRAP; ó NAKAPAGPÁPAGASTA sa akin nang malakí, ese niño me cuesta mucho.* || Maghírap ng paggawâ nang anomán; ó gawín ng masúkal sa loob para nang PINAGHÍHIRAPAN KONG lubhang sulatin ang kuadernong iyán, mucho me CUESTA escribir ese cuaderno.

COSTEAR. a. Pagkagastahán; panggugulan. || Mamaybay dagat.

COSTILLA. f. Tadyang. || met. y fam. Pagaári; kayamanan. || fam. Ang babáying asawang sarili.—*Medir á uno las costillas.* fr. Palóin ang isá; hampasín.—*Sacar á uno las costillas.* fr. Papagkagastahín nang malakí ang isá; papagbayarin nang lampás sa halagá.

COSTILLAJE. m. der. nang *costilla*. Kapisanan nang lahat nang tadyang.

COSTO. m. Halagá; gúgol; pagkábili; bilí. || met. Hirap; pagal.

COSTUMBRE. f. Kaugalián; ugáli; ásal. || Kagáwian; anyô. || Ang panahón ó regla nang babayi. || pl. Kaugalián.

COT

COSTURA. f. Tahî. || Pananahî. || Pagkàtahî.

COSTURERA. f. der. nang *costura*. Babaying mananahî.

COSTURÓN. m. aum. nang *costura*. Tahing magaspang. || Piklat na halatâ at malakí.

COTA. f. Balutí.

COTEJAR. a. Pagsurutin; paghowarín; pagparising tingnán. || Subukin; ulusin, kung sa takalán.—*(la copia) con el original.* Isúrot ó ikotejo, (ang salin) sa original.

COTIDIANO, NA. adj. Araw-araw; umúlit sa arawáraw; nangyari ó ginágawâ sa arawáraw.

COVACHA. f. dim. nang *cueva*. Yungib, ó kuevang maliít. || Táhanang maliit at marumí.

COYUNTURA. f. Kastikasuan. || met. Pagkakataon. || Pagkakalakip; pagkakásama—*Hablar por las coyunturas.* fr. fam. Magsasalitâ nang malabis; magtatabil.

COZ. f. Sípâ; síkad nang háyop. || Tadyak. || Síkad nang baril ò kanyón. || met. Upasálâ; kalapastanganan.

CRÁNEO. m. anat. Bungô; ó bao uang ulo.

CRÁPULA. f. Pagkalangó; kalasingán. || Kalibugan.

CRAPULOSO, SA. adj. der. ng *crápula*. Mapaglangó. || Malibog.

CRASITUD. f. Katabaán; tabâ. || met. Kalakihán.

CRASO, SA. adj. Matabâ; makapal. Kung kalàkip nang sustantivo *error, ignorancia* at ibá pa, ang kahuluga'y *malakí, dakílâ, malabis*, etc.

CREACIÓN. f. der. nang *crear*. Paglalang. || Ang boong nilalang.

CRE

CREAR. a. Lumalang; lalangin.

CRECER. n. irreg. como *empobrecer*. Tumúbô; lumakí; tumaás; lumagô. || Sumagánâ; kumapal; dumami. = *en virtudes*. Lumagô, ó mäsulong sa kabáitan.

CRECIENTE. p. a. nang *crecer*. Lumá aki. || f. Paglakí. = *de la luna*. Ang panahong magmulâ sa bágong buán hangang palábâ.

CRÉDITO. m. Paniwálâ || Paútang. || Puri; dangal; fama, ó mabuting ngalan. — *Dar crédito*. fr. Maniwálâ; sumangpalataya.

CREDO. m. Ang dasal na sumásampalataya. — *Cada credo*. fr. fam. Sa towitowina; sa báwa't sandali. — *En un credo*. mod. adv. Sa isang sandali; sa isang kisap matá.

CRÉDULO, LA. adj. der. nang *creer*. Paniwalain. Madalás gamiting parang *sustantivo* sa *masculino*.

CREENCIA. f. der. nang *creer*. Paniniwálâ; pananampalataya. || Religión, ó sektang sinúsunod nang isá; at sinásabi: *Ibâ ang RELIGIÓN* ó *SÉCTA nang mangá moro kay sa atin*, *los moros son de diversa* CREENCIA *que nosotros*.

CREER. a. Paniwaláan; sampalattayan. || Magakálâ; maniwalâ; maghinágap nang anomán. || Aríng totoó ang anomán. Kung kalákip nang mangá modo adverbial, *á macha martillo; á ojos cerrados; á piés juntillas; á puño cerrado; á ciegas*, ang kahuluga'y *paniwalâang matibay* ó *maniwalang matibay*. = *en Dios*. Sumampalataya, ò umasa sa Dios. || n. Maniwálâ; sumampalataya = *le habla durias*. Maniwálâ sa salisalitâ.

CREMA. f. Laknip nang gatas.

CRE

CREPÚSCULO. m. Liwayway; ò liwánag bago sumíkat ang áraw at kung makalubog na. || met. Unang paggití nang bait.

CRESPO, PA. adj. Kulot. Kaugaliang sa buhok wikáin. || met. Galit. || met. Pananalitang mahírap kurúin, dáhil sa pagkakáakmang sadyang dinilimán.

CRESTA. f. Palong. || Tuktok na balahibo, nang manok at nang ibang ibon, na parang pálong. || Taluktuk nang matataás na bundok.

CRÍA. f. Pagaalágâ sa háyop, ísdâ; etc. || Pagákay nang inahin sa kaniyang mangá anak. || Ákay; bulô; inakay. || Katipunan nang lahat nang ákay nang isang inahin, na ipinanganak na sabaysabay. || met. Ang sangol na pinasuso nang magiiwi.

CRIADA. f. Alilang babaye. || met. Pamalópalô naag damit.

CRÍADO, DA. p. p. nang *criar*. y adj. na kung kasama nang mangá adverbiong *bien* ó *mal* at ibang ganangitô, ay ikinákapi sa tawong may mabuti ò masamang *pinagalaran*: v. gr. *Si Juan ay isang tawong may mabuting pinagalaran*, *Juan es un hombre BIEN CRIADO*, etc. || m. Alilang lalaki.

CRIADOR, RA. m. y f. der. ng *criar*. Tagapagalágâ; nagpalakí sa isâ; nagiwi. || m. Maykapal; maylalang sa lahat; ang Dios. || f. Sisiwa.

CRÍANZA. f. Pinagalaran; kagalangán; galang; kabutihan nang ugáí. Karaniwang lakipan nang salitang *buena*, sa kahu'ugang *mabuting pinagalaran*, etc., at kasama nang *mala*, sa kahulugang *masamang pinagkaugalián; masamang*

CRI

pinagalaran, etc.

CRIAR. a. Lumalang. || Kumathâ. || Magpasuso; magiwi; magkandilî. || Magalâgâ; magpatabâ nang háyop. || Magtúró. || met. Magbigay daán; ó magbigay dahilán || Magtátag; magtayô.—*Criar carnes.* fr. Tumabâ.= *á los pechos.* Pasusuhin. Kalingain ang isá nang tánging pagmamahál. = *con leche de cabras.* Palakhín sa gatas nang kambing. = *en buenas costumbres.* Palakhín sa mabuting kau-galián.

CRIARSE. r. Lumakí; tumaás; lumagô. || r. Tumúbô; sumipot; sumíbol.= *en buenos pañales.* Lumakí sa kaghinhawahan ó sa kayamanan: lumakí sa mabuting kaugalián.

CRATURA. f. der. nang *criar*. Alinmang bágay na nilalang; para nang tawo, háyop, ibon, etc. || Ang sangol. || Bata.

CRIBA. f. Bithay.

CRIBADURA. f. der. nang *criba*. Pagbithay; binithay.

CRIBAR. a. Bithayín. || r. Mabit-hay.

CRIN ó CRINES. f. Kiling ng háyop.

CRISTAL. m. Búbog. || Salamín.

CRISTIANAR. a. der. nang *cris-tiano*. fam. Binyagán. || r. Magbinyag.

CRISTIANDAD. f. der. nang *cris-tiano*. Kakristianuhan. || Pagtalima sa mgá kautusán ni Kristong Panginoón.

CRISTIANISMO. m. der. nang *cristiano*. Kakristianuhan. || Pagka-kristiano.

CRISTIANO, NA. adj. der. ng *Cristo*. Nauukol sa religiong kris-tiana. || m. y f. Binyagan, na tumá-talimang lubós kay Kristo.

CRU

CRITERIO. m. Ísip; pagkukúro; bait.

CRUCIFICAR. a. der. nang *cruz*. Ipákô nang padipá sa kurús. || met. y fam. Pasakitan nang malabis. || r. Mamatay na nakapákô sa kurús.

CRUCIFIJO. m. der. nang *crucificar*. Larawan nang ating P. Jesukristong nápapakô sa kurús.

CRUCIFIXIÓN. f. der. nang *crucificar*. Pagpapákô; ó pagpaparipá sa kurús; pagkápakô sa kurús. || Pagpa-pasakit sa sarili.

CRUDO, DA. adj. Hilaw. || met. Mabanġis; walang áwâ. || Panahong malabis ang lamig. || Mahirap.

CRUEL. adj. Mabanġis; gánid; walang áwâ; mabagsik. || met. Hindi matiís; malabis: v. gr. *HINDI MATIÍS ó MALABIS ang lamig nang panahón, el tiempo hace un frio* **CRUEL**=*con, para, para con su esposa.* Walang áwâ sa kaniyang asawa.= *de condicidn.* Mabagsik ang paguugáli.

CRUELDADE. f. Kabanġisán; kawalan nang áwâ; kabagsikán. || met. Kawalan nang túrip; dí karunungan kumilala nang utang na loob. || Kasamaán. || Kasaliwaáng palad.

CRUJIDO. p. p. nang *crujir*. m. Ugong; lagutok; háging nang anoman sa pagkabásag, pagkabaak, etc.

CRUJIR. n. Lumagutok; humáging sa pagkabáli, pagkabaak, etc.

CRUZ. f. Kurós. || Dipá. || met. Bigat; hirap; kasakitan; dalamhátl. — *Estar en cruz.* fr. Magdipá. — *De la cruz á la fecha.* fr. Búhat sa púnô hangang dulo.

CRUZAR. a. der. nang *cruz*. Ikurús; ó ipahálang nang pakurús ang anomán sa ibábaw nang ibá. || Pag.

CUA

kurusín. || Tawirín ang alinmang daán, párang, flog, etc. = (*la cara*) à *alguno*. Tampalín; suntukín sa mukhá ang isá. = *los brazos*. Ihalokikip. || r. Magkabit; ó maglagay sa dibdib nang kurús nang pagkakaballero. || Magkákurus. || Magkádagandagan; magkápatongpatong; magkàsalsalabat ang maráming bágay. || Magkásalubong. = *de brazos*. Maghalokikip. = *de caballero*. Magsuot nang kurús ng pagkakaballero. = *de palabras*. Magbàti. Magtalo; magsálitaan nang magibat.

CUADRA. f. Salas, ó kabahayáng maluang nang isang bàhay. || Caballeriza.

CUADRADO. m. der. sa latín. Panyito nang kilikili nang bárô || geom. Parisukat. || arit. Ang *producto* nang isang número, na iminultiplikang minsan sa kaniyá rin, para ng *veinte y cinco*, na *producto* nang *cinco* sa kaniyá rin. — *De cuadrado*. mod. adv. Lubhang mabuti. || DO, DA. adj. Parisukat. || Magaling; lubós. || Matikaskas; matowid ang tayô.

CUADRAGENARIO, RIA adj. May ápat na puong taón.

CUADRAGÉSIMA. f. der. sa latín. Kurismá.

CUADRAGESIMAL. adj. der. sa latín. Náuukol sa kurismá.

CUADRAGÉSIMO, MA. adj. der. sa latín. Ápat na puô: ó ikápat na puô. || Náuukol sa kurismá.

CUADRANGULAR. adj. der. sa latín. Ápat ang pánulukan; ó may ápat na pánulukan.

CUADRAR. a. Parisukatín; ò gawing parisukat. || n. Mátapat; maukol; máakmâ ang isang bágay sa ibá. ||

CUA

Mágustuhan. = (*una cosa*) à *alguno*. Mábagay, ó maukol (ang isang bágay) sa isá. = (*lo uno*) con *lo otro*. Maaakmâ (ang isá) sa isá; magkàakmâ. || r. Towirín ang tindig; ó tika-san ang tindig.

CUADRIENIO. m. Ápat na taón. Gáling itó sa latín.

CUADRIFORME. adj. der. ng latín. May ápat na hitsura: ó may ápat na mukhá; tabas parisukat.

CUADRIL. m. anat. Butó nang balakang.

CUADRILÁTERO, RA. adj. der. nang latín. May ápat na sampad.

CUADRUPELAL. adj. der. ng latín. May ápat na paá. || Náuukol sa háyop na ápat ang paá.

CUADRÍPEDE. adj. y

CUADRÚPEDO, DA. adj. der. nang latín. Háyop na ápat ang paá. Ginagamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*.

CUAJAR. a. Papamuoín ang anomang bágay na lusaw. || met. Balutin nang pamuti ang anomán, na halos huag makita, kundî ang pamuti lámang. || n. met. y fam Mangyari; kamtán ang anomán. || fam. Màiibigan, mágustuhan: v. gr. *Si Juan ay hindi ko NAIIBIGAN*, *Juan no me CUAJA*. || n. Sikmúra nang háyop na ápat ang paá. || r. Mamuô; kumintay; magkintay. = *á uno la sangre*. Mamutlá ang isá sa tákot; mágulat.

CUAL. pron. rel. Na: v. gr. *Ese es el camino por EL CUAL se puede llegar al fin deseado, iyàn ang daán na ikararating sa ninànasang hanganan*. || part. interrog. ¿Alín? ¿Sino? v. gr. *De estos dos hermanos, ¿CUAL es el mas cuerdo?* ¿Dito sa dalawang

CUA

magkapatid; ¿SINO, ó ALÍN *bagá ang lalong mabait?* || Kung anó; gayón dín, (ang kahulugán niyá sa pagpapis *u oraciones comparativas*); at sa kahulugang ito'y láging kasama nang partícula *tal*: v. gr. CUAL *es Pedro*, TAL *es Juan*; KUNG ANÓ *si Pedro*, ay GAYÓN DÍN *si Juan*; ó GAYÓN DÍN *si Pedro*, KUNG ANÓ *si Juan*. || Kung inúlit sa isang paraang tinatawag na *disyuntiva* nang mangá gramático; ay kaisá nang ating ang isa ó ang iba: v. gr. *Tengo muchos libros*, CUALES *de latín*, CUALES *de romance*, mayroon akong maraming libro ANG IBA'Y *latín*, ANG IBA'Y *kastilá*; *de estos tres hombres no hay donde escoger*, CUAL *loco*, CUAL *necio*, CUAL *borrachero*, sa tatlong tawong ito'y walang mapili, ANG ISA'Y *ulol*, ANG ISA'Y *hunghang*, ANG ISA'Y *manlalasing*. Sa wikang kastilá ang unang *cual* ó *cuales* ay kaisá nang *uno*, at ang ibang náhuhuli ay kaisá nang *otro*. = *de ENTRE ellos?* SINO sa kanilá?

CUALQUIER. adj. y

CUALQUIERA. adj. Sinoman; alinmán; anomán; ó balang na. = *de los dos*. Sinoman sa dalawá.

CUANDO. adv. de t. Kung; nang; noon; niyón. || part. interrog. ¿Kailán? Ginagamit namang kapara nang ating kung minsa'y: v. gr. *Siempre anda riñendo*, CUANDO *con los criados*, CUANDO *con los hijos*, láging nangáaway, KUNG MINSA'Y sa mangá alilá, KUNG MINSA'Y sa mangá anak. — *Cuando mas, ó cuando mucho*. mod. adv. Magpakáluat; magpakaláon. — *De cuando en cuando* mod. adv. Manaká naká; maminsanminsán. — *De cuando acá?* Magbúhat kailan? Anó ang da-

CUA

hilan? Paano iyàn?

CUANTÍA. f. Halagá. || Dami. || Kamáhalan; pagkaginoó.

CUANTIAR. a. Halagahan; lagyán nang halagá.

CUANTIOSO, SA. adj. der. nang *cuanta*. Marami; sagáná. || Mayaman.

CUANTO, TA. adj. na kasama ng *tanto* kung gamitin sa pagpapis, at sa unahin nang sustantivo inilalagay, kaisá nang ating kung gaano; marami; gaya; gayón dín: v. gr. CUANTOS *libros hay en ese armario* TANTOS *en el otro*; ó TANTOS *libros hay en ese armario*, CUANTOS *en el otro*: KUNG GAANO *ang libro sa armarióng iyán* ay GAYÓN DÍN *ang na sa kabilá*; ó ANG DAMI *nang nariang libro sa armarióng iyán* ay GAYÓN DÍN *sa kabilá*, etc. || interj. Karami; kakapal: v. gr. ¡CUANTOS *hombres!* ¡KARAMING *lalaki!* ¡KAKAPAL *na lalaki!* ¡CUANTA *gente!* ¡KAKAPAL ó KARAMING *tawo!* || interrog. ¿Ilán? Gaano? Magkano? v. gr. ¿CUÁNTOS *son tus hermanos?* ¿ILÁN *ang kapatid mo?* ¿CUÁNTO *arros has traído?* ¿GAANONG *bigás ang inihatid mo rito?* ¿CUÁNTO *vale este sombrero?* MAGKANO *ang sombrero ng itó*. || Madalás na kaisá nang salitang *lahat*: v. gr. *Lee CUANTOS libros ve, binabasa* ANG LAHAT *nang librong makita*; *quiere CUANTO le ofrezca*, ibig ANG LAHAT *nang idulot sa kaniyá*. || Balang: v. gr. *Arroja CUANTO come*, isinúsuka BALANG *kanin*, ó LAHAT *nang kanin*. — *Cuanto mas que* fr. Bukod sa; tángi sa. — *Tanto cuanto*. fr. Kaunti; kapatak. v. gr. *Dame UN TANTO CUANTO de vino*, bigyán mo akó nang KAPATAK *na alak*. CUARENTA. adj. num. card. Ápat na puó.

CUB

CUARTA. f. Ikapat na bahagi ng anomán.

CUARTO, TA. adj. núm. ord. Ikaápat. || ni. Ikaápat na bahagi. || Silid. || Kualtá. || pl. Salapi; pananalapi. — *Cuarto ó cuarto*. mod. adv. Untiuntí. — *Cuarto sobre cuarto*. fr. Lahát nang salapi; boong halagá na walang kulang muntí man. — *Ser de tres al cuarto*. fr. Masamang lubhá; walang halagang anomán.

CUATRALBO, BA. adj. Kabayo, ó alinmang háyop na putí ang ápat na paá.

CUATRERO. m. Magnanákaw nang háyop.

CUATRO. adj. num. card. Ápat. || m. Ang número 4. — *Mas de cuatro*. fr. Marami; lubhang makapal na bilang. CUATROCIENTOS, TAS. adj. num. card. Ápat na daán.

CUBA. f. Tunel, ó bariles na sisi-dlán nang álak. || Salitang ipinanggit sa lasing.

CUBERO. m. der. ng *cuba*. Mangagawâ nang tunel ó bariles.

CUBIERTA. f. Takip; suklob; panambil; kulandong; kàrang; kulubong; bálot. || met. Dahilán.

CUBIERTO, TA. p. p. nang *cubrir*. Natátakpan; balot. || m. Ang huego nang kutsara, kutsilió, tinidor na inilálagay sa pagkáin. || Ang inilálagay na pingan, kutsara, kutsilió, tinidor, tinápay ó kanin, baso at servilleta, sa harapán nang bálang isá nang umú-upô sa pagkáin. Tinátawag ding *cubierto* ang isang pingang may kasamang servilleta, ó bandehang may takip na servilleta, na ipinagdúdulot ng tinápay, biscotso, etc. sa mangá refresco. || Báhay, ó lugal na may bubong

CUC

na nasísilungan. || Ang mangá úlam na páminsanang iniháhayin sa mesa. — *Ponerse á cubierto*. fr. Magtágô; umilag sa pangánib. || adj. Tagô; kanlong; lhim.

CUBRIR. a. Takpán; tabunan; atipán; bubungán. || Balutin. || Kalupkupan. || Pagtakpán. || Dumbán, ó punín nang dumí. || Mapunô; mabálot: v. gr. *Fulano viene cubierto de polvo, lodo, etc.; si Fulano y dumating na punô ó balot nang alikabok, putik, etc.*

|| Lukuban, ó asawahin nang háyop na lalaki ang babayi niyá. || Damtán. || Pindungán; kulubungán. || Batbatín. = *de, con ropa*. Balutin nang damit, damtán; takpán nang damit. = *de óprobio*. Siráan nang puri; hiyaín. = *de grande*. Suután sa harap nang hári ng karángalang *pagkagrande*. || r. Mag-suot nang sombrero. || Magtakip; magkulandong; magtalukbong; mabàhaw; magkulubong. || Magdamit; ó magbálot. = *con, de ropa* = Magdamit; magkulubong nang damit; ó magbálot nang damit. = *de grande*. Magsoot; ó tumangap nang karángalang *pagkagrande* sa harap nang hári.

CUCARACHA. f. Ipis.

CUCLILLAS (EN.) mod. adv. Tingkayad; ó patingkayad.

CUCHARA. f. Kutsara; sandok.

CUCHARADA. f. der. nang *cuchara*. Kasandok; ó ang malulan, ó lulan nang isang sálok nang kutsara ó nang sandok. || met. Sabad sa sálitaan. — *Meter su cucharada*. fr. met. Sumabad; makiáhok sa hindi dápat pakialamán.

CUCHARATEAR. n. Halúin nang sandok; pagsasandokin. || met. Makitalamítam sa hindi dápat paki-

CUC

alamán; sumabad. = *en todo*. Makitalamítam sa lahat.

CUCHICHEAR. n. Bumulong; umungot sa taingá nang ibá, sa isang hárapan.

CUCHILLA. f. Espada; itak; hapak. || Hibás nang sapatero, na panghiwá nang kátad. || *poët.* Espada; panggapas.

CUCHILLADA. f. der. nang *cuchilla*. Tagá; iwá. || Babag; tákapan.

CUCHILLAZO. m. aum. nang *cuchillo*. Tagá; iwá.

CUCHILLERÍA. f. der. nang *cuchillo*. Lugal na gagawán, ó pinagtítindahan nang kutsilió. || Ang opisiong mangagawá nang kutsilió.

CUCHILLERO. m. der. nang *cuchillo*. Mangagawá nang kutsilió; magkukutsilió.

CUCHILLO. m. Gúlok; itak; sundang; pisaw; kampit. || met. Súsog ng damit, na tulis ang tabas.

CUELMO. m. Suló.

CUELLIANCHO, CHA. adj. palab. comp. nang *cuello*, at *ancho*. Malápad ang liig.

CUELLICORTO. TA. adj. der. ng *cuello*, at *corto*. Maikli ang liig; sikig.

CUELLIERGUIDO, DA. adj. palab. comp. nang *cuello* at *erguido*. Matuid ang liig; nanínigas ang liig. || met. fam. Mayábang; palálô.

CUELLIESTRECHO, CHA. adj. palab. comp. nang *cuello* at *estrecho*. Makítid ang liig.

CUELLILARGO, GA. palab. comp. nang *cuello*, at *largo*. Mahábang ang liig.

CUELLITUERTO, TA. adj. palab. comp. nang *cuello*, at *tuerto*. Pilipit ang liig; baliling.

CUE

CUELLO. m. Liig; kuello.

CUENTO. m. arit. Isang libonglibo. || Salitâ; ~~ba~~nitâ. || Sitsit; enredos; bàsagulo.

CUERDA. f. Písí; lúbid; hapín; pitik. || Kuerdas nang biguela, alpá, etc. || pl. Ang mangá lítid nang kawatán nang tawo.

CUERDO, DA. adj. May pagíisip; may bait. || met. Mabait; nagbubulaybulay muna bago gumawá ng anomán. || Marúnong; matalino.

CUERNA. f. Súngay nang háyop, na guinágawang sisidlán nang túbig ó álak nang mangi pastol. || Súngay || Tambùli

CUERNO. m. Súngay. || Tulis; pánulukan. || Tambùli. || pl. Mangá tulis nang anomán, na tabas sùngay. — *Poner los cuernos*. fr. Magtaksil ang babayi sa kaniyang asawa.

CUERO. m. Kátad; balat. || met. y fam. Mapaglasing; malakás uminom. Madalás sabihing *estar hecho un cuero*, langó; ngúni't lálô ang salitang *pellejo*. — *En cueros*, ó *en cueros vivos*. mod adv. Hubad; walang damit na anomán. — *Dejar á uno en cueros*. fr. Hubarán; alisán nang pagkabúhay.

CUERPO. m. Katawán. || Tíkas; tayó nang katawán; bayawang. || Ang kapisanan nang lahat nang tawong namámayan ó nanínirahan sa isang lugal, bayan, etc. || Bangkay; ngúni't sa kahulugang ito'y madalás sabihing *cuervo muerto*, *cuervo presente*, etc. || mil. Batallón; pulutong nang sundalo na kasama ang kanilang púnô. || Kung libró ang pinagúusapan ay bawa't isang libró ó tomo: v. gr. *Ang gayong librería y mayroong dalawang libong*

CUE

TOMO nang *libró, tal librería tiene dos mil CUERPOS de libro.* || Ang kapal ó nipis nang mangá káyong sutíá, lana, etc. v. gr. *Ang káyong itò ay MANIPIS, este tejido tiene POCO CUERPO etc.* || Lakí nang anomán.

CUERVO, m. Owak.

CUESCO. m. bót. Butó nang bu-
nga nang káhyo, na paris nang man-
sana, santol, etc. || fam. Ang utot: na
kung tawagin nang malilínis magsa-
litá ay *pluma*.

CUESTA. f. Dalisdís; dahilig na lú-
pâ. || Pangitlak ng salapí; panghihingi
nang ambag.—*Cuesta abajo*. mod. adv.
fam. Palusong sa bundok.—*A cuesta*.
mod. adv. Pasán; dalá sa balikat.

CUESTIÓN. f. Tanong; ó salitang
palagay, úpang maabot ang katotoha-
nang íbig mahúlo. || Áway; babag; pag-
tatalo; pagtatalalan.

CUESTIONABLE. adj. der. nang
cuestionar. Alangán; páisipan; pagtá-
talan, ó mapagtátalan.

CUESTIONAR. a. Pagtalan; magtaltalan.

CUEVA. f. Yungib; longib; lungá.
= *de ladrones*. met. Báhay na pánulu-
yanan nang masasamáng tawo.

CUIDADO. p. p. nang *cuidar*. y
m. Íngat; pagkakalíngâ. || Sipag. || Pa-
mamahálâ. || Kabá; takot; aligamgam
nang loob.—*Estar de cuidado*. fr. Ma-
lubhá; mabigat ang lagay.—*Cuidado*
conmigo. Mag íngat sa akin.

CUIDADOSO, SA. adj. der. nang
cuidado. Maíngat; makalíngâ. || Mali-
nis. = *con, para con un enfermo*. Ma-
kalíngâ sa isang may sakit. = *de su ha-
cienda*. Maalágâ sa kaniyang pagaari.

CUIDAR. a. Íngat; alagaán; pa-
mahalaan. || n. Mamahálâ; magpumí-

CUL

lit. = *a uno*. Alagaán, ó pagsilbihán ang
isá. = *de algo*. Íngatan ang anomán.
|| r. Magíngat; magpakahúsay; paka-
alagaán.—*Cuidarse de...* fr. Lumayó,
ó umilag sa...

CUITA. f. Hapis; pighatí; dalam-
hatí; hinagpís. || Násang mahigpit.

CUITADO, DA. adj. der. nang
cuila. Nagpipighatí; naháhapís; ma-
lungkot. || Abâ; salang pálad. || *Dungô*;
duag.

CULADA. f. der. nang *culo*. Bag-
sak nang puit sa pagkápaupô.

CULANTRILLO. m. bot. Damò
na gayón din ang táwag natin.

CULANTRO. m. bot. Kulantro.

CULATAZO. m. der. nang *culata*.
Saksak nang kulata. || Sikad nang ba-
ril sa pagputok.

CULEBRA. f. Ahas. || Bíró.

CULEBREAR. a. Lumákad na
magpaahasahas; kumiwalkiwal.

CULINARIO, RIA. adj. Náukol
sa kusínâ.

CULO. m. Puit. || Tumbong, ó bu-
tas nang puit. || Pigí nang háyop. Là-
long karaniwang táwag ay *ancas*. —
Volver el culo. fr. Magtakbó.

CULPA. f. Sala; kasalanan.

CULPABLE. adj. der. ng *culpar*.
May sala; nakágawá nang sala. || m.
Ang may sala.

CULPADO, DA. p. p. nang *cul-
par*. y s. y adj. May sala; ó nagká-
sala.

CULPAR. a. Bigyang sala; sisihin;
paratangan. = (*a uno*) *de omiso*. Para-
tangan, ó salahín (ang isang) tamad.
= (*el atrevimiento*) *en otra persona*.
Iparatang (ang kapangáhasan) sa íbang
tawo. = *por haber faltado*. Sisihin dá-
hil sa pagkukúlang.

CUM

CULTIVADOR, RA. m. y f. Manglilinan; magsasaka.

CULTIVAR. a. Bagbagin; arorohin; ó linangin ang lupâ. || Sakahin.

|| Tubán. || Kung kasama nang mangá nombreng *talento, ingenio, memoria*, ay *sanávin* ó *linañgin* ang mangá sanka na itò nang kalolowa, ó magáral.

|| Kung kasama nang mgá nombreng *las artes, las ciencias, las lenguas* ang kahuluga'y *magsanay sa kanilá*. || r. Magáral; ó linangin ang sariii.

CULTIVO. m. Paglinang; pagsaka. || met. Pagtuturò; pagaàral.

CULTO. m. Gálang; paggálang. || Pagsambá. || adj. Marúnong; malinis sumalitá ó sumulát. = *divino*, ó *religioso*. Pagsambá sa Dios. || adj. Magálang; marúnong makipagkápowâ; bihasa.

CULTURA. f. der. nang *culto*. Paglinang nang lupâ: kung ang sinásabi ay paraán nang pagsasalitá; *kagandahang sumabi*. || Karunungan; pagsisikap sa anomang ikaliliwanag nang isip. || Karunungan makipagkápowâ tawo; kagandahan nang kilos.

CUMBRE. f. Taluktok nang bundok. || met. Kadakiñan.

CUMPLEAÑOS. m. Áraw na kaganakan sa isá, at kaganapan ng bilang nang taong nalakaran.

CUMPLIDO, DA. p. p. nang *cumplir*. adj. Sagánâ; marami; labis. || Lubós. || Magálang; mahinhin ang kilos at marúnong makipagkápowâ. || m. Kagalangán. || Sundalong kumplido.

CUMPLIMIENTO. m. Pagtupad; katúparan. || Ang pagaalok ó pagaalay, na nagbubuhay sa pakikipagkápowâ tawo; ó sa kagalangáng tinataglay na-

CUN

tin sa ating kápowâ. || Katapusán; táning na panahón.

CUMPLIR. a. Tumupad; gumanap. || Hustuhin ang anomán; tagpu-sin. = *la palabra, ò con la palabra*. fr. Tuparin ang pangákô. || n. Maki-pagkápowâ tawo. || Magbáyad nang utang. || Makasapat; magkásiya. || Matapos ang táning. = *con alguno*. fr. Tuparin ang katungkulan sa kápowâ. = *por su padre*. Iganap ang kaniyang amá; ò gumanap sa lugal nang kaniyang amá. || r. Mangyari; matapos. = *en uno (el pronóstico)*, Mangyari sa isá (ang húlâ).

CUMULO. m. Buntón. || Dungit; tuktok. || met. Kasaganáan; karamihan.

CUNA. f. Duyan; aluyán. || met. Bayan ó lupang tinubúan nang isá. || met. Láhi; anak; ò líping pinag-buhatan. || met. Ugat; ó pinagmulán nang anomán.

CUNAR. a. Alúin; ó iugoy sa duyan ang bátâ.

CUNDIR. n. y r. Kumálat; lumipánâ; lumagánap. Lálô na kung mansá ó dungis ang sinásabi. || Dumami. || a. Ikálat; isábog ang baliá ó sabisabí, etc.

CUNÁ. f. Kunyás; kálang, tások; sabat.

CUNADA. f. Hípag.

CUNADO. m. Bayaw.

CUNO. m. Tatak. || Hulmahan; panatak: || met. Tabas, ó hitsura.

CURANDERO. m. der. nang *curar*. Mangagamot na hindi nagáral.

CURAR. a. Gamutín; pagalingín ang sakit. || Magasín; magdáing nang isdâ ó karné. || met. Pagalingín ang damdam nang kalooban. || n. y r. Gu-

CUR

maling sa sakit; humusay; bumuti; lumakás. = *con baños*. Gumaling sa palígô; ó maggamot nang palígô. = *de una enfermedad*. Bumuti; ó gumaling sa isang sakit. = *en salud*. Magingat ó lumayô sa ipagkakasakit.

CURIOSEAR. n. Sumiyásat ng búhay nang may búhay. || Magayos; maglinis.

CURIOSIDAD. f. Násang makáalam, makatalastás, ò mátuto ng anomán. || Sínop; siyásat; linis. || Bágay na mainam, ó bihirang mákita.

CURIOSO, SA. adj. Mausísâ; masiyásat. || Malinis; maayos. || Maingat; masínop. || Kakaibâ; tángi. || Mapilit; matiyagâ. = *de noticias*. Mausísâ; ó magustuhin sa balítâ. = *por saber*. Mapilit sa pagkátuto; matiyagâ sa pag-sisiyásat nang anomán.

CURVO, VA. adj. Hubog; baluktot.

CUSER a. Tahiín nang masamá; pagkubotkubotín; etc.

CUT

CUSTODIA. f. Tànod; bantay. || Pagtatànod; pagaalágâ. || Pagaampòn.

CUTÁNEO, NEA. adj. Náuukol sa balat nang tawo.

CUTIS. m. ó f. anat. Ang balat ng tawo. = *atezado*. Kayumanging balat.

CUYO, YA. adj. y pron. poses. y relat, na tánging hindi iniáagpang sa náuuna sa kaniyang salitâ, kundî sa sumúsunod sa kaniyâ, bagamán dinádawit ang sa kaniyâ'y nangúnguna, at sa áting wíká ang katapat niyâ'y: *na ang kaniyang, ó na may ári nang*. v. gr. *Ang lúpâ, NA ANG KANIYÁNG mañgá pananim ay maínam; la tierra, CUYOS plantíos son hermosos; ang babayi, NA MAY ÁRÎ nang sombalilo, la mujer, CUYO es el sombrero etc. Ang cuyo dito ay kaisá nang de quien, de la cual, etc. || Sa tanong ay kaisá nang kañgino, ó kanino nang áting wíká: v. gr. ¿KANGINO ang bahay na itó? ¿CUYA es esta casa? ¿KANINO ang mañgá pangyong iyan? ¿CUYOS son esos pañuelos?*

CH

CHA. m. Ang tsá.

CHABACANADA. f. Libak; tuyà.

|| Wikang patuyà.

CHABACANAMENTE. adv. m. Patuyà.

CHABACANERÍA. f. Kabastosán. || Kawalán nang ayos.

CHABACANO, NA. adj. Bastós.

CHABETA. f. Sabat na bákal. || met. y fam. Bait; pagiisip: v. gr. *Perder la CHABETA, masirâ ang BAIT ó ang isip; maulol.*

CHABORRA. f. fam. Babáying may labing limá hangang dalawang puông taón.

CHACOLOTEAR. n. Pumilápi-latok ang patos na bákal nang paá ng kabayo, dáhil sa kalowagán ó kakulangán nang pákô.

CHACOLOTEO. m. Pilatok, ó pagpilatok nang patos na bákal nang paá nang kabayo.

CHACOTA. f. Pagkakaingay at pagkakatawá, na may hálóng táwanan at biruán. || Bíró; aglahí.

CHACOTEAR. n. Magbiruán ng

maingay, at may hálóng sálitaan at táwanang malakás.

CHAFARRINADA. f. Dungis, ó mansang nakapangit.

CHAFARRINAR. a. Dungisan ang anomán; papangitin; siráin.

CHAMBÓN. m. Ang mangmang sa larô, ó hindi marunong lumarô. || fam. Mangmang sa pinagaralan ó sa anománg tungkol.

CHAMBONADA. f. der. nang *chambón*. Kamangmangán; di karunungan.

CHAMORRA. f. fam. Ulong ku-tipio ó ahit.

CHAMUSCAR. a. Salabin, ó isálab. || Idarang. || met. Dalain; pagalitín; palibhasáin. || r. Masálab. || Mag-sálabsaban, ó mag amoy asó ang úlam.

CHAMUSCO. m. y

CHAMUSQUINA f. fam. Pag-sasálab; pagdadarang. || met. y fam. Away; pagtatalo.—*Oler á chamusquina.* Magamoy sálabsaban; magamoy sunog.

CHA

CHANCEAR. n. der. nang *chanza*. Magbirô. Lalong kaugalián ngayong gamitin sa *reciproco*: magbiroán; bumirô. — *Chancearse con cualquiera*. Makipagbiruán sa kanġinoman. = *de su prójimo*. Bumirô, ò lumibak sa kapowâ.

CHANCERO, RA. adj. der. ng *chanza*. Mapagbirô. || fam. Mapagpatawâ.

CHANCLA. f. y

CHANCLETA. f. Sangkletas; sinelas.

CHANCHARRAS MÁNCHARRAS. f. pl. Likwadlikwad; inirirî; ò dahidabilán at nang huag makagawâ: v. gr. *Juan anda* EN CHANCHARRAS-MÁNCHARRAS, si *Juán ay* inirirî AT NANG HUAG MAKAGAWÂ, etc.

CHANFAINA. f. Kalútô; ó úlam na tinadtad na bágâ, at ibá pang lamang loob.

CHANZA. f. y

CHANZONETA. f. der. nang *chanza*. Salitang birô; agláhi.

CHAPADANZA. f. fam. Bírong masakit.

CHAPARRADA. f. Unós; ulang malakàs, biglá at súsumandali.

CHAPARREAR. n. Umunós.

CHAPARRÓN. m. Unós.

CHAPATAL. m. Putikan; kolonoy.

CHAPUCERÍA. f. Kagaspanġan; kabastusán nang pagkáyarî nang anomán. || met. y fam. Kabastusán ng ugáli, etc.

CHAPUCERO, RA. adj. Bastós at hilakô ang pagkáyarî. || m. Ang panday na mangagawâ nang pákô, pisaw at ibá pang bágay na bastós. || Ang hilakô anomang gawin. || adj. Tawong bastós.

CHA

CHAPURRAR. a. fam. Halúan; lahukán ng ibá ang álak, ó anomang likor. || Magsalitâ nang isang wikâ, na halúan nang ibá. || Halúan ang isang sálitaan nang mangá bágay na maláyô sa pinagñusapan.

CHAPUZAR. a. Iluglog; ilubog ang ulo sa túbig ó ibulid ang isâ sa túbig, na ang ulo ang iuna. = *en el rio*. Ibulid sa ílog nang patiwarik. || r. Magtalón sa túbig, na ang iuna'y ang ulo. || Magtimbugan sa túbig.

CHAQUETA. f. Saketa.

CHARADA. f. Bugtong; paláisi-pan.

CHARCO. m. Dñaw; labak; sálog; lodlod. || met. y fam. Ang dagat: v. gr. *Pasar el CHARCO, tumawid nang* DÁGAT.

CHARLA. f. fam. Katabilán. || Pagtatabil; ó pagsasalitâ nang walang kapararakan.

CHARLAR. n. der. nang *charla*. fam. Magtatabil; magsasalitâ nang walang wastô at kapararakan.

CHARLATÁN, NA. m. y f. der. nang *charlatanería*. Matabil; búñgangaan.

CHARLATANEAR. n. fam. der. nang *charlatán*. Magtatabil; magsasalitâ.

CHARLATANERÍA. f. Pagtatabil. || Katabilán.

CHARLATANISMO. m. der. ng *charlatanería*. Katabilán. || Pagmamagaling.

CHAROL. m. Barnís na lubhang makintab.

CHAROLAR. n. der. nang *charol*. Barnisán nang tsarol; tsarolin.

CHARRADA. f. Wikâ; ò gawang

CHI

bastós. || met. y fam. Gawâ; ó pamúting bastós at hindî akmâ.

CHARRO, RA. m. y f. Tawong bastós. || adj. Bastós; bágay na nápakabatbat nang pamuti at kúlay na nakapápangit.

CHASCO. m. Btrô; aglahî. || Pagkahiyâ; pagkabigô; ó di pagkakamit nang hangad.—*Abrir à chasco*. Birúin; aglahfin hangang sa magálit.

CHASQUEAR. a. Ulolín; hiyaín ang kápowâ. || Birúin; aglahfin. || Pasagiokín ang látiko, ò ang lambanog. || n. Umalatiit; lumangitngit; kumulós ang káhay dáhil sa pangangálang.

CHASQUIDO. m. Sagiok; langitngit.

CHATO, TA. adj. Pulpol; pangod. || fam. Ilong na sapat; dampâ. || Tawong sapat ang ilong.

CHIBA. f. Kambing na bátâ ó dumalaga.

CHIBATO. m. der. nang *chibo*. Kambing na lalaki, búhat sa edad na ánim na buán hangang walâ pang isang taón.

CHIBETERO. der. nang *chibo*. m. y.

CHIBITAL. der. nang *chibo*. m. Kural; ó kúlungan nang mangá kambing na walâ pang isang taong edad.

CHIBO. m. Kambing na lalaki, na walâ pang isang taón.

CHICO, CA. adj. Munti; maliit. || m. y f. Bátâ. || Binâtâ; dalaga. v. gr. *Si Juana ay isang DALAGANG mabait, mahinhín at masipag; Juana es una CHICA virtuosa, modesta y laboriosa*. || Tawagán nang kabataán, na kaisá ng

CHI

áting ábay, *kaibigan*. = *de cuerpo*. Maliit ang pangangatawán.

CHICHARRÓN. m. Satsarón.

CHICHEAR. a. fam. Sutsután; tawaging sutsután ang isá nang *chi chi*, ó *tsit tsit*.

CHICHÓN. m. Búkol sa hampás ó sa suntok, lálò na kung sa noó.

CHIFLA. f. Panutsot. || Pagsutsot; pagsípol.

CHIFLADERA. f. der. nang *chifla*. Panutsot.

CHIFLADURA. f. der. nang *chifla*. Pagsutsot. || Sutsot.

CHIFLAR. a. Birúin; oyamín; hiyaín ang kápowâ sa hárapan. || fam. Uminom nang marami at mádalian. Sinásabi sa mangginginóm nang álak. || n. Sumutsot; sumípol. || r. Magbiroán; maghiyaan. || Mahiyâ; huag kamtán ang anqmán. || Uminom ng malabis na álak.

CHILLAR. n. der. nang *chilla*. Tumili. || Sumagitsit ang nilúlutô. || Sumigaw, || Lumangitngit ang *eje* ng gulong, dáhil sa kakulangán nang langís.

CHILLIDO. m. der. nang *chilla*. Tili.

CHILLÓN, NA. m. y f. aum. nang *chilla*. Tiliin; masígawin. || adj. Kúlay na totoong malingkad; ó na kasúsugat nang matá.

CHIMENEA. f. Dapugan, ó pabuluan na labasan nang asó. || met. fam. Ulo: at sinásabi sa uminóm nang maraming álak: *que se le subió el humo á la CHIMENEA, umakyal ang úsok sa ULO*.

CHINCHARRERO. m. der. nang *chinche*. Lugal na masúrot.

CHINCHE. f. Súrot. || m. me

CHI

Táwong lubhang nakamúmuhi.

CHINCHORRERÍA. f. der. ng *chinchorro*. Kasinongallngan; kabulaanan. || fam. Sitsit; enredos.

CHINCHORRO. m. Púkot; kiti; taksay.

CHINCHOSO, SA. adj. der. ng *chinche*. met. y fam. Táwong nakayáyamot at mabigat ang ugáli.

CHINELA. f. der. nang *China*. Sinelas.

CHINESCO, CA. adj. der. nang *China*. Náuukol sa *China* ó Sungsong; sarili nang insik. || Náhahawig sa mangá bágay sa Sungsong. || m. Wikang insik.

CHINO, NA. adj. der. nang *China*. Náuukol sa *China*, ó sa insik. || m. y f. Insik. || Wikang insik.

CHIUICHAQUE. m. Maglala-gai nang troso.

CHIUILLERÍA. f. der. nang *chiquillo*. fam. Karamíhang bátá; kati-punang pulós na batang maliliit.

CHIUILLO, LLA, TO, TA. adj. dlm. nang *chico* y.

CHIUIRRITICO, CA, LLO, LLA, TO, TA. der. nang *chiquito*. adj. dim. nang *chico*. Batang maliit. || Bágay na maliit na maliit.

CHIRIPA. f. Sa laró nang billar ay ang *panandlong nagkátaon* || met. Pagkakátaong mabuti. — *Tener una chiripa*. fr. met. Magkapálad; ó parlarin.

CHIRLAR. n. Magsalitá ng maingay at madinalasán. || Magsisigaw; tumili.

CHIRRIAR. n. Sumagitsit. || Umalatiit. || Lumangitngit. || Magnálit. || Tumili. || fam. Umáwit nang padesen-tonado.

CHI

CHIRRIDO. m. Sagitsit; langitngit; ngálit.

CHIRRÍO. m. Langitngit; ó tunog na matilis nang gulong at eje.

CHISME. m. Sitsit; opat; paghatid dumápit; enredos. || pl. fam. Mangá bágay na mumunting halagá; kasankápang maliliit, láló na kung nakasásagabal lámang: at sinásabi, *quita de ahí todos esos CHISMES, alístin mo rián ang lahat nang* PANGSAGÁBAL na *iyán*.

CHISMEADOR, RA. m. y f. der. nang *chisme*. Mapagsitsit; mapaghatid dumápit.

CHISMEAR. n. der. nang *chisme*. Maghatid dumápit; omopat.

CHISMOSO, SA. adj. y m. y f. der. nang *chisme*. Mapaghatid dumápit.

CHISPA. f. Tilamsik nang apoy; alipato. || Diamanteng lubhang maliit.

|| Ambón. || Talino; talas nang ísip: v. gr. *Fulano tiene* CHISPA, ò *tiene mucha* CHISPA; *si Fulano'y may* TALINO, ò *may malaking* CATALINUHAN ó TÁLAS NANG ÍSIP. || fam. Kalasingán; kalangohán. || met. Liksi; talas.

CHISPEAR, n. der. nang *chispa*. Tumilamsik; magalipato. || Umambón. || Mangingning; kumilap. — *Chispear de cólera*. fr. met. Magmurá; maglasuá sa galit.

CHISPORROTEAR. n. der. ng *chispa*. fam. Magalipato; magpipisik, para nang nangyáyari sa ilaw kung walá nang langis.

CHISPOSO, SA. adj. der. nang *chispa*. Maalipato.

CHISTAR. n. Umimik; kumilos na tila may sasalitin. Karaniwang sa pagtangí gamitin: v. gr. *no* CHIS-

CHO

TAR, *huag* UMIMIK, *huag* MAGSALITÁ.

CHISTE. m. Salitang malasa at nakatutuwá; sisté. || Pangyayáring nakatutuwá ó nakátatawa. || Bírô; agláhi. — *Caer en el chiste*. fr. fam. Másakay; máintindihan. — *Dar en el chiste*. fr. Tamáan; mátapatan; mapalaran ang anomán.

CHOCANTE. p. a. nang *chocar*. Nakagágalit. || adj. Di kaugalián; kaibá; katakataká; lubhang maháláy.

CHOCAR. n. Máuntog; mabungô nang malakás; magkáuntog; || met. Bakahin; piyapisin; babagin. || met. Makagálit; makamuhí. || Makatáwag nang pansin nang sínoman.

|| Magtalo; magáway. = *á los presentes*. Makatáwag nang pansín nang nangáhaharap. = *con los vecinos*. Makagalit nang mangá kaapidbáhay. = *(los vecinos) entre sí*. Magkagalit, ó magááway ang magkakaapidbáhay.

CHOCARREAR. n. Magbirô ng hindi maínam.

CHOCOLATE. m. Sikulate.

CHOCOLATERA. f. der. *chocolate*. Lutuán nang sikulate; batidor. || Ang asawa nang magsisikulaté.

CHOCHEAR. n. der. nang *chocho*. Magúlian; humíná ang isip, dáhil sa katandaán. = *con la vejez*. Magúlian sa katandaán. = *por la vejez*. Magúlian dáhil sa katandaán. = *de viejo*. Magúlian sa katandaán.

CHOCHERA. f. y

CHOCHÉZ. f. der. nang *chocho*. Paguúlian; pagkaulianin.

CHOCHO, CHA. adj. Úlian; úlianin. || pl. Matamís na tuyô na ipinamímigay sa mangá bátá.

CHOFES. m. pl. Bágá.

CHOQUE. m. Pagkakauntog; pag-

CHU

kakáumpog. || Salpok; umpog. || nil. Pagdadaop; ó pagbubungô nang dalawang hukbó, na dáhil sa kauntián nang tropa ó sa kadalián nang pagbabaka ay hindi matátawag na *batalla*. || met. Áway; pagtatalo.

CHOQUEZUELA. f. anat. Bayugo nang túhod.

CHORREAR. n. der. nang *chorro*. Tumagaktak; tumúlô; tumilároy.

CHORRETADA. f. der. nang *chorro*. fam. Tagaktak. — *Hablar á chorretadas*. fr. fam. Magsasalitá ng malabis at patongpátong sa kadalaán.

CHORRO. m. Tilároy; talandoy; bugá nang túbig. — *á chorros*. mod. adv. Masagáná; párang agos. — *Soltar el chorro*. fr. Magsasalitá nang malabis. Humalakhak nang malakás; tumawa nang labis.

CHOTO, TA. m. y f. Kambing na sumúsuso pa.

CHOZA. f. Barongbárong; kubo; kubakob; dampá; dalundong.

CHOZNO, NA. m. y f. Apó sa sákong.

CHUBASCO. m. Unós, uláng malakás na may hálong hangin.

CHULETA. f. Tadyáng nang buló ó nang báboy, na pinirito ó inihaw at may hálong rekado.

CHUNGA. f. Sayá; towá; galí. || Bírô. — *Estar de chungá*. fr. fam. Masáyá at nagsísiste.

CHUNGUEAR. n. y r. der. nang *chungá*. Magbirô; magsísté.

CHUNGUERO, RA. adj. der. ng *chungá*. Masáyá; mapagbirô; mapag-aglahi.

CHUPADA. f. der. nang *chupar*. Kasipsip, ó isáng sipsip, ó hitit.

CUM

CHUPADO, DA. p. p. nang *chupar*. adj. fam. Payat na lubhâ.

CHUPAR. a. Hititín; sipsipín; ututín. || met. y fam. Ubusin, ò kuniag untuntû ang yaman nang kâpowâ, na daanín sa híbô at sa salísalitâ. || Papangayayatin; pahináin nang sakit. || Himurin. || r. Mangáyáyat; matuyô.

CHUPETEAR. a. der. nang *chupar*. Himudhimurin. || n. Magmaibigín sa kákanin.

CHUPÓN, NA. aum. nang *chupar*. m. y f. fam. Mapaginterés sa kâpowâ; lintâ; hígad sa kâpowâ tawo. || Matá-

CUN

kaw nang kakanín. || m. Súlol; supling na tumútubô sa kâhoy. || adj. met. y fam. Suítik; manguumit.

CHURRIBURRI. m. fam. Tá-wong hámak at nakasúsuklam.

CHURRUSCARSE. r. Masúnog ang pagkàin sa pagkálutô.

CHUS NI MUS (NO DECIR). mod. adv. Huag lumabag at huag sumagot katagâ man.

CHUSCADA. f. der. nang *chusco*. Sisté. || Salitáng katampalasanan.

CHUSCO, CA. adj. Mapagsisté; mapagpatawâ.

D

DABLE. adj. Magágawâ; mangyá-yari.

DACA. adv. de l. Salitang pinaglangkap na *verbo* at *adverbio* na ang kahulugá'y: *dalhin mo rito; tangkó.*

DÁDIVA. f. Handòg; biyáyâ; bigay; kaloob.

DADIVOSO, SA. adj. der. nang *dádiva*. Mapagbiyáyâ; mapamigay.

DADOR, RA. m. y f. der. nang *dar*. Ang nagabot, ó nagbigay. || com. Ang nakapirmá sa isang *letra de cambio*. || Ang may dalá nang súlat.

DALLADOR. m. der. nang *dalle*. Mangagapas nang damó.

DALLE. m. Pangapas; lilik.

DAMA. f. Babaying ginoó. || Ábay nang Reyna at Princesa. || Alilang kapalit na palági nang mangá dakilang señora. || Ang babaying iniitrog ó nililigawan nang isá. || Ang kálunya. || Larong dama.

DAMASCO. m. Damasko.

DAMASINA. f. y

DAMASQUILLO. m. der. nang *damasco*. Habing parang damasko.

DAMNIFICAR. a. Sumirá; manganyáyâ; magpahámak; gumawâ ng malaking kasiraán sa kápowâ.

DANZA. f. Sayaw. || Pagsayaw.

DANZAR. n. Sumayaw. || met. y fam. Manghimások sa anomán.

DANOSO. SA. adj. Nakasisirá; nakasásamâ.

DAR. a. irreg. pres. ind. yo *doy*; perf. *dí, diste, dió, dimos, disteis, dieron*; imperf. de subj. *diera, daría, y diese*, etc.: fut. *diere, dieres*, etc. Magbigay; magkaloob; magabot. = *de palos, de azotes, ó dar palos, dar azotes*; manghambalos; hambalusin; mamálò; manghampás. || Maglagay; magbigay: para nang *DAR remedio, consuelo, etc.*, MAGLAGAY nang *kagámutan*, MAGBIGAY nang *liwan*. || n. Kung kasama ng ibang nombre at mangá verbong regido nang preposición *en* ang kahulugá'y: mahulog; mádakip; tumámâ; máintindihan, magpumílit nang paggawâ nang anomán, para nang *DAR en ello*, MAHULAAN *yaón, ó MÁINTINDIHAN; DIÓ en esta locura*, NAGPUMÍLIT NANG PAGGAWÂ

DAR

wá nang kaululang itó, etc. || Kung kalákip nang partícula *de* at ibang sustantivo ay nagpàpahayag ng paraán nang anomàn, para nang DAR *de espaldas*, MAHÚLOG nang *patihayà*, etc. || a. Mamunga, para nang *el plátano* no DARÁ *peras*, ang *ságing* ay di MA-MÚMUNGA nang *peras*. || Mamudmod, kung sa mangá sugarol. || Pintahán; pahiran, ó paliguán; busan nang túbig, para nang DAR *el verde*, PINTAHÁN Ó PAHIRAN nang *verde*, DARLE *con el agua*, PALIGÚAN Ó BUSAN *siyá nang túbig*. || n. Nakalagay; nakaharap ang anomán sa bandang itó ó sa kabilá, para nang *la ventana* DA *al norte*, ang *bintana'y* NAKALAGAY Ó NAKAHARAP sa *sabalasan*. = *con la carga en el suelo*. Ibagsak, ibalabag; ibabá ang pasàn sa lúpà. = *golpes con un martillo*. Pukpukin nang isang martilió. = (*à la manera*) *de blanco*. Pintahán (ang káhyo) nang puti. = *de baja*. Alisín sa katungkulan; burahín sa listá. = *de st.* Bumánat. — met. Makasamâ, ó makabuti ang anomàn. = *por visto*. Aríin, ó ipalagay na parang nakita. = *por Dios*. Ipagkaloob alangalang sa Dios. = *al fiado* Ipaútang; ipaangkát = *à la estampa*. Ipalimbag; limbagin. = (*fin*) *à una cosa*. Tapusin ang isang bágay. = *con aire*. Palúin; hambalusin ng malakás. = (*diente*) *con diente*. Mangatal sa lamig. = *contra una esquina*. Má-tisod, ó mábati sa isang eskina. Magálit na malabis. = *de barato*. Hinaláin paniwaláan. = *de coño*. Makipagsangu-nián; makitipán. = *de mano* (*à un negocio*). Íwan; bitiwán; pawalang halagà ang isang negosio. = *de ojos*. Gumawâ nang ikalingit nang ibá. = *de mamar*. Pasusuhin. = *en arriendo*. Ipaarrendá.

DEA

= *en rostro*. Sabihin sa mukhâ; sabihin nang mukháan. || Darse. r. Pábigay; pàlulong. || Mahirati, maugalián. || Sumúko. || Sumagánâ. = *à estudiar*. Pábigay sa pagaáral. = *à entender*; Ipaháyag nang tálastasan ang na sa loob = *al diablo*. Magálit. = *à partido*. Umayon, ó pasúpil sa pasiýa nang ibá. = *de las astas*. Magàway; magtalo. = *de cabezadas; de ealabazadas*. Magpagal nang pagiisip; basagin ang ulo sa pagiisip. = *de cachetes*. Magtampalan; magbuntalan. — *No darse por entendido*. Magwaláng bahálâ; howag pansinín. DARDO. m. Suligí; túnod; pánâ. || Libak.

DE. prep. na ginagamit sa genitivo at ablativo, at ito'y ang ating nang, sa, ni, ó kay para nang *la ley de Dios*, ang *utos nang Dios*; *vengo de Manila*; *galing akó sa Maynilà*; *sombrero de Juan*; *sombalilo ni Juan* ó *kay Juang sombalilo* etc. || prep. na inilálagay sa unahán nang ngalan nang bágay na ginagamit ó isinangkap sa anomàn, para nang *jarro de plata*, *sarong pílak*, etc. = prep. sa pagsusúlit nang lámán nang isang bágay; para nang: *un vaso de agua*, *isang vasong túbig*; *una tinaja de tinta*, *isang tapayang tinta*. || prep. na ipinápalit sa por, at sa ating salitâ'y kaisá nang sa ó dâhil sa, para nang *por miedo*, etc., ay sinásabi: *de miedo no puede responder*, sa ó DÂHIL SA *tákot* ay di *makasagot*. || Iniúuna sa sustantivo sa pagsusúlit ng panahon: v. gr. *de dia*, sa *araw*; *de madrugada*, sa *madaling araw*.

DEÁN. m. Púnô sa Katedral.

DEANATO. m. der. nang *deán*. Kamáhalan, ó katungkulan ng pagka-Deán. || Ang lúpang nasásakop niyá.

DEB

DEBAJO. adv. l. Sa ilálim. || Sa sflong; sa ibabâ. = *de la mesa*. Sa ilálim nang mesa. — *Por debajo de cuerda*. Palihim; pailalim.

DEBATE. m. Pagtatalo.

DEBATIR. a. Ipakipagtalo; ipagmatowid. || Mamook; mangáway tungkol sa anománg bágay.

DEBELACIÓN. f. d. r. nang *debe-lar*. Pagpapasúkô; pagsúpil sa kaáway.

DEBELAR. a. Pasukúin; supilin sa pananandata ang kaáway.

DEBER. a. Dápat. || Maging katungkulan ang paggawá nang anomán.

|| m. Katungkulan. || Útang. = (*dinero*) *al casero*. Magkaútang (nang salapi) sa may báhay. = *de justicia*. Katungkulan ng pagkahustisia. = *de venir pronto*. Maráhil ay parito agad = *de haber salido*. Maráhil ay umalis.

DÉBIL. adj. Mahínâ; marupok. || met. Ang tawong mahínang loob, at agad napahihinuhod, ó umúudlot sa towing makásusumpong nang kapinsalaan.

DEBILIDAD. f. der. nang *débil*. Kahinaán. || Kakulangán nang lakás nang loob, tiyagâ, etc.

DEBILITAR. a. der. nang *débil*. Pahináin. || r. Manghínâ.

DÉBITO. m. Útang. || Kautangán nang magasawa sa kanilang sarili. Tinátawag namang *débito conyugal*.

DECA. part. aum. Makásampuô ó makapoô nang lakí. Ito'y gáling sa gríego.

DECADENCIA. f. Paghínâ; pagkukúlang ó pamulá nang pagkasírá nang pagaári, lakás, etc.

DECAER. n. irreg como *caer*. Huminâ ó manghínâ ang katawán; mabawasan ó masírá ang puri, pa-

DEC

gaàrî, etc. = *de la autoridad*. Humínâ; mabawasan ang kapangyarihan. = *de ánimo*. Humínâ; máupaypay ang loob. = *en fuerzas*. Umibis ó masírá ang lakás.

DECÁLOGO. m. Ang sampuonng utos nang Dios.

DECAMPAR. n. Lumákad ang hukbó. || met. Tumakas.

DECANATO. m. der. nang *decano*. Kamáhalan; ó karángalan ng pagká-Dekano.

DECANO. m. Ang pinakamatandâ sa lahat, sa isang kapisanan, huntâ, etc.

DECAPITACIÓN. f. Ang pagpugot nang ulo.

DECAPITAR. a. Magpugot. || Pugútin, ò putlín ang ulo. || r. Putlín ang sariling ulo. || Magpugután nang ulo.

DECENAL. adj. Ang sumásaklaw, ó umáabot sa sampuonng taón. || Ang nangyâyari towing ikasampuonng taón.

DECENCIA. f. Kalinisan; kahasayan; wastô sa pananamit ó pamamáhay. || Kabaitan at kalinisan sa pagbubukangbibig, kilos, etc. || Kahinhinán.

DECENO, NA. adj. num. ord. Ikasampuô; ikapulô.

DECENTAR. a. irreg. como *acertar*. Mulang putlín; ó gamítin; alísan nang kapútol. || met. Sugatan. || r. Masugatan. || Malapnós ang balat dáhil sa pagkádatay na maluat sa hihigán at pagkakíling sa isang lugal.

DECENTE. adj. Malinis; maáyos; mabait mangúsap. || Wastô; náuukol; nábabagay sa kalágayan ó kalidad

DEC

nang isang tawo.—*Persona decente*. fr. Tawong may pinagaralan at ma-bait.

DECIDIR. a. Bigyang pasiyá ó hátol. || Pagpayuhan; iudiok ang isá, na gumawâ nang anomán.—*de todo*. Magpasiyá, ó humátol sa balang na; pasiyahin sa loob na gawín ang baláng na.—*en un pleito*. Humátol sa isang úsap.—*á viajar*. Magpasiyá sa loob, na magviaje.

DÉCIMA. f. Ikasampuon bahagi.

DÉCIMANOVENA. f. Isá sa mangá registro nang trompeteria nang órgano.

DÉCIMO, MA. adj. num. ord. Ikasampuô.

DÉCIMOCTAVO, VA. adj. num. ord. Ikalabingwalò.

DÉSIMOSEPTIMO, MA. adj. num. ord. Ikalabingpitó.

DÉCIMOTERCIO, CIA. adj. num. ord. Ikalabingtatlo.

DECIR. a. irreg. ger. *diciendo*: p. p. *dicho*: es lo usual: pres. ind. *digo, dices, dice, dicen*: perf. *dije, dijiste, dijo, dijimos, digisteis, dijeron*: fut. *diré, dirás, dirá*, etc.: imperat. *dí, tú, diga él, digamos nosotros, digan ellos*: subj. pres. *diga, digas*, etc: imperf. *dijera, diria, y dijese*, etc. fut. *dijere, dijieres*, etc. Sabihin; wikáin; salitin. || met. Magpaháyag; magpahalatâ nang anomán, para nang: *ang pananamit niya'y siyang NAGPÁPAHAYAG Ó NAGPÁPAHALATA nang kaniyang kahirapan, su vestido dice su pobreza, etc.*—*(algo) á otro*. Magsabi (nang anomán) sa ibá.—*en conciencia*. Sabihin ng ayon sa nalalaman sa konsiensia, ó nang ayon sa liniháhatol nang konsiensia—*de memoria*. Sabihing de

DEC

memoria ang anomán.—*para sí*. Sabihin sa sariling loob.—*(una cosa) por otra*. Ibá ang sabihin—*en alta voz*. Salitin nang malakàs.

DECISIÓN. f. Pasiyá. || Tigás ng loob. || Hátol, ó sentensia.

DECLARACIÓN. f. der. nang *declarar*, at *declararse*. Pagsasaysay; pagpapaháyag. || Kasaysayan. || Saysay; túring; salaysay.

DECLARAR. a. Magpaháyag; say-sayin; ilathá'a. = *al público (una cosa.)* Ipaháyag; ilathálâ sa madlá (ang isang bagay.) = *en una causa*. Magdeklaración; ó sumaksí sa isang kausa.—*(una lengua) por otra*. Ihùlog (ang isang wikâ) sa ibá—*por traidor*. Ilathálâ, ipaháyag na taksil, || r. Magpaháyag ng na sa kalooban. || Máhayag. || Lumitaw; sumipot ang isang sakit.—*á sus padres*. Magpaháyag sa kaniyang magugúlang.—*por alguno*. Umayon sa isá.

DECLINACIÓN. f. der. nang *declinar*. Pagkákiling; ó pagkábabâ; paghupâ. || met. Ang paguntí ó pagkukúlang nang anomán.

DECLINAR. a. Ikíling. || Untián; bawasan. || n. Mákiling; magkúlang; mabawasan ang kapangyarihan ó lakás. || met. Maubos; dumating sa hangáng babâ, para nang araw kung malápit nang lumubog, ay sinásabing: *el sol se va DECLINANDO*. || for. Tuman-ging siya'y hatulan nang di nlyâ to-toong púnô, na dápat kumilala ng kaniyang sala.

DECLINATORIA. f. for. Ang kahíngian nang isang may úsap, na siya'y hatulan nang ibang hukom.

DECLIVE. m. Kiling; ó dahilig nang lúpâ.

DEC

DECOCCIÓN. f. Pagkalútô. || Pagkatúnaw nang kináin. Karaniwang gamitin sa pagsasaysay nang mangá gamot na damó.

DECORAR. a. Pamutihan; parikitín ó painamin ang anomang bágay ó lugal || Pagarálang isaulo; kabisahin ang anomang lisión, panalangin, etc.

DECORO. m. Kamáhalan, pagkáginoó. || Gálang. | Kabáitan; kahihinán; kalinisan.

DECOROSO, SA. adj. der. nang *decoro*. Magálang; mahinhín; at mabait ang ugáli.

DECRECER. n. irreg. como *agradecer*. Lumit; umuntî. || Kumati. || a. Liitán; untíán.

DECRÉPITO, TA. adj. Tawo na lubhang matandá. || m. y f. Matandá; úlian.

DECREPITUD. f. Katandaang lubhá; pagkaulianin.

DECRETO. m. Pasiyá nang hári, hukom, etc.

DECHADO. m. Húaran; parisán; ulirán.

DEDAL. m. Diral.

DEDICACIÓN. f. der. nang *dedicar*. Pagaalay; pananagang.

DEDICANTE. p. a. nang *dedicar*. adj. Ang nagáalay.

DEDICAR. a. Ialay; ipanagano. || Magáay. || Itaán; italagà. = *al rey*. Ialay, ó ihandog sa hári. || Ipagka-loob; ibigay. || r. Magtamán; magpumit. = *á estudiar*. Magtamán nang pagaáral.

DEDIL. m. der. nang *dedo*. Diral na kátad, na gámit nang man-gagapas at panday, nang huag ma-sugatan.

DED

DEDO m. Dalíri. = *pulgar*. Hin-lalakí. = *indice, saludador, ó mostrador*. Hintutirô. = *medio, ò de en medio, cordial, ò de corazon*. Dátô. = *anular*. Susuótang singsing; palásingsingan. = *auricular ò meñique*. Kálingkingan.

DEDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Hinuháhin. || Bawasin; awasín. for. Itútol; iharap nang isá ang kaniyang mangá katowiran sa may kapangyarihan. = *de lo, por lo dicho*. Hinuhahin, ó hulúin sa sinabi. || r. Mahinuha. || Maawás.

DEFECTO. m. Kakulangán; mali; kasiraán. || pl. impr. Mangá pliegong labis sa paglilimbag.

DEFENDER. a. irreg. como *as-cender*. Ipagtangol. || Amponín; kup-kupín. || Ipagsangalang; tangkilikin. = (*á uno*) *de sus contrarios*. Ipagsangalang (ang isá) sa kaniyang mangá kalaban. || r. Magtangol; magsangalang; lumaban; magmatowid. = *contra, de tres*. Lumaban sa tatló.

DEFENECER. a. irreg. como *agradecer*. Bayaran ó tapusan ang isang *cuenta* ó utang.

DEFENSA. f. Pagtatangol; tangkál. || Tulong. || Sálilungan sa anomang sakuná. || naút. Mangá plapirasong lúbid na lúmâ, na isinásabit sa mangá tagiliran nang sasakyán, at nang kung nilalapitan nang bangká ó bote ay huag náhahasâ.

DEFENSOR, RA. m. y f. der. nang *defensa*. Saklolo; tagapagtangol.

DEFENSORÍA. f. der. nang *defensor*. for. Katungkulan ng *defensor*.

DEFERIR. n. y r. irreg. como *sentir*. Umayon; makiisá.

DEFINICIÓN. f. der. nang *definir*. Kasaysayang malinaw na wa-

DEF

lang labis at kúlang, nang kabagayán at kahulugán nang anomán, || Ang pasiyá ó hátol, na, nagpápaliwanag at kumakalag nang anomang pagkakáalit ó pagaálinlangan.

DEFINIR. a. Saysaying maliwánag ang kabagayán at kahulugán ng anomán. || Magpasíyá; kalagán ang alinmang may pagalangín ó duda.

DEFORMATORIO, RIA. adj. Nakapápangit.

DEFORME. adj. Pángit. || Nakatátakot ang hitsura.

DEFORMIDAD. f. Kapangitan. || met. Kamáliang malakí at bastós.

DEFRAUDADOR, RA. m. y f. Magdaráyâ; mang'aankín; máninirá ng arí nang may arí.

DEFRAUDAR. a. Ankinín; gagahín; ó kaniyahín ang gawâ nang ibá. || Dayáin. || Sayangín ang anomán.

|| met. Palabúin; pawíin, para ng: *PALABÚIN ang sikat nang araw*, *DEFRAUDAR la claridad del sol*; *ALISÍN ó PAWÍIN ang antok*, *DEFRAUDAR el sueño, etc.* = (*algo*) *al, del depósito*. Gumagá; umumit (nang kauntí) sa habilin ó depósito. = *en las esperanzas*. Dayáin sa pagasa ó sa ináasahan; ó sayangín ang pagasa uang sinoman na huag papangyarihin ang ináasahan. = *en el justo precio*. Dayáin sa talagáng halagá.

DEFUNCIÓN. f. Pagkamatay.

DEGOLLADERO. m. Pinagpúpugutan. Lugal nang liig. || Pátayan; ó lugal na pinagpátayan. || Bibitayán.

DEGOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Pugutan nang ulo; gilitán ng liig. || met. Siráin; lansagín.

DEGRADACIÓN. f. der. nang

DEG

degradar. Pagkábabâ nang kamáhalan; kasiraán nang puri. || Pagkaapí; pagkáabâ.

DEGRADAR. a. Alisán nang kamáhalan ó katunkulan. || Siráan, nang puri. || Siráin. || r. Sumúkô; magpakabábâ nang di karampatan. || Masírá; masáyang.

DEGÜELLO. m. Pagpúgot.

DEHESA. f. Párang na pastulan.

DEHESAR. a. der. nang *dehesa*. Gawing pastulan ang isang lupáin.

DEICIDA. m. Ang natay sa Dios ó kay Kristo.

DEÍCIDIO. m. Pagpatay sa Dios ó kay Kristo.

DEIDAD. f. Kadiosan ó pagkadios. || Ngálang ibinibigay nang mangá gentil sa kanilang ginágawang Dios at totoong gámit nang mangá poeta.

DEJADEZ. f. Katámaran; kapabayaán.

DEJADO, DA. adj. Tamad; pabaya. || Lupaypay ang loob, dahil sa anomang kadalarnhatian ó sákit. || Duag.

DEJAR. a. Bitiwan. || Iwan; pabayaán. || Huag gawín. || Magparaán; magpalipas nang anoman. || Mákali-mutan. = *de escribir*. Magpahingá; humintô nang pagsúlat. = *con la boca abierta*. Papangilalasín; mápatanga. = (*algo*) *en manos de otro*. Ipagkátíwalá (ang anomán) sa kamay nang ibá. = *para mañana*. Ipagpabukas. = *por hacer*. Huag gawin. = (*el caballo*) *a buen recaudo*. Iwan (ang kabayo) sa lugal na seguro ó walang panginib. = *en cueros, en pelota, ó en porreta (a alguno)*. Hubarán; nakawan, ó dukhain (ang isá). Magbi-

DEL

gay, at sinásabing: *tal negocio me dejó mil pesos, ang gayong negosio ay* NAGBIGAY sa ákin nang sanglibong piso. || Panawan. || Ihabilin; ilágak. || r. Pabayaán ang sarili; limutin ang sariling kagalingan. || Magpaanod.=*de rodeos, de cuentos, de historias*. Huag magpalikuadlikuad; mag-salitâ nang tapátan.

DEJO. m. Hanganan; katapusan nang anomán. || Puntó sa pagsasalitâ. || Lasap na nátitira sa bibig, ng anomang bágay na kináin ó ininom

DELACION. f. der. nang *deltar*. Pagsusumbong.

DELANTE. adj. l. Unahán; harap. || adv. t. Una. || adv. m. Sa harap.=*de todos*. Sa harap nang lahat.

DELANTERA. f. der. nang *deltante*. Unahán; harapán; mukhâ.

DELANTERO, RA. adj. der. ng *deltante*. Ang nauuna, ó nasa sa unahan. || s. m. Ang kotserong namá-mahalâ sa kabayong nasa sa unahan.

DELATABLE. adj. p. a. nang *deltatar*. Dapat isumbong; ó idenunsia.

DELATAR. a. Magsumbong; magdenunsia.=*(un crimen) al juez*. Idenunsia (ang isang salang mabigat) sa hukom.

DELATOR, RA. m. y f. Ang magsumbong; ó nagsumbong. || Sitsit; tagapanúbok.

DELEGACIÓN. f. der. nang *delegar*, for. Pagsasalin nang kapangyarihan sa kahalili. Comisión.

DELEGADO. p. p. nang *delegar*. m. Kahaliliing sinalinan nang kapangyarihan.

DELEGAR. a. for. Isalin nang púnô ang kapangyarihan sa kaniyang kahalili. || Magbigay nang *comisión*.

DEL

DELEITE m. Lugod; ligaya; lasa; sarap; katamasahan.=*sensual*. Ang tinatangap na lugod nang katawán.

DELETREAR. a. Sabihing isaisahín at bukodbukod balang isang letra at sílaba; deletrahin; baybayín. || met. Saysayín; paliwanagan ang anománg malábô at mahirap intindihín.

DELEZNABLE. adj. Madulás; marupok.

DELGADEZ. f. Kanipísán; kauntian. || Nipís; impís.

DELGADO, DA. adj. Manipís; || Mapatpat. || met. Matalino; matulis. || Dalísay, kung sa bágay na lusaw.

DELIBERACIÓN. f. der. nang *de liberar*. Pagwawári; pagpapasiyá.

DELIBÉRAR. n. Magwariwári; magisipísip; maghákâ. || Magpalagay nang saririling matowid, at nang lumitaw ang katotohanan. || a. Magpisiyá nang anomán pagkatapos makapagwári.=*en junta*. Pagpulungin.=*sobre tal cosa*. Magwári ùkol sa gayong bágay.

DELICADO, DA. adj. Malambot; sariwâ. || Mahínâ; payat. || Babasagín. || Masarap. || Mahirap. || met. Matalino; matulis ang ísip; matalas.

|| met. Madaling magáliit: maramdamín.

DELICIA. f. Lugod; towâ; ligaya; aliw.

DELICIOSO, SA. adj. der. nang *delicia*. Kalugodlugod; kaayaaya; kaliwaliw.

DELINCUENTE. p. a. nang *delinquir*. adj. Ang may sala, ó nagkásala; sumuay sa kautusán.

DELINQUIR. n. Magkásala. ó sumalansang sa kautusán.

DELIRAR. n. Mahibang; mábala-

DEM

tong. = *en una cosa*. Mahibang sa anomang bágay. = *por la música*. Mahibáng sa músika.

DELIRIO. m. Pagkahibang; pagkaulol; pagkábalatong.

DELITO. m. Sala. || Kasalanan.

DEMANDA. f. Lúhog; kahíngian. || Limós na hinihingi para sa alinmang simbahan, ó gawang banal. || Tanong. || for. Hablá.

DEMANDADO. m. for. Ang náhahabla.

DEMANDANTE. p. a. nang *demandar*. Ang may habla.

DEMANDAR. a. Humingi; lumúhog. || Magnásâ. || for. Maghabla. || Tumanong. = *ante el juez*. Humarap na maghab'â sa hukom.

DEMÁS. adv. m. Bukod; tangi; labis ó malabis. || adj. Kung kasama ng mangà artículo *la, lo, las, los*, ang kahulugán ay: *ang iba*. — *Estar demás*. fam. Kalabisan ó maging kalabisan. = *de esto*. Bukod sa rito.

DEMASÍA. f. Kalabisan. || Sála; kasamán. — *En demasia*. Malabis.

DEMASIADO, DA. adj. y adv. Malubhá; labis.

DEMENCIA. f. Kaululán; kasiraán nang bait.

DEMENTAR. a. Ululín. || r. Maulol.

DEMENTE. adj. Ulol.

DEMOLER. a. irreg. como *absolver*. Gibain; tibagin; igúhó. || r. Mági-bâ; masirá; gumuhó.

DEMOLICIÓN. f. der. nang *demoler*. Paggigibâ. || f. pl. Mangá pinaggi-baán.

DEMORA. f. Kaliwagan; pagpa-paumatúmat. || Luat; láon; tagal. — *Sin demora*. Agadagad.

DEN

DEMORAR. n. Tumigil; humintó; magluat sa isang lugal; magtagal, etc. || Pagluatin.

DEMOSTRAR. a. irreg. como *acordar*. Ipakilala; patotohanan nang malínaw, probahan nang maliwánag. || Ipakita ang katotohanan. || r. Má-kita ang katotohanan nang anomán; matalastás, etc.

DEMUDAR. a. Ibahin; baguhin; papangitin. || r. Magálit; mamutlá; magibá; mabago.

DENEGACIÓN. f. der. nang *dengar*. Pagtangí; pagayaw. || Tangí. || Pagtalikod sa anomán.

DENEGAR. a. irreg. como *acertar*. Itangí; huag ipagkaloob. || r. Tumangí.

DENEGAR. a. irreg. como *agradecer*. Paitimín; palabúin; padili-mín; papangitin. || Siráan nang puri. || r. Umitin; lumábó. || Masiráan nang puri.

DENIGRACIÓN. f. der. nang *denigrar*. Kasiraang puri; upasalá. || Pannirang puri.

DENIGRAR. a. Manírá ng puri; umupasalá. || r. Masiráang puri. || Mag-siraán; maglaitán.

DENIGRATIVO, VA, adj. Naka-sísirang puri; nakaupasalá; nakalálait.

DENODADO, DA. adj. Pangahás; waláng tákot.

DENOMINACIÓN. f. der. nang *denominar*. Ngalan; táwag; pamagat.

DENOMINAR. a. Ngalanan; pamagatán. || Tawagin nang kaniyang pangalan.

DENOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Murahin; laitin. || Alimurahin; palibhasáin. || r. Magmurahán; magpalibhasaan, etc.

DENOTAR. a. Itúró; sabihin; iba.

DEN

balâ; saysayin.

DENSIDAD. f. der. nang *denso*. Kasinsinân; kalimitan. || met. Kadili-mân; kaguluhân; pagkakásalimoot.

DENSO, SA. adj. Malimit. || Ma-sinsin. || Malápot. || met. Siksik; pakpik.

DENTADO, DA. adj. der. nang latin. May ngipin.

DENTADURA. f. der. nang latin. Ngipin; kapisanan nang ngipin.

DENTAR. a. irreg. como *acertar*, Ngipinan; ò lagyan nang ngipin. || n. Magkangipin; ó siputân nang ngipin.

DENTELLADA. f. der. nang latin. Pagpapaumpog nang ngipin, na ibúbuka aag bibig at biglang ití-tikom. || Ngàlit. || Kakagat. || Súgat nagawâ nang kagat. — *A dentelladas*. mod. adv. Pakagat.

DENTERA. f. nang latin. Pangirgiló nang ngipin. || met. Ingit.

DENTON, NA. aum. nang *diente*. adj. Malalakí ang ngipin.

DENTRO. adv. l. ó t. Sa loob, ò nápapaloob. — *a dentro* exp. fam. Pumasok; magtuloy. — *de casa*. Sa loob nang báhay.

DENTUDO, DA. adj. der. nang *diente*. Sunkisunkí ang ngipin; ó lubhang malalakí ang ngipin.

DENUEDO. m. Tápag; pagkabayani; dahás; siglá.

DENUNCIAR. a. Ibalítâ; magbalítâ nang anomán; humúlâ. || for. Magdenunsia; magsumbong.

DEPLORABLE. adj. der. nang *deplorar*. Kalunoslunos; kahambalhambal.

DEPLORAR. a. Maáwâ; maha-bag nang malakí sa kàpowâ. || Dam-daming labis ang anomán. || r. Magdamdam nang labis.

DEP

DEPONENTE. p. a. nang *deponer*. com. Ang nagsásaysay ò nagdédeklarar.

DEPONER. a. irreg. como *poner*. Iwan; bitiwán; itakwel; iwaksi ang anomán. || Alisán nang katungkulan, kamáhalan ó karapatán. || for. Mag-saysay ó magdeklarasión. || Dumumí ó manabí. || Alisin, ó ibabâ ang isang bágay sa lugal na kinálalagyan. — *(a alguno) de su empleo*. Ialis (ang isá) sa kaniyang katungkulan. — *en juicio*. Magdeklarar sa juisio. — *contra el acusado*. Magdeklarasión nang laban sa inihablâ. || r. Mábabâ; máalis sa katungkulan.

DEPORTACIÓN. f. der. nang *deportar*. Pagpapánaw; pagdedestierro. || Destierro.

DEPORTADO, DA. p. p. nang *deportar*. adj. Ang pinapánaw; ó idinestiero.

DEPORTAR. a. Papanawin; idistiero; itapon ang may sala sa ibang lugal.

DEPOSICIÓN. f. der. nang *deponer*. for. Pagtanggap nang deklarasión sa isang may sala ó sa isang saksí. || Pagkawalâ ó pagkábabâ ng katungkulan ó kamáhalan. || Pagtae || Pagsasaysay nang anomán.

DEPOSITANTE. p. a. ng *depositar*. adj. Ang naghabilin, etc.

DEPOSITAR. a. Ihabilin; ilágak, idepósito. || Itágô. || Ipagkátiwalâ. — *(el dinero) en el Banco*. Itágô, ó idepósito (ang salapi) sa *Banco*.

DEPOSITARIO, RIA. m. y f. der. nang *depósito*. Ang kinálalagakan, ò kinadedepositohan. || adj. Ang náukol sa depósito.

DEPÓSITO. m. Paghahabilin; pag

DEP

dedepósito. || Ang bágay na inihabilin. || Lugal na kinálalagyan ó pinagtataguan nang habilin.

DEPRAVADO, DA. p. p. nang *depravar*. adj. Ang may malaking samá at lubhang mahálay na kaugalián; punô nang kasamán.

DEPRAVAR. a. Sirain; pasamaín ang anomán. || r. Sumamá.

DEPRECACIÓN. f. der. nang *deprecar*. Dalangin; kahingian; pakiúsap.

DEPRECAR. a. Dumalangin; humingí; makiúsap.

DEPRECATIVO, VA. adj. Ang náuukol sa pagdalangin at pakikiúsap.

DEPURAR. a. Linisin; dalisayin. || Sayurin.

DÉPURATIVO, VA. adj. Nakalílinis; ó panglinis.

DERECHA. f. Kamay na kanan; gawing kanan.

DERECHO, CHA. adj. Matowid; towid. || Ang nasa bandang kanan; ó nakaharap sa kanan. || m. Katowiran. || Ang buís na hiníhingí sa mangá kalákal, pagkáin, mangá tawo at lúpâ. Karaniwang plural kung gamitin.

DEROGACIÓN. f. der. nang *derogar*. Paglipol; pagsirá; pagpawí.

DEROGADO, DA. p. p. nang *derogar*. adj. Lipol.

DEROGAR. a. Lipulin; pawiin ang isang kautusán ó kaugalian. || Sumirá; bumago nang anomán. || r. Malípol; mapawí.

DERRAMA. f. Ambag; ilak. Kaugaliang plural kung gamitin.

DERRAMAR. a. Magbubô; magliguak; ibubô; ibuhos. || Ibuluak. Ibud-

DER

bod. || Isábog. || met. Ipaháyag; ikálat ang anománg baltá. || r. Mábubô. || Umagos ang alinmang flog ó batis sa isang lugal. || Magkáhiwahiwalay, na kumálat sa kaguluhan at di pagkakámayaw. = *en, al, por el suelo*. Másabog; ó sumábog sa lúpâ.

DERREDOR. m. Ang palibid ó palibot nang anomang bágay. — *al derredor ó en derredor*. mod. adv. Sa palibot.

DERRENEGAR. a. irreg. como *acertar*. fam. Kasuklamán; kamuhián.

DERRENGAR. a. irreg. como *acertar*. Ballan nang balakang; salantaín sa pálô ang paypay ó ang boong likod.

DERRETIDO, DA. p. p. nang *derretir*. adj. Tunaw. || Lumíliag; gumígiliw.

DERRETIR. a. irreg. como *pedir*. Tunawin; lusawin; ubusin ang salapí, pagaári, etc. || r. Matúnaw. || Magálab sa pagibig sa Dios ó sa kápowâ tawo.

DERRIBADO, DA. p. p. nang *derribar*. adj. Gibâ.

DERRIBAR. a. Igibâ. || Tibagin; ihápay; ilagpak sa lúpâ ang báhay, pader, etc. || Ibulid. || Ilugmok, ibalabag sa lúpâ ang sinoman. || Supilin; ayupin. = *en, por tierra*. Ilagpak; ó ilugmok sa lúpâ. = (*a alguno*) *de una parte*. Ibulid (ang sínoman) búhat sa isang lugal. || r. Málagpak; máhapay; málugmok.

DERRIBO. m. Paggigibâ. || Ang mangá kasangkapang sirâ, na, náku-kuha sa paggigibâ.

DERROCAR. a. irreg. como *acordar*. Ibulúsok; ibulid ang sínoman búhat sa isang taluktok. || Igibâ; ti-

DES

bagín. || met. Ipaglag; ialís ang isá sa kinálalagyang katungkulan, ó kalágayang mabuti, etc. || r. Mátim-buang; mabual. || Magbúwalan.

DERROTA. f. Rumbo ò dákong tinútumpa nang daong sa pagláyag. || Ang dáan; landás; ò buláos. || Pagkalagalag; pagtatakbuhang walang tuto nang isang hukbong talunan.

DERRUIR. a. irreg. como *huir*. Tibagin; siráin; ilagpak. || r. Matibag; masírá; málagpak.

DESABASTECER. a. irreg. como *agradecer*. Huag bigyán; huag padalhan nang mangá pagkain at bagay na kinákailangang malakí; pagsalatín ang isang tawo, isang bayan ó isang katipunan. || r. Mawalán; maubusan nang mákakain at nang mangá lalong kailangang bagay.

DESABOR. m. Kasamán; ó kawalan nang lasa.

DESABOTONAR. a. Kalagín ang pagkábitones. || n. met. Mamukadkad ang mangá bulaklak. || r. Makalag ang pagkábotones.

DESABRIDO, DA. adj. Matabang; hindi mabuti ang lasa. || Ang tawong masamá ang ugáli.

DESABRIGADO, DA. p. p. ng *desabrigar*. adj. m. Walang nagkúpok; walang nagmámasakit. || Walang balábal.

DESABRIGAR. a. Alisán ò hubarán nang damit, kumot ó bálot. Lágí namang ginagamit sa *reciproco*.

DESABROCHAR. a. Kalagín ang pagkábitones, ó pagkásara nang damit sa katawán. || met. Buksán. || Makalag ang pagkábitones. || r. met. Ipaháyag sa isang kapalágayang loob ang anomang lihim, etc.

DES

DESACALORARSE. r. Magpalamig, ó magpalipas nang tinátaglay na init.

DESACATAR. a. y r. Magkúláng sa kagalangang dápat ibigay sa ibá.

DESACATO. m. Kawalán nang gálang, ó katampalasanan sa mangá pinúnò, ò bagay na sagrado.

DESACERTADO, DA. p. p. ng *desacertar* y adj. Pamalímalí, ó maíí.

DESACERTAR. a. irreg. como *acertar*. Iligaw; imalí. || r. Máligaw; mámaíí. || Huag magkátuto; huag má-tumpak.

DESACIERTO. m. Pagkakamáí; kamálian; kawalán nang tuto.

DESACOBARDAR. a. Palaka-sín ang loob; alisín ang tákot. || r. Tumápang.

DESACOMODADO, DA. p. p. nang *desacomodar*. adj. Walang hánapbúhay. || Salat sa náuukol sa sariling pagkabúhay. || Ang alíla na walang kinápapasukang panginoón.

DESACOMODAR. a. Alisín ng hánapbúhay; ó nang ikinabúhuhay. || Paalisín ang isang alíla. || r. Umalís sa kinápapasukan.

DESACONSEJADO, DA. adj. Walang tuto; sumpungín; tuloy sa balang máisipan at dí kumúkuhang hátol sa kangínoman.

DESACORDAR. a. irreg. como *acordar*. Distimplahín ang instrumento. || Huag mákatono nang ibá. || r. Huag magkátono ang mangá instrumento. || Madesentoná ang boses ng kumákanta. || Makalímot; huag máalaala.

DESACREDITAR. a. Puláan; siráan nang puri; pintasán. || r. Masiráan nang puri. = *en su profesión*. Ma

DES

siráan sa kaniyang katungkulan ó hánapbuhay. = *entre los compañeros*. Masiráan sa mangá kasama. = *con, para con el pueblo*. Masirá ó masiráan sa bayan.

DESADEUDAR. a. Tubsín, na bayaran ang mangá utang. || r. Magbáyad; makabáyad.

DESADORMECER. a. irreg. como *agradecer*. Gisingin; pawlin ang atok nang ibá. || met. Alisín ang pamamanhid nang alinmang lugal nang katawán. || r. Magising; mawalá ang pagaantok. || Mapáwí ang pamamanhid.

DESADORNAR. a. Alisán nang hiyás ó pamuti. || r. Mahubdán; malisán nang hiyás.

DESADVERTIR. a. irreg. como *advertir*. Huag máhalatá; makaraang huag mápansin.

DESAFIAR. a. Hamunin; dayuhin. || r. Maghamunán.

DESAFIO. m. Hamon; ó paghamon. || Pakikipaglaban. || Pakikipagtutulan nang matowid.

DESAFORAR. a. irreg. como *acordar*. Siráin; pawalang kabuluhan ang mangá *fuero* ó *privilegióng* ná uukol sa isá || Alisán ó bawian ang isá nang mangá *fuero* ó *privilegióng* hináhawakan, dáhil sa anomang nagawang mabigat na sala. Ang *conjugación* nito'y regular sa kahulugang *huag pabuisan ang isang lúpá ó isaíli ang butsang lúpá*.

DESAFORTUNADO, DA. adj. Salang pálad; walang pálad.

DESAGRADABLE. adj. der. ng *desagradar*. Nakagágalit; nakayáyamot; masaklap. = *al gusto*. Masaklap sa lasa, ó sa lasap. = *con, para con*

DES

las gentes. Nakayáyamot sa tawo.

DESAGRADAR. a. Makagágalit; makayamot; makasamá nang loob. || n. y r. Mamuhí; mayamot. || Magkáyamutan.

DESAGRADECER. a. irreg. como *agradecer*. Huag kumilala nang utang na loob; huag gumanting pálá. Gámit namang *reciproco*.

DESAGRADECIDO, DA. p. p. nang *desagradecer*. y adj. Walang túring; dí marinong kumilala ng utang na loob; palamara. = *al beneficio*. Walang túring sa mangá utang na loob. = *con, para con su bienhechor*. Palamara; walang túring sa kaniyang pinagkákautangan nang loob.

DESAGRADO. m. Samá; ó sukal nang loob. || Simángot.

DESAGUADERO. m. Pabuluang; imbornal. || met. Dahilán; ó láging daán nang pagkakagastá, na ikina-úbos nang pagaáti, ipinagkákautang at ipinaghihirap.

DESAHO ADO, DA. p. p. *desahogar*. y adj. Pusong; walang hiyá. || Aliwalas; hawán. || Nakahíhinga sa pagkabúhay; ó may pinagdádagisunan.

DESAHOGAR. a. Paaliwalasin ang loob. || Ibuntó, || Pagaanín; paluagin ang lagay. || Ipaháyag sa ibá ang súkal nang loob. = *(una pena) en su amigo*. Ipaháyag ibuntó (ang isang pighati) sa kaniyang kaibigan.

|| r. Magaliw nang loob; magpalamig; magpahingá. || Makabáyad sa utang. || Ipaháyag sa ibá ang taglay na súkal nang loob. = *de su pena*. Magaliw nang kaniyang hirap. = *con otro*. Magpaháyag sa ibá nang nasa sa loob.

DESAHUCIAR. a. Pawlin sa loob

DES

nang sínoman ang pagasa nang pagkakamit nang kaniyang hinahangad. Ginagamit namang parang *reciproco*. || Mawalán nang pagasa ang médico sa paggaling nang ginagamot niyá. || Paalisín ang namumúsan nang isang bágay, pagka't natapus na ang panahón nang kaniyang trato.

DESAIRAR. a. Huag mahalín; huag kalingain ang kápowâ tawo ó ang anomán. || Halayin; pawalang halagá.

DESAIRE. m. Kawalán nang ti-kas, nang gamdá, etc. || Ang dí pagka-lingá ó pagpapawalang halagá sa ká-powâ.

DESALABAR. a. Puláan; pintasán.

DESALADO, DA. p. p. nang *de-salar*. adj. Walang pakpak. || met. Daglidaglí.

DESALAR. a. Alisán nang pak-pak. || Alisán nang asín. || r. Magma-dali nang malabis. || Magnasang mahigpit. || Magsumákap nang labis sa pagkakamit nang anomang bágay. || Maalisán ó mabawasan nang asín.

DESALENTAR. a. irreg. como *acertar*. Inisín. || met. Pahináin ang loob; takutin. || r. Humingál. || Matà-kot; lumupaypay ang loob.

DESALIENTO. m. Panghihiná ng loob; kadowagán. || Pagkukulang nang lakás. || Paghihírap nang paghingá.

DESALIÑO. m. Kawalán nang ayos. || met. Katámaran; kabatuganan.

DESALIÑADO, DA. adj. Walang ayos.

DESALMADO, DA. adj. Walang áwâ; tampalasan.

DESALMIDONAR. a. Alisán ng almirol ang damit.

DESALTERAR. a. Patahimikin;

DES

payapáin ang ligálíg. || r. Mátahimik; pumayápâ.

DESALUMBRADO, DA. p. p. nang *desalumbrar*. adj. Walang tuto; pinagdídilíman.

DESALUMBRAMIENTO. m. Kawalán nang tuto; kabulagán.

DESAMARRAR. a. Kalagán ng táli; ilayô; bitiwán. || r. Makalag sa pagkátali; mabugnós.

DESAMORTAJAR. a. Alisán ng sápot. || Hukayin sa pagkálíbing. || r. Mahubdán nang sápot; máahon sa pagkálíbing.

DESAMPARAR. a. Pabayaán; iwan. || Tampuhán. || Umális; lumayô sa isang lugal.

DESAMPARO. m. Pagpapabáyâ; pagtiíwan. || Pagiisá.

DESANDAR. a. irreg. como *andar*. Bumalik. || Lakáring muli ang nalákad na.

DESANGRAR. a. Alisán, ò kuan nang maraming dugô ang isá. || Paagusin ang dugô. || met. Limasín ang isang sápâ, tanké, etc. || met. Pamulubihin ang isá, na gastahín at ubusing howag mámalayan ang kaniyang pagaári. || r. Maubusan nang dugô; paagusin ang sariling dugô, sa pagbibigtí, ó pagpapakamatay na kúsâ.

DESAMINAR. a. Pahináin ang loob; takutin. || r. Maduag; manghi-ná ang loob.

DESANUDAR. a. Kalagín; bug-nusín ang buhol. || met. Paliwanagan; husayin ang nagkákasuotsuot at guló. || r. Mabugnós; makalag ang pagkí-buhol.

DESAPACIBLE. adj. Nakamú-muhi; nakayáyamot; nakabábagot.

DES

DESAPARECER. n. y. r. irreg. como *agradecer*. Mátagô; mawalang biglâ sa masid; magmalikmâtâ. | Biglang mapáram sa masid.

DESAPAREJAR. a. Kalagán sa pagkásingkaw ang háyop. || naut. Alisín; siráin ang gayák na kasangkapan nang alinmang sasakyán.

DESAPASIONAR. a. Alisín ó pawlín ang pagkáwili, ó pagkáhilig nang loob sa anomán. || r. Mapáwi ang paggíliw.

DESAPEGARSE. r. Maalis ang pagkáhilig nang loob sa anomán.

DESAPRETAR. a. irreg. como *acertar*. Luagán; lubayán ang higpit. || r. Lumuag; lumuang.

DESAPROBAR. a. irreg. como *acordar*. Pintasán; masamain; huag aprobahan, etc. || Ihúlog ang nag-examen. || r. Mapintasan; mahúlog sa examen.

DESARMAR. a. Samsamán nang sandata. || Kalasín; tangalín. || met. Pahupain, v. gr. *PINAHUPÁ ang gálit niyá, le DESARMÓ su cólera.* || r. Maalisán nang sandata. || Mapayápá.

DESARRAIGAR. a. Bunutin ng sapol sa ugat. || met. Pawlín; alising lubós ang anománg hilig na masamá. || met. Paalisín; pap nawin ang isá sa kaniyang tinátahanan. = *del ánimo.* Mapáwi sa alaala.

DESARRAPADO, DA. adj. Lúma at gulágulanit ang suot na damit. || Nagbabasahan.

DESARREGLADO, DA. p. p. nang *desarreglar*. adj. Ang lumalalô sa katamtaman; walang ayos sa anomán. || Walang tuto; walang wastô.

DESARRENDAR. a. irreg. como *acertar*. Huag pabúisan; itigil ang

DES

pagpapaarrenda. || r. Mawalán nang bumuis sa isang bagay. || Maalisán ng renda ang kabayo.

DESARROLLAR. a. Ikadkád. || Iladlad. || r. Lumagô kung sa káhoy lumakí; tumabá kung sa tawo ó háyop. || Lumipáná.

DESARROPAR. a. Hubdán; alisán nang damit. || Mahubdán.

DESARRUGAR. a. Bintarín; batinatin; alisín ang kubot. || r. Mabá-nat; maúnat.

DESASENTAR. n. irreg. como *acertar*. Huag maanyô; huag máak-má. || Huag mábagay. || Makapangit; isamá nang loob.

DESASEO. m. Kawalán nang wastô; kasalaulaán.

DESASIR. a. irreg. como *asir* Bitíwan, ó bituán; butawán. || Ihiwalay; bakbakín. || r. Mamitiw ó bumitiw. = *de malos hábitos.* Mamitiw, ó humiwalay sa masasamang kaugalián.

DESASOSEGAR. a. irreg. como *acertar*. Balisanhín; bagabagin. || r. Mabalisa.

DESASOSIEGO. m. Balisa; kabalisanhán; di pagkálagay.

DESASTRADO, DA. adj. der. *desastre*. Kúlang ó salang palad. || Tawong gulágulanit ang pananamit.

DESASTRE. m. Sakúná; kasali-waang palad.

DESATACAR. a. Kalagín ang mangá koldón; pagkábitones, ó pagkábuhol nang anomán. || Alisín ang kalgá nang baril. || r. Makalag; ó malalis ang pagkátali, ó pagkábitones nang salawal.

DESATAR. a. Kalagín; kalasín. || met. Tumúnaw; magkanaw; magtúnaw. || Saysayín; paliwanagan ang ano-

DES

mang bágay na malabong kurúin. || r. Máhusò. || met. Lumálo sa pagsasalitâ, ó paggawâ. || met. Mawalâ; mapáwi ang kadunguán, ó tákot.

DESATENCION. f. der. nang *desatender*. Kawalán nang gálang ó nang kalíngâ.

DESATENDER. a. irreg. como *acertar*. Pabayaán; howag pansinín. || Pawaláng kabuluhán; huag pagpítaganan ang dápat igálang.

DESATENTAR. a. irreg. como *acertar*. Siráin ang isip; ululín; guluhín ang loob. || r. Magsasalitâ, ó gumawâ nang tuloytuloy, na parang ulol. || Mawalang pítagan.

DESATENTO, TA. p. p. irreg. nang *desatender*. adj. Walang kalíngâ; walang gálang.

DESATERRAR. a. irreg. como *acertar*. Hangúan ang mina nang lúpâ, ó batong pirapirasó, na, nakaabala sa gumagawâ.

DESATINADO, DA. p. p. nang *desatender*. adj. Buhalhal; dalosdalos; walang wastò. || Tulig; tulingag.

DESATINO. m. Kabuhalhalán. || Katulingagán. || Kaululán; kamálian.

DESATOLLAR. a. Alisín sa pagkábalahò. || Ahunin sa kagípitan ó kasikián. || r. Maalís sa pagkábalahò.

DESATRACAR. a. naút. Ilayò ang isang sasakyán sa kápowâ ó sa punduhan; itúlak.

DESATRAER. a. irreg. como *traer*. Ihiwalay; ilayò ang isang bágay sa ibâ.

DESATRAMPAR. a. Linisan ang pádaluyan, ó pabuluang nang anomang nakasúsukal sa kaniyâ.

DESATURDIR. a. Alisín ang

DES

pagkatulig, ó kalíngawán. || r. Malis ang pagkalingaw.

DESAVENENCIA. f. Pagkakáalit.

DESAVENIR. a. irreg. como *venir*. Pagkagalitin; pagalitin. || Pakagalitan. r. Magkáalit; magkásirâ. = *con alguno*. Makahiduâ nang ibâ. = *(los unos)* con, de los otros. Mangagkasirâ ang isa't isâ. = *(dos)* enere sí. Magkasirâ ó huag magkaakmâ ang dalawâ.

DESAVIAR. a. Iligaw nang daán. || Alisán, ó huag bigyán nang báong kinákailangan sa anomán. || r. Máligaw. | Mawalán nang báong kinákailangan.

DESAYUNAR. r. Kumáin nang agahan. || fr. met. Makátangap nang unang baliâ nang anomán. = *con chocolate*. Magagahan; ó magalmusal nang sikulate. = *de alguna novedad*. Makátangap nang unang baliâ nang anomang sakunâ.

DESAZOGAR. a. Alisán nang *azogue*.

DESAZÓN. f. Kawalán nang lasa, ó kasamán nang lasa. || met. Súkal; daiamhátì nang loob. || met. Kabalisahán; bigat; ó tamlay nang katawán.

DESBANCAR. a. Alisán nang bangkò. || Ihápay ang monte. || Patosin; agawan nang kaibigan, etc.

DESBARATADO, DA. p. p. ng *desbaratar*. y adj. Masamang pamumúhay; kaugaliang masamá. || Máninirâ nang pagaári.

DESBARATAR. a. Siráin; gibáin. || mil. Guluhín; lansagin; siráin ang hánay nang kaáway. || Itapon; siráin ang kayamanan. || r. Mágibâ; masíra.

DESBARATO. m. Pagsirâ.

DES

DESBARRIGADO, DA. p. p. ng *desbarrigar*. y adj. Manipis ang tián.

DESBARRIGAR. a, fam. Wak-wakin; ó lapáin ang tián.

DESBASTAR. a. Buguasán; tapiasán; banhaín.

DESBASTE. m. Tapias; bugwás.

DESBASTECER. a. irreg. como *agradecer*. V. DESABASTECER.

DESBAZADERO. m. Lugal na halomigmig ò basâbasâ at madulás.

DESBECERRAR. a. Awatin sa suso ang mangá bisiro.

DESBOCADO, DA. p. p. nang *desbocar*. adj. Kanyón ó baril na maluang ang bibig kaysa katawán ó puit. || Sinásabi namán sa alinmang kasangkapan, na sirâ ang bibig, ó kung kaparis nang martilió ay gastado ó bingaw ang tinátawag na bibig, na ito'y ang ipinúpukpok. || met. Mapagwikâ nang mahálalay at katampalasanan; masamang bibig.

DESBOCAR. a. Alisán nang bibig ang anomán, para nang saro, tapyán, etc. || n. Lumabás sa alinmang lugal na makípot. || r. Karaniwang sabihin sa kabáyong nagstúsumikad nang takbó at áyaw sumunod sa freno. || met. Magsabi nang katampalasanan ó kahiyahiyâ. || Pálulong na lubòs sa masasamang hilig.

DESBONETARSE. a. Alisán ng bonete. || r. Maalisán nang bonete.

DESBORDAR. n. y r. Umápaw sa labí; lumágap—*Desbordarse (el río) en la arena*. Lumágap (ang ilog) sa buhangin. = *por los campos*. Umápaw, ó lumágap sa parang.

DESBRAVECER. n. irreg. como *agradecer*. Magpígí; maglúbag ang

DES

gálit. || Maglubay ang sasal nang agos ò nang hángin, || a. Mansohín ang isang háyop na simarón. || met. Pahu-paín ang gálit; pahinahonin ang nagágit.

DESBRUJAR. a. Maagnás; mà-gibâ; matibag nang ontíontí.

DESCABALGAR. n. Umibís sa kabayo; ó sa alinmang kinásasakyang háyop. || Ibabâ ang kanyón sa kinálalagyan; ó ilaglag ang kanyón sa putok nang kápuwâ kanyón.

DESCABEZADO, DA. p. p. ng *descabezar*. adj. Walang ulo. || Labás sa matuíd; paulol.

DESCABEZAR. a. Pugutan; alisán nang ulo. || met. Putlán ang dulo ò pinakaulo nang anomán, para ng káhoy, karáyom, etc. || Pamulang dai-gín ó talunin ang kapinsaláan ó nakasisiking anomang bagay. || r. Basagin ang ulo sa pagiisip nang tungkol sa anomang bagay, na dî matumpakan. || agr. Sa magsasakâ ay, *mag-giik*. = *con en alguna cosa*. Basagin ang ulo sa pagiisip nang anomang bagay.

DESCABRITAR. a. Awatin sa suso ang mangá anak nang kambing.

DESCABULLIRSE. r. irreg. como *bruñir*. Tumakas; makahulag-pós.

DESCAECER. n. irreg. como *agradecer*. Manghirá nang untíuntí ang katawán, kapangyarihan, etc. || Maubos ó matútog na untíuntí ang paga-árit.

DESCAECIMIENTO. m. Panghihínâ; panglalambot. || Pangangayáyat. || Pagkálugamí. || Panghihínâ ng loob.

DESCALABRAR. a. Sugatan sa ulo. || met. Makapagbigay balisa, ó

DES

ligálìg. || fam. Itáwag sa simbahan ang mangá ikákasal. || Sirain; guluhín. || Patakasín ang kaáway. = *a gritos*. Ligaligin; patakbuhiín sa sigaw.

DESCALZO, ZA. adj. Walang sapín; walang sinelas.

DESCAMINADO, DA. p. p. ng *descaminar*. adj. Ligaw; ó lihiís sa daán.

DESCAMINAR. a. Ilihiís sa tagalang daán; iligaw. || Imali; iligaw ang sínoman sa daang matowid, na ibuyó sa hindi dápat. || met. Hulihin, ó samsamín ang mangá kalákal ó ibang bagay na báwal, ó hindi nagdaraan nang registro, na ibig ipások nang lihim. || r. Máligaw. || fam. Mámali.

DESCAMISADO, DA. adj. Walang bárô; hubad. Ipinanglit sa lubhang dukhá.

DESCAMPADO, DA. adj. Malinis; aliwalas; walang súkal.

DESCANSADERO, m. der. ng *descansar*. Páhingahan.

DESCANSADO, DA. p. p. nang *descansar*. y adj. Nápapahinga; di pagod; walang alaala, panátag.

DESCANSAR. n. Magpahingá; magpahingalay; humintô. || met. Mapáwi ang mangá kahirapan ó ligálìg na taglay. || Humilig. || Matúlog. || Manibay na mápatong ang isang bagay sa ibá. || Umasa; manangan. || *del trabajo*. Magpahingá sa pagtatrabajo; magpalipas nang pagal ó hirap. = *(el amo) en el criado*. Umasa (ang panginoón) sa alilá. = *en el Señor*. Lumuhatí sa Dios.

DESCANSO. m. Kapáhingahan; katiwasayán. || Kaghinhawahan. || Ang kinátatakaran ó kinátutungtungan

DES

nang isang bagay.

DESCANTAR. a. Alisán; ó linsan nang mangá talim ò kanto ang anomán.

DESCAÑONAR. a. Alisán nang bagwis ó pakpak. || Salungatin nang áhit, pagkatapos nang áhit na paayón. || met. y fam. Ubusin ang lahat nang salapi nang isá sa larô ó sa ibang paraán. || r. Maalisán nang pakpak.

DESCARADO, DA. adj. Ang di nahíhiyâ at walang galang magpangusap at gumawâ nang hindi dápat.

DESCARGAR. a. Alisán, ó basasan nang kargá. || Ibsán. || Paputukin, ó alisán nang kargá ang mangá *armas de fuego*. || met. Iligtas ang isá sa anomang kargo ó katungkulan. Ibuntó. = *(el colera) en, contra, sobre el inocente*. Ibuntó (ang galit) sa walang sala. || r. Iwan ang katungkulan. || Máligtas; ó maalisán ang isá ng anomang kalíngâ, ó katungkulan. || Magputok na kúsâ ang alinmáng *armas de fuego*. = *de alguna cosa*. Maibsan ang anomán; ò máligtas sa anomán.

DESCARNADOR. m. Panghilamán; kudkuran.

DESCARNADURA. f. Paghihilamán; pagkudkod.

DESCARNAR. a. Maghilamán; maghimay. || Kudkurín; kayurin. || met. Igibâ; ò alisin ang isang pankat ng anomán. || Ilayô; ó ihiís ang sínoman sa mangá lamáng bayan. || r. Maging butot balat; mangayáyat.

DESCARO. m. Kapusungán. || Katampalasanan, kapangáhasan; kawalán nang galang.

DES

DESCARRIAR. a. Isinsay ang isá sa daán; ó sa katowiran. || Itiwalag ang háyop sa kasamahán. || r. Mátíwalag; máhiwalay. || Másinsay sa matowid. || Sumamá.

DESCARRÍO. m. Pagtiwalag; pagkísinsay; pagkáligaw. || Pagsamá.

DESCASCAR. a. Talupan; upakan. || r. Matalupan; maalisán nang balat. || met. Magsasalitá nang malabis at walang pígil, na kun minsá'y masasamá at kung minsay kahambugán.

DESCASPAR. a. Alisán nang balakúbak. || r. Maglinísán nang balakúbak. || Mawalán nang balakúbak.

DESCASTADO, DA. adj. Ang dí malapit, ò walang loob sa mangá kamagának, kaibigan at ibang pinagká kautangan nang loob.

DESCENDENCIA. f. Anak, ó mangá inanak; lipí.

DESCENDER. n. irreg. como *ascender*. Bumabâ; manáog; lumibís. || Umánod; tumagas. || Magbúhat ó mangáling sa isá, para nang pagbubúhat nang mangá anak at inapó sa isang amá. || Magmulâ; ó magbúhat ang isang bagay sa ibá. = *al patio*. Manàog sa patio. = *de buen linaje*. Magbúhat sa mabuting lipí. = *en autoridad*. Mábabâ sa katungkulan ó kamáhalan. = *por la escalera*. Manáog sa hagdán, ò manáog na sa hagdán magdaán. || a. Ibabâ; ipanáog.

DESCENDIENTE. p. a. nang *descender*. Inapó; láhi.

DESCENSO. m. Pagpanáog; pagbabâ. || met. Pagkális; ó pagkábabâ sa katungkulan.

DESCENIR. a. irreg. como *teñir*. Kalagín; luagán. || Alisín ang bigkís.

DES

|| r. Makalag; maalis ang pamigkís, ó tàli.

DESCERRAJADO, DA. p. p. nang *descerrajar*. y adj. Tawong lubhang masamá ang pamumúhay at gayák ang loob sa kasamán.

DESCERRAJAR. a. Tinkabín; tinkagín ang *cerradura*. || fam. Iputok ang baril ó ibang *armas de fuego*. || r. Matinkab ang kandado.

DECLAVADOR. m. Pangbúnót nang pákô.

DECLAVAR. a. Bunutin ang pákô. || Alisín ó tangalín sa pagkápákô. || r. met. Matangal ang alinmang batong mahalagá sa pagkaén-gaste. || Maalis sa pagkápákô.

DESCOBIJAR. a. Hubarán. || Pabayán; huag ampunín.

DESCOJER. a. Biklarín; buklatín ang pagkálulon, ó ang pileges.

DESCOGOLLAR. a. Alisán ng usbong; talbusán. || r. Maalisán nang usbong.

DESCOLAR. a. irreg. como *acordar*. Alisín sa pagkásabit; ihugos. || Tangalín sa kinásasabitan ang mangá pamuting damasko, kortina, etc. || r. Magdausós; maghugos na bumabâ sa isáng lúbid, súhay, etc. || met. Bumabâ sa isang lugal na mataás at tarik. v. gr. ang *mangá pastor al háyop ay NAGSÍSIPANAOG sa bundok, los pastores y los ganados SE DESCUELGAN de la montaña, etc.* || Malaglag sa pagkásabit. || met. Sumipot ng walang abogabog. = *en un cesto*. Maghugos na sumilid sa isang buslô. = *con una noticia*. Magsabi nang isang balítang makátatawa ò pahangal. = *al jardín*. Maghugos na bumabâ sa halamanán. = *de la, por la ventana*. Mag-

DES

dausós, ó maghugos sa bintánâ.

DESCOLAR. a. Papusiawin; pangupasin. || r. Mamusiaw; mangupas.

DESCOLORIDO, DA. adj. Maputlá; kupás; pupás. || Namumutlá.

DESCOLLAR. n. y r. irreg. como *acordar*. Mamukod; mangibá. || Manag sa ibá sa talas nang isip, bait, dúnong, tápang, gándâ, at.

DESCOMEDIDO, DA. p. p. ng *descomedirse*. adj. Malubhá; labis. || Walang gálang; buhong; talipandás; tampalasan.

DESCOMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. Mamaslang; mangahís; mawalan nang pitagan.

DESCOMPASADO, DA. p. p. nang *descompasar* at *descompasarse*. adj. Lagpós nang laki ó nang hábâ sa kabagayán.

DESCOMPASARSE. r. Mawalan nang gálang.

DESCOMPONER. a. irreg. como *poner*. Siráin. || Tangalin; lansagin; kalagin; guluhín. || Pagkagalitín ang nagkákasundô. || r. Magkúlang sa karapatang kagalangán; magingay ó magalboroto. || Mabulok. || Magkagalit. = *con alguno*. Makipagkagalit, ó magálit sa isá. = *en palabras*. Magingay; ó magsasalitâ nang masamá.

DESCOMPOSICIÓN. f. Pagsirâ, pagtantal; || Pagkalag. || Pagkabulok; kakulangán nang hinín ó kaulang liang mabuti. || Pagkagulo.

DESCOMPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *descomponer* at *descomponerse*. adj. Sirâ, tangal; kalag; guló. || Pangahás; bastós; magaslâw; walang pitagan.

DESCOMULGADO, DA. p. p.

DES

nang *descomulgar*. adj. Lubhang masamang tawo; deskomulgado.

DESCOMULGAR. a. Iwálay ang sínoman sa kasamahán nang mangá kristiano.

DESCONCEPTUAR. a. Puláan; siráan nang puri. || r. Masiráan nang puri.

DESCONCERTAR. a. irreg. como *acertar*. Guluhín, siráin ang ayos at mahúsay na pagkáhanay ó pagkáyan. || met. Lituhín; tuligín, ò hiyáin. || Pagkagalitín. || r. Magkálitalit. || Magkálinsad. || Magsabí ó gumawâ nang walang tuto. || met. Malitó. || Magulumihanán; masindak.

DESCONCORDIA. f. Pagkakáalit; pagkakasirâ.

DESCONFIADO, DA. p. p. ng *desconfiar* at *desconfiarse*. y adj. Walang katiwalâ; hindî palagay ang loob; hindî umáasa.

DESCONFIANZA. f. Kawalan ó kakulangán nang pagasa, ò paniniwalâ, etc.

DESCONFORME. adj. Hindî kayon; ó hindî kaparis. || Hindî ayos.

DESCONFORMIDAD. f. Hindî pagkakáayon; di pagkakábagay; ó di pagkakáisa.

DESCONOCER. a. irreg. como *conocer*. Malinutan; huag makilala; huag malaman. || Huag kilanlín; ipagkailâ. || Magkunuaring hindî alam; ó di nâpapansin ang anomang bagay. || r. Huag makilala; huag magkakilala.

DESCONOCIDO, DA. p. p. ng *desconocer*. adj. Palamara; walang túring; hindî marúnong kumilala nang utang na loob. || Hindî alam; hindî kilalâ. = *a sus favorecedores*. Walang

DES

túring sa mangá nagsísigawâ nang magaling sa kaniya. = *le sus paianos*. Huag mákilala nang kaniyang mangá kababayan, dakil sa nagibá. = *para todos*. Hindî alam nang lahat.

DESCONSENTIR. a. irreg. como *sentir*. Huag konsintihín; iùrong ang pahintúlot. || r. Huag magkonsintihan.

DESCONSOLAR. a. irreg. como *acordar*. Hapisin; pagdalamhatiín. || r. Magpighati; magdalamhati.

DESCONSUELO. m. Pighati; hapis; dalamhati. || Kasaliwaang pálad. = *del esdímago* Kihinaán nang sikmúra.

DESCONTAR. a. irreg. como *acordar*. Bawasin; awasin. || Bilánging panibago. || r. Maawás; magbawas; maa'is. = *de una suma*. Awasin sa isang kabuoán.

DESCONVENIR. n. y r. Máiba ó magkáiba nang pasiyá. || Huag magkáayos. || Huag magkásundô.

DESCORDAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang kuerdas ang instrumento. || r. Maalisán ó mawalan nang kuerdas.

DESCORDERAR. a. Awatin sa suso ang anak nang tupa.

DESCORNAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang súngay ang háyop; pungulan. || met. Basagin; ó hampasín ang ulo. || r. Maalisán ó mabalian nang súngay.

DESCORTÉS. adj. Walang gílang; walang modo; palambang.

DESCORTESÍA. f. Kawalan ng gálang.

DESCORTEZAR. a. Upakin ó bakbakín ang balat nang káhyo. || Pawín ang kabastusin at masamang ugáli na pinagklakháan nang isá. ||

DES

r. Mangalukabkab; mabakbak ang balat.

DESCOSER. a. Tastasin ang tahí. || r. met. Ipaháyag ang dápat ilhim.

DESCOSIDO, DA. p. p. nang *descoser* at *descoserse*. adj. Walang bait na mangúsap; anoma'y ipinaháhayag.

DESCOYUNTAR. a. Palinsarín ang butó sa kaniyang lugal. || Mayamot; mamuhí. || r. Málinsad ang butó.

DESCRECER. n. irreg. como *agradecer*. V. DECRECER, na siyang lálong kagamitán.

DESCRÉDITO. m. Kasiraán ng puri; ò pagkastrâ nang puri.

DESCRESTAR. a. Alisán ò punghusan nang pálong. || r. Maalisán nang pálong.

DESCUARTIZAR. a. Lapangín ang katawán, na pagapáting bahagi. || Hatling pagpirápirasuhín ang anomang pagkáin at nang máipamahagi.

DESCUBRIR. a. Buksán; ilitaw; isipot. || Ipaháyag ang líhim. || Matagpuan ang nátatagô ò nálihihim. || Abutin nang masid. || Matahó ang anomang bágay. || Itanyag. || Siyastin. || r. Magpúgay; magalis nang sombalilo. || Magkátanawan. || Málitaw; mátanyag. || Magpaháyag. = *a uno*. Magpaháyag sa isá. = *con un amigo*. Mkipagpahayagan sa isang kaibigan.

DESCUERNO. m. fam. Paghálalay.

DESCUIDADO, DA. p. p. nang *descuidar* at *descuidarse*. y adj. Walang íngat. || Tamad; pabayá.

DESCUIDAR. a. Kalingatán; kaibangán. || Pabayaán. || n. y r. Ma-

DES

lingat. || Magpabayâ. = *de, en su obligación*. Magpabayâ sa kaniyang katungkulan.

DESCUIDO. m. Pagkalingat; kapabayaan; katamaran.

DESCULAR. a. Alisán nang puit; siráin ang puit. || r. Maalis ang puit.

DESDAR. a. irreg. como *dar*. Itangí ó bawíin ang náibigay na. Hindi itó gámit.

DESDE, prep. Mulá; búhat. || Mangáling.

DESDECIR. a. irreg. como *contradecir*. Pasinungalingan ang sino-man. || n. met. Maiba sa pinangalingan, na sumamá bagá. || Huag máayos sa ibâ. = *de su carácter*. Maiba ó huag mábagay sa kaniyang ugáli. || r. Pagbalikán ang nasabi na; bawíin ang násabing kamálian. = *de su promesa*. Pagbalikán ang pangákò.

DESDÉN. m. Siphâyô; pagpawalang halagá; ilap.

DESDENTADO, DA. p. p. nang *desdentar*, y adj. Tipô; walang ngipin.

DESDENTAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán ó lagasan nang ngipin. || Tipúin; lansagín ang ilán ó labat nang ngipin. || r. Malagasan; matipuan ó mawalang untiuní ng ngipin.

DESDICHADO, DA. adj. Salang pálad; sawing kapalaran. || Dukká; salat; abâ. = *de mí*. Sa abâ ko. = *del que nace con mala índole*. Sa abâ nang ipinanganak na may masamang ugali. = *en paz*. Sawing pálad sa panahón nang kapayapaan. = *para gobernar*. Sálang pálad mamahálâ.

DESDOBLAR. a. Ilátag; ikadkad; biklarín. || r. Mákadkad; málatag.

DESDORAR. a. Alisán nang do-

DES

rado. || met. Mansahán ang puri ng kápowâ. || r. Masirá; maalis ang dorado nang anomán. || Masiráan nang puri.

DESEAR a. Magnásâ; maghangad; magpita. || r. Magnasaón ang dalawang naglibigan.

DESECAR. a. Patuyuin ang anomán. || r. Matuyô; mangalirang.

DESECATIVO, VA. adj. Panuyô; pantuyô; nakatúuyô.

DESECHAR. a. Pintasán; pawalang halagá; iwaksí; howag tangapín; itakuil. = *del pensamiento*. Iwaksí sa isip. || r. Magtakuilan; magpintasan.

DESECHO. m. Pinagpilián. || Ang bágay, na, sa kalumàan at labis na pagkágamit ay di na magsilbí. || met. Púlâ; libak. || Látak; labí.

DESEDIFICAR. a. met. Magbigay nang masamang halimbawâ.

DESELLAR. a. Alisán nang sello ang sùlat; pliego ó anománg bágay. || Maalisán nang sello.

DESEMBARAZADO, DA. p. p. nang *desembarazar* y adj. Walang súkal; aliwalas; hawán. || Walang kímí. || Pátag.

DESEMBARCADERO. der. ng *desembarcar* y adj. m. Doongan.

DESEMBARCAR. a. Iahon sa sasakyán ang lulan at dalhín sa dalatan. || n. y r. Umahon. Ginagamit namáng parang *reciproco*. || met. Umibís sa karromata ó karrahe. || met. y fam. Manganak, kung buntis ang pinagúusapan. = *de la nave*. Umahon nang sasakyán. = *en Mnnila*. Umahon sa Maynilâ.

DESEMBARCO. m. Pagahon.

DESEMBAULAR. a. Hangûin ang násisilid sa baul. || met. Kunin

DES

ang anománg nakasilid sa talega, ka-ha ó sa anomán. || met. y fam. Ihi-
ngá sa ibá ang dináramdam sa loob.

DESEMBEBECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Maalis sa pagkámang-hâ ó pagkátulalâ; pagsaulang loob, etc. || Maalis sa maling paniniwálâ.

DESEMBELLECEER. a. irreg. como *agradecer*. Bawasan nang ínam. || Papangitin. || r. Mawalâ ang gan dá; mapáwi ang ínam. || Pumángit.

DESEMBOCADERO. m. Lába-san. || Bitás, ò wáwâ nang paglabás sa dagat.

DESEMBORRACHAR. a. Alisín ang kalangúhán nang isâ. || r. Maalis ang pagkalangó.

DESEMBOSCARSE. r. Luma-bás, ó málabas sa gúbat.

DESEMBRAVECEER. a. irreg. como *agradecer*. Paamúin; mansu-hín. || met. Pababáin ang loob. || r. Umámô. || met. Bumábang loob.

DESEMBRIAGAR. a. Pawlín ang kalangúhán nang sínoman. || r. Mapàwi ang kalasingán.

DESEMEJANTE. adj. Ibá; bindi kaparis. = *de los otros*. Hindi kaparis nang ibá.

DESEMEJANZA. f. Kaibhán; di pagkakáparis.

DESEMPALAGAR. a. Alisín ang súyâ.

DESEMPARENTADO, DA. adj. Walang kamagának, || Uilang lubós.

DESEMPEDRAR. a. irreg. como *acertar*. Bakbakín ang látag na bató. || r. Maalis; mabakbak ang látag na bató.

DESEMPEÑAR. a. Tubsín ang sanglâ. || Tubsín sa pagkakáutang ang kápowâ. || Tumupad. || Kunin, ó

DES

hangúin ang ibá sa kagipitan^o ó ka-hihiyang kinálalagyan. || r. Maalis sa pagkakaùtang ang kápowâ. = *de sus deudas*. Makaahon, makabáyad sa ka-niyang mangá utang.

DESEMPOBRECER. a. irreg. como *agradecer*. Hangúin sa kahi-rapan. || r. Makaahon sa karuk-haán.

DESEMPOLVAR. a. y

DESEMPOLVORAR. a. Alisán; pagpagán nang alikabok. || r. Maali-sán nang alikabok.

DESEMPONZONAR a. Alisán nang kamandag. || Iligtás ang sínoman sa nátangap na kamandag. || r. Maali-sán nang kamandag.

DESENAMORAR. r. Pawlín ò pakupasin ang pagíbig nang isâ. || r. Mapàwi ang pagíbig sa isâ.

DESENASTAR, a. Alisán nang tagdán, ó alisín sa astâ.

DESENCAJAR. a. Tangalíng bi-glâ sa pagkálapat, ó sa kinálalapa-tan. || r. Maalis sa pagkálapat.

DESENCAJONAR. a. Alisín, ó hangúin sa kahòn.

DESENCALLAR. a. Ibunsod, ó ialís sa pagkásadsad. || n. y r. Má-bunsod, ó máalis sa pagkábara.

DESENCAPOTAR. a. Alisán; hubarán nang kapote. || Patayoín ang ulo nang kabayong may ugáling pa-tungó kung lumákad. || met. y fam. Ihayag ang anománg lihim. || r. Ma-páwi ang gálit. || Magálisan nang ka-pote.

DESENCARCELAR. a. Hangúin sa bilangguan; paalpasín. || r. Mahá-ngô sa bilangguan; makaalpas.

DESENCARECER. a. irreg. co-mo *agradecer*. Ibabâ ang halagá ng

DES

anomang ipinagbibili; ipagmúrahan. || r. Mámura.

DESENCENAGAR. a. Alisín sa pagkábalahô. || met. Hangûin ang isâ sa pagkálubalob sa bisio. || r. Makahon sa pagkábalahô. || Iwan ang masamang pamumuhay.

DESENCERRAR. a. irreg. como *acertar*. Kunin sa pagkàkulong. || Pawalán. || Hangûin; ilabas. || met. Ipaháyag ang nálibin; ipakita ang natatagô. || r. Málabas.

DESENCCLAVAR. a. Bunutin sa pagkápakô. || met. Alisín nang pagahasâ ang sinomán sa lugal na kinálalagyan. || r. Maalis sa pagkápakô.

DESENCCLAVIJAR. a. Alisán ng klabilhas. || r. Maalisán.

DESENCOJER. a. Iátag; iúnat; banatin; bikarin. || r. Mawalá ang kadunguan. || Magsayá. || Mabánat; mabiklad.

DESENCOLAR. a. Bakbakín sa pagkàkola; paknitín. || r. Mabakbak; maalis sa pagkàkola.

DESENCOLERIZARSE. r. Maalis ang gálit; matabimik.

DESENCORDAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang kuerdas ang instrumento.

DESENCORVAR. a. Tawin ang kabuktután, ó unatin ang kabaluktután. || r. Tumuwid; maúnat ang baluktot.

DESENCRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawlin ang kahilawán ó katigasán nang anomán. || Alisán nang hiaw. || Labhán sa lihiá ang sutla at nang mapáwi ang tigás, at pasuking mabuti nang tiná. || r. Mapáwi ang kahilawán ó katigasán nang anomán.

DES

DESENCRUELECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawlin ang bagsik ó bangís nang sinomán. || r. Mapáwi ang bangís ó bagsik.

DESENFADADO, DA. p. p. ng *desenfadar*. adj. Maluwag na loob; walong gálit. || Maluwag ang anyô at kilos. || Malowang; aliwalas.

DESENFADAR. a. Palowagin ang loob; alisín ang gálit. || r. Maalis ang gálit, lumuwag ang loob.

DESENFADAR. a. Buksán ó kalagin ang paldó.

DESENFRENAR. a. Alisán ng freno ang kabayo, || r. Igomon sa bisio at kasamaán. || r. Magálit nang lábis. || Málabas sa katatagán. || Magumon sa bisio. = *en los vicios*. Magumon sa mangà bisio.

DESENFRENO. m. Pagbubukang bibig na malabis at labás sa mabubuting kaugalián. || Pagbubuhay na masamá, = *del vientre*. Pagtatalasok ng matulin.

DESENFUNDAR. a. Alisán ng pundá ó bálot.

DESENFURECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Lumubag; humupá ang gálit.

DESENGANCHAR. a. Alisín sa pagkásabid; pagkàkawit, ó pagkásingkaw. || Kalagin. || r. Maalis sa pagkásabid; makalag.

DESENGANAR. a. Ipakilala ang pagkakamali. || Pagsabihan nang tatapat. || r. Makilala ang kamaliang sarili. = *de un error*. Makilala ang isang kamalián.

DESENGROSAR. a. irreg. como *acordar*. Nipisán; bawasan nang kapal. || r. Mangayáyat.

DESENGRUDAR. a. Alisán ng

DES

engrudo || r. Máalis sa pagkádikit ng engrudo.

DESENHEBRAR. a. Alisín ng hiblá ang karáyom.

DESENHORNAR. a. Hangóin sa hurnó ang anomán.

DESENLAZAR. a. Kalagín ang sílô ó pagkásilô. || met. Husáyng paghiwáhiwalayín; liwanagan || r. Makalag sa pagkásilô. || Maghiwalay ang magasawa.

DESENLUTAR. a. Alisán; hubarín nang luksá. || n. y r. Magalis ng luksá.

DESENMARANAR. a. Husayin ang guló nang sinúlid, buhok, etc. || met. Liwanagan; ó husayin ang anomang bágay na maiábô at guló. || Mátuklasan ang anomang pakanang lihim. || r. Mahúsay ang anomang guló.

DESENMOHECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang ámag. || r. Maalisán nang ámag. || met. Tumalas ang isip; sumikat.

DESENMUDECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Makapangúsap; malís ang kapipihan. || a. Alisín ang kaultán ó pagkapipi. || Gamutin ang pagkapipi, etc. || r. Makapangúsap; mawalá ang pagkapipi. || met. Magsalitá ó iwan ang pagkawalang kibô.

DESENOJAR. a. Payapáin; ó palubayín ang gálit nang sínoman. || r. met. Malibang ang kalooban; ó malís ang gálit.

DESENREDAR. a. Husayin ang pagkakásigalot. || r. Umulís; ó malís sa anomang kinálalagyang hírap, pangínib ó kagipitan = *del lazo*. Máalis; makakalag sa sílô.

DESENROLLAR. a. Unatin;

DES

kadkarín ang nalúlulon.

DESENSAÑAR. a. Alisín; ò pawín ang gálit. || r. Maalisán nang síá.

DESENSOBERBECER. a. irreg. como *agradecer*. Pababáin ang loob. || r. Bumábang loob; maalís ang kapalalúan.

DESENTENDERSE. r. irreg. como *acertar*. Magnaangmaáingan; magbalôbalong hindi nakápapansin ó di náíintindihan ang anomán. || Ligtaán ang anomán, na huag isama sa sálitaan.

DESENTERRAR. a. irreg. como *acertar*. Hukàin sa pagkábaon; butbutín; bunkalín. || Palitawín ang nálilihim. || met. Ipaalaala ang nalilimutan. = *del, de entre el polvo*. Butbutín; alisín sa pagkábaon sa alikabok. || r. Maalis sa pagkábaon.

DESENTIERRAMUERTOS. m. Ang may masamang ugáling manirang puri sa mangá patay na.

DESENTORPECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawín ang ngímay nang alinmang lugal nang katawán. || Alisín ang kadunguán nang isá. || r. Maalis ang pangíngímay. || Maalis ang kadunguán; mabúhay ang loob.

DESENTRISTECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawín ang lungkot nang ibá; pasiglahín. || Aliwín. || r. Maaliw; sumayá.

DESENTUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisín ang pangíngímay, ó pamamanhid nang alinmang lugal nang katawán. || r. Maglubay ang pamamanhid.

DESENVENDAR. a. Alisán ng táli ó benda. || r. Maalisán nang táli ó venda.

DES

DESENVOLTURA. f. Kaliwanagan; kadaglián at kalinisang sumalitâ na walang udlot. || Kadalahirán.

DESENVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Ikadkad; ilátag ó iladlad ang nabábalot ó nalúlulon. || met. Saysaying paliwanagan ang isang bágay na malábong warín. || r. Mákadkad; máladlad; málátag. || Lumakí; lumagô, etc.

DESENVUELTO, TA. p. p. nang *desenvolver* at *desenvolverse*, adj. Lalaki ó babaying mahilig sa kalupaán; walang kakimikimí. || Pangahás.

DESEO. m. Násâ; pita; náis; adhikâ.—*Tener deseo de riqueza*. Mag-násâ nang kayamanan.

DESEOSO, SA. adj. der. nang *deseo*. Nagnánasâ; nagpípita, ó nag-iibig nang anomán. || Mapagpita.= *de gloria*. Mapagnásâ nang karángalan.

DESERCIÓN. der. nang *desertar*. f. Pagtatanan nang sundalo. || for. Pagtalíkod na ginágawâ nang nagháhabla sa apelasiong iniharap.

DESERRADO, DA. adj. Támâ; walang kamálian ò ligtás sa kamálian.

DESERTAR. n. y r. Magtanan ang sundalo. || fam. Iwan ang mangá pagpupúlong na dáting dinádalohan. || for. Pabayaán ang *causa ó apelación*. || Tumalíkod sa mangá kasama.= *de sus banderas*. Tumalíkod sa kaniyang bandíla.

DESERTOR. m. Ang sundalong nagtanan.

DESESPERACIÓN. f. der. nang *desesperar*. Pagpapatiwakal; kawalang lubós nang pananálíg. || Gálit na malabis.

DES

DESESPERAR. a. Alisán nang pagasa ang kápowâ || met. Pagalíting lubhá. || n. Mawalán nang pagasa.= *de mejorar*. Mawalán nang pagasang humúsay. || r. Magpatiwakal; magpakamatay. || met. Mainip na lubhá.

DEFALCAR. a. Kulángan. || Sumírá nang kualtà. || r. Makulángan; masírá ang salaping na sa pamamahálâ nang isá.

DEFALCO. m. Pagkukúláng; ó kakulángan. || Pagsírá nang salaping pinamamahalaan.

DEFALLECER. a. irreg. como *agradecer*. Panghinàin. || n. Himatayín. || r. Manghinâ; maghimatay.

DEFAVORECER. a. irreg. como *agradecer*. Huag kupkupín; pagkaitán nang túlong. || Huag ayunan at ang apáin ay ang kalaban. || Makasamá; makasírá.

DEFLOCAR. a. irreg. como *acordar*. Gawing *flecos* ang gilit nang kayo na tinastasán nang hilatsà.

DEFLORECER. n. irreg. como *agradecer*. Malagas ang bulaklak.

DEFORTALECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang lakás, bisá, tibay, etc. || Igibâ ang isang moog; alisán nang bantay.

DESGOBERNAR. a. irreg. como *acordar*. Guluhín ó siráin ang mabúting lákad nang kapamayanán ó isang pinamamahalaang katipunan; pamahaláan nang masamá ang isang pamamahay, na anománg gawín ay pagulóló. || r. Máhiwalay sa karampátang kabáitan, na, náuutos sa pakikipagkápowâ tawo.

DESGAJAR. a. Bangalín. || Pili-ngín. || Wahín. || Ba-kin. || r. Máhiwalay ang anomán, ó magkáhiwa-

DES

lay ang anomang nagkakakatnig. || met. Mawalâ ang damit ó balat nang katawân. || Mabaak.

DESGANA. f. Kawalán nang gustong kumáin; tabang. || met. Suklam; muhi sa anomán. || met. Kakulangán nang pagsisikap; katamlayán; ó katàmaran sa anomán.

DESGANAR. a. Patabangín ang loob. || r. Tabangán sa pagkáin. || met. Mayamot; masúyâ sa dáting kúsang ginágawâ.

DESGRACIA. f. Kasaliwaang pálad; sakunâ. || Kawalán nang mag-ampón. || Pagkakasakit.

DESGRACIADO, DA. adj. Sálang pálad; buisit.

DESGRANADERA. f. Pangluga; panghimay.

DESGRANAR. a. Lugasín; himayín. || r. Malugás. || r. Masírá ang lalagyan nang seben nang *armas de fuego*.

DESGUARNECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang *guarnición*. ó pinakapamuti.

DESHACER. a. irreg. como *hacer*. Siráin; lansagín; tastasín. || Pugnawín || Labugín. || Magpauntí; magpa-liit. || Lansagín; patakbuhiñ ang isang hukbò. || Matúnaw ang anomán. || Hattin; biakín ang anomán. || r. Masírá; malansag. || met. Mahapis nang labis; matuyô sa dalamhátí. || Mapáram ó mawalâ sa tingín. || Masalantâ nang labis, para nang DESHACERSE *los labios*, MASALANTÁ NANG LABIS ang *ngúso't labi*. = *a gritos*. Magtitili ng malabis; magkakasat nang malabis; at may kahálong sigaw. = *de alguna alhaja*. Ipagbili; ó ipamigay ang anomang alahas. = *en llanto*. Magiiyak; ó

DES

maghimutok nang malabis.

DESHALAJAR. a. Alisán nang pamuting kasangkapan ang isang báhay.

DESHELAR. a. irreg. como *acertar*. Tunawin ang isang bagay na namúmuô sa lamig, na gaya nang *hielo*. || met. Pasiglahín; sulsulán. || Painitin ang nangíngimay sa lamig na lugal nang katawân. || r. Matúnaw sa init ang anomang namúmuô sa lamig. || Maginit ang katawang nanglalamig.

DESHERBAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán; bunutan nang damó. || r. Malantá; malooy ang mangá damó.

DESHEREDAR. a. Alisán nang mana; huag papagmanahin. || r. met. Málayô at mangibâ sa kaniyang familia sa mangá kilos at kaugalián, na sumamá at maging hámak. || Mawalán nang mana.

DESHERRAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán nang bakal ang paá nang kabayo. || Alisán nang tanikalâ, esposas, etc. ang bilangô.

DESHERRUMBRAR. a. Alisán nang kalawang.

DESHIELO. m. Pagtutunaw; ó pagkatúnaw nang hielo ó nang anomang namúmuô sa lamig.

DESHILACHAR. a. Magnotnot; ó maghilatsá nang kayo. || r. Manutnot; matastâs ang hilatsá.

DESHINCAR. a. Bunutin ang nápapakò ò nábabaon. || Iangat ang túhod sa pagkáluhod. || r. Mabunot sa pagkápakò.

DESHINCHAR. a. Alisín ó pahupaín ang pamamagá. || met. Iwan; lisanin ang kapalalúan ó kahambugán.

DES

DESHOJAR. a. Lagasin ang dahon; ó alisàn nang dahon ang anomán. || n. y r. Malagas ang dahon.

DESHOMBRECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Higtín; kibtín ang balikát.

DESHONESTIDAD. f. Kahalayan; kalibugan.

DESHONESTO, TA. adj. Mahàlay. || Salaúlâ; malibog.

DESHONOR. m. Kasiráan nang puri; sipháyô; kamurahàn.

DESHONRA. f. Kasiráan nang puri. || Paninírang puri.

DESHONRAR. a. Manirang puri. || Mangoyam. || Gahisín ang isang babyi. || r. Masiráan nang puri. || Mag-óyaman.

DESHORA. f. Walâ sa oras; alangán sa oras.

DESHUESAR. a. Alisán nang butó. || r. Maalisán; ó mawalán ng butó.

DESHUMEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Patuyuin; alisín ang pagkabasâbasâ. || r. Matuyô; mawalâ ang pagkabasâbasâ.

DESIDIA. f. Kapabayaàn; katámaran; katamlayan.

DESIDIOSO, SA. adj. Pabayâ; tamad; anyáyâ. || Maiumi.

DESIERTO. m. Ilang.

DESIGNIO. m. Akálâ; násâ; panukalâ.

DESIGUAL. adj. Hindi paris; ibá. || Hindi pantay; paliwak; towali; kibit. || Bakôbakô. || met. Mahírap; malaki ang pangánib. || Salawahang loob.

DESINTERESADO, DA. adj. Walang interés; walang násâ sa pilak.

DESISTIR. a. Huag ituloy; ó

DES

iúrong ang bantâ. = *del intento*. Iúrong ang akálâ.

DESLEIR. a. irreg. ger. *desliendo*: pres. ind. *deslio, deslies, deslie, deslien*: pref. él *deslió*, ellos *deslieron*: imperat. *deslie tú, deslia él, desliamos nosotros, deslian ellos*: subj. pres. *deslia, deslias, deslia, etc.*: imperf. *desliera, desleiría, y desliese, etc.*: fut.: *desliere, etc.* Lusawin; kanawín sa túbig, álak, etc. ang anomán. || r. Malúsaw; mákanaw.

DESLENDRAR. a. irreg. como *acertar*. Hingutuhan, ó alisàn nang lisâ. || r. Maghíniksikan, ó magàlisan nang lisâ.

DESLenguADO, DA. p. p. ng *deslenguar*. adj. Matalas; walang hiyâ; masamá at walang pitagang mangúsap.

DESLENJUAR. a. Putlân; alisán nang díla. || r. Mawalán nang hiyang magpangúsap nang dí dápat.

DESLIGAR. a. Kalagán; alisán nang tàli. || met. Husayin ang anomang sálitaan. || r. Makalag.

DESLIZ. m. Pagkádulas; paggulong. || met. Pagkakamali; pagkakásala. || Kasalanan.

DESLIZADERO, RA. adj. der. nang *desliz*. Madaling makádulas. || m. Lugal na madulâs.

DESLIZADIZO, ZA. adj. der. nang *desliz*. Nakádudulas agad. || Madulâs.

DESLIZAR. n. Mádulas; mada-pilas. || r. Magdulâs; magdausós. || Humagpós; pumulangós. || met. Magsabi, ó makágawâ nang anomán, na pang nalingat at dí sinásadyâ; madapilos sa paggawâ ó pananalitâ. =

DES

al, en el vicio. Mahúlog; ò mádu-las sa bisio.

DESLUCIDO, DA. p. p. nang *deslucir* y adj.: sinásabi sa tawong walang dangal at gumastá man nang kaniyang pagaári at magbigay puri sa sarili ay hindi marunong. || Sinásabi ring namán sa gumágawá nang anomang bagay na hay-g nang walang lasa at ínam, na hindi ipagkapuri. || Walang kintab.

DESLUCIR. a. irreg. como *lucir*. Mansahàn; laingín. || Siráan nang puri. || r. Masiráan nang puri.

DESLUMBRADO, DA. p. p. ng *deslumbrar*. adj. Silaw; alangán ang loob.

DESLUMBRAR. a. Makasílaw nang matá ang malabis na kasaganán nang ílaw. || met. Bigyán nang pagaalangán at kaguluhán nang loob ang íbá, na huag mákilala ang tú-nay na tungó ó akálâ nang isá. || Pamanghaín; papagtakhín. || Bigyán nang ipagalangán nang loob. || r. Masílaw; mabulagan, etc. || Mámanghá. || Malingaw.

DESLUSTRAR. a. Alisín ang kinang ó dilag nang anomán. || Papiusiawín. || met. Pumúlâ. || Siráin ang halagá nang anomán. || r. Mawalán nang ínam ó hitsura.

DESMAJOLAR. a. irreg. como *acordar*. Bunutin ó bawasan nang sangá ang káhyo na tinátawag na MAJUELO. || Luagán ò kalagín ang táling panghigpit nang sapín. || r. Lu-muag; makalag ang tali nang sapín.

DESMAMAR. a. Awatin sa suso.

DESMANDADO, DA. adj. Masú-wain.

DESMANTECAR. a. Alisán ng

DES

mantíkâ ó tabâ. || r. Maalis ang tabâ.

DESMARRIRSE. def. na hindi lubhang kagamitán: ger. desmarriéndose: p. p. desmarrido: pres. ind. nos desmarrimos; os desmarrís: imperf. me desmarría; te desmarrías; se desmarría; nos desmarríámos, etc.: perf. me desmarrí; te desmarriste; se desmarríó; nos desmarrimos, etc.: fut. me desmarriré; te desmarrirás, etc.: imperat. desmarríos vosotros: imperf. me desmarriría, me desmarriese, etc. fut. me desmarriere, etc. r. Mangáyáyat; manghínâ. || Mamanglaw; malungkot.

DESMAYAR. a. Makadesmayo; makahilo. || Hapúin. || n. Mapalas. || met. Masírá ang tápang; humínâ ang loob. || r. Mahilo; mawalâ ó tumígil ang pangdamdam at huag makákilalang tawo. || Mahapô.

DESMAYO. m. Pagkahilo; pagkawalâ nang lakás ó nang pandamdam. || Pagkahápô.

DESMEDIRSE. r. irreg. como *pedir*. V. DESCOMEDIRSE.

DESMELAR. a. irreg. como *acertar*. Alisán ó kunan nang pulot ang báhay pukyutan.

DESMELENAR. a. Isábog ang buhok; ò ilúgay. || r. Málugay; másabog ang buhok.

DESMEMBRAR. a. Ihiwalay; putlín ang baháging alinmán nang katawán. || Hatlín; pagbahabahaginín. || Ihiwalay ang isang bagay sa kasama. || r. Magkáhiwalay; magkáwatakwa-tak ang mangá bahagi nang isang bagay.

DESMENTIR. a. irreg. como *sensitir*. Sudsurán; suwatán; pasinunga-lingan ang kápowâ. || Máiba; málayô

DES

sa pinangalingan. || met. Disimulahín ang anomán, úpang huag mákilala. = *à los testigos*. Pasinungalingan, ó suwatán ang mangá saksí. = (*una cosa*) *de otra*. Máiba (ang isang bagay) sa ibá. || r. Magmintís; masinungalingan. = *en la promesa*. Masinungalingan sa pangákô. || r. Magpásinungalingan.

DESMENUZAR. a. Himayín; lijtán; munlayín; durugin. || met. Siyasing maigi sampóng káliitliitan ng anomán. || r. Mahimay; inadúrog.

DESMEOLLAR. a. Alisán nang útak.

DESMERECER. a. irreg. como *agradecer*. Mawalán nang halagá. || Huag marapat; mawalá ang karapatan. || Sirán nang puri. || Mábabâ sa dating lagay. || Masiráan.

DESMESURA. f. Kawalán nang pítagan. || Kalabisan.

DESMESURADO, DA. adj. Malagpús ang lakí; labis sa kaugalián.

DESMOCHAR. a. Pulakín; pungiin ó alisán nang gawing itaás ang anomán, na pabayaang parang pugot.

DESMOGAR. a. Manial, ó mamungol ang usá.

DESMOGUE. m. Paninial; pamumungol.

DESMOLADO, DA. adj. Walang bagang.

DESMORALIZAR. a. Siráin ang mahuhúsay na kaugalián. || r. Sumamá, ó masirá ang kaugalián.

DESMORONADIZO, ZA. adj. Tibagín; agnasin.

DESMORONAR. a. Siráin; tibagín nang untiunti ang anomán. || r. Matibag; maagnás.

DES

DESMULLIR. a. irreg. como *brunir*. Alisín ang lambot; patigasín ó paikpikín ang dating buhaghag. || r. Maalis ang kalambután; mapaikpik.

DESNARIGADO, DA. p. p. nang *desnarigar*, at *desnarigarse*. adj. Walang ilong, ó lubhang maliit ang ilong. || Dapil ang ilong.

DESNARIGAR. a. Alisán nang ilong; bungiin, || Suntukín sa ilong ang kápowâ. || r. Mabungian; masak-tán ang ilong.

DESNATURALIZADO, DA. adj. Mabangís; waláng awâ; walang túring.

DESNEVAR. n. irreg. como *acertar*. Matúnaw ang namúmuong túbig, na tinátawag na *nieve*.

DESNUDAR. a. Hubarán. || Alisán nang bálot ó pamuti ang anomán, para nang: ALISÁN NANG BÁLOT ó PAMUTI ang *mañgá alta*; DESNUDAR *los altares*. || r. Maghubad. = *de la ropa*. Maghubad nang damit.

DESNUDEZ. f. Kahubarán; kawalán nang damit. || Kadukhaán.

DESNUDO, DA. adj. Hubad hubô. || Ang gulágulanit at marum ang pananamit. || Walang pamuti. || met. Hubad sa kirapatan, etc. || met. Maliwanag; hayag. || Dukhá.

DESOBEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Sowain. || Labagín; hama-kin. || r. Sumoway; lumabag.

DESOBEDIENCIA. f. Kasuwayán, ó pagsuway; paghámak.

DESOBEDIENTE. -p. a. nang *desobedecer*. adj. Masúwain; suwail.

DESOBSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Alisín ang nakaháharang. || Gámutín ang pagiite. || Linisin.

DESOCUPACIÓN. f. der. nang

DES

desocupar. Kawalan nang gawâ, ó pagkawalang gawâ. || Pagpapagayongayón.

DESOCUPADO, DA. adj. p. p. nang *desocupar*. Walang gawâ || Walang lamán.

DESOIR. a. como *oir*. Huag pakingán; huag pansinín. || Pawalang kabuluhán ang daing, etc. || r. Huag pansinín ang sarili. || Huag magpansinan.

DESOLACIÓN. f. der. nang *desolar*. Pagkágibâ; pagkasirang lubós nang anomán. || met. Hapis; pighatang malakí.

DESOLAR. a. irreg. como *acordar*. Lansagin; gunâin; gubatin. || fam. Hapisin; pahirapan; pagpighatin, etc. || r. Masirâ; mawalat.

DESOLDAR. a. irreg. como *acordar*. Alisín ang hinang; bakbakín ang pagkahinang, etc.

DESOLLADO, DA. a. adj. Pusong; walang hiyâ. || Lapnós.

DESOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Anitan nang balat ó kátad; katiiran. || Lapnusin. || met. Magbigay nang malakí at mabigat na kasiraan sa kápowâ, maging sa puri man, pagaári kiyâ, etc. || r. met. y fam. Maganitan. || Maanitan. || Mawalang lubós nang kahihiyán, etc.

DESÓRDEN. m. Kagaluhán. Ginagamit ding *femenino*. || Kalabisan; kalagpusán. = *en la administración*. Kagaluhán; ó kawalang tuto sa pamamahálâ.

DESOREJAR. a. Pungusan nang taing. || r. Magpingulâ. || Mawalan nang taingâ.

DESORILLAR. a. Alisín nang gilid ang kyo ó ang anomán. ||

DES

r. Maalisán nang gilid.

DESOSAR. a. irreg. pres. ind. *deshueso, deshuesas, deshuesa, deshuesan*: imperat. *deshuesa tú, deshuese él, deshuesen ellos*: subj. pres. *deshuese, deshueses, deshuese, deshuesen*. Alisín nang butó; ó ihiwalay sa lamán ang butó. || a. reg. sa kahulugang: *huag mangahâs*.

DESOVAR. a. Mangitlog ang isdâ.

DESOVE. m. Pangitlog nang mangâ isdâ.

DESPABILADERAS. f. pl. Gunting na panútog nang titis ó pabilo.

DESPABILADURA. f. Tinitisan; ò abong pinagtutugan. || Pagtitis nang tinitisan.

DESPABILAR. a. Tutugin; ò alisín ang abó ó tinitisan nang ilaw. || met. Tapusing dalidaliin ang anománg bagay, para nang pagaári ó pagkain. || Gisingin ang ísip, ang loob etc. || r. Mágising.

DESPACIO. adv. m. Dahandahan; inotinot; hinayhinay. || adv. l. Sa mahábâ ò maluut na panahón. || met. interj. Marahan. || Sinásabi namang *vamos* DESPACIO, MARAHAN *ta-yong lumàkad*, ó DAHANAN *natin ang làkad*.

DESPACHAR. a. Lutasin; idaos. || Dalidaliin. || Ipadalâ; ó magpadalâ. || fam. Pumatay. || fam. Magtindâ; ó magdespatsâ sa isang tindahan. || r. Magmadali.

DESPARRAMADO, DA. p. p. nang *desparriamar*. y adj. Maluang; tiwangwang; malápad. || Násasabog; watak; nakakalat.

DESPARRAMAR. a. Isambulat; isabog. || met. Magsabog nang pag-

DES

aári, na lansagín at ubusin. || Ibu-lagsak. || r. Sumambúlat; sumábog. || met. Mátapon; masáyang.

DESPAVESADURA. f. Pagtù-tog nang tinitisan.

DESPAVESAR. a. Tutugin ang titis. || r. Matagtag ang tinitisan.

DESPAVORIDO, DA. p. p. ng *despavorir*. y adj. Takot na takot; gulat na gulat.

DESPAVORIR. n. def. Ang verbong ito'y sa mangá tiempo at personang sumusunod lámang gámit: p. p. *despavorido*: pres. ind. *despavorimos*, *despavoris*: imperf. *despavoria*, *rias*, *riá*, *riamos*, *riais*, *rian*: perf. *despavori*, *riste*, *riò*, *rimos*, *risteis*, *rieron*: fut. *despavoriré*, *rirás*, *rirá*, *rirémos*, *riréis*, *rirán*: imperat. *despavoríos* vosotros; imperf. *despavoriría*, *rias*, *ria*, *riamos*, *riais*, *rian*. Sidlán nang malaking takot at pagkágulat; masindak; mangundot sa takot. Ginagamit namán sa *reciproco*.

DESPEADURA. f. Paninikal ng paá sa paglalakad.

DESPEARSE. r. Maníkal ang mangá paá sa malabis na paglalakad.

DESPECHAR. a. Papagputukín ang loob sa dalamháti ó gálit. || r. Magàlit; magpatiwakal.

DESPECHO. m. Poot; gálit na labis; pagpapatiwakal. || Ingit. || Panibughô.

DESPECHUGAR. a. Alisán ng pitsó ang ibon. || met. Ipaháyag ang nasa sa loob. || r. met. Mitiwangwang; maalisán nang bilot ang dibdib. || Maalisán nang pitsó ang ibon.

DESPEDAZAR. a. Lasáin; ó monglain ang anomín. || met. Siráin ang puri; pagpighatiín ang púsô || r.

DES

Mamonglay; madúrog. || Masfrá; maluray. || Magmonglayan.

DESPEDIR. a. irreg. como *pedir*. Itudlá; itúlak: para nang *DESPEDIR la lanza ó piedra*, ITUDLÁ Ó ITULAG ang sibat ó bató. || Palayasin; ipagtaboy. || Ipatnùgot ó ihatid sa pagalís. || r. Paálam; pasintábi=*del amigo*. Paálam sa kaibigan.

DESPEDRAR. a. irreg. como *acer-tar*. r. V. DESEMPEDRAR.

DESPEGAR. a. Bakbakín; puknatín. || r. met. Mapuknat; mabakbak; ó máhiwalay sa pagkáwili sa anomán.=*del mundo*. Málayò; ó mapaknit ang loob sa mundó.

DESPELEJAR. a. Kataran; ó alisán nang kítad. || Anitan; lapnosin. || r. Mahadhad; mangalukabkab; matiklap; mahadhad. || Malapnós.

DESPENSA. f. Taguán nang mangá pagkáin, ó pámingaian; despensa. || Mangá pagkaing nakagayak. || Ang kabooán nang lahat na pinamili na gágamitin sa pagkain sa arawáraw.

DESPEÑAR. a. Ibulúsok; ó ibulid ang isang bágay sa isang lugal na mataás ó banginbangín. || r. Magpatibulid búhat sa isang lugal na mataás. || r. met. Pabigay na walang tuto, at walang wariwari, sa anomang bisio ó hlig na masamá nang katawán=*al, en el mar*. Magtalòn sa dágat. =*por la ladera*. Mabulid na gumulonggulong sa libís.=*de lo alto*. Mabulid búhat sa ituktok.

DESPERDICIADOR, RA. m. y f. Mapagaksayá; alibughâ.

DESPERDICIAR. a. Aksayahín; sayangín ang anomán; siráin; ipagtabón. || r. Maaksayá; masáyang.

DESPERDICIO. m. Pagkasírá

DES

pagaksayá nang pagaàrî ó nang anomang bágay. || Malilít na labí nang anomán, na hindî na pakíkinabangan. || Pinagritasuhan.

DESPERECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magpakahirap; magpakasakit; magpakamatay sa paghangad magkamit nang anomán.

DESPEREZARSE. r. Magínat.

DESPEREZO. m. Ínat; ó pagíinat.

DESPERNAR. a. irreg. como *acertar*. Putlàn nang paà; saktán ó salantán ang paá. || r. Mabalán nang paá; mapslay.

DESPERTADOR, RA. m. y f. Tagagising; pangising.

DESPERTAR. a. irreg. como *acertar*. Gisingin; pukawin. || met. Ipaalala; sariwáin ang anomang nalímutang bágay. || a. met. Papagwaritwariin; papagisipin. = *del sueño*. Gisingin sa pagkakatulog. = *a golpes* = Gisingin sa pálo = *al que duerme*. Pukawin ang natútulog. || r. Mágising. || Maggisingán ang nagháhalinhinang bumábatay. || n. y r. Mágising ang loob; mabúhay ang púsô; tumalas, etc.

DESPESTAÑAR. a. Alisán ng pilikmatà. || r. Malagas ó malugas ang pilikmatà.

DESPEZAR. a. irreg. como *acertar*. Bahagining pagbukdinbukdín ang ilong nang báhay, úpang magawá ang karampatang tabas sa báwa't isang batò. || Regular ang *conjugación* nitò sa kahulugang: liitán ó tabtabán ang isang dulo nang kanyón at nang máipaloob sa íbá.

DESPIERTO, TA. p. p. irreg. nang *despertar* y adj. Gising; ò nágising. || Matalas ang ísip. || Buhay na loob.

DES

DESPIOJAR. a. Huminguto; huminiksik. || met. fam. Hangúin sa karukhaan ang sínoman. || r. Maghiniksik. || Máahon sa karálitaan.

DESPLACER. a. irreg. como *placer*. Pasamain ang loob; pagalitin. || r. Sumamâ ang loob; magálit.

DESPLEGAR. a. irreg. como *acertar*. Ikadkad; iladlad. || met. Linawan at saysaying maliwánag ang anomang bágay na malábong intindihín. || Ipakita nang isá kung hangang saán ang kaniyang kaya, nadabot, tiyagâ, etc. || r. Máladlad; màkadkad. || Lumínaw ang bágay na malábô.

DESPLUMAR. a. Alisán nang bagwis, ó pakpak ang ibon. || met. Ubúsing kunin ang pagaári nang sínoman sa híbô at tamis nang dílâ. || r. Mangúlag. || met. Mawalán ng pagkabúhay.

DESPOBLADO. p. p. nang *despoblar*. m. Párang; ilang. Karaniwang lalong sabihin sa naging bayan ng unang áraw at ngayoy walang tawo.

DESPOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Alisán nang tawo ang isang lugal. || met. Linisan; alisán: v. gr. LINISAN nang káhoy, ò ALISÁN nang káhoy ang isang búkid, DESPOBLAR de *árboles un campo*. || Pauntiín ng malaki ang bilang nang tawong nananahan, ó nang mangá bágay na nakalagay sa isang lugal: v. gr. PINAPAGKALAHATÍ nang kóléra ang bayan, el *cóléra* DESPOBLÓ medio *pueblo*, PINALIT nang sínog ang tubuhan, el *incendio* DESPOBLÓ el *cañadulce*. || r. Mawalán nang naninirahan sa isang lugal. = *de gente*. Mawalán nang tawo.

DESPOJAR. a. Agawan; samsa-

DES

mán nang pagaàrí ang kápowâ. || Hubarán nang damit. || r. Maghubad; mahubarán. = *de la ropa*. Maghubad nang damit.

DESPOJO. m. Pagàgaw; pagsam-sam. || Ang naiwan nang isang hukbó sa pagtakbò ó pagkatalo, ó ang nálabi sa isang nabagbag na sasakyán. || Ang ulo, paá, buntot at ibá pang lamang loob nang mangá pinápatay sa matadero. || pl. Ang mangá labí ó tirá nang anomán, para nang ANG MANGÁ LABÍ Ó TIRÁ sa *dulang* ó sa *pagkain*, LOS DESPOJOS *de la mesa* ó *comida*. || Ang mangá kasangkápang magágamit nang isang nágibang báhay.

DESPOLVAR. a. Alisán nang alikabok.

DESPOLVOREAR. a. Pagpagán nang alikabok. || met. Iwaksi; ó pawiin sa sarili ang anomán.

DESPORTILLAR. a. Palaha-ngin; pingasin; bungín. || r. Lumáhang. || Mabúngi.

DESPOSADO, DA. p. p. nang *desposar*. adj. y s. Ang bagong kasal.

DESPOSAR. a. Ikasal. || n. y r. Pakasal; ó magasawa. = *con soltera*. Magasawa sa dalaga.

DESPOSORIO. m. Pagdedespo-sada; ò pagkakasal.

DESPRECIABLE. adj. Hámak; maláit.

DESPRECIAR. a. Hamakin. || Siphayúin; pawalang halagá; labagín. || Limutin ang anomang nakagágalit. || r. Pawalang halagá ang sarili. Magsiphayuán.

DESPRECIO. m. Paghámak; pag-siphayó. || Paglímot.

DESPUES. adv. t., l. y ord. Saká;

DES

mámayâ; kasunod; pagkatapus; sa hulihán; pagkâ = *de su padre*. Sa hulihán nang kaniyang amá; ó kasunod nang kaniyang amâ. = *de cena*. Pagkahapon.

DESPUNTAR. a. Pudpurín; alisán nang dulo. || Dungtàn. || n. Magpamulang sumibol at magusbong ang pananim, ó káhoy. || n. Magpahalatâ nang talas at katalinuhan. || met. Manguna; mangibá; mamukod. = *el día*, ó *el sol*. Magbukang liwayway. = *de ingenio*. Lumitaw; ó mangibá sa katalasan nang bait. = *por la pintura*. Mamukod sa pagpipintá. || r. Masalsal; mapangod.

DESQUIJARAR. a. Sapakin ang bibig, na baakín sampong sihang. || r. Masápak ang bibig.

DESQUILATAR. a. Ibabá ang kilatis nang gintó. || r. Mábabâ nang kilatis.

DESQUITAR. a. r. Bumáwi ng pangulugi, ò pagkatalo. || Manghiganti. — *Desquitarse de la pérdida*. Bumáwi nang pagkatalo. = *en el juego*. Bumáwi sa laró.

DESQUITE. m. Pagbáwi. || met. Panghihiganti.

DESRABOTAR. a. Alisán nang buntot ang tupa at nang lumakí at tumabâ agad. || r. Maalisán nang buntot.

DESRANCHARSE. r. Humiwalay sa rancho.

DESTAJERO. m. y

DESTAJISTA. m. Mamakyaw nang anomang gagawín.

DESTAJO. m. Pakyaw. — *a destajo*. mod. adv. Pakyawan. Pahalobhalob; labis; kalabisan. — *Hablar a destajo*. Magtatabil.

DES

DESTAPAR. a. Alisán nang ta-
kip ang anomán; buksán. || r. Ma-
bukas; mátiwangwang.

DESTECHAR. a. Alisán nang bu-
bong; laslasín ang atip. || r. Maalisán
nang atip.

DESTEÑIR. a. irreg. como *teñir*.
Alisán nang tínâ; pawín ang kúlay.
|| r. Maalisán nang tínâ.

DESTERRAR. a. irreg. como
acertar. Idestierro. || Papanawin. || Pa-
alisín ang sínoman sa isang lugal,
sa kabagsikan nang pagkahustisia. ||
Alisán nang lúpâ ang anomán. || met,
Iwaksi; ilayô sa sarili ang anomán,
para nang DESTERRAR *la tristeza*,
IWAKSI Ó ILAYÓ SA SARILI *ang ka-*
lungkutan. = (*á uno*) *á una isla*. Ides-
tierro (ang isâ) sa isang pulô. = *de*
su pátria. Papanawin sa lúpang ti-
nubúan. || r. Pumánaw na kúsâ sa ka-
niyang lúpang tinubúan. || Lumayô;
umilag sa kápisanan nang kápo-
wâ.

DESTERRONAR. a. Buhagha-
gín; ó durugin ang mangâ tiningkal.
|| r. Mabuhaghag; madûrog ang ma-
ngâ tiningkal.

DESTETADERA. f. Pangáwat sa
suso. Kasankápang sa háyop giná-
gamit.

DESTETAR. a. Awatin; iwálay
sa suso. || met. Iwálay ang isang anak,
na ilayô sa láyaw nang kaniyang pa-
mamáhay || r. Bumitaw na kúsâ sa
suso.

DESTETE. m. der. nang *deste-*
tar. Pagaáwat sa suso. || Pagkíawat.
|| Panahón nang pagaáwat.

DESTILAR. a. Alakin; ò mag-
álak. || n. Tumúlô; tumílî nang pa-
takpatak ang anómang bágay na basâ.

DES

|| Salàin ang tùbig sa batong salaán
at nang lumínaw.

DESTILATORIO. m. der. nang
destilar. Lugal na pinagálakan. ||
Alakán.

DESTINAR. a. Itaán; italagá;
iúkol ang isang bágay sa anomán.
= (*algo*) *à, para tal uso*. Itaán (ang
anomán) sa gayong kaukulán.

DESTITUIR. a. irreg. como *huir*.
Alisán nang katungkulan. || r. Ma-
alisán.

DESTORCER. a. irreg. como *ab-*
solver. Kalasín ang pilí ó pagkápili.
|| r. Mangálâs sa pagkápili.

DESTORNILLADOR. m. art.
Pangálag nang tornilió.

DESTORNILLAR. a. Kalagín
ang tornilió. || r. Makalag; ò lumuag
sa pagkátornilio. || Malitò; malímang
sa paggawâ ó pananalitâ, na huag
mátumpak.

DESTRENDAR. a. Kalagín ang
pagkátirintas. || r. Makalag ang pag-
kátirintas.

DESTRIPAR. a. Alisán nang
bituka; hinañnan. || Kunin, ó hangûin
ang palamán ó paloob nang ano-
mán. || r. Magpáluwaan nang bituka
ang dalawang nagáaway.

DESTROCAR. a. irreg. como
acordar. Siráin ang pálitan, na kú-
nin ulî nang báwa't isâ ang talagang
kanikaniyâ. || r. Masírá ang páli-
tan.

DESTRONAR. a. Ibabâ; ó ipa-
náog nang trono. || Alisán nang ka-
harián.

DESTROZO. m. Kasiraán; pag-
sirâ nang anomán.

DESTRUCCIÓN. f. der. nang
destruir. Pagkasírá; pagkálugsô; pag-

DES

káwakwak nang malakí na halos dí na maisásaulí.

DESTRUCTOR, RA. n. y f. Manglulugsô; mapanírá.

DESTRUIR. a. irreg. como *huir*. Ilugsô; igibâ; gibín; siráin. || met. Agawin ó hadlangán ang pagkabúhay nang kápowâ. || met. Tunawin; ó aksayahín ang pagaári ó kayamanan. || Lipulin. || r. Mágibâ; masírá; malípol.

DESUNIÓN. f. der. nang *desunir*. Pagkakáhiwalay; paghihiwalay. || met. Pagkakáalit; ò pagkakagalit.

DESUNIR. a. Paghiwalayín. || met. Magpàsok, ó maghatid nang ipagkákaalit nang nagkâkasundô. || Ginágamit namán sa *recíproco*.

DESUSADO, DA. p. p. nang *desusar*. y adj. Hindí kaugalián; hindí gámit; lipás.

DESVALIDO, DA. adj. Walang nagáampon; ulilang lubós. || Dukhâ; salat.

DESVANECER. a. irreg. como *agradecer*. Pawlín; paramín. || Magbigay lugal na tubúan nang kapalalúan ang ibâ. || Ipagpalalô. || r. Mapáwi. || Mapáram. || Makasingaw; mawalâ ang espíritu nang anomán. || Maghambog; magpalalô. || met. Sumakit ang ulo; mahílo; maibay.

DESVANECIMIENTO. m. Kapalalúan. || Pagkahilo. || Pagkapáwi nang anomán.

DESVARIAR. a. Mahibang. || Mábalatong.

DESVARÍO. m. Gawâ, ó wíká na walang tuto. || Pagkahibang. || Kasalawahán; pagkaalisagang loob.

DESVELAR. a. Pumúyat; mamúyat. || r. Mapúyat; ó magpuyat. ||

DES

Maglámay. || met. Pakaingatan; pag-sikapan; pagtamanán nang malakí ang anomang nasa sa kaniyang kargo, ó nináanasang kamtán.

DESVENAR. a. Ihiwalay ang mangá ugat sa lámán. || met. Kunin; ó ihiwalay sa kinálalagyan ang mangá bagay na tinátawag nang kastilang *venas*, para nang metal ay kunin sa ilálim nang lúpâ, at ang mangá híblâ sa halaman.

DESVENTAR. a. irreg. como *acertar*. Palabasín ang hangín; alísán nang hangín. || r. Mawalán ng hangín ang isang lugal, na dating may nakúkulong na maraming hangín.

DESVENTURA. f. Kasaliwaán; ó kakulangang pàlad. || Sakunâ.

DESVENTURADO, DA. adj. Sàlang pàlad. || Dukhâ. || Marámot at lampás nang sakim, na sampong sariling katawán ay pinagdâdamutan. || Nápakaumid.

DESVERDECER. n. irreg. como *agradecer*. Kumupas ang kamuráan ó kasariwaan.

DESVERGONZADO, DA. p. p. nang *desvergonzar* y adj. Walang hiyâ; buhong.

DESVERGONZARSE. r. irreg. como *acordar*. Mawalán nang hiyâ.

DESVERGÜENZA. f. Kawalán nang hiyâ. || Gawâ ò wikang kawalanghiyaán.

DESVIAR. a. Ilihís; ilisiâ; iliwás. || Isinsay; awatin. || r. Lumihís. || Málihís; málisiâ; málíwas. = *del camino*. Málíhis; ó málígaw nang daán.

DESVÍO. m. Pagkáliwas; ó pagliwás. || met. Dí pagalumánâ; pagkasuklam; dí pagasikaso dáhil sa da-

DET

lang gálit ó sa kawalán nang pag mamahal. || Paglayô.

DESVIRTUAR. a. Alisán nang bisâ ó virtud ang anomán. || r. Mawalán nang bisâ.

DESVOLVER. a. irreg. como *absolver*. Araróhing ulî; bungkalín ó halóin ang lúpâ.

DETENCIÓN. f. der. nang *deter*-*ner*. Pagluluat; pagkabalam; pagká-tigil.

DETENER. a. irreg. como *tener*. Pigilin; pahintoín. || Balamín; itá-yong; bingbingín. || Ibilangô; piitín. || Pigilan; sangahín; harangín. || r. Maglaón; mabálam. || Humintô; tumígil. || met. Magbulaybúlay. || Magpígil = *a la, en la mitad del camino*. Tumígil sa kalágitnaan nang daán. = *con los obstáculos*. Mapígil; mabalam nang mangá kapinsalaán.

DETERIORAR. a. Siráin; lansa-gín. || r. Mastrâ.

DETERMINACIÓN. fr. der. ng *determinar*. Pagpapasiyâ sa sariling loob. || Tadhanâ. || Kapangáhasan; tá-pang; pagkabayani. || Tining nang loob.

DETERMINAR. a. Takdaán; ta-ningan. || Liwanagan; saysayín ang anomán. || for. Sumentensia. || Mag-pasiyâ.

DETESTABLE. adj. Kalupitlu-pit; kasuklamsuklam.

DETESTAR. a. Masamín; kalu-pitán, ó kasuklamán ang anomán. || r. Magtáman; magkásuklaman.

DETRACCIÓN. f. der. nang *de*-*traer*. Pagmura; pagsipháyô; parungit. || met. Pagsirang puri sa kangí-noman sa súlat ó sa sálitaan. || Pag-lalayô; paglilihís nang anomán.

DETRACTAR. a. Sumírang puri;

DIA

sumipháyô sa súlat ó sa sálitaan. || r. Málayô; málihis. || Magsiraán.

DETRAER. a. irreg. como *traer*. Ilayô; ilihís. || Siráan nang puri. || r. Malibang; máláyô, || Magsiraán.

DEUDA. f. Útang. || Kasala-nan.

DEUDO. m. Kamagának. || Pag-kakamagának. || Hinlog.

DEUDOR, RA. m. y f. Ang nag-kákautang; ó may utang.

DEVANADERA. f. Ulakán.

DEVANAR. a. Magulak; magkid-kid nang sinúlid, sutlá, etc.

DEVASTAR. a. Siráin; lansa-gín; ó ilugsô ang isang kaharián, ó ba-yan. || r. Mágibâ; málugsô ang isang pamamayan.

DEVOLUCIÓN. f. irreg. nang *devolver*. Pagsasaúlî; ó paguulî.

DEVOLVER. a. irreg. como *ab*-*solver*. Isaúlî ang ári nang ibá. || Isaúlî ang hiram. || Ibalik sa dáting lagay, ang anomán. || Gumanti nang utang na loob. || Bayaran ang utang. || r. Magsaulián. || Manaúlî.

DEVORAR. a. Lamunin. || Mon-layín. || Sayurin.

DIA. m. Áraw na lumalakad. = *de precepto*. Áraw na pangilin. = *na*-*tural*. Ang hustong 24 horas.

DIADEMA. m. y f. Sintás ó fa-
jang muntî na ibinibigkis sa ulo nang mangá hárî nang unang panahón, sa lugal nang korona nang panahón nga-yón; sa likod ay nakabuhol at búhat sa búhol na ito'y nakalaylay sa mangá balíkat ang mangá dulo nang sintás. || Korona ó sínag na inilálagay sa mangá larawan.

DIAFANIDAD. f. Panganganínag, na para nang sa salamín.

DIA

DIÁFANO, NA. adj. Madalang; nangánganinag. || Malínaw.

DIALECTO. m. Wíká, ò salitâ sa isang lugal.

DIALOGO. m. Sálitaan sa súlat ó sa bibig, nang dalawá ó marami.

DIAMANTE. m. Batong lubhang mahalagá, makilap, malínaw at matigás sa lahat nang bató.

DIAMANTINO, NA. adj. der. ng *diamante*. Ang náuukol sa *diamante*. || met. Matigás na parang *diamante*; ó sakdal nang bangís ang pag-uugáli.

DIAMANTISTA. der. nang *diamante*. m. Ang tumátabas, ó nagéengaste nang *diamante* at ibá pang mahalagang bató.

DIÁMETRO. m. geom. Ang gúhit na matowid, na humàhati sa *círculo*; dumáaraan bagá sa gitnang-gitná nang isang bílog.

DIANA. f. mil. Tugtug nang mangá sundalo, na ginágamit sa mading áraw.

DIARREA. f. med. Pagiilagín; bululòs; kursó.

DIBUJO. m. Arteng nagtúturô ng paggúhit ó pagdidibuho. || Ang dibuho. || Pagdidibuho.

DICIEMBRE. m. Ikalabing dalawá at katapusang buán nang taón.

DICTAR. a. Sabihing untiunti ang mangá salitâ, at nang máisulat nang ibá, samantalang sinásabi; idiktâ. || met. Udiukán. || Kung kasama nang mangá salitang *leyes*, *precepto*, *órdenes* at ibá pang ganganitó, ang kahulaga'y: *magkaroon*, ó *magtañgan nang kapangyarihan*, ó *mando*, etc.

DICTERIO. m. Kalapastangnan; salitang masaklap na nakasásakit.

DIC

DICHA. f. Kapalaran.

DICHO, CHA. p. p. irreg. nang *decir*, y adj. Násabi; nábangit. || m. Salitâ; sabi; wíká.

DICHOSO, SA. adj. der. nang *dicha*. Mapálad.=*con; en su estado*. Mapálad sa kaniyang kalágayan.

DIDÁCTICO, CA. adj. y

DIDASCÁLICO, CA. adj. Ang náuukol at nábabagay sa pagtuturô.

DIENTE. m. Ngipin.=*canino*, ó *angular*. Pángil.=*de ajo*. Bútil ó kabútil na báwang.=*de leche*. Sa ina ngá kabayo at ibá pang háyop na ápat ang paá, ay bawa't isá nang ápat na ngiping tumutubô sa harap, dalawá sa itaás, at dalawá sa ibabá.=*incisivos* ó *cuneiformes*. Ang ápat na ngiping pangharap.

DIESTRA. f. Kanang kamay. || Dakong kanan.

DIESTRO, TRA. adj. Kanan, ó gawing kanan. || Náuukol sa kanan. || Bihasá. || Sanay.=*en cantar*. Bihasáng umáwit.

DIEZ. adj. num. card. Sampuô. || m. Ang número 10, na ang halaga'y sampuô. Sa mangá romano ay isang X. || adj. num. ord. Ika-sampuô, para nang: *día diez*, ang *araw na IKASAMPUÔ*, ò *IKASAMPUONG araw*.

DIEZMAR. a. Kumuha ó humúgot nang isá sa bálang sampuô. || Magbáyad nang *diezmos* sa santa Iglesia. || Parusa, na kung marami ang may sala ay humúhugot nang isá sa balang sampuô. || Salutin; patayán nang marami ang kaáway.

DIEZMERO. m. Ang nagbábayad; ó maniningil nang *diezmos*.

DIEZMESINO, NA. adj. Ang

DIF

sampuon buin; ó náuukol sa sampuon buán.

DIEZMO, MA. m. y f. Ikasampuô; ikapulô. || Hundo na ikapuô. || m. Ang ikasampuon bahagi nang anomán.

DIFAMACIÓN. f. der. nang *difamar*. Paninirang puri. || Pagkasiá nang puri.

DIFAMAR. a. Siráan nang puri. || Magpaháyag sa madlá nang kasiráang puri. || r. Masiráang puri.

DIFERENCIA. f. Kaibahán; ó pagkakáiba. || Hindî pagkakáisa. || Pagkakáalit. || Kalabisan. = *le uno á otro*. Kaibahán nang isa sa isá. = *entre lo finito y lo eterno*. Kaibahán nang may katapusán sa walâ.

DIFERENTE. adj. Ibá; di kamukhá.

DIFERIR. a. irreg. como *sentir*. Ipagpalumatlumut; itayong. || n. Mába. || r. Magkálumatlumut.

DIFÍCIL. adj. Mahirap; maliwag mangyari ó magawâ. || Maliwag liri-pin. = *de explicar*. Maliwag; ó mahirap salaysayin.

DIFLUIR. a. irreg. como *huir*. Tumagas; lumabás sa kilábot.

DIFUNTO, TA. adj. Patay. || m. y f. Bangkay; ang namatay.

DIFUSO, SA. adj. p. p. irreg. nang *difundir*. Maluang; maláwak. || Maláwig; malírot.

DIGERIR. a. y r. irreg. como *herir*. Tunawin ó matúnaw ang kináin sa sikmúra.

DIGESTIBLE. adj. Madaling matúnaw sa sikmúra; mangyáyang tunawin nang sikmúra.

DIGESTIÓN. f. Pagkatúnaw ng kináin sa sikmúra.

DIG

DIGNARSE. r. Marapatin; ó dálitain; pagingdap-tin. = *de aceptar*. Marapating tangapin.

DIGNIDAD. f. Dangal; sanghayâ. || Kamáhalan. || Katungkulan. || Karapatan.

DIGNO, NA. adj. Dápat. || Nádarapat sa kamáhalan nang isá. || Úkol.

DIGRESIÓN. f. Pagkalibang sa pagsasaysay, na dáhil dito'y, ang sinásabi ay nálalayô sa talagang salitaan.

DILACIÓN. f. der. nang *dilatar*. Paglalaón; pagkabalam.

DILAPIDAR. a. Aksayahín ang pagaari sa masamang paggúgol. || r. Mátapon; maaksayâ.

DILATADOR, RA. m. y f. Mapagumatúmat; mapagbukasbukas. || cir. Kasankápang pangbukás at pangpaluang nang anomang búkol, etc.

DILATAR. a. Launan; iliban; balamin. || Habán; palaparin ang anomang bagay, at nang sumákop nang malaking lugal. || met. Ikalat, ibantog, at sinásabing: IKALAT ó IBANTOG ang *ngalan ó kapurihan*, DILATAR *el nombre ó fama*. = *(una cosa) hasta mañana*. Ipagpabukas. = *de un día á otro*. Pagbukásbukasin; ipagpabukas. = *á, para otro mes*. Ipagpaliban nang ibang buan. || r. Malauanan. || Lumápad; umúnat.

DILATORIA. f. Paguumatúmat; pagbukasbukas.

DILATORIO, RIA. adj. Ang nakalálaon, na di ikalutas nang isang kausa.

DILECCIÓN. f. Pagibig; pagsintang malinis.

DILECTO, TA. adj. Infibig; gi-

DIL

liw; írog.

DILEMA. m. Isang bágay na argumento, na may dalawang palagay na nagkákalaban at nagkákahalô sa isang paraán, na kung tangihán ò aminin ang alinmán sa dalawá, ay maipakíkita ang mágustuhang patutuhanan.

DILIGENCIA. f. Ágap at kasi-pagan sa anománg gawâ. || Dalí; liksí. || met. Lákad; abala; ò gawâ.

DILIGENTE. adj. Maágap; masípag. || Maalágâ. || Maliksí; madali; masiglâ. = *en su oficio*. Maalagâ sa kaniyang katungkulan. = *para cobrar*. maliksí, ó masigásig sa paniningil.

DILUIR. a. irreg. como *huir*. Ikanaw ang anomán sa túbig, álak etc. || r. Mâkanaw.

DILUVIO. m. Gúnaw. || Paglubog nang lúpâ sa kasaganaán nang túbig, ó sa lakí nang bahâ. || met. y fam. Kasaganaáng lubhâ nang anomán, para nang: KASAGANAÁN nang *salitâ*, DILUVIO *de palabras*.

DIMANACIÓN. f. der. nang *dimanar*. Pagbukal; pagbubúhat, ó pangagáling nang anomán sa isang bágay.

DIMANAR. n. Bumukal ang túbig. || met. Magmulâ; mangáling ang isang bágay sa ibá. = *de otras causas*. Magbúhat sa ibang bágay.

DIMENSIÓN. f. Súkat; tákal; ò lakí at lápad nang isang bágay. || geom. Súkat nang habâ, lakí at taás nang anomán. || mús. Ang súkat nang *compás* nang isang tugtog.

DIMES Y DIRETES (ANDAR EN). fr. Makipagtaló.

DIMINUCIÓN. Paguntí; pagliit;

DIM

pagkukúlang. — *Ir en diminución*. Umuntí.

DIMINUTIVO, VA. adj. Nagpápaliit; nakabábawas. || Pangbawas.

DIMINUTO, TA. adj. Kúlang. || Lubhang muntí.

DIMISIÓN. f. der. nang *dimitir*. Pagbitiw, ò pagrerenunsia sa katungkulan, ó tinátangnang anomán.

DIMITIR. a. Bitiwan ang katungkulan. || r. Magrenunsia.

DINAMARQUES, SA. adj. der. nang *Dinamarca*. Tagá Dinamarka, ó nátutungkol sa kahariang yaón.

DINERAL. m. der. nang *dinero*. Malaking kayamanan, ó buntong malakí nang salapí.

DINERILLO. m. dim. nang *dinero*. Bariá. || Salaping kákauntí.

DINERO. m. Salapí.

DIÓCESI. f. y

DIÓCESIS. f. Ang nasásakop na pinamámahalaan nang isang Obispo ò Arzobispo.

DIOS. m. Dios.

DIPTONGO. m. Pagkakásama ng dalawang letrang *vocal*, na sabay kung bigkasín at sisang sílaba silang dalawá.

DIRIGIR. a. Ipuntá; itunģo. || Ituid ang tunģo nang anomán. || Itúró. || Patnugutan; pangunahan. || Pamahaláan; lagdaán nang regla sa pagpapalákad na mahúsay ng anomán. || Íalay ang anomang gawâ na bukal sa sarili. = *à, hacia Kalumpit*, Itunģo sa, ó sa may dákong Kalumpit = *(à otro) en un pleito*. Patnugutan; akayin (ang ibá) sa isang úsap. || r. Paroón; patunģo; dumaló. — *Dirigirse la palabra*. Magsálitaan.

DISCERNIR. a. irreg. como *sen-*

DIS

ir. Kilanling malinaw ang kaib-hán nang isang bágay sa ibá. || Bulaybulayin ang pagkakáiba ng isa't-isang bágay sa pamamagitan nang mangá pangdamdam nang kálolowi. || *for.* Ibigay nang Juez ang anománg kargo sa isá, para nang isang komisión, etc. || *r.* Mákilala; mapaghúlô ang pagkakáiba.

DISCIPLINAR. *a.* Turúan; aralan. || Hampasin. || *r.* Magturuán. || Maghampás. || Maghampasan.

DISCIPULO, LA. *m. y f.* Ang tinúturuan, ó nagáaral.

DISCONVENIR. *n. irreg. como venir.* **DESCONVENIR,**

DISCORDANCIA. *f.* Pagkakáiba nang mangá bágay; dí pagkakáisa.

DISCORDAR. *n. irreg. como acordar.* Magkáiba; magkálit. || Howag magkáisa. || Howag magkábagay. || *mus.* Howag magkátuno ang isang tugtugin, ó ang mangá instrumento. = *de sus compañeros.* Máiiba sa kaniyang mangá kasama. = *en, sobre tal cosa.* Magkálit sa, úkol sa gayong bágay.

DISCORDE. *adj.* Hindî nagkáka-ayon nang kalooban, pasiyá at tungo. || *met.* Hindî tono.

DISCREPANCIA. *f.* Pagkakáiba; ó dí pagkakáisa; nang mangá bagay na pinagparis.

DISCRETO, TA. *adj.* Mabait; matalino, at timtiman. || *m. y f.* Sa ilang katipunan, ay ang tawong inihalal na tumúlong sa púnô, at tánungán nang mahúsay na pamamahá'a nang kapisanan.

DISCULPA. *f.* Ang matuwid at dahilang ibinibigay at nang makalag na paniktang sala.

DIS

DISENTERÍA. *f. med.* Pagtataé na may kasámang dugô at plema.

DISENTIR. *r. irreg. como sentir.* Magkáiba; huag magkáisa. || Huag umayon; huag maniwálâ.

DISFAMAR. *a.* Manirang puri. || *met.* Mamintás.

DISFAMATORIO, RIA. *adj.* Nakásisirang puri; ó pagsirang puri.

DISFORME. *apj.* Kúlang sa tabas, sa pagkakábagay, ó sa súkat. || Pàngit. || Ang lubháng nápakalaki at alángan sa kápowâ.

DISFRAZAR. *a.* Ibahín ang hitsura nang isang bágay at nang howag mákilala. || *met.* Pagtakbán. = *con buenas apariencias.* Pagtakbán; ó balutin nang mabuting anyô. || *r.* Magsuot nang anománg damit na howag ikákilala sa kaniyá. || *r. met.* Magpakunuarî. || Magbalôbalô. || Magbalatkayô. = *de moro.* Magsuot moro. = *con, en traje humilde.* Magsuot ng damit mahírap, ó magbalôbalong mahírap.

DISFRUTAR. *a.* Kamtàn; tamu-hín. || Magtamasá nang anomán, na walang hiláhil at hírap. = *de buen sueldo.* Magkamit, ó magtamasá ng mabuting sueldo.

DISFRUTE. *m.* Pagkakamit; pakikinábang; pagtatamasá nang anomán.

DISGUSTO. *m.* Samâ ng lasa; saklap. || Sámaan nang loob; pagkakálit. || Súkal nang loob; pighatí. || *met.* Yamot, ó kayamután sa anomán; gálit. || Suklam.

DISIMULAR. *a.* Magkunowaring hindî pansín, ó disimulahín. || Pagtakbán; ilingid. || A'intanahín. || Ihá-lô ang anomán sa ibá at nang ho-

DIS

wag mápansin. || Magpatówad. || Magbalatkayô. || Magpáraanan nan kaníkanilang kakulangán.

DISIMULO. m. Pagkukunowari, ó pagbabalóbalong hindi pñansín ò hindi alam ang anomán. || Pagpapa-bayá, ó pagalintánâ || Paglilíngid.

DISIPADOR, RA. m. y f. der. nang *disipar*. Máninirâ; mapagtapón nang pagaári.

DISIPAR. a. Isábog; pawiin: at sinásabi, ISINÁBOG ó PINÁWÍ nang *draw ang mañgà pañganorin, el sol disipó las nubes*. || Magsábog; magtá-pon nang ari. || r. Makasingaw; sumingaw.

DISLOCADURA. f. der. nang *dislocar*. Pagkáalis nang butó sa talagang lugal, ò paglinsad nang anomán.

DISLOCAR. a. Ialis; ilinsad sa lugal. || r. Málinsad ang pagkakálapat nang anomán.

DISMINUIR. a. irreg. *huir*. Untián; kulangan; bawasan. || r. Umuntí; mabawasan.

DISOLUBLE. adj. Kálagin, ó makakalag; tunawín ó mangyáyaring matúnaw.

DISOLUTIVO, VA. adj. Makatútunaw; makakakalag; nakatútunaw; nakakakalag.

DISOLVE. a. irreg. como *ab-solver*. Kálagin. || met. Paghiwalayin ang nagkakalakip. || Kanawin; tunawin ang anomán sa túbig, álak, etc. = *en vino*. Kanawín, ó tunawin sa álak. = *con aguardiente*. Tunawin ng *aguardiente*. || r. Makalag. || Matúnaw.

DISONANCIA. f. Tunog na nakabábagot. || mñs. Ang di pagkakáakmâ nang mangá tono.

DIS

DISONAR. n. irreg. como *acordar*. Tumunog nang di mainam. || met. Huag maayos; huag magkáayos ang mangá lagay na dápat magkáakmâ. || Masamañ ang anomán, etc.

DISPARATE. m. Gawá ó wikang labás sa matowid.

DISPENDIO. m. Gúgol ó gas-tang malabis. || met. Kùsang pagaak-sayá nang buhay, puñi, etc.

DISPENDIOSO, SA. adj. der. nang *dispendio*. Magúgol; magastang lubhá.

DISPERSIÓN. f. der. nang *dispersar*. Pagkakátiwatalag; pagsà-bog.

DISPERSO, SA. adj. Tiwátiwa-lag; sabog sa ibatibang bayan ó lu-gal. || Sa milicia ay ang di nálalagay sa alinmáng *cuerpo*, at tumítira sa ba-yang malibigan.

DISPERTAR. a. irreg. como *despertar*. V. DESPERTAR.

DISPIERTO, TA. p. p. nang *dispertar*. adj. Gising.

DISPLACER. def. como *placer*. a. Bigyán nang súkal nang loob. || r. Sumamâ ò sumúkal ang loob.

DISPLICENCIA. f. Samâ nang loob; kawalan nang gustó. || Bagot; yamot.

DISPLICENTE. adj. Nakasá-sa-mâ nang loob; ó nakawáwalâ nang gustó. || Bugnot; walang kibô; masu-ngit.

DISPONER. a. irreg. como *poner*. Ihánay; italatag. || Magpasiyá. || Maghandâ; ihándâ. || Pamutihan. = *á bien morir*. Igayak sa mabuting pag-kamatay. = *en hilera*. Italatag na ihi-lera. = *por secciones*. Pagpangkatpang-

DIS

katin.=*de sus bienes*. Mamahàlà nang kaniyang mangá pagaárî. || r. Guma-yak. || Humandâ.=*à, para caminar*. Gumayak sa paglákad. || n. Gumayak; humandâ.=*sus cosas*. fr. Gumawâ ng testamento at ibá pang pagsisikap, upang mamatay na pàrang mabuting kristiano.

DISPUTA. f. Pagaáway; pagtatalo. || Pagtatákapan.

DISPUTAR. a. Makipagtalo, ò ipakipagtalo; ipaglaban ang anomán. || Makipagtákapan. || n. Kung ginagamit na kasama nang partícula *de, por, sobre, acerca de* at ibá pa, sa áting wikâ ay *makipagtalo nang íkol ò tungkol sa*. = *con su hermano*. Makipagtalo sa kaniyang kapatid. || r. Magagawán. || Magtalo.

DISTANCIA. f. Pagitan; láyô; ó pagkakáláyô. || met. Kaibhán nang isang bágay sa ibá.

DISTANTE. p. a. nang *distar*. adj. Maláyô; nálaláyô. || Palak.

DISTAR. n. Maláyô. || met. Máiba nang malakí. = (*un pueblo*) *de otro cuatro leguas*. Maláyô (ang isang bayan) sa isá nang ápat na leguas.

DISTENDER. a. irreg. como *acertar*. cir. Makapagpamánat na lubhá nang balat na may súgat ó may tápal.

DISTINTO, TA. adj. Ibá. || Malinaw; maliwánag; walang guló.

DISTRACCIÓN. f. der. nang *distrære*. Pagaaliw; pagkalibang. || Labis na kalayaán sa pamumúhay at kaugalián.

DISTRAER. a. irreg. como *traer*. Libangin. || Iliwás. || Ilayô sa mabait at mahúsay na pamumúhay ang sínoman; sa pamagitan nang masasa-

DIS

mang halimbáwâ. || r. Malibang; magaliw. || Máliwas sa talagang tungó ò akàlà. || Maglibangan. || Makalimot. = *con, por el ruido*. Malibang sa, ó dâhil sa ingay. = *en cazar*. Magaliw sa pangangaso. = *de la conversación*. Malibang; ó malingat sa sálitaan.

DISTRIBUCIÓN. f. der. ng *distribuir*. Pamamahagi; pangangayaw. || met. Pagtatátag; ó pagtatalatag na karampatan nang mangá bágay.

DISTRIBUIR. a. irreg. como *huir*. Ipamahagi; ipangayaw; ipamudmud. || Italatag; ó ilagay nang mahúsay at karampatan ang anománg bágay. = *en los bajeles la tropa*. Bahagin sa mangá sasakyán ang tropa. = *entre los necesitados*. Ilayaw; ó bahagin sa mangá nagsásalat. || r. Mábudbod; mabahagi.

DISTRITO. m. Nasásakop nang isang húkuman, etc.

DISTURBIO. m. Pagkaguló; pagkasiá nang katahimikan. || Iuló.

DISUADIR. a. Pagpayuhan; hikayatin ang sínoman na magbago nang akálâ sa pamagitan nang mabubuting pangusap. || r. Mapagpayuhan.

DISUASIÓN. f. der. nang *disuadir*. Pagpapayo; paghikáyat; paglamúyot.

DISUASIVO, VA. adj. Nakahíhikayat. || Panghikáyat.

DISYUNCIÓN. f. Paghihiwalay; ó pagkakáhiwalay.

DISYUNTIVO, VA. adj. Nagpápahiwalay; ó nakapagpápahiwalay.

DIURÉTICO, CA. adj. med. Pangpaihi.

DIVERGENCIA. f. opt. Pagkakáhiwalay nang sínag. || met. Pagkakáibaibâ nang akálâ

DIV

DIVERGENTE. adj. Sinag na náhihiwalay sa kasamahán. || met. Ibá; salungat.

DIVERSIDAD. f. Pagkakáiba; di pagkakáparis. || Kasaganaán.

DIVERSION. f. Pagaaliw; paglibang. || Áliwan.

DIVERSO, SA. adj. Ibá; di kamukhá. = *de los demás*. Kakaibá sa ibá. = *en carácter*. Di nagkákamukhá nang ugáli. || pl. Marami; madlá; bagaybagay.

DIVERTIDO, DA. p. p. nang *divertir*, y adj. Masayá; masigla. || Mapagpatawá.

DIVERTIMIENTO. m. der. ng *divertir*. Pagkalibang; paglilibang. || Pagkalingat.

DIVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Libangin. || Ilayô; ilihís. || med. Tawagin ó batakín sa ibang lugal ang mangá *humores* nang katawán. || r. Malayô ang ísip sa ta agang tungo, = *en pintar*. Magaliw sa pagpipintá. || r. Malibang; magaliw. || Magáliwan. = *con un amigo*. Makipaglibang sa isang kaibigan.

DIVIDIR. a. Hatiin; paghiwalayin. || Bahaginin; ipamudmud ang anomán sa madlá. || met. Paglayuin ang mangá kalooban, na pasukan nang ipagkákaalit. || arit. Magpartir. = *con muchos*. Hatiin sa marami. = *entre muchos*. Bahagining iáyaw sa madlá. = *por mitad*. Biyakín. = *en partes*. Pagpangkatpankatín. || r. Humiwalay sa sámahan ó pakikilagúyô. || Maghiwàhiwalay. || Magkáhiwalay.

DIVIESO. m. Pigsá ó búkol.

DIVINIDAD. f. Pagkádios. || Kadiosan,

DOB

DIVINO, NA. adj. Ang náuukôl sa Dios. || met. Lubhang magaling; labis nang buti.

DIVISA. f. for. Ang pagaáring minana sa amá nang bawát isá. || Sagisag; ó tandâ sa pananamit, ò sa alinmáng lugal na litaw, at nang mákilala ang pagkamahal na tawo, grado, etc.

DIVORCIO. m. Paghihiwalay ng magasawa. || met. Paghihiwalay nang mangá bag-y na dáting nagkákasama.

DIVULGAR. a. Ilathalâ; ipahayag sa madlá; ilatlat. || a. Máhayag; malathalâ.

DOBLADILLO, LLA. adj. dim. nang *doblado*. Balísaksakan. || m. Lupi sa gilid nang damit. || Sinúlid na matibay na gamit sa paggawâ nang medias.

DOBLADURA. f. Lupi; bálí.

DOBLAR. a. Dagdagán ang anomang bagay, na pagibayuhin ang dami. || Tiklupín; ilupí; baluktutín. || met. Supilin ang sínoman, na ibuyong magísip ó gumawâ nang ibá sa unang inakálâ. = *a palos*. Salantain sa pâlô. = *de un golpe*. Baluktutín sa isang hampás. || n. Dumublás; ó tumugtog ang kampánâ nang tugtug patay. || Lumikô ng daán. || met. Pahinúhod; pumáyag.

DOBLE. adj. Ang may ibayong lamán ó bigat, kaysa pinagpáparisan. || Sa kayo at ibá pá ay: *maka-pal* ó *may katawán*. || Balísaksakan ó malaki ang pangangatawán. || Dalawáng susón; ó dublé. || met. Sukab mapagpailalim. || Magdaràya. = *de la medida*. Dalawá nang tákal ó súkat.

DOBLEGAR. a. Hutukin; supí

DOC

lin. || r. Mahútok. || Masúpil; su-
múlkô.

DOBLEZ. m. Lupî; báli. || Pag-
kakàsuson. || met. m. y f. Pagdaráyâ.

DOCE. adj. num. card. Labingda-
lawá. || num. ord. Ikalabingdalawá.

DÓCIL. adj. Masúnurin. || Malu-
mánay. || Madaling turúan. = *al man-
dato*. Masúnurin sa iniütos. = *de con-
dición*. Malumánay; ó malambot ang
ugáli. = *para aprender*. Madaling mag-
áral; madaling turúan.

DOCILIDAD. f. der. nang *dócil*.
|| Kalambután nang ugáli. || Katalasan
ng ulo at kadaliang matuto nang ano-
mán.

DOCTO, TA. adj. Marúnong; pa-
ham; bihasa; matalino. = *en teologia*.
Matalino sa teolohía.

DOCTOR, RA. m. y f. Ang nag-
túturô nang anomang *ciencia* ó arte.
|| Ang tumangap nang gradong *doc-
tor* sa isang *universidad*, gradong lá-
long mataás sa lahat nang makukuha
sa isang *facultad*. Sa sinomang *mé-
dico* ay kaugaliang *doctor* ang tá-
wag walâ nang gradong ganodn. = *en
medicina*. Doctor sa pangagamot.

DOCTORA. f. Ang asawa nang
médiko. || fam. Babáying nagpápan-
gap bihasa.

DOCTORAL. adj. der. nang *doc-
tor*. Ang náuukol sa pagkadoktor.
|| m. Plaza nang *doctoral* sa ma-
ngá *canónigo*.

DOCTRINA. f. Áral. || Karunu-
ngan ó *ciencia*. || Ang kasaysayan ng
áral kristiano, na ipinangángaral sa
bayan nang mangá pári.

DOCUMENTO. m. Áral na ma-
galing na ibinibigay sa kápowâ, lálô
ang náuukol sa paghihiwalay sa ka-

DOL

niyá sa masamá. || Kasulatan; kati-
bayan.

DOGAL. m. Lúbid na may sílô,
na itinátali sa liig nang kabayo at
ginagamit din namang pangbitay.

DOGO. m. Ásong pangaso; ó
panghuli nang háyop.

DOLENCIA. f. Sakit; damdam.

DOLER. n. irreg. Sumakit. || Mag-
damdam nang sakit. || Mahabag; ma-
áwâ. || Magdamdam sa kalooban; ó
magsentimiento. || r. Magsisi. || Dam-
damín nang loob ang di pagkága-
wâ nang ninánasâ. || Mahabag; ma-
áwâ. = *(con un amigo) de los traba-
jos de otro*. Makipagdamdam (na ka-
sama nang isang kaibigan) sa ma-
ngâ kahirapan nang ihâ. = *de los pe-
cados*. Magsisi nang mangá kasala-
nan.

DOLIENTE. p. a. nang *doler*.
adj. Ang nasásaktan. || f. Ang lugal
na sumásakit. || m. y f. May sakit.

DOLO. m. Dáyâ.

DOLOR. m. Sakit; kirot; antak.
|| met. Dalamhátî; hapis. || Pagsisi.

DOLOROSO, SA. adj. der. nang
dolor. Kasakitsákit; kahabaghabag. ||
Nakásákit; ó nakapagbibigay sákit.

DOMAR. a. Paamúin; mansohín.
|| met. Supilin. || Turúan nang pa-
kikipagkápowâ tawo ang isang ta-
gabundok. || Umámô.

DOMESTICIDAD. f. Kaamúan
nang loob.

DOMÉSTICO, CA. adj. Ang ta-
lagang sa báhay; ó náuukol sa bá-
hay. || Háyop, na sa báhay ináalagaan.
|| Alilang sa báhay nagsisilbi. Gi-
nagamit namang parang *sustantivo*
dito sa huling kahulugan.

DOMESTIQUEZ. f. Kaamúan

DOM

nang háyop, maging natural kung turô man.

DOMICILIO. m. Lugal, ó báhay na táhanan. || Ang pananahán sa isang lugal.

DOMINANTE. p. a. nang *dominar*. adj. Nanglálakilaki na íbig makapangyari.

DOMINAR. Mamahálang parang panginoón; makasúpil; manglálakilaki. || n. Mangibà; mamukod sa taás ang alinmang bundok, báhay, etc. || r. Magpígil; supilin ang sarili.

DOMINGO. m. Lingó. || Ingô.

DOMINIO. m. Kapangyarihan nang báwa't isá, na gumámit at magpasiyá sa bagay na sariling ári. || Pagpupúnô sa kápowâ. || Nasásakupang bayan ó mangá lúpâ nang isang hárì ò *república*. Karaniwang plural na gamitin sa kahulugang itó.

DON. m. Álay; kaloob; ó regalo. Biyáyâ. || Gawì ó habilidad sa paggawâ nang anomán.

DONAIRE. m. Kainámang mangúsap. || Kagandahan nang pangangatawán; karikitan.

DONANTE. p. a. nang *donar*. Ang nagkákaloob.

DONAR. a. Magkaloob sa ibá nang anomán.

DONATARIO. m. der. nang *donar*. Ang pinagkákalooban nang pag-aári. || adj. Náúukol sa *donación*.

DONCELLA. f. Babaying hindi pa nakákikilalang lalaki. || Ang alilang babaying kalapit na lági nang kaniyang panginoón, at nanánahì ó nagbúburdâ, sumúsuklay sa kaniyâ, etc.

DONDE. adv. l. Saan.—*donde no*. mod. adv. Kung hindi.—*donde quiera*.

DOR

—mod. adv. Saan, man.—*por donde*. Kayâ; dáhil dito.

DOQUIER Ó DOQUIERA. adv. l. Saan, man.

DORMILÓN, NA. m. y f. der. nang *dormir*. Matutulugin.

DORMIR. n. y r. irreg. ger. *durmiendo*: pres. ind. *duermo, duermes, duerme, duermen*: perf. *él durmió, ellos durmieron*: imperat. *duerme tú, duerma él, durmamos nosotros, duerman ellos*: subj. pres. *duerma, duermas, duerma, durmamos, durmáis, duerman*: imperf. *durmiera, dormiría, y durmiese*, etc.: fut. *durmiere, res, re*, etc.: ger. *durmiendo*. Matúlog; humimlay. || a. Magpatúlog, para nang: *di à la criada que DUERMA al niño, sabihin mó sa alilang babayi na PATULUGIN ang bátâ*. || met. Pabayaán. = *à pierna suelta ò tendida*. Matúlog nang palagay, at walang anomang alala. = *con el niño*. Matúlog na kasing nang bátâ = *en paz*. Matúlog na mabúti; matúlog nang mahimbing. || n. y r. met. Tumahímik; humimpil ang dáting walang tahanan nang galaw. || Mákatulog. = *à la serena*. fr. Matúlog sa hamog.

DORMITAR. n. Máagaw tulog.

DORMITORIO. m. Tulugang silid.

DORSO. m. Kabalikán; likod.

DOS. adj. num. card. Dalawá. || Kung kasama nang ibang *sustantivo* ang kahuluga'y *ikalawâ*, para nang *à dos de! mes, IKALAWÁ nang buan*. || s. m. Ang dos.—*dos à dos*. mod. adv. Dalawa't dalawá; ò dalàdalawa. Karaniwang sabihin sa dalawang magkasama na lában sa dalawá namán, maging sa larô man, ó babag ó anomán.

DOS

—*de dos en dos.* mod. adv. Dalá-dalawa. Sinásabi sa lákad ó hilerang daládalawa.

DOSCIENTOS, TAS. adj. num. card. pl. Dalawang daán.

DOSEL. m. Baldokín.

DÓSIS. f. Dami nang gamot na infinom nang may sakit sa towing finom. || Dami ò tumpok nang anomán.

NOTE. m. y f. Bigaykaya; pasunod na dala nang babayi, na ipinápanhik sa lalaki sa pagaasawa nilá. || Hiyás; kagálingan. || pl. Mangá biyayang kaloob nang Dios sa isá, para nang talino nang ísip, etc.

DRIZA. f. naút. Banting, ò lúbid na pangtaás ó pangbabâ nang láyag.

DUBITACIÓN. f. Pagaalangán.

DÚCTIL. adj. Makúnat na malambot, para nang lástiko.

DUDA. f. Pagaalangán, ó duda. || Pangambá.

DUDAR. n. Magalangán; magurongsulong ang loob. || a. Angangín; huag paniwalaán. = *de alguna cosa*. Magalangán sa anomang bágay; angangín ang anomán. = *en salir*. Magalangán sa pagalís. = *entre el sí y el no*. Magalangán kung dápat tumangô ó tumangí.

DUELA. f. Báwa't isang piraso nang tablá nang bariles.

DUEÑO, ÑA. m. y f. Ang may ári; panginoón.

DOL

DULCE. adj. Matamís. || met, Masarap; malinamnam, || Ang metal na madaling gawín. = *al gusto*. Masarap; ò matamís sa lasap. = *para oír*. Masarap dingín. = *de, en el trato*. Mahúsay makipagúsap; ó matamís ang ugálí. = *de almibar*. Ang kinusilbá; ó inilúto sa arníbal. = *de platillo*. Alinmang matamís na tinuyô at kinumpites.

DULZOR. m. der. nang *dulce*. Katamisán, ó tamís.

DULZURA. . der. nang *dulzor*. Katamisán. || met. Kasarapán. || Kahusayan nang ugálí.

DUODÉCIMO, MA. adj. num. ord. Ikalabingdalawá.

DUOMESINO, NA. adj. Ang may dalawang buán; ó náuukol sa dalawang buán.

DUPLICAR. a. Dalawahín. || Pagibayuhin ang dami. || Salitíng makálawa ang anomán.

DURACIÓN. f. der. nang *durar*. Láon; pananatili; pagtatagal.

DURADERO, RA. adj. Matagal; ó magtátagal.

DUREZA. f. Katigasán.

DURO, RA. adj. Matigás. || Balakiot. || Matigás magsabi ó magutos; mabagsik; mabangís. || Matigás ang ulo. || Lubhang marámot. || Bastòs, || Mapurol ang ulo. = *de corazón*. Matigás na púsò. = *de cascós*. Lubhang mapurol ang ulo; ó malíwag umintindí.

E

EBANISTA. m. der. nang *éban*o. Ang nagtátrabaho nang *éban*o at *ibá* pang káho'y na mahalagá.

EBRIEDAD. f. der. nang *ebrio*. Kalangúhán.

EBRIO, BRIA. adj. Langó; la-sing.

EBRIOSO, SA. adj. der. nang *ebrio*. Mapaglangó, ó malalangóhin.

EBÚRNEO, NEA. adj. Ang sinangkapán nang gáring, para nang *estátua* *EBÚRNEA*, *estátuang* *GÁRING*. || Parang gáring.

ECLESIASTÉS. m. Isá sa mangá libro sagrado na súlat ni Salomón.

ECLESIASTICO, CA. adj. Ang náuukol sa iglesia. || m. Párí.

ECLIPSE. m. astr. Láhò, ó pagkátagò sa ating matá nang liwá-nag nang alinmáng *astro*, dáhil sa nakakákanlong na *ibá*. = *total*. Pagkukulimlim na lubós nang isang *astro*. = *parcial*. Pagkukulimlim nang isang pangkat na alinmán nang isang *astro*.

ECO. m. Alingawngaw; alituat; uliyao; títigig.

ECONOMÍA. f. Pagtitipid. || Maayos na pamamahálâ nang anomán. || *Kasalatán*. = *política*. Karunúngang nagsásaysay nang kayamanan nang isang *nación*, at nang mangá dahilán ó paraán nang kaniyang *pag-sulong* ó *paghupâ*.

ECONÓMICO, CA. adj. der. ng *economía*. Matipid; maayos; mabúting mamanihála na walang ináak-saya. || Náuukol sa *economía*.

ECONOMIZAR. der. nang *economía*. Tipirín. || Magtipon.

ECHADERO. m. Tulugán; páhi-ngahan.

ECHAR. a. Itapon; iwaksi. || Itaboy; paalisín. || Ibunsod. || Isáboy. || Ayon sa *sustantivo* na kalákip ay gayón din namán ang kahulugang tinátaglay niyà, para nang *MAGUSBONG*, *MAGBULAKLAK*, etc. ang *maná* *halaman*, *ECHAR retoños*, *ECHAR flores*, etc. *las plantas*. || Kumáin, ó uminom ng anomán. || Gámit namang parang *re-*

EDA

ciproco, at sinásabing ECHARSE *un trago de agua*, UMINOM nang isang *lagok na túbig*. || Maglaga'y; magkabit: para nang ECHAR *á la puerta un cerrojo*, LAGYÁN Ó KABITÁN *ang pintó nang isang kandado*. || Susián; sadhán: v. gr. ECHAR *la llave, susián, ò sadhán*. || Iowí sa anomán ang isang bágay: v. gr. EGHARLO *á juego*, IOWÍ Ó ARÍ-ING *laró*; ECHARLO *á buena parte*, MAGALINGÍN Ó ARÍING *magaling*. || Mama-hagi; mamudmod, at sinásabi; ECHAR *cartas*, MAMAHAGI *nang baraha, etc.* = *en, por tierra*. Ibalabag; ilagpak sa lúpâ. = *de casa*. Paalisín sa báhay; ipagtaboy. = *de ver*. Halataín; máhala-tâ. = *á buena parte*. Magalingín. = *mano á una cosa*. Tulungang yariín ang isang bágay. = *de una cosa*. Gamitin ang isang kasangkapan ó bágay na anomán. = *la mano á alguna cosa*. Tangnán. — *Echarla de guapo, de valiente*. Magtapangtapangan; magma-yabang. || r. Tumimbuang; umúnat; magpakahigâhigâ. || Dumaluhong; sumugbâ. = *á los piés*. Manikluhod sa harap nang isá; magdapâ sa harap ng isâ. = *á, en por tierra*. Manikluhod; magpakabábâ. = *por los suelos*. Magpakabábâ; magpakaabâ; magpakahâmak. — *á dormir*. Matúlog; magpabayâ.

EDAD. f. Taong dalá nang isá mulâ nang ipanganak: edad.

EDECÁN. m. mil. Ofisial na may tungkol na maghatid at magpahayag nang mangá kautusán nang *general*.

EDICTO. m. Kautusán; útos, ó dekretong hayag sa madlá nang isang *príncipe ó magistrado*.

EDIFICAR. a. Magbangon nang bahay, etc, || met. Magpasunod nang

EDI

mabuting halimbawâ sa ibá. || r. Mátayô; mabangon ang isang báhay, etc. || Másunod ò mágaya sa gawáng magaling na nákitá sa ibá.

EDIFICATIVO, VA. adj. Gawáng nakahíhila sa ibá sa mabuti.

EDIFICIO, m. Bahay; palasio, etc.

EDUCAR. a. Aralan. || Turúan; palakhín. = *(á sus hijos) en el temor de Dios*. Palakhín (ang kaniyang mangá anak) sa takot sa Dios. || r. Magáral.

EDUCIR. a. irreg. como *aducir*. Kunin, ó hangúin ang isang bágay sa ibá.

EFFECTUAR. a. Ipatúloy na gawin ang anomán; totohanin. || r. Mátuloy.

EFEMÉRIDES. f. pl. Librong kinásusulatan ng nangyáyari sa araw-aráw.

EFERVESCENCIA. f. Pagsilakbong malabis nang dugô ó ng anomán. || met. Kabalisanhán; álab at pagínit nang kalooban.

EFICACIA. f. der. nang *eficaz*. Bísâ; lakás; kapangyarihang gumawâ.

EFICAZ. adj. Mabísâ; malakàs; masidhi.

EFIGIE. f. Larawan. Lalong karaniwang itáwag sa larawan ni Jesukristo at nang mahal na *Virgen*.

EFUNDIR. a. Ibhuhos; ibubô.

EFUSIÓN. f. der. nang *efundir*. Pagkábuho; pagkáubô nang anomang lusaw na bágay. Lalong karaniwang sabihin sa dugô. || Pagsasáyâ.

EGIDA. f. met, Kalásag; sálilong; tangulan.

EGO

EGOISTA. m. Ang walang kinikilala at walang nalalaman kundî ang gawang kagalingang sarili.

EGREGIO, GIA. adj. Marilag; marangal.

EJE. m. Eje ó pahálang, na ang mangà dulo ay násusuot sa gitná nang ikinákabit sa kaniyá, at siyá ang inlinugan, para nang kinásusu-utan at inlinugan nang isang rueda ò pagulong.

EJECUTAR. a. Gawin. || Bitayin ang may sala. || for. Embargohin ang ári nang may utang, at nang makabáyad.

EJECUTIVO, VA. adj. Bigláan; di naipaghíhintay; ó di naitátayong.

EJEMPLAR. adj. der. nang *ejemplo*. Nakapagbíbigay nang mabuting halimbáwâ. || Húwaran sa paguugáli. || Tularán; parisán. || Salin. || Parusa na dápat pagkunan nang pagkadalá ó pagíingat, nang hindi pamarisan ang masamang gawâ.

EJEMPLO. m. Halimbáwâ; pa-sunod. || Gawang dápat tularan.

EJERCER. a. Gumawâ; tumupad; ó tumangan nang isang katungkulan. = (*su autoridad*) *en, sobre el reo*. Gawin; tuparin (ang kaniyang kapangyarihan) sa may sala.

EJERCITAR. a. Sanayin. || Papagaralin nang anomán; suwayin. = (*á uno*) *en la paciencia*. Sanayin (ang isá) sa pagpaparayâ ò pagpapasiensia. || a. Magsánay. = *á, en correr*. Magsánay sa, ò nang pagtakbó. = *en obras de caridad*. Magsánay nang pagkaka-awanggwâ.

EJERCITO. m. Hukbó; || Pulong.

EJIDO. m. Lúpang *comunal* na

ELA

hindi tinátamnan; at hindi tinátrabaho, at karaniwang giikan at páhanginan lámang nang ani.

El. art. m. Ang.

ÉL, ELLA. ELLO. pron. pers, Siyá.

ELACIÓN. f. Kapalalúan; kalakhang loob. || Katáasan nang ísip; kamáhalan; kadakiláan, etc.

ELECCIÓN. f. der. nang *elegir*. Paghahalal; pagpili.

ELECTO. p. p. irreg. nang *elegir*. m. y f. Ang náhahalal, ó nápapalagay sa katungkulan anomán.

ELECTOR. m. Ang nagháhalal. || Báwa't isá sa mangá *príncipe* sa Alemania, na nagháhalal nang Emperador.

ELEGANTE. adj. Marikit; butihin; makinis. || Malnam magsalitâ ó manamit.

ELEGIR. a. irreg. como *pedir*. Ihalal. || Ipalagay. || Pumili. || r. Máhalal; mapalagay.

ELEMENTAL. adj. der. nang *elemento*. met. Káunaunahan; pamulá; pinakaugat.

ELEMENTO. m. pl. Ang mangá pinakaugat, at mulang pinagbubuhatan nang karunungan.

ELEVACIÓN. f. der. nang *eleva*. Pagtataás. || Taás; táyog. || met. Pagkátas sa alinmang katungkulan. || Kapalalúan. || Kadakiláan.

ELEVADO, DA. p. p. nang *eleva*. y adj. met. Mataás; dakilá.

ELEVAR. a. Itaás. || met. Ilagay ang isá sa lugal na marangal at mataás na katungkulan; ibunyi. = (*los ojos*) *al cielo*. Itaás (ang mangá matá) sa langit. = *de la tierra*. Itaás; ò iangat sa lúpâ. = (*á uno*) *sobre las nubes*.

ELO

ilagay (ang isà) sa alapaap; pakapurihin. || r. met. Mawalán nang díwá; tumígil ang mangá sangkap nang káluluwa, dáhil sa pagbubulaybúlay nang anomán. || Pasukan nang kapalalúan. || r. Mátaas; pailanglang. = *al, hasta el cielo*. Pailanglang sa, hanggang lángit. = *por los aires*. Pailanglang sa impapawid.

ELOCUENCIA. f. Ang kabiha sanhán at kaayahang mangúsap na nakaháhalina at nakalálamuyot nang loob sa dumídingig.

ELOCUENTE. adj. Ang bihasa at kayaáyang mangúsap, na nakaáan-yaya nang loob.

ELOGIAR. a. Purihin. || r. Purihin ang sarile.

ELOGIO. m. Pagpuri sa kabutihán at karapatán nang kápuwâ.

EMANACIÓN. f. der. nang *emanar*. Pagsingaw. || Pangagáling. || Singaw nang anomán.

EMANAR. n. Manggáling; magbúhat ang anomán sa ibâ.

EMBADURNAR. a. Kulapulan = *de lodo*. Kulapulan nang pútik. || r. Mapunô nang dumí; mákulapulan.

EMBALAJE. m. Pagbabàlot; pagbabastâ nang kalàkal. || Bálot; ó balat na kinásisidlan nang kalàkal. || Halagá nang pagbàlot ó sisidlán.

EMBALAR. a. comer. Balutin; ó ikahòn ang kalàkal. || r. Mabàlot; mákahon.

EMBARAZADA. adj. y s. f. Buntís. = *de seis meses*. Buntís nang ànim na buán.

EMBARAZAR. a. Umabala; sumikí. || Buntisín. || r. Maabala; masikí; maluatán. || Malitò. = *con la ropa*. Ma-

EMB

sikí sa, nang damit. = *en la respuesta*. Malitò; ò masikí nang pagsagot.

EMBARAZO. m. Abala. || Kabuntisán. || Kaumirán.

EMBARAZOSO, SA. adj. der. nang *embarazo*. Nakaábala; nakasí-sikí.

EMBARBECER. n. irreg. como *agradecer*. Tubúan nang balbás; magkabalbás.

EMBARCACIÓN. f. der. nang *embarcar*. Sasakyán. || Paglulan ó pagsakay sa daong. || Ang panahong ipinaglúluat sa paglalayag, búhat sa isang lugal hangang sa ibâ.

EMBARCADERO. m. der. nang *embarcar*. Lugal na dóongan.

EMBARCAR. a. Ilulan; isakay. || met. Ipások ang isá sa isang *oficina* ó hánapbuhay. || r. Lumulan; sumakay. || Pumások na sumama sa isang oficina ó hánapbuhay. = *de pasajero*. Sumakay na pasahero. = *en un vapor*. Lumulan sa isang bápor. = *para España*. Lumúlang patungo sa España.

EMBARCO. m. Paglululan; pagsakay sa daong.

EMBARGAR. a. Embargohín; ilitin. || Sansalàin; abalahin. || Maimbargó. || r. met. Matilihán; mawalán ng díwâ.

EMBARNIZADOR. m. Mangbarnís.

EMBARNIZAR. a. Barnisán.

EMBARQUE. m. Pagsakay sa daong.

EMBARRAR. a. Kapulan nang pútik. || Putikan, ó punín nang pútik. || met. Guluhín ang anomán. || r. Mabalaho; másot sa isang gusot.

EMB

EMBARRILAR. a. Isilid sa bariles.

EMBASTECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumabâ; pâlaki ang kawatân, || r. Maging bastós.

EMBATE. m. Hampás, ò simpok na malakás nang alon. || Pagdaluhong, ó paglúsob na biglá; paghandulong. || m. pl. Mangá kasaliwáng pâlâd; mangá kapaitang sa rii nang búhay.

EMBAUCAR. a. Dayáin; upatán; lamuyutin. || r. Mádayá.

EMBAULAR. a. Isilid sa baul. || met. y fam. Kumáin nang lubhang marami.

EMBEBECER. a. irreg. como *agradecer*. Libangín. || Tulaláin; hangalín. || r. Mátangá; mápatulalâ. = *en mirar*. Malibang sa pagmamasid.

EMBELECO. m. Dáyâ; kasinungalingang nakaáanyaya nang loob.

EMBELESAR. a. Papagtakhín; patnaangín. || r. Matigilan; magtakâ. || Malugod. = *con un niño*. Malugod sa isang bátâ. = *en oír*. Maligaya ng pagdingig.

EMBELESO. m. der. nang *embelesar*. Pagkamaang; pagtatakâ. || Bágay na nakapagtátaka.

EMBELLECER. a. irreg. como *agradecer*. Painamin; pagandahia. || r. Dumikit; gumandâ.

EMBERMEJECER. a. irreg. como *agradecer*. Papulahín. || met. Hiyaín. || r. Mamulá. || met. Mahiyá.

EMBESTIDA. f. der. nang *embestir*. Paghandulong; paglaban.

EMBESTIDURA. f. Paghandulong.

EMBESTIR. a. irreg. como *pedir*. Handulongín; labanan; bangáin.

EMB

|| Daluhungin. || Sabatín ang kápowâ na hingán nang limós, ó utangán sa oras ó lugal na di karampatan. = *con, contra el león*. Lumaban sa león; makibangâ sa león.

EMBETUNAR. a. Kapulan ng betún.

EMBLANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín. || n. Lumambot. || r. met. Mahabag.

EMBLANQUECER. a. como *agradecer*. Paputiín; ó papamutiín. || r. Mamutí.

EMBOBAR. a. Patangahín; imanghá; lithín. || r. Mátangá; mámaang. = *con, de, en algo*. Mátangá sa anomán.

EMBOBECER. a. irreg. como *agradecer*. Hangalín; tulaláin. || r. Maging tigil; maging tangâ.

EMBOLSAR. a. Ipamulsá. || r. Magpamulsá nang anomán.

EMBOLSO. m. Pagsisilid sa bulsa.

EMBORNALES. m. pl. naút. Pabuluang; ó butas na pálabasan nang tubig.

EMBORRACHAR. a. Langohín; balasingín; tubahin. || r. Maglangó; malangó. = *con, de aguardiente*. Malangó nang, sa aguardiente.

EMBOSCAR. a. mil. Iabang ang isang pulutong na tawo, dátapua't nakakanlong. || r. Magsuot sa kadilimán nang gúbat. = *en el monte*. Magsuot sa gúbat.

EMBOSQUECER. n. irreg. como *agradecer*. Manggúbat. || r. Magsuot sa gúbat; manganlong sa gúbat.

EMBOTAR. a. Salsalin ang talim nang armás. || Isilid sa bote ang anomán. Kaugaliang sa tabako sa-

EMB

bihin. || r. fam. Magbota; ó magsuot nang botas. || Mapudpod.

EMBOTELLAR. a. Isilid sa bottella ang anomán.

EMBOZAR. a. Takbán nang kapa ò balábal ang mukhá, na ang ilítaw lámang ay matá. || Busalán ang kabayo ó aso. || met. Ikanlong; pagtakbán nang salitá ó kilos ang anomán at nang huag makúro. || r. Magbalot; ó magbalábal, na takpán pati mukhá. = *con, en el capote*. Magbalot nang kapote, na takpán sampong mukhá.

EMBRAVECER. a. irreg. como *agradecer*. Pabangisín. || Pagalitin. | n. met. Mabúhay; manariwá; lumagó ang kamáhalan. || r. Bumangis. || Magálit. || Sumasal: kung sa hangin at ibá pang elemento.

EMBREAR. a. Kapulan nang sáhing.

EMBRIAGAR, a. Langohín. || r. Malangó. || met. Mawalang díwá. = *con, de vino*. Malangó sa álak.

EMBRIAGUEZ. f. Kalanguhán. || met. Pagkasirâ nang ulo.

EMBRIDAR. a. Lagyán nang rienda ang kabayo; ò ang alinmang hayop na panghila.

EMBROLLAR. a. Guluhín. || r. Maguló.

EMBROLLO. m. Pagkaguló; kaguluhán. || Sitsit; hatid dumápit.

EMBROLLON, NA. m. y f. Mapangulò.

EMBRUTECER. a. y r. irreg. como *agradecer*. Maging párang hayop, na pumurol ang isip, sumamá ang ugáli, maging bastós ang mangá kilos, malimutan ang náalamang kaugaliang mahúsay, etc.

EME

EMBUDO. m. Balisunsong. || Embudo. || met. Lihô; tarampás; enredos.

EMBUSTE. m. Kasinungalingan. || pl. Kasangkapang maliliit, at muntí ang halagà, na karaniwang gamit ng babayi.

EMBUSTERÍA. f. der. nang *embuste*. fam. Kasinungalingan; dáya.

EMBUSTERO, RA. m. y f. Sinungáling; bulaán.

EMBUTIR. a. Siksikán; saksakán. || Ipaloob; ilápat na isipit ang anomán sa ibá, na parang boó. = *de algodón*, Siksikán nang búlak. = *(una cosa) en otra*. Ilápat na ipaloob (ang isang bagay) sa ibá. || r. fam. Magpakasandat. || Sumaksak; ò sumingit sa pagitan nang anomán.

EMÉTICO, CA. adj. Pangpasuka (*gamot*). Kaugaliang *sustantivo masculino* kung gamitin.

EMETIZAR. a. der. nang *emético*. Halúan nang *emético* ang anomang bagay. || Painomín nang *emético*.

EMIGRAR. a. Umalís sa kaniyang bayan, at sa ibá tumahán.

EMINENCIA. f. Taás; ó kataasán nang lúpá. || met. Taás nang isip; karángalan. || Táwag na ibinibigay sa mangá *cardenal* nang *santa Iglesia romana*, at sa *gran maestro* nang *religión ni San Juan*.

EMINENTE. adj. Mataás; matáyog. || met. Dakilá.

EMITIR. a. Ikálat ang mangá *papel de banco*. || Sabihin; ó ipaháyag ang sariling pasiya.

EMOLUMENTO. m. Pakinábang; ó báyad na tinátangap sa anomang katungkulan, bukod sa sueldo. Karaniwang plural kung gamitin.

EMPACHO. m. Hiyá. || Kasikián;

EMP

pagkaumid. = *ó empacho de estómago*. Ahito; ó di pagkatúnaw sa sikmura nang kináin.

EMPALAGAR. a. Makasúyâ; makasunok. || met. Makapágod; mayamot. || r. Masúyâ; masunok, mayamot. = *de todo*. Masúyâ; mayamot sa balang na.

EMPALAGO. m. Súyâ; sunok. || met. Tamlay; suklam.

EMPALAGOSO, SA. adj. Nakasúsuyâ; nakasúsunok. || Tawong nakamúmuhî ang ugáli.

EMPALAR. a. Tuhugin; durúin sa isang tuhugan, na para nang ginágawâ sa lilitunin.

EMPAÑAR. a. Lampinán; ò balutin sa lampín ang sangol. || met. Dumhán ang sariling puri, ó ang sa ibá. || r. Lumábô; kumulimlim. || Masiráan nang puri.

EMPAPAR. a. Tigmakín; pigtaín. = *de agua*. Tigmakín nang túbig. = *(la sopa) en el caldo*. Pigtaín (ang sopas sa sabaw. || Matigmak; mapigta; tumiim. || Maempatsá ó ahituhin. = *(la lluvia) en la tierra*. Tumiiim (ang ulán) sa lúpâ.

EMPAPELAR. a. Balutin nang papel. || Diktán ó balutan nang papel ang isang silid, baul, etc. || met. Pormahán nang káusa.

EMPAQUE. m. Pagbabálot; pagbabastâ. || fam. Ang anyô nang isá, na ayon dito ay nagkákagusto tayo ó nayáyamot sa unang pagkákita.

EMPAREDAR. a. Kulunģin ang sínoman sa isang lugal na nabábakod nang pader.

EMPAREJAR. a. Ipantay. || Pantain; palasin. || Pagagapayin. = *con otro*. Iagápay sa ibá. || n. Umabot na ma-

EMP

pantay ang sínoman sa náuuna sa kaniyâ. || Magkáisa; magkáparis ang dalawang bágay.

EMPATAR. a. Pagpantain ang daini nang *voto*. || r. Magkáisa ang dami nang mangá *voto*.

EMPATE. m. Pagkakàpatas nang *voto*.

EMPEDERNIDO, DA. p. p. nang *empedernir* at *empedernirse*. Tumigás na parang bató; mawalán nang pangdamdam.

EMPEDERNIR. n. def. na ginagamit lámang sa mangá sumusunod na tiempo at persona: p. p. *empedernido*: pres. ind. *empedernimos*; *empedirnís*: imperf. *empedernía*; *empedernias*; etc.: perf. *empederní*, *empederniste*; *empedirní*; *empedernimos*; *empedernísteis*; *empedirnieron*: fut. *empederniré*; *empedernirás*; etc.: imperat. *empederníos vosotros*: imperf. *empedirniera*, *empederniría*; *empedirniese*, etc.: fut. *empedirniera*; *empedirnieres*; etc. Patigasing parang bató. || r. Tumigás; manigás na parang bató. || r. met. Tumigás; ó magpakátigas tigas ang kalooban.

EMPEDRADO. p. p. nang *empedrar*. y m. Látag na bató, na talagang inihánay na mahúsay sa dinádaanan. || Paglalátag nang bató.

EMPEDRAR. a. irreg. como *acertar*. Latagan ang lúpâ nang lapatlapat na bató. || Punín nang tísod at sarisaring bágay na sùkal ang isang lugal. = *con, de adoquines*. Latagan ng *adoquin*. || r. Maging bató; ó batohín ang daán.

EMPEINE. m. Pukló. || Pusón. || Buñi. = *del pié*. Bubong nang paá. Ang táwag nang mangá *an atómico*

EMP

ay TARSO.

EMPEINOSO, SA. adj. der. ng *empeine*. Búnihin.

EMPELLAR. a. Iúlak; ó ipagtúlanan. || r. Magtulakán.

EMPELLÓN. m. Túlak.

EMPEÑAR. a. Isanlá. || Pilitin. || Magempeño; ó papamagitan sa kápowâ. || Tumayô; mangákô. = (*uno su palabra*) *con otro*. Itangô (nang isâ ang kaniyang pangungûsap) sa ibâ. || r. Magkauítang. || Magpumilit. || Mamagitan; makiúsap. = *con el juez*. Makiúsap sa hukom. = *por el reo*. Ipa-magitan ang may sala. = *en una cosa*. Pagpilitan ang anomán. = *en mil duros*. Magkautang; ó másaniâ nang isang libong pisos.

EMPEORAR. a. Pasamaing lálô. || n. y r. Sumamá; ó bumigat ang damdam.

EMPEQUEÑECER. a. irreg. como *agradecer*. Paliitín. || r. Lumiit.

EMPEZAR. a. irreg. como *acer-tar*. Magpasimûnô. || Mulán; ó pamulán: v. gr. MÚMULAN *biikas nang mananahî ang bárô, la costurera EMPEZARÁ mañana la camisa*, etc. Nguni't ACTIVO man itó, ay nagiging neutro ò impersonal kapag ang sumûsuno-d sa kaniyá ay preposisión à na may kasamang verbo neutro ò impersonal: v. gr. EMPIEZA *á llorar*; UMÍYAK *na, ya EMPIEZA á llover*, UMÚULAN *na*, etc. || n. Magmulâ: para nang, NAGMÚMULÁ *na ang misa, ya EMPIEZA la misa*. || Magpamulang mangyari ang talagang kaugnay nang ipinaíntin-ding sinásabi, v. gr. NAGMÚMULÁ *na si F.*, *ya EMPIEZA F.*, (nagmúmulá na bagang magsalitâ, magulolulolan, etc.); NAGMÚMULÁ *na ang mañgá kampàñâ,*

EMP

ya EMPIEZAN las campanas (nagmúmulâ na bagâ nang pagtugtog ó nang pagtulig sa átin); NAGMÚMULÁ *na ang mañgâ usâ, ya EMPIEZAN los venados* (nagmúmulâ nabagang níniâ ó nang paggálâ sa paghànap nang pagkâin. = *á brotar*. Gumití; ó magpamulang gumití = *con, por tal pregunta*. Mulan nang, sa gayong tanong. = *por lo difícil*. Mulán sa mahirap. = *en poco*. Mulan sa kakauntí. || r. Magpamulâ.

EMPLASTECER. a. irreg. como *agradecer*. pint. Pantayín nang pastâ ang bakôbakô nang tablâ ó kayo, at nang mápintahang mabuti.

EMPLEADO. m. May empleo; ó may katungkulan.

EMPLEO. m. Katungkulan. || Há-napbuhay. || Paguúkol.

EMPLUMECER. n. irreg. como *agradecer*. Magkapakpak ó magkalalahibo; ó mulang tubúan nang pakpak ó lalahibo ang ibon.

EMPOBRECER. a. irreg. pres. ind. *empobrezco*; imperat. *empobrezca* él; *empobrezcamos* nosotros; *empobrezcan* ellos: subj. pres. *empobrezca*; *empobrezcas*; etc. Dukhaín; papamulubihin ang kápowâ. || n. y r. Madukhâ; maghirap.

EMPODRECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Mabulok.

EMPOLTRONECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magtamad; maging anyáyâ, etc.

EMPOLLAR. a. Magpasísiw; humalimhim; lumimim. || r. Maging sísiw ang itlog.

EMPONZONAR. a. Kamandagan. || met. Siráin; sayangín ang anomán. || r. Makamandagan.

EMP

EMPORCAR. a. irreg. como *acordar*. Dumhán; salauláin ang anomán.

|| met. Sayágin. || r. Marumhán.

EMPRENDER. a. Mulán; ó pamulán. Karaniwang sinásabi sa bagay na mahirap gawin. = (*alguna obra*) *por sí solo*. Pamulán (ang anomang gawá) sa ganang sarií.

EMPRESTAR. a. Magpahiram; magpaútang. || Tumúlong.

EMPRESTITO. m. Pagpapau-tang; pagpapahiram. || Ang hiniram, ó ipinahiram. || Útang.

EMPUJAR. a. Itúlak; isúlong. || met. Ialís ang sínoman sa empleo ó lugal na kinálalagyan. = *à la calle*. Itúlak sa daán. = *hasta derribarse*. Itúlak hangang sa mabual. = *hacia la calle*. Itúlak sa dakong daán. = *contra la pared*. Itúlak na pabalabag sa pader. || r. Magtulakán.

EMPUJE. m. Pagtutúlak; pag-aalís. || Sísil.

EMPUNADURA. f. der. nang *empuñar*. Pagkimkim; ó paghawak nang sandata. || Puluhan; tatanguán. || met. Ang pasimulá nang alinmang *discurso* ó salitá.

EMPUNAR. a. Hawakan; tang-nán; kimkimín ang espada, bastón, etc. sa puluhan.

EMULACIÓN. f. der. nang *emular*. Panaghiling banal; ó hiling nang ating loob sa pagkáibig pumaris at lumáló ra ibá. Karaniwang sa mabuting kahulugán gamit.

EMULO. m. Kataló; kalaban; kaagaw. Karaniwang gamitin itó ng mangá poeta sa mabuti. = *del ministro*. Kalaban; ó kaagaw nang ministro. = *en poesía*. Kapangagaw sa pagtulá.

ENA

EN. prep. Sa; nang; doón. || Kapag isinama na iniuna sa nombre ay nagsásaysay nang lugal, panahón ó paraán nang pangyayari nang mangá sinásaysay nang verbo. v. gr. *Juan está EN Manila, si Juan ay nároón SA Maynilá* (lugal); *esto sucedió EN pascua, ito'y nangyari NANG paskó* (panahón); *le dijo EN broma, sinabi sa kaniyá NANG pabiró* (paraán).

ENAJENAR. a. Ilípat sa ibá ang pagaári. || met. Ululín; siráin ang loob. || r. Mawaláng díli; mápatulalá; masirá ang ulo.

ENALTECER. a. irreg. como *agradecer*. Purihin. || Idangal. || Ilagay sa mataas na kalágayan. || Mángangal; mátaas.

ENAMORADO, DA. p. p. nang *enamorar*. y adj. Naníninta.

ENAMORAMIENTO. m. Paninintá; pagliligaw.

ENAMORAR. a. Makahalina ng loob. || Ligawan; sintahín. || r. Mábu-hos ang loob sa kápowá; sumintá. || Magsintahan. = *de alguno*. Malugod; mábuhos ang loob sa isá.

ENANO. m. y f. Enano. || adj. met. Pandak; mabábá sa kaugaliang taas nang kápowá niyá.

ENARDECER. a. irreg. como *agradecer*. Paginitin; pagalabin. || Pagpanginasin. || r. Magálab; sumiglá.

ENASTAR. a. Itagdán, ó tagdanán; polohanan.

ENCABELLECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Magkabuhok; tubúan nang buhok.

ENCADENAR. a. Itanikalá; tanikalaán. || met. Ikatnig; ikawíng; idugtong. || met. Supilin ang kápowá na huag makagawá nang sarí

ENC

ling kaloóban. || r. Mátanikalá; má-kawing.

ENCAJAR. a. Ipaloob nang lápat ang isang bágay sa ibá; iagpang. || Isuksok. || met. fam. Magsalitâ ó gumawâ nang labás sa panahón, ó dí akma sa pinagusapan. || r. Sumuot sa isang lugal na masikip: na para nang guang nang isang pader, ó sa kasinsinán nang tawo sa isang pista, etc. || Makáisip. = *en la reunión*. Sumoot na paloob sa isang pagkakati-pon.

ENCALVECER. n. irreg. como *agradecer*. Mapánot, ò makalbó. || a. Panutin; kalbuhín.

ENCALLAR. m. Mábara ang saksyán. || met. Mapasok nang walang málay sa isang bágay na hindî nalalamang labasán. || a. Ibará. = (*la nave*) *en la arena*. Ibarà (ang daong) sa buhangin.

ENCALLECER. n. irreg. como *agradecer*. Maglipak. || a. Papaglipakín.

ENCAMINAR. a. Iturô nang daán; ipatnúgot. || r. Tumumpà; patungo; ilagay ang boong pagpupumilit na ikaábot nang hináhangad. = *á tal parte*, Patungo sa gayong lugal.

ENCAMPANADO, DA. adj. Húgis kampánâ.

ENCANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Papagbagahin hangang sa mamuti sa pagbabaga. || r. Magbaga.

ENCANDILAR. a. Makasilaw. || met. Masírá ang loob; masílaw sa masid ò sa palsong matowid. || fam. Isúlong ang бага; padagabdabín ang apoy. || r. Mamulá ang matá ó ang mukhá sa pagkáinom na malabis ng

ENC

álak, ó magdamdam sa loob nang anománg kahalayan. || Masílaw.

ENCANECER. a. irreg. como *agradecer*. Paputiín ang buhok. || met. Patandaín; pagmukhaing matandâ. || poet. Pamutiín. v. gr. PINAPAMUTI nang *alibabok ang buhok niyá, el polvo le ENCANECIÓ el pelo*. || r. Tumandâ. = *en los trabajos*. Ubanin; tumandâ sa pagtatrabaho ó sa hirap,

ENCAÑAR. a. Padaloyin; ó pa-daanan ang túbig sa alulod. || Mag-alulod. || Ulakín ang sutlá ó sinúlid sa bansí, at nang másilid sa sikuán.

ENCARCELACIÓN. f. der. ng *encarcelar*. Pagbibilangô; pagpiit.

ENCARCELAR. a. Ibilangô; pii-tin.

ENCARECER. a. irreg. como *agradecer*. Mahalán; taasán ang halagà. || met. Pakapurihin ang isang bágay. || r. Mámahal, ó mátaas ang halagá.

ENCARGADO, DA. p. p. nang *encargar* y m. y f. Ang kátiwalá, ó pinagkákiatiwalaan.

ENCARGAR. a. Ipagbilin. || Ihabilin. || Ipagkátiwa'á. || r. Magbahálâ; tangapin nang ísá ang pagbahálâ ng paggawâ nang anomán. || Umupô, ò máupô sa isang katungkulan. = *de un negocio*. Mamahálâ ng isang negosio.

ENCARGO. m. Bilin; ó pagbibilin.

ENCARNADO, DA. adj. Pulá; mapulá. || m. Ang kulay buhay na lámán, na ipinípintá sa larawan.

ENCARNECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumabâ; magkalamán; lumakí ang pangangatawán.

ENCARRUJARSE. r. Mangi-lin; mangulot.

ENC

ENCASAR. a. cir. Magulí ng butóng lumisiâ.

ENCASCABELADO, DA adj. Punò nang baimbí ó *cascabel*.

ENCASQUETAR. a. Isuot na ipakálapatlápat ang sombalilo ó gorra sa ulo. || met. Papaniwaláin ang isá sa anomang hindi dáting pina-níniwalaan; ó dí nákiki'álang magaling. || r. Manatiling magpakatigás sa anomang nàisipan.

ENCENAGARSE. r. Mábalahô. || met. Pálubalob sa masamang pita ng katawán. = *en vicios*. Pálubalub sa bisio.

ENCENDER. a. irreg. como *acender*. Paningasin. || Sindihán; susohan. || met. Papagningasin; papagala-bin. v. gr. PAPAGNĠGASIN ang *dugó*, ENCENDER *la sangre*. || Labolín; ó papagbagahit. = *é, en la lumbre*. Isindi; ó sunugin sa бага. || r. Magínit; mamulá; magálab. || Magálit = *en ira*. Magálab sa gálit. = *contra su amigo*. Magálit sa, laban sa kaniyang kai-ibigan.

ENCENTAR. a. irreg. como *acertar*. V. DECENTAR.

ENCERADO. p. p. nang *encerar*. y m. Pinagkitán. || Pisarang tablá na pinintahán nang itim, at sinusulatan nang mangá bátâ sa eskuélahan.

ENCERAR. a. Pagkitán; punín ó mansahán nang pagkit. || r. Mapunô; māmansahan nang pagkit.

ENCERRAR. a. irreg. como *acertar*. Kulungin; itágô; susían. || met. Ipaloob. || Magkaroón nang lámán ó tinágô; para nang *ang kahong iyán ay MAY TINÁGONG ó MAY LAMANG mahahilagang librò, ese cajón ENCIERRA preciosos libros*. || Kubkubín; bakurin; ku-

ENC

lungín. || r. Magkulong. || r. met. Lumigpit; lumayô sa mundó. || Mákulong.

ENCÍA. f. anat. Gilágid.

ENCICLOPEDIA. f. Boong kapisanan nang lahat nang karunungan.

ENCIERRO. m. Pagkukulong. || Pagkáligpit. || Kúlungan. || Bilanguang masikip, tagô at nálalayô sa *carcel*. || Ang pagpapások sa toro, sa talagan kúlungan.

ENCIMA. adv. l. Sa ibábaw. || Sa itaás; ó húlô; v. gr. *Fabio sentò sus reales ENCIMA de Lérida, itinayô ni Fabio ang kaniyang real SA HÚLÔ ó SA ITAÁS nang Lérida*. || adv. m. Pátong: v. gr. *did cuatro pesos, y otros dos ENCIMA; nagbigay nang ápat na piso, at dalarwá pang pisong PÁTONG*.

ENCINTA. adj. Buntís. Sa tawo lamang gamit.

ENCISO. m. Lúpang pinangnginainan nang tupang bágong panganak.

ENCLAUSTRADO, DA. adj. Nakukulong, ó nasásadhan sa *clau-tro, convento ó monasterio*.

ENCLAVAR. a. Ipákô; itulos; itírik. || met. Tuhugin; sibatín nang lampasan.

ENCLAVIJAR. a. Pakúan at ng huag magkáhiwalay, dátapat pakong káhy, ó patpat ang ilagay. || Lagyàn nang klabihas ang isang instrumento.

ENCLOCAR. n. y r. irreg. como *acordar y*

ENCILOQUECER. n. irreg. como *agradecer*. Humalimhim.

ENCOBIJAR. a. Takbán.

ESCOGER. a. Papangundutin; papangurungin. || Pakuyumpisín. || Kibi-

ENC

tin. || met. Takutin. || r. Mangùrong; mangundot. || Matàkot; madungô. || Mamítig. = *de hombros*. Kibítin ang balíkat, sa pagpapahalatâ nang kayawán.

ENCOGIDO, DA. p. p. nang *encoger* at *encogerse*, y adj. Dungô; takot. || Kuyumpis.

ENCOGIMIENTO. m. Pangungùrong; pangungundot. || met. Kuyumirán; kadunguán.

ENCOLADURA. f. Ang pagkàkòla; pagdidikit nang kola nang anómán. || Lugal na idinikit nang kola.

ENCOLAR. a. Idikit nang kola.

ENCOLERIZAR. a. Pagalitin; magpagálit. || r. Magálit.

ENCOMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Ipagbilin; itagobilin. || Ipagkàtiwalâ. || Bigyán nang *encomienda*; ò gawing *encomendador* ang isá. || n. Magkamit ó magkaroón nang *encomienda*. || Magpakumustá. = (*la casa*) á *un criado*. Ipagkàtiwalâ (ang báhay) sa isang alilâ. || r. Sumakamay nang ibá, na umasa sa kaniyang túlong at pag-aampón. = á *Dios*. Tumáwag sa Dios; patúlong ó umasa sa túlong nang Dios. = *en manos de otro*. Sumakamay nang ibá, na umasa sa túlong niyá.

ENCOMIENDA. f. Bilin. || Kamáhalang may sueldong karampatan ó *renta*, na ibinibigay sa ibang mangá *caballero* nang *órdenes militares*. || Ang kurús na nakatahi sa ibábaw nang *capa* ó damit nang mangá *caballero* nang *órdenes militares*. || Ampón; alágá. || pl. Pakumustá.

ENCOMIO. m. Pagpuring taós sa loob.

ENCOMPADRAR. n. fam. Ma-

ENC

kikumpare; makipagkaibigan.

ENCONAR. a. Papamagáin; pagpagnaknakín. || Pagalitin. || r. Mamagá; magnaknak ang súgat. || met. Magálit; mapoot.

ENCONO. m. Gálit; pagtatanim sa loob.

ENCONTRAR. a. irreg. como *acordar*. Pakipagkitáan. || Salubungin. || Másalubong; másapong; mátagpuan.

|| Mápansin; mamasdan. v. gr. *ako'y nakápapansin nang maraming mali sa súlat mo, yo* ENCUENTRO *muchos defectos en tu carta, etc.* || Ipalagay; arling... v. gr. *Iyán ay* IPINALÁLAGAY KONG ó INÁARÁ KONG *masamá, eso lo* ENCUENTRO *malo.* || Pagalitin; ò pagkagalitín. = *con un obstáculo*. Másapong sa isang kapinsalaán. || r. Magkábungô; magkàumpog. || Míkgátagpô; magkita. || Magkáalit ang mangá akálâ. = *con un amigo*. Masapong sa isang kaibigan. || Dumoon sa: v. gr. *Ang iyong anak ay* DÓROON *kahapon sa kaniyang búkid, tu hijo* SE ENCONTRA *BA ayer en su sementera.*

ENCORAR. a. irreg. como *acordar*. Balutin ó sapnán nang kátad. || Isilid sa kátad. || Papagbalatín ang súgat. || n. Magbalat ang súgat.

ENCONTRÓN. m. Salpok, bungô; umpog.

ENCORDAR. a. irreg. como *acordar*. Kuérdasan, ò kabitán nang kuerdas ang instrumento. || Bigkisán ó taliang mahigpit nang kuerdas; balibiran nang kuerdas. || r. Mabalibiran nang kuerdas ang anomán.

ENCORECER. a. irreg. como *agradecer*. Papagbalatín; bahawin; pagalirgín ang súgat. || r. Magbalat; mabáhaw ang súgat.

ENC

ENCORNAR. a. irreg. como *acordar*. Kalupkupán nang sungay. || Lagyán nang pulúhang sungay. || Sowa-
gín. || r. Magsówagan.

ENCORRALAR. a. Bakuran. || Kulungín sa kural. || r. Mások sa kural; mapaloob doón.

ENCORVAR. a. Baluklutín; hubugin; hutukin. || r. Bumaluktot; humúbog. || Yumukó. || met. Ayunan ó kilingan ang sínoman, maging walá man sa katowiran.

ENCOVAR. a. irreg. como *acordar*. Ipások; ó isilid sa yungib ó sa ibang ganganitó. || met. Itágó, kulungín. || r. Paloob; magtágó sa yungib.

ENCRASAR. a. Palaputin. || r. Lamápot.

ENCRUCIJADA. f. Salapungan nang daán.

ENCRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Patigasín; pakunatin; hilawín, etc. || met. Pasaklapín; paginitin. || r. Mahilaw; tumigás. || met. Magálit; magtanim sa loob.

ENCRUELECER. a. irreg. como *agradecer*. Pabangísín; pabagsikín sa sulsol. || r. Bumangís, ó magbangís; bumagsik.

ENCUADERNACIÓN. f. der. ng *encuadernar*. Pananahí at pagbabálot nang librò. || Ang balat na pasta, pergamino, etc. nang isang librò.

ENCUADERNAR. a. Tahiin at balatán ang librò, etc. = *à la rústica*. Balatán nang papel lámang. || met. Palakhín sa ásal párang.

ENCUBERTAR. a. irreg. como *acertar*. Balutin nang kayo ang anomán. Lalong karaniwang sabihin sa kabayo, kapag binabalot nang itim, tandá nang pagluluksá: nang una, ay

END

binabalot nang kátad at patalim sa digmá.

ENCUBRIR. a. Kanlungán; itágó; hingid; ikailá. || Sumaklaw; sumakop. || Pagtakpán. || r. Magtákipan.

ENCUENTRO. m. Salpok; bungô; bangâ. || Pagkátappó; pagkákita. || Pagkakálit; pagkakáhiduâ.

ENCUMBRADO, DA. p. p. nang *encumbrar* y adj. Mataás; matáyog. || met. Daklá.

ENCUMBRAR. a. Itaás; ilagay sa taluktok. || met. Pakapurihin. || n. Manhik sa taluktok. || r. Mátaas. || Maghambog; magpalalá. || Mamukod; lumitaw nang higit sa ibá. = *á, hasta el cielo*. Mitaas hangang langit. = *so-bre sus compañeros*. Mamukod; sumikat nang higit sa kaniyang mangá kasama.

ENCUNAR. a. Iduyan ang sangol. || r. Sumakay sa duyan ang bátá sa sarili niyá kun malakilakí na.

ENCHANCLETAR. a. Sankle-tasin; magsankletas.

ENCHARCADA. f. Labak.

ENCHARCARSE. r. Maging labak; ó mapunó nang túbig ang isang lugal. || Lumánaw. || Mabalahô. = *de agua*. Uminom nang maraming túbig. = *en un pantano*. Mabalahô sa isang kuluo.

ENDEBLE. adj. Mahíná. || Marupok; lapok.

ENDECHA. f. poét. Áwit na malunkot, na tila panambitan.

ENDENTAR. a. irreg. como *acertar* carp. Ngipinan ang dalawang kího at saká paglupatin ang ngipin.

ENDENTECEER. n. irreg. como *agradecer*. Tubúan nang ngipin.

ENDEREZAR. a. Tuwírin. || Ita-

ENE

yô: kung ulo ang sinásabi. || met. Pamahaláang magaling; husayin. || n. Patungo sa isang lugar. || r. Tumuwid. || Magtapunán nang sabi.—*Melrose à enderezar tuertos.* Makitalamitang sa bagay na di dapat pakialaman.

ENDEUDARSE. r. Magkañtang; mabaon sa utang.

ENDULZAR. a. Tamisán; ó lagyan nang matamis. || met. Gaanan; pasarapin ang anomang gawâ. || r. Tumamís. || met. Gumaan ang anomang hirap, etc.

ENDURECER. a. irreg. como *agradecer*. Patigasín. || met. Palakasín ang katawan at nang may ipagtagal sa pag gawâ. || met. Patigasín ang púsó. || r. Tumigás ang katawán. || Bumangís; bumagák. || Lumalá ang gálit, etc.—*al trabajo.* Lumakás ang katawán sa paggawâ.—*con, en, por el ejercicio.* Tumigás; ó lumakás sa pag-sasáney.

ENEMIGO. m. Kaaway; kalaban.

ENEMISTAD. f. Pagkakáalit; pagtataniman.

ENEMISTAR. a. Pagawayin; ihidwâ; papagkagalitín.—*à uno con su amigo.* Ihidwâ ang isâ sa kaniyang katoto. || r. Magkagalit; magtaniman.

ENERGÍA. f. Bisâ; lakás; ó bag-sik nang anomán. || Tápang; lakás nang loob.

ENÉRGICO, CA. adj. May bag-sik; bisâ, ó lakás, na makagawâ agad nang anomán.

ENERGÚMENO, NA. m. y f. Ang tawong sa paniniwálâ nang madlá ay ináanihan nang demonio.

ENERO. m. Ang unang buan nang taon.

ENERVAR. a. Pahinâin; ó mag-

ENF

pahinâ nang katawán. || met. Pahinâin ang lakás nang isang *argumento* ó pagmamatuwid. || r. Manghinâ; kumupas ang lakás. || met. Pumuro; manghinâ ang mangá sankap nang kaluluwa ó katawán.

ENFADADIZO, ZA. adj. Magagalitín; mayámutin.

ENFADAR. a. Yumamot; bumagot; magpagálit. || r. Mayamot; mabagot; mamuhí.—*con, contra alguno.* Magálit sa, laban sa kanginoman.—*de la réplica.* Mapoot sa sagot.—*por poco.* Ikamuhí; ikagálit ang munting bagay.

ENFADO. m. Yamot; gálit; muhi. || Inip.

ENFADOSO, SA. adj. Nakayáyamot; nakagágalit.

ENFERMAR. n. Magkasakit. || a. Makapagkasakit; ó papagkasaktín. || met. Pahinâin.—*del pecho.* Sumakit ang dibdib; dibdibin.

ENFERMEDAD. f. Sakit; damdam. || met. Alinmang láging hílig ó bisio nang isâ.

ENFERMERO, RA. der. nang *enfermo* m. y f. Tagapagalágâ nang may sakit.

ENFERMIZO, ZA. der. nang *enfermo*. adj Masasaktín. || Nakapagkásakit.

ENFERMO, MA. adj. May sakit; may damdam. || Mahinâ.—*con calentura.* May sakit na lagnat.—*del higado.* May sakit sa atay.

ENFIERECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Bumangís; magbangís

ENFLAQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Payayatin; pahinâin. || met. Magpahinâ nang katawán. || n. y r. Mangayáyat. || met. Mawalán ng loob; madesmayá.

ENF

ENFRANQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Palayáin.

ENFRENAR. a. Suotán nang freno ang kabayo. || met. Supilin.

ENFRENTÉ. adv. I. Sa tapat; sa harap.

ENFRIADERA. f. Pálamigan ng túbig.

ENFRIADERO. m. Lugal na pàlamigan.

ENFRIAR. a. Palamigín. || met. Tinplahín; ó palamiglamigín ang lakás at silakbó nang hiling nang ating kalooban. || r. Lumamig. || Tumamlay.

ENFURECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagalitín; púutín. || r. Magálit nang labis. || Sumasal ang hangin ó sigwá. = *con, contra alguno*. Magálit sa, ó laban sa isá. = *por todo*. Ikagálit ang bálang na. = *de ver injusticia*. Mapoot na makákita nang mangá dí katowiran.

ENGALANAR. a. Suotán; pamutihan; damtán nang marikit. || r. Maghiyás; magsuot nang maínam. = *con, de flores*. Maghiyás; ó magpamuti nang bulaklak.

ENGAÑADOR. RA. m. y f. Magdaráyâ.

ENGAÑAR. a. Dumáyâ; buma-lino; tumalimuang. || Papaniwaláin sa dí totoo. || r. Maniwálâ sa hindî totoo; arling totoo sa loob ang hindî.

|| Magkámali; malílang. = *con, por las apariencias*. Mámali nang paniwálâ; mámali sa masid. = *en la cuenta*. Malílang sa bílang ó pagkuenta.

ENGAÑO. m. Dàyâ; lílang. || Pagdàyâ.

ENGASTAR. a. Magkalupkop; magengaste. = *con perlas*. Engástehan ng perlas. = *en oro*. Iengaste sa gintô.

ENG

ENGOLFAR. n. Mápalaot, ó málao ang isang sasakyán. Gámit namán sa *recíproco*. || r. met. Pásuot; ó másuot na lubhá sa anomán. || Pahila; padalá sa anomang pagíisip ó hiling ng púvó. = *en cosas graves*. Másuot sa mabibigat na bágay. || a. Ilàot; ó ipások sa *golfo* ang sasakyán.

ENGORAR. a. irreg. como *acordar*. Bugukín nang manok ó nang ibon ang itlog.

ENGORDADOR, RA. m. y f. der. nang *engordar*. Ang nagpápatabâ; ó mapagpatabâ. || adj. Pangpatabâ.

ENGORDAR. a. Patabáin. || n. y r. Tumabâ. || met. Yumaman.

ENGRANDAR. a. Lakhán; dagdagan.

ENGRANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Lakhán; dagdagán. || met. Padakiláin; parangalín. || Palakhín sa balítâ. || r. Lumakí. || met. Mángal.

ENGRASAR. a. Langisán; ó lagyán nang tabâ ang anomán. || Pahiran; ó mansahán nang tabâ. Ginagamit namán sa *recíproco*.

ENGREIMIENTO. m. Kapalalúan. || Paghahambog.

ENGREIR. a. irreg. como *reir*. Pagpalalúan; pasukan nang kahambugán. || r. Magpalaló; maghambog.

ENGROSAR. a. irreg. como *acordar*. Kapalán; dagdagán ang kapal. || met. Dagdagán; damihan. || n. y r. Kumapal; dumami.

ENGRUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Papagbutilbutilín; pagbitulbutín, ang isang bágay na lusaw. || r. Magkábutilbutil; magkábitlotbitlot.

ENH

ENGULLIR. a. irreg. como *brunir*. Lunluning dalidáñ na huag ng ngúyáñ. || met. Agad maniwálâ sa anomang kabulaánang balítâ.

ENHAMBRECER. n. irreg. como *agradecer*. Madayukdok.

ENHAMBRENTAR. a. irreg. como *acertar*. fam. Makagútom.

ENHEBRAR. a. Suután nang sinúlid ang karáyom; hiblahán. || met. y fam. Magkatnigkatnig; magkawit-kawit nang mangá halimbáwâ, re-fran, etc.

ENHESTAR. a. irreg. como *acertar*. Ituwid ang tayô; tayugan. || r. Tumuwid; maging tikasán ang tayô.

ENHITAR. a. Tuhugin nang sinúlid ang anomán. || met. Magsabí ng walang tuto at dugtongdugtong na bágay, para nang magdugtongdugtong nang *sentencia, refrán*, etc. || Ihelera. || met Husayin. || r. Pumatungô; tumumpá sa anomán.

ENJAMBRE. m. Kawan nang pukyutan. || met. Karamihan; kaka-palán nang tawo ó nang anomán.

ENJAULAR. a. Kulungín sa haula. || met. Ipások ang isâ sa bílanguan. || r. Mákulong sa haula.

ENJOYAR. a. Hiyasán; pamutihán nang hiyás. || Sa mangá platero ay magengaste nang mahalagang bató sa isang alahas.

ENJUAGADIENTES. m. fam. Ang tubig ò *licor* na minúmunog at nang malinis ang ngipin.

ENJUAGAR. a. Banlawán. || a. Hugasan ang bibig. || r. Magmúmunog.

ENJUAGATORIO. m. y

ENJUAGUE. m. Pangmúmunog; pagmumúmunog.

ENJUJAR. a. Patuyúñ ang ba-

ENJ

sang damit. || Pahirin ang lúhá, pawis, etc. = *las lágrimas al amigo*. Aliwín ang kaibigan. = (*ropa*) *á la lumbre*. Patuyúñ idaráng (ang damit) sa бага. || r. Mangáyayat. || Magpáhid nang toalla at nang matuyô ang pag-kabasâ. || Matuyô.

ENJUNDIA. f. Linuap, ó tabâ sa loob nang tián nang háyop. Làlô na ang sa ibon.

ENJUTO, TA, p. p. irreg. nang *enjugar*, y adj. Tuyô. || met. Payat; patpatin, ó tuyô ang katawán. || m. pl. Manga tinghás na pangparikit ng apoy. || Mugmog nang tinápay. = *de carnes*. Payat; walang lamán.

ENLACE. m. Paglalákip; pagpipisan. || Pagkakákawit; pagkakásilô. || met. Pagkakamagának. || Pagkákasal, ò pagaasawa.

ENLAZAR. a. Talían; silúin ang anomán. || Lagyán nang silô. || Pagdugtungín; pagkawitin; pagsilúin. = (*una cosa*) *à, con otra*. Ikawing (ang isang bágay) sa ibá.

ENLENZAR. a. irreg. como *acertar*. Balutan; ó diktán nang kayo ang tablâ, sa lugal na may pangánib na lumáhang at sa mangá sugpong. || r. Mabálot nang kayô ang sugpong nang tablâ't ang lugal na may pangánib na lumáhang.

ENLODAR. a. Putikan, ó dumhán nang pútik. || met. Dungisan; sayangin; siráin ang dikit at halagá. || r. Magpunô; ò mapunô nang pútik.

ENLOQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Siráin ang ísip. || Ululín ang kápowâ. || n. y r. Maulol; ó masirá ang ulo; mabaliw. = *de amor*. Maulol sa pagibig.

ENLUCIR. a. irreg. como *lucir*,

ENL

Pintahán nang yeso ó ápag ang pa-
der, at nang pumutí. || Lintín; pa-
kintabín; bulihin ang kasangkápang
metal.

ENLUTAR. a. Luksaán, ò ba-
lutan nang luksá. || met. Pangalim-
limín. || Lipusín nang hírap, dalam-
háti, etc.

ENLLENTECER. a. irreg. como
agradecer. Palambutín. || r. Lumam-
bot.

ENMAGRECER. a. irreg. como
agradecer. Payayatin. || n. y r. Ma-
ngayáyat.

ENMALECER. a. irreg. como
agradecer. Pasamaín; siráin. || r. Su-
mamâ; masirá.

ENMARANAR. a. Gusutín; pag-
suutsuutín ang similit, buhok, etc. ||
met. Palabúin; guutín ang isang
bàgay, na ang maghuhusay ay mag-
hírap, kaya't sinasabing *ang isang
úsap ay naguló ó lumabó, que un
pleito se ha enmarñado*. Gamit din
sa *recíproco*.

ENMARILLECER. a. irreg. co-
mo *agradecer*. Paniawín. || r. Mani-
law.

ENMASCARAR. a. Suotán nang
máskara; kabitán nang máskara ang
mukhá. || r. Magmáskara.

ENMELAR. a. irreg. como *acer-
tar*. Kulapulan nang pulot. || met.
Tamisán; sarapín. || n. Magpulot ang
pukyutan. || Tuamás; sunarap.

ENMENDAR. a. irreg. como
acertar. Husayín; pawín ang kasi-
raán nang anomán, ó ang makapá
pangit sa isáng bàgay. || Lumpak; tu-
wirín ang kamálian. || Saulín; tam-
tamàn; bayaran ang mangá kasiraán.
|| Bagubín. || r. Magpakahúsay; mag-

ENM

bago nang ugáing masamá. = *con,
por los buenos consejos*. Magpakahú-
say ó humúsay sa, ó dáhil sa ma-
bubuting hátol. = *de mentir*. Magbá-
wa nang pagsisinaungaling.

ENMIENDA. f. Pagbago, ó pag-
babago nang anománg kamálian. ||
Gantí, ò báyard. || for. Kabayaran sa
mangá nagawang kasiraán.

ENMOHECER. a. irreg. como
agradecer. Punín nang ámag. || r. Ama-
gín, ó magkámag.

ENMOLLECER. a. irreg. como
agradecer. Pasambutín. || r. Lumam-
bot.

ENMUDECER. a. irreg. como
agradecer. Pipihín. || met. Sabatín at
nang huag magpatuloy magsalitá. ||
n. Mapipi; huag makapangúsap. ||
met. Huag umimik, kung kailán dá-
pat mangúsap.

ENNEGRECER. a. irreg. como
agradecer. Patimín; tináin nang itim
ang anomán. || r. Unitim; mangitím.

ENNOBLECER. a. irreg. como
agradecer. Puspusin nang kamáhalan.
|| Itanyag; ibunyí. || met. Pamutihán;
pagyamanín ang anomang *ciudad ó
templo*, etc. || met. Bigyang dangal
at kamáhalan. || r. Mapuspòs nang
kamáhalan.

ENNUDECER. n. irreg. como
agradecer. Magkabuhol. || Maburil
ang kahoy.

ENOJADIZO, ZA. adj. der. ng
enojado. Magagutín; bugnot.

ENOJAR. a. Pagalitín; ò magpa-
gilit. || r. Magalit. || a. Bumalisa; bu-
másgulo. || r. met. Supasal; lumakás
ang hangin at alon, etc. = *con, con-
tra el malo*. Magalit sa masamang
tawo.

ENO

ENOJO. m. Gáli; poót. || Tampó; muhi.

ENORGULLECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagpalaloán. || r. Magpalalò, magkaroón nang kápalaloán.

ENRALECER. a. irreg. como *agradecer*. agr. Dalangan ang halamanan, at nang lumagò. || r. Dumalang ang pananim ó kakahoyan.

ENRAMADA. f. Bálag; damara, ó pamuting mangá sangá nang ká-hoy na ginagamit sa mangá pista. || Mangá sangá nang ká-hoy na buhay.

ENRANCIARSE. r. Umantá.

ENRARECER. a. irreg. como *agradecer*. Buhaghagin. || r. Mamohaghag.

ENREDADOR. RA. m. y f. Mapanggulò. || Mapaghatidumápít. || Maibigin sa sitsit.

ENREDAR. a. Silúin. || Guluhin; pagkawitin. || Likutin. || Mandala; mamanti. || Maghatid nang ipagkakaalit. || met. Isuot ang isá sa isang kahihiyán. || r. Magulò; magkagulò; magkásuotsuot. || Mangalunyá; pakalunyá.

|| Makipagtalo. = (*una cosa*) á, con, en *otra*. Másuot (ang isang bagay) sa ibá, na magulò; magkásuotsuot. = *de palabras*. Magtalo; magtakapan.

ENREDO. m. Gulò; pagkakásuotsuot nang anomán, para nang sinúlid at ibá pa. || Likot; kalikutan. || met. Sitsit; kasinungalingan; enredos.

ENRIQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Payamanin. || Payamanin. || Padilagín. || n. y r. Yumaman. || Dumilag. = *de ciencia*. Yumaman sa dúnong. || a. met. Pamutihan; hiyasán. = *con, de galas*. Payamanin nang sa hiyás.

ENR

ENROBUSTECER. a. irreg. como *agradecer*. V. **ROBUSTECER**.

ENRODAR. a. irreg. como *acordar*. Parusahang ikabit sa gulong. Ang parusang ito'y nang panahón ng *inquisición*, at sarisaring paraán ang paggawá.

ENROJECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagbagahin. || Tináin; pin-tahan nang pulang matingkad. || n. y r. Magbaga. || Mamulá; pumulá.

ENRONQUECER. a. irreg. como *agradecer*. Papamausin. || n y r. Mamáos; mamalat.

ENRONECER. a. irreg. como *agradecer*. Ihawa ó lipusin nang galis na tinátawag nang kastilang *roña*.

ENROSCAR. a. Kidkirin; likawin. || Ikiakid; ikid. || r. Kumilikid; luminkis; pumulúpot.

ENRUINECER. n. y r. Maging hámak; magkaroón nang ugaling hámak.

ENSAIZAR. a. Itaás; ibunyi; purihin. || r. Mitaas sa kamàhalan. || Mábunyi. || Magbunyián. || Purihin ang sarili.

ENSAMBLAR. a. Pagkatnigin; paglapatin; pagkambaling mahúsay ang mangá piraso nang ká-hoy.

ENSANCHAR. a. Laparan; luwangán. || Bikarin. || Bisaklatin. || r. met. Magyabang; magpalalò; magma-taás. || Lumowang; mabiklad.

ENSANDECER. n. y r. como *agradecer*. Masirâ ang isip; maging maang ó tunak.

ENSANGRENTAR. a. irreg. como *acertar*. Dungisan; tigmakin ng dugò. || met. Maglágak sa *historia* nang kahambalhambal na alaala. || r. Mapoot; magalit nang labis sa

ENS

Isang pakikipagtalò. || Maligò; mabalot nang dugò. || met. Magpátuluán nang dugò ang nagkákagalit. = *con, contra alguno*. Mapoot nang malabis sa isá.

ENSARTAR. a. Magtúhog nang butil. || met. Magsalitá nang samot-samot at walang kahinusayan. || r. Magkulong sa isang lugal na makipot; magpatongpatong doon,

ENSAYAR. a. Subukin; tikmán. || Sanayin. || Siyasatin; urfin; tingnán ang kalidad nang gintò, pilak, etc. || r. Magsánay. = *á cantar*. Magsánay unáwit. = *en el canto*. Magsánay sa pagáwit.

ENSEBAR. a. Pahiran nang sebo. || r. Mapunò nang sebo.

ENSENADA. f. Look nang dagat; ó likong malakí bago umabot nang pasigan; lungos.

ENSENANZA. f. Áral; pagtutúrò; ó túrò.

ENSEÑAR. a. Aralan; turúan. || Ipakita, ó itúò. = *á leer*. Turúang bumasa. || r. Mahirate; mágawi. = *á buenos ejemplares*. Mágawi sa mabutin halimbáwâ.

ENSERES. m. pl. Mangá kasan-kan; mangá bagaybagay.

ENSILLAR. a. Lagyán nang siyá ang kabayo, ó ang alinmang háyop.

ENSOBERBECER. a. irreg. como *agradecer*. Hilahin sa kapalalúan; udyukan nang kapalalúan. || r. Magpalalò. || met. Sumigwá ang dagat; ó lumakí at sumasal ang alon sa dagat.

ENSOGAR. a. Sugahan; ó isuga. || Balibiran nang suga. || r. met. Magbigti.

ENSOÑAR. a. ant. V. SOÑAR.

ENT

ENSORDECER. a. irreg. como *agradecer*. Bingihín; pamingihín. || n. y r. Mabingí. || met. Magbingibingihan.

ENSORTIJAR. a. Balisusuín; kulutin ang buhok, sinulid, etc. || r. Makulot; ó mangulot.

ENSUCIAR. a. Dumhán; ó mansahán. || met. Dungisan ang káluluwa, puri, kamáhalan nang gawang hindi dápat. || r. Mátae; ó mähî sa damit na suot, sa hihigan, etc. || Palamúyot; padalá sa súhol ò regalong iniáalay sa kaniyá. || Marumihán.

ENTALEGAR. a. Isilid sa súpot; ó italega.

ENTALLECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lumakí; magsúlol ang mangá halaman ó káhoy; magsupling. || fam. Magkaroon nang mabuti ó pangit na tikas.

ENTARIMAR. a. Tarimahan; ó lagyán nang tarima. || r. Paloob, ó magsuot sa mangá tarima.

ENTARQUINAR. a. Lagyán ang lúpâ nang patabang pusáli ó laboab. || Dumhán ang anomán nang pusáli ó laboab. || r. Mapúnò; ó madumhán nang laboab.

ENTECO, CA. adj. May sakit; payat; mahiná.

ENTENADO, DA. m. y f. Pamankin sa pakinábang.

ENTENDER. a. irreg. como *ascender*. Matantò; mabatid; máintindihan. || Mátutuhan; mákilala; matarok. || Umintindí; mamahálâ; gumawâ; humátol. v. gr. *Ang hukom na UMINTINDI ó HUMÁHATOL sa úsap na itò, el juez que entiende de esta causa, etc.* || Umakálâ; maghinágap; halimbáwâ, *yo ENTIENDO que esto es mejor*

ENT

que aquello, INÁACALÁ ko ó HIN[HI-NAGAP ko na ito'y lalong mabuti sa roón. = *de alguna cosa*. Mamahálá; umintindí nang anomang bágay. = *en sus negocios*. Mamahálá nang kaniyang mangá hánapbuhay. || r. Magkákilala; magkáintindihan. || Mákilala; matarok ang sarili. || Magsasama na magkásangayon sa paggawá ó paglikad nang anomán, na iisa ang maging tungó at hangad. = *con alguien*. Makipagintindihan sa isá. = *por señas*. Magkáintindihan ó maitindihan sa mustá.

ENTENDIDO, DA. p. p. nang *entender* y adj. Marúnong; bihasa; matalino.

ENTENDIMIENTO. m. Bait; ísip. || Talas nang ísip ó nang ulo.

ENTENEBCER. a. irreg. como *agradecer*. Padilimín; palungkutin. || r. Dumilim; lumungkot.

ENTERNECER. a. irreg. como *empobrecer*. Palambutín. || r. Lumambot; ó manglambot. || a. met. Papanglumuhín; hikayating mahabag. || r. Manglumó; mahabag.

ENTERNECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín; pasariwáin. || met. Panglumuhín. || r. Lumambot; manariwá. || met. Manglumó; mahabag.

ENTERNECIMIENTO. m. Panglumuhín; panglambot; habag.

ENTRADA. RA. adj. Buò; lubós. || Háyog na babayagín; ó hindi kapá. || met. Labat malakás ang kapá. || Banal. || Bapat matibay. || Katawang. || Mahirang. || fam. Madayag (sinin ó damit).

ERRA. R. a. irreg. como *errar*.

ENT

tar. Ibaón; ilibing. || Sumama ó makipaghatid sa libing. || Mátirang mabúhay. v. gr. *Itóng bátà at malakás kay sa atin ang* MÁTITIRANG MABÚBUHAY ó SIYANG MAGLÍLIBING sa ating lahat, *este, que es el mas joven y robusto* HA DE ENTERRARNOS á todos. || r. Tumalikod sa mundó na mások sa isang convento ó lumayó sa katipunan nang kapowá. Karaniwang lálong sabihing *sepultarse en vida*.

ENTIBIAR. a. Pagmalakukuhín; ó pagmalahiningahín ang túbig ó anomán. || met. Bawahan ang ínit ó pusok nang kalooban sa paggawá ng anomán. Gámit namang parang *reciproco* sa lahat nang kahulugang itò.

ENTIERRO. m. Libing; ó paglilibing. || Báunan; libingan.

ENTIGRECERSE. irreg. como *agradecer*. Magálit; magnálit na parang tigre.

ENTONCES. adv. t. Niyón; ó noón; nang panahong yaón; ó nang pagkakátaong yaón. || Kun gayón.

ENTONTECER. a. irreg. como *agradecer*. Hangalin. || Baliwin. || n. Mahangal; mabaliw.

ENTORTAR. a. irreg. como *acordar*. Pilipitin; ikiling. || Pisakin ang matá. || fam. Busugin; buyáin nang torta. || Ipaloob sa torta. || r. Mapilipit. || Mapísak. || Magpisakán. || Magpakabúyá; magpakasandat nang torta.

ENTRADA. f. Pasukán. || Pagpások. || met. Kapangyarihang magagawá nang anomán. || Pamulá nang anománg kasulátan, libró, etc. || Pakikipagibigan ó *amistad*. || Báwa't isá nang mangá ñlam, na kasunod na idinúdulot sa sopas, ngúni't hindi tolong malalakí na gaya nang pu-

ENT

chero at asado.

ENTRANTE. p. a. nang *entrar*-s. y adj. Ang pumàsok ó pápasok.

ENTRAÑA. f. Lamang loob ng katawán, para nang bágâ, púsô, etc. Plural na lalong karaniwang gamitin. || pl. met. Úbod; gitná: v. gr. || ÚBOD nang *lúpâ*, ENTRAÑAS de la *tierra*, etc. || Kalooban; loob. || met. Kaugalián ó paguugáli nang isang tawo, at sinásabi; *lawong mabuting KALOOBAN* ó KAUGALIÁN, *hombre de buenas ENTRAÑAS*.

ENTRAÑABLE. adj. Taós; ò taimtim sa loob.

ENTRAÑAR. a. Patausin sa loob. || n. Manaós; ó pagtausan ang púsô. || r. Makisama; makipagibigan nang boong púsô. || Umsbig nang taimtim sa loob.

ENTRAR. a. Ipások; ipaloob. || Isúbô, na ilápat ang isang bágay sa ibá. || Pamulán: v. gr. PAMULÁN ang *libro*, ENTRAR *el libro*, etc. || n. Lusubin. || n. Pumások sa isang katipunan, para nang ENTRAR *en la clase de caballeros*, PUMÁSOK *sa klase nang mangá ka allero*, etc. = *a saco*. Looban; salakayin. = *con*, *a uno*. Makipagúsap nang anomán sa isá, ó makipagtrato nang anomán. = *en la iglesia*. Mäsok sa simbáhan. = *de rondón*. Mäsok sa isang lugal nang walang babalâ, na parang dating kapalágayang nang loob ang dáratnan doon. = *en edad*. Tumandâ. || r. Paloob; mäsok. || r. Makisalamuhâ.

ENTREACTO. m. Ang pagitan nang dalawang *acto* nang isang komedia.

ENTREGAR. a. Ibigay; ientrega sa kamay ó sa *poder* nang ibá ang

ENT

anomán ò ang sínoman. || Ipagkánulo. = *(la carta) a otro*. Ibigay (ang súlat) sa ibá. || r. Sumakamay nang ibá, na sumunod sa gustó ó panihilâ niyâ.

|| Pàbigay; pàlulong sa anomán. || Padalâ; pahila. || Mamahálâ. || Umasa. = *al estudio*. Pálulong sa pagaáral. = *de un establecimiento*. Mamahálâ ng isang *establecimiento*. = *en brazos de la suerte*. Umasa sa kapalaran.

ENTREJERIR. a. irreg. como *huir*. Ipàsok ó ipaloob sa ibá.

ENTRELUCIR. a. irreg. como *lucir*. Sumákat nang makulimlim. || Magliwánag nang malamlam. || n. y r. Mamanaag ó mábanaagan nang bahagyâ.

ENTREMEDIAS. adv. t. y l. Sa pagitan, (ó nang dalawang lugal ò panahón).

ENTREMORIR. n. irreg. como *dormir*. Maubos ò mamatay nang untuntí, gaya nang isang ilaw kung kinúkulang nang langís.

ENTREOIR. a. irreg. como *oir*. Maulinigan. || r. Makáulinig.

ENTREPARECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Mangáninag. || Mahawig; makahawig.

ENTREPERNAR. a. irreg. como *acertar*. Isipit ang paá sa dalawang hitâ nang ibá || r. Magkásipit ó magkásoot ang mangá hitâ.

ENTREPONER. a. irreg. como *poner*. V. INTERPONER.

ENTRESACA. f. Pagpili; paghugot. || Pagpúol nang kàhoy sa bundok.

ENTRESACAR. a. Piliin; halawin; hirangin. || Pumúto'l nang kàhoy sa bundok. = *(todo lo bueno) de un libro*. Halawin (ang lahat nang pi-

ENT

nakamabuti) sa isang librò.

ENTRETEJER. a. Ibalakî; ó isalit sa paghabi. || Ikamá ang isang bagay sa ibâ. || met. Ihâlò; isalit.

ENTRETENER. a. irreg. como *tener*. Libangin; aliwín. || r. Magaliw; maglibang. = *con ver la tropa*. Magaliw nang panonood sa tropa. = *en leer*. Maglibang sa pagbasa.

ENTRETENIDO, DA. p. p. ng *entretener*, y adj. Masistihin; masayá ang ugáli. || Meritorio na walang sueldo sa isang oficina. || Libang; ò nalilibang.

ENTREVER. a. y r. irreg. como *ver*. Mábanaagan.

ENTREVERADO, DA. adj. Salitsalit.

ENTREVISTA. f. Pagkikita at paguúsap nang dalawá ò madlá sa isang lugal. || Típanan.

ENTRISTECER. a. irreg. como *agradecer*. Lungkutín ó bigyang lungkot; lumbayín. || Palungkutín. || r. Malungkot; malumbay = *con, de la noticia*. Malungkot sa balítâ. = *por mala suerte*. Malumbay dáhil sa masamang kapalaran.

ENTULLECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Malumpó. || met. Matayong; máhintô ang anomán. || a. met. Itáyong; ihintô ó pahintuin.

ENTUMECER. a. irreg. como *agradecer*. Pangimayin ang alinmang lugal nang katawán || r. Mangimay.

ENTUMIRSE. r. Mamanhid. || Mangúrong ang lámán.

ENTURBIAR. a. Labúin; ó labúan || met. Guluhín; padiimín. || r. Lumábô. || Maguló ang anomang na-

ENV

katalatag na mahúsay.

ENVAINAR. a. Isálong ang sandata sa kaluban.

ENVANECER. a. irreg. como *agradecer*. V. ENSOBERBECER.

ENVEJECER, a. irreg. como *agradecer*. Lumáin; patandaín, para nang: *ang mañgá kahirapan at ang panahon ay NAGPÁPATANDÁ sa tawo, los trabajos y los años ENVEJECEN*

á los hombres; at ang malabis na paggámit ay siyang LUMÚLUMÁ sa mañgá kasangkapan, y el mucho uso ENVEJECE á las cosas. = *en los negocios*. Tumandâ sa paghahánapbuhay. = *con, por los disgustos*. Tumandâ sa, dáhil sa manga súkal nang loob. || n. y r. Tumandâ; malumá. || Magluat; tumagal ang anomán.

ENVENENAMIENTO. m. Paglason.

ENVENENAR. a. Lasunin || r. Málason.

ENVERDECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Manariwâ ang párang.

ENVÉS. m. Kabalikán. || fam. Likod; likuran.

ENVESTIR. a. irreg. como *pedir*. V. **INVESTIR**, verbong lalong kagamitán at maínam dingín.

ENVIAR. a. Utusan; ó paparunín sa isang lugal. || Ipadalá; ipahatid = *(à alguno) à la botica* Papanonín (ang isá) sa botica. = *à pasear*. Ipagtaboy nang masaklap na sabi; ipagtabuyan. = *con un presente*. Papagdalhín nang isang álay ó regalo = *por vino*. = Utusang kumuha nang álak.

ENVIDIA. f. Pangimbulo; kapagbillaan.

ENV

ENVIDIABLE. adj. Nakapangitngimbulo.

ENVILECER. a. irreg. como *agradecer*. Alisán nang kamáhalan; gawing busabos at hámak || r. Maging hámak.

ENVITE. m. Pustá. || Pagaálay nang anomán.

ENVIUDAR. n. y r. Mabao.

ENVOLTORIO. m. Balutan; bigkis nang damit, ó nang anomán. || Kapintasan ó sirá nang depanyo, dáhil sa pagkáhalô nang ibang bágay na lana, na hindi ukol sa habing yaón.

ENVOLVER. a. irreg. como *abolver*. Balutin; tungkusín; halibiran.

|| Ilahok; ipakisama. || Gusutín; paghalóhaloin=*con papeles*. Balutin nang papel=*en, entre lienzo*. Tungkusin; ó balutin sa linsò. || r. Magbálot; || magbalábal. || r. met. Makihálô: makilahok na pagitná sa karamihan. || met. Mangbabaye; mangálunyá. || met. Málahok sa gitná nang madlá=*con manta*. Magbálot, ó magbalábal nang kúmot na makapal=*en sábana*. Magbálot sa kúmot na manipis.

ENVUELTO, TA. p. p. irreg. nang *envolver*. Nabábalot; nálalahok, etc.

ENZURDECER. n. irreg. como *agradecer*. Maging kaliwete.

EPIDEMIA. f. Sálot; ó pagkakamatay; sakit na manakánakang dumádapó sa bayan at ipinagkakamatay nang marami: may *epidemia* nang bulútong, kung sakálit ang sakit na itó ang ipinagkakamatay nang madlá sa isang lugal; may *epidemia* ng CÓLERA, lagnat, etc.

EPIDERMIS. f. anat. Ang bálok,

EPI

na nasa kajibabawan ng ating balat.

EPIFANÍA. f. Pagsipot. || Ang pagsambá nang tatlong haring *mago* kay Jesús.

EPIGLOTIS. f. anat. Tilào, ó kampaniliá nang lalamunan.

EPISTOLAR. adj. Náuukol sa súlat.

EPITAFIO. m. Súlat; ó karátula sa ibábaw nang libing.

EQUIDAD. f. Katapatán. || Pagkakáisa. || Kabanayaran; ó kabàitan sa paglalápat, ó pagtupad ng mangá kautusán, na ang lalong ináatindi ang akilá nang naglagdá at hindi ang letra niyá. || Matuwíd na paghalagá nang ipinagbíbili.

EQUIDISTANTE. adj. p. a. ng *equidistar*. Magkasingláyô; ó magkaisá nang láyô.

EQUIDISTAR. n. geom. Magkaisá ang pagkakáláyô.

EQUILIBRAR. a. Timbangín; ó pagtimbangín ang bigat. || r. Magkátimbang; matimbang. || r. met. Pagparehonin.

EQUILIBRIO. m. Pagkakátimbang; tatag.

EQUINOCCIO. m. astron. Panahong magkasingluat ang gabí at áraw, at ang áraw na sumísikat ay nasa sa signo nang Aries at Libra.

EQUIPAGE. m. Kapisanan nang lahat nang bàon at mangá dalalahan sa paglalakbay.

EQUITATIVO. v. a. adj. Nag-aayon sa matuwíd nang pagtupad at pagbait sa pagtupad nang anomang utos.

|| Katampayan nang pagbabang halagá.
EQUIVOCANCIA. f. Pagkakipagkaihan nang pagkakáisa at pagkakátimbang nang paghalagá at pagtimbang sa

200,000. Paper 200,000; pa-

ESCABULLIRSE. r. irreg. como
bruñir. Humagpós sa kamay. || met.
Makapulángós; makatakas; makasa-

ESC

lingít na makatanaan. = *entre, de entre, por entre la multitud*. Makahagpós na makatanaan sa gitná nang marami.

ESCALA. f. Hagdang buhatín. Mayroong káhyo nitó, lúbid, etc. || met. Ang lugal ó puertong karaniwang dinádaanan nang mangá saksyán, na biníbilhan nang kailangan sa paglalayag.

ESCALAR. a. Sumalakay na mások sa alinmang lugal, na magdaang maghagdán. || Bumutas nang isang pader, bubong, etc. at doon magdaang maghagdán. || r. Sumalakay.

ESCALDADO, DA. p. p. nang *escaldar* y adj. Dalá.

ESCALDAR. a. Banlián. || met. Dalián. || r. Madalá.

ESCALERA. f. Hagdán; hagdanan.

ESCAMA. f. Kaliskís. || Gawing tabas kaliskís, ó parang kaliskís. || met. Dalain ang kápowâ. || r. Madalá. || Magdamdam at málayô ang loob.

ESCAMPAR. n. Tumílâ ang ulán. || met. Tigilan ang paggawâ nang anomán. || a. Linisin ang isang lugal. || r. Mahawan. || Lumínaw.

ESCANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagalitin; pootín. || r. Mapoot nang malabis.

ESCAÑO. m. Bankong may sandalan, na matupán nang marami.

ESCAPAR. n. y r. Tumanan; makawalâ; makaligtás. || Makapulás; mamahulagpós. = *à la calle*. Tumanan na sa daán paroón. = *con vida*. Makatanang buhay.

ESCARBADIENTES. m. Panghiningâ.

ESC

ESCARBAOREJAS. m. Panghinuli.

ESCARBAR. a. Kutkutín; kulkulín. || r. Magálisan nang balakbak; ó maghingutuhan.

ESCARMENTAR. a. irreg. como *acertar*. Dalain; ó bigyang kadalaan. || n. Manghinuha; ó muhang kadalan sa nákitang anomán at nádasan sa sarií ó sa ibâ, nang malilagan sa hiharapin ang mahúlog sa pangánib. Kung sa ibâ nangyan ang anomán ay sinásabing ESCARMENTAMOS *en cabeza aiena*; nguni't kung sa sariling katawán natin nangyan ang mangá kasaliwaang pálad, ay sinásabing ESCARMENTAMOS *en cabeza propia*.

ESCARNECER. a. irreg. como *agradecer*. Libakín; uyamín. || r. Mayyam. || r. Maglibakan. || Mahiyâ.

ESCARNIO. m. Paglibak; paguyam.

ESCASEAR. a. Pagdamután. || Magbigay nang kákaunti, at masama sa loob ang pagbibigay. || Tipirín. || n. y r. Magsalat.

ESCASEZ. f. Kasalatán. || Túmal.

ESCASO, SA. adj. Kúlang; damot; salat. || Marámot; malabis nang tipid. = *de dinero*. Salat sa pananalapi = *en pagar*. Marámot; makúnat magbáyad. = *para lo mas preciso*. Damot para sa lalong kailangan. = *de bienes de fortuna*. Hirap ang búhay. = *de luces*. Mangmang.

ESCATIMAR. a. Bawasan; untián; tipirín; liitán hangang mangyayari ang anomán. || Kupitan. || r. Magkupitan, ó magtipiran.

ESCLARECER. a. irreg. como *agradecer*. Linawan. || met. Liwana

ESC

gan. || met. Padilagín; gawing mahal na tawo ang sinoman. || n. Magbukang liwayway. || r. Luminaw; luminánag. || Maging mahal.

ESCLARECIDO, DA. p. p. ng *esclarecer*. y adj. Marilag; mahal na tawo; bunyi. || Maliwánag; malínaw.

ESCLAVITUD. f. der. nang *esclavo*. Pagkaalipin.

ESCLAVO, VA. m. y f. Alipin.

ESCOBA, f. Walís; palís.

ESCOCER. n. irreg. como *cocer*. Humapdí; kumiro; gumisá ang balat. || met. Masukalan nang loob. || r. Magdamdam. || Mahapdián.

ESCOCIMIENTO. m. Panghapdí; kirot. || met. Súkal nang loob.

ESCODA. f. Piko na panglabrá nang bató.

ESCOGER. a. Pumíli; humalaw; humírang. = *en el, del montón*. Humalaw sa buntón. = *entre varias cosas*. Mamíli sa maraming bágay. = *para, por muger*. Hiránging maging asawa.

ESCOLLO. m. Batong malalakí sa ilá'im nang túbig, na nakalubog at hindi nátatanaw na mabuti. || Tuod na bató. || met. Pangánib. || Kapinsalaán.

ESCOMBRAR. a. Alisán nang kaskaho; ò linisan nang anomang nakasúsukal ang isang lugal.

ESCOMBRO. m. Mangá apog at kaskaho na gáling sa gibang báhay na bató.

ESCONDER. a. Itágó; ikait; ikanlong. ilíhim || r. Magtágó; magkanlong; lumigpit = *al peligro*. Magtágó sa kapanganibán = *de alguno*. Magt'gó; pakait sa kápuwâ. = *en casa*. Magtágó sa bahay = *entre los árbo-*

ESC

les. Magtágó sa gitná nang kakahuyan.

ESCONDRIJO. m. Lugal na tagó, at bágay na kawlungan at taguán nang anomán.

ESCOPLO. m. Pait.

ESCORIA. f. Taeng bákal; dumí nang alinmang metal na nákuuha sa paglulútó. || met. Bágay na hámak at patapón.

ESCOZOR. m. Hapdí; kîrot; gisá nang balat.

ESCRIBIR. a. Sumúlat. = *de, sobre historia*. Sumúlat nang úkol sa historia. = *en español*. Sumúlat nang wikâng kastilá. = *por el correo*. Sumúlat na ipadalá sa correo; ò sumúlat sa correo. || r. Másulat. || Pasúlat; pasilid sa padrón nang isang bayan. || Palistá; ó pumások sa alinmang katipunan, para nang sa pagsusundalo, ó sa isang congregación. = *á la mano*. Isulat ang idinídikta nang ibá.

ESCRITURA. f. Súlat; titik. || Pagsulat. || Kasulatan ó documento. || Ang Biblia, ò Sagrada Escritura.

ESCROTO. m. anat. Ang balat ó súpot nang dalawang itlog nang tawo.

ESCUADRA. f. Eskuala. || Bahagi nang isang boong armada naval nang hári, na may kasamang ilang sasakyang maliit na kailangan. || Isang kabilangan nang sundalo na magkakasama at na sa ilálim nang pamamahálâ nang isang cabo.

ESCUADRÓN. m. mil. Pulu-tong, ò bahagi nang isang regimento nang caballería. Tinatawag din namang escuadron ang isang bahagi nang hukbó na may infan-

ESC

teria at *caballeria*.

ESCUCHAR. a. Pakingán; makimatyag; manaínga. = *en silencio*. Manaínga nang walang imik.

ESCUILLA. f. Mangkok; suhiaw.

ESCUDO. m. Kalásag. || met. Kanlungan; kublihan sa anomang pangánib.

ESCUDRIÑAR. a. Siyasàting maingat ang anomán.

ESCUPIR. a. Idùkit ó lilukan. || Dumùkit; ò lumabrá nang káhoý ò bató, na gáwing larawan ó lagyán nang labor. = *en marmol*. Idùkit sa marmol. = *á cincel*. Ilílok nang *cincel*.

ESCUPIDURA. f. Lurá. || Paglurá.

ESCUPIR. a. Lurán. || Lumurá. || Maglúraan. = *al, en el rostro*. Lurán sa mukhá.

ESCUPIITINA. f. fam. Lurá. || met. Paglulúraan.

ESCURRIR. a. Patitín. || n. Tumítí. || r. Dumulás, umusós. || Humagpós. || Makatánan. = *al suelo*. Dumulás; mādulas sa sahig. = *entre, de entre las manos*. Humagpós sa kamay.

ESCUSA. f. Dahilán.

ESE, ESA, ESO. pro. y adj. dem. Iyán. - *eso mismo; eso es; eso, eso*. mod. adv. Gáyon ngá; iyán ngá; túnay ngá; síyâ ngá.

ESFERA. f. geom. Bílog na parang bola. || poét. Ang lángit. || met. Ang kalágayan ó kalidad nang isang tawo, at sinásabi: *si fulano ay TAWONG GINOÓ, ò MABÁBÁ, fulano es hombre de ALTA ESFERA ó BAJA ESFERA*.

ESFÉRICO, CA. adj. der. nang *esfera*. Ang náuukol sa *esfera*; ó ma-

ESF

bílog na para niyá.

ESFORZADO, DA. p. p. nang *esforzar* y adj. Matápang; bayani.

ESFORZAR. a. irreg. como *acordar*. Palakasín. || Patapangin; papanghinapangin. || r. Manghinápang. || Magpumílit; magsumíkap; magsumákit. = *á, en, por trabajar*. Magsumákit ng pagtatrabaho; ó magsumákit nang paghahánapbuhay.

ESFUERZO. m. Pagsusumákit. || Tápag; liksí. || Túlong; abúloy.

ESLABÓN. m. Pamingkí; binalon. || Bákal na tágisan nang kamipit nang magkakarnè. || Báwa't isá nang tagikaw, nang tanikalá, na nagkákakawit.

ESLABONAR. a. Pagkawingkawingín ang tagikaw na bákal, na gáwing kadena. || met. Pagugnain ang bahagi nang isang *discurso* ó nang anomán. Gámit din itong parang *reciproco*.

ESMERO. m. Malaking pagsusumákit na lumabás na mahúsay ang anomán. || Malaking kalinisan sa pangangatawán, pananamit at pamamáhay.

ESÓFAGO. m. Lalamunan.

ESPABILADERAS. f. pl. Panútog nang pabilo.

ESPACIO. m. Kalaparan; tákal nang isang lúpâ ó lugal. || Pagitan nang lugal ó panahón. || Luat: bágal || Puang; pagitan.

ESPACIOSO, SA. adj. der. nang *espacio*. Malápad; malawak; maláwak. || Maaliwala; Mabága; madalang.

ESPADÁ. f. Espada. || Ang kalinis humáyan nang espada, at sinásabi: *si fulano ay MABUTING ESPADÁ*.

ESP

NANG ESPADA, *fulano es BUENA ESPADA*.

ESPALDA. f. anat. Likod. Karaniwang plural kun gamitin. || pl. Liskoran nang anomán. = *de molinero*. Ang malápad at matambok ang mangá paypay, at malakás.

ESPALDILLA. f. der. nang *espalda*. anat. Paypay nang likod.

ESPANTADIZO, ZA. adj. Magitlahin; magulatín.

ESPANTAJO. m. Pamáoy; panákot; pamúgaw.

ESPANTAR. a. Takutin; gitlahin; baklahín. || Bubuhín; bugawin. || r. Magtaká; mangilalás. || Mágulat. = *al, con el estruendo*. Mágulat sa kagungkong. = *de, por algo*. Mágikla sa anomán.

ESPANTO. m. Sindak; gúlat. || Pananákot; bálâ.

ESPAÑOL, LA. adj. Ang náuukol; ó nárarapat sa España. || Kastílâ. || Wikang kastílâ. — *á la española*. mod. adv. Ugáling kastílâ; ò parang kastílâ.

ESPARCIR. a. Isambúlat; ikálat; ibudbod. || met. Ipanabi sa madlá ang anomán. || r. Másambulat. || Mákalat sa madlá. || Maglibang; magaliw.

ESPAVORIDO, DA. adj. Natá-takot; gúlat.

ESPECIA. f. Alinmán sa mangá sangkap na pangpasarap sa nilúlutô, para nang pamintá, kanela, anís, etc.

ESPECIAL. adj. Tángî; walang pangalawá; walang kapara; bukod. || met. Masarap na lubhá.

ESPECIFICAR. a. Saysaying isa isahín ang anomán. || Nuynuyín.

ESPECTADOR, RA. m. y f. Ang tumitingín. || Nanúnud. || Ang

ESP

naghíhintay na nakamasid.

ESPEJO. m. Salamín sa mukhá, na ang likod ay mayroong páhid na *azogue*.

ESPEQUE. m. Pangsual; pangis-pike.

ESPERA. f. Paghihintay. || Tàning na panahón nang isang hukom sa paggawâ nang anomán, para bagá nang pagbabáyad; paghaharap nang *documento*, etc. || fam. Katiisán.

ESPERANZA. f. Pagasa; panánlig. Ginágamit din sa plural.

ESPERANZAR. a. Paasahin; bigyán nang pagasa. || r. Magkarodn ng pagasa.

ESPERAR. a. Asahan; hintayín. = *à que venga*. Hintayíng parito. = *de Dios*. Asahan sa Dios (na sa kaniyá bagá mangaling). = *en Dios*. Umasa ó manálig sa Dios. || r. Maghintay. || *Esperarse*. ¡Hintay; dahan-dahan!

ESPEREZARSE. n. Magínat. V. DESPEREZARSE.

ESPEREZO. m. Ínat; ó pagílnat.

ESPESAR. a. Palaputín. || Sin-sinán, || r. Lumápot. || Suminsín.

ESPESO, SA. adj. Malápot; malímit. || met. Marumí.

ESPESURA. f. Kalaputan; kasin-sinán; kasukalan; kasiitán. || met. Karumihán.

ESPETAR. a. Durúin; tuhugin; ó ilagay sa durúan ang karné, isdâ, etc. || Ipàkô; ibaon ang anomang bagay na matulis. || r. Magmagaling, na sampóng liig at katáwan ay patigasín.

ESPETERA. f. Sabitán nang karné, isdâ, etc. at nang mangá kasangkapan sa kusinâ. Gayon din ang

ESP

itinátawag sa lahat nang kasangkapan sa kusinâ.

ESPÍA. m. y f. Tagapanúbok; tiktik.

ESPIAR. a. Subukan; tiktikàn; masdán. || náut. Magaspía ang sasakyán at nang másulong ó mátabi. || r. Magsubukán; magmásiran.

ESPIGA. f. Úhay. || Ang púnô, ó *puño* nang espada. || Pákong bákal na walang ulo.

ESPIGAR. a. Mamúlet nang úhay, na, naiwan sa linang ó sa giikan; maghimálay. || carp. Lagyán nang espiga ang kàhoy, na isásabak ó ilálapat ang dulo sa kápowâ kàhoy na may butas. || n. Magúhay; sumápaw. || met. Lumaking biglá; ó pátaas ang isá.

ESPINA. f. Tinik; tibô; subiang. || Salubsob. || met. Agamâgam nang loob; *escripulo*.

ESPINAZO. m. anat. Gulugod.

ESPINEL. m. Kitang na pangisdâ.

ESPINILLA. f. anat. Lulod ng binti.

ESPINOSO, SA. adj. Matinik. || met. Mahírap.

ESPIRAR. a. Humingá. || Sumingaw; umalingásaw ang bangô ò háhò nang anomán. || Palakasín ang loob; papanghinapangín. || n. Malagot ang hiningá; mamatay. || met. Matapos: v. gr. NATAPUS ang buan, *ESPIRÓ el mes*.

ESPÍRITU. m. Díwá; dili. || Káluluwa (ang lalong karaniwang kahulugán), || Tápag; tigás nang loob. || Talino; talas nang ísp.

ESPIRITUAL. adj. Ang náuukol sa káluluwa.

ESPLÉNDIDO, DA. adj. Mari-

ESP

lag. || Mapagbiyáyâ; maluag ang kamay. || poét. Maaluningning. || Sagànâ.

ESPLENDOR. m. Luningning; dilag. || met. Kamáhalan.

ESPOLAZO. m. Saksak nang tahid, ó nang espuela.

ESPOLÓN. m. Tahid. || met. y fam. Tíbak.

ESPONJOSO, SA. adj. der. ng *esponja*. Buhaghag.

ESPONTANEO, NEA. adj. Kúsá; bukal sa loob.

ESPOSAS. f. pl. Pangaw na bákal, na ikinákabit sa mangá maniká nang kamay.

ESPUELA. f. Bákal na matulis, ó may tiniktinik, na ikinákabit sa sákong nang sapín, at panundot sa kabayo. || met. Baba'â, pangbuyó ng loob.

ESPUERTA. f. Batulang; pungké; kurípot. || met. Bibig na maluag.

ESPULGAR. a. Manghinguto; manghiniksik. || met. Siyasatin; usisaing maigi hangang kálitlititan ng isang bágay. Gámit naman sa *rectiproco*.

ESPUMA. f. Subó; bulá.

ESPUMADERA. f. der. nang *espuma*. Panágap nang bulá.

ESPUMAJEAR. n. der. nang *espuma*. Bumulá.

ESPUMAJOSO, SA. adj. der. nang *espuma*. Mabulá.

ESPUMAR. a. Sagapan ng bulá. || n. Bumulá.

ESPUMOSO, SA. adj. Mabulá; ó magiging bulá.

ESPUTO. m. Lurâ; láway.

ESQUELA. f. Súlat na ipinadadalang karaniwan sa kaibigan, na ito'g isang papel na nakalupí sa kahabâan.

ESQ

ESQUERO. m. Pamigkís ò sala-kúbang balat.

ESQUINA. f. Gawing labás ng panulukan.

ESQUIVEZ. f. Paglayô; panginilag. || Hap.

ESTABILIDAD. f. Paglakí; pananatili.

ESTABLE. adj. Lagí; matagal; matibay.

ESTABLECER. a. irreg. como *agradecer*. Magtayô; magbukás nang isang tindahan, *colegio*, etc. || r. Manirahan; tumira sa isang lugal.

ESTABLO. m. Hapunán; ó silunán nang mangá hayop, na ito'y may bubong, at doon sila nagpapahinga at kumákain.

ESTACA. f. Tulos; urang. || Bákod na mangá sangá nang káhay, na itinútuulos sa lupâ. || Pakong bakal na may isang talampakan ang habâ, na ginagamit sa pagpapákô nang malalakíng kasangkapan nang bahay.

ESTADO. p. p. nang *estar*. m. lagay; kalágayan. || Ang *clase* ó kalágayan nang báwa't isá, na siyang dapat pagayosang nang kaniyang pamumuhay, para nang ESTADO *de soltero*, KALÁGAYAN nang bagongtawo, ó PAGKABAGONGTAWO.

ESTABA. f. Panunúbâ; pagkuha nang salaping talagang hindi bábayan.

ESTAFAR. a. Manúbâ; manekas.

ESTALLAR. n. Magputok; mabiyak sa lakás nang anomán, na biglang pumutok nang matunog; tumagúpak. || Kumagungkong. || met. Magputok sa galit, kapalalóan, ò ibá kayang damdam nang kalooban.

ESTALLIDO. m. Putok, ó tunog;

EST

tagúpak sa pagkabiyak. || Pagputok; pagtagúpak.

ESTAMPAR. a. Limbagín. || met. Ilimbag; ikintal na ilarawan ang anomán, para nang letra, etc. = *á mano*. Limbagín nang kamay. = *en papel*. Ilarawan sa papel. = *sobre tela*. Ilarawan sa kayo. = *contra la pared*. Iham-pás; ibalabag sa pader. = *Estampar un bofetón en el rostro*. Bigwasán nang isang tampal na malakás na mákintal ang kamay sa mukhá. || r. Málimbag; mákintal.

ESTAMPERÍA. f. Tindahan ng mangá estampá. || Pinaglilimbagan; ó ginágawan nang estampá.

ESTANCAR. a. Binbingín; ampatín. || r. Mabingbing.

ESTANDARTE. m. Baidílâ.

ESTANGURRIA. f. med. Bali-sawsaw. || Bansí na kaugaliang gamit sa pagihí nang binábalisawsaw.

ESTAÑO. m. Tingaputi.

ESTAR. irreg. pres. ind. *yo estoy*; tú estás; él está; estamos; estáis; están: perf. *estuve*; *estuviste*; *estuvo*; *estuvimos*; *estuvisteis*; *estuvieron*: imperat. *está tú*; *esté él*; *estémos*; *estéis*; *estén*: subj. *esté*; *estés*; *esté*; etc.: imperf. de subj. *estuviera*, *estaría*, y *estuviese*; etc.: fut. *estuviere*, etc.: v. aux. na kun kalákip nang ibáng *verbo*, ang umíral na kahulugán ay ang sa kaniyang kasama, at ginágawang pantulong lámang, upang makonhugar ang *gerundio*, para ng: *estar leyendo*, bumasa; *estar paseando*, magpasial, etc. || n. Dumoon; na; sa. — *á, bajo la orden de otro*. Mápasa pamamahálâ; ó málagay sa ilálim nang pamamahálâ nang ibá. = *bien el vestido á uno*. Mabayang ang damit

EST

sa isá. = *de vuella*. Nagbàbalik. = *de cuidado*. Malubhá; mabigat ang sákit. = *con cuidado*. Magíngat. = *de luto*. Magluksá; luksá. = *en casa*. Sumabá. hay; ò dumoón sa báhay. = *en pie*. Nakatindig. Magtagal; manatili ang anomán. = *entre enemigos*. Magitná nang mangà kaáway; màgitná sa kaáway. = *en los huesos*. Manihang, na maging butò at balat. = *para salir*. Paalis; ó áalis na. = *por alguno*. Mâibigan, ò mápiling ayónan ang isá. = *por suceder*. Bagong mangyari; ó dí pa nangyáyari. = *sin sosiego*. Walang katahimikan; walang kapáhingahan. = *sobre sí*. Magpakángat; magmamasid na mabuti. Manatiling boô ang loob; huag masindak. || r. Tumígi, magluat.

ESTATUIR. a. irreg. como *huir*. Itátag; iütos; ipasiyá. || r. Mátatag.

ESTATURA. f. Taás nang isang tawo búhat sa ulo hangang talampakan.

ESTE, TA, TO. pron. Yari; itó; irí. || s. m. Silánganan. || Hangin sa áraw.

ESTERCOLAR. a. Patabaán ng dumí ang lúpâ. || n. Tumae ang háyop.

ESTERCOLERO. m. der. nang *estiércol*. Ang tagapagwalís at tagahákot nang dumí. || Lugal na buntunan nang dumí.

ESTÉRIL. adj. Dí namúmunga. || Bâog; para nang lúpang di tubuáng mabuti nang pananim; káhoy na di namúmunga; ó babaying dí nag-áanak. || met. Tagbatsí; panahong túyot. = *de, en frutos*. Salat nang, sa bunga.

ESTERO. m. Ang paglalátag ng

EST

banig; ó panahóng ang boong báhay ay nilálatagan nang banig dáhil sa lamig. || Sápâ; batasan, ó alinmang ilog na ang wáwâ ay na sa kápowa rin ilog. Kung ilog, na ang wáwâ ay nasa sa dagat, ang táwag ay río.

ESTIERCOL. m. Tae nang alinmang háyop. || Alinmang yagit ò káhoy na bulok na magágawang patabâ.

ESTILO. m. Kaugalián; gawí.

ESTIMACIÓN. f. der. nang *estimar*. Halagâ. || Pagmamahal. || Pagibig.

ESTIMAR. a. Halagahán. || Mahalín. || Giliwin.

ESTIRAR. a. Batakin; banatin; hilahin; higitín. || Papagluatín. || i. Magínat; umínat.

ESTOCADA. f. Saksak; tàsak, ulos nang dulo nang sandata. || Súgat na gawâ nang saksak.

ESTOLIDEZ. f. Lubós na kamangmangán.

ESTÓLIDO, DA. adj. Lubhang mangmang.

ESTOMACAL. adj. Ang mabuti, ó náuukol sa sikmúra.

ESTÓMAGO. m. anat. Sikmúra.

ESTOMATICÓN. m. farm. Tápal na pangpalakás nang sikmúra.

ESTOPA. f. Yünot.

ESTORAQUE. m. Kamangyán.

ESTORBAR. a. Abalahin; gambaláin; sikiín. || Sawataín. || r. Magkáabalahan.

ESTORBO. m. Abala; ligálig; kasisián.

ESTORNUDAR. n. Magbahín.

ESTORNUDO. m. Bahín; pagbabahín.

EST

ESTRADO. m. Karurukán; ó lugar na may pamuti at siyang tangapan nang dálaw, may alfombra, unang sandalan, taburete, etc. || pl. Sa mangá tribunal ay ang lugar na pinagháhatulan.

ESTRAGO. m. Kasiraáng mal-ki; pagkálugsó.

ESTRATA GEMA. Lalang sa pakikidigmá. || met. Lansí.

ESTRAZA. f. Basahan; kapirasong damit na gulang, magaspang at lumá || Papel na lubhang bastos.

ESTRECHAR. a. Kiputan; kitiiran. || met. Pilitin; piítin. || Yakapin. || r. Mangundot; mangúrong. || Magliit nang gastá. = *de ánimo*. Matákot; maduag. = *en los gastos*. Magtipid ng paggastá.

ESTRECHEZ. f. Kikiputan; kasi-ki-pan. || Kakitiran. || Higpit; ikli ng panahon. || met. Mahigpit na pagisbigan. || Kasalatán; kagipitan. •

ESTRECHO, CHA. adj. Makítid. || Masikip; mahigpit. || fam. Salat; kulang. || Pagkakamagának na malápit; pagisbigang mahigpit. || m. Pangánib; kasalatán. = *de medios*. Salat sa lalong kailangan; kulang nang pagkabúhay; mahirap.

ESTRECHURA. f. der. nang *estrechez*. Kagipitan. || Kasikpán. || Kakitiran.

ESTREGAR. a. irreg. como *acertar*. Kuskusin; hilurin. || Ikuskós; ikusot; pagkaskasin.

ESTRELLA. f. astr. Bituin; talá at ibá pang nagníningning sa bubong nang lárgit, liban sa áraw at buan. || Kapalaran. = *de Venus*. Tanglaw daga. = *matutina*. Talá sa umaga.

ESTREMECER. a. irreg. como

EST

agradecer. Yanigin; payanigin. || Gulatin; papanginigin. || r. Kuminig. || Yumanig.

ESTREMECIMIENTO. m, Panginigin.

ESTRENAR. a. Ipamago; mulang gamitin ang anomán, para ng *ESTRENAR un vestido*, MULANG ISUOT ó GAMITIN ang isang damit. || r. Mau-nang gumawá nang anomán.

ESTREÑIR. a. irreg. como *teñir*. Paghirapin nang pananabi, || r. Huag mápanabi, ó tibhín.

ESTRÉPITO. m. Kalabog; ò kangkong na lubhang malakás, ó lubhang malabis nang úgong.

ESTRIBAR. a. Itoón; ibátay; isíkad. || n. Sumálig; maniín. || met. Maníbay; manálig.

ESTRIBOR. m. naút. Tagilirang kanan nang sasakyán.

ESTROPAJO. m. Pamunas. || met. Bágay na walang halagá ó labí; táwong hámak.

ESTRUENDO. m. Úgong na malakás, na umáalalad. || met. Kaingayang malakí; dí pagkakamayaw. || Handá, ò gayak na lugbang maínam.

ESTRUJAR. a. Pigáin. = *a alguno*. Pindutin ang isá nang malakás. || r. Mapigá. || Mangundot; mangúrong.

ESTUCHE. m. Kaluban; suk-sukan nang mangá kasangkapang para nang kutsilió, pangbordá, etc.

ESTUDIANTE. p. a. nang *estudiar* y m. Ang nagáaral. || Ang mangá tawong ang talagang gawá ay magtúro sa mangá komediantang kanikanilang papel.

ESTUDIANTIL. adj. der. nang

EST

estudiante. fam. Ang náuukol sa *estudiante*.

ESTUDIAR. a. Magáral. Sa mangá *comediante*, ay basahin na ulit-ulitin ang papel, na náuukol sa *ba-wa't isá at nang matandaán*. = *con los Jesuitas*. Magáral sa mangá *Jesuita*. = *en buen autor*. Magáral sa *ma-buting autor*. = *para médico*. Magáral nang pagmemédiko. = *sin maestro*. Magáral nang walang *maestro*. = *á uno*. Taruking kilalanin ang isá. || r. Kilalanin ang sarili; magkilalanan nang ugáli; magtàrukan.

ESTUDIO. m. Pagaáral. || Lugal na pinagtúturuan nang *gramática*. || Ang *despacho* nang abogado at nang sínomang marúnong.

ESTUDIOSO, SA. adj. der. ng *estudio*. Masipag magáral.

ESTULTO, TA. adj. fam. Mang mang; hunghang.

ESTUPEFACCION. f. med. Pagkápátigil; pagkàhimlay na parang patay. || met. fam. Pagtataká; gilalás.

ESTUPEFACTO, TA. adj. fam. Tigil; tulalâ. || Kagilágilalas.

ESTUPENDO, DA. adj. Katakáká, kamanghâmanghâ.

ESTUPIDEZ. f. Lubhang kamang mangán; ó malabis na kapurúlán ng isip.

ESTÚPIDO, DA. adj. Lubhang mangmang; ó lubhang mapurol umintindi.

ESTUPOR. m. met. Pagtataká; pangigilalás.

ESTUPRAR. a. Pilitin; gahisín ang dalaga.

ESTUPRO. m. Paggahís sa isang dalaga.

ETERNO, NA. adj. Walang mulá

EVA

at hangà. || met. Lubhang matagal-na di nasisirâ.

ETIMOLOGÍA. f. Pamulâ; ó ugat na pinagbúbuhatan nang mangá pangungúsap.

ETIOPE. adj. Taga Etiopia ò náuukol doón.

EUNUCO. m. Lalaking kapón, na tagapagalágâ sa mangá babaying nakúkulong sa *serrallo*. || Sa historiang matandâ at nang oriente ay ang ministrong katulongtúlong nang alinmang hári.

EUROPEO, EA. adj. der. nang *Europa*. Tagá Europa ó ang náuukol doón.

EVACUACION. f. der. nang *evacuar*. Pagaalís nang lamán nang anomán. || Pagaalís, ó pagalís nang mangá tropang tánod sa isang lugal. || med. Pagtae.

EVACUAR. a. Alisán nang lamán. || Alisín; ialís sa isang bayan, kútâ, etc. ang mangá nároroong tropa nang kaáway. na nakasalákay. || Tapusin. || med. Ilabás; alisín ang masasamang *humores* sa katawán. || Umalís; ó iwan ang isang lugal, = *el vientre*. fr. Tumâe. = *un negocio*. Tapusin; ó iwan ang isang *negocio*.

EVADIR. a. Ilagan ang anomang pangánib ò kahirapan. || r. Umilag; lumayô sa anomang pangánib.

EVAPORACION. f. der. nang *evaporar*. Singaw nang túbig, na napailangiang dahil sa init nang áraw ó apoy.

EVENTO. m. Pangyayari. || Pagkakátaon.

EVIDENCIA. f. Katotohanan; maliwánag na pagkákilala sa anomán.

EXA

EVIDENTE. adj. Malinaw na malinaw; lubhang maliwanag, na anopa't hindi mangyáyaring pasukan ng pagaalangán. || Túnay; totoo.

EVITABLE. adj. der. nang *evitar*. Ang ma'ilagan; ò dapat ilagan.

EVITAR. a. Ilagan; lihisán ang anomán; ò pagingátang huag mangyari ang anomán. || Hadlangán ang anomang makasísíá. || Layuán ang anomang makasásimá.

EXACCIÓN. f. Paniningil nang buis, ó *contribución*.

EXACTO, TA. adj. Lapat. || Ganap; || Túnay; totoo. || Maágap=*en el cumplimiento de su deber*. Maágap sa pagtupad nang kaniyang katungkulan.

EXACTOR. m. Maniningil; ó tagatangap nang buis.

EXAGERACIÓN. f. der. nang *exagerar*. Pagpapalakí sa sabi nang anomán, na ang munting bagay kun ibalítá ay malabis sa túnay na nang yari.

EXAGERAR. a. Pakapurihin; palakhín sa sabi ang anomán.

EXALTACIÓN. f. der. nang *exaltar*. Pagkabunyi; pagkabantog. || Pagkapanhik sa isang katungkulang mataás.

EXÁMEN. m. Pagsisiyásat; pag-uusísá.

EXAMINAR. a. Sulitin. || Siyasin. = (*á uno*) *de gramática*. Sulitin (ang isá) nang *gramática*.

EXÁNIME. adj. Hindi nakámalay tawo; parang patay. || met. Lubhang mahínâ at nakalagay na lámang; hinimatay; nawalang díwá.

EXASPERAR. a. Saktán; pahapdiin ang isang lugal na maramda-

EXC

min ó talagang masakit. || met. Magpagálit; magpasamá nang loob sa kápowâ. || r. Masaktán. || Mapoot; magálit.

EXCAVAR. a. Hukayin; kutkutín. || agric. Kutkutín at alisin ang lúpang nakatabon sa paligid nang halaman.

EXCEDER; a. y r. Lumálô; lumampás.—*Exceder (una cosa) á otra*. Humigit (ang isang bagay) sa isá. = *en mil pesos*. Lumampás sa sanglibong piso.

EXCELENCIA. f. Ang kadakilán at halagá nang anomán na ikinatatangi sa kápowâ niyá. || Gálang na ibinibigay sa isang ginoo, ayon sa kaniyang karapatán ó katungkulan.

EXCELENTE. adj. Ang nátatangi, ó namúmukod sa ibá sa galing; lubhang magaling.

EXCELSO, SA. adj. Lubhang mataás; daklá. || me. Kapurihang nagpápakilala nang tánging kagalingan nang isang tawo, ó nang anomán, na pinaglálakipan nang salitang itó. || m. Kun may kasamang *artículo* sa unahán, ang kahulaga'y: *Dios*.

EXCEPTO. adv. m. Bukod; labás; tángi sa ibá. || Tángi sa; bukod sa; pasubáli.

EXCEPTUAR. a. Itángi; ibukod; ilabás ang sinomang tawo ó anomán sa kasamahán nang ibá, ò sa karaniwang mangyari, etc. || Magpasubáli. = *de la regla*. Ilabás sa regla ó kalakaran.

EXCESIVO, VA. adj. der. nang *exceso*. Labis; lampás; lagpós.

EXCESO. m. Kalabisan; kahigtán. || Kamalian; kasalanang mabigat. || Kayamóan.

EXC

EXCITAR. a. Hikayatin; puka-win. || Ibuyó. || r. Mahikáyat. || Má-buyo. = *à la virtud*. Hikayatin sa kabáitan.

EXCLAMACIÓN. f. der. nang *exclamar*. Pagkásigaw nang isang may dalamháti, ginágalak, ó nagágalit.

EXCLAMAR. n. Mapasigaw sa galit, dalamháti, etc.

EXCLUIR. a. irreg. como *huir*. Ilabás; huag isama. = (*à uno*) *de alguna parte ó cosa*. Ilabás (ang isá) sa isang lugal ó sa anomang bagay. || r. Malabas; huag mapakibilang.

EXCLUSO, SA. p. p. irreg. ng *excluir*. Lua; labás; hindî kabílang.

EXCREMENTO. m. Tae. || Dumá, maging sa bibig mangáling, tai-nga, ilong, ó sa anomang bagay na bulok.

EXCUSA. f. Dahilán; ó pagdadahilán.

EXECRAR. a. Sumpain; laitin; kasuklamán nang malakí. || r. Masuklam. || Maglaitán.

EXHAUSTO, TA. adj. Simot, sagad. || Salát.

EXHORTACIÓN. f. der. nang *exhortar*. Pagpapayo; pangangáral. || Payo; áral.

EXHORTAR. a. Payohan; pangangáralan. || Lamoyotin. = *à la perseverancia*. Pagpayuhan sa paranatili sa magaling.

EXHUMACIÓN. f. der. nang *exhumar*. Paghúkay nang bangkay; ó nang mangá butó nitó.

EXHUMAR. a. Humúkay ng bangkay; ó nang mangá butó nang isang patay. || Hangóin.

EXIMIR. a. Iligtas ang isá ó

EXP

ilabás sa anomang katungkulan, etc. || r. Máligtas; málabas sa anomán. = *de las contribuciones*. Ilabás; ó málabas sa mangá *contribución*.

EXORBITANTE. adj. Lubhang lagpós; malabis.

EXPEDIR. a. Despatsahín; ipadalá; magpadalá.

EXPEDITO, TA. adj. Malinis; walang súkal. || Tuloytuloy.

EXPENSAS. f. pl. Gúgol; gastá.

EXPERIMENTAR. a. Tikmán; subukin; masdán. || r. Mátikman; mäsübok.

EXPERTO, TA. adj. Bihasá; sanay.

EXPIACIÓN. f. der. nang *expiar*. Pagbabáyad; ó pagtubós nang sala; pagganap nang parusa. || Pagtitiis nang hirap, dáhil sa nágawang kamalian.

EXPIAR. a. Tiisín; ganapín ang parusa sa nágawang kamalian. = *un delito*. Ganapín nang may sala ang mangá parusang lagdá nang mangá tribunales.

EXPLICACIÓN. f. der. nang *explicar*. Kasaysayan; pagsasaysay.

EXPLICAR. a. Ituró; saysayín; ipatalastás na maliwánag ang anomán. || r. Magpahayagan nang nasa loob.

EXPLORAR. Nuynuyín; siyasing matamán ang anomang bagay. || Masdán; subukan.

EXPLOSIÓN. f. fis. Pagputok na biglá nang anomán, na parang kulog katunog, dahilan sa lakás ng hángin ó *vapor* na nakúkulong doon, at walang labasan. || met. Pagkábulalas nang tinitimpí sa kalooban.

EXPONER. a. irreg. como *poner*,

SXP

Ihayag; ipatanaw sa madlá. || Saysaying paliwanagan. || *Ipaangat.* || r. *Pumangat.*

EXPOSICIÓN. f. der. nang *exponer.* Pagsasalaysay. || *Kosaysayang tinay* nang anomang bagay na mahirap kurúin. || Lugal na hayag na pinagtítipunan nang sarisaring bagay, na pinamuhunanan nang pagal nang tawo, úpang mapagkilala nang madlá at mapasúlong ang pagbibili. || met. *Pangánib.*

EXPOSITO, TA. adj. Sanggol na tapon, ò púlot.

EXPRESAR. a. Saysaying maliwanag ang anomán. || r. *Magpahayag;* magsabi.

EXPRIMIR. a. Pumigá, ó pigáin.

EXPROFESO, SA. mod. adv. Sadyá; tinalagá; talagá.

EXQUISITO, TA. adj. Lubhang mainam; ó tángi nang inam.

EXTÁTICO, CA. adj. Nawáwalang díwá; sinambilat ang díwá.

EXTENDER. a. irreg. cpmo *ascender.* Habáan; laparan. || Unatin; banatin. || Ikadkad; iladlad; italatag; ilatag. || met. Itatag; isulat ang *escritura*, etc. || Ikalát; ipaalam sa marami. || Lakián ang gamit ò sakop na lúpá. || met. Ikalat ang anomang *oficio*, kaugalián, etc. na hindi dating gawi. || r. Lumátag; humabá; kumálat. || Umabot hangang sa...=ð, *hasta mil pesos.* Umabot sa, hangang sa sanglibong piso.

EXTENUACIÓN. f. der. nang *extenuar.* Panghihiná; pangangayáyat.

EXTENUADO, DA. p. p. nang *extenuar.* Mahíná; yayat.

EXTENUAR. a. Pangayayatin;

EXT

panghináin. || r. *Manghiná;* magkayáyat.

EXTENUATIVO, VA. adj. der. nang *extenuar.* Nagpapayayat; nagpapahiná.

EXTERIOR. adj. Na sa loal; na sa labás nang isang bagay. || m. Anyô; kilos nang sínoman.

EXTERMINAR. a. Lipulin. || met. Lalasin. || r. Malipol.

EXTERMINIO. m. Pagkalipol. || *Pagpapaalis.*

EXTERNO, NA. adj. Bagay na ginágawá; ó námamasdan sa labás. || Labás nang anomán.

EXTINGUIR. a. Payapáin ang lagablab ò ningas. || Lipulin; pawlin. Sinásabi nang an sa mangá karam-daman nang áting loob, para nang: *PAYAPÁIN, ALISÍN, ò LIPULIN ang mangá pagtataniman.* *EXTINGUIR los odios.* Ginagamit namang parang *reciproco.*

EXTIRPAR, a. Bunuting sapol sampong ugat. || met. Lipulin; pawling lubós na walang itirá.

EXTRAER. a. irreg. como *traer.* Kugutin; ó kuning ilabás.

EXTRAMUROS. mod. adv. Labás nang kútá nang isang *ciudad.*

EXTRANGERO. m. Tagá ibang kaharián || RO, RA. adj. Túbô; ó galing sa ibang lúpá.

EXTRAÑO, ÑA. adj. Ibang tawo. || Túbô; ó búhat sa ibang lúpá. || Hindi kaofisio. || Kaibá; tángi; bukod sa ibá.

EXTRAORDINARIO, RIA. adj. Ang nálalabas sa kaugalián; di karaniwan. || Lubhang malakí. || Lubhang litaw, etc. || m. Ang *correong* biglang pinalalakad dáhil sa isang

EYT

kailángang mádalian. || Ang úlam, na idináragdag sa talagang pagkáing kaugalián.

EXTRAVAGANCIA. f. Pangangáibá; ó pagkátangî sa ibá sa kaululán nang pagiisip at paggawâ. || Gawáng kakaibá.

EXTRAVAGANTE. adj. Kaitá; di kaugalián; ó lubhâng tángî sa ibá sa kabastosán ó kaululán.

EXTRAVIAR. adj. Kaibá; di kaugalian, ó lubhang tángî sa ibá sa kabastusan ó kaululan.

EXTRAVIAR. a. Iligaw; isinsay nang daán. || r. Máligaw; máwaglit. || met. Mámali = *a otra cuestión*. Máligaw; ó máowi sa ibang sálitaan. = *del camino*. Másinsay nang daán.

EXU

EXTREMIDAD. f. Dulo; wakás. || Dungot. || pl. Ang ulo, paá, kamay at buntot nang mangá háyop, lálô na sa mangá kinákain. Ginagamit din itó sa pagsasaysay nang paá at kamay nang tawo.

EXTREMO, MA. adj. Du'lo; wakás. || Malabis; malubhá || m. Ang púnô, ó dulo nang anomán. || Káduluhan.

EXTREÑIR. a. y n. irreg. como *teñir*. V. **ESTREÑIR**.

EXTRÍNSECO, CA. adj. Labàs; imbabaw.

EXUBERANCIA. f. Kasaganáang malabis.

EXUBERANTE. adj. Malagpós nang dami; lubhang sagána.

F

FABRIL. adj. Ang náuukol sa gawâ nang kamay.

FABULOSO, SA. adj. Ang náuukol sa *fabula*. || Ang hindî totoó. || Katakataká; kamanghâmanghâ.

FÁCIL. adj. Madalî; malubay. || Madaling pahíbô; ó pahinúhod sa masamá. Kun madalî sa magaling ang táwag ay *dócil*; *prudente*. || Mai-rugin; malíbog (kun sa babayi). = *a todos*. Malubay sa lahat. = *con, por, para con sus inferiores*. Maluag sa ó para sa kaniyang mangá nasásakop ó nalálakhan. = *de entender*. Madaling kurúin. = *en creer*. Madaling mani-wálâ.

FACILIDAD. f. der. nang *facil*. Kalubayan; kadalián. || Kagasohán.

FACILILLO, LLA. adj. dim. nang *facil*. Madalî.

FACILITAR. a. Alisín ang naka-gagambalâ sa anomán. || Hawanan. || Tulungan at nang madalî.

FACINEROSO, SA. adj. Masa-máng tawo; delingkenté; tulisán. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

FACSÍMIL. m. y.

FACSÍMILE. m. Salin na kamuk-hangkainukhá nang firmá ó súlat ng isang tawo.

FACTIBLE. -dj. Ang magágawâ; ó súkat magawâ. || Ang manyáyari; ó súkat manyari.

FACTOR. m. com. Ang tawong tagapamili; tagapagbili; at pinagbí-bilinan nang anomang kailangan ng isang mánangalalak. || Utusán; ó katiwalâ nang *comisario de guerra* ó ng asentista, na mamahagi nang pagkáin sa tropa.

FACTURA. f. Papel na kinátalaan nang mangá kalàkal na ipinadádala sa ibang lugal, sampô nang halagâ nang báwa't isá at nagastá sa kanilâ sa paglululan.

FACTURERO. m. der. nang *factura*. comer. L'brong salinán nang mangá *factura*.

FACULTAD. f. Kapangyarihan; kabagsikang makagawâ nang anomán. || Ang *ciencia* ó *arte*, para nang *facultad* nang *leyes*, *facultad* nang

FAC

pintura. || Sa mangá *universidad* ay ang katipunan nang mangá *doctor* ó *profesores* nang alinmang *ciencias* para nang *facultad* nang *teología*, ó *medicina*. || Pahintúlot. || pl. Kaya-manan; ò pagaáfi.

FACULTAR. a. Bigyang kapang-yarihan. || Pahintulutan; pagkaloo-ban.

FACULTATIVO, VA. adj. der. nang *facultad*. Ang náuukol sa isang *facultad*. || Ang náuukol sa kapang-yarihan; ó kapahintulutang taglay nang isá, na makagawá nang ano-mán. || m. Ang *médico*.

FACUNDIA. f. Kaayahan; kada-lián sa pagsasalitá. || Talas nang isip.

FACUNDO, DA. adj. Maaya; maluag mangúsap.

FACHA. f. fam. Tabas; pagmu-mukhá.

FACHADA. f. der. nang *facha*. Mukhá; harapán nang báhay, sim-bahan, etc. || met. y fam. Pagmu-mukhá; kias; at sinásabi: *fulano tiene gran FACHADA, si fulano y may dakilang PAGMUMUKHÁ* ó *KIAS*. || met. Portada nang mangá librò.

FAENA. f. Gawang malaki at mádalian. || fam. Gawá.

FAJA. f. Pamigkis. || mil. Insignia nang *general* na ibinibigkis sa bayawang. || A-inmang gúhit sa pintò, para nang mangá gúhit ó listong inilálagay sa kismeng may pintá.

FALACIA. f. Dáyá; kasinungá-lingan.

FALAZ. adj. Magdaráyá; sinu-ngáling.

FALDA. f. pl. Ang alinmang damit nang babayi na nagbúhat sa bayawang hangang ibaba, para nang

FAL

saya, etc. || Palawit. || met. Ibabâ; ó lugal na mabábâ nang bundok. || Si-napupunan, at sinásabing; *isà SINA-PUPUNAN ang batâ, tener en la FALDA a el niño*. ang

FALDEAR. n. Maglakad sa g-lod nang bundok.

FALDELLÍN. m. dim. nang *fal-da*. Saya.

FALDISTORIO. m. Uupán ng Obispo, na walang sandalan at sa mangá ilang *funciones pontificales* lamang ginagamit.

FALDRIQUERA. f. Bulsá nang damit.

FALIBLE. adj. Ang may pagsala; ó mangyáyaring māmali.

FALSARIO, RIA. adj. der. nang *fulso*. Māmamalso. || Ang sanay gumawâ; ó magsabi nang kadayaan ó kasinungalingan.

FALSEABLE. adj. der. nang *falsear*. Madádayá; mapápalso.

FALSEAR. a. Dayâin; palsohin ang anomín. || n. Humínâ; dumupok.

FALSEDAD. f. der. nang *falso*. Kadayaan; kasinungalingan.

FALSIFICADOR, RA. m. y f. Māmamalso.

FALSILLA. f. Papel na mayroong gúhit na tintá, na inilálagay sa ilalim nang ibang papel na malinis, at nang ang aninag nang mangá gúhit niyá ay maging regla sa pagsulat.

FALSO, SA. adj. Hindi túnay; kasinungalingan. || Magdaráyá; mapagkonowari. || Salaping hindi mabuti.

FALTA. f. Kawalan; kakulangán. || Kasa'anon. || Sala. — *Hacer falta*. Maging kulangan.

FALTAR. n. Magkulang; mawalâ. || Maubos; matagpós. || Sumala; lu-

FAL

mihís. || Maglagot. || Mabugnós. = *à la palabra*. Magsinangaling; huag tupa-
rin ang ipinangákô. = *de alguna parte*.
Mawalâ sa isang lugal. = *en algo*.
Magkúlang sa anomán; magkásala.

FALTO, TA. adj. Kúlang; salat.
= *le juicio*. Kúlang nang bait.

FALTRERO, RA. adj. Magna-
nákaw nang háyop.

FALTRIQUERA. f. Bulsá nang
damit; bulsiko.

FALLAR. a. for. Hatulan; sen-
ténsiahan. || n. Huag mangyari; su-
mala.

FALLECER n. irreg. como *agra-
decer*. Mamatay. || Matapos.

FALLECIMIENTO. m. Ang pag-
kamatay. || Kamátayan.

FALLO, LLA. adj. Sa ilang larô
nang baraha ay: kawalán ó kakula-
ngán nang alinmang palo. Ginága-
mit na kasama nang verbo *estar*, at
sinásabi: ESTOY FALLO á oros, ako'y
WALANG oros; ð FALLÓ akó sa oros.
Ginágamit namang parang *sustantivo
masculino*, at sinásabi: tengo FALLO
á espadas, mayroon akong PALLO sa
espada || for. Lagdang hátol nang
hukom sa isang *cáusa*.

FAMA. f. Kabantugán; kabun-
yán; fama.

FAMILIA. f. Kasangbahay na na-
sásakupan nang isang panginoón, ó
nang pinakapúnô nang isang pama-
máhay, para nang riangá ali á, anak,
at ibá pa. || Isang lípi, ó anak.

FAMILIAR. adj. Ang náuukol sa
familia. || Ang karaniwan at kauga-
liang gawín nang isa. || m. Ang lá-
ging kasalamuhá nang isa at may
kapatágayang loob sa kaniyá. || Alin-
man sa mangí anak, aliá, at ibá

FAM

pang nasásakop nang isang pangi-
noón.

FAMOSO, SA. adj. der. nang
fama. Bantog; bunyí.

FAMULO. m. Ang naninilbihan
sa isang *comunidad ó colegio*. || Aliá.

FANFARRÓN, NA. adj. fam.
Mayábang; palálô.

FANFARRONADA. f. Kayaba-
ngan; kahanginan.

FANFARRONEAR. n. Magpa-
lalô; maghambog; magsabi nang ka-
hanginan.

FANFARRONERÍA. f. Salitâ
at kilos pa álô; kayabangan.

FANGAL. m. der. nang *fungo*.
Kaputikan; kaburakan. || Kolonoy.

FANGO. m. Pútik; búrak.

FANGOSO, SA. adj. der. nang
fungo. Mapútik; mabúrak. || Burak-
burak.

FANTASÍA. f. Kinikitâ; guni-
guní.

FANTASMA. f. Ang larawan
nang anomang bágay, na náikikintal
sa áting ísip ó alaala; kinikitâ. ||
Ang tawong palálô at mapaglakila-
kihan. || Tigbálang, ó panákot na ipi-
nanínindak sa mangá mangmang.

FANTASMÓN, NA. m. y f. aum.
nang *fantasma*. Lubhang hambog.

FANTÁSTICO, CA. adj. der.
nang *fantasia*. Guniguní. || Hindi to-
toó. || Kunuwari. || met. Palálô; ma-
yábang.

FARDAR. a. Damtán ang ká-
powâ; ó bigyán nang mangá damit
na kailangan at nang magayos.

FARDO. m. Bastang malakí nang
anomán.

FARFULLAR. a. Sumalitâ nang
lubhang madalás at patongpatong. ||

PAR

met. y fam. Gumawâ nang padalos-dalos at walang kahusayan.

FARMACÉUTICO, CA. adj. ng *farmacia*. Ang natutungkol sa *farmacia*. || m. Ang *boticario*.

FARMACIA. f. Karunúngang nagtuturô nang pagkilala, paghahandâ at pagtitimplâ nang gamot. || Lugal na pinaggagawan nang gamot.

FARMACOPEA. f. Librong kinásasaysayan nang mangâ karampang gamot; paraan nang paghahandâ at pagtitimplâ noon.

FARSANTE, TA. m. y f. Komediante.

FAS, ó POR NEFAS (POR). mod. adv. Sa paano mang paraan; magkanoohan man.

FASTIDIAR. a. Makayamot; makasuyâ; makasawâ. || r. Mayamot; sumawâ; mamuhî = *de leer*.] Magsawâ ó mamuhî sa pagbasa.

FASTIDIO. m. Yamot. || met. Súyâ; sunok.

FASTIDIOSO, SA. adj. der. ng *fastidio*. Nakayayamot; nakagagalit. || met. Nakasusuyâ; nakasusunok.

FATAL. adj. Sálang palad. || Masamâ; pangahás.

FATALIDAD. f. der. nang *fatal*. Kasaliwaang palad.

FATIGA. f. Pagal; ò págod na malabis; hápô.

FATIGAR. a. Pumágod; ó makapágod. || Pagalitin; muhiin. || r. Mapágod; magpagal = *de andar*. Mapágod; ó mahapô nang paglalakad. = *en buscar*. Mapagal sa paghahanap. = *por alguna cosa*. Pagpagalan ang anomán.

FATIGOSO, SA. adj. Pagal; págod. || Nakapágod; mahirap.

FAT

FATUIDAD. f. der. nang *fatuo*. Kahangalan; kahunghangan. || Kapalalan.

FÁTUA, TUA. adj. Hangal. || Mapagmayabang.

FAUCES, f. pl. Lalamunan.

FAUSTO, TA. adj. Kahalak-halak; maligaya. || m. Hahdâ ó gayak na malakí.

FAVOR. m. Pagaampón; biyáyâ. || Túlong. || Dangal.

FAVORECER. a. irreg. como *agradecer*. Tulungan; amponin; abuluyan; kupkupin. || r. Magtulungan, magkupkupan. = *de alguna persona ó cosa*. Pakupkop; sumalilong.

FAZ. f. Mukhá. || Karayagan.

FÉ. f. Pananampalataya; pananalig. || Pagpapatotoð; paniniwala. || Katotohanan; pagtatapat.

FEALDAD. ;. Kapangitan. || met. Samâ; halay; lupit. || Kalupaan; gawang pangit at mahalay.

FEBRERO. m. Ikalawang buan nang taon na may 28 araw, at kun *bisiesto* ang taon ay 29.

FEBRÍFUGO, GA. adj. med. Ang nakaalis nang lagnat. Ginagamit namang *sustantivo masculino*.

FECUNDACIÓN. f. der. nang *fecundar*. Pagpapalagô; pagpapabunga.

FECUNDAR. a. Palagoín; pamungahin. || r. Mamunga.

FECUNDIDAD. f. der. nang *fecundo*. Kalagoan; pagkapalabunga; pagkapalaanakin. || Katabaan nang lupâ; na maskí anó ang itanim ay agad tumutubô, yumayabong at namumugang madali.

FECUNDIZAR. a. Palagoín; patabain; papamungahin.

APO

FECUNDO, DA. adj. Malagô; mabunga. || Sagánâ. || Matabâng lupâ.
 || Paláanakin. = *en recursos*. Sagánâ sa pinagáanhinanhin. = *de palabras*. Sagánâ sa díla; ò saganang manalitâ.
FECHA. f. Bílang nang panahón; fecha.

FECHAR. a. Lagyán nang fecha ang alinmang sinulat; pètsahan.

FECHORÍA. f. Gawang masamá ò pángit.

FELICE. a. poét. Mapálad.

FELICIDAD. f. Pálad ó kagin-hawahang tinátamasa nang isá.

FELIGRES, SA. adj. Ang tawong nasásakop nang isang simbahan ó *parroquia*.

FELIGRESÍA. f. Ang boong sakop na mangá tawo ó lupâ nang isang simbahan.

FELIZ. adj. Mapálad; maginhawa.

FELONÍA. adj. Kaliluhan; kasukabán.

FEMENIL. adj. Ang náuukol sa mangá babayi; ò bágay na sarili nilâ.

FEMENINO, NA. adj. Ang sarili nang mangá babayi at talagang úkol sa kanilâ.

FEMENTIDO, DA. adj. Sinungáling; taksil. || Masamá; marawal na ugáli.

FENECER. a. irreg. como *agradecer*. Tapusin; lutasin. || n. Matapos; mamatay; mautás.

FEO, EA. adj. Pángit. || Nakasú-suklam; mahálay; nakagágalit. v. gr. *Acción FEA, kilos ó gawang NAKASÚSUKLAM, MAHÁLAY ó NAKAGÁGALIT*.

FERAZ. adj. Malagô; matabâ; mabunga; sagánâ.

FÉRETRO. m. Kabaong; kalandá.

FERMENTAR. n. Sumubó; ku-

APO

mulò sa sarili aug anomang bágay na tunaw na hindi gináгатungan para nang tubâ kung bagong umásim, etc.

FEROCIDAD. f. Bangís; ò kaba-bangísán.

FEROZ. adj. Mabangís.

FERRUGINOSO, SA. adj. Ang may hálóng bàkal, ó kawankî nang bàkal.

FÉRTIL. adj. Sagánâ sa pagbubunga. || Malagong lupâ. = *de, en granos*. Sagánâ nang, sa bútil.

FERTILIDAD. f. Kalaguán; katabaán nang lupâ.

FERTILIZAR. a. Patabáin ang lupâ. || r. Tumabâ; lumagô.

FERVIENTE. adj. met. p. a. ng *fervir*. ant. Maningas; maálab; mabísâ.

FERVOR. m. Kainitan; ínit. || met. Kaningasan; kaalaban nang loob.

FERVOROSO, SA. adj. der. ng *fervor*. Maálab; mabísâ.

FERRAR. a. irreg. como *acertar*. Kalupkupàn nang patalim ó bàkal.

FESTEAR. a. y

FESTEJAR. a. Pistahín; alayan ang kápowâ. Lálóng gámit sa kahulugang *alayan* ó *suyûin*.

FESTÍN. m. Piging.

FESTIVIDAD. f. Kapistahan. || Katalinuhan; kaayahan ó kasáyahan sa pananalitâ.

FESTIVO, VA. adj. der. nang *fiesta*. Mapagisté; masayâ.

FETICIDA. com. ó m. y f. Ang tumúnaw; ó pumatay sa bátang kabuntisán sa tian nang inâ.

FETICIDIO. m. Ang pagpatay ó paglúsaw nang sangol na nasa tian.

ARR

FETIDEZ, f. Kabahûang ma'abis.

FÉTIDO, DA. adj. Lubhang ma-bahô.

FETO. m. Ang sangol na kabuntisán pa; ò na sa tian pa nang iná.

FIAMBRE. adj. Pagkáin na tala-gang pinalalamig at nang hindi mañit na kanin para nang jaimon, eskabets; paksiw, etc. Gámit na parang *sus-tantivo*.

FIAMBRERA. f. Buslò, ó kahong dadalhán nang mangá pagkáing malalamig.

FIAR. a. Akôin; tindigán sa utang ang ibá. || Magpaankat. || Ipagkátiwalâ. = (*algo*) *á, de otro*. Ipagkátiwalâ (ang anomán) sa ibá. = *en sí*. Umasa sa sarili. || n. y r. Umasa; manálig = *de, á, en alguno*. Manálig; magkátiwalâ sa isá.

FICCIÓN. f. der. nang *finger*. Pagpak nowari; balatkayô. || Salisalitá; kasinongalingan.

FICTICIO, CIA. adj. Kunowâ; hindi totoó. || Kathâ; kabulaanan.

FIDEDIGNO, NA. adj. Dápat paniwa'án.

FIDELIDAD. f. Katapatang loob; pagtatapat.

FIEBRE. f. med. Lagnat.

FIEL. adj. Tapat, at matibay na loob. || Mabíning kristiano. || Támâ; hustó: para nang isang relòs na ang lakað ay tapat sa talagang oras na dápat, ang táwag ay *fiel*. || Sa mangá timbangan ay ang kapisasong bákal na patindig, na, nakatanim sa kalagitnaan nitó. = *á, con, para con sus amigos*. Tápat na loob sa kaniyang mîgá kaibigan. = *en su creencia*. Matibay sa kaniyang paniniwálâ.

ARR

FIERA. f. Háyop na mabangís, at hindi napaáamô, at mahilig sumilâ nang kápowâ. || met. Tawong walang áwâ, palalô at lubhang magagalitín. || Gánid.

FIEREZA. f. der. nang *fera*. Katampalasanan at kabangísan. || Sa háyop ay kabangísan at kailapán. || met. Kapangitang nakasusuklam sa matâ nang nagmamasid. || Malabis na kapalálan.

FIERO, RA. adj. Mabagsik; mabangís. || Pángit; matigás na pagmumukhá. || Bago!. || met. Katakot-tákot.

FIERRO. m. Bákal.

FIESTA. f. Tuwâ, galak; pag-sasayá; ò paglilibang. || Bíô; agláhi. || Áraw nang pistá. || Kapistahan; ò pagpi-pistá.

FIJAR. a. Ibaón; ipákô; itirik. || Itátag. = (*el pañuelo*) *en la pared*. Ipákô (ang panyô) sa pader. = *por las paredes*. Ipákô sa mangá pader. || r. Ma-natili; lumâgí sa isang lugal; doon tumirá. || Magpasiyâ sa sarili. = *en un pueblo*. Tumirá sa isang bayan, na doón lumâgí na.

FILANTROPÍA. f. Pagíbig na malakí sa kápowâ tawo.

FILÁNTROPO. m. Ang may malaking pagíbig; ó namúmukod sa pagíbig sa kápowâ tawo. — *El divino filántropo*. Si Jesukristo.

FILIAL. adj. Ang nauukol sa anak.

FILIPINO, NA. adj. der. nang *Filipinas*. Ang tawong túbô dito sa Filipinas, ó bágay na nauukol dito.

FILO. m. Talim. — *dar un filo*. mod. adv. Ihásâ; patalimín.

FILTRACIÓN. f. der. nang *fil-*

FIN

lrar. Pagtalas nang anomang bágay na lusaw sa kinásisidlan.

FILTRAR. a. Salá'n ang langís tubig, etc. || r. Tumalas.

FILTRO. m. Salaán. || Gayuma.

FIN. m. Katapusán; wakás. || Tuñgo; pákay; sadyâ ó tumpà; ó dahilang iginágawâ nang anomán: v. gr. *este es el FIN porque ha hecho tal, itó ang DAHILÁN káyâ ginawâ ang gayón; ó itó ang TUÑGO ó TUMPÁ, etc.*

FINADO, DA. m. y f. der. ng *fin.* Ang namatay. || met. Nasírá.

FINAL. adj. der. nang *fin.* Pangwakás; pandulo. || m. Katapusán; dulo.

FINALIZAR. a. Utasín; tapusin ang anomang ginágawâ. || n. y r. Matapos; mautás.

FINAR. n. Mamatay.

FINGIDO, DA. p. p. nang *fin-gir* y adj. Nagpápangap; mapagpaimbabaw; nagpapakonowari || Sukab.

FINGIR. a. Ipagbalðbað. || r. Magpangap; magbalóbalô. || Isaloob ang hindi nangyáyari.

FINO, NA. adj. Dalísay; lubhang magaling. || met. Butihín; magandá. || Mañrog. |. Matalas; matalino ang ísip. || Magaling.

FIRMAR. a. Pumirmá; ó pirmahán. = *con su nombre.* Pirmahán ng kaniyang pangalan. = *de propia mano.* Pirmahán nang sariling kamay. = *en blanco.* Pumirmá sa papel na walang sulat na anomán. = *por otro.* Pumirmá sa ngalan ó sa lugal nang ibá.

FIRME. adj. Matíbay; matatag; maglúluat na panahón; pírmé. = *de hombros.* Bálikatan; bálisaksakin ang pangangatawán. = *en su palabra.* Pírmé sa kaniyang pananalitá.

FIS

FIRMEZA. f. Katibayan; tatag; tamán.

FISCAL. adj. Ang náuukol sa kanyamanan nang kaharián; ó nang madalang namàmayan. || m. *Fiscal;* ó ministro ng namàmahalâ nang *fisco.* || met. Ang nagsisiyasat nang mangá gawâ nang ibá.

FISGA. f. Bulos; salapang. || Birô; oyam na ginágawâ sa kápowâ nang padisimulado.

FISONOMÍA. f. Ang pagmumukhá nang bàwa't isang tawo.

FLACO, CA. adj. Payat; yayat. || met. Mahínâ ang katawán. || met. Mahínang loob; madaling mabuyo. || m. Ang síâ; ó hílig na lálóng gawî nang isá. = *de estómago.* Mahínâ ang síkmúra.

FLAGELACIÓN. f. Paghampás; ó paghahampás.

FLAQUEAR. n. Mangáyáyat; manghínâ. || met. Málupaypay; manghínâ ang loob. = *en la fe prometida.* Magkúlang sa pangákóng pagtatapat.

FLAQUEZA. f. der. nang *flaco.* Kapayatán. || Kahinâan. || Karupukán. Sala, ó gawâng masamá, na nága-wâ dáhil sa karupukán nang loob, lálô na ang úkol sa kalupaán.

FLATO. m. Kábag; angkak.

FLATULENTO, TA. adj. der. ng *flato.* Nakakákabag; kinákabagan.

FLECHA. f. Pánâ; palas; ó; túnod. || fort. Moog na dalawâ ang mukhá at tagiliran.

FLECHAR. a. Mamánâ; ó pumánâ. || r. met. Umírog; mábihag ang phò sa pagíbig.

FLECHAZO. m. aum. nang *flecha.* Pagpánâ. || Bugbog; ó súgat na gawâ nang pánâ.

FLE

FLEJE. m. Buklod nang tunel, maging kahoy ó bakal, báging ó lapat man.

FLETAR. a. Upahan; ó pakia-wing buisan ang boong isang sasakyán ó bahagi niyá.

FLETE. m. Upa ò báyard sa sasakyán nang kalákal na inilúlulan; ó nang pagkápakiauw.

FLEXIBLE. adj. Malambot; baluktutin. || met. Ugali ó kaloobang sunodsunuran sa pasiyá nang íhá = *à la razòn*. Madaling umayon sa matuid.

FLOJEDAD. f. der. nang *flojo*. Kahináan; karupukán; ó dupok. || met. Katámaran; kaanyayáan.

FLOJO, JA. adj. Malowag. || Mahíná. || met. Tamad; halaghag; pabáyá; makúpad. = *de cabeza*. Mahíná; mapurol ang ulo. = *en, para la fatiga*. Walang tagal sa págod.

FLOR. f. Bulaklak. || Atay nang lúpá; ang lalong pinakamahúsay nang anómán. || Ang íbabaw nang lúpá, na nátatanaw nang matá.

FLOREAR. a. der. nang *flor*. Bulaklakán; ó pamutihan nang bulaklak. || Magsalitá nang maínam na sabi sa mangá babayi.

FLORECER. n. irreg. como *agrar* *decer* y der. nang *flor*. Mamulaklak. || met. Sumíkat sa dúnong, yaman, pagkabayani, etc. = *en sabiduría*. Sumíkat sa dúnong.

FLOTAR. n. Lumútang. || a. Kusúsín; kusutín.

FLUIR. n. irreg. como *huir*. Bumukal.

FLUJO. m. Ang kilos. ó takbó ng mangá lusaw na bágay.

FLUVIAL. adj. Ang náuukol sa

FOG

mangá flog.

FOFO, FA. adj. Malambot, buhaghag at marupok.

FOGÓN. m. Dapog; kalán. || Ang butas nang *armas de fuego*, na pinaglalagyan nang *seben*.

FOGOSIDAD. f. der. nang *fogoso*. Kapusukán nang loob; bilis; siglá.

FOGOSO, SA. adj. Pusok na loob; ò lubhang buhay na loob.

FOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Hipan nang bulos ó *fuella*. || Balutin, ó pamutihan nang mangá dahong saríwá nang kahoy.

FONDEADERO. m. Doóngan; punduhan.

FONDEAR. a. Arokin; sukatin ang lálím nang túbig. || Siyasatin ang mangá sasakyán bakâ may dalang estrabío. || Kunin sa ilálini nang túbig. || met. Pakasiyasatin; pakaliningin; tarukin ang isang bágay hangang sa mahúlò ang kaniyang kabagayán ó pinagmulán. || n. náut. Pumundó; sumadsad. = *Fondear con la quilla*. Ibará; hilabin sa dalatan.

FONTANAL. adj. Ang náuukol sa bukal. || Lugal na maráming bukal nang túbig. || m. Bukal nang túbig.

FORAGIDO, DA. adj. Ang pusakal na tulisán. Ginágamit namang pang *sustantivo*.

FORÁNEO, NEA. adj. Tagá ibang lugal.

FORASTERO, RA. adj. Túbò sa ibang bayan. || m. Ang tagá ibang bayan, ó nangíngibang bayan.

FORCEJAR. n. y

FORCEJAR. n. Magpumilit. || met. Manglabán.

FORMIDABLE. adj. Katakuttàkut. || Ang lubhang nápakalaki; ò

FOR

nápakadakilâ.

FORNICACIÓN. f. der. nang *for-nicar*. Pagapid ó pakikiapid sa hindi asawa.

FORNICAR. a. Makiapid; uma-pid.

FORRAJE. m. Damong sarisári, na ipinakákain sa kabayo. || fam. Kasaganáan at pagkakáhalô nang maraming bágay na mumunting halagá.

FORRO, RRA. adj. Sapin; suson nang dámit; aporo.

FORTALECER. a. irreg como *agradecer*. Tibayan. || Palakasín. || met. Panghinapanín; palakasín ang loob. || r. Tumibay. || r. Lumakás. || Tumá-pang.

FORTALEZA. f. Tibay. || Tápag. Lakás.

FORTUITO, TA. adj. Nagkátaon.

FORTUNA. f. Kapalaran. || met. Kayamanan.

FORZAR. a. irreg. como *acordar*. Pilitin; dahasín; pigipitin; etc. || r. Magpunilit; magsikap.

FORZOSO, SA. adj. Sápilitan.

FORZUDO, DA. adj. der. nang *fuera*. Lubhang malaká; pigigán.

FRACASAR. a. Masihá; magkálagotlagot; mabásag ang anomán. || Mápahamak; masayang.

FRACTURA. f. Báli; básag; láhang. || cir. Pagkabáli; ó pagkadúrog nang butó.

FRAGANCIA. f. Kabangúhán. || met. Ang mabuting ngalan at pagkabantog nang kabáitan nang sinoman. || Kasalukuyang paggawá nang anomang sala.

FRAGANTE. adj. Mabangó.

FRÁGIL. adj. Marupok; babasagin. || met. Ang táwong marupok na

FRA

loob; ó madaling mábuyo sa anomang sala, lálô na sa nálalaban sa kalinisan.

|| Madaling lumipas.

FRAGILIDAD. f. der. nang *frágil*. Karupukán. || Kadaliang mahulog sa gawang masamá. || Kamálian: karaniwang sabihin sa náuukol sa kalupaán.

FRAGMENTO. m. Mangà piraso nang anomán. || met. Kapiraso; ó baháging nátira nang alinmang libró, ó súlat.

FRAGOSO, SA. adj. Bakôbakô; masúkal na lubhá at mahirap lakaran, dahil sa kasukalan. || Suotsuot. || Lubhang maigong; ó makagunkong.

FRAGUA. f. Pandayan; labulán.

FRAGUAR. a. der. nang *fragua*. Pumanday. || met. Umísip; umaká á.

FRANCO, CA. adj. Mapagbiyáyá; magandang loob. || Tálastasang magsalitá || Walang inalílingid. || Aliwalas. || Salaping *francés* na halos kahalagá nang átiug sikápat labindalawá. = *i, con, para, para con sus amigos*. Magandang loob sa kaniyang mangá kaibigan. = *en decir*. Tapatang magsalitá.

FRATERNA. f. Bátis, ó pangúsap na masaklap.

FRATERNAL. adj. Náuukol sa magkakapatid; sarili, ó para nang paglibigang magkakapatid.

FRATERNIDAD. f. Pagkakáisa, at pagkakásundô nang magkakapatid; ó pagsasamang para nang sa magkakapatid.

FRATERNIZAR. n. Magsasamang parang magkakapatid.

FRATERNAL, NA. adj. Ang náuukol sa magkakapatid.

FRATRICIDA. com. Ang natay

GRE

sa kapatid. *Ginágamit namang parang adjetivo.*

FRATRICIDIO. m. Pagpatay ng sínoman sa kaniyang sariling kapatid.

FRAUDE. m. Dáyâ.

FRAUDULENCIA. f. Dáyâ; ó kadayâan.

FRAUDULENTO, TA. adj. *Migdaráyâ.* || May hálong kadayâan.

FRECUENCIA. f. Kadàlasan; limit; dalás.

FRECUENTAR. a. Uliting madalás ang isang gawâ || Magmadalás. || met. Migpalagi sa isang bahay,

FRECUENTE. adi. Madaás.

FREGAR. a. irreg. como *acertar*. Punasan. || Kuskusin nang malakás. || Isisin; hudhorin; hugasan nang lihiá ó túbig ang mangá pingin ó ibang kasangkapan.

FREIR. a. irreg. como *reir*. Lutuin sa mantikâ ang anomán; ó pirituhin. || met. Pahirapan; pasakitan. || *Muhin. = con, en aceite.* Pirituhin nang, sa langis.

FRENESÍ. f. Masasal na pagkahibang dáhil sa lagnat. || met. Gawang ulol.

FRENTE. f. Noó. || com. Ang mukhá nang bahay, simbahan, etc. || Sa *medalla* ó kualtá ay ang kinálalagyan nang larawan nang santò ó nang hári.

FRESCO, CA. adj. Sariwâ. || met. Bagong nangyari. || Buó ang loob at di nababakla sa mangá pangánib ó kasaliwaang palad. || m. Kalamigan; lamig.

FRESCURA. f. der. nang *fresco*. Lamig na katatagán; kasariwâan. || Kayabungan; kalagoán nang isang

FRI

lugal. || met. Kapangáhasan; katam-palasanan.

FRIALDAD. f. der. nang *frio*. Kalamigan; lamig; ginaw. || met. Katamaran at kapabayaán sa paggawâ. || Tamlay; kawalan nang pagibig.

FRIO, IA. adj. Malamig; maginaw. || m. Lamig.

FRIOLENTO, TA. adj. Maginawin.

FRIOLERA. f. Bagay na muntin ang halagá.

FRISAR. a. Iindig at kulutin ang mangá balahibo nang kabalikan nang isang kayo. || n. Makiugili; makibagay. || met. Malapit sa; tumuntong sa; umabot sa. = (*una moldura*) *contra*. Isanib; paabotin (ang isang moldura) sa isa. = (*una cosa*) *en desvergüenza*. Gumuhit; ó tumuntong (ang isang bagay) sa kawalanghiyaan; ó maging kawalanghiyaan na.

FRITO, TA. p. p. nang *freir*, at *freirse*. Pinirito; ó linútò sa mantikâ.

FRÍVOLO, LA. adj. Walang halagá.

FRONDOSIDAD. f. der. nang *frondoso*. Kayabungan nang sangà at pagdadahon. || Kalaguán.

FRONDOSO, SA. adj. Mayabong; malagò.

FRONTERO, RA. adj. Nátatapat. || adv. l. Sa tapat. || m. Unanunang ikinakabit sa noò nang bátâ at nang másusbos ma'y huag masaktán.

FROTACIÓN. f. der. nang *frotar*. Pagkuskós; pagkusot.

FROTAR. a. Kuskusin; kusutin. || Hilurin.

FRUCTÍFERO, RA. adj. bot. Palabunga; namumunga.

FRU

FRUCTIFICADOR, RA. m. y f. Ang nagbúbunga. || adj. Nagpápungá.

FRUCTIFICAR. a. Mamunga. || met. Pakinabangan; magbigay kapakinabangan.

FRUGAL. adj. Ang di lumálapis sa kataamtaman kung kumáin at gumastá.

FRUGALIDAD. f. der. nang *frugal*. Kasiyahán; kasukatán sa pagkáin, etc.

FRUNCIMIENTO. m. Pagkukutón. || met. Pagdaráyá at pagkukunuwari.

FRUNCIR. a. Kutunín ó piligan ang damit ó anomang kayo. || Pakutunín ang nob. || r. Magkunot.

FRUTA. f. Bunga nang alinmang káhay, na nakákuin. Lalong kugaliang tawaging *fruta* ang napapayapak na bunga nang káhay, para nang siko, lansones, peras, etc. = *del tiempo*. Bunga sa panahón. — met. Sinásabi rin namán sa mangi bágay, na nangyayaring para nang lagnat sa panahon nang amihan, etc.

FRUTERO, RA. m. y f. der. nang *fruta*. Ang nagtitinda nang bungang káhay. || Ang pingán ó pingnáng lalagyan nang bungang káhay.

FRUTO. m. Bungá nang káhay. || Alinmang pinakikinabangang bunga nang lúpá. || met. Pakinabang. || pl. Ang ani.

FUEGO. m. Apuy. || Súnog. || met. Bihay; anak ó *familia*: v. gr. *tal lugar tiene tantos fuegos, ang gayong lugar ay mayroong gayong bilang na báhay, ó anak*.

FUELLE. m. Babu'usán. || met.

FUE

Panganuring nakapútung sa mangá bundok, na karaniwang palátandaan nang hangin. || met. y fam. Palasumbong.

FUENTE. f. Bukal. || Pingang malakí. || met. Ugat na pinangágalingan ó pinagbúbuhatan nang anomán.

FUERA. adv. I. Labás ó sa labás. — *fuera de*. mod. adv. Bukod sa; liban sa. = *de fuera*. mod. adv. Sa labás. — *fuera de casa*. Sa labás nang báhay.

FUERTE. adj. Matíbay. || Malakás; matigás. || Matápang; || Mabísá. || met. Katakottakot; labis. v. gr. **FUERTE rigor**, KATAKOTTAKOT, ó LÁBIS na *bagsik*. || Matigás na paguugáli. || m. Kútá; moog. = *de genio*. Matigás na paguugáli. = *en razones*. Malakás; mabísá sa pagmamateid.

FUERZA. f. Lakás. || Pagpilit; pagdahás. || Tápag; bisá. || Kapal; tibay; tigás. || Lugal na bakod nang kútá. || Paglaban. || pl. Ang mangá sundalo at ibá pang gám; sa paki-kidígná.

FUGA. f. Pagtakas; pagtanan.

FUGITIVO, VA. adj. Ang mading nakaráraan, na tila tumákas. || m. Ligaw; layás; tanan. || adj. met. Natátapos; nawáwalá agad; sásandalí.

FULGENTE. adj. Maningning; maaloningning.

FUMAR. n. Manabako; humitit nang sigarilið. = *con tenacillas*. Manigarilið na gumámit nang sipit. = *en pipa*. Magkuako.

FUMOSO, SA. adj. Nagáaso; maasó.

FUNDAR. a. Magtayó; magtátag nang isang bayan, báhay, etc. || met.

FUN

Pagtibayin nang mangá katowíran at mahúsay na dahílán ang anomán. || r. Manangan sa anomang katowíran, dahílán, etc. = *en razón*. Manangan sa matowid.

FUNDICIÓN. f. der. nang *fundir*. Pagbubúbô. || Ang *fábrica* na pinagbububuan nang mangá tansô, bákal, etc.

FUNDIDOR. m. Mangbubúbô. Ginagamit namang parang *recíproco*.

FUNE BRE. adj. Malungkot; malumbay. || Mahambal na bágay. || Ná-uukol sa paglilibing.

FUNERAL. adj. Ang úkol sa paglilibing. || s. m. Ang paglilibing na may músiko. Ginagamit din sa *plural*.

FUNERARIO, RIA. adj. Ná-uukol sa libing.

FUNESTO, TA. adj. Kahambalhambal at salang pálad; kahapis-hapis.

FURIOSO, SA. adj. der. nang

FUR

furia. Lubhang galit, na halos tila ulol dáhil sa kagalitan. || Baliw; sirá ang ísip. || Marahás; katakottákot. || met. Lubhang malaki at lampás; at sinásabing: *kayamanang LAMPÁS at LUBHANG MALAKÍ, caudal FURIOSO = al oirlo*. Lubhang galit sa pagkádíngig noón. = *con la, contra la, por la mentira* Lubhang galit sa, dáhil sa kasinungalingan. = *de ira*. Baliw sa kagalitan.

FUROR. m. Gálit na malabis.

FURTIVO, VA. adj. Ang ginágawâ nang patagô at párang panakaw. || Báwal.

FUSIBLE. adj. Ang súkat matunaw; ó matútunaw.

FUSILAR. a. der. nang *fusil*. Baniín.

FÚTIL. adj. Kákaunti ang halagá; ó walang kabuuhán.

FUTURO, RA. adj. Dárating; panahong háhalili. || m, y f. Ang magiging asawa.

G

GABAZO. m. Bagaso; ó sápal ng naalilis nang tubó.

GABELA. f. Buis.

GACETA. f. Diario nang gobier-
no na nagkàkalat nang balítang nang
nangyáyari sa kaharián, *provincia*,
lá'ò na, sa náuukol sa Gobierno at
kautusán nang manga pinúnò = met.
Mapaghatiddumápit.

GACETERO. m. der. nang *gaceta*,
Ang gumágawâ nang *gaceta*; at
gayondin ang nagbíbili nitó. || Ang
mapagbulaán.

GACETISTA. m. der. nang *gaceta*.
Ang may ugáling magbasâ nang
gaceta. || Ang mapagbalitâ nang ano-
mang nábabago.

GADITANO, NA. adj. der. ng
Cádiz. Tagá Cádiz; at ang náuukol
sa *ciudad* na yaón.

GAJO. m. Ang sangá nang káhoy.
|| Piling; lihâ. || Ang sunodsunod na
bundok, na nagbúhat sa isang pi-
nakapangulo.

GALA. f. Pananamit na mahúsay,
na kaugaliang sa mangá áraw nang
pistá isuot. || Kaayahan sa pananalitâ
ó paggawâ nang anomán.

GALAFATE. m. Magnanakaw
na matalas. || Ang tawong malisioso
sa gawâ at pananalitâ.

GALAMERO, RA. adj. Matákaw;
palakaín.

GALÁN. m. Butihín. || Ang nag-
liligaw sa isang binibini.

GALANO, NA. adj. der. nang
galán. Mabuti ang gayak. || met. Ma-
galing; matalino, para nang *MAGALING*
ó *MATALINONG pagpaparis*, *GALANA*
comparación.

GALANTEAR. a. Pagtamanang
hulihin ang kalooban nang isá; su-
yûin. Bagamán lalong kaugaliang ga-
mitin nang úkol sa babayi.

GALANTEO. m. Paglilingkod
sa isang babayi; ó pagligaw.

GALÁPAGO. m. Pawikan. || Ang
káhoy, na, kinákakabitan nang sud-
sod nang araro. || Ang hulmahan nang
tisâ. || met. Tampalasan, na mapag-
konowari at maingat.

GALARDÓN. m. Gantí; pálá;
bihis sa isang naglingkod nang tapat
at namukod sa mabuting gawâ.

GALARDONAR. a. Gantihín;
pagpaláin ang isá.

FAL

GALBANA. f. fam. Katámaran; kapabayâan; ó katamlayán sa pag-gawâ nang anomán.

GALBANERO, RA. adj. fam. y

GALBANOSO, SA. adj. Tamad; batugan; anyáyâ. || Nakaáanyaya sa katámaran.

GALERÍA. f. Kabahayang mahábâ at di totoong malowang, na may maráming bintánâ, at túkod na haligi at talagang pàsialán ó sabitán nang mangá *cuadro*, pamuti at ibá pang bágay na mahalagá. || Kapisanan ng maraming *cuadro* nang larawan, paises, etc. || Daán nang mina sa ilálim nang lúpâ.

GÁLICO. m. Sakit na nakáhahawa, na, búhat sa gawang kalupaán.

GALILLO. m. anal. Tilò; kampaniliá nang lalamunan.

GALIMATÍAS. m. Pananalitang malábô dáhil sa di karampatang paggámit nang isang pangungúsap; ó dáhil sa kaguluhán nang paraán ng pagsasalitâ. || Guló; kaguluhán.

GALOPAR. n. der. nang *galope*. Magsabay paá ang kabayo. || a. Su-mayaw nang *galop*. ó sabay paá.

GALOPE. m. Takbong sabay paá nang kabayo.—*al, á, de galope*. mod. adv. Mádalian; walang tigiltígil.

GALOPÍN. m. Alilá sa kusínâ. || Sinomang bátâ na gulágulanit ang dámit at marumí. || Tampalasan; walang hiyâ; walang puri at walang pinagalaran, at walang ginágawâ kun di mabúhay sa págod nang ibá, ó manúbâ. || met. y fam. Táwong sino-mán na kákaunti ang hiyâ at sanay sa kaululán.

GALLARDÍA. f. der. nang *gallardo*. Kagandahan; ínam ng tikas.

FAM

GALLARDO, DA. adj. Marikit; butihin. || Magandang tikas; matápang.

|| met. Dakílâ: v. gr. *GALLARDO pensamiento*, *DAKILANG pagisip*.

GALLEGADA. f. der. nang *gallego*. Kapisanan, ó lúpong nang mangá gallego, kun nagsisialis sa kanilang lúpâ. || Salitâ ó kilos gallego.

GALLEGO, GA. adj. der. nang *Galicia*. Tága Galicia; ó náuukol doón.

GALILETA. f. Tinápay na walang *levadura* at makálawang nilúlutô.

GALLINA. f. Inahing manok. || met. Ang duag ó matatakutín. At sa kahulugang ito'y *masculino* ang karaniwang paggámit; at sinásabi *si Luis ay DUAG AT LUBHANG MATATAKUTIN*, *Luis es un GALLINA*.

GALLINAZA. f. der. nang *gallina*. Tac nang inahing manok.

GALLINERO, RA. m. y f. der. nang *gallina*. Magmamanok. || Tangkal; ó kúlungan nang manok. || Hapunán nang manok.

GALLO. m. Manok na lalaki. || Tahílang pangulo nang bubungán. = *silvestre*. Manok na labúyô.

GANÁ. f. Kaibigán ó násâ.

GANANCIA. f. Panalunan; túbô; pakinábang.

GANANCIAL. adj. der. nang *ganancia*. Ang náuukol sa panalunan ó túbô. || pl. Ang pagaáring nákita ó nátubô sa boong panahong ipinag-sama nang magasawa: tinátawag namang *bienes gananciales*.

GANANCIOSO, SA. adj. der. ng *ganancia*. May pakinábang; ó matúbô.

GANAPÁN. f. Tagapagpasán; kagador.

GANAR. a. Magtúlbô; makinábang.

GAN

|| Makákita. || Manalo sa sugal. || met. Daigín; lalúan ang ibá. || Kamtán ang anomán. = *al ajedrés*. Manalo sa larong ajedres. = *con el tiempo*. Kamtán sa kalaunan. = *de los turcos*. Talunin sa mangá turko. = *de comer*. Makákita nang makain ó nang ikabúbu-hay. = *(mucho dinero) en el comercio*. Makinábang (nang maráming salapí sa pangangalakal. = *en talento*. Lalúan sa talas nang ísip. = *por la mano*. Umágap; umuna sa ibá sa paggawá ó pagkakamit nang anomán.

GANDUL, LA. m. y f. Anyáyâ; pabayâ; pasampiadsampiad.

GANGOSO, SA. adj. Humal. || adj. Pahumal; ó náuukol sa kahumalán.

GANGRENA. f. cir. Mulâ nang pagkabulok nang lámán nang sugat.

GANGRENAR. a. Bulukín. || r. Mabulok ang lámán; kangrenahin.

GANGUEAR. n. Magsalitâ nang pahumal.

GANGUEO. m. Kahumalán.

GANSA f. Gansang babayi.

GANSO. m. Lalaking gansâ. || m. y f. Ang tawong bastós at masamang pinagkaratihan, mangmang at mabágal.

GANZÚA. f. Bákal na baluktot ang dulo, na panalungkit nang mangá kandado. || fam. Ang magnanakaw na matalas, at mabuti man ang pagkátagô ay nakúkuha. || Ang matalas magnakaw nang lhim nang ibá.

GAÑIDO. p. p. nang gañir. y m. Ang hulhol nang aso at nang ibáng hayop, kung nasásaktan.

GAÑIR n. irreg. como *bruñir*. Humulhol ang aso nang malunkot

GAR

at paós. Sinásabi namán sa tawong namámaos, at bahagyâ na makapagsalitâ at máringig ang boses.

GAÑOTE. m. Gulonggulongán. — *Apretar el gañote*. fam. Bigtihin; bi-tayin. — *Cortar el gañote*. Putlân ng liig.

GARABATO. m. Kaláwit; panungkit. || Ang sabitán nang damit, na ito'y bákal na palikaw sa itaás.

|| pl. Ang súlat na masamang pagkásulat. || met. Ang mangá pángit na kílos nang dalíri at nang kamay; pagkukurós na walâ sa lugal.

GARANTIR. a. def. na sa mangá sumusunod lámang ginágamit: pres. ind. nosotros *garantimos*; vosotros *garantís*; imperf. *garantía*; *garantias*, etc.; perf. *garantí*; *garantis-te*; *garantió*; *garantimos*; *garantísteis*; *garantieron*: fut. *garantiré*; *garantirás*; etc.; imperat. *garantid* vosotros: imperf. *garantiría*; *garantie*; etc.; fut. *garantiere*, etc. Tindigán; sagután; panagután. || Bigyán nang *garantía* ó katibayan.

GARBANZAL. m. der. nang *garbanzo*. Ang lupáng maráming tanim na garbansos.

GARBANZO. m. Garbanzo.

GARBO. m. Tikas; inam nang kilos at tindig nang katawán. || met. Kagandahan nang loob.

GARBOSO, SA. adj. der. nang *garbo*. Tikasán. || met. Magandang ka-looban.

GARFÍO. m. Káwit; panungkit. || Bákal na baluktot nang paitaás, na, pinagsásabitan nang damit.

GARGAJEAR. n. Dumáhak; lumurâ nang kanighalâ. || a. Punín nang kanighalâ ang anomán; ó kanaghalaán.

GAR

GARGAJEO. m. Pagdáhak; pag-tikhim.

GARGAJIENTO, TA. adj. der. nang *gargajo*. Madahakin; mapaglurá nang kanighalâ.

GARGAJO. m. Kanighalâ.

GARGANTA. f. Lalamunan. || met. Alinmang lugal na makipot ng isang bundók, flog ó nang anomán. || arq. Ang bahaging lalong maliit at makipot nang haligi ó *columna*, barandilâs at ibá pang gaya nitó.

GARGANTADA. f. der. nang *garganta*. Ang anomang bagay na tunaw na paminsang lumabâs sa lalamunan, na sumama sa pagdilhay.

GARGARA. f. Ang pagmumumog, na pinabubulabok ang tubig sa lalamunan. || pl. Ang gamot na taang bulabukin sa lalamunan.

GARGARIZAR. n. Pabulabukin sa lalamunan ang mimumumog.

GARGÜERO ó GARGÜERO. m. Lalamunan.

GARITA. f. fort. Bantayan; ó kubukubuhang bató ó tablâ, na parang farol na mataás, na may dungawan sa tagiliran, at siyang silungan nang bantay. || Ang silid na maliit, na, nakalagay sa tabi nang loob nang pintôan nang silong, na tirahan nang portero at nang nakikita ang pumapasok at lumalabas. || Ang kumon na isisa ang butas.

GARITERO. m. der. nang *garito*. Ang may pasugal sa bahay. || Ang laging nakikipagsugal.

GARITO. m. Lugal; ó bahay ng sugalan. || Ang salapi nang sapintó sa sugal.

GARLITO. m. Kasangkapang panghuli nang isdâ. || met. Hibô; siló

GAS

na iniiumang sa kápowâ.

GARRA. f. Ang paá nang hayop ó ibon, na, may kukong matutulis, baluktot at matigás. || pl. met. Ang kamay nang tawo na may kukong mabahábâ. — *Echar à alguno la garra*, mod. adv. Hulihin; dakpin ang isâ.

GARRAPATA. f. Tungaw. || mit, fam. Sa batallón nang mangâ dragón, ay gayón ang táwang sa mangâ kabáyong wilâ nang kabuluhán, at gayon din sa mangâ tawong nagáalagâ sa kanilâ.

GARROTE. m. Bambó. || Bstay; ó bibitayan.

GARROTILLO. m. Pamamagâ nang loob nang lalamunan.

GARZA. f. Tagak.

GASTABLE. adj. der. nang *gastar*. Ang súkat magastâ; ó magagasta.

GASTAR. a. Gumastâ; gumugol. || Gasgasin; sirain; harumpakin; ubusin; para nang: *GASTAR el vestido*, GASGASIN ó HARUMPAKIN ang damit; *GASTAR el vino*, UBUSIN ang alak. Gamit namang parang *reciproco*. || met. Gulatin; sirain; ilagsô ang isang kaharián, ó *provincia*. = (*el dinero*) *en convites*. Gugulin (ang salapi) sa mangâ pagpipiging = *de su hacienda*. Gumastâ naag kaniyang pagaári.

GASTO. m. Gúgol; paggastâ.

GÁSTRICO, CA. adj. med. Ang úkol sa sikmúra.

GASTRÓNOMO. m. Ang maibig kumain nang masarap at sangâ.

GATA. f. Púsang babayi. — *á, de gatas*, mod. adv. Pagapang.

GATEAR. n. der. nang *gato*. Gumápang. || Umukyabit. || a: fam. Ma-

GAT

ng imot ang púsá. || Manggumit.

GATERA. n. der. nang *gate*. Bu-tas na daraanan nang púsá sa pader, bubungán ò pintûn at nang ma-kapaglabás pumasok.

GATO. m. Púsá || Ang súpot na taguán nang salapi. || TO, TA. adj. fam. Ang tikas; ò mapanguinit.

GAVILÁN. m. Lawin. || Ang dulo ò karkaw nang letra. || Káwit na bákal.

GAZMONO, NA. adj. Nagbaba-na banalan; ò konowá ay mabait.

GAZNATE m. Lalamunan; gu-lunggulungán.

GEMECER. n. irreg. como *agradecer*. Humibikhibik na halos di ma-kahinga.

GEMELO, LA. m. y f. Kambal; ò báwa't isá nang dalawang magka-patid na sabay ipinanganak. || m. pl. Mankuerná; ò botones sa puayós. || Ang salamin sa matá ò *larga vista*, na dalawá ang dáhon para ma-itigin nang sabay ang dalawang matá.

GEMIDO. m. y p. p. nang *gemir*. Hibik; aing; ò paghibik; pag-aing.

GEMIR. n. irreg. como *pedir*. Humibik; humalinghing. || met. Mag-palahaw; ò umiyak ang hiyop. || met. Mapiti.

GENEROSIDAD. f. der. nang *generoso*. Kamahalang-mana sa ma-gugulang. || Kamahalan at gundá ng paguugáli at kalooban. || Kalakasán nang loob sa mangá gawang ma-hihirap.

GENEROSO, SA. adj. Mahal na tawo. || Magandang loob; mapigam-pón sa kapowâ. || Magaling; mahusay kay sa ibá. = *con, para con los pobres*.

GEN

Maáwain sa mangá salantâ. = *le anima*. Totoong magandang kalooban.

GENTE. f. Tawo. || Ang mundo; ang madlá; ang katamihan nang ta-wo. || Pulutong. || Ang tawo sa böong kaharián. || fam. Ang angkan ò ka-maganakan: v. gr. *¿And pò ang lagay nang inyong ANGKAN ò KAMAGANA-KAN?* — *Ang boò kong ANGKAN ò KAMAG-ANAKAN ay mabuli ang lagay; ¿cómo está su GENTE de V.?* — *toda mi GENTE está buena*. || pl. Ang lahat nang tawo; ang lahat nang *nación*.

GENTIL. adj. Magandang tikas. || Halatâ; ò litaw: v. gr. *GENTIL disvergüenza*, HALATÁ ò LITAW na *kawalanghiyadn*. || n. Ang hindi bin-yagan.

GENTILEZA. f. der. nang *gentil*. Gandá nang tikas. || Karikitan. || Ka-runungang makipagkápowâ tawo.

GENUFLEXIÓN. f. Pagluhod; pagkupaluhod.

GERMEN. m. Pinangalingan; ugat; mu á. || Binhi nang anómán.

GESTO. m. Kilos nang mukhá; ngíbit; ngiwi. || met. Mukhá; ò pag-mumukhá, para nang: *hombre de buen GESTO, tawong mabuli ang MUKHÁ*.

GINETA, ò GENETA. f. Isang hiyop na ápat ang paá, at pulá ang kuláy. || Sibát na maikli, na ang bákal ay dinorado, at may borlas na pa-látandaan nang pagkakapitán sa in-fantería nang una. || Isang bagay na buis nang háyop; na ibinábaya ng una. || Arte nang pangangabayo.

GINETE. m. Sundalong nangá; ngabayo at nang una ay nagdádala nang sibát at kalásag, at maikli ang estribo. || Ang nasasakay sa kabayo; ò naugangabayo.

GLO

GOL

GIRAR. n. Umíkit; pumíhit. || Magpaligíd. || Magpadalá nang letrang palit salapí, sa ibang lugal. = *de una parte a otra*. Magpaligídligid sa iba't ibang lugal. = *en torno*. Magpaíkit; magpaligíd. = *hacia la izquierda*. Pumíhit sa gawing kaliwâ. = *por tal calle*. Magpaligíd sa gayong daán.

GLORIA. f. Puri; ó kapurihán. || Kalualhatián; lualhati || Lugod; galak; at sinásabi sa masipag magáral na: *su GLORIA es estudiar, ang kaniyang LUGOD ó GALAK ay ang magáral*.

GLORIARSE. r. Magbansag; mamansá nang labis; || Magpala'ô. || Maligaya; magdamdam nang malaking towâ. = *de alguna cosa*. Ikatowâ; ipagpalalô ang anomán. = *en el Señor*. Ikaligaya ang isang mabuting pang-yayari; na purihin ang Dios na nagkaloob noon.

GLORIFICADOR, RA. m. y f. Makalúlualhati; ó nagbibigay kalualhatián. || adj. Nakalúlualhati.

GLORIOSO, SA. adj. der. nang gloria. Puspós nang kalualhatián. || Ang pumúpurí at namámansa nang labis sa sarili.

GLOTÓN, NA. m. y f. Palakaín; matákaw.

GLOTONERÍA. f. der. nang glotón. Sibâ; tákaw na malabis.

GLUTINOSIDAD. f. der. nang glutinoso. Kalagkitán.

GLUTINOSO, SA. adj. Malagkit.

GOBERNAR. a. irreg. como *acertar*. Pamunûn; pamahalâan. || met. Maignáig; makapangyari; v. gr. *Ang batáng ito'y siyang NANANAIGNAIG sa kaniyang magugúlang, este niño es el que GOBIERNA a sus padres*. || n. Mag-

punô; mamahálâ.

GOLFO. m. geog. Baraso nang dá-gat na malaki ang pagkápalooob sa lúpâ; para nang golfo nang Lingayen, sa Pangasinán. || Láot.

GOLONDRINA. f. Langaylang-yan; kampapalís.

GOLOSINA. f. Kakanín: para nang bunga nang káho-y, kalámay, marúyâ, etc. || Ang násâ; ó náis sa anomán. || met. Alinmang bágay na malaki ang ínam kay sa pakinábang.

GOLOSO, SA. adj. Matákaw ng kakanín; masibâ.

GOLPE. m. Salpok; bungô; ò bangang malakás at biglâ; pasâ ó búkol na gawâ nang pagkábangâ. || Karamihan; kakapalán; kasaganáan nang anomán: v. gr. GOLPE *de gente*, KAKAPALÁN ó KARAMIHAN *nang tawo*; GOLPE *de agua*, KARAMIHAN ó KASAGANÁAN *nang tubig*. || Kasaliwâang palad na biglang dumating. || Katog; kabog. || Tapik; tampí.

GOLPEAR. a. Batibatihin; paspasán; dagukan; etc. || Tumuktok; kumatog. || Salantaín sa hampás.

GOMA. f. Dagtang tumítigas; ó goina.

GORDO, DA. adj. Matabâ; matambok. || Maraming tabâ; mamantikâ. || met. fam. Táwong makapangyarihan at mayaman: karaniwang kung sabihin ay *pájaro gordo*. || m. Tabâ; ò mantikâ. = *te cara*. Malakí; matambok ang mukhâ.

GORDURA. f. Tabâ. || Linab. || Aligí (kun sa alimásag; alimang, etc.) || Katabaán, ó kalakhán nang pangangatawin nang tawo ó háyop man.

GORGJEARSE. r. Bukbukín.

GORGJO. m. Bukbok; undòs.

GOT

GORGOSOSO, SA. adj. Bukbu-kin; únosin.

GORRA. f. Tukarol; gorra.

GOTA. f. Túlô; patak. || Sakit na himatay.

GOTEAR. n. Tumúlô nang patak-patak; ó pumatak-patak; tumulotulô. || met. Magbigay ó tumangap nang untiunti.

GOTERA. f. Túlô; ó butas na pinagbúbuhatan nang túlô. || Ang la-wit na kayo sa palíbid nang dosel ó nang langitlangitan nang kulambô, na ginágawang pamuti sa katre.

GOTOSO, SA. adj. Himatayin.

GOZAR. n. Magkamit; magtamó. || Makinábang; tumangap. || r. Malu-god; matowâ ang loob sa anomán. = *con, en el bien común*. Ikalugod ang kagálingan nang madlá. = *de alguna cosa*. Tumangap; ó makinábang nang anomán.

GOZO. m. Towâ; lugod; galak. || Ang lagablab nang malilít na sangang tuyô, kun sinúsunog. || pl. Dalit na ináawit sa Virgen ó sa mangá San-tos.

GRACIA. f. Biyáyâ; túlong nang Dios. || Kaayahan; karikitan ng pag-mumukhá, ugáli, etc. || Sisté; ó sali-tang masayá at may lainán. || fam. Pangalan nang báwa't isang tawo. || Patáwad. || pl. Salámat.

GRACIOSO, SA. m. y f. der. ng *gracia*. Ang bubo sa komedia. || adj. Táwong mapanghalina ang mukhá. || Marikit. || Mapagsisté; mapagpatawâ.

GRADA. f. Baítang. || Ang tari-ma, na nakalagay sa ibabâ nang altà, at siyang tinútuntungan nang nagmí-misa. || pl. Ang mangá hagdán; ó ka-pisanan nang mangá baitang nang

GRA

hagdang nakalagay sa boong harapán nang simbáhan ó malalaking edificio.

GRADADO, DA. adj. der. nang *grada*. Baibaítang.

GRAMIL. m. Garamil; ó kasanka-pang pangúhit nang anloage sa káho.

GRAN. adj. Dakílâ; lubhá. Ito'y *contraccion* nang *grande*. || Ang pa-ngulo sa alinmang kalágayan ó bágay.

GRANADERO. m. Sundalong mataás ang tindig kay sa ibâ.

GRANDE. adj. Malakí. || Dakílâ; marangál. = *de cuerpo*. Malakí ang pangangatawán. = *en, por sus acciones*. Dakílâ sa kaniyang mangá gawâ.

GRANDEZA. f. der. nang *grande*. Kalakhán. || Kadakiláan at kapang-yarihan. || Ang kamáhalan ng pagká-*grande* sa España.

GRANDOR. m. Lakí.

GRANERO. m. der. nang *grano*. Baugán; balí; tambúbong. || met. Ang lupâ, kaharián ó báyang masagánâ sa pananim na ikinabúbuhay ng tawô.

GRANO. m. Bútil; binhi. || Ang timbang ikadalawang puô't ápat na bahagi nang isang *escripulo*, na kaisá nang timbang nang isang katatagáng bútil nang *cebada*. || Grano, na tumútubô sa katawán.

GRANUJA. f. Bungang lagás sa tangkay nang ubas. || Ang butó sa loob nang bungá nang ubas, at nang ibâ pang bunga nang káho na siyang binhi tuloy. || Ang saragateng batâ na saládaan lumakí at pagalágala. || Ang kapisanan nang mangá batang itò.

GRASA. f. Linab; tabâ; sebo. || Ang dumí nang damit, na galing sa pagkásuot sa katawán.

GRA

GRATIFICACIÓN. f. der. nang *gratificar*. Ganti; bihis. || Upa, na dagdag sa talagang kabayalan.

GRATIFICAR. a. Gantihin; bihisin. || Pagbigyang lugod; ð bigyang loob.

GRÁTIL. m. naut. Gilid ng láyag, na nagagawî sa palo.

GRATIS. adv. m. Walang báyad; bigay lámang.

GRATITUD. f. Pagkilala, ó pag-ganti nang utang na loob.

GRATO, TA. adj. Nakalúlugod; kalugodlugod;=*al, para el oido*. Nakalúlugod sa tainga;=*de recordar*. Kalugodlugod alalahanin.

GRATUITO, TA. adj. Walang báyad; bigay lámang.

GRATULAR. n. Bigyang lugod ang kápowâ. || r. Malugod; matuwâ.

GRAVAR. a. Kalgahan; dagdagan; bigatán, etc.

GRAVE. adj. Mabigat. || fam. Malakí. || met. Walang kibô. formal at nakapagbibigay alangálang. || Mañiwag gawin. || Mahirap.

GRAVEDAD. f. der. nang *grave*. Kabigatán. || Kahinhinán; kapormalán. || met, Kadakiláan. || Halagá.

GRAVISIMO, MA. adj. sup. ng *grave*. Lubhang malakí; ó lubhang mabigat.

GRAVOSO, SA. adj. Mabigat; nakayáyamot. || Mahal; Lubhang mataás na halaga;=*al pueblo*. Mabigat sa bayan.

GREDA. f. Lúpang puti at malagkit, na pangalis nang mansá.

GRESCA. f. Kainngayan; pagtatalo; pagaáway; kaguluhán.

GREY. f. Ang kawan ó *rebaño* ng lupa, kambing, etc. || met. Ang ka-

GRI

pisanan nang mangá kristiano, na pinamamahalaan nang isang pari na talagá nilang punô.

GRIBAR. n. naut. Málíhis sa tinutumpa.

GRIETA. f. Bitak; ó litak.

GRIETARSE. r. Magbitak; lumahang.

GRIETOSO, SA. adj. Bitakbitak.

GRILLO. f. Kámaksi. || Túbô ng bihi, maging nakatanim man ð hindi pa, para nang túbô nang palay, na, nakahasik, ó kung hindi man ay dahi sa nalamigán. || pl. Pangaw na bákal sa paá. || pl. met. Alinmang bagay, na, nakasísiki, at nakabábagal ng kilos.

GRIMA. f. Suklam; kilig sa pagkakita nang anomán. || Panginigilabot sa takot.

GRITADOR, RA. m. y f. der. nang *gritar*. Ang sumisigaw.

GRITAR. n. Sumigaw; humiyaw; magpalahaw.

GRITERÍA. f. der. nang *grito*. Sigawan; hiyawan.

GRITO. m. Sigaw; hiyaw. — *A gritos*. m. ad. Pasigaw.

GRITÓN, NA. adj. der. aum. ng *grito*. Sigawin; mahiyawain.

GROSERÍA. f. Kagaspangán; ó kabastosán nang anyô ð asal nang walang pinagalaran. || Kahangalan.

GROSERO, RA. adj. Magaspang; bastós. || Hangal.

GROSOR. m. Kapal; ð kakapalan nang isang bagay.

GROSURA. f. Tabâ. || Lamang loob nang háyop, ulo at mangá paá.

GRUESA. f. Ang kapisanan ng labindalawang *docena* nang anomang bagay na maliliit at magaan.

GRUESO, SA. adj. Makapal. =

GRU

met. Ang pagisip na pu'pol ó malabô.
 || Malakí. || Magaspang; bastós. || m.
 Kapal; ó lakí nang anomán. || Boses
 na maigong. = *te cuello*. Makapal
 ang liig.

GRUIR. n. irreg. como *huir*. Su-
 migaw ó umiyak ang típol.

GRUNIDO. p. p. nang *gruñir* y
 m. Gukgok; ngasab nang báboy. ||
 met. Pangúsap na maiklí at masa-
 klap.

GRUNIR. n. irreg. como *bruñir*.
 Gumukgok; ngumasab ang báboy. ||
 met. Sumimángot at bumulongbulong
 sa paggawá nang anomán.

GRUPA. f. Angkasan; ò dápit pui-
 tan nang kabayo.

GRUPO. m. Lupon; ó lumpòñ. ||
 Tumpok.

GRUTA. f. Lungá sa mangá bun-
 dok na balabatohin; yongib. || pl. Ang
 matatandang *edificio* sa ilalim nang
 lupá, na magpangayón ay mayroon. pa
 sa Roma.

GUACHAPEAR. a. Tampusawín
 ang túbig. || n. Tumunog ang patos
 na bákal na alinmán, dáhil sa masa-
 mâ ang pagkápakô, para nang patos
 nang paá nang kabayo, kung ma-
 luag.

GUADAÑA. f. Pangapas; lílik. ||
 Kiâ na panungkit nang dahon ò nang
 anomán; kaláwit. || met. Ang kamá-
 tayan.

GUADAÑEAR. a. Gapasin. || Ka-
 lawitin. || n. Gumapas.

GUADAPERO. m. Ang bataang
 tagapaghatid nang pagkâin sa mangá
 mangagapas.

GUANTADA. f. der. nang *guan-*
te. Tapik; sampal.

GUANTAZO. m. aum. nang *guan-*

GUA

te. fam. Tapik; tampal. || Hampas ng
 guantes.

GUANTE. m. Damit na ibinâ-
 balot sa kamay at mangá dalí; guan-
 tes. || fam. Kamay, at sinásabí: *echar*
el GUANTE, *abutin nang KAMAY*.

GUANIR. n. irreg. como *bruñir*.
 Gumukgok ang biik. prov. Extr.

GUAPEAR. n. fam. Magpakita
 nang katapangang loob sa niangá pa-
 ngánib. || Manamit nang manam.

GUAPEZA. f. der. nang *guapo*.
 fam. Kasiglahán; pagkabayani. || met.
 Kagandahang manamit; ó nang pag-
 mumukhá.

GUAPO, PA. adj. fam. Masigla;
 bayani. || fam. Marikit manamit, at
 mahúsay sa pagharap kanginoman. ||
 fam. Magandá ang pagmumukhá.

GUARAPO. m. Tubâ nang tubô
 na maasimasim, at talagang inumin.
 || Balasubas nang tubô; ó bási.

GUARDA. com. Bantay; tanod. ||
 f. Paybabantay. || Pagtupad nang ano-
 mang utos.

GUARDACABRAS. palab. comp.
 nang *guardar*, at *cabra*. m. pl. Ang
 pastel nang mangá kambing.

GUARDAMANO. palab. comp.
 nang *guardar*, at *mano*. m. Guarni-
 ción nang sable; ó nang alinmang
 armas de mano.

GUARDAR. a. Ingatan; alagáan;
 bantáyán. || Tumupad. || Simpanin;
 impukín. = *reñcor*. Magtanim sa kâpo-
 wâ; magimpok nang gálit. = *bajo*, *con*
llave. Susián; itágô sa may súsi. =
en la memoria. Simpanin; ingatan
 sa isip. = *entre algodones*. Ipaloob sa
 búlak; itágô sa búlak. = *para simiente*.
 Impuking para binhi. || r. Magfugát;
 magtágô. = *de algo*. Magingát sa ano-

GUA

mán.

GUARDASOL. m. Páyong.

GUARDIA. f. Pagtatánod. || Mangá sundalong bantay; ó mangá tawong sandatahán, na tumátanod ò nagáalagá sa alinmang lugal ò sa isang tawo. || m. Sundalong nagtatanod sa hári.

GUARDOSO, SA. adj. Matipid; maimot.

GUARECER. a. irreg. como *agradecer*. Amponín; kupkupin; lukuban. || Ingatan; ikanlong sa pangánib. || r. Magkanlong; magtagó sa pangánib. || Paampón; sumali'ong; palúkob. = *en una choza*. Sumilong sa isang kubakob. = *de la lluvia*. Kumanlong sa ulán.

GUARIDA. f. Kueva; yungib; ó gubat na pinagtátuguan nang mangá háyop sa paglayó sa anomang pangánib. || Ampón; ò sálilongan nang pagilag sa pangánib. || met. Ang lugal; ó mangá lugal na karaniwang táhanan at madalás parunán nang isá, at sinásabing: *tiene muchas GUARIDAS*, may maraming TÁHANAN ó PÁROONAN.

GUARNECEDOR, RA. m. y f. Naglálagay nang kalupkop. ó pamuti.

GUARNECER. a. irreg. como *agradecer*. Pamutihang kalupkupán nang burdá, sintas, enkaje, sutlá, gintò, etc. || Magengaste sa gintò ò pilak nang diamante ò ibang batong mahalagá. || Lagyán nang bantay na tropa ang isang lugal. = *(un vestido) con encajes*. Pamutihan (ang isang damit) nang enkaje. = *de oro*. Kalupkupán nang gintò. = *de perlas*. Engástehan nang perlas.

GUA

GUARNICIÓN. f. Pamuti; kalupkop. || Engasteng gintò, pilak ó anomang metal na pinagkakabitán nang diamante at ibá pang mahalagang bató.

GUARNICIONERO. m. der. ng *guarnición*. Ang gumágawá at nagtitinda nang *guarnición* nang kabayo.

GUARRO, RRA. m. y f. Báboy. || fam. Ang tawong marumí at salúlá.

GUAYABA. f. bot. Bunga nang bayabas.

GUAYABO. m. bot. Púnò nang bayabas.

GUBERNAMENTAL. adj. Ang natutungkol sa pamamahálá ng isang kaharián, *provincia*, etc.

GUBERNATIVO, VA. adj. Ang nánukol sa gobierno.

GUBIA. f. Lukob.

GUEDEJA. f. Ang nakalaylay na buhok sa noó at sa sentido. || Ang kiling nang león sa noó.

GUEDEJAR. a. Labnutín; sabunutan ang mangá buhok na naglaylay sa noó.

GUEDEJUDO, DA. adj. der. ng *guedeja*. Ang may maraming buhok na naglaylay sa noó.

GUERRA. f. Pagbabaka; digmá; pamuok nang dalawang kaharián ó bayan. || met. Pagkakáalit. = *abierta*. Hayag na pagkakagalit.

GUERREADOR, RA. der. nang *guerra*. m. y f. Mangdirigmá.

GUERREAR. a. der. nang *guerra*. Bumaka; mamook. || met. Lamaban; sumoway; tumútol.

GUERRERO, RA. adj. der. nang *guerra*. Ang bayani at may hilig sa pakikidigmá. || m. Bayani; mandirigmá.

GUI

GUIA. f. Patnùgot. || Ang nag-tuturô at pumápatnugot sa ibá, ng magawá ó kamtán ang tinutungo. Ginágamit namang parang *masculino* sa dalawang kahulugang itò.

GUIAR. a. Pangunahan; ipatnúgot; itúró. || met. Akayin; ð turuan ang itá sa anomang ginágawá. || r. Patangay; sumunod sa pasiyá nang ibà. = *por la razón*. Sumunod sa katuwiran.

GUILLOTINA. f. Kasangkapan, ð mákina, na pamúgot nang ulo nang bibitayin sa tagá, na ginámít sa Francia.

GUILLOTINAR. a. Pugutan ng ulo sa bibitayán.

GUIÑADA. f. Kindat.

GUIÑAR. a. Kindatán. || naút. Pagpalingpalingin ang doong nang sasakyán sa pamagitan nang tinón.

GUIÑO. m. Kindat.

GUIÓN. m. *Cruz*, ó bandílâng maliit, na, nangunguna sa paglákad nang *Arzobispo*, etc. || Ang bandílâng maliit na isinásama sa prusisión, na ang táwag din natin ay *guion*. || met. Ang nangunguna; nagtútúro; at umáakay sa isá.

GUIRIGAY. m. Pangungúsap na malábo at mahirap intindiñ. || met. Kaingayan.

GUIRNALDA. f. Koronang saglitsaglit na bulaklak, ó mangá sa ngang may dahon. || Púton.

GUISADO. p. p. nang *guisar* y m. Ginisá.

GUISAR. a. Maggisá. || met. Maghúsay; magkumpuní nang anomán.

GUISO. m. Saba w na sinangkapán nang rekado, at isinásalsa sa ginisá.

GUISOTE. m. der. nang *guiso*.

GUL

Ginisang hindi masarap.

GUITARREAR. n. Maggitará; ó magtutugtog nang gitara.

GUITARRERO. m. der. nang *guitarra*. Maggigitara; ó mangagawá at nagtítinda nitó. || m. y f. Mapaggitará.

GULA. f. Kayamôan sa pagkain at paginom.

GULUSMEAR. a. fam. Magkain nang kakanín.

GUSANEAR. n. der. nang *gusano*. Kumutò.

GUSANERA. f. der. nang *gusano*. Ang súgat ó lugal na mauod, ó inúnod. || met. fam. Ang hñig na lalong nagháharí sa kalooban.

GUSANIENTO, TA. adj. der. nang *gusano*. May uod; ó inuod.

GUSANO. m. Uod. || met. Ang tawong mabábang loob at abá.

GUSTAR. a. Tikmán; lasapín; namnamín. || Magkagustó. || Magalingín. || a. Nasáin; magustuhan. = *del vino*. Tumikim nang álak. = *de bromas*. Magkagustong magbirò; magustuhing magbirò.

GUSTATIVO. m. Panlasap.

GUSTILLO m. dim. nang *gusto*. Ang lasap ó lasa nang anomang kinákaín, ó tinítikman.

GUSTO. m. Pangnamnam. || Lasa; lasap; nainnam. || Ang násá; lugod; ó ligaya; pagkaibig sa anomán. || met. Inam.

GUSTOSO. SA. adj. der. nang *gusto*. Masarap. || met. Masayá; natótowá. || Mainam; nakatótowá. = *al paladar*. Masarap ang lasa; ó masarap sa bibig.

GUTURAL. adj. Ang sarili nang ó náuukol sa lalamunan.

H

HABA. f. Bunga at punô nang patâni.

HABANO, NA. adj. der. nang *habano*, Mangà bágay na gawâ, ó gáling sa Habana.

HABAR. m. Lúpâng sagánâ sa tanim na patâni.

HABER. v. aux. na katúlong sa *pagconjugar* nang ibang *verbo*. || a. ger. *habiendo*: p. p. *habido*: pres. ind. *he; has; hemos* & *habemos*; *habéis*; *han*: imperf. *había*; *habías*, etc.: perf. *hube*; *hubiste*; *hubimos*; *hubisteis*; *hubieron*: pert. plusc. *había habido*, etc.: fut. *habré*; *habrás*; *habrá*; *habrémos*; *habréis*; *habrán*: fut. perf. *habré habido*, etc.: imperat. *hétu*; *haya él*; *hayamos* nosotros; *habed* vosotros; *hayan* ellos: subj. *haya*; *hayas*; etc.: imperf. *hubiera*; *hubiera*; *hubiese*, etc.: perf. *haya habido*: pret. plusc. *hubiera*; *hubiera*; y *hubiese habido*, etc.: fut. *hubiere*, etc.: fut. perf. *Hubiere habido*, etc. || a. Magkaroon; mayroon. || Másumpungan; makita. || impers. y def. pres. ind. *hay*: ang

ibáng persona nitó ay kamukhá ng *tercera persona* nang *verbo* **HABER** *activo*. Magkaroon; may; mangyari. || m. *Pagaári*; sueldo. Sa kahulugang ito'y karaniwang plural kung gamitin. = *á las manos*. Matagpuan; makita; ankinin; kunin. = *de pasear*. Magpapasial ó kailangang magpasial. — *Haberlas* ó *habérselas con alguno*. Makipagtaló; makipagáway sa kanginoman; makipagsálitaan; makipanayam sa kápowâ. — *Haber*, ó *tener á uno por confeso*. Ipalagay ó aríing umamin, ang náhahablang di humarap sa takdang panahong ibinabalá sa kaniyâ nang pagharap sa púnong nagpasabi ó bumabalá.

HABICHUELA. f. Gúlay na *habichuelas*.

HÁBIL. adj. Bihasa; puatás; mabait; sanay at sapat makapagmaneho nang isang *oficina* ó anomang tungkol. = *en la lectura*. Sanay sa pagbasa. = *para el empleo*. Sapat na makatagan nang empleo.

HABILIDAD. f. der. nang *hábil*.

HAB

Karunungan; kahusayang gumawâ ng anomân. || Liksi at inam gumawâ ng anomân.

HABITABLE. adj. Matitirahan; matátahanan.

HABITACIÓN. f. der. nang *habitar*. Báhay; ó silid na táhanan. || Pagtirá.

HABITADOR. RA. adj. m. y f. y

HABITANTE. p. a. nang *habitar*. adj. Ang naninirahan sa isang báhay ó lugal.

HABITAR. n. Tirahan. || Manahan; ó tumahan sa isang lugal ó báhay. = *con un amigo*. Tumirang kasama nang isang kaibigan sa isang lugal; ó tumirá sa isang kaibigan. = *en tal parte*. Tumirá sa gayong lugal. = *entre fieras*. Tumirá sa gitá nang mangá ganid.

HABITO. m. Pananamit nang bawâ't isâ, ayon sa kaniyang kalágyan ó lupâng tinubúan. || Kaugalian; pinagkaratihan. || Ang *hábito* nang pári.

HABITUAL. adj. der. nang *hábito*. Gawí; sakit na dati ó lági na.

HABITUALIDAD. f. der. nang *habitual*. Kagáwian.

HABITUAR. a. Papamihasin; pamaratihin. || r. Mamihasa; maratihan. = *al frío*. Maratihan sa ginaw.

HABLA. f. Ang salitâ ó pananalitâ. || Wikâ.

HABLADO. DA. p. p. nang *hablar*. Kung kasama sa unahan niyâ ang adverbiong *bien* ó *mal*, para ng *bien* **HABLADO**, ang kahuluga'y *mahin-hin* ó *mahúsay* **MAÑGÚSAP**; *mal* **HABLADO**, *masamang* **MAÑGÚSAP**. — *bien hablado*. Ang malinis mangúsap, at

HAB

marúnong gumámit nang pananalitang agpong sa kaniyang akálâ.

HABLADOR. RA. m. y f. der. nang *habla*. Masalitâ; masabí.

HABLADURÍA. f. Salitang nakayayamot at nakasásakit sa ibâ; salisalitâ.

HABLANCHÍN. NA. m. y f. Masalitâ; bibigan.

HABLAR. n. Magsalitâ; mangúsap. || Makiinsap. || Kumaúsap. || a. Salitin; sabihin. = *con alguno*. Kumaúsap, makipagúsap sa sinoman. = *de alguna cosa*. Salitin ang anomang bagay. = *en, sobre alguna cosa*. Magsalitâ nang úkol sa anomang bagay. = *entre dientes*. Magsalitâ nang pangawil. = *sin ton ni son*. Magsalitâ nang walang púnô't dulo ó walang kahusayan.

HABLISTA. m. Ang mahúsay at nakáwiwiling manalitâ.

HABLILLA. f. dim. nang *habla*. Sabisabí; salisalitâ.

HACEDERO. RA. adj. der. ng *hacer*. Ang magagawâ; ó madaling gawín.

HACEDOR. RA. m. y f. der. nang *hacer*. Tagagawâ; tagatupad. || Kátiwalâ; ó namamahalâ. || Mangagawâ; may gawâ. || Ang maliksing gumawâ. || Ang Dios.

HACENDADO. DA. adj. nang *hacienda*. Malúpâ; ó mariming pag-aaring lupâ

HACENDAR. a. Pagkalooban ng lupâ; para nang ginawâ nang háti sa mangá unang kumunkista nang isang báyan. || r. Mamili nang lupâ ó *hacienda* sa isang lugal.

HACENDEJA. f. dim. nang *hacienda*. Ariarian.

HAC

HACENDOSO, SA. adj. Makalingá; masákap.

HACER. a. irreg. ger. haciendo: p. p. *hecho*: pres. ind. yo *hago*: perf. *hice*; *hiciste*; *hizo*; *hicimos*; *hicisteis*; *hicieron*: fut. *haré*; *harás*; *haré*; *haremos*; *hareis*; *harán*: imperat.: *haz tú*; *haga* *èi*; *hagamos* nosotros; *haced* vosotros; *hagan* ellos: subj. *haga*; *hagas*; *haga*; etc.: imperf. *hiciera*; *haria*; *hiciese*; etc.: fut. *hiciera*, etc. Gumawâ, gawin. || met. Umísip; ó yu nári nang bágay na gawâ nang ísip; para nang *HACER un poema, tunulâ* ó GUMAWÂ nang *isang tulâ*, etc. || Maglulan; maglamán: v. gr. *esta tinsja HACE cien arrobas de aceite, ang tapayang ito'y* NAGLÚLULAN ò NAGLÁLAMAN nang *sandaang arrobang langís*, etc. || Makapagbigay; ò maka; v. gr. *HACER sombra*, MAKAPAGBIGAY *lilim* ó MAKÁLilim. || Magtipon: para nang *HACER gente*, MAGTIPON nang *lawo* || n. Lumagô; tumúbô: para nang *HACER los árboles*, LUMAGÔ ó TUMÚBÔ ang *mañgá káhay*, etc. || Mábagay; málapat; máayos: v. gr. *aquello HACE bien aquí, yaón ay* NÁBABAGAY ó NÁLALAPAT *dito*, etc. || May; ò mag: v. gr. *HACE ocho días*, MAY *walong araw*; *HARÁ diez días*, MAG *sásampung araw*, etc. = *a todo*. *Makmá*; mábagay sa anomán: *walang di minámagaling*. = (*mucho*) *con poco trabajo*. Yumári (nang mrami) sa kákaunting pagal = *te* ò *del valiente*, *de* ò *del hombre*. Magmatapan; magtapangtapangán. = *en regla* ò *en toda regla*. Gawing mahúsay na mahúsay na walang anománg kulang. || Lumihís; dumagíson; umí-

HAC

sod; dumoondoón.

HÁCIA. prep. Dako; dápit sa; sa may. = *londe*. Dako saín.

HACIENDA. f. Ári; ó pagaári. || Lúpang sinásaka. || pl. Gawâ; ò gawing báhay.

HACINA. f. Mandalá; ó salansán nang bigkisbigkis na anomán.

HACINADOR, RA. m. y f. der. nang *hacina*. Mangbibigkis; ó tigapagbigkis. || adj. Pangbigkis.

HACINAMIENTO. m. der. ng *hacina*. Pagibigkis; pagkábigkis.

HACINAR. a. Salansán ang nagkákabigkisbigkis na anomán. || met. Tipunin; ibuntón.

HACHA. f. Kandíang malakingmalakí. || Palakol; palathaw.

HACHAZO. m. aum. nang *hacha*. Humpás nang kandíang malakí; tagâ nang palakol.

HACHEAR. a. Tistisín nang palathaw ang káhay. || n. Palakolín; ó pukpukín nang palakol.

HALAGADOR, RA. m. y f. Mapanghíbo || adj. Panghíbo.

HALAGAR. a. Amôin; paghibô-hibôin.

HALAGO. m. Ánô; híbô; himan-himan.

HALAGÜENO, ÑA. adj. Naki-híhibô; nakaháhalina.

HÁLITO. m. Ang hiningá. || Ang singaw nang anomang bágay. || poet. Ang palaypalay at kawiliwiling símoy nang hangin.

HALLAR. a. Matagpuan; mituklasan; mapuot. || Mamasdan. || Siyasatin. || Makilala; maintindihan sa pagkukurô. = *en todo*. Makialam sa lahat; sumoot saanman. || r. Kalarap; makakarap. || Dumoón. = *á*, *en*

HAM

la fiesta. Dumoon sa pista.=*con cien pesos.* Magkaroon nang sandaang piso.=*(un bolsillo) en la calle.* Makapulot (nang isang supotsupo. tan) sa daan.=*le comer.* Makítag-pò nang makain.

HALLAZGO. m. Pagkákita; pagkápulot; pagkátagpò || Ang bigay na nátagpuan. || Ang ganting ibinibigay sa nagsásauli nang napulot.

HAMACA. f. Duyang malakí. Hamaka.

HAMAQUERO. m. der. nang hamaca. Ang nagpápasan nang hamaka. || RO, RA m. y f. Maghahamaki, ó nagtútinda ó gumágawâ nang hamaka.

HAMBRE. f. Gútom. || Kasalután nang pamumunga nang anomán, láò na ang sa pálay. || met. Gútom ó násang maningas sa anomán.

HAMBREAR. a. Gutumin ang kápowâ. || n. Magútom.=*Estar hambreado.* Mamulubi; magsalat.

HAMBRIENTO. TA. adj. der. nang hambre. Gutom; ó magugutumin. || Ang náuukol sa may gútom. || met. May malaking násâ.

HAMBRÓN, NA. adj. aum. ng hambre. Dayukdok.

HARAGÁN, NA. adj. Alisagâ; pagayongayón. Karaniwang gamítang *sustantivo.*

HARAGANEAR. n. der. nang haragán. Magpagayongayón; magalisagâ; magtago sa gawâ.

HARAGANERÍA. f. der. nang haragán. Pagpagayongayón; kaalisa-gaán.

HARAPIENTO, TA. adj. der. nang harapo. Gulágulanit at maru-

HAR

mí. Ginigamit namang parang *sustantivo.*

HARAPO. m. Ulapot; gulanit.

HARAPOSO, SA. adj. der. ng harapo. Gulágulanit.

HARINA. f. Tuyôag galapong nang trigo; harina. || met. Ang gabok na pino nang anomang bagay na matigás, para nang sa tansô, bakal, etc.

HARNERO. m. Bithay.

HARTAR. a. Busugán; buyain. || r. Mabusog; mabúyâ. || Mayamot; masúyâ.=*con fruta.* Mabúyâ sa búngang káhay.=*de esperar.* Mayamot nang paghihintay.

HARTAZGO. m. Kasandatán; hiab sa malabis na pagkakain.

HARTO. p. p. irreg. nang *hartar* at *hartarse* y adj. Búyâ; sawâ. || Sapat; labis.

HARTURA. f. Kabusugán; kasa-gaáan. || Yamot; muhi sa anomán.

HASTA. prep. Hangán. || conj. At sampóng: v gr. *HASTA su madre pidió, SAMPONG kaniyang ina ay humingi.*

HASTÍO. m. Salokások; súyâ. || met. Yamot; muhi.

HAZ. m. Bigkis; ó kapangkong anomán. || met. Karayagán; mukhá; balat.—*Haz de la tierra.* Ang ibabaw nang boong lupâ.

HAZAÑA. f. Gawang marilag at tángi. || Gawang pangit at maláit.

HAZMEREIR. m. Ang nagtiging áliwan, dáhil sa kilos at pagmu-mukhang kaibâ sa kípowâ niyâ.

HEBILLERO, RA. m. y f. der. nang *hebillâ.* Ang gumágawâ at nagtútinda nang *hebillas.*

HEBRA. f. Hiblá. || pl. poét. Buhok,

HEC

HEBRAISMO. m. der. nang *hebreo*. Ang ley ni Moisés. || Ang salitang hebreo.

HEBREO, EA. adj. Ang náukol sa mangá Hebreo ò Israelitas. || m. y f. Ang sumúunod sa ley ni Moisés. || Ang salitang hebreo. || Ang *Sagrada Escritura* na wikang hebreo. || fam, *Mercader* na mapagpatúbô nang labis sa karampatan.

HECHICERÍA. f. der. nang *hechicero*. Pangagáway. || Dikit; gandá. || Pamahiin.

HECHICERO, RA. m. y f. Mangkukulam. || met. Ang tawong, dahil sa gandá niyà at grasiang taglay ay nakahahalina nang kalooban at paggiliw nang kápowâ.

HECHIZAR. a. Mangulam. || met. Makahalina nang loob dáhil sa inam, gandá ó mangá grasiang taglay.

HECHIZO. m. Kulam. || Gayuma. || Pangulam, at ibá pang bágay na pamahiin. || met. Ang tawo, ó bágay na nakahahalina nang loob.

HECHO. m. Gawá; kagagawón. || Pangyayari; sakunâ. || Bágay na pinagsasalitaan. || **CHO, CHA.** p. p. irreg. nang *hacer*, na siyang kagamitán at adj. Sanay: datihan. || Magulang; hustong husto=*un Adin*. Gulágulanit; hubad.

HECHURA. f. der. nang *hecho*. Pagkagawá; kayarián. | Gawá; yáin. Hitsura.

HEDENTINA. f. der. ng *hedor*. Ang amoy na mabáhò at lubhang masidhi, at ang ligal na pinangagalingan nitò.

HEDER. n. irreg. como *ascender*. Bumáhò; bumantot; umangís.

HED

met. Makayamot; makamuhì.

HEDIONDEZ. f. Báhô; ó kabahòan.

HEDIONDO, DA. adj. Mabáhò. | met. Ang tawong nakayáymot at mahirap pakisamahan.

HEDOR. m. Báhô; lansá; angís; lantot.

HELABLE. adj. der. nang *helar*. Ang súkat mamuò; ó manyáyaring tumigás sa lamig.

HELADIZO, ZA. adj. der. ng *helar*. Ang madaling mamuò; ó agad namúmuo sa lamig.

HELADO, DA. p. p. ng *helar* y *helarse*, y adj. Ang lubhang malamig; ó namúmuo sa lamig. || met. Manghá; ò nakamanghá; natigilan. || Mapanipháyò, mapangdowahagi. || m. Sorbete; ó alinmang totoong malamig na inumin.

HELAR. a. irreg. como *acertar*. Papamuoin nang lamig ang sabaw, tubig, etc. || Papamanhirin nang lamig ang alinmang lugal nang kawàn. || met. Gulatin. || Pahinain; ó patabangin ang loob. || r. Mamuò sa lamig ang anomán; tumigás sa lamig. || met. Mápatigil; ó matigilan; mámanhá. || Matáko; manglupaypay ang loob. || Manlamig=*de frio*. Manigás sa lamig; mamuò sa lamig.

HELIÓMETRO. m. Kasangká pang panúkat nang áraw.

HELMÍNTICO. adj. med. Lában sa bulate.

HEMBRA. f. Ang háyop na babayi. || met. Kun ang sináalitâ ay *corchete*, *tornillo*, súsi at ibá pang ganganitó. ay, ang *piezang* may bútas ó kabkab, na pinagsusutan. || Ang molde na búbuan nang inihù-

GAR

hulma. || Ang babayi.

HEMISFERIO. m. geon. Kalahati nang isang mabilog na parang bola.

HEMORRAGIA. f. med. Bali-
nguyngoy. || Alinmang pagtulo nang
dugo, na nangagaling sa alinmang
lugal nang katawan, para nang sa
puit, o paghi, etc.

HENAR. m. Damuhan; o alin-
mang lugal na tinutubuan nang
maraming damo.

HENCHIDURA. f. der. nang
hENCHIR. Pagkapuno. || Pamamantog,

HENCHIMIENTO. m. der. ng
hENCHIR. Pamumuno, || Kasaganan.

HENCHIR. a. irreg. como *pe-
dir*. Pamantogin. || Punin; siksikin=
(*el colchón*) *de algodón*. Siksikin
(ang *colchón*) nang bulak.—*de aceite
la tinaja*. Punin nang langis ang
tapayan. || r. Mamantog. || Mapuno;
mamaulo; masiksik.

HENDEDURA. f. der. nang
hENDER. Litak; bitak; liat; tagobana. ||
Lahang; lamat.

HENDER. a. irreg. como *ascen-
der*. Sipakin; palahangin; paliakin,
paglamatin. || poet. Magdaang ma-
hills sa ibabaw nang tubig. || Daanan
nang araro o araruhin. || met. Wa-
hiin; daanang salangangin ang ma-
nga kapinsanan o nakaabalang ano-
man || r. Mabiak; mabaak; lumahang.
|| met. Dumaang sumagasa sa kaka-
palan nang tawo o nang anoman.

HENDIBLE. adj. Maaring ma-
biak, o lumahang. || Lahangin; ba-
akin.

HENDIDURA. f. der. nang
hENDER. Bitak. || Lahang. || Lamat;
liat, etc.

GAS

HENIL. m. der. nang *heno*. Lu-
gal na tataguan nang damong *heno*.

HENO. m. Damong itinatago,
na matuyô may kinakain nang
baka, kabayo, etc.

HENIR. a. irreg. como *teñir*.
Masahin, na para nang pagmasa
nang gagawing tinapay.

HERBAR. a. irreg. como *acertar*.
Kultihin nang damo ang mangi
katakad.

HERBAZAL. m. der. nang *hier-
ba*. Lugal na madamo.

HERBECER. n. irreg. como *agra-
decer*, der. nang *hierba*. Gumiti; su-
mipot ang damo o halaman, sa lupa.

HERBIVORO, RA. adj. Ang
hayop na ang ikinabubuhay ay damo.

HERBOLARIO. m. Ang tawong
di nagaral, ay nangunguha nang
manga damong pangamot, at ipi-
nagbibili yaon. || met. Ang tawong
katawatawa at kaiba ang kilos at
pagugali.

HEREDAD. f. Bukid na sinasa-
ka. || Pagarang manga lupa.

HEREDAR. a. Magmana. || Pa-
manahan. || met. Magkaroon; o mag-
mana; kumuha ang manga anak nang
pagugali, hiliig, etc. nang kaniyang
magugulang. || Magmul.

HEREDERO, RA. m. y f. Ang
magmana; o nagmana. || met. Ang
nakakuha o nagmul sa kaniyang ma-
gugulang nang pagugali.

HEREDITARIO, RIA. adj. Na-
uukol sa mana; minana; o manama-
nahan.

HERENCIA. f. Mana; o kama-
nahan. || Pagmamana.

HERETICO, CA. adj. der. ng
herejia. Ang nauukol sa erehia, o

GAT

sa *herage*.

HERIDA. f. Súgat; hadhad; híwâ. || met. Alipustâ; kadawahaginán. || met. Ang hírap at hapdí nang kalooban.

HERIDO, DA. p. p. nang *herir*. y adj. Nasugatan; ó may súgat. || Kung ang pagsasabi sinasamáhan ng adverbio *mal*; para nang *MAL herido*, ang kahulugán ay: *MABIGAT ang súgat*.

HERIDOR, RA. m. y f. Ang sumúgat ó nanúgat.

HERIR. a. irreg. ger. *hiriendo*: pres. ind. *hieró*; *hierés*; *hiere*; *hieren*: perf. él *hirió*; ellos *hirieron*: imperat. *hiere tú*; *hiera él*; *hiraamos* nosotros; *hieran* ellos: subj. *hiera*; *hieras*; etc.: imperf. *hiriera*; *hiriría*; *hiriese*; etc.: fut. *hiriere*, etc. Sumúgat; bumugbog. || Iwáan. || Tugtugin ang instrumentong de *kuerdas*. = *con un cuchillo*. Iwáan nang isang kutsilíó. || Kung ang áraw ang sínásabi ang kahulugáy: mátamaan nang áraw ang anomán. || Kung ang sínásabi ay mangá instrumento de *cuerdas*, ang kahulugáy: tugtugin. || Unalipustâ; dumuwahagi. || Bagbagín; lunusin ang púsó. || r. Masugatan. || Magiwaán.

HERMAFERODITA. com. Bí-nabayi; ó baláying anyô at ugáling lalaki.

HERMANAR. m. der. nang *hermano*. Pagpisanin; pagayusin; paglakipin. Ginagamit namang parang *recíproco*.

HERMANAZGO. m. der. nang *hermano*, y

HERMANDAD. f. der. nang *hermano*. Pagkakapatid. || met. Paglibigang mahigpit. || met. Ang pagkakagpang nang mangá bágay.

GEN

HERMANICO, LLO, TO. m. dim. nang *hermano*. m. Kapatid na muntí.

HERMANO, NA. m. y f. Kapatid. = *mayor*. Kapatid na matandâ; pangánay. = *menor*. Kapatid na bátâ; bunsô. = *carnal*. Kapatid sa amá't iná. = *uterino*. Kapatid sa iná = *político*. Bayaw.

HERMOSEAR. a. der. nang *hermoso*. Parikitín; painamin; padilagín.

HERMOSO, SA. adj. Marikit; magandá; mainam.

HERMOSURA. f. Dikit; gandâ; ínam.

HERNIA. f. Luslós; usós ó potro.

HERNIOSO, SA. adj. der. nang *hernia*. Iniususan ó potroso.

HERPES. m. pl. Buni.

HERPÉTICO, CA. adj. der. ng *herpes*. Búnihin.

HERRADOR, RA. m. der. ng *herrar*. Mangbabákal nang kabayo.

HERRADURA. f. der. nang *hierro*. Bákal na patos nang mangá paá nang kabayo. || Pagbabákal nang paá nang kabayo.

HERRAJE. m. der. nang *hierro*. Kalupkop; ó patos na bákal.

HERRAMIENTA. f. der. nang *hierro*. Ang lahat nang kasankápang patalim ó bákal nang mangá anluage, kantero, etc. || met. y fam. Ang lahat nang ngípin.

HERRAR. a. irreg. como *acertar*. Bakalan, ó lagyán nang patos na bákal ang paá nang kabayo. || Maghero. || Kalupkopán nang bákal ang anomán.

HERRERÍA. f. der. nang *hierro*. Pagpapanday; ú *oficio* nang panday. || Pandayan.

HER

HERRERO. m. der. nang *hierro*. Panday.

HERRERÓN, m. der. aum. ng *hierro*. Ang panday na hilakô at di maálan.

HERRÍN. m. der. nang *hierro*. Kalawang.

HERRUMBRAR. a. der. nang *hierro*. Papaglasáhing bakal ang túbig ò álak. || r. Maglasing bakal. || Kalawangin.

HERRUMBRE. f. der. nang *hierro*. Kalawang.

HERRUMBROSO, SA. adj. der. nang *hierro*. Makalawang; ó kalawangin. || Lasang kalawang.

HERVENTAR. a. Pakulúang minsan ang anomán.

HERVIR. a. irreg. como *sentir*. Pakulúin. || n. Kumulô || met. Kung ang dágat ang sínasalitâ ay: *umalon nang maugong at mabulâ*. || Si magánâ; kumutô ang anomán. || met. Sumilakbó ang dugô, etc.=(*un lugar*) *de, en gente*. Kumutô (ang isang lugal) sa tawo.

HERVIENTE. p. a. nang *hervir*. adj. Kumukulô.

HERVOR. m. Kulô. || Pagkulô, || met. Ang ugong at paggalaw ng túbig sa dágat, na tila kumukulô. || met. Kapusukan at di pagkápalayay nang kabataán.

HERVOROSO, SA. adj. der. ng *hervor*. Pusok na loob.

HETEROGENEIDAD. f. der. nang *heterogéneo*. Ang pagkakàhalò nang ibatibang bagay; pagkakáibaiba.

HETEROGÉNEO, NEA. adj. Ibaiba (ang bahagi ó sangkap.)

HEZ. f. Latak; || pl. Tac; dumì.

HIDALGO, GA. m. y f. Dugô,

HID

ò líping mahal. || adj. Ang náuukol sa isang gineò ó liping mahal. || met. Magandang loob; mahal na ugálí.

HIDALGUÍA. f. Ang pagkaginoó; pagkaliping mahal. || met. Kagandahan nang loob; kalakhán nang púsò.

HIDRÁULICA. f. Karunungan nagtúturô nang pagpapadály at pagpapanhik nang túbig.

HIDRÓMIEL. m. Túbig na hinálan nang pulot.

HIDROPATÍA. f. Pangagamot nang túbig.

HIDROPÁTICO, CA. adj. Ang náuukol sa pangagamot nang túbig.

HIEDRA. f. Galamay amô; balí; etc.

HIEL. f. Apdó. || met. Kapàitan; kasamán nang lasa. || pl. met. Mangá kahirapan; kasaliwaan nang pálad; samâ nang loob.

HIELO. m. Ang pamumuò nang túbig dáhil sa lamig. || Ang namúmuong túbig dáhil sa malabis na kalámigan.

HIERRO. m. Bakal. || met. Sandata; ó anomang patalim na kasangkapan, para nang kampit, pika, sud-sod nang araro, etc. || Gero nang háyop. || Kadena, grillos, etc. na inilálagay sa mangá bilangò.

HIGADO. m. Atay. || met. Tá-pang. Kaugaliang plural kun gamitin.

HIGIENE. f. Ang bahagi nang pangagamot, na nagtúturô nang paraang huag ipagkasakit, ò nang paglayô sa sakit.

HIGIÉNICO, CA. adj. der. ng *higiene*. Ang náuukol sa paglayô ó pagilag sa ipagkakasakit.

HIGO. m. Bungang pangalawá ng *higuerra*.

HIJ

HIJASTRO, TRA. m. y f. der. nang *hijo*. Pamankin sa pakinabang.

HIJO, JA. m. y f. Anak. || Usbong; súlol. || met. Bunga nang ísip ó nang katalinuhan. = *unigénito*. Anak na buglong. = *primogénito*. Anak na pangánay. = *natural*. Anak nang lã gong tawo at dalaga.

HILACHA. f. Lamuymoy.

HILACHOSO, SA. adj. der. ng *hilacha*. Malamuymoy.

HILANDERO, RA. m. y f. der. nang *hilar*. Mánunulid. || m. Lugal na pinagsúuliran.

HILAR. a. Sumúlid. || Umísip at pagugnayugnayin nang ísip ang mangá bagay.

HILAZA. f. Hilatsá; hibrá; nutnot.

HILERA. f. Pila ó hilerá. || Taludtod. || Batakán ó kasangkapan ng mangá platero na pinagbábatakan nang gintô at nang maging hilo, na ito'y isang plansang bakal na maraming butas.

HILO. m. Sinúlid. || Hilong gintô, pilak, ó ibá mang metal. || met. Pagkakádugtong; ó pagkakáugnayugnay nang isang *discurso*, ó *sermón*, etc.

HILVÁN. m. Hilbana.

HILVANAR. a. Ihilbana. || met. Gumawá ó magakálâ nang anomán, nang mátulinan at dalidáñ.

HIMENEO. m. poét. Kasal; pagpipiging sa kasal; balayi.

HINCAPIÉ. m. Paglalabang ipinanimikad ang paé, at nang tuma-tag.

HINCAR. a. Ipákô; itírik. = *la uña*. Magnákaw; manúbá. — *Hincarse de rodillas*. Lumuhod.

HINCHA. f. Gálit; pagtatanim,

HIN

HINCHADO, DA. p. p. nang *hinchar* at *hincharse*. met. Palálô.

HINCHAR. a. Pamantugin; pamagin. || r. Mamagá; mamantog. || m t. Maghambog.

HINCHAZÓN. f. f. Pamamantog; pamamagá. || met. Kapalalúan.

HIPAR. n. der. nang *hipo*. Mag-sinok. || Humágak dáhil sa kalabitan nang pagal. || met. Magnásá nang mahigpit.

HIPO. m. Sinok. || met. Násá; náis; ó pítang mahigpit. || met. Gálit; poot; ó pagtatanim sa loob.

HIPOCRESÍA. f. Pagbabanalbanalan; pagkukunowarí; pagbabalin-túra.

HIPÓCRITA. adj. Mapagkunowarí; mapagbanalbanalan. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

HIPÓDROMO. m. Lugal na pátakbuan nang kabayo.

HIPOTECA, f. Sanglang lúpâ ó pagaári, sa salapíng búisan, ó anomang kinuhang ságutin.

HIPOTECABLE. adj. der. nang *hipotecar*. Maisásanlá; ó súkat máisanlá.

HIPOTECAR. a. Isanlá ang anomang bagay sa isang ságutin; ilagay na *hipoteca*.

HISOPEAR. a. der. nang *hisopo*. Mangwisik nang *hisopo*.

HISOPO. m. Pangwisik nang tubig na bendita sa simbahan.

HISPÁNICO, CA. adj. der. ng *Hispania*. Ang náuukol sa España.

HISPANIZAR. a. Gawing kastilá; ó pagkastiláin.

HÍSPIDO, DA. adj. Matigás ang buhok ó balahibo.

HISTÉRICO, m. Sakit nang bá-

HIS

haybatâ. || adj. Ang náuukol sa bá-haybatâ.

HISTORIA. f. Salitâ at balitang túnay nang mangá nangyáring nakaraán na, at nang mangá bágay na litaw at namúmukod nang balang kapanahunan.

HISTORIADOR, RA. m. y f. der. nang *historia*. Ang sumúsulat nang *historia*.

HISTORIAR. a. Gumawâ: mag-salitâ; ó sumúlat nang *historia*.

HISTÓRICO, CA. adj. der. ng *historia*. Ang náuukol sa *historia*.

HOCICADA. f. der. nang *hocico*. Súngkal; sumbang nang ngúsô nang báboy, etc.

HOCICAR. a. Sulasurin; sumbangin nang ngúsô. || n. Mábabag ang ngúsô sa pagkàdapâ. || met. Mahulog na mapilitan sa kamay nang isâ, dihil sa walang matakbuhan. = *con*, *contra*, *en alguna cosa*. Mábabag ang ngúsô sa anomán; mábakô sa anomang bágay, na huag maipatúloy ang ináakalâ.

HOCICO. m. Ngúsô nang báboy, kalabaw at ibâ pang háyop, na ang ilong ay ngúsô tuloy. || Ang ngúsô nang tawo kapag lubhang makipal. || met. y fam. Pagmumukhá: at sinásabi: *Fulano tiene buenos hocicos*, si *Fulano* y may mabúting PAGMUMUKHÁ. || met. Simángot; pagngúsô.

HOCICUDO, DA. adj. der. nang *hocico*. Ngusuán.

HOGANO. adv. t. fam. Ang taong itó; ó sa taong itó.

HOGAR. m. Pinagapuyan; ápu-yan; ó lugal nang báhay na pinagagatungan: kapag tumaás nang may ápat na dankal ay karaniwang tawa-

HOJ

ging *fegón*. || met. Báhay; ó táhanan. HOGUERA. f. Sigâ.

HOJA. f. Dahon.

HOJALATERÍA. f. der. nang *hojalata*. Arte nang paggawâ nang mangá kasangkapang *hoja de lata*. || Tindahan nang mangá kasangkapang itó.

HOJALATERO. m. der. nang *hojalata*. Ang gumágawâ nang *hoja de lata*, ó kasangkapang *hoja de lata*. || Ang nagbibili nitó.

HOJARASCA. f. Buntón nang mangá dahong laglag sa lúpâ. || Malabis na yábong nang pagdadahon nang mangá káboy ó pananim. || met. Bágay na walang kabuluhan; kasaganáan nang salitang walang kahulugán; pangákong di tutuparin.

HOJEAR. a. Buklatin ang dahon nang isang *libro* ó *cuaderno*. || Basahin nang patakbo.

HOJOSO, SA. adj. der. nang *hoja*. Madahon; mapojas.

HOJUDO, DA. adj. der. nang *hoja*. Dahunan; ó maraming dahon.

HOLGADO, DA. p. p. nang *holgar* y adj. Walang gawâ. || Maluang; malakí; labis sa ilálagay. || met. Ang nakarárang mahúsay sa kaniyang pamumuhay at may lumálabis pa sa nákikita.

HOLGANZA. f. Kapahingahan; pagpapahingâ; pagaaliw.

HOLGAR. n. irreg. como *acostar*. Magpahingi, pagkatapos nang anomang gawâ. || Magpagayongayon. || Huag magamit (kun kasangkapan. || r. Maglibang; magaliw. || Maaliw. = *con*, *de alguna cosa*. Maglibang; maaliw sa anomán.

HOLGAZÁN, NA. adj. Alisagâ; tigagal; mapagpagayongayón. Giná-

HOL

gamit namang parang *sustantivo*.

HOLGAZANEAR. n. Gunnayon-gayón; magalisagâ. || Maghampaslúpâ.

HOLGAZANERÍA. f. Pagpapagayongayón; kaayawang gumawâ.

HOLGÓN. m. fam. Ang walâng inisip kundî magaliw.

HOLGURA. f. der. nang *holgar*. Katowaán; paglilibang. || Kaluagán.

HOLLADURA. f. der. nang *huel-la*. Pagyasak; pagyúrak.

HOLLAR. a. irreg. como *acostur*. Yasakín; yurakan. || met. Siphayûin. || Ayupin; dowahaginín. || Pawalang kabuluhán; huag pagpistaganan ang anomán; sowáin;; libakín.

HOLLEJO. m. Balok, ó balat na manipís nang anomang gúlay ó bungang káhoy.

HOLLÍN. Ágiw nang kusínâ, na maitim at langislangis.

HOMBRACHO. m. aum. nang *hombre*. Lalaking báisaksakan at malakis.

HOMBRE. m. Tawo. || Lalaki. || Ang sumápit na sa ikadalawang puô at limang taón. || Ang lalaking asawa nang isang babayi. || Kung may kasamang *articulo* EL sa unahán, ang kahuluga'y: ang *sangkatawohán*.

HOMBRO. m. Balikat.

HOMBRÓN. m. aum. ng *hombre*. Malaking lalaki, || met. Lalaking marangal at matalino.

HOMBRÚNO, NA. adj. der. nang *hombre*. Ang náuukol sa tawo; ó nahahawig sa tawo.

HOMENAJE. m. Panunumpang hayag sa ganap na pagtatapat sa isang hari ó panginoón. || Gálang; pitagan. || Áláy; handog.

HOM

HOMICIDA. com. Ang natay sa kápowâ.

HOMICIDIO. m. Pagpatay sa kápowâ.

HOMINICACO. m. der. nang *hombre*. Lalaking duag, at madaling pahinúhod.

HOMOGENEIDAD. f. der. ng *homogéneo*. Ang pagkakámukhâ mukhâ at pagkakáisa nang kalidad at kabagayán nang anoínan.

HOMOGÉNEO, NEA. adj. Nagkákímukhá at nagkákaisa nang kalidad, etc.

HONDA. f. Lambanog,

HONDO, DA. adj. Malàlim || met. Tagó; nakasúlok.

HONDONADA. f. Lubak; ó bakô nang lúpâ. || Bangín.

HONDURA. l. Lálím; ó kala-liman.

HONESTIDAD. f. Kahinhinán. || Kalinisan at kahusayan ng wastô ng pangangatawán at pananamit. || Kabáitan at kalinisan ng loób, at karunungan mangílág at magíngat sa kahalayan. || Karunungan mapagkápowâ tawo.

HONESTO, TA. adj. Malínis at maayos. || Mahinhín; mabait mangúsap. || Maíngat sa kahalayan.

HONGO. m. bot. Kabutí.

HONOR. m. Puri; dangal. || Kamáhalan. || Kahinhinán, at kalinisan nang babayi sa gawang mahálay, at ang kapurihang nagbubuhát sa mangá kabáitang itó. || Pagdidíwang.

HONORABLE. adj. der. nang *honor*. May dangal; ó dápat ipagdangal; kagalanggálang.

HONORÍFICO, CA. adj. der.

HON

nang *honor*. Ang nakapagbibigay dangal.

HONRA. f. Puri; dangal. || Pítagan; gálang. || Kalinisan at kahin-hinán nang babayi. || pl. Mísang patay.

HONRADEZ. f. der. ng *honra*. Gawá at kaugaliang matowid, na sarili nang tawong may puri.

HONRADO, DA. p. p. nang *honrar*, y adj. May puri; mabait. || Marangal.

HONRAR. a. Papurihan; magbigay puri. || r. Magkapuri. || Malakhin; magalingín; ipagkapuri. = *con la amistad de alguno*. Malakhin; ipagkapuri ang makipagibigan sa isá. = *de complacer á un amigo*. Ipagmápurí ang magbigay loob sa isang kaibigan.

HONROSO, SA. adj. der. ng *honra*. Ang nakapagbibigay puri. || Kapuripuri.

HORA. f. Oras.

HORADACIÓN. f. der. nang *horadar*. Pagbutas; pagkabutas.

HORADAR. a. Butasin nang lampasan.

HORADO. m. Butas na tagós.

HORARIO, RIA. adj. der. ng *hora*. Ang náuukol sa horas. || m. Ang palápalasoang maikli nang relós, na, nagtúturó nang oras.

HORCA. f. Bibitayan.

HORCAJADAS (A). mod. adv. Pasaklang; paraán nang pagsakay sa kabayo.

HORIZONTAL. adj. Pahigá; pamatagan.

HORMA. f. art. Hulmahan.

HORMERO. m. der. nang *horma*. Ang mangagawâ ng hulmahan.

HOR

HORMIGA. f. Langam; kuítib, etc.

HORMIGOSO, SA. adj. der. nang *hormiga*. Ang náuukol sa langam; náhahawig sa langam. || Nilalangam; sinikâ nang langam; punô nitô.

HORMIGUEAR. n. der. nang *hormiga*. Kumatí; gumisá ang balat na tila ginágapangan nang langam. || met. Kumutú ang tawo sa dami.

HORMIGUEO. m. der. nang *hormiga*. Pagkatí; paggisá nang balat. || Dì pagkápalagay; kabalisahán na búhat sa maálab na pagnarásá nang anomán.

HORMIGUERO. m. der. nang *hormiga*. Táhanan nang langam. || met. Lugal na maráming tawo, na walang tahán nang gálawan.

HORNEAR. n. Magopisio nang paghuhurnó.

HORNERO, RA. m. y f. der. nang *horno*. Maghuhurnó; ó tagá paghurnó.

HORQUILLA. f. dim. nang *horca*. Kalaykay na sangá nang kahoy; sabitán. || Sípít nang buhok nang mgá babayi.

HORRENDO, DA. adj. Kasuklamsuklam; katakottákot; kakilá-kilabot.

HORREO. m. Bangán.

HORRIPILACION. f. der. ng *horripilar*. med. Kilig, ó pangingilábot na dináramdam nang nagiginaw dáhil sa lagnat ó ibá nang sakit. || Pangingilábot at paninindig nang buhok. || fam. Pangangaykay dáhil sa tákot.

HORRIPILAR. a. Papangilabutin; papanindigín ang buhok; ma-

HOR

kagulat. || r. Mangilábot; magulat; matákot.

HORRIPILATIVO, VA. adj. Nakágigitla; nakatatakot; nakapanindig nang buhok.

HORRISONO, NA. adj. Yaong ang úgong ó tunog ay nakapangtingilabot.

HORROR. m. Tákot na malakí, na may kahálóng pangngilabot. || Hilakbot.

HORRORIZAR. a. Papangilabutin. || r. Mangilábot; manhilakbot; siglán nang malaking tákot.

HORROROSO, SA. adj. der. nang *horror*. Nakapangngilabot. || fau. Ang lubhang pangit.

HORTALIZA, f. Gúlay na halaman; ó tungkol inaalagaan sa laguerta, na pangúlay.

HORTELANA, f. der. nang *huerto*. Babaying asawa nang *hortelano*.

HORTELANO, m. der. nang *huerto*. Maghahalaman.

HORTICULTURA, f. Arte ng pagsasaka nang isang hálamanan.

HOSPEDAJE, m. Pagpapatúloy at pagkain ng sa nanunuluyan. || Panunuluyan.

HOSPEDAR, a. Patoloyin ang kápowâ tawo sa kaniyang báhay at alagaan: || Pasunuin. || r. Manuluyan.

HOSPEDERÍA, f. Pánuluyan; tuluyan.

HOSPEDERO, m. Ang nagkakalingâ sa nanunuluyan. || Ang may arí nang báhay na pánuluyan.

HOSPICIANO, NA. m. y f. der. nang *hospicio*. Pulubing tumá-tahan sa *hospicio*, ó sa báhay nang

HOS

pinagkáawaanggawaan.

HOSPICIO. m. Báhay na táhan nang mangâ pulubi at nanggingibang báyang mahihirap.

HOSPITAL. m. Báhay na pinagáalagaan sa mangâ may sakit na dukhá, at doon silâ ginagamot nang walang báyad.

HOSPITALIDAD, f. Pagpapatúloy sa walang tituluyan. || Pagkátira nang may sakit sa *hospital*. || Ang mabuting pagtanggap sa nanggingibang bayan.

HOSTAL, m. y

HOSTERÍA, f. Báhay na pánuluyan nang nangaglálakad, na may handang pagkain sa nagbábáyad na tumutuloy doon.

HOSTIGAR, a. Sundansundang biruin; oyamin; balisahin; ó dowa-hagin ang kápowâ.

HOSTILIDAD, f. der. ng *hostil*. Pamumuksâ sa kaáway sa panahon nang digmâ.

HOSTILIZAR, a. Ipauganyáyá; pukaín ang kaáway.

HOY, adv. t. Ngayong áraw na itó. || Ngayong panahong itong kasalukuyan.—*De hoy en adelante ó de hoy mas*. Magbúhat ngayong áraw na itó.

HOYA, f. Húkay na malakí sa lúpâ. || Libingan. || Libing. || Lubak.

HOYO, m. Yungib. || Húkay. || Báunan.

HOYOSO, SA. adj. der. nang *hoyo*. Malumbak; mahúkay. || Mayungib.

HOZ, f. Linkaw; lilik; pangapas, etc.

HOZADERO, m. Lugal na sinusumbangan nang báboy.

HOZ

HOZADURA. f. Pagsumbang; sumbang. || Pinagsunbangang hukay.

HOZAR. a. Sumbangin nang baboy ang lupâ; ó magsusumbang.

HUECO, CA. adj. Guang. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || met. Palâlô; hambog. || m. Pagitan nang panahon ó lugal. || met. *Oficio* ò katunkulang *vacante*.

HUELGA. Panahong walang gawâ. || Pagaaliw; paglilibang. || Pagpapahingâ.

HUELLA. f. Bakis nang yâpak. || Pagyûrak. || Ang ibabaw ó mukhâ nang baitang na tinátapakan nang paâ. || Bakás nang anomán.

HUELLO. m. Lupâng tinutung tungin. || Yâpak, ó pagyâpak nang kabayo. || Talampakan nang mangâ háyop.

HUERFANO, NA. adj. Ulila, Ginagamit namang parang *sustantivo*.

HUERO. adj. Bugok. || met. Walang laman at lasa; walang kabuluhán.

HUERTA. t. Hálanan.

HUESA. || f. Báunan; líbingan,

HUESOSO, SA. adj. der. nang *hueso*. Ang náuukol sa butò; parang butò. || May butó.

HUESPED, DA. m. y f. Panauhín; nanúnuluyan; súnô. || Ang may áti nang báhay na pánuluyanán.

HUESUDO, DA. adj. der. nang *hueso*. Butuhán; ó mabutó.

HUEVA. f. Itlog nang isdâ.

HUEVERO, RA. m. y f. der. nang *huevo*. Magiitlog; ó mánangalakal nang itlog. || adj. fam. Magustúhing kumain nang itlog.

HUEVO. m. Itlog.

HUIDA, f. Pagtakas; pagtakbó.

HUM

|| Liang nang butas na paglápantan nang mukhâ nang káhoy.

HUIR. n. y r. irreg. pres. ind. *huyo*; *huyes*; *huye*; huimos; huís; *huyen*: imperat. *huye* tú; *huya* él; *huyamos* nosotros; huid vosotros; *huyan* ellos: subj. pres. *huya*; *huyas*; *huya*; *huyamos*; etc.: imperf. *huyera*, *huiras*, *huyese*: etc.: fut. *huyere*; *huyeres*: etc. Magtatan; ó tumanan; tumakas. || Magdaán; makalipas (kun panahon ó edad ang sinásabi). || Umílag; lumayô. = *á la sementera*. Tumanan; ò umuwí sa búkid na doon magtágô. = *del pueblo*. Tumakas; ó umalís sa bayan.

HUMANIDAD. f. Ang *naturaleza* nang tawo; ó pagkatawo. || Katawohán. || fam. Katabaán; laki nang katawán. || Karupukán nang púsô nang tawo, na siyang ikinahúhulog na madali sa sala, Karupukán ó kahináang sarili nang tawo. || Kaalamang loob. || Kabanayaran.

HUMANITARIO, RIA. adj. Maibigin sa kapowâ niyâ. || Nagsisikap nang ikagágaling nang kapowâ tawo.

HUMANO, NA. adj. Ang sarili, ó náuukol sa tawo. || met. Maáwain; maalam na loob; ó malubay na ka-looban. || m. pl. Ang tawo. = *con los vencidos*. Maawain sa mangâ talunan. = *en su comportamiento*. Malubay; banáyad sa kaniyang paguugáli.

HUMAREDA. f. der. nang *humo*. Karamihan; ó kasaganaán nang asó. || Guló; di pagkakamayaw.

HUMAZO. m. aum. nang *humo*. Asó, na makapal at masinsin.

HUMEANTE. p. a. nang *humear*. adj. Umasò. || poét. Saríwâ; bágonbago.

HUM

HUMEAR. n. Umasó; umúsok. || Málabi ang anomang báhid nang samaan nang loob, pagkakagalit, ó pagtataniman.

HUMEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Basâbasâin. || r. Mamasâ-masâ, ó magbasâbasâ.

HUMEDO, DA. adj. Halumig-mig.

HUMILDAD. f. Kababâang loob; kapakumbabâin. || Pagpapakabâbâ. || Kababaân nang pagkatawo.

HUMILDE. adj. Mabâbang loob. Ang walang kamâhalaan; mababang pagkatawo.

HUMILLACIÓN f. der. nang *humillar*. Pagsúkot; pagpapakabâbâ.

HUMILLAR a. Yumukod; ó iyukod ang alinmang lugal nang katawain. || met. Pababâin ang loob. || Ihápay ang kapulalûin at kahambugán nang sínoman. || r. Magpakabâbâ nang loob; mangayupápâ; ó magpakumbabâ; magpakaabâ = *à la guna persona à cosa*. Magpakumbâbâ sa kanginoman, ó sa anomân. = *inte Dios*. Mangayupápâ sa harap nang Dios.

HUMO. m. Asó; úsok. || pl. Mangá báhay. || Kapalalûin; kahambugán.

HUMOR. m. Katás nang katawán. || met. Ugali. || met. Mabúting kalágyan nang katawán sa paggawá nang anomân.

HUMOSO, SA. adj. der. nang *humo*. Umasó; ó masó.

HUNDIBLE. adj. der. nang *hundir*. Lúbugin; túnâin.

HUNDIR. a. Ilubog; ipailálim. || met. Ayupin, pahirapan nang matindi. || met. Lansagin; sirâin; ilagpak

HUR

sa lúpâ. || r. Lumubog. || Gumiliw. || Maáyop. || Máguhô; lumusot. = *en el oprobio*. Lumubog sa púlâ.

HURACÁN. m. Bagyo na may ipoipo at masasal.

HURANERÍA. f. Kaayawàng makilahok sa kàpowâ tawo.

HURANO, ÑA. adj. Ang lumálayô at nagtátago sa tawo. || Maláyô sa kàpowâ.

HURGAR. a. Halûin; lambugin. || Kalikuûin; dutdutin. || met. Ibuyô; pagpayuhan.

HURTABLE. adj. der. nang *hurtar*. Nakawin; maácing nakawin.

HURTADILLAS (Á). mod. adv. fam. Patagô; palihim; panakaw. || Pasaglit; pasumásumandali.

HURTAR. a. Magnákaw; unumit. = *te la tela*. Kumúpit; tumabas sa kayo. = *en el precio*. Umitán; dayâin sa halagá. || r. Umflag; lumihís. = *à los ojos de otro*. Umflag; tumagô sa masid nang ibâ.

HURTO. m. Pagnanákaw; pangumit. || Nákaw; ninákaw. — *à hurto*. mod. adv. Patagô; panakaw.

HUSMA, (ANDAR Á LA). fr. fam. Pagamuyamuyin ang anomân, upang matalastás. || Mangamoy.

HUSMEADOR, RA. m. y f. Ang nangangamoy ó nagsisiyasat nang anomang nálihihin.

HUSMEAR. a. Amuyán. || met. y fam. Siyasatin nang lihim. || n. Magpamulang bumâhô; ó magkaamuy ang anomân, lálô na ang lamángkati.

HUSO. m. Sudlán; ulakán. Kasankipan si pag susúlid. ó pag-uulak.

I

ICTIÓFAGO, GA. adj. Ang walang ikinabúuhay kundî isdá.

IDA. f. Pagalís; pagyáo. || met. Kabiglañan, galít na di napigflan.

IDEA. f. Akàlâ; ísip. || Pakanâ. || Bantâ.

IDEAR. a. y r. Magakálâ; umísip nang anómàn. || Kumathâ.

IDEM. m. Gayundín; yaondín.

IDÉNTICO, CA. adj. Katúlâd; kapara; kaparis; kaisà.

IDENTIDAD. f. Pagkakámukhâ, pagkakáisa, etc.

IDIOMA. m. Salitâ: nang isang nasyon, ò kaharián.

IDIOTA. m. y f. Lubhang mangmang na tawo.

IDIOTEZ. f. Sakdal na kamangmangán; katanghán.

IDOLATRA. adj. der. nang *ídolo*. Ang sumásamba sa anito; palaanitó. || met. Ang umírog nang labis at walang tuto sa isang tawo ó sa anomang bagay.

IDOLATRAR. a. Sambahín ang anito. || met. Iruging malabis ang ano-

mán ó ang sínoman.

IDOLATRÍA. f. der. nang *ídolo*. Pagaanito. || met. Pagibig na labis at walang tuto sa anomán.

ÍDOLO. m. Anito. || met. Ang bagay na pinakalibig nang labis.

IDÓNEO, NEA. adj. May kaya; ó bihasa sa paggawâ. = *para alguna cosa*. May kayang gumawâ ó gumanap nang anomang bagay.

IGLESIA. f. Katipunan nang lahat nang kristianong pinagpupunan nang Papa. || Simbahan. = *mayor*. Ang pangúlong simbahan sa báwa't isang bayan. = *militante*. || Ang kati-púnan nang lahat nang binyagang tapat na loob, na, nangabúuhay sa mundong itó. = *triumfante*. Ang kapisanan nang lahat nang kristianong lumúlualhàti na sa lángit.

ÍGNEO, NEA. adj. Apoy; ó kalidad nang apoy; párang apoy ang kùlay.

IGNICIÓN. f. quim. Pagaapoy nang anomán; ó pagbabaga.

IGNÍVOMO, MA. adj. poét. Bu-

IGN

múbuga; ó lumúlurâ nang apoy.

IGNOMINIA. f. Kamurahang hayag sa marami. || Kaayupan.

IGNOMINIOSO, SA. adj. der. nang *ignominia*. Nakadú dustâ; nakasisirang puri. || Kadustâ dustâ.

IGNORANCIA. f. Kamangmangán.

IGNORANTE. p. a. nang *ignorar*. adj. Mangmang; hindî marunong; ó hindî nakaalam.

IGNORAR. a. Huag málaman, huag matantô.

IGUAL. adj. Kaparis; kapara. || Katúlâd; kamukhâ. = *á, con otro*. Kapara; kapantay nang ibâ. = *en fuerzas*. Kapantay; pantay nang lakás. || Kapantay. || Pantay; pátag

IGUALAR. a. Pantayín. || Patagin; padparín. || n. Mápantay; máalas; máparis. = *(una cosa) á, con otra*. Ipantay; máparis (ang isang bágay) sa isâ. = *en la medida*. Pagpantayín sa súkât ó sa tákal. || r. Pumantay; tumúlâd; pumaris. = *á, con otro*. Tumúlâd; pumantay sa ibâ. = *en saber*. Mápantay; magká pantay sa dúnong.

IGUALDAD. f. Pagkakámukhâ; pagkakáparis. || Pagkakáayos. || Pagkaká pantay.

IGUALMENTE. adv. m. Gayundín. || Parapara. || Namán.

IGUANA. f. Bayâwak

IJADA. f. Himpakhimpakán. || Sakit sa lugal na yaón.

ILEGAL. adj. Labás sa katowiran; ó laban sa matowid. || Likô; sínsay.

ILEGIBLE. adj. Dî mabasa.

ILÍCITO, TA. adj. Hindî dâpat; sínsay ó lihís sa matowid.

ILIMITADO, DA. adj. Walang

ILI

hanganan.

ILIMITAR. a. Huag lagyán nang hangá, ó táning. || r. Málabas; lumampás sa gúhit.

ILUMINACIÓN. f. der. nang *iluminar*. Pagíflaw. || Pamuting maráming ílaw.

ILUMINAR. a. Magíflaw; magpamuti nang maráming ílaw. || teol. Liwanagan nang Dios ang kalooban nang tawo. || met. Liwanagan ang ísip. || r. Mátuto; lumiwánag ang bait.

ILUMINATIVO, VA. adj. Makáliwanag; ó súkat makáliwanag.

ILUSIÓN. f. Hiráyâ; akálâng malí.

ILUSIVO, VA. adj. Malí; kunowâ; nakadáyâ.

ILUSO, SA. adj. Dináyâ; ó nádadayâ. || Malí; ligaw sa akálâ.

ILUSORIO, RIA. adj. Ang súkat makadáyâ; ò makámali. || Walang halagá.

ILUSTRACIÓN. f. der. nang *ilustrar*. Liwánag at kalinawan ng ísip. || met. Kadilagán nang isang tawo ò nang anomán. || Karunungan; kabihasnán. || Kaliwanagan nang loob na biyáyâ nang Dios.

ILUSTRAR. a. Liwanagan; buksán ang pagísip. || Liwanagan ang anomán. || teol. Liwanagan nang Dios nang kaniyang biyáyâ ang kalooban nang tawo. || met. Padilagin. || r. Mabihasa; dumúnong. || Maging dakíâ, ó mahal na tawo.

ILUSTRE. adj. Marilag. || Dakíâ; bantog.

ILUSTRÍSIMO, MA. adj. sup. nang *ilustre*. Lubhang marilag; kádilagdilagan. Gálâng na ibinibigay sa mangá guinoong Obispo at Ar-

IMA

zobispo, at ibâ pang matataas na lawo.

IMAGEN. f. Larawan.

IMAGINACIÓN. f. der. nang *imaginar*. Ahâ; kûrô; dilidili.

IMAGINAR. a. Akalâin; isipin; kurûin. || r. Maniwâlâ. || Magakâlâ; maghâkâ.

IMAGINATIVO, VA. adj. Mapagisip.

IMÁN. m. Batobalaní. || met. Panghalina. || Páring mahometano.

IMBÉCIL. adj. Tangá; tulalâ; mahiná ang isip. || Duag. || Mahiná ang katawán.

IMBECILIDAD. f. Kayayatan at kahinâan. || Katulalaán; kaiklián; ó pagkasirásirâ nang isip.

IMBERBE. adj. Walâ pang balbâs; ó hindi pa tinútubuan nang balbâs. || Bitâ, kâkaunti ang nadárana-san sa mundó.

IMBORNAL. m. Pabuluang; pàdaluyan.

IMBORRABLE. adj. Hindi mabubura; ó di mapápawì.

IMBUIR. a. irreg. como *huir*. Uralian; ibuyó; papaniwalâin. || Inlig. = (*á alguno*) *de alguna cosa*. Uralian (ang isâ) nang anomân, = (*á uno*) *en buenas obras*. Ibuyó (ang isâ) sa mabuting gawâ, || r. Mituto; máhilig ang loob; mábuyo.

IMITACIÓN. f. der. nang *imitar*. Paghuad; pagtúlad. || Huad; kahud.

IMITAR. a. Howarân; gagarín. || Tularan. = *à uno*. Tularan ang isâ. || r. Maggágaran nang kaugalián, kilos, etc.

IMPACIENCIA. f. Kanipán; inip; yamot. || Násang mahigpit.

IMP

IMPACIENTAR. a. Yamutín; muhiin ang kápowâ. || r. Mainip; mayamot.

IMPACIENTE. adj. Mainipin; walang tiyagâ at pagtitiis. || Dî mapalagay; dî mapakali. = *con, de, por la tardanza*. Dî mapakali ó nainip sa ó dâhl sa kaluatán.

IMPALPABLE. adj. Ang dî mahípô; ó dî másalat halos dâhil sa kaliitán ó kanipisán.

IMPAR. adj. Walang kaparis; gansal.

IMPARCIAL. adj. Walang kinikilingan.

IMPASIBILIDAD. f. Pagkawalang dálitâ. || Katapangan; kabayanihan.

IMPASIBLE. adj. Walang damdam; walang dálitâ, ó dî nagdadalitâ. || Buô ang loob.

IMPAVIDEZ. f. Tápag; kabuoan nang loob.

IMPECABLE. adj. Hindi magkâkasala.

IMPEDIDO, DA, p. p. nang *impedir* y adj. Ang hindi makagawâ at hindi man makalâkad dâhil sa baldado ang alinmang lugal nang katawán. = *de un brazo*. Baldado ng isang baras. = *para trabajar*. Walang kayang makagawâ.

IMPEDIMENTO. m. Kapinsalan; dahilang dî ikatulo. || Alinmân sa mangâ dahilang ikinasisawi sa matowid; ó ikinawâwalâ nang kabuluhan nang *matrimonio*.

IMPEDIR. a. irreg. como *pedir*. Pigilin; sansalâin; sawatain. || Hadlangán. || r. Malumpó; mabaldâ; malantâ.

IMPENETRABLE. adj. Dî ma-

IMP

tagós; di matarok. = *a todos*. Di matagós ninoman. = *en su secreto*. Di matarok sa kaniyang lihim.

IMPENITENCIA. Di pagsisising tikis; pagpapatiwakal.

IMPENITENTE. adj. Ang áyaw magsisi.

IMPENSADO, DA. adj. Nagká-taon; hindi tinátalaga; ó di hiní-hintay. || Ginawâ nang hindi inisip muna.

IMPERCEPTIBLE. adj. Ang di maramdaman; di maringig; ó di maa-ninaw ó di malfrip.

IMPERDIBLE. adj. Di mawá-walâ.

IMPERFECTO, TA. adj. Hindi ganap. || Di yari.

IMPERIO. m. Kapangyarihan; kabagsikang lubòs. || Ang mangi bá-yang nasásakop nang Emperador. Tinátawag din namang gayón ang alin-mang kahariaug malaki at mayaman, bagaman ang namumúnô ay hindi Emperador. || Kapalalúan.

INPERTERRITO, TA. adj. Walan takot; walang kabá.

IMPERTINENCIA. f. Kabuting-tingán; kadiwarâan. || Gawâ ò salitang walâ sa lugal at lual sa kapaná-hunan.

IMPETUOSO, SA. adj. Gahásâ; dalosdalos. || Pusok na kalooban.

IMPIEDAD. f. Kakulangán ng pagganap sa mangà banal na utos nang *religión*.

IMPÍO, ÍA. adj. Hindi gumá-ganap sa iniúutos nang *religión*; banday.

IMPLACABLE. adj. Hindi mapabinahon; di mapalubay. = *en la vía*. Di mapagpayuhan kung nagágalit.

IMP

IMPLICACIÓN. f. der. nang *implicancia*. Pagkakáalit nang dalawang salitâ.

IMPLORACIÓN. f. der. nang *implorar*. Pagdaing; paghingî nang áwâ. || Pagdaing kalangkap ay luhâ.

IMPLORAR. a. Idaing; lumúhog na humingî nang anomán; dumalángin.

IMPONER. a. irreg. como *poner*. Lagyán nang kundisíon. || Paratangán. || Turúan nang kailangang mátutuhan sa isang katungkulan. || Makatákot; makaalangalang.

IMPORTAR. n. Kailanganin; maging kailangan ang anomán. || a. Magkahalagá; māmahal. || comer. Magpások nang kalákal na búhat sa ibang lúpâ. = (*mucho*) *a alguno*. Maging kailangang (lubhá) nang sínoman. = (*géneros*) *de Inglaterra a, en Filipinas*. Magpások sa Filipinas (ng génerong) búhat sa Inglaterra.

IMPORTE. m. Halagá; bóong kahalágahan nang anomán.

IMPORTUNAR. a. Yamutín; makamuhî sa paghingî nang anomán. = *con súplicas*. Muhiin sa pakiúsap.

IMPORTUNIDAD. f. Kaurirâan. || Kamuhîang nagbubuhat sa malabis na tanong, ó pagkamasabi nang sínoman.

IMPORTUNO, NA. adj. Lual sa panahón, ó sa pinagúusapan. || Maurirá; nakayáyamot.

IMPOSIBLE. adj. Di súkat mangyari; ó lukhang mahírap magawâ. || Walang daán; di maàari.

IMPOSTURA. f. Bintang; ó paratang na masamâ. || Pakunuari; ò híbò; ó kasinungalingang mukhang totoó.

IMP

IMPOTENCIA. f. Kahinaan; kawalan nang lakas ó kapangyarihan. || Ang kawalan nang lakas na magkaanak.

IMPOTENTE. adj. Walang lakas; bisâ ó kapangyarihan. || Walang kayang magkaanak. = *contra la mala fortuna*. Walang lakas na lumaban sa masamang kapalaran. = *para el mal*. Walang bisang dumaig sa sakit.

IMPRACTIBLE. adj. Hindi magawâ; mahirap gawin. || Hindi malakaran; ó mahirap lakaran.

IMPRECACIÓN. f. der. *imprecar*. Pananalangin mangyari sana ang masamang ninanasâ. || Sumpa sa kapowâ.

IMPREGNARSE. r. Matigmak.

IMPRESIÓN. f. der. nang *imprimir*. Bakas; tandâ; pagkakintal. || Paglilimbag. || met. Ang alaala ó kintal, na inalalagak nang anomán sa áting alaala ó kalooban. || Hapis; lunas na gawâ nang anomang námasdan.

IMPRESIONAR. a. Matanim; makintal sa loob. || Makahapis; makalunos. || r. Mahapis; malunusan.

IMPRESO, SA. p. p. nang *imprimir*. m. Limbag; ó nilimbag.

IMPRIMIR. a. Limbagin. || Ikin-tal. || met. Ipalamán; itala sa loob ang anomang bagay. || Makintal sa isip ang anomán. = *con, de letra nueva*. Limbagin nang bagong letra. = *en el ánimo*. Ikin-tal sa isip.

IMPROBAR. a. irreg. como *acordar*. Pintasan; masamain, etc.

IMPROPERIO. m. Pagmura; pagpalibhá sa kápowâ nang mukhaan. || Suat; sumbat.

IMPROPIO, PIA. adj. Angat; ma-

IMP

layô; di bagay. = *á, de, en, para su edad*. Angat; alangan sa kaniyang edad.

IMPROVISACIÓN. f. Ang biglang paggawâ nang anomán, na hindi na insip at di man inihanda. Lalong kaugaliang sabinin sa mangá *discurso, sermón* at tulâ na ginagawâ nang piganito.

IMPROVISO, SA. adj. Bigla; katingatdingat ay nangyari. || Kaginsaginsá

IMPRUDENCIA. f. Kawalan, ó kakulangan nang bait.

IMPRUDENTE. adj. Walang bait.

IMPUDENCIA. f. Kawalan nang hiya; kalibugan.

IMPUDENTE. adj. Walang hiya; malibog; mahalay.

IMPUDICIA. f. Kahalayan; kalibugan.

IMPUDICO, CA. adj. Malibog. || Mahalay. || Walang hiya.

IMPUGNACION. f. der. nang *impugnar*. Pagsalansang.

IMPUGNAR. a. Salansangin ang k powâ. || r. Magsalansangan.

IMPUNE. adj. Ang hindi binigyang dusa.

IMPUREZA. f. Karumihan. || met. Kahalayan; kalibugan.

IMPUTACIÓN. f. der. nang *imputar*. Pagpaparatang; pagbibintang. || Bintang.

IMPUTADOR, RA. m. y f. Ang nagbibintang.

IMPUTAR. a. Magbintang; magparatang.

INACCESIBLE. adj. Di marating; di malapitan. || met. Mahirap masuyô.

INA

INADMISIBLE. adj. Hindi matanggap; ó hindi tinatangap.

INADVERTIR. a. irreg. como *advertir*. V. DESADVERTIR.

INANIMADO, DA. adj. Walang káluluwa; ò walang búhay. || met. Walang sigla.

INAPETENCIA. f. Tabang; kawalan nang gustong kumain.

INAPLICADO, DA. adj. Tamad; pabaya.

INAPRECIABLE. adj. Walang kahalagá; ó hindi maháhalagahan dáhil sa kaniyang kamáhalan, ínam, etc.

INAUDITO, TA. adj. Ang kailán ma'y hindi náringig. || met. Kibà; katakataka.

INCANSABLE, adj. Walang pagod; ó di marúnong mapagod. || Matagal. = *en el trabajo*. Matagal sa paggawá.

INCAPACIDAD. f. Kawalan ng kaya. || Kamangmangan; kakapusán nang ísip.

INCAPAZ. adj. Walang kaya, ó karapatan. || Walang kabuluhan. || met. Mangmang. = *de heredar*. Walang karapatang magmana. = *para su empleo*. Walang kaya para sa kaniyang katungkulan.

INCAUTO, TA. adj. Walang ingat.

INCENDIAR. a. Sunugin; susuhan. || r. Masúnog.

INCENDIO. m. Súnog.

INCENSACIÓN. f. der. nang *incensar*. Pagsuub nang incienso. || met. Pagmápurí.

INCENSAR. a. irreg. como *acertar*. Suubin nang incienso. || met. Hibuin; langísan. || Purihin nang labis.

INCERTIDUMBRE. f. Pagaala-

INC

ngán. || Kawalan nang katutuhanan.

INCESANTE. adj. Walang tahan; walang tigil; walang humpay. = *in sus tareas*. Walang tigil sa kaniyang mangá gawá.

INCIERTO, TA. adj. Hindi totoo; ó hindi siguro. || Kabulaanan.

INCITAR. a. Uralian; udiokan; ibuyó. || Mungkahiin. = *(á alguno) á resistir*. Uraliang lumáhan ang sínoman. = *contra otro*. Udiukan nang laban sa ibá.

INCIVIL. adj. Kulang nang áral; ó walang pinagaralang mahúsay na kaugalián.

INCLEMENCIA. f. Kawalan nang áwá. || met. Malabis na lamig ó ínit nang panahón.

INCLEMENTE. adj. Walang habag.

INCLINACIÓN. f. der. nang *inclin*. Pagyukod; paghilig. || met. Hilig nang loob. || Ugá i.

INCLINADO, DA. adj. der. nang *inclin*. Tungó; yukó. || Sunday. || Hilig; hingil.

INCLINAR. a. Ihilig; itungó; iyukó. || Ihingil; igawí. || met. Pagpayuhan. || n. Máwanki; máhowad. = *(á alguno) á la virtud*. Igawí; lamuyutin (ang sínoman) sa kabáitan. || r. Yumukod. || Magawí || Mahilig ang loob sa anomán; ó magkaroón nang tlagang hilig sa anomán. || Tumungong lumákad sa. = *á la adulación*. Mahilig sa magdilá-dilá = *hasta el suelo*. Yumukod hangang lupá.

INCLITO, TA. adj. Marilag; bantog.

INCLUIR. a. irreg. como *huir*. Ipalamán; ilahok; ilangkap; sakupin;

INC

isama. = *en el número*. Ipakibflang. ~~Entre~~ *entre los buenos*. Ipakilahok sa mababait. || r. Másama; málahok; masakop.

INCLUSA. f. Báhay na pinaglalagyan at pinagtúturuan sa mangá sangol na tapon.

INCLUSIÓN. f. der. nang *incluir*. Paglalákip; paglalahok.

INCLUSIVE. adj. y adv. m. Kalákip; sakop; nasásaklaw.

INCLUSO, SA. p. p. irreg. nang *incluir*. Kalákip.

INCOAR. a. Pamulán; ó pasimulán.

INCÓGNITO, TA. adj. Hindi kilalá; di nakikilala. = *de incógnito*, mod. adv. Aayaw pakilala.

INCOMBUSTIBLE. adj. Ang di masusunog.

INCOMODAR a. Umabala; magpagálit. || r. Maabala; maligálig. || Magálit.

INCOMPARABLE. adj. Walang kapara; ó walang kahulílip.

INCOMPASIVO, VA. adj. Walang habag; walang áwâ.

INCOMPLETO, TA. adj. Kulang.

INCOMPRENSIBLE. adj. Di matíngkalâ; di matarok nang isip. = *â, para los hombres*. Di matíngkalâ nang isip nang tawo.

INCONSTANCIA. f. Di pagkápagay; kaalisagaán. || Kasalawahang loob.

INCONSTANTE. adj. Salawahang loob; alisagâ. = *en su proceder*. Alisagâ sa kaniyang mangá akálâ ó gawâ.

INCONSÚTIL. adj. Walang tahi. Karaniwang lálông sabihin sa tû-

INC

nica ni Jesukristo.

INCONTINENCIA. f. Kawalan nang pagpipígil nang loob, lálô na sa náuukol sa gawang kalupaán. = *de orina*. med. Balisawsaw.

INCONTINENTE. adj. Walang pagpipígil. || Ang di napípigil. || adv. t. Agadagad; pagdaka; karakaraka.

INCONTINENTI. adv. t. Agadagad; karakaraka.

INCONTRASTABLE. adj. Di masúpil. || Di madaig nang pangangatuiran. || met. Ang hindi mapagpayuhan; ó hindi malamuyot.

INCORPORACIÓN. f. der. nang *incorporar*. Pagbabahog; pagkakabahog. || Paglahok; pagsama. || Ang pagupô nang nakahigâ.

INCORPORAR. a. Ibahog; isama; ihálô, ilangkap. || Iupô; isandig ang nakahigâ. = *(una cosa) â, con, en otra*. Ilangkap; isama (ang isang bagay) sa ibâ. || r. Maupô; sumandig ang nakahigâ; ó mauí ô || Makipisan; lumákip sa ibâ.

INCORPÓREO, REA. adj. Walang katawán.

INCORREGIBLE. adj. Ang di mabát; sowat; áyaw magbait.

INCORRUPTIBLE. adj. Ang hindi nabúbulok || met. Ang di mahikáyat sa masamá; ó mahírap hikayatin sa masamá.

INCREDULIDAD. f. Kawalan nang pananampalataya; ó di paniniwálâ.

INCRÉDULO, LA. adj. Walang pananampalataya; walang paniniwálâ. || Ang hindi agad naniniwálâ.

INCREDIBLE. adj. Ang hindi mapaniwaláan; ó mahírap paniwaláan. || Katakatakâ, = *â, para todos*. Mahírap

INC

paniwalaan ninoman; hindi paniniwalaan ninoman.

INCREMENTO. m. Dagdag; paglalâ; paglaki.

INCREPACIÓN. f. der. nang *increpar*. Paggásâ; pagbátî nang pagasâ.

INCREPAR. a. Gasâan; kagali-tan.

INCUBACIÓN. f. Paghalimbini nang manok at iba pang ibon.

INCULCACIÓN. f. der. nang *inculcar*. Paguulit. || Kasinsinang lubhâ nang anomán.

INCULCAR. a. Saginsining hig-pitán. || Ulituling lubhâ sa isâ ang isang bagay = *en el ánimo*. Ulituli-tin sa isâ ang anomán at nang mátanim sa isip niyâ; isilid sa isip nang isâ ang anomán. || r. Manatili; huag magbago sa kaniyang náakalâ; ó nápilî.

INCULPABLE. adj. der. nang *inculpar*. Walang kasalanan; ó hindi mabibigyang sala.

INCULPAR. a. Pagbintangin; bigyang sala.

INCULTO, TA. adj. Hindi lawag; masukal na lupâ; ó hindi sinásaka. || met. Tawo, ó bayang bastos ang pagugâî, at mangmang.

INCUMBENCIA. f. Ang katungkulang gumawâ nang anomán.

INCURABLE. adj. Hindi magamot; malalâ; ó mahirap nang mapagaling. || met. Ang walang kagámutan.

INCURIA. f. Kapabayaan; katamaran.

INCURIOSO, SA. adj. Pabaya; walang alágâ sa kaniyang mangâ bagay.

IND

INCURRIR. a. Láging *preposi-ción* EN ang *régimen* niyâ kung gamitin: v. gr. MAGKÁSALA; ó MAKÁGAWÁ nang sala, INCURRIR *en falta*.

INDAGAR. a. Siyasatin; tuntunin, etc

INDECENTE. adj. Mahálay; masamâ. || Marumi. || Bastos.

INDECISO, SA. adj. Alangán; ó nagsásalawahan. || Urongsulong. = *en, para obrar*. Urongsulong nang paggawâ.

INDEFINIDO, DA. adj. Ang hindi masaysay. || Ang walang tiyak na hanganan.

INDELEBLE. adj. Hindi mapáwi: di mabúburra.

INDELIBERACIÓN. f. Kawalan nang pagwawári.

INDEMNE. adj. Labâs sa pangánib.

INDEMNIZACIÓN. f. der. nang *indemnizar*. Pagbabáyad; kabayaran nang kasiráang nangyari ó nágawâ.

INDEMNIZAR. a. Bayaran ang nágawang kasirâan. || r. Bumáwi nang kasirâan.

INDISPONER. a. irreg. como *poner*. Pagalitín, ó pagkagalitín. || Makapagkasakit. || r. Magálit. || Makagálit. || Magkaramdam.

INDESTRUCTIBLE. f. Ang hindi masisirâ at di malálansag.

INDICIO. m. Ang alinmang tandang ikinápapansin nang nálilihim ó nátatagô.

INDIGENCIA. f. Kadukhaan; kasalatáng malabis nang pamumúhay.

INDIGENTE. adj. Dukhá; pulubi.

INDIGESTAR. a. Makaempatsâ. || r. Huag matúnaw sa sikmura ang

IND

kináin; maempatsá.

INDIGESTIÓN. f. der. nang *indigestar*. Dî pagkatúnaw nang kináin sa sikmúra; empatsó.

INDIGESTO, TA. adj. Hindî natútunaw sa sikmúra; nakaempatsa. || Gabàsá; matigás makipagúsap.

INDIGNACIÓN. f. der. nang *indignar*. Gálit; poot. || Pagkagálit.

INDIGNAR. a. Pagalitin; makagálit. || r. Magálit; mapoot. = *con, contra alguno*. Magálit sa kipuwa = *de, por una mala acción*. Mapoot sa, dàhil sa isang masamang kilos.

INDIGNO, NA. adj. Marawal; ó hindî dápat. || Hámak.

INDISOLUBLE. adj. Ang dî makakalag; ó mahírap mapaghiwalay. || Hindî matúnaw.

INDISPENSABLE. adj. Sápilitan; kápilitan. || Kailangang lubhá.

INDISPOSICIÓN. f. der. nang *indisponer*. Kakulangán nang karapatan at pagkagayak sa anomán. || Munting damdam; tamlay nang katawán.

INDISPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *indisponer*. adj. Hindî nágagayak. || May damdam.

INDIVISIBLE. adj. Ang dî mangyáing mabahagi.

INDIVISO, SA. adj. Hindî mababahagi, ó dî nahahati.—*pro indiviso*. mod. adv. for. Mana, ó pagáring hindî pa nababahagi.

INDÓCIL. adj. Matigás ang ulo; suail.

INDOLE. f. Ugáli, ó hílig nang isa't-isa.

INDOLENTE. adj. Ang dî marúnong mahikáyat. || Pabayá; tamad.

INDOMABLE. adj. Ang dî ma-

IND

paámô; dî masúpil.

INDÓMITO, TA. adj. Hindî pa napaámô. || met. Ang dî pa nasú-supil. || met. Mahírap supilin.

INDUCCIÓN. f. der. nang *inducir*. Pagàkit; paguràl. || Buyó.

INDUCIR. a. irreg. como *deducir*. Iudiok; udiokán; akitin; uralian; || Ibuyó. = (*á uno*) *à pecar*. Ibuyó (ang ibá) sa pagkakásala. = *en error*. Ibuyò sa kamálian. || r. Magúralian; magudiukan.

INDUCTIVO, VA. adj. Nakaáakit; nakahihila.

INDULGENCIA. f. Kadaliang magpatáwad, ó magparaán nang kamálian nang ibá. || Pagpapatáwad; kawas na ipinagkákaloob nang Iglesia sa sala.

INDULGENTE. adj. Mapagpatáwad; maawaín; malambot ang ugáli. || Mapagbigay loob. = *con, para, para con el prójimo*. Malambot na loob sa kápowâ; mapagbigay loob sa kápowâ.

INDULTO. m. Biyáyâ, ó *privilegio* na ipinagkákaloob sa isá at nang makagawâ nang anomán, na kung walâ nito'y dî magágawâ. || Patáwad sa sala na kaloob nang púnô.

INDUSTRIA. f. Lalang. || Liksi at hílig sa paggawâ nang anomán. || Hánapbuhay na siyang pinagkakitaan. || Ang pagal, ó pagtatamang ginúgol sa pagsasaka, pangangalakal, etc. *de industria*. mod. adv. Talagá; sadya.

INEFABLE. adj. Dî masaysay; dî masáyod.

INEPTITUD. f. Kawalán nang kaya, ó dúnong.

INEPTO, TA. adj. Walang kaya

INE

ó dunong sa paggawâ nang anomân.
|| Mangmang.

INERME. adj. Ang walang sandata.

INESCRUTABLE. adj. Hindi matarok; di malirip: ó hindi mangyaring mata'astás.

INESTIMABLE. adj. Lubhang mahalagá; di mangyaring mahalagahan nang karampatan; ó walang kahalagá.

INFAMACIÓN. f. der. nang *infamar*. Paglibak; pagstrang puri.

INFAMAR. a. Sirâan nang puri.
|| r. Masirâan nang puri.

INFAMATIVO, VA. adj. der. ng *infamar*, at

INFAMATORIO, RIA. adj. der. nang *infamar*. Panirâ nang puri; ó makasisirang puri.

INFAME. adj. Walang puri; walang dangal. || Masamá; kalaitlái; hámak.

INFAMIA. f. Kamurahán, kasi-raan nang puri. || Kasamaán; kaha-makán ó pagkahamak.

INFANCIA. f. Kasangulán. || Ang edad nang tawo magmulá sa pagkápanganak hangang pitong taon. || met. Ang unang kalágayan nang isang bagay sa kaniyang pagsipot ó pagkátayó, para nang: ang KASANGULÁN nang mundo ó nang isang koharián, la INFANCIA del mundo ó de un reino.

INFANTE, TA. m. y f. Sangol; ó batang walâ pang pitong taón. || Ang anak nang hari ó príncipe na sumúsunod sa pangánay. || Sundalong lakad, ó na sa *infantería*.

INFANTERÍA. f. der. nang *infante*. Tropang lakad.

INFANTICIDA. com, der. nang

INF

infante. Ang natay sa sangol.

INFANTICIDIO. m. der. nang *infante*. Pagpatay sa sangol.

INFANTIL. adj. der. nang *infante*. Ang náuukol sa sangol ó sa batâ na walâ pang pitong taón.

INFATUAR. a. Hangalín; uulín.
|| r. Mahangal; maulol. || Maghambog.

INFECCIÓN. f. Pagkabuik; báñô.
|| Pagkáhawa.

INFECTIVO, VA. adj. Nakáhahawa. || Nakasásulot sa kasamán nang amoy.

INFELICIDAD. f. Kasaliwaang palad.

INFELIZ. adj. Sawi, ó kulang palad.

INFERIOR. adj. Mabábâ; ó na sa ilalim nang ibâ. || Nasásakupan nang kápowâ; ó huli sa kápowâ. = *á otro*. Mabábâ kaysa ibâ. = *en talento*. Huli sa talas nang isip.

INFERIORIDAD. f. Kababâan.

INFERIR. a. y r. irreg como *herir*. Hinuhahin. || Manghinuha.

INFERNAL. adj. Tagâ inferno; ó náuukol doón. || met. Lubhang masamá.

INFERNAR. a. irreg. como *acertar*. Ihúlog ang kápowâ sa inferno; ó maging daan nang ikahúlog nang kápowâ sa walang hangang hirap sa inferno. || met. Yamutin; guluhin.

INFICIONAR. a. Makáhawa. || Sirâin; bulukin. || met. Hikayatin; hilahin; tangayin ang sínoman sa masamang áral ó halimbáwâ. || r. Mahawa; mabulok; masirá.

INFIEL. Hindi tapát na loob; lilo. || Di binyagan. = *á su amigo*. Sukab sa kaniyang kaibigan.

INFILTRARSE. r. Tumagós ang

INF

anomang bágay na tunaw; tumalamak.

INFIMO, MA. Lubhang mabábâ; ó kábabababaan. || Káhamakhaniakan.

INFINIDAD. f. Ang pagkawalang hangá at katapusán. || Karamihan.

INFINITO, TA. adj. Walang katapusán. || Lubhang marami; ó lagpós nang dami.

INFLAMACIÓN. f. der. nang *inflamar*. Pagaálab; pagniningas. || Álab; ningas. || Pagiinit nang katawán, na kadálasa'y may kasamang pamamagá. || met. Pagaálab nang loob at nang mangá násâ nang púsô.

INFLAMAR. a. Papagalabin; pagpagningas. || met. Pagpagningas ang mangá pita nang loob at nang púsô. || r. Magningas; magálab. || Mamulá ang balat at magínit. = *de, en ira*. Magálab; mamulá sa galit.

INFLEXIBLE. adj. Hindî mahútok; dî mabaluktot. || met. Matigás na loob na hindî malamúyot nang anomán. = *los ruegos*. Hindî malamúyot sa pakiúsap.

INFLEXIÓN. f. Paghúbog; ó húbog. || Tunkol sa boses ay: ang pagtataás, ó pagbababâ na ginágawâ; ang tuno nang boses.

INFLUENCIA. f. Sakdalan. || Pag-aampón; pagtulong. || met. Ang pamamagitan nang isâ sa alinmang bágay, at ang alangálang sa kaniyâ ng tawo, d hi sa kaniyang dangal, kapangyarihan ó pakikisama. || met. Ang biyáyâ at húlog nang Dios, sa kálulowa nang tawo.

INFLUIR. n. irreg. como *huir*. Mamagitan.

INFLUJO. m. Hínakdalan. || Tulong; lakás. || met. Ang halagá at

INF

kapangyarihan nang isang tawo, na siyang ikinaáalangalang nang kápowâ; pamamagitan sa anomang *negocio*.

INFORMACIÓN. f. der. nang *informar*. Pagbabalitâ nang anomán; pagbibigay alam at kasaysayan; pagsangúni. || Usisâ; pagsiyásat.

INFORMAR. a. Magsabi; magbalitâ; magbigay kasaysayan nang anomán. || r. Magusisâ; sumangúni. = (*á alguno*) *de, en, sobre alguna cosa*. Balitâan (ang kápowâ) nang náuukol sa anomán.

INFORTUNIO. m. Pagkápahamak; kasaliwaán, ó kawalang pálad. || Hírap; dâlitâ.

INFRACCIÓN. f. der. nang *infringir*. Pagsirâ; paglabag sa kautusán ó pinagkásunduan.

INFRACTOR, RA. m. y f. Ang sumirâ ó lumabag; sumisirâ nang kautusán, ó pinagkásunduan.

INFRINGIR. a. Labagín ang isang kautusán.

INFRUCTÍFERO, RA. adj. Ang hindî namúmunga. || met. Ang hindî pakiskinabangan.

INFRUCTUOSO, SA. adj. Walang pakinabang; ó hindî magágamit sa talagang pinagadhikaán.

INFUNDADO, DA. adj. Walang pinagpápatakaran; ó walang *fundamento*.

INFUSIÓN. f. Pagbabábad nang anomán sa álak, túbig, etc. na igagamot. || Pagbubuhos nang túbig sa pagbibinyag.

INGENIO. m. Talino; bait. || Ang tawong matalino at matalas ang ísip. || Alinmang mákina. = *de azúcar*. Kabiawan.

ING

INGENIOSO, SA. adj. der. nang *ingenio*. Matalino; matalas ang isip.

INGÉNUO, NUA. adj. Tapat na loob. || Tapat; totoó.

INGERIR, a. irreg. como *sentir*. Isaksak ang sangang sariwâ nang kâhoy, sa tátâ ó hùkay na talagang ininandâ sa katawân nang kâpowâ kâhoy. at nang mabúhay na kalâkip nitó.

INGINA. f. Síhang; ó pangâ.

INGLE. f. Síngit.

INGLES, SA. adj. der. nang *Inglaterra*. Tagá Inglaterra, ó náuukol doón. Ginagamit namang parang *sus-tantivo*. || m. Ang wikang inglès.

INGRATITUD. f. Paglímot; ó di pagkilala nang utang na loob. || Kapalamarahàn sa pinagkákautangán nang loob.

INGRATO, TA. adj. Palamara; ó hindi marúnong kumitla nang utang na loob. || Masamá; ang lasa, ó amoy; ó masamá sa dingig; magalás ó hindi mabuting hipúin.

INGRESO, m. Pagpások. || Pasukán. || Nanasok na salapí, etc.

INHABIL. adj. Walang kaya at talino sa paggawâ nang anomán. || Ang dáhil sa anomang kapintasan ó nágawang sala ay hindi makapagkamit nang katungkulan. = *en el estudio*. Walang kaya sa pagaáral. = *para el empleo*. Walang talinong humáwak nang isang katungkulan.

INHABILIDAD. f. Kawalán ng kaya at dúnong. || Kapintasan; ó sala sa pagkakamit nang anomang katungkulan.

INHABITABLE. adj. Walang tumátahan; ó hindi matahanán.

INHESTAR. a. irreg. como *acer-*

INH

lar. V. ENHESTAR.

INHUMANIDAD. f. Kabangisàn; kawalán nang áwâ; kabagsikan.

INHUMANO, NA. adj. Mabangís; waláng áwâ; mabagsik.

INICIAL. adj. Unang letra nang isang salitâ, *verso*, etc.

INICUO, CUA. adj. Lubhang masamá; walang gawang matowid. || Tampalasan.

INIMITABLE. adj. der. nang *inimitar*. Hindi mapáparisan; mahirap mahowarán.

INIQUIDAD. f. Katampalasanang malakí; gawâ na lubhang labás sa katowiran.

INJURIAR, a. Humimáwâ; uma lipustâ sa gawâ ó sa wikâ. || Saktán. || r. Maglaitán; maghimawâan.

INJUSTO, TA. adj. Di tapat; lual sa matowid; likó.

INMACULADO, DA. adj. Walang dungis; walang mansá.

INMATURO, RA. adj. Hindi hinog; wala sa kapanáhan.

INMEDIACION. f. Pagkakálapit; pagkakásiping. || Karátig; kalapit.

INMEDIATAMENTE. adv. m. Sa síping; sa piling. || adv. t. Pagdaka; tambing; kagyat.

INMEDIATO, TA. adj. Kalapít; kasiping. || Ma ápit; karátig = *la ciudad*. Malápit sa *ciudad*.

INMENSIDAD. f. Kalawakan; di mabilang na súkat; walang hangá. || Karamihan; kakapalán.

INMENSO, SA. adj. Walang hangá; maláwak; di masúkat. || Di mabilang.

INMENSURABLE. adj. Ang di mangyaring masukat ang lakí. sa

INMERSION. f. Paglulubog

INM

tubig ò sa anomang *liquido*, nang isang bagay.

INMINENTE. adj. Nagbabalâ; ó malápit nang mangyari.

IMMOBLE. adj. Di matinag. || Ang di gumágalaw; ó di kumíkilos. || Matibay na kalooban; hindi nagbabago sa naging pasiyá ó sa náibigan.

INMODERADO, DA. adj. Walang tuto; lampás sa katamtaman;

IMMODESTIA. f. Kagaslawin.

IMMODESTO, TA. adj. Magaslaw.

INMOLACIÓN. f. der. nang *inmolar*. Pagaalay nang búhay.

INMOLAR. a. Magalay nang anomang *sacrificio*, na pugutan ang iniáalay. || r. Ialay ang sariling búhay.

INMORTAL. adj. Hindi namatay; walang kamátayan. || met. Ang nagtátagal nang mahábang panahón.

INMORTALIDAD. f. Kawalán nang kamátayan; ò walang pagkamatay. || met. Kaluátan nang anomán sa alaala nang tawo; pagluluat na mahibang panahón sa alaala.

IMMOVIBLE. adj. at

INMÓVIL. adj. Di matinag; di magalaw; di makilos. || Ang di kumíkilos.

INMUDABLE. adj. Ang di mangyáring maiba; ò di mabago; ang di nagliba ó di mababago.

INMUNDICIA f. Dumì; yagit. || Karumihán. || met. Kahalayan; kalupaán.

INMUNDO, DA. adj. Marumí at nakasúklam.

INMUTABLE. adj. Hindi magbabago; hindi nagliba.

INMUTAR. a. Bagohin ang ano-

INN

mán. || met. Makapanhínâ; makasindak; makabago nang katawán, pagmumukhâ o kalooban. || r. Mamutlá; masindak; mahiyâ, etc.

INNAVEGABLE. adj. Di malayagan; di mapamankaán.

INNECESARIO, RIA. adj. Hindi kailangan.

INNEGABLE. adj. Di maikákailâ; di maipakikipagtaló.

INNUMERABLE. adj. Di mabílang; ó mahirap bilangin.

INOBEDIENTE. adj. Suwail; ó masúwain.

INOCENTE. adj. Walang sala; || Walang málay. Ginágamit namang parang *sustantivo* kung minsan. || Musmos na walâ pang bait. || Ang di makasásamâ; ó hindi masamá. = *del, en el robo*. Walang málay sa pagnanakawán.

INODORO, RA. adj. Walang amoy.

INOFICIOSO, SA. adj. for. Gawang laban sa matowid; ó sa ipinagúutos nang ley.

INOPINADO, DA. adj. Ang nangyáring hindi hiníhintay; ò di intakalang mangyari.

INQUIETAR. a. Abalahin; tigatigin. || r. Mabalisa. = *con, de, por las hablillas*. Mabalisa nang dáhil sa mangà sabisabi.

INQUIETO, TA. adj. Balisá; ligalig. || Magasò; magaslaw.

INQUIETUD. f. Kabalisahán; at di pagkàpalagay. || Ligálig; bagábag; tigátig.

INQUIRIR. a. irreg. como *adquirir*. Siyasatin; usisáin. || Ipagtanong na matamán at maingat ang isang bagay; sigasigin; amoyán; pakibalitaán.

INS

INSACIABLE. adj. Walâng sawâ; || Walang kabúsugan; masíbâ = *de dinero*. Wa'ng sawâ sa salapí. = *en sus deseos*. Walâng kabúsugan sa kaniyang mang'í násâ.

INSACULACIÓN. f. der. nang *insacular*. Pagsisilid sa súpot ó sa bangâ nang mang'í sósorteohing pangalan, na ilálagay sa isang katungkulan.

INSACULAR. a. Ilagay sa súpot ó sa bangâ ang mang'á pangalan nang tawong sósorteohin na taan sa anomang kaukulán.

INSANABLE. adj. Malubhá; di gumaling.

INSANIA. f. Kasiraán nang ísip; pagkaulol.

INSANO. NA. adj. Sirá ang ulo; ulol.

INSECTO. m. Háyop na may pakpak, ngani't ang katawán ay tila ang sa uod at walang butò sa gulugod, para nang putaktí, lán'aw, etc.

INSEGUIR. m. irreg. como *pedir*. Tumuloy; magtuloy.

INSENSATEZ. f. Kamangmangán; kahunghangán.

INSENSATO, TA. Walâng pangdamdam. || Hindi maramdaman; ó hindi máaninaw nang matá nang bait || met. Ang di marunong ma'awâ, = *a los injurias*. Walang pangdamdam; ó hindi marunong magdamdam nang kaalipustaán.

INSEPARABLE. adj. Di mapaghiwalay; di makahiwalay. = *de la virtud*. Di makahiwalay nang kabaitan; ó táging kasama nang kabáitan.

INSEPULTO, TA. adj. Hindi ná-babaon.

INS

INSERCIÓN. f. der. nang *insertar*. Pagpapalamán; pagsasama nang isang bagay sa ibá.

INSERTAR. a. Ipalamán; ipaloob; iákip. = *en el periódico*. Ilamán; ó isilid sa *periódico*.

INSERTO, TA. p. p. irreg. nang *insertar*. adj. Nápapalaman, etc.

INSERVIBLE. adj. Hindi magámit. || Walang kapararakan.

INSIGNE. adj. Bantog. || Dakílâ.

INSIGNIA. f. Tandâng marangal na pinagkákakilalanan nang kamáhalan ó pagkaginoo; sagisag. || Bantílâ; ó estandarte.

INSIGNIFICANTE. adj. Walâng kahulugán. || met. Walâng halagá; walâng kasaysayan; hámak.

INSINUAR. a. Bangitin ang anomán. || Ipahiwátig nang bahagya ang gusto, ó násâ sa anomán. || for. Iharap sa hukom ang anomang kasulatan at nang pamagitanan nang kaniyang kapangyarihan. || i. Hulihing untíunti ang kalooban nang isá. || met. Mas'k sa púsò nang banáyad at untíunti ang anomang *vicio*, kabaitan, etc.

INSÍPIDO, DA. adj. Walâng lasa; ó masamá ang lasa. = *al gusto*. Masamá ang lasa.

INSIPIENCIA. f. Kamangmangán. || Kawalán nang bait.

INSIPIENTE. adj. Mangmang; walâng bait.

INSOCIABLE. adj. Táging loob; ó táging kalooban na walâng kugáli ó hindi nakíkiugali. || Hindi marunong makipagkápowâ tawo.

INSOLACIÓN. f. der. nang *insolar*. Sakit nang ulo na gáling sa malabis na pagpapaaraw.

INS

INSOLAR. a. Ibilad; ilagay sa áraw. || r. Magpaaraw; magkasakit dá hil sa malabis na ínit nang áraw.

INSOLDABLE. adj. Hindî mahhihang || met Kamáiang hindî mabábago.

INSOLENCIA. f. Katampalasan; paslang. || Kapanghasan. || Kawalanghiyaan.

INSOLENTE adj. Tampalasan; pangihás; palálò; walang hiyá.

INSOLVENTE. adj. Ang walang ikibáyad.

INSOMNE. adj. Puyat; di nakatulong. || Di makatulong.

INSOMNIO. m. Puyat; ò pagpupuyat.

INSONDABLE. adj. Hindî matarok. || met Hindî maabot nang bait; di malhiip.

INSOPORTABLE. adj. Ang di mabatá; ó di matiis. || mei. Ang lubhang nakamúmulí at nakagágalit.

INSPECCIÓN. f. Ang pagsisiyásat; pagtánod at pagkakalingá nang úkol sa mabúting pagpapalákad nang kautusán. || Ang katunkúlang magtánod, mamahálá at magkakalingá nang anomán. || *Oficina ó cargo nang inspector.*

INSPECCIONAR. a. der. nang *inspección*. Siyasatin at pangasiwáng mahúsay ang anomán.

INSPECTOR, RA. m. y f. Ang kumakalingá at nagsisiyasat nang anomán.

INSPIRACIÓN. f. der. nang *inspirar*. Ang pagsinghot nang hangin at pagpások nitó hangang bága, kung tayo'y humihinga. || met. Pagpúkaw nang Dios sa áting loob. || Pagiisip ó bágay na biglang dumápò sa áting

INS

pagiisip.

INSPIRAR. a. Pukawin; ò gisingin ang loob sa anomán, para ng patapangin, palakasín ang loob, etc. || met. Pukawin; ó liwanagan nang Dios ang pagiisip ó kalooban nino-man. || Singhutín ang hangin sa paghingá, na umabot hangang bága.

INSPIRATIVO, VA. adj. Nakapupukaw nang loob; nagpápata-pang, etc.

INSTANTÁNEO, NEA. adj. Súsumandaí; isang kisapmatá.

INSTANTE. p. a. nang *instar*. m. Sandali, kisapmatá — *al instante*. mod. adv. Agadagad; papdaka. — *Cada instante*. Tuwítuwí; sa báwa't sandali.

INSTIGACIÓN. f. der. nang *instigar*. Paguráli; pagupat.

INSTIGAR. a. Uralian; npatan; sulsolán; ulukin.

INSTILAR. a. Ilagay nang patak-patak; ó ipatak nang untíuntí ang anomán sa ibang bágay. || met. Ipások ó isilid nang dahandahan sa pagiisip ang anomán, na huag maramdaman, para nang isang áral, sulsol, etc.

INSTINTO. m. Ang gawing tagla nang háyop, na humánap nang ikabubuhay at mangílag namán sa kaniyang ikasásamá. || Ang pagkasi nang Espíritu Santo, kung sa pagiisip ang sináabi.

INSTITUCIÓN. f. der. nang *instituir*. Paglalang; pagtatatag; ó pagtatayô nang anomán. || pl. Katipunan nang mangá púnong aral.

INSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Lumalang; kumathá || Itatag; magtatag. || Magtayô; ó magpundar nang anomang *colegio, escuela*, etc. || Mag

INS

túro; umàral. || r. Málagay na púnò, etc. || Mátayò ang anomán.

INSTRUCCIÓN. f. der. nang *instruir*. Pagtutúro; pagáral. || Utos; kautusán.

INSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Turûan; aralan. = (*á alguno*) *de, en, sobre alguna cosa*. Turûan; (ang isá) n ng úkol sa, ó nang anomang bagay. || r. Mátuto; magáral.

INSTRUMENTO. m. Kasangkapan. || Pang; vgr. *INSTRUMENTO aratorio*, PANGSAKA. || for. Kasulatan, ò *escritura* na pangsaksi sa úsap. = *músico*. Instrumento sa pagtugtug nang *música*. = *de viento*. Ang tinúgtug nang bibig; ó hiníhipan. = pl. *neumáticos*. Ang mangá instrumentong *de viento*.

INSUFICIENTE. adj. Dî sapat; kulang; kapós.

INSUFRIBLE. adj. Walang pagtitiis. || Hindî madálitá; dî matiis.

INSULSO, SA. Walang lasa; matabang.

INSULTAR. a. Umalimura, lumáit; magwiká sa kápuwá. || r. Magmurahán; maglailán. || med. Himatayín; mawalán nang díwá.

INSULTO. m. Pagalipustá; pagalimura; pagwiwiká sa kapowá tawo ng katampalasanan. || Paghandulong na biglá sa kápuwá, na walang sabisabí. || med. Paghihimatay; ó dating nang bigláng sakit.

INSUPERABLE. adj. Hindî malalúan; dî madaig.

INTACTO, TA adj. Hindî nahíhipò; dî nasásalang. || Hindî nagágaw || Hindî napagúusapan. || met. Dalísay; walang báhid dumí.

INT

INTEGRAL. adj. filos. Bahaga ó mangá bahaging isinangkap si; paggawá nang isang kabooán. || Ganap.

INTEGRIDAD. f. Kabuoán; pagkalubòs nang isang bagay, na walang anomang kúlang. || met. Ang kalidad nang tawong lubos ang buti, walang interés at mabait. || Ang kadalisan ó kalinisan nang pagkakarugen.

ÍNTEGRO, GRA adj. Ganap; buò; walang kúlang. || Walang interés, mabait, at malinis ang kaugalián.

INTELECCIÓN. f. Pagkáintindí; pagkatalastás.

INTELLECTIVO, VA. adj. Ang mangyáyang umingtindí; ó makabait nang anomán. || s. f. Pangintindí; pangbatid.

INTELLECTUAL. adj. Ang nauukol sa pagiisip; ó sa bait. || *Esphritu*; ó walang katawán.

INTELIGENCIA. f. Bait; pangintindí. || Pagkakilala; pagintindí. || Kahulugán. || Katainuhan sa anomán. || Pagkakàalam; ó pagkakáintindihang lihim nang dalawá katawo ó marami man.

INTELIGENTE. adj. Matalino; matalas ang isip. || May pangintindí. = *en matemáticas*. Matalas sa *matemática*.

INTELIGIBLE. adj. Madaling intindihin. || Malinaw dingín.

INTEMPERIE. f. Ang pagke-destemplado nang panahón; ó nang *humores* nang katawán nang tawo.

INTEMPESTIVO, VA. Walá sa kapanahunan; labás sa panahón.

INTENCIÓN. f. Akálá; tiká.

INTENCIONAL. adj. Tinalagá; sinadyá; inakálá.

INT

INTENTAR. a. Magakalâ; ban-taŋ; pagpilitan; magtŋkâ. || for. Ipa-lagay; sabihin sa *juicio* nang naghâha-bla ang kaniyang *demandâ*. || Tikmân; subukin. = (*un mal*) *â, contra alguno*. Magakalâ; magbantâ, (nang masamá) sa, laban sa sínoman.

INTENTO. m. Akalâ; tŋkâ; ban-tâ || Tungo nang loob.

INTERCADENCIA. f. Pagkawalang tuto nang pamumuhay at ugali nang isâ. || met. Kaguluhân nang tibok nang pulsó. || met. Kasalawahân nang loob.

INTERCALACIÓN. f. der. nŋ *intercalar*. Pagsisingit; pagsasagit.

INTERCALAR. a. Ipagitan; isingit; isaglit. || r. Sumingit.

INTERCEDER. n. Mamagitan; idalangin; ipakiúsap, etc. || Kalarahin ang isâ at nang magkamit nang anomang biyáyâ; ó máligtas sa anomang pangánib ó kasamán. || Mâpagitan; ó másingit ang isang bagay sa ibâ. = *con alguno*. Mamagitan sa kâpowâ. = *por otro*. Ipakiúsap; ipamagitan ang ibâ.

INTERCEPTACIÓN. f. der. nang *interceptar*. Pagkuha nang anomán sa may dalâ, bago dumating sa tala-gang pagdâdalan; paghârang.

INTERCESIÓN. f. der. nang *interceder*. Pagkalarâ; pamamagitan.

INTERCESOR, RA. m. y f. Pin-takasi; taga pamagitan. || adj. Namâ-magitan.

INTERCUTÁNEO, NEA. adj. Ang na sa pagitan nang balat at nang lamán; ó pagitan nang lamán at balat. Kaugallang sabihin ukol sa *humores*.

INTERDECIR. a. irreg. como *con-*

INT

tradecir. Ipagbâwai; ibâwal.

INTERÉS. m. Pakinâbang; túbô. || Imbot; hangad. || Halagang sarili nang bawat isang bagay. || Hilig nang kalooban sa anomang nakahâhalina nang púsô nang isâ. || pl. Kayamanan; ó mangâ pagaári.

INTERESADO, DA. p. p. nang *interesar*, y adj. Ang lumálakad ó nagnámasakit nang anomán. || Mapagnasâ; ó mapagimbot nang hindi kaniyâ.

INTERESAR. n. Samantalahin; kumuhang, pakinâbang sa anomán. || Makinâbang. || a. Isamá ang isâ sa anomang hanaphûhay. || Hikayatin, ó lamuyutin; iudiok. || r. Mâsok, ó makisamá sa anomang *negocio*. || Magma-sákit. || Magpumilit. = *con alguno*. Mamagitan; magmasákit sa kâpowâ = *por el pobre*. Ipagmasákit ang dukhâ = *en algún negocio*. Sumamá sa isang *negocio*.

INTERIN. m. Pagkáinterino. || adv. t. Hangang dŋ. || Samantálang.

INTERIOR. adj. Loob; kâlooblooban; kaibuturân. || Nâunkol sa kâlooban. || m. Ang kalooban nang tawo.

INTERJECCIÓN. f. gram. Isang bahagi nang *gramática*, na gámit sa pagsasaysay nang dináramdam na anomán nang áting loob, sa pamagitan nang isang katagâng wíká, paŋa nang ay, ah, bah, oh, etc.

INTERLINEAL. adj. Ang isinûsulat sa pagitan nang dalawang talâtâ ó *renglón*.

INTERLUNIO. m. *astron.* Ang pagkamatay nang buân; ó ang panahong walâ siyang liwánag.

INTERMEDIAR. n. Mâpagitan. || met. Mamagitan.

INT

INTERMEDIO, DIA. adj. Na sa pagitan. || *Namámagitan.* || m. Pagitan; *ngíngí.* || Ang sayaw, tugtog ng *música*, etc., na ginágawâ sa pagitan nang mangá *acto* nang isang *comedia*. || Bawa't isá nang pagpapahingá, na, ang telong malakí nang komedíahan ay inihúhulog muna.

INTERMINABLE. adj. Walang katapusán; ó walang hangán.

INTERMISIÓN. f. der. nang *intermitir*. Humpay; likat; pagkáh ntó nang anomán.

INTERMITENCIA. f. m. d. Pagtabàn nang lagnat; ó nang ibang sakit, na tátaha't bábalik ulí.

INTERMITENTE. p. a nang *intermitir*, y adj. Tátahan at muling bábalik na súsulong.

INTERMITIR. a. Itahán nang di lubhang maluat ang anomán. || Humpayán, itigil at sakâ muling ipatúloy. || r. Máhintô muna.

INTERNACIÓN. f. der. nang *internar*. Pagpapaloob. || Pagpások.

INTERNAR. a. Ipások; ipaloob. || n. y r. Mások; paloob. || r. met. Tarukín ang kalooban ó lihim nang ibâ; ó ang anomang ibig máaman na hindi natátahô.

INTERNO, NA. adj. Na sa loob. || Nauukol sa loob ó sa kalooban.

INTERPOLAR. a. Isalit; isngít. || Ihintô; ó ipahingang sandali ang paggawâ nang anomán at sakâ ipatúloy. || r. Masingít; mapasok ang isang bágay sa ibâ.

INTERPONER. a. irreg. como *poner*. Isalit ang ibang bágay sa ibâ. || Isipit. || Ipagitan. || Lagyàn nang anomán ang pagitan nang ilang bágay. || met. Pakalará; paampón; papámag-

INT

itanin. || for. *Umapelar.* = *por otro*. Ipamagitan ang itâ. || r. Mamagitan. || *Pagitiâ.* = *entre los contendientes*. Pagitnâ sa mangá nagtatalo ó nagáaway.

INTERPRETAR. a. Saysayin ang kahulugán nang anomán. || Arin ó intindihin nang mabuti ó masamá ang anomang salitâ ò kilos. = *del griego al latín*. Saysayin ang anomang nakasulat sa wikang griego na ihúlog sa latin. = *de hebreo en castellano*. Saysaying hangûin sa hebreo at ilagay sa kastitâ.

INTERPRETE. com. Dalubasâ, ó *interprete*. || met. Alinmang bágay na nagsisi bing magpakilala nang na sa kalooban nang isâ.

INTERREGNO. m. Panahóng walang hari ang isang kaharián.

INTERROGACIÓN. f. der. ng *interrogar*. Tanong. || Ang *signo* ng *ortografia* na ginagamit sa pagsusulat nang tanong; sa pamulâ nang tanong ay (¿), at sa katapusán ay itó (?).

INTERROGAR. a. Tumanong.

INTERROGATORIO. m. for. Mangá tanong; ó pagtatanong na ginágawâ sa may sala, ó sa mangá saksi, ó sa sinomang kahálô sa úsap na pinagásalitaan.

INTERRUMPIR. a. Abalihin; sansalâin ang anomán. || Ihintô ang anomán. || r. Máhintô; maabala, mabalatong.

INTERSECARSE. a. geom. Magkákuros ang dalawang guhit.

INTERSECCIÓN. f. geom. Lugar na pinagkakakurusan nang dalawang guhit; ò ang guhit na ipinagkakahatî nang isang *cuerpo* ó ng anomán.

INT

INTERSTICIO. m. Pagitan ng dalawang anomán; ó nang dalawang bahagi nang isang bágay. || Pagitan nang panahón.

INTERVALO. m. Ang pagitan. || Aguat nang panahón.

INTERVENIR. n. irreg. como *venir*. Mamagitan. || Makialam. || a. Aagáan; tanuran ang anomán at ng gawing mahúsay. = *en un negocio*. Makialam sa isang *negocio*. = *por alguno*. Ipamagitan ang sínoman.

INTESTADO. DA. adj. Ang nangatay na walang *testamento*.

INTESTINO. NA. adj. Na sa loob. || m. anat. Bituka.

INTIMA. f. Bála; tángá; ó pagtatángá.

INTIMACIÓN. f. der. nang *intimar*. Pagbabála; pagtatángá.

INTIMAR. a. Ibanalá; ipaháyag ang anomán. || r. Mások; sumilid sa loob. || Magkàgiliwan; makipagábigan.

INTIMIDAD. f. Pagábigang mahigpit.

INTIMIDAR. a. Takutin; manákot. || r. Matákot.

INTIMO. MA. adj. Kaibuturan; kaoban. Sinásabi naman sa pagábigan lubhang mahigpit; at sa kaibigang kinábubuhusan at kinápalagyan nang loob.

INTITULAR. a. Lagyan nang ngalan ang anomán. Ginagamit namang parang *reciproco*.

INTOLERABLE. adj. Hindi madálitá; di matiís. || Hind maparáraan.

INTRAMUROS. mod. adv. Loob nang isang *ciudad*, *villa*, ó lugal.

INTRANSITABLE. adj. Lugal na di madaanan.

INTRANSITADO. DA. adj. Lu

INT

gal na hindi dinádaanan.

INTRASMUTABLE. adj. Hindi nagíiba; di nagbábago.

INTRATABLE. adj. Hindi mákasundó. || Hindi madaanan. || met. Masúngit; pagahagahasá.

INTREPIDEZ. f. Katapangan; kabuoán nang loob sa pangánib. || Sadyang kapangáhasan; ó kawalang lingóng likod.

INTRÉPIDO. DA. adj. Matápang; walang gúlat. Karaniwang sabihin sa walang lingóng likod; ó walang pagwawári sa ginágawá ó sinásalita. || Pangahás; madalúhong.

INTRIGA. f. Gawang pailalim; enredos; lalang.

INTRIGANTE. p. a. nang *intrigar*, adj. y m. y f. Ang mapagpailalim; mapagenredos; mapanitsit.

INTRIGAR. n. Magpailalim; magenredos; manitsit.

INTRINCACIÓN. f. der. nang *intrincar*. Pagkagusot; pagkakásuot-suot; pagkaguló.

INTRINCAR. a. Guluhin; gusutín ang anomán. || met. Palabutin; ó guluhin ang hánay nang isang salita. || r. Magusot; maguló.

INTRINSECO. CA. adj. Loob; ó kálooblooban; sailing kaugaián ó kabagayan.

INTRODUCCIÓN. f. der. nang *introducir*. Pagpások; pagpapaloob, || met. Pasimulá; ó *prólogo* nang libró ó nang anomán. || Pagpások nang anomang kaugaliang nábabago.

INTRODUCIR. a. irreg. como *conducir*. Ipások; magpások ó papasukin ang anomán sa isang lugal; isulat sa librong tandaan ang anomang tinangap. || a. Palagyan nang

INU

pamulâ ó *introducción*. || Ugaliin ang anomán. || r. Mások; manghimások. || Makisalamúhâ. || Tumaintim; tumabâs. || Makitalamítam. = *á consejero*. Manghimasok na tagapagpayo. = *con los que mandan*. Makisalamúhâ sa mangá nagtutos ó namámahalâ = *en, por alguna parte*. Mások; paloob sa isang lugal na alinmán. = *entre las filas*. Mások sa hánay ó hilera.

INTROITO. m. Pamulâ nang isang bagay. || Mulâ ó pasimulâ ng mîsa.

INTUICIÓN. Wári || f. teol. pagkakita at pagkakilalang malinaw sa Dios. || filos. Ang pagkakilalang lubhang malinaw sa anomán, na parang nakikita.

INTUITIVO. VA. adj. Ang ná uúkol sa pagkakilalang malinaw sa Dios ó sa anomang bagay. || Sarili ó náuúkol sa wári.

INUNDACIÓN. f. der. nang *inundar*. Paglubog nang lúpâ sa bahâ. || Pagápaw; paglánap nang tubig. || met. Labis na kasaganaán ng anomán.

INÚTIL. adj. Walang kabuluhan. || Walang kaya, etc. = *para caudillo*. Walang kayang mamúnô.

INVADEABLE. adj. Hindi matawiran; ò di matawid.

INVADIR. a. Looban; dahasin; salakayin; pasuking pilit ang alinmang lugal. || met. Pasukin; pakialamán ang sakop nang ibâ.

INVÁLIDO, DA. adj. Mahínâ: salantâ. Karaniwang sabihin sa sundalong matandâ ò baldado. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || m. pl. Ang sinásahod nang mangâ sundalong retirado sa pagkainútil.

INV

INVARIABLE. adj. Hindi nag-iiba, ó di nagbábag; hindi malibâ; ó di mabábag.

INVASIÓN. f. der. nang *invadir*. Pagloob; pagsalakay.

INVASOR. RA. m. y f. Ang nangloob. ò sumalakay.

INVECTIVA. f. Salitang masaklap at mariin na laban sa isang tawo, ò sa anomán. || Láit; pagmura.

INVENCIBLE. adj. Di masahô; di madaig.

INVENCIÓN. f. der. nang *inventar*. Adhikâ; lalang. || Dáyâ. || Kathâ.

INVENCIONERO. RA. m. y f. nang *invención*. Mapaglalang. || Magdaráyâ. || Makathâ.

INVENTARIAR. a. Sulatin, ó gawin ang *inventario*. || Ilagay; ipások sa *inventario* ang anomán. || met. Salaysayin ang mangá gawâ at kilos na katuâ nang sinomán.

INVENTARIO. m. Listahan nang mangá pagári, at ibâ pang mangá bagay, na, nárarapat sa isang tawo ò sa isang kapisanan, na bukod-bukod at mahúsay ang pagkálista.

INVERISÍMIL. adj. Walang bakâs katotohanan; maláyô sa katotohanan.

INVERNADA. f. der. nang *invierno*. Ang panahon nang *invierno*, ò panahong namúmuo sa lamig ang tubig.

INVERNADERO. m. der. nang *invierno*. Táhanan kung panahon nang *invierno*.

INVERNAR. n. irreg. como *acertar*. Magparaán nang *invierno* sa isang lugal, ó doon mag*invierno*. || Magdaán ang panahon nang *invierno*, ne ito'y ang taglamig at panahong na-

INV

mumuô ang túbìg sa mangá lúpang na sa sábalasan. || mil. Magsiowi ang tropa sa talagang kuartel nang *invierno*.

INVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Guluhin ó pagligawin ang hánay nang anomán. || Gugulin sa.

INVESTIGAR. a. Pagpilitang palitawin ó siyasatin ang anomán.

INVESTIR. a. irreg. como *pedir*. Bigyán nang kapangyarihan lakás, etc.

INVETERARSE. r. Tumandá; malúmâ. || Manatili sa dating lagay hangang sa tumandá ó malúmâ.

INVICTO, TA. adj. Hindî matalo; ó towî na'y mánanalo.

INVIOLABLE. adj. Ang hindi dapat paslangin ni salangin. || Ang dapat igalang. || Buô; walang sirá.

INVOLADO, DA. adj. Boô; ganap; malinis; hindî natútinag.

INVISIBLE adj. Ang hindî mákita, dáhil sa kalitán, ó talagang hindî maabot nang tingin; ó dahíl sa may tagibúlag, para nang mangá espíritu.

INVOCACIÓN. f. der. nan *invocar*. Pagtawag; paghingí nang túlong.

INVOCAR. a. Tumíwag; ó dumalangin na humingí nang túlong; paampón. || Tawagin; salitín ang ngalan.

INVOLUNTARIAMENTE. adv. m. Napilitan; hindi gustó. || Dì tinaglá. || Dì kinúsâ.

INVOLUNTARIO, RIA adj. Hindî kúsâ; hindî gustó. || Náialaban sa kalooban.

IR. n. irreg ger. *yendo*: p. p. *ido*: pres. ind. *voy*; *vas*; *va*; *vamos*; *vais*; *van*: pref. *fui*; *fuiste*; *fué*; *fuimos*; *fuis*.

IR

teis; *fueron*: imperat. *ve tú*; *vaya el*; *vayamos* nosotros; *id vosotros*; *vayan* ellos: subj. pres. *vaya*; *vayas*; *vaya*, *vayamos*, *vayais*; *vayan*: imperf. *fuera*; *iría*; *fuese*: fut. *fuere*; *fueres*; *fuere*; etc. Yumáo; humayo; lumákad. || Dumayo. || Paroón; tumungo sa ibang lugal. Gámit namang parang *recíproco*.

|| Pumustá; tumayá: v. gr. *VAN diez á que sucedió tal cosa*; *NÁPUPUSTA*, ó *PUSTÁ ang sampuô na nangyari ang gayóng bagay*. || Mangháwak; ó mangápít: v. gr. *en eso va la vida á la honra á fulano, diyán NANGHÁHA-WAK* ó *NANGÁNGAPIT ang buhay ó puri ni fulano*. || Patungo; patumpà, at niwíwiká: *este camino va á tal parte, ang daang ito'y PATUŊGO sa gayong lugal*. || Kung kasama nang ibang salitá ay nagsásaysay nang paraán nang paglákad, ó kung paano ang paglákad; para nang *IR á caballo, mangabayo*; *IR á pié, maglakad*; *IR bien, mabuti ang lakad*, etc. || Kung kasama nan *preposicion* *CON* ang kahuluga'y taglayin, ó dalá ang kahulugang sinásabi nang nombre; at niwíwika: *IR con miedo, LUMÁKAD na may dalang takot*, ó *LUMÁKAD na natatakot*; *IR con cuidado, magtingat*, etc. etc. = *á hácia Bulakán*. Tumungo; paroón sa, sa may Bulakán. = *bajo custodia*. Lumákad na may kasamang bantay ó tánod. = *con su padre*. Lumákad na kasama nang kaniyang ama; mákaayon nang kaniyang amá. = *contra alguno*. Usigin; ó kontra hin ang sinoman. = *de un lado á otro*. Magpakabikábilâ. = *en carruage*. Magkarruage. = *entre bayonetas*. Lumákad na nabábakod ng sundalong sandatahán nang baril na may ba-

IRA

yoneta. = *para viejo*. Patungo sa kandaan ó sa pagtanda = *por pan*. Kumaón; paroong kumuha nang tinapay. = *sobre alguno*. Sundan ang isa na huag hiwalayan nang matá. || r. Mamatay; maghingaló. || Umalis; humayo. || Tumalas; tumuló; v. gr. *el agua ó vino se va, ang tubig ó alak ay tumátalas ó tumútulo; el vaso se va, ang vaso ay tumátalas*. || Mádulas, v. gr. *IRSE los piés, MÁDULAS ang paá*. || Masáyod; maúbos ang anomán. || Mágawak; mapunit ang damit; ma'umâ. || Má-utot; ò mátae nang walang málay. = *de la mano*. Mabitiwan; humag pós sa kamay. = *á uno la mano*. Lumálô sa pagbibigay ó sa pagsasan- kap nang anomán = *con la corriente*. Umalulós sa agos: huag sumalang- sang sa kanginoman; makibágay. = *de copas*. met. fam. Umutot; ó má-utot. = *de la memoria*. Malimutan. = *de la boca*. Másabi; makabitiw nang salitang di dapat.

IRA. f. Gálit; poot. || Násang mang- higanti. || met. Ang bagsik; bangís ó sasal nang mangá *elemento*.

IRACUNDO, DA. adj. der. nang *ira*. Magagalitin.

IRASCIBLE. adj. der. nang *ira*. Ang nauukol sa gálit. || Ang maga- galitin, masungit.

IRIS. m. Bahaghári; balangaw. || met. Ang namámagitang nagpapayo sa nagkákagalit, at nang inagká- sundò.

IRONÍA. f. poét. Tuyá. || Palib- hasá.

IRÓNICO, CA. adj. der. nang *ironía*. May lamáng tuyá ò kapalib- hasaan. || Mapanuyá.

IRE

IRRACIONAL. adj. Walá, ó sa- lat sa katowiran, para nang háyop. || Ang násasalansang sa matowid, ó labás sa katowiran. || arit. y geom. Ang walang súkat ó bílang.

IRRADIAR. a. Magsábog ng li- wánag ang isang bagay sa ibá, para nang araw na nagsásabog nang ka- niyang liwinag sa lupá at sa ibang *planetas*. || Magningning.

IRREDIMIBLE. adj. Ang hindi mangyaring matubòs.

IRREFLEXIÓN. f. Di pagwa- wariwari; ó kakulangin nang pagwa- wari.

IRRELIGIOSO, SA. adj. Kúlang sa pagganap sa katunkulang binya- gan || Ang nálalabin sa pagkabin- yagan ò sa *religion*.

IRREMISIBLE. adj. Hindi mai- patáwad; ó walang kipaawán. || met. Lubhang kailangan.

IRRESISTIBLE. adj. Hindi mang- yaring sowain; di mapaglabanan. || Di madaig.

IRRESUELTO, TA. adj. Wa lang pasiyá; urongsulong.

IRREVERENCIA. f. Kawalan nang gilang, ó hindi paggálang. || Ang nálalaban sa karampátang pag- gálang.

IRREVERENTE. adj. Walang gálang. || Laban sa kagalangan.

IRREVOCABLE. adj. Hindi ma- babago; di ma'urungan; di mapawá- walang kabulahan.

IRRISIBLE. adj. Katawataw; dapat ikátawa; nakátatawa.

IRRISIÓN. f. Biró; libak; oyam; paghamak; etc. || Hílat matá.

IRRISORIO, RIA. adj. Naká- tatawa at nakaháhalinang biruin.

IRR

IRRITAR. a. Pagalitín. || Pawalang halagá ang anomán. || r. Magálit.

IRUPCIÓN. f. Biglang paglûsob na walang anoanó nang mangá kaáway. || met. Biglang pangyayari nang anomang bágay, na walang abogabog, at sagánâ nang dumatal, para nang pagputok nang *volcán* na masagánang apoy, *azufre*, at batong nagbábaga, at tubig na kumúkulô ang ibinibuga.

ISLA. f. Pulô; ó lupang nallibid magkabikábilâ nang dagat ó ilog. || met. Isang báhay; ó katipunan ng mangá báhay, na nalilibil nang daan sa lahat nang lugar.

ISLEÑO, ÑA. adj der. nang *isla*.

ISL

Tagapulô at ang náunkol sa pulô. ISLOTE. m. der. nang *isla*. Pulông muntí at malinis, na walang anomang káhay. || Batong malakí at mataás, na, nakapulô sa dagat.

IZAR. a. naut. Batakin sa libid ang anomán at nang máiadlad sa tuktok nang tagdán ó *palo*.

IZQUIERDA. f. Kaliwâ.—*A la izquierda, por la izquierda, sobre la izquierda*. Sa dakong kaliwâ.

IZQUIERDEAR. n. met. Lumihís sa iniúutos nang katowiran at nang kabàitan. || Pumuntá sa masamá.

IZQUIERDO, DA. adj. Dakong kaliwâ. || Kaliwâ. Sinásabi rin namán sa háyop na kung tumakbó ay papiki.

J

JABALÍ. m. Báboy damóng laki.

JABALINA. f. der. nang *jabali*. Báboy damóng babayi.

JABATO. m. Ang biik nang báboy damó; bálaw.

JABÓN. m. Sabón.

JABONADO. der. nang *jabón*. p. nang *jabonar*, y m. Pagsasabón. Ang damit na puti, lálô na ang maninipís na sinásabon, ó nasabón na-

JABONADURA. f. der. nang *jabonar*. Pagsasabón. || pl. Pinagsabunán,

JABONAR. a. Sabunin. || met. y fam. Tratuhin sa salita ang sino-man nang masamá; batilin nang masaklap na sabi.

JABONCILLO. m. dim. nang *jabón*. Sabong mabangó: tinátawag namang *jabón de olor*.

JABONERA. f. der. nang *jabón*. Kahuelang lalagyán nang sabong panglinis nang kamay, etc. || Babaying nagtítinda nang sabón.

JABONERÍA. f. der. nang *jabón*. Ang pinagtítindahan; ó pinaggaga-

wan nang sabón.

JABONERO. m. der. nang *jabón*. Magsasabón.

JACTANCIA. f. Pamansá; ó pamamansag. || Kayabangan.

JACTANCIOSO, SA. adj. Mipamansá; maparangalan. || Mapaghangin.

JACTARSE. r. Mamansá; ò mamansag. || Maghangin. = *de noble*. Mamansang mahal na tawo.

JACULATORIA. f. Panalanging maikli at maningas.

JADEAR. n. Humingal; humangos.

JADEO, m. Hinga; ó paghingal.

JAEZ. m. Lahat nang pamuting ilinalagay sa kabayo at nang uminam, para nang pamuting sintas na ilinalagay sa kiling, etc. pag malaking pista, kayá ang tawag ay *medio jaez*, kung kalahati lámang nang kiling ang tirintás. || met. Kalidad nang anomang bagay.

JALEAR. a. Ipahuyá; ó magpahuyá. || Pasiglahin ang nagsásayaw, na

JAM

pagakpakán nang kamay. || r. Umi-
kitíkit nang mahúsay sa pagsasayaw;
sumayaw nang *jaleo*.

JAMÁS. adv. t. Kailán man.
Kung kasama nang mangá adver-
biong *nunca* at *siempre* ay nagbí-
bigay nang lalong lakás sa pangu-
ngúsap, v. gr: *nunca jamás, kailán*
ma'y hindi, etc.

JAMERDANA. f. Ang lugal na
tapunán nang mangá duming hinà-
hangô sa tiyán ó sa bituka nang
mangá háyop na pinápatáy sa *ma-
tadero*.

JAMERDAR a. irreg. como *acer-
tar*. Linisin ang mangí bituka at
lamang loob nang mangá háyop na
para nang baka, kalabaw, báboy, etc.
|| met. Linisin, ó hugasan nang má-
dalian.

JAMONA. s. y adj. na sa feme-
nino lámang ginágamit at ang ka-
huluga'y: babaying lampa's na sa ka-
bataán; nguni't hindi namán matandá
pa, at mataás at malakí ang kata-
wán.

JAQUE m. Palálô ó mapagmata-
pang ay duag. || i. terj. na sinásalitá sa
kápowá at nang lumihis ó lumayô.
|| l. ansé sa larong *ajedrez*.

JAQUECA. f. Malaking sakit nang
ulo, na karaniwang kalahati lámang
ang sumásakit.

JARANA. f. Ingay; kaguluhán. ||
Bircán, kátowaang may káingayan.

JARANEAR. n. Magingay; ó
maghsiyawan. || Magkátowaan.

JARANERO, RA. adj. Mapag-
harana. || Masayá; mapagpatawá.

JARCIA. f. Bágay na samotsámot,
na talagang tinipon at iniúukol sa
anomán. || naút. Ang mangá lúbid nang

JAR

isang daong. Karaniwang plural kun
gamitin. || Ang kapisanan nang mangá
kasangkapan sa pangigisdá.

JARDÍN m. Hálamang aliwan.
|| Sa mangá sasakyán ay ang *común*
ó pánabihan. || Ang mansá nang ba-
tong esmeralda.

JARDINERO, RA. m. y f. ng
jardín. Maghahalamán.

JARREAR. m. fam. Kumadlô;
ó sumálok na madalás nang túbig
ó álak, na saro ang gamitin. || Mag-
pakasandat nang álak.

JARRERO. m. der. nang *jarro*.
Magsasaró. || Ang nagálagá nang tú-
big ó álak na nakasilid sa saro.

JARRETE, m. Alakalakán nang
paá nang háyop.

JARRICO, LLO, TO. m. dim.
nang *jarro*. Maliit na saro.

JARRO. m. Saro.

JARRÓN. m. aum. nang *jarro*.
Sarong malakí.

JASPEAR. a. Lagyán, ó pintahán
nang *jaspe*.

JAULA. f. Kúlungan nang ma-
ngá ibon ó nang mangá ulol; *jáula*.

JAYÁN, NA. m. y f. Tawong
mataás, malakí at lubhang malakás.

JAZMÍN. m. Jazmín.

JEFE, FA. m. y f. Púnô.

JEMAI. adj. der. nang *jeme*. Sang-
tumúro ó singhabâ nang sangtumúro.

JEME. m. Tumúro; ó hábâ nitô.
|| fam. Ang mukhá nang babayi,
at sinásabi, *may mabuting PAGMU-
MUKHÁ, tiene buen JEME*, etc.: kaha-
lagá, namán nang salitang PALMITO.

JENGIBRE. m. bot. Luya.

JERGÓN. m. Pundang malakí na
parang *olchon*, at punô nang giniikan;
pinagpatlán nang papel, etc. na gi-

JER

nágawang hihigán. || met. Damit na masamá ang pagkagawâ at hindi lápat. || met. Táwong matabâ at mabágal. || fam. Tiyán.

JERIGONZA. f. Bágay na malábo, gusot at mahirap intindihin. || Kilos, ó anyô na kaibâ at pángit.

JERINGA. f. Labatiba; hiringá. || met. y fam. Pagpilit; ó pagtútol, na nakayáyamot.

JERINGAR a. Labatibahin; hiringahín. || met. y fam. Makayamot sa kaulitan. || Ipahámak ang kápowâ. || r. Maglabatiba. || Mayamot. || Mápahamak.

JESUSEAR. n. der. nang *Jesús*. Ulitlitín ang wikáng Jesús; ó mag jejesús.

JETA. f. Labí at ngúsong makapal.

JETUDO, DA. adj. der. nang *jeta*. Labián; ó ngusu. n. || met. Nakasimángot; nakumúngot.

JIBA. f. Kahukutân; kakubâan. || met. y fam. Kagápitan; gálit; yamot; at sinásabi: *Fulano me ha hecho una JIBA, ako'y GINIPIT ò PINAGÁLIT ni Fulano.*

JIBADO, DA. adj. der. nang *jiba*, y

JIBOSO, SA. adj. dir. nang *jiba*. Kúbâ.

JÍCARA f. Tasa na inuman nang sikulate.

JICARAZO. f. der. nang *jicara*. Kasukabang pagpapainom nang lason.

JIFERÍA. f. der. nang *jifero*. Opisyon mamamatay nang baka, báboy, etc.

JIFERO, RA. adj. Ang náuukol sa *matadero*, ó sa pitayan nang há-

JOR

yop; at ginagamit namang ang kahuluga'y *marumi, salahlá*. || s. m. Ang kámpit, gúlok, pisaw, na pamatay at panglaplap nang baka, báboy, etc. || Mámamatay nang baka, etc.

JIGOTE. m. Pagkáing tinadtad, para nang dinuguán, etc.

JIMENZAR. a. irreg. como *acertar*. Lagasin ang bungang tuyô nang *lino* ó *cañamo*, sa pálo nang káhay ò pukol nang batò.

JOCOSIDAD. f. Kasáyahan, at pagkamapagpatawâ.

JOCOSO, SA. adj. Masayá at mapagsisté; nakátatawa.

JORNADA. f. Ang nalálakaran sa maghapon nang isang nagbibiahe. || Ang paglalakad; ó pagbibiahe, bagaman lumampás sa isang áraw. || Paglalakad nang mangá sundalo na patungo sa pakikidigmâ || met. Ang panahón nang búhay nang tawo, at ang pagpinaw namán nang kálulowa sa búhay na itò.

JORNAL m. Upa sa maghapon nang nagáaraw. = *í jornal*. mod. adv. Araw; ú upang araw.

JORNALERO. m. der. nang *jornal*. Magaaraw; upahán nang araw; manunulong.

JOROBÁ. f. Kakubâan. || met. y fam. Kadiwarâan at pagabalang nakayáyamot.

JOROBADO, DA. s. y adj. der. nang *joroba*. Bukot; kúbâ.

JOROBAR. a. fam. Yumamot; makamuhí sa malabis na kaulitan. || Gawín nang di maínamang kápowâ.

JÓVEN. adj. Binátâ; bagongtawo; dalaga. || Ang na sa edad na labing ápat hangang dalawang puót isang taon. Ginagamit namang parang *sus-*

JOY

tantivo.

JOVIAL. adj. Masayá ang ugáli at maámong loob.

JOVIALIDAD. f. der. nang *joyal*. Kasáyahan nang ugáli at kaamóng loob.

JOYA. f. Hiyás: ó gintô man at pilak na lubhang mahalagà at magandá ang pagkáyari, at may engasteng mahahalagang bató. || Ang premiong ibiníbigay sa kaliksihán at talas. || pl. Ang boong hiyás, pamuti at pananamit nang isang babayi, lálô sa pagpanáog sa bahay kung ikákasal.

JOYANTE. adj. Habing sutlá na lubhang pino at makintab.

JOYEL. m. der. nang *joya*. Hiyás na muntí, na kung minsá'y waliang bató.

JOYERÍA. f. der. nang *joya*. Tinbahan nang mangá hiyas at ibá pang pamuti. || Platería.

JOYERO. m. der. nang *joya*. Ang nagtítinda nang hiyás. || Platero.

JUBILACION. f. der. nang *jubililar*. || Sueldo nang pagkaretirado; pagtanggap nang retiro.

JUBILAR. a. Bigyán nang *jubilación*. || met. Itabi; iligpit ang anomang bagay na hindi na magámit = *del empleo*. Bigyán nang *jubilación* sa katungkulan. || r. Magtamó, ó magkamit nang *jubilación*.

JUBILEO. m. *Indulgencia*; ó patáwad na lubòs, na ipinagkákaloob nang Papa sa lahat nang kristiano, sa manakánakang panahón, at pagkakailangan.

JÚBILO. m. Towá; galak; sayá; ó kasáyahan.

JUDAISMO. m. der. nang *judío*.

JUD

Ang *religiòn* nang mangà judío.

JUDIADA. f. der. nang *judío*. Kabangisán. || Malabis na pagtutubô.

JUDICATURA. f. Katungkulang humátol; paghátol. || Karapatán ó katungkulan nang *Juez* at panahong ipinaglúluat, ó nilakaran sa gayong katungkulan.

JUDÍO, DIA. adj. der. nang *judío*. Ang náuukol sa mangà judío.

|| m. y f. Tawong tubô sa Judea.

|| Ang sumusunod sa lúmang ley. || Wí kang panglâit at pangalimura, na kaisá nang salitâ nating *háyo*, *aso*, etc. || met. Mapagpatubô.

JUEGO. m. Paglilibang; paglalarô.

|| Larô. || Sugál. || Kapisanan nang mabubúting *carta* sa sugál. || Kabilangan nang madlang bagay, na natagkakaayosayos sa kanilang sarili, para nang *juego* nang libro, *juego* nang alahas, etc.

JUEZ. m. Ang may kapangyarihang humátol. || Hukom.

JUGADA. f. Paglalarô. || met. Bíró. Ó agláhi sa hindi dápat aglahin.

JUGADOR, RA. m. y f. Ang naglalarô; ó nagsusugal. || Palasugal. | Ang may tánging liksi at lubhang malinis sa pagsusugal.

JUGAR. a. irreg. pres. ind. yo *juego*; tú *juegas*; él *juega*; ellos *juegan*; imperat. *juega* tú; *juega* él; *juegen* ellos; subj. prest. *juege*; *jueges*; *juege*; *juegen*; Maglarô; ilarô; magaliw. || Matalo sa larô: v. gr. *Fulano* HA JUGADO cuando tenia, IPI-NATALO SA LARÔ ni *Fulano* ang lahat niyang *paga*drâ. || Pagalawín; ó gamitin ang alinmang lugal nang katawán. = *los naipes*. Magsugal; maglarô nang baraha. = *al gallo*. Mag-

JUG

sábong. = (*unos*) *con otros*. Mangag-susugal; mangaglarô nang baraha. = *de manos*. Magbirô nang kamay. || n. Maglilikit; maggalaw. || Magbirô. || Maglarô. — *Jugar con*. Paglaruán.

JUGLAR. adj. der. nang *juego*. Ang náuukol sa paglalarô. || s. m. Ang mapagbirô at mapaglarô nang masamá sa kápowâ.

JUGLARESA. f. der. nang *juego*. Babaying mapaglarô nang masamá.

JUGO. m. Katás. || met. Ang mahalagá; ò pinaká may kabuluhán ng anomán.

JUGOSO, SA. adj. der. nang *juego*. May katás. || met. Makatás; masustancia.

JUGUETE. m. der. nang *juego*. Laruán; ayamén. || Bírô; agláhi.

JUGUETEAR. n. der. nang *juego*. Maglarô; maglibang; maglilikit.

JUGUETÓN, NA. adj. sum. ng *juego*. Mapaglarô; magalaw.

JUICIO. m. Bait. || Pasiyá. || Kabáitan; kalinawan nang bait. = *final*. Paghuhukom sa sangkatawohán.

JUICIOSO, SA. adj. der. nang *juicio*. Mabait. || Gawang mabait.

JULIO. m. Ikapitong buan nang taón.

JUMENTO. m. Háyop na pangkabayo; ito'y hindi tubô dito. || met. Ang tawong mangmang at masamá.

JUNIO. m. Ikaánim na buan nang taón.

JUNTA. f. Pagpupulong: *junta*. || Katipunan. || Ang pagkakalakip nang dalawá ó maraming bagay.

JUNTAMENTE. adv. m. Kasama; sampón; patí. || adv. t. Kasabay.

JUNTAR. a. Pagpisanin; tipunin;

JUN

ò ipunin. || Pagagapayin. = (*alguna cosa*) *á, con otra*. Ipisan; ó iagápay (ang anomán) sa ibâ. || r. Magtitipón; magsamasama. || Magagápay; magkatnig. || Lumahok. || Magdátig; maglankap. || Pumisan. || Makiapid; sumiping ang lalaki sa babayi. || Magbuig sa unan.

JUNTILLAS. (*A pié*) loc. fam. Pantay paá; ó sabay ang paá na magkadaiti. = *ó á pié juntillo*. met. Buong pagmamatigás; lubos na pagpipilit, bagaman malí ang itinútutol.

JUNTO, TA. p. p. irreg nang *juntar*. adj. Nagkakapisan; kalapit. || adv. m. Paninsan; kasabay. || Kasama; malápit.

JUNTURA. f. Sugpong; ó pinagsungpangán; sámib.

JURAMENTAR. a. Papanumpain. || r. Mapilitang manumpâ. || Manumpâ.

JURAMENTO. m. Panunumpâ. || Sumpâ.

JURAR. a. Panumpaán. || Quilanlín ang isang Hári; ó kumilala sa Hári, na kalàkip ang panunumpang magtátapat at maglilinkod sa kaniyá. = *de hacer ó no hacer alguna cosa*. Panumpaang gágawin ó hindi ang anomán = *en vano*. Manumpâ sa di kailangan, ó di tutoó. = *por su nombre*. Panumpaán sa ngálan niyá. = *Jurársela ó jurárselas á alguno*. Ipangákong manhihiganti sa kápowâ, etc. || r. Manumpâ.

JURISDICCIÓN. f. Kapangyarihang makapamahálâ, magutes at humáto. || Nasásakupang lugal ó *provincia*. || Ang kapangyarihan nang anomán sa ibâ.

JURISDICCIONAL. adj. Ang

JUS

náuukol sa *jurisdictiòn*.

JUSTAR. m. Lumaban; makipag-hámok sa isang torneo.

JUSTICIA. f. Kabáitang humíhikayat na ibigay sa bawá't isá ang talagang kaníyá. || Katowírang pagbibigay sa isa't isá nang kaníkaniya.

|| Katowiran. || Kapisanan nang lahat nang kabáinalan. || Parusa; ó kaparusahang hayag.

JUSTICIERO, RA. m. y f. ng *justicia*. Ang gumágawâ ó nagpápagawâ nang tungtong sa pagkáhustisia. || Ang mabagsik magparusa.

JUSTIFICACIÓN. f. der. nang *justificar*. Katapatán; pagkáayos sa matowid. || Pagpapatotoó. || Katotohá-nang ipinaníniwalá sa anomán.

JUSTIPRECIAR. a. Halagahán; tasahan nang karampatan.

JUSTIPRECIO. m. Halagá; katasahang karampatan.

JUSTO, TA. adj. Ang gumága-wâ nang tapat at ayon sa katowi-

JUZ

ran. || Tapat ò náaayon sa katowiran. || Ang nabúbuhay nang lubòs na pagsunod sa utos nang Dios. || Hustó; walang kúlang. || s. m. y f. Banal.

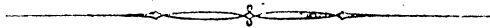
JUVENIL. adj. Ang náuukol sa kabatâan; ó pagkabinatâ.

JUVENTUD. f. Kabatâan; ó edad na dalawang può at limá hangang ápat na può. || Kabinatâan; ó kati-punan nang mangá binátá. || Kada-lagahan.

JUZGADO. p. p. nang *juzgar*. y m. Tribunal; ó lugal na pinaghà-hatulan. Húkuman.

JUZGAMUNDOS. com. Mapag-upasalá. || Mapanglibak.

JUZGAR. a. Hatulan; hukumán, || Kurúin; magpasiyá. || Isipin. || Aríing, = *por deshonra*, Aríing mahá-lay, ó nakasísirang puri. = *de alguna cosa*. Hatulan ang anomán; isipin. || = *en alguna cosa* Humátol sa ano-mang bagay.

I

LA. art. f. Ang. || s. m. Ikaánim na *voces* nang *escala* nang *música*.

LÁBARO. m. Estandarte, ó bandílang romana, na maghúhat sa panahón ni Constantino ay nilagyán nang *cruz* at *cifra* nang ngalan ni Kristo. || Ang únang letra nang pangalan ni Kristo.

LABERINTO. m. Lugal, na tagalang ginawán nang maraming daán, na, nagkákakuroskuros at nang magkáligawligaw ang na sa loob, at huag mātutuhan ang labasán. || met. Bágay na magulo at suotsuot. || Kaguluhán,

LABIA. f. fam. Ang kaayahan, kasagánan at karuníngang sumabi. || Katámisán nang dilá sa pananalitá.

LABIAL. adj. der. nang *labio*. Letrang tinúikom muna ang *labi* kung ipangúsap para nang B. at ng P. etc. || anat. Nánukol sa ngúsô at *labi*.

LABIO. m. *Lábí*: ó glid nang alinmang sùgat, vaso ò ibangbágay. || *Lábí*; ngúsô. || pl. Ngúsô't *labí*.—*labio superior*. Ngúsô.—*labio inferior*. *Lábí*.—*No descubrir ó no despegar los labios*. Huag umimik; huag sumagot.

LABOR. f. Ang paggawâ nang anomán; ang gawâ ó trabaho. || *Di-bujo* sa damit; ó burdá. || Pananahí; pagbuburdá, etc., na pawang gawang babayi. || Kailan mang gamiting kasama nang *artículo* LA ang kahuluga'y; Eskuélahan nang mangá batang babayi, at sinásabing: *sacar la niña de LA LABOR*, kunin ang batang babayi sa ESKUÉLAHAN, etc. || Pagsasaka; ó sinásaka. || Báwa't isang tudling sa lúpâ nang araro. || Sa mangá mangagawâ nang tísâ at larió ay báwa't isang libo nitò.

LABORABLE. adj. der. nang *labor*. Ang sùkat magawâ; ó magagawâ. || Masásaka.

LAB

LABORIOSIDAD. f. der. nang *labor*. Kasipagan; sípag; síkap.

LABORIOSO, SA. adj. der. ng *labor*. Masípag; trabahador. || Mabigat; ó mahirap gawín.

LABRADA. f. Lúpang linang na; ó bunkal na.

LABRADERO, RA. adj. Ang magágawâ; bágay sakahin, masásakâ.

LABRADÍO, DÍA. adj. Lúpang sakahin.

LABRADO, DA. p. p. nang *labrar* y adj. Kayo na may burdá. || m. Ang búkid na linang, ó araró na.

LABRADOR. m. Magsasakâ; mag-aararó || m. y f. Ang may sariling lúpâ at siya rin ang sumásaka. || Tagâ búkid, ó tagâ párang; ó túbô man sa bayan at hindi nagsásaka, ang pag-uugali at pananamit ay káñâ nang magsasakâ. || adj. Ang nagtátrabaho; ó makapagtátrabaho.

LABRADORESCO, CA. adj. der. nang *labrador*. Ang náuukol sa magsasakâ at sarili niya. || Tagabúkid; túbong párang.

LABRANTÍN. m. Magsasakang dukhá, ó kákuntî ang pagaári,

LABRANTÍO, TÍA. adj. agr. Lupang sakahin; ó árarohin

LABRANZA. f. Pagsasaka; || Lupang sakahín. || Pagáaring lúpâ.

LABRAR. a. Gumawâ; magtrabaho sa isang opisio. || Ararohin ang búkid; magtaka; magbúkid. || Magburda manahí; ò gumawâ nang trabahong babayi. = *a martillo*. Gawin; ó yariin sa pukpok.

LACAYO. m. Alílâ, na ang tagalang tunkol ay sumunodsunod sa kaniyang panginoón, maging lakad man, nangangabayo, ó sa likuran ng

LAC

carruage; ò kaagápáy nang *cochero* sa unahán nang *carruage*.

LACERAR. a. Pagpirápirasohin; punitin; munglân; durugin ang ano man. || r. Maghampàs; magpenitencia.

LACERIA. f. Kahirápan; kadukhaán. || Hírap; dáitâ.

LÁCIO, CIA. adj. Lantâ; layang. || Mahína; malatâ.

LACÓNICO, CA. adj. Maiklî; madalí.

LACRAR. a. der. nang *lacre*. Iha-wa nang sakit, súgat, || met. Siráin ang pagaári, ó hanapbuhay nang kápowâ. || Idikit nang *lacre*. || r. Máha-wa nang sakit; etc.

LACRIMAL. adj. Ang náuukol sa lúhâ.

LACRIMOSO, SA. adj. May lúhâ; luhaán.

LACRIS. m. Romero.

LACTACIÓN. f. y

LACTANCIA. f. Ang pagsuso nang batâ; at ang panahong isinúsuso.

LACTANTE. m. Sumúsuso.

LACTAR. a. Magpasuso; ó pasusuhin. || n. Sumuso.

LACTARIO, RIA. adj. y

LÁCTEO, TEA. adj. Ang náuukol sa gatas; ò kamukhá nang gatas.

LACTÍCINIO. m. Gatas, ò alin-mang pagkáing hinalûan ng gatas.

LACTÍFERO, RA. adj. anat. Ang dinádalûyan; ó pinagdaraan nang gatas, hangang sa dumating sa utong nang suso. || May gatas; gatasgatás.

LACTUMEN. m. med. DUSDÓS at galís nang mangâ batang sumúsuso.

LAD

LADEAR. a. Ikiling; itagílíd. || Agapayanan; samahan = (*una cosa*) *à, hácíe tal parte*. Ikiling (ang isang bágay) sa, sa may dakong gayón. || n. y r. Kumíling; tumagílíd. || Mamíling; ó maglakad sa piling nang bundok. || met. Lumihís sa daang matowid. || r. met. Kilingan; iáyó ang anomán; padalá, ò pahila sa anomang bágay. || Gumawí sa. = *à, hácíe tal parte*. Kumíling sa gayong gawí. = (*alguno, à otro partido*). Umayon; ò sumama (ang sínoman) sa ibang partido. = *con un compañero*. Sumama sa isang kaibigan; na umagápáy sa kaniyà nang paglákad.

LADÉO. m. der. nang *lado*. Kiling; ó pagkákiling; pagkátagilid.

LADERA. f. Libís; ó dahilig ng bundok.

LADERO, RA. adj. Piling; tagiliran.

LADINO, NA. adj. met. Matalas magmasid; madaling humalatá.

LADO. m. Tagiliran. || Tabí; gílíd nang anomán. || Ang kabiak ng katawán. || met. Ang tawong nagkú-kupkop sa isá: v. gr. *he tenido fortuna en dar con buenos*. **LADOS**, *nagkapálad akong nakítágpò nang mabuting* **MAGKUPKOP**, etc. || Lugal; gawí; bandá.

LADRA. f. Pagtahul.

LADRAR. n. Tumahul; kumawkaw ang aso. || met. Bumálá; gumírí; magbibig lámang na hindi namán gumágawá nang anomán. || met. Salangsangín; kontrahín ang sínásabí ó ginágawá nang ibá. = *à la luna*. Kahulán ang buan. Magsikad bagá sa bató; babagin ang pader; ó ilaban ang bangá sa tapayan, na para ng

LAD

kasabihán nang tagalog.

LADRIDO. m. Tahul; ó kahul nang aso. || met. Pintás; iit; libak na ikinakapit sa ibá.

LADRILLADO. m. Látag na larió.

LADRILLAL. m. der. nang *ladrillo*. Lugal na gagawán nang larió.

LADRILLAZO. m. aum. nang *ladrillo*. Saksak, ó hampàs nang larió.

LADRILLERO. m. der. nang *ladrillo*. Maglalarió.

LADRILLO. m. Larió. || Ang burdá, ó tahí na hitsurang larió ó tabas larió, na nakalagay sa kayo.

LADRÓN, NA. m. y f. Magnanákaw; tekas.

LADRONERA. f. der. nang *ladrón*. Taguán nang magnanákaw. || Pagnanákaw. Sinásabi sa pagbibili nang labis sa karampátang halagá: v. gr. *ito'y isang PAGNANÁKAW, esto es una LADRONERA*.

LADRONERÍA. f. der. nang *ladrón*. Pagnanákaw. || Kawan nang magnanákaw.

LADRONESCO, CA. adj. der. nang *ladrón*. fam. Ang nauukol sa magnanákaw; sarili nilá. || Púlong nang mangá mananákaw.

LADRONICIO. m. der. nang *ladrón*. Pagnanákaw.

LAGAÑA. Mútá; dírá.

LAGAÑOSO, SA. adj. der. nang *lagaña*. Mútáin; díráin.

LAGAR. n. Tankeng maliít, na pinaggígiikan nang ubas, at nang makuha ang katás, na ginágawang álak.

LAGARTIJA. f. Hingbubuli; butíki.

LAGARTIJERO, RA. adj. der.

LAG

nang *lagartija*. Hayop na nangá-
ngain nang butíki.

LAGARTO. m. Tukô; himabubuli,
etc. || Kalamnán nang baraso; ó da-
gádagaaan. || fam. Magdaráyâ; sanay
magpalikuadlikuad.

LAGO. m. Lâwâ. || Dagatdagatan.

LAGOTEAR. n. Maghimanhi-
man; maghimashimas; maglangís at
nang kamtán ang anomán.

LAGOTERÍA. f. fam. Paglalangís;
paghimas; pagsámô.

LAGOTERO, **RA**. adj. Mapag-
langís; mapagbalbás.

LAGRIMA. f. Lúhâ. || Túlô nang
dagtâ.

LAGRIMAL. adj. der. nang *là-
grima*. Daðaluyang lúhâ.

LAGRIMAR. n. der. nang *làgri-
ma*. Lumúhâ; magluhá ang matá.

LAGRIMEAR. n. fam. Magluhá;
umiyak.

LAGRIMOSO, **SA**. adj. der. ng
làgrima. Luhâluháan. || Luhâin. || Na-
kâliyak. || Káhoy na tumùtulô ang
dagtâ.

LAGUNA. f. der. nang *lago*. Dâ-
gat, na magkabikàbilâ ay nalíligid
nang lúpâ; lâwâ; dagatdagatan.

LAGUNAJO. m. dim. nang *la-
guna*. Labak.

LAGUNERO, **RA**. adj. der. ng
laguna. Ang náuukol sa lâwâ.

LAGUNOSO, **SA**. adj. der. nang
laguna. Lugal na maraning labak
ó lálâ.

LAMA. f. Banlik. || Lúmot, na na-
kalútang sa dagat, lálâ na kung ma-
siguá. || Habing sina itán nang gintò
ó pilak. || m. Pái nang mangá tagà
gawing kalunuran nang Tartaria, na
kasiping nang Sungsong.

LAM

LAMEDAD. m. der. nang *lama*.
Kabanlikán; ó lugal na mabanlik. ||
Kaputikan.

LAMEDURA. f. Paghímod.

LAMENTACIÓN. f. der. nang
lamentar. Panambitan; taghoy. || Bá-
wa't isang bahagi nang taghoy ni
Jeremias, na, tinátawag na *Trenos*.

LAMENTAR. n. y r. Managhoy;
manambitan; manangís. = *de, por la
desgracia*. Managhoy dáhil sa kasa-
liwaang pálad.

LAMENTO. m. Panaghoy; daing;
panambitan.

LAMEPLATOS. m. Sa'itang
pangit sa matakaw.

LAMER. a. Dilâan; himurin. ||
met. Sumági nang marahan at ma-
lubay ang anomán sa ibá, para ng
túbig nang isang ílog ó batis na umà-
gos nang marahan sa mangá bu-
hangin ó sa tabí nang pangpang.

LAMIDO, **DA**. p. p. nang *la-
mer*, y adj. met. Ang lubhang gas-
gás sa pagkágamit.

LAMOSO, **SA**. adj. der. nang
lama. Mabanlik; malúmot. || Tinútu-
buan nang húmot.

LAMPACEAR. a. der. nang *lam-
pazo*. náut. Punasan nang *lampazo*
ang sahig at tagiliran nang sasak-
yán.

LAMPARA. f. Ilawán; ó lámpara.

LAMPARERO, **RA**. m. y f. der.
nang *lámpara*. Ang nagáalagâ nang
lámpara, na siyang nagílinis, naglá-
langís at pagsísindi. || Ang gumága-
wâ ó nagtítindâ nang lámpara.

LAMPARÍN. m. dim. nang *lám-
para*. Ang bákal ó tansong bilog
nang lámpara nang simbahan, na,
pinaglálagyan nang basong ilawán.

LAM

LAMPAZO. m. náut. Basahang pamunas na *lampazo* ang ngalan.

LAMPIÑO. adj. Ang laláking walang balbás; ó madalang ang balbás.

LAMPO. m. poét. Liwà nag, ò sínag na biglá at nawawalâ rin agad, na katulad nang kidlat.

LANA. f. Balahibo nang tupa, ó *carnero*, na hináhibi at ginágawang damit. || Ang damit na lana. || met. y fam. Salapî.

LANAR. adj. der. nang *lana*. Há-yop na may balahibong lana. || Ná-uukol sa lana.

LANCE. m. Pagtatapon; pagwawaksí; pagtudlâ. || Pagbabalibag. || Ang pagpupuko nang dala; paguú mang nang bukatot, etc. na ipinangngisdâ, at ang nahuhuli noon. || Lansí; abang. || Away; pagkakagalit. || Pangánib. || Pagkakátaon.

LANCEAR. a. Sibatín; tulagin nang sibat.

LANCERA. f. der. nang *lanza*. Salangán nang sibat, ò nang su'ígí.

LANCERO. m. der. nang *lanza*. Ang sundalong sibat ang sandata. || Ang gumágamit, ó may dalang sibat, para nang mangá *vaquero* at *torero*. || Ang mangagawâ nang sibat.

LANCETA. f. dim. nang *lanza*. Panangrá; panghilas; pangadlit.

LANCETADA. f. y

LANCETAZO. m. der. nang *lanceta*. Súgat na gawâ nang *lanceta*. || Pagsaksak, saksak nang *lanceta*.

LANCETERO. m. der. nang *lanceta*. Suksukan ó taguán nang *lanceta*.

LANCHA. f. náut. Isang klaseng sasakyán, na tinítkinan ó ginágauran: ginágamit na panghákot sa sasakyán,

LAN

nang kalakal ó nang anomán.

LANCHADA. f. der. nang *lan-cha*. Ang lulang nadádala nang paminsan nang isang *lancha*.

LANERÍA. f. der. nang *lana*, Pinagtítindahan nang *lana*.

LANERO. m. der. nang *lana*. Na ngángalakal nang *lana*. || Ang lugal na taguán nang *lana*.

LANGARUTO, TA. adj. fam. Táwong mahaguay at patpatin ang katawán; ó bágay na mahábâ at makítid.

LANGOSTA. f. Bálang, na há-yop. || met. y fam. Ang matá kaw, na iníubos ang anomang matagpuan: tinátawag ngang bálang ang mangá batáng nanglòloob nang isang pámingalan, at iníubos ang lahat ng matagpuan doon.

LANGUIDECER. n. irreg. como *agradecer*. Manghínâ; mangáyayát.

LANGUIDEZ. f. Kapayatán. || met. Kahinâan; kawalán nang tagal; latâ.

LANGUIDO, DA. adj. Payat; mahínâ; malatâ. || met. Mahínâ ang loob at mahiman.

LANÍFERO, RA. adj. der. nang *lana*. poét. Ang may lana; ó namá mahalâ nang *lana*.

LANIFICIO. m. Arte nang pag gawâ, ó nang paghabi nang *lana*; ó nang anomang kasankápang *lana*.

LANILLA. f. der. nang *lana*. Balahibo nang mukhá nang *pañô*. || Káyong *lana* na manipis at may hálô. || Ang malambot na pinakabulo nang halaman.

LANOSIDAD. f. Bulo ng mangá dáhon ó bunga nang ilang mangá káhoy.

LANOSO, SA adj. y

LAN

LANUDO, DA. adj. Mabalahibo; mabulo; ò maráming bulo. || Mukhang *luna*.

LANZA. f. Sibát; tandós; tulag. || Sa *carruage* ay ang baras, na, nagigítâ nang dalawang kabayo, at doon nakatâi ang mangá tanikalâ nang petsera nang guarnición, at ng tumuid ang lakad nang *carruage*. || Sundalo na sibat ang sandata.

LANZADA. f. der. nang *lanza*. Tásak nang sibat; ó sugat na gawâ nang sibat.

LANZADERA. f. der. ng *lanza*. Sikuan; ó kinálikiran nang sinulid na panghabi.

LANZAR. a. Ibulúsok; itudlâ; ibulid; itapon nang biglâ at malakás. Ginagamit namang parang *reciproco*. Palayasin; itabuy. || Bitiwan, pawalán. = (*flechas*) á, *contra el adversario*. Itudlâ (ang mangá pánâ) sa kalaban. = *del puesto*. Ibulid sa kinálalagyan. || r. Bumulúsok. || Dumalúhong; sumalakay. = *al, en el mar*. Tumalón sa dagat. = *sobre el enemigo*. Lusubin ang kaaway.

LANZÓN. m. aum. de *lanza*. Sibát na maikli at malakí.

LAPICERO m. der. nang *lápiz*. Lalagyan nang *lápiz* ó tagdang kinâ. kabitan nang *lápiz*.

LÁPIDA, f. Batong buhay ò tansô. na nilalagyan nang letra.

LAPIZAR. m. Ang mina nang *lápiz*. || a. Magdibujo; ó gumuhit ng *lápiz*.

LARDAR. a. y

LARDEAR. a. Pahiran; labiran; ó pupulan nang tabâ ó mantikâ ang inatihaw. || Siksikán ang inihaw ng hintwâng tabâ.

LAR

LARGAR a. Bitiwan; pawalán. || Tustusán; butawán; ibugnós ng unti-unti. || náut. Iladlad ang bandilâ, lalyag, etc. || r. náut. Tumulak na paláot ang sasakyán; lumayô sa pangpang ó sa kapowâ sasakyán. || Umalís nang walang kibô, mádalian at pagtagô. || Tumakas.

LARGO, GA. adj. Mahábâ. || met. Mapagbiyâyâ; magandang loob. || Sa-gánâ; labis. || Maláwak. || náut. Hindi nakatâli: vgr. *HINDI NAKATÁLI ang lúbid na iyan, está LARGO ese cabo*. || m. Hábâ; ò kahabâan. = *de manos*. Magaan ang kamay; ó mapanakit, na pagkuay búbuhatin ang kamay sa kápowâ. = *en dar*. Sagánang magbigay.

LARGOR. m. Hábâ; ó kahabâan.

LARGUERO. m. der. nang *largo*. Tutop ò barrote sa kahabâan, na iniálagay sa báhay, ó sa anomang gawang anluague.

LAZGUEZA. f. der. nang *largo*. Hátâ; ó kahabâan. || Kabiayáan; ó awâ sa kápowâ.

LARGURA. f. der. nang *largo*. Kahabâan.

LASCIVIA. f. Kalibugan; ó pagkihilig sa kalupaán. || Násang malabis sa anomán.

LÁSTIMA. f. Habag; áwâ; hinayang. || interj. Sáyang!

LASTIMAR. a. Manakit; ó saktán. || Sumúgat. || Dowahaginín; upasalaín ang puri ó kamàhalan nang sínoman. || r. Masaktán; masugatan. || Mahabag; maáwâ; manhinayang. || Magdamdam. || Dumaing; managhoy. = *con, en, contra una piedra*. Masaktán; mababag; mâtisod sa isang bató. = *de la noticia*. Magdamdam sa

LAS

balitâ.

LASTIMERO, RA. adj. y.

LASTIMOSO, SA. adj. der. ng *lastima*. Kakináhinayang; kahabag-habag; nakahihinayang.

LATERAL. adj. Ang náuukol, ó na sa tagiliran nang isang bágay. || met. Pahiwás.

LATERANENSE. adj. der. ng *letrán*. Ang náuukol sa simbahan nang San Juan de Letrán, para ng mangá pári sa simbahang yaon ang táwag ay: *padres lateranenses*; ang konsilióng ginawâ doon ay *concilio lateranense*.

LATIDO. p. p. nang *latir*. || m. Kibot; tibok. || Kimpot. || Ang kahol na pahintóhintó nang aso, kung ipinangángasa at náikikita, ó násusun-dan ang talagang hináhabol, Gayón din ang kuraniwang táwag, sa iyak nang aso kung nasásaktan.

LATIGAZO. m. der. nang *látigo*. Hampás nang *látigo*. || Lapad; ó paglapad. || Sagiok nang *látigo*. || met. Ang kasiraang di infisip, na nágawâ sa kápowâ; ó ang bating mapait na di tinátalaga.

LÁTIGO. m. Látigong balat; kumpás na lubid, ó anomang bágay na panghampás sa kabayo. || Ang lubid na ipinangtáas nang bágay na ibig timbangin.

LATIGUEAR. n. der. nang *látigo*. Magpasagiok nang *látigo*.

LATIGUERA. f. Lubid na tali at panghigpit nang tila balútang ikínakabit sa likod nang isa.

LATIGUERO. m. der. nang *látigo*. Ang mangagawâ; ó nagbíbili ng mangá *látigo*.

LATÍN. m. Ang wikang latín.

LAT

LATINAJO. m. der. nang *latín*. tam. Masamang pagkálatin. || pl. Gayón ang táwag sa malabis at nakasúyung pagbangit ó pagsasabi ng mangá textong wikang latín.

LATINEAR. n. der. nang *latín*. Maglalatin sa súlat ó sálitaan.

LATINIDAD. f. der. nang *latín*. Ang wikang latín.

LATINISMO. m. der. nang *latín*. Kaugaliang-sari i; ó talagang para nang pagsasalitâ nang latín.

LATIR. n. Tumibok; kumatig. || Kamahol ang aso nang patlangpatlang sa pagkákita ó pagsunod sa hináhabol na háyop.

LATITUD. f. Kalaparan nang anomân. || Ang boong linapadlapad, habâ at lowang nang isang *provincia*; báyan, etc. || geogr. Ang súkat na mulâ sa isang lugal hangang sa *linea equinoccial* na ang biníbilang ay ang grado nang *meridiano*.

LATO, TA. adj. Maláwak; mahába.

LATÓN. m. Tansong mura ang pagkadilaw.

LATONERO. m. der. nang *latón*. Ang mangagawâ at nagbíbili nang mangá kasankápang tansong dilaw.

LATROCINIO. m. Pagnaiákaw; ó láging kaugaliang sumirá ó kumuha nang ári nang ibâ.

LAUDABLE. adj. Kapuripuri; ó dápat purihin.

LAUREA. f. *Corona*; ó pútong sa ulo.

LAUREADO, DA. p. p. nang *laurear*, y adj. May pútong na *laurel*.

LAUREANDO. ger. nang *laurear*. || m. Ang malapit nang tuman-

LAU

gap nang grado sa isang *universidad*.

LAUREAR. a. Putungan nang *laurel*. || met. Papurihan; bigyán ng ganti. || Maggrado sa isang *universidad*.

LAUREL. m. Káhoý na *laurel*. || met. *Corona*; pagdidiwang, ganti; ó *pálá*.

LAURO. m. met. Dangal; kapurihán; tagumpay. || Ganti; palá; pakinabang.

LAVA. f. Bigay na tunaw at nagníningas, na iniluluá nang mangá *volcán* sa panahón nang pagputok. || Sa mina ay ang paghuhugas nang metal, at nang maalis ang dumi.

LAVACARAS. m. pl. fam. Ang mapagbalbás; mapaglangislangís; mapagnibóhibó.

LAVADERO. m. Lugal na labahan. || Batyá.

LAVADO. m. Labahin; ó nilalabhan; paglalabá. || fam. Walang hiyá.

LAVADOR, RA. m. y f. Ang naglalaba. || Bákal na panglinis nang mangá *armas de fuego*.

LAVADURA. f. Paglalabá. || pl. Túbig na pinaglabhan.

LAVAMANOS. m. pl. Hinawan nang kamay. || Ang talagyán nang túbig na hinawan nang kamáy, na may isang pansol ó *grifo* na dinaraan nang túbig.

LAVANDERA. f. Babaying ang *oficio* ay maglabá; naglalaba.

LAVANDERO. m. Laláking ang *oficio* ay maglabá.

LAVAPLATOS. m. Tagapaghugas, ó tagapagpunas nang pingán.

LAVAR. a. Labhan. || Alisán ng dumi ó mansá ang anomín. || Mighugas nang anomín. || met. Linisín;

LAV

alisín ang anomang dungis, ó *ka-siraang puri*. = *con, en sangre la ofensa*. Labhan nang, sa dugó ang kawahaginan. || r. Maglinis; maghilamos; magpunas. = *la cara*. Magpunas nang mukhá. = *las manos ó los piés*. Maghugas, ó maghinaw nang kamay ó paá.

LAVATORIO. m. Paghuhugas. || Panglangás; ó panghugas. || Hinawan nang kamay. || Ang *ceremonias* nang paghuhugas nang paá kung *Jueves Santo*.

LAVAZAS. f. pl. Pinaghugasan; ó pinaglabhang túbig.

LAXANTE. p. a. nang *laxar* y adj. Nagpápaluag.

LAXAR. a. Paluagín; palambutín.

LAZADA. f. Buhol na talihabsó nang sinúlid, sintás, ó ibang ganangitò || Talibugsó.

LAZARETO. m. Hospital, na nasailang, na pinaglálagyan sa mangá nagbubuhát sa lugal na ang hinálá ay may sakit na nakáhahawa.

LAZARILLO. m. Batáng umakay sa bulag; mangaakay.

LAZO. Sílò, ó buhol na talihabsó nang listón, ó ibang ganganitò, na ginagawang pamuti, para bagá nang sílò nang *corbata*. || met. Paráyá; úmang.

LEAL. adj. Tapat na loob. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

LEALTAD. f. der. nang *leal*. Katapatán, ó pagkatapat na loob. || Yaong pagbig na ipinakikita nang hayop sa tawong, nagáalagá sa kaniyá.

LECCIÓN. f. der. nang *leer*. Pagbasa. || Ang pagtutúro nang maestro sa nangagáral || Ang lisióng ibinibigay nang maestro, na pagaralan

LEC

nang mangá tinúturuan. || met. Aral; turo. || Pangyayari, ó halimbawang náikita sa ibá at nang mátuto tayo nang karampatang gawin.

LECCIONCICA, LLA, TA. f. dim. nang *lección*. Lisiong maikli.

LECCIONISTA. m. der. ng *lección*. Maestro nang mangá batá, na lumilibot at nagtuturo sa bahaybahay.

LECTIVO, VA. adj. Ang panahón ó áraw na may aral sa mangá *colegio* ó *escuela*.

LECTOR, RA. m. y f. Ang bumabasa. || *Catedrático*. ó ang nagtuturo nang filosofía, teologia, ó moral sa mangá *comunidades religiosas*.

LECTORADO. m. der. *lector*. Ang ordeng *lector*, na pangalawa sa mangá *órdenes menores*.

LECTORÍA. f. der. nang *lector*. Katungkulan ng pagkalecto sa mangá *comunidad*. nang *fraile*.

LECTURA. f. Pagbasa.

LECHE. f. Gatas nang tawo, ó nang háyop. || Dagta; gata nang alinmang bunga, ó butó nang bunga nang káhay, na dinikdik ó niligis. — *de leche*. fr. Sumúsuso: bágay na sinangkapan nang gatas.

LECHERA. f. der. nang *leche*. Babaying maggagatás. || Sisidlán ng gatas. || adj. Háyop na gatasán. Ginagamit namang parang *sustantivo* sa kahulugang itó. || Ang tila gatas.

LECHERIA. f. der. nang *leche*. Tindahan nang gatas.

LECHERO. m. der. nang *leche*. Lalaking maggagatás. || adj. Ang may gatas; ó tila gatas.

LECHIGADA. f. der. nang *leche*. Ang kapisanan nang mangá háyop na maliliit, na galang sa isang

LEC

panganganak, at samasamang inaalagaan sa isang lugal, para nang mangá inianak na paminsan nang inahing báboy, etc. || met. Kapisanan nang maráming tawo na lisa ang *oficio*, ó ang pamumuhay na ginagawá. Karaniwang wikain sa masasamang tawo, ó hámak.

LECHO. m. Hibigang tinutulan. || met. Sa mangá *carreta*. ó *carretón* ay ang sahig ó lunas na pinaglilagyan nang kalgá. || Lunas ng flog.

LECHÓN. m. der. nang *leche*. Biik na lalaki, na sumúsuso pa; kulig. || Báboy na lalaki. || met. Ang tawong marumi, salaúlá at walang ayos.

LECHONA. f. Biik ó kulig na babayi na sumúsuso pa. || met. Babaying marumi, salaúlá at walang ayos.

LECHUGA. f. bot. Halamang litsugas.

LECHUGADO. DA. adj. der. nang *lechuga*. Parang dahon nang litsugas.

LECHUZA. f. Kuago.

LEER. a. Basahin. || Bumasa. || Magtuturo nang hayag ang isang *profesor* nang alinmang *ciencia*. || met. Tarukin; matarok; ó mákilala ang kalooban nang kapowá, sa napagmamalas na mangá kilos ó pagmumukhá; ó máhalatá ang anomang bágay na lihim na nangyari sa ibá. || r. fan. Mákilala ang sarili.

LEGACIA. f. y

LEGACIÓN. der. nang *legar*. Karangalang pagká *legado*. || Katungkulan; ó kargo nang *legado*. || Ang nasasakupan; ó pinamamahalaan nang isang *legado*. || Panahong ipinagluluat sa ka-

LEG

tunkulang itó.

LEGADO. p. p. nang *legar*. || m. Kaloob; pamana. || Sógó na kinatawán nang isang mataás na púnô, na, makialam nang anoman. || Pári na sinúgô nang Papa na lumugal sa ngalan niyá sa alinmang *concilio*, ó sa píling nang isang *príncipe*.

LEGAL. adj. Matowid; nátutung-tong sa *ley*, ó katowiran. || Tapat na pamamahálâ nang *cargo*.

LEGALIDAD. f. Katowiran; katotohanan; ó tapat na pagtupad nang katungkulan nang bawát isá.

LEGALIZACIÓN. f. der. nang *legalizar*. Ang pagpapatotoó nang katibayan ó nang katunayan nang isang kasulatan ó *documento*.

LEGAMO. m. Ang búrak; pusálí.

LEGAÑA. Mútâ.

LEGAR. a. Magpamana; ó magiwan sa testamento nang kaloob sa isang tawo. || Utusang katawanín ang isá.

LEGATARIO, RIA. m, y f. Ang táwong iniwanan, ó pinagkalooban nang mana sa testamento; nagmana.

LEGENDARIO. m. Ang libróng kinásusulatan nang mangá búhay ng santó, na inlingatan nang una sa mangá *catedral* ó *monasterio*.

LEGIBLE. adj. Mabábasa; magang basahin.

LEGIÓN. f. Bílang na walang úlat nang mangá *espíritu*, ó tawo.

LEGISLADOR, RA. m. y f. Ang naglagdá at nagtátang nang mangá kautusán; ó mangá leyes.

LEGISLAR. a. Maglagdá; gumawá: ó magtátang nang leyes.

LEGISTA. m. Ang abogado; le-

LEG

trado, ó profesor nang leyes ó *derecho*. || Ang nagáral nang leyes ó *derecho*.

LE ÍTIMA. f. for. Ang mana, na nádarapat sa bawát isá ng mangá anak na túnay, sa pagaaring naiwan nang kanilang magúlang nang matay.

LEGITIMAR. a. Patutohanan, ó bigyán nang kalinawan ang tibay nang anomán, áyon sa mangá leyes na sinusunod. || Kilanling anak na túnay ang isá.

LEGÍTIMO, MA. adj. Ang náayon sa mangá leyes, ó sa katowiran. || Ang túnay at walang pinagibhán.

LEGO, GA. adj. Ang hindi nagórden, ó hindi nagkaórden nang pagpapári. Ginágamit namang parang *sustantivo* || Ang tawong mangmang. || m. Ang uldog.

LEGUA. f. Sukat nang lúpâ na ibatibá ang hábâ sa bawát *nación*. Ang leguang nauutos sa atin, ó *legua legal española* ay may dalawang puong libong talampakan ó *pie*; at sa ganitong leguas ay dalawang puô ang nánasok sa bawát isang tinátawag na *grado*.

LEGUMBRE. f. Gulayin; ó mangá bunga nang halaman, na para nang bátaw, sílaw, áyap, etc.

LEIDO, DA. p. p. nang *leer*. || adj. Ang maraming nábasa, at tawong may maraming balítâ at malaking dúnong.

LEJANÍA. f. Láyô.

LEJANO, NA. adj. Maláyô. = *de la fuente*. Maláyô, sa bukal.

LEJOS. adv. t. y l. Maláyô; dípalak. || adj. pl. Lubhang maláyô = *de su tierra*. Maláyô sa kaniyang lúpâ.

LEN

LELO, LA. adj. Tulala; hangal.

LENDRERA. f. der. nang *liendre*. Súyod nang buhok, na pangkuha nang kuto. || Ulong makuto.

LENDROSO, SA. adj. der. ng *liendre*. Kútubin; makuto.

LENGUA. f. Dila || Wikâ; salitâ. || Ang sinasalitâ. || Bayag nang kumpânâ. || Ang *fiel* nang timbagân. || Pananalitâ.—*Andar en lenguas*. Maging tungo nang salitaan nang madlá.

LENGUAJE. m. der. nang *lengua*. Wikâ; ó sariling pangungúsap nang balang *nación*. || Ang gawing sarili nang bawa't isá sa pagsasalitâ at pagsulat.

LENGUARAZ. adj. der. nang *lengua*. Marúnong at sanay sa dalawá ó ilan mang bagay na wikâ. || Uslak; walang pigil ang díla; pangahás mag-salitâ.

LENGÜETA. f. dim. nang *lengua*. Tiláo. || Ang *fiel* nang timbagân. || Pinakadilâ nang anomán. || Siná.

LENGÜETADA. f. der. nang *lengua*. Ang pagkuha nang anomán, na díla ang ipinangúguha. || Paghímod.

LENIDAD. f. Kalambután; kabanayaran.

LENIFICATIVO, VA. adj. y

LENITIVO, VA. adj. Ang panglambot; pangaliw; pangpalubay sákit. || m. Gamot na pangpahimpil. || met. Pangpalubay loob.

LENTITUD. f. der. nang *lento*. Kabanayaran; kalawatán nang pagkáyán nang anomang bagay.

LENTO, TA. adj. Barayad. || Mabágal. = *en resolverse*. Mabágal magpasíâ. = *para comprender*. Mabágal; maluut umintindí.

LEN

LEÑA. f. Káhoy, ó patpat na pangátong. || met. Palô; hampás.

LENADOR, RA. m. y f. der. ng *leña*. Mangangahoy; magkakahoy.

LENERA. f. d. r. ng *leña*. Taguán; ó talaksanan nang kahoy.

LENERO. m. d. r. nang *leña*. Mangangahoy; magkakahoy. || Ang may tunkol na mamili nang káhoy, na kailangang gamitin sa isang bahay.

|| Taguán, ó talaksanan nang káhoy.

LENO. m. Kálap, ó kahoy na bual at walâ nang sangá. || Bâol. || met. Ang tawong maikli ang pagtisip at walang abilidad; ang walang pangdamdam.

LEÓN. m. Leon; halimaw na túbô sa *Africa*. || met. Ang tiwong magagalitin at mabangís.

LEONERA. f. der. ng *león*. Lugal na kúlungan nang león. || met. Bahay nang súgalan.

LEÓNICA. adj. Ugat sa ilálim nang díla.

LEOPARDO. m. Háyop na mabangís, na ápat ang paá: ito'y túbô sa *Africa* at *Asia*.

LEPRA. f. Sakit sa balat, na nakahahawa.

LERDO, DA. adj. Mabágal. Karaniwang sa háyop sinásabi. || met. Tawong makúpad at maganit umintindí ó gumawâ nang anomán.

LESIÓN. f. Súgat; bugbog; gurilis. || met. Anomang kasiraán; ó pagkasirá.

LESIVO, VA. adj. Makasasamá; makasísiâ.

LESNA. f. Pangbutas nang *zapatero* nang balat.

LESTE. m. Sa magdaragat ay ang hinging gáing sa araw. || Ang

LET

LEV

lugal na nágagawî sa Sílànganan, na tinátawag namang *Este, Solano* ó *Levante*.

LETAL. adj. Makamámatay; nakamámatay.

LETRA. f. Súlat; ó letra. || Ang túnay na kahulagán nang isang salitâ, *sentencia* ó *hátol*. || pl. Ang *carrera* nang *ciencia*.

LETRADO, DA. adj. der. nang *letra*. Ang paham; bihasa; at matalino. || fam. Ang tawong mapagdu-nongduunungan at masalitâ, ay walang kapararakan. || m. Abogado.

LETRINA. f. Pánabihan; ó kumón. Tinátawag namang *casilla, común, cuarto excusado, etc.*

LEVADIZO, ZA. adj. Buhatín; ó buhatbúhat. Lálóng karaniwang sabihin sa mangá tulay.

LEVANTAMIENTO. m. Ang pagbabangon; ó pagtatayô nang anomán. || Pagtayô; paglakí nang anomán. || Panghihimagsik; ó pagaalsá nang bayan. || Kataásan; kadakiláan.

LEVANTAR. a. Ibangon; itaás; buhatín; damputín. || Itowid. || r. Bumangon; bumalikuás; tumindig. = *con lo ageno*. Gumagá; ó umangkin nang arî nang ibâ. = *contra su padre*. Manghimagsik laban sa kaniyang amá. = *de la silla*. Tumindig sa sillang kináuupan. || a. Magtayô; magpundar; lumalang nang isang bágay. || Palakasín ang loob; patapángin. || Mahalán; ó itaás ang halagá. || Ilakás ang boses, itaás ang puntò ng música. || Iligpit; dalhin sa ibang lugal ang anomán, para nang isang tindá, ani, etc. || Sualín; huitín; tikuasín. = *(las manos) al cielo*. Ipagtáasan (ang mangá kamay) sa langit. = *de cascos*.

Lamuyotin; ibuyó sa sulsul at nakalahalinang pangákô, na gumawang huag magkûrô. = *del suelo*. Angatín; itaás sa lúpâ ó sahig. = *en alto*. Ipagkalat; sirâan nang puri. = *por las nubes*. Pakapurihin ang sínoman; purihin nang labis. = *sobre todos*. Palalûin sa lahat.

LEVANTE. m. Sílànganan. || Hangin sa áraw.

LEVAR. a. náut Itaás ang sinipete. || r. náut. Tumùlak ang daong, na maglayag.

LEVE. adj. Magaán. || met. Ang muntî ang halagá.

LEVEDAD. f. der. nang *leve*. Kagaanán. || met. Pagkasalawahang loob.

LEVITA, m. Sacerdote sa báyang Israel na húgot sa *tribu ni Leví*. || f. Ang damít na *levita*.

LEVÍTICO. m. Libró nang matandang testamento, na pangatló ng libró ni Moisés.

LEY. f. Utos; kautusán; ley. || Religion: at niwiwikang ang RELIGIÓN nang mangá mahometano, la LEY de los mahometanos.

LIAR. n. Bigkisín. || Magtáli; magkalawás; magbankat. — *Liarlas, ó liarselas*. Tumakas; mamatay.

LIBERAL. adj. Magandang loob. || Madaling gumawâ nang anomán.

|| Arteng náuukol sa pagiisip. || Mahilig; ó maibigín sa kalayaán. || Maláyâ. = *con todos*. Magandang loob sa lahat.

LIBERALIDAD. f. Kagandahan nang loob. || Kalakhán nang púsô.

LIBERTAD. f. Kalayaán ng tawo na gumawâ ó di gumawâ ng bálang ibigin. || Kalayaang makapangúsap, ó gumawâ nang anomán. || Ang

LIB

lagay nang di alipin. || Kalayaán ng sinomang walang nakasusupil at su makop. || Katalipandasán. || Kapangáhasan: v. gr. *aking PINAÑGAHASANG sinulat ang liham na ito, me tomo la* LIBERTAD *de escribir esta carta.*

LIBERTADO, DA. p. p. nang *libertar*. adj. Pangihás. || Talipin dás. || Layá.

LIBERTAR. a. Timawain ang sinoman; kunin sa pagkaalipin. || Ilabás; ilitás; tubusin ang isá sa anomang katunkulan, kahirapan, pagkakautang etc. || Iligtás, at sinásabi sa isang bibitayin: INILIGTÁS *siyá nang mabuting abogado sa bibitayán ó sa bilangúan, el buen abogado le* HA LIBERTADO *de la horca ó del presidio.* = *de la Cárcel*. Timawain sa pagkabilangó ó sa blanguan || r. Matimawá; maligtas. etc. = *del peligro*. Matimawá sa pangánib.

LIBERTINAJE. m. Kawalan ng tuto at piagan sa kaninisan nang ugali, maging sa gawá at sa wikáman. || Paglulong sa mangá pita ng katawán. || Ang kawalan nang galang sa *religión*.

LIBERTINO, NA. adj. Ang napabigay nang lubós sa kulupaán. || m. y f. Ang anak nang raging alipin.

LIBERTO, TA. m. y f. Ang naging alipin.

LIBIDINOSO, SA. adj. Malibog.

LÍBITUM, (AD). loc. lat. Kaloban; naisipan nang báwa't isá sa sarili; náibigan.

LIBRA. f. Panimbang na may labing ánim na onza ang bigat. || Ikapitong signo nang *Zodiaco*, na natatapat sa Setiembre. = *seterlina*. Sala-

LIB

ping inglés na kahalagá nang mahigit na limang piso nang ating salapi

LIBRAR. a. Kunin; hangûin; ó ilitás ang isá sa kahirapang diraraan. || Iligtás sa anomang pangánib, ó kapahamakán ang sinoman. || Magbigay; magentrega. || Hatulan. || Maglagdá; ó magbigay nang *orden ó decreto*. || n. y r. Máligtas.

LIBRAZO. m. aum. nang *libro*. Librong malakí. || Hampás nang libró.

LIBRE. adj. Layá. || Ang may kapungyarihang gumawá nang balang ibigin. || Natimawá; hindî na alipin. || Hindî nakabilangó. || Talipandás; sowail. || Tuloytuloy ang bibig; walang pigil. || Lugal, ó bahay, na nag-iisá at walang kalapit. || Ang walang asawa. || Walang nakasásakop, ni nakapamamahalang ibá; at sinásabi ito sa tawong walang ama't iná, ó walang panginodón, ó punong nagtutos sa kaniyá. || Ligtás; nakaabás; ó nakawilá sa anomang hirap ó pangánib: v. gr. *ako'y* LIGTÁS, LABÁS, etc. *sa hirap, estoy* LIBRE *d' penas*. || Inosente, ó walang kasalanan. = *de peligros*. Ligtás sa pangánib = *en hablar*. Layang mangúsap; tuloytuloy mangúsap.

LIBREA. f. Ang pananamit na ipinasusuot sa ibang mangá alilá, na para nang *cochero, lucayo*, etc.

LIBRERÍA. f. der. nang *libro*. Ang nagbibili nang libró. || Kapisanan nang mangá librong nakalagay sa estante, na iningatán nang isang *comunidad*, ó nang isang tawo at nagamit niyá.

LIBRERO. m. der. nang *libro*.

LIC

Ang nagbibili nang librò. || Ang tumatahi at nagbabalat nang librò.

LIBRETA. f. dim. nang *libra*. Sa Madrid ay gayón ang tawag sa tinapay na isang librá ang timbang. || dim. nang *libro*. Librong muntí, na walang súlat.

LIBROTE. m. aum. nang *libro*. Librong malakí. || Librong masamá.

LICENCIA. f. Túlot; ó pahintúlot. || Ang malabis na kapangáhasan; ó katalipandasán sa pagsasalitâ, ó sa gawâ. || Grado nang *licenciado*.

LICENCIADO, DA. p. p. nang *licenciar*. adj. Ang nagpápangap marunong. || m. Ang may gradong *licenciado*. || Sundalong may *licencia*.

LICENCIAR. a. Pahintulutan; tulutan. || Paalisín; palayasin. || Bigyán nang gradong *licenciado*. || Bigyán ang mangá sundalo nang pahintúlot na makalabás nang túluyan. || r. Máhi-tig ang loob sa kalupaán; dumawal ang ugáli. || Magkalicencia.

LICENCIOSO, SA. adj. der. ng *licencia*. Pangahás. || Mapangálunyâ. || Talipandás.

LÍCITO, TA. adj. Matowid; tapat. || Náayos sa matowid.

LICOR. m. Ang bágay na tunaw, na para nang tubâ, álak, etc.

LICORISTA. m. der. nang *licor*. Ang gumágawâ; ó nagbibili nang *licor*.

LICUACIÓN. f. der. nang *licuar*. Pagtúnaw, paglúsaw: para nang pagtúnaw nang gintò, pilak, etc.

LICUAR. a. Tunawin; lusawin ang anomán. || r. Matúnaw.

LID. f. Pagbabaka; paghahámok. || met. Pagtatalo; pagmamátowiran.

LIDIAR. n, y r. Makipagbaka;

LIE

makipamook; makipagàway. || met. Lumaban. || met. Makitungali; makisama sa tawong nakayáyamot at nakaúubos nang *paciencia*. || a. Lumarô; ó makipaglaban sa isang toro, leon, etc. sa gitná nang plaza. = *con*, *contra* *insieles*. Makipaghámok sa, ó laban sa mangá di binyagan. = *por la fé*. Ipaglaban; ó ipagtangol ang pananampalataya.

LIEBRE. f. met. Lalaking duag. || Háyop na lubkang kamukhá ng conejo at malakí sa rito.

LIENDRE. f. Lisâ.

LIENZO. m. Hinabing lino, ó cáñamo; linsó. || fort. Ang bahagi ng moog, na matuid magmulâ sa isang baluarte hangang sa isâ. || Ang harapán nang *edificio*, ó ang pader na matuid sa tagilíran.

LIGA. f. Bitik; ligas na sutlá, sinulid ó anomán, na ipinagtatalí nang medias sa paá. || Panalí; talí. || Patdá.

|| Ang pagkakáisa nang mangá *Principe* ó Harí, na magpisanpisan at magmáskitan sa paglaban sa kaaway. || Ang bahaging maliit nang ibang metal, na inilalahok sa gintò ó sa pilak, kung ginàgawang salapí, alahas ó kasangkapan, at siyang nagpapabàbâ nang úrí.

LIGADURA. f. der. nang *liga*. Talí. || Pagtatálí. || met. Pagkasúpil.

LIGAMENTO. m. der. nang *liga*. Pagkakalakip; pagkakátalí. || anat. Lítid.

LIGAMIENTO. m. Pagtatálí; pagkátalí; etc. || met. Pagkakáisang loob.

LIGAR. a. Talian; bigkisán. || Paghalûin ang mangá metal sa pagtutúnaw. || met. Paglakipin; pagsanibin

LIG

ang mangá kalooban. = (*una cosa*) á, *con otra*. Itáti; ilákip; ihálô (ang isang bagay) sa ibá. || r. Maglagomlagom; magsamasama. = *con, por su promesa*. Másanib; nálagom sa ó dahil sa kaniyang pangákô.

LIGEREZA. f. Liksi; tulin; ó katulinan. || met. Dî pagkápaisa nang loob; kasalawahán ó kabowayan ng loob; kagasohan. || Gaán; ó kagaanan.

LIGERO, RA. adj. Maliksi; matulin; madali. || met. Magaán. || Kauti ang halagá. || met. Pagkaing madaling matúnaw. || met. Salawahang loob; magasô. || Túlog na mabábaw = *de lengua*. Matulin ang dilá; tuloytuloy magsalitá = *en afirmar*. Madaling magpatotoó; agadagad magpápatotoo.

LIJA. f. Pagi; lija.

LIJAR. a. Pagihin; kiskisin ng lija.

LILILÍ. m. Hiyawang di magkánayaw nang mangá moro, kung sila'y nagpípista ó nakikipagbaka.

LIMA. f. Kíkil. || met. Húsay, lina nang mangá gawang sa isip dinaán, ò ginawá nang isip. || Alulod na malakí sa mangá pánulukan nang mangá báhay na bató,

LIMADURA. f. Pagkíkil. || Pagkákíkil || pl. Pinagkíkílan.

LIMAR. a. Kíkílan; alalín. || met. Paginamin at husayin ang anomang gawá ó yári nang pagíisip.

LIMITACIÓN. f. der. nang *limitar*. Paghahangá, ó paglalagay ng hangahan. || Ang nasásakop nang isang húkuman.

LIMITADO, DA. p. p. nang *limitar*, y adj. Maikli; kákaunti. || Tawong maikli ang isip. = *de talento*. Maikli ang bait. = *en ciencia*. Kapós; maikli sa dúhong.

LIM

LIMITÁNEO, NEA. adj. der. ng *limite*. Ang náuukol sa hangahan; ó malápit sa hangahan nang isang kaharián, *provincia*, etc. || Kanugnog.

LIMITAR. a. Lagyan nang hangahan ang isang lupa. || met. Iklián; sinsinín. || Bawasan. Ginagamit namang parang *reciproco*.

LÍMITE. m. Hangá. || Hangahan.

LIMÍTROFE. adj. der. nang *limite*. Kahangá; kanugnog.

LIMO m. Banlik; pútik.

LIMÓN. m. Dáyap.

LIMONADA. f. der. nang *limón*. Túbig na hina'tan nang asúkal at katás nang dayap, na para iauuin.

LIMONAR. m. der. nang *limón*. Dayapan; ó lugal na maráming tanim na dayap.

LIMOSNA. f. Limós.

LIMOSNERO, RA. adj. der. ng *limosna*. Ang nagbibigay nang limós; ò manglilimós. || Mapaglimós. || m. Sa mangá *palacio* nang Harí, ò nang mangá mahal na tawo, ay ang tala-gang may tunkol na magbigay nang limós sa mangá pulubi. || Kahong palimusan.

LIMOSO, SA. adj. der. nang *limo*. Punô nang banlik; mabanlik. || Náuukol sa banlik. || Banlikbanlik.

LIMPIA. f. Paglilinis.

LIMPIADERA. f. *Cepillo*, na panglinis nang damit.

LIMPIADIENTES. m. pl. Panghiningá; sipan.

LIMPIADURA. f. Paglilinis, linis. || pl. Pinaghugasan; pinaglinisan.

LIMPIAIDIOS. m. pl. Panghinulí.

LIMPIAR. a. Linisin; ó maglinis alisin ang dumí. || met. Dalisayin. ||

LIM

fam. Magnákaw, umumit; at siná-sabi: *me LIMPIARON el pañuelo*, NINÁ-KAW ó INUMIT *sa ákin ang panyô*. || fam. sa sùgal ay *talúnin ò matalo*: v. gr. *me LIMPIARON á la malilla qui nientos pesos*, TINALO ò NATALO *nild akò sa malilla nang limang drang piso*. = *de yerbas malas la sementera*. Bunutan; aísán nang masasamang damó ang búkid. = *con, en el lejía*. Lini-sin nang, sa libhiá || -r. Maglinis; magalls nang dumt. || Magpunas. || Mag páhid. || fam. Tumakas, tumanan. — *Limpiarse de calentura*. || Maglitas sa lagnat. = *con pañuelo* Magpáhid nang panyô = *en el pañuelo*. Magpáhid sa panyô; maglinis sa panyô.

LÍMPIDO, DA. adj. Malinis. || Malinaw. || Makinang.

LIMPIEZA. f. Kalinisan. || met. Ang kálinislinisang paglililihi kay Gi noong Santá María. || met. Kalinisan nang loob; kalinisan nang katawán na walang báhid kahulayan.

LÍMPIO, PIA. adj. Malinis. || Hawán. || Walang hálò. Karaniwang sabihin sa pálay ó bigás. = *de manos*. Walang interés na masamá. = *en su traje*. Malinis sa kaniyang pananamit.

LINAJE. m. Láhi; kamaganakan; hinlog. || met. Ang kalidad; ó pinag-buhatan nang isang bágay.

LINDAR. m. Humangá; máhangá; mákanugnog. = *(una tierra) con otra*. Máhangá; mákanugnog (ang isang lúpâ) nang ibá.

LINDE. m. Hangahan nang búkid, ó paglulúpâ.

LINDERO, RA. adj. der. nang *linde*. Náhangá; ó nakahangá. || m. Hanganan.

LINDEZA. f. Karikitan; kainà-

LIN

man. || Gawá ó wikang may lámán at nakasásakit. || Katalipandasàn; matulis na pangungúsap.

LINDO, DA. adj. Marikit; maínam. || m. fam. met. Ang laláking malabis magáayos at makáhihimas nang katawán, na tila babayi at kung tawagin ay *Lindo Don Diego*.

LINDURA. f. der. nang *lindo*. Karikitan. || Gawá ó wikang nakalúlugod.

LÍNEA. f. Hába; ò kahabáan. || Renglón, gúhit; taludtod. || *Clase*, ó kalidad. || Ang pagkakásunodsunod nang pagaanak, magmuâ sa kánu-nuan hangang káapoapohan ó pabalik || met. Hangahan.

LINEAL adj. der. ng *línea*. Ang náuukol sa *línea*,

LINEAR. a. Gumúhit; ó maggúhit.

LINFA. f. Ang katás na parang túbig ng ating katawán. || poët. Túbig.

LINFÁTICO, CA. adj. der. nang *linfa*. med. Ang marami, ó masagánâ sa *linfa*, at ang náuukol sa humores na itó.

LINGUAL. adj. Ang náuukol sa díâ. Sinásabi itó sa mangá letra *consonante*, na díâ ang pinaká *principal* na gámit.

LINTERNA. f. Isang farol, na may tatangnán sa likod.

LINO. m. Taludtod ó hilerá ng mangá káhoy ó halaman.

LIO. m. Bálot; bigkis nang anomán.

LIQUEFACCIÓN. f. Pagtutúnaw. || met. Paghuhúsay; pagpapaliwánag.

LIQUEFACER. a. irreg. ger. *liquefaciendo*: p. p. *liquefacto*: ind. pres. yo *liquefago*; tú *liquefaces*, etc.

LIQ

perf. *liquefice; liqueficiste; liquefizo; liqueficimos; liqueficisteis; liqueficieron*: fut. *liquefaré; liquefarás; etc*: imperat. *liquefaz tú; liquefaga él; liquefagamos* nosotros; liquefaced vosotros; *liquefagan* ellos: subj. *liquefaga; liquefagas; etc*: imperf. *liqueficiera; liquefaria; liqueficiere; etc*: fut. *liqueficiera*. etc. Tunawin; lusawin. || r. Malúsaw.

LIQUEFACTIBLE. anj. Mangyáyaring matúnaw; ó matútunaw. || met. Mahúhusay; mapaliliwanag; ó malíinis.

LIQUEN. m. bot. Halamang gamot sa dibdib.

LIQUIDABLE. adj. der nang *liquidar*. Matútunaw; ó manyáyaring matúnaw.

LIQUIDAR. a. Tunawin. || met. Paliwanagan; husayin; saysayín. || r. Matúnaw; malúsaw.

LIQUIDEZ. f. Pagkalúsaw; pagkatúnaw.

LIQUIDO. DA. adj. Lusaw; tunaw. || met. Ang kabuoán ng nagiging kalamangán, kun pagsurutin ang cargo at data, para nang *deuda* *liquida, utang na kabuoán*, etc. || Malíwanag; hindi mangyáyaring pagdudahan ó pagalangnan.

LIRA. f. Instrumentong de kuerdas, nang una.

LIRONDO. DA. adj. Malinis. V. *Mondo*.

LISIAR. a. Saktán; bugbugín; ballin ang a'inmang bahagi nang kawatán. || r. Másaktán; mabalian nang butò, etc.

LISO. adj. Makinis; malinis. || met. Malínaw.

LISONJA. f. Hibò; pagbabalbás; tuyá.

LIS

LISONJEADOR. RA. m. y f. der. nang *lisonja*. Mapagbalbás; mapanuyá.

LISONJEAR. a. der. nang *lisonja*. Humibò; magdiládilà at nang máhuli ang loob nang kápowâ. || Manuyâ. || met. Makilugod; makáwili, para ng música, áwit, na nakalúlugod sa dingig, etc. || r. Umasa. = *de conseguir un empleo*. Umásang magkákamit nang isang katungkulan.

LISONJERO. RA. adj. der. ng *lisonja*. Mapagbalbás; mapaglangís; mapanuyá. Ginágamit namang parang *sustantivo*. || Ang nakalúlugod; nakáwiwili; nakaáliw.

LISTA. f. Listong papel, kayo ó anomán. || Gúhit nang damit.

LISTADO. DA. adj. May gúhit. Karaniwang sínasabi sa kayo.

LISTO. TA. adj. Maliksí; másipag; magap. || Matalas.

LISTÓN. m. Sintás; ó listón. || carp. Piraso nang tabang makítid at mahábâ na ginágawang pangmarko at ibá pá. || aum. nang *lista*. Listahan; tandang malakí.

LISTONERÍA. f. der. nang *listón*. Karamihang sintás, ó listón. || *Fábrica* na pinaggagawan nang *listón*.

LISTONERO. RA. m. y f. der. nang *listón*. Mangagawâ nang *listón*, nagtitindâ nang *listón*.

LISURA. f. Kalinisan; kapatagan at kinang nang ibábaw nang anomán. || met. Kalinisan at pagkatap na loob.

LITE. f. for. Úsap.

LITIGANTE. p. a. nang *litigar*. Karaniwang gamiting parang *sustantivo masculino*: nakikipagusa; ó ang may úsap.

LIT

LITIGAR. a. Makipagusap. || met. Makipagtalo; makipagáway. = *con, contra un pariente*. Usapin ang isang kamagának. = *sobre una herencia*. Makipagusap nang úkol sa isang mana. || r. Magusap.

LITIGIO. m. Úsap. || met. Pagtatalo; pagaáway.

LITIS. f. Úsap.

LITISCONTESTACIÓN. f. for. Sagot sa hablá ó sa demanda.

LITISEXPENSAS. f. pl. for. Ang sagot sa hablá ó sa demanda.

LITOGRAFÍA. f. Arte nang pagdidibuho sa bató, na pagkúkunan nang maraming salin nang isang *di-bujo*, ó súlat na ipinamamahagi.

LITOGRAFIAR. a. Magdibuho ó sumúlat sa bató.

LITÓGRAFO. m. Ang may *oficio*, na magbibuho ó sumúlat sa bató, na pagkúkunan nang salin.

LITORAL. adj. Ang náuukol sa gilid ó pasigan nang dágat. || m. Ang pasigan; ó baybay dágat.

LITRO. m. Takalán, na, sa Francia únang ginámit, at ang lamán ay tatlo nang ating gátang.

LIVIANDAD. f. Gaán; ó kagaanán nang anomán. || met. Kabuayán; ó kasalawahang loob. || Kalibugan.

LIVIANO, NA, adj. Magaán. || met. Dî mápaisa; salawahang loob; madaling mabuyo. || Malibog. || pl. Bágâ.

LÍVIDO, DA. adj. Kúlay talong; nanglogitim.

LIZA. f. Aligasín; bának, etc. || Ang kapatagan, na isinadyang paglabanan ó pagbunuán nang dalawá ò marami mang tawo. || Pagbababag; pagpapamuok.

LOA

LO. art. n. Ang *artículo neutro* na inilalagay sa unahán nang mangá *adjetivong* ginagamit na parang *sustantivo*, para nang *LO bueno*, ANG *mabuti*; *LO malo*, ANG *masamá*, etc.

LOA. f. Puri; pagpuri.

LOABLE. adj. der. nang *loar*. Kapuripuri.

LOADO, DA. p. p. nang *loar*. y adj. Pinúpuri.

LOAR. a. Purihin.

LOBANILLO. m. Bukling; bíkî; etc. || Palálanahan nang manok.

LOBATO. m. dim. nang *lobo*, y

LOBEZNO. m. dim. nang *lobo*. Anak na muntî nang *lobo*.

LOBO, BA. m. y f. Háyop na apat ang paa, na, *nákakamukhá* ng aso. || fam. Kalangúhàn; pagkalasing.

|| f. Babaying nagpápaupa nang puri.

LÓBREGO, GA. adj. Madilim. || met. Mapanglaw;; malunkot na lugal.

LOBREGUECER. a. der. nang *lobrego*. irreg. como *agradecer*. Palunkutín; papanglawín ang isang lugal. || n. Gumabí.

LOBREGUEZ. f. der. nang *lobrego*. Kadilimán; kapanglawang malaki.

LOCO, CA, adj. y s. m. y f. Ulol; baliw. || Tawong maiklî ang isip, ò walang tuto; hunhang. || met. Lubhang masamá: v. gr. *año loco*, *taong MASAGÁNÁ*; *cosecha LOCA*, *aning MASAGÁNÁ*. etc. = *de amor*. Ulol; hibang sa pagtbig = *de atur*. Walang tuto; paulolulol. = *por los estudios*. Haling sa pagáaral. — *Estar loco por, con su nieta*. Maulol sa kaniyang apò; ó magkaroón nang malaking paggfliw sa kaniyang apò.

LOT

LOCUAZ. 'adj. Masalitâ; masabi; matabil.

LOCURA. f. Kaulolân; kapuso-ngân.

LODAZAL. m. der. nang *lodo*. Kaputikan; kalusakan. || Púsalian.

LODO. m. Pútik; lablab; kulunoy.

LODOSO, SA. adj. der. ng *lodo*. Mapútik; putikán; ó punó ng pútik.

LOGRAR. a. Kamtán; tamuhín ang anomang hináhangad. || Samantalahin. || Magtamasâ. = *del superior alguna gracia*. Kamtán sa púnô ang anomang biyáyâ ó pálâ.

LOMA. f. Burol; gulod.

LOMBRIGUERA. f. der. nang *lombriz*. Lungâ nang bulatí; ò ang butas nang bulatí sa lúpâ. || Lugal na mabulati.

LOMBRIZ. f. Bulati. = *solitaria*. Ápad.

LOMO. m. Balakang. Lalong kaulangiang gamiting plural. || Sa háyop, ay ang buong gulugod, ó likod. || Likod nang líbró, nang gúlok, etc. || Ang buntón ng lúpâ ng bàlang tudling, na tila gulugod || pl. Ang mangâ tadyang.

LONA. f. Balindang.

LONGANIMIDAD. f. Katiisán; tibay nang loob sa mangâ sakunâ.

LONGÁNIMO, MA. adj. Matíning na kalooban.

LONGANIZA. f. Kapisang bi-tuka, na nilamnán nang tinadtad na lámán nang báboy na nirekaduhan.

LONGEVIDAD. f. Kahabâan ng búhay; katandaan.

LONGEVO, VA. adj. Lubhang matandâ; ó mahábâ ang búhay.

LONGINCUO, CUA. adj. Makýô. || Nálalayô.

LON

LONGITUD. f. Hábâ nang anomán. || geog. Ang linyô nang isang lugal sa unang meridiano, na ito'y sa *grado* nang *ecuador* biníbilang.

LONGITUDINAL. adj. der. ng *longitud*. Nàukol sa hábâ; ó ginawâ nang ayon sa kahabaán.

LONGUERA. f. Lúpang habâ at makítid.

LONJA. f. Alinmang bágay na mahábâ, makítid at manipís: para ng isang pirasong kátad, na pahabâ, makítid at manipís, ang táwag ay *lonja de cuero*. || Pationg makítid, na mataás kay sa lúpâ sa daan, na kaulang siyang kinála'gyan ng pintô nang simbahan, ò ibang *edificio*.

LOOR. m. Puri, ó pagpupuri; kapurihán.

LORD. m. Título nang pagkama-hal na tawo, at pangulo nang ta sa Inglatera.

LORENZANA. f. Linsò, ó kalyong magaspang na habi sa táyang ganitò rin ang ngálan, na sakop nang Galicia.

LORO. m. Loro. || adj. Ang may kúlay morado na lubhang magúlang.

LOSADO. p. p. nang *losar*, y m. Ang may látag na losa.

LOSAR. a. Latagan nang losa.

LOTE. m. Balang isá nang bahagi nang isang kabuóan, na ipinangá-ngayaw sa marami. || Baraja nang larong lotería.

LOTERÍA. f. der. nang *lote*, Rifa ó lotería. || Larong karat.

LOTERO m. der. nang *lote*. Ang namamahala nang lotería.

LOZA. f. Mangâ kasankápang lúpang fino at makinang, para nang pingán, tasa, etc.

LUZ

LOZANÍA. f. Kasariwâan at lagô nang pananim. || Sa tawo at sa háyop ay: gaudá at liksi, na, nagbubuhát sa lakás nang katawán at kawalán nang daudam.

LOZANO, NA. adj. Malagô; mayabong, || met. Marikit; magandá ang kilos at anyô.

LUCERNA. f. der. nang *luz*. Alitaptap. || Isang lámpara na gayón ang táwag.

LUCERO. m. der. nang *luz*. Tálang bakero; ó tanglaw daga. || met. Kinang; dilag. || poét. Matá.

LUCIDEZ. f. der. nang *luz*. Kuliwanagan; linaw.

LUCIÉRNAGA. f. der. nang *luz*. Alitaptap.

LUCIDO, DA. p. p. nang *lucir*, y adj. Makilap. || Makinis. || Marilag.

LUCIR. n. irreg. ind. pres. yo *luzco*: imperat. *luzca* él; *luzcamos* nosotros; *luzcan* ellos; subj. *luzca*; *luzcas*; *luzca*; etc. Magningning; kumilap; kumintab. || Magliwanag. || Sumikat. || n. y r. Lumálô; humigit sa ibá. || Makatimbang; ó makatautam ang pakinábang sa pagal ó hírap nang pagkigawá nang anomán, at sinásabi: *NABABAYARAN Ó NATÁTAMTAMAN ni Juan ang kinákain, á Juan le LUCE lo que come.* || t. Magpakarikit; magpakaayos sa pananamit, etc. || Mangibá; marukod sa dikit. || Magsuot, ng damit na mainam.

LUCRATIVO, VA. adj. der. nang *lucro*. Matatô; ó nagbibigay pakinábang.

LUCRO. m. Pakinábang; túbóng nákuuha sa anomán.

LUCROSO. SA. adj. der. nang *lucro*. Malakí ang pakinábang, na-

LUC

nákukuha.

LUCTUOSO, SA. adj. Ang malumbay at dápat ikátangis.

LUCHA. f. Pagbubunô; bunô. || met. Pagtatalo. || Pagbabaka; paghahamok.

LUCHAR. n. Magbunô. || Magtalo. || Magbabag; magbaka ó maglamas.

LUDIBRIO. m. Upasálá; libak; uyam.

LUDIR. a. Ibungô: isági, =(una cosa) con otra. Ikiskis ang isang bagay sa ibá. || r. Mábungô; mákiskis, || Magkákinkil; magkákiskis.

LUEGO. adv. t. Pagdaka; tambing; agad; pagkuán. || Sakâ; bago; mamayâ.

LUGAR. m. Lugal. || Ciudad; báyan; ò nayon. || met. Katungkulan; kináuupan. || Dahilán; daán: v. gr. *nagbigay DAHILÁN Ó DAAN na siya'y kagalitan ó batiin, dió LUGAR á que le reprendiese.*

LUGAREÑO, ÑA. adj. der. ng *lugar*. Ang tawóng túbô sa alinmang munting bayan at ang náuukol doón. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || Ang náuukol sa isang munting lugal, para nang kaugalián ó salitâ sa isang barrio. || m. y f. Ang nanáhan sa isang munting bayan ó sa isang pook.

LUGUBRE. adj. Ma'unkot; nakatúlumbay.

LUIR. a. reg. mar. Másagi; madagil ang anomán sa ibá. || a. irreg. como *huir*. Bayáran ó tubsín sa pagkásanlá.

LUJO. m. Lagpós na pagtatamasa sa ínam nang pananamit, pamamahay, etc.

LUJ

LUJOSO, SA. adj. der. nang *lujo*. Mapagtamasá nang bágay na marikit.

LUJURIA. f. Kalibugan. || met. Ang kalabisan; ó kalagpusan sa anomín.

LUJURIOSO, SA. adj. der. nang *lujuria*, Malibog. || met. Malagpós.

LUBRE. f. Apoy; ilaw || met. Dilag; karíkitan. || pl. Ang lúlog, batong pinkán at binalon.

LUMBRERA. f. der. nang *lumbré*. Ang nakaliliwanag; ó nakatatanlaw, para nang áraw, buán, etc. || met. Ang marangal na tawo, na sa kaniyang magaling na gawá at áral ay nakatúturó at nagpápaliwánag nang bait nang ibá. || Butas na nasa itaas nang mangá pader ó bu-bong nang mangá báhay na bató ó simbahan, na siyang pasukán nang liwánag.

LUMINAR. m. Alinmàn sa mangá astro, na nagníningning sa bu-bong nang langit.

LUMINARIA. f. Ang luminario, ó ilaw sa durungawán, natan-dá nang pagsasayá. || Ilaw sa *Santisimo Sacramento*. || pl. Salaping ibinibigay sa mangá ministro at alilá nang hari, na para gastahín sa pag-luminario.

LUMINOSO, SA. adj. Maliwánag; maningning.

LUNA. f. Ang buang sumís kat. || Ang búbog nang salamin sa mata, sa mukhá ó nang *larga vista*.

LUNACIÓN. f. der. nang *luna*. Ang sikat nang buán, mulá sa unang pagsilang hangang sa pagpatay; ó

LUN

ang panahón nang isang kahustú; hang síkat nang buán sa langit.

LUNAR. m. Nunal. || met. Mansá; dumí sa kapurihán, na, nagbúbuhát sa anomang masamang nágawá. || adj. der. nang *luna*. Ang náuukol sa buán.

LUNÁTICO, CA. adj. der. ng *luna*. Manakánakáy sinúsumpong ng pagkaulol, ó nang pagkasírá nang ísip.

LUPANAR. m. Báhay nang mangá babaying masamá ang pamumúhay.

LUSTRE. Kinang; ningning; kilap. || met. Dilag; kaligayahan; karangalan. || Ang betún, ó pangpakinang na iniálagay sa sapín.

LUSTRO. m. Bálang limang taong hustó.

LUSTROSO SA. adj. der. ng *lustre*. Makinang; makiap.

LUTERANISMO. m. der. *luteró*. Ang *secta* ni Lutero. || Ang katipunan nang mangá sumúsunod sa áral ni Lutero

LUTERANO, NA. adj. der. ng *Lutero*. Ang náuukol kay Lutero, at ang sumúsunod sa kaniyang *secta*.

LUTO. m. Luksá. || pl. Ang mangá kayong itim, na ginagamit sa simbahan ó sa báhay kung may patay, na isinásabit sa mangá bintánâ ò pader, kung may patay.

LUZ. f. Liwánag; ilaw; tanglaw. || Kaliwanagan nang ísip; dúnong.

|| Ang marilag na tawo, na nakapagtúturó at nakaáral sa ibá, dáhil sa kaniyang magaling na áral ò gawá. || Ang áraw na lumálakad.

LL

LLAGA. f. *Súgat* na hindi gawâ nang patalim, kundî nang masasamang humores, || met. Hapdî nang loob.

LLAGAR. a. der. nang *llaga*. *Sugatan*; punuin nang *súgat*.

LLAGUICA, LLA, TA. f. dim. nang *llaga*. *Súgat* na muntî.

LLAMA. f. Ningas; lagablab. || met. Pagaàlab nang loob. || Bagsik at lakás nang anomang násâ ó hikáyat nang loob.

LLAMADA. f. Pagtáwag. || Ang tandâ, na inilálagay sa isang sinulat, nang matáwag ang áting pansín at maibabalâ ang anomán. || mil. Tugtug nang tambol ò trompeta ng mangâ sundalo, at nang hawakan ng tropa ang sandata at magsihánay na gumayak sa pagdigmâ. || Kaway.

LLAMADOR. m. Ang tagatáwag. || Panugtug na bákal, na nakakabit sa pintô.

LLAMAMIENTO. m. Pagtáwag. || Tugtug nang Dios sa áting púsô. || Ang pagtáwag; ò pagbatak sa isang

lugal nang anomang humores, na násâ sa ibang bahagi nang katawán.

LLAMAR. a. Tawagin; kawayán. || Dapitin; sunduin. || Kumaway.

|| Kurokín. || Manalangín; humingí nang túlong. || Magpangalan; maglagay nang iit. || met. Batakin sa isang

lugal ang anomán, para nang **BATAKIN sa ibang lugal ang púnô nang sakit**, **LLAMAR á otra parte la causa de la enfermedad**. = *la sed*. fr. Makaúhaw.

Karaniwang sabihin sa mangâ pagkáing maaanhang at maàlat. || Tumugtug; tumáwag. = *á la puerta*. Tumugtug sa pintô. = *con la mano*.

Kawayán; tawagin nang kamay. = *de ti á otro*. Tawaging huag pupûin ang ibá. = *por señas*. Tawagin sa kaway ó sa mustrâ. || r. Magkaroón ng

gayari at gayong pangalan ò apellido: v. gr. ¿*Cómo TE LLAMAS?* ¿*Anong PANGÁLAN MO?* — **ME LLAMO Pío**, ang

PANGÁLAN KOY Pío. = *á engaño*. Tumallikod sa pinagusapan dáhil sa nahahalatang dayâ.

LLAMARADA. f. der. ng *lla-*

;

LLA

ma. Álab; lagablab; dagabdad; liab. || met. Biglang pamumulá nang mukhá. || Pagilnit; pagaálab nang loob, na sú sumandalí.

LLAMATIVO, VA. adj. Pagkáing nakaúuhaw. Karaniwang lalong gamiting parang *sustantivo* sa *masculino*.

LLAMEAR. a. der. nang *llama*. Magálab; magdagubdob.

LLANA. f. Kutsara nang *cantero*; na pangpalitada nang bató. || Kapatagan; ò mukhá nang dahon.

LLANADA. f. der. nang *llana*. Lúpang kapatagan.

LLANEZA. f. der. nang *llano*. Kapalágayan nang loob at kahinahon sa pakikipagúsap. || Kawalán nang gálang.

LLANO, NA. adj. Patag; pantay. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*. || Palagay na loob; mahinahon. || Yano: sínasabi sa pananamit na walang pamuti. || Malínaw:

LLANTA. f. Yantás; ó patos na bàkal nang gulong nang karitón, kalesa, etc.

LLANTO. m. Iyak; hagulhol; panangis. || Pagiyak.

LLANURA. r. der. *llano*. Kapatagan. || Lúpang patag.

LLARES f. pl. Mangá tanikalang nakasabit sa tapat nang kalán, na may isang kaláwit na pinagsásabitan nang *caldera* na ilalagay sa apoy.

LLAVE. f. Súsi; ó yawe. || Ang paraang ikaalam nang anomang natatagó ó nálihim. || met. Ang pamulá, na ikinádadalí nang pagkilala nang anomán.

LLAVECICA, LLA, TA. f. dim. nang *llave*. Súsing maliit.

LLE

LIAVERO, RA. m. y f. der. nang *llave*. Ang naglingat; ó taga-pagtigò nang súsi nang isang plaza, *ciudad*, *palacio*, simbahan, báhay, etc. || m. Ang kinátutuhugan nang mangá súsi.

LLECO, CA. adj. Ang lúpang kailanma'y hindi pa sínasaka; y hindi binábagbag.

LLEGADA. f. Pagdating; pagdatal.

LLEGAR. n. Dumating; sumápit. || Pumantay; umabot. || Magluat ng gayón at gayóng panahón. || Abutin; ó kamtan ang hinahangad. v. gr. UMABOT na naging *general*, ó KINAMTAN ang naging *general*, LLEGÓ a ser *general*: ang baró ay UMÁBOT sa tühod, la camisa LLEGA a la rodilla. = al pueblo. Dumating sa bayan. = de Manila. Dumating na magbúhat sa Mainilá. = i saber. Málaman: mábalitaan. = en carruaje. Dumating na nagkakarua. = a pié. Dumating ng lakad. || r. Lumápit; dumulog; makilákip.

LLENA. f. Pagbahâ nang apaw sa pangpang,

LLENAMENTE. adv. m. Saganá.

LLENAR. a. Punuin; ó punín. || Magalingin; máibigan ang anomán: v. gr. MINAGALING ko ò NÁIBIGAN ko ang matuid ni Luis, me LLENÓ la razón de Luis. || met. Lipusin. v. gr. siya'y NILIPÓS ó PINUNÓ nang palá, le LLENÓ de favores, etc. = con su nombre el pueblo. Punin; ó pagsikipin sa kaniyang ngalan ang bayan. = de agua. Punin nang túbig. = de palay el troje. Punin nang pálay ang bangán. || r. Masandat; mabusog. = la boca. Malmualan. || Malipós v. gr. NALIPÓS nang

LLE

galls, SE LLENÓ *de sarna*.

LLENERO, RA. adj. der. nang *lleno*. for. Ganap; lubós.

LLENÍSIMO, MA. adj. sup. ng *lleno*. Punongpunô; sagánangsagánâ; lntbhang ganap.

LLENO, NA. adj. Punô; lipós. || med. Pulsong malakás ang kitig. || m. y f. fam. Kasaganâan. || Kalubusán nang húsay, dikít, etc. || Palabâ; kabilugan nang buàn. = *de alegría*. Lipós nang towâ.

LLEVA. f. y

LLEVADA. f. der. nang *llevar*. Pagdadalá; paghahatid.

LLEVADERO, RA. adj. der. ng *llevar*. Magaang pakisamahan. || Mababata; matítis || Magaang tiisín; magaang makisama.

LLEVADOR, RA. m. y f. Ang tagapagdalá.

LLEVAR. a. Dalhín doón; ihatid; bitbitín. || Isuot ang damit. || Kamtán; tamohín. = *(agua) à casa*. Magdalá (nang tubig) sa bahay. = *con paciencia*. Atimín; tiisín. = *de vencida*. Mulang madaig. = *en peso*. Bitbitín. Dalhín ang anomán at pangasiwâan. = *por divisa una cruz*. Taglaying sagisag ang isang kurús. = *à bien*. Magalingín. = *à cuestas*. Pasanín; balikatin. || r. Padalá; patangay. || Magsama. = *(bien) con el hermano*. Makisamang (mahúsay) sa kapatid. = *de una pasión*. Patangay sa isang gawing masamá.

LLORADUELOS m. pl. fam. Ang láging naghíhimutok at inatíyak ang kaniyang mangá kadálitaan.

LLO

LLORAR. n. Umiyak; tumangis; lamúhâ. || r. met. Malumbay; maghimutok dáhil sa kasakunaán at kasaliwâang pálad. || n. Pumatakpatak ang anomang bagay na tunaw. = *de gozo*. Umiyak sa galak. = *por sus pecados*. Itangis ang kaniyang mangá sala. = *hilo à hilo*. Umiyak nang walang likat.

LLORIQUEAR. n. der. ng *lloro*. Maghihimutok na lági.

LLORIQUEO. m. der. nang *lloriquear*. Paghihimutok na lági.

LLORO. m. Pagiya; pagtangis.

LLORÓN, NA. adj. aum. nang *lloro*. Íyakin; matangisín. || Isang klaseseng *plumaje*, na ang pinakabuhok ay nagduklay.

LLOSAMENTE. adv. m. Umiyak; luháluhaán.

LLOROSO, SA. adj. der. nang *lloro*. Ang mukhang bagong galing sa pagiyak. || Bágay na nakáíiyak at nakaháhambal.

LLOVEDIZA. adj. Túbig na ulán,

LLOVER. impers. ger. Lloviendo; at p. p. llovido: pres. ind. *llueve*; *llueven*: imperf. llovía; llovían: perf. llovió; llovieron: fut. lloverá; lloverán; || subj. llueva; lluevan: imperf. lloviera; lloviera; lloviese; llovieran; lloviesen: fut. lloviesen (*). Umulán. = *à cantaros, à mares, à chorros*. Umulán nang malakás na párang ibinúbuhos. = *(trabajos) en, sobre una familia*. Umulán (nang hírap) sa isang anak. = *sobre mojado*. Dumatal ang anomang sakunâ nang hindi pa naláluatang nangyáyari ang

(*) Ginamit ni CERVANTES na sinasabi *yo lloré*, bagawan ang pinapagsabi ay isang baliw na tawo.

LLO

ibá ó nang halos katátapos pa lá-
mang na nakararaan ang ibang hírap.

LLOVIDO. p. p. nang *llover*, y
m. Ang sumásakay nang líhim sa
sasakyang patungo nang Indias, at
hindi napakikita kundî nasa láot na.

LLOVIZNA. f. dim. nang *luvia*.
Ambón; angf.

LLU

LLOVIZNAR. n. é imp. der.
llovizna. Umambón.

LLUVIA. f. Ulán. || met. Kara-
mihan; kasaganân; v. gr. KASAGA-
NÁAN ó KARAMIHAN nang *gawâ* ó
kahirapan, LLUVIA *de trabajos*, etc.

LLUVIOSO, SA. adj. der. nang
luvia. Maulán,

M

MACEADOR. m. der. nang *mazo*.
Magmamasó; ó tagapagmaso.

MACEAR. a. der. nang *mazo*.
Masuhin, ó pukpukín nang maso.
|| Bayuhin. || n. met. Makipagtalo na
ulituling sabihin ang isang bágay.

MACERAR. a. Palambutín ang
anomán sa pagkábabad, ó sa pukpok.
|| met. Pasakitan; supulin ang ka-
tawán nang mangá pahitap, etc. ||
Dikdikín; bayuhin; ó pukpukín ang
anomang káhoy ó halaman at nang
lumabás ang katás.

MACETA. f. Pasong másetasan.
|| Ang puluhan nang *taco* ng billar.

MACICEZ. f. Tigàs; sinsín, ka-
tibayan; kasinsinán.

MACILENTO, TA. adj. Yayat-
putlân at malungkot.

MACIZAR. a. Siksin; tiptin.

MACIZO, ZA. adj. Masinsín; tipí;
matibay. Ginagamit namang parang
sustantivo sa *masculino*. || met. Ma-
tatag; matibay. || Pisigán; batibot.

MÁCULA. f. Mansá; dungis sa
puhi ó sa ugál.

MACHOCA. com. Ang tawong
mabigat ang ugál, at nakayayamot
magsalítá. || f. Pangbayó.

MACHACADERA. f. der. nang
machaca. Pangbayó; pamitpit. || Báyu-
han.

MACHACADOR, RA. m. y f.
Manbabayó; mandudúrog. || adj. Pang-
bayó; pangdúrog.

MACHACAR. a. Durugin; ba-
yuhín, bugbugín; dikdikín. || n. met,
Makipagtalo at ipili ang anomán.
hangang sa makamuhí.

MACHACÓN, NA. adj. Maúlit;
maurírá.

MACHADO. m. Palakol na pa-
mútol nang kálap, ó nang báol.

MACHEAR. n. der. nang *macho*.
Maganak nang maraming lalaki ang
háyp.

MACHETAZO. m. aum. nang
machete. Lapad ó tagá nang *machete*.

MACHETE. m. Hapak.

MACHO. m. Háyp na lalaki.

MACHORRA. f. fam. Babaying
háyp na hindi nagâanak.

MAC

MAD

MACHOTE or **MACHOTA** (A) mod. adv. Sa pâlô nang maso. || met. Paáno man; pagalosdalos.

MACHUCADURA. f. Pagbayò, pagdúrog. || Pagkadúrog.

MACHUCAR. a. Bugbugín sa hampás.

MACHUCHO, **CHA**. adj. Tahímik; mabait, matalino. || Magúlang ang isip.

MADAMA. f. Wikâng *francés* na ang kahuluga'y: *señora*.

MADEJA. f. Lábay. || Ang lalaking tamad at pabayâ.

MADEJETA. f. dim. ng *madeja*. Lábay na maliit.

MADERA. f. Káhoy; kálap. = *del aire*. Súnghay.

MADERADA. f. der. nang *madera*. Kapisanan mangâ kálap.

MADERAJE. m. der. nang *madera*. Kapisanan; kasaganâan nang mangâ kahoy, na kailángan sa pagtatayó nang simbahan, báhay, etc.

MADERAMEN. m. V. *Maderaje*.

MADERERÍA. f. der. ng *madero*. Ang tindahan nang kálap; ó lugal na simpanan nang kálap.

MADERERO. m. der. nang *madero*. Magkakalap. || Anloage.

MADERO. m. Kálap na malakí at mahábâ, na ang karauwan ay *cuadrado*.

MADERUELO. m. dim. nang *madero*. Kálap na munti at *cuadrado*.

MADRASTRA. f. der. nang *madre*. Ali sa pakinâbang; ó asawang kauli nang amâ || met. Alinmang bágay na nakayáyamot ó nakasíski.

MADRAZA. f. aum. nang *madre*. fam, Inang mapagbigay loob at ma-

labis magpaláyaw sa mangâ anak.

MADRE. f. Iná; imâ. || Ang babaying nanganak na. || Salitang itinatawag sa mangâ *religiosa*. || met. Ang dahilán, púô at ugat na pinagbubuhatan nang anomang bágay. || Ang báhay-bátâ (sa mangâ babayi) || Ang látak nang álak ó sùkâ. || Ang lunas nang ilog.

MADRECICA, **LLA**, **TA**. f. dim. nang *madre*. Inang; tawag na mairog sa iná.

MADRIGUERA. f. Ang yungib na táhanan nang mangâ *conejo* at ibá pang hiyop. || met. Ang kanlong na lugal na pinagtátaguan nang mangâ may masamang pamumuhay.

MADRILEÑO, **ÑA**. adj, y m. y f. der. nang *Madrid*. Ang túbô sa Madrid at ang nauukol sa *villang* itó.

MADRINA. f. der. nang *madre*. Ang iníña; ó babaying nagháwak sa bátâ sa pagbibinyag. Gayón dín ang tawag sa babaying ábay sa pagkakasal. || Ang babaying nagámpou sa isang tawo sa anomang nilalakad. || Puntal; ó haiging káhoy.

MADRONA. f. fam. Ang babaying malabis makáibig sa kaniyang mangâ anak.

MADRUGADA. m. Ang mada-ting áraw; ang pagbubukang liwayway. || Ang pagbabangon sa mada-ling áraw; ó paggising na lubhang maaga. — *de madrugada*. mod. adv. Sa pagbubukang liwayway; lubhang maaga; ó maangmaaga.

MADRUGADOR, **RA**. m. y f. der. nang *madrugada*. Ang masipag gumising nang maangmaaga.

MAD

MADRUGAR, m. Gumising nang madaling araw, ó nang maágaang-maaga. || met. Umágap.

MADURACIÓN, f. der. nang *madurar*. Pagkahinog; ó pagpapahinog.

MADURADERO, m. der. nang *madurar*. Ang lugal na páhinugan nang bunga nang káhay.

MADURAR, a. Pahinugin. || met. Ihandâ ang mangá paraang ikáda-dali nang pagkakamit nang anomán. || n. y r. Mahinog. || met. Magkadedad; magkabait at lumagô ang isip.

MADURATIVO, VA. adj. Nakahihinog. || m. Pangpahinog. || met. Ang paraang ginágawâ sa tawong makulit magkaloob nang anomán, at nang malamuyot at mapalambot ang loob, at agad pahinúhod.

MADUREZ, f. der. nang *maduro*. Kahinugán; pagkahinog nang bunga nang káhay. || met. Ang kabaitan at katalinuhan sa pagkabúhay at sa anomán.

MADURO, RA. adj. Hinog. || met. Mabait; matalino; marúnong.

MAESTRA, f. Ang babaying nagtúturô. Lálô nang kaugaliang tawaging gayón ang nagtúturô nang *labor*, ó ibang *oficio* sa mangá bátang babayi. || met. Alinmang bágay, na nakapagtúturô at nakabúbukis nang isip.

MAESTRESALA, m. Pangulong alilâ, na nagsísilbi sa mesa nang panginoón, at siyang unang tumítikin nang anomang pagkain bago idúlot sa mesa, upang ang panginoón ay huag malason,

MAESTRÍA, f. Kabihasnán at kaliksihang gumawâ ó magtúturô nang anomán, || Ang pagkamaestro.

MAE

MAESTRO, TRA. adj. na si násabi sa mangá lágay, na dáhi sa siyang pinakapríncipal, ò dáhi sa pagkáyaring lubhang mahúsay ay maipalálagay na hówaran nang kápowâ niyá, para bagá nang isang súsing lubhang marikit at mahúsay ang pagkágawâ, ay tinátawag na: *llave maestra*, etc. || Alinmang bágay, na, nakaáral ó nakapagpáliwanag nang isip: gaya nang kawikang *ang historia ay siyang maestra nang pamumúhay*. || met. Si násabi namán sa háyop na mabuti ang pagkáturô, para nang *perro maestro*, asong MABUTI ANG PAGKÁSUPIL AT PAGKÁTURÔ. || m. Ang nagtúturô nang anomang karunungan ó arte. || Ang sanay at bihasa sa isang *oficio*, at yaón ang kaniyang ikina-búbuhay; para nang **MAESTRO sastre**, **MAESTRO carpintero**.

MÁGICO, CA. m. y f. Magsasalamankà. || adj. Ang náuukol sa *mágia*.

MAGÍN, m. fam. Isip; dili. || Talino; talas nang isip.

MAGISTERIAL, adj. Ang náuukol sa maestro at sa pagtúturô.

MAGISTERIO, m. Ang pamamahálâ at paraán nang pagtúturô ng maestro sa mangá tinuturuan. || Pagkikiilos mataás na tawo, at kahambúgan sa pananalitâ at sa paggawâ nang anomán.

MAGISTRADO, m. Ang púnô sa isang kabarián, bayan, etc. para nang Hári, *Alcalde Consejero*, etc. || Ang katungkulan, ó kamáhalan ng pagkahukom, pagkaoidor, etc.

MAGISTRAL, adj. Ang náuukol sa maestro. || m. Isá sa ápat na katungkulan *de oficio* nang *canónigo*, na

MAG

ang tunkol ay mangáral ó magsermón. Ginagamit namang parang adjetivo sa kahulugang itó, na sinásabi: *canongia* MAGISTRAL ó *canonicalo* MAGISTRAL.

MAGISTRATURA. f. Katungkulan at karangalan nang *magistrado*, at panahong nilalakaran sa katungkulang itó. || Kapisanan; lupong nang mangá *magistrado*.

MAGNANIMIDAD. f. Kalakhán at kagandahan nang púsó. || Kadakiláan at gándá nang kaloobán.

MAGNÁNIMO, MA. adj. Ang may malakí at marangal na púsó.

MAGNATE. m. Tawong lubhang marangal at pangulo sa isang kaharián, *ciudad*, bayan, [etc. || Máginoó.

MAGNETICO, CA. adj. Ang náuukol sa batobalaní. || Ang may virtud na makahitit, ó makahalina nang ibang bagay. || Párang batobalaní.

MAGNETISMO. m. Ang bagsik na taglay nang batobalaní, na humitit ó makahila sa bákal.

MAGNIFICAR. a. Padakiláin; parikitin; painamin. || Purihin; itanyag; ibunyí. || r. Mábunyí.

MAGNÍFICAT. m. Dalit na dinádasal nang mahal na Virgen sa pagpupuri sa Dios; at gayón ang táwag dáhil sa ang salitang itó ay siyang pamulá nang dalit na yaón.

MAGNIFICENCIA. f. Kagan dahang loob; kaluwagán nang kamay sa malaking pagkakagúgol; ang hilig nang púsó sa mangá dakílang gawá.

MAGNÍFICO, CA. adj. Dakílâ; mahal; marangal. || Marangal na pangalang ibinibigay sa matataas na táwo.

MAG

MAGNITUD. f. Ang lakí nang anomán. || met. Ang kadakiláan ó dilag nang anomán.

MAGNO, NA. adj. Dakílâ; marilag.

MAGRO, GRA. adj. Payat. || Kákauntí ó walang anomang tabâ.

MAGULLADURA. f. Pasá; bugbog nang lámán

MAGULLAMIENTO. m. Pagbugbog.

MAGULLAR. a. Papagpasáin; bugbugín.

MAHOMETANO, NA. adj. der. nang *Mahoma*. Ang náuukol ó sumusunod sa *secta* ni Mahoma.

MAHOMETIZAR. n. nang *Mahoma*. Mások ó sumunod sa *secta* ni Mahoma.

MAHÓN. m. Kayong sinúlid na masinsín, matibay, at kúlay anteadong karaníwan.

MAIDO. m. Ngíaw.

MAINEL. m. Barandiliá nang hagdán.

MAITINES. pl. Dasal sa mada ling áraw, sa hapon, at sa hatinggabi na ginágawâ nang mangá *canónigo*.

MAÍZ. m. Mais.

MAIZAL. m. der. nang *maíz*. Maisan.

MAJADA. f. Lugal na silungán nang háyop kun gabí, at tulugán nang pastol.

MAJADERÍA. f. Wíkâ ò gawang mangmang, labás sa kabáitan at nakamumuhí.

MAJADERO. m. adj. der. nang *majaderia*. met. Ang tawong mangmang at matigás ang ulo. || Lugal na pinagmamasahan.

MAJ

MAJAR. a. Masahin. || Durugin; dikdikín. || met. Yamotín; muhín.

MAJESTAD. f. Kadakiláan; karángalan. Ngalang sa Dios lámang itinátawag, at ngayo'y ginagamit sa mangá Hári. || Kadakiláan; kamáhalan nang paggawâ nang anomán. || Ang kapormalán at kamáhalang nakikita sa pagmumukhá, ó kilos nang sinoman.

MAJO, JA. adj. Ang tawong sa kaniyang mangá kilos, paguugáli, at pananamit ay nagtátaglay nang kaunting kalayaán, ayos at dikit, na sarili nang tawong ugáli ang lagay, at hindi mahal na asal. || Mapagmatapang; matápang; mayábang.

MAL. m. Ang samâ; ó masamá. || Kasiraán, ó kapalibhasang sarili, ó nang pagaári. || Sakit. || adj. Bágay na masamá: para nang MASAMANG áraw, MAL dia; MASAMANG sakit, MALA *enfermedad*, etc.

MALA. f. Súpot na kátad, ó tablá, na pinagdádalhan nang súlat sa *correo*. || *Correo*.

MALACOSTUMBRADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *acostumbrado*. Masamang kinágawian; masamang pinamihasnán.

MALANDRÍN, NA. adj. Masamá; tãmpalasan.

MALAVENIDO, DA. adj. pal. comp. *mal*, at *avenido*. Mabigat ang ugáli; hindi marúnong makingáli sa kapowâ.

MALAVENTURA. f. palab. comp. nang *mal*, at *ventura*. Kasamán, ó samang pálad.

MALAVENTURADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *venturado*. Sa ing kapalaran; ó kulang pálad.

MAL

MALBARATADOR, RA. m. y f. Mapagtapón; mapagaksayá nang pagaári.

MALBARATAR. a. Ipaghili ng walâ sa halagá ang pagaári; aksayahín ó siráin ang pagaári. || Sayangin.

MALCASAR. a. palab. comp. ng *mal*, at *casar*. Ipakasal ang anak sa isang salat sa mangá sankap na kailangan sa ikawawastô nang matrimonio. || n. y r. Magasawa, ó pakasal nang walang tuto.

MALCASO. m. Kataksilán; kasukabán.

MALCOMIDO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *comido*. Kulang sa pagkáin; hindi busog.

MALCONTENTO, TA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *contento*. Masúkal ang loob. || Mapangulò; suail.

MALCORTE. m. Paglabag sa mangá kautusang náuukol sa pagpútol nang káhay sa bundok, paguúling nang káhay at ibá pa.

MALCRIADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *criado*. Ang hindi inàaralan; masamang pinagkaugalián; walang pinagalaran. || Bastós na ugáli.

MALDAD. f. Kasamán. || Ang gawang masamá.

MALDECIDOR, RA. m. y f. Mapanirang puri. || Mapanumpâ; mapaglasuâ.

MALDECIR. a. irreg. ger. *maldeciendo*: p. p. reg. *maldecido*: p. p. irreg. *maldito*: ind. pres. *maldigo*; *maldices*; *maldice*; *maldecimos*; *maldecís*; *maldicen*: perf. *maldije*; *maldijiste*; *maldijo*; *maldijimos*; *maldijisteis*; *maldijeron*: fut. *maldeciré* ó *maldiré*;

MAL

(*) *maldecirás* ò *maldirás*; *maldecirá* ò *maldirá*; *maldecirémos* ó *maldirémos*; *maldeciréis* ó *maldiréis*; *maldecirán* ò *maldirán*: imperat. *maldice* tú; *maldiga* él; *maldigamos* nosotros; *maldecid* vosotros; *maldigan* ellos: subj. pres. *maldiga*; etc.: imperf. *maldijera*; *maldeciria*; *maldijese*; etc.: fut. *maldijere*; etc. Tungáyawin; sumpain; murahin. || Siráan nang puri; manírang puri. || Mamulá; manírang puri. = *al prójimo*. Sumpain; siráang puri ang kápowâ. = *de todo*. Puláan ang balang na; bala na'y tinungyaw. || r. Magsumpâan; mag siráan nang puri.

MALDICIENTE. p. a. nang *maldecir*. adj. Mapagmurá; mapagtungyaw; mapanumpâ; mapamulâ.

MALDICIÓN f. der. nang *maldecir*. Sumpâ; mura; tungáyaw; dustâ.

MALDISPUESTO, TA. adj. May damdam; may sakit.

MALDITA, f. fam. Ang díla. — *Soltar la maldita*. Huag pigilan ang díla; magsasalitâ ng katampalasan, etc.

MALDITO, TA. p. p. irreg. ng *maldecir*, at *maldecirse*, y adj. Ang tawong masamang lubhá ang pag-uugali at mangá gawâ. || Tampalasan.

|| Ang *condenado* ó pinarusahan sa inferno. || fam. Anoma'y wa á: at sinásabi, WALANG ANOMANG *panyong ná-tira sa akin*, MALDITO *el pañuelo me ha quedado*.

MALECON. m. Pilápil; ó tambak na lupâ ò bató, na itinatayong panghangá ó pangdefensa sa tubig.

MALEDICENCIA. f. Panglilibak;

MAL

paninírang puri; pagmura.

MALEFICENCIA. f. Ang hílig, ó kaugaliang gumawâ nang masamá.

MALEFICIAR. a. Siráan ang sinoman. || Kulamin.

MALEFICO, CA. adj. Ang naninirâ sa kápowâ; sukab. || Mankukulam.

MALESTAR. n. Kabalisahan ng loob. || Tamlay; ó bigat ng katawin.

|| Dandam na bumabalisa sa atin, at hindi masaysay. || Kasalatán sa pamumuhay.

MALETERO. m. der. ng *maleta*. Ang mangagawâ, at nagbibili nang maleta.

MALEVOLENCIA. f. Ang galit, ó pagtatanim sa loob na tinataglay sa kápowâ tawo.

MALEVOLO, LA. adj. May masamang kalooban; ó mahilig sa paggawâ nang masamá.

MALEZA. f. Ang kasaganâan nang masasamang damó na nakasisira sa mangá pananim. || Kasukalan. || Ang kasinsinán nang pagsasangá at pagdadahon nang ibang kahoy na maliliit, na nagiging tila gubat ang kinálalagyan, para nang kulotkulutan, kahoy dalaga, etc.

MALGASTAR. a. Siráin; itapon; aksayahin ang ári.

MALHABLADO, DA. p. p. ng *malhablar*, y adj. Panghás magsalita nang di dípat; di nahihyang magsalitâ nang masamá.

MALHECHO. p. p. irreg. nang *malhacer*. m. Gawang masamá. || adj

(*) Ginagamit ang *maldirâ*, *maldirás*, ni Fr. Luis de Granada sa kaniyang *Guia de pecadores*.

MAL

Masamang hitsura; pilipit; kúbâ; etc. Adjetivong inilálapat sa tawong masamá ang tabas nang katawán.

MALHECHOR, RA. m. y f. Ang gumagawâ nang libís sa katowiran; para nang tulisán; magnanakaw, etc.

MALHERIR. a. irreg. como *sentir*. Sugatan nang mabigat; makasugat nang mabigat. || r. Masugatan nang mabigat.

MALICIA. f. der. nang *mal*. Kasamán: (nang isang lágay na masamá ó nang *vicio*). || Ang pagkahilig nang loob sa masamá, ó sa nalalaban sa kabáitan. || fam. Hinálâ; ó agamágam nang loob, at sinásabing: *ako'y may mañgâ hinálâ na ito'y hindi gayón maráhil, tengo mis MALICIAS de que esto no sea así*. || Hinálâ; ó palagay na masamá: v. gr. *iya'y hinala mo, ó palagay mong masamá; esa es MALICIA tuya*.

MALICIAR. a. Paghinaláan; pagsalooban nang masamá ang ibá. || r. Magsaloob; maghinágap; magbintang = *le cualquiera*. Maghinálâ sa kaníngoman; paghinaláan ang sinoman = *en cualquiera cosa*. Magsaloob sa anomán.

MALICIOSO, SA. adj. der. nang *malicia*. Mapaghinalá. palábintangin. || May dayâ; punô nang kasamán.

MALIGNIDAD. f. Kasamán. || Hilig nang loob na sadyâ sa masamá.

MALIGNO, NA. adj. Ang mahilig sa pagaakálâ, ó paggawâ nang masamá. || met. Masamá; ó nakasísirâ.

MALINTENCIONADO, DA. pal. comp. nang *mal*, at *intencionado*. May masamang násâ; ó tawong lágging masamá ang infisip.

MAL

MALMANDADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *mandado*. Hindi maríonong sumunod. || Ang kung gumawâ nang anomán, ay masamá sa loob ang pagsunod; suai.

MALMETER. a. palab. comp. nang *mal*, at *meter*. Ibuyó; sulsulán ang ibâ na gumawâ nang masamá. || Siráan ang kápowâ.

MALMIRADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *mirado*. Walang gálang; walang pagtingín. || Hindi tinítingnan; ó hindi iginátang.

MALO, LA. adj. Masamá; nakasásamá || Pángit; maláit. || Masamá ang pagugali at pamumuhay. || May sakit. || Mahirap, para nang: *si B. ay MAHIRAP pagsilbihán, B. es MALO de servir*, etc. || fam. Malikot; magalaw; mapagbásagulo. Karaniwang sabihin sa batâ. = *con, para, para con su padre*. Masamá sa, para sa kaniyang amâ. = *de condición*. Masamá ang pagugali.

MALOGRADO, DA. p. p. nang *malograr*, y adj. Nasáyang; ò namatay nang hindi panahón.

MALOGRAR. a. Sayangin; huag samantalahin ang anomán, para nang pagkakátaon, nang panahón, etc. || r. Masáyang; maaksayâ; mapagayon lamang ang hinahanagad.

MALPARADO, DA. adj. palab. comp. nang *mal* at *parado*. Ang nagdamdam nang malaking kasiraan sa anomán, para nang pagkithúog ng katawán, ó lakás, dáhil sa isang naging sakit na maluut; ang pagkasírá nang pagaáli, pagiibigan, etc.

MALPARIDA. f. palab. comp. nang *mal* at *parida*. Ang babaying

MAL

inagasan; ó nakunan.

MALPARIR. n. palab. comp. ng *mal*, at *parir*. Makunan maagasan.

MALPARTO. m. palab. comp. nang *mal*, at *parto*. Pagkaiagas; pagkakuha nang kabuntisan.

MALQUERENCIA. f. palab. comp. nang *mal*, at *querencia*. Pagtatanin sa kápowâ.

MALQUISTAR. a. Sirâan; ò sirâin ang kápowâ tawo: v. gr. *SINIRA siyá nang kaniyang mañgá hapatid sa kápitan, le MALQUISTARON sus hermanas con el Gobernadorcillo.* || r. *Masirâ*; ó masirâan sa kápowâ: v. gr. *Si Juan ay NASIRA sa áking amain, Juan SE MALQUISTÓ con mi tio.* || Magkisirâ. = *con su amigo*. Masirâ sa kaniyang kaibigan.

MALQUISTO, TA. adj. Nasirâan sa ibá; ó kinagágalitan nang kápowâ. || Nakakasuklanan; ó nakasuklanan nang loob nang kápowâ.

MALROTAR. a. Itapon ang pag-aáti. || r. Magtapón nang ári.

MALSANO, NA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *sano*. Nakasisirâ nang katwán; ò masasaktin.

MALSÍN. m. Ang mapamarali; ó mapagsalitâ nang laban sa kápowâ tawo.

MALSONANTE. adj. palab. comp. nang *mal*, at *sonante*. Mahálalay dingin.

MALSUFRIDO, DA. adj. palab. comp. nang *mal*, at *sufrido*. Hindi maalam magtiis; walang pagbabatâ.

MALTRAER. a. irreg. como *traer*. palab. comp. nang *mal*, at *traer*. Salantaín; lamugin.—*Traer á mal traer*. exp. fam. Pagalín: huag mapahinga.

MAL

MALTRATAR. a. palab. comp. nang *mal*, at *tratar*. Huag palanganan; sirâin: gamitin nang masamang paggámit. || Alipustain; salantaín; do-wahaginín; tampalasanin.

MALTRATO. m. palab. comp. nang *mal*, at *trato*. Pagdowahagui; pagpaslang; pagpapahirap. || Masamang paggámit nang anomán.

MALUCO, CA. adj. fam. Masa-saktin; mahiná.

MALVA. f. Malbas; kulotkulutan.

MALVADO, DA. p. p. nang *malvar*, at *malvarse*, y adj. Lubhang masamá.

MALVAR. m. Kamalbasán; ò lugal na maráming malbas. || a. Siráin; pasamaín. || r. Sumamá.

MALVASÍA. f. Isá sa mangá kalidad nang ubas, na sadyang matamis at mabangò. || Álak na galing sa ubas na itó.

MALVERSACIÓN. f. Ang masamang paggúgol, ó paguúkol nang anomán. || Pagaksayá; pagtatapón.

MALVERSADOR, RA. m. y f. Mapanirâ nang ári; mapagaksayá.

MALVERSAR. a. Siráin; gugulin ang salapi sa bagay na ibá sa tala-gang pinaguúkulan.

MALVIVIR. n. palab. comp. ng *mal*, at *vivir*. Mabúhay nang walang ayos.

MALLA. f. Ang báwa't isá nang matâ nang dala, bukatot, etc.; ó balang pagitan nang dalawang buhol nang pagkálala nang dala, etc. || Balúti.

MALLERO, m. der. nang *malla*. Mangagawâ nang dala, bukatot, etc. || Mangagawâ nang balúti.

MAMA. f. anat. Suso.

MAM

MAMÁ. f. Inà; inang.

MAMADA. f. der. nang *mama*.
Ang panahong isinúsuso nang bátâ.

MAMADERA. f. der. nang *mama*.
Isang *cristal*, na parang redoma, at may tankay na *cristal* din, na ang bibig ay isinàsabak sa suso nang babayi, at saka híhititin sa tankay at nang makuha ang gatas, na hindi makaya nang bátâ, at nang ang suso ay lumanbot.

MAMADOR, RA. m. y f. Ang humíhitit sa *mamadera*, kung nagbábas nang gatas ang mangâ babayi.

MAMAR. a. Susuhin; ó sumuso; ututin. || fam. Kanin, lamunin. = *la virtud con, en la leche*. Másuso ang kabaitang kasabay nang gatas.

MAMOSO, SA. adj. Malakàs sumuso.

MAMOTRETO. m. Ang libró ó kuaternong pinagsúsulatan nang mangâ bagay na ibig tandaan at nang náhusay pagkatapos. || met. Ang tawong lubhang matabâ at bagol.

MAMPARA. f. Kansel; bayubu; ó panábing sa pintô.

MAMULLAR. a. Magutot sa pagkain. || Mangúsap na hindi mawatasan.

MANADA. f. Kawang muntí nang mangâ tupa ó kambing. || Isang dakot na damó; ó ang dami nang damó, pálay, etc. na masásakmal nang kamay. || fam. Pulutong nang tawo.

MANADERO, RA. adj. Ang bumúbukal. || m. Pastol nang isang manada. || Bukal nang túbig.

MANANTIAL. adj. Ang túbig na bumúbukal. || m. Ang bukal ó bi-

MAN

núbukalan nang túbig; batis. || met. Ang ugat at pinagmulán nang anomán.

MANAR. n. Bumukal; bumálong. || met. Magbúhat; magmulá; mangáling ang isang bagay sa ibá, || met. Sumagànâ ang anomán; lumánap = (*sangre*) *de la herida*. Bumálong ang (dugô) sa súgat = (*un campo*) *en agua*. Lumánap (ang isang parang) sa túbig.

MANCA. f. fam. Ang kaliwáng kamay.

MANCEBA. f. Babayi; kálunyâ; kaagulo.

MANCEBO. m. Bagontawong kabataán. || Sa ibang *oficio*, ó arte ay ang upahán nang araw ó buán.

MANCILLA. f. Dungis; mansá.

MANCIPAR. a. Supilin; alipinin. || r. Maging alipin; maalipin.

MANCO, CA. adj. Putol ang kamay. || Kimaw; ó pinkol; mankó. || met. Kúlang nang bahaging lalong kailangan: sinásabi sa mangâ súlat, *discurso*, etc. = *de la derecha*. Mankó nang kánang kamay.

MANCOMUN (DE). mod. adv. Pinagkàkaisahan nang dalawá ó ng madlá.

MANCORNAR. a. irreg. como *acordar*. Supilin ó amakin ang torong hindi pa miansó, na ipúgal ng daiti sa lúpâ ang mangâ súngay at nang huag makakilos.

MANCHA. f. Dungis; mansá; bátik. || met. Kasiraán nang puri.

MANCHADO, DA. p. p. nang *manchar*, y adj. Madungis; ó may mansá.

MANCHAR. a. Dumbán; dunģisan. || met. Sirán nang puri ang

MAN

kápowâ. || r. Magsiraán nang puri. || Magkámansahan. || Mamansahán. = *con, de, en lodo*. Mansahán nang pùtik; putikan.

MANDA. f. Pagaálay; paghibigay, || Kaloob; ó pamana, na nábibilin sa testamento.

MANDADERA. f. Babaying utusán nang mangá *monja* sa labás ng *monasterio*.

MANDADERO, RA. m. y f. Utusán. || m. Lalaking utusán nang mangá páring *religioso*, sa labas ng *convento*.

MANDADO. m. Utos; kautusán. || Bilin; ó pabi in.

MANDAMIENTO. m. Utos; atas nang púnô. || Bâwa't isá nang sampuon ut s nang Dios, at ng lima nang Santa Iglesia. || pl. fam. Ang limang dalít nang kamay, kung ginagamit sa pagkain sa lugal ng kutsara at tenedor; ó sa pagpaparusa sa kápowâ; at sinásabi: *kumáin nang kamay, comid con los CINCO MANDAMIENTOS; pinarusahan siyang TINAMPAL, le castigó con los CINCO MANDAMIENTOS*. || for. Ang nakasúlat na utos nang hukom.

MANDAR. a. Magutos; iutos. || n. Mamahálá; gumobierno. || a. for. Magkaloob; magpamana sa isá nang anomang bágay sa testamento. || Mangákô; magálay; magalok ng anomán. || Magpadalá nang anomán. || r. Gumalaw; kumilos na magisá; lumákad. Karaniwang sabihin sa may sakit.

MANDARÍN. m. Sa suusong at ibang kaharián ay ang namámahalá nang isang *ciudad*, at siyang humú hukom sa mangá taga roon.

MANDATARIO. m. Utusán, ó

MAN

pinagúutusan. || for. Pinamanahan sa testamento.

MANDATO. m. Utos; bilin.

MANDÍBULA. f. Síhang; pangá.

MANDO. m. Kapangyarihan ng isang púnô sa mangá nasásakop niyá. || Katunkulan.

MANDOUBLE. m. Tagá, ó hampás na dalawang kamay. || met. Masaklap na báti.

MANDÓN, NA. adj. Ang nangá ngayáng malabis nang kaniyang kapangyarihan. Ginagamit namang pang *sustantivo*.

MANDRÍA. m. Ang táwong dungô, walang kabuluhan at duag.

MANDUCAR. a. fam. Kumáin.

MANDUCATORIA. f. fam. Pagkain;

MANCA. f. Lubid na panálí ng mangá kamay nang háyop.

MANCAR. a. Talián ang pamá unahan nang kabayo.

MANERA. f. Ang paraán nang paggawá nang anomán. || Ang pag-uugáli. || Barageta nang saya. || pl. Ang mangá kilos nang isá.

MANFLA. f. fam. Babayi; kálunyá.

MANGA. f. Mangás. || Ang bahagi nang *eye* na kinasusuotan at infikitan nang gulong. || Bituka nang bomba, lá ô na ang sa súnog. || Dala, na pangisda.

MANGLAR. m. Liti; latian; ó lugal na naggugubat sa kahoy na pangátong.

MANGO. m. Puluhan; tankay. || Tagdán.

MANGONADA. f. der. ng *manga*. Hampás nang baraso, ó nang mangás. || Tàbig.

MAN

MANGOTE. m. aum. ng *manga*. fam. Mangás na maluang at mahábá. || pl. fam. Mangás na itim na pang-ibabaw, na ginágamit sa pagtatrabaho sa *oficina*, at nang hindî magasgás ang mangás nang *frac ó le víta*.

MANGUERA. f. náut. Balindang na tabas mangás at may alkitrán, na panglimás nang túbig sa sasakyán.

MANGUETA. f. Pantog na pang-lavativa. || Pingá, ó panghikuat. || Al-daba nang pintó ó bintáná.

MANIATAR. a. Talian; ó gapusin ang mangá kamay.

MANICORTO, TA. adj. Maikli ang kamay. || met. May kaimutan.

MANIFACTURA. f. Gawá, ó yári nang kamay. || Kayarian at hit-sura nang isang bágay.

MANIFESTACION. f. der *manifestar*. Pagpapaháyag; pagpapakilala.

MANIFESTAR. a. irreg. como *acertar*. Ipaháyag; saysayín; ipatalastás; ipakilala ang anomang nálilihim. || r. Pakita. || Patalastás. || Magpaháyag nang na sa kalooban, ó ináakalâ. || Máusisá.

MANIFIESTO, TA. p. p. irreg. nang *manifestar*, y adj. Tanyag; hayag; malinaw. || m. Súlat na pinagkakakilalanan nang katunayan nang anomán. || Ang pagtatanyag ng *Santisísimo Sacramento*, at nang sambahín nang madlá.

MANILARGO, GA. adj. palab. comp. nang *mano*, at *largo*. Mahábá ang kamay. || met. Maluag ang kamay; mapagkaáwang gawá.

MANILLA. dim. nang *mano*. Galang.

MANIOBRA. f. Alinmang bá-

MAN

gay na ginawá nang kamay. || mil. Pagsasáray nang tropa sa paraán ng pakikidigmá. || met. Gawá.

MANIOTA. f. Ang lúbid, ó suga na itinátali sa pamáunahan ng kabayo, kung ipinúpugal ó isinisilong.

MANÍPULO m. Sagradong kasangkapan, na isinásabit sa kaliwang kamay nang Pári, sa ibábaw nang albá, na ang tabas nitó'y para rin nang estola, maikli lámang.

MANIR. def. at walang ginagamit kundî ang mgá persona at tiemping náririto: pres. ind. manimos; manís: imperf. mania; manías: perf. maní; maniste; manió; manimos; manísteis; manieron: fut. maniré; manirás: etc.: imperat. manid vosotros: imperf. maniera, maniría, maniese; etc. fut. maniere, etc. a. Itingal ang lamangkati hangang kinábukasan, at ng lumambot at talabán ng sangkap.

MANIROTO, TA. adj. Mapagbiyayang lubhá.

MANIVACÍO, CÍA. adj. fam. Walang anomang taglay sa kamay.

MANJAR. m. Pagkáing anomán, na lútô at kakanin na lamang. || Alinmàn sa kapisanan nang bawa't isang pintá, ó palo nang baiaha. || met. Pag-aaliw; paglilibang, na nagpapatibay at nagpapahusay nang katawán, nagpalagô nang ísip, etc.

MANJARRADA. f. Pagkáing sagáná.

MANO. f. Kamay. || Ang dalawang pamáunahan nang háyop na ápat ang paá. || Sa magkakarnè ay alinmán sa ápat na paá nang háyop, kung putol na. = *derecha*. Kanan. = *izquierda*. Kaliwá. || Halo. || Pangligís. || Pangmulí nang sikulate, na ito'y

MAN

isang batong bilog na mahábâ. || Balang bílang na limá.=*de caso*. fam. Pangit sa kaliwete ó sa kung gumawâ ay kaliwang kamay ang gawî.=*de gato* Ang pulbós na pamúpol sa mukhá nang mangá babayi.

MANOJO. m. der. nang *mano*. Tankás nang anomán, || Kakamal; kabigkís; kimpal; haya; súkong at anomang bigkís nang damó ó nang ibang bágay, na madácampot ó mabitbit nang isang kamay.

MANOPLA. f. der. nang *mano*. Balúti na ibinábalot sa kamay. || Látikong gamit nang kotsero.

MANOSEAR. a. der. nang *mano*. Lamasin; himilin; kamalín nang kamay ang anomáu.

MANOSEO. m. der. nang *mano*. Paglamas; paglamutak.

MANOTADA. f. der. nang *mano*. Tampal; dagok. || Tampí.

MANOTEAR. a. der. nang *mano*. Sampalín; dagukan. || n. Ikumpás na malabis ang kamay sa pagsasalitâ, at nang mapalinawan, ó maipakilala ang damdam nang ating loob.

MANOTEO. m. der. nang *mano*. Pagsampal. || Pagkumpás na malabis sa pananalitâ.

MANQUEAR. n. der. ng *manco*. Ipakita nang isá ang kaniyang kamangkohán: ó magmankumankuhan.

MANQUEDAD. f. Kamankuhan. || met. Kasiraan; ó kakulangán.

MANSEDUMBRE. f. Kababâan; kalubayan, ó kaamûan nang loob, ó nang paguugáli.

MANSEJÓN, NA. adj. der. ng *manso*. Háyo na lubhang maámô.

MANSIÓN. f. Pagpapahingí; pagtigil sa isang lugar. || Páhingahan;

MAN

hantungan; tirahan.

MANSO, SA. adj. Maámô, ó malubay na loob. || met. Tahímik; mabábâng loob; maálam na loob.=*de corazón*. Maalam na loob=*en conversar*. Malubay makipagúsap.

MANTA. f. Kúmot na makapal at mabalahibo.

MANTECA. f. Tabâ; mantikâ.

|| Ang langís na lumúlutang sa gatas pagkalú.ô. || Langís nang kakaw, maní at ibá pang bungang káho.

MANTECOSO, SA. adj. der. nang *manteca*. Mamantikâ; ó náwawankí sa mantikâ. || Malinamnam.

MANTEL m. Mantel.

MANTELLINA. f. Lambong; inawak. || Damit na parang panyong malápad na tinátalukbong nang mangá seño sa ulo, at ibinábalot hangang balíkat, ó kalahatí nang katawán.

MANTENEDOR, RA. m. y f. Ang namámahaâ sa larong paris ng *torneo*, *carrera* nang kabayo; etc.=*de, en un torneo*. Namámahaâ nang, sa isang torneo.

MANTENER. a. irreg. como *tener*. Magpakáin; mantinihín; ipaglaan ang ibá nang ikabúbuhan. || Alalayan. || Alagaan ang anomán at ng huag masirâ. || Ipaglaban; ipagtangol ang anomán. || for. Papanatilihin; amponín ang isang tawo sa *posesión*, ó paghaháwak nang anomán=(*correspondencia*) *con alguno*. Makipagsulatán sa kanginoman=(*la casa*) *en buen estado*. Alagaan (ang pamamahay) na panatilihin sa mabuting lahay. || r. Manatili; mamalági. || Mabúhay; kumáin nang hánap na sarili. =*con, de pan*. Mabúhay sa; ó kumáin nang tinápay.=*en paz*. Mana-

MAN

tili sa katahimikan.

MANTENIENTE (Á). adv. mod. Sa boong lakás nang kamay; dala-wang kamay; ò sapuhín nang dala-wang kamay.

MANTENIMIENTO. m. Pag-papakáin; pagkáin. || Pagkabúhay; ó ikinabúbuhay.

MANTEO. m. Ang *capang* itim na mahábâ at may kuello, na ipinafibabaw nang mangá *Clerigo* sa kanilang *hábito*.

MANTEQUERA. f. der. ng *man-teca*. Ang kasangkapang pinaggagawan nang *mantequilla*; at gayon din ang pinaglálagyan nang iniháhayin sa mesa.

MANTEQUERO, RA. m. y f. der. nang *manteca*. Nagtútinda nang *mantequilla*.

MANTEQUILLA. f. dim. nang *manteca*. Laknip nang gátas nang ba-ka, na hinalúan nang asúkal ó asín at sakâ binatí.

MANTERA. f. der. nang *manto*. Babaying mangagawâ nang manto.

MANTERO, RA. m. y f. der. nang *manta*. Ang humáhabi nang mangá kúmot na makakapal at may balahibo. || Ang nagtútinda nang mangá kúmot na itó.

MANTO. m. Inawak; ó lambong; gayon din ang táwag sa itinátaluk-bong sa ulo at katawán, na hangang bayawang at nakatáli rito. || Ang mahalagang pananamit nang mgá *Hári*, *príncipe*, *caballero*, etc, na, nakabalabal sa balíkat at nakahilahod hangang lúpâ. || Aag damit nang mangá *colegial*, na parang *hábito*. || met. Ang nakatatakip; nakakakanlong sa ano-mán.

MANUAL, adj. der. nang *mano*.

MAN

Gagawín nang kamay. || Madaling imaneho; madaling ilípat sa ibang lugal.

|| Magaang unawâin. || Masúnurin at malambot ang ugâí.

MANUBRIO. m. Ang tatangnán nang alinmang kasangkapan.

MANUFACTURA. f. Gawâ ng kamay.

MANUMISIÓN. f. der. ng *manumitir*. for. Pagtimáwâ; ó pagpapawalâ sa alipin.

MANUMITIR. a. Pawalán; ó timawâin ang alipin.

MANUPRECIAR. a. Halagahan ang isang bágay na yári ng kamay.

MANUPRECIO. m. Ang halagâ, ó kaupahan nang gawâ nang kamay.

MANUSCRITO, TA. adj. Súlat kamay. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

MANUTENCIÓN. f. Ang pag-papakáin. || Pagbibigay nang ikabúbu-hay. || Pagpapálâ at pagaampón.

MANZANA. f. Mansanas. || Sa malalaking pamamayan ay báwa't isang pook na maráming báhay na daidaiti, at nalílibot nang daán, na siyang ikináhihiwalay sa ibang pook. || Ang tuktok nang *puño* nang espada.

MANZANAL, m. der. nang *manzana*, y

MANZANAR. m. der. *manzana*. Lúpang may tanim na maráming *manzana*.

MAÑA. f. Liksí; talas. || Katalinuhan. || Kaugalián; hilig. || Bíkas. || Lalang.

MAÑANA. f. Umaga. || adv. t. Bukas. || met. Ang panahong dárating. || Hindí malúluatan: v. gr. HINDÍ MALÚLUATAN at *dárating ang mañgá sasakyán*, MAÑANA *vendrá la flota*,

MAQ

MAÑANICA, TA. f. dim. nang *mañana*. Umágang-umaga.

MAPA. m. Mapa. || Mangibá sa lahat; humigit sa ibá: v. gr. *ang bá-yan nang Balwag ay NAÑGÍNGIBA*, ó *MAHIGIT KAYSA IBÁ sa sombrero; el pueblo de Balwag es la MAPA de los sombreros*.

MÁQUINA. f. Mákina. || met. Kapisanan nang maráming bahaging kabuoan nang isang bágay. || met. fam. Káramihan; ó kasaganâan: v. gr. *may-roón akong MARAMING LIBRÓ, tengo una MÁQUINA de libros*. || met. y fam. Ang báhay ó *edificio* na malaki at maraṅal: v. gr. *yaong dakilà nang LAKI AT MARAṅAL NA EDIFICIO nang Escorial, aquella gran MÁQUINA del Escorial*.

MAQUINACIÓN. f. Lalang; sílô; paráyâ.

MAQUINARIA, f. der. nang *máquina*. Ang karunungan nagtúturô nang paggawâ nang *máquina*. || Kasanan nang mangá *máquina*.

MAQUINISTA. com. der. nang *máquina*. Ang gumágawâ nang *máquina*.

MAR. m. y f. Dágat. Itô'y may sarisaring ngalan ayon sa hipang kinálalagyan ó kinátatabihan. || met. Tinátawag din namang gayón ang ibang malalaking lágwâ, para nang *Caspio*, nang *Muerto*, etc. || met. Along mataás sa dágat; kung may siguá ò may malakás na hangin.—*alta mar*. Laot nang dágat.—*mar alta*. Ang dágat na maalon dáhil sa siguá.

MARAÑA. f. Dáwag. || Kasukalan nang damó. || Ang gusot nang sutlá, sinúlid, etc. at ang hinabing kayo na ginamitan nitó, || met. Ang pagkagu-

MAR

sot sa ulakán ó labayán ng sutlá ò sinúlid. || met. Ang kasinungalingang ibinangon at nang maguló ó masfiá ang anomang hangad nang ibá.

MARAÑERO, RA. adj. der. ng *maraña*. Mahilig sa básagulo; ó mapagbásagulo.

MARAVEDÍ. m. Belis; ó marabilis.

MARAVILLA. f. Katakatakang pangyayari. || Pagtataká.—*á las mil maravillas*, mod. adv. Lubhang magaling.

MARAVILLAR. a. Papagtakhin; pamanghain. || r. Magtaká; mangilalás; mamanghâ.

MARAVILLOSO, SA. adj. nang *maravilla*. Kahangáhangâ; katakataká. || Magaling na lubhâ.

MARBETÉ. m. Kapisasong papel na inilálagay sa dulo ng mangá bulós nang kayo, na kinásusulatan nang bilang nang hábâ nang bulòs na yaon.

MARCA. f. Ang *provincia*, at sinásabi *PROVINCIA nang Bulakán, PROVINCIA nang Maynilâ; MARCA de Bulakán, MARCA de Manila*. || mil. *Cartabón* na pansukat sa *recluta ó quintos*. || Talâ; tandâ; tatak, || Panandâ; panatak; pangtalâ. || Pagtatatak; pagtatandâ.

MARCAR. a. Talaán; ó markahan. || met. Mápansin; ó máhalata sa kápowâ ang anomang bágay na súkat mahalín. || met. Itaán; itunkol.—*à, con hierro*. Tatakán; ò heroohan nang bákâ.

MARCIAL. adj. Ang náuukol sa digmâ ò pagbabaka. || Formal at tápatan; ó talastasan sa pakikipagúsap ó sa pakikisama.

MAR

MARCHALIDAD. f. Katapatàn at pagkahayag na loob. || Pagkaanyong bayani.

MARCO. m. Markó; tumali; ó paina nang pintô; at iba pang gananitó. || Kalahatîng librá, na timbang sa gintô ò pilak. || Howaran na pinagkukunan nang bigat at takal ng mangá panimbang at takalán.

MARCHA. f. Paglákad; pagtúlak. || mil. Ang tugtog nang trompeta, tambol ó *música*, na taan sa paglákad nang tropa at pagdadangal sa mangá punô.

MARCHANTE. p. a. ng *marchar*. || m. Mangangalakal. || adj. Náuukol sa *comercio*, ó pangangalakal. || Mabuti; mahúsay na kalidad; matatangap.

MARCHAR. n. y r. Lumákad; umalis; tumúlak.

MARCHITABLE. adj. der. ng *marchitar*. Lantahin; kupasin.

MARCHITAR. a. Lantahin; pakupasin, yumîin; laingin. || met. Payayatin; pahinâin at pakupasin ang gandá. || r. Malantá; kumupas; matuyô. || met. Mangayáyat; humínâ. || Pumángit; kumupas ang gandá.

MARCHITEZ. f. Pagkalantá. || Panghihinâ; pangangayáyat. || Pagkupas nang gandá.

MARCHITO, TA. adj. Lantá; yumî; kupás; tuyô.

MAREA. f. der. nang *mar*. Ang paglakí at pagkati nang túbig sa dagat. || Ang lugal nang pasigan ng dagat na lumútubog, kung lakí ang túbig. || Ang palaypalay na hangging nagbubuhat sa dagat.

MAREAJE. m. der. nang *mar*. náut. Tungo, ò daang tinataglay sa

MAR

paglalayag nang mangá sasakyán.

MAREANTE. p. a. nang *marear*, y adj. Ang may *ofciong* maglayag-

MAREAR. a. Palayagin; ó pala. karin ang sasakyán at pamahalâan sa paglalayag. || Magtindà nang hayag.

|| met, y fam. Pagalitin; papaginitin ang ulo: v. gr. *huag mong* **PAPAGINITIN**, ó **MUHÍN** ang ulo ko, no

me **MAREES la cabeza**. || r. Magálit; mamuhi; magínit ang ulo. || Malúlâ; mahilo; alibadbarán sa paglalayag. || **Ma-**basâ ang mangá kalakal sa paglalayag.

MAREJADA. f. der. nang *mar*. Gúlong; álong malakí; dalúyong.

MARE MAGNUM. loc. lat. Kasaganâan; kalakhàn; ò kaguluhán ng anomán.

MAREO. m. der. nang *mar*. Lúlâ; ó pagkalúlâ. || met. y fam. Muhî; pagkayamot.

MARETA. f. der. nang *mar*. Ang untiunting paglakí nang alon sa dagat, dáhil sa hangin.

MARFIL. m. Garing,

MÁRGEN. m. y f. Gílid; tabí; pangpang, etc. || Sa papel ay alinmân sa mangá nota ò babalâ, na iniálagay sa gílid niyâ.

MARGENAR. a. Iwanan ang papel na sinúsulatan ó nililimbagan, nang kapisang puang na malinis sa tabí. V. **MARGINAR**.

MARGINAL. adj. der. nang *márgen*. Ang nasa *márgen*; ò náuukol sa *márgen*.

MARGINAR, a. Itandâ; ó isulat ang anomán sa *márgen* nang isang sulat ó *escrito*.

MARÍA. f. Ngalang kátamistamisán at kagalangálang nang Inâ ng

MAR

Dios. || fam. Ang kandilang puti, na inilalagay sa itaas nang tenebrario.

MARICÓN. m. Lalaking anyong babayi at duag.

MARIDABLE, adj. Pagsasama at pamumuhay, na nadarapat sa mag-asawa.

MARIDAJE. m. Ang pagkakasama, at pagkakaisang loob nang magasawa. || met. Ang pagkakalakip. ó pagkakayos nang ilang bagay, para nang pagkakayos nang dalawang kulay na pinagakma, etc.

MARIDAR. n. Magasawa; pakasal. || a. met. Paglakipin; pagsamahin; ikasal.

MARIDILLO. m. dim. nang *marido*. Ang asawang masama at hama. Sinasabi ito sa lalaki.

MARIDO. m. Ang lalaking asawa nang isang babayi.

MARIMACHO. m. Lalakinin; ó babaying ang laki nang pangangatwan at anyo ay tila lalaki.

MARIMORENA. f. fam. Pag-aaway; pagtatakapan.

MARINA. f. der. nang *mar*. Baybayin; baybay dagat. || Mangá saksayan ó armada nang isang kaharian. || Sundalong dagat.

MARINAJE. m. der. nang *mar*. Katungkulan nang sundalong dagat. || Ang katipunan nang mangá *marinero*, ó nang mangá magdaragat.

MARINERO. m. der. nang *marino*. Ang tawong dagat; ó naglalayag. || Suso, na gayon ang ngalan. || adj. na sinasabi sa daong, na nakahanda at maipagdaragat na.

MARINESCO, CA. adj. der. ng *marino*. Ang nauukol sa mangá *marinero*; ó sarili nang mangá *marino*.

MAR

MARINO, NA. adj. der. nang *mar*. Ang nauukol sa dagat. || m. Ang nagaral nang arte nang paglalayag; ó ang pagsisilbi sa *marina*.

MARIPOSA. f. Paroparó.

MARISCAL. m. Ang naglalagay nang patos na bakal sa paá nang kabayo. = *de campo*. Pangalawa nang *teniente general*.

MARISCAR. a. Manalabá; manuso; manahong; etc.

MARISCO. m. der. nang *mar*. Ngalang itinatawag sa tunkol makakaing tubo sa dagat, at may balat na para nang kapis, tahong, talabá, etc.

MARISMA. f. der. nang *mar*. Lupaang lumulubog kun laki ang tubig sa dagat; ó ang tubig sa ilog na mula rin sa dagat. || Pasigan ng dagat.

MARITAL. adj. der. nang *marido*. Ang nauukol sa lalaking asawa.

MAR.TIMO, MA. adj. der. ng *mar*. Nauukol sa dagat ó doon tumubô, para nang talabá, kapis, etc.; ó nakalapit sa dagat para ng puerto, pasigan, etc.

MARITORNES. f. Babaying masama ang tabas, bagol at walang nalalamang gagawin, at may pagkatalipandas.

MARLOTA, f. Pananamit moro, na tila *sayo* nang *vaquero*,

MARMITA. f. Palayok na tanso, na may takip at tatangnang bakal.

MARMITÓN. m. Ang bataán sa kusina; ó batang utusan sa kusina.

MÁRMOL. m. Batong mármol.

MARMOLISTA. m. der. nang *mármol*. Ang gumagawa nang kasangkapang mármol.

MAR

MARMOLIZAR. a. der. nang *mármol*. Gawing hitsurang *mármol*, ó imukhâ sa *mármol*.

MAROMA. f. Lùbid na malakí.

MARQUÈS. m. Ngalan nang isang pagkaginoong mataás.

MARQUESA. f. Babaying asawa nang *marqués*; ó nabao sa *marqués*; ó talagang ginod na may titulong gayón. || Ang pinakabubong na lona nang *tienda de campaña*. || Táwag na ipinangíit sa babaying pisak ang matá.

MARQUESINA. f. Bubong na lona nang *tienda de campaña*, na silungán sa ulán ò sa áraw.

MARQUETA. f. Piraso ó buntón nang pagkit ó tinâ na hindi pa yari; ó hindi pa nahúhusay ó di napagpápalâ. May ibáibang timbang at hitsura.

MARRANO, NA. m. y f. Bábey. || adj. Salaulâ; nakarírimarim.

MARRAR. n. Magkúlang; málali. || met. Málihis na matowid.

MARTILLADA. f. der. nang *martillo*. Pukpok; íá'ò nang *martillo*.

MARTILLAR. a. Pukpukín ng *martillo*. || r. Magpukpukan nang *martillo*.

MARTILLAZO. m. aum. nang *martillo*. Pukpok na malakás nang *martillo*.

MARTILLO. m. art. Martillo. || Ang tawong pumápayapâ, ó pumuputol nang anomán, para nang *mámapa* ò *mámaputol* nang *erehía* ó nang mangâ bisio, *MARTILLO de las heregias* ó *de los vicios*.

MARTIR. com. Ang nagtiis ng kamátayan ó ibang pahirap, dahíl sa pagibig kay Jesukristo, at pag-

MAR

tatangol nang túnay na religión. || met. Ang nagtitiis nang malalaking kahirapan.

MARTIRIO. m. Ang kamátayan, ó mangâ kahirápang dinádalitâ, dahil sa pagibig kay Jesukristo, ó pagtatangol nang túnay na religión. || Alinmang kahirápang matagal at lubhang malakí.

MARTIRIZAR. a. Pahirapan; ò pataín ang kápowâ, dahil sa pagtatangol nang túnay na religión. || met. Pasakitan; pagpighatiin.

MARTIRIOLOGIO. m. Ang libró, ó listáhang kinásusulatan nang ngalan nang mangâ mártires; at gayondín ang kinátatalaan nang lahat nang kilalang santo.

MARZO. m. Ikatlong buán nang taon, áyon sa áting *computo*.

MÁS. adv. comp. Lálô; mahigit; lampás; malakí; marami.—*de cien pesos*. Mahigit sa sandaang piso. || conj. advers. Ngúní; dátapuâ; kundí.—*a mas*. mod. adv. Bukod sa; ó bukod pa sa,—*a mas y mejor*. mod. adv. Malakí; magaling.—*ni mas ni menos*, expr. Walang labis at kúlang; walang pinagibhán.

MASCAR. a. Nguyaín; ó ngumuyâ. || Magsalitâ nang malábô, na hindi máintindihan.

MÁSCARA. f. Susonsusong papal na ginawang mukhang tawo, at ang karaniwa'y masamá ang hitsura, at itinatákip sa mukhâ. || Pananamit na lubhang tángi ang hitsura na talagang ginawâ at nang huag makilala ang may suot. || Ang piging, na ang lahat nang umábuloy doón ay nakamáscara || met. Dahián; takip; balatkayô. || com. Ang tawong may

MAS

takip ang mukhá at nang huág mákilala.

MASCULINO, NA adj. Ang sarili, ó nàukol sa lalaki. || met. Pananalitáng mabagsik at buhay na buhay.

MASILLA, TA. f. dim. ng *masa*. Munting masa. || mil. Ang salaping tintipon nang mangá sundalo at *cabo* sa kanilang *capitán*, na laán sa kanilang dinádamit.

MASLO. m. Púnô nang buntot nang mangá háyop.

MASTELERO. m. der. nang *mas-tel*. náut. Ang albor na muntí, na nakagapus ó nakakabit sa dulo ng albor na malakí nang alinmang saksakán.

MASTICAR. a. Nguyáin; lubahín sa bibig. || Bumulonbulong.

MASTIGADOR. m. Ang inilálagay sa bibig nang mangá kabayo, na tila freno at nang hindi makapangagat, at makakáin man.

MATACANDELAS. m. pl. Pamatay nang ilaw.

MATADERO. m. Ang pátayan nang háyop na ipinagbibili sa plaza. || met. Panghayok nang pagal ó pangpahrap: v. gr. *ang maglakbay nang lubhang maláyó arawdray ay isang* PANGHAYOK NANG PAGAL, *el ir tan lejos todos los días es un* MATADERO.

MATAFUEGO. m. Ang bombang pamatay nang súnog. || pl. Ang bombero, ó alinmang tawong sa mangá *ciudad* ay talagang itinang umabúloy sa pagpatay nang súnog.

MATALOTAJE. m. Ang mangá handang pagkáing dinádala ó binábaon sa sasakyan. || met. y fam. Ang

MAT

kapisanan nang mangá bagay na samutsámut.

MATANZA. f. Ang pagpapatay, ó pagpatay, lalô na kung báboy. || Buntón ó kapisanan nang mangá báboy na pítain. || Ang pagkakamatay na gawî nang pagbabaka, ó pag-aáway. || met. Pagsisikap; pagpipilit; ó pagpapakamatay sa anomán: v. gr. *Ang boô kong* PAGSISIKAP, PAGPIPILIT; ó PAGPAPAKAMATAY *ay ang siya'y magbago, toda mi* MATANZA *es que el se corrija*.

MATAR. a. Pumatay sa kápowa. || Pataín ang álab, ó liab, para ng PATAÍN *ang ilaw ò apoy*, MATAR *la luz ò el fuego*. || Subhan. || met. Yumamot; makamuhí nang salitang mangá wálang kabuluhán: v. gr. NIVÁYAMOT *akò nang tawong itò nang maraming mangá tanong na paulol, este hombre me* MATA *con tantas preguntas*. || r. Magbigti; magpakamatay. || Magpátayan, || met. Magsumákit. — *á trabajar*. Magsumákit nang paggawá. — *con un necio*. Makipagtalo; makipag-áway sa isang hunghang — *por conseguir alguna cosa*. Magsumákit; magpakamatay sa pagkakamit nang ano mang bagay.

MATARIFE. m. Mámamatay ng háyop na itinítinda sa bayan.

MATASANOS. m. pl. fam. Iit sa masamang médico.

MATASIETE. m. Mayábang; hambog.

MATERIA. f. Ang bagay na isinangkap sa anomán, ó mangyáyaring magawang anomán. || Náná; lúgá. || met. Alinmang bagay na pinag-uusapan: at sinásabi, *iya'y* BAGAY *na mahába, esa es* MATERIA *larga*. || met.

MAT

Dahilán; pinagmulán.

MATERNAL. adj. Ang náuu-kol, ó sarili nang iná.

MATERNIDAD. f. Ang pagka-iná.

MATERNO, NA. adj. Ang náuu-kol, ó sarili nang iná.

MATIZ m. Ang pagkakásalit at pagkakabagaybágay nang sarísaring kúlay. || Bátik.

MATIZAR. a. Pagsalitin nang maayos na pagkakáakmâ ang mangá kúlay, at nang lumabás na maínam sa tingín. || Lagyán nang bátik. = *con, de colores*. Batikan nang kúlay na mahuhúsay ang pagkakáayos. || r. Magbatikbatik.

MATORRAL. m. Ang párang na masúkal at madáwag.

MATOSO, SA. adj. Madáwag; ó naggúgubat sa káhoy na dádalawang taon ang búhay.

MATRACA. f. Pagupak, ó palakpak. || Bírô; oyam na ipinangaa-glhi. Karaniwang gamiting kasama nang verbo *dar*.

MATRAQUISTA. com. der. ng *matraca*. Ang palabirô; mapanglibak.

|| Ang tagatugtog nang *matraca*.

MATRICIDA. com. Ang natay sa sariling iná.

MATRICIDIO. m. Pagpatay sa sariling iná.

MATRÍCULA. f. Listang kinátatalaan nang ngalan nang mangá tawo nang isang kapisanan.

MATRICULAR. a. Isulat ang ngalan sa *matricula*. || r. Pasulat; ó magmatricula

MATRIMONIAL. adj. der. ng *matrimonio*. Ang náuukol sa matrimonio; sarili nang matrimonio ó nang

MAT

magasawa.

MATRIMONIO. m. Isà sa mangá *sacramento* nang Santa Iglesia, na nilalang ni Jesukristo upang magbigyang dangal at kabánalan ang pag-aasawa. || fam. Ang magasawa; pag-asawahán, at niwiwikang: *sa silid na ito'y may nátitirang* MAGASAWA, ó isang PAGASAWAHÁN, *en este cuarto vive un* MATRIMONIO.

MATRITENSE. adj. der. nang *Madrid*. Ang túbô sa Madrid at ang náuukol sa marangal na *villang* yaon.

MATRIZ. f. Bahaybátâ. || Ang hulmahan nang letrang panglimbag. || adj. met. Bágay na pinakapangulong pinangalingan nang ibang kaparis niyâ. || Ang kasulatan ó *escritura*, na naliwan sa *protocolo* nang *escribano*, na pinagkúkunan nang salin nang anomang pinagkáyarian nang mangá nagsiotorgá noón: tinátawag namang *registro* ó *protocolo*.

MATRONA. f. Babaying ginoó at banal, na púnô sa isang pama-mahay. || Hilot.

MATUTINO, NA. adj. Ang nádarapat sa mangá oras sa umaga.

MAULA. f. Bágay na hámak at walang kagamitán. || Kasukabàn; paráyâ. || Ang paragalang ibiníbigay sa alilâ nang ibá. || com. fam. Mapangútang na magbáyad díli, ó mahírap magbáyad.

MAULERÍA. f der. nang *maula*. Tindahan nang retaso; ó pinagtabasan nang sarísaring kayo. || fam. Kasuitikan; kadayaán.

MAULERO. m. der. nang *maula*. Ang nagtítinda nang pinagtabasan nang sarísaring kayo. || met. Sinungáling at magdaráyang maíunong mag-

MAY

lingid nang masamang násá, na hindi agad máhalata.

MAULLADOR, RA. adj. Mangí-yawing púsá.

MAULLAR. n. Ngumiaw.

MAULLIDO. m. y

MAULLO. m. Ngíaw nang púsá.

MAUSOLEO. m. Líbingang ma-ilag.

MÁXIMA. f. Hátol, ó áral na patnògot ò pangákay sa mabubuting gawâ; púnong áral.

MÁXIME. adv. m. Lalonglálô; unauna: wikâng latín na ginágamit nang kastílâ.

MÁXIMO, MA. adj. sup. nang grande. Lubhang malaki; singkad: ó walang kasing laki sa kápowa niyá. || Malakíngmalakí.

MAYO. m. Ikalimang buán nang taon, ayon sa ating *cómputo*.

MAYOR. m. Ang púnô nang isang kapisanan. || Ang *oficial primero* nang alinmang *oficina*. || adj. com. Malaki; pangulo; ó magaling kaysa ibá. || pl. Ang mangá magúlang; kánunuan; ó pinangalingang mangá tawo. = *de edad*. for. Ang tawong sumápit na sa edad na takdá nang mangá leyes, na makapamahálâ sa sarili, at huag magkailangan nang *tutor* at *curador* man.

MAYORAL. m. Ang púnô nang mangá pastol. || Púnô nang mangá kotsero. || Ang pámunuan nang mangá mangagapas. || *Capataz* nang mangá preso.

MAYORDOMA. f. Ang baba-ying asawa nang *mayordomo*.

MAYORDOMÍA. f. Pagkamayordomo; ò katungkulan at cargo nang mayordomo.

MAZ

MAYORDOMO. m. Ang pang-u'ong alilâ; ó ang pinagkákatiwailang tumánod nang pagaári, ó nang loob nang báhay.

MAYÚSCULA. adj. y s. f. Letrang malakí na pangmulâ nang ngalan, ó nang anomang súlat.

MAZMORRA. f. Bílanguang na sa ilálim nang lúpâ.

MAZO. m. Palakol na káhoy na pamukpok ó pangbayó. || Pangasod; halo. || Tangkás ó bigkís na maliit nang kalákal ò anomán: v. gr. *Pagbilhin pò ninyò akò nang KABIGKÍS ò isang TÁLÎNG pluma, listón, etc, vendame V. un MAZO de plumas, cintas, etc.* || met. Tawong mabigat at nakamúnuhî.

MAZORCA. f. Púsô: gaya nang sa mais at ibá pang katulad nitó.

MEADA. f. Íhî. || Bakás, ó basá nang íhî sa sahig.

MEADERO. m. Iihán; pànubigan.

MEADOS. m. pl. Íhî; ó mangá íhî.

MEAR. n. Umíhî; manubig. || a. Paíhîin.

MECEDERO. m. Panghálô; panghalúkay.

MECEDOR, RA. m. y f. Ang humáhalo; ò manghahálô. || Tagapagugoy. || Panghálô.

MECEDURA. f. Paghálô. || Pagugoy.

MECER. a. Uguyín; ó iugoy. || Halûin at nang magkàhalô ang anomang bágay na tunaw. || r. Umugoy; umugáog. || Gumíbay; guminday.

MECHA. f. Mitsá; ò timsim.

MECHAR. a. der. nang mecha. Magmitsá; magtimsim.

MEC

MECHERA. f. der. nang *mecha*. Panlagay ó pansuot nang mitsá.

MECHERO. m. der. nang *mecha*. Balumbong; ó lalagyan nang mitsá ó timsim.

MECHOSO, SA. adj. der. nang *mecha*. Mamitsá; ó maráming mitsá; matimsin.

MEDIA. f. Gitná; kalahati. || Medias na lampás túhod ang hábá, na ibá sa tinátawag na *calcetín*, na itó nama'y ang medias na háhangang ilálim nang kalamnang binti, || Kagitná; ó kágitnaan. = *noche*. Háting gabí.

MEDIACIÓN. f. der. nang *mediar*. Pagdating ó pagabot sa kalágitnaan. || Pamamagitan; ó pakikiusap sa kápowá. || Pamagitanang awatin ang nagkákagalit, at papagkásunduin.

MEDIANERO, RA. adj. Taga-pamagitan; pintakasi; nagtátankakal.

MEDIANO, NA. adj. Katatagán ang ugali. = *de cuerpo*. Katatagán ang pangangatawán. = *en talento*. Ugali ang talas nang isip.

MEDIANTE. p. a. nang *mediar*. Ang nápagagitan. || adv. m. Tunkol sa; sa pamagitan nang; alangálang; etc.

MEDIAR. n. Umabot sa kalahatián; ó mákalahati. || Mamagitan. || Mamanhik. || Magpayo sa nagkákagalit, || Mípagitan; mápagitná = *con alguno*. Mamagitan sa kanginoman. = *en una cuestión*. Mamagitan sa isang salitaan ó pagkákagalit. = *entre los contrarios*. Mamagitan; pagitná sa nagkákagalit. = *por un amigo*. Ipamagitan; ipakiúsap ang isang kaibigan.

MEDIATO, TA. adj. Kalapit;

MED

malàpit. || Kasíping.

MEDICAMENTO. m. Gamot.

MEDICASTRO. m. der. nang *médico*. Mangagamot na hindi nag-áral; ó walang nálalaman.

MEDICINA. f. Karunungan nagtúturó nang pangagamot, at nang paglayô sa ipagkákasakit. || Gamot.

MEDICINAL. adj. der. nang *medicina*. Ang náuukol sa pangagamot. || Gamot, ó kagámutan. || Bágay na may bisáng magpagaling nang sakit.

MEDICINAR. a. Gamutin. || r. Maggamot.

MEDICIÓN. f. der. nang *medir*. Pagsukat.

MÉDICO, CA. adj. Ang náuukol sa pangagamot, ó sa gamot, para nang *cienciang* NÁUUKOL SA PANGAGAMOT ó *ciencia* nang PANGAGAMOT, *ciencia* MÉDICA. || m. Mangagamot, ó *médico*.

MEDIDA. f. Panukat; takalán. May maraming *clase* nitó, ayon sa *clase* at dami nang tátakalin ó sú. sukatin, || Sukat; takal; ó pagsukat; pagtakal: v. gr. ang SUKAT, ó TAKAL; ó PAGSUKAT nang *lúpá*, la *MEDIDA de la tierra*, etc. || met. Kabáitan ó bait: v. gr. MABAIT magsásalitá; ó MABAIT makipagúsap, *habla con* MEDIDA.

MEDIO, DIA. adj. Kalahatián; kalahati. || Ang di pa hustó ang karyarián: v. gr. HINDI PA LÚTÓ, ó SÁLABSABAN ang pagkàihaw nang isda, *esta* MEDIO asado el pescado. || m. Gitná; kalágitnaan; pagitan. Ang inilagay ó ginàmit na paraán at nang kamtán ang anomán. || pl. Pagaári; kayamanan; pananalapí.

MEDIODIA. m. Tanghali; ó ka-

MED

tanghalián. || náut. Habágat na hangin.

MEDIR. a. irreg. como *pedir*. Sukatin; takalin; tarulin. = *el suelo*, fr. Mahigá na magpahingá; mápahigá; mátimbuang. = *à palmos*. Dankalin. = *por varas*. Barahin. = *(una cosa) con otra*. Sukatin ó isukat (ang isang bagay) sa ibá. || r. Masúkat. || r. met. Magpígil; maghinahon sa pagsasalitá ó paggawâ nang anomán. = *con sus padres*. Magpakagálang sa kaniyang magugúlang. = *en las palabras*. Maghinahon sa pananalitá

MEDITACIÓN. f. der. nang *meditar*. Pagwawari; pagbubuiaybúlay; pagaalaala. || Pagdidilidili; pagniníláy.

MEDITAR. a. Bulaybulayin; nilayin. || n. y r. Magwári; magísip; magkúro. = *en, sobre un proyecto*. Magwáriwari, ukol sa isang akálá. = *entre st.* Warlin sa sarili.

MEDITERRÁNEO, NEA, adj. Ang nagigitná nang dalawang lúpâ, para nang *mar mediterráneo*, na ito'y magbúhat sa *Gibraltar*, ay nagigitná nang lúpâ nang Europa, Asia at África hangang sa *Canal de Suez*.

MEDRA. f. Paglagô; pagsúlong; pagdami nang anomán.

MEDRANA. f. fam. Tákot.

MEDRAR. n. Lumagô; tumúbô ang mangá pananim: dumami; lumaki ang mangá háyop. || met. Yumaman; umigi ang búhay. = *en el comercio*. Yumaman sa pangangalakal.

MEDROSO, SA. adj. Duag; matakutín. || Nakatátakot.

MÉDULA. f. Útak sa butô; ó lamán nang loob nang butô nang tawo ó nang háyop, at nang loob

MEJ

nang mangá halaman ó káhoy. || *especial*. anat. Ang útak nang butô nang gulugod.

MEDULAR. adj. der. nang *médula*. Ang náuukol sa útak sa butô, etc.

MEJILLA. f. Pisngí.

MEJOR. adj. comp. nang *bueno*. Lálông magaling; ó lálông mabuti. || Magaling pa kaisá. || adj. m. Lalông mabuti; lalong matowid. — *mejor que mejor*. fr. Lalong mabuti.

MEJORA. f. Karagdagan; muláing; buti; pagsúlong; lamang; paglagô nang anomán. || Ang ikalimá, ó ikatlong bahagi; ó ikalimá at ikatlong bahaging nagkápisan, na iniwan nang amá ó nang ina sa sinoman sa kaniyang mangá anak, bukod sa talagang mana.

MEJORAR. a. Husayin; palakhin ang anomán; pagalingín; pagpalain. || for. Magiwan, ó magbigay sa testamento nang *mejora*, na taán sa kanginoman sa mangá anak. || Magdagdag sa táwad na halagà, || n. y r. Gumaling; guminhawa sa sakit. || r. Lumagay, ó malagay sa lugal, na mahúsay kaysa dáting kinálalagyan. || Yumaman; humúsay ang búhay ó ang panahón.

MEJORÍA. f. Pagbuti; pagigi. || Kahigtán sa ibá.

MELADA. f. der. nang *miel*. Gináyat na tinápay na pinalutong sa бага, at ibinabad sa pulot.

MELADO, DA. adj. Kúlay pulot. Sa kabayo karaniwang sahihin.

MELANCOLÍA. f. Lumbay na malakî at lági; pighati.

MELANCOLIZAR. a. Hapisin; lumbayin; pagpighatín; bigyang sin-

MAL

dak. || r. Mahapis; malumbay; mag-pighati.

MELAR. n. irreg. como *acerlar*. Magpulot, ó maging pulot ang tubâ nang tubô sa kákukulô. Salitang gamit nang mingngabiaw. || Magpulot ang pukyutan.

MELAZA. f. der. nang *miel*. Ang látak nang pulot.

MELENA. f. Ang buhok, na nakalaylay sa mukhâ, lálô na ang tumátakip sa matá. || Buhok na lugay: at niwiwikang, *nakalúgay*, *estú* EN MELENA.

MELENUDO, DA. adj. der. ng *melena*. Mabuhok, ó malagô ang buhok.

MELERO, RA. m. y f. der. ng *miel*. Magpupulot. || m. Lugal na taguán nang pulot.

MELINDRE. m. Isang klaseng matamis na mabuti ang lasa. || Listong makítid na makítid. || Ang pagmamahinhin at tumpik na malabis at talagang ginágawâ lamang.

MELINDROSO, SA. adj. der. ng *melindre*. Mapagmapinò; mapagtum-pik at lubhang pihikan. || Masailan; pihikan.

MELÓN. m. Melón.

MELONAR. m. der. nang *melón*. Milunan; ó lupang may tanim na melón.

MELONERO, RA. m. y f. der. nang *melón*. Migmimilón.

MELLA. f. Tipô; bingás; bingaw; láhang; putok. || Yúpi; pingas. || Ang puang ó kulang. Sinásabi itò sa puang pa naliwan sa isang bagay, na naánsan nang dáting nalalagay ó naliasngit doón, para nang kulang ó kuang sa gilágid, kapag naalis ang

MEM

isang ngipin.

MELLADO, DA. p. p. nang *me-llar*, y adj. Tawong tipô; ó kulang nang ngipin. || Pingat; piing.

MELLAR. a. Bingawin; bungin; bingasin ang anomán. || Yupilin; pingutin. || met. Sirain ang anomán, para nang puri, dangal, etc.

MELLIZO, ZA. adj. Kambal.

MEMBRUDO, DA. adj. der. ng *miembro*. Bálisaksakin; batíbot; malakás ang pangangatawán.

MEMO, MA. adj. Mangmang. || Lalaking anyong babayi, matatakutin at lubhang dungô. Lálóng kagamitán ang salitang itò sa, *hacerse memo*, na ang kahuluga'y: magtanga-tangahan; magmaangmaangan ang áayaw umayon sa ipinalalagay sa kaniyá ó áayaw gawin ang hinhingí sa kaniyá nang ibá.

MEMORAR. a. der. nang *memoria*. Umalaala, ó alalahanin; isipin ang anomang ibig málalaala. || Magpaalaala nang anomán. || c. Málalaala; másisipan.

MEMORIA. f. Alaala; gunamgúnam. || Puri; dangal ó *fanx*. || Apunte; ó listahan nang gastos; ó nang anomang di ibig málalimutan. || pl. Kumustá; ó pakumustá.

MEMORIAL. m. der. nang *memoria*. Ang librò ò *cuadernong* tandaan; ó aputihan nang anomang bagay na ibig matandaán. || Ang papel ó *escrito* na kinásusulatan nang karáingan at paghingí nang anomang ninánasang kamtán, alangalang sa mangi karapatán ó dahilang náasaysay rin sa papel na yaón. || adj. Ang náaukol sa alaala.

MEMORIALISTA. m. der. nang

MEN

memorial, Ang may opisiong gumawâ nang *memorial*, ó karáingan.

MEMORIOSO, SA. adj. der. nang *memoria*. Matatandáin.

MENAJE. m. Ang mangâ kasan-kapang buhatín; ó napaghlilipatlipat sa loob nang isang báhay, para ng taburete, katre, bankô etc.

MENCION. f. Pagpapaalaala; pagbangit.

MENCIONAR. a. Ipaalaala; bangitin; ó ibalitâ. || r. Mábangit; mapagusapan.

MENDACIDAD. f. Ang kaugaliang magsinungaling. || Kasinungalingan.

MENDICACIÓN. f. der. nang *mendigar*. Pagpapalimós.

MENDICANTE. adj. Ang pulubing nanghihingî nang limós, sa plasa, ó sa mangâ bahaybahay. || pl. Ang *religion* na ang kanilang regla ay manghingî nang limós.

MENDIGAR. a. Magpalimós. || met. Magmakaáwâng makiúsap sa kapowâ nang boong kaamûan at pagpapakabábâ, na paggawâ nang magaling.

MENDIGO, GA. m. y f. Pulubing nanghihingî nang limós sa bahaybahay.

MENDIGUEZ. f. Pagpapalimós.

MENDOSO, SA. anj. Mali; ligaw.

MENDRUGO. m. Kapirasong tinápay na labí sa pagkáin.

MENEAR. a. Ulogín; tuguyín; galawín; kansutin; tinagin; ugaugin.

|| met. Pamahalâan; imaneho ang anomang *negocio* ú *oficina*=*la cabeza*. Umiling (*negando*); tumangô (*afirmando*). || r. Gumalaw; kumilos; tumínag; kumimot; umugâ. || Kumislot.

MEN

|| Magtulin nang paglakad.

MENEO. m. Gíbang; ginday; kilos. || met. y fam. Pangúsap; parusa.

MENESTER. m. Kailangan; kakulangán. || pl. Ang mangâ kasangkapan, ò mangâ bágay na kagamitán sa anomán.—*Ser menester*. fr. Maging kakulangán; ó maging kailangan ang anomán.

MENESTEROSO, SA. adj. Silat; nagdadahop, maralitâ.

MENESTRA. f. Bulanglang; laka-sá. || Gúlay na tuyô. Lálóng kaugaliang gamitin sa plural,

MENGUA. f. Kakulangán. || Pagbabawas. || Kahirapan; kasalátan sa anomán. || met. Kasirâan nang puri, lalonglálò ang nagbúbuhat sa kaduagán ó kahirâan nang loob.

MENGUADO, DA. p. p. nang *menguar*. apj. Duag. || Mangmang. || Sirâ ang ulo; ó kúlang nang ísip. || Marâmot at masakín pa.

MENGUANTE. p. a. nang *menguar*. || f. Ang pagtutuyô nang ílog ò batis kun tagínit. || Pagaalangaang; ò panahong alangaang ang túbig sa ílog ó sa dágat. || Pagdudurog nang buán. || met Ang pagliit; ó paghinâ nang anomán.

MENGUAR n. Lumiit; umuntí. || Magkúlang; mabawasan. || Tuma-gás; kumati ang ílog, ó dágat.

MENOR. adj. comp. nang *pequeño*. Lálóng maliit; ò maliit kaysa; muntí, || com. Ang hindi pa dumá-rating sa edad na karampátang ipinahíhintulot nang mangâ leyes na makapamahálâ nang kaniyang paga-ári ó makagawâ nang ibigin: siná-sabing *menor de edad*, ang na sa ganitong kalágayan. || m. Ang páring

MEN

Franciscano. || Bunsô.

MENORÍA. f. Ang kababâan ng kalágayan kaisa kápowa, at pagkálagay sa ilálim nang pamamahala nang ibá. = *de edad.* Kabataán; ó pag *kámenor edad.*

MENOS. adv. de comp. Muntî; kauntî; kúlang. = *de cien pesos.* Kúlang na sandaang piso. || adv. m. Liban. — *A menos que.* adv. m. Pasuhálí sa.

MENOSCABAR. a. Liitán; bawasan ang anomán. || met. Iklián. || Siráin. || Masírá; mabawasan.

MENOSCABO. m. Pagliit; pagkukuláng; paguntí.

MENOSPRECIAR. a. Aríng hámak; ó hamakin. || Waling kabuluhán. || Pintasán.

MENOSPRECIO. m. Kauntian, ó kawalan nang pagmamahal. || Pag hámak; pintàs

MENSAJE. m. Pasabi; pasúgô; bilin.

MENSAJERO, RA. m. y f. der. nang *mensaje.* Súgô; tagapamalítá sa ibá. || Babalá; balítá.

MENSTRUACIÓN. f. der. nang *menstruo.* Ang sakit nang tián ng babayi; ó panahón nang babayi, na pumápinaog buanbuan.

MENSTRUAL. adj. der. nang *menstruo.* med. Ang náuukol sa panahón nang babayi.

MENSTRUAR. n. med. Panau-gan nang panahón, ó sakit nang-tian ang babayi; panahonín.

MENSTRUO. m. med. Ang ná-naog na dugô sa mangá babayi buanbuan. Tinátawag din namang gayon ang *pagdumí.* || adj. med. Ang náuukol ó nádarapat sa ugaling na-

MEN

nánaog buanbuan sa babayi: || Buanbuan; ó bálang buàn.

MENSTRUOSA. adj. y f. der. ng *menstruo.* med. Babáying may sakit nang tián.

MENSUAL. adj. der. nang *mes.* Buanbuan; ó báwa't buan.

MENTADO, DA. der. nang *mentar.* Bantog; balítá.

MENTAR. a. irreg. como. *acer-tar.* Bangitin; sabihin; ipaalaala ang anomán.

MENTE. f. Bait; ò ang kapang-yarihan nang káluluwa, na ikilala nang anomán. || Kalooban || Ísip. — *Tener en la mente.* Isatsip; ingatan sa ísip.

MENTECATERÍA. f. Kamang-mangán; kakulangán nang bait.

MENTECATO, TA. adj. Mang-mang; walang pagiísip; ulol.

MENTIDERO. m. fam. Ang lupunang lugal nang mangá tawong naggayongayón.

MENTIDO, DA. p. p. nang *mentir.* Kasinungalingan.

MENTIR. n. irreg. como. *sentir.* Magsinungaling; magbulaán. || Magkámali; ò maliin ang anomán. || Masalungat; ó huag máayos ang isang bágay sa ibá. || Huag magkáayos. || r. Magsínongalingan.

MENTIRA. f. Kasinungalingan. || Malí nang mangá súlat

MENTIROSO, SA. adj. der. ng *mentira.* Mapagsinungaling; bulaán. || Kabulaanan; kasinungalingan: v. gr: *yaman ò pagadríng* KABULAANAN Ó KASINUŦGALINGAN, *bienes* MENTIROSOS. || Malí.

MENUDEAR. a. Gawing mada-lás ang anomán; ò palagíng gawín:

MEN

Si Juan ay NAGPÁPALAGÍ sa báhay na itó ó NAGMÁMADALAS nang pagdúlaw sa báhay na itó, *Juan* MENUDEA *sus visitas en esta cosa.* || Say-saying ibalitá ó isulat, na isaisahín ang anomán. || n. Mamalitá; sumulat nang mangá bagay na walang kabuluhán at hindi dápat. || Mangyáling madalás; sumagánâ.

MENUDEO. m. der. nang *menudo*. Pamamarati; pagmamadalás ng paggawâ nang anomán. || Pamamalitâ g lubhang matalastás. || Pagtitingi; ó pagbibili nang untíuntí.

MENUDERO, RA. m. y f. der. nang *menudo*. Ang namámakiaw; ó nagbibili nang untíuntí. || Nagpápa-buis; ó nangungupahan nang untíuntí.

MENUDO, DA. adj. Maliit; muntí; manipís. || Walang kabulohán. || Hámak; ó mabábang tawo. || Masiyásat; makalíngâ. || pl. m. Ang mangí paá, dugó at lamang loob ng mangá háyop na pinápatay sa *mercado*. || Sa manok at ibon ay mangá liig, pakpak, paá at mangá lamang loob. || pl. Kualtang bariá.

MENIQUE. adj. Kalingkingan. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || fam. Lubhang maliit.

MEOLLO. m. Útak. || Pagiisip; bair.

MEÓN, NA. adj. Íhiin; palaihi.

MEONA. f. Babayi. Kaugaliang wikín sa bátang babaying bagong panganak.

MEQUETREFE. m. fam. Táwong mapakialam; mapanguló at walang pakinábang.

MERCA. f. fam. Pamimili; pina-mili.

MER

MERCADEAR. n. Mamili; mangálakal.

MERCADER. m. Magkakalakal; ó mangangalakal. May ibatibang ngalan ayon sa bagay na kinákalaka', para nang MANGANGALAKAL nang kayo, MERCADER *de tejidos*; MANGANGALAKAL nang sarísari, MERCADER *de chucheries*, etc.

MERCADERÍA. f. Kalálakal, at lahat nang ipinagbibili sa mangá tindahan, *almacén*, etc. || Ang pangangalakal; ó pagkamercader.

MERCADO. m. Tiangi; baraka; parián ó lugal na pinagkákapisanan at pinamímilhan nang kayo, isdá, karné at ibá pang kalálakal.

MERCANCÍA. f. Pamimili at pagbibili nang sarisaring kalálakal. || Tungkol nakákalakal na bagay, para nang kayo, pagkain, etc.

MERCANTE. p. a. nang *mercader*. || m. Mangangalakal, ó *mercader*. || p. a. nang *mercader*, at adj. Ang nami mili. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || Ang náuukol sa mangangalakal; ó sa pangungalakal; ó sa kalálakal.

MERCANTIL. adj. Náuukol sa nangangalakal; ó sa mangá kalálakal. || Ang sasakyán ó baikóng talagá sa kalálakal.

MERCAR. a. Mamili.

MERCED. f. Paragala; kaloob; bigay.

MERCENARIO. m. Ang nag-áaraw; ó nagpápaupa nang araw. || Upahán, || Ang mangá suadalo ó tropang tagá ibang kaharián, na kinákatulong sa pakikipagbaka, sa ilálim nang isang pinagkásunduang upa sa kanilá.

MER

MERCERÍA. f. Ang pangangalakal nang untíuntí at nang mangá bagay na tigkakaunti ang halagá; pagbaliwás.

MERCERO. m. Ang nangingalakal nang untíuntí; magbaba iwás.

MERCURIAL. adj. der. nang *mercurio*. Ang náuukol sa *mercurio*, ó *azogue*. || May hálong *azogue*.

MERCURIO. m. *Azogue*.

MERCHANTE, m. Ang mángangalakal na naglálakad; ó nagpapalipatlipat sa ibatibang lugal. Tinatawag namang *marchante* nang ibá. || adj. Ang sasakyang talagá sa kalakal. || Ang namími i. || Ang náuukol sa pangangalakal; sa mángangalakal; ó sa kalálakal.

MERDOSO, SA. adj. Nakarírimarin; salaúlá; etc.

MERECER. a. n. y r. irreg. como *agradecer*. Márapat; magkaroón nang karapatán. || Kamtán. || Márapat pagpaláin ó parusahan.

MERECIDO. p. p. nang *merecer*. m. Ang dusa, ó parusang katampatan sa may sala: v. gr. *Uenó su* **MERECIDO**, *nagkamit ó nagdalá siyá* nang BĀGAY SA KANIYANG KASA MĀN. || **DO, DA.** adj. Dápat; tapat.

MERECIMIENTO. m. Karapatan.

MERENDAR. n. irreg. como *acertar*. Magminindal. Ginágamit namang paraog *activo*. || Subukan ang ginágawá nang ibá. || Si larô ay manlip nang baraha. || Máunang magkamit nang anomang nilalakad, na may kaagaw.

MERENDONA. f. aum. nang *merienda* Minindal na malakás, ó sagana.

MER

MERIENDA. f. Minindal; ó pagkain sa pagitan nang pananghalian at hapunan.

MÉRITO. m. Karapatán; ó katowirang dápat ipagkamit nang bawát isa nang pálâ, ó parusa. || Galing at ínam nang isang gawâ. || fam. Kakubâan; kabukután.

MERITORIO, RIA. adj. der. nang *mérito*. Dápat bigyang gantí ó p lâ; ó dápat gantiín. || m. Ang pumápasok sa isang opisina na hindi binábayaran, at naghíhintay doon nang anomang pálâ ó kálagyan.

MERMAR. n. Magkúlang; mabawasan.

MERO, RA. adj. Dalisay; walang hálô.

MES. m. Buang lumalakad, na bawát isa'y may 30 araw, ó 31, ó 29 || Ang panahón. ó sakit nang tián nang mangá babayi. || Ang kaupahan sa alílâ, na úkol sa isang buán. = *corriente*. Ang lumalakad na buán. = *mayores*. pl. Kabuanan; ó kagampanán nang kabuntisan.

MESA. f. Dúlang; látok; ó mesa. || met. Pagkain: at sinásabing: si *fulano'y may mabúting* **PAGKÁIN**, *fulano tiene buena* **MESA** = *franca*. Yaong pinakákain ang bálang dumating, na walang pinipili. = *gallega ó de gallegos*. fam. Ang kúlang nang pagkain; ó dahop nang pagpapakain; kúlang nang kanin kung kumain ó kun maghandá.

MESAR. a. Subunutan. || r. Labutín nang mangá kamay ang buhok ó balbás na sarili.

MESERO. m. der. nang *mes*. Ang upahan nang buanan at may pakain.

MES

MESIAS. m. Sùgò: sinásabi kay Jesukristo.

MESIAZGO. m. der. *Mesias*. || Ang karàngalan nang pagkáMesías.

MESÓN. m. Kàrihang may tulugán, lalagyán nang kabayo, etc., na ang tumútuloy ay nagbábyad.

MESONAJE. m. der. nang *mesón*. Ang daán ó lugal na mayroong maráming *mesón*.

MESONERO, RA. m. y f. der. nang *mesón*. Ang magkakarí na may handang tulugán nang mangá nagsisipan uyan, at nagháhandá nang maging kailangan nang mangá naglalakad, na humíhintò sa kanilang báhay-kàrihan, at nang mangá háyop na dalá nilá. || adj. Ang nangingásíwá ó nagúutos sa *mesón*.

MESTIZO, ZA. adj. Ang anak nang magasawāng nagkákaiiba nang dugò ò lupang tinubúan, para nang kastilá at tagalog, ó tagalog at *insic* etc. Ginágamit namang parang *sus-tantivo*.

MESURA. f. Kapormalán nang kilos at paguugáli. || Kagalangán; kabinán; hinhín. || Kasukatán; kabáitan sa anomang ginágawá ó siná-salitá.

MESURADO, DA. p. p. nang *mesurarse*. Mahinhín; banáyad. || Maíngat.

MESURARSE. r. Magpormal; maghinahon. = *en las palabras*. Maghinahon sa pananalitá.

METAMORFOSIS. f. met. Pagbabago; pagiiibá.

METER. a. Ipaloob; isi'id; ipások. || Isiksik; isingít. || Ipások nang palihim ang anomang kalákal, at ng hindi ibáyad nang huis. = *miedo*. Ta-

MEZ

kutin; manákot. = *bulia*. Magingay. = *i barato*. Guluhín ang anomang ibig ipaháyag nang ibá; siráin; hamíkin ang bágay na lalong maha-lagá. = *(dinero) en la caja*. Magpások; maglagay (nang salapí) sa *caja* = *(una cosa) entre otras varias*. Isiksik (ang isang bágay) sa gitná nang ibá; ipaloob sa ibá. = *por medio*. Pagitná. || r. Pumások; gumít; paloob. || Mápasok; mípasal. || Makitalamí tam; makialam = *i valiente*. Magtapangtapangan. = *con alguno*. Makipagtaló; makipagáway sa kápowá.

MEZCLA. f. Hálò; bahog. || Paghahálò. || Pagkakásalit nang sarísaring kúlay sa damit. || albañ. Ang ápog at buhangíng hinálò sa túbig, na tinátawag nating *palitada*.

MEZCLAR. a. Ihálò; ibahog; igaw-gaw. = *(una cosa) con otra*. Ibahog (ang isang bágay) sa ibá. || r. Luma-hok; humálò; makihambúlá; makihalubilo. = *con mala gente*. Makihalubilo sa masasamá. = *en alguna cosa*. Sumuot na humálò, ò sumama sa anomán.

MEZQUINDAD. f. Karukhaán; kasalatán. || Karamutan; kaigutan; ó ímot.

MEZQUINO, NA. adj. Dukhá; salat. || Marámot; maígot.

MEZQUITA. f. Simbahan nang mangá kampón ni Mahoma.

MIEDO. m. Tákot; kaba; pangambá; lagim. = *cerual*. Ang lubhang malakí; ó malabis na tákot.

MIEDOSO, SA. adj. der. nang *miedo*. Duag; matatakutín.

MIEL. f. Pulot. = *silvestre*. Pulot-pukyutan ò nang kamumo.

MIEMBRO. m. Bahaging alinmán

MIE

nang katawán nang tawo, ó nang háyop.

MIENTRAS. adj. t. Samantala; hangang;—*mientras tanto*. mod. adv. Samantala.—*mientras cuando*. adv. t. Nang; ó nang panahong.

MIERDA. f. Tae. || Dumí ó mansá.

MIÉS. f. Úhay. || Panahón nang ani ó nang paggapas. || met. Katipunan nang mangá tawong nagsikilala ng ating santa fé, ó malápit nang kumilala.

MIGA. f. Ang loob na malambot nang tinápay. || Ang buntong maliit nang anomang bágay na durog, ò pirápirasong maliliit. || pl. Ang maliliit na piraso nang tinápay.

MIGAJA. f. der. nang *miga*. Ang maliliit na piraso nang tinápay, na tumátapon ó nadúdurog sa paghiwá. || met. Pisasong maliliit at durog nang anomán. Karaniwang plural na gamitin, kung ang sinásabi ay *mumo nang kanin ó tinápay*. || met. y fam. Walá; ó halos walá. || pl. Ang mangá tirá ò labí; mangá retaso.

MIGAR. a. Pagpirápirasohin nang maliliit ang tinápay. || r. Magkápípirasaso nang maliliit.

MIL. adj. num. card. Libo. || met. Lubhang marami; walang bílang. || pl. Libolibo.

MILAGRO. m. Himalá; kababaglán. || interj. Abá!

MILAGROSO, SA. adj. der. ng *milagro*. Kahimáhimalá; katakataká; kababalaghán. || Mapaghimalá. || met. Kaibá.

MILÉSIMO, MA. adj. num. ord. der. nang *mil*. Ikasanglibo; ó ika-isanglibo. || f. Ikaisanglibong bahagi.

MILLÓN. m. arit. Ang siam na

MIT

daán, siam na può at siam na libo. na dinagdagán pa nang isang libo.

MILLONARIO, RIA. s. y adj. der. nang *millón*. Lubhang mayaman; singkad nang yaman.

MIMAR. a. Umulayaw; karínyohin; ó palayawin; alindugín, || r. Magálindugan.

MINA. f. Pabuluang sa ilálim ng lúpá, na páraanan nang túbig, at gamit sa ibá pa. || Lugal na hinúhukayan at kinúkunan nang bákál, tansô, gintô, etc. sa ilálim nang lúpá, ò mina. || met. Ang hanapbúhay, na sa kaunting págod ay malakí ang pinakíkinabang ó tinútubô. || Buntong malakí nang salapí; tinágong salapí na lubhang marami.

MINADOR, RA. m. y f. der. nang *mina*. Ang nahúhukay; ó magagawá nang lungá sa *mina*.

MINAL. adj. der. nang *mina*. Ang náuukol sa *mina*.

MINAR. a. der. nang *mina*. Humúkay; ó magbukás nang lungá ó daán sa ilálim nang lúpá. || met. Gumawâ nang lubós na pagpipilit at tiyagâ, úpang kamátán ang anomán. Lálô na kung palihim ang paggawâ.

MINORACIÓN. f. der. nang *minorar*. Paguuntí; pagbabawas. || Paguuntí; pagliit.

MINORAR. a. Bawasan; kulangán; untián. || n. y r. Umuntí; magkulang.

MINORATIVO, VA. adj. Nakababawas; ò nakapagpápauntí. Ginagamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*.

MINUCIOSIDAD. f. Kadiwarán; kauríran na hangang káliitliitang bágay ay náusisá.

MIN

MINUCIOSO, SA. adj. Madiwará; lubhang mauítá at masiyásat.

MINUSCULA. f. Letrang maliit.

MIO, **MIA**. pron. pos. Akin; ko.

MIOPE, ó **MÍOPE**. com. Ang mahinâ ang matá ò maikli ang pangingín, bagamán bátâ pa.

MIRADA. f. Suliap; tingín; māsīd na nagpápahayag nang pagtbig, gálit, etc. || Pagtingín; pagmamasid.

MIRADO, DA. p. p. nang *mirar*, y adj. Mabait; mahinahon.—*mal mirado*. Kinapópootan nang kápowâ.

MIRADOR, RA. m. y f. Ang tumátanaw. || m. Tánawan; tulibâin; batyawan.

MIRAMIENTO. m. Pagtingín; pagmamasid. || Pagtbig; pagmamāsakit; ó pagbubúlay nang anomán. || Gálang; pakundangán.

MIRAR. a. Tumingín; magma-sid. || Aninawin. || Tanawin. || Igálang; pagpítaganan. || Mahalin; lingápin; tingnán ó ipagmasakit ang anomán. || Máharap: para nang, *ang áking báhay ay NAKAHARAP sa silaŋganan, mi casa MIRA al oriente*, etc. || met. Bulaybulyin; istping maigi ang anomán. = *con buenos ojos*. Mahalin; máibigan; magalingín. = *por alguno*. Tingnán ó mahalin ang kápowâ. = *por encima*. Masdán nang paraán lámang, ó patakbò. || r. fam. Magtaglay nang kabaitan sa anomang ginágawâ ó sinásalitâ. || Magdangan. || Magmásiran. = *al espejo*. Manalamín nang mukhá.

MIRON, NA. m. y f. Ang malabis makátitingín. || Nanónood.

MISERABLE. adj. Kúlang pálad. || Abâ; kahabaghabag. || Marámot; salát at dungò.

MISERACIÓN. f. Áwâ; habag.

MIS

MISEREAR. n. Magtipid nang labis, na sampung katawang sarili ay pinagdádámutan.

MISERIA. f. Kasaliwaang pálad.

|| Kasalatán; dálitá; kahirapan. || Karautan at malabis na katipirán, na sampung katawang sarili ay pinagkákaitan nang kailangan. || Bágay na kákaunti; ò lubhang kauntí. v. gr. *pinadalhán akò nang LUBHANG KÁKAUNTI, me enrió una MISERIA*.

MISERICORDIA. f. Áwâ; habag. || Biyáyâ; patáwad.

MISERICORDIOSO, SA. adj. der. nang *misericordia*. Maawain. = *con, para, para con los desvalidos*. Maawain sa mangí salantâ.

MISERO, RA. adj. Kúlang pálad; saliwang pálad; abâ; kahabaghabag.

MISERO, RA. adj. der. nang *misa*. Ang maibiging makinyig nang maráming misa. || Ang páring mapagmisá.

MISIÓN. f. Bilin; tungkol na ibinigay sa ibâ. || Paglalakbay sa bayanbayán nang mangá *religioso* sa paglalátang nang *evangelio*. || Ang bayan, kaharián, ó lugal na pinangangaralan nang *evangelio* nang mangá misionero. || Gugol; ó gastá sa anomán.

MISIONARIO. m. der. nang *misión*, y

MISIONERO. m. der. nang *misión*. Ang páring naglalátang nang *evangelio*.

MISMO, MA. pron. personal. Din; ó rin; ngâ: v. gr. *Ang espadang ito'y siyâ RIN ginámit kay amâ, esta espada es la MISMA que sirvió a padre; akò RIN ang gágawâ niyán, yo MISMO haré eso*, etc. Ga-

MIT

yon din; ó kamukhá; ò iyandin; ó ganyan din: v. gr. GAYON DING *kùlay*; ò KAMUKHÁ *nang kùlay*; ang *kùlay* RING IYAN; ó GANIYANG *ding kùlay*, *del* MISMO *color*.—*Por lo mismo*. mod. adv. Kayâ. — *Ahora mismo*. Ngayón din; agadagad.

MISTELA. f. Inumín, na pinaghalông aguardiente, túbig at matamis, at kaunting kanela; ò inarobá.

MISTERIO. m. Talinhàgá; hiwágá; ó *misterio*. || Ang ìhim ó *secreto* nang mangá *negosiong* malakí. || Alinmang bágay na mahirap tarukín ng isip.

MISTO, TA. adj. Kahálô; kalahok. || Maghálô; ó nakahálô. || Halóhalô. Karaniwang gamiting lâlô na parang *sustantivo*. || Lahok.

MISTURA. f. Kahàlô. || Pagkakáhalô ó pagkakásama.

MISTURAR. a. Ihàlô; isama; paghalúin; paglahukín.

MITAD. f. Kalahatián; kalàgitnaan. || Kalaháti.

MITIGACIÓN. f. der. nang *mitigar*. Paglubay; paghabawas nang bagsik ó tigás nang anomán: v. gr. Ang PAGLUBAY nang *kirot* ò *sakit*, *la* MITIGACIÓN *del dolor*.

MITIGAR. a. Palubayín; bawahan ang bangís nang anomán, || Pahlupáin.

MOBILIARIO. m. Kasangkapan sa pamamáhay, sa isang *oficina*, etc.

MOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Lagyán; sadyaán ang pamamáhay nang mangá kasangkapan gamit

MOBLE. adj. Gálawin.

MOCADERO. m. Pamáhid nang ilong.

MOCARRO. m. Ang úhog na ná-

MOC

kalingatang hindi pináhid, ay nakabitin sa ilong.—*santo mocarro*. Laró na pinagpáahiranan nang úling ang isá, at ang mátawa ay siyá namang tátayô, na papápahid sa madlá.

MOCEAR. a. der. nang *mozo*. Magbinatá. Karaniwang wikáin sa mangá kalikutang náuukol sa kalupaán.

MOCEDAD. f. der. nang *mozo*. Kabataan; ò edad nang kabaguntawohan. || Ang likot na sarili nang kabaguntawohang edad. Karaniwang sabihin úkol sa hilig sa kalupaán.

MOCERO. adj. Mahilig sa kalupaán at mahingil sa babayi; mapangbabayi.

MOCETÓN, NA. aum. nang *mozo*. || m. y f. Ang binatang malakí at malakás.

MOCIÓN. f. met. Balisa nang loob. || Ang tugtog nang Dios sa loob nang tawo. || Ang bágay na ipinalagay nang isá ó isinaysay sa gitná nang isang pagpupulong at nang pagkásunduang gawín ó bigyang pasiyá.

MOCO. m. Úhog. || Alinmang bágay na tila úhog. || Ang tumátapong dumí nang bákal, kun nagbábagang pinúpukpok sa palihán. || Ang túlô nang kandílá, na umáanod sa tagiliran, ó nakadikit kayâ dito.

MOCOSO, SA. adj. der. nang *moco*. Úhugin. || Walang halagá. || met. Paslit.

MOCHIL. m. Alíá nang magsasaká, na tagapaghatid nang anomán sa mangá nagtárabahong na sa gitná nang búkid.

MOCHILA. f. Ang sisidlán nang sundalo nang kaniyang damit, na ito'y nakatáli sa likod.

MOD

MOCHILERO. m. der. nang *mochila*. Ang tagapagdala nang *mochila* nang mangá sundalo. Karaniwang lalong wikang *mochiller*.

MOCHUELO. m. Kuago.

MODA. f. Kaugalián; uso. Karaniwang lalong sabihin sa mangá kaugaliang bagong Inmálakad nang pananamit.

MODELO. m. Huhwaran; parisán; ulirán.

MODERACIÓN. f. der. ng *moderar*. Kasiyahán sa anomán. || Pagahalagang mabábâ ó katamtaman. || Hinín.

MODERADO, DA. p. p. nang *moderar*, y adj. Na sa kasiyahán; na sa katamtaman; ò katatagán.

MODERAR. a. Ilagay sa katatagán ang anomán, na ilagan ang kalabisan. || Babâan ang mataás na halagá ng anomán. || r. Magpígí; maghawak nang loob. || Lumagay sa katamtaman. = *en las palabras*. Magpígí; maghinahon sa pananalitá.

MODERNO, NA. adj. Bago; hindi pa nalálaon. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

MODESTIA. f. Kabiníán; kahin-hinán.

MODESTO, TA. adj. Mabíni; mahinhín; timítiman.

MÓDICO, CA. adj. der. ng *modestia*. Katatagán; matábâ (kun halagá ang sinásabi).

MODIFICACIÓN. f. der. ng *modificar*. Paglalagay sa talagang karampatan. || Pagbago nang anomán.

MODIFICAR. a. Ibahín; ò husayin ang anomán. || Ilagay ang anomán sa talagang karampatan. || Baguhin. || r. Mabago.

MOD

MODISTA. com. der. ng *moda*. Ang sumusunod sa uso. || f. Ang babaying tumátababas at gumagawá ng mangá usong damit at nagtitinda noon.

MODO. m. Kasiyahán; ó kasukatán sa pagsasalitá; ó sa paggawá nang anomán. || Galang; pitagan || Paraán nang paggámit; ó nang paggawá nang anomán. || Ang kilos ò anyô nang isá.—*al modo*. mod. adv. Katulad.—*a modo*. mod. adv. Para ng; kaparis.—*de modo*. mod. adv. Anop't; kun gayón.

MODORRA. f. Sakit na hilik. || Alinmang ma'alim na túlog, hindi man sakit. || Ang nasísirasirá nang bunga nang káhoy.

MODORRAR. a. Makapaghilik; ó makapagkasakit nang hilik. || r. Magpamulang masirá ang bunga ng káhoy, na lumanbot bagá at magibâ ng kúláy. || Magkasakit nang hilik.

MODORRO, RRA. adj. Ang may sakit na hilik. || met. Walang pansín; mangmang; hindi marúnong magmasid.

MOFA. f. Libak; tuyâ; úroy.

MOFADOR, RA. m. y f. y adj. der. nang *mofa*. Mapanglibak; mapanuyâ.

MOFAR. a. Manglibak manuyâ. || r. Manglibak; magtúyaan. = *de un forastero*. Libakín ang isang tagá ibang lugal.

MOFLETE. m. f. Pisnging lubhang matambok, na tila namámagá.

MOFLETUDO, DA. adj. Pisngihan.

MOGOLLÓN, (DE). mod. adj. fam. Walang abogabog; hindi ináanyahan ay dumaló. || Sa gugol nang ibá;

MOH

gastá nang ibá.

MOGOTE. m. Bundok na maliit, na nakatayô at nabubukod sa ibá. || Punsó. || pl. Súngay nang usà na bagong tumútulô at ganitô ang tawig hangang sa maging sangdankal.

MOHARRA f. Sibát na muntí sa tagdán nang bandílá.

MOHATRA f. Pagbibílihang líhim; ò pakonowarí. || Pamimilí nang anomán nang walâ sa halagà; ò pagpapatúbô nang labis.

MOHECER. a. y r. irreg. como. *agradecer*. Amagin; magkaàmag.

MOHINA f. Gálit; ó pagtatanim sa kápowâ; bagot.

MOHINO, NA. adj. Gálit. || Kabáyong maitim ang ngúsô. || Malumbay; hapís.

MOHO. m. Ámag. || Katámaran; ó kawalán nang hingil sa paggawâ, na nagbúhat sa láging pagpapagayongayón.

MOHOSO, SA. der. nang *moho*. Ámagin; maámag.

MOJADA. f. Pagbasá; ó pagkabasâ. || Súgat na gawâ nang anomang bágay na matulis.

MOJADURA. f. der. nang *mojada*. Pagbasâ; ó pagkabasâ; basâ.

MOJAR. a. Basáin; isawsaw. || r. Mabasâ. || Magbásáan.

MOJICÓN. m. Buntal; ó suntok sa mukhá; dungcl.

MOJIGANGA. f. Pistang mará ming nagsúsuot nang *máscara* na mangá hitsurang háyop. || Bíró. || Bágay na kaibá, na tila ipinanglibak.

MOJIGATO, TA. adj. Mapagkunowâ; mapagbalatkayô. || Mapagbanalbanalan.

MOJÓN. m. Hangahan; hangá; ò

MOJ

musón. || Buntón. || Larong tanga.

MOJONACIÓN. f. der. nang *mojonar*. Paglalagay nang hangahan.

MOJONAR. a. Lagyán nang hangahan.

MOJONERA. f. der. nang *mojon*. Lugal na kinàtatayoan nang musón.

MOLDE. m. Búbûan. || Markahan ó molde. || Kapisanan nang letrang panlimbag. || met. Ang táwong hówaran nang kápuwâ sa anomán.

MOLDURA. f. der. nang *molde*. Ang káhoy, bákal, bató ò anomang dinúkit ó biaurdahán, na ialalagay na pamuti sa bahay, pilar, etc.

MOLDURAR. a. Maglavor nang dúkit sa káhoy, ò sa anomán. || Magmoldura.

MOLE. adj. Malambot. || f. Kalakhán ó lakí nang anomán, at gayondín ang bigat; makatawán.

MOLÉCULA. f. Munting bahagi nang isang bágay, na dí súkat mahátí.

MOLEDERO, RA. adj. Ang maliligis; ó mangyáyaring mamulí.

MOLEDURA. f. Pagligís. || Ang naligís; ó dami nang paminsang niligís. || Panligís; múlihan. || Lígisan; ó pangmulí. || Pàgod. || Pamàgod.

MOLENDERO, RA. m. y. f. der. nang *moler*. Mangliligís; mangmumulí.

MOLER. a. irreg. como *absolver*, Ligísín; gilingín; dikdikín; alilisin; etc.

|| met. Abalahin; yamutín; ó moléstiahin ang kápowâ sa kaulitan, ò sa pakiúsap at ibá pang ganganitô.

|| Mapagal nang labi; v. gr. *ako'y LUBHANG PAGAL sa paggawâ, estoy MOLIDO de trabajos*. || Sumírá; sumalancá; v. gr. *Ang sepiliong ito'y su*

MOL

MISIRÁ nang damit, *este cepillo* MUELE la ropa; SÁSALANTAIN ko ikaw sa pâlô, *te he de* MOLER á pâlôs. = *à coces*. Salantain sa síkad. = *con súplicas*. Yamutín sa pakiúsap. || r. Mapágod na lubhá sa pagtatrabaho.

MOLERO. m. der. nang *muela*. Mangagawá; ó nagbibili nang gilingan.

MOLESTAR. a. Yamutín; pasukalin ang loob; balisanhín ang kápowá; ligaligin. || Pagurin. = (*à uno*) *con visitas*. Yamutín (ang isá) sa kádalaw. || r. Mayamot. || Mapágod || Magpagurán.

MOLESTIA. f. Yamot; balisa; muhi; pagal.

MOLESTO, TA. adj. Nakayáyamot; nakagágalit. || Napápagal. = *à todos*. Nakayáyamot sa madlá.

MOLETA, f. dim. nang *muela*. Batong mármol na ginagamit nang mangi pintor na panligis nang color; ó nang mangá *boticario* nang gamot sa *botica*. || Kasangkapan nang mangá impresor na ipinangligis nang tinta. || Sa mangá *oficina* ó *fábrica* nang *crystal* ay ang kahong bató, ó pizarra na pankinis at pangbuli nang *crystal*.

MOLICIE. f. Kalambután. || Láyâ. || Kahalayan; ó kasalanang laban sa kalinisan.

MOLIENDA. f. der. nang *moler*. Pagligis; pagdúrog. || Ang naligis; ó dami rang niigis na paminsan. || Lígisan; múlhan; ó panligis. || met. Pagal; págod. || Pamagal; pamágod. || Panyamot.

MOLIFICACIÓN. f. der. nang *molificar*. Pagpapalambot.

MOLIFICAR. a. Palambutín.

MOL

MOLIFICATIVO, VA. adj. Nagpapalambot; ó nakapagpapalambot.

MOLINERO, RA. adj. der. ng *molino*. Pangligis; pandúrog; ó náuukol sa álilisan ó sa pandúrog. || m. Ang mangigliging; ó ang may ingat ng *molino* at nagtátrabaho doon.

MOLINETE. m. dim. nang *molino*. náut. Bilingbilingan; ó molinete.

MOLINILLO. m. dim. nang *molino*. Gilingang muntí. || Panligis na muntí.

MOLINO. m. Álilisan; gilingan; ó alinmang mákinang pandúrog ó panligis nang anomán. || met. Ang tawong di mákali at mapangbásagulo. || Ang lubhang nakamúmuhi. || fam. Bibig. = *arrocero*. Gilingan nang pálay.

MOLONDRO, ó MOLONDRÓN. m. Tamad; anyáyá at walang pinagalaran.

MOLLAR. adj. der. ng *muelle*. Malambot; madaling basagin ó hatiin. Karaniwang sabihin sa almendrás, píli etc. na hindi lubhang matigás ang balat. || Ang karneng walang tabâ at walang butó. || met. Ang madaling mahibô. || Bágay na malaki ang ibinibigay na pakinabang, sa kaunting págod.

MOLLEAR. n. Sumunod sa diin ó sa pisil. || Manubog sa lambot.

MOLLEDO. m. Kalamnán; ó alinmang lugal nang katawán na malamán at mabilog. || Ang dúrog ng tinàpay.

MOLLEJA. f. Búkol; ó mabilog na lamang tumúbô sa ilálin nang balat nang hiyop. || Balumbalunan.

MOLLEJÓN. m. aum. nang *molleja*. || met. Tawong lubhang ma-

MOL

tabâ at mahinâ; ó at lubhang malamig na loob.

MOLLERA. f. Bumbunan.

MOLLETA. f. Gunting na pangalis nang titis nang kandílâ. || Tor-tang may hàlong gatas at sadyâ nang sarap.

MOLLETE. m. Tinápay na mabílog, buhaghag at maputí. || Pisnging malamán at mabílog.

MOLLETUDO, DA. adj. der. nang *mollete*. Ang tawong matambok ang mangá pisngí.

MOLLINA. f. Maráhang ulán, na parang ambón.

MOLLIZNA. f. Ambón.

MOLLIZNAR, ó MOLLIZNEAR. n. Umambón.

MOMENTÁNEO, NEA. adj. der. nang *momento*. Sùsumandali; mada-ling gawin; ó agadagad nagágawâ; saglit; kisapmatá.

MOMENTO. m. Sandali || Halagá; kabuluhín; ó bigat: v. gr. *Ito'y bàgay na kàkauntì ang* HALAGÁ ó KABULUHÁN, ó *kàkauntì ang* BIGAT ó KAUKULÁN, *esta es cosa de poco* MOMENTO.—*al momento*. mod. adv. Agad-agad; pagdaka.—*por momentos*. mod. adv. Lágí na.

MOMIO, MIA. adj. Payat; walong tabâ.

MOMO. m. Ngíbit; ngíwí; bírô. || Bubo; ó mapagpatawâ. || *Caríño*.

MONA. f. Amô, ó ungong bayi. || fam. Ang nangágagad sa ibá; ó gumágawâ nang anomán at nang maparisan lámang ang ibá. || Paglalan-ngó. || Langó; lasing.

MONACAL. adj. der. nang *monaco*. Náukol sa mangá monje, ó fraile.

MON

MONACATO. m. der. nang *monaco*. Ang pagkàmonje; ó kaugalián at regla nang mangá monje ó fraile.

MONACILLO. m. Munisilíó.

MONACORDIO. m. Isang instrumentong *de cuerdas*, na tinútugtog na parang piano.

MONADA. f. der. nang *mono*. Ngíwí; ngíbit. || Paguulol-ululan. || Nakamùmuhing pagsasaelán.

MONAGO, ó MONAGUILLO. m. Munisilíó.

MONARCA. m. Hárí.

MONARQUÍA. f. der. nang *monarca*. Ang kahariang nasàsakupan nang isang hárí || Ang porma nang gobierno nang isang kaharián, na fisang tawo lámang ang namámahala, alinsunod sa nakatátag na mangá leyes.

MONÁRQUICO, CA. adj. der. nang *monarquía*. Ang náukol sa *monarca* ó sa *monarquía*.

MONASTERIO. m. *Convento* nang mangá monje. || Alinmang bahay nang mangá *religioso* ó *religiosa*.

MONÁSTICO, CA. adj. Ang náukol sa kalágayan nang mangá monjes ó nang monasterio.

MONDA. f. Ang paghawan; paglinis at pagpútol nang mangá sangang tuyô, at sangang malalábay, na nakasúsukal lámang sa káhay. Sinásabi rin namán sa ibá pang paglilinis. || Panahong bàgay ipaghawan nang káhay.

MONDADIENTES. m. pl. Panghininga.

MONDADURA. f. Pagtálop; pagkakayas; pagsapsap; pagkalis. || Pinagtalupan; pinagbalatán; pinagkaysan; etc. Plural na lalong kauga-

MON

liang gamitin dito sa mangá huling kahulugán.

MONDAOREJAS. m. pl. Panghinulí.

MONDAR. a. Kalisán; linisin; kayasan; talupan; balukan; sapsapan. || Gupitán nang buhok. || met. Agawin; nakawin ang pagaári nang ibá, lálò na ang salapí.

MONDEJO. m. Isang bágay na palamán, ó paniksik sa tián nang laláboy ó tupa.

MONDO, DA. adj. Malinis at walá anomang hálò.

MONDONGA. f. fam. Panglibak; ó hámak na táwag sa mangá alilang babayi, na kaisá nang mangá táwag na *alilá sa kusina*; ó *tagapunas nang sahig*.

MONDONGO. m. Ang mangá bituka at tian nang hayop, lálò na ang sa tupa. || Mangá sangkap sa paggawá nang *morcilla, longanisa, etc.*

MONDONGUERO, RA. m. y f. der. nang *mondongo*. Magmiminudensia ó ang naglúlutò at nagtítinda nitó. || adj. Náuukol sa *mondongo*.

MONEDA. f. Kuarta. || fam. Salapí. = *amonedada*. Salaping túnay. = *corriente*. Ang salaping matuling gastahín. = *de vellón*. Ang tansong salapí; ó bariá. = *menuda*, ó *suelta*. Ang salaping maliliit ang halagá, para ng kakahatiin, sikapat labingdalawá, etc. = *metálica sonante*. Salaping túnay, at hindi *papel de banco*, ni *pagaré*.

MONEDAJE. m. der. nang *moneda*. Buís na ibinábayad sa pagpagawá nang salapí sa hári.

MONEDAR. a. der. ng *moneda*, y

MONEDAR. a. der. nang *moneda*.

MON

Gawing salapí ang gintò, pilak ó tansò; salapiín.

MONEDERÍA. f. der. nang *moneda*. Ang *ofisiong* gumawá nang salapí. || Báhay na pinaggágawan ng salapí.

MONEDERO. m. der. nang *moneda*. Ang gumágawá nang salapí.

MONERÍA. f. der. nang *mono*. Ngíbit, ngiwi at ibá pang kí'os ng katawán, na nakalúlugod at kugaliang gawín nang mangá bátâ. || Bágay na walang kabuluhán. || Kapisanan nang mangá ungò.

MONESCO, CA. adj. der. nang *mono*. fam. Paguugáling sarili nang matsing; ó ang kapáris nang mangá kilos, ngiwi at pagmumukhá nang ungò.

MONETARIO. m. der. nang *moneda*. Kapisanan nang mangá salapí; at *medalla* nang ibatibang panahón at lugal. || Kasangkapang kinálalatang mahúsay nang mangá bágay na itó. || adj. Náuukol sa salapí.

MONICIÓN. f. Babalá; pagpapaháyag; ó pagtatáwag. Karaniwang sabihin sa tatlong táwag, na ginága wà sa simbáhan kung may magáasawa, at sa pagpapaháyag sa madlá nang *excomunión* at ibá pang parusa.

MONIGOTE. m. Ngalang itinátawag nang karamihan sa mangá uldog; at gayondin sa tawong mangmang sa kaniyang ofisio; at sa tawong talagang tangí, mangmang at walang námumuangan.

MONILLO, LLA. adj. der. nang *mono* at *mona*. m. Pananamit babayi na lápat sa katawán at mulá sa liig hangang bayawang lámang at walang ladlaran at mangás man.

MON

MONIPODIO. m. fam. Sangusa-pang pinagkásunduan nang marami, na ang tungo ay masamá.

MONISES. m. pl. Salapí.

MONITOR. m. Tagababalâ; tagapagsabi; ó mangbabalâ. || Ang nagtátawag sa simbahan nang ngalan nang mangá ikákasal ò magpáparí.

MONITORIA. f. for. Utos na isinulat nang *tribunal eclesiástico*, sa pagpapaharap sa isá sa tribunal na yaón.

MONITORIO, RIA. adj. Ang nagbábalitâ. Tagapangúsap.

MONJA. f. Ang monja. || pl. Gayón ang táwag nang mangá báta sa maililit na бага, na nátitira sa papel na sinúnog at untíunting nangamamatay at tila naglálakaran.

MONJE. m. Ang banal, na nagtítira sa ilang; ò *ermitaño*. Tinátawag ding gayon sa panahong itó ang fraile.

MONO, NA. adj. Bágay na pulido at marikit; nakalúlugod. || m. Ungô; matsing; amô; bakúlaw. || met. Ang táwong gumágagad nang kilos at nginibitngíbit nang ungô.

MONTAÑA. f. Bundok; kabundukan.

MONTAÑÉS, SA. adj. der. nang *montaña*. Ang náuukol sa bundok. || Ang tawong túbô sa bundok.

MONTAR. n. Pumanhik; ó sumakay sa anomán || met. Magkahalagà ang anomán. || Sumakay; umabot ang utang, *cuenta*, etc. sa isáng halagang anomán=*á caballo*. Sumakay sa kabayo; mangabayo=*en cólera*. Magáliit. || a. Iengaste ang bató sa alahas.

MONTE. m. Bundok. || Gúbat. ||

MON

met. Malaking kapinsalaán; ó abala. fam. Ang ulong mahabangmahábâ ang buhek; ó suotsuot ang buhok.

MOÑO. m. Pusod nang buhek nang babayi. || Balahibo nang ibon sa tuktok, na tila pálong.

MONUDO, DA. adj. der. nang *moño*. May pusod. || Manok na tuk-tukin.

MORADA. f. Táhanan; pamamáhay. || Pananahán ò pagtirá sa isang lugal.

MORADOR, RA. m. y f. Ang tumátahan sa isang báhay, ó lugal.

MORAR. n. Tumirá; ó manirahan sa isang lugal.=*en despoblado*. Manirahan sa ilang.=*entre salvajes*. Tumirá sa gitná nang mangá tawong gúbat; ó makisamang manahán sa mangá tawong gúbat.

MORBIDO, DA. adj. Ang meysakit, ó nakapagkákasakit. || Malambot.

MORBO. m. Sakit.

MORCILLA. f. Bituka nang báboy, tupa ó baka na may lamang dugong sinangkapán nang *recado*.

MORCILLERO, RA. m. y f. der. nang *morcilla*. Ang mangagawâ; ò nagtítinda nang *morcillas*. || adj. Náuukol sa *morcilla*.

MORDAZA, f. Kasangkapang ipinagpáparusa, na parang busal, na ikinakabit sa bibig at nang hindi makapangúsap. || Pangípit ò kulmà nang bibig.

MORDEDURA. f. der. nang *morder*. Pagkatag. || Katag.

MORDER. a. irreg. como *absolver*. Katatín; sagpangín; kibitín. || Gasgásín; ó kaskasing untíuntí, para nang pagkíkíil, ó pagpági nang ano-

MOR

mán. || met. Manírá nang puri; manglibak. || n. Magkàgatan. || met. Mag-siraán nang puri.

MORDICACIÓN. f. der. nang *mordicar*. Kati nang balat, na may kahàlong tila dùrò nang karáyom; ó kati nang balat kung tinátagulabay.

MORDICANTE. p. a. nang *mordicar*. adj. Nakapamámantal; nagpapakati; nakatátagulabay.

MORDICAR. a. Kumati ná parang dinúduò nang karáyom ang balat.

MORDICATIVO, VA. adj. Nakapamámantal; nakakákati.

MORDIDO, DA. p. p. nang *morder*, y adj. met. Kúlang; bawás. || Kinagátan.

MORDIENTE. m. Ang pangpatibay ò pangpakapit nang kúlay ó durado, na ipinápahid sa káhay ó damit ná ibig pintahán, duraduhin ò tináin at nang manirá ang kúlay.

MORDISCAR. a. Kagatkagatin nang marahan, na huag masugatan ang kinákagat.

MORDISCO. m. y

MORDISCÓN. m. aum. nang *mordisco*. Kagat na hindí masakit. || Kakagat; ó ang nakukuha nang mangá ngipin sa pagkagat.

MORENO, NA. adj. Kayumangí. = *de rostro*, Kayumangí ang mukhá.

MORIBUNDO, DA. adj. Ang naghihingalò; ò malàpit nang mamatay.

MORIGERACIÓN. f. der. nang *morigerar*. Kasukatán sa ugáli at pagkabúhay; ó katatagán ang pagugáli at pamumúhay.

MORIGERAR. a. Ilagay sa katamtaman ang pagugáli; pamumú-

MOR

hay at ibá pa. || r. Magpigil; lumagay sa katamtaman.

MORIR. n. irreg. como *dormir*: p. p. irreg. *muerto*, ang siyang gamit. Mamatay. || met. Matapus; matás ang anomán, maging walá mang búhay. || Nasâing mahigpit ang anomán, na tila mamamatay, kung hindí kamtam. = *á manos del contrario*. Mamatay sa mangá kamay nang kaaway. = *de enfermedad*. Mamatay sa sakit. = *de poca edad*. Mamatay nang kabataán. = *en gracia*. Mamatay sa grasiá. = *en olor de santidad*. Mamatay sa kabánalan. || r. Mamatay; ò mawalán nang pangdamdam ang alinmang lugal nang katawán. = *por alguno*. f. Umibig nang malabis sa sinoman. — *de frío*. Mamatay sa lamig.

MORISCO, CA. adj. der. nang *moro*. Ang náuukol sa mangá *moro*.

|| m. Morong binyagan, na nátira sa España nang únang panahong palayasin doon ang mangá kasama nilá.

MORISQUETA. f. Siráing; kainin. || fam. Dáyang lalang, na kaulang sarili nang moro. || Gawá, na talagang ipinangdáráyá; ipinanglálalang; ó ipinanglibak sa kápowá.

MORO, RA. m. y f. y adj. Ang túbô sa Mauritania, provincia nang Africa. || adj. fam. Ang álak na walong hálong túbig, kasalungat nang álak na may túbig na ang táwag ay *cristiano*, dáhil sa ang wika'y binyagan na.

MOROSO, SA. adj. Mabágal; tamad.

MORRAL. m. Buslôbuslúan; ó súpot na ibinibitin sa ulo nang háyop at nang makákain naglálakad

MOR

man. || Sa mangá mánangaso ay ang súpot lambat na pinagsísiglan nang báon at nang huli.

MORRION. m. Ang isinúsuot sa ulo nang mangá bayani, na gámit sa pagbabaka, na ito'y parang salakot at kung minsay mayroong plumaje.

MORTAJA. f. Sápot at ibá pang ibinábalot sa patay.

MORTAL. adj. May kamátayan; ò supil sa kamátayan. || Ang nakamamatay; ó makamamatay sa kàlulowà ó sa katawàn. || Ang tila patay; ó malápit nang mamatay: v. gr. *Si Juan ay naging TILA PATAY sa gulat ó sa dalamhâti, Juan se quedó MORTAL de susto ó de pesadumbre.* || Malinaw; siguro: v. gr. *Ang mangá senyal ay MALILINAW, ò SIGURO, las señas son MORTALES.*

MORTANDAD. f. Pagkakamatay; pagkakasalot; sálot.

MORTERETE. m. der. nang *mortero*. Kanyong muntî, na íging gámit nang artillero sa pagsalhá. || Berso na pinapuputok kung pistá.

MORTERO. m. Lusong na muntî, na dikdikan nang anomán. || Batong buhaghag na pinagsásalaan ng túbig na pinalilinau. || Ngalan nang *armas de fuego* sa artillería, na pinagkákargahan nang mangá bomba, granada, etc.

MORTÍFERO, RA. adj. der. ng *muerte*. Nakamamatay.

MORTIFICACIÓN. f. der. ng *mortificar*. Pagpapasákit sa sariling katawain; pagpipigil ó pagsúpil sa kalooban. || Kapighatián; kasukalán ng loob. || Pangpasúkal nang kalooban.

MORTIFICAR. a. Pasakitan; ha-

MOS

pisin; bagabagin. || r. Pasakitan ang sarili; pagpigilan ang kalooban, ò supilin ang pita nang katawàn.

MOSAICO, CA. der. nang *Moisés*, y adj. Ang náuukol kay Moises. || Ang pinamutihan nang sarisaring kúláy na bató. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

MOSCA. f. Lángaw. || fam. Salapî. || Ang tawong nakayáyamot at mabigat ang ugáli. || met. Masidhing kati nang balat, na nakabábalisa. || pl. fam. Ang mangá tilamsik nang бага.

MOSCARDA. f. dim. nang *mosca*. Bángaw na maliit.

MOSCARDÓN. m. aum. nang *mosca*. Bángaw. || Bubúyog. || met. Ang tawong nakamumuhî sa bigat nang ugáli at pagkatampalasan.

MOSQUEAR. a. der. nang *mosca*. Bugawin ang lángaw. || met. Sumagot nang tila nagágalit, || a. Magdamdam sa salitâ nang kápowâ. || Iwaksí; ilayô ang mangá kapinsalaán.

MOSQUEO. m. det. nang *mosca*. Pagbúgaw nang lángaw.

MOSQUERO. m. der. nang *mosca*. Pangbúgaw nang lángaw, ò isinása-bit na panghuli nang lángaw, at saká sinúsunog.

MOSQUINO, NA. adj. der. ng *mosca*. Náuukol sa lángaw.

MOSQUITERO, RA. m. y f der. nang *mosquito*. Kulambô.

MOSQUITO. m. Lamok. || fam. Ang tawong mapagpalagî sa tindahan nang álak.

MOSTAZA. f. bot. Kíluâ. || Sa mánangaso ay ang pinakamaliit sa siam na *claseng* kilalá na perdigones.

MOSTRAR. a. irreg. como *acor-*

MOT

dar. Ipakita; ipatanaw. || met. Say-sayin; ipaunáwâ. || Magkunuari; disimulahin; magpangap. || Magpakita; magpakilala, para nang MAGPAKITA nang *tápang*, MOSTRAR *valor*, etc. || Itú-rô. || r. Tumanyag; pakita; patanaw; pakilala: v. gr. PAKILÁLANG *kaibigan*, MOSTRARSE *amigo*; IPAKILALA ó IPAKITA ang *pagkapríncepe*, MOSTRARSE *príncipe*. || Magpakitaan; magpará-ngalanan.

MOTA. f. Himulmol nang kayo; hilatsá || Pilápil.

MOTEJAR. a. Mangiit; mamin-tás. || Bansagán ang kápowâ; mamúl-lá = (*à unc*) *de ignorante*. Bansagán; ó iitin (ang isá) na mangmang.

MOTÍN. m. Pagaalsá. || Paglabag; panghihimagsik nang madlá; laban sa mangá pinúnô.

MOTIVAR. a. Magbigaydaan ó dahilán. || Ihánay ang katowiran; saysayin ang dahilang iginágawâ ng anomán. || Itákad. = (*un decreto*) *con, en buenas razones*. Itákad (ang isang kantusán) sa mabuting katowiran.

MOTÓN. m. náut. Kalô. || Tangkalag. Ito'y sarisari ang hitsura at lakí.

MOVEDIZO, ZA. adj. der. ng mover. Madaling gumalaw. || Gálawin; ó madaling galawin. || met. Halaghag na kaloóban.

MOVER. a. irreg. pres. ind. *nuevo*; *mueves*; *mueve*; movemos; moveis; *mueven*: imperat. *mueve* tú; *mueva* él; *muevan* ellos: subj. *mueva*; *muevas*; etc. Galawín. || Kilusin; tinagin. || Gibáin. || Ilipat. || Udiukán; ibuyó. || Maka... v. gr. MOVER *á lágrimas*, MAKÁiyak. || met. Magbigay daán. || r. Gumalaw; kumilos. || Lumípat.

MOV

MOVILIDAD. f. Ang kapang-yarihang taglay nang anomán, na makagalaw. || Dì pagkápanatag; ó ang pagbabago nang anomán. || met. Kalsawahán.

MOVIMIENTO. m. Paggalaw; pagugâ. || Kilos. || Kabisahán nang loób. || Hindi pagkálagay.

MOZO, ZA. adj. Ang bagontawo; ó dalaga. || Ang malápit nang mag-asawa, may edad man. || m. Alilá; utusán. Nagsáaysay nang talagang tungkol nang báwa't isá sa pamagitan nang isang *sustantivo* na may *posición* DE sa unahán: v. gr. UTUSÁN sa *cocina*, mozo *de cocina*, etc.

MUCOSIDAD. f. der. nang moco. med. Bágay na parang úhog; ó uhog-uhog.

MUCOSO, SA. adj. der. nang moco. Parang úhog. || Úhugin.

MUCRONATA. f. anat. Butong malambot na nakalagay sa bungá-ngâ nang sikmúla.

MUCHACHADA. f. der. nang *muchacho*. Gáwâ; ó asal bátâ. || Anyô na sarili nang bátâ. Salitâ na ipinanglilibak sa hindi na bátâ.

MUCHACHEAR. n. der. nang *muchacho*. Gumawâ nang gawang bátâ.

MUCHACHERÍA. f. der. nang *muchacho*. Gawang bátâ. || Ki.os; ó asal batang muntí. || Karamihan, ó lupon nang nagiingay na mangá bátâ.

MUCHACHEZ. f. der. nang *muchacho*. Pagkabátâ; ó kalàgayan ng bátâ.

MUCHACHO, CHA. m. y f. Bátâ; ó ang hindi pa sumásapit sa pagkabagontawo.

MUCHEDUMBRE. f. der. nang

MUD

mucho. Karamihan; kasaganaan; púsak.

MUCHO, CHA. adj. Marami; sagana. || *Mad'a*.—*Muchos de los presentes*. Marami sa mangá nahaharap. —*Tener en mucho*, Mahalagahín; ó pakamahalin.

MUDA. f. Pagbabago; pagiibá. || Bihisan; damit. || Pangungúlag nang balahibo nang ibon; ó panahón ng pangungúlag.

MUDANZA. f. Pagbabago; pagiibá nang anomán.

MUDAR. a. Baguhin; ibahín. || Iipat. || Bihisan ang damit. || Mangúlag ang balahibo nang ibon. | met. Baguhin ang pasiyá ó hátol. = (*al-guna cosa*) *a otra parte*. Iipat (*ang anomán*) sa ibang lugal. = *de intento*. Baguhin ang akálá; ó magbago ng akálá. || r. Magbago nang pamumúhay ó ásal, etc. || Magbihis. = *de casa*. Bumago nang bahay. = *en otro*. Magbago; magibá.

MUDO, DA. adj. Pipi. Sinásabi rin namán sa nápakawalang kíbô.

MUEBLAJE. m. der. ng *mueble*. Ang kasangkapan nang loob nang bahay, para nang taburete, mesa, sofá, etc.

MUEBLE. adj. Pagaáring naililipat sa ibang lugal. || Kasangkapan nang loob nang pamamáhay.

MUECA. f. Ngibit; kibit; ngíwí. || Pangiwi, sa panglilibak.

MUELA. f. Batong pangibábaw nang gilingan. || met. Bíog; lupon ng nagsasalitaan. Bugaán; hasaán nang patalim. || Bagang.

MUELLAJE. m. Buís na sinisingil sa mangá sasakyang dumúdoong sa isang lugal, na ito'y iti-

MUE

nataang gugulin sa mangá pagparikit at paghúsay nang punduhan.

MUELLE. adj. Malambot; malatâ; suabe. || m. Patalim na malambot at ibá pá, na ikinákabit sa mangá mákina ó kasangkapan, at ng kung diitán ó bungoín ay gumalaw ó yumutyot, para nang muelle nang kalesa, *carruage*, etc. || Punduhan ng mangá sasakyán sa tabing dagat ó ilog na pinaghahanguan nang lulan.

MUERTE. f. Kamátayan. || Pagkamatay. || Pagpatay. = *natural*. Ang pagkamatay na ugáli nang tawo, na galing sa sakit. = *violenta*. Ang pagkamatay sa lason, bigtí, bitay at ibá pang ganganitó. — *Luchar con la muerte*. fr. Maghingalô nang maluát.

MUERTO, TA. p. p. irreg. ng *morir*. adj. Ang ápog ó yesong sinubhán. || met. Kupás; mahiná; lipás. Sinásabi sa kúlay at sa katalinuhan nang isip nang tawo. || m. Ang bangkay, ó patay na tawo; namatay.

MUESCA. f. Kútab; sábak na paglálapatan; ákab; bak-m.

MUESTRA. Ang pirasong maliit nang alinmang kayo, damit, kahoy, bakal, etc; ó ang kaunti nang anomang kalálal na ipinakikita ó ibinibigay at nang mákilala ang kaniyang kalidad. || Húwaran; ó parisan nang anomán, para nang materia sa pagsúlat, etc. || Ang letrerong inilalagay sa harapan nang tindahan. || met. Tandá; bakás nang anomán.

MUGER. f. Babayi. || Ang sariling asawa nang isang lalaki.

MUGERIEGO, GA. adj. der. ng *muger*. Nánukol sa babayi. || Lalaking mapangálungyá. || Karamihang babayi.

MUG

MUGERIL. adj. der. nang *muger*. Ang sarili at náuukol sa babayi.

MUGERONA. f. aum. nang *muger*. Babaying malakí ang pangangatawán at mataás.

MUGIDO. p. p. nang *muger*. Ungá; ngawâ nang baka, ò toro.

MUGIR. n. Unungâ ang baka; ang sa mangá toro ang táwag ay *bramido*.

MUGRE. m. Ang mansang langís, mantikâ, etc.; dumí o libag nang damit, nang lana etc.

MUGRIENTO, TA. adj. der. nang *mugre*. Malibag; libagán.

MUHARRA. f. Sibát sa dulo ng tagdán nang bandíla.

MUIR. a. irreg. como. *huir*. prov. arag. Gatasan; gumatas.

MULADAR. m. Tapunán nang yagit. || met. Ang alinmang nakadúdungis. ò nakasísirâ.

MULAR. adj. der. nang *mula*. Náuukol sa mulo ó mula.

MULATERO. m. der. nang *mula*. Nagpápaupa, ó nagáalagâ nang mangâ mula.

MULATO, TA. adj. Tawong anak nang isang taga Europa at isang tagarito, ó taga Afrika, ó Amérika. Ginágamit namang parang *sustantivo*. || Kayumangí.

MULETA. f. der. nang *mula*. Mula na bátâ pa. || Ang káhay na may pahálang, na isinásabak sa kilíli nang pilay at nang makalakad.

MULETADA. f. der. nang *mula*. Karamihan nang mula; ò nang káhay na panakbibi nang pilay sa kilíli, na kinàkalakal.

MULETO, TA. m. y f. der. ng *mula*. Mulâ na bátâ pa.

MUL

MULTA. f. Ang parúsang salapí sa anomang naging sala ó kamálian. Multá.

MULTAR. a. Multahán; ó maglagdá nang parúsang salapí na laban sa isá, tunkol sa anomang sala ò kamaliang nágawâ.

MULTIFORME. adj. Ang may marami ó sarísaring hitsura.

MULTIPLICACIÓN. f. der. ng *multiplicar*. Ang pagdami; ó paglipánâ nang anomán. || arit. Réglang nagtutúô nang pagmumultiplicar ng isang número sa ibâ.

MULTIPLICADOR, RA. m. y f. der. nang *multiplicar*. Ang nagpápadami, ó nagpápakapal nang bilang nang mangâ bágay. || m. Arit. Númerong ipagpáparami, ó ipagmumultiplikar nang anomang bágay ó halagá.

MULTÍPLICANDO. m. arit. Ang bágay ó halagang paráramihin ó pinárami.

MULTIPLICAR. a. Paramihin; pakapalín ang bilang nang tawo ó nang anomán. || n. y r. Dumami, kumapal. Itó ang kaugaliang gamitin, lálô na kung ang sinásabi ay pagdami na búhat sa pagaanak. || arit. Paramihin ang isang bágay nang makáilang dublé, na gaya nang bílang na sinàsaysay nang pangalawang número.

MULTIPLICIDAD. f. y

MULTITUD. f. Karamihan; kasaganaan. || Dami; kapal.

MULLIR. a. irreg. *bruñir*. Bu-haghagin.

MUNDO. m. Ang kapisanan nang lahat nang tawo at ibâ pang na sa ibábaw nang lúpâ. || Sandaigdig; sang-

MUN

libután; ú mundò. || fam. Marami; makapal: v. gr. *Ang báhay na ito'y pinapagkigítol akò nang MAKAPAL na salapi, esta casa me costò un MUNDO de dinero* || Paraán nang pamumúhay, at pakikisama sa kápowa || Hilig sa masayang pagbubúhay, láyaw nang kutawán at mangá pitang masasama

MUNICIÓN. f. Mungá pagkúin at kasankáping kailangin ng isang hukbó. Nagkákahatí sa tinátawag na *municiones de boca*, na ito'y ang náuu kol sa pagkúin; at *municiones de guerra*, na itó nama'y ang mangá sandata, pananamit at ibá pang gimit sa pakikidigmá.

MUNIFICENCIA. f. Ang kamáhalan nang ugáli at kagandahan ng loob.

MUNÍFICO, CA. adj. Ang tawong mahal na ugáli at magandang loob.

MUNIFICENTÍSIMO, MA. adj. sup. ng *munífico*. Lubhang mahal na ugáli at lubhang magandang loob.

MUNECA. f. Ang maníkâ ng kama; kamaó; ò galanggalángâ. || Miníkâ; ó tawotawóhang babayi, na laruin nang mangá bitá. || fam. Ang dilagang walang kabuluhán at hambog.

MUNEKO. m. Miníkâng lalaki; ó tawotawóhang laruan nang mangá bátâ. || fam. Ang bigongtawong tila babayi at walang kabuluhán. || Laláking nápakaliit.

MUNIR. a. irreg. como *bruñir*. Balaing magtitipon ang mangá kikaputid nang isang *cofradia* sa isang pagpupulong, pisti, libing, etc.

MURAL. adj. der. nang *muro*. Ang náuukol sa kútâ.

MUR

MURALIA. f. Kútâ; muog.

MURAR. a. der. nang *muro*. Bakurin at kulungín nang kútâ ang alinmang *ciudad, castillo* ó bayan.

MURCIÉLAGO. m. Kabagkabag; báyakan.

MURMUJAR. n. met. Bumulongbulong.

MURMULLO. m. Ang íngay; ó úgong nang sálitaan, lálò na ang sa marami, na walâ nang máwatanan kundi ang káing-yan lánang. || Ang úgong nang agos, ò nang mangá dahon nang kátoy na pinápagpag ng hangin. || Pagmura; ó paglibak sa hindi kaharap.

MURMURACIÓN. f. der. nang *murmurar*. Ang pagwiwikâ nang masamá; ò pagmura sa hindi kaharap. || Paninírang puri

MURMURAR. a. Umúgong, ó lumagasaw ang agos nang tubig sa pagdaraan sa buhangin, batò ò sa ináigusang dinádaanan. || Bumulongbulong, sa hindi pangyayari nang ginugusto. || Magmurá; magwikâ sa hindi kaharap, na pintasan ang mangá gawâ ó wikâ nitó; manirang puri. = *del prójimo*. Manirang puri sa kápowa.

MUSA. f. Isà sa mangá diosdiosan nang unang panahón, na ang palagay nang mangá poeta ay nangititira sa bundok nang Helikon ó Parnaso, at sa kanilá ináaring nagbúhat ang mangá kurunungán, lálò na ang pagtulá, pintura, música, etc. || Ang pagkupoeta ó pagkubersista.

MUSELINA. f. Kayong muselina.

MUSEO. m. Lugar na sadyang nálalaan sa pagaáral nang mangá kurunungang, para nang música, pin-

MÚS

tura at ibá pa. || Lugal na pinagfimpukan nang mang'i sarisaring bagay. na ukol sa mangá karunungan at mangá arte, para nang mangá *artificiong* yari nang *matemática*, mangá larawan ó pintura, medalla etc.

|| Ang kapisanan ó kinátatalatagang mahúsay nang madlang salapi at medalla nang ibatibang lugal ó panahón.

MÚSICA. f. Música; ó kapisanan nang mangá músiko. || Katipunan ng mangá tugtuging nakasulat sa papel, na para kantahin ó tugtugin: v. gr. *Sa lalagyan nang papel na ito nítatagó ang TUGTUGIN ó KANTÁ sa capilla, en esta papelera se guarda la MÚSICA de la capilla.*

MUSICAL. adj. der. nang *música*. Ang náuukol sa tugtugin ó sa música.

MÚSICO, CA. adj. Ang náuukol sa tugtugin ó sa música, para nang *kasangkapan ó instrumento* NANG MÚSICA, *instrumento* MÚSICO; TUGTUGING *nakasulat sa papel, composición* MÚSICA. || m. y f. Ang may *oficiong* músiko; ó marunong nang música.

MUT

MUSITAR. n. Magsalítá nang nagkákakaling ang ngipin; bumulong-bulong.

MUSLO. m. anat. Hítá.

MUSTIO, TIA. adj. Lantá; laing. || met. Malumbay; namámang-law.

MUTACIÓN. f. Pagbabago; pag-iibá.

MUTILACIÓN. f. der. nang *mutilar*. Pagpútol; ó pinagputulan nang alinmang kasangkapan nang katawán. Karaniwang wikáin sa katawang buhay.

MUTILAR. a. Putulin; ó ihiwalay ang alinmang kasangkapan nang katawán. || Pumútol; magbawas; ó alisin ang alinmang bahagi nang anumang bagay, para nang PUTLÍN ó BAWASAN ang *dasal*, MUTILAR *el rezo*; ALISÍN ang *isang pankat nang hokbó*, MUTILAR *el ejército*, etc.

MUY. adv. m. Lubhá; totoong; v. gr. LUBHANG *mabuti*, ó TOTOONG *mabuti*; MUY *bueno*; LUBHANG *masamá*; MUY *malo*.

N

NÁCAR. m. Taklobo, ó ang balat nang kinukunan nang perlas. *Nácar.* || met. Alinmang bágay na kawan-kí nang kúay nang loob nang balat nang perlas.

NACARADO, DA. adj. der. ng *nácar.* Ang kulay kapis; ò kulay *nácar.* || Ang nabábatbat ó napamúmutihan nang *nácar.* || May *nácar.*

NACARAR. a. der. nang *nácar.* Gawíng parang *nácar* ó kapis ang isang bágay. || Batbatín; kalupkupán nang *nácar.*

NACER. n. irreg. ger. *naciendo:* pres. ind. yo *nazco:* imperat. *nazca* él; *nazcamos* nosotros; *nazcan* ellos: subj. pres. *nazca;* *nazcas;* *nazca;* *nazcamos,* etc. Ipanġanak; lumabás sa maliwánag. || Tumúbô; gumití ang tubô nang halaman; ó tubûan; si-pután nang balahibo ò pakpak ang katawán nang háyop. || Magbúhat ó mangáling sa isang ának ò familia. || met. Sumíkat; sumílang; mitak ang araw, bituin, etc. || met. Magmulá ang isang bágay sa ibá, na doón, man-

gáling ang pagkabágay. || met. Sumíbol; ó bumálong, at sinásabi: *SUMÍBOL* ó *BUMÁBALONG* ang *mañgá batis* ó *ilog,* *NACEN las fuentes* ó *rios,* etc || met. Lumakí sa anomang kaulián ó hílig nang katawán. = *con fortuna.* Ipanġanak nang may pálad; ó ipanġanak na mayaman. = *de piés.* Mapalarín sa anomang ákaláin ó lamarin. = *esto de aquello.* Mangáling; magbúhat itó doon. = *en Manila* Ipanġanak sa Maynilá. = *para trabajar.* Ipanġanak na taín sa kahirapan. || r. Sumíbol; sumipot nang kúsá ó ng walang nagtátanim ang alinmang halaman.

NACIDO, DA. p. p. nang *nacer,* y adj. Katutúbô. || Lápat; bágay at akmâ. || Ipinanġanak. || m. Pigsà; bágâ; etc.

NACIENTE, p. a. nang *nacer,* y adj. Ang gumígití; ó bágong sumíspot. || met. Ang bágongbago pa lámang.

NACIMIENTO. m. Kapanġanak; pangġanak. || Ang pangġanak

NAC

sa ating P. Jesukristo. || Ang pagtúbô ó paggití nang pananim ó binhî. || Pagsiboi; ó paggití nang mangá bulaklak, buko, etc. || Lugal na tinubúan nang sínoman. || Húlô nang ílog. || Láhi, ó pinagbuhatang ankán nang isang tawo. || Pinangalingan nang anomang bágay.

NACIÓN. f. der. nang *nacer*. Pagtúbô; pagsipot; panganganak, at sinásabi: *Bulag na SUMIPOT, ó bulag na IPINANGANAK ó TUMÚBÔ, ciego de NACIÓN.* || Katipunan nang mangá nanáhanan sa isang *provincia, ciudad ó caharián.*—*de nación.* mod. adv. Tagá; ó túbô sa. Salitang ipinagpápahayag nang tinubúang lúpâ nang isá.

NACIONAL. adj. der. nang *nación*. Ang náuukol sa *nación*, ó sa kaharián nang nagsásalitá ó nang mangá kinákausap. || Ang náuukol sa alinmang *nación* ó kaharián.

NACIONALIDAD. f. der. nang *nación*. Ang pagtbig sa tinubúang lúpâ. || Kalidad ó sariling kaugalián, etc. nang isang *nación*.

NADA. f. Kawalán; walá; anomá'y walá. Sinásabi sa mangá bágay, sa tawo ay hindi. || adv. de neg. Walá; paano má'y hindi? maging paano má'y hindi. || a. Hámak.

NADADERA der. nang *nadar*. Timbulan.

NADADERO. m. der. nang *nadar*. Lugal na malálanguyan; ó langingyan lugal.

NADADOR, RA. m. y f. der. nang *nadar*. Ang sanay ó malakás lumangoy.

NADAR. n. Lumangoy. || Lumúmutang ang anomang bágay. || met.

NAD

Sumagánâ; magtamasá; ó lumútang sa..., para nang isang masalaping lubhá ay sinásabing *SAGANA* ó *NAGTATAMASA*, ó *LUMÚLUTANG sa gintô*, *NADA en oro.*—*te espaldas.* Lumangoy nang pahimbalangay; ó maghiimbalangay.

NADIE. pron. indet. Walâ sino man; ó sínoman ay hindi. Sa tawo lámang ginagamit.

NADO. m. Langoy.—*á nado.* adv. m. Palangoy; ó nilangoy. || met. Masákit; lubhang mahírap.

NAGUAS. f. pl. Náguas.

NAIPE. m. Baraha.

NALGA. f. Pigí; ó bawa't isá nang dalawang kalamuán nang puit.

NALGADA. f. der. nang *nalga*. Ang lámán nang báboy sa pigí, na tinátawag namang *pernil*. || Hampás sa pigí.

NALGUDO, DA. adj. der. nang *nalga*. Pigián; ó matambok ang pigí.

NALGUEAR. n. der. nang *nalga*. Gumalawgalaw nang malabis ang pigí sa pagíakad.

NAO. f. Sasakyán; daong.

NAPOLITANO, NA. adj. der. nang *Nípoles*. Taga Nápoles; ó ang túbô doón. || Ang náuukol sa *ciudad* na yaón. || Sa larong tresiete ang pagkakápisán nang tatlong batong tinátawag nating *politana*, na búhat din sa salitang itó, at masamá lámang ang pagsasabing pinagkaugalián.

NARANJA. f. Bunga nang lukbán ó súhá. || Bala nang kanyón na singlaki nang lukbán.

NARANJADO, DA. adj. der. ng *naranja*. Kúlay súhá.

NARANJAL. m. der. nang *na-*

NAR

ranja. Lukbanan; ò lugal na maráming tanim na lukbán.

NARANJERO, RA. m. y f. der. nang *naranja*. Maglulukbán; ó nagtitinda nang lukbán.

NARANJO. m. Ang púnô nang lukbán. || met. fam. Ang tawong mapurol ang ulo at mangmang.

NARCÓTICO, CA. adj. *med.* Pangpatûlog.

NARICICA, LLA, TA. f. dim. nang *nariz*. Ilong na maliit.

NARICÍSIMO, MA. adj. sup. ng *nariz*. fam. May ilong na lubhang malakí.

NARIGAL. f. der. nang *nariz*. fam. Ilong.

NARIGANTE. adj. der. ng *nariz*. fam. May malaking ilong.

NARIGÓN, NA. adj. Malakí ang ilong. || m. aum. nang *nariz*. Ilong na malakí.

NARIGUDO, DA. adj. der. *nariz*. Ang may mahábang ilong. || Tabas ilong; ó hitsurang ilong.

NARIZ. f. Ilong. || Pangamoy. || Bawa't isá nang butas nang ilong. || Ang dalawang butas nang ilong. = *remachadas*. pl. Ilong na dapil.

NARRA. f. bot. Asanâ.

NARRACIÓN. f. der. nang *narrar*. Pagsasaysay; ó kasaysayan ng-anomán.

NARRADOR. m. der. nang *narrar*. Ang nagbàbalitâ; nag-ásaysay.

NARRAR. a. Saysayin; ò ibalitâ ang anomang panayayari.

NARRATIVO, VA. adj. y

NARRATORIO, RIA. adj. Ang nauukol sa pagsasaysay; ó nasásaklaw nang pagsasaysay.

NASA. f. Bubo na panghuli ng

NAT

isdâ; ò lambat na panálâ, na may galang ang bibig at untuntung kumkipot na parang mangás.

NASAL. adj. Ang nádarapat; ó nauukol sa ilong.

NATA. f. Laknip nang gátas. || met. Ang pinakapangulo at pinakamahúsay nang anomán.

NATACIÓN. f. Ang arteng nagtuturô nang paglangoy. || Ang paglangoy.

NATAL. adj. Nauukol sa kapanganakan. || m. Ang áraw nang kapanganakan.

NATALICIO, CIA. adj. Nauukol sa áraw nang kapanganakan. Karaniwang itawag sa mangá pagpipistá at pagkakatuwâng ginágawâ sa áraw nang kapanganakan. || m. Ang áraw nang kapanganakan.

NATÁTIL. adj. Ang lumúlung sa túbig.

NATATORIO, RIA. adj. Lugal na sadyang páliguan at lánghuyan. || Nauukol sa paglangoy.

NATILLAS. f. dim. nang *nata*. pl. Minasang harina, gatas, itlog at matamis na nilútô.

NATIVIDAD. f. Kapanganakan. Karaniwang lalong sabihin, sa panganganak kay Jesus, sa Virgen at kay S. Juan Bautista, tatlong panganganak na ipinagpipista nang Santa Iglesia. || Ang paskó nang panganganak kay Jesukristo.

NATIVO, VA. adj. Nauukol sa kapanganakan. || Katutúbô; sarili.

NATURAL. adj. Ang nauukol sa naturaleza; ó náayos sa kabagayán ó sa kaugalián nang báwa't isang lágay. || Túbô sa isang lúpâ, ó báyan: v. gr. TÚBÔ SA Ó TAGÁ *Bula-*

NAT

kán ang tawong iyán, es NATURAL de Bulakán ese hombre. Ginagamit namang párang *sustantivo*. || Ay yári ó ginawá, na walang dáyá ó há'óng anomán. || Tapat na loob; ò hindi marúnong magdáyá sa anomán. || Kaugalián ó karaniwang mangyari. || m. Ang ugáli; pagloloob; ó hílig nang báwa't isá. Sinásabi namán sa há-yop.

NATURALEZA. f. Ang kabagayán nang bálang bagay, para ng: *KATAWOHÁN nang tawo, NATURALEZA del hombre.* || Kapisanan nang boong nilalang. || Ang bisá; ò kalidad nang báwa't isang bagay. || Klase. ó kalidad: v. gr. *Hindi akó nakákakita nang mangá kahoy na gayong KLAKE ó KALIDAD, no hé visto árboles de tal NATURALEZA. — humana.* Ang pagkatawo ò katawohán: v. gr. *Sa boong SANGKATAWOHÁN ay hindi makátatagpô ng ganitong tawo, en toda la NATURALEZA humana no se hallará hombre como este.*

NATURALIDAD. f. Ang pagkáayos nang mangá bagay sa tala-gang kaugalián. || Katapatang loob. || Ugáling banáyad at katamtaman, at kilos na hindi pinagalaran.

NATURALISTA. m. der. nang *naturaleza*. Ang nakákikilala, at sanay sa *historia natural*.

NATURALIZAR. a. Tangapíng párang kababayan, ò túbô sa kaharián, ang isang tawong tagá ibang lúpâ; ó díli kaya'y, ang mangá bagay na búhat sa isang lugal ay gamitin ó aríng párang sarili ó dáting ginagamit.

NAUFRAGAR. m. Málubog; mabagbag; mabásag ang sasakyán.

NAU

Sinásabi namán sa tawong *nabagbag* ó *nálubog*. || met. Masirá; ó lumabás na masamá ang anomang inakalâ ó *negocio*.

NAUFRAGIO. m. Ang pagkálubog; ó pagkabásag; ó pagkabagbag nang sasakyán sa dagat. || met. Kasirán ò kapahamakáng malakí, pangulúging malakí, kasaliwaang pálad na malakí.

NAUFRAGO, GA. adj. y m. y f. Ang nabagbag; nabásag; nágiwa ò nálubog sa láot nang dagat. Tinatawag din namang gayón ang isdang *pating*.

NAÚSEA. f. Alibadbad; suklam; dimárim ó pagsamá nang sikmúra na tila ibig másuka. || met. Mohi ó yamot sa anomán. Plural na lálông karaniwang gamitin sa lahat niyang kahulugán.

NAUSEABUNDO, DA. Nakáalibadbad; ó nakásusuka. || Alibadbarin at palasuká.

NAUSEAR. n. Inaalibadbaran; ó sumamá ang sikmúra na tila ibig másuka.

NAUSEATIVO, VA. adj. y **NAUSEOSO, SA.** adj. der. ng *naúsea*. Nakáalibadbad; nakásusuka.

NAUTA. m. Magdaragat; ó mari nero.

NAUTICA. f. Ang karunungan, ó arte nang paglalayag.

NAUTICO, CA. adj. Náukol sa paglalayag. || s. Maglalayag.

NAVAJA. f. Labasang pangáhit. || Tári. || Ang pángil nang báboy damó, dahíl sa kawanki nang tári. || met. Ang díla na mapaglasuá at mapanirang puri.

NAVAJADA. f. der. ng *navaja*, y

NAV

NAVAJAZO. m. aum. nang *navaja*. Sugat nang iwa nang labasa; ó saksak nang labasa.

NAVAJERO m. der. nang *navaja*. Taguán; ó lalagyán nang labasa, lálô na ang sa mangá barbero. || Damit na panglinis nang labasa.

NAVAJICA, LLA, TA. f. der. nang *navaja*. Labasang maliit.

NAVAJÓN. m. aum. nang *navaja*. Labasang malaki.

NAVAJONAZO. m. aum. nang *navajazo*. Saksak; ó sugat na gawâ nang labasang malaki.

NAVAL. adj. der. nang *nave*. Náuu-kol sa mangí sasakyán, at sa paglalayag.

NAVE. f. Sasakyán; daong. || Sa mangá simbahan at ibá pang ganinitó ay ang tinátawag naling kanyón.

NAVECILLA. f. der. nang *nave*. Sasakyáng muntí. || *Naveta* na lalagyán nang *incienso*.

NAVEGACIÓN. f. der. nang *navegar*. Paglalayag. || Ang karunungan, ó arte sa paglalayag.

NAVEGADOR. m. y

NAVEGANTE. p. a. nang *navegar*. adj. y s. m. Maglalayag.

NAVEGAR. n. Maglayag; magdagat. Ginagamit naman kung minsang parang *activo*. || met. Mangalálakal na magtawid dagat. || met. Maglakbay bayan na dumaán nang dagat. || a. Ipagdagat ang kalálakal. = *a*, *para España*. Lumáyag na patungo nang España. = *con buen viento*. Maglayag nang may mabuting hangin. = *contra la corriente*. Másalungat ó másubá sa agos, = *en un vapor*. Magdagat na sumakay sa isang vapor.

NEC

NAVETA. f. der. nang *nave*. Sasakyang muntí. || Lalagyán nang *incienso*.

NAVIDAD. f. Kapangánakan. || Ang áraw nang panganganak kay Jesús. || Ang edad, ó mangá taón ng pagkatawo, at sinásabi sa isang may edad, na, *tiene muchas* NAVIDADES.

NAVIERO. m. der. nang *nave*. Ang may ári nang sasakyang makapaglálayag sa dagat na malaki

NAVÍO. m. Sasakyán; daong.

NAZARENO, NA. adj. der. ng *Nazaret*. Tagá Nazaret, ó ang náuu-kol doón. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || Sa báyang hebreo ay ang nátataa sa paglilinkod sa Dios: hindi umfinom nang anomang bágay na makalálang, at hindi nagahit ni naggúgupit man nang buhok.

NEBLINA. f. der. nang *niebla*. Úap na makapal at mabábá.

NEBULOSO, SA. adj. der. nang *niebla*. Maúlap; ó balot nang úlap.

NECEAR. n. der. nang *neceo*. Magsabí nang kahunghang; ó makipagtalo nang pahunghang.

NECEDAD. f. Kamangmangán. || Gawâ, ó salitang hunghang. || Kahunghang, ó kamáliang pinapanatili, sa katigasán nang ulo.

NECESARIA. f. Kumón.

NECESARIO, RIA. adj. Mádalian at sàpilitang mangyàari. || Kailangan. = *a*, *para la vida*. Kailangan sa búhay.

NECESIDAD. f. Pagkakailangan; kasalatín. || Pangánib. = *menor*. Pagíhî. = *mayor*. Pagdumi.

NECESITADO, DA. adj. Salat; mahírap ang búhay.

NECESITAR. a. Pilitin; kailanga-

NEC

nin||.n. Magkailangan; magsalat. = *le auxilios*. Magkailangan nang tulong. = *para vivir*. Kailanganin sa pamumuhay.

NECIO, CIA. adj. Mangmang; hangal. || Hunghang. Sinasabi namán sa bagay na ginagawâ ó sinásalitâ nang pahunghang.

NECROLOGÍA. f. Tandàan nang nangamatay.

NEFANDO, DA. adj. Kalaitlái; nakahihiyâ.

NEGABLE. adj. der. nang *negar*. Maitatangi; maipagkakailâ.

NEGACION. f. der. nang *negar*. Pagtangi; pagiling. || Kawalan; ó kasalátan nang anomán.

NEGADO, DA. p. p. nang *negar*. adj. Lubós na walang kaya sa anomán; salat na salat sa anomán. = *de intendimiento*. Salat na salat sa pagisip, = *para todo*. Walang kaya sa anomán.

NEGAR. a. irreg. como *acertar*. Itangi; ipagkaiâ; itatuâ. || Pahindi; ipagkait. || Ipagbawal. || Makalímot; ó lumayô sa dating hingil. || r. Tumanagi; umayaw; maglahilán sa paggawâ nang anomán. = *a alguno*. Pakulâ.

NEGATIVA. f. Pagiling. || Pagtangi.

NEGATIVO, VA. adj. Tumratuâ; ó náuukol sa pagtituâ ó pagtangi.

NEGLIGENCIA. f. Kapabayaàn; katamaran.

NEGLIGENTE. adj. Tamad; pabayâ. = *en, para recaudar*. Pabayâ sa paniningil.

NEGOCIABLE. adj. der. nang *negociar*. Manenegosio.

NEGOCIANTE. p. a. nang *nego-*

NEG

ciar. Mángangalakal; magbabaliwás. = *m vinos*. Mungangalakal nang alak. = *m palay*. Mángangalakal nang palay.

NEGOCIAR. n. Mangalakal. || Sumuhol. || a. Pamahalaan ang anomán.

NEGRECER. n. irreg. como *agra decer*. Umitim.

NEGRO, GRA. adj. Maitim; itim. Kadálasang *sustantivo* kung gamitin. || Marumi || met. Lubhang mapanglaw. || Kulang palad; wàlang palad. || m. y t. Tawong maitim; ó ita.

NEGRURA. f. der. nang *negro*. Kaitimán.

NEGRUZCO, CA. adj. der. nang *negro*. Maitim; nangngitim.

NEMA. f. Tatak; sará nang súlat. || Oblea; *lacre* na panará nang súlat.

NÉMINE DISCREPANTE. loc. lat. Walang kapintasan ang lahat.

NENE. m. fam. Bitang maliit.

NEÓFITO. m. Bágong binyagan.

NEOMENIA. f. Ang unang áraw nang buan sa lángit.

NERVIO. m. Litid. || Ang pinakamatibay ó pinakamalaká; nang anomang bagay. Ang lakás; ó bag-sik nang katowiran. || *Cuerdas* nang instrumento.

NERVIOSO, SA. adj. der. ng *nervio*. Malitid. || Dahon nang káhoynang maugat. || met. Ang pinanalitang may matitibay at nakahihiyayat na pangangatowiran.

NERVOSO, SA. adj. der. nang *nervio*. Malitid. || Maugat.

NERVUDO. DA. adj. der. nang *nervio*. Litirán. || Malakás.

NESGA. f. Súsog; súlyâ; panyitonang damit; sesgo nang saya.

NEU

NETO, TA. adj. Malinis; wagás; dalísay; taganás. || Ang kabuoán ng nàtira sa isang *cuenta*, kung mabawas na ang ginastá.

NEUMÁTICO, CA. adj. Náukol sa hangin, para nang *máquina NEUMÁTICA*, etc.

NEUTRAL. adj. der. nang *neutro*. Ang walang kinkilingan; ó walang kinágagawian ang loob na anomang bágay, na mahigit kay sa ibá.

NEUTRALIDAD. f. der. nang *neutral*. Ang pagkawalang kinkilingang anomang kinágagawian nang loob na mahigit kay sa ibá; pagkawalang isang pasiýa.

NEUTRO, TRA. adj. gram. Ang ngalan nang género nang *nombre*, na hindi *masculino* ni *femenino*, at inilálakip sa *adjetivo*. || Sa verbo ay ang hindi *activo*, ni hindi *reciproco*: at sa wikang griega at latin ay ang hindi *pasivo*. || Walang kinkilingan.

NEVADO, DA. p. p. nang *nevar*, y adj. Ang maputîng parang busílak.

NEVAR. impers. at sa mangá sumúsunod na tiempo at persona lamang ginagamit. ger. *nevando*: p. p. *nevado*: pres. ind. *nieva*: imperf. *nevaba*: perf. *nevó*: fut. *nevará*: subj. *nieve*: imperf. *nevara*, *nevaria*, *nevase*: fut. *nevare*: n. Umulán nang *nieve* ó busílak. || a. met. Paputiin; sabugan nang putí

NEVERA. f. der. nang *nieve*. Lugal na tingalan nang *nieve*, || met. Táhanang lubhang malamig.

NEVERÍA. f. der. nang *nieve*. Tindahan nang *nieve* ó *hielo*.

NEVERO, RA. m. y f. der. ng

NIC

nieve. Ang nagtítinda nang *nieve* ó *hielo*.

NEVOSO, SA. adj. der. nang *nieve*. Laging may *nieve* ó may *hielo*; ó manieve.

NICHO. m. Guang ó kabkab na talagang inihúkay sa pader, at lalagyan nang mangá estatua. || Alinmang guang na talagang ginawâ, na lalagyan nang anomán, para nang sa mangá *campo santo* ay ang guang na pinaglálagyan nang bankay, ó pinaglilibingang loob nang batò. || met. Ang lugal ó katungkulan, na karampatang paglagyan sa isá, ayon sa kaniyang karapatán.

NIDADA. f. der. nang *nido*. Kapisanan nang mangá itlog ó inakay nang isang púgad.

NIDAL. m. der. nang *nido*. Pangitlugan; pugarán. || Pangatí. || met. Pinagmulán; ó fundamento nang anomán. || Lugal na pinagpápalagyan at inúurungan nang sínoman. || Lugal na pinagtátaguan at pinagumpukan nang anomán.

NIDIFICAR. n. Magpúgad ang mangá ibon.

NIDO. m. Púgad; sáláy; pangitlugan. || Pinagmulán; ó dahilán nang anomán. || met. Ang *tinubúang* báhay at táhanang sarili nang báwa't isá, at sinásabi: ang *báhay* ó *bayang TINUBÚAN*, *el patrio* NIDO. || Púgad, ó taguán nang masasamang tawo, at sinásabi: Ang *báhay* na *iya'y isang* PUGAD ó PUGARÁN nang *mañgá kaculán*, *esa casa es un NIDO de picardías*.

NIEBLA. f. Úlap na mabáha at makapal. || Sakit sa matá, na ang táwag natin ay *bilig*. || met. Kagulu-

NIE

NIÑ

hán at kadilimán, na siyang hindi iká-kilalang maigi nang-anomán.

NIETO, TA. m. y f. Apó. || met. Anak.; inapò.

NIEVE. f. Busílak ó túbig na namomuô sa lamig at lubhang maputî, na lumálagpak sa lúpâ. || met. Ang malabis na putî nang-anomán.

NIMIEDAD. f. Kalabisan; kala-lúan; ó kalagpósán. || fam. Kauntián. || fam. Kaumirán; kadunguán. Gayon ang kahulugang ipinahíhintulot nang kaugalián, bagamán ang pinagbuhatan niya'y lubhang ibá nang kahulugán.

NIMIO, MIA. adj. Lagpós; malabis. || Muntî; walang kakabukabuluhán. || Lubhang masúsî; lagpós na kadi-waráan. = *en sus cosas*. Masúsî at malabis nang kadiwaráan sa kaniyang mangá bagay.

NINGÚN. adj. y

NINGUNO, NA. adj. neg. Walá sínoman; walâ anomán; ó anoma'y walâ. || Walang halagang anomán. = *de los presentes*. Sínoma'y hindi sa mangá kaharap. = *entre tantos*. Walá sínoman sa madlá; ó walang halagang anomán sínoman sa madlá.

NIÑA. f. Bátang babayi. || Ang itim nang matá; balintatawó nang matá. — *niñas de los ojos*. expr. Ang tawo ó bagay na lubhang pinakamámahal.

NIÑADA. f. der. nang *niño*. Kilos; ó salitang bátâ, na alangang tingnan sa sinomang may edad.

NIÑEAR. n. der. nang *niño*. Gumawâ nang kilos ó gawang bátâ; na alangán sa tawong may ísip na.

NIÑERA. f. der. nang *niño*. Babaying tagapagalágâ nang bátâ.

NINERÍA. f. der. nang *niño*. Ga-

wang bátâ. Sinásabi tunkol sa kanilang mangá paglalarô at pagaaliw. || Kauntián, ò kawalán nang halagá nang anomán. || Salitâ ó gawang walang kahulugán, ò salitâ at gawang bátâ.

NIÑETA. f. der. nang *niña del ojo*. Itim nang matá; ó balintatawó.

NIÑEZ. f. der. nang *niño*. Kabataán: ó ang edad nang tawo búhat sa pagkápananganak hangang pitong taon, at kaugaliang gamitin hangang sa pagbabaguntawô nang isá. || met. Ang pamu'â ó kaunaunahang panahón nang anomán.

NIÑO, ÑA. adj. Bátang walá pang pitong taón. || Ang kákaunti ang nálalaman sa mundó; ó kákaunti ang nálalaman sa anomán. || met. Ang dalosdalos at tuloytuloy sa anomang màakalâ, na hindi muna isiping mahúsay. = *de la rollona*. Ang tawong may edad na ay ugáli at kilos bátâ pa. = *de teta*. Pásusu-hin; sangol.

NÍTIDO, DA. adj. poèt. Malinis; malínaw; maluningning.

NITRAL. m. der. nang *nitro*. Lugar na pinagkukunan nang *nitro*.

NÍTRERÍA. f. der. nang *nitro*. Lugar na pinagsísínupan nang *nitro*.

NÍTRICO, CA. adj. der. nang *nitro*. Ang náuukol sa *nitro*. Karaniwang itáwag sa *ácido* na ganitó ang ngalan.

NITRO. m. Isang bagay na párang salitre, na lubhang gamit sa mangá arte at sa botica.

NITROSO, SA. adj. der. nang *nitro*. May hálóng *nitro*.

NIVEL. m. Pámatagan; patitis. Nivel. || Kapatagan nang lúpâ. || met.

NIV

Lubhang pagkakápantay nang anomán.

NIVELACIÓN. f. der. nang *nivelar*. Pagninivel; ó pagsisiyásat ng kapatagan ó pagkakápantay nang anomán. || Pagpátag ó pagpapátag, pagpapantay nang anomán.

NIVELAR. a. Kilalanin; siyasa-tin sa pamagitan nang *nivel*, kung pátag ó pantay ang anomán. || Patagin; pantayin ang anomán. || Pagtimbangin. || met. Taglayin ang katowiran at kasukatán sa anomang ginàgauâ.—*Nivelarse á lo justo*, Lumagay sa katamtaman, ó sa katampatan.—*con sus compañeras*, Puntay sa kaniyang mangá kasama.

NO. adv. n. Hindî; huag.

NOBLE. adj. Dugong mahal; mataás na lípî. || Magaling; marangal. || Máginoo.—*de, en linaje*. Líping mahal; líping ginoó.—*en sus acciones*. Máginoo sa kaniyang mangá kilos.

NOBLEZA. f. Kamáhalan; kataasán nang dugô. || Kagalingan; kabutihang nang anomán. || Katapatang loob; kamáhalan nang ugáli.

NOCIVO, VA. adj. Masamá; nakasísirâ.

NOCTURNAL. adj. der. nang *nocturno*, y

NOCTURNO, NA. adj. Náukol sa gabí; ginágawâ sa gabí. || Ang naglálakad nang nagfisa at láging malunkot. || m. Alinmàn sa tatlong bahagi nang *mailines*.

NOCHE. f. Gabí. || met. Kagu-luhán; kadilimán; kalunkután nang anomán.—*buena*. Simbang gabí.—*toledana*. Ang gabing hindî itinútu-log nang muntî man.—*y día*. expr. Lági; ó áraw at gabí.

NOM

NODRIZA. f. Sisíwa; tapapagpa-suso.

NOMBRAMIENTO. m. Pagha-halal; pagbangit nang ngalan. || Nombramiento, ó kasulatang kinátatalaan nang ngalan at katunkulang ibinibigay sa tumátangap nang alinmang cargo at oficio.

NOMBRAR. a. Tawagin; ó sabihin ang pangalan nang sínoman ó nang anomán. || Bangitin; turingan. || Ihalal; ó ipalagay ang isá sa anomang katunkulan ó sa ibáng bagay. —(*á alguno*) para tal empleo. Ihalal (ang isá) sa, ó para sa gayong katunkulan.

NOMBRE. m. Ngalan, ó pangalan; táwag. || Pagkabantog; ó fama. || Bansag; fit.

NÓMINA. f. Listahan nang mangá pangalan nang tawo ó nang anomang bagay. || fam. Ang sueldo ó upa sa mangá tawo nang isang oficina, at karaniwang sabihin: *ngayo'y kinuha namin ang SUELDO ó UPA, hoy hemos cobrado la NÓMINA*.

NOMINACIÓN. f. der. nang *nominal*. Paghalal. || Kasulatang kinátatalaan nang ngalan at katunkulang ibinibigay sa isang tawo.

NOMINAL. adj. Ang náukol sa pangalan.

NOMINAR. a. Sabihin ang ngalan nang sínoman ó nang anomán. || Bangitin, turingan.

NON. adj. Gansal. || pl. Ang tawong kapag nakátanging minsan ay mahirap nang magbago nang salitâ. || Ang sunodsunod na pahindî. || Ang mangá bílang na gansal.

NONAGENARIO, RIA. adj. Ang may edad na siam na puong

NON

taon; ó bágay na naglálaon nang gayong panahón.

NONAGÉSIMO, MA. adj. Ika-siam na può.

NONAGONAL. adj. Ang nàuu-kol sa bílang na siam.

NONÁGONO. m. geom. Ang *figurang* pátag na may siam na sampad at siam na pánulukan.

NONATO, TA. adj. Hindî ipinanganak. Sinásabi sa hindî ipinanganak nang kúsâ, kundî binusbòs nang *cirujano* ang tian nang iná.

NO OBSTANTE. adv. m. Bagamán.

NORIA. f. Lagumbá; ó mákinang pangpanhik nang tubig sa mangá pinitak. || met. Alinmang bágay ó *negocio*, na walang pakinábang na anomán, ay lubhang malakí ang pagal.

NORIAL. adj. Náuu-kol sa *noria*,

NORTE. m. Hilàgâ; hílagaan. || met. Patnúgot; tagaákay. || Tungo; tumpá.

NOSOTROS, TRAS. pron. pers. Kamí; tayo; kitá; etc.

NOTA. f. Tandâ; kintal. Ang nakalagay na tandâ sa gílíd nang papel na may súlat, at ito'y karaniwang pangpaliwàang ó dagdag sa násusulat na doòn. || Pintás; ó kapintasan sa mangá gawâ nang sínoman. || Pagdidiktá. || Paglilistá nang hindî íbig malimutan at nang máalaala agad.

NOTABLE. adj. Halatâ; pansinin, || Labis nang laki; dakílâ.

NOTAR. a. Tandaán; kintalán; markakán. || Masdán; halataín, ó makáhalatâ. || Maglistá. || Magdiktá. || Batin; libakín ang gawâ nang kàpo-

NOT

wâ. || Maníráng puri; notahan. = *con piedra blanca*. Tandaán nang batong putí. = (*a alguno*) *de indolente*. Notahan ang isá na tamad. = (*la nobleza*) *en su proceder*. Libakín; pintasán (ang kaginoohan) sa kaniyang pasiýâ ó mangá gawâ.

NOTICIA. f. Pagkatahò; pagkakilala nang anomán. || Balítâ; babalâ,

NOTICIAR. a. Ibalítâ; ipagbigay alam ang anomán. || r. Magbalitaan.

NOTICIOSO, SA. adj. der. nang *noticia*. Nakábalitâ; nakáalam. || Marúnong; matalino.

NOTIFICACIÓN. f. der. nang *notificar*. for. Pagbabalâ sa pamagitan nang *justicia*. || Pagbabalítâ; pagpapaháyag.

NOTIFICAR. a. for. Babalaín ng *justicia*. || Magbalítâ; magpaháyag.

NOVECIENTOS, TAS. adj. num. card. Siam na raán.

NOVEDAD. f. Bago; nàbabago; ó bagong litaw. || Kababalaghán. || Pangyayaring nàbabago; balítâ. || Sakunâ; ligamgam.

NOVEL. adj. der. nang *nuevo*. Bago, ó baguhan. || Pahat.

NOVELA. f. der. nang *nuevo*. Mangá historia ó salitáng pinagtahítahí lámang na páwang hindî totoó, at karaniwang nangyayári, ó maáring mangyari. || Kasinungalingan; pakunuwaring anomán.

NOVELERÍA. f. der. nang *novela*. Salitáng pinagtahítahí lámang. || Ang pagkáhilig nang loob sa mangá bágay na itó. || Hílig nang loob sa anomang nàbabago,

NOVELERO, RA. adj. der. ng *novela*. Maibigín sa anomang nába.

NOV

bago, kasinunggaligan at mangá balibalitâ. || Salawahang loob.

NOVENA. f. der. nang *nueve*, y

NOVENARIO. m. der. nang *novena*. Pagsisiam; pagnonovena.

NOVENO, NA. adj. num. ord. der. nang *nueve*. Ikasiam. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

NOVENTA. adj. num. card. Siam na puô.

NOVENTÓN, NA. adj. der. ng *noventa*. Ang may edad na siam na puong taón.

NOVIA. f. Babaying bagong kasal. Tinátawag din namang gayón ang malápít nang ikasal. || Kasintahang; nililigawan.

NOVICIO, CIA. adj. der. nang *nuevo*. Baguhan; ó bagong pások sa alinmang *religión* at hindi pa *profesado*. || Ang nagáaral nang anomán. || Ang lubhang mabíni at maayos sa kaniyang mangá kilos. = *en el mundo*. Baguhan sa mundó.

NOVIEMBRE. m. Ikalabing isang buan nang taón.

NOVILUNIO. m. Bagong buán; ó kamátayan nang buán sa lángit.

NOVILLA. f. Bákang bátâ, buhat sa edad na tatlong taon hanggang ánim, at dí mansó.

NOVILLADA. f. der. nang *novilla*. Katipunan nang bákang hindi pa mansó. || Pagpipistang may *juego de toro*, at bátâ ang mangá bákang ginagamit.

NOVILLERO. m. der. nang *novilla*. Kural na kùlungan nang mangá bátang baka. || Ang nagáalagâ nang mangá bátang baka, na iniwawalay sa kasamahán.

NOVILLO. m. Torong bátâ na

NUB

hindi pa mansó. || fam. Ang laláking pinagtáaksilan nang asawa.

NOVIO. m. Lalaking bagong kasal, ó malapit nang ikasal. Tinátawang din namang gayón ang bagong kapápasok sa anomang katunkulan ó *estado*.

NOVÍSIMO, MA. adj. sup. ng *nuevo*. Bágongbago. || m. Báwa't isá nang mangá huling dárating sa tawo, na ito'y ang *kamátayan*, *paghuhukom*, *infierno* at *lángit*.

NUBARRÓN. m. aum. nang *nube*. Pang'anorin; ó dilim na malakí ng ulán.

NUBE. f. Alapaap; pang'anorin; úlap. || met. Ang kakapalán nang maráming bágay na anomán, na nakadilim sa áraw ó sa lángit na parang alapaap. || met. Alinmang bágay na nakatátakip sa ibá, na para nang pagtakíp at pagpapadilim nang úlap sa liwánag nang áraw. || cir. Bilig sa matá; kalábâ; ó pílak nang matá na bago pa lámang. || Dumí, ó mansá nang batong mahalagá.

NUBLADO. p. p. nang *nublar*. || m. Pang'anorin; ó dilim nang ulán. || met. Samá nang loob; kabalisahan.

NUBLOSO, SA. adj. Balot nang úlap. || met. Saliwâng pálad; abâ.

NUCA. f. Bátok.

NUDILLO. dim. nang *nudo*, || m. Bukó nang dalíri.

NUDO. m. Buhol. || Sa mangá kahoy ay ang pinagsangahán; matá ó bukó. || met. Ang sigalot, ó pag-aalangán nang paniniwálâ sa anomán. = *gordiano*. Alinmang buhol na suot-suot, ó hindi makalag.

NUDOSOS, SA. adj. der. nang

NUE

nudo. Maráming buhol; bukuhán; salimuot.

NUERA. f. Manúgang na babayi.

NUESTRO, TRA. adj. y pron. poses. Amin; atin; natin. || m. pl. Ang mangá kasamahán; kaugáli; kaopisio ó kaisá nang nagsásalitá nang wí-kang itó.

NUEVA. f. Bagong balítâ; ó anomang bagay na bago.

NUEVAMENTE. adv. m. Bago; hindi naluluatan. || Uli.

NUEVE. adj. num. card. Siam.

|| Ikasián. || m. Ang número 9.

NUEVO, VA. adj. Bagong gawâ; bagong yári. || Bagong dingig; bagong kita. || Ang dagdag; ó bagong ipinunô sa anomán. || Aralán. || Baguhan.

NUEZ. f. Búnga nang *nogal*; ó *nuez*. || Sa lalaki ay ang butong nakalimbutod nang gulonggulungán, na nasa gitná nang liig sa may ilálim nang babâ.

NULIDAD. f. der. nang *nulo*. Kawalán nang katibayan; kawalán nang halagá; ó nang karapatán ng halagá; ó nang karapatán nang anomán. || Alinmang kakulangán ó pintás, na nakabábas nang halagá ó pagmamahal sa anomán: v. gr. *Si fulano'y may ilang* KAPINTASAN ó KAKULANGÁN, *fulano tiene algunas* NULIDADES.

NULO, LA. adj. Walang halagá; walang kasaysayan. || Hindi dápat dahil sa anomang salâ ó kapintasan. || met. Walang kaya; kapós nang isip.

NUMERABLE. adj. der. nang *numerar*. Mabibilang; biníbilang.

NUMERACIÓN. f. der. nang

NUM

numerar. Pagbilang; pagbibílang. || Ang ùnang bahagi nang *aritmética*, na naglúturô nang pagsúlat at pagbasa nang número. || Paglalagay ng número, nang pagkakásunodsunod.

NUMERAL. adj. der. nang *número*. Ang sarili nang bílang ó número, ó náuukol dito.

NUMERAR. a. Bumílang; bílangin. || Lagyán nang número; ó numerohán ang mangá dahon nang librò, balutan ó ang anomán.

NUMERARIO. adj. der. nang *número*. Ang náuukol sa número. || m. Salapi.

NÜMEROSIDAD. f. der. nang *numeroso*. Karamihan; kakapalán ng mangá bibilangin bagay.

NUMEROSO, SA. adj. der. ng *número*. Marami; makapal ang bílang.

NUNCA. adv. t. Káilan man ay hindi; ó hindi káilan mang panahón. — *nunca jamás*. mod. adv. Hindi magpakailán mang panahón.

NUNCIATURA. f. Ang katunkulang magdalá nang balítâ nínoman sa ibâ. || Ang tinatawag na *tribunal de la Rota de la Nunciatura apostólica* sa España, na ito'y ang húkuman at táhanan nang *embajador* nang Papa sa kahariang yaon.

NUNCIO. m. Ang tagapamalitâ; ó namámalitâ. || Ang sùgô, ó *embajador* nang Papa sa báwa't kahariang kristiano. || Sa Toledo ang táwag ay gayón sa *hospital* na pinagkukulungan at pinaggagamutan sa mangá sirâ ang ulò.

NUNCUPATIVO. adj. for. Ngalan nang testamentong hindi isinú-sulat, kundî sinásabi lámang nang bibig sa harap nang limang saksí.

NUN

Ginágamit namang parang *sustantivo*.

NUNCUPATORIO, RIA. adj. Kasulatan nang pagaálay sa kanginoman nang isang sinúlat na ginawá, para bagá nang libró. || Paghahalal na heredero sa isá, ó pagkakaloob nang anomang katungkulan, na nakasúlat sa papel, at gayon ang táwag sa kinásusulang papel.

NUPCIAL. adj. Ang náuukol ó nátataan sa pagkakasal at sa piging nang kasal. || Náuukol sa matrimonio.

NUPCIAS. f. pl. Ang pagkakasal at pagtatawò sa kasal. || Pagba-

NUT

balayi.—*Primeras nupcias*. Unang pag-aasawa.

NUTRIMENTAL. adj. Ang nakákain; ó makabúbuhay.

NUTRIR. a. Patabaín; palakhín; pakanin. || met. Dagdagán, ó bigyán nang lakás. || r. Tumabâ; lumakás ang katawán; kumáin. = *con manjares sustentanciosos*. Tumatá sa pagkáin nang mususustansiang bágay. = *de, en buena doctrina*. Lumusog sa mabuting áral.

NUTRITIVO, VA.—adj. Ang may bísang bumúhay; makapagpalakás; makapagpatabâ, etc.

NUTRIZ. f. Sisiwa; tagapagpaso.

N

ÑAGAZA. f. Pangating ibon. ||
met. Híbô; slô; paráyâ. || Kasinu-
ngalingan; katámisan nang díla.

ÑAQUE. m. Buntón nang mangá
bágay na walang halagá.

ÑOÑERÍA. f. der. nang *ñoño*.
Pagkaulianin. || met. Kahinâan.

ÑOÑO, ÑA. adj. fam. Ulianin;
mahínâ sa katandaán.

O

OASIS. m. Kapisasong lúpâng malagô, may maràming káho'y at bukal, na karaniwang tumúbô sa gitná nang mangà ilang ó desiértong buhangin nang Asia at África. || met. Páhingahan.

OBCECACIÓN. f. der. nang *obcecar*. Kabulagán; kadilimán nang isip.

OBCECAR. a. Bulagin; padilimín ó palabûin ang isip ó matá. Ginagamit namang parang *reciproco*.

OBEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Sumunod; sundín; piniuhin; tumalima; umayos sa pasiyá, ó kaibigán nang ibá, etc. = *al superior*. Sumunod sa púnô.

OBEDIENCIA. f. Pagsunod; pamimintuhô; pagtupad. || met. Ang kabanayaran nang háyop sa pagsunod sa nagtúturô at sumúsupil sa kaniyá.

OBEDIENTE. p. a. nang *obedecer*, y adj. Masúnurin.

OBESIDAD. f. Ang tabâ; ó katabaang lagpós nang katawán nang awo.

OBESO, SA. adj. Malagpós ng katabaán; malunak.

ÓBICE. m. Abala; kasikián; kabalahan; kapinsalaán; hadlang.

OBJETAR. a. Sumagot, magmatowid.

OBJETO. m. Bagay na anomán. || Akálá; isip; tungô; túkoy nang paggawâ nang anomán.

OBLACIÓN. f. Áláy; hayin; ò paghahayin sa Dios.

OBLIGACIÓN. f. der. nang *obligar*. Katunkulang magbigay ó gumawâ nang anomán; tunkol. || Ang kasulatang kinálalagyan nang pangáko sa pagtupad nang anomán.

OBLIGAR. a. Pilitin; pigipitin. || Hulihin; dakpín ang kalooban nang ibá sa sùyo. = (*al usurpador*) á *restituir*. Pilitin (ang gumagá) na isaúli ang ginagá. || r. Mapilitan. || Managot. || Magpilitán.

OBLIGATORIO, RIA. adj. Sápilitan.

OBLONGO, GA. adj. Talohabá.

OBRA. f. Gawâ. || Yáhi. || Lalang;

OBR

kapangyarihan; at sinásabi; sa *LA-LANG* ó *KAPANGYARIHAN* nang *Espíritu Santo*, por *OBRA del Espíritu Santo*. || Ang pagal na nagúgugol; ó ang panahong ginágamit sa paggawâ nang anomán.

OBRADOR, RA. m. y f. Maggawâ; ó tagagawâ. || m. Ang *oficina* ó lugal, na pinaggágawan nang mangá gagawín sa kamay, para nang *oficio* nang mangá anluage, pandayan, at ibá pang ganganitó.

OBRAR. a. Gumawâ; ó gawín ang anomán. || n. Magkursó dáhil sa gamot na ininom; ó umubrá ang purgá. = *a ley* Gumawâ nang ayon sa katowiran.

OBRERO, RA. m. y f. der. nang *obra*. Ang gumágawâ; magpapaupá; ó trabajador. || Ang nagpápaupa nang araw.

OBSCENIDAD. f. Kahalayan; kalibugan.

OBSCENO, NA. adj. Maháláy; malibog.

OBSCURECER. a. irreg como *agradecer*. Padilimín; palabûin; dumhán; papangitin. || r. Magdilim.

OBSCURIDAD. f. Dilim; kadihimán. || met. Kaguluhán.

OBSCURO, RA. adj. Madilim; malabô; maitim. || met. Guló.

OBSECUENTE. adj Masúnurin; mapagbigay loob; masúyô.

OBSEQUIAR. a. Maghandog. || Maglinkod; sumunod; sumúyô, at magbigay loob sa kápowâ, lálô na sa mangá pinunô. || Hulihin ang loob nang babaying inilog.

OBSEQUIO. m. Handog. || Paglilinkod. || Súyô.

OBSEQUIOSO, SA. adj. der. ng

OBS

obsequio. Mapaglinkod; mapagbigay; loob; masúnurin. = *con, para con sus padres*. Mapagbigay loob sa kaniyang magugúlang.

OBSERVACIÓN. f. Pagmamasiid.

|| Ang námasdan; ò nákita. || Pagtupad; katúparan nang anomang kautusán, etc. || Báti; pangúsap. || Panunúbok.

OBSERVADOR, RA. m. y f. Mapagmasid. || Maingat sa pagtupad nang alinmang katunkulan.

OBSERVANCIA. f. Kagalangán. || Pagtupad; pagsunod nang ganap sa ipinagúutos.

OBSERVAR. a. Magmasid; masdán; malasin. || Tumupad; ò tuparing mahúsay ang anomang katunkulan ó ipinagúutos.

OBSTÁCULO. m. Abala; kapinsalaán; hadlang.

OBSTINACIÓN, f. der. nang *obstinar y obstinarse*. Katigasán ng ulo; pagpipilit na mali. || Katigasán nang anomán. || Pananatili sa kamálián.

OBTINARSE. r. Mamalági sa sariling pasiýa at akálâ; sumuay; tumútol na huag palamuyot sa iniáaral nang katowiran. Karaniwang sabihin sa namámalági at nagpapakatigas ng loob sa kasalanan, na áyaw magbagong loob. = *en el error*. Manatiling magpakatigás sa kamalián. = *contra alguno*. Tumútol ó lumabag nang mahigpit sa kanginoman.

OBSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Sadhán; pasalan. || r. Masadhán; mápasilan.

OBTENER. a. irreg como *tener*. Tamuhín; kamtán. || Magkaroón. = *del superior el permiso*. Kamtán

OBV

sa punô ang pahintúlot. || r. Mákam-tan; mátamo.

OBTUSO, SA. adj. Pulpol; mapuro; pudpod. || met. Mahinâng umintindí; mapuro ang isip.

OBVENTICIO, CIA. adj. Nagkátáon.

OBVIAR. a. Ilagan; layuán ó ilayô; ilibís; ialís; ó alísín ang anomang nakasásamâ ó nakaábala. || Umabala; sumiki; sumalansang.

OBVIO, VIA. adj. Ang náki-kita. || met. Malinaw; maliwánag.

OCASIÓN. Pagkakátáon. || Dahilang iginawâ nang anomán. || Pangánib. || Kapanahunan; ó panahong karapatan.

OCASIONAR. a. der nang *ocasión*. Maging dahilán nang anomán. || Bigyang daán na magawâ ang anomán. || Humikáyat. || Isapangánib; ó ilagay sa pangánib.

OCASO. m. Paglubog; ó pagliblib nang alinmang astro. || Kalunuran. met. Kamátayan.

OCCIDENTAL. adj. der. nang *occidente*. Gawing kalunuran, ó náuukol sa kalunuran.

OCCIDENTE. m. Kalunuran.

OCEANO, ú OCCÉANO. m. Ang dagat na malaking nakalilibid sa lupa. || met. Ginagamit sa pagsasaysay nang mangá bagay na di masabi nang dilâ ang lakí.

OCIO. m. Pagpapahingá sa paggawâ. || Pagpapagayongayón; kapabayaan. || Paglilibang; pagaaliw.

OCIOSIDAD. f. der. nang *ocio*. Pagpapagayongayón; paguusioso.

OCIOSO, SA. adj. der. ng *ocio*. Pagayongayón; walang gawang anomán. || Walang kahulugán; walang halagá.

OCT

OCTÁGONO, NA. adj. geom. Figurang patag na may walong sampad at walong panulukan.

OCTAVO, VA. adj. num. ord. Ikawaló. || num. partit. Ikawalong bahagi.

OCTOGENARIO, RIA. adj. Ang may walong puong taong edad.

OCTOGÉSIMO. MA. adj. num. ord. Ikawalong puô.

OCTOSILÁBICO, CA. adj. y OCTOSÍLABO, BA. adj. May walong sílaba. Sinásabi sa mangá tulâ na ganitò ang súkat nang báwa't talátâ.

OCTUBRE. m. Ikasampung buan nang taón natin.

OCTUPLAR. a. y

OCTUPLICAR. a. Palakhín ng makawalo; ó multiplikahín nang *ocho*.

OCULAR. adj. Ang náuukol sa matá; ó matá ang ginagamit sa paggawâ.

OCULTACIÓN. f. der. nang *ocultar*. Paglilingid; pagtatágô nang anomang bagay.

OCULTAMENTE. adv. m. Líhim; palihim. || Patagô.

OCULTAR. a. Itágô; ikanlong; ilingid; ikailâ. || Ipagkait; huag sabihin; ó ipaglihim ang karampátang sabihin. = (*alguna cosa*) á, *de otro*. Ipagkait; ikanlong (ang anomán) sa ibá.

OCULTO, TA. adj. Tagô; líhim; kailâ.—*en occulto*. mod. adv. Patagô; palihim.

OCUPACIÓN. f. der. nang *ocupar*. Gawâ; abala. || Katunkulan; kaabalahan. || Pagkuha; pagsamsam nang anomán.

OCUPAR. a. Kunin; samsamín;

OCU

ang anomán. || Kamtán; tamuhin ang anomán, || Gamitin ang isang lugal, na upán, higán, lagyán nang anomán, etc. || Tirahán ó tahanan ang isang báhay. || Bigyán nang magawâ ang sínoman. || Abalahin ang kápowâ. met. Tamohín ang tanging paglínag nang kápowâ. *=(el pensamiento) con, en especies diversas.* Abalahin; gamitin (ang pag-ísip) sa sarisáring bágay. *=(à alguno) en un trabajo.* Bigyán (ang isá) nang isang magawâ; pagawín (ang sínoman) nang isang gawâ || r. Gumawâ; magtrabaho nang anomán. || Kumalingâ nang anomán. *=en trabajar.* Gumawâ; magtrabaho.

OCURRENCIA. f. Pagkakátaon; pangyayáring hindi tinátalaga. || Ang biglang pagbukal sa ísip nang anomán; ò biglang pagsúrot sa ísip. || Sumpong.

OCURRIR. n. Umágap; magpáuna; sumalúbong. || Mangyari; magkátaon. || Biglang sumúrot, ó sumunpong sa ísip ang anomán. || Dumaló sa isang lugal.

OCHAVA. f. der. nang *ocho*. Ika-walong bahagi.

OCHAVADO, DA. adj. der. ng *ocho*. Ang may walong sampad at walong pánulukan.

OCHAVEAR. n. der. nang *ocho*. fam. Gumastà nang untíunî; magdamot nang labis.

OCHAVO. m. der. nang *ocho*. Salaping kastilâ, na ang halaga'y kulangkulang na isang beles nang atin.

OCHENTA, adj. num. card. Walong puô.

OCHENTÓN, NA. adj. der. ng *ochenta*. fam. Ang táwong may walong puong taong edad, at ang hindi

COH

man umáabot sa gayong edad, sa pagmumukha'y tila mairoón na.

OCHO. adj. num. card. Waló. || adj. num. ord. Ikawaló. || m. Ang número *ocho*.

OCHOCIENTOS. adj. num. card. Walong daán.

ODIAR. a. Kagalitan; kapootán; ó magálit; mapoot. || r. Magkágalitan; magtániman.

ODIO. m. Gálit; pagtatanim sa loob.

ODIOSO, SA. adj. der. nang *odio*. Nakagágalit; nakalúlupit; nakapópoot. || Mapagtanim. *=à todos.* Nakapópoot sa tanán.

ODORÍFERO, RA. adj. y

ODORÍFICO, CA. adj. Mabangó.

OESTE. m. Kalunuran.

OFENDER. a. Sumúgat; sumakit; manampalasan; bumugbog sa kápowâ. || Dustáin; alimurahin sa wíká ó sa gawâ ang kápowâ. || Makayamot; makarumí. Sinásabi sa mangâ bágay na masamá sa tingín ó sa pangamoy, para nang masamang amoy ò mahálay na gawâ, etc. *=(al prójimo) de palabra.* Murahin; laitin ang kápowâ. *=en la fama.* Sirâan nang puri. || r. Magálit; mapoot; magdamdam sa anomang bágay ó salitang di mabuti. || Magpaslangan; magsákitan. *=con, de alguna cosa.* Magdamdam sa anomán.

OFENSA. f. Kalapastanganan; pagpaslang sa kápowâ. || Pagsakit sa kápowâ. || Pagalipustâ. || Paglabag sa utos nang Dios.

OFENSOR, RA. m. y f. der. nang *ofensa*. Ang dumustâ; umalimura; sumakit; sumúgat ò gumawâ nang masamá sa kápowâ.

OFR

OFERENTE. adj. Ang nagáalay; ò naghahasdog. Karaniwang *sustantivo* kung gamitin.

OFERTA. f. Kapangakuang magbigay, tumupad, ó gumawâ nang anomán, || Álay; handog; alok.

OFICIAL, J.A. m. y f. der. ng *oficio*. Ang gumágawâ sa alinmang opisio. || Ang marunong sa kaniyang opisio; dátapua't hindi pa nagiging maestro. || Sa *milicia* ay ang mulâ sa alférez na pataás. || Ang *oficial* ò empleado sa isang *oficina*, na na sa ilálim nang pamamahálâ nang isang púnô ó *sefe*. || Ang *verdugo*. || adj. Katunkulang gawín; ò *de oficio*, at hindi bágay na *particular*.

OFICINA. f. der. nang *oficio*. Lugar na pinaggágawan nang anomang *oficina*.

OFICINISTA. m. der. nang *oficina*. Ang nápapasok sa isang *oficina*.

OFICIO. m. Ang *oficio*; ó katunkulan nang bálang isá. || Ang dasal na katunkulan sa arawáraw nang mangá pári. || Ang papel na kinálalagyan nang anomang kautusán ò lbabalâ nang isang púnô, at yaong pinaglálagyan namán nang sagot nang pinagpúpunuan, nguni't úkol na lági sa kanilang katunkulan ó *cargo*.

OFICIOSIDAD. f. der. nang *oficioso*. Síkap; sípag.

OFICIOSO, SA. adj. Masíkap; masípag; maalágâ. || Mapakialam.

OFRECER. a. irreg. como *agradecer*. Mangákô; iálay; maghandog. || Maghayin sa Dios. || Managano; magmago. || Ialok; iálay. || fam. Māsok sa tindahan nang alak na uminom doon.

OFR

|| Ipakita; itanyag. || r. Sumagila; sumalagimsim; ó sumurot na biglá sa ísip ang anomán. || Mangyari; magkátaon. || Umálay; umalok ng kúsâ na maglinkod sa kápowâ. = *á alguno*. Umalok na magsilbí sa kápowâ. = *por servidor*. Umálay na maglilinkod. = *de acompañante*. Umálay na sásama.

OFRENDA. f. Álay; hayin; handog na ibinibigay sa Dios ó sa mangá Santos.

OFUSCACIÓN. f. der. nang *ofuscar*. Panglalabô nang matá. || met. Kadilimán; ó pagdidilim nang bait.

OFUSCAR. a. Palabûin at bigyán nang ibang kahulugán kaysa tala-gang sariling kasaysayan. || r. Lumábô; magdilim ang ísip ó ang matá. || Malabûan.

OIDO. m. Pandingig. || Taínga. || Ang butas nang *armas de fuego*, na siyang lalagyán nang seben.

OIR. a. irreg. ger. oyendo: p. p. oido: pres. ind. yo *oigo*; tú *oyes*; él *oye*; nosotros *oímos*; vosotros *oís*; ellos *oyen*: pref. oí; oiste; *oyó*; oímos; oísteis, *oyeron*: impert. *oye* tú; *oiga* él; *oigamos* nosotros; oid vosotros; *oigan* ellos: subj. pres. *oiga*; *oigas*; etc: imperf. *oyera*; *oiera*; *oyese*; etc: fut. *oyere*; *oyeres*; etc: Makinyig; dumingig; makimatyang. || Dingig; batyangín; pakingán. = *misa*. Sumimbá. = *de, en confesión*. Kumpisalin. || r. Máringig.

OJAL. m. der. nang *ojo*. Butas nang damit na susuután nang bitones; uhales.

OJALÁ! interj. Káhimanawarí! Ipahintúlot ó ibigin nawâ nang Dios! Mano na! Siyá nawâ ó gayon nawâ! Hárî ngá!

OJA

OJALADERA. f. der. nang *ojal*. Babaying maguuhalés.

OJALAR. a. der. nang *ojal*. Maglagay nang uhales; ò maguhales.

OJEADA. f. der. nang *ejo*. Sulap; silay

OJEAR. a. der. nang *oyo*. Tumítig; tumingín nang maluhat sa isang lugal; masdán. || Itaboy; iaboy ang háyop na ipinangángaso. || Bugawin; bumugaw nang anomán. || r. Mabugaw.

OJERA. f. der. nang *oyo*. Pangangalumata; panluluok nang mata. || Pangingitim nang talúkap na ilálim nang mata, na nagpápakilala nang pagkapúyat ò anómang damdam.

OJERIZA. f. der. nang *oyo*. Galit; poot sa kanginoman.

OJEROSO, SA. adj. der. nang *oyo*, y

OJERUDO, DA. adj. nang *oyo*. Nangingitim ang ilálim na talúkap nang mata, dáhil sa púyat ó anomang damdam; nangangalumata; nangluluok ang mata.

OJETE. m. der. nang *oyo*. Butas na mabílog nang damit, na sinusuutan nang asintós. || fam. Tumbong; ò butas nang puit.

OJETEAR. a. Maguhetes; ó maglagay nang uhetes.

OJIALEGRE. adj. Ang masaya ang mata, buhay at maliksi

OJIZARCO, CA. adj. Azul ang mata; ó bulagaw.

OJO. m. Mata. || Butas nang karáyom, na pinagsusuotan nang sinúlid. || Butas nang palakol; at ibá pang ganganitó. || Ang nakalútang na patak nang langis sa tubig. || Ang arco nang tulay. || met. Ang ingat; ò ala-

OLA

ga sa anomán. || Ang báwa't isá ng guang nang loob nang tinápay ó queso, Ang báwa't isá nang síwang nang pagkátahi nang lambat.

OLA. f. Alon; daluyong.

OLAJE. m. der. nang *ola*. Pagkakásunodsunod nang alon.

OLEADA. f. der. ng *ola*. Malaking alon, at mabilis. || met. Galaw; ó kiaw nang maraming tawo. || Gulong, ó salpuk nang alon.

OLEAGINOSO, SA. adj. Malangis.

OLEAGE. m. der. nang *ola*. Pagkakásunodsunod nang alon.

OLEAR. a. Pahiran uang santo óleo ang may sakit.

ÓLEO. m. Langis. || Ang santo óleo na ginagamit nang mangá Párisa mangá sacramento at ibá pang ceremonias sa simbahan. Karaniwang plural na gamitin, at sinásabi: *santos óleos*. Kun singular, ang *Extramaunción*, ó pagpapáhid nang Santo óleo sa may sakit.

OLEOSO, SA. adj. der. ng *óleo*. Malangis.

OLER. a. irreg. pres. ind. yo *huelo*; tú *huelas*; el *huele*; ellos *huelen*; imperat. *huele*; tú; *huela*; él; *huelan*; ellos; subj. pres. *huela*; *huelas*; etc. Máamoy; amuyan. || met. Mátuklasan; malaman ang anomang nakalíhim. || n. Umamoy; umalingásaw ang bangó ò bahó nang anomán. = *a rosas*. Magamoy rosas.

OLFATEAR. a. Amoyamoyán. || met. y fam. Siyasatin; tiktikan; batbatang matamán. || r. Máamuyan.

OLFATO. m. Pangamoy; iniamoy.

OLFATORIO, RIA. adj. der. ng

OLI

olfato. Náukol sa pangamoy.

OLIMPIADA. f. der. nang *olim-pia*. Pagpipistang kaugaliang gawín nang mangí griego sa tuwing ikà-pat na taón sa *ciudad* nang Olimpia.

OLIMPO. m. poët. Lángit. || met. Ang katáasan ó karángalan nang mangá bágay.

OLISCAR. a. Amoyamoyán nang mahúsay, at hanapín nang pangamoy ang anomán. || met. Siyasatin; tiktikán ó pagpilitang matahò ang anomán. || n. Magkaamoy; ó magmulang bumáhò ang anomán.

OLIVAR. m. der. nang *olivo*. Lugar na maraming tanim na púnò ng *olivo*.

OLOR. m. Amoy. || met. Pagása. || Pangákò; pagaálay nang anomán. || Ang dahilang ipinaghíhinalá sa anomang náliingid; ó bago pa lámang mangyáyaring bágay. || met. Pagká-bantog; ó *fama*

OLOROSO, SA. adj. der. nang *olor*. Masangsang ang amoy; mamamoy. || Mabangó.

OLVIDADIZO, ZA. adj. der. ng *olvidar*. Malilimutín. = *Hacerse olvidar*. fr. Magbalóbalông malilimutín.

OLVIDADO, DA. p. p. nang *olvidar*. adj. Nalimutan; ó nalilimutan.

OLVIDAR. a. Malimutan; makalimot; limutin. || r. Makalimot. || r. Maglimután ang dalawang naglibigan. = *de la lección*. Makalimot ng lisión.

OLVIDO. m. Pagkalimot. || Paglimot; ó pagkapáwi nang pagmamahal na dáting tinàtaglay sa anomán.

OLLA. f. Palayok; balangâ; etc.

OLL

|| Lauya; ò *pucherò*, || Ipoipo; ululí.

OLLAZO m. der. nang *olla*. Ham-pás; umpog nang palayok.

OLLERÍA. f. der. nang *olla*. Ang pinaggagawan; ò pinagtítindahan nang palayok. || Ang kapisanan nang palayok at ibà pang sisidlang lúpâ.

OLLERO. m. der. nang *olla*. Magpapalayok.

OLLETA. f. der. nang *olla*, y

OLLICA, TA, ú OLLUELA. f. der. nang *olla*. Palayok na muntí. || Sinduksindukán.

OMBLIGO. m. anat. Púsod. || Ang úbod, ó gitná nang anomang bágay.

OMBLIGUERO. m. der. nang *ombligo*. Ang pamigkís sa púsod nang bátang bagong panganak, at nang manirá ang tápal, hangang sa matuyông mabuti ang púsod.

OMISIÓN. f. der. nang *omitir*. Kakulangán nang pagtupad nang anomán. || Katámaran; kapabayaán.

OMISO. p. p. irreg. nang *omitir*. y adj. Tamad; pabayâ.

OMITIR. a. Pabayâan; huag gawín. || Ligmaán; lisanin. || r. Mapabayâan; máligtaan.

OMNIPOTENCIA. f. Lubós na kapangyarihan sa anomán; ó kapangyarihan sa lahat. Bágay na sarili lámang nang Dios.

OMNIPOTENTE. adj. Makapangyáyari sa lahat; ó lahat magagawâ. Kapangyarihang sarili nang Dios.

OMNISCIO, CIA. adj. Maalam nang lahat.

OMOPLATO. m. anat. Butó ng paypay.

ONCE. adj. num. card. Labing isá. || Kung minsa'y ginagamit na

ONC

adj. num. ord. Ikalabingisá. v. gr. A ONCE *del mes actual*, IKALABINGISÁ nang buang lumalakad. || m. Ang número 11.

ONCENO, NA. adj. der. nang *once*. Panglabingisá; ikalabingisá.

ONDA. f. Alon.

ONDEADO, DA. p. p. nang *ondear*, y adj. Alonalón.

ONDEAR. n. Umalon; suminpok. || r. Pumagápagaypay sa hihip ng hangin ang anomang nakabitin, para nang isang bandila, etc.

ONEROSO, SA. adj. Mabigat; mahirap. = *á para uno*. Mabigat sa isá.

ONZA. f. Ikalabing ánim na bahagi nang isang librá. || Panimbang na gayón ang ngalan. || Salapi, na ang halaga'y labing ánim na piso. || Isang háyop na ápat ang paá, na gayón ang táwag.

ONZAVO, VA. adj. Ikalabing isang bahagi nang anomán Karaniwang lalong gamiting parang *sustantivo*.

OPACO, CA. adj. Ang hindi matagós nang liwánag, na hindi paris nang *diáfano*, na ito'y ang nangá-nganinag. || Madilim. || met. Malunkot.

OPALO. m. Isang *claseng* batong puti at matigás. — *ópalo noble*. Batong mahalagá na *ópalo* rin, dátapua'y may sarisaring kùlay na maririkit sa loob.

OPCIÓN. f. der. nang *optar*. Ang kapangyarihan; ó kalayaang makagawá ó makapagpalagay nang anomán; ó karapatang maipalagay sa anomang katungkulan.

ÓPERA. f. Komediang nakalagay sa tugtugin; ó inihúlog sa tugtog. ||

OPE

fam. Alinmang gawang suolsuot at malàwig, maging yari man nang kamay ó nang isip.

OPERABLE. adj. der. nang *operar*. Magágawá.

OPERACIÓN. f. der. nang *operar*. Paggawá. || Gawá.

OPERARIO, RIA. m. y f. Ang nagtatrabaho, ó gumágawá sa alinmang *oficio*.

ÓPIMO, MA. adj. Sagánâ; mamalagô; masarap.

OPONER. a. irreg. como *poner*. Salangasangín; salongatín. || Isalangsang. || r. Sumalangsang.

OPORTUNIDAD. f. Kapanáhuhan; ó mabuting panahón, at lugal na igawá nang anomán.

OPORTUNO, NA. adj. Ang ginágawá, ó nangyáyari sa karampatang panahón, at kun kailán bagay na gawín ò mangyari. || Akmâ; agpang. = *al, para el logro*. Agpang sa pagkakamit. = *en las réplicas* Akmâ; agpang na sásagot.

OPRESIÓN. f. der nang *oprimir*. Paginís. || Paghigpit. || Pighatí. || Pagkaalipin.

OPRIMIR. a. Uminís; magpahirap. || Higpitín, pitisin; pigain ang anomán. || Pagpighatín. || Alipinin. = *con su autoridad*. Inisin nang kaniyang kapangyarihan.

OPROBIO. m. Dustâ; ó kadustaán; kapalibhasaán; kasiraán nang puri. || Pagpalibhasá; sipháyô.

OPROBIO, SA. adj. der. ng *oprobio*. Nakadúdustâ; nakasisirang puri.

OPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *oponer*, y adj. Laban, ó nalalaban; násasalungat.

OPU

OPUGNAR. a. Salungatín; salangsangín nang boong lakás. || Salakayin ang isang plaza.

OPULENCIA. f. Kasaganâan ng pagaárî. || Kayamanan.

OPULENTO, TA. adj. Mayaman; masagánâ sa pagaárî.

ORACIÓN. f. der. nang *orar*. Pagsasalitâ; paghahánay nang matowid sa harap nang madlâ, úpang malamúyot silang gumawâ nang anomán. || Lúhog; daing. || Dasal; panalangin.

ORAR. n. Magsalitâ sa harap ng madlâ, na sila'y lamuyutin ó pahinuhurin sa anomán; huli hin ang kanilang kalooban. || Manalangin; magdasal. || a. Ilúhog; ipakiúsap. = *en defensa de uno*. Ipagtangol ang kápowâ sa harap nang madlâ sa kabagsikan nang masarap na pananalitâ. = *por los difuntos*. Ipanalangin ang mangâ patay.

ORATE. com. Sirâ ang ísip; ulol. || Tawong maiklî ang ísip.

ORBE. m. Kabilugan; bilog. || Ang mundó; ó ang sangsinukuban.

ORBICULAR. adj. der. nang *orbe*. Mabilog; bilog.

ÓRBITA. f. Ang húkay na kinásisisdlan nang matâ.

ÓRDEN. amb. Saysay; húsay ng pagkálagay nang anomán; taluntón; talátag. || Regla: ó paraang tinutuntón sa paggawâ ng anomán. || Pagkakásunodsunod nang mangâ bagay. || Utos; ó kautusán. || Ikaánim na sacramento nang Santa Iglesia. — *En órden a*. Úkol sa; tunkol sa.

ORDENANDO. ger. nang *ordenar*. m. Ang malápit nang maggrado; ó tumangap nang pagkapári.

ORD

ORDENAR. a. Husayin; ilagay sa katampatan ang anomán; || Magutos; magbilin nang anomang bagay. || Abután nang grado; ó pagkapári. || r. Maggrado; magpári. — *Ordenar*, y *ordenarse de sacerdote*. Ordenan at magórden nang pagkapári. = *eu filas*. Husaying ifila.

ORDENADERO. m. der. nang *ordenar*. Palayok; ó bangang gatasán.

ORDENADOR, RA. m. y f. der. nang *ordenar*. Ang gumáguas sa háyop.

ORDENAR. a. Gumatas; ó gatasan ang háyop.

ORDINARIO, RIA. adj. Karaniwan; kalakarán; kaugaliang mangyari. || Hámak; walang halagá. || Ang hukom nang isang *provincia*.

OREAR. a; Pahanginan; iyangyang sa hangin ang anomán. || Patuyón sa hangin. || r. Mapalamig; ó lumabás sa báhay at nang makátangap nang hangin.

ORECER. a. irreg. como *empobrecer*. fam. Gintoín; ó gawing gintó.

OREJA. f. Tainga. || Pandingig. || met. Ang gawang maghibohibô sa kápowâ; maghatid dumápit at mag-sitsit.

OREJEAR. n. der. nang *oreja*. Pagalawgalawín; ó ipagaypay nang háyop ang tainga. || met. Gawín ang anomán nang masamá sa loob.

OREJUDO, DA. adj. der. nang *oreja*. Ang bagay na may tainga. || Ang may malakí at mahabang tainga.

OREO. m. Símoý nang hángin; hangíng marahan na sumásagilang nagpapatuyô sa anomán. || Lugal na

ORG

yangyangán.

ORFANDAD. f. Pagkaulila. || met. Ang kawalang magampón.

ORGANERO. m. der. nang *órgano*. Ang mangagawâ at nagkúkumpuni nang *órgano*.

ORGANISTA. com. der. nang *órgano*. Ang may opisiong tumugtog nang *órgano*.

ORGANIZAR. a. Timplahín at husayin; arreglahín ang anomán.

ORGULLO. m. Kapalalúan. || Kalkisihán.

ORGULLOSO, SA. adj. der. ng *orgullo*. Palálò. = *con, de, por su causal*. Ipinagpápalalò ang kaniyang yaman. = *en el aspecto*. Palálò sa hitura.

ORIENTAL. adj. der. nang *oriental*. Ang náuukol sa silánganan.

ORIENTE. m. Ang bagong pagsipot; ò paglitaw nang anomán. || Silánganan; silangan. || Hangin sa áraw. || met. Ang kabataan nang tawo.

ORIFICIO. m. Butas.

ORIGEN. m. Pamulâ; pinagbuhatan; ugat; ó pinangalingan nang anomang bagay. || Ang báyang tinubûan nang isâ; ó pinagbuhatan ng kaniyang anak. || Ang anak; ó mangâ núnong pinangalingan. || met. Pamulâ; ó dahilán nang anomán.

ORILLA. f. Ang tabí; hangâ; ó gílíd nang anomán. || Laylayan nang damit ó kayo. || Pangpang; palanas; baybay. || Píling; ó tabí nang daán.

|| Hangíng marahan at lubháng malamig, na parang sumusuot hangang butò, at niwíwikâ: LUBHANG MALAMIG ang sumúsimoy NA HANGIN, *corre mala* ORILLA, || met. Hangahan; katapusán nang anomán.

ORI

ORILLAR. a. met. Tapusin; husayin ang anomán. || n. Magdaán sa tabí; manggíid. || a. Iwanan nang gílíd ang kayo. || Tutupán ang gílíd nang kayo.

ORILLO. m. Gílíd nang depanyo, na karaniwang magaspang kay sa kabuoan.

ORÍN. m. Kalawang. || met. Dugis nang pui, káluluwa, etc. || pl. Íhî.

ORINA. f. Íhî.

ORINAL. m. der. nang *orina*. Iihán.

ORINAR. n. der. nang *orina*. Umíhî; manubí. Ginagamit kung minsang parang *activo*, halimbáwâ: UMIHÎ nang dugò, ORINAR sangre. || r. Máihî; mápanubig.

ORINECERSE. r. irreg. como *agradecer*. Kalawangin; mabálot ng halawang.

ORINIENTO, TA. adj. der. ng *orin*. Kalawangin; balot nang kalawang.

ORIUNDO, DA. adj. Túbô; búhat; gáling sa isang lugal na alinmán.

ORLA. f. Pamuting inilálagay sa laylayan nang damit. || Uriá.

ORLAR. a. Pamutihan ang gílíd ó laylayan nang anomán.

ORNAMENTAR. a. Pamutihan; hiyasán; gayakán.

ORNAMENTO. m. Pamuti; gayak. || pl. Ang mangâ kasankápang ginagamit nang mangâ Parí sa loob nang simbahan. || met. Ang mangâ ugáli at mahúsay na gawí nang tawo, na siyang ikinágigiliw sa kaniyâ ng kápowâ.

ORNAR. a. Pamutihan; hiyasán; gayakán.

ORO

pinagúusapan ay buhok. || Alahas; ó mangá hiyás na gintô nang babayi. || met. Ang kayamanan. = *de copela*. Gintóng dalisay.

OROPEL. m. Aropel; oropel. || met. Ang bágay na walâ mang kabuluhán ay pinapagkakahalaga dáhil sa kapalalúan ó nang makáulol sa kápowâ. || Ang mangá salitang mataginting at maínam, na walang kahulugán. || met. Ang mangá pamuti at hiyás na suot nang isá.

OROPELERO. m. der. nang *oropel*. Magaaropel.

ORQUESTA. f. Ang katipunan nang mangá *músicong* tumútgog sa isang kòmediahan, ó sa isang *concierto*.

ORTIGA. f. bot. Lípá; lipay.

ORTODOXO, XA. adj. Kristianong sumásampalataya nang matibay sa mgá áral nang Santa Iglesia, *católica*, *apostólica romana*. || Gayon din ang *tawag* sa mangá bágay, na náuukol sa Santa Iglesia romana.

ORTOGRAFÍA. f. Arteng nagtúturô nang mahúsay at karampatang pagsúlat nang mangá pangungúsap, at nang kun basahin ay lumabàs ang tunay na tunog at kahulugán nang isinúlat.

ORTÓGRAFO. m. der. nang *ortografia*. Ang nagtúturô at bihasa nang ortografia.

ORTOLOGÍA. f. Arteng nagtúturô nang pagbigkás, ó pagsasalitang magaling nang mangá pangungúsap.

ORUGA. f. Uod na sumisingaw sa mangá dahon nang halaman, at kadálasa'y nanínirâ nang dahon, at siyang nagiging paroparò.

ORZUELO. m. Guliti. || Patibong

OSA

na panghuli nang ibon, dagâ ó ibang hàyp.

OSADÍA. f. Kapangàhasan. || Banal na kaningasan at lakás nang loob.

OSADO, DA. adj. Pangahàs.

OSAR. n. Mangahás. || m. Húkay na lalagyán ó taguán nang butó ng patay.

OSARIO. m. Húkay ó balòn na pinaglálagyan at pinagutingalan nang mangá butò nang patay. || Alinmang lugal na may butó nang tawo.

OSCILACIÓN f. der. nang *oscilar*. Yanig; ugo; ginibanggitbang.

OSCILAR. n. Umugoy; umindáyog. || Manginig; mangatal.

ÓSCULO. m. Halik.

OSCURAMENTE. adj. m. Madilim. || Maguló; suotsuot. || Mabálay.

OSCURECER. a. irreg. como *agradecer*. Padilimin; labúan; palabûin.

|| met. Papangitin; sirâin ang halagâ at ínam nang anomán. || met. Palabûin; padilimin ang katutuhanan ó katunayan nang anomán, at ng huag makilala; ò maging tila ibá. || impers. Gumabí; dumilim. || r. Mawalâ ang anomán. || Magdilim; dumilim; mangulimlim; lumábô.

OSCURIDAD. f. Kadilimán. || Kasukalan nang gúbat ò bundok. || met. Ang abâ at mabábang pinagbuhatan nang anomán, lálô na ang sa láhi. || met. Kadilimán nang ísip. || met. Kaguluhán ó kadilimang magsaysay nang sinásabi ó sinúsulat.

OSCURÍSIMO, MA. adj. sup. ng *oscuro*. Lubhang madilim; madilim na madilim.

OSCURO, RA. adj. Madilim. || met. Hindí kilalâ ang pinangalingan: nagbúhat sa abâ at mabábang láhi.

OST

|| met. Malábong magsaysay nang anomang sinásabi. || pint. Maitim; ò maitimitim. || Ang halos hindi makita.

OSIFICARSE. r. Maging butó.

OSTENSIÓN. f. Pagpapaháyag; ó pagpaparangalan; ó pagpapakita ng anomán.

OSTENSIVO, VA. adj. Mapagpakita; mapagparangalan nang anomán.

OSTENTACIÓN. f. der. nang *ostentar*. Pagpapakita; pagpaparangalan; pagpapaháyag. || Karángalan; ò karikitang litaw. || Pagmamarikit. || Pagpapalalò.

OSTENTAR. a. Ipakita; ipaháyag; ilitaw ang anomán at nang panuurin nang ibá ang ínam. || n. Ipagmagaling; ipagpalalò; ipagmarikit ang anomán.

OSTENTATIVO, VA. adj. Mapagparangalan; mapagmarikit.

OSTENTOSO, SA. adj. Marilag; dakilà at dápat tanhalín.

OSTRA. f. Talabá.

OSTRAL. m. der. nang *ostra*, y

OSTRERA. f. der. nang *ostra*. Lugal na matalabà; ó pinagáalagâang talagá nitó.

OSTRO. m. Talabá. Sa ibang lugal ay tinátawag na *ostrones*, at kung minsâ'y *ostiones*. || Habágit na hangin.

OSUDO, DA. adj. der. nang *hueso*. Butuhán; ó maráming butó.

OTORGAR. a. Pahinúhod; tumangap; tumangô sa hiníhingî; ò itinátanong nang kápowa. || for. Mangákô; umamin; makipagkásundô sa harap ò sa pamagitan nang may kapangyarihan, na tutupad nang ano-

OTR

mán. || for. Gumawâ nang anomang kasulatan sa harap at pamagitan ng may kapangyarihan.

OTRO, TRA. adj. Ibá; isá.—*otro que tal*. loc. fam. Kamukhá; pagkakámukhá.

OTROSÍ. adv. m. Bukod sa rito. || m. for. Alinmán sa mangá kahíngian sa *escrito*, na isinúsunod sa pinakáprincipal.

OVÁL. adj. Taluhabâ.

OVALADO, DA. p. p. nang *ovalar*. Taluhabâ; tabas itlog.

OVALAR. a. der. nang *oval*. Taluhabâ ò gawing taluhabâ.

OVEJA. f. Tupang babayi.

OVEJERO. m. der. nang *oveja*. Pastol nang tupa.

OVEJICA, LLA, TA, JUELA. f. dim. nang *oveja*. Tupang muntí.

OVEJUNO, NA. adj. der. nang *oveja*. Náukol na mangá tupa.

OVILLAR. a. der. nang *ovillo*. Kumidkid; ó magbola nang sinúlíd, sutlá, etc. || Bumálot nang anomán. || r. Mabílot.

OVILLO. m. Bola; ó íkid na mabilog nang sinúlíd ò sutlá. || met. Bágay na gusot at nabílot.

OVÍPARO, RA. adj. Ang háyop na gáling sa itlog, at nangíngitlog namán.

OXEAR. a. Bugawin ang mangá manok at ibá pang háyop, na kagaliang ináalagâan sa bahay.

OXTE. interj. Layô; ilag; sùlong. —*Sin decir oxte ni moxte*, fr. Walang kibokibô; walang pasintábi.

OYENTE. p. p. nang *oir*. adj. Ang nakikinyig nang sinásalitâ; nanánaingâ.

P

PABELLÓN. m. Ang bubong na lona ó kàyong makapal, na mabílog sa ibabâ at maluang, at ang gitnâ ay pataas na matulis, at siang kinàtutukuran nang halíging káhyo: ito'y gámit nang mangá sundalo sa *guerra*. at nang mangá naglálakad sa ilang, at ang mangá gilid nito'y sa estáká itinátali. || Kulambô. || Bandílâ nang kaharián, na iwináwagayway sa mga tribunal at ibá pang báhay nang hárí.

PÁBILO. m. Mitsá nang kandílâ.

PACER. a. irreg. como. *nacer*. Pastulan ang háyop. || n. Mangínáin nang damó ang háyop. Maraming *gramáticos* ang nagpápalagay na *defectivo* di umanó ang verbong itó. Ang minámatuid ay dahíl sa di raw masásabi nang tawong *yo PAZCO*, ako'y NAÑGINGINAIN; ngunit; hindi bagá madalás nating mákita sa mangá *fí-bula*, na ang mangá háyop ay pinapag-sásalitâ? kung gayo'y anong di ikapagsásabi nilá nang *yo PAZCO* ó NOS-OTROS PACEMOS?

PACIENCIA. f. Pagtitiis: kabánalang nagtúturô nang pagbabatá nang anomang kahirapan, karálitaan, kamurahán at karuwahaginan. || Kabagalan, ó kaluatán sa paggawâ nang anomang dápat gawin agadagad.

PACIENTE. adj. der. nang *paciencia*. Mapagtiis; mapagbatá. || m. May damdam; may sakit.

PACIFICACIÓN. f. der. nang *pacificar*. Pagtahínik; pagpayápâ. || Kapayapaán; katahimikan.

PACIFICADOR, RA. m. y f. Mámamayapâ; pumayápâ nang anomang guló ó sigalot.

PACÍFICAR. der. nang *paz*. Payapâin; patahimikin.

PACÍFICO, CA. adj. der. nang *paz*. Tahínik; walang kibô; maibigin sa kapayapaán. || Ang walang ligalig sa kaniyang katágayan. || Payápâ.

PADECER. a. irreg. como *agradecer*. Damdamín; magdamdam; magtiis nang anomang sakit, ó sakit, kasiraán, etc. = *por Dios*. Magtiis; ó magkasakit alangalang sa Dios.

PAD

PADECIMIENTO. m. Pagtitíis; pagdaramdam. || Damdam; sákit.

PADRASTRO. m. der. ng *padre*. Amáin sa pakinábang, ó asawang kauli nang inà. || met. Alinmang kaabalahan; ó dahilang nakasísiki ó nakasísirâ sa anomán. || Salinsing nang dalíri; ò ang balat sa tabi nang kukò nang kamay, na, namámaligtad at masakit.

PADRE. m. Amá; tàtay; tata. || met. Alinmang bágay na pinangalingan; ó pinagbuhatan nang ibá. || met. Ang umáampon at nagkákalíngang parang amá sa isá. || Ang pári, ay tinátawag namang gayon din, tandâ nang paggálang sa kanilá. || pl. Ang amá at iná. || Ang kànunuan.

PADRINO. m. der. nang *padre*. Ináama. || met. Ang umáabuloy; tumutulong sa isá sa kaniyang mangá akálá, hangad, paghúsay ó pagkápanuto sa anomán.

PADRÓN. m. Listahan nang tawong tumátahan sa isang bayan. || Malaking haliging batò na may súlat, na nagpápaalaala nang anomang pangyayaring litaw. || met. Ang kapintasang hayag; ò kasiraang puring nálalagak sa alaala nang madlá, na nagbúhat sa anomang gawang masamá. || fam. Ang amá, na malabis magmahal at magpaláyaw sa kaniyang mangá anak.

PAGA. f. Pagbabáyad. || Báyd. || Upa; kupahán. || Sueldo sa isang buán. || Ganting paggiliw at ibá mang bágay na mabuting gawá.

PAGADERO. RA. adj. Ang bá-bayaran sa isang táning na panahón; ó madaling bayaran. || m. Ang panahón, ó táning, na ipagbábayad nang

PAG

utang; ó nang kasalanang nágawá.

PAGADO, DA. p. p. nang *pagar*. adj. Kaayaaya; kawiliwili. = *de sí. fr. Palàbô*; hambog. — *Estamos pagados*. Impás na tayo.

PAGAMENTO. m. Pagbabáyad; ó pagbibigay nang upa. || Pamamáyad.

PAGANISMO. m. der. nang *pagano*. Kapisanan nang mangá di binyagan.

PAGANO, NA. adj. Ang sarili, ó nauukol sa mangá hindi binyagan. || m. Ang tumitira; nanínirahan sa párang. at bihirang umowí nang bayan. || Hindi binyagan. || fam. Ang nagbáyad ó gumastá sa isang paglulupong ó sámahan, nang lahat ng ginámit ó kináin nang ibá.

PAGAR. a. Magbáyad. || met. Magdusa dâhil sa nágawang kasalanang. || Gumanting loob. — *en oro*. Bayaran nang gintô. — *con, de su dinero*. Bayaran nang salapí niyá. = *por otro*. Ipagbáyad ang ibá. = *al contado*. Bayaran nang káliwâan; ó kaliwâan ng salapí. = *de contado*. Bayarang agad-agad. — *Pagarse con, de buenas razones*. Máhuli ang loob; mahíbô; ó mahikáyat sa mabuting pangangatowiran.

PAGARÉ. m. Papel na kinásusulatan nang utang at katunkúlang pagbabáyad nitó, sa isang táning na panahón.

PÁGINA. f. Mukhá nang dahon nang libró.

PAGO. m. Báyd; pagbabáyad. || Ganti.

ORNATO. m. Pamuti; gayak.

ORO. m. Gintô. || met. Ang kúlay nang gintô. Làlô na kung ang

PAJ

PAGODA. f. Simbahang kinálalagyan nang mangá anito nang hindi binyagang mangá taga Sunsong, Siam at India. Tinátawag ding gayón ang mangá anitong sinásamba doón.

PAIS. m. Kaharián; *provincia*; báyan; ó lugal. || pint. Ang pintá nang mangá lugal, tawo, at báhay sa parang, baybay dágat, etc.

PAISANO, NA. adj. der. nang *pais*. Kababayan; *kaprovincia*. Tinátawag nang mangá militar na paisano ang tunkol hindi sundalo, sa mangá lugal nilang dinádaanan ó hinhihintuan.

PAJA. f. Giniikan; dayami; kugon; ó pinagyagitán nang anomang damó. || met. Alinmang bágay na magán. || mer. Pinagpilián nang anomán. || pl. Hindi hihuli; gayon din namán: v. gr. *Si Piô ay lubhang matápang, Pio es muy valiente*; at ang sagot: *at si Juan ay HINDI HUHULI; pues Juan PAJAS.*

PAJAR. m. Taguán; ó lalagyan nang ginikan. || Báhay giniikan.

PAJAREAR. a. der. nang *pájaro*. Mangibon. || met. Gumayonggayón.

PAJARERA. f. der. nang *pájaro*. Háulang malakí na pinagkukulungan nang ibon.

PAJARETA. f. V. PAJARERA.

PAJARERO. m. der. nang *pájaro*. Magiibón; ó nangágalakal ng ibon.

PAJARILLA. f. Himpakhimpakan. Lálô na ang sa báboy.

PÁJARO, RA. m. y f. Ibon. Lalonglálô na ang mumunting ibon, na para nang maya, púgô, langaylangayan, etc. || met. Maingat; matalas at matalim ang isip.

PAJ

PAJE. m. Alilang lalaki na ang tunkol ay sumamasama sa panginoón, umasisté sa mesa, at ibá pang gawang báhay, na malinis kaysa ginagawâ nang ibang alilâ.

PAJERO, RA. m. y f. der. nang *paja*. Ang nagháhatid, ó naglálakô nang dayami.

PAJIZO, ZA. adj. der. nang *paja*. Ang balot nang giniikan; ó bágay na pulós na giniikan. || Ang kúlay giniikan.

PAJUELA. f. dim. nang *paja*. Mitsà ó anomang bágay na inilubog sa langís, azufre, etc., na ipinagpáparikit nang apoy ó pansindí nang anomán.

PALABRA. f. Salitâ; pangungúsap; wikâ. || Pangákô; ó katibayan nang pangákô = *de Dios ó divina*. Ang Evangelio; Santong kasulatan, mangá sermón at áral nang mangá Pári. = *ociosa*. Ang walang tintiyak na tungô, at sinásalitâ lámang úpang makaraan ang panahón ó malibang. = *pesada*. Ang wílkang masakit ó magibat. = *preñada*. Wílkang may lamán.

PALABRADA. f. der. nang *palabra*. Pagwiwikâ; paglái; pagmumura. || Pagsasabi nang mahálay, ó hindi dápat.

PALABRERÍA. f. der. dang *palabra*. Karamihan nang salitâ na páwang walang kapararakan.

PALABRERO, RA. s. y adj. der. nang *palabra*. Masalitâ, ó madaling mangákô ay hindi namán marúnong tumupad.

PALABRIMUJER. m. Lalaking *voces* babayi.

PALABRITA. f. dim. nang *palabra*. Wílkang nanúnuot sa púsô, at

PAL

sinásabi: *binuluñgán ko siyá nang mañgá ilang wíKANG NANÚNUOT SA BUTÓ ò SA PÚSÔ, le dije cuatro PALABRITAS al oído.*

PALABROTA. f. der. nang *palabra*. Wikâng masamá ò bastós.

PALACIEGO, GA. adj. der. nang *palacio*. Ang nátutunkol sa *palacio*. || m. y f. Ang nanínilbihan; ó tumítira sa *palacio* at nakaáalam nang mangá kaugalián doón.

PALACIO. m. Báhay na tahanan nang Hárí. || Alinmang báhay na malakí at batbat nang yaman, na tinítirahan nang mangá mahal na tawo. || Ang báhay na pinagpanganakán sa isang líping mahal at nilakhán niyá.

PALADAR. m. Ngalangála. || met. Ang lasa nang pagkáin. || Panglasap. || Lasap; lasa; ó násá sa anomán.

PALADEAR. a. Lasapín. || met. Magkagustó sa anomán; masarapán. || Linisin ang ngalangála nang háyop, at nang makálasa nang pagkáin. || n. Dumiládilá ang bátang bagong panganak, pagpapakilalang ibig nang sumuso.

PALADEO. m. Paglasap.

PALADINO, NA. adj. Hayag; malínaw at tanyag.

PALANCA. f. Pingá. || Panghikuat; panual.

PALANCADA. f. der. nang *palanca*. Hampás nang pingá. || Sual; hikuat nang pingá.

PALAZO. m. Hampás nang pala ó saguán, ó nang anomang káhoy.

PALCO. m. Palenke na pánuuran nang komedia ó pistá. Ngayón ay gayón ang tawag sa tila *balcón*, na hatlating may ngá úpuan sa teatro.

PAL

PALETILLA. f. dim. nang *paleta*. Saguansaguanan; ó saguang lubhang muntí. || Butong malambot at maputí sa bungángâ nang sikmúra.

PALIACIÓN. f. der. nang *paliar*. Ang pagtatakip; ó paglilhim nang anomán.

PALIAR. a. Pagtakpán; itágô; ikanlong ang anomán. || med. Pahimpilín ang sakit. = (*alguna cosa*) *con otra*. Takpán (ang anomán) nang ibang bagay.

PALIDECER. n. irreg. como *agradecer*. Mamutlá.

PALIDEZ. f. Paninilaw; putlá; pamumutlá nang balat.

PÁLIDO, DA. adj. Namúmutlá; maputlá; nanínilaw; barak. = *de color*. Maputlá ang kúlay. = *de miedo*. Barak sa tákot.

PALILLERO. m. der. nang *pallillo*. Magpapalitó; ó nagtítinda nang palito na panghiningá. || Lalagyán ng panghiningá.

PALILLO. m. dim. nang *palo*. Káhoy na muntí; patpat; tinting. || Kasangkapan sa paggawâ nang medias, puntas, *encaje*, etc. || Panghiningá. || met. Ang pagpupúlong, kung matapos kumain. || Alinmán sa bakatang panugtog nang tambol. || Alinmán sa bolillós nang billar.

PALINODIA. f. Hayag na pagbago ó pagbáwí nang sinalitá. Hindi ginágamit kundí sa kawikaang: *cantar la PALINODIA, pagbalikán, ó baguhin ang SINALITÁ.*

PÁLIO. m. Kapa. || Ang suot nang mangá Arzobispo at nang ibang Obispo, na parang *faja*, maputí, tatlong dálí ang lápad at may ánim na *cruz* na itim, na nakasabit sa balikat han-

PAL

gang dibdib. || Palió sa simbahan, na ginagamit sa prusisión ó sa Sanítisimo.

PALIZA. f. der. nang *palo*. Pálô. || Pagpálô.

PALIZADA. f. der. nang *palo*. Ang lugal na kubkob nang istákâ. || Bâkod na istákâ, at nang hindi kanin nang túbig ang pangpangin ò nang lumihís ang agos.

PALMA. f. Sasá; káong, etc. || Ang tandâ nang pagdidíwang. || Pagtatagumpay. || Ang pananalo ng mártir sa kapangyarihan nang tagá infierno. || Ang tandâ nang pagkáVirgen. || Pálad nang kamay.

PALMADA. f. der. nang *palma*. Tampal. || pl. Ang pamamagapak ng kamay, dáhil sa katowâan.

PALMADICA, LLA, TA. f. dim. nang *palmada*. Tapik.

PALMAR. adj. der. nang *palma*. Ang may isang dankal; ó náuukol sa dankal. || Maliwánag; hayag. || m. Lugal na malúyong, masasá, maniog, etc. || n. Mamatay.

PALMARIO, RIA. adj. der. nang *palma*. May isang dankal; ó náuukol sa dankal. || Maliwánag; hayag. || m. Lugal na maraming tanim na lúyong, sasá, etc.

PALMATORIA. f. der. nang *palma*. *Candelerong* may tatagnán sa gllid.

PALMEADO, DA. adj. der. nang *palma*. Ang paá nang mangá ibong túbig, na ugnay ang mangá daliri ng isang tita balat na manipis, para ng pato, gansá, etc.

PALMETA. f. der. nang *palma*. Káhoy na lapad, na pamalò sa pàlad nang bátá, at *palmeta* rin ang

PAL

tàwag natin. || Ang hampás nang palmeta sa pàlad.

PALMITIESO, SA. adj. Kaba. yong ang kúkô ay matigás at tayô.

PALMITO. m. dim. nang *palmo*. Kadankal. || met. Mukhá, at sinásabi: *may mabuting* PAGMUMUKHÁ, *tiene buen* PALMITO.

PALMO. m. Dankal.

PALMOTEAR. a. der. ng *palma*. Tampalín. || n. Pagupakín ang pàlad nang mangá kamay.

PALMOTEO. m. der. ng *palma*, Pagpagupak; ó pamamagupak nang pàlad ng kamay, dáhil sa katowâan. || Hampás nang palmeta. || Sampal.

PALO. m. Káhoy. || Alinmang káhoy na párang *varang* malakí at mahábâ, na tinútunkod at ginagamit sa ibang bágay. || Pálô; hampás nang káhoy. || pl. Mangá albor nang sasak-yán.

PALOMA. f. Kalapati. || met. Ang tawong tahímik ang ugálî at waláng kibô. = *brava*, ò *silvestre*. Batobatô.

PALOMAR. m. der. nang *paloma*. Kalápatihan; ó bàhay kalapati.

PALOMEAR. n. der. nang *paloma*. Manghuli nang kalapati, ó batobatô. || Magalágâ nang kalapati.

PALOMERA. f. der. nang *paloma*. Lugal na waláng bàhay at káhoy man, na tampak sa hangin. || Lantad. || Bàhay nang kalapating inaalagaan sa bàhay.

PALOMERÍA. f. der. nang *paloma*. Bankulong; ó panghuli nang kalapati ó batobatóng nagdáraan.

PALOMERO. m. der. nang *paloma*. Magkakalapati; magbabatobatô.

PALOMINA. f. der. nang *paloma*. Tae nang kalapati, ó ng batobatô.

PAL

PALOMINO. m. der. nang *palo-ma*. Inakay nang kalapati, ò nang batobatò. || fam. Ang mansá nang tae, sa gawing likod nang damit.

PALOMO. m. Ang lalaki nang kalapati, ó nang batobatò.

PALOR. m. Pamumutlá; putlá; paninilaw nang balat.

PALPADURA. f. y

PALPAMIENTO. m. Ang pagdamá; pagsalat; paghípò nang kamay.

PALPAR. a. Hipôin; damahin; salatín. || Kapain; apuhapin. || met. Mákilalang maliwánag ang isang bágay na párang nàhipò. = *con, por sus manos*. Hipôin nang kaniyang kamay. || r. Maghipuàn.

PALPEBRA. f. Talúkap nang matá.

PALPEBRACIÓN. f. Kinurapurap; ó kinibotkibot nang talúkap nang matá.

PALPITACIÓN. f. der. nang *pal-pitar*. Kabá nang dibdib. || Tibok ng púsò.

PALPITAR. n. Kumabá ang dibdib; kumutob. || Tumibok ang alinmang lugal nang katawán.

PALURDO, DA. adj. Bastos. Karaniwang itawag sa tawong búkid.

PAN. m. Tinápay. || met. Lahat nang pagkáing kaugaliang ikinabubuhay nang tawo, para nang kanin, maiz, kamote, etc. dito sa atin. ||

|| Ang tiigo ó pálay, at niwíwikâ: — *May maraming TRIGO ó PÁLAY nang taong itó, hay mucho PAN este año.*

PANADEAR. a. der. nang *pan*. Tinapayin; ó gawing tinápay ang trigo.

PANADERÍA. f. der. nang *pan*.

PAN

Pagtitinápay. || Lugal na tinapayan, ó gagawán nang tinápay.

PANADERO, RA. m. y f. der. nang *panaderia*. Magtitinapay.

PANADIZO. m. Tungâ, na tumútubò sa dulo nang dalíri.

PANAL. m. Báhay pukyutan.

PANCHO. m. Tiyán.

PANDORGA. f. Ang babaying lubhang matabâ, mahínâ, tamad at mabágal ang kilos.

PANERA. f. der. nang *pan*. Ang taguán nang bigás, trigo, pálay, harina ó tinápay. || Bangán.

PANTALÓN. m. Salawal. Karaniwang plural kung gamitin.

PANTANO. m. Labak; láwâ, na kulong at walang lábasan nang tubig; kuluoy; lablab. || Kapinsalâan; kaabalahang malaki. || Pátubigan; ó patúbig.

PANTANOSO, SA. adj. der. ng *pantano*. Lugal na malabak; maláwâ. || Maráming patúbig. || met. Punò nang kaabalahán; ò kadáhilanang ikinalíliwag na ipagtamò nang hinahangad.

PANTEÓN. m. Simbahan sa Roma nang mangá sarísaríng dioses ng una, at ngayo'y ang tinatawag na Santa María de la Rotunda. || Ang *bovedang* mabílog at marikit ang pagkayari, na ang palibid ay maráming *nicho*, na pinagbabaunan nang bankay nang mangá Hári, mangá Príncipe at nang mangá-llping mayaman.

PANTÓGRAFO. m. Kasangkapan na gamit sa pagpapaliit nang dibuho.

PANTORRILLA. f. Binti.

PANTORRILLUDO, DA. adj. der. nang *pantorrilla*. Bintan; ó malaki ang binti.

PAN

PANZA. f. Tián. Kagamitang ipagsaysay nang malakíng tián. || Balíkat nang isang kasangkapan, para nang tapayan, bangâ at ibá pang sisidlán.

PANZADA. f. der. nang *panza*. Budlong nang tián. || Kasandatán; ó hflab nang tián sa malabis na pagkákain ó pagkáinom.

PANZÓN. m. aum. nang *panza*. Buyunín; ó malakí ang tián.

PANZUDO, DA. adj. der. nang *panza*. Ang may malakíng tián; buyunín.

PAÑAL. m. der. nang *pañó*. Lampín. || Ladlaran nang likod nang bárô. || Alinmang damit na kinàbabalutan nang anomán. || pl. Ang boong kasuotan nang bátang bagong panganak. || met. Kasangulán; ó kabataán. || Ang káunaunahang pamulâ nang pagaandukhá at pagáral sa isang bátâ.

PAÑO. m. Kayong lana, na ang táwag nátin ay *de paño*. || met. Alinmang daramting sutlá, kányamo, sinúlíd, etc. || Pekas nang balat nang mukhá. || nauít. Láyang nang sasakyán. = *de manos*. Pámahiran nang kamay. *de mesa*. Ang mantel.

PAÑOLERÍA. f. der. nang *pañó*. Ang tindahan nang panyô.

PAÑOLERO, RA. m, y f. der. nang *pañó*. Magpapanyô.

PANUELO. m. dim. nang *pañó*. Panyô; bírang.

PAPA. m. fam. Salitang itinátawag nang bátâ sa kaniyang amá, na kaisá nang áting *amang*, *amá*, *tátang*, *tata*, etc.

PAPADA. f. Lambí; ò lamán ng ilàlim nang bábâ.

PAP

PAPAL. adj. der. nang *papa*. Ná-uukol sa *papa*.

PAPARRUCHA. f. Ligaw na balítâ; balítang malí.

PAPEL. m. Papel. || Súlat na anomán. || Alinmang papel na sinulatan ó nilimbagán, na hindí natátahing libró.

PAPELEAR. a. der. nang *papel*. Maghalukay nang papel sa paghánap nang anomang balítâ, ó ibang bagay na íbig málaman. || met. Magmalaking tawo; magyabang.

PAPELERA. f. der. nang *papel*. Sulatán, na may pitakpitak na lalagyán nang papel. || Karamihan nang papel na may súlat.

PAPELERÍA. f. der. nang *papel*. Kapisanan nang mangá papel na sabog. Lálong karaniwang sabihin sa gusot at sirásirâ. || Tindahan nang papel.

PAPELERO. m. der. nang *papel*. Ang gumágawâ, ó nagtítinda nang papel.

PAPELOTE. der. nang *papel*. m. y

PAPELUCHO. m. der. nang *papel*. Papel ò súlat na hámak ò waláng kabuluhán.

PAPERA. f. Bíkí; ó baíkí.

PAPIROTADA. m. der. nang *papirote*. Ang hampás nang kamay sa bátok ó sa mukhá. || met. Kahung-hangang salitâ; wikang nakalálait. Karaniwang sabihing: *papirotada de res vacuna*.

PAPIROTE. m. Pitik sa mukhá, sa noó ò sa alinmang lugal nang ulo.

PAPO. m. Lamán nang ilàlim nang bábâ. Lálong kagamitang itáwag sa

PAR

butsé nang ibon.

PAPUDO, DA. adj. der. nang *papo*. Malamán ang bába. Karaniwang sabihin sa ibong malakí ang butsé ó lambí.

PAQUETE. m. Balutang muntí. || Balutan nang maraming súlat, na nasásadhang parang pliego. || Sasakyang tinátawag na *paquebot*.

PAR. adj. Kamukhá; kaparis; katúlad na lubós, || arit. Ang númerong pares; ó hindi gansal. || m. Ang dalawang bágay na magkaparis at magkasama.—*a pares*. mod. adv. Dalawa'tdalawá.—*de par en par*. mod. adv. Nakatiwangwang; bukas na bukas. Sinásabi sa mangá bintánâ, pintô, etc.

PARA. prep. Sa; ó para sa: v. gr. *Ang panyô ay sa ó para sa akin, el pañuelo es para mí; sa ó para sa atin, para nosotros.*—*para siempre*. Sa magpakailán man. Tunkol sa ibá pang paraan nang paggamit niró ay makikita sa *gramática práctica*, na aming ipalílimbag.—*para que*. Nang.

PARÁCLETO, ó PARÁCLITO, m. Mangaalíw, ó tagaalíw sa mangá binyagan. Sinásabi lámang sa Espiritu Santo.

PARADA. f. Paghintô; pagtigil. || Lugal na hintúan. || Lugal na sinísilungan ô pinagtítipunan nang mangá baka. || Salapí na paminsang itinátayâ sa paglalarô. || Ang isang singkaw; ó isang parehang kabayo na panghalili at nang mádali ang paglakad, na nakaabang sa isang malayong lugal. Ginágamit din namang itinátawag sa lugal na kinálalagyan ó pinagáabangan.

PAR

PARADERO. m. Hantungan; hintúan. || met. Ang hangâ; ó katapusán nang anomán. || Nasápit; kináhantungan.

PARADIGMA. m. Halimbawâ; húaran; parisán.

PARADOJO, JA. adj. Kakaibang umísip.

PARADOR. m. Ang humíhintô, ô hintúin. || Ang kabayong madaling pahintúin. || Kárihan na hantungan nang mangá *carruage, calesa*, etc., na ang kaugalia'y may maluang na patio ó bákod at maráming pásukang pintúan.

PARAFRASEAR. a. Saysayin nang isa sa sarísaring paraán ang isang *sentencia* ô salitâ.

PARÁFRASIS. f. Kasaysayan ng isang hátol at nang madaling máintindihan.

PARAGUAS. m. Páyong.

PARAISO. m. Lugal na kaayaaya na pinaglagyán nang Dios sa áting núnong kay Adan. || Ang lángit ó kalualhatiang kinálalagyan ng mapapálad || met. Alinmang lugal na maligaya ó bágay na nakalúlugod.

PARAJE. m. Lugal; pook.

PARALIZAR. a. Pigilin; ihintô. || Itgil. || r. Mátigil; máhintô. || Matay ang alinmang lugal nang katawán.

PARAMENTAR. a. Pamutihan; gayakán ang anomán.

PARAMENTO. m. Gayak; pamuti. || Alinmang kayo na ibinábalot sa anomán.

PÁRAMO. m. Párang na palís, walang anomang káhoy, malunkot, hindi sinásaka at walâ isa mang tahanan, || met. Alinmang lugal na tu-

PAR

toong malamig at ilang.

PARANGÓN. m. Pagpapis; ó pagmumukhá. || Pagkáhuad; pagká-paris.

PARANGONAR. a. Iparis; pagmukháin; ó pagsarutin ang dalawang bágay at nang mákita kung magkamukhá.

PARANINFO. m. Ináama sa kángay. || Ang nagbábalitá nang anomang katowáan ó kahinhawahan.

PARAPETAR. a. Tayuán nang kanlungan; lagyán nang moog. || r. fort. Magkanlong sa kabilá nang kùtá ó moog; ó sa kabilá nang anomang mapagkakalungin.

PARAR. m. Humintô; tumígil; humantong. Madalás na gamiting *reciproco*. || Mahùlog; mápa sa kamay; ó sa sakop nang isá ang anomang bágay. || Ang isang bágay ay máowí sa ibá; ó maging ibá kay sa ináasahan ó hinshintay. || a. Pigilin; pahintuin. = *à la puerta*. Tumayó; ó humintô sa tabí nang pintô. = *en casa*. Humantong sa báhay. || r. met. Tumígil; humantong; humintô. = *à reflexionar*. Tumígil na magnílay.

PARASOL. m. palab. comp. ng prep. *para* at *sol*. Páyong sa áraw.

PARCA. f. poët. Ang kamátayan.

PARCIAL. adj. Kabahagi; bahagi; ó náuukol sa bahagi nang isang kabooán. || m. Ang kampón; kampí; ó kakampí nang isá. || Marúnong makipagkápowà tawo.

PARCIALIDAD. f. Ang pagsamasama nang mangí ilang nagká-kasangayon, at nagkakaisang gumawá nang anomán. || Kampón; kasamahán. || Pagíibigan; paggigiliwán. ||

PAR

Pagtingín; ó paglingap sa anomán ó sa kanginoman, na siyang dahilang madalás na ikinálilikó nang matuid na pagíisip.

PARCO, CA. adj. Damot; salat; ó matipid sa paggámit nang anomán. Katatagán sa pagkáin at sa paginom; ó hindi kumákain ó umíinom, kundî sa kasiyahán. = *en la comida*. Kasiyahang kumáin.

PARCHAZO. m. aum. nang *parche*. Tápal; ó patseng malakí. || fam. Bírô; libak; oyam.

PARCHE. m. Ang kátad, ó pergamino nang tambol. || Tápal; patsé. || met. Alinmang bágay na tápal ng anomán; at gayon din ang siksik o retokeng masamá ang pagkágawâ, na nakapápagit, lálô na sa mangá retrato ó nakapintang anomán.

PARER. a. Paglakipin na pagparisin; ó pagmukháin ang dalawang bágay. || Pagdaladalawahín ang anomán.

PARECER. m. Pasiyà; hátol. || Pagmumukhá at pangangatawán ng isá. || v. n. irreg. como *agradecer*. Sumipot; lumitaw; pakita; mákita. || Humarap. || Mátagpuan. || Humátol; magpasiyà tunkol sa anomán. Kadálasang gamiting parang *impersonal*. = *ante el juez*. Humarap sa hukom. = *en alguna parte*. Sumipot ó mátagpuan sa isang lugal. || ó **PARCERSE.** r. Mámukhá; mákawankí; magkámukhá; mákatulad. = *à su padre*. Mámukhá sa kaniyang amá. || *de cara*. Mámukhá; mákatabas nang mukhá; magkámukhá = *en el andar*. Mákawankí ng lákad.

PARECIDO, DA. p. p. nang *parecer*. adj. Kamukhá; kawangis,

PAR

kawanki. Kung kasama nang mangá adverbiong *bien* ó *mal*, ang kahulugán ay *mabuti ang pagmumukhá*, ó *mainam ang kilos nang katawán*, *bién* PARECIDO: *masamá ang pagmumukhá*, ó *pañgit ang mangá hilos nang katawán*, *mal* PARECIDO. || m. Sa mangá pintor ay pagkakámukhá, ó pagkakiwanki.

PARED. f. Pader. || pl. met. Ang sariling báhay nang báwa't isá.

PAREJA. f. Pagkakásama nang dalawang bágay na magkamukhá, ó magkaisá. || Ang kasayaw.

PAREJO, JA. adj. Ang kaisá; kaparis; ó katulad nang ibá.

PARENTELA. f. der. nang *pariente*. Anak; ó kamaganakan || Pagkakamagának.

PARENTESCO. m. der. nang *pariente*. Pagkakamagának. || Kamaganakan. || Láhi.

PARIDA. adj. y s. f. Ang nangának, ó kapangárganak pa lámang.

PARIDAD. f. Pagmumukhá; pagpaparis nang isang bágay sa isá, na pinagháhalimbawán. || Pagkakáparis nang mangá bágay.

PARIENTE, TA. m. y f. Kamagának; hinlog. || met. fam. Kalapit; kamukhá; ó kawanki. || fam. Ang asawa.

PARIR. a. Manganak. || Mangitlog; kung sa ibon ó isda. || met. Saysayin nang mahúsay ang anomang nások sa isip. || Mangáling ang isang anomán sa ibá. || n. Lumabás sa maliwánag ang anomang nálihim.

PARISIENSE. adj. der. nang *París*. Taga París; at náuukol sa bayang itó.

PARLAMENTAR. n, der. nang

PAR

parlamento. Makipagsálitaan; maki-pagpulong; makipagúsap nang anomán sa madlá.

PARLANCHÍN, NA. adj. fam. Matabil; mapagsalitá nang walang kabuluhán; mapagsabi nang hindi dapat salitin. Ginagamit namang pang *sustantivo*.

PARLAR. a. der. nang *parla*. Magsalitá nang tuloytuloy; ó walang gatiid. || Magtatabil; magtalá; || Kadálasang sabihin sa mangá ibong nakahuhudang nang *voces* nang tawo. || Ipaháyag ang dapat na lihim; ó sabihin ang di kailangang ipaalam.

PARLERO, RA. adj. der. nang *parla*. Masabi; matabil; bibigán. || Mapaghatiddumápit; ó mapagdala ng *chismes* kun saansaan; ó hindi marú-nong magtagó ó magingat nang lihim.

PARLOTEAR. n. Magsasalitá ng walang kabuluhán at malabis. || Ipaháyag; salitin ang boong nalalaman.

PARPADEAR. n. der. nang *parpado*. Magkukurap; ó kumurapkurap. Lalóng kaugaliang gamitin ang *pestañear*.

PÁRPADO. m. Talúkap nang matá.

PARRA. f. Ubas na nakabalag, || Sarong pandak at maluag, na may dalawang tatagan, at karaniwang pinaglálagyan nang pulot.

PARRAL. m. der. nang *parra*. Balag. || Ang ubas na hindi nákaon; at maraming supling. || Sarong malaki, na lalagyan nang pulot.

PARRICIDA. com. Ang natay sa kaniyang amá at inang tinay. At tinátawag din namang gayón, ang natay sa kánginomang kamagának,

PAR

ó parang magúlang.

PARRICIDIO. m. Ang pagpatay sa sariling magúlang; ò sa kangino-mang kamagának.

PARRILLA. f. Boteng lupâ, na maluang ang puit, at makípot ang bibig. || pl. Ihawàng tila rejas; na may paá, at pulós na bákal.

PÁRROCO. m. Ang *cura* sa isang hayan.

PARROQUIA. f. der. nang *parroco*. Ang simbahang pinagkákaling-ñan sa mangá nasásakop na kálulowa nang isang *cura*, at pinagbibigyan nitó sa kanilâ nang mangá *sacramento*. || Ang katipunan nang mangá binyagang nasásakop nang isang *cura*. || Ang súki ó mangá súki, na kabílihan nang isang nagtítinda.

PARROQUIAL. adj. der. nang *parroquia*. Ang nádarapat ó náuukol sa *parroquia*. Ginágamit na parang *sustantivo femenino* sa lugal nang wikâng *parroquia*.

PARSIMONIA. f. Kabáitan sa anomang ginágawâ.

PARTE. f. Bahagi; ò kapisaso nang isang bágay. || Lugal. || Pangkat. || for. Ang nakikipagusap. || Gawí; tagiliran. || Kung gináhamit na kasama nang *preposición* Á, at nang mangá pronombreng *ESTA* at *AQUELLA*, ang kahuluga'y *hangang sa panahong itò, ó nang panahong yadn*: v. gr. *Búhat nang taong nagdaán HANGANG SA PANAHON ITÓ ay marami ang nagsisidaing nang nervios, desde el año pasado Á ESTA PARTE muchos se quejan de los nervios*. || met. Ang kinikilingan; ináyunan; ò kampi nang sinoman. || m. Ang parte, ò súlat na babalâ, na ipinadádala sa *correo* ng

PAR

-isang pinúnô para sa kápowa pinúnô. = *inferior*. Gawing ibabâ. Kung ang tawo ang sinásabi ay, ang katawán kalangkap ang boô niyang pangdam-dam. = *superior*. Gawing itaás. Ang kalulowá; kasama ang boô niyang ipinangyáyari, para nang bait, alaala, etc. || f. pl. Ang kabahagi; ó púnông katawán. || Ang mangá katutúlông biyáyâ nang kálulowa at hiyás nang katawán, para nang talas nang ísip, gandá nang pangangatawán, etc. = *naturales, ó vergonzosas*. Ang púnông katawán.

PARTEAR. a. der. nang *parto*. Magpapanganak sa isang buntis, ang hilot ó *médico*.

PARTERA. f. der. nang *parto*. Hilot. Karaniwang lálông tawaging *comadre*.

PARTERO. m. der. nang *parto*. Sálag.

PARTICIÓN. f. der. nang *partir*. Paghahátì; pagbabahagi nang anomán.

PARTICIPACIÓN. f. der. nang *participar*. Pagpapahayág; pagbibigay parte ó pagsasabi nang anomang dapat ipaháyag ó ibalitâ. || Kapartí; ó kabahagi sa anomán.

PARTICIPANTE. p. a. nang *participar*, y adj. Kahatì; ó may kabahagi sa anomán.

PARTICIPAR. a. der. nang *parte*. Magbigay parte; ó magbalitâ. || n. Magkaroón nang kabahagi, ó kaparté sa anomán; ó máabuyan; mabahaginan nang anomán. = *del, en el robo*. Makibahagi; makialam sa nákaw.

PARTÍCULA. f. der. nang *parte*. Munting bahagi nang anomán; kapihangot; dungot.

PAR

PARTICULAR. adj. Ang sarili; ó tânging náuukol sa anomán. || Dì kaugalián; ó manakànakang makita || Bukod; tángi. || m. Ang tawong walang katunkulan sa bayan; ó walang título ó katunkulang ikinatiba sa kápowâ niyâ. || Alinmang bágay na pinagsásalitaan: v. gr. *Magsálitaan tayo nang BĀGAY na itó, hablemos de este PARTICULAR.*

PARTICULARIZAR. a. Saysayín ang anomán, na isaisahing paliwanagan ang boô niyang kabagayán. Itangi ang sínoman sa pagmamahal, pagtingín, etc. || r. Mátangi; mamukod; mangibá. || Mapoot, ó matowang malabis sa isá. = *con su sobrino*. Giliwing malabis kay sa ibá ang kaniyang pamankin. = *en el vestir*. Mátangi; mamukod sa pagdadamit.

PARTIDA. f. Ang pagalís; ó paglipat sa ibang lugal. || Ang kamátayan || Kasulatan nang pagkabinyagan; pagkákumpil; pagkákasal; at pagkálibing. || mil. Isang kabilangan nang mangá sundalong pasa sa ibang lugal. || Isang partida nang anomán, para nang partida nang asukal, pálay, ect.

PARTIDOR. m. Ang namámahagi; ó tagapamahagi. || Panghati; ó pangbiak; pamutol. || arit. Ang tinátawag na *divisor* sa *dividir*. || Ang naghibiak; ó tagasibak nang anomán.

PARTIR. a. Humati; bumiak. || Bumaak; sumibak; lumapang; tumipak. || Lapangin; pisangin; gayatin. || Basagin ang butó ó balat na matigás nang anomán at nang makuha ang lámán. || Magbahagi; ó bahaginin. || Mamahagi. || n. met. Magpasiyá ang isang nagáalangán ó natitigilan. || n. y r. Lumayô; humiwalay, || Umalís;

PAR

tumúlak. = *d, para Pampanga*. Tumúlak na patungo nang Kapangpangan ó para Kapanpangan. = (*algo*) *con otros*. Bahaginan (nang anomán) ang ibá. = *de España*. Umalís; tumúlak sa España. = *en pedazos*. Gayatin; pagpirapirasohin. = *entre amigos*. Bahaginin sa mangá kaibigan; ó nang magkakaibigan. = *por mitad*. Hatlin.

PARTITIVO, VA. adj. der. nang *parte*. Ang mangyayaring mahati. || Ang nagsaysay nang bahaging maihatí sa isang kabuoang alinmán, para nang: kalahati; ikápat; ikapuô; ikasangdaan; etc.

PARTO. m. Panganganak. || Ang ipinanganak. || met. Alinmang bagay na bukal sa pagisip nang tawo, at pinalitaw sa maliwanag. || Pangyayari; kababalaghang hinshintay.

PARVA. f. Haya, ó uhay na nakahandang ggiikin; ó nagúik na, ay hindi lámang naihihiwalay pa sa mangá bútil na lagás. || met. Buntón; ó bílang na malaki nang anomán.

PARVEDAD ó PARVIDAD. f. der. nang *parvo*. Kauntian; kaliitan. || Ang kinákain sa umaga nang mangá *colación*.

PARVO, VA. adj. Munti; maliit.

PARVULEZ. f. Kaliitán; kauntian.

PÁRVULO, LA. adj. Maliit. Karaniwang lalong gamiting parang *sustantivo* sa kahulugang: *bátâ, ó sangol*. || met. Mangmang; inosente ó madaling ululin. || Mababang loob; dungô; duag; hámak.

PASADERO. adj. Ang madaling makararaan. || Katatagan ang buti; makararaan. || Matinis; mapararaan. ||

PAS

m. Ang tulay; ó túlayang anomán, at nang makatawid sa isang batis, san-ká ó pútik.

PASADIZO. m. Daang makípot na tápatan, maging sa bábay nan ó lúpá kayá. || met. Alinmang paraang nagágamit sa paglipat sa ibang bágay.

PASADO, DA. p. p. nang *pasar*. adj. Lampás nang pagkahinog; lunot. ||Lagpós sa karampatang lagay || Lú-má; matandá; lipás.

PASAGONZALO. m. fam. Tapik, tinkíng marahan at biglá.

PASAJE. m. Paglípat; ò pagpasai-bang lugal. || Buis na ibinàbayad sa pagdaraán sa alinmang lugal. || Lugal na dinádaanan. || Ang salapíng ibinà-bayad sa barkong sásakyan; ó kiná-sasakyan nang pagpasaibang lugal. || mús. Paglípat sa ibang tono.

PASAJERAMENTE. adv. m. Pa-raán lámang; ó madaling nagdaán; ó dí nagluat.

PASAJERO, RA. adj. Daraánan; ò pinagdádaananag lágí nang madlá. || Madalíng makaraán; ó hindi naglú-luat. || m. y f. Ang naglálalayag, ó nag-lalakad, na patungo sa ibang lugal.

PASAMANO. m. Gabay; palàba-bahan. || Burdang *trencillas*; ó galong gintò sa gílid nang kayo ó nang ano-mán.

PASAPORTE. m. Ang pahintú-lot ó súlat na ibiníbigay sa isà nang mangá pinúnò, at ng makapa sa ibang húkuman ò bayan. || met. Kapahintu-litán sa paggawâ nang anomán.

PASAR. a. Magdalà; maghatid nang anomán sa ibang lugal. || Ilí-pat; ibago. || Iabot. || Tawirín: v. gr. TAWIRÍN ang ílog, PASAR el río. ||

PAS

Magpadalà: v. gr. MAGPADALÁ nang *isang bilín*, PASAR un recado, || Lu-magpós; lumampás: v. gr. LUMAGPÓS ó LUMAMPÁS sa *gùhit*, PASAR la raya. ||Tamaós; maglampás ò maglagós. ||

Máowí; ó maging: v. gr. Ang tawa ay NÁOWÍ sa *iyak*, ó NAGING *iyak*, la risa PASÓ à llanto. || Ulíting bila-ngin. || Lumálô; humigit sa ibá. Giná-gamit itong parang *neutro*. || Paraanin; disimulahín: v. gr. PINARAÁN ò DINI-SIMULÁ na *kitang madalás*, ya te HE PASADO *muchas veces*. || n. Mabùhay na maginhawa. || Makaraán: v. gr.

NAKARAÁN ang *gàlit*, PASÒ la *cólera*. =à *cuchillo*. Pagpugután.=de Manila à Ilokos. Lumípat na magbúhat nang Maynílà at pasa Ilokos.=de cien pesos el gasto. Lumampás sa daang piso ang gúgol.=en silencio. Paraanin; huag bangitín; ilingid.=entre montes. Magdaán sa pagitan nang bundok; ó sa gubat.=por cobarde.

Aríling duag.=por una cosa. Paraanin; atimín. || n. y r. Lumípat; tumawid; bumago nang lugal; tumulay; mag-lagós; dumaán. || impers. Mangyari; magkaroón nang anomang sakunâ ó may mangyáring anomán. || r. Matapos; makaraán. || Malimutan; lumampás ang pagkahinog ó kapanáhunang nang ano-mán; masírá ó mabulok ang anomán.=al enemigo. Lumípat na sumama sa kalaban.=con poco. Magkásiya sa ká-kauntí; makaraán sa kákauntí.=de la memoria. Malimutan.=(la manzana) de madura. Malunot; ó masírá (ang manzana) sa kahinugán.

PASATIEMPO. m. Paglilibang; pagaaliw. || Áliwan; líbangan.

PASCUA. f. Paskò.=de Natividad ó de Navidad. Ang paskò nang pa-

PAS

nġanganak sa áting P. Jesukristo. = *de Resurrección, de flores, ó pascua florida*. Ang paskó nang pagkabúhay na magulí. || pl. Ang magbúhat sa Paskó nang panganganak hangang tatlong hári.

PASCUAL. adj. der. nang *pascua*. Náwukol sa paskò.

PASEADERO. m. der. nang *paseo*. Pásialan.

PASEADOR, RA. adj. der. *paseo*. Mapagpasial; ò palapasial. || m. Pásialan.

PASEAR. a. Ipagpasial ó ipasial. Karaniwang sabihin sa kabayo. || n. Magpasó ang kabayo; lumákað ang kabayo nang paso natural. || Magpasial; gumálâ. = (*la calle*) á *una dama*. Magpalaging umábat sa daang tintirahan nang isang binibini. || r. Gumalágala; gumayongayón; lumi-botlibot. || Magpasial; maglakadlakad. = *con otro*. Magpasial na kasama nġ ibá; magpasial nang may kasama. | *en, por el campo*. Magpasial sa pá-rang.

PASEO. m. Pagpapasial. || Pásialan.

PASIBLE. adj. Ang mangyáyaring magdamdam, ó magkadálitâ.

PASICORTO, TA. adj. Ang mai-ikli ang hakbang.

PASILARGO, GA. adj. Malu-luang ang hakbang.

PASIÓN. f. Pagkakasákit; pagdurusa; ó paghihírap nang pinarúrusa-han at ang pagkamatay. || Ang mangá hírap at kamátayang tinils nang ating P. Jesukristo dàhil sa tawo. || Alinmang pagkáhilig; ó malabis na pagkagulo nang loob sa anomán. || Ang malabis na pagtingín, ò paglí-

PAS

nġap sa kàpowâ. || Ang *afición*, ó mahigpit na hílig nang loob sa anomán, para nang: *Si Fulano'y may afición ó mahigpit ma hílig nang loob sa pintura, Fulano tiene pasión á la pintura*.

PASITO. m. dim. nang *paso*. Hakbang na maliit. || adv. m. Marahan; maíngat. || Salitang mahínâ; paanás—á *pasito*. mod. adv. Marahangmarahan at maíngat.

PASMO. m. Sakít na pasmâ. || met. Pagkámaang; pagkápataka; pagkámánhâ nang malakí.

PASMOSO, SA. adj. der. nang *pasmo*. Nakámamaang; nakátataka.

PASO, SA. adj. Bunga nang ká-hoy na pinatuyô. || m. Hakbang; lagdaw ó laktaw. || Paglípat. || Baitang. || Paraán; landás; ò dáanan sa pagpasa-ibang lugal. || Zakàs nang paá sa paglakad. || pl. Ang paglákad nang anomán; ó pagpipilit na makamtan ang anomang hináhangad.

PASQUÍN. m. Súlat na idinídi-kit sa hayag, na laban sa mangá púnô ó sa gobierno.

PASTA. f. Minasang iba'tibang bágay na durog. || Minasang harina sa mantikâ, na ginágamit sa paggawâ nang pastel, empanada, etc. || Ang minasang harina, na ginágawang *fideos*. || Ang binuhông gintô, na hinda pa tinátrabaho. || Minasang papel na dinúrog, na ginágawang *cartón*.

|| Ang kayo na binayó at minasa na ginágawang papel. || Balat nang libró. || met. Ang malabis na kalambután nang ugáli; ó kadalangan sa pagsasalitâ ó sa paggawâ. = *de chocolate*. Tabliá nang sikulate. — *buena pasta*. met. Ugáling mahinahon, ma-

PAS

lambot at tahímlk.

PASTAR. a. Magpastol; ó pastulan ang mangá háyop. || n. Mangínain nang damó sa párang ang háyop.

PASTEL. m. Minasang harina, na may mantíkâ at may lamankating tinadtad sa loob, binálot nang ibá pang lalong masarap na masa, at sakâ nilútô sa hurnó. || Ang pagsapote nang baraha. || met. Sálitaan; ò tratong lihim nang ilán, sa paggawâ nang anomang masamá.

PASTELERA. f. der. nang *pastel*. Ang babaying asawa nang magpastel.

PASTELERÍA. f. der. nang *pastel*. Ang gawâan at pinagtítindahan nang pastel. || Ang arteng nagtúturô nang paggawâ nang pastel.

PASTELERO, RA. m. y f. der. nang *pastel*. Magpastel; ó mangagawâ at nagtítinda nang pastel. || fam. Ang naglálagay, ó gumagamit nang mangá gamot na pangpahimpil lámang, sa lugal nang túnay at mabisá.

PASTOR, RA. m. y f. Ang pastol. Karaniwang kung intindihin ay ang nagáalagâ at nagkákalingâ nang mangá tupa. || Ang *cura*, ó sínomang pári na mayroong mangá táwong pinamámahalâan, at may katunkulang magkákalingâ sa kanilá. = *universal* ó *sumo*. Ang Papa.

PASTOREAR. a. der. nang *pastor*. Magaboy nang mangá háyop sa pastulan, at alagaán samantalang nanngingínain. || met. Bantayán at kalinngang masínop nang mangá Pári ang kanilang mangá nasásakop na tawo, na pamahalâan at ipatnúgot sa kabánanan.

PAT

PASTOREO. m. der. nang *pastor*. Pagpapastol nang háyop.

PASTORÍA. f. der. nang *pastol*. Ang pagkapastol; ò katunkulan at gawâ nang pastol. || Kapisanan nang mangá pastol.

PASTOSO, SA. adj. der. nang *pasta*. Malambot; malatâ.

PATA. f. Ang paá nang mangá háyop.

PATADA. f. der. nang *pata*. Síkad; sípâ; tadyak. || f. Lákad: v. gr. *Aking pinagkagugulan itô nang maraming LÁKAD, me ha costado esto muchas PATADAS*. || Bakás nang paá sa nilakaran.

PATALEAR. n. der. nang *pata*. Kumasag; kumarag. || Dumábog; dumarag.

PATALEO. m. der. nang *pata*. Darag; ó kasag nang paá dáhil sa anomang sakit na dináramdam, ó dáhil sa paninikad. || Tunog nang síkad, hakbang, darag, etc.

PATEAR. a. der. nang *pata*. Pagtatadyakán; pagsikarán. || n. Dumábog; dumarag; magtatadyak sa gálit. || Maglakad nang malabis sa pagsisikap na magkamit nang anomán. || met. Magálit na lubhâ; mapoot na labis.

PATENA. f. Agnòs; ó *medalla*. || Ang pingang muntí, na gintô ó pilak na dinorado, na ginagamit ng pári sa pagmimisa, at pinaglálagyan nang hostia, mulá sa makapag *Pater noster*, hangang makinábang.

PATENTE. adj. Hayag; litaw. || met. Malinaw; madalíng mákilala ó maintindihan. || f. Ang *cedula* nang pangangalâkal na binábayaran sa Estado.

PAT

PATENTIZAR. a. Ihayag; itanyag ang anomán.

PATERNAL. adj. Ang sarili at náuukol sa amá.

PATERNOSTER. m. Amá namin. || fam. Ang buhol na malakí at mahigpit.

PATIBULO. m. Bibitayán.

PATITUERTO, TA. adj. Ang tawo ó háyop na piliwak ó pilipit ang paá. || Piliwak; likólikó.

PATIZAMBO, BA. adj. Pilipit nang palabás ang paá.

PATO, TA. adj. Pantay; patas.

Karaniwan sa laró gámit na sabihin:

PANTAY, ó PATAS ang *basas, las basas son* **PATAS.** || Ítik; bibi; pato.

PATOCHADA. f. Wikáng pali-bak at bastós.

PATÓN, NA. adj. aum. nang *pata*. Ang malakí ang paá at masamá ang tabas.

PATRAÑA. f. Balítá; ò salitang gawágawâ lámang,

PATRAÑERO. RA. adj. der. nang *patraña*. Mapagbalítá; ó mapagsabí nang kasinungalingan.

PÁTRIA. f. Ang bayan, ó lúpang tinubúan nang isang tawo. = *celestial*. Ang lángit ó kalualhatián.

PATRIARCA. m. Ngalang itinatawag sa mangá tawong pinagmulán nang makakapal at malalaking anak, na nábabasa sa lúmang testamento. Ngalang mahal na ipinagkakalooch nang Papa sa ibang pinúnò nang Santa Iglesia. || Alinmán sa nagtatag nang mangá *órdenes religiosas*.

PATRIALCAL. adj. der. nang *patriarca*. Ang náuukol sa *patriarca*.

PATRIMONIAL. adj. der. nang *patrimonio*. Ang náuukol sa áring

PAT

minana sa magugúlang. || Ang nádarapat sa isá sa ganang kaniyang amá ó tinubúang lúpá.

PATRIMONIO. m. Ang ári, ò kayamanang minana sa magúlang = *real*. Ang mangá kayamanan; ó pagaári nang *corona*.

PÁTRIO, TRIA. adj. Náuukol sa bayang tinubúan. || Náuukol sa amá; ó búhat sa amá.

PATRIOTA. m. der. nang *patria*. Ang may pagíbig at pagmamasákít sa báyang tinubúan.

PATRIOTISMO. m. der. nang *patria*. Pagíbig sa bayang tinubúan.

PATROCINAR. a. Amponín; kalingâin; tulungan.

PATROCINIO. m. Pagaampón; pagkakalíngâ. || Ampón; túlong.

PATRÓN, NA. m. y f. Tagapagampón; pintakasi. || Ang may kargo at namámamahalâ nang sasakyán.

|| Ang santong pintakasi nang isang simbahan, kaharián, ó bayan, etc. ||

Ang may ári ó pinakamatandâ nang báhay na pinanúnuluyanán. Salitang kagamitán nang mangá sundalo. ||

Hówaran; parisán; patrón nang damit ó nang anomán.

PATRONO. m. Tagapagampón; tagapagtangol; pintakasi.

PATRULLA. f. Nagrórondang mangá sundalo.

PATRULLAR. n. Magronda ang mangá sundalo,

PATUDO, DA. adj. der. nang *pata*. fam. Malakí ang mangá paá.

PAULATINO, NA. adj. Mabalgal; ó mahiman gumawâ ó magpasíyá.

PAUSADO, DA. p. p. nang *pau-sar*, y adj. Ang mahiman; ó makú-

PAU

pad gumawá. || Mabágal.

PAUSAR. n. Tumígil; humintô.

PÁUTA. f. Papel na may gúhit na gámit nang mangá batá sa pag-aáral nang súlat Ganitô rin ang táwag sa pinaghúhulmahan nang papel na itó. || met. Alinmang kasan-kápang gámit sa paggawâ nang anomán, na siyang sinúsunod. || met. Húwaran; parisán: v. gr. *Ang búhay nang mañga santó ay siyá nating HÚWARAN ó PARISÁN, la vida de los santos es nuestra* PÁUTA.

PAUTAR. a. Magpáuta nang papel; ó guhitan sa páuta ang papel. || met. Maglagay, ó maglagdá nang reglang áalinsunurin sa paggawâ ng anomán.

PAVESA. f. Ang abò nang ilaw, ó nang anomang bágay na naging abó sa pagkasúpok.

PÁVIDO, DA. adj. poét. Duag; matatakutín.

PAVIMENTO. m. Sahig na bató, pingàn ó lario, nang isang báhay, simbahan, etc.

PAVONEAR. n. y r. Magma-galing; magpalalò dáhil sa gandá, yaman, etc. || a. fam. Libangín ang kápowâ; ò papagnasáin nang anomán.

PAVOR. m. Tákot na malakí, na may kahálông kabá nang dibdib, sindak, ò tákot sa pagkádulit.

PAVORIDO, DA. adj. Malakí ang pagkatákot at pagkágulat. || Sindak na sindak.

PAVOROSO, SA. adj. der. nang *pavor*. Nakasísindak, nakádudulit || Gulat na gulat.

PAZ. f. Kapayapaán; katahimikan nang loob. Isá sa mangá biyáyâ ng

PEA

Espíritu Santo. || Ang kapayapaán, ó katahimikan nang kaharián, bayan, etc. || Pagkakásundô.

PE Á PA (DE) mod. adj. Lubós; búhat sa pamulâ hangang katapusan; buô.

PEAJE. m. Ang buís na ibiná-bayad sa paglalabás at pagpapások nang kalálakal, ó sa pagdaraán sa isang lugal.

PEAJERO. m. der. nang *peaje*. Ang naníningil nang buís sa kalálakal na lumálabas at pumápasok, ó nagdaraan.

PEANA. f. der. nang *pié*, y

PEÑA. f. der. nang *pié*. Ang kinálalagyang tuntungan nang alinmang larawan. || Ang tarima nang altar, na tuntungan nang pái kung nagmímisa.

PEBRADA. f. y

PEBRE. f. Isang hágay na sawawang may pamintá at ibá pang hálô. || Sa ibang lugal ay gayón ang tawag sa pamintá.

PECA. f. Pekas nang mukhá.

PECADO. p. p. nang *pecar*. || m. Sala; kasalanan. || Ang kalalúan ó kalabisan sa anomán. || fam. Ang diablo; ó tuksó, at sinásabi: *Ikaw ay ang TUKSÓ ó ang DIABLO, eres el PECADO*.

PECADOR, RA. m. y f. der. nang *pecado*. Ang nagkásala; ó makasalanan. || Ang supil sa kasalanan; maáaring magkásala. || f. fam. Patùtot.

PECAR. n. Sumalansang sa utos nang Dios; ó magkásala. || Magkúl-lang sa anomang katunkulan. = *contra la intención*. Magkásala sa isip. = *contra la ley*. Málihis; magkúlansang sa

PEC

kautusan. = *de ignorante*. Magkulang; magkásala dáhil sa kamangmangán.

PECERA. f. der. nang *pez*. Tápang, ó globong pábiyayan nang mangá isdâng, sarísaring kùlay, na nagsisilbing áliwan, lalagyán nang lintá, etc.

PECINA. f. der. nang *pez*. Tankeng páwalâan nang isdâ; páisdâan.

PECOSO, **SA**. adj. May pekas; ó mapekas.

PECTORAL. adj. Ang náunkol sa dibdib. || Mabuti sa dibdib. || m. Ang *crux* na tandâ nang karángalan nang pagkâ Obispo, na isinásabit sa ibábaw nang dibdib.

PECULIO, m. Ang pagaári, ó salaping ipinahíhintulot nang magulang ó panginoón, na gamitin ó ipangalakal nang anak ó nang alilâ. || Pamuláng; pasarili. || met. Ang salaping sarili nang bawát isá.

PECUNIA f. fam. Salapí: — *nummerata pecunia*. for. Salaping túnay.

PECUNIARIO, **RIA**. adj. der. nang *pecunia*. Úkol sa salapí.

PECHERA. f. der. nang *pecho*. Kapisasong kayo na panakip sa dibdib. || Petsera nang bárô ó nang kamisola. || Pitsera nang *guarnición* nang kabayo. || fam. Ang labás nang dibdib, lálô na sa kabayo.

PECHO. m. Dibdib. || Suso nang babayi: nang hindi mahálay dingín, ay sinásabing *pecho*. || met. Ang kalooban nang tawo. || met. Tápang, lakás nang loob; tibay at tiyagâ. || Ang buis nang pagaári.

PECHUGA. f. der. nang *pecho*. Ang pitsó nang manok ó nang ibon Sapagka't nagkákahatí nang dalawá, ay karaniwang kung tawagin ang

PED

boong pitsò ay *pechugas*, at kun kala hátî ay *pechuga*. || met. y fam. Dibdib nang tawo.

PEDANTE. p. a. nang *pedante*. || m. Ang maestrong naglilibot sa bahaybahay at nagtuturô nang *gramática* sa mangá bátâ. || Ang mapagdunungdunungan ay mangmang.

PEDANTEAR. n. Magdunungdunungan. || Magpangap marúnong

PEDANTERÍA. f. der. nang *pedante*. Pagdudunungdunungan; pag-sasabi nang mangá dí karaniwang salitâ, lalonglálô sa harap nang mangá hindi nakaáabot. || Kamangmangán.

PEDAZO. m. Isang bahagi nang anomán; kapútol; kapisaso nang anomán. || Limpak nang karné, ó isdâ

|| Pidpid nang kahoy. = *de alcornoque; de animal; de bruto*, etc. exp. na ipinagsásabi nang kawalang ná lalaman; ó nang kamangmangán ng sínoman: kahayupan niyá, etc.

PEDERNAL. m. der. nang *pie dra*. Batong lubhang matigás at malínaw, na ginágawang pinkian. || met. Ang malabis na katigasán nang anomán. || Tawong mab ngis at walang áwâ. a

PEDESTRE. adj. der. nang *pie*. Ang naglálakad; ó lakad nang pád. || met. Pankaraniwan; ó táwong walang hindi mabuti sa kaniyá, ó hindi marúnong magálit.

PEDICOJ. m. Kandirit.

PEDIDO. p. p. nang *pedir*. || m. Ang ambag na hinhiingi nang háti sa kaniyang mangá sakop, kung may dumárating na kailangan. Ngayóng ang buis nang mangá bayan. || Ligtahan nang sarísaring bagay na hi-

PED

hingî nang isang mangangalakal sa kapowâ niyâ ó sa isang *fabricante*. ||

Kahílingan; 6 kahíngian.

PEDIGÜENO, ÑA. adj. der. ng *pedir*. Lubhang mapanghingî, na nakayayariot.

PEDIMENTO. m. Kahíngian.—
á *pedimento*. mod. adv. Sa kahíngian.

PEDIR. a. irreg. ger. *pidiendo*.

p. p. pedido: pres. ind. yo *pido*; tú

pides; el *pide*; nosotros *pedimos*; vos-

otros *pedis*; ellos *piden*: perf. *pedí*;

pediste; *pidió*; *pedimos*; *pedisteis*; *pi-*

dieron: imperat. *pide* tú; *pida* él; *pi-*

damos nosotros; *pedid* vosotros; *pi-*

dan ellos: imperf. *pidiera*; *pediría*;

pidiese; etc.: fut. *pidiere*: etc. Hu-

mingî; lumúhog. || Ibigin ò nasâin. ||

Manghingî. || Halagahán ang kinákala-

lakal. || Hilíngin ang anomán. || Ipag-

demanda; ihablá. = (*limosna*) á *los*

ricos. Humingî (nang limós) sa ma-

yayaman. = *al fiado*. Ankatín; ó hi-

ngin nang ankat. = *en justicia*. Mag-

demanda; ó magsakdal sa harap ng

may kapanyarihan. = *para las ánimas*.

Hingin nang patungkol sa mangá

kálulúwa. = *contra alguno*. Magde-

manda laban sa kanginoman.

PEDO. m. Utot.

PEDORRERA. f. der. nang *pedo*.

Útutin; palautot. || pl. Ang salawal

na mahigpit; ó lápat na lápat sa

katawán.

PEDORRERO, RA. adj. der.

nang *pedo*. Ang útutin; ò may ka-

harap man ay umútot.

PEDRADA. f. der. nang *pedra*.

Pagpukol; ó pamumukol nang batò:

|| Pukol; pasâ nang pukol; ó súgat

nang pukol nang bató. || met. Parí-

ngig na salitâ. || Ang sílô nang lis-

PEG

tón na karaniwang ilagay nang ba-
bayi sa tagiliran nang ulo.

PEDREGAL. m. der. nang *pie-*
dra. Kabatuhán; ó lugal na punò
nang batong maliliit.

PEDREGOSO, SA. adj. der. ng
pedra. Lugal na mabató. || Ang bi-
nabalísawsaw, ó binábato at dáhil
dito'y naghihirap umihî.

PEDREJÓN. m. der. nang *pedra*.
Batong malaking nakakálat.

PEDRERA. f. der. nang *pedra*.
Ang mina nang bató; túbagan.

PEDRERÍA. f. der. nang *pedra*.
Kapisanan nang mahahalagang bató,
para nang diamante, rubí, etc.

PEDRERO. m. der. nang *pie-*
dra. Ang manlalabrá nang bató: ti-
nátawag din namang *cantero*. || Kan-
yong maliit na ang ikinákarga'y bató
at *metralla*. || Maglilimbanog.

PEER. n. Umotot.

PEGAJOSO, SA. adj. Malagkit;
pánikitin. || Nakáhahawa. || met. Ma-
lambot at nakaháhalina: v. gr. *Voces*
NA MALAMBOT AT NAKAHÁHALINA, *voz*
PEGAJOSA. || met. Sinásabi sa katunku-
lang may hináhawakang kuartá, na
dáhil dito'y madalî ang mábuyò sa
hindî dápat.

PEGAR. a. Ilápat; ikatnig; idaiti;
ilapit ang anomán sa ibá. || Idikit; ihá-
kab; itahî; ikabit ang anomán. || Iham-
pás; ipálò; idakdak; ibatí ang anomán
sa ibá. || Hampasín; palúin. || Susuhan;
sunugin; ó sulsulán nang apoy ang
anomán: v. gr. *SINUSUHAN nang apoy*
ang bahay, *pegó fuego á la casa*. =
(*una cosa*) á, *con otra*. Idikit: ó má-
dikit (ang anomán) sa ibang bagay.
= á, *contra*, *en la pared*. Idikit sa
pader; ó idakdak sa pader. = *sobre*

PEG

la mesa. Sumuntok sa mesa. || n. y r. Makáhawa. Ginágamit namang parang *reciproco*. || Kumápit; ó tumúbô: v. gr. KUMÁPIT ó TUMÚTUBÔ *na ang mañgà damóng itinanim*, PEGAN *ya las yerbas que las trasplantaron*. || Manikit. || Máwiling lubhá sa anomán. = *los piés*. Huag makahakbang; huag makakilos sa kinálalagyan. = *las sábanas al cuerpo*. Magmai-biging malabis sa pagtúlog.

PEGOTEAR. n. fam. Pumanhik sa ibang báhay sa oras nang pagkáin nang hindî ináanyahan.

PEGUJAL. m. Pasarili; pamu-láing. || met. Muntîng pagaárit, ó ari-arian.

PEGUJALERO. m. der. nang *pegujal*, y

PEGUJARERO. m. der. nang *pegujal*. Ang magsasakang may maliit na saka; ó maggaganadó na may muntîng paghaháyop.

PEINADA. f. der. nang *peine*, y

PEINADO, DA. p. p. nang *peinar*. adj. der. nang *peine*. Ang lalaking malabis na butihin, na pá-rang babayi. || m. Magandang ayos at pagkásuklay nang buhok. || f. Pagsusuklay: v. gr. *Ako'y MAGSÚSUKLAY, voy à darme una PEINADA*.

PEINADOR, RA. m. y f. der. nang *peine*. Ang mánunuklay ó tagapanuklay nang buhok. || m. Damit, na binábalabal kung nagsúsuklay, ó nagáahit.

PEINADURA. f. der. nang *peine*. Pagsusuklay. || Mangá pinagsuklayáng buhok.

PEINAR. a. der. nang *peine*. Sumuklay; ó suklayin. || met. Husayin; ó linisin ang balahibo nang alinmang

PEL

háyop. || Sumàgì nang marahang; ó humásâ. Karaniwang gamitin nang mangà anloage, at sinásabi: *Ang dahong itò nang bintánâ ó pintô ay HUMÁHASA ò SUMÁSAGì doon sa isâ; esta hoja de ventana ò puerta PEINA con la otra*.

PEINE. m. Suklay || Súyod sa paghabe. || Ang butó nang bubong nang paá.

PEINERÍA. f. der. nang *peine*. Ang pinaggágawan, ó tindahan nang suklay.

PEINERO. m. der. nang *peine*. Ang gumágawâ; ó nagtitinda nang suklay.

PEINETA. f. der. nang *peine*. Peineta.

PEJE. m. Ang tawong matalino, masípag at madaling gumawâ nang anomán. || Isang isdâ.

PEJIGUERA. f. fam. Alinmang bágay na malakí ang págod kaysa pakinâbang.

PELADA. f. der. nang *pelo*. Ang kátad nang tupa, na inalisán nang balahibo, kung mapatay na ang háyop na itò.

PELADERO. m. der. ng *pelo*. Lugal na banlián at pinaghíhimulmulan nang mangá ibon ò báboy.

PELADO, DA. p. p. nang *pelar*. adj. met. Bundok, búkid ó párang na waláng anomang káhay at damó.

PELADURA. f. Ang pagánit; ó pagtálop nang anomán.

PELAFUSTÁN, NA. m. y f. Hampás lúpâ; pasampiadsampiad.

PELAGALLOS. m. fam. Hampás lúpâ; ò tawong hámak at waláng hánap búhay.

PELAMBRAR. a. Ibábal ang

PEL

kátad sa túbig at ápog, at nang malagas ó maánit ang balahibo. || Magkultí nang balat.

PELAMBRE. m. Ang kapisanan nang kátad na kinúkulti. || Ang lahat ng balahibo nang katawán: kaugaliang intindihing, ang balahibong nabúnot na ó kinalís, at lálô na ang mangá inalis nang mángungulti. || Ang pinaghálóng túbig at ápog na pangúlti sa balat. || Ang kapanután nang lugal na dapat magkaroón nang buhok.

PELAMBRERO. m. Mángu-ngulti.

PELANDUSCA. f. fam. Dalahirá, ó babaying malikot sa lalaki.

PELAR. a. der. ng *pelo*. Anitin; ó umánit. || Himulmulán ang ibon. || Alisán nang balat; talupan: sinásabi tunkol sa mangá almendras, píli at ibá pang ganganitó. || met. y fam. Sa laró ay *talunin* ang lahat nang salapí nang kalaban. || met. Talupan; hubarán nang pagaári ang kápowa sa paraang masamá. || r. Mapánot; makaibó.

PELARUECAS. f. fam. Ang babaying dukhá, na nabubuhay sa paghahabi, ó sa paggawá nang sinúlid, ó sa pagdurugtong nang habihín.

PELDANO. m. Baítang.

PELEA. f. Pagaáway; pagtatalo; pagbabaka. || met. Pagsasabong nang manok; ó pagbababag nang háyop. || met. Ang pagíingat; pagpipilit na ginágawá sa pagdaig sa mangá násá at pita nang katawán || met. Kahirapan; kapágalan; tiyagá sa paggawá; ó sa paghahangid magkamit nang anomán.

PELEAR. a. Babagin; awayin; bakahin. || Makipaghámok; makipag

PEL

lamas. || met. Paglabanan at pagpilitang supilin ang mangá pita at hilig nang loob; ò magkásalusalubong na magkátatalo ang mangá pita at hilig nang loob. || Pagtiyagaán; pagsikapan; pagpagalán at nang kamtán ang anomán; ó nang madaig at masúpil ang anomang kapinsalaán. = *á puñadas*. Magpánuntukan; babagin; pagsusuntukín. = *en defensa de*. Makipaghámok sa pagtatangol nang. = *por la patria*. Ipagtangol ang bayang tinubúan. || r. Magbababag; magaáway ang dalawá ó marami man. = *uno con otro*. Magbabag. = *por alguna cosa*. Pagawayan ang anomán.

PELECHAR. n. der. nang *pelo*. Sumipot; tumúbô ang unang buhok ò balahibo; ó mulig tubúan pagkapangúlag. || met. y fam. Magmulang umigi ang pamumúhay; ó magpamulang yumaman.

PELEONA. f. Babag; áway. || Bagkakagalit; pagtatalo.

PELIAGUDO, DA. adj. Ang háyop, na mahábâ at pino ang buhok para nang *conejo*, kambing na maliit, etc. || met. y fam. Ang bágay na lubhang mahírap gawin ò isipin. Ang tawong matalas.

PELIBLANDO, DA. adj. Malambot ang buhok.

PELICANO, NA. adj. Maputi ang buhok; úbanin.

PELÍCANO. m. Pagálâ.

PELICORTO, TA. adj. Maikli ang buhok; utod ang buhok.

PELÍCULA. f. Bálok; lámad.

PELIGRAR. n. Mapanganib; sumapanganib. || met. Mapangat; malagay sa panginib. = *á, en la subida* Mapanganib sa pagpanhik.

PEL

PELIGRO. m. Panginib.

PELIGROSO, SA. adj. der. ng *peligro*. May panginib. || met. Tawong mapagbásagulo at pangahás.

PELILARGO, GA. adj. Mahábá ang buhok.

PELILLOSO, SA. adj. Makili-tiin, ó maingat at masailan sa pakikipagtrato sa kápowa, na pinápan-sin sampong káliitlitang bagay.

PELINEGRO, GRA. adj. Mai-tim ang buhok.

PELIROJO, JA. adj. Mapulá ang buhok.

PELITIESO, SA. adj. Ang matigás at nangángalisag ang buhok.

PELMACERÍA. f. fam. Kaba-galan; kakuparan sa paggawá.

PELMAZO. r. Anomang bagay na mahigpit; ó lápat nang labis sa katatagán; masinsín. || Ang pagkáing hindi natúnaw sa sikmúra, at nátira doon. || met. Ang tawong makúpad at lubhang matamilmil; ó ang ná-nakayáyamot; ó madiwára.

PELO. m. Balahibo. Karaniwang intindihng ang lahatlahat nang balahibo, at sinásabi: *Balot nang BALAHIBO ang katawán, està cubierto de PELO el cuerpo*. || Buhok. || Bulo nang káhoy. || met. Balahibo nang sutlá, lana, etc. || Balahibo nang damit. || Ang sakit na bagá nang suso nang babaye, dáhil sa namúmuong gatas. = *arriba*. mod. adv. Salungat. = *de aire*. Sí moy na lubhâng mahíná nang hangin, na hindi maramdaman, at sinásabi: *Walá KAMUNTÍ MANG HANGIN, no corre ni un PELO de aire*.

PELÓN, NA. adj. aum. nang *pelo*. Walâng balahibo; panot; ó madálang na lubhá ang buhok. || met. Ang mai-

PEL

k'ing lubhá ang pagúsip, ó hirap na hirap, at walá kauntí mang pagku-nan nang ikabúbuhay.

PELONERÍA. f. fam. Kadukhaán; kasalatán.

PELOSO, SA. adj. der. nang *pelo*. Mabuhok; makapal ang buhok.

PELOTÓN. m. aum. nang *pelo-ta*. Pelotang malakí. || Buhok na nag-kákasuotsuot, guló, ó nabíbilot. || mil. Isang pulutong na sundalo. || Buntón nang tawo; kawan.

PELUDO, DÁ. adj. der. nang *pelo*. Makapal ang buhok.

PELLA. f. Ang binilog ó binilot na anomán, na binalumbón, at saká hinigpit nang pabilog. || Ang binubong metal, na hindi pa tinátrabaho. || Ang tabá nang katawán, na lumálabas sa balat ó sumásama sa pawis. || Salapíng násirá, ó utang.

PELLEJA. f. Balat; kátad, na nakahiwalay sa lámán. || fam. Babaying langó.

PELLEJERÍA. f. der. nang *pelleja*. Lugal na pinagkúkultihan at pinagtíndahan nang mangá kátad.

|| Ang *oficiong* magtindá ó magkulí nang kátad. || Buntón nang kátad.

PELLEJERO, RA. m. y f. der. nang *pellejo*. Magkakatad; ó nag-bíbili at nagkúkultí nang kátad.

PELLEJO. m. Kátad; ó balat ng háyop. || Ang balat nang tawo. || met. Ang bálok nang ibang bunga nang káhoy. || met. y fam. Langó; lasing.

PELLIZCAR. a. Kurutín; piralin. || Kumuha nang kauntí, ó nang kapiraso nang anomán. || r. met. Magkaroón nang násang malakí sa anomán.

PELLIZCO. m. Pagkurot; pagpi-

PEN

ral. || Kurot; píral. Ang pirasong munti nang anomán, na kinuha ò kinurot sa kaboðan.

PENA. f. Parusa. || Págaalaala; hapis; ò pighatíng malaki nang loob. || Hírap; sákit; dusa nang katawán, = *capital*. Bítay; ó parusang ináalisan nang búhay ang nagkásala. = *pecuniaria*. Ang parusang magmulta ng salapi.

PENACHO. m. Ang plumaheng inilálagay sa ulo nang kabayong panghila, kung malaking pistá. || met. Ang balahibong tila pálong nang mangá katala, kilákil, etc. || fam. Kapalálan; kayabangan.

PENADO. DA. p. p. nang *penar*. adj. Mahírap na gawâ. || Nahihirapan.

PENAL. adj. der. nang *penar*. Ang nauukol sa parusa, ó sa hírap.

PENALIDAD. f. der. nang *pena*. Kahirapan; kasakitan; kahapisan.

PENANTE. p. a. nang *penar*. adj. Ang naghihirap; ó nagdúrusa.

PENAR. a. der. nang *pena*. Parusahan; pasakitan; pahirapan. || n. Magkasákit; maghírap; ó magtiís ng anomang hírap ó kasakitan. || Maghingalóng maluut. = *de amores*. Magdálita sa pagibig. = *en la otra vida*. Maghírap sa kabilang búhay. = *por los hijos*. Magtiís nang hírap; magdálita dáhil sa mangá anak.

PENCA. f. Dáhong may tinik-tinik at matulis nang anomán, para nang diliwariw, etc. || Balabâ. || met. Ang suplinang kátad ò *baqueta* na ipinápalo nang verdugo sa may sala.

PENCAZO. m. aum. nang *penca*. Ang hampás nang *penca*.

PENDEJO. m. Balahibo sa pu-

PEN

són at sa síngit; bulbol. || fam. Ang tawong lubhang duag; ó inuukol nang kaniyang asawa.

PENDENCIA. f. Áway; babag; takapan.

PENDENCIAR. n. Magáway; magtakapan.

PENDENCIERO, RA. adj. der. nang *pendencia*. Palaaway; palausap.

PENDER. n. Mábitin. || Masakop ang isang bágay nang ibá. = *de un cabello*. Mábitin sa isang buhók. = *en la cruz*. Mábitin sa *cruz*.

PENDIENTE. p. a. nang *pende*. der. Nábibitin; dahilig; tarik. || f. Ang dalisdís nang isang lupain. || m. Hikaw.

PENDOLISTA. m. Ang matulin at mainam ang súlat. || Sinungaling; magdaráyâ.

PENDÓN. m. Ang bandilang muntí, na gamit nang mangá sundalo, at nang mákilala ang báwa't isá nang regimiento, at batallong napasasa digmá. || Ang bandilâ sa mangá sirabahan ó *cofradia*, na nakabit sa isang tagdang mataás, at may dalawang dulong tulis sa lalangan || Ang supling nang káho sa katawán. || fam. Iit na inilálapat sa lalaki, at lálô na sa babayi, na mataás, masamang lumakad at walang ayos.

PENDULO, LA. adj. Nábibitin; nakabitin; dalisdís na lupain. || m. Anomang bágay na nakabitin, at magalaw, para nang hikaw; palawit etc.

PENEQUE. m. fam. Langó; lasing.

PENETRAR. a. Tumagòs ang anomán sa kilábot nang isang bágay;

PEN

tumalamak. || met. Mákilala; matarok ang anomang bagay na mahirap intindihin ó gawin, ó ang kalooban nang kápowâ. || n. Manuot; manaliksik; tumalama, para nang panuot at pananaliksik nang lamig hangang butò; pananaliksik sa pú-ó nang dinirngig na taghoy. || met. Manaimtim; tumalab ang hupdi nang sakit; dalamhati, ó ibâ pang ganganito. || Paloob; sumuot sa loob nang isang lugal, may kahirapan ó kasi-kipán man. = *en el bosque*. Sumuot sa gubat. = *entre, por entre las filas*. Paloob, ó sumuot na pagitná sa fi a. = *hasta las entrañas*. Tumagós; sumuot hangang sa úbod. = *por lo más espeso*. Sumuot sa lálóng masinsin. || r. Maniwálâ; pahinúhod sa anomán.

PENÍNSULA. f. Lúpang likid nang tubig, at kákaunti ang nakakabit sa ibang lúpang malakí.

PENINSULAR. adj. der. nang *península* Ang tubò; ó náuukol sa península.

PENITENCIA. f. Ang *sacramento* nang pangungumpisal, na ikinalilinis sa sa. || Kabábalan, na ito'y ang pagsisising lubós sa nága-wang kamalián, at pagtiúkáng matibay na hindi na muling magkásala. || Pagpapasakit sa sariling katawán, at pagpipigil nang kalooban. || Parusa; dusa.

PENITENCIAR. a. Parusahan nang karampatan sa sala: karaniwang intindihing ang iniáatas nang pári.

PENITENCIARIO, RIA. adj. y s. m. der. nang *penitencia*. Ang páring may tunkol na magpakumpisal sa isang simbahan: ngayón ay ka-

PEN

rángulang *canónigo*.

PENITENTA. f. Ang babaying nagkukumpisal.

PENITENTE. adj. Ang náuukol sa parusa. || com. Ang nagpèpenitencia. || Ang nagkukumpisal. || fam. Kasama sa anomang gawáng katampalasanan. || Ang sa mangá prusisión nang mahul na áraw, ó mangi pag-rorogativa ay may suot na túnika, nang pagpèpenitencia.

PENOSO, SA. adj. der. nang *pena* Mahirap na bagay. || Ang may hirap; nagdaramdam nang sakit.

PENSADO (DE). mod. adv. Tinalagi; sadyâ.

PENSAMIENTO. m. Ísip; panimdim; hákâ. || Pagísip; ó pagbulaybú'ay. || met. Ang malabis na liksí, ó kadaglián. || Ang pangulong bagay nang isang kasulatan, at báwa't isá nang namúumukod na nakalamán doong pagísip. || Hinálâ; ligamgam nang loob.

PENSAR. a. irreg. como *acertar*. Isipin; akalâin. || Bulaybu'ayin; siyasating mahúsay ang anomán. || Kurûin; hukâin; nilayin. || Magbantâ; ó magakaláng gumawâ nang anomán. || Bigyán nang damó ó pálay na kakanian ang háyop, na paris nang kabayo. = *en, sobre alguna cosa*. Isipin; bulayin ang anomán. = *entre sí*. Bulaybulayin sa ganang sarili. = *para consigo*. Bulayin sa sarili.

PENSATIVO, VA. adj. Ang nag-iisip, at nakatangá sa anomán. || Panimdimin.

PENSIL adj m. Hálananang kalugodlugod.

PENSIÓN. f. Buís sa taontaon nang lúpâ, báhay, etc. || Isang báyad

PEN

ó sueldo na búanar, ó táonang ibinibigay nang hári sa isang tawo, dahil sa anomang ginawáng *servicio*. || met. Ang pagal na kakaubal nang pamamahilâ nang anomán.

PENSIONADO, DA. p. p. nang *pensionar*, y adj. Ang tawong may unatangap na *pensiòn*.

PENSIONAR. a. der. nang *pensiòn*. Pabuisan; ó lagyán nang buis.

PENSIONARIO. m. der. nang *pensiòn*. Ang namúmuisan; ò bumúbuis.

PENSIONISTA. com. der. nang *pensiòn*. Ang may katowirang maningil at tumangap nang anomang *pensiòn*. || Ang tumátahan sa *colegio*, ó sa isang báhay, na nagbábayad sa kaniyang pagaáral; ó kinákain.

PENTATEUCO. m. Ang bahagi ò lugal nang Biblia, na kinála. lagyan nang limang libró, na sinulat ni Moisés.

PENTECOSTÉS. m. Kapistahan nang mangá judió sa pagaalaala sa ley, na ibinigay nang Dios sa bundok nang Sinai. || Ang kapistahan ng pagpanáog nang Dios Espíritu Santo, nang makaakyat na sa langit ang ating P. Jesukristo.

PENÚLTIMO, MA. adj. Pangulawá búhat sa dulo.

PENURIA. f. Kasalatán nang mangá bagay na lálóng kailangan, ó nang alinmán sa kanilá.

PEÑA. f. Batong malakí at hindi pa linís.

PENASCO. m. der. nang *peña*. Batong malakingmalakí at mataas; ò bundok na bató.

PENASCOSO, SA. adj. der. ng *peñasco*. Bundok, ó lugal na mara-

PEO

ming malalaking batóng tumútubô.

PEÓN. m. Ang lumálakad; ó naglálakad. || Ang upahán nang araw; ó *peón*. || Sundalong lakad. || Alinmán sa labingdalawang pirasong anomán, na ginagamit sa laróng dama. = *caminero*. Ang nagpápalá nang daán.

PEONERÍA. f. der. nang *peón*. Ang lupaing nagágawâ nang isang tawo sa maghapon.

PEOR. adj. comp. irreg. nang *malo*. Lílóng masamá; masamá pa.

PEORÍA. f. der. nang *peor*. Pagbabawas; ó pagkukulang; ó pagkasiá nang anomang bagay; ó ang paglalak ng samâ, ó nang kasiráang námamasdan sa kaniyâ.

PEPINAR m. der. nang *pepino*. Lugal na maraming tanim na pepino.

PEPINICO, LLO, TO. m. dim. nang *pepino*. Malingit na pepino.

PEPINO. m. Pepino. — *Pepino de S. Gregorio*. Tabúgok; tabúbok.

PEPITA. f. Ang butó nang alinmang bunga nang kàhoy, ó halaman, na siyang nagágamit na binhi tuloy, para nang sa milón, peras, etc.

|| Sakit nang manok na tinátawag náting *tigak* ó *tula* || Ang pulbós nang gintông nákukuha sa mangá ilog at batis. || Ang piraso nang gintông pulós at hilaw pa. = *de S. Ignacio*, ó *pepita katbaloñgan*. Ang pepitang gamot.

PEPITOSO, SA. adj. der. nang *pepita*. Mabutó. || Ang manok na may sakit na tigak, ó tula.

PEPÓN. m. Pakuán na kinákain.

PEQUEÑEZ. f. der. nang *pequeño*. Kaliitán; kauntián. || Kasangulán.

PER

PEQUENO, ÑA. adj. Maliit; musti. || Bítâ. || Mabábâ; dukhâ. Kasalungat nang wikâng mataas na ta-wo; ó mayaman.

PERA. f. Bunga nang peras. || Balbâs sa bábbâ. || met. Ang pagaári; ó katunkulang malaki ang kita, at kakauní ang pagod.

PERADA. f. der. nang *pera*. Minatamis na kináyod na peras.

PERAL. m. der. nang *pera*. m. bot. Púnô nang peras.

PERALEDA, f. der. nang *pera*. Lugal na maraming tanim na peras.

PERCATAR. n. Isipin; bulay-bulayin; pagingatan.

PERCIBIR. a. Tumangap; sumahod nang anomán, na para nang salapi, sueldo, buis ó pakinabang sa taontaón. || Malasmasín; olinigin; batyagin ang anomán. || Matahò; makilala ang anomán.

PERCIBO. m. Pagkamanman; pagkalingig; pagkabatyag nang auomán. || Pagkatantó; pagkakilala nang anomán. || Pagtanggap; ó pagsahod nang anomán.

PERCUDIR. a. Sirain ang balat ó ang pinakamukhâ nang anomán; sirain ang kinang nang pangibabaw; ó dalapdapin ang anomán.

PERCUTIR. n. Umumpog; mábungô ang isang bagay sa isa.

PERDER. a. irreg. como *ascender*. Iwalâ. || Sayangin; sirain; itapon; ipatalo; aksayahin ang anomán. || Papaghirapin; itapon ang arí nang kápowâ. || Huag kamtán ang anomang pinakananasanasâ. || Sirain ng puri; ó nang pagaári ang kápowâ. || Mangulugi; mawalán; masiraan. || Matalunan. || Kung kasama nang ilang-

PER

nombre ay *magkulang*, v. gr. MAGKULANG sa *karampátang paggálang*, PERDER *el respeto debido*, etc. = *al, en el juego*. Matalo sa larô. = *de vista*. Mawalâ sa masid. || r. Mawalâ; masirâ; masayang; mapahamak. || r. Máligaw; mawaglit. || met. Magipit; masiki na huag makatagpô nang labasan. || Pálulong; pábigay nang lubòs sa masasamang pita nang katawán. || Mabagbag; malubog sa tubig. Gumiliw; umirog nang labis. || Magma-
liw; lumipas, = *de vista*. Maparam sa tingin. = *en el camino*. Máligaw sa daán.

PERDICIÓN. f. der. nang *perder*. Pagkasirâ; kasiraan; pagkawalâ; pagkáligaw. || Pagkápahamak; pagkápakasamâ. || Pagbig na malabis. || Pagkápárool sa infierno. || Ang dahilán, ó pinagbuhatan nang kasiraan.

PERDON. m. Ang patáwad; ó kapatawarán; pagpapatáwad. || fam. Ang patak nang langis, sahing ó anomang bagay, na umaanod at nagdrikít.

PERDONAR. a. Patawarin; ó magpatáwad.

PERDULARIO, RIA. adj. Ang lubhang pabayâ sa kaniyang mangi pagaári at sa sariling kutawán; alibughâ; aksayâ.

PERDURABLE. adj. Ligi na; ó walang hangán. || Ang umáabot ng mahábang panahón.

PERECEAR. a. Papagluatin; ó paglumatlumatin ang anomán sa kapabayaán, ó dáhil sa katamaran.

PERECER. n. irreg. como *agradecer*. Matapos; mawalâ || Mamatay. || Maghirap; madukhâ. || met. Mábad sa sala; ó mapakasamâ sa in-

PER

fierno. = *de hambre*. Mamatay sa gñtom. || r. Magnásang mahigpit. Karaniwang sabihin sa kalakhán nang pagibig, na *namamitay sa pagibig* ó *pagnanísà*. = *de risa*. Mamatay nang tawa. = *por alguna cosa*. Magpakamatay sa anomán; pakanasáin ang anomán.

PEREGRINACIÓN. f. der. ng *peregrinar*. Ang pangngibang bayan. || Ang paglalakbay sa isang simbahang pinangakûang dayuhin, para ng pagpasá Antipolo, etc. || Ang panahón nang búhay na itó, na pagkatapos ay sakâ pa lámang tayo máuuwi sa langit na siyang talagang bayan.

PEREGRINAR. n. Mangibang bayan. || Maglakbay sa isang simbahang pinangakûang dayuhing pag-simbahan, ó pagdasalán. || Mabúhay sa mundong itó, na nilálakaran natin nang pagpasalángit. = *á regiones extraias*. Maglakbay; maglibot sa lugar na di kilalá. = *por el mundo*. Maglibot sa mundo.

PEREGRINO, NA. adj. Ang nangngibang bayan. || Ang naglálakbay sa isang simbahang pinangakûan. || met. Kaibá; bihirang makita, || Dakilang kagandahan. || met. Ang nabubuhay sa mundong itó. = *de Antipolo*. Nandayuhang dumálaw sa Antipolo.

PERENNE. adj. Lágít; walang likat; parati.

PEREZA. f. Katimaran. || Tamalay. || Kapabayaán. || Kakuparan; bágal.

PEREZOSO, SA. adj. der. ng *pereza*. Tamad; batugan; anyáyá; pabayá. || Mabágal; makúpad.

PER

PERFECCIÓN. f. Kayariang lubós nang anomán. || Ang galing, ó kahusayang lubós ng anomán. || Gandá; *gracia* ó galing na tangí nang isang tawo, lálò nang babayi. || Ang mataás na grado nang kabánalan ó kabáitan.

PERFECCIONAR. a. Pakahusayin; ó pakalubuin ang pagkáyan nang isang bagay, na huag maglabí nang lálóng maliit na kapintasan.

PERFECTO, TA. adj. Ganap; lubós; sakdal. || met. Ang may mataás na kabánalan; ó lubhang banal at mabait. || Magandá; marikit na lubós. || Lubós nang galing, ó nang buti. Sanay. = *ante Dios*. Lubhang banal, ó lubhang malinis sa matá nang Dios.

PERFIDIA. Kaliluhan; kasukabán; kataksilán.

PERFIDO, DA. adj. Taksil; sukab; lilo.

PERFORAR. a. Butasin; ó lagyan nang butas.

PERFUMAR. a. der. nang *perfume*. Suubin; ú paásohan nang mabangó ang anomán; pabangohan. || met. Magpahalimúyak nang amoy na mabangó ó mabáho. = *con incienso*. Suubin nang *incienso*. || r. Magpabangó; gumámit nang pabangó.

PERFUME. m. Suob; ó panuob na mabangó. || Ang amoy na mabangó, ó nagbubuhay sa anomán. || Pabangó.

PERFUMERÍA. f. der. nang *perfume*. Lugar na pinaggágawan; ó Pinagtítindahan nang pabangó.

PERFUMISTA. com. der. nang *perfume*. Ang mangagawá ó nagtitinda nang pabangó.

PERICIA. f. Karunungan; kabi-

PER

hasnán sa alinmang arte.

PERIGALLO. m. Lambí, ò lambí nang manok, na karaniwang nangágaling sa malabis na katan-daán ò kayayatan. || fam Ang tawong mataàs at patpatin ang katawán.

PERILLÁN, NA. adj. fam Ma-talas at bihasa sa kaululán at pag-daráyâ. || Kúlang nang hiyâ at ka-máhalan.

PERITO, TA. adj. Bihasa; ma-rúnong; sanay sa anomang karunú ngan ó arte.

PERJUDICAR. a. Makasamá; makasirá. || Tampalasanin. || r, Masi-raán.

PERJUDICIAL. adj. Nakasása-má; nakasísirâ; ò makasásamâ.=â, *para la vista*. Nakasásamâ; ó ma-samâ sa matá.

PERJUCIO. m. Kasiraáng tiná tangap ó nangyáyari.

PERJURAR. n. Manumpâ nang kasinungalingan; ó nang hindi dá-pat. || Manumpâ nang madalás, na búhat sa masamâ ng pinagkauga-lian, ó dâhil kayâ sa pagpapatibay nang kasinungalingan. || r. Magkúlang sa pangákong pinanumpâan.

PERJURIO. m. Panunumpâ nang hindi totoó; ó ang pagtalikod; hindi pagganap sa pangákong pinanum-pâan.

PERJURO, RA. s. y adj. na-numpâ nang hindi totoó; ó hindi tu-múpad sa ipinanumpâ.

PERLÁTICO. CA. ay Ang may sakit na *perlesia*; at ang náuukol sa sakit na itó.

PERLERÍA. f. der. nang *perla*. Kapisanan; ó karamihan nang per-las.

PER

PERLESÍA. f. Sakit sa mangá líid, na siyang ikinamámatay nang alinmang bahagi nang katawán.

PERLINO, NA. adj. nang *perla*. Ang may kúláy *perlas*.

PERMANECER. n. irreg. como *agradecer*. Lumagí; manatili; ma-nagal.=*en su lugar*. Manatili sa kaniyang kinálalagyan.

PERMANENCIA. f. Paglágí; pa-pamamarati; ó hindi pagbabago.

PERMANENTE. p. a. ng *perma-necer*. adj. Lágí; ó hindi nagbabago.

PERMANSIÓN. f. der. nang *per-manecer*. Paglágí; pamamarati,

PERMISIÓN. f. der. nang *per-mitir*. Pagpapahintúlot; túlot.

PERMISIVO, VA. adj. Ipinahí hintúlot.

PERMISO. m. Pahintúlot; ó ka-pahintulutáng gumawâ, ó makapag-sabi nang ináakalâ.

PERMISTIÓN. f. Pagkakáhalo halô nang mangá bagay na lusaw, ó pinaghalông mangá lusaw na bá-bay. Salitáng gamit nang mangá *bo-ticario*.

PERMITIDERO, RA. adj. Mai-pahihintúlot; ó maaaring ipahintúlot.

PERMITIR. a. Ipahintúlot; ó pahintulutan. || Pabayaán; huag pigi-lin ang mangyáyari, na karampátang sawataín. Ipáyag. || Ipagkaloob. || r. Pakita; mangahás.

PERMUTA. f. y

PERMUTACIÓN. f. der. nang *permutar*. Pagpapalit; ó pagpapá-litan.

PERMUTAR. a. Pagpalitín; ó ipa-malit ang anomán.=*(una cosa) con, por otra*. Palitán (ang isang bagay) nang ibâ; ipagpalit.

PER

PERNETAS, (EN). mod. adv. Lilís, ò litaw ang binti; walang sinelas ó sapin.

PERNIABIERTO, TA. adj. Sakang.

PERNICIOSO, SA. adj. Nakasísirâ nang malakí; masamá. = *à las costumbres*. Nakasísirâ nang mabuting kaugalián. = *para los jóvenes*. Masamá para sa kabataán.

PERNIQUEBRAR. a. irreg. como *acertar*. Bálín; pilayin ang paá. || Umugin; ò durugin ang hitâ ó bintí. || r. Mabálí; madúrog ang hitâ. | Mapláy; mabálí ang paá. Itó ang lálóng kagamitán, ang *activo* bihíra.

PERNITUERTO, TA. adj. Pilipit ang paá.

PERNOCTAR. n. Matúlog sa isang lugal; ó doon daanan ang boong magdamag.

PERO. m. Isang *claseng manzanas*. || Kapintasan; kasiraán: v. gr. *Si Juan ay walang* KAPINTASAN ó KASIRAÁN, *Juan no tiene* PERO. || conj. advers. Dátapowâ; ngúní.

PEROL. m. Tansò; pòhiâ.

PERPENDICULAR. adj. geom. Gúhit ó planong patayò, at nakatuntong ng tuid sa kápowa gúhit ó plano, at sa magkabikábilâ niyá ay magkaisá ang laki nang páculukan; patindig.

PERPETRACIÓN. f. der. nang *perpetrar*. Ang paggawâ ng anomang dakílang kasalanan.

PERPETRAR. a. Makágawâ ng dakílang kasalanan; ó magkàsala ng malakí.

PERPÉTUO, TUA. adj. Lágí. || Maglúluat magpakailán man.

PERPLEJIDAD. f. Pagaalangán

PER

nang loob.

PERPLEJO, JA. adj. Alangán; ó alanganin ang loob.

PERRA. f. Asong babayi. || met. Paglalangó. || Muhi; bugnot na sù. sumandalí.

PERRERO. m. der. nang *perro*. Ang may tunkol na magpalabás nang aso sa loob nang simbahan. || Ang nagaalagâ nang mangâ asong ipinangangaso. || Ang maibiging magalílâ nang aso. || met. Ang mang'uulol sa kápowa.

PERRO, RRA. m. y f. Aso. || met. Táwag na hámak, pangpalibhásâ at pangláiit, lálô na sa mangâ moro at judíto. || Dayâ; pagulol sa kápowa, at karaniwang sabihing: *Mang'ulol*; ó *mang'dáya*; *dar* PERRO.

PERRUNO, NA. adj. der. nang *perro*. Náukol sa aso.

PERSECUCIÓN. f. der. nang *perseguir*. Pagúsig; pagdowahagi. || Ang kahirapan; ó pagal nang katawán ó kálulowa. || Ang lúhog, ó pakiúsap na lubhang maúlit at nakayayamot, na ang tungo ay nang úpang pahinúhod sa kahingian ang sínoman.

PERSEGUIR. a. irreg. como *pedir*. Sundán; habulin; buntután. || Sundansundán; ó usigin saan man paroón. || Duwahaginín; yamutín; si raán ang isá sa boong manyáyari at kayang gawín. || Lumuhoglúhog; ò makiúsap nang lágí.

PERSEVERANCIA. f. Katiyagaár; katamanán; pananatili. || Katibayan nang loob sa dí pagbabago sa kabáitan; ó sa mabuting bagay na pinamulán. || Paglu'uat na mahábang panahón nang anomán.

PER

PERSEVERAR. n. Manatili; mahalági; magtamán. || Mamarating mahábâng panahón. = *en su intento*. Manatili sa kaniyang akálâ.

PERSIGNARSE. r. Magkurús; magantandâ || Magtaká; mangilalás sa anomang rákikita ó nádiringig. Karaniwang sabihing gayón sapagka't kaugalián nang nagtátaka ang magkurós. || *fam.* Pamulán ang pagbibili nang anomang bágay.

PERSISTENCIA. f. Katiyagaán sa anomán.

PERSISTIR. n. Magtamán; magtiyagá; magmatigás. || Magluat ang anomán nang mahábâng panahón. = *en el error*. Manatiling magmatigás sa kamálán.

PERSONA. f. Tawo; || Ang lalaki ó babaying sinoman, lalò na kung hindi alam ang ngalan. || Anyô nang pangangatawán. || Táwong may mataás na kapangyarihan ó katunkulan.

PERSONAL. adj. der. nang *persona*. Ang náuukol sa isang tawo at sarili niyá.

PERSPICACIA. f. Katalasan nang matá. || met. Katalasan nang isip; ó nang pangintindí.

PERSPICAZ. adj. Matang matalas, na maláyô ang naábot. || met. Matalas na pagisip; ó tawong may matalinong isip.

PERSPICUIDAD. f. Kalinawan; panganganinag; kaliwanagan. || met. Kaliwanagang mangúsap; at kalinawang magsalitá at magsaysay nang anomán.

PERSPICUO, CUA. adj. Malinaw; maaninag; maliwánag. || met. Ang tawong maliwánag magsalitá at

PER

magsaysay nang anomán. || Ang sulitang malinaw at madaling intindihin.

PERSUADIR. a. Uralian; papaniwalain; papahinuhuring pilitin sa mahúsay na pagmamatówid, ó nakaá-anyayang pananalitá. = *á hacer alguna cosa*. Papahinuhuring pilit na gumawá nang anomán. = *con, por buenas razones*. Uralian nang mabuting mato-wid; papahinuhurin sa mabuting mato-wid. || r. Mauralian; mapilit na maniwálâ. = *á esperar*. Mapilitang maghintay.

PERSUASIÓN. f. der. nang *persuadir*. Paguráli; pagámô. || Kúro; paniniwálâ.

PERTENECER. n. irreg. como *agradecer*. Mátaboy; mátungkol; máukol sa isá ang anomán. || Mátapat; ó maging sarili nang isá ang anomán. || Máukol; mátunkol sa anomán, ó sa kanginoman ang isang bágay. = *(la herencia) al mayor*. Mátaboy (ang mana) sa matandâ. = *á tal familia*. Máukol sa gayong anak.

PERTENECIENTE. p. a. nang *pertenecer*. Náuukol; nátutunkol; úkol; ó tunkol. || adj. Bágay, ó nábabagay sa anomang tinutungo.

PERTINAZ. adj. Matigás ang ulo. || Sowail. = *de carácter*. Sowail; ó matigás ang ugáli. = *en el yerro*. Matigás ang ulo sa kamálán.

PERTINENTE. adj. Ang náuukol sa anomán. || Akamá; ó ayos. Kung hindi akamá; ang táwag ay *impertinente*.

PERTURBACIÓN. f. der. nang *perturbar*. Ligáli; kaguluhán.

PERTURBAR. a. Manguló; lumigáli. || Sabarín ang nagsásalitá. ||

PES

r. Maligálig.

PERVERSIDAD. f. Malabis na kasamân.

PERVERSIÓN. f. der. nang *pervertir*. Pagligálig; pagbibigay kagúluhan, ó kasiraán. || Pagsamâ; pagdool. || Kasamân nang paguugáli; kama-lián nang isip.

PERVERSO, SA. adj. Ang lubhang masamâ ang kaasalán, pamumúhay, at ang pagganap sa mangá katungkulan nang sariling kalágayan.

PERVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Siráin ang mabubuting kaulián, etc. || Pasamain. || r. Sumamâ ang ugáli. || Masirá ang mabubuting ugáli, etc.

PESA. f. Panimbang. || Timbang nang anomán. || Pabató nang reló; ó nang anomán.

PESADEZ. f. Kabigatán. || Katigasán nang ulo; kaulitang nakagágalit; kabigatán nang paguugáli. || Malabis na katabaán nang pangangatawán. || met. Pagal; págod.

PESADILLA. f. Bangúngot.

PESADO, DA. p. p. nang *pesar*. || adj. Mabigat; matindí. || Malálim; ó mahimbing na túlog. || Mabágal. || Nakamúmuhi, nakayáyamot. || Magalitín. || Matigás ang ulo; mabigat ang ugáli. = *de cuerpo*. Mabígat ang katawán; mabágal. = *en la conversación*. Nakayáyamot makipagúsap; mabigat makipagsálitaan.

PESADUMBRE. f. Bigat; kabigatán. || Kadalambahatián; súkal nang loob; dalmahátí; hapis.

PESAR. m. Dalamhátí; pighatí; lumbay. || Pagsisisi. || v. n. Mabigat; ó magtimbang... v. gr. *Gaano ang BIGAT ó TIMBANG nió?* *Cuánto PESA*

PES

estar || Magkahalagá; ó mádapat mahalín ang anomán. || Pagsisihan ang anomán. || met. Tumalamá; tumalab sa loob ang anomán. || a. Timbangín; ó tumimbang. || Pakabulayin ang katowiran nang anomán at nang mákilala; tayahin. = *al pecador*. Pagsisihan nang nagkásala. = *de sus culpas*. Pagsisihan ang kaniyang mangá sala.

PESAROSO, SA. adj. Nagdádandam; nagdádalamhatí; nagsísisi; násusukalan nang loob.

PESCA. f. Pangisingdá. || Opisíong mangísda. || Ang pinangísda.

PESCADERA. f. der. nang *pescado*. Ang babaying nagtitinda ng isda.

PESCADERÍA. f. der. nang *pescado*. Lugar na pinagtítindahan nang isda.

PESCADERO. m. der. nang *pescado*. Ang lalaking nagtitinda nang isda.

PESCADO. m. Isda.

PESCADOR, RA. adj. der. nang *pescado*. Mangisingdá; ó nagbibili ng isda. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

PESCAR. a. Mangísda. || Kumuha; pumúlot; umumit nang anomán. || Másubok; ó máhuli ang isá sa pananalitá ó sa gawâ, kung kailán hindi ináakalang mádarakip. || met. Kamtán; tamuhín ang hinahangad ò nínánasâ.

PESCOZADA. f. der. nang *pesquezo*, y.

PESCOZÓN. m. aum. nang *pesquezo*. Pagbátok; ó suntok sa liig ó sa bátok.

PESCOZUDO, DA. adj. der. ng *pesquezo*. Batukán; ò malakí ang bá.

PES

tok ó liig.

PESCUEZO. m. Liig. || met. Kapalañan; kahambugán; at niwíwiká: *Magkarón nang* KAPALALÚAN, *tener* PESCUEZO; *māglitaw nang* KAHAMBUGÁN, *sacar el* PESCUEZO.

PESEBRE. m. Labangán; sabsaban: ó kakanán nang háyop.

PESEBRERA. f. der. nang *pe-sebre*. Kapisanan; ó hánay nang maraming labangán.

PESETA. f. Sikápat labindalawá.

PESIMO, **MA**. adj. sup. nang *malo*. Kísamasamáan; lubhâng masamá.

PESO. m. Bigat; tindí; timbang. || Panimbang; pabigat; pataw. || Bigat; halagá nang anomán. || Ang ating salaping *piso*, na may walong saikápat. || met. Dalá; kalgá; alágá.

PESPUNTAR. a. Dumispunté; ó dispuntihín.

PESPUNTE. m. Dispunte.

PESQUERA. f. der. nang *pesca*. Pángisdáan; ó paláisdáan.

PESQUERÍA. f. der. nang *pesca*. Pangingisdá; ó pagiisdá. || Paláisdáan.

PESQUISA. f. Paguusísá; pag-síasat.

PESQUISAR. a. Usisáin; siasatin.

PESTAÑA. f. Pilikmatá. || Ang palikpik nang kayo sa loob, kun matahi na. Tinátawag din namang gayón ang pangparikit na palikpik sa labàs.

PESTAÑEAR. n. der. nang. *pestaña*. Kumisap; kumurap.

PESTAÑO. m. der. nang *pestaña*. Kurap; kisap ó kusap.

PESTE. f. Sálot; ó sakit na nakáhahawa at ipinagkakamatay nang

PET

marami. || Alinmang sakit, na hindi man nakáhahawa, dátapowá't siyang ipinagkakamatay nang madlá. || Alinmang bagay na masamá; ó makasá-samá nang malakí. || Masamâng amoy.

|| met. Ang pagkasirá nang mabubuting kaugalián, at pagkálulong sa kahalayhálay na mangá kasamán. || met. Ang malabis na kasaganáan nang anomán. || pl. Pagmumurá; paglalasú; at niwíwiká: *Magmura*, *mag-tuñgayaw*, *echar* PESTES.

PESTÍFERO, **RA**. adj. der. nang *peste*. Makasásalot; ó makapípiste; ó makasísirá nang malakí. || May amoy na lubhâng masamá.

PESTILLO. m. Káling na may muelle, na pansará nang pintò sa dapit loob. || Pansarang hasòhasò.

PETACA. f. Kalúpí; lalagyán ng *cigarrillo*, tabako, ó hitsó. Petaka.

PETAR. a. fam. Magbigay loob; magbigay towá.

PETATE. m. Banig. || fam. Sinunágaling; manunubá. || Tawong hámak. || Apellido.

PETICIÓN. f. der. nang *pedir*. Paghingí. || Kahingian; panalangin.

PETIMETRE. m. Ang malabis makapagáayos sa kaniyang katawán at kilos, at mapagsunod nang moda.

PETITORIA. f. der. nang *pedir*, fam. Náukol sa kahingian; ó ang kinálalamnan nang kahingian. || m. fam. Ang lubhâng maúlit at nakamumuhing paghingí ó paglúhog.

PETO. m. Balúti sa dibdib. || Tagdán nang kaláwit.

PÉTREO, **TREA**. adj. Mabató; balábatohin. || Ang parang batò.

PETRIFICAR. a. Gawín, ó patigasing parang batò ang anomán. ||

PET

r. Tumigás; ò maging tila bató ang tigás nang anomán.

PETROSO, SA. adj. Mabató.

PETULANCIA. f. Katampalasan; kapangáhasan; kawalan nang hiyâ.

PETULANTE. adj. Tampalasan; pangahas; walang hiyâ.

PEZ. f. Isdâ.

PEZON. m. Tangkay nang bunga nang káhoy. || Utong nang suso. || Ang dulo nang *eje* nang gulong, na nakalabás nang kauntí sa masa.

PEZONERA. f. Sabat nang dulo nang *eje*.

PEZUÑA. f. Kukó nang baka, kalabaw, tupa, etc., na nagkakahating tila dalirí.

PIADA. f. Siap. || A. g háwig ng pananalitá sa ibá, at sinásabi: *Si Juan ay KAHÁWIG MANALITÁ nang malaki ni N, Juan tiene muchas PIADAS de N.*

PIADOR, RA. m. y f. Ang sumisiap.

PIADOSO, SA. adj. der. nang *piedad*. Maáwain; mahábagin. || Bágay na banal.

PIAN PIAN; PIAN PIANO. mod. adv. Utayútay; dahandahan; inotinot.

PIAR. n. Sumiáp. || Tumáwag; sumigaw nang boong pagdaing, at pagmamakaámô sa paghingí nang anomán. = *por alguna cosa*. Ipagmakaámong hingín ang anomán.

PIARA. f. Kawan nang mangá báboy.

PICA. f. Tila sibat na mahábâ.

PICADA. f. Ang tukâ, ó súgat na gawâ nang tukâ.

PICADURA. f. der. nang *pica-da*. Pagtukâ. || Súgat na gawâ nang

PIC

tukâ; ó nang dúrô nang anomang matulis. || Ang kagat; sigid ó súgat na gawâ nang alinmang ibon, ó háyop na paris nang langam, ahas, putaktí at ibá pang ganganitó.

PICANTE. p. a. nang *picar*. Ang nanínigid. || m. Hanghang. || met. Salitang matulis.

PICAPEDRERO. m. Manlalabrâ nang bató; ó *cantero*.

PICAR. a. Tusukin; tuldukín. || Sigirín; tukain. || Tumukâ. || Tadtarin nang maliit ang anomán. || Manukâ ang manok ó ibon. || Dawihin; kibi-tín nang isdâ ang panhuli ó binuit. || Kumatí ang balat. || Mahanghangán nang pagkáin. || Kumáin nang patamitamilmil, na parang nanhihinukâ. || Patulinin ang takbò nang kabayo. || Turúan at sanayin ang kabayo. || met. Pagalitin ang kápowâ; ò ibuyó ang ibá nang salitâ ó mangá kilos na nakayáyamot. = *con un alfiler*. Tudlukín nang isang aspilé. = *con fuerza*. Duruin nang malakás. = *de todo*. Manghinukâ nang bálang na. = *en pedazos menudos*. Tadtarin; ò gayatin nang maliliit. || r. Masirá ang damit, at sinásabi: *NASIRÁ ang damit sa pulilá, se picó la tela de polilla*. || Mabulok; masirá ang anomang pagkáin. || met. Magálit; mapoot. || Maghambog; magmagaling; magpala-lô: v. gr. MAGHAMBOG, ò MAGMAGALING na mayaman, PICARSE de rico. || Madurô; mátibô. = *con alguno*. Magálit sa kanginoman. = *en el juego*. Magálit sa pakikipaglarô. = *por una chanza*. Ikagálit ang isang bíró.

PICARDÍA. f. Gawang hámak; katampalasanan. || Kalikután ng bátâ. Gawang mahálay.

PIC

PÍCARO, RA. adj. Hámak; magdaráyá; sanay sa panguulol sa kápowâ. || Waláng kahihiyàn at kamáhalan. || Matalas; pusakal; at bihasang magpalikuadlikuad. || Mapagpatawá; masayá.

PICO. m. Tukâ nang ibon. || Dùlong matulis nang anomang bágay, para nang tulis ó dulo nang *trespico*, sombalilo, etc. || Ang *pico* nang *cantero*, na panglabrá nang bató. || Ang bibig nang tawo, at sinàsabi: *Iñgatan mo ang iyong BIBIG, guarda el PICO*. || met. Ang kaluagán at kaayahang manalitá.

PICOTAZO. m. aum. *pico*. Sak-sak; ó pilatok nang tukâ sa anomang bágay na tinukâ ó pinagtutukâ.

PICOTEAR. a. der. nang *pico*. Pagtutukín; ó pagtutukain; tumukâ. n. met. Magtatabil, || r. Magtákan. || Magtúkán ang ibon.

PICUDO, DA. adj. der. nang *pico*. May tukâ. || Malakí ang tukâ. || Ngusuán; ó malakí ang ngúsó. || met. Matabil. || Mapagsalitá nang labis at walang kapararakan.

PICHÓN. m. Inakay nang kalapati.

PIDIENTERO. m. der. nang *pedir*. Nagpápalimos; pulubi.

PIDO. m. fam. Paghingí.

PIÉ. m. anat. Paà. || met. Haligi; ó pinanínibayan nang anomán. || Ang púnô nang isang káho; ó paanan niyá. || Láta; tining. || Sa larô ay: kulàtad, ó hulí. || Talampakan: panúkat, na sa báwa't isang *vara* ay tatló ang nánasok. || Daán; ó dahilang iginawâ nang anomán: v. gr. *magbigay DAÁN*, *dar PIÉ*, etc. || Dulo nang súlat. || Paanan,

PIE

PIEDAD. f. Kabànalang humíhi-kayat nang paggálang; paglilinkod at pagdadangal sa Dios, sa mangá magúlang, etc. || Gawang kabànanan. || Áwâ; habag.

PIEDRA. f. Bató. || met. Ang katigasán nang anomán. = *alumbre*. Tawas. = *amoladera*; ó *de amolar*. Bugaán. = *azufre*. Asupré. = *de lumbré*, ó *de chispa*; *pedra de escopeta*; ó *de fusil*, Pantingan; pinkian. = *imán*. Batobalaní. = *pòmes*. Pangbúgá; búgá.

PIEL. f. Balat. || Kàtad nang hàyop.

PIERNA. f. Bintí. || Sa mangá hàyop na ápat ang paá at sa ibon ay *hita*. || met. Alinmang bahagi ng isang kabuoán, para nang PINAPA ó PAPA nang *kímot*, *PIERNA de sàbana* etc.

PIEZA, f. Piraso; ó bahagi nang anomán. || Alinmang kasangkapan sa pamamáhay, para nang kutsara, palayok, etc. || Bulós nang kayo. || Ang silid, ó alinmang pangkat nang bahay. || Ang kanyón nang artillería. || Peón nang damahán. || Ang mapagpatawá; ó mapagulolulolan.

PIGMEO, MEA. adj. y m. y f. Tawong nápakabatá; ó nápakaliít.

PILAR. m. Sahurang batong parang batyâ sa mangá batis, na sadyang ginawang tálunan nang tubig. || Haliging bató. || Hangahang bató sa mangá daán.

PILÓN. m. aum. nang *pila*. Tálunan nang tubig, na talagang ginawâ sa mangá batis at nang maging labahan, inuman nang mangá háyop at magámit pa sa ibá. || Asúkal na buong binúbô sa pilón. || Pabató nang timbangang *romana*, na

PIL

tabas kampánâ.

PILLADA. f. fam. Kabastusán; kapangáhasan at kawalang pinagaraan; kapíliuhan.

PILLAJE. m. Pagnanákaw; pag-ágaw; panghabárang.

PILLAR. a. Manghárang; mangágaw nang anomán. || Hulihin; daki-pin.

PILLASTRE. m. Dakítang pillo.

PILLERÍA f. Katipunan nang mangá tawong pangahás, walang pinagaraan. || Katampalasan; kapíliuhan.

PILLO, LLA. adj. fam. Walang pinagaraan at tampalasan.

PIMIENTA. f. Pamintâ.

PIMPOLIECER. n. irrég. como *agradecer*. Magusbong; magmúra.

PIMPOLLO. m. Usbong; talbós. || Ang bulaklak na malápit nang mamukadkad. || fam. Ang binátang magandâ ang tikas.

PINCHAR. a. Tudlukín; pagdurín ang anomán. || Mádurô.

PINCHAZO. m. der. nang *pincho*. Tudlok; dúrô.

PINCHO. m. Panudlok; pandúrô.

PINDONGUEAR. n. fam. Maghampás lúpâ; lumakadlakad sa daán na walang tinútungô. || Tumakbotakbó sa daán.

PINGÜE. adj. Matabâ. || Marami; sagánâ.

PINTADO, DA. p. p. nang *pin-tar*. adj. met. Bátik; batikbatik; ó talagang sarisari ang kúlay.—*al más pintado*. loc. Sa lálóng marúnong; sa lálóng bihasa; sa lálóng matalino ang ísip.

PINTAR. a. Magpintâ; ó pintahan. || met. Saysayín nang malínaw

PIN

sa súlat ang anomán. na parang ipintâ. || n. Magpamulang mahinog ang bunga nang káhoy = (*á alguno*) *con sombrero*. Ipintâ (ang sínoman) nang nakasombalilo = *de azul*. Pintahán nang asul. || r. Magpúpul.

PINTORREAR. a. der. nang *pin-tar*. Magpintâ nang walang kaparakan ó walâ sa lugal, na dungisan lámang nang sarisaring kúlay ang pinpintahan.

PIO, PIA. adj. Banal; maawain; masintahin sa Dios; mahábagin. || m. Ang siap nang sísiw; ó nang alinmang ibon. || Násang mahigpit at malakingmalaki.

PIOJO. m. Kuto; hánip.

PIOJOSO, SA. adj. der. nang *piojo*. Kútuhi; ò makuto. || met. marámot; salat.

PIPA. f. Ang pinagháhakutan; ó lalagyang pinagtátágúan nang alak, na para nang bariles, etc. || Kuako; patúpat.

PIPAR. n. Magkuako; magpatúpat.

PIPIAR. n. Sumiap ang inakay nang ibon.

PIQUE. m. Dalamhátî; tampó; sámâan nang loob. || Paglilinkod at láging pagpapakita ng loob sa isang niligawan.—*á pique*. mod. adv. Mápang-anib; mábingit; mapangat.—*Echar á pique*. loc. Palubugin ang isang saksyán. || met. Sirain; lansagin ang anomán.

PIQUERA. f. Butas nang háhay pukyutan. || Butas nang bariles sa isâ nang dalawâ niyang mukhâ, na patuluan ó palabasan nang alak. || Metsero ó lalagyan nang mitsâ.

PIRATA. m. Tulisán sa dagat.

PIR

|| met. Ang tawong malupit at walang awâ sa mangâ kahirapan nang ibâ.

PIRATEAR. n. der. nang *pirata*. Manghârang; ó mangbíhag nang mangâ sasakyán sa dagat.

PIRATERÍA. f. Panghaharang sa dagat. || Pangbibihag nang sasakyán sa dagat. || met. Pagnanakaw; pag-síra nang ári nang ibâ.

PISA. f. Pagtápak. || Tadyak; síkad.

PISADA. f. Yápak; yabag; tápak.

|| Bakás nang tápak. || Sípâ; síkad; tadyak. — *Seguir las pisadas*. fr. met. Parisan ang ibâ; sunding lubós ang halimbawâ nang ibâ.

PISAR. a. Yumápak; tumuntong. || Yumúrak. || Paikpikín; pisunín ang anomán. || met. Yurakan; pawalang halagá ang anomán: v. gr. PAWALANG HALAGÁ, ó YURAKAN ang kamáhalan, PISAR las honras ó dignidades, etc. || n. Mátuntong; mápatong ang anomán sa ibâ. || r. Magkátakapan.

PISCINA. f. der. nang *pez*. Pábiayan nang isdâ, na karaniwang nakalagay sa mangâ hálamanan. || Ang lugal na pinagbáhaanan nang abó ng búlak, ó nang kayong ipinagpúpunas nang santo óleo; ó nang túbig na bendita, at nang ibâ pang ginagamit sa mangâ *sacramento*.

PISO. m. Pagtápak. || Tápak. || Sahig: sa kahulugang itò lálóng gamit.

PISONEAR. a. Pisunín; ó paikpikín ang lúpâ.

PISOTEAR. Pagyapakan; ó lapirutin nang yápak ang anomán.

PISTA. f. Ang bakás nang yápak nang háyop.

PISTADERO. m. Panghápit; pang-pigâ.

PIZ

PISTAR. a. Hapitin; katasín; pigáin ang anomán.

PITAR. n. Sumutsot; patunugin ang pito. || a. Magbáyad.

PITO. m. Panutsot; pito.

PITONA. f. Sawá.

PÍXIDE. f. Kabankabanang tatagúan nang anomán. || Ang *copón* na lalagyán nang santísimo.

PIZCA. f. fam. Karampot; kamuntî nang anomán.

PIZCAR. a. fam. Kumurot; piralin. || Kumuha nang kauntî nang anomán.

PIZCO. m. fam. Kur t; piral.

PIZPERETA. adj. Babaying maliksi at matalino.

PIZPERINA. f. Buhay na loob; maliksi. Sa babayi sinásalitâ.

PLACABILIDAD. f. Kadaliang masawatâ, ó humupâ nang anomán, na para nang ínit, silakbó nang galit, etc.

PLACATIVO, VA. adj. Mangyáyaring mapígil; ó makapípigil; makasawatâ.

PLACENTERO, RA. adj. Masayá; maligaya.

PLACER. impers. y def. na, sa mangâ sumúsunod na *tiempo* at *persona* lámang ginagamit: pres. ind. *place*: imperf. *placia*: perf. *plugo*: fut. *placerá*: subj. pres. *plazca*, *plega*, ó *plegue*: imperat. *pluguiera*, y *pluguiese*: fut. *pluguiera*: ginagamit din namang parang *reflexivo*. Malugud; matuwâ. Makalugod; magbigay lugod. || m. Galak; lugod; tuwâ; kasáyahan. || Kaloo-ban; pahintúlot.

PLACIBLE. adj. Nakalúlugod; nakatútuwâ. || Masayá.

PLÁCIDO, DA. adj. Tahsmik. ||

PLA

Nakahulugod.

PLAGA. f. Kahirapan; ó kasalatang malakí na para nang pagkakagutum, bálang, sálot at ibá pang ganganitó. || Ang kasiráang malakí; ó sakit na mabigat na dumatal sa kanginoman. || met. Alinmang kasaliwâang pálad, kahirapan ó dalamhátì. || met. Ang kasaganâan nang anomang bágay na nakasasamá.

PLANCHADORA. f. Babaying mamimirinsá.

PLANCHAR. a. Pirinsahín; ó mamirinsá.

PLANTA. f. Talampakan nang paá. || bot. Alinmang pananim ó halamang dí nagbábaging, ó hindi gumágapang, para nang pálay, mabulo, sili, talong, etc. || Pagtatanim. || Pananim; tanim: at sinásabi, *ipagká inam nang PANANIM na talong na ná-roon sa gayong lugal! ¡qué buena PLANTA de perengenas hay en tal parte!*

PLANTACIÓN. f. der. nang plantar. Pagtatanim.

PLANTADOR, RA. m. y f. Ang Mananánim; ó nagtátanim. || m. Ang kasangkapan sa pagtatanim, na itó'y isang pirasong bakal ó patpat na matulis.

PLANTANAL. m. Sagingan.

PLANTANO. m. Ságing.

PLANTAR. a. Magtani:n. || met. Magtírik; magtayô: v. gr. MAGTÍRIK, ò MAGTAYÔ nang isang kurús, *PLANTAR una cruz, etc.* || met. Isalugal ang isang bágay; ò ilagay ang isang bágay sa talagang karampatang lugal. || met. Ilagay ang sínoman sa isang lugal: v. gr. *INILAGAY siyá sa bilangúan, le PLANTÓ en la cárcel, etc.* || Dumating agad; ó sumápit agad

PLA

sa isang lugal: v. gr. *Dalawang oras lámang ay DUMATING ò SUMÁPIT nang Malulos, en dos horas SE PLANTÓ en Malolos.* || Humintô ang háyop, na paghirapang mapaalis ó mapalákad sa lugal na hinintuán.

PLANTARIO. m. der. nang planta. Punlaan.

PLANTEI. m. der. nang planta. Punlaan.

PLANTÍO, TÍA. adj. der. nang planta. Lúpang may tanim; ó matátamnan. || m. Pagtatanim. || Lugal na pinagtátamnang kasalukuyan; ó ang kapisanan nang mangá pananim.

PLAÑIDERA. f. Ang babaying inuupahang sumama at umiyak sa libing. || Pagiyak; paghagulgol.

PLAÑIDO. m. Panaghoy; panambitan at iyak.

PLAÑIR. n. irreg como. *bruñir*. Umiyak na manambitan at humagulhol.

PLASMAR. a. Kumapal; ó gumawâ nang kasangkapang lúpâ na para nang saro, palayok, etc.

PLASTECER. a. irreg. como *agradecer*. Siksikán nang galagala; pastaán ang mangá puang nang tablang pípintahan.

PLATA. f. Pilak. || met. Salapí. — *Como una plata*. mod. adv. Malinis at marikit. Lubhâng mahalagá; lubhâng pinagháhabol, etc.

PLATANAL. m. y der. nang plátano, y

PLATANAR. m. der. nang plátano. Sagingan.

PLÁTANO. m. Ságing.

PLATEADO, DA. p. p. nang platear, v. adj. Kúlay pilak; pinilak.

PLATEAR. a. Pilakin; ó balutin

PLE

nang pilak ang anomán.

PLÁTICA. f. Sálitáan. || Pangáral; ò pangangáral.

PLATICAR. a. y n. Makipag-sálitáan; mangáral.

PLATO. m. Pingán; dinúlang. || Ang úlam, ó pagkáing iniháhayin sa pingán. || Ang kaugaliang pagkáin.

PLAYA. f. Pasigan; ó dalampásig; baybay nang dàgat.

PLAZA. f. Lugal na malakí, na pinagtittindahan sa bayan: tiangi; ó parián. || Harapán nang isang bàhay; na malowang at may tanim na ká-hoy. || Plaza. || Katunkulan; *oficio*. || Ang pagkásulat sa librong tandáan nang kùsang pumápasok na sundalo.

PLAZO. m. Táning na áraw; ti-pàn; palúgit.

PLEAMAR. f. náut. Kapisanán, ò lakí nang túbig sa dàgat.

PLEGADURA. f. Ang pagpipi-leges; pagkukútón; paglulupí; ó pag-lulòn nang anomán. || Paguulak; pag-kidkid. || Pileges; lupí; ó kidkid nang anomán. || Súri.

PLEGAR. a. irreg. como. *acertar*. Pilegesan; kutunán. || Tik'lupán; lupián. || Magsúri. || Lulunín. || Kidkirín; ulakín ang sutlá ó sinúlid. || r. Pahinúhod. || Kumobot; mangundot. || Malulón.

PLEITEADOR, RA. m. y f. der. nang *pleito*. Palausap; ó tákaw úsap.

PLEITEAR. a. der. nang *pleito*. Makipagusap; makipagtalo. = *con, contra alguno*. Makipagusap sa, laban sa kanginoman.

PLEÍTO. m. Úsap. || Paguusap; pagtatalo. || Babag; áway. || Pagbabaka.

PLENARIO, RIA. adj. der. nang *pleno*, Buò; lubós.

PLU

PLENILUNIO. m. Palabá; ò ka-bilugán nang buán.

PLENITUD. f. der. nang *pleno*. Ang kabooán, ò kapupunán nang anomán. || Kasiganáan. || Kasinkarán.

PLENO, NA. adj. Punó; buò. || Sinkad.

PLIEGUE. m. Pileges; súri.

PLOMO. m. min. Tingá. || met. Bala. || met. Pabató. || met. y fam. Ang tawong mabigat ang ugáli at naka-yáyamot.

PLUMA. f. Pakpak; bagwis; ba-lahibo. Báwa't isá nang alinmán sa mangá bàgay na itó, na, nakabábalot sa katawán nang mangá ibon, manok, etc. ang táwag ay *pluma*. || Ang panúlat, na pakpak nang gansá; ó ang patalim na panúlat, na ang táwag ay *pluma de acero*. || met. Ang liksi at ínam sumúlat. || met. y fam. Kayamanan; pagaári, at sinásabi: *Si Fulano'y may PAGAÁRI, ó may PAKPAK, Fulano tiene PLUMA*. || fam. Ang utot. = *en sangre*. Pakpak na kúlugu-hin; ó may kulugó. — *buena pluma*, met. Ang mahúsay sumúlat. — *Echar buena pluma*, fr. met. Makaahon sa hírap ó sa kadukhaán, at yumaman. — *Llevar la pluma a alguno*, fr. fam. Tagasúlat nang sínoman.

PLUMISTA. m. der. nang *pluma*. Ang may ofisiong sumúlat. || Ang manggagawá nang plumaje.

PLUVIÓMETRO. m. Panúkat ng dami nang túbig na iniúulan.

POBLACIÓN. f. der. nang *poblar*. Kabilangan nang tawo sa isang kaharián, provincia, bayan. || Ang ciudad, provincia, bayan ó lugal na may nanánahan. || Kabayanan; ma-bàhay.

POB

POBLADO. p. p. nang *poblar*.
 || m. Ciudad; bayan; ó nasyon. || adj.
 Mabáhay.

POBLAR. a. irreg. como *acordar*.
 Lagyán nang tawo ang isang lugal
 na waláng nanánahan; dalhán nang
 tawo ang lugal na kákaunti ang na-
 mamayan, para nang Joló, Balábak,
 etc. || Punín; pagsikipín. v. gr. PINUNÔ
nang tanim na kahoy ang kaniyang
búkid, POBLÔ *de árboles su sementera*;
 PINUNÔ Ó PINAPAGSIKIP *sa himutok*,
 POBLÔ *de clamores*. || r. Mapunô ng
 tawo; dumami ang tawo sa isang lu-
 gal. || Yumábong; magdahon nang sa-
 gánâ ang kahoy ó halaman.

POBRE. adj. Mahirap ang búhay,
 dukhá; salantâ. || Salat; kùlang: v. gr.
Ang wikâng itô ay SALAT Ó KÚLANG
sa salitâ, esta lengua es POBRE de voces.
 || Abâ; mabâbâ ang halagá. || Kùlang
 palad. || Tahínik; mabâbâng loob at
 mabuting ugáli. — ¡ *Pobre de mí!* interj.
 ¡ Sa abâ ko!

POBRETÓN, NA. adj. aum. ng
pobre. Lubhâng mahirap; dukhang-
 dúkhâ. Ginágamit na parang *sustan-*
tivo.

POBREZA. f. Karukhaán; kahi-
 ran nang búhay. || Kasalatán nang
 anomán. || met. Kabináan nang loob;
 kadunguan.

POCERO. m. der. nang *pozo*.
 Mangagawâ nang balón. || Manglili-
 nis nang balón; ò nang buntunan
 nang súkal.

POCILGA. f. Kulungán nang bá-
 boy. || met. Alinmang lugal na ma-
 rumí at mabâhò.

POCO, CA. adj. Kauntî; kapatak;
 lilan. || adv. m. Kauntî; muntî; mun-
 sing. || adv. t. Sumandali; saglit; sa

POD

maikling panahón—*Poco á poco*, mod.
 adv. Marahan; hinayhinay: untfuntî.
 — ¡ *Poco á poco!* interj. Dahandahani;
 — *Poco menos*. adv. m. Halos.—*A*
poco. mod. adv. Sa sandali; sa su-
 mandaling panahón.—*en poco; por*
poco. mod. adv. Kauntî na; ka-
 muntî na.

PODA. f. Pagpútol nang mangá
 sangá nang kahoy na lumálabis ng
 lagô. || Panahong ipinagpúputol nang
 sangá nang kahoy.

PODAR. a. Putlân nang sangang
 lumálabis ang mangá kahoy at pa-
 nanim, at nang lumagô at mamunga.

PODER. a. irreg. ger. *pudiendo*:
 p. p. *podido*: indic. pres. yo *puedo*;
puedes; puede; podemos; podeis; pue-
den: perf. *pude; pudiste; pudo; pudi-*
mos; pudisteis; pudieron: fut. *podré;*
podrás; podrá; podremos; podrán;
podrán: imperat. *puede tú; pueda él;*
podamos nosotros; poded vosotros;
puedan ellos: subj. pres. *pueda; pue-*
das; pueda; podamos; podais; pue-
dan: imperf. *pudiera, podría, y pudie-*
se; etc.: fut. *pudiere*; etc. Mangyari;
 makaya. || Magkaroón nang lakás na
 gumawâ, magtiis, ó lumaban. || impers.
Puede ser. Maráhil; ó hindi maláyô.

|| m. Ang kapangyarihang magutos; ó
 gumawâ nang anomán. || Ang katipu-
 nang sundalo sa dalatan at sa tubig
 nang isang kaharián. || Ang kasula-
 tang yári sa harap nang isang *es-*
cribano, na kinálalagyan nang ka-
 pahintulután nang isâ, ó nang ka-
 pangyarihan niyang ibinibigay sa ibâ,
 at nang sa lugal niyá at sa kaniyang
 pangalan, ay makagawâ nang ano-
 mán. Ginágamit namang plural sa
 kahulugang itó.

POD

PODERDANTE. com. Ang nagbibigay nang kapangyarihan sa ibá na makapamahálâ nang ári niyá, at makapanagot sa harap nang sí-noman sa ngalan niyá.

PODERHABIENTE. m. Ang kinatawang binigyán nang kapangyarihang makapamahálâ nang ári nang ibá, at makaharap sa ngalan nitó sa ainmang húkuman.

PODEROSO, SA. adj. der. ng *po-der*. Makapangyári, ó makapangyarihan. || Mayaman; maginhawa ang búhay. || Dakílâ; marangál. || Mabisá; para nang *kagámutang* MABISÁ, *remedio* PODEROSO. = á, *para triunfar*. Makapangyarihan, ó may lakás na magtagumpay.

PODRECER. a. irreg. como *agradecer*. Bulukín. || n, y r. Mabulok.

PODREDUMBRE. f. Ang pagkabulok. || Nakabúbulok || met. Dá-lamháti; o hapis nang loob na kindi masaysay. || Kabulukán; nánâ.

PODRIR, ó PUDRIR. a. irreg. ger. pudriendo: p. p. podrido: indic. pres. pudro; pudres; pudre; pudrimos, ó podrimos; pudris, ó podris; pudren: imperf. pudria, ó podria; pudrias, ó podrias; etc.: perf. pudrí; ó podrí; pudriste, ó podriste; pudrió; pudrimos, ó podrimos; pudristeis, ó podristeis; pudrieron; fut. pudriré, ó podriré; etc.: imperat. pudre tú; pudra él; pudramos nosotros; podrid ó pudrid vosotros; pudran ellos: suj. pres. pudra; pudras; etc.: imperf. pudriera; pudriría ó podriría; y pudriese: fut. pudriere; etc. Bulukín; buugin; lapukín; gatúln. || Yamutín; hapising lubhá; bigyán nang malaking samâ nang loob ang síno-

POE

man. || r. Mabuog; magató; malapok; mabulok. || n. Mamatay; nálibing; nabulok.

POEMA. m. Ang verso; ó tulá.

POESIA. f. Ang arteng nagtuturô nang pagtulá. || Ang tulá; ó *verso*. || pl. Ang mangá sinulat na tulá ó *verso* nang mangá poeta ó magpopoplosá.

POETA. f. Manunulá; magbeberso; ó magpopoplosá.

POETASTRO. m. der. nang *poeta*. fam. Ang masanang tumulá.

POÉTICO, CA. adj. Náukol sa tulá, ó sa *poesia*.

POETISA. f. Ang babaying ber-sista.

POETIZAR. n. Tulaín; bersohin. || Padilagín ang isang sulat na hindi *verso*, na pamutihan nang tngig at gandá na háwig nang *verso*.

POLEA. f. Kalô.

PÓLICE. m. Hinlalakí.

POLIGAMIA. f. Ang kalágyan nang isang lalaki na kasal sa maraming babayi nang sabaysabay; ó nang isang babáying gayon din sa maraming lalaki.

POLÍGLOTO, TA. adj. Ang li-brong násusulat sa maraming wiká.

|| m. Ang tawong bihasá nang sarisaring wiká. || f. Ang sagrada Biblia, na nilimbag sa sarisaring wiká.

POLILLA. f. Tángâ; ó poliliá. || met. Ang nakatubos; ó nakasisirá na hindi pansín, ó di náhahalatâ.

POLÍN. m. Paralís.

POLISÍLABO, BA. adj. Ang salitâ na maraming sílaba.

POLITÉCNICO, CA. adj. Ang nakasáktaw nang maraming karunungan, ó arte.

POL

POLÍTICA. f. Ang arte, ó karunungan nagtuturô nang mabuting pamamahala, paglalatag nang manggaleyes at manggá kautusan, sa ikatatahimik at ihuhusay nang namamayan || Ang mabuting paguugali at karunungan makipagkápawâ tawo.

POLÍTICO, CA. adj. Ang natutunkol sa *política*. || Mabuti ang ugali at marunong makipagkápawâ tawo.

|| Ang tawong marunong at sanay sa pamamahala at paghúsay nang isang kaharián; ó marunong nang *política*.

POLTRÓN, NA. adj. Alisagâ; tamad; áyaw gagawâ.

POLTRONEAR. n. fam. Magpagiyongayon.

POLTRONERÍA. f. Katamaran; kaalisagaan.

POLTRONIZARSE. r. Magalisagâ; magpagiyongayon; lumayô sa paggawâ.

POLVAREDA. f. der. nang *polvo*. Ang asó nang alikabok, na gawâ nang hihip nang hingin.

POLVIFICAR. a. der. nang *polvo*. fam. Pulou-in.

POLVO. m. A ikabok; alabok. || Gflik; gabok, etc.

POLVOREAMIENTO. m. der. nang *polvo*. Paglalagay nang gabok sa anomán; pagkakalikabok.

POLVOREAR. a. der. nang *polvo*. Gabukán; ó budburán ó sabugan nang alabok ang anguán. || r. Magabukan.

POLVORIENTO, TA. adj. der. nang *polvo*. Balot, ó punô nang alikabok.

POLVORIZAR. a. der. ng *polvo*. Pulbusín; gabokín.

POLVOROSO, SA. adj. Maali-

PON

kabok; ò punô nang alikabok.

POLLA. f. Dumalagang manok.

POLLASTRO, TRA. m. y f. der. nang *pollo*. Sisiw na malakilakí na. || fam. Tawong lubhâng matalas.

POLLERÍA. f. der. nang *pollo*. Tindahan nang manok. || Tankal. || Karamihang tandang at dumalagang manok.

POLLO. m. Sisiw; inakay nang alinmang ibon, lá'ô na ang sa manok. || Ang inakay nang pukyutan. || m. t. y fam. Ang tawong matalas, maliksí at matalino.

PÓMEZ. f. Búgâ: ito'y batóng magaan at parang buâ.

PONDERACIÓN. f. der. nang *ponderar*. Ang pagingát at pagtimbang nang sinasabi at ginagawâ. || Pagpapalakí nang anomán sa salita. || Pagtimbang nang anomán.

PONDERAL. adj. Ang náuukol sa timbang ó sa bigat.

PONDERAR. a. Tumbang; timbangin. || Warila; bulaybulayin, at isiping pakagalingin ang anomán. || Palakhín sa sabi; ó pakapurihin ang anomán. || r. Purihin ang saili. = *de delicado (un manjar)*. Pakapurihing masarap (ang isang pagkain.)

PONDERATIVO, VA. adj. Ang mapagpakí; ò may ugaling magpalakí nang anomán. || Mapamalita nang labis.

PONDEROSIDAD. f. Kabigatán; kalakhán.

PONEDERA. f. der. nang *poner*. Ang manok, ó ibong nangingitog na. || m. Púgad na pangitlogan.

PONER. a. irreg. ger. *poniendo*: p. p. irreg. *puesto* (ang gamit): indic. pres. yo *pongo*: perf. *puse*; *pusiste*;

PON

puso; pusimos; pusisteis; pusieron: fut. *pondré; pondrás; pondrá;* etc.: imperat. *pon tú; ponga él; pongamos* nosotros; *poned* vosotros; *pongan* ellos: subj. *ponga; pongas;* etc.: imperf. *pusiera; pondría; y pusiese;* etc.: fut. *pusiere;* etc. Ilagay; maglagay. || Ihandâ; igayak: v. gr. *IHANDÂ ang pagkain, PONER la mesa ó la comida.* || Isá ang. || Itatag; ilagay; para nang: *Búhat sa Bulakán hangang Maynilâ* INILÁLAGAY Ó ITINÁTATAG *ay ápat na leguas, de Bulakán a Manila* PONEN *cuatro leguas.* || Ipalagay, gaya nang *IPALAGAY nating ito'y gayón ang nang-yari,* SUPONGAMOS *que esto sucedió así.* || Tumayâ; pumustâ, at sinásabi: *TUMÁTAYA AKÓ, Ó AKO'Y PUMÚPUSTA nang isang daang piso,* PONGO *cien pesos.* || Ipaubáyâ; ó pabayaán ang anomán sa pasiyâ ó kalooban nang ibá: v. gr. *IPINAÚUBAYA KO pó sa inyò, lo PONGO en V.* || Isulat sa papel ang idinidikla nang ibá. || Mangitlog ang ibon ó manok. || Gamitin: at niwiwikâ, *GAMÍ TIN ang boong lakás,* PONER *toda la fuerza, etc.* || Ibíngit, para nang: *Siyâ ay IBINÍNGIT ko sa isang pañgámb,* le *PUSE a un peligro.* || Magdagdag. || Murahin; alipustain; tampalasanin ang kápowâ. || Idaiti; v. gr. *IDAITI (ang mañgá hitâ) sa kabayo,* PONER *(las piernas) al caballo.* =(á uno) á *oficio.* Ipások; ilagay (ang isá) sa *oficio,* ó hánapbúhay. =*al sol.* Ibilad sa áraw. =*de costado.* Itagítid. =*(mal a una persona) con otra.* Sirâan (ang isang tawo) sa ibá. =*de paticas (á uno) en la calle.* Ipagtabuyan ang kápuwâ =*(alguna cosa) en tal paraje.* Ilagay (ang isang bágay) sa

PON

gayong lugal. =*en ejecución (alguna cosa).* Gawin ang anomán =*por mediador.* Ilagay na tagapamagitan, || r. Lumagay. || Gumawâ, ó magtrabaho nang palamán sa loob at taglay ang boong katiyagaán. || Salungatín ang ibá; ó makipagkagalit. || Lumubog; lumúnod ang áraw ó ang alinmang astro sa kalunuran. || Dumating agad sa paróroonan. =*a escribir.* Umupong sumulat. =*(bien) con Dios.* Magbalik loob sa Dios. =*de rodillas.* Lumuhod. =*de uñas* Magmatigás na tumangí. =*en camino.* Lumákad; ó tumúlak na maglakad. =*en cucullas.* Tumingkayad.

PONIENTE. p. a. nang *poner.* || m. Kalunuran.

PONTAJE. m. y

PONTAZGO. m. Upa sa pagtawid nang tulay.

PONTEAR. a. Gumawâ; ó magtayo nang tulay.

PONTIFICADO. m. der. nang *pontífice.* Ang karángalan at karapatan nang pagkáPapa. || Ang panahong nilakaran nang isang Papa sa paghawak nang katungkulang itó; ó ang panahong ipinagluat nang isang Obispo ó Arzobispo sa pamamahálâ nang kaniyang nasásakop.

PONTIFICAL. adj. der. nang *pontífice.* Ang náuukol sa Santo Papa, ó sa alinmang Obispo at Arzobispo. || m. Ang kapisanan nang lahat ng isinúsuot at ginagamit nang Obispo ó Arzobispo sa paggawâ nang mangá *oficio divino.* || Ang librong kinásusulatan nang mangá *ceremonias* na ginagawâ ng Papa ó nang Obispo.

PONTÍFICE. m. Ang Obispo ó Arzobispo nang isang lupâ. — *Ponti-*

POP

fice; Sumo Pontífice; Pontífice Romano. Ang Papa.

PONZONA. f. Kamandag; lason. || met. Aral na nakasisirâ sa mabuting kaugalián.

PONZOÑOSO, SA. adj. der. ng *ponzoña*. Makamandag; malason. || met. Ang nakasisirâ sa kálulowa, ó sa mabubuting kaugalián.

POPA. f. náut. Ang hull nang sasakyán.

POPULACHO. m. Ang mangá tawong pinakalátak nang bayan.

POPULAR. adj. Ang náuukol sa bayan. || Ang sa bayan; ó sa namá-mayan. || Ang tawong ginígiliw at minámahal nang bayan, dáhil sa kaniyang mabúting pagpapasunod.

POPULARIZAR. a. Purihin; itanyag ang sínoman ò ang anomán sa bayan. || Mápuri; mátanyag sa bayan.

POPULOSO, SA. adj. *Ciudad*; bayan ó lugal na lubhâng makapal ang tawo.

POQUITO, TA. adj. Mahínâ ang loob, ó ang katawán. adv. de m. y t. Kamuntî; kauntî. = *á poco, á ò poquito*. mod. adv. Dahandahan; inot-inot. — *A poquitos*. mod. adv. Untî-untî; untikuntik; pirápiraso. — *De poquito*. mod. adv. Duag; ó walang malaking nálalaman sa ginágawá.

POR. prep. Nang; sa; kapalit nang; para; hindî; dahil sa.

PORCIÓN. f. Ang halagá, ó baháging kinuha sa kalakhán. || met. Ang dami nang úlam na ibinibigay arawaraw sa isâ sa kaniyang pagkáin. Lâlô na sa katipunan ó *comunidad*.

PORDIOSEAR. n. Magpalimós,

POR

Sinásabing *pordiosear*, dáhil sa ang paghingí ay alangálang sa Dios.

PORDIOSERO, RA. adj. Pu'ubi; nagpápalimos. || met. Hamak; abâ.

PORFÍA. f. Pagtatalo; pagtútol; pagpipilit.

PORFIADO, DA. p. p. nang *porfiar*. y adj. Suail; masúwayin; matútol; dí mapasúkang hátol.

PORFIAR. n. Makipagtalo; magulit. = *con, contra alguno*. Makipagtalo sa, laban sa isâ. = *en la disputa* Magulit sa pakikipagtalo. = *hasta morir*. Tumútol hangang sa mamatay. = *sobre tal punto* Makipagtalo úkol sa gayong bágay.

PORO. m. Kilábot; ò mangá butas na mumuntî nang balat, na siyang dináraanan nang pawis.

PORQUÉ. conj. caus. Sapagká; dáhil sa; palibhása'y. || inter. r. ¿Bakin? ¿bakít? || m. fam. Ang dahi-lán; katowiran ó bàgay ng anomán. || Bahagi nang anomán.

PORQUERA. f. der. nang *puerco*. Ang dimón na hihigán at tánanan nang báboy damò sa bundok.

PORQUERÍA. f. der. nang *puerco*. Libag; dumí ó yagit. || Kababuyan; kasaláulan. || Kabastusan; kawalán nang gálang at pinagalaran. || Alin-mang bágay na kapatak; ó kákauntî ang halagá. || Ang mangá kakanín, bunga nang káhay ó gúlay na nakasisirâ, at hindî mabuting pagkanín.

PORQUERIZA. f. der. nang *puerco*. Kulungán nang bàboy.

PORQUERIZO. m. der. nang *puerco*, y

PORQUERO. m. der. ng *puerco*. Ang nagáalagâ nang báboy.

POR

PORQUETA. f. Ipis.

PORRAZO. m. aum. nang *porra*. Ang dágok nang *porra*, na ito'y isang káhy na ihinákab sa kamay, mibilog at may tulistuls, at ginagamit sa panununtok, na ang táwag ng tagalog ay *pitsikuerno*. || Buntal; tulag; ó saksak nang anomang bágay na hindi matulis. || Ang búkol; pasá; ó pagkahampis sa pagkahúlog.

PORTADOR, RA. m. y f. Ang may dalá nang anomán.

PORTAL. m. Ang loob nang pintôang malakí nang sílong nang báhay. Gayon ang táwag, dáhil sa doon nakalagay ang pintôang malakí na pasukán. || Pintôan nang *ciudad*

PORTALERO. m. der. nang *portal*. Ang tánod sa pintô nang *ciudad* ó nang bayan, na nagiusisá nang anomang nánasok na dápat ipagbayad.

PORTALON. m. aum. nang *portal*. náut. Lugál na kinálalagyan nang hagdanang panhikan sa barkó.

PORTAR. a. Magdalá; maghatid. || r. Kung kasama nang mangá adverbiong *bien* ó *mal* ó ibang ganitó, ang kahulugán ay: *magpakagaling*; ó *magpacasamá*: v. gr. MAGPAKAGALING KA, ó MAGPAKÁBAIT KA, PÓRTATE *bien*; *Si Juan ay masamá* ANG INÚGALI, *Juan se porta mal*.

PORTÁTIL, adj. Lipátin; ó ma gaang ipag ipatlipat.

PORTAZGO. m. Upa sa pagda raán sa alinmang lugal.

PORTE. m. Ang kaupahán sa pagdadalá nang anomán sa ibang lugal. || Ang paguugáli; gawi at kilos nang isang tawo sa sarili niyá, at sa pakikiharap at pakikisama sa ká-

POR

powá. || Kamáhalan; ó taás nang dugó at pagkatawo. || Ang lakí; ó lulan nang anomán.

PORTEAR. a. Magdalá; ó maghatid nang anomán sa ibang lugal.

PORTENTO. m. Alinmang bágay ó pangyayari, na dáhil sa hindi kugaliang makita ay nakapangigilalas ó nakasíndak || Hindi.

PORTENTOSO. SA. a. der. nang *portento*. Katakataká; wáang kúparis; kaibá; khangáhangá; kasindaksindak. Sinásabi itó sa mangá bágay, na, ó dáhil sa hindi dáting nanyayari, ó hindi kaugaliang makita.

PORTERÍA. f. Ang pintûang malakí nang báhay, na siyang pinakapríncipal || Ang opisiong portero.

PORTERO, RA. m. y f. der. ng *portero*. Ang tawong tumátanod ng pintôan, at nagsásabi sa panginoon, kung may dumárating na sinoman, etc.

PORVENIR. m. Ang mangyáyari pa lámang; ó panahong dárating.

PORVIDA. f. Sumpá; ó panunumpá na ang búhay nang Dios at ng mangá Santos ang binábangit.

POS (EN). mod. adv. Sa likod; ó sa likuran. || Sa hulí; ó sa hulihán.

POSADA. f. Pamamahay nang báwa't isá. || Panuluyanan, na ang tumúloy doon ay naglábayad. || Cuarto nang mangá alilang babayi, sa báhay nang mangá ginoo.

POSADERAS. f. pl. Pigí.

POSAR. n. Manuluyan. || Magpahingá. || Dumápô. Kung ibon ang sinásabi. = *en, sobre alguna parte*. Magpahingá; dumápô (ang ibon) sa isang

POS

lugal. || a. Bitiwan ang dalá, at magpahingá. || Tumáning.

POSEER. a. May; magkaroon; arin; kamtán ang anomán. || met. Mátutuhang lubós ang anomán; masakyang magaling ang ano nang bagay. || Masúpil ang sari i. || Mákilala at mátutuhang mahusay ang papel na háwak, na saysayin at gamítang tūnáy na túnay.

POSESIONAR. a. Iposesiór.; ò bigyán nang posesiòn. || r. Magposesiòn; ó kumamkam nang anomán.

POSIBLE. adj. Mangyáyari; magágawá. || m. pl. Ang mangá pag-aári; kayamanan ó hánapbuhay; at niwiwiká: ang aking mangá ARÍ, ó PAGHAHÁNAP ay ði umábot diyán, mis POSIBLES no alcanzan á eso.

POSITIVO. VA. adj. Túnay; tutod.

POSPELO (Á). mod. adj. Pasangát.

POSPONER. a. irreg. como poner. Ihulí; ipagpáhuli; ó isahulí. || Mababáin; ó mahalin ang isang bagay nang hulí kaysa pagmamahal sa ibá. = (una persona ó cosa) á otra. Ihulí (ang isang tawo ò isang bagay) sa ibá. || r. Máhuli. || Málagay sa hulí.

POSTE. m. Haligi, || met. Ang parusa sa mangá colegio, ó escuela, na ito'y pinatátayô nang tuíd na tuíd ang isá.

POSTEMA. f. Pigsá; bágá ó búkol na may nánâ sa loob. || met. Ang tawong mabigat ang ugáli at n kayáyamot.

POSTERGACIÓN. f. der. nang postergar. Pagkáhuli; pagkaantala.

POSTERGAR. a. Ipagpáhuli; antalahin; ó ilagay sa hulihán ang ano-

POS

mán. || r. Máhuli.

POSTERIDAD. f. Anak; inapó.

POSTERIOR. adj. Hulí, náhuhuli. = á otro. Hulí sa ibá.

POSTERIORIDAD. f. der. ng posterior. Pagkáhuli; kahulihán.

POSTILLA. f. Langib.

POSTILLOSO, SA. adj. der. ng postillo. May langib. || Malangib. || Pá-rang langib.

POSTRACIÓN. f. der. nang posttrar. Kahinânan; hinâ; panglalatâ na gáling sa lunkot ò sa isang naging sakit.

POSTRAR. a. Pasukûin; supilin; ó igibá; ilagpak ang anomán. || Payayatin; pahinâin ang isá. || r. Magdapâ; manikluhod; lumuhod. || Mangayáyat; manghínâ. || Mangayupápâ. = á sus piés. Manikluhod; magdapâ sa kaniyang mangá paâ. = de dolor. Málugmok sa hapis. = en cama. Mátatay sa hihigán. = en, por tierra. Magdapâ sa lúpâ.

POSTRE. adj. Hulí; ò náhuhuli. || m. Ang matamis na hinagag, ó bunga nang kahoy at iba pa, na inihahayin sa katapusán nang pagkain. — Á la postre. mod. adv. Sa katapusán; sa hulí; ó sa káhulihan.

POSTRE. adj. y.

POSTRERO, RA. adj. Katapusán; hulí; ó náhuhuli.

POSTRIMERÍA. f. Báwa't isá nang mangá dárating na hulí sa tawo, kamátayan, paghuhukom, infierno at kalualhatian. Lálông kaugaliang plural kung gamitin: postrimerias. || Ang mangá huling panahón nang búhay nang tawo.

POSTURA. f. Tayô; pagkálagay. || Pagpupunlâ nang mangá halaman,

POT

ò káhoy na maliliit pa. || Táwad; halagang pinagkáyarian. || Pustahan; ó pustá. || Itlog; ó pangíngitlog.

POTABLE. adj. Malinom; inomín.

POTENCIA. f. Kaya; bagsik ò bisá; kapangyarihan: at karaniwang ang nagpápakilala kung anó itó, ay ang mangá adjetivo nilang kalákip v. gr. POTENCIA *auditiva*, *pandiñgig* ó ang KAPANGYARIHANG *idiñgig*; POTENCIA *visiva*, *pangtiñgin* ó *pangmasid*, etc. || Kapangyarihan; lakís. || Alinmán sa mangá ipinangyáyari ng kálolowa, na ito'y ang: *bait*, *alaala* at *loob*. || Kaharián.

POTENTADO. m. Ang hárí ó príncipeng makapangyarihan. || Táwong makapangyarihan at mayaman.

POTRANCA. f. der. nang *potra*. Kabayong babayi na wa'á pang tlong taong mahigit.

POTREAR. a. fam. Pagalitin; birúin; tuksohin ang kápuwá.

POTRO, TRA. m. y f. Kabayong lalaki ò babayi man, na magbúhat sa pagkápanganak hangang maghalili nang ngipin, na ito'y sa ikápat na taón at kalahátí humigit kumulang. || m. Mákinang gámit sa pagpapasákit sa kápuwá. || fam. Usós na sakit. || met. Alinmang nakapagpápahirap at nakayáyamot nang malakí.

POTROSO, SA. adj. der. nang *potro*. fam. Úsusin; linúluslusan; ó inúlususan. || fam. Ang táwong tahímik ang pamumúhay at mapapalarín.

POYO. m. Bangkò, ó mgá uupang batò.

POZA. f. Labak; púsálan,

POZO. m. Balón. || Ang lugal na malálim; ó pinakapúsod nang ilog. || met. Anomang bágay na punò, ó

PRA

malálim ò siksik ng anoman, kaya't sinásabi sa isang tawong pantás at matalino, na: BALÓN nang *karunungan*, POZO de *ciencia*.

PRACTICABLE. adj. Magágawá; madaling gawín.

PRACTICAR, a. Gawín; sanayin; ó gawing lági ang anomán. || Mag-*práctica*.

PRÁCTICO, CA. adj. Náaukol sa paggawá. || Sanay; bihasá. = *en la guerra*. Sanay sa digmâ.

PRADERÍA. f. der. nang *prado*. Lugal na maraming pastulan nang háyop. || Kapisasong búkid na may malalagông damó na mapagpápastulan.

PRADO. m. Pastulan. || Ang lugal na maraming tanim na káhoy na inilálagay sa malápit sa *ciudad* at natataang pásialan at líbangan.

PRECAUCIÓN. f. Pagíngat; pagflag sa anomang kaabalahán, kasi-raán, ó pangàlib.

PRECAVER. a. Ingatan; ilagan ang anomang pangánib. || r. Magíngat; umilag. = *contra el mal*. Magíngat sa; umilag sa ikasisirá. = *del aire*. Magíngat sa hangin; kumanlong sa hangin.

PRECAVIDO, DA. p. p. nang *precaver*. adj. Matalas; maingat; marunong lumayò sa pangánib.

PRECEDENTE. p. a. nang *preceder*. Una; ó náuuna.

PRECEDER. a. Iuna; máuna. || met. Mahalín ang sínoman ó ang anomán, nang higit sa ibá. || Iuna; ó pahigtín ang isang bágay sa ibá.

PRECEPTO. m. Utos; ó kautusán. || Regla ò kasaysayan, na isinulat úpang mákilalang mahúsay, ò

PRE

magawáng magaling ang itinúture ng isang arte ò karonungan. || Ang utos nang Dios.

PRECIADO, DA. p. p. nang *preciar*. Mahalagá; magaling || Ham-bog; mapagmagaling.

PRECIAR. a. Halagahán. || Ma-halín; || r. Magmagaling; magpangap. = *de sabio*. Magpangap na marunong.

PRECIO. m. Halagá; pagkábili. || met. Pagmamahal.

PRECIOSO, SA. adj. der. nang *precio*. Magaling; mahalagá. || Masa-yá; siksik nang pagkamapagpatawá.

PRECIPICIO. m. Bangín. || Ká-bubuliran. || met. Pagkasíra ng pagáari; ó lubós na paghihiñap; pagkápaki-samá, ó pagkahúlog nang kálulowá sa kisalanan.

PRECIPITADO, DA. p. p. ng *precipitar*. adj. Dalosdalos; paulo-ulo; pabiglábiglá. || m. guim. Tingng nang anomang bágay na lusaw.

PRECIPITAR. a. Biglín; dalí-dalín ang anomán. || Ibulid; ibulúsok, isugbá; itúlak búhat sa isang mataás ó malálim na lugal. || met. Isapangánib ang sínoman; ibingit sa ikápapahamak. || r. Bumiglábiglá; dumalosda-los. || Magpangusap nang waláng tuto; gumawá nang waláng tarós, || Tu-malón sa isang malálim na lugal. || Dumalúhong. || Magtumulin. = *al, en el río*. Tumulón sa ilog. = *en obrar*. Magtumulin nang paggawá. = *de, desde, por la ventana*. Tumulóng mag-búhat sa; tumalón na magdaan sa bintáná.

PRECIPITOSO, SA. adj. Da-hilig; madulás. || met. Biglábighlá.

PRECISAR. a. Piliting gumawá nang anomán, na huag patutulin; pi-

PRE

gipitin. = (*á uno*) *á confesar la culpa*. Pagipitin (ang isang) magpaháyag nang sala; hangang sa ipaháyag ang sala.

PRECISO, SA. adj. Kailangan; sápitlan; hindi maliwasan at mai-lagan man. || Malínaw. || met. Naka-bukod; hiwalay; putol.

PRECITADO, DA. p. p. nang *precitar*. y adj. Ang nasabi na; ó na-turan na.

PRECITAR. a. Iunang sabihin; turingang una.

PRECONOCER. a. irreg. como *conocer*. Makilalang agad; mahuláan.

PREDECIR a. como *decir*. Hu-láan; ibabalá ang anomán, bago mangyari.

PREDESTINADO. p. p. nang *predestinar*. || m. Ytinaán nang Dios na magkikamit nang langit, búhat sa mulámulá pa.

PREDESTINAR. a. Ytaang maa-ga ang anomán sa isang tinutungo ó sa anomang hangad.

PREDECIR. a. irreg. como *con-tradecir*. Huláan.

PREDICACIÓN. f. der. nang *pre-dicar*. Pangangáral; pagsesermón. || Áral; pangáral; ó sermón.

PREDICADOR, RA. m. y f. der. nang *predicar*. Ang nangangáral; ó mangangáral.

PREDICAR. a. Ipaháyag nang malínaw, ó ipatalastás ang anomán. || Ipangáral; mangáral. || met. Batiin nang báting matigás ang sínoman sa kaniyang gawáng masamá || Pa-kaputihin ang sínoman.

PREDICCIÓN. f. der. nang *pre-decir*. Húlá.

PREDILECCIÓN. f. Pagmama-

PRE

hal nang tángi; malabis na pagmahal.

PREDILECTO, TA. adj. Minamahal nang labis; ó pinakamamahal.

PREDISPONER. a. irreg. como *poner*. Ihandâ; igayak na maaga; agapan- || Igayak ang loob sa pagtanggap nang anomán. || *inagamit* namang pangrang *reciproco*. || r. Mágayak; gumayak; humandâ.

PREFERENCIA. f. Kahigtán; kaunahan nang sínoman sa kápowa, ó nang isang bagay sa ibá.

PREFERIBLE. adj. Dapat mahalín; ó dapat magalingín.

PREFERIR. a. irreg. como *sentir*. Magalingín; mahalin ang isang bagay kay sa ibá; mahalagahín. = (*una cosa*) á *otra*. Magalingín; mahalin (ang isang bagay) kay sa ibá.

PREGON. m. Táwag. || Pagtatáwag. || met. Pagpuring hayag at malabis sa isá.

PREGONAR. a. der. nang *pregón*. Magtáwag; ó ipaálam sa madlá ang anomán. || Magduro; maglakô na isigaw ang anomang ipinagbibili. || met. Ipaháyag; ipaálam sa marami ang anomang nálilihim. || met. Sabihin sa háyagan ang anomán.

PREGONERÍA. f. der. nang *pregón*. Opisiong magtáwag.

PREGONERO, RA. adj. der. ng *pregón*. Tagapamalitá; ó ang nagkakalat nang anomang balitá. || m. Magtatáwag.

PREGUNTA. f. Tanong.

PREGUNTAR. Magtanong; tumanong. || Sulitin. = (*una cosa*) á *alguno*. Itanong (ang isang bagay) sa

PRE

isá. = *para saber*. Magtanong at nang matuto; ó ipagtanong at nang malaman. = *por un compañero*. Ipagtanong ang isang kasama. = á *un niño*. Sulitin ang isang bátâ.

PREGUNTÓN, NA. adj. Mata-nong; maurirâ; ó lubhang matanungin.

PRELACÍA. f. Kamáhalan at katunkulang pagkapúnô nang Iglesia, para nang pagkáPrior, pagkáObispo, pagkáArzobispo, etc.

PRELUCIR. a. irreg. como *lucir*. Magningning; mamukod nang liwánag.

PREMATURO, RA. adj. Maaga; ò walâ pa sa kapanahunan. || for. Ang babaying hindi pa sumásapít sa edad na makapigasawa.

PREMEDITACIÓN. f. der. nang *premeditar*. Ang pagbubulaybulay; ó pagwawariwari nang anomán bago gawín. || for. Pagaakálâ, pagiiisip sa pagkagayak na gumawâ nang anomang kamálian.

PREMEDITAR. a. Bantaín ang anomán; ò wariwarín bago gawín. || for. Akalâin; bantaín at igayak ang loob sa paggawâ nang anomang kamálian.

PREMIAR. a. Gantihín; bihisin; pagpaláin.

PREMIO. m. Gantí; bihis; palá. || Patubô sa salapîng hinalili.

PREMORIR. n. irreg. como *morir*. Mamatay na máuna sa ibá.

PREMURA. f. Pagmamadali; kadalián. || Kasalatán; kahigpitán.

PRENDA. f. Sanlâ. || Hiyás, ó alahas. || Tandâ ó saksíng katotohanan nang anomán. || met. Katibayan nang anomán. || Ang infibig nang

PRE

taòs sa púsò, para nang asawa, mangà anak, túnay na kaibigan, etc. || Alinmang hiyàs ó pamuting katu-túbò nang tawo, para nang isang mataás at matalinong pagísip, gandá nang tikas, etc.

PRENDAR. *á.* Humingì nang anomang sanlà, na katibayan nang pagkakaútang. || Máhu i; mádakip; ó masukatan ang kalooban nang sínoman. || *r.* Máhiig ang loob sa kangí-noman ó sa anomàn; mábuhos ang loob. = *de su modestia*. Máhuli ang loob; mábuhos ang loob sa kaniyang kahinhiñan.

PRENDER. *a.* Sungabán; tang-nán ang anomán. || Hulihiñ; dakpín ang sínoman. || Sulsulán; susuhan ng apoy. || *n.* Magnawnaw ang halaman; magugat. = *(las plantas) en la tierra*. Magugat ang halaman; ò kumápít (ang mangá pananim) sa lúpâ || Magdikit; magliab ang apuy. || *r.* Maghiyás; ó magsuot nang alahas ang bayi.

PRENDIDO. *p. p.* nang *pren-der*. *m.* Ang mangá alahas nang bayi, lálò na ang sa ulo: pamuti.

PRENSA. *f.* Hapitán; tindihan ó pangtipí.

PRENSAR. *a.* Hapitin. || Ipitin; ó impitín; daganán. || Pirinsahín.

PRENSISTA. *m. der.* nang *prensa*. Ang upahán sa imprenta, na nagtátrabaho sa inákina nang panglimbag.

PREÑADO, DA. *adj.* Sa *feme nino*, ay alinmang babaying tawo ò háyop na *buntis*. || Ang pader na kumbò, at malápít nang lumagpak. || *met.* Punò; ó sagáná nang túbig. || Salitáng may lámán, ó bágay na

PRE

may lámán, ngùni't hindi agad má-pansin nang mahlnâ ang pangwári. || *m.* Kabuntisán,

PREÑEZ. *f.* Kabuntisán. || *met.* Ang hindi pagkábunsod ó hindi pagkátuloy nang anomang hinhiñtayhin-tay mangyari. || Kagulohán; ò kadi-limán nang anomang bágay na ipinahihiwatig.

PREORDENAR. *a.* Iutos nang maaga; ó iágap na ipagbilin.

PREPARACIÓN. *f. der.* nang *preparar*. Paghahandâ; paggayak; pagsasadyâ nang anomán.

PREPARAR. *a.* Maghandâ; maggayak || Babalañ; igayak ang isang tawo sa anomán. || Gumawâ; ó tuminplâ nang gamot. Ito'y sa mangá *boticario* at *médico*. || *r.* Humandâ; gumayak; sumadyâ. = *à, para alguna cosa*. Gumayak sa, para sa anomán. = *contra algun mal*. Humandâ laban sa anomang kasakunaán.

PREPARATIVO, VA. *adj.* Ang inihandâ; ó iginágayak. || Handâ; ó gayak.

PREPOTENTE. *adj.* Lubhâng makapangyarihan.

PREPUCIO. *m. anat.* Balat na nakabábalot sa dulo nang kabahagi nang lalaki.

PRESA. *f.* Pagdakip; paghuli. || Huli; dakip; ó mangá bágay na ná-samsam sa kaáway. || Sankang pádaluyan nang túbig. || Ang kukó nang mangá ibong mandaragit.

PRESAGIAR. *a.* Humúlâ; ó ibabalâ ang bago pa lámang mangyari.

PRESENCIA. *f.* Pagharap; pag-asisti. || Ang tikas; ó tayò nang katawán; tindig; pangangatawán. || Ang

PRE

gayak. || met. Ang pagkáalaalang kasalukuyan; ó pagpapaalaala nang anomán. = *de ánimo*. Kabuoán nang loob; tàpang.—*En, á presencia*. Sa harap nínoman; sa náikikita niyá.

PRESENCIAR. a. Humarap; harapín.

PRESENTACIÓN. f. der. nang *presentar*. Pagharap. || Kapistahan ng paghahayin sa templo kay Ginoong Santa María, nang kaniyang mangá magúlang.

PRESENTAR. a. Iharap; ipakita; ipakilala; ipagbilin. || Maghandog; magálay; magregalo sa ibá nang anomán. || Ipalagay ang sinoman sa isang katunkulan. = (*el huesped*) *á su amigo*. Ipakilala ò iharap at ipagbilin (ang nanúnuluyan) sa kaniyang kaibigán. || r. for. Humarap sa hukom. || Humandog; umálay; umalok sa paglilinkod sa kápowa. || Magpresentá. = *al Rey*. Humarap sa Hári. = *de luto*. Dumaló nang nakaluksá.

PRESENTE. adj. Nakaharap; ó na sa harap. || Kasalukuyan (ito'y sa panahón). || m. Álay; handog.—*al presente*, ò *de presente*. mod. adv. Ngayón.

PRESENTIR. a. irreg. como *sentir*. Mákinikita; maguniguni; kumutog sa loob ang anomang bago pa lámang mangyáyari. || Huláan ó mahuláan.

PRESERVACIÓN. f. der. nang *preservar*. Pagligtás; pagkanlong sa sa pangánib.

PRESERVAR. a. Ingatan; ipagadyá; ilayó sa pangánib. || r. Mángitas sa pangánib.—*Preserver* ó *preservarse del daño*. Iadyá, ó máligtas sa kapahamakán.

PRE

PRESERVATIVO. VA. adj. Pangligtás; ó makapagliligtas. Ginagamit namang parang *sustantivo* sa *masculino*.

PRESIDENTE. p. a. nang *presidir*. m. Ang nagpúpunò; pangulong namámahalá at nagúutos sa isang katipunan, lúpong nang marurúnong, etc.

PRESIDIR. a. Magpúnò sa a'lin-mang *junta*, kapisanan etc. || Mangulo; maging *principal*; ò pinakahaligi nang ibang bagay. = *en una junta*. Mamúnò sa isang *junta* ó pagpupulong.

PRESIÓN. f. fis. Paghápit; pagpigá nang anomán.

PRESO. SA. p. p. irreg. nang *pren* der. Bilangò. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

PRESTACIÓN. f. for. Pagbuis; pagátag; pagbibigay nang *contribución* sa hári.

PRESTADO.—*de prestado*. mod. adv. Hiram; sinandál; hinalili.—*Pe-dir prestado*. fr. Manghalili ng salapí.

PRESTAR. a. Magpahiram; magpasandál. || Tumulong; umabúloy. || far. Bumuis; bayaran ang kabuisan nang anomán. || Ang verbong ito'y tumatangap nang ibatibang kahulugán, kung isinásama sa ilang nombre, ayon sa kahulugán nang salitang sinásamahan. v. gr. **PKESTAR** *pa ciencia*, paraanin, tiisín: **PRESTAR** *el oído*, makinyig: **PRRSTAR** *oidos*, asikasohin, ó namnamín ang páringig: **PRESTAR** *silencio*, tumahímik at makinyig; **PRESTAR** *juramento*, sumumpâ, etc. || n. Gamitin; pakinabangan. || Mahibô; mahila. = (*dinero*) *á interés*, Magpabuis nang salapí.

PRE

PRESTEZA. f. der. *presto*. Kadalíán; katulínan; kabiglaán; bilís.

PRESTO, TA. adj. Madaí; maliksi; masípag. || Nakahandá; gayak. || adv. de t. Agadagad; pagdaka; dagli. = *à, para correr*. Nakagayak na tumakbó. = *en obrar*. Maliksing gumawâ.

PRESUMIDO, DA. p. p. nang *presumir*, y adj. Hambog; palaló.

PRESUMIR. a. Magsapantáhâ; magbintang; maghinálâ || n. y r. Magmagaling; maghambog; magpangap. = *de docto*. Magmarunong; magpangap na marúnong. = *de, en una persona tal perfidia*. Hinaláin sa isá ang gayong kaliluhan.

PRESUNCIÓN. f. der. nang *presumir*. Sapantáhâ; hinálâ; bintang. || Kahambugán; kapalaítan.

PRESUNTUOSIDAD. f. Kapalaítan; ò pagmamagaling; ó malabis na pagasa at pagkakátiwalâ sa sarili.

PRESUNTUOSO, SA. adj. Siksik nang kapalaítan; labis nang pagkahambog.

PRESUPONER. a. irreg. como *poner*. Hakâin; ipalagay sa loob. || Itátag na balakin ang magúgugol sa anomán.

PRETAL. m. Ang kátad, na nakakabit sa harap nang isá, at nakasakbibi sa dibdib nang kabayo.

PRENDER. a. Pagpilitan ang anomán. || Magakálâ; nasáin; hangarín.

PRETERIR. def. ga ginagamit lámang sa infinitivong nábanggit na; sa p. p. *preterido*, at sa ger. *pre-teriendo*: á for. Huag ititik sa testamento ang pagpapamana, ò díli sa mangá talagang dápat magmana.

PRE

PRETÉRITO, TA. adj. Ang nangyari na ó nakaraán na. || gram. Isá sa mangá *tiempo* nang *verbo*, na nagsúsulit nang anomang nakaraán na.

PRETEXTAR. a. Magdahilán.

PRETEXTO. m. Dahilán; ó dahídahilán.

PRETINA. f. Bayawang nang damit. || met. Alinmang nakabigkis ó nababilibid sa isang bágay.

PREVENCIÓN. f. der. nang *prevenir*. Pagágap. || Bálâ; utos; ó bilin. || Pagiingat. || Pagsasabi; pagbabalâ.

PREVALECER. n. irreg. como *agradecer*. Manaig; lumálô.

PREVALER. Es ant. V. *Prevaler*, su sinónimo.

PREVENIDO, DA. p. p. nang *prevenir*. adj. Handâ. ó náhahandâ; gayak; ó nágagayak || Nátatalaga. || Punô; sagánâ, at sinásabi: ang *fraskong ito'y* PUNÔ, *este frasco está* PREVENIDO. || Maingat.

PREVENIR. a. irreg. como *venir*. Iágap; ihandâ. || Kilalaning maaga; ó mákilala; mápansing agad ang anomán. || Tangâan. || Umágap; unahan ang ibâ. || Ilagan; layuán ang anomán. || Itadhanâ; ibabalâ; ò ibalítâ sa ibá ang anomán. = *al criado*. Itadhanâ ang anomán sa alílâ; ó tadhanaán ang alílâ. = *(á uno) de, sobre alguna cosa*. Balâan; pagsabihan (ang isá) nang úkol sa anomang bágay. || r. Gumayak; humandâ. = *al, contra el peligro*. Gumayak sa, laban sa pangánib. = *de, con lo necesario*. Maghandâ nang kailangan. = *para un viaje*. Gumayak; ó maggayak para sa isang viaje.

PREVER. a. irreg. como. *ver*

PRI

Tignán muna. || Pagingatan; kilanlín; huláan ang manyáyayí.

PRIESA. f. Pagmamadalí; pagbiglá.

PRIETO, TA. adj. Itim; ó maitim. || Mahigpit.

PRIMAZGO. m. Pagpipinsan.

PRIMEAR. n. det. nang *primo*. fam. Paulol; magpabayang u'olín. || r. Magtawagán nang pinsan.

PRIMER. adj. Una; káunaunahan.

PRIMERIZO, ZA. adj. der. ng *primero*. Ang una; ó minámahigit kaisa ibá. || f. Nangárganay.

PRIMERO, RA. adj. Una; káunaunahan; muna. = *de, entre todos*. Una sa lahat.

PRIMICIA. f. der. nang *primero*. Ang unaag bunga nang anomán; pamago.

PRIMITIVO, VA. adj. nang *primero*. Una; náuuna; ó hindi nagbúhat sa ibá.

PRIMO, MA. adj. Una; káunaunahan. || Marilag; lubhâng marikit; sanay; datihan. || m. y f. Pinsan; kung anak nang amáin ó áling buó, ang táwag ay *primo hermano*, at sa mgá sumúsunod ay *primo segundo, tercero*, etc. || fam. Ang ita. || fam. Ang tawong simple at madaling u'ulín.

PRIMOGENITO, TA. adj. Pangínay. Ginágamit namang párang *sustantivo*.

PRIMOR. m. Kaliksihán; dunong; kalinisan at kagálirgáng gumawá ó magsalitá nang anomán. || Ang gawá ó salitang lubhang marikit.

PRIMOROSO, SA. adj. nang *primor*. Marikit; mainam na lubós. || Bahasa; sanay; datihan.

PRINCIPAL. adj. Ang ura at hi-

PRI

git kaysa ibá sa kalágayan at halagá. || Ginod; máginoo. || Púnô; ó pinakaulo sa anomán. || m. Puhunan.

|| Púnô; pangulo nang isang báney nang *comercio, fábrica, almacén*, etc.

PRINCIPIANTE. p. a. nang *principiar*. m. Baguhan, ó bagong nagá-aral nang anomán.

PRINCIPIAR. a. Magpúnô; magmulá nang anomán. = *con, en, por tales palabras*. Mulán nang, sa gayong pangungúsap.

PRINCIPIO. m. Pamulá; mu'â; púnô. Pinagbuhatan; pinagmulán.

PRINGADA. f. Tinápáy na diná-lipay at ni'ú ó sa mantiká. || Mansá nang langís, ó mantikâ.

PRINGAR. a. Mantikâan; ó pahiran nang mantikâ. || Mansahán; dungisan nang langís ó mantikâ. || Parusahan nang kumukulông langís. || fam. Sugatang padugóin. || r. Mamansahán nang langís, ó bagay na langíslangís. = *con, de grasa*. Mamansahan nang tabâ.

PRINGOSO, SA. adj. May langís; may mantikâ; may linab.

PRINGUE. amb. Mantikâ; ó langís na lumálabas sa inihaw ó sa anomán, kung nakasálang sa apoy. || met. Ang dumí; pagkit ó anomang dumírikít at nakatúrúmi sa damit.

PRISA. f. Pagmamadalí; pagbiglá. || Balisa. || Guló; kaguluhán at pagaáway na masidhi at lubhâng maguló.

PRISIÓN. f. Pagdakip; pagtangan; pagsurgab. || Ang bílangúan. || Gapos; ó tali nang ibong nahuli. || pl. Tanikalá; grillos ó pangaw na ikiná-kabit sa bilangó.

PRIVAR. a. Iltan; samsamán. ||

PRO

Pagbawalan. || n. Magkaroón nang kapalágayang loob; ó makasalamuhá nang isang púro = *con el rey*. Makisalamuhá; maging kapalágayang loob nang hari. = (*á alguno*) *de lo suyo*. Samsamán (ang isá) nang talagang kaniyá. || r. Iwan; pibayâ ang kúsâ ang anomang kaghiingán ó pakikisabangan: v. gr. IWANG KÚSA ang *mañgá kayamanan*, *PRIVARSE de las riquezas, etc.* || Himatayín. || fam. Malasing agad; malangó nang madali.

PROA. f. náut. Doong nang saksyán. || Tungo; tinútumpa nang saksyán.

PROBAR. a. irreg. como *acordar*. Tikmán; tayahin; subukin. || Siyasatin. || Tayahin; patigsahin. Patutuhanan sa gawâ ó sa wikâ man ang anomán. || n. Mábagay; máhiyang; máakmâ. Karaniwang gamitin na kasama nang mangá adversiong *bien* ó *mal*, at sinásabi: *Ang gayong timplá nang lúpâ ay NÁHIHIYANG, ó HINDI NÁHIHIYANG sa katawán ni Juan, tal clima* PRUEBA BIEN, ó PRUEBA MAL *á la salud de Juan.* = *á saltar*. Subukin; tayahing lumundag. = *de todo*. Tikmáng lahat. || r. Masúbok; mapatutuhanan, etc.

PROBIDAD. f. Kamáhalan at kalinisan nang asal, nang kalooban at mangá gawâ; kabáitan.

PROPO, BA. adj. Lubhâng mahál ang pagugáli, at ang mangá gawâ at kaasalán ay lubós na malinis; mahait.

PROCAZ. adj. Walang hiyâ; pangahás.

PROCEDER. m. Pagugáli; gawâ; pasiya; palákad; hátòl. || v. n. Másunod; mangaling; magmulá; magbú-

PRO

hat ang isang bagay sa ibá. || Ipatúloy ang paggawâ nang anoman. || Magugáli; magásal nang mabuti ó masamá. || Gawín; pamulán ang anomín. || for. Máukol; madapat sa tawong pinagúusapan: v. gr. *Ito'y NÁUUKOL ó NÁDARAPAT, ó hindi NÁUUKOL ó hindi NÁDARAPAT kay Fulano, esto PROCEDE ó no PROCEDE con Fulano* = *contra alguno*. for. Pormahán nang kausa; ó ipaghablá ang sínoman. = *á la elección*. Pamulán; ipatúloy ang paghahalal ó pagseelección. = (*una cosa*) *de otra*. Magbúhat (ang isang bagay) sa ibá. = *con cuidado*. Gawing maingat.

PRÓCER. adj. Mataás; dakílá. || Táwong ginoó; ó mataás ang katunkulan.

PRÓCERIDAD. f. der. nang *prócer*. Kataasán; kadakílan. || Lagô; lakí. Maging tawo ó haláman man.

PROCLAMA. f. Táwag; ó paháyag sa madlá. Karaniwang gamitin sa pagtatáwag na ginágawâ sa simbahan, sa mangá ikákasal ó magpapari.

PROCLAMACIÓN. f. der. nang *proclamar*. Pagpapaháyag sa bayan nang anomang kautusán, bando, ó ibá pang bagay na ipinaáalam sa lahat, nang boong kabantogán.

PROCLAMAR. a. Ipagtáwag ang anonán, upang mapagkaalaman nang lahat. || Ipagbantog ang pamulá nang paghaharí nang sinoman.

PROCURADOR, RA. m. y f. Pintakisi; ó tagalákad nang anomán.

|| m. Ang gumágawâ ó gumaganap nang anomang bagay sa pangalan nang iba, alangalang sa kabagsikan nang bigay na pahintúlot nang tunay

PRO

na may ári. || Sa mangá katipunan ó *comunidad* nang fraile, ang táwong may hawak at nagmamalasakit nang mangá bagay nang kalahatang kasama ò kapatid sa hábito.

PROCURADURÍA. f. Ang *cargo*, ó katungkulan nang *procurador*. || Ang opisina nang *procurador*.

PROCURAR. a. Pagpilitang kamtán ang anomang hinahangad; pag-sakitan. = *para sí*. Pagpilitan para sa sarili. = *de ir*. Pagpilitang makaparoñ.

PRODICALIDAD. f. Kaalibug-haan; pagaaksayá nang sariling ári. || Kasaganâan; karamihan.

PRODIGAR. a. Aksayahín; ipag-tapóng lubhá ang anomán. || Magbi-gay nang sagánà ó labis.

PRODIGIO. m. Kababalaghán; himalâ.

PRÓDIGO, GA. adj. Alibughâ; mapagtapón nang pagaári. || met. Mapagbiyáyâ = *de sus caudades*. Mapagbiyáyâ; ó mapagtapón nang kaniyag mangá pagaári.

PRODUCIR. a. irreg. como *lu cir*. Kathaín; lalangín || Mamunga. || Magbigay pakinábang ó kasiraan.

PROFANAR. a. Paslangín; huag igalang nang karampatan ang isang sagradong bagay. || Dumhán; siráan nang puri.

PROFANO, NA. adj. Ang hindi sagrado; ó hindi gamit kundí sa mundo. || Nálalaban sa paggalang sa mangá sagradong bagay. || Ang mahílig sa mangá layaw sa mundo. Gi-nagamit namang parang *sustantivo*.

|| Ang walang galang sa mangá sagradong bagay.

PROFECÍA. f. Panghuhúlâ; ó

PRO

hulâ.

PROFERIR. a. irreg. como *sen tir*. Wikâin; bigkasín nang dilâ.

PROFETA. m. Ang lalaking kinasihang nang Dios na makahulâ ng darating. || Manghuhulâ.

PROFETIZAR. a. Humulâ.

PROFICUO, CUA. adj. May pakinábang.

PRÓFUGO, GA. adj. Lagalag; palakadlakad. || m. Ang nagtatagô at nang huag magsundalo.

PROFUNDAR. a. y

PROFUNDIZAR. a. Palalimin; ò hukayin ang isang bagay at nang lálóng lumálim. || met. Tarukin; bulaybulayin at siyasating mahusay ang anomán at nang matalastàs na mabuti. Ginagamit namang parang *newtro*.

PROFUNDO, DA. adj. Malálim; mahirap tarukin. || met. Malaki; dakilâ, para nang: MALAKÍNG katalinuhan, DAKILÂ ò TÁNGING katalinuhan, *erudición* PROFUNDA; MALAKÍNG kagalañgán. PROFUNDA *reverencia*.

PROFUSIÓN. f. Malabis; ò lagpós na paggastá. || Kasaganâang malabis.

PROFUSO, SA. adj. Malabis; lagpós; sagánâ. || Malabis gagasta.

PROGENIE. f. Láhi; anak; ó ankán.

PROGENITOR. m. Magulang na pinagmulán; ó pinagbuhatang kanu-
nuan.

PROGRAMA. m. Babalâ sa madlá. || Ang bagay na ibinigay ó ipinalagay, na áalinsunurin sa isang examen, pagsasalitâ sa gitnâ nang isang katipunan, etc.

PROGRESAR. n. Másulong at

PRO

bumuti sa anomán.

PROGRESO. m. Pagbuti; paggaling at pagsúlong sa anomán.

PROHIBIR. a. Ipagbáwal. || Sumansálâ; tumángâ; sawaín.

PROHIJAR. a. Kupkupín at parahing ának na túnay ang isâ. || met. Iparátang sa isâ ang hindi ginágawâ.

PRÓJIMO. m. Kápowâ táwo.

PROLE. f. Ang mangá anak; inanak; láhi || met. Bungâ; supling.

PROLIJIDAD. f. Kahabâang malabis nang anomán. || Diwárâ; kadiwarâan; bágal; malabis na luat sa paggawâ nang anomán.

PROLIJO, JA. adj. Mahábâang lubhá. || Lubhâng maluat. || Madiwárâ.

PROLONGADO, DA. p. p. ng *prolongar*, y adj. Habâ; ó malaki ang hábâ sa luang. || Matagal.

PROLONGAMIENTO. m. Paghahábâ. || Pagtatagal.

PROLONGAR. a. Habâan. || Luatán; tagalán. = (*el plazo*) *a alguno*. Habâan (ang táning na panahón) sa isâ. || r. Magluat; humábâ.

PROMEDIAR. a. Paghatiín ó bahiginin ang isang bágay nang patás na patás, ó halos waláng kahigtán ang isang bahagi sa isâ. || Magagitan sa dalawá ó sa marami, na humúsay nang anomán.

PREMEDIO. m. Kalágitnaan; kalahatián.

PROMESA. f. Pangákô; panata.

PROMETER. a. Mangákô; ò ipangákô ang anomán. || Ipagbálâ = (*un aguinaldo*) *a alguno*. Pangákûan (ng aguinaldo), ang sinoman. = *en matrimonio*. Mangákông pakákisal; ipangákông ipakakasal. = *por esposa*. Ipangakong maging asawâ. || r. Umasang

PRO

magkákamit; maghintay. || Umálay sa Dios, ó sa mangá santos, na maglinkod sa kanilâ. || Magtángôan; ó magpángakûang pakasal.

PROMISCUAR. n. Maghálô ng isdâ at karné sa isang pagkáin, sa áraw nang *vigilia*. || Maglahok.

PROMISCUO, CUA. adj. Halóhaló. || Ang may dalawang kahulugán, ó magágamit sa alinmang paraán at gayon din ang kináoowian.

PROMOCIÓN. f. der. nang *promover*. Ang paglákad, ó pagpipilit na magkamit nang anomán. || Pagkitaas nang katungkulan.

PROMONTORIO. m. Tagudtod; ó matáyog na pantok nang lúpâ; ó lúpâng lubhâng mataás. || met. Anomang bágay na lubhâng malakí ang buntón, at nakasúsukal na lubhá. || geogr. Tangos na mataás nang lúpâ, na nápapaloob sa dagat.

PROMOVER. a. irreg. como *absolver*. Lakarin ang anomang bágay at piliting kamtán ó tapusin. || Itaás nang katungkulan ang isâ. = (*a uno*) *a algun empleo*. Itaás (ang isâ) sa alinmang katungkulan.

PROMULGAR. a. Ipaháyag ang anomán sa harap nang madlá; ipagtáwag.

PRONOMBRE. m. gram. Bahagi nang pangungúsap na inilálagay sa lugal nang ngalan at nang ito'y huag pagulitín.

PRONTITUD. f. Kadaglián; katulinan; kaliksihán. || Katulisan; ó katalinuhan nang isip.

PRONTO, TA. adj. Matulin; madalí. || Nakahandâ; nakagayak. || m. Gálit; inít nang ulo; bugnot. = *a, para todo*. Madalí sa anomán. = *de genio*.

PRO

Madaling magálit. = *en responder*. Matuling sumagot.

PRONUNCIACIÓN. f. der. ng *pronunciar*. Pagbigkás; pagsasalitâ ng anomang pangungúsap. || Paraán ng pagsasabi nan isang salitâ.

PRONUNCIAR. a. Ipangúsap, ò mangúsap; wikâin; salitín. || for. Ilagdâ ang *sentencia*. || r. Magalsá; manghimagsik laban sa pinûnô.

PROPAGAR. a. Paramihin; pakapalín ang anomán. = *en, por el mundo*. Ikalat; isábog sa mundo. || r. Dumami; kumapal; kumálat. || Másabog.

PROPALAR. a. Ilathalâ; ipanabi ang náli ihim na bágay. || r. Málathalâ; mapagkaalamán.

PROPASAR. a. Lagpusán ang karampatan. || Gumawâ, ó magwikâ nang lagpòs sa batowiran at karampatan. = *á, en alguna cosa*. Lumagpòs; lumabis sa anomán.

PROPENDER. n. Máhilig; máhingil sa anomán. = *á la clemencia*. Máhiig sa pagkaáwâ.

PROPENSIÓN. f. Hílig; hingil; gawi nang loob.

PROPICIAR. a. Pahupáin ang gálit; palubagín ó palambutín ang kalooban nang kápowâ,

PROPICIATORIO, RIA. adj. Pangpalambot nang loob; pangpahupâ nang gálit. || m. Gintóng parisukat ang tabas, na sa *ley antigua* ay siyang inilalagay sa ibábaw nang *arca del testamento*. || Ang mangá santò, larawan at mangá *reliquias*, sapagkat sa pamagitan nilá at dahíl sa kanilá ay nagkákamit táyo nang biyáyâ ng Dios.

PROPICIO, CIA. adj. Maámong loob at mahílig na gumawâ nang

PRO

magaling sa kápowâ; maáwain. = *al ruego*. Mahinohorin; maáwain sa lúhog nang kápowâ. = *con los vencidos*. Maáwain sa mangá talunan.

PROPIEDAD. f. Nasásakop. || Aring sarili; kayamanan. || Katutúbong hílig; kaugiliang sarili. || met. Pagkámukhá; pagkáhuad na lubós.

PROPINAR. a. Ipainom; ò magpainom. || Magbigay nang gamot; ò humátol nang igágamot.

PROPINCULO, CUA. adj. Kalapit; malápit. Karaniwang sa pagkakamagának sabihin.

PROPIA, IA. adj. Sarili. || Bágay; ákmâ; lápat sa anomang pinagitaanan. || Kamukhá; katúlad. = *de la ignorancia*. Sari nang kamangmangán. = *al, para el caso*. Akmâ sa pangyayari. || m. *Correong* naglalakad, na nagdádala nang mangá súlat na mádalian ó mahalagá. || pl. Pagaári nang bayan; ò *propios* nang bayan.

PROPONER. a. irreg. como *poner*. Ipalagay; sabihin ó ialok. || r. Mapalagay. || r. Magpasiyá; magtikang gumawâ ó dilí nang anomán. = *(algo) á sus compañeros*. Magpalagay (nang anomán) sa mangá kasama niyâ at nang gawín. = *(á alguno) en primer lugar*. Ipalagay (ang sinoman) sa primer lugar.

PROPORCIÓN. f. Pagkakálagay; pagkakáayaw nang anomán; ayos. || Ang karunungan; ó kabihasanhán sa anomang bágay. || Pagkakátaong mabuti.

PROPORCIONADO, DA. p. p. nang *proporcionar*, y adj. Katatagán; ó bágay sa pinagkákailangan; kasiyahan.

PRO

PROPORCIONAL. adj. Katamtaman; nábabagay.

PROPORCIONAR. a. Pagbagayin; ibágay. || Ihandá; igayak ang anomán at nang kamtán ang ninánasá. || Magkaloob, magbigay; magpahiram; magpasandálí. = *á las fuerzas*. Ibágay sa lakás ò sa kaya. || r. Maghandá; maggayak, maglaán nang úkol sa sarili.

PROPÓSITO. m. Tíkâ; bantâ || Tungô; akálâ; ahâ. || Pinaguusapan; pinagtutunguhan. — *á propósito*. mod. adv. Bágay; akmâ — *de propósito*. mod. adv. Sinadyâ; kinúsâ. — *fuera de propósito*. mod. adv. Lual; labás; ò walâ sa panahón.

PRÓROGA. f. y

PROROGACIÓN. f. der. nang *prorogar*. Palúgit na panahón.

PROSAPIA. f. Angkán; làhi, ó ának na pinagtulán.

PROSEGUIR. a. irreg. como *pedir*. Ipatúloy; isúlong; ituloy. || Manatili. = *con, en la tarea*. Magpatuloy nang, sa paggawâ.

PROSPERAR. a. Paginhawahin; payamanin. || n. Guminhawa; bumuti ang búhay.

PRÓSPERO, RA. adj. Mapálad; maginhawa.

PROSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Ipagbilí ó kalakalin ang puri. || Sirain ó pahamakan ang kamàhalan nang anomán. || r. Mangalálak nang sariling katawán. || Magpakahà mak sa pagámit nang kapangyarihan, etc.

PROTECCIÓN. f. Pagaampón; pagtatankílik || Ampón; tankílik.

PROTEGER. a. Umaampón; tumankílik. || Tumúlong. = (*à alguno*)

PRO

en sus designios. Tulungan (ang isá) sa kaniyang mangá akálâ. || r. Magamponan; magtulungan.

PROTO. adj. Wikang griego na ang kahulugán, ay: *Una; ó pañgulo*.

PROTOMARTIR. m. Ang káunaunahang naging martir.

PROTOMEDICO. m. Pañgulo nang mangá *médico*. || Unang *médico*.

PROVECHO. m. Pakinábang; hitâ. || Magaling; ó kagalingang ginágawâ sa ibâ. || Pagkásulong sa kabánaan, ò sa karunungan. || Pálâ; tamò.

PROVECHOSO, SA. adj. der. nang *provecho*. Mapakinábang; ó may pakinabang. || Mabuti. = *al, para el pueblo*, Pakikinabangan nang bayan; ó mabuti sa bayan.

PROVEER. a. Maglaán; magtipon; magimpok; ó maghandâ nang pagkáin, ó ibang bágay na kailangan sa anomán. || Pamutihan nang kailangang bágay; punin. || Magpasiyâ. || Magbigay; magkaloob sa kápowâ nang isang katunkulan ó nang anomán; maghalal. || for. Hatulan nang hukom ang isang *causa*. = *á la necesidad del pueblo*. Maghandâ nang kailangan nang bayan. = (*la casa*) *con, de viveres*. Ipaglaán (ang pamamahay) nang mangá pagkainang kailangan. || r. Magtalasok; magkursó. || Maglaán ng kailangan sa sarili.

PROVEIDO. p. nang *proveer*, || m. Ang auto, ò pasiyâ ng hukom.

PROVENIR. n. irreg. como *venir*. Magbúhat; mangáing; magmulâ.

PROVISIÓN. f. Tiningal; handâ; laang mangá pagkáin ó ibang bágay. || Ang kautusang lagdá nang mangá hukoman sa pangalan nang hári, lalò na ang sa mangá *consejo* at *audien-*

PRU

cia. || Ang pagkakaloob, ó pagbibigay nang anomang katungkulan.

PROVOCACIÓN. f. der. nang *provocar*. Paghamon; pagsusulsol; ud yok.

PROVOCAR. a. Magsulsol; humikáyat. || Aglahín; pagwikâan; magpagalit; humamon. || fam. Isuka, = *á ira*. Pagalitin. = (*á alguno*) *con malas palabras*. Pagwikâan; ó hamunin nang masasamâng pangungusap.

PROVOCATIVO. VA. adj. Nakapipilit; nakahthikayat. || Mapagaglahi. || Mapaghamon; mapanghikáyat.

PROXIMIDAD. f. Kalapitan; pagkakalapit.

PRÓXIMO. MA. adj. Malápit. || Kalapit. = *á morir*. Malápit ng matay.

PRUDENCIA. f. Kabáitan; hinahon. || Katimtimang loob.

PRUDENTE. adj. Mabait at mahinahon. || Timtimang loob.

PRUEBA. f. Pagpapatutoó. || Katutuhanan. || Tikim; súbok.

PUA. f. Tulis; subiang. || Tinghâs. || Pasolo. || Báwa't isá nang ngipin nang suklay nang habihán; ó nang panuklay nang buhok, peineta, etc. || Ang pákô nang trumpó. || met. Dalamhâti; subiang nang pú-ô. || Ang tawong matalas; sútik at maliksí sa gawâng masamá.

PUBERTAD. f. Edad nang tawo na pamulâ nang pagbabagontawò ó pagdadalagá, na itò sa lalakí ay pag-sakay nang labingápat na taon, at sa babayi ay labingdalawá.

PÚBES ó PUBIS. m. anat. Pukló.

PUBESCER. n. Sumápit; uma-bot sa pagbabagontawó ó sa pag-

PUC

dadalagá.

PUBLICAR. a. Ipaháyag; ipaalam sa lahat; ilatháá ang anomán at nang mapagkaalamán. || Ipagsabisabí, ó ipanabi ang nálilikim.

PÚBLICO. CA. adj. Hayag; litaw; alam nang madlá. || m. Ang sangbayanán; ó katipunang alinmán ng marami. — *en público*. mod. adv. Sa háyagan; ó sa hayag.

PÚCHERA. f. Palayok. || Laoya; ó *puchero*.

PUCHERO. m. Palayok na muntí kay sa *puchera*. || Laoya; ó *puchero*. || met. Ngíwí; ó ngíbit, na náuuna sa pagiyak. || Ang kaugaliang pagkáin nang sínoman; ó pagkáing pangaraw-áraw, maging anomán yaon. — *hacer pucheros*. fr. met. Magiyakiyakan; ó magkonowaríng tila liyak.

PUDENDO. DA. adj. Mahalay; pángit; kahiyaáhiyâ. || m. Kabahagi; ó púnong katawán. *partes pudendas*. pl. Ang kabahagi ó púnong katawán.

PUDICICIA. f. Kahinhinán at kalinisan nang paguugáli at mangá kilos; pagkálayô nang loob sa kalupaán; ó kaugaliang banal na paglayô sa kahalayan.

PÚDICO. CA. adj. Malinis; mahinhín; maláyô sa kahalayan at mahihiín.

PUDIENTE. adj. Mayaman; makapangyarihin.

PUDOR. m. Kahinhinán; kalinisan; hiyá.

PUDRICIÓN. f. der. nang *pu-drir*. Pagkabulok. || Kabulukán.

PUDRIDERO. m. Búlukan; ó lugal na pinagbúbulukan.

PUDRIMIENTO. m. Pagkabulok; kabulukán.

PUE

PUDRIR. a. como. *podrir*. Bulukín; boogín; etc. || r. Mabulok; maboog. || Mainip; mayamot; magkasakit. = *de, por todos*. Mayamot sa balang na; ikagálit ang balang na.

PUEBLO. m. Bayan. || Ang kapisanan nang lahat nang tawong namámayan; ò nanànanahan sa isang lugal. || Ang tawong bayan ó polistas.

PUENTE. amb. Tulay. = *colgante*. Ang nakasábit na tu'ay. = *levadiza*. Tulay na buhatín ó tangalin.

PUERCO, CA. adj. Salaúlá; maramí; waláng ayos. || met. Waláng gálang at pinagaralan man. || m. y f. Báboy. — *Puerco montés: Jabali: Puerco salvaje*. Báboy damó.

PUERICIA. f. Edad nang tawo, na, nasa pagitan nang kasanggulán at kabaguntawohan ó kadalagahan, na ito'y mulá sa pitong taón hangang labingápat.

PUERIL. adj. Náukol sa bátá. || Kilos; gawá; ó salitáng bátá.

PUERILIDAD. f. Salitá; ó gawáng bátá. || Bágay na waláng kabuluhán.

PUERTA. f. Pintô. || met. Pasukán; ò alinmang butas na lãbašan ó pasukán, lálô na sa lungá nang mangá hayop. || met. Daán; paraán; ó pamulá nang paglákad, paggayak, ó pagtatátag nang isang negosio ó nang anománg bágay. || Sapintô; ò upa, ó báyal na ibiníbigay sa pagpások sa isang lugal. = *trasea*. Ang pintô sa likod nang báhay. Ang tumbong. — *a puerta cerrada*. mod. adv. Lihim; ò palihim. — *cerrarse todas las puertas*. fam. Kulánging lubòs sa kinákailangan. — *tomar las puertas*. fr. Umalís; lumabás sa pintô.

PUE

PUERTO. m. Doongan nang mangá sasakyán; sadsaran. || Ang bu-láos, ó daang na sa pagitan nang mangá bundok. || met. Takbuan; sakdalan. *tomar puerto*. fr. Dumoong; sumadsad sa punduhan. || met. Magtakhó; magkanlong; magtágô sa isang sigurong lugal, upang máligtas sa pangàrib.

PUÉS. conj. continuat. Yámang; yáyamang; at; ngá. || conj. advers. Sapagká; ngúnî || conj. caus. Yáyang; yámang; yáyamang; at; kayâ. || part. interrog. ¿Bàkin, ó bákit? ¿Ano? ¿Ay anó? || part. afirmat. Siyá ngá; oo.

PUESTO, TA. p. p. irreg. nang *poner* at *ponerse*. || m. Ang lugal. Maging lugal mang kinálalagyan nang anomán; ó lugal mang itinaang gagawán; ó lugal na pinagtítindahan ó pinagbíbilhan nang mangá bágay na ipinagtitingí; ó tinítirahan man ng tropa; ò táyoan nang hantay na sundalo. || Katunkulan; *oficio*. || Kurákurá; ó lugal na talibáan nang namámaril ó nangángaso. || Ang kalágayan nang anomán. — *Puesto que*. conj. Bagamán; yáyamang; yámang.

PUF. interj. Wikang ipinagsásaysay nang anomang lubhâng mabáhô ò lubhâng masamang amoy, na nàsamayo.

PUGNAR. n. Lumaban; umáway; makipagbabag; ó makipagáway. || Magpumílit at ulituling hingín ang anomán, upang kamtán. || Magtamán nang boong tiyagá. || Tumútol nang maluat = *con, contra otro*. Makipagaban sa ibá. = *en defensa de otro*. Tumútol; ó lumaban sa pagtatangol sa ibá. = *para, por escaparse*. Magpumílit na tumakas.

PUJ

PUJANZA. f. Malaking lakás; kawang malakí.

PUJAR. a. Magdagdag nang táwad sa halagá nang anomang binibili, ó ipinagaalmoneda || Gumahís; dumagís. || Umunounó sa pagsasaysay nang anomán, na huag masabisabi ang ibig salitín. || fam. Ngumiwi; ó isamá ang mukhá nang bagong máiyak; ó nang kagágaling sa pagiyak. = *contra, con los obstáculos*. Gahising labanan ang mangí kapinsalaán. = *en, sobre el precio*. Magdagdag nang táwad sa halagá.

PUJO. m. Sakit na daragís. || met. Ang malaking násá na kamtán ang anomán. || met. Ang malaking gustong mábulalas ang iyak ó tawa.

PULCRO, CRA. adj. Marikit; butihín; malinis. Sa tawo kaugaliang sabihin.

PULGA. f. Kutong aso; pulgás.

PUEGAR. m. Hinlalakí.

PULGARADA. f. der. nang *pulgar*. Pira; kurót || Dálí; kadáí.

PULGOSO, SA. adj. der. nang *pulga*. Pulgasin; ó mapulgás.

PULÍDEZ. f. y

PULÍDEZA. f. Kalinisan; kahin-hinán; kagandahan; karikitan; kainaman.

PULIMENTO. m. Kintab; kinang; kinis; pagkáballi.

PULIMENTAR. a. Bulihin; pakinisin; pakintabín ang anomán. || r. Kuminis; kuminang.

PULIR. a. Pakinisin; bulihin ang anomán. || Husajin. || Pamutihan; pagbutihin ang anomán. || r. Magàral ng mabuting kaugalián at ki os.

PULMÓN. m. anat. Bágá.

PULMONÍA. f. der. nang *pul-*

PUN

món. Sakit na pamamagâ nang bágá sa lamig.

PULPA. f. Lamáng malambot ng karné. || Lamáu nang mangá bunga nang káhoy: at ang ùbod ó pina-kaítak nang káhoy na pangátong.

PUNDONOR. m. Puri; kamáhalan.

PÜNIBLE. adj. Karampatang parusahan ó dápat magkaroón nang dusa.

PUNICIÓN. f. Parusa. || Pagparusa.

PUNTA. f. Tulis. || Dulo; dungit; dungot. || Sa usá ay báwa't isá ng dalawang pinakasangang maliit nang súngay, na nasa may kálagitnâan ng súngay na kalakhán. || Ang súngay nang toro. || met. Tangos; tangway; lúngos nang lúpá, na humáhangá sa tubig. || Bagwis nang ibon. || met. Ang kasim nang anomang bágay na bagong umáasim.

PUNTADA. f. der. nang *punta*. Dûrô nang karáyom, sa tinátahing damit. || Tudlok; dûrô.

PUNTAL. m. Pasikad; túkod; súhay; sùkí. || Tampok; ó tulis nang lúpá. || met. Katibayan; pinaninibayan.

PUNTAPIÉ. m. Sípá; síkad; tí-sod.

PUNTIAGUDO, DA. adj. Matulis; matilos.

PUNTILLA. f. dim. nang *punta*. Puntás na makitid.—*de puntillas*. mod. adv. Patiad; ó tiad. Paraán ng paglákad na hindi isinásayad ang sákong.

PUNTILLAZO. aum. nang *punta*. m. y

PUNTILLÓN. m. aum. nang *pun-*

PUN

ta Sípâ; síkad; tísod.

PUNTUAL. adj. der. nang *punto*. Masipag; maágap sa paggawâ nang anomán sa talagang kapanáhun at hindi pinalulumatlumát ò di ináan-tala. || Túnay; támâ; totoo. || Bágay; dápat; ó nádadapat; akmâ.

PUNTUALIDAD. f. der. nang *puntual*. Ágap; sípag sa paggawâ ng anomán sa talagang kapanáhun. || Pagkítamâ; pagkibagay; pagkádapat sa talagang pinagtáatanan. || Tamár; tiyagâ.

PUNZADA. f. Súgat nang dúô, saksak, etc. || Sundot. || met. Ang dala-hatî nang loob. || met. Sakit na nakabábalisa at manakânakâng sumumpong, ngunâ't palalâ nang palalâ ang dating.

PUNZAR. a. Saksakín; buñlongín; tulagín; sundulín. || met. Papagdám-damín nang anomang kapighatián.

PUNZÓ. (COLOR DE) m. Kúlay apoy na matinkad.

PUNZÓN. m. Pangohete; pang-butás; panudlik; etc.

PUNADA. f. Suntok; dagok.

PUNADO. m. Dakot; karakot.

PUNAL. m. Sundang na pang-íwâ; ó *puñal*.

PUNALADA. f. der. nang *puñal*. Saksak, ó sugat na gawâ nang íwâ nang *puñal* ó sundang. || met. Malaking kadalamhatián na bigláng dumating.

PUNETAZO. m. der. nang *puñete*. Dagok; suntok.

PUNETE. m. Suntok; dagok. || Galag; ó galanggalangáng inilalagay sa kamay.

PUNO. m. Suntok; ó kamay na nakasuntok. || Dakot; karakot. || Pun-

PUP

yós nang báô. || Puluhan; ó tatang-nán nang alinmang sandata, bastós ó kasangkapan. — *De proprio puño*. mod. adv. Nang kamay na sarili.

PUPILA. f. Balintataw ng matâ. || Ang ulilang bátang babayi na walâ pang dalawang puô at limang taong edad, at nasa ilálim nang kapamahalaán nang isang *tutor* ó *curador*.

PUPILAJE. m. Ang kalágayan ò pagkálagay nang bátang ulila, na pinamámahalâan nang isang *tutor*. || Ang kalágayan nang isang nagbá-bayad sa ibá nang pagkáin at alágâ sa pagkátira: v. gr. *Magbáyad nang pagkáin at alágâ sa pagkátira, estar à PUPILAJE.* || Ang nasa ilálim nang kapangyarihan nang nagpápakain. || Ang báhay na títirahan nang mangá nagáaral et hindi man nagáaral, na nagbábayad nang pagkáin at pagkátira.

PUPILERO, RA. m. y f. der. nang *pupilo*. Ang tumátangap; ò nagpápatira nang *pupilo* sa báhay niyâ.

PUPILO. m. Bátang lalaking ulila, na nagkákailangan nang *tutor*. || Ang tumítira sa báhay nang ibá, at nagbábayad doón nang kinákain at alágâ.

PUREZA. f. der. nang *puro*. Kalinisan; kadalisayan nang anomán. || Kawalán nang báhid dungis ng salang kalupaán; ó ang pagkavirgen. || met. Kalinisan nang ugáli.

PURGA. f. Purgá.

PURGACIÓN. f. der. nang *purgar*. Paglilinis; pagdalisay. || Pagtatalasok dáhil sa ininom na purgá. || Ang panahón, ó dugóng nanánaog buanbuan sa mangá babayi.

PURGAR. a. Linisin; dalisayin

PUR

ang anomán, na alisán nang boong nakapápagit ó hindî nábabagay. || Purgahín. || Linisin; pawin ang mangá sala. || met. Dalisayin; pakalinisin. || Bayaran; tamtamán ng anomang parusa ó pagtitíis, ang kabahagi ó kabooán nang parusang náuukol sa nágawang sala. || Maghírap sa purgatorio. || Umaguasa ang súgat; ó paaguasahin ang súgat. Gámit namang parang *neutro*. || poét. met. Supilin ang mangá hílig na masamâ nang katawán. — *Purgar ò purgarse con cremor*. Magpurgá nang *cremor*. = *de los pecados*. Magbáyad sa nágawang sala; maglinis nang sala.

PURGATIVO, VA. adj. Nakalilinis; ó makapúpurga.

PURIFICACIÓN. f. der. nang *purificar*. Paglilinis; pagdalisay. || Ang pagsisimbá nang mahal na Virgen sa kaniyang ának na si Jesus, at kapistáhang ginágawâ sa ikalawâ ng febrero. || Sa misa ay ang paghuhugas nang *caliz* kung mainom na ng pári ang dugong mahal nang áting Panginoón.

PURIFICAR. a. Linisin; dalisayin ang isang bagay. || r. Maglinis;

PUT

magpakalinis. = *de la mancha*. Maglinis; ó magalis nang durgis.

PURÍSIMO, MA. adj. sup. nang *puro*. Malinis na malinis; lubhâng dalisay.

PURO, RA. adj. Malinis; dalisay; wagás. || Sakdal. || Malinis tumupad nang katunkulan; ó pagka-*justicia*. || Tibubos.

PUS. m. med. y cir. Nánâ; kabulukán nang súgat.

PUSILÁNIME. adj. Duag; matatakutín.

PUSILANIMIDAD. f. Karuagán; kahinâan nang loob.

PÚSTULA. f. med. y cir. Langib.

PUTA. f. Patútot; hitad.

PUTAÑEAR. m. fam. Magpatútot.

PUTATIVO, VA. adj. Ang ináaring amâ, kapatid, etc., bagamán hindi túray na amâ, ni kapatid, etc.

PUTREFACCIÓN. f. Pagkabulok. || Bulok; ó kabulukán.

PUTREFACTIVO, VA. adj. Na kabubulok; ó makabubulok.

PÚTRIDO, DA. adj. Bulok; sirá.

Q

QUE. pron. *relativo*. Na; ang. || pron. *interrogativo*. ¿Anò?

QUEBRADA. f. Talabís na lúpâ; ó banginbangin sa pagitan ng bundok.

QUEBRADERO. m. Mangbabasag.

QUEBRADIZO, ZA. adj. der. nang *quebrar*. Babasagin; sirain; malutong. || Mahinâ ang katawán. || met. Mabuay na loob.

QUEBRADO, DA. p. p. nang *quebrar* y adj. Nangulugi; ó nasirâ ang puhunan. || Linúluslusan. || Mahinâ. = *de color*. Mahinâ ang kulay; namúmutlâ.

QUEBRADOR, RA. m. y f. Ang bumabasag; ó sumísirâ nang anomán. || met. Ang sumásalansang; ó sumú-soway sa kautusán.

QUEBRADURA. f. der. nang *quebrar*. Kabasagán; pagkabasag. || Usós; ó luslós nang kabahagi.

QUEBRAJA. f. der. nang *quebrar*. Láhang; litak; ó bitak nang kahoy, ó nang anomán.

QUEBRAJAR. a. der. nang *que-*

braja. Biyakín; palahangin.

QUEBRAJOSO, SA. adj. der. nang *quebraja*. Marupok; sirain; lahangin; etc.

QUEBRANTABLE. adj. der. ng *quebrantar*. Mangyáyang madúrog, ó masirâ, ó salangin, ó sowayin, etc.

QUEBRANTADOR, RA. m. y f. Dumúdurog; mapanirâ; lumabag ó sumuway sa kautusán. || Ang nagpapahinâ; ó sumísirâ nang lakás.

QUEBRANTADURA. f. Ang pingas; ó bálî nang anomán.

QUEBRANTAMIENTO. m. Ang pagsirâ nang anomán, || Pagkasirâ. || Sirâ. || Pagtanan sa bílangûan; pagsirâ nang alinmang lugal na kinálalagyan at nang makatakas. || Pagal. || Dî pagkápalagay dáhil sa nádaramdamang kabalisahán nang katawán. || Paglabag; pagsoway.

QUEBRANTAR. a. Durugin; basagin; balin. || Palahangin; papaglamatin. || Dikdikín; ligisín. || met. Salansangin; labagin; sowayin ang anomang salitâ, kautusán, ó pangakô.

QUE

|| Yumamot; mamágod ó pumágod; magpasúkal nang loob. || Siráin, ò palubagín ang gálit; lamayutin; ò papahinuhurin. || r. Humínâ; mahúlog ang lakás.=*con, por el esfuerzo*. Mapágod na malabis sa, dáhil sa pagpipilit.=*de angustia*. Humínâ; manglumò sa hinagpis nang loob.

QUEBRANTO. m. Pagdúrog; pagbásag; pagligis; pagstrâ. || Panghihinâ; pangangayáyat. || Kasiraang malaki na tinangap. || Áwâ; habag. || Hapis.

QUEBRAR. a. irreg. como. *acertar*. Balín; basagin; durugin. || Baluktutin; pilipitin; pututin: v. gr. BALUKTUTÍN ó PILIPITIN *ang katawán*, QUEBRAR *el cuerpo*. || Sowayin; salangsanín. || Pahimanin; ilagay sa katatagan ang lakás ò bagsik nang anomán.=*por lo mas delgado*. Malagot sa pinakamaliit. Salitang ipinagsusulit na ang dukhá ó mahínâ ang lagay ay siyang karaniwang nápapailalim ò daigdaigan. || r. Malagot; mabásag; mabali. || Ususán. || Malitò; manglupaypay ang loob.=*(el ánimo) con, por las desgracias*. Manglupaypay (ang loob) sa, dáhil sa mangá kasaliwaang pálad. || n. Mangulugi sa pangangalakal. || Masirâ; kumupas; lumamig sa pakikipagibigan sa kápuwâ, dáhil sa anoman ipinagkakaít ò ibang kadàhilanan.=*(el corazón) á alguno*. Durugin (ang púsò) nínoman; papanglumuhin sa habag ang púsò nínoman.=*en tal cantidad*. Mangulugi sa, nang gayong halagá.

QUEDADA. f. der. nang *quedar*. Pagpapaiwán; pagpapalumagak sa isang lugal.

QUEDAR. n. Málagak; mâtira.

QUE

Ginágamit namang parang *reciproco*.

|| Málabi; ó lumabis: v. gr. NÁLABI, ó LUMABIS *ang dalawá*, QUEDARON *dos*. =*à deber*. = Magkaútang. =*con un amigo en tal ó cual cosa*. Makipagkayári sa isang kaibigan nang gayong bágay.=*con su amigo en el salón*. Málagak na kasama nang kaniyang kaibigan sa salón.=*de asiento*. Manirahan; mâtira sa isang lugal na doon na mabúhay.=*de piés*. Nakatayô; nakatindig.=*en casa*. Mâtira sa bahay.=*por cobarde*. Ariing duag.

QUEDITO, TA. dim. nang *quedo*. adj. Tahímik; walang kibô. Ito'y may lakás lámang ipangúsap kaysa *quedo*. || adj. m. Anás; bulong; marahan.

QUEDO, DA. adj. Tahímik; walang kibô. || adv. m. Anás; bulong. || Maingat; dahandahan.

QUEHACER. m. Gawâ. Karaniwang lálông plural kung gamitin.

QUEJA. f. Daing; himutok. || Sumbong. || Hinanakit.

QUEJARSE. r. Dumaing; maghimutok. || Hamalinghing || Magsumbong; maghablá.=*á grito herido*. Dumaing; ò magiiyak nang pasigaw.=*á uno de otro*. Isumbong sa isá ang kápowâ.

QUEJICOSO, SA. der. nang *queja*. adj. Lubhang madáingín, at ang kadálasan ay walang punót dulo.

QUEJIDO. p. p. nang *quejar*, y *quejarse*. m. Daing; himutok; halinghing.

QUEJOSAMENTE. adv. m. May daing; madaing; padaing.

QUEJOSO, SA. adj. der. nang *queja*. Dumadaing; naghíhinakit; naghíhi mutok.

QUE

QUEJUMBROSO, SA. adj. der. nang *queja*. Malabis makádadaing nang walang púnô't dulo; lubhâng madáingín.

QUEMA. f. Pagsúnog. || Súnog. || Ang nasúnog.

QUEMADERO. m. Sunugán; ó lugal na pinagsusunugan.

QUEMADOR, RA. m. y f. Mánununog. || Tagapagsúnog nang anomán.

QUEMADURA. f. Súnog; pásô; lintós; paltós sa apoy.

QUEMAR. a. Sunugin; silabín. || Pasûin. || met. Sirain; ipagbill nang walâ sa halagâ ang anomán. || r. Masúnog; matúpok. || Magdamdam; magàlit. || Mainip; mayamot. || met. Masúpok ang púsô nang anomang dandam, ó hílig nang loob.=*con, de, por alguna palabra*. Magdamdam; masaktàn sa isang salitâ; ó dandamín ang anomang sabi.

QUEMAZON. f. Pagsúnog; ó pagkasúnog. || Inít na malabis. || Katí nang balat. || Pagbibiling mura, ó walâ sa halagâ. || met. Salitâ, ó kato-wirang masaklap ó nakagágalit. || Ang pagkagálit sa masakit na salitang nádingig, ó tinangap.

QUERELLA. f. Daing. || for. Hablá; paghahablâ.

QUERELLADOR, m. y

QUERELLANTE. p. a. nang *querellar*. m. Ang nagháhhabla; ó may hablâ; may su ubong.

QUERELLARSE. r. Dumaing; maghimutok; managhoi. || for. Maghablá; magdemanda. || Magpaháyag nang samâ nang loob.=*al, ante el juez*. Maghablá sa hukom; ó humarap sa hukom na magsakdal.=*con-*

QUE

tra, de su vecino. Maghablá laban sa kaniyang kaapidbàhay; ipaghablâ ang kaniyang kaapidbàhay.

QUERELLOSO, SA. adj. der. nang *querella*. Ang may hablâ; ó nagháhhabla. || Dumàdaing; madáingín. || Tákaw úsap.

QUERENCIA. f. der, nang *querer*. Lugal na pinagkaratihan nang háyop. || met. Báhay, ó lugal na kináwiwiihan nang isâ.

QUERER. a. irreg. pres. ind. *quiero; quieres; quiere; queremos; queréis; quieren*. perf. *quise; quisiste; quiso; quisimos; quisisteis; quisieron*. fut. *querré; querrás; querrá; querrémos; querréis; querrán*. imperat. *quiere tú; quiera él; queramos nosotros; quered vosotros; quieran ellos*. subj. *quiera; quieras; quiera; queramos; queráis; quieran*. imperf. *quisiera; querría; quisiese*; etc.: fut. *quisiere*. etc. Nasâin; pitahin ang anomán. || Umibig; sumintâ. || Giliwin. || Magakálâ. || Magpasiyâ. || Umayon; makiisâ, || Magkagustó. || r. Maggiliwán. || Magkáibigan. || m. Kalooban; násâ; hílig nang loob.

QUERIDO, DA. p. p. nang *querer*. adj. Inibig. Ginagamit namang parang *sustantivo* m. y f. Nangínigibig; naníniinta. || Kaagulo; kálunya.=*de todo el mundo*. Ginígiliw ng lahat.

QUERUBÍN. m. Ang mangâ ángeles ó sinomang espiritung malowalhátí sa unang *coro* sa lángit.

QUESEAR. n. der. nang *queso*. Magqueso; ó gumawâ nang queso.

QUESERA. f. der. nang *queso*. Lugal na pinaggágawan nang queso. || Ang dulang ó hulmahan nang queso.

QUI

|| Ang babaying nagbíbili nang *queso*.

QUESERÍA. f. der. nang *queso*. Panahong mabuting igawá nang *queso*.

|| Pinagkêkesohan.

QUESERO, RA. adj. der. nang *queso*. Ang laknip ó katawán nang gatas, na siyang ginágawang *queso*.

|| m. Lalaking magkêkesó.

QUICIAL. m. der. nang *quicio*. Ang tumali, na kinàkakabitan nang pintô, ó bintána.

QUICIO. m. Ang húkay ó lugal na kinátatamnan nang tumali nang pintô ó bintána.

QUIDAM. m. fam. Tawong sí-noman; ó bálang na.

QUIEBRA. f. Básag; láhang; lálì.

|| Bitak nang lúpâ. || Pagkukúlang, ó pagliit nang anomán. || comer. Panggugugi; ò pagkasírang malakí nang puhunan.

QUIEN. pron. relat. y adj. Na. || pron. interrogativo. ¿Sino? ¿alin? = *de ellos*. Sino sa kanilá. = *de entre tantos*. Sino sa madlá.

QUIENQUIER. adj. y

QUIENQUIERA. adj. Sí-noman; alinmán.

QUIETADOR, RA. m. y f. Ang nagpápahimpil; pangpahimpil; ó pangpatahínik, etc.

QUIETAMENTE. adv. m. Matahínik; mahinahon.

QUIETE. f. Pagpapahingá; paglilibang. Karaniwang intindihing ang panahón ú oras nang paglilibang nang ibang *comunidad*, kung makatapus kumáin.

QUIETO, TA. adj. Hindì gumágalaw; waláng kimot. || Tahínik; waláng kibô.

QUI

QUIETUD. f. Katahimikan; kapahingahan; katiwasayán.

QUIJADA. f. Síhang; pangá.

QUIJAL ó QUIJAR. m. Bagang.

|| Pangá; sihang.

QUIJARUDO, DA. adj. der. nang *quijada*. Pangahan; ó malakí ang pangá; sihangán.

QUIJOTADA. f. der. ng *quijote*. Ang gawá ò kilos na lubháng tángi sa ibá at nakátatawa. || Ang pagpumilit na lual sa kapanahunan.

QUIJOTE. m. Ang balúti na ibinabalot sa hitâ. || Ang tawong lubháng kakaibá, ó tángi sa ibá ang kaposongang ginágawá. || Ang mapagpumilit sa hindì dápat pakialamán.

QUIJOTERÍA. f. der. nang *quijote*. Ang kilos, ó gawáng kakaibá, pángit at lual sa panahón.

QUILATACIÓN. f. der. nang *quilatar*. Pagúri.

QUILATAR. a. Uriin.

QUILATE. m. Uri; ó kadalisa-yan nang gintô, perlas, at mahala-gang batò. Lálong karaniwang plural na gamitin. || Sa gintông dalísay, ay ang ikadalawang puô at ápat na bahagi nang kaniyang halagá ó timbang. || Ang timbang na ápat na grano. || met. Kamáhalan; kabutihan nang anomán. — *por quilates*. mod. adv. met. Untiunti; maliliit.

QUILATERA. f. der. nang *quilate*. Urián.

QUILLA. f. náut. Kahoy na magbuhát sa hulihán hangang doong nang sasakyán, na nakalagay sa gitná, ta siyang pinakagulugod, at kinàkabitan nang boô niyang kayáian; lunas nang daong.

QUIMERA. f. Pagaáway; babag

QUI

|| Pagtatalo. || Ang nánasok sa isip na párang túnay bagamán hindî.

QUIMÉRICO, CA. adj. der. nang *quimera*. Hindî túnay; kabulaánan; konowâ.

QUIMERISTA. adj. der. nang *quimera*. Palaaway; mapagbásagulo.

|| m. Ang maibigín sa salitâng hindî tutoó at sa mangá bágay na kabulaanan.

QUIMERIZAR. adj. der. nang *quimera*. Magsasalitâ; ó magakálâ nang mangá bágay na hindî mangyáyari ó mahírap gawín.

QUINA. f. Ditâ.

QUINCALLA. f. Kalâkal na mumunting halagá at kasangkapang maliliit, para nang gunting, labasa, dedal, etc.

QUINCALLERÍA. f. der. nang *quincalla*. Ang kapisanan nang mangá bágay, na mumuntî ang halagá, para nang sinulid, gunting, etc. || Ang tindahan nang mangá bágay na itó.

QUINCE. adj. num. card. Labinglimá. || adj. num. ord. Ikalabinglimá: v. gr. IKALABINGLIMÁ nang buán, á QUINCE del mes. || m. Ang número 15.

QUINCENA. f. der. nang *quince*. Ang panahong nasásaklaw nang labinglimang áraw.

QUINCUGENARIO, RIA. adj. Ang may bílang na limangpuô; ó tawong may limangpuóng taón.

QUINCUGÉSIMO, MA. adj. Ikalimangpuô; ó may limangpuô.

QUINDÉSIMO, MA. adj. Ikalabinglimang bahagi.

QUINDENIO. m. Labinglimang taón.

QUINIENTOS, TAS. adj. pl.

QUI

Limangdaán.

QUINQUENIO. m. Limang taón.

QUINTA. f. Báhay, ó lugal sa búkid na talagang áliwan, ó bakasionan. || Ang pagsosorteo sa bayan sa mangá bi átâng dápat magsundalo.

QUINTAL. m. Ang timbang, ó panimbang na may isangdaang librá, ó may ápat na arroba. || Ang ikalimang bahagi nang isang daán.

QUINTALEÑO, NA. adj. der. nang *quintal*. Ang may timbang; ó maglulang isang *quintal*.

QUINTALERO, RA. adj. der. nang *quintal*. May timbang na isang *quintal*.

QUINTAÑÓN, NA. adj. Ang tawong may isangdaang taón. || Lubhá nang matandá.

QUINTO, TA. adj. num. ord. Ikalimá. || m. Bágong tawong sortea-do. || adj. num. part. Ikalimáng bahagi nang isang bágay.

QUINTUPLICACIÓN. f. der. ng *quintuplicar*. Ang pagdaming makálimang dublé nang anomán.

QUINTUPLICAR. a. Paramihing makálimang dublé; ó limahing dublé ang anomang bágay.

QUINTUPLO, PLA. adj. arit. Ang malakí nang limang dublé kay sa ibá.

QUISICOSA. f. fam. Bugtong; paláisipan.

QUISQUILLOSO, SA. adj. fam. Maramdamin; magalitín; matampuhin sa waláng anomán. || Mapansipin ng maliliit na bágay na hindî dápat asikasuhin.

QUITÁGUAS. m. Páyong sa tagulán.

QUITAIPÓN. m. Tangalin,—

QUI

de quitaipón. mod. adv. Tangalin; sauliin.

QUITAPELILLOS. com. fam. Mapaghibôhibô; mapaglangîs; mapagmahabâng dilâ.

QUITAPESARES. amb. fam. Pangpaluag loob; pangpâwî nang dalamhâtî.

QUITAR. a. Alisín. || Ilayô. || Tub-sín. v. gr. TUBUSÍN sa pagkaalipin, QUITAR *de la esclavitud.* || Umitín; nakawin. || Kamkamín. || Bawalan; sawain v. gr. *Fulano me QUITÓ el ir á paseo,* PINAGBAWALAN, ò SINAWAY akó ni *Fulano nang pagpasa pásialan;* SAWAIN, ó IBÁWAL ang paglákad nang

QUI

alañgán sa oras, QUITAR *el andar á deshora.* || Pawiin; putputín; bawiin.

|| r. Lumayô; umilag sa anomán ó sa isang lugal. — *al quitar.* mod. adv. Kadaglián. — *sin quitar ni poner.* fr. fam. Walâng kulang at labis; ó walâng kakulangán ni kalabisan.

QUITASOL m. Páyong sa tagaraw.

QUITE. m. Ang pagaalis; paghaldang; pagsikî. — *No tiene quite.* fr. fam. Walâng daán; ò mahlap ilagan; ó hindî matatangihan.

QUIZÁ, ó QUIZÁS. adv. m. Maráhil; sinong nakáaalam kung.

R

RABADILLA. f. anat. Tulatod.
RABANAL. m. der. nang *raba-*
no. Labanusan; ó tatamnán nang la-
 banós; lugal na maraming taniin na
 labanós.

RABANIZA. f. der. nang *raba-*
no. Ang binhî nang labanós.

RABANO. m. bot. Labanós.

RABEAR. n. der. nang *rabo.*
 Mamaypoy; ò pamaypoyín nang há-
 yop ang kaniyang buntot.

RABEO. m. der. nang *rabo.* Pa
 mamaypoy nang buntot.

RABIA. f. Ang sakit na gáling
 sa pagkákagat nang asong ulol; ó
 nang anomang háyop na may ka-
 mandag, Ito'y sakit na matindí at
 nakábahawa, at ang táwag nang ma-
 ngá *médico* ay *hidrofobia.* || met. Gá-
 lit; pagngangálit; ó poot. na malakí.

RABIAR. n. y r. Magkaroón, ó
 magdamdam nang sakit na pagka-
 hibang ó kabaliwán dáhil sa pagká-
 kagat nang asong ulol, ó ibang há-
 yop na makamandag. || met. Manag-
 hoy; manambitan nang malabis, dà-

hil sa anomang matinding hirap. ||
 Magnásá; magpita nang malakí. ||
 met. Magálit; mangígil; magnágálit.
 =*contra alguno.* Magálit na lubhá
 sa sínoman; pangigilan ang sínoman.
 =*de hambre.* Mangígil sa gútom. =
por comer. Magpita nang malakí na
 makákain.

RABIATAR. a. Talian sa buntot.

RABICORTO, TA. adj. Kutod;
 ó maiklî ang buntot. || Ang nagsu-
 suot nang saya, ó nang ábitong
 maiklî sa kaugalián.

RABIETA. f. der. nang *rabia.*
 met. Gálit na malakí, na nagbú-
 hat sa munting dahilán, ó talagá
 kayáng pinagkaugalián.

RABILARGO, GA. adj. Háyp
 na mahábâ ang buntot. || met. Ang
 kung manamit ay lubhâng mahábâ
 at kirákaladkad.

RABIOSO, SA. adj. der. nang
rabia. Asong ulol; ó tawong baliw
 dáhil sa pagkákagat sa kaniyá ng
 asong ulol ó anomang háyop na
 may kamandag. || met. Magalitín. ||

RAB

met. Malabis; lagpûs; marahás.

RABO, m. Buntot. || met. Anomang bágay na nakasábit sa gawing likod. — *Ir al rabo*. mod. adv. met. Bumuntotbuntot; sumunodsunod na lági.

RABÓN m. der. nang *ra'o*. Hiyop na putol ang buntot; tokong.

RABOSO, SA. adj. der. nang *rabo*. May buntot. || Himulmol ang ladlaran.

RABOTEAR. a. der. nang *rabo*. Pután nang buntot ang tupa. || n. Pamaypoyán ang buntot.

RABUDO, DA. adj. der. nang *rabo*. Mahábâ ang buntot.

RACIMO. m. Buig nang bunga nang káhay. || met. Ang pagkakalang kom nang mangá bágay na maliliit, na nánahawig sa buig. || fam. Ang binítay; ó ang nagbigít.

RACIMOSO, SA. adj. der. nang *racimo*. Nagbúbuig; ó may buig.

RACIOCINAR. n. Magwári; magkúro; magisip.

RACIOCINIO. m. Ang ísip; wári. || Pagwawári. || Ang pagsasaysay na mahúsay nang katowiran, at iníisip na na anomán.

RACIÓN f. Bahagi ó rasió n ng anomán, na ibinibigay sa isá sa towing pagkain. || Palábol.

RACIONAL. adj. Náukol at náayon sa matowid.

RACIONALIDAD. f. Pagkáayon sa matowid. || filos. Ang sankap ó ipinangyayari nang kalulowá na magísip, ó magkúro, kumilala at magpasiyâ nang ayon sa matowid.

RACIONALMENTE. adv. m. Matowid; ó ayos sa katowiran.

RACIONERO. m. der. ng *ra-*

RAC

ción. Ang *caninigo* na mayroong *ración* sa isang *catedral*. || Ang namumudmod nang *ración* sa isang kapitunan.

RACIONISTA. com. der. nang *ración*. Ang may *ración*; ó may sueldo.

RADA. f. Look; ó loob nang tangos na kanlungin nang mangá saksakyan.

RADIANTE. p. a. nang *radiar*. adj. Maningning; nagliliwanag.

RAEDERA. f. Kudkuran; pangudkod; ó kaskasan.

RAEDIZO, ZA. adj. Madaling kudkurin ó kakasin.

RAEDOR, RA. m. y f. Mángangilis; mángungudkod; ó tagapagkudkod. || m. Pangalis; pangaskás; pamagi.

RAEDURA. f. Pinagpagihan; pinagkaskasan; ó yamuam.

RAER. a. def. na ang ginagamit limang na tiempo at persona ay ger. rayendo; p. p. raido; ind. pres. rao; raes; rae; raemos; racis; raen; imperf. raía; raías; raía; etc.; perf. raí; raíste; rayó; raimos; raisteis; rayeron; fut. raerè; raerás; etc.; imperat. rae tú; raed vosotros; imperf. rayera raería. y rayese, etc.; fut. rayere, etc. Kalisin; kudkurin; kakasin; abitin. || met. Talikuran; tangihang lubós ang mangá bágay, na para ng masasamang gawá ó udiok na mahálay, etc. = *tel casco*. Kudkurin; kayurin sa baiat.

RAFAGA. f. Sínoy na súsumandali nang hangin.

RAIBLE. adj. der. nang *raer*. Madaling kakasin; ó makakakas.

RAIDO, DA. p. p. nang *raer*, y adj. Gulanit; nasnas. || met. y fam. Walang hiyâ, at hindi marúnong tu-

RAI

mingín sa sarili at magpitagan man sa ibá.

RAIGAMBRE. f. Kapisanan nang lahat nang ugat.

RAIGON. m. aum. nang *raiz*. Ugat na malakí. || Ang púnô nang mangá bagang ó ngípin, na nakabaón sa gilágid.

RAIZ. f. Ugat nang halaman, ó nang anomang káhay. || met. Ang gawing ibabá ó paanan nang anomán; ó ang pinakaugat bagá. || met. Ang pinagmulán; ó pinagbuhatan nang anomán.—*Bienes raices.* pl. Ang mangá pagaaring hindi mabúbuhat at di maililipat sa ibang lugal, para nang búkid, halaman, bahay at ibá pang ganganitò.

RAJA. f. Pidpid nang káhay; ó kasibak na kihoy. || Láhâng; putok nang anomang bágay. || met. Paki á bang; bahaging ipinamamahagi; ó pinagágawanan: v. gr. *Si Fulano'y nakákuha na nang* PAKINÁBANG, *ò nakákuha na nang* KABAHAgi, *Fulano ya sacò* RAJA; *ako'y magpipilit kumuha ó makàagaw nang* KAUNTì *ò* BAHAGING ANOMÁN *kung mangyáyari, yo he de sacar* RAJA *como pueda.*—*Hacerse rajas.* fr. Lumáhang; magputok ang anomán. Magkápirapiraso.—*Sacar raja.* f. Magkumit; ó tamuhín ang anomán maging hindi mang para nang minánasá.—*Hacer rajas.* f. Mamudmod; mamahagi.

RAJADIZO, ZA. adj. der. nang *raja*. Lahangín; basagín.

RAJAR. a. Sibakín; biyakín; ó pidpirín ang káhay. Si á sabi rin namán sa ibá pang bágay, na para nang: SIBAKÍN, ó BIYAKÍN *ang ulo*, RAJAR *la cabeza.* || met. y fam. Mag-

RAL

sabi nang makapal na kasinóngalingan.

RALEAR. n. Dumalang; lumabnaw; mabuhaghag.

RALEZA. f. der. nang *ralo*. Kalarangan; kalabnawán; etc.

RALO, LA. adj. Madalang-malabnaw; buhaghag.

RALEDERA. f. Kaskasan; kudkuran; pangáyod.

RALLADURA. f. Bakás ng daán nang pangáyod ó kudkuran. || Ang nakudkud; ó nakáyod.

RALLAR. a. Kumaskás; kumudkod; kumáyod. || met. Yumamot; ó makamuhí sa kaulitan at bigat manalitá ó nang ugáli.

RALLO. m. Kaskasan; kudkuran; ó pangáyod.

RAMA. f. Sangí. || Lípi; ó kama-ganakan.

RAMAJE. m. der. nang *rama*. Karamihang sangá. || Pagsasangá.

RAMALAZO. m. aum. ng *rama*. Hampás nang suga ó pamitik. || Gayón din ang tàwag sa pasá ó mansá nang balat, na búhat sa pagkakasakit, ó pagkahúlog, etc. || met. Sakit; dalamhating big'ang dumatal. || Kapanganyayáang nanggáling sa ibá.

RAMERA. f. Babaying nagpaupa nang kaniyang puri.

RAMERÍA. f. Kapisanan nang mangá babaying nangangalakal nang katawang sarili. || Pangangalakal ng katawán; ó pagpapaupá nang puri.

RAMIFICARSE. r. Magsangá.

RAMILLETE. m. Kapisanan ng saísaring mababangong bulaklak na pinagsaglitsagít, at ginawáng pamuti. || Matamis na tabas bunga nang ká-

RAM

hoy, na iniháhayin sa mesa nang piging. || met. Ang kapisanan nang mangá bágay na mahúsay at pakí-kinabangang gamitin sa anomán.

RAMIZA. f. der. nang *rama*. Kapisanan nang mangá sangáng putol.

RAMONEAR. a. der. nang *rama*. Putlín ang mangá sangá nang káhoy. || Putputing kanin nang háyop ang mangá sangá ó dahon nang káhoy.

RAMONEO. m. der. nang *rama*. Ang pagpútol nang sangá nang káhoy. || Pagputpot nang háyop nang mangá sangá at dahon nang káhoy.

RAMOSO, SA. adj. der. nang *rama*. Masangá ó maraming sangá.

RAMUJOS. der. nang *rama* m. pl. Malilit na sangá nang káhoy, ó binigkis na sangang malilit nang káhoy.

RANA. f. Palaká; tugak; kúkak.

RANCAJAR. a. Bunutin ang káhoy nang sapol sa ugat.

RANCOJO. m. Salubsob sa balat.

RANCIARSE. r. Umantá || Maimbak.

RANCIO, CIA. adj. Maantá. || Imbak; tinágong maluat. || Matandá; lúmá.

RANGO. m. Ang *clase*, ó kalá-gayan sa pamamayan nang báwa't isang tawo.

RAPACIDAD. f. Hílig nang loch sa pagnanákaw. Sinásabi namán sa mangá ibo'g mandadagit at ibá namang háyop na ápat ang paá. || Pangangágaw; panguumit.

RAPADOR, RA. m. y f. Mangaáhit. || fam. Barbero. || met. Manguumit; magnanákaw; |mángang igaw.

RAP

RAPADURA. f. Pagáhit. || Ilaáhit; áhit. || Panguumit; pagágaw.

RAPAR. a. Ahitin nang labasa ang buhok. Ginágamit namán sa lugal nang *gupitán nang sagad*. || fam. Ahitan nang balbás. || Nakawin nang paagaw. || a. Magáhit.

RAPAZ, adj. Mahlig sa panguumit; ó sa pagnanákaw. || m. y f. Bátang pahat; ó pas it.

RÁPIDAMENTE. adv. m. Biglá; matulin.

RAPIDEZ. f. Katulinan; bi'is; kabiglaán.

RÁPIDO, DA. adj. Mabilis; matulin; biglá.

RAPIÑA. f. Pangágaw; panghaharang; ó pagnanákaw nang paagaw at sáplitan.

RAPIÑAR. a. fam. Mangharang; mangágaw.

RAPISTA. m. fam. Mangaáhit; manggugupit.

RAPTA. f. y adj. Babaying inágaw; ó hinibô nang lalaking itinan sa magulang.

RAPTO. m. Pagágaw; ó pagtatanan nang lalaki sa isang babayi. || Pagkawalâ nang diwá.

RAPTOR, RA. m. y f. Ang nangágaw; ó unágaw nang isang babayi.

RAQUÍFICO, CA. adj. Yayat; onsiyámí; mahinâ ang katawán.

RAREFACER. a. irreg. como *satisfacer*. Ang verbong ito'y halos hindi ginágamit, kundí sa ger. *rarefaciendo*, at sa p. p. *rarefacto*. Dalang; buhaghagin. || r. Dumalang; mamahaghag.

RARO, RA. adj. M dálang, at bumábanat. || Katakataka. || Hindi kau-

RAS

gal'ing mangyari ò mákita. || Madi-lag; ó tángi sa ibá.—*Rara cosa*. fr. Kitakatakang bágay; ó bágay na dí kaugalián.—*Raras veces*. fr. Bihírá; manakânakâ; maminsanmingsan.—*Raro*. adv. de tiempo, Bihírá; madà-lang.—*De raro en raro*. mad. adv. Bihíbihirâ; lubhâng madálang na panahon.

RASADURA. f. Pagkalos. || Pag-sági; ó pagkákiskis nang marahan nang isang bágay sa ibá.

RASAMENTE. adv. m. Maliwá-nag at háyagan; waláng palikuadli-kuad; tápatan.

RASAR. a. Kalusin. | Sumági; dumaán nang marahan ang isang bá-gay sa ibá, at niwiwiká: *la bala* RASÓ *la pared, ang bala ay SUMAGI sa pader*.

RASCADERA. f. Pangámot. || fam. Ang almohasa.

RASCADOR. m. Tagakaskás; nagkikinis ò nagpápakinis. || m. Pa-ngaskás; pangkinis. || Sípit nang bu-hok nang babayi na may pamuting baló.

RASCADURA. f. Pagkámot; pag-kaskás. || Kámot; ó galos at hadhad nang kámot.

RASCAR. a. Kamutin ang balat, nang kukó ò nang anomang bágay na magalás. || r. Magkamot.

RASERO. m. Kalos; ò pangalos.

RASGAR. a. Wahin; gahin; gi-siin; tilasin.

RASGUÑAR. a. Galusan; kamu-tin na sugatan nang kukó, aspilè, etc. ang balat.

RASGUÑO. m. Galos; halas; ó kámot nang kukò, aspilè, etc.

RASO, SA. adj. Pátag; malinis. || m. Kayong sutlá at makintab.

RAS

RASPAR. a. Kaskasin; kalisin. || m. Sumigid sa díla ang álak.

RASTRALLAR. n. Sumagiok ang látiko ó anomang ganganitó; humaginit.

RASTREAR. a. Bakasin; ó sun-dán ang bakás, na doon halataín ang anomán. || met. Siyasatin; amoyán ang isang bágay sa mangá tandá ó hiná-láng nápapansin. || n. Lumipad ang mangá ibon nang lubhâng mabábâ na halos sumáyad sa lúpâ. || Mangayupápâ nang boóng kabastusán.

RASTRO. m. Bakás. || Panghila; ó pangbátak nang, anomán. || Kalay-kay; ó pangáhig. || met. Ang bakás; ó labí nang anomán.

RASTROJO. m. Dayame; ó pinag-gapasang naiwan sa pinitak.

RASURA. f. Paggupit nang bu-hok; pagáhit. || Yamoam; pinagkali-sán. || pl. Latak nang álak na pinaglâ-lagáan nang pilak, at nang ito, y pumuti; ginágamit namán sa ibá pa.

RASURAR. a. Gupitin ang bu-hok; ó ahitin ang balbás. || r. Mag-áhit.

RATA. f. Dagang babayi.

RATEAR. a. Bawasan nang ka-tamtaman. || Mamahagi; ó bahaginin nang katamtaman sa báwa't isá. || Mangumit nang boóng katalasan at liksí nang mangá bágay na mumun-ting halagá. || n. Gumápang; umúsad sa lúpâ.

RATERIA. f. Panguumit. || Ka-bastusán; kasakimán sa bágay na muntí ang halagá.

RATERO, RA. adj. der. nang *rata*. Ang umúsad; ò gumágapang sa lúpâ. || Mangá ibong hilos sumá-sayad nang lúpâ kung lumipad. ||

RET

Manguumit; ó tekas na mangugupit nang bulsá; ò magnanakaw nang bágay na muntí ang halagá. || met. Abá; ó bastós na pagugáí. || Hámak na tawo.

RATIFICACIÓN. f. der. nang *ratificar*. Pagpapatibay; pagpapatutoó sa sinabi ó ginawá.

RATIFICAR. a. for. Kunan ng bagong tanong ang mangá saksi, at nang pagtibayin ang unang sinabi ó ginawá.

RATO. m. Sandali; saglit. Kung kasama nang bawa't isá nang mangá adjetivong *bueno* ó *malo* ang kahulugán nitóng mangá adjetivo ay *mahúsay* ó *masamá*: v. gr. MAHÚSAY ò MATIWASAY na sandali, rato BUENO; MASAKLAP ó MASAMANG sandali, rato MALO.—*A ratos*. Maminsanminsang; manakánaká.—*buen rato*. fam. Karamihan; kasaganáan nang anomán.—*de rato en rato*. mod. adv. Manakánaká; maya'tmayá.—*para rato*. fam. Sa mahábang panahón.

RATÓN. m. Dagang lalaki.

RATONA. f. Dagang babayi.

RATONAR. a. Kagatín; ngatngatín nang dagá ang anomán. || r. Magkasakit ang púsá sa karamihan ng kináng dagá.

RATONERA. f. der. nang *ratón*. Patibong na panghuli nang dagá. || Lungá nang dagá.

RATONERO, RA. adj. der. ng *ratón*. Mandadagá. Sinásabi sa púsá.

RATONESCO, CA. adj. der. ng *ratón*. Náukol sa dagá.

RAUDAL. m. Kaagusan. || met. Kasaganáan; ó karamihan nang anomang páminsang dumatal.

RAUDO, DA. adj. Mabilis; ma-

RAY

tulin.

RAYA. f. Gúhit. || Hangá; ó hangahan nang isang bayan, provincia, etc. || Isdang pagi.—*a raya*. mod. adv. Sa loob nang karampatang gúhit; sa katamtaman; ó naayos sa katowiran.—*echar raya*. fr. Makiagaw; makitalò.—*hacer raya*. fr. Lumálò; humigit sa ibá; mamukod ó humusay sa anomán.—*Pasar de raya*. fr. Lumampás sa katamtaman; ó sa katowiran; magkulang sa karampatang kagalangán.

RAYADO. p. p. nang *rayar*. m. Ang mangá gúhit nang isang damit, kayo, etc.

RAYAR. a. Guhitan; ó gumúhit nang anomán. || Burahín; ó guhitan ang isang sulat. || n. met. Mangibá; ó mamukod sa ibá. || met. Málapit, máhawig ang isang bagay sa ibá || Sumilang; magliwanag: v. gr. SUMSILANG, ó NAGLIWANAG ang araw, RAYABA el sol, etc.—*en desvergüenza*. Málapit, máhawig sa kawalanghiyaán.

RAYO. m. Ang gúhit na matowid na pinagpápalagyang tinutungtungan ó tinutungo nang anomán. || Sinag nang anomang bagay na maliwanag, lalò na ang nagbubuhat sa araw. || Lintik. || Sa rueda ay bawa't isá nang pinakatadyang nang gulong, na nakapáko sa mesa; ó ang rayos nang rueda. || met. Ang *armas de fuego*. || met. Alinmang bagay na may malaking lakás ó bisá. || met. Ang lubhang maliksi at matalinong isip; ó maliksi at madali anoman ang kilusin.

RAYOSO, SA. adj. der. nang *rayo*. Magúhit; ó may mangi gúhit.

RAZA. f. Láhi; anak; o anakná.

RAZ

|| met. Kalidad nang isang bagay, ayon sa kaniyang pagkayari ó pagkagawâ || met. Ang liwánag nang araw ó nang ilaw.

RAZÓN. f. Katowiran. || Ísip; ó pagíisip. || Dahilán. || Pagsasabi; pagbabalitá || Katampatan sa halagáng pagbibili ó pamimili, at niwiwikâ sa hinhihing lubhâng mataás na halagá: *Lumagay pó kayó sa KATAMPATAN, póngase V. en la RAZÓN.* Dahilán; dahidahilán.—*Poner en razón.* fr. Payanâin ang nagkakagalit ó nagtatalo. Pangusapan ang sinoman nang mabalásik, ó may hálông parusa.—*Ponerse á razones.* fr. Makipagtalo; ó makipagtutulán.—*privarse de razón.* fr. Magdilim ang ísip. Lálông kaniwang sabihin sa langó. —*Tomar razón, ó tomar la razón.* f. Salinin; tandâ; ó ikopia ang anomán sa tagalang librong tandâan.

RAZONABLE. adj. der. nang *razonar.* Akma; ó tamâ sa katowiran. || met. Katatagán; kainaman.

RAZONADO, DA. p. p. nang *razonar.* adj. May ísip at mabuti ang katowiran.

RAZONAMIENTO. m. Pagma-matowid.

RAZONAR. n. y r. Magmatowid; ó mangítowiran. || Magsalitâ nang walang tuto, at huag lámang dí makapagsalitâ = *con alguno.* Makipagmatowiran sa ibâ.

REAGRADECER. a. irreg. como *agradecer.* Pakágantihin ó kilanling malabis ang utang na loob.

REAGRAVAR. a. Pabigatin; ó patindihing lálô ang anomán. || r. Bumigit na lálô; tuminding lálô ang anomán.

REA

REAGUDO, DA. adj. Nápakatulis; malabis nang tulis.

REAL. adj. Túnay; tutoó. || Ang náuukol sa hári. || met. Dakilâ; lubhâng marilag; marangal. || Tapat na kalocban. || Magandâ at mahal na loob. || fam. Lubhâng mabuti: v. gr. LUBHANG MABUTING *dalaga*, *REAL moza.* || m. Ang lugal na kináhihintúan ng isang hukbó, at lálô na ang lugal na kinálalagyan nang hári ó nang general. Ginagamit namang plural sa kahulugang itó. || Ang salaping sikápat.

REALENGO, GA adj. der. nang *real.* Náuukol sa hári.

REALIDAD. f. der. nang *real.* Katunayan; katutuhanan.

REALIZACIÓN. f. der. ng *realizar.* Pagkakátutoó; pangyayari.

REALIZAR. a. der. nang *real.* Tutuhanin; gawin. || r. Matunayan; maging tutoó; mátuloy. || comer. Ipagbili; salapiin ang kalákal.

REALMENTE. adv. m. Túnay; tutoó. || Sa katunayan.

REALZAR. a. Ipátaas; itampok. || Padilagín. || Paumbukín ang anomán. || Buldaháu nang realzado; ó lagyan nang labor na nakaumbok.

REAMAR. a. Sintahing muli; ó giliwin nang lubhâng malaking pagbig.

REANIMAR. a. Magpalakás; ó bigyang lakás. || met. Palakasín; ó buhayin ang loob; patapangin ang nálulupaypay na loob. || r. Lumakás; ó magbágong lakás. || Tumápang; mabuhay ang loob.

REAPARECER. n. irreg. como *agradecer.* Muing sumipot; pakitang muli.

REAPARICIÓN. f. der. nang

REA

reaparecer. Mulíng paglitaw; panibà-gong pagsipot.

REAPRETAR. a. irreg. como *acertar*. Páhigpitan. || Higpitíng mulí. || r. Páhigpit.

REARAR. a. Mulíng araruhin. || Halôin.

REATAR. a. Ibuntot ang isang háyop sa isá; ó itáli ang isang háyop na ibuntot sa ibá at nang mag-sunod sa paglákad. Pagbuntutín. || Mulíng talíán ó higpitín ang táli. || met. Pahinúhod sa pasiyá nang ibá.

REAVENTAR. a. irreg. como *acertar*. Pahanginan, ó iyangyang na mulí. || Hungkuyín ulí; mulíng ipa-hangin.

REBAJA. f. Bawas, ó babá na ginágawâ sa anomán.

RABAJAR. a. Bawasan; babáan; ó kulangan ang anomán. || Ialís ang isá; ó huag ibílang sa katunkulang tinátangnang kasalukuyan. = (*diez peses*) *de la suma total*. Awasán (nang sangpuóng-piso) ang kaboðang bílang. || r. met. Magpakabábâ; magpaka-abâ. || Magpakahàmak; ò gumawâ nang kabastusán.

REBAJO. m. carp. y cant. Sá-bak nang káhay ó nang batò.

REBALAJE. m. Uli-úli.

REBANADA. f. Híwâ, ó pirasong manipís at mahábâ nang anomán; kahíwâ; kagáyat. || Pagtigpás; pagpù-got: v. gr. *Sa isang TIGPÁS pinu-gutan siyâ nang ulo, de una REBA-NADA le cortò la cabeza*.

REBANAR. a. Gayatin; hiwâin nang manipís at pahabâ ang ano-mán. || Tigpasín; pugutin; pungusin.

REBANO. m. Manáda; kawan; ó kapisanan nang mangá háyop. Ka-

RAB

pisanan nang sarísaring bágay. || met. Ang kapisanan nang mangá binyag-an, na pinamámahalâan ó sakop nang isang pári.

REBATE. m. Pagdadaop; pagaá-way; paghahámok.

REBATIÑA. f. Pagaagawán.

REBATIR. a. Salangangín; paud-lotín ang lakás ó bilís nang ibá.

|| Pukpuking magaling. || met. Pag-labanan; iwaksi kung tuksó ó hiká-yat na masamá ang sínásabi.

REBATO. m. Bigláng paglúsob; ó pagdaluhong sa kaáway; na may kahâlong lalang. || Anomang bágay na hindi inákalâ ay bigláng duma-tal. — *de rebato*. mod. adv. fam. Ka-ginsaginsá; kagyat. — *tocar à rebato*. Repikihin ang kampánâ; ó tugtugin ang tambol, dáhil sa súnog ó ano-máng gulong malakí.

REBAUTIZAR. a. Binyagáng mulí.

REBEBER. a. Uminom nang ma-dalás; magpakainom.

REBECO, CA. adj. fam. Masú-ngit; magagalitín. || Simarón; ó hindi mansò; mailap.

REBELAR. a. Papagalsahín; ó magtayô nang isang pagaalsà. || r. Manghimagsik; magalsá; lumabag; sumuway. || Humiwalay sa pakikipag-ibigan sa kápowâ.

REBELDE. adj. Sowail; masó-wain. || met. Pùsô na hindi nalála-mayot nang mangá pakítang loob; hílig na di napahihinuhod sa kato-wiran. || Ang taksil makisama.

REBELDÍA. f. Kasowayán. || Pag-suay; paglabag; panghihimagsik.

REBELIÓN. f. der. nang *rebelar*. Pagsuay; paglabag; pagaá-way; pang-

REB

hihimagsik nang laban sa hári.

REBELÓN, NA. adj. aum. nang *rebelde*. Lubhâng suwail. || Masúwaing lági. || Kabayong áayaw pípihit.

REBENDECIR. a. irreg. como *bendecir*. Bindisionang mult; muling benditahin.

REBIÉN. adv. m. fam. Lubhâng mabuti.

REBISABUELO, LA. m. y f. Núnô sa talampakan.

REBIZNIETO, TA. m. y f. Apò sa talampakan.

REBLANDECER. a. irreg. como *agradecer*. Palambutín; papanariwâin. || r. Lumambot; ò manariwâ.

REBLANDECIMIENTO. m. Paglambot; pananariwâ.

REBOSAR. n. Umápaw; lumá-naw; lumabis sa katatagán ó sa kinásisidlan. || met. Sumagánâ sa anomán: v. gr. SAGÁNA Ó LABIS sa *pananalapi*, REBOSA *en dinero*. = *de agua*. Umápaw sa túbig.

REBOZAR. a. Balutin ang úlam na kapulan ng itlog at harina, at sakâ lutûin sa mantikâ. || Balutin, ó takpán halos ang boong mukhá nang kúmot, inawak ó *capa*.

REBOZO. m. Hiyâ; alangálang; tákôt. || Pagtatakip nang panyô, inawak ó lambong sa mukhá. || met. Dahdahilan. — *de rebozo*. mod. adv. Lihim; patagô. — *sin rebozo*. mod. adv. Háyan; talampakan; walang likuadlikuad.

REBUENO, NA. adj. fam. Lubhâng mabuti.

REBUFAR. n. Sumingasing nang malakás; ò muling sumingasing.

REBULLIR. n. irreg. como *brullir*. Kumiyaw; kumutô; maggalawang

REC

mulí. || Kumayaw; ò muling kumulô.

REBUSCA. f. Panghihimálay. || Labí; tirá. || Paguusisâ.

REBUSCAR. a. Manghimálay; mamúlot nang laglag. || Halawín; ò banaping magaling.

RECABAR. a. Kamtán sa lúhog ang ninánasâ. || r. Magtamó sa lúhog nang anomán. — *con, de alguno*. Kamtán sa mahigpit na káluluhog sa kangnoman.

RECADO. m. Bilin; ò pabilin. || Pakumustá || Baunan. || Pagisingat. || Sangkap.

RECAER. n. irreg. como *caer*. Muling mahúlog. || Mabínat. || Muling makágawâ nang salang kinàhulugan nang minsan. || Mahúlog sa sakop nang ibá ang anomán; ò mahúlog sa ibá, ò mapasaiba ang anomán.

RECAIDA. f. Bínat; ò muling pagkahúlog sa anomang sakit ò kamálitan.

RECALENTAR. a. irreg. como *acertar*. Iinit ulí. || Makáisip ó sumpungín nang kalupaán ang tawo ó háyop man. || Papaginitin; ò pagaliting lubhá. || r. Magínit; magálit.

RECÁMARA. f. Silid na lalagyan nang hias ó kasangkapan nang pamamáhay. || Sa mangá *armas de fuego* ay ang lugal na kinálalagyan nang kargá. || met. Pagisingat; kali himán; at niwíwikâ: *Ang tawong ito'y may malaking* PAGISINGAT Ó KALIHIMÁN, *este hombre tiene mucha* RECÁMARA.

RECAMBIAR. a. Paliting mulí ang anomán. || comer. Punán, ò patungan nang bagong patubô ang *cambio* nang salapi.

RECAMBIO. m. Muling pagpa-

REC

palit; ó ikalawáng palit. || Ikalawáng pagpapadalá nang salapî sa *cambio*.

RECANCANILLA. f. Ang pagpipilaypilayan.

RECAPACITAR. a. Waríwarín; isípíng mahúsay ang anomán. || n. Magwaríwari; magísip na mabuti.

RECAUDACIÓN. f. der. nang *recaudar*. Panínigil; páningilan.

RECAUDAR. 2. Manígil; singílín.

RECENIR. a. irreg. como. *ceñir*. Múling ibigkís; ipulúpót na maigi; bigkisán nang mahigpit.

RECEPCIÓN. f. Pagtanggap. || Pagsalúbong.

RECEPTADOR, RA. m. y f. Ang tagapagkanlong; kanlungan.

RECEPTAR. a. Itágô; pagtakpán ang sínoman ó ang anomán. || Tangapín; kupkupín. || r. Magtágô; magkanlong.

RECIBIDOR, RA. m. y f. Tagatangap. || m. Lugal na tangapan sa dumárating.

RECIBIMIENTO. m. Pagtanggap. || Pagsalúbong. || Ang lugal na tangapan sa pumápanhik na dumádalaw.

RECIBIR. a. Tangapín. || Sahrin ang upa ò sueldo. || Makátanggap nang kasiraán; dalamháti; ó karowahaginan. || Haraping labanan ang kaáway. || Sumalúbong. || r. Maggrado sa anomang karunungan ó *ciencia*. = *de abogado*. Magabogado. = *en medicina*. Maggrado nang pagkamédico. = *á cuenta (alguna cosa)* Tangapín sa *cuenta* nang utang nang isá (ang anomán) = *de criado (á uno) en casa*. Tangaping alílá (ang isá) sa báhay = *en cuenta*. Tangapín sa *cuenta* nang isá ang anomán. Tangapín

REC

alangálang sa. = *por correo*. Tangapín sa *correo*.

RECIBO. m. Ang kasulatang kinatititikan nang pagkátanggap nang anomán.

RECIÉN. adv. t. y

RECIENTE. adj. Bago; saríwá; kayáyari pa lámang; ò hindí pa nalálaonang nangyáyari.

RECIO, IA. adj. Malakás; matibay. || Batíbot. || Malakí. || Magandá ang tikas. || Masungít ang ugálí. || met. Mahítap tiisín, ó gawín. || Malakás na lúpâ. || Panahong masamá. = *de cuerpo*. Malakás ang katawán; batíbot ang pangangatawán; tikasán.

RECITAR. a. Salitín; ò saysayín; sabihin nang malakás.

RECLAMO. m. Pangatíng ibon; páin. || Ang sutót; ó sigaw sa pagtawag sa kangínoman. || met. Anomang nakaháhalinang bágay. || for. Pagrereklamo; pagsasaysay nang matuwid.

RECLINACION. f. der. nang *reclinar*. Paghílig; pagsandig. || Pagkáhilig.

RECLINAR. a. Ihilig; isandig. || r. Humilig; sumandig. = *en, sobre la almohada*. Humilig sa unan.

RECLINATORIO. m. Hiligán; sandigan. || Mesang maliit at makítid na may tarima sa ibabâ, na lúhuran sa pagdarasal.

RECLUIR. a. irreg. como. *huir*. Kulungín; ibilangô; piitín. || r. Mákulong; magkulong.

RECLUSIÓN. f. Pagkukulong na kusá; ó pagligpit. || Pagbibilangô. || Ang kinákukulungang lugal.

RECLUSORIO. m. Kúlungan.

RECOBRAR. a. Bawín ò singi.

REC

ling muli. || Makuha; ð mabáwî ang anomang nawalâ ó natalo. || r. Manaúli ang anomán; makabáwî. || Makàalam tawo ang nawalán nang diwâ; pagsaulang loob. = *de la enfermedad*. Magbàwîng lakas; manaúli ang lakas, na nasíra sa pagkakasakit.

RECOBRO. m. Pagkabáwî nang nawalâ ó natalo.

RECOCER. a. irreg. como. *cocer*. Lutúing muli; ó pakalutúin. || met. Pahirapan; pasakitan sa loob. || r. Malutô nang labis. || met. Maghirap; magpighatî ang loob; ó masúpok sa galit.

RECOCIDO, DA. p. p. nang *recocer*. met. y fam. Tawong lubhâng sanay sa anomán. || met. y fam. Naghíhirap ang loob.

RECODAR. n. Humílig nang siko; ó sumandig na siko ang ipanín. || Lumikô ang daán nang ilog ó lán-sangan.

RECODO. m. Likô nang alinmang lugal.

RECOGER. a. Muling ligpitín; ó tipuning muli ang anomán. || Langkumín; lagumin; pagsamahin; ó itumpok ang nakakalat na mangá bagay. || Iligpit; ó kulungín ang sínoman ó ang anomán. || r. Lumigpit; unalis; ó magtagô sa isang lugal. || Lumayô sa malabis na pakikisalamuhâ sa kápuwâ. || Magtipid. || Magpahingá; ó matúlog. || met. Ilayô ang loob sa mangá bagay sa lúpâ; ó iligpit ang kalooban. = *à casa*. Lumigpit sa báhay. = *en sí mismo*. Lumigpit sa sarili. = *del bullicio*. Lumayô; umilag sa alingasnâs.

RECOGIDO, DA. p. p. nang *recoger*. adj. Nakaligpit; maláyô sa ma-

REC

ngá kagúluhan. || fam. Mahinhín. RECOLAR. a. irreg. como. *acordar*. Salâing muli ang anomang bagay na tunaw.

RECOLECCIÓN. f. Kasaysayang maiklî nang anomán. || Ani. || Paniningil.

RECOLECTAR. a. Anihin. || Tipunin ang maraming bagay. || Maningil sa iba'tibang lugal. || r. Maani. || Matipon.

RECOMENDABLE. adj. Dápat ipagtagubilin; ó dápat mahalín; ó halagahán,

RECOMENDACIÓN: f. der. ng *recomendar*. Pagbibilin. || Bilin; tagobilin; ó pakiúsap.

RECOMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Ipagbilin; ó ipakiúsap ang sínoman ó ang anomán na kalingâin, ipagmasakit, etc.

RECOMPENSA. f. Ganti; bihis; báyad; pála.

RECOMPENSAR. a. Gantihing loob; bihisin. || Bayaran. = *con favores*. Gantihín nang pála; gantihin ng mabuting gawâ.

RECOMPONER. a. irreg. como. *poner*. Husaying muli; kumpunihing panibago.

RECONCILIAR. a. Pagkásundûin; ó pagbatûin ang nagkákagalit. || Dumingig ang pári nang isang maikling pagkakumpisal. || Benditahin ang isang nalabasâng lugal na *sagrado*. = *à uno con su amigo*. Ipakipagkásundô ang isá sa kaniyang kaibigang nákalit; papagkásundûin ang dalawâng magkaibigang nagkákagalit. || r. Ikumpisal ang mangá kasalanang nalimutan. || Makipagkásundô. = *con sus padres*. Makipagkásundô

REC

sa kaniyang magulang.

RECONDITO, TA. adj. Násusu-lok; ó lubhang tagò.

RECONducIR. a. irreg. como *conducir*. Ihatid ó muling ipatnúgot.

RECONOCEDOR, RA. m. y f. Tagasiyasat; tagakilala.

RECONOCER. a. irreg. como *conocer*. Pakasiyasatin; ò kilalaning mabuti. || Mákilala: v. gr. *le reconoci por el andar*, NÁKILALA KO sa lalakad, etc. || Kilalanin ang túnay na kapang-yarihan, ó pagkapúnò nang sínoman. || Kilanlin ang utang na loob. || Isipin; halataín. || Tantuín ang anomán. = *á uno por pariente*. Kilanlin; ó tuntuning kamagának ang isá. || r. Magsisi. || Kilanlin ang sarili. || r. Magkilalanan.

RECONOCIDO, DA. p. p. nang *reconocer*, y adj. Kumilala nang utang na loob; marúnong gumanting loob.

RECONSTRUIR. a. irreg. como *huir*. Ibangong muli; ó itayong panibago ang isang báhay, etc.

RECONTAR. a. irreg. como *acordar*. Bilanging muli; sabihin ó ibaligtang muli ang anomán. || Kuéntahin uli. Ginagamit namang parang *reciproco*.

RECONVALECER, n. irreg. como *agradecer*. Muling gumaling at magpalakás nang katawán ang nabínat.

RECONVENCIÓN. f. der. ng *reconvenir*. Pangúsap; pangáral.

RECONVENIR. a. irreg. como *venir*. Pangusapan; pangaralan. = *con, de, por, sobre alguna cosa*. Pangusapan nang, ó nang úkol sa, dáhil sa anomang bágay.

RECOPILAR. a. Tipunin; pagsa-

REC

masamahin; siplin.

RECORDAR. a. irreg. como *acordar*. Alalahanin; ó magalaala. || Ipaalalang plit. || met. Magising; pagsaulang loob, etc.

RECORRER. a. Siyasatin; malasin; libutin ra tingnang mahusay ang anomán. || Paraanan nang masid ang isang sulat. = *la memoria*. fr. Mag-isip; magkùrò; alalahanin sa isip.

RECORTAR. a. Bawasan; pungusan; tabasan; padparán.

RECORTE. m. Pagtabas; pagbabawas. || pl. Pinagputulan nang damit, papel at ibá pa.

RECOSER. a. Tahiing muli ang punit ó laslās nang damit.

RECOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Ihtig; isandig; isunday; isandal; itaglid. || r. Humilig; sumunday; sumandig; tumaglid. || Matulog; magpahingang mahigá. = *en, sobre la cama* Humilig sa hihigán.

RECOVECO. m. Palikòlikò ng daan, batis, etc. || met. Pagpapalikuadlikuad.

RECREACIÓN. f. der. nang *recrear*. Pagaaliw; paglilibang. Lálò na ang pagdayo sa kaparangan ó búkid.

RECREAR. a. Libangin; aliwin. || r. Maglibang; magaliw. = *en leer*. Magaliw nang, sa pagbasa. = *con la lectura*. Maaliw nang pagbabasá.

RECREATIVO, VA. adj. Nakaaliw; nakalilibang.

RECRECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lumaki ò lumagò nang malakás.

RECRESO. m. Paglilibang; pagaaliw. || Lugal na aliwan; ó pinaglilibangan.

REC

RECRUDECER. a. irreg. como *agradecer*. Mahilaw, ó manaúlí ang nilúlutô sa tigás ó lagay na dati noong hilaw.

RECTIFICAR. a. Husayin; to-wirín.

RECTITUD. f. Katowiran; kapatatán.

RECTO, TA. adj. Matowid; tapat. || met. Banal; mahigpit sa kaniyang mangá pasiyá.

RECUERDO. m. Alaala; pagkáalaala. || *Pagpapaalaala*.

RECOLADA. f. Pagúrong; paghinúhod.

RECLAR. n. Umúrong; umudlot.

RECULO, LA. adj. Tandang; ó inahing tókong. || m. Pagúrong; paghinúhod; pagudlot.

RECUPERACIÓN. f. der. nang *recuperar*. Pagkákuhang mulí; ó pagbabalik nang nawalá; manaúlí. || r. Manaúlí sa dáting lakás ang katawán ó pamumúhay.

RECURRIR. a. Dumulog na maghablá; ó humingí nang anomán sa isang makapangyarihan. || Paampón; sumalílong sa ilálim nang pagtatankílik nang ibá, ó gumawá ng hindi kaugaliang paraán úpang kamátán ang anomán. || n. Mábalik ang anomán sa pinagbuhatang lugal.

RECURSO. m. Pagdulog; pag-sasakdal. || Pagbabalik; pananaúlí ng anomán sa pinangalingan. || Tútol. || fam. Kagámutan; remedio.

RECUSACIÓN. f. der. nang *recusar*. Ang hindi pagpáyag; ó di pagtanggap.

RECUSAR. a. Huag pumáyag; huag tumanggap.

RED

RECHINAMIENTO. m. Pagala-tiit; paglangitngit.

RECHINAR. n. Umalatiit; luma-ngitngit. || met. Gawín nang masamá sa loob ang anomán.

RECHONCHO, CHA. adj. fam. Pandak at malakí ang katawán,

RED. f. Lambat; sakag; salambaw; pantí, etc. || Bílangúan sa mangá báyang maliliit. || met. Lalang; sílô; híbô.

REDAR. a. der. nang *red*. Ipu-kol ang lambat; mandala; magúman nang bukatot, pantí, etc.; magkatkat.

REDARGÜIR. a. irreg. como *huir*. Panghawakang ilaban ang matowid din nang katálo.

REDEDOR. m. Palíbid; ó palíkid; palíbot. — *al rededor*; *en rededor*. mod. adv. Sa palígid; ò sa palíbid. — *los alrededores*. pl. Ang mangá kanugnog; ó mangá kalapit.

REDENCIÓN. f. der. nang *redimir*. Pagtubòs; pagsákop. || Kagámutan; dagison; takbuan; ó sálilongan. || Pagkahángô; pagkaahon sa kaalipinan.

REDENTOR, RA. m. y f. Mánunubos; mananakop.

REDERO, RA. m. y f. der. ng *red*. Maglalambat; mámamanti; etc. Manbabating; ó nanghúhuli nang háyop sa bating. || adj. Ang náuukol sa bating, ó sa lambat at ibá pang ganganitó.

REDIL. m. Kural; ò kulungán nang háyop. || Bakuran.

REDIMIR. a. Tubsín; alisin sa pagkaalipin. || Iligtás. || Tubsín sa pagkasanlá ang anomán.

REDITO. m. Pakinàbang; túbô; ó kabuisang nádarapat sa isang pu-

RED

hunan.

REDITUAR. a. Magbigay pakinabang; ó pakinabangan.

REDOBLAR. a. Dublín; ó punán nang isá pang ganoón. || Balukutín; balikokón. || Ulitin; ó gawing muli ang anomán. || mil. Tumugtog nang redoble sa tambol.

REDOLER. n. y r. irreg. como *absolver*. fam. Pásakit; kumirod ng labis.

REDOMADO, DA. adj. Maingat at tuso.

REDONDEAR. a. Bilugin. || r. Bumuti ang búhay; makabúnot sa utang ó pagaalaala; makasiyá ó makabanhaw sa sarili ang hánap. || Bumilog; mamilog.

REDONDEZ. f. Kabilugan; bilog.

REDONDO, DA. adj. Mabilog. || met. Tawong ang pinagbuhatan ay patás nang dugô, walâ bagang mataás at walang mabâbâ. || Maliwanag; talastasan.

REDUCIDO, DA. p. p. nang *reducir*, y adj. Maikli; masikip. || Mahirap; salat sa pamumuhay.

REDUCIR. a. irreg. como *conducir*. Iklán; liitán. || Isaúli sa dati. || Palitán ang isang bagay nang ibang kahalagâ. || Supilin. || Lamuyutin; hikayatin sa pamagitan nang mabuting pagmamatawid. || r. Mapilitan. || Maghinahon; maghúsay nang kilos ó pamumuhay. || Magbawas; magtipid ng paggastâ. = *á lo más preciso*. Magpumilit na mamaluktot at huag gumamit ó gumastâ kundî sa lálóng kailangan. = *en los gastos*. Magtipid sa paggastâ. = *(alguna cosa) á la mitad*. Liitán (ang isang bagay) na ga-

REE

wing kalahati lámang nang dati niyang laki.

REDUNDANCIA. f. Kasaganan; kalabisan nang anomán.

REDUNDAR. a. Umápaw; lumálô; lumabis. || Makabuti; ó makasamá sa isá ang anomán. = *en beneficio*. Makabuti; pakinabangan.

REDUPLICACIÓN. f. der. ng *reduplicar*. Pagkadublê; pagdublê.

REDUPLICAR. a. Dublín; ó ulitin. || Madublê.

REEDIFICACIÓN. f. der. nang *reedificar*. Panibagong pagbabangon nang anomang nágibâ ó nasirá.

REEDIFICAR. a. Itayô uli; ó ibangong panibago ang anomang nasirá ó nágibâ.

REELEGIR. a. irreg. como *pedir*. Ihalal uli; muling ipalagay sa katungkulan. || r. Muling mahalal.

REEMBARCAR. a. Ilulang muli ang naahon na. || r. met. Muling magpumilit; ó pagpilitang panibago ang anomán.

REEMBARGAR. a. Embarguhing muli.

REEMPLAZAR. a. Palitán; halinhán ang isang bagay nang ibang kamukhá ó kahalagâ. = *(á una persona) con otra*. Palitán (ang isang tawo) nang ibâ. = *(á Luis) en su empleo*. Halinhán (si Luis) sa kaniyang katungkulan.

REEMPLAZO. m. Pagpapalit; paghaalili. || Kapitalit; kahalili.

REENCARGAR. a. Muling ipagbilin; ipagbiling muli'tmuli.

REENCOMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Ipagtagubilin; ó ipakiusap na muli'tmuli.

REESPERAR. a. Pakaasahan ng

REF

malakí.

REFECTORIO. m. Ang kinákanang lugal nang isang *comunidad*.

REFERENCIA. f. Pagsasaysay; pagbabalitâ nang anomán. || Pagkákatnig; pagkáugnay; ó pagkákawing nang isang bágay sa ibá.

REFERIR. a. irreg. como *sentir*. Ibalitâ; salaysayin; salitín. || Bangitín. || Itunkol; itaán. || r. Máukol; màtunkol.—REFERENTE á *esto*, ÚKOL *dito* ó TUNGKOL *dito*.

REFINAR. a. Dalisayin ang anomán. || met. Pakahusayin; pakagalingín ang anomán.

REFLEXIONAR. a. Bulaybula-yin; waring mahúsay ang anomán. || r. Magbulaybúlay; magwárit. = *en*, *sobre nuestra miseria*. Magbulaybúlay sa ating kasalatán; magwárit úkol sa ating kahirapan.

REFLORECER. n. irreg como *agradecer*. Muling mamulaklak.

REFLUIR. n. irreg. como *huir*. Umúrong; kumati ang túbig, ó anomang bágay na tunaw. || fam. Muling bumukal; muling umápaw; ó sumagánâ at sumasal na lálô ang anomán.

REFLUJO. m. Pagkati ng túbig.

REFORMAR. a. Husayin; tibayan; iulí. || Alisán nang katungkulan. || Bawasan nang halagá ó bílang ang anomán. || r. Magbago nang ásal; magpakahúsay. || Magpígil. = *en las costumbres*. Maghúsay nang paguugáli.

REFORZAR. a. irreg como *acordar*. Tibayan; kapalán; ó dagdagán nang tibay. || Ululan nang lakás, etc. || Buhayin; palakasín ang loob; patapangin. || r. Magtíbay; magtúlol ng

REF

lakás; manghinápang.

REFRÁN. m. Kawikaán.

REFREGAR. a. irreg. como *acer-tar*. Ikusot; ikuskós; ò ipákuskos. || Kuyakusin, || met. fam. Italampak; sabihin sa mukhá nang isa ang anománg ikagágalit, na ulitulitín. || r. Madumhin; madungisan; mákiskis.

REFREIR. a. irreg. como *reir*. Pirituhing mulí; pakápirituhin. || met. Pagalitin ó yamuting malabis.

REFRENAR. a. Supilin nang freno; ó frenohan ang kabayo. || met. Pigilan; supilin. || r. Magpígil.

REFRESCAR, a. Palamigán. || Uminom nang pangpalamig. || met. Balingang panibaguhang gawín ang anomang nagawâ na. || met. Sariwain ang anomang dalamháti, katuwaán ó matandáng kaugalián. || Palakasín; pasiglahín. || Magpahingá; magpalamig. Ginágamit namang pangrang *recíproco*.

REFRIEGA. f. Pagsasagúpâ; pagpapamuok.

REFRIGERACIÓN. f. der. nang *refrigerar*. Pagpapalipas nang ínit; pagpapalamig.

REFRIGERAR. a. Palipasin ang ínit; bawasan ang silakbó niyá. || Papanaulín ang lakás sa pamagitan nang anomán. || Pagaanín ang damdam nang púsô ò nang katawán. || Magsaúlíng lakás; gumaán ang anomang dinaramdam; magtamóng ginhawa.

REFRIGERIO. m. Katahimikan; kaginhawahang kinákamtan sa tinatangap na lamig. || Ginhawa; ó kaa-liwán sa anomang kagípitan ó hírap. || Ang kasubóng pagkain na ipinagpapatid gútom ó pagal.

REG

REFUERZO. m. Pagdaragdag ng lakás. || Pagyayaman nang anomang masísirâ at nang huag magtuloy. || Abúloy; túlong.

REFUGIAR. a. Kupkupín; ampunín ang isá. || r. Sumalílong; pa-ampón; pakupkop; maekublí; kumanlong. = *á, bajo, en sagrado*. Sumalílong sa sagradong lugal; ó pakupkop sa isang ginoong kagalingálang upang madaig ó malabasán ang anomang kagípitan.

REFUGIO. m. Takbuhan; sálilong. || Pagaampón.

REFUNFUNAR. n. Dumábog; umíngos. || Sumingásing || Umángil; bumulongbulong.

REFUNFUNO. m. Pagdábog; pagángil; etc.

REFUTAR. a. Salangsangín; pintasan; ò masamain ang anomán.

REGADERA. f. der. nang *regar*. Pandilig.

REGADÍO, ÍA. adj. y.

REGADIZO, ZA. adj. Lúpang may patúbig; ò lúpang panagarawán. Ginágamit namang *sustantivo*.

REGALADOR, RA. m. y f. Mapagregalo; mainam makáaestima.

REGALAR. a. Magregalo; magalaala nang anomán sa kápowâ; ó magálay. || Himashimasin; palayawin. || Libangín; pasayahín ang loob. || Alagâang malabis ang kitawang sarili na pagpilitang tamohín ang lahat nang kaginhawahan; mabúhay nang boong kalayawán, etc. = *con buenos vinos*. Magtamasá nang mabubúting álak.

REGALO. m. Handog; alaala; álay; dñlot; biyáyâ. || Towâ; lugod; ò galak na tinátamo sa anomán. || Pagha-

REG

handog; pagreregalo; pagaálay. || Pagkáing masasarap at sadyâ. || Kaginghawahan; katiwasayán. || Kalayawang malabis; kawalán nang gawâ. || Pagtatamasá.

REGALÓN, NA. adj. der. nang *regalo*. fam. Lubhâng layaw. || Mapagtamasá. || Malambing.

REGAÑAR. n. Umángil ang aso. || Magálit; dumábog. || Makipagtalo; makipagtákapan. || Bumuká; pumutok ang balat nang alinmang bunga nang káhyo sa pagkahinog, para nang sampálok, kamatsilé, etc. || a. Kagalitan; bulasin; awayin; pangusapan ang isá. — *á regaña dientes*. mod. adv. Masamá sa loob.

REGAÑIR. n. irreg. como *brunir*. Muling humuhol; muling umángil.

REGAÑO. m. Simángot. || Dábog.

REGAÑÓN, NA. adj. der. nang *regaño*. Masúbgit; magagalitín.

REGAR. a. irreg. como *acertar*. Magdilig; diligín. | Basain; wiligán. || Magdaán; ò umagos sa isang lugal ang alinmang ilog. = *con, de llanto*. Diligín nang luhâ || r. Madilig.

REGATEAR. a. Tumáwad; ò manawaran; makitungo. || Ipagbilí nang untuntí ang anomang pagkain; ó ipagtingí. || Paglumatlumatin; ó tangihang huag agad gawín ang anomán. || m. náut. Magpareha nang bankâ; ó anomang sasakyáng gináauran.

REGATEO. m. Pagtáwad; ó táwad. || Pagtitingí nang anomán. || náut. Pagpapareha nang dalawang sasakyang gináauran.

REGATERO, RA. adj. y

REGATÓN, NA. adj. Ang nagtitingí nang mangá bágy na ki-

REG

nákain; magbabaliwás. Magágamit na mang parang *sustantivo*. || Matàwad; makulit mamili.

REGAZO. m. Sinapupunan; kandungan.

REGICIDA. com. y adj. Ang natay sa hârî.

REGICIDIO. m. Ang pagpatay sa hârî.

REGIR. a. irreg. como *pedir*. Pamahalâan; ipatnúgot. || Ihatid; akayin. || m. náut. Sumunod sa úgit ó timón ang sasakyán.

REGISTRAR. a. Siasatin; bunkalín; usisâing magaling ang anomán. || Itandâ; ó isulat sa librò ng *registro* ang anomán. || r. Humarap at pasúlat, ó *magmatricula*.

REGISTRO. m. Pagsisiyásat; pag-uusisâ; pagtatandâ. || Lugal na tali-bâan. || Ang butas nang pabuluang na may takip, etc., na siyang pinag-sisiasatan kung may dumí itó, at doón din naman nililinis. || Padrón, ó libró nang *matricula* na kinásusulan nang pangálan at bílang nang tawo sa isang kaharián, bayan, *colegio*, etc. || Ang *protocolo* nang *escribano*. || Tandâan.

REGLA. f. Pitik; kalat; ó regla. || Reglang sinusunod nang isang kapisanan ó *comunidad*. || Púnông áral. || Alinmang bágay na húwaran nang gawá at kilos, úpang itó'y magsilabás na matutuwid. || Súkat; kasukatán. || Panahón ó regla nang babayi.

REGLADO, DA. p. p. ng *reglar*. y adj. Maibigín; mahilig sa kastahán.

REGLAR. adj. Ang nátutungkol sa regla. || a. Guhihan nang regla; ó réglahan. || Iayos ang mangá kilos at

REG

gawá sa katuwiran. || r. Lumagay sa kasukatán; magpakahúsay. = *á lo justo*. Lumagay sa katowiran ó katamtaman. = *por otro*. Sumunod sa ibá; paákay sa ibá.

REGOCIJADO, DA. p. p. ng *regocijar*, y adj. Nakapagbibigay towâ; nakalúlugod. || Masayá; ginágalak.

REGOCIJAR. a. Pasayahín; bigyang katuwâ; pistahín. || r. Matowâ; galakín; magsayá.

REGOCIJO. m. Towâ; galak. || Pagpapakitang katowaán.

REGODEARSE. r. fam. Mato-wâ; malugod. = *con, en la comida*. Malugod nang, sa pagkain.

REGOLDAR. n. irreg. como *acordar*. Dumilhay; ó dumighay. Itó'y salitang gamit lámang nang mangá tawong salat sa pinagalaran: ang mahihinín at may pinagalarang mangá tawo kung sabihin itó'y *eructar*. || met. y fam. Maghambog nang malabis at walang kaparakan.

REGRESAR. a. Ipagkaloob sa ibá ang pakinabang. || n. Bumalik; ó manumbalik sa pinangalingan. || Pagkakaloob sa ibá nang kapakinabangan.

REGRUNIR. n. irreg. como *brunir*. Magnangasab; gumukgok nang malabis.

REGÜELDO. m. Dilhay; ó dighay. Hindî itó ginagamit nang mangá tawong maayos ang ugáli kundî ang *eructo*. || met. Kahambugán; kapalálan.

REGULARIZAR. a. Husayin. || Lagyán nang *regla*; ó ilagay sa *regla*.

REHACER. a. irreg. como *hacer*. Mulíng gawín. || Iulí; husayin ang nasíra ó nabawasan. || r. Makabáwi.

REH

|| Maguling lakás; manaúlí ang katawán; panaulan nang loob. || Tumibay.

REHARTAR. Pakabusugin; pakabuyáin. || a. Magpakabusog; magpakabúyá

REHECHO, CHA. p. p. irreg. ng *rehacer*. Yári; náulí; husay na; uli na ang katawán; hangô sa pangánib, etc. || adj. Katatagán ang taás, biugán at malakás.

REHEN. m. Ang tawong nakasanlá sa kaáway, na párang katibayan ó prenda nang isang salitáan. Karaniwang plural kung gamitin, at *regido* nang *preposición* EN.

REHENCHIR. a. irreg. como *pedir*. Mamantog ná mu'i; muling mapurô.

REHERIR. a. irreg. como *sentir*. Iwáan; sugatang mulí.

REHERRAR. a. irreg. como *acertar*. Bakalang mulí ang paà nang kabayo nang kaniyang dating bákal, at pakúan nang bago.

REHERVIR. n. irreg. como *sentir*. Kumulông mu'i. || Magínit; magálab ang loob. || r. Umasim ang anomang minatamis ó nilutô sa matamis.

REHOLLAR. a. irreg. como *acordar*. Muling yurakan. || Pagtapakán. || met. || Muling hiyáin; siphayôing ulí.

REHUIR. a. irreg. como *huir*. Layuán; ilágang pakaingatan; pakalayuán. || Tangihán. || met. Kasuklamán. || Ilayông biglá. || Ilagay. || r. Umlag; lumayô; || r. Magilagán.

REHUMEDECER. a. irreg. como *agradecer*. Basâbasáin ulí; pagbutihin; wiligán ó pahinasan. || r. Manaúlí sa pagkabasâbasâ.

REI

REHUNDIR. a. Ipálubog. || Buhúing mulí ang anomang metal. || Pahagposín. || r. Málubog; humagpòs.

REHUSAR. a. Tangiháng huag tangapín. || r. Tumangí

REIMPRESIÓN f. der. ng *reimprimir*. Paglilimbag na mulí. || Ang mangá bágay na muling nililimbag nang páminsanan.

REIMPRIMIR. a. Limbaging mulí ang isang libró ó súlat. Ginágamit namang *recíproco*.

REINADO. p. p. nang *reinar*. || m. Panahong nilálakaran ó nalakaran nang paghahári. || Ang lupáng sakop nang isang hári.

REINAR. n. Maghári. || Manaig ang anomán sa ibá. = *en España*. Maghári sa España. = *entre las gentes el terror*. Manaig ô maghári sa mangá tawo ang sindak = *sobre muchos millones de hombres*. Maghári sa angaw angaw na bílang nang tawo.

REINCIDENCIA. f. Paggawá; ó pagkahúlog na mulí sa nágawang sala ó kamálán.

REINCIDIR. a. Mahúlog; ó magkásalang mulí nang dáting nágawang sala. = *en la culpa*. Muling mahúlog sa kasalanan.

REINO. m. Kaharián. || hist. nat. Bawa't isá nang tatlong *clase* nang pagkakábahabahaging tátag nang mangá naturalista sa mangá laman nitong lupá: *reino animal*, ang táwag sa lahat nang tawo at háyop: *reino vegetal*, ang lahat nang káhoy, halaman at pananinip; at *reino mineral*, ang mangá tansô, bákal at ibá pang sa ilálin nang lupá tumútubô.

REINTEGRACIÓN. f. der. ng *reintegrar*. Pagkasaúlí; pagkabáwi ng

REI

naging kúlang ó kasiraán. || Pagsasauli.

REINTEGRAR. a. Saulàn; bayarang puspos ang naging kasiraán ó kakulangán nang anomán. || r. Mabáwing lahat; ó manauling lahat ang naging kasiraán ó pangulugi.

REINTEGRO. m. Pagkásauli ng naging kasiraán.

REIR. n. y r. ger. *riendo*: p. p. reido: pres. *rio*; *ries*; *rie*; reimos; reís; *rien*: perf. *reí*; *reiste*; *rió*; reimos; *reisteis*; *rieron*: imperat. *rie tú*; *ría él*; *riamos* nosotros; reid vosotros; *rian* ellos: subj. *ría*; *rias*; *ria*: imperf. *riera*; *reiría* *riese*; etc: fut. *riere*, *riere*, etc. Tumawa. || Lumibak; bumirô. || r. fam. Magáhi; ó magmulang masírá ang damit sa katandaán, ó dáhil sa talagang karupukán. = *a carcajadas*. Humalakhak; tumawa ng tutoong malakás. = *de*. Pagtawanán, ó pagtawananan; pawalang kabuluhán ang kápowâ; huag asikasuhin.

REITERACIÓN. f. der. ng *reiterar*. Pagúlit. || Pagkáulit.

REITERAR. a. Ulitin ó muling gawin ó sabihin ang anomán.

REJUVENECER. a. irreg. como *agradecer*. Pagsaulin sa lakás at sayá nang katawán nang kabatâan; batâin. || n. y r. Mabátâ; manauli sa pagkabátâ.

RELACIÓN. f. Pagsasaysay; pagsasabi; pamamalitâ. || Pagkáagpang; ó pagkáayos nang isang tawo ó bágay sa ibá. Pagkakáhinlog.

RELACIONAR. a. Saysayin; salitin ang isang pangyayari.

RELAJAMIENTO. m. Pagkasírá, paghinâ nang lakás nang katawán. | Lámat; báag. || met. Paglipas ng

REL

karampátang pagsunod sa mangá kautusán, ó sa mabuting kaugalián.

RELAJAR. a. Pabinâin; palambutin. || met. Bigyáng daang lumamig at masírá ang tapat na pagsunod sa mangá kautusán. || fam. Sirâin ang mabubúting kaugalián. || r. Humínâ ang alinmang lugal nang katawán, dáhil sa anomang ginawang pagbiglâ ó pagpupuersa, ó dáhil sa talagang kahinâan na. || met. Masírá ang mabuting kaugalián.

RELAMER. a. Himuring muli; ó pakahimurin nang díla ang lábi at ngûsô. || Pakahusaying malabis ang mukhá. || met. Ipagmagaling; ó ipagpalalô ang anomang ginawâ, na magpakita nang galak sa pagkáyari noon.

RELÁMPAGO. m. Kidlat. || Alinmang ningas ó liwánag na biglâ at madaling mapáwi. || Alinmang bágay na agad nakaraán.

RELAMPAGUEAR. n. é impder. nang *relámpago*. Kumidlat; magkikidlat. || met. Umaluningning. Kadálasang sabihin sa mangá matang totoong buhay ó mapanglísik.

RELAPSO, SA. adj. Ang nagbalik, ó muling nahulog sa paggawâ nang dating sala.

RELATAR. a. Magbalitâ; magsaysay nang anomán.

RELATIVO, VA. adj. Ang náuukol sa; ó nátutungkol sa anomán. || gram. Ang salitang dumádawit nang anomang pangungûsap ó bágay, na pinagúusapan ó nábangit na. || Katugón.

RELATOR. m. Ang nagsásaysay ó nagbábalitâ nang anomán.

RELENTECER. n. y r. irreg. como *agradecer*. Lu nambot; lumatâ.

REL

RELEVACIÓN, f. der. nang *re-
levar*. Paghahalili. || Patáwad; ó pag-
papatáwad sa isá nang anomang ka-
tunkulang gawín.

RELEVAR, a. Alisán; ibsán nang
anomang daláng mabigat ó nang
anomang katunkulan. Palitán; halin-
hán, || Abuluyan; tulongan sa mangá
kasalatán. || Patawarin; kalagán sa sala.
|| Lagyán nang kankak ang gintó,
pilak, etc.

RELEVO, m. mil. Paghahalili. ||
Kahalili.

RELIEVE, m. Kankak sa gin-
tó, pilak, etc. || pl. Ang labí nang
pagkáing nátira sa dúlang na kina-
nan.

RELIGAR, a. Mulíng talán; ó
higpitang lálô ang tali. || Mulíng
ihálô ang isang metal sa iba.

RELIMAR, a. Kikiling mulí; pa-
kákikilin.

RELINCHAR, n. Humuni ang
kabayo.

RELINCHIDO, m. y

RELINCHO, m. Huni nang ka-
bayo.

RELOJ, m. Orasán.

RELUCIR, n. irreg como *lucir*.
Kumilap; magningning. || Magliwánag
nang malabis ang anomán. || Mulíng
sumíkat. || met. Sumíkat; magning-
ning sa kabánan, etc.

RELUMBRAR, n. Magliwánag;
magningning nang malaki ang ano-
mán.

RELLENAR, a. Pakapunín ó
pakasiksikín ang anomán. || Palamnan
nang karneng tinadtad ó ibang bá-
gay ang manok, ibon, etc. na ini-
lulutô. || fam. Magpakáin. || r. Mag-
pakasandat.

REM

RELLENO, NA. adj Namámau-
lo; siksik. || m. Tinadtad na karnè, isdá,
gúlay, etc. na ginágawáng palamán
sa ibon, manok, ó sa ibang bágay
na iniúlam. || Ang pagpapalamán; ó
pagpupunô.

RELLENTECER, n. irreg. como
agradecer. V. **RELENTECER**.

REMACHAR, a. Salsalín; baluk-
tutín ang dulo nang pákô sa ki-
nápapakûn; silsilin.

REMACHE, m. Pagsalsal; pag-
babaluktot nang pákô, at nang lá-
lông magtúbay sa kinápapakûn.

REMANECER, n. irreg. como
agradecer. Lumitaw; ó sumipot na
biglá; mulíng luminaw ó pakita.

REMANENTE, m. Labí; ó tirá
nang anomán.

REMAR, n. Gumáod; suma-
guán. || met. Lágíng magpagal nang
malakíng pagsusumíkap.

REMATADO, DA. p. p. nang
rematar, adj. Hindí na magágamot;
ó waláng kagámutang anomán na
ikaáhon sa kinálalagyang hírap ó
sakit. Lálô na kung mangá sirá ang
ulo ó bubuanín ang pinagsásalitaan.
|| Ang sinentensiahang pasapre-
sidio, na hindí na makatututol.

REMATAR, a. Tapusin; lutasin.
|| Rematahen ang pagaalmoneda, na
ibigay sa nagdagdag ó tumáwad ng
malakí. || Sa pangangaso ay pataying
pátuluyan ang hui sa putok. || Sa
mànanahí ay ibuhol na pagtibaying
mabuti ang dulo nang tahi at nang
huag makalás. = *al toro*. Pataying uta-
sín ang toro. = *con una copla*. Dulu-
han nang isang daliit. || n. Matapos.
|| r. Mawalá; masirá ang anomán.

REMATE, m. Dulo; ó katapusán

REM

nang anomán. || Ang huling salitâ sa almoneda; pagremate nang ipinagbibili, sa namimiling mataas sa lahat ang tawad.

REMECER. a. irreg. como *empobrecer*. Iugoyugoy ang anomán. || r. Umugoyugoy; ò magpaugoyugoy.

REMEDADOR, RA. m. y f. Mapangagad.

REMEDAR. a. Gagarín. || Mangbadyâ; ó badyahín.

REMIAR. a. Gamutín; gawán nang magaling ang anomang kasiraán ó damdam. || Abuluyan. || Iligtas; ó ilayô sa pangánib.

REMEDIO m. Kagámutan. || Paggunot; ó paggawâ nang magaling sa anomang kasikán ó kasiraán.

REMEDIR. a, irreg. como *pedir*. Sukatin ó takaling muli ó muli't-muli.

REMEMORAR. a. Ipaalaala; alalahanin. || Husayin; ó alisán nang malí.

REMENDAR. a. irreg. como *acertar*. Tagpián; sulsulán. || Hayumahin. || Husayin; ó alisán nang mali, kasiraán ó nakapapangit na anomán.

REMENDÓN. m. Mánanagpi; manunulsí; manghahayuma.

REMENTIR. n. irreg. como *sentir*. Magsinungaling uli; láging magsinungaling.

REMERÓ. m. der. nang *remo*. Mangagáod; mánanaguan.

REMESA. f. Pagpapadalá.

REMESAR. a. Labnutin ang buhok. || Ipadalá; ipahatid ang anomán sa ibang lugal.

REMESÓN. m. Paglabnot; pag-sabúnót nang buhok. || Ang buhok

REM

na sumama sa pagsabúnót. || Ang máikling sibad nang kabayo, na biglân pinigil sa kalakasán nang takbó. Kaugallang gawín sa pagpapakitang tikas.

REMIER. a. Mulíng ipaloob.

|| Ipakápasok sa loob na loob.

REMIENDO. m. Panagpi. || Tagpi; dagdag. || Pagtatagpi; tutos.

REMIRAR. a. Pakámasdan; pakátingnan ang anomán. || r. Magpakáigi; magpakáingat sa anomán. || Pakámasdanmasdan ang anomán sa lugod.

REMISIÓN. f. der. nang *remitir*. Pagpapadalá. || Patáwad sa sala, ó sa utang. || Katámaran; kapabayáan. || Paghupâ; ó pagbabawas nang tindí nang anomang sakit.

REMITIR. a. Ipadalá. || Ipatáwad ang sala ó patawarin sa sala. || Ilabás; iligtás sa anomang katungkulan. || Palumatin; itáyong.

REMO. m. Gáod. || met. Kahirá-pang malakí at lági. || pl. Ang mangá paá at kamay nang tawo ó nang hayop. || Sa mangá ibon ay pakpak.

REMOJAR. a. Basáing muli; ò ibábad ang anomán.

REMOJO. m. Pagbabábad; pagbasá nang anomán.

REMOLAR. m. der. nang *remo*. Ang mangagawâ nang gáod, ó saguán. || Lugal na pinaggágawan nitó.

REMOLCAR. a. náut. Hilahin; aspihín; ó itáling ikawing na ipahila ang isang sasakyán sa kápowâ sasakyán.

REMOLER. a. irreg. como *absolver*. Pakádurugin; pakáligisin. || met. y fam. Pagurin; muhiín nang mala-bis, etc.

REM

REMOLINEAR. a. Painugin; paikitin ang anomán. || r. Magulíulí.

REMOLINO. m. Ipoipo; buhawí. || Uíulí. || Puyò nang buhok. || met. Kagu uhán; pagkakábunton nang maráming tawo, na búhat sa pagkakaguló.

REMOLÓN. adj. Mahága; tamad; pabayá.

REMOLQUE. m. Paghíla; ó pagá kay nang isang sasakyán.

REMONTAR. a. Iapín; bugawin; itaboy. || Itaás; ipanhik sa kamáhalan. || r. Pátaas; pakápanhik; maglayás; magtagô. || met. Pailanglang; magpakátaas. = *al, hasta el cielo*. Pailanglang sa, hangang sa langit. = *por los aires*. Paimbulog sa impapawid. = *sobre todos*. Pátaas sa lahat.

REMORDER. a. irreg. como *absolver*. Muñg kagtín. || Pagkakagatín; kagatkagatín; ó kagatín nang malakás. || Balisahin; guluhín; huag bigyang kapalágyan ó katahimikan ang loob. Karaniwang gamiting kasama nang salitáng *conciencia*. || r. Kagatín ang sariling katawán; kagatín ang labí sa pagpipigil nang anomang katowaán ó dalamháñ; halimbáwá, KINAGAT ang labí sa gálit ó sa pagtatawá, SE REMORDIÓ los labios de cólera ó de risa. || Magkagatan. || met. Magdusa; maghírap ang kalooban.

REMORDIENTE. p. a. nang *remorder*. Balisá ang kalooban.

REMORDIMIENTO. m. Balisa; ó dí pagkápalagay nang loob dáhil sa masamáng nágawá.

REMOTO, TA, adj. Maláyô. || met. Ang maláyô; ó mahírap mangyari: v. gr. *Pañgàñib na MALAYÔ* ó MAHÍRAP MANGYARI, *peligro* REMO-

REM

to.—*Estar remoto*. fr. met. Nakamimot na halos nang anomang nálalaman ó pinagalaran.

REMOVER. a. irreg. como *absolver*. Galawing muñ; ilpat ó ibago nang lugal. || Halúin; kalawkawín. || Alisín; ilayô ang anomang pangabala, etc. || Alisín ang isá sa katungkúlang kinàlalagyan.

REMPUJAR. a. Itúlak || met. Ipatúloy ang akalá, na huag alintanahin ang anomang nakasísiki.

REMPUJÓN. m. fam. Túlak.

REMUDA. f. Paghahalili. || Bi-hisan.

REMUDAR. a. Halinhán; ó ihalili. || r. Humalili; pumalit sa ibá. || Magpálitán; maghálinhinan.

REMULLIR. a. irreg. como *bruñir*. Pakábuhaghagin.

REMUNERACIÓN. f. der. ng *remunerar*. Ganti; bihis. || Pagganti.

REMUNERAR. a. Gantiñ; bihisin; pagpaláin.

REMUSGAR. n. Maghinálá.

RENACER. n. irreg. como *nacer*. Muñg sumipot; gamiting muñ; muñg tumúbô. || met. Kamtán sa pagbibinyag ang búhay nang grasia. || met. Manaúli ang lumipas na lakás.

RENCILLA. f. Áway; pagtatalo na namunga nang pagtataniman.

RENCILLOSO, SA, adj. der. nang *rencilla*. Palaaway; mahilig sa pakikipagtalo.

RENCO, CA, adj. Hiwid; hin-kod dáhil sa sálá nang balakang.

RENCOR. m. Pagtatanim; ó matandâng gálit.

RENCOROSO, SA, adj. der. ng *rencor*. Mapagtanim sa loob; mapagtagô nang gálit.

REN

RENDICIÓN. f. Pagsúkô. || Ang pakinábang ò túbô na ibínibigay nang anomán.

RENDIMIENTO. m. Pagsúkô. || Págod; pagal. || Kapakumbabáan; pagtalima. || Pakinábang na nákuuha sa isang bágay

RENDIR. a. irreg. como *pedir*. Pasukûin; supílin. || Magbigay pakinábang ang anomán. || Hapôin; pagalín || Isuka ang kináin. || naut. Mabálî ang isang albor nang sasakyán. || r. Sumúkô; pahinúhod. || Mahápô, v. gr. SIYA'Y NAHÁPÔ sa kakapalán nang gazwá, SE RINDIÓ de tanto trabajo. = á la razón. Sumúkô; pahinúhod sa katowiran.

RENEGAR. a. irreg. como *acertar*. Tangihang muli'tmuli na pakatigasán ang anomán. || Kasuklamán; kalupitán. || n. y r. Tumalikod sa kaniyang dating *religiôn* at lumípat sa ibá; talikuran ang pananampalataya. Karaniwang sabihin sa tumátalikod sa *religiôn* nang ating P. J. || Sumumpá nang di tutoó at ang ngalan nang Dios ang gamitin. || Maglasuá; mag-sabí nang masâmâ ó panirâng puri. = de alguna cosa. Kasuklamán ang anomán; talikuran.

RENLÓN. m. Talatá; taladtod. || met. Bahagi nang pakinábang ó túbô ò nang nagúgugol; at sinásabi. Si Fulano'y NAKÍKINABANG ó NAGTÚTUBÔ nang sanglibong piso taontaón, Fulano entra con el RENLÓN de mil pesos anuales; sa báhay ko'y lubhâng mahal ang NAGÚGUGOL sa langís, en mi casa es muy costoso el RENLÓN del aceite. || pl. Ang mangá kasulatan, ó ang nâsasaysay sa kanilá.

RENOVAR. a. irreg. como *acor-*

REN

dar. Baguhin; ó gawing parang bago ang anomán. || Ulitin; pagpanibaguhan. || Palitán; halinhán nang bago. || Ipagpalit nang bago ang isang bágay na lumá ò nagámit na. || Ipaháyag na panibago. || r. Mabago.

RENQUEAR. n. Huminkodhin-kod; lumákad na magpilaypilayan.

RENTA. f. Túbô; pakinábang na nákiika sa santaong áraw.

RENUENCIA. f. Kaayawán sa anomán, na napagháhalatâ sa mukhá.

RENUEVO. m. Supling; sulol; suí; talbós.

RENUNCIA. f. Pagtangí sa isang katungkulan ó sa anomán; pagrerenunsia.

RENUNCIAR. a. Tumangí; kumalag sa katungkulan. || Tangihan ang anomán. || Pawalang kabuluhán; pabayaan; layoán = á un proyecto. Talikuran ang isang proyecto. = (algo) en otro. Ipagkaloob (ang anomán) sa ibá.

RENIDO, DA. p. p. nang *reñir*, y adj. Galit, ó may gálit sa ibá. || Kaalit.

RENIDOR, RA. m. y f. Pa-laaway.

REÑIR. a. irreg. como *pedir*. || a. Gasâan. || a. Pangusapan nang may katigasán ò may kahálóng balá. || Sisihin. || Awayin; kagalitan. || r. Magáway; magtalo.

REO. com. Ang may sala. Sinásabi itò sa nakasugat, nagnákaw, etc. || for. Ang inihabí; ó náhabla. — *reo de estado*. Ang gumawâ ng anomang sala na laban sa katahimikan nang kaharián.

REOJO (MIRAR DE). fr. Su-

REP

muliap; tumingín nang pagalit: ó tila nagpápawalâng halagá.

REPACER. a. irreg. como *nacer*. Sayurin nang háyop ang pina-
ngingináang damó. || Muling mangi-
nain.

REPADECER. n. irreg. como *agradecer*. Papagdálitain nang labis.
|| Magdálitâ nang malabis.

REPAGAR. a. Bayaran nang lag-
pós. || Bayarang muli.

REPARAR. a. Husayin; pagpa-
lain ang kasiraán nang anomán. ||
Halataín; pansinín ang anomán. || Isi-
pin; gunamgunamin. || Papanaulín ang
lakás; palakasín ang loob ó ang
katawán. || Sahurin; sangahín. || Ba-
tíin. || Gantihín; bayaran. = *perju-
cios con favores*. Bayaran ang mangá
karowahaginan nang pála ó mabubú-
ting gawá. = *en cualquier cosa*. Pan-
sinín ang anomán. || n. Humintó; tu-
mígil sa isang lugal. || r. Magpígil;
maghinahon.

REPARÓN, NA. adj. Mapansi-
nin nang kamálian nang kápowâ;
ó nang mangá walang kabuluhang
bágay.

REPARTICIÓN. f. y

REPARTIMIENTO. m. Pama-
mahagi; paghahátí.

REPARTIR. a. Ipamahagi; ipa-
mudmod; ipangáyaw. = (*el pan*) *a,
entre los pobres*. Ipamudmod (ang
tinápáy) sa mangá salantâ. = *en por-
ciones iguales*. Ipamahagi nang mag-
kakasinglakí, ó magkakasindami.

REPARTO. m. Pamamahagi.

REPASAR. a. y n. Daanang muli
ang nadaanan na. || Tingnang muli
at usisáin ang anomán. || Basahing
muli ang pinagalaran. || Paraanan ng

REP

tingín ang anomang súlat. || Sulsihín
ang damit. || Saysaying muli; ò es-
plikahing muli ang lisión.

REPASO. m. Pagdaraang muli
sa naraanan na. || Paguusísang muli
nang anomán. || Ang muling pagbasa
nang napagalaran na, at nang lálóng
magtíbay sa alaala: pagrerepaso.

REPECHO. m. Dalisdís nang
bundok na lubhâng tarik.

REPEDIR. a. irreg. como *pedir*.
Muling hingín; pakáhingín.

REPELAR. a. Anitang uli; mu-
ling panutin. || Sabunutan. || Labnutín
ang buhok. || Bunatan nang buhok.
|| Patakbuhiñ nang isang síbad na
maikli ang kabayo. || Gumiti; ó tu-
múbô ang damó. || m.t. Bawasap; ku-
langan; untián. || Palasin.

REPELER. a. Iwaksi; itakwil. ||
Salangsangín ang anomán.

REPENSAR. a. irreg. como *acer-
tar*. Isiping uli nang dahandahan;
bulaybulaying mahúsay. || Pakàkurû-
kurûin. || r. Magisipsip na mabuti;
magkúrông dahandahan.

REPENTE. m. Kilos; ó pang-
yayaring biglá. — *de repente*. mod. adv.
Kadingatdingat; karakaraka.

REPENTINO, NA. adj. Biglá;
kaginsaginsá.

REPEOR. adj. fam. Lálóng ma-
samá.

REPESAR. a. Timbanging muli
ang anomán.

REPETICION. f. Pagúlit; pag-
uli.

REPETIR. a. irreg. como *pedir*.
Ulitin; ulín. || n. Idilhay ó idighay
ang kináin ó ininom na málasahang
muli sa bibig. || Tumibat. || r. Máu-
lit; muling magawá.

REP

REPICAR. a. Pakátadtarin ang anomán. || Repikihin ang kampáná. || Mulíng tudlukín; ó pagduruín. || r. Magmayabang; maghambog.

REPIQUETEAR. a. der. nang *repique*, Repikihin nang malakás ang mangá kampáná, ó anomang bágay. || r. Magtákapán.

REPIQUETEO. m. der. nang *repique*. Pagrepíke. || Pagtatakapán.

REPISCAR. a. Kumurot; ó kurutín.

REPLEGAR. a. irreg. como *acertar*. Tiklopíng ulí. || Pagtikloptiklopín; paglupílupíin. || Ulaking ulí ang sutá ó sinulid. || r. Mulíng pahinúhod. || Manaúlíng mangúndot ó kumubot.

REPLETO, TA. adj. Namúmuniñ; butiktik; sandat; punongpunô, Karaniwang sabihin sa tawong lubhâng punô nang humores ó sandat sa pagkákain.

RÉPLICA. f. Tútol; sagot; pakli.

REPLICADOR, RA. m. y f. Matútol; maságutin.

REPLICAR. n. Sumagot; tumútol. || a. for. Sumagot ang nagháhabla na tutulan ang sagot nang kaniyang ipinaghablá.

REPLICON, NA, adj. fam. Maságutin; matútol.

REPOBLAR. a. irreg. como *acordar*. Paramihin ang namániyan sa isang lugal na kákaunti ang naná nahan, na dalhán nang tawo.

REPODRIR, ó REPUDRIR. a. irreg. como *podrir*. Agad mabulok. || r. Magkukot ang loob sa pagpipígil.

REPONER. a. irreg. como *poner*. Isulí. ó iulí sa dáting lagay ó sa dáting kinálalagyan. || Palítán; halinhán. || Tumútol; sumagot. || r. Lu-

REP

makás; manaúlí ang lakás. || Mabáwi ang lakás nang katawán; manaúlí ang pagaáring nasírá.

REPORTACIÓN. f. der. nang *reportar*. Hinahon; tining nang loob.

REPORTADO, DA. adj. Mahinahon; matíning na loob; malubay ang ásal.

REPORTAR. a. Pahinahonin; pigilan ang anomang silakbó nang kalooan; ó ang kapusukán nang písô. || Kamtán; tamohín. || Dalhán; hatdán. || r. Maghinahon; magpígil.

REPOSADO, DA. p. p. nang *reposar*, y adj. Tahímik; palagay. || Mabíni; mahinahon.

REPOSAR. n. Magpahingá; himimlay; magpahingalay. || Humimpil; tumahímik. || Mádatay. || Máhimbing sa katahimikan nang kamátayan. || Tumíning.

REPOSO. m. Pagpapahingá; kapahingahan. || Kapalágayan; katahimikan.

REPRENDER. a. Batíin; pangusapan; libakín; tuyáin sa ginawá ó sinalitáng malí. || Sisihin ang náma-malí.

REPRENSIBLE. adj. Dápat batíin; ó dápat sisihin ó pangusapan. || Kalaitláit.

REPRENSIÓN. f. der. nang *reprender*. Pangúsap; pagsisi; pagbátí.

REPRENSOR, RA. m. y f. Ang nangúngusap, ó sumisisi sa náma-malí.

REPRESENTACIÓN. f. der. ng *representar*. Ang pagpapaalaala nang anomán. || Kapangyarihan; karángalan; pagkaginoó; at niwíwiká: *Si Fulano'y láwong GINOÓ ó MARAÑGAL, ó MAKAPANGYARIHAN sa Maynilá, Fu-*

REP

lano es hombre de REPRESENTACIÓN en Manila. || Ang paglalabás sa komediahan nang anomang búhay.

REPRESENTAR. a. Ipaalaala ang anomán. || Ilabás ang anomang búhay sa isang teatro. || Howarán, ó ipintá ang anomán. || Maging larawan, ò talinhagá nang anomán.

REPRIMENDA. f. fam. Bátis; pangúsap; pagsisi.

REPRIMIR. a. Pigilan, ó pagpigilan; supilin. || r. Magpigil.

REPROBAR. a. irreg como *acordar*. Salahín; huag magalingin; huag tangapin; || Pakasamin sa inferno.

REPROBO, BA. adj. Ang naparool; ò napakasamá sa inferno. Ginagamit namang *sustantivo*.

REPROCHAR. a. Talampakin; suatán; ò pagsalítan nang mukhaan. Paalisin; tangihan; salahin.

REPRODUCIR. a. irreg. como *conducir*. Muling kathaín. || Muling gawin. || Panibaguhang gawin.

REPTIL. m. Háyo na dáhil sa kawaan nang paá, ó sa malábis na kaiklian nitó, ay iginagapang sa lupá ang tian, para nang ahas, timbubuli, etc.

REPUDIAR. a. Itapon; itaboy ang sariling asawa; hiwalayan.

REPUDRIR. V. REPODRIR.

REPUGNANCIA. f. Suklam; dimárim sa anomán.

REPUGNAR. a. Másalungat ang isang bagay sa iba. || Tangihan; kasuklamán ang anomán. || Gawin nang masamá sa loob ang anomán.

REPULGAR. a. Ilupí nang hinlalaki ang giliid nang kayo at lilipin. || Ilupí at burdahan ang giliid nang empanada, pastel at iba pang gan-

REQ

ganitó.

REPULIR. a. Bulihin uli; ó pakakinisin. || met. Pakáhusayin; pakapamutihan. || r. Magpakakinis nang labis.

REPUTAR. a. Mahalin. || Ariling... mabuti ó masamá ang anomán, ayon sa palagay nang nagmamasid ó kumukuró. = (*á uno*) *por honrado*. Arin (ang isang) may puring tawo; kilanling táwong may puri ang isá.

REQUEBRAR. a. irreg. como *acertar*. Pakiusapan; pagsalítan ang isang babayi nang hingil sa pagligaw; panuyuan. || r. Magpakiusapan; magligawán.

REQUERER. a. y n. irreg. como *querer*. Pakágiliwin; pakásintahin.

REQUERIR. a. y r. irreg. como *sentir*. Babalaín. || Kailanganin. || Siyasatin. || Pakiusapan ang isang binibini.

REQUIEBRO. m. Ang pakiúsap; ó salitang paninintá. || Pagligaw.

REQUISA. f. Ang pagsisiásat ng *carcelero* sa mangá bilangó at sa bílanguan. || Pagrerekisa.

REQUISAR. a. Siasatin; usisain.

RES. f. Ngalang itinátawag sa alinmang háyo na ápat ang paá, na kaugaliang kanin ó ipagtrabaho, para nang báboy, baka, kabayo, etc.

RESABER. a. irreg. como *saber*. Matahông mabuti.

RESABIO. m. Ang masamang lasang nafiwan nang anomán. || Masamang kaugaliang pinagkaratihan.

RESALIR. n. irreg. como *salir*. n. arq. Mamukod; lumimbutod.

RESARCIR. a. Tamtaman; bayaran ang anomang kasiraan.

RESBALADERO. m. Lugal na

RES

madulás. || met. Mapangánib. || adj. Madulás. || met. Nábibingit makágawá nang anomang kamálian.

RESBALADIZO, ZA. adj. Madulás na lugal. || Madúlasin. || met. Si-iaín; mahírap.

RESBALADURA. f. Bakás ng pagkádulas.

RESBALAR. n. Dumulás; mádupilas. || r. Magdulás. || met. Mahúlog sa kamálian; magkúlang sa pagtupad nang katungkulan. = *de, de entre, entre las manos*. Humagpús sa kamay; dumulás sa kamay. = *por el pendiente*. Mádulas na mahúlog sa dalisdís. = *con, en, sobre el hielo*. Mádulas sa yelo.

RESBALÓN. m. Pagkádulas. || met. Pagkahúlog sa kamálian.

RESBALOSO, SA. adj. Madulás.

RESCATAR. a. Tubsín; hangûin sa dáliâ ó sa pagkábilangô. || Tutusin sa pagkásanlâ. || Timawáin.

RESCATE. m. Pagtubós. || Tubós; ó salapîng katúbusan sa anomán. || Kapalit; kahalili.

RESCINDIR. a. for. Pawalâng kabuluhán ang isang kasulatan ó testamento; pagkulián.

RESCOLDO. m. Abong mainit na may kapisasong бага sa loob. || met. Agamágam nang loob; hinálâ.

RESECAR. a. Patuyuing magaling. || r. Matuyông magaling.

RESECO, CA. adj. Napakatuyô; tuyongtuyô. || Tawong payat na payat. || m. Ang tuyông lugal nang kahoy.

RESEGAR. a. irreg. como *acertar*. Pagbalikang gapasin ang bu-

RES

kiring nagapas na.

RESEMBRAR. a. irreg. como *acertar*. Tamnán ó hasikang muli ang isang búkid.

RESENTIMIENTO. m. met. Salaghátî nang loob; samâ nang loob na tinangap sa anomang salitâ ó gawâng di minabuti; tampó.

RESENTIRSE. r. irreg. como *sentir*. Manghínâ. || Magmithî. || met. Magdamdam; magsalaghátî. || Magdalang gálit. = *con, contra alguno*. Magdamdam; magdalang gálit sa kangí-noman. = *de, por alguna cosa*. Magdamdam sa, ó dáhil sa anomán. = *del, en el costado*. Magdamdam nang sakit nang, sa tagiliran.

RESERVA. f. Laán; taán. || Tinàgô; iníngat. || Lihim. || Paglilhim; pagiíngat. — *a reserva*. mod. adv. Patagô; palihim. — *sin reserva*. mod. adv. Hayagan; talampakan.

RESERVADO, DA. p. p. nang *reservar*. adj. Maíngat; malihim. || Walang kibô. || Mahinahon.

RESERVAR. a. Maglaán; magtaán; magtirá nang anománg handá sa dárating na panahón. || Ilual; itá-ngi na huag sakupin nang kaugaliang kautusán ó kalakaran. || Ipagpaliban nang panahón ang gagawin ó sásabihin. || Itàgô; ilhim. || r. Magíngat.

RESIDENCIA. f. Táhanan; pamamáhay. || Paninirá sa isang lugal. || Pagkuhang tanong nang isang púnô sa kàpowâ púnô ó sa ibá, nang pagkápamahalâ nang katungkulang tanngan sa boong panahong nilakaran niya doón.

RESIDENCIAR. a. Kunan ng tanong ang isá nang pagkátupad ng

RES

katungkúlang ipinagkàtiwalâ sa kaniyâ; siasatin.

RESIDIR. n. Tumahán; manirahan sa isang lugal. || Dumoon. = *en la ciudad*. Tumahán sa *ciudad*. = *entre amigos*. Tumirá sa gitná nang mangâ kaibigan. = *de asiento*. Manirahan nang pirmé.

RESIDUO. m. Tirâ; labí. || Tíning; lâtak.

RESIGNAR. a. Tangihán; magrenunsia. || Iabot sa ibâ ang katungkulan, etc. || r. Magtiis; umayon sa kalooban nang ibâ. = *á los trabajos*. Magtiis; umayon sa mangâ kahirapan. = *con su suerte*. Umayon sa kaniyang pálad. = *en la adversidad*. Magtiis sa kasakunaan.

RESINA. f. Dagtâng malinaw nang alinmang kahoy, na kung sululan nang apoy ay nagníningas.

RESINOSO, SA. adj. der. nang *resina*. Madagtâ.

RESISTENCIA. f. Pagsuway; paglabag; paglaban; pagsalangsang.

RESISTERO. m. Ang oras na katalíman nang síkat nang áraw kun taginit, na ito'y búhat sa á las once hangang á las tres. || Ang init nang sínag nang áraw, na gumaganti sa pagtámâ sa anomán. || Ang lugal na tumátangap nang ganting itó; ó tampak sa áraw.

RESISTIBLE. adj. der. nang *resistir*. Matitiis; madádalitâ.

RESISTIR. a. Paraanin; tiisin; batahín. || Paglabanan ang mangâ násâ at hílig nang loob. || Salansangín. || n. y r. Lumaban; magtangol. || Tumangi; makipagtaló.

RESOBAR. a. Hiluting ulitulin.

RESOBRAR. n. Lumabis nang

RES

marami.

RESOL. m. Sínag nang áraw na tumátamâ sa isang bágay na makinab, at búhat dito'y gumáganti namán sa ibâ.

RESOLUCION. f. der. nang *resolver*. Pasiyâ. || Tápag; lakás ng loob. || Kasaysayan; katuturingán ng anomang bágay na di matarok nang isip ó ipinagáalangán. || Liksí; dali; kaayaán sa pagsasalitâ, ó sa pagawâ nang anomán.

RESOLVER. a. i. reg. como *absolver*. Magpasiyâ. || Hatulan ang anomán. || Kalagín; saysayín ang isang bágay na malábo. || Tapusin. || Tunawin; kanawín. || Siñin; lansagín. || r. Magpasiyâ sa sarili na gumawâ ó magsalitâ nang anomán. || Mahúlog ó máowí sa ibâ ang anomán. = *á alguna cosa*. Magpasiyang gawín ang anomán. = *á navegar*. Magpasiyang maglayag. = *en agua*. Maging tubig.

RESOLLAR. n. irreg. como *acordar*. Humingâ nang matunog. || Magsalitâ; umimik. Sa kahulugang ito'y lalong karaníwang gamitin ng may *negación*, na sabihin; *Hindi UMIMIK*, *no RESOLLÓ*. || met. Makahingâ sa hírap; maibsan nang dalitâ.

RESONAR. n. irreg. como *acordar*. Umalingawngaw; ó umuliao ang tunog. || Tumunog nang malakás. || met. Mábantog; mábalitâ. = *(el pueblo) con, en alabanza*. Umúgong (ang báyan) sa pagpupuri.

RESORBER. a. Higuping muli.

RESPALDO. m. Líkuran nang papel na kinásusulatan nang anomán. || Ang súlat na nakalagay sa likod nang papel. || Sandalan nang uupán.

RES

RESPETABLE. adj. der. nang *respetar*. Kagalanggalang; dápat igalang.

RESPETAR. a. Igalang; pagpitaganan. || impers. Mádat; matungkol.

RESPETO. m. Galang; pitagan. || Alangalang; pagtingin. || Panghalili: v. gr. *Kabayong PANGHALILI, caballo de RESPETO.*

RÉSPICE. m. fam. Sagot na mai-klî at masaklap. || Pangusap; payo na matigás ang pagkásabi.

RESPIRACIÓN. f. der. nang *respirar*. Paghingá. † Hiningá.

RESPIRADERO. m. Butas na hingahan, ó singawan. || met. Kaaliwan; kapahingahan sa anomang págod ó hitap.

RESPIRAR. n. Humingá. || Sumingaw ang anomang amoy. || met. Lumakás; ó manauli ang loob. || Mápahinga. || Máahon sa hitap. || Mangúsap. Karaniwang kasama ng pagtangí kung gamitin, at niwíwika. *Si Fulano'y HINDI NANGÚSAP ó HINDÍ UMÍMIK, Fulano NO RESPIRÒ.—No tener por donde respirar.* fr. met. Walang maisagot.

RESPLANDECER. n. irreg como *agradecer*. Magningning; magliwánag. || met. Mamukod sa ibá sa gawáng magaling.

RESPLANDECIENTE. p. a. ng *resplandecer*, y adj. Nagníningning; maningning.

RESPLANDOR. m. Ningning; liwánag na malakí. || met. Dilag.

RESPONDER. a. Sumagot; tumugón. || Mamunga: Kaya't sinasabi sa isang payat na lupá: *hindi NAMUMUNGA, no RESPONDE,=á la pre-*

RES

gunta. Sagutin ang tanong; sumagot sa tanong, = *con su cabeza*. Isagot ang kaniyang ulo. Ipangákô bagang kapalit ang kaniyang buhay. || n. Umuliao ang boses. || Gumanting loob. || Mábagay; máakínâ ang isang bágay sa ibá. || Magsasagot. || Manindigan sa utang nang ibá. || Máharap, ó málagay ang mukhá nang báhay, etc. sa isang lugal. = *del dinero*. Sagutin ang salapi; ó managot sa salapi. = *por otro*. Manindigan sa ibá; ó ipanagot ang ibá.

RESPONDÓN, NA. adj. Masagutin; matutol.

RESPONSABILIDAD. f. Katungkulan magbáyad, managot ó magulí ng anomang kasiraán, utang etc. = *Persona de responsabilidad*. Tawong mayaman ó may kaya.

RESPONSABLE. adj. May katungkulan magbáyad, ó managot sa anomán.

RESPONSAR. n. Magresponso; ó magdasal nang *responso*.

RESPUESTA. f. Sagot; tugón; pagsagot. || met. Uliáo nang boses sa maláyô, kung nagsásalitâ sa isang lugal na kulong.

RESQUEBRADURA. f. y **RESQUEBRAJADURA.** f. Paglahang. || Láhang; litak.

RESQUEBRAJAR. a. Palahangin; pagbitakín ó paglitakín. || n. y r. Lumahang; maglitak. Itó ang lálóng kagamitán.

RESQUEBRAJO. m. Láhang; litak; bitak.

RESQUEBRAJOSO, SA. adj. Lahangin; bitakin; ò madaling magbitak.

RESQUEBRAR. n. y r. irreg.

RES

como *acertar*. Lumáhang; ó ma-
baak, pumutok; lumitak. || a. Pala-
hangin; palitakin.

RESQUICIO. m. Puang; síngit
nang ugpong nang anomán, lálò na
ang sa pintò. || Puang; ò bitak na
maliit na masísilipan. || met. Pagka-
kátaon.

RESTABLECER. a. irreg. como
agradecer. Isaúlì; iulì ang anomán
sa dáting pagkálagay. || Itayóng mulì
ang anomang nasíra. || r. Magsaulìng
lakás; gumaling sa dináramdam. ||
Mábalik sa dating lagay na mabuti;
mabúnot sa hírap.

RESTALLAR. n. Sumagiok. ||
Lumangitngit.

RESTAURACIÓN. f. der. nang
restaurar. Pananaúlì; panunumbálik
sa mahúsay na kalágayan. || Ang
pagkáligtas sa kaalipnán nang isang
bayan ó kahariang nasúpil ng ibá.

RESTAURAR a. Bawlin. || Isau-
lì; papanumbalikin sa dating lagay.
|| r. Manaúlì; mábalik sa dating
lagay.

RESTITUCIÓN. f. der. nang
restituir. Pagsaulì. || Paguulì.

RESTITUIR. a. irreg. como *huir*.
Isaúlì; iulì ang isang bágay sa da-
ting kalágayan. || r. Manaúlì; mag-
balik ò manumbálik; mábalik sa da-
ting lagay ò lugal na pinangalingan.
= *à su casa*. Buma'lik; mábalik sa
kaniyang báhay.

RESTREGAR. a. irreg. como
acertar. Kuskusín nang malakás, ò
maluat, etc. || r. Mákuskus; máhasá,
etc.

RESTRINIR. a. irreg. como
bruñir. Pigilan; ó higpitín. || r. Ma-
pígil; maghigpit,

RET

RESUCITAR. a. Buhaying ulì
ang isang patay. || met. y faca Ipaala
ala; buhayin ó papanariwain ang
bágay na nalílimutan ò lipás na sa
kaugalián. || n. Mabúhay ulì. || met.
Máligtas sa isang matinding sakit.

RESUDAR. n. Himigan nang
pawis.

RESUDOR. m. Hímig ng pawis.

RESUELLO. m. Hiningá. || Pag-
hingang malakás.

RESURRECCIÓN. f. Pagkabú-
hay na maguì.

RESURTIR. n. Umudlot ang
isang bágay sa pagkaumpog sa
ibá.

RETAGUARDIA. f. Hulihin ng
hukbó; likod.

RETALLECER. n. irreg. como
agradecer. Mu'ling magsuì ó magsú-
pang ang halaman. || Lumagóng mulì.

RETAPAR. Takpang mulì.

RETAR. a. Hamunin. || fam. Pa-
ngusapan. = *à muerte*. Hamunin nang
pátayan. = *de traidor*. Panganlang lilo;
tawáging taksil.

RETARDACIÓN. f. der. nang
retardar. Pagluuat; antala.

RETARDAR. a. Pagluatín; an-
talahin; bimbingin. || r. Magluat; maan-
tala.

RETARDO. m. Paglaluat; an-
tala; liwag.

RETASAR. a. Halagahang mu ì.

RETAZAR. a. Retasuhin ang
anomán. || r. Magkàretaretaso.

RETAZO. m. Retaso, ó pinag-
gupitán nang dainit.

RETEMBLAR. n. irreg. como
acertar. Yumanig; kuminig, etc. ||
poèt. Yumanig nang maugong. || Mu-
ling yumanig; yumanig nang maluat.

RET

RETENER. a. irreg. como *tener*. Bimbingín. || Pigilan; balamín. || Itágô. || Ingatan sa ísip ang anomang nábasa ó naringig; tandaán. || Ibi-langô,

RETENTAR. a. irreg. como *acer-tar*. Mulíng tuksuhín ó lamuyútin.

|| Tuksuhing masákit. || Hipúin ó damahing ulí ò mulí'tmuí ang anomán, || Subuking pagpanibaguhan. || Máramdamang panibago ang sakit na dating dinádamdam. || r. Magmasid; magkúróng mahúsay bago gumawá nang anomán; magtaglay nang malaking pagíngat. || Magtuksuhan. || Maglámuyutan. || Magdamahán; maghipuán. || Magsubukán.

RETENIR. a. irreg. como *ceñir*. Tináin ulí; pakátináin. || r. Matínang mabuti. || Marumhán; mamansahán.

RETINTIN. m. Taginting; ó tinging nang anomang bágay, na lumálagak sa ating taínga. || Ang paraán at puntong talagang ginágawá sa pagsasalitá. Karaniwang sabihin sa ginágamit na pangungutyá at paghámak sa kápowá.

RETINIR. a. irreg. como *brunir*. Umalingawngaw nang maluat sa dingig ang anomang tunog.

RETIRADO, DA. p. p. nang *retirar*. adj. Lugal na nakasulok, ó maláyô sa guló nang tawo. || Maláyô; nahihawalay. || m. Sundalong retirado.

RETIRAR. a. Ilayô; ihiwalay. || Ikanlong sa masid ang anomán. || Paurungin; paudlutín ang anomán ó ang ínoman. || r. Lumayô; umudlot; humiwalay sa pakikisama, pakikipagpulong, etc. = *à la soledad*. Lumigpit sa mundó.

RETIRO. m. Paglayô; paghiwa-

RET

lay. || Pagligpit. || Lugal na nakasulok at maláyô sa guló.

RETIRONA. f. fam. Pagalís na biglá ò may kabastusán.

RETO. m. Hamon; paghamon. || Balá; pagbabalá. || Babag.

RETOÑAR. n. der. nang *retoño*, Magsúlol; magusbong; magsupling. || met. Sumíbol; ó sumipot na mulí; manumbalik na lumitaw.

RETOÑECER. n. irreg. como *agradecer*. der. nang *retoño*. Magusbong; magsúlol.

RETOÑO. m. Usbong; talbòs; súlol; supling.

RETORCER. a. irreg. como *cocer*. Pakápilihin. || Pakápilitin. || Pilíhn ulí. || met. Intindihín nang pasaliwá ang anomang bágay; na bigyán nang ibang kahulugán. || r. Mamilipit; magpilipit.

RETORCIMIENTO. m. Pilípit; pilí. || Pagpilipit. || Pagkàpilipit.

RETORTIJAR. a. Pilipitin; pilihing mabuti; kulutín. || r. Mapilí; mamaluktot; mamilipit; makulot.

RETOSTAR. a. irreg. como *ocor-dar*. Idarang na mulí; isangag ulí. etc. || Ipakádarang; pangalirangin; ipakásangag, etc. || r. Mangalirang.

RETOZAR. a. Damahing larúin nang lalaki ang babayi; ó nang babayi ang lalaki. || n. Maglulundag sa towá. || r. Magdamahán; ó maghipuán. || Magkátowáang maglarô.

RETOZO. m. Paglalarô; paglulundagan sa towá.

RETOZÓN, NA, adj. Mapaglarô. || Lubhâng magalaw; magaslaw.

RETRACTAR. a. Baguhin; bawín ang sinalitá ó ginawá. || r. Tumalikod sa sinalitá ó ginawá. = *de*

RET

lo dicho. Talikuran ang sinabi ó tumallkod sa salitâ.

RETRAER. a. irreg. como *traer*. Ilayô; ilihís. || Pahiwalayín; palayuín. || r. Lumayô; umilag.

RETRASAR. a. Bimbingín; antalahin; palumatlumatin; v. gr. ANTA-LAHIN; BIMBIÑGÍN ang *báyad*, RETRASAR *la paga*. || n. y r. Máhuli; maantala.

RETRASO. m. Pagluluat; pagkáhuli; pagkaantala.

RETRATAR. a. Ilarawan; iretrato ang sínoman ò ang anomán. || Parisan; mukhaán.

RETRATO. m. Larawan; ó retrato. || Pagreretrato.

RETRIBUCIÓN. f. der. nang *retribuir*. Ganti; báyad. || Pagbabáyad; pagganti.

RETRIBUIR. a. irreg. como *huir*. Gantihin; bayaran ang tinangap na tulong ó utang. || Maggantihan; magbayarán.

RETRIBUYENTE. p. a. nang *retribuir*. Gumáganti; nagbabáyad.

RETRILLAR. a. Giikíng muli ang pálay.

RETROCEDER. n. Umudlot; umúrong; bumalik. = *à, hácia tal parte*. Umúrong sa may gayong bandá ó lugal. = *en el camino*. Umúrong sa daan; magbalik. = *de un sitio á otro*. Umudlot na umalís sa isang lugal at pasa ibá.

RETROCESO. m. Pagudlot; pagúrong.

RETROGRADAR. n. Umúrong; bumalik.

RETRONAR. n. impers. irreg. como *acordar*. Kumulog uli at umalingawngaw sa maláyô ang úgong.

REU

|| Muling kumulog. || Umalalad sa maláyô ang kagungkong nang kulug ò putok.

RETROTRAER. a. irreg. como *traer*. Ipalagay na párang nangyari ang anomán, nang una kaisa tala-gang panahong ipinanyari.

RETROVENDER. a. for. Ipagbiling muli sa binihán sa halagang pagkabili.

RETROVENTA. f. Pagbibiling muli nang isang bágay sa binihán.

RETUMBAR. n. Umalalad; umalatuat nang malakás; ó umúgong na párang kulog ang anomán.

RETUMBO. m. Alalad; úgong na lubhang malakás at tila gumúguhit.

REUNIÓN. f. Pagkakápisán; pagpipisan. || Kapisanan; katipunan. || Lúpong; púlong.

REUNIR. a. Ipisan; ilákip; ilágom na muli. || Pisanin; tipirín. || r. Magpipisan; magtitipon. || Sumama; mapipisan.

REVALIDACIÓN. f. der. nang *revalidar*. Pagpapatotoð; pagpatibay nang anomán.

REVALIDAR. a. Patotohanan; pagtibayin; ó bigyán nang panibágong katibayan ang anomán. || r. Makaexamen; maggrado sa anomang karunungan.

REVEJECER. n. irreg. como *agradecer*. Agad tumandâ; maiúmâ agad.

REVELACIÓN. f. der. nang *revelar*. Paháyag; pagpapaháyag.

REVELAR. a. Ipaháyag ang ná-lilihim. || Ipatalastás nang Dios sa kaniyang katoto ang anomang dárating ó nálihim.

REV

REVENDER. a. Ipagbiling mult nang untíuntí ang anomang biniling páminsanan.

REVENIR. n. y r. irreg. como *venir*. Mangûrong; mangûndot. || Maú-bos na untíuntí. || Umásim ang *licor* ó alinmang minatamis na bunga ng káhay. || Pumawis: v gr. *PUMAWIS ang pader*, *REVENIRSE la pared*, etc. || met. Pahinúhod nang bahagya sa ipinagmamátigas na ipinakikipagtao. || fam. Maglandî ang háyop (ó tawo man.)

REVENTAR. n. y r. irreg. como *acertar*. Lagutin. || Paputukín. || Sayangin; siráin sa malabis na paggámit: v. gr. *SAYAŃGIN ó SIRÁIN ang kabayo sa malabis na kapapatakbo*, *REVENTAR el caballo á fuerza de correrlo*. || Pahirapan ò pasakitan nang anomang násâ na tinátaglay sa loob. || met. Pagurin; yamutín; piiting malabis. || Magputok. || Masagsag. || Pumulandit; tumilároy. || Mapisâ. || met. Magnásâ nang mahigpit. || Manábog; mamásag ang alon. || Magpagal nang malabis. = *de risa*. Magputok sa towâ = *por hablar*. Masagsag sa kásasalitâ. || a. met. Yumamoí; pumágod; makamuhí.

REVER. a. irreg. como *ver*. Muling tingnán; ò mákitang muli. || Pakámasdan; pakáiningin.

REVERDECER. n. irreg. como *agradecer*. Manaríwâng muli ang párang ó halaman; magmúra. || met. Manauí ang lakás.

REVERENCIA. f. Pítagan; galang ó kagalangán. || Pagyukod. || Salitang ipinangágalang sa mangá fraile.

REVERENCIAR. a. Igálang; pintuhûin. || Sambahín.

REV

REVERENDO, DA. adj. Kagalangálang. || fam. Lubháng mahinhín at maingat.

REVERENTE. adj. May pítagan; magálang; mabábâng loob.

REVERSO. m. Likod. || Kabalikán. Kasalungat nang *anverso*, *mukhá*: sinásalitâ sa medalla.

REVERTER. n. irreg. como *ascender* Umápaw; magkanlalabis.

REVÉS. m. Kabalikán. || Tampal, ó hampás na pasaliwâ. Ang likod bagâ nang kamay ang pinatámâ. || met. Kasaliwaán; kakulangang pálad.

REVESTIR. a. irreg. como *pedir*. Susunán ang damit na nakasuot sa katawán; ó isuot na pagpatungin ang damit sa katawán. || Kulapulan nang paletada ang pader, muog, etc || r. Magsusón nang damit. || met. Magpalalô; ó ipagmagaling ang sariling kamáhalan ó katungkulan.

REVISAR. a. Tingnang muli; siasatin; malasin. || Magmalas; magmasid.

REVIVIFICAR. a. Buhayin; pasiglahín. || Buháyng muli.

REVIVIR. n. Muling mabúhay || Pagsaulan ang isang tila patay na. || met. Magpanibago; muling lumitaw ang anomán.

REVOCACIÓN. f. der. nang *revocar*. Pagbago nang anomang yari na; pagpapawalang halagâ.

REVOCAR. a. Baguhin ang anomán; pawalang halagâ; bawiin ang náipagkaloob na. || Ilayô ang isâ sa anomang ináakalâ. || Paudlutín; paurungin. || Pintahán nang isang paraán lámang ang pader.

REVOLAR. a. irreg. como *acorar*.

REV

dar. Magbalik na lumipad; ó lumipad ulí ang ibon. || Lumipad na magpaikitíkit.

REVOLCADERO. m. Lubluban.

REVOLCAR. a. irreg. como *acordar.* Ilugmok; igumon. || r. Gumúlong; gumumon sa anomán. || Mágumon; mágulong. || Maglubálob. || met. Manatili sa anomán, na magpakatigás. = *en su sangre.* Mágumon sa kaniyang dugô.

REVOLLEAR. n. Lumipad nang painogínog sa isang lugal ang ibon.

REVOLOTEAR. n. Lumipad na magpasikosiko; ò magpaínog ang ibon. || Sumalipadpad nang lipad.

REVOLOTEO. m. Lipad na pasikosiko, ó paínog nang ibon. || Pag-salipadpad sa paglipad nang ibon.

REVOLTOSO, SA. adj. Malikot. || Suwail; mapangulò.

REVOLUCIÓN, f. der. nang *revolver.* Paghálò; pagkakáhalò. || Guló; pagkakaguló. || Ang takbong palibid sa áraw, nang alinmang planeta, na sa isang táning na bílang nang panahón ay mulíng nábabalik sa pinangalingan. || Panghihimagsik nang bayan laban sa mangá pinúnò. || Pagiiba nang kalágayan nang mangá bagay.

REVOLUCIONAR. a. Papagalsahín; papanghimagsikín.

REVOLVER. a. irreg. como *absolver.* Halúin; gawgawín; kalasawín. || Balutin ang anomán sa ibang bagay; paluputan. || Guluhín; mangulò; mangbásagulo. || Pagbalikang lakarin ang nálakad na. || Balingang labanan ang kaáway. || Bunkalín; halukayin; unkatín. = *en la mente.* Bunkalín sa isip, bulaybulayin; kurúin. = *entre sí.*

REZ

Bunkalín sa sariling ísip. || r. Magpabilingbiling; buniálibaligtad. || Magbago ang panahón. || Maguló; huag mapalagay. || Magápiran. || Lumaban: humarap na mulí. || Maglubalob. Kung sa háyop. — *Revolver á uno con otro.* fr. Pagkagalitín ang dalawá. — *Revolverse al, contra, sobre el enemigo.* Haraping pagbalikán ang kaáway; mulíng haraping labanan ang kaáway.

REVUELTA. m. adv. m. Guló; waláng kahusayan.

REVUELTO, TA. p. p. irreg. nang *revolver.* Guló; gusot; hindi magkamayaw. || adj. Malikot; mapanguló, || Gulò; gusot. || Suot: suot; mapatrap intindihin. || Bágay na binálot ó iginawgaw sa anomán.

REY. m. Hárí. || fam. Tagapagalágá nang báboy sa mangá barrio ó báyang maliliit. || met. Tawong mahal na ugáli at mahúsay ang mangá kilos, at malakí ang púsò.

REYERTA. f. Pagaáway; pagtatalo; taltalan. || Áway.

REZADOR, RA. m. y f. Mapagdasal; mahábâng magdasal.

REZAR. a. Manalangín; magdasal. || fam. Bumulongbulong; umángil. || fam. Salitín; saysayín sa isang kasulatan ang anomán: v. gr. SINASABI ò SINÁSAYSAY nang *libro, el libro lo* REZA. = *á los santos.* Manalangín sa mangá santò: = *por los difuntos.* Ipanalangín; ó ipagdasal ang nangamatay na.

REZELADOR. m. Kabayong buiugan.

REZELAR. a. y r. der. nang *rezelo.* Matákot; magalapaap ang loob; mangánib. || Ikáhig ang kabayong bulugan sa inahín at nang ito'y pa-

REZ

lukob.

REZELO. m. Pangambá; tákot; alapaap nang loob.

REZELOSO, SA. adj. der. nang rezelo. Párgambahin; mapaghinalá.

REZO. m. Pananalangin; pagdarasal. || Pangadyi, ò dasal.

REZONGAR. n. Umángil; bumulongbulong, at gawín ang anomán nang masamá sa loob.

REZONGLON, NA. adj. y

REZONGÓN, NA. adj. Mabúlungin; maangilín.

REZUMARSE. r. Tumalas ang tubig ó anomán sa kinásisidlan; tumimim.

RIACHUELO. m. der. nang rio. Ilog na muntí at mahínâ ang agos; batis.

RIADA. f. der. nang rio. Bahâ.

RIATILLO. m. der. nang rio. V. RIACHUELO.

RIBAZO. m. Buroi.

RIBERA. f. Tabí; pangpang; baybay ilog ó dagat.—*Ser de monte y ribera.* fr. Maging sa bálang na.

RIBERO. m. Bákod na estákâ sa gilid nang mangá pabuluang ó patúbig.

RIBETE. m. Tutop. || Dagdag; dugtong. || Pamuting idinádagdag sa pagsasalitâ.

RIBETEAR. a. Tutupán; ó lagyán nang ribete.

RICACHO, CHA. adj. aum. ng rico, y

RICAZO, ZA. adj. aum. nang rico, ca. Lubhâng mayaman; masalapi, dátapowa't hindi lping ginod, ó bastos na ugáli.

RICO, CA. adj. Mayaman; masalapi. || Sagánâ.—*en ganados.* Mahá-

RID

yop; mayaman sa háyop. || Matabâ; masarap; malinamnam.—*con, por su legítima.* Mayaman sa, dàhil sa kaniyang mana.—*de hacienda.* Mabúkid; ó maasienda.

RICOHOMBRE ó RICOHOME. m. Tawong pangúlong kaginodhan sa España nang una.

RIDICULEZ. f. Salitâ; ó gawáng nakadurumal at labás sa kaugalián; ó kakaibá sa lahat.

RIDICULIZAR. a. Birûin; uya-min; halayin ang kápowâ.

RIDÍCULO, LA. adj. Nakátatawa dàhil sa kaibhán sa ibâ. || Walâng halagâ. || Kakaibá.—*en los modales.* Kakaibá ang mangá gawâ ó kilos.—*por su traza,* Nakátatawa dàhil sa kaniyang bikas.

RIEGO. m. Dilig; pagdidilig,

RIENDA, f. Rienda. || met. Pagsúpil; pagpipigil nang mangâ kilos at pangungúsap. || pl. Pamamahálâ nang anomán, at sinásabi: *Tangnán ó tangapin ang PAMAMAHÁLÂ nang caharián, tomar las RIENDAS del estado.* —*Aflojar las riendas.* fr. met. Gaa-nán; bawasan ang hírap at pagal sa paggawâ nang anomán.

RIESGO. m. Pangánib; kapanganibán. || Pagkàbingit sa anomang ikasísirâ.—*De cuenta y riesgo.* fr. Sa ilálím nang pananagot nang sino-man.

RIFA. f. Pagtatalo; áway. || Larông rifa.

RIFAR. n. Makipagáway; makipagbabag. || a. Maglarô nang rifa. Ginagamit namang *recíproco.* || r. náut. Matastás; magkápírapiraso ang láyag.

RIGIDEZ. f. Kabaksikan; higpit.

RIG

RÍGIDO, DA. adj. Mahigpit; mabagsik = *con, para, para con su familia*. Mahigpit sa kaniyang familia. = *de carácter*. Mabagsik ang paguugali; ó arregladong lubhâ ang ugali. = *en sus juicios*. Mabagsik; mahigpit sa kaniyang pasiyâ; ó mahigpit magpâpasiya.

RIGOR. m. Ang sidhi; ó tigás nang lamig. || Bagsik; bangís; lupit. — *en rigor*. mod. adv. Sa katunayan; ang tutoó. — *ser de rigor*. fr. Maging kailangan ang anomán, na huag mailagan.

RIGOROSO, SA. adj. der. nang *rigor*, y

RIGUROSO, SA. adj. der. nang *rigor*. Mabagsik. || Malabis na lamig nang panahón. || Lubhâng mahigpit mamahála.

RINCÓN. m. Sulok. || Lugal na tagô. || Ang táhanan nang isá.

RINGLA. f. y

RINGLE. m. y

RINGLERA. f. fam. Ang taludtod; ó hanay nang pagkahilerang mahúsay nang anomán. || Hilera; pagkakásunodsunod.

RIÑA. f. Away; babag; pagtatalo || Pangáral; pangúsap.

RINÓN. m. Bató nang bàboy, baka ó ibang háyop. || met. Ang úbod; ó gitná nang isang lupâ ó lugal.

RIO. m. flog. Kung ang flog ay sa kápowa flog nároon ang wawâ ay *estero* ang táwag: *rio* ay ang flog na ang wawâ ay sa dágat. || met. Ang kasaganâang malakí nang anomang bagay.

RIQUEZA. f. Kayamanan; yaman. || met. Pagaári; pananalapi.

RISA. f. Tawa; ngiti. || Ang na-

RIS

kátatawa. — *caerse de risa*. fr. fam. Tumawa nang malabis. — *comerse de risa*. fr. met. y fam. Magputok sa pagpipigil nang pagtawa.

RISADA. f. der. nang *risa*. Halakhak.

RISIBLE. adj. der. nang *risa*. Mangyáyaring mâtawa. || Makátatawa; ó nakátatawa.

RISOTADA. f. der. nang *risa*. fam. Halakhak; galakgak.

RISUENO, NA. adj. der. nang *risa*. Masayá ang mukhá; nakanğiti. || Matatawanin. || met. Nakalulugod; nakatútowâ. || met. Kaayaaya.

RITO. m. Kaugalián; kaasalan. || Ang *ceremonia* at reglang nakatátag nang iglesia tungkol sa paggawâ nang mangá *oficio* sa simbahan.

RIVAL. m. Kaagaw; katalò.

RIVALIZAR. n. Mákaagaw; mákatalo.

RIZAR. a. Kulutín ang buhok, Paalonalunín ang túbig sa dágat nang hangíng mahiná. || r. Mangulot ang buhok; umalon nang maliliit ang túbig sa dágat.

ROBAR. a. Agawin; sambilatin; lupigin. || Nakawin; umitín. || Agawin; itanan sa magúlang ang isang babayi. || met. Mahalina ang púsô ng kápowa.

ROBÍN. m. Kaláwang.

ROBLADURA. f. Ang pagkare-matsá; ó pagkábaluktot nang dulo nang bákal sa kinálalagyan, ó kiná papakítan.

ROBLAR. a. Irematsá; baluktu-tín ang bákal.

ROBLIZO, ZA. adj. Matibay at matigás.

ROBO. m. Nakaw; pagnanákaw

ROB

|| Ang ninákaw.

ROBORAR. a. Tatagán at tibatayan ang anomán. || met. Pagtibayin nang panibagong pagmamatuíd ó bagong katowiran ang anomang sinabi.

ROBORATIVO, VA. adj. Pangpatibay; pangpalakás; ó nakatitibay.

ROBUSTECER. a. irreg. como *agradecer*. Palakasín; bigyáng lakás. || r. Lumakás.

ROBUSTEZ. f. Kalákasán; lakás.

ROBUSTO, TA. adj. Malakas; matatag. || Balisaksakan; malakás ang katawán.

ROCA, f. Batò; na lubháang matigás. || Ang bundok na bató na tumutubô sa dalatan ó sa dagat. || met. Matíning; matigás at hindi nagmamaliw anomang mangyari,

ROCE. Pagkásagi; pagkákiskis ng marahan. || Paggúsad; paghawan. || met. Lágíng pakikipanayam; ó pakikipagúsap sa kápowa; pakikihalo-bilo.

ROCIADA. f. der. nang *rocío*. Paghamog. || Hamog. || Damong may hamog, na ipinakákang ininagamot sa kabayo. || met. Libak na nálalaban sa marami. || met. Bating matulis; pangúsap na masaklap.

ROCIADERA. f. der. nang *rocío*. Pandilig.

ROCIADO, DA. p. p. nang *rociar*, y adj. Basá nang hamog.

ROCIAR. n. Humamog. || a. Iwisik; ipagwisik ang anomang bagay na lusaw. || Wiligán; wisikán. || met. Ipukol na pasambulatin ang anomán. || Manlibak na patamâan ang marami.

ROCIN. m. Kabayong matandâ

ROD

at masamá. || Kabayong pangtrabaho at hindi panregalo. || met. y fam Ta-wong bastós at waláng pinagalaran.

ROCÍO. m. Hamog.

RODADA. Bakás nang gulong sa dinañan.

RODADERO, RA. adj. Gulu-gín; ó madalíng gumúlong.

RODADIZO, ZA. adj. Madalíng gumúlong; magulungín.

RODADURA. f. Pagpihit; paggúlong.

RODAJA. f. Ruedang muntí na waláng rayos, at kagamitán sa mangá makina ó sa karitón.

RODAPIÉ m. Tábing na takip sa paá nang mangá lihi-gán, mesa, etc. || Pintá nang ibabâ nang pader na ibá ang kulay kaysa pintá nang kalakhán. || Ilinálagay na tabla sa paá nang *balcón*.

RODAR. n. irreg. como *acordar*. a. Pagulungín; painugin. || n. Gumúlong; umíkit; || Mahúlog na gumúlong buhat sa isang taluktok ó tarik na lugal. || met. Kumalatkalat ang anomán na parang walá nang kabulu-hán. || met. Bumabâ; ó magkaroón nang malaking kasaganâan nang anomán v. gr. *Sa báhay, na ito'y BUMÁBAHA, ó SAGANA nang salapi, en esta casa RUEDA el dinero. = de lo alto.* Mahúlog na gumúlong magbúhat sa mataás. = *de cabeza*, Gumúlong, mahúlog na gumúlong nang patiwarik, ó ulo aug máuna. = *(el ginete) por tierra*. Mahúlog na gumúlong (ang nangangabayo) sa lúpâ.

RODEAR. n. Magpaligíd; lumiklik. || met. Magpalikuadlikuad. || a. Inugin; paluputan; bilibiran nang anomán ang isang bagay. || Painugin

ROE

ang anomán. = (*una plaza*) *con, de murallas*. Inúgin (ang isang plaza ò bayan) nang kútâ.

RODELA. f. Kalásag.

RODEO. m. Pagliligid; paglililiklik. || Liklik. || met. Linikuadlikuad at nang màligtas sa humáhabol; ó sa itinátanong nang ibá na ibig málamán. || met. Pagpapalumatlúmat nang pagawâ.

RODILLA. f. anat. Túhod. || Kasyong magaspang na panglinis nang anomán. || Dikín.

RODILLADA. f. der. nang *rodilla*, y

RODILLAZO. m. der. nang *rodilla*. Pagtuhod; tuhod; ó saksak nang túhod.

RODILLO. m. Paralis. || Batong mabílog na pamaikpik nang lúpâ.

RODILLUDO, DA. adj. der. ng *rodilla*. Tuhurán; ò malakí ang túhod.

ROEDURA. f. Pagnátngat; paghimangit nang ngipin. || Ang nakukuha nang ngatngat.

ROER. a. Ngatngatin; himangitin. || met. Gasgasín; ó alising untí-untí ang ibábaw nang anomán. || met. Balisanhín; pahirapan ang loob nang anomang pagísip.

ROETE. m. Katás nang grana-dâ na ginawang alak, at ipinalinom na iginágamot.

ROGACIÓN. f. der. nang *rogar*. Pagdalangín. || pl. Ang *procesión* ng letanía sa bayan, ó sa patio nang simbahan sa mangá áraw na táning nang isang taón. Lálóng kaugaliang sabihing *rogativas*.

ROGAR. a. irreg. como *acordar*. Dumalangín; dumaing. || Makiúsap;

ROJ

sumamò; lumúhog. = *por sí, ó por otro*. Idalangín ang sarili, ó ang ibá.

ROGATIVA. f. Pananalangín hayag sa Dios nang maraming tawo, sa paghingí nang awâ.

ROJEAR. n. Mamulá.

ROJIZO, ZA. adj. Mamulamulá namumula.

ROJO, JA. adj. Kúlay pulang matinkad; mapulá.

ROLLAR. a. Likawin; kidkirín.

ROLLIZO, ZA. adj. Mabílog na habâ, na párang lulón nang banig. || Tawong bilugán at malakí ang kawatán.

ROLLO. m. Lulón.

ROMADIZARSE, r. der. nang *romadizo*. Sipún.

ROMADIZO. m. Sipón.

ROMANAR. a. der. nang *romana*. Timbangín sa romana.

ROMANEAR. a. der. nang *romana*. Tumimbang sa romana.

ROMANO, NA. adj. Tagá Roma. || Púsâ na may pintang pulâ at itim na nagkapatongpatong.

ROMERAL. m. der. nang *romo*; *mano*. Lúpâ; ó lugal na maraming romerong tanim.

ROMO, MA. adj. Salsal; pulpul ang dulo. || Ilong na maliit at dapâ.

ROMPEDERO, RA. adj. Madaling masirâ; basagín.

ROMPEDURA. f. Sirâ; básag.

ROMPER. a. Basagin; patirín; lagutín; punitin. || Hatín; sirâin; lanasagín; baakin; lapakin. || Wabín. || n. Magmulâ; magpamulâ: v. gr. MAGPAMULANG *manígúsap*, ROMPER *a hablar*: MAGMULANG *lumakad*; ROMPER *la marcha*; MAGBUKANG *liwayway*, ROMPAR *el día*. || Salansangín;

RON

labagin ang anomán. = *con alguno*. Ipaháyag sa kápowâ ang gálit ò samâ nang loob. at humiwalay nang pakikisama sa kaniyá at pakikipagibigan. = *en llanto*. Umiyak; humagulhol na biglá. = *por todo* Dumalúhong na gawín ang anomán, na huag pagpítaganan alinmán.

RONCADOR, RA. m. y f. Mapaghilik.

RONCAR. n. Maghilik; humilik.

|| Tumunog nang tila paós. Sinásabi sa ilang mangá *instrumento de viento* at sa úgong nang dágat. || fam. Magbálá nang mabalásik.

RONCEAR. a. Palibanlibanin ang anomán; lantutayin; sibansibandin. || Hibuhibûin sa salitâ at sa gawâ ang sínoman, úpang kamtân ang hináhangad sa kaniyá. || náut. Palakarin nang mahínâ ang sasakyán, lálô na kung may kasabay.

RONCERÍA. f. Pagnihimanhiman; paglalantutay. || Paghíbo; paghimas.

RONCERO, RA. adj. Mahiman; mapaglantutay. || Magagalitín; bugnot. || Mapaghibôhibô; mapaglangís. || Sasakyang mabágal lumákad.

RONCO, CA. adj. Namámaos; payaós.

RONCHA. f. Ligátâ; pantal. || met. Kasiraang dinamdam nang isang násubâ ó náumitan nang salapí. || pl. Tagulabay.

RONDAR. n. Maglibot na usisain ang pamamayan at ang mangá namámayan. || Lumákad na maglibot nang gabí sa daán. Kaugaliang lalong sabihin sa mangá binátang naglibot sa daán. na tintirahan nang kanilang nililigawan. || a. Ligidligran; painoginugin sa palibot ang ano-

ROP

mang bágay, at sinásabi: *Ang paro-parò ay NAGPÁPALIGIDLIGID sa ilaw, la mariposa RONDA la luz.*

RONDÍN. m. Ang rondang isang kabohang sundalo, na nagsisiyasat ng bantay sa kútâ.

RONQUEAR. n. Mamáos.

RONQUEDAD. f. Kapausán; ó pagkapaós.

RONQUERA. f. Pamamáos; pamamalat.

RONQUIDO. m. Hilik. || met. Tunog na bágal.

ROPA. f. Damit; at alinmang kayo na isinúsuot nang tawo ò ginágawang pamuti nang báhay.

ROPAJE. m. der. nang *ropa*. Pananamit; ó kapisanan nang lahat nang damit. Kaugaliang lálóng gamitin sa pagsasaysay nang damit na mahábâ at maínam nang mangá pinúnô.

ROPAVEJERÍA. f. Tindahan ng mangá lúmang damit.

ROPAVEJERO. m. Ang nagtítindá nang mangá lúmang damit.

ROPERÍA. f. der. nang *ropa*. Tindahan nang mangá yáring damit na bago. || Sa mangá *comunidad*, ay ang lugal na tataguán at husayán nang damit nang lahat. || Ang katunkulan, oficio ó arte nang paglingat nang damit.

ROPERO, RA. adj. der. nang *ropa*. Ang nagbibili nang bagong yáring damit. || Tagapagsínop nang damit sa isang *comunidad*. || Aparador na malakí na taguán nang damit.

ROPETA. f. dim. nang *ropa*. Damit na maiklâ.

ROPÓN, m. aum. nang *ropa*. Damit na mahábâ at pangibábaw.

ROS

RORRO. m. fam. Bátang maliit; sangol.

ROSA. f. Bulaklak nang *alejan-dria*, at ibà pang *rosa*. || Kúlay na pulang tila *rosa*.

ROSADO, DA. adj. der. nang *rosa*. Kúlay *rosa* ang pulâ. || Sinang-kapàn; ó hinalûan nang *rosas*.

ROSARIO. m. der. nang *ro-sario*. Mangagawâ, ó nagtítinda nang kuintàs.

ROSARIO. m. Kuintàs. || Ang dasal na *rosario*. || fam. Gulugod.

RÓSEO, EA. adj. der. nang *rosa*. Kúlay *rosa*.

ROSTRICO m. dim. nang *ros-tro*, y

ROSTRILLO. m. dim. nang *ros-tro*. Sinag na inilálagay sa mukhâ nang mangá larawan nang santó.

ROSTRITUERTO, TA. adj. fam. Mukhâng galit; nakamúngot.

ROSTRO. m. Mukhâ nang tawo. || Tukâ nang ibon. || náut. Ang dulo nang doong nang sasakyán.—*rostro á rostro; á rostro firme.* mod. adv. Tálampakan; mukhâan.

ROTACIÓN. f. Pagikit; pagbi-ling sa *eje* na para nang pagíkit nang gulong.

ROTO, TA. p. p. irreg. nang *romper*. Sirá; lansag. || adj. Gulanit; punit; basag; larot. Ginágamit namang parang *sustantivo*.

ROTULA. f. anat. Bayugo nang túhod.

ROTULAR. a. Lagyán nang *ró-tulo*.

RÓTULO. m. Súlat na inilálagay sa mangá libró at papel, etc. nang málaman ang may gawâ ó nakalamán doón. || Papel na may súlat na idi-

ROT

nídikít sa mangá eskina.

ROTUNDIDAD. f. Bílog; kabi-lugan. || Kabuoán; kapupusan.

ROTUNDO, DA. adj. Mabflog. || Buô; pupos.

ROTURA. f. Biak; sirá; láhang; gísi; púnit, || met. Kaguluhán.

RUAR. n. Lumákad nang nag-kákaruage; ò magpasial na nakaka-ruage. || Maglibot sa daán na waláng ibang hangad kundì magmasid nang babayi ó magligaw.

RUBIFICAR. a. Papulahín ang anomán. || Papagbagahin.

RUBIO, IA. adj. Mapu'ang mú-rá; kúlay gintô.

RUBOR. m. Kúlay na pulâ ng mukhâ. || Pamumulá nang mukhâ sa hiyâ. || Kahihiyán; hinín.

RUBORIZAR. a. Humiyâ; hi-yán; papamulahín sa kahihiyán. || r. Mahiyâ; ò mamulâ sa pagkahiyâ.

RUBOROSO, SA, adj. nang *ru-bor*. Mahihiín.

RUBRICAR a. Lagyán nang fir-mà lámang ang isang kasulatan, nguni't waláng ngalan nang nagfir-má. || Firmahán nang ngalan at ape-lido at talagang firmá.

RUDEZA. f. Kagaspangán; ka-bastusán. || Kapurulán nang ísip.

RUDO, DA. adj. Bastòs. || Ma-purol ang ísip.

RUECA. f. Putusán; panúlíd. || Pagkápili.

RUEDA. f. Gulong. || Bílog; lu-pon nang mangá tawo ó nang ano-mán.

RUEGO. m. Lúhog; daing; pa-kiúsap.

RUFÍAN. m. Sitsit; ó alkaguete; parális nang nagligigawan. || Sinomang

RUI

magnanákaw. || Ang nangangálakal nang puri nang babayi.

RUFIANEAR. a. Magparalis; mag-alkagü etc.

RUGOSO, SA adj. Kunotkunot; kulubot.

RUIDO. m. Íngay. || Kalugkog; kagungkong. || Alingasnás. || Kalatog; kalatís; kulós; lagusaw, etc. || Pagtatalo; pagaáway; pagtatákapan, etc. || met. Gayak ó ambáng malakí ng isang bágay, na ang katapusán ay waláng anomán. || Kababalaghang nakasisindak nang loob.—*Hacer ruidos* fr. Makámanghá; makapangilalás.—*Que- rer ruido*. fr. met. Maibigín sa pakikipagtaló; mahilig sa pakikipagáway.—*meter ruido*. fr. Magingáy; mabantog.—*armar ruido*. fr. Maghá-sagulo; magalboroto.—*Buscaruidos*. fr. Mapagbàsagulo; palaaway.

RUIDOSO, SA. adj. der. nang *ruido*. Maguló; maingáy. || Makagungkong; maúgong.

RUÍN. adj. Hámak; waláng halagá; bastós. || Masamá ang ugáli. || Maímot at masakim.

RUINA. f. Pagkágibâ; pagkasírá. || met. Pagkápahamak; pagkálugsó nang sínoman, ó nang isang anak, ó bayan. || Dahilán, ó pinagbuhatan nang kapahamakán nang isa. || pl. Ang mangá labí nang isang báhay na gibâ.

RUINDAD. f. Gawáng hámak; bastós; ò mahálay. || Kaliitán at kawaláng kabuluhan nang anomán. Kai-mutan at kasakimán.

RUMIAR. a. Magliit; ó nguyaíng

RUM

ulí ang nakáin na, na pabaliking mulí sa bibig. Ito'y sarili lámang nang kalabaw, kambing at ibá pang háyop na ápat ang sikmúra. || met. Bulay-buláying mahinahon; kurúing mahúsay ang anomang bágay.

RUMIÓN, NA. adj. Lubhâng mapagliit; ó palangyá nang damong nakáin na.

RUMOR. m. Bulongbúlungan; sa-bisabing lihim sa marami, datapua't napagkákaalaman nang mangá ilan. || poét. Alingawngaw; íngay na marahan.

RUNRUN. m. fam. Bulongbúlungan.

RURAL. adj. Náuukol sa párang ó sa bukirín.

RUSIENTE. adj. Ang namúmula sa paghabaga.

RUSTICIDAD. f. Kagaspangán nang pagkayari. || Kabastusán.

RÚSTICO, CA. adj. Náuukol sa párang. || Bastós; magaspang ang ugáli. || m. y f. Tawong búkid.

UTA. f. Daán; ó tinútuntong landás sa paglalakbay bayan.

RUTILAR. n. poét. Magningning.

RUTINA. f. Kaugaliang sa masid lámang nátutuhan, ó sa kásasanay. || Lúmâ; ó matandáng kaugalián nang paggawâ nang anomán.

RUTINARIO, IA. adj. der. ng *rutina*. Ang ginágawâ ò gumàgawâ nang pulós na nátutuhan sa masid lámang, at hindi marúnong magkúro nang lálôg magaling sa dating ná-kikita.

S

SABALAR. m. der. nang *sábalò*. Dala; lambat; ó anománg panghuli nang bangós.

SABALERO. m. der. nang *sábalò*. Magbabangós.

SÁBALO. m. Bangós.

SÁBANA. f. Kúmot na linsó, na inilálatag sa hihigán. || Ang bálot ng ibàbaw ng altá.—*sábana santa*. Ang ibinálot kay Kristo nang siya'y ilihing.

SABANA. f. Párang na walang káhoy, maláwak at mabuhangin.

SABANDIJA. f. Alinmang maliit na háyop na nakasúsuklam, para nang butikí, himbubuli, etc. || met. Ang tawong maliit, at masamá ang hitsura, ó walang halagá.

SABANILLA. f. dim. nang *sá bana*. Kúmot na maliit na linsó. || Ang linsó na bálot nang altar.

SABANON. m. Alipungá.

SABEDOR, RA. m. y f. Nakatálastas; nakatátahô.

SABER. a. irreg. indic. yo *sé*:

perf. *supé; supiste; supo; supimos; supisteis; supieron*: fut. *sabré; sabrás*; etc.: imperat. *sabe tú; sepa él; sepamos nosotros*; *sabed vosotros; sepan ellos*: subj. pres. *sepa; sepa*; etc.: imperf. *supiera; sabría y supiese*; etc.: fut. *supiere*; etc. Málaman; matalastás; matahò. || Máranasan. || Dumúnong; mátuto. || Masànay; maratihan: v. gr. *MASÀNAY, MARATIHANG gumawâ nang magaling sa kápawâ, SABER hacer favores*. || n. Marúnong; bihasa: v. gr. *Ang tawong ito'y MARÚNONG ò BIHASANG lubhá, ó maràming NÀLALAMAN, este hombre SABE mucho*. || Lumasa; ó magkalasa. v. gr. *MayLASA itò; ó mabuti ang LASA nitò; esto SABE bien*.==d. Makálasa; ó mákamukhá nang lasa nang anomán: v. gr. *Ito'y KALASA nang òlak, ó ito'y LÁSANG òlak; esto SABE à vino*.—met. Mákahawig; mákatulad ang isang hágay nang ibá.==de *trabajos*. Maraming nàlalamang gawin. || m. Dúnong; karunungan; katalinuhan; liksá sa paggawâ nang ano-

SAB

mán.—*Hacer saber*. Ibalítâ; ipagbigay alam.—*Es á saber; conviene á saber*. Sa makatowid.—*Saber como el padre nuestro*. Málamang parang túbig ang isang bágay.

SABIDO, DA. p. p. nang *saber*. y m. y f. Maráming nálalaman ò maálam. || adj. Hayag; alam nang marami; maliwàrag.

SABIDURÍA. f. Kabihasahan; karunungan. || Katalinuhan. || Kabáitan.

SABIENDAS (Á). mod. adv. Tinalagá; kinúsá.

SABIO, IA. adj. Nakatútúô; nakámumulat nang matà nang isip; na-kaáral. || m. y f. Pantàs; marúnong. =*en su profesión*. Marúnong; bihasa sa kaniyang *oficio*.

SABIONDO, DA. adj. der. ng *sabio*. fam. Mapagmarunong.

SABLAZO. m. aum. nang *sable*. Lapad nang *sable*. || Súgat na gawâ nang *sable*.

SABLE. m. Sandatang tabas sampàlok, manipís at mahábâ, na isá ang talim at may dulo.

SABOR. m. Lasa; lasap; namnam.

SABOREAMIENTO. m. der. ng *sabor*. Paglasa; paglasap.

SABOREAR. a. der. nang *sabor*. Pasarapín; palinamnamín; ó pahusayin ang lasa. || met. Lasapín; namnamín. || Pagkagustuhín; pawilihin. || r. Mágustuhan; másarapan; kumáin nang marahan na magaliw sa sarap nang kinákain.

SABOREO. m. der. nang *sabor*. Paglasap; pagnamnam.

SABROSO, SA. adj. Masarap. || met. Nakáwiwili. || fam. Malasa; ó maasin; ò pagkàing may kaalatan.

SAC

SACA. f. der. nang *sacar*. Pagkuha. || Ang unang salin nang anomang kasuátang nakaprotokolo, na yári sa harap nang *escribano*.

SACABALA. f. Kasangkapan ng *cirujano* na panguha nang bala sa loob nang katawán.

SACABALAS. f. Panguha nang bala sa baril ó sa *cañón*.

SACAMANCHAS. m. Ang may *oficiong* magalis nang mansá nang damit.

SACAMOLERO. m. y

SACAMUELAS. m. Ang bihasang bumúnót nang ngipin; ó manbubúnót nang ngipin.

SACAR. a. Kunin; ilabás; alisin, ilayô; hugutin. || Gumawâ nang anomán: v. gr. GUMAWÁ nang isang estatua, SACAR una estatua. || Humowad; sumalin. || Iligtás: v. gr. ILIGTÁS sa isang pañgánib, SACAR de un peligro. || Halataín; kilalanin sa mangâ senyal: v. gr. HALATAÍN sa bakás; ó TUNTUNÍN sa bakás, SACAR por el rastro. || Kamtán; tamuhín: v. gr. KAMTÁN ang mana, SACAR la herencia. || Ilabás; iuna: v. gr. INIÚUNA, ó INILÁLABAS ni Fulano ang dibdib kung lumákad, Fulano SACA el pecho cuando anda. | Itángî; ilual. || Isalin; ò icopia. =*en claro*. Hinuhahin; mákilalang malínaw.=*en limpio*. Matalastás; malinawan.=*à relucir*. Itanyag; ipakita sa madlâ ang anomán.=*à luz*. Ilabás sa maliwánag ang anomán; ipanganak.=*al campo*. Hamunin; babaingin.=*de pila*. Anakín sa binyag.=*de pañales*. Hangûin sa kahirapan.=*la cara por alguno*. Ipagtangol; tingigán ang isá sa pagkakaútang.=*(una cosa) à plaza, à la plaza*. Itanyag sa

SAC

madlá; ipagbantog.=*a pulso*. Kunin sa lakás lámang nang pulsó, na huag ipaglaban ang alinmang lugal nang katawán.=*de alguna parte*. Kunin sa isang lugal.=*de la cárcel*. Kunin; bangûin sa bñlangûan.

SACATRAPOS. m. Kasangkapang panguha nang takó nang baril, at panglínis namán tuloy nitó.

SACERDOCIO. m. der. nang *sacerdote*. Pagkaparí; ò kamáhalan, karángalan at katunkulan nang parí.

SACERDOTAL. adj. der. ang *sacerdote*. Ang náuukol sa parí.

SACERDOTE. m. Parí,—*sumo sacerdote*. Ang Papa.

SACIABLE. adj. der. nang *saciar*. Súkat mabusog; mangyáyang mabusog.

SACIAR. a. Busugín; sandatín, buyáin; suyáin.=*de viandas*. Buyáin sa úlam. || r. Mabusog; mabúyá; masandat.=*con poco*. Mabusog sa kákaunti.=*de dulces*. Magpakabúyá sa matamís.

SACIEDAD. f. Pagkabusog; kabúsugan; kabuyáan; pagkasúyá.

SACO. m. Súpot; bayong. || Pangloloob; pagsamsam.

SACRA. f. Báwa't isá nang ta'tiong tablá ó kartón, na inilálagay sa altang pinagmímisahan.

SACRAMENTAL. adj. der. ng *sacramento*. Ang náuukol sa *sacramento*.

SACRAMENTAR. a. Hatdán ng *viático* ang may sakit.

SACRIFICAR. a. Magháin; magálay sa Dios. || met. Papaghiraping lubhá ang kápowa || r. Humayin; umálay sg Dios. || Tiisín ang hirap ó anomang súkal nang loob.=*por*

SAC

Dios. Magtiis nang hirap dáhil sa ò alangalang sa Dios.

SACUDIDA. f. y

SACUDIDURA. f. y

SACUDIMIENTO. m. Pagpag; paspás; ó pagpagpag.

SACUDIR. a. Ipagpag; ipaspá; iwagwag; ipilig. || Palûin; hampasín.=*el bolvo*. Hampasín; labulín nang pâlô. || r. Iwaksi. || Ipagtaboy ang sinoman nang masaklap. || Mátutong lumabás sa anomang pangánib.=*de los importunos*. Mátutong lumayô; umílag sa mangá mauulit ó nakamímahí.

SACHAR. a. Gusarin ang lúpá, buhaghagín nang taktak; bayubûan.

SACHO. m. Taktak.

SAETA. f. Palasô; páá; túnod.

SAETADA. f. der. nang *saeta*, y

SAETAZO. m. aum. nang *saeta*.

Pagpáná. || Súgat na gawá nang páá.

SAETAR. a. der. nang *saeta*. Panáin.

SAGACIDAD. f. Katalasan; katalinuhán nang ísip na tumarok ó kumilala nang anomán. || Sa aso ay. ang katalasang umamoy ó tumuntón nang hináhanap.

SAGACÍSIMO, MA. adj. sup. nang *sagaz*. Lubhâng matalas; lubhâng matunog mangamoy.

SAGAZ adj. Matalas umamoy; ò matalinong kumilala nang anomang bago pa lámang manyáyarí. || Aso na matalas umamoy nang bakás nang háyop na hináhanap.

SAGRADO, DA. adj. Nakataán sa Dios at sa paggálang sa kanyá. || Náuukol sa *religiôn* || met. Kagalanggálang.

SAHUMADURA. f. Pagsuob. ||

Panuob.

SAHUMAR. a. Suobín. || Paasu-hán.

SAHUMERIO. m. Pagsuob. || Pagsuob.

SAINAR. a. Patabaín ang mangá háyop.

SAFA. f. Kad'it; tabad.

SAJADOR. m. Mangangadlit.

SAJADURA. f. Kudlit; tabad;

SAJAR. a. Tabarán; kadlitán.

SAL. f. Asín. || quim. Bágay na pinaghalông isang *ácido* at isang *óxido metálico*. = *común*. Asín na gámit sa pagkàin. || met. Katalinuhan; kainamang manalitá; ò lasa sa pananalita.

SALA. f. Kabahayán; ó lugal nang báhay na kaugaliang paglu-pungan nang panauhín. || Sa mata-taás na tribunal ang kaupunan ng ilang bilang na mangá *Jueces*, sa titingín at háhatol nang isang úsap.

SALADERO. m. der. nang *sal*. Lugal na pinagásasinan nang karné ó isdâ.

SALADO, DA. p. p. nang *salar*. y adj. Maálat; maasin. || Salitang malasa.

SALADURA. f. Pagaasin nang isdâ ó karnè.

SALAR. a. Asnán; ò lagyan ng asín.

SALARIO. m. Upa; ó báya sa alilâ at sa mangá gumágawâ nang araw. || met. Ganti; bayad.

SALCOCHAR. a. Sankutsahín ang úlam.

SALDAR. a. Tapusang bayaran ang isang utang.

SALEGAR. a. der. nang *sal*. Lugal na pinagpápakanan nang asín

sa háyop.

SALERO. m. der. nang *sal*. Pa-laasnán; ó lalagyan nang asín na iniháhayin sa mesa. || Lugal na taguán nang asín. || Mina nang asín. || fam. Kainaman; garidâ nang kilos ó pananalitâ: v. gr. *Si Fulano'y lubhang* MAGANDANG MANALITÁ, *ó lubhang* MAGANDÁ ANG KILOS, *Fulano tiene mucho* SALERO.

SALEROSO, SA. adj. der. nang *sal*. fam. Tawong masayang sumalitá; ó magandang umanyô.

SALIDA. f. Paglabás; pagalis. || Labasan. || Ungós; ó taás nang anomán sa ibá. || Dahilán; ó katowirang ikinálalabas sa anomang kagipitan ó pangánib.

SALIDO, DA. p. p. nang *salir*. y adj. Ungós; lampás.

SALIFICAR. adj. der. nang *sal*. Gawing asín; ó asinin ang anomán.

SALÍN. m. der. aang *sal*. Asinan ó tingalan nang asín.

SALINA. f. der. nang *sal*. Pinaggágawan; ó kinúkunan nang asín. Lalông kagamitán sa plural.

SALINERO. m. der. nang *sal*. Ang namímili at nagbibili nang asín. || Ang manghahákot nang asín.

SALINO, NA. adj. der. nang *sal*. May asín.

SALIR. n. irreg. ind. pres. yo *salgo*; fut. *saldre*; *saldrás*; etc.: imperat. *sal tú*; *salga él*; *salgamos* nosotros; *salid* vosotros; *salgan* ellos; subj. pres. *salga*; *salgas*; etc.: imperf. *saliera*, *saldria*, *saliese*; etc.: fut. *saliera*; etc. Lumabás; sumipot; lumitaw. || Umalis. || Tumanan; tumakas. || Sumílang; sumíkat: v. gr. SUMILANG ANG *draw*, *SALIR el sol*. || Sumápaw; gumiti: v. gr.

SAL

SUMÁPAW; ó GUMITÍ *ang pálay*, *SALIR el arroz*. || Maginulá; magbúhat; mangáing ang isang bágay sa iba. Tapusin; ipagbiñ ang anomán: v. gr. NÁIPAGBILI, ó NATAPOS *ko nang lahat ang aking maíga kalíkal, ya HE SALIDO de todas mis mercancías*. = *á la, en la cara* Sumipor; sumingaw sa mukhá. = *con una sim-pleza*. Magsabi nang isang kahung-hangán. = *con la pretención*. Kamtán ang hináhangad ó lakad. = *contra al-guno*. Lumaban; harapín ang sino-man. = *de alguna parte*. Umalís sa isang lugal. = *por fiador*. Magfiador. = *por la ventana*. Tumakas ó umalís na magdaán; sa bintáná. = *Salir-se con la suya*. Kamtán; ó gawín ang máibigan; manyari ang máibigan, bagamán sinásalangsang nang marami. = *de la regla*. Málabas sa gúhit, ó sa katatagán.

SALIVA. f. Láway; lurá. — *Gastar saliva en valde*. fr. Magsasalitá nang waláng pakinábang.

SALIVACIÓN. f. der. nang *salivar*. Paglalaway.

SALIVAL. n. der. nang *saliva*. Náukol sa láway.

SALIVAR. n. der. nang *saliva*. Maglaway.

SALIVOSO, SA. adj. der. nang *saliva*. Maláway; ó mapaglaway. || Parang láway.

SALMEAR. a. der. nang *salmo*. Dasalín ó awitin ang mangá salmo.

SALMUERA. f. der. nang *sal*. Tugnó; tásik; patís. || met. fam. Bágay na lubháng maálat.

SALOBRAI. adj. der. nang *sal*. Lúpang alatin; may asín.

SALOBRE. adj. der. nang *sal*.

SAL

Maálat; tabsing.

SALOBREÑO, NA. adj. der. ng *sal*. Lúpang alatin ó maálat.

SALPICADURA. f. Pagtilamsik; pagpulandit. || Dugt na gawá ng tilamsik; ó dumí nang pulandit, etc.

SALPICAR, n. Patilamsikín; papulanditín. || Lakrawán; ó paglak-tawíktawín ang pagbasa ó anomán. Dumhín; mansahán. = *con, de aceite*. Dumhán; pilansikán nang langís. || r. Pumilamsik; pumulandit; ó mapilansikan. || Magwisikan; magpilan-sikan. || Umilandang.

SALPIMENTAR, a. irreg. como *acertar* Imbakín sa asín at pamin-tá ang anomán, at nang huag ma-siá at bagkús sumarap, etc.

SALPRESAR. a. Barubín; ó as-nán ang isdâ at karnè.

SALPRESO, SA. p. p. irreg. nang *salpresar*. Buio; pakásam; inasnán; bagoong.

SALPULLIDO. m. Bungang àraw.

SALPULLIR. a, y r. irreg. como *bruñir*. Tigdasín. || Butligín ang ka-tawan; malipòs nang butlig ó bú-ngang àraw.

SALSA. f. Sábukan. || Sarísaríng rekadong pinaghálo at tinúnaw na isinásabaw sa ulam. May maraming *clase* nitó. || met. Kasárapang mana-litá; sisté. — *Salsa de san Bernardo*. met. y fam. Ang gútom ó ganang kumáin, na dákil dito'y hindi na ma-kuha ang magpihikán ó mamili nang kakanit: itó sa makatowid ang pi-nakamabuti sa lahat nang salsa.

SALSERA. f. der. nang *salsa*. La-lagyan nang salsa.

SALSERILLA. f. diin, nang *sal-sera*. Pingang maliit na lalagyan ng

SAL

salsa, ó salserang muntî.

SALTAR. n. Lumundag; lumuksó; magtalon. = *de gozo*. Lumundag sa galak. = *por la cerca*. Lumuksó sa bákod. || Dumambá || Tumilansik; umilandang || Tumilároy. || Matinkab; mapaka sa kinálapatan ang anomán.

|| Malagot sa malabis na pagkabánat ang anomán, para nang *cuerdas* nang *violín*, kung malabis ang pagkáhi'g-pit. || Mamukod, maging pansin ang anomán sa panggingibá. v. gr. **SALTAR** *una cosa à los ojos*, MAPANSIN, SUMÚROT sa *matà* ang anomán, *dáhil sa kaibhàn niyá*. || Sumúrot na biglá sa ísip ang anomán. || met Sumabad sa sálitán; magbitiw nang kakatuang sabi: v. gr. **SALTAR** *con una simpleza*, MAGSABÍ nang isang *kahunghangán*. || a. Sa háyop ay lumukob ang lalaki sa babayi. || Lakawán ang anomán.

SALTARÍN. NA. m. y f. der. nang *salta*r. Mananayaw. || met. Binátang magasó at maikli ang bait.

SALTEADOR. m. Manghaharang; tulisán; maglilingó.

SALTEAR. a. Manghaharang. || Lumoob; lumisob. || Gumawá nang palaktawlaktaw; mulán ang anomán at hnag tapusin, at lumípat sa ibang gawá.

SALTEO. m. Panghaharang; pangloloob. || Paglaktaw.

SALTO. m. Luksó; lundag.

SALUBRE. adj. Ang mabuti sa katawán; ó nakagágaling sa katawán. || met. Makabúbuti sa anomán, lá-lô na sa kálolowa.

SALUD f. Galing; ginhawa nang katawán; kawalán nang damdam. || Kalágayan nang kálolowang na sa

SAL

gracia.

SALUDABLE. adj. der. nang *salud*. Nakabúbuti; nakapagpápalakas nang katawán. || Mabuti.

SALUDADOR. m. der. nang *saludar*. Mapagbigay gálang; magaan ang bibig sa kakilala. || Mapagpagaling, ó ang bulaán na nakapangagamot kunowá nang láway at bu-long lámang, etc.

SALUDAR. a. Bumátî; magpúgay; magbigaygálang.

SALUDO. m. Pagbátî. || Bátî; púgay; yukod. || mil. Tandá nang pagdadangal na may putok nang kanyón ó mangá baril, tugtog nang *música* ó tambol.

SALUTACIÓN. f. Pagbátî. = *angélica*. Ang Abá Ginoong María.

SALUTÍFERO, RA. adj. Nakabúbuti; nakapagpápalakas nang katawán. || Mabuti.

SALVADO. m. Darak.

SALVADOR. m. Mananakop.

SALVAGUARDIA, m. Tánod na nagáalagá nang anomán. || f. Ang papel, ó hudyatang ibinibigay sa isá, at nang hindi paslangin ó sansalain sa kaniyang gágawin.

SALVAJE. adj. Káhoy bundok, at hindi inaalagaan. || Háyop na hindi mansó; ó háyop gubat. || met. Lubhâng hunghang at matigás ang ugáli.

SALVAR. a. Tubsin; sagipin; ilitás sa pangánib ó sa anomang kasiraán. || Ipagkaloob nang Dios ang kalowalhatián. || Ilagan; layuán ang anomang pangánib, kaabalahán, etc.

|| Lundagin; luksuhin; tawirin ang anomán, = *(á alguno) del peligro*. Iligtás (ang isá) sa pangánib. || r. Máligtas sa pangánib ó sa kaaway. ||

SAN

Mápasalangit; kamtán ang kalualhatian. = *á nado*. Máligtas sa pangánib, ó makapagilid na máligtas sa kamátayan sa kálangoy.

SALVE, interj. Ingatan ka nang Dios. || f. Ang Abá pô.

SALVO, VA. adj. Ligtás sa pangánib. || adv. m. Liban sa; labás. — *á salvo*. mod. adv. Waláng kúlang; waláng bawas at labás sa kapingánib. — *en salvo*. Málual sa pangánib; mapasapátang. — *Salir á salvo*. fr. Mautàs; matapos na mahúsay ang anomang bágay na mahírap.

SANABLE. adj. der. nang sano. Mapagágaling; ò mangyàyaring mapagaling.

SANAR. a. Págalingín; hangúin sa sakit ang sínoman. || n. Gumaling sa damdam; mabáhaw ang súgat = *de la enfermedad*. Gumaling sa sakit. = *por ensalmo*. Gumaling sa bulong ó sa anomang gamot na abusión ang ginámit. Gumaling na biglá, na hindi málaman ang ikinabuti.

SANATIVO, VA. adj. Nakagágaling; makagágaling.

SANCOCHAR. a. Sankutsahín.

SANDALIA. f. Sandalias.

SANDÍA. f. Pakuán.

SANDIO, IA. adj. Hangal; mangmang.

SANEAR. a. der. nang sano. Pagtibayin ang pananagot sa kasiraang mangyàyaring tangapín nang isang bágay; magbigay nang fianza tungkol sa bágay na itó. || Husayin; pagpaláin; bayaran ang anomang kasiraán, ó ang anomang bágay. || Liniisin; dalisayin ang anomang nabulok na isaúit sa kalágyan nitong una.

SANGLEY, adj. Insik. Ginága-

SAN

mit namang parang *sustantivo*.

SANGRADERA. f. der. nang *sangre*. Lansetang panangrá.

SANGRADOR. m. der. nang *sangre*. Mananangra. || Butas na palabasan nang túbig.

SANGRAR. a. der. nang *sangre*. Tabarán; kadlitán. || Dumugô. || r. Mag-sangrá.

SANGRE. f. Dúgô. || met. Lípí; làhí. || Katás; ò pagaári: v. gr. *Hiti-tin ang KATÁS ó ang YAMAN, chu-par la SANGRE*.

SANGRÍA. f. der. nang *sangre*. Tabad; kadlit ó *sangría*.

SANGRIENTO, TA. adj. der. *sangre*. Dumúdugó. || Dugôduguán; ò tigmak nang dugô. || Tawo ò háyop na mabangís. || met. Nakauupasalá ng malabis: v. gr. *Pagmúrang NAKAUUPASALÁNG MALABIS, injuria SANGRIENTA*.

SANGUAZA. f. der. nang *sangre*. Pasá ò namúmuông dugô. || met. Katás na kúlay dugô nang ibang halaman, gúlay ó bunga nang káhov.

SANGUIJUELA. f. der. nang *sangre*. Lintá || met. Ang táwong nápakasuitik, at lubhâng matalas humitit nang salapí, ò pagaári nang kápowa.

SANGUINARIO, IA. adj. Mabangís.

SANGUÍNEO, EA. adj. y

SANGUINO, NA. adj. Madugô; ò masagáná sa dugô. || Kúlay dugô. || Náukol sa dugô.

SANO, NA. adj. Mahúsay; waláng sakit. || Nakasiguro; waláng pangánib. || Pangpalakas nang katawán. || met. Tapat na loob. || Buó; waláng

SAN

sírá.=y *salvo*. loc. fam. Ligtás sa pang'anib; waláng kúlang; waláng sírá; labás sa hírap at sákit.=de *cuerpo*. Mahúsay; malakás ang katawán.

SANTABÁRBARA. f. náut. Lugal na pinagtátágúan nang pólvora sa mangá sasakyán.

SANTIDAD. f. Kubánalan; kasantosán. || Kagalangang salitâ na ginagamit sa Papa.

SANTIFICACIÓN. f. der. nang *santificar*. Pagbabanal; pagpapakabanal.

SANTIFICAR. a. Pakabanalín sa pamagitan nang grasia nang Dios; hulugan nang grasia nang Dios. || Ihayin; iálay sa Dios ang anomán. || Igálang; paglinkurán; pangayupapâan ang bágay na banal. || Ipangilin ang mangá áraw nang fiesta. || met. y fam. Patutuhanang mabuti at waláng bakás sala ang anomán; ó mabutihin; mahusayin ang anomán.

SANTIGUAR. a. Kurusán; ó lagyán nang tandâ nang kurús ang sínoman. || met. y fam. Saktán; salantón. Lálô na kung sinalantâ sa tampal. || r. Magkurós; magantandâ.

SANTÍSIMO, MA. adj. sup. nang *santo*. Kásantusantusan. || Kagalangán na ginagamit sa Papa.—*el Santísimo*. m. Si Kristo, na, nasa *saeramento*. nang altar.

SANTO, TA. adj. Banal. || Santó; ó tagalangit. || Náayos sa mabuting kaugalián; ó mangá utos nang Dios. || Alinmang bágay na tánging náta taan sa Dios. || fam. Tawong palagay na loob at waláng málay sa mundó. || Larawan nang alinmang santó.

SANTORAL, m. der. nang *santo*.

SAQ

Librong kinálalamnan nang búhay nang mangá santó. || Libró sa *coro*, na kinásusulatan nang *intróito* at *antífona* nang *oficio* sa mangá santó, at nakalagay sa *canto-llano*.

SAÑA. f. Galit na biglá at malakí, na madaling mapáw. || Pagtatanim sa loob na malakí.

SAÑUDO, DA. adj. der. nang *saña*. Galit na galit. || Magagalitín.

SAPO. m. Kúkak; palakâng kapsoy.

SAQUEAR. a. der. nang *saco*. Mangloob na samsamín bálang mátagpuan.

SAQUEO. m. der. nang *saco*. Pangloloob; pananamsam.

SAQUERA. f. y adj. der. nang *saco*. Katáyom na panahí nang supot.

SAQUERÍA. f. der. nang *saco*. Ang kapisanan nang mangá ginagawang supot.

SARAMPIÓN. m. Tigdás.

SARAO. m. Lupon nang mangá tawong ginoó na nagsásayawan ó nagtútugtugan. || Sáyawan.

SARCASMO. m. Uyam; bírong masaklap.

SARDINA. f. Halobaybay; tambán.

SARMENTAR. n. irreg. como *acertar*. Pulutin ó tipunin ang mangá kinitil na usbong at sangé ng ubas.

SARNA. f. Galis. || met. Násâ; kikiò sa pagkakamit nang anomang bágay na nákalugdan.=*perruna*. Galis aso.—*Ser mas viejo que la sarna*. fr. Mapakatandâ; mapakalumâ.

SARNOSO, SA. adj. der. nang *sarna*. Gálinis.

SAR

SARPULLIDO m. Búngang áraw
|| met. Kagat nang pulgás na nába-
bakas sa balat.

SARPULLIR. n. Mamantal ang
katawán sa kagat ng pulgás. || r. Ma-
lipós nang tigdás.

SARRACINA. f. Áway na ma-
guló nang maraming tawo. Sinásabi
rin namán sa ibang pagaáway na may
kámatayan. ó pagkakasugat.

SARTA. f. Pagkàhanay sa tu-
hugán; ó tuhug nang anomang
bágay na para nang bútil nang
kuintàs. etc. || met. Háyay nang tawo,
na nakahilerang mahúsay.

SARTÉN. f. Kawálí na mahábâ
ang tatagnán at malanday na parang
pingán.

SARTENADA. f. der. nang *sar-
tén*. Ang isang kahustuhang malu-
lan sa sartén.

SARTENAZO. m. der. nang
sartén. || Hampás nang sartén. || met.
Alinmang hampás na malakás.

SASTRA. f. Ang asawa nang sas-
tré. || Mánanahing babayi.

SASTRE. m. Sastré.

SATANÁS. m. Ang demonio.

SATISFACCION. f. der. nang
satisfacer. Pagbabáyad na lubòs. ||
Kapalágayang loob. || Pagkasunod;
pagkatalima nang násá. || Pagdedes-
kargo sa nágawang di náibigan nang
kápowâ.

SATISFACER. a. irreg. ger. sa-
tisfaciendo: p. p. satisfecho: ind. pres.
yo *satisfago*; tú *satisfaces*; etc.: perf.
satisfice; *satisficiste*; *satisfizo*; *satisfici-
mos*; *satisficisteis*; *satisficieron*: fut.
satisfaré; *satisfarás*; etc.: imperat.
satisfaz, ó *satisface* tú; *satisfaga* él;
satisfagamos nosotros; *satisfaced* vo-

SAU

sotros; *satisfagan* ellos: subj. pres.
satisfaga; *satisfagas*; etc.: imperf. *sa-
tisficiera*; *satisfaría*; *satisficiese*; etc.:
fut. *satisficiere*; etc. Bayárang lubòs
ang útang; ó kaupahang náuukol sa
isá. || Makasapat. || Pagbigyang loob.
Gumawâ nang ikabábayad na lubòs
sa sala. || met. Sundín ang anomang
násá nang loob. = *con las setenas*.
Pagbayan nang lagpós sa karam-
patan ang anomang kasalanan. = *por
las culpas*. Magbáyad sa nágawang
sala; ipagbáyad ang nágawang ka-
malian. || r. Manghiganti. || Magbíga-
yan nang descargo. — *Satisfacer y sa-
tisfacerse de la duda*. Mapáwi ang
pagaalangán.

SATISFACTORIO, IA. adj. Ika-
bábayad; ikinakákawas. || Ikapápawí
nang anomang násá nang loob, etc.

SAUSERIA. f. *Oficina* sa *palacio*
na pinagbábahaginan nang pag-
káing idúdu'ot sa hári, at tataguán
nang mangá kasankápang gámit sa
mesa.

SAUSIER. m. Púnô nang *sauseria*
nang *palacio*.

SAYA. f. Ang saya.

SAZÓN. f. Kahinugán. || Kapa-
nahunan. || fam. Pagkátimpla; pagká-
lutô. || Iasa nang anomán. — *a la sa-
zón*. mod. adv. Nang panahong yaón.
— *en sazón*. Sa panahón; sa kapa-
nahunan. Kahínugan; kapanahunang
dápat samantalahin ang anomán.

SAZONADO, DA. adj. der. nang
sazón. Malasa; nakátatawang salitâ.

SEBOSO, SA. adj. der nang *sebo*.
Masebo. || May páhid na sebo.

SECA. f. Túyot; ò panahong sa-
lat sa ulán.

SECADAL. m. der. nang *seca*

SEC

Lúpâng tuyot at mahínâ. || Lúpâng panagulán.

SECADERO. m. Bílaran; lugal na pá TUYUÂN, ó yangyangán. || adj. Bungá nang kâhoy na maitítingal nang tuyô.

SECAMEMTE. adv. de mod. Katagâng salitâ; maikling salitâ. || Waláng gáláng; may katigasán ang pagkásalitâ.

SECANO. m. der. nang *seca*. Lúpâng tubigan; ó panagulán 'l met. Anomang bágay na lubhâng tuyô.

SECANTE. p. a. nang *secar*. Nakatútuyô; ó pangpatuyô. || m. pint. Panghálô sa *color*, na pangpatuyông madali nang pintâ, para nang *aceite de linaza*, etc.

SECAR. a. Patuyuin; iyangyang; ibilad. || Laingin; tuyuin. = *al aire*. Iyangyang; patuyuin sa hángin, = *con un paño*. Patuyuin nang isang panyô; ó pahírang patuyuin nang panyô. || r. Matuyô; malantâ. || Manğayáyat sa sakit ó sa katandaán. || met. Maúhaw nang malakí. || met. Mainip; mamuhí. || Magdamdam nang lubhâng malaking úhaw. = *de sed*. Maúhaw na malabis; manuyô sa úhaw.

SECO. CA. adj. Tuyô; lanta; waláng katás. || Payat. || met. Waláng kibô, at maikling mana'itâ. || Mahigpit, lubhâng matowid mamahálâ. || Tuyot; kúlang nang mangá kailangang bágay; salat: v. gr. *Ang lugal na ito'y* SALAT, *este lugal es SECO*. — *á secas* mod. adv. Tángi; naglisa; waláng kasama. — *á secas y sin llover*. mod. adv. Waláng abogabog; waláng babalâ. — *en seco*. mod. adv. Sa tuyô; sa waláng túbig; at sinásabi: *ang sasak-yang ito'y nâsadsad* SA TUYÔ, *esta nave*

SEC

varó EN SECO. — Waláng púnót dahi-lan. — *Seco de carnes*. Payat.

SECRETARÍA. f. der. nang *secreto*. Ang asawa nang *secretario*. || Babaying tagasúlat nang isang *comunidad*, ó nang isang ginoong babayi rin.

SECRETARÍA. f. der. nang *secreto*. Katunkulan; ù *oficina* nang *secretario*.

SECRETARIO. m. der. nang *secretaria*. Ang tagasúlat; ó tagasagot sa súlat; ó namámahalâ nang pagkabúhay nang isang ginoó; ó nang *negocio* nang isang *oficina*, etc. || met. || Ang tagasúlat nang idinídikta ng ibâ.

SECRETO, TA. adj. Nálilihim; nátatagô. || m. Líhim. — *echar algún secreto en la calle*. fr. met. y fam. Ipaháyag sa madlâ ang anomang líhim.

SECTA. f. Tànging áral, na itinúró nang isang maestrong bantog, at sinúsunod al ipinagtátangol nang ibâ, || Maling pagsambâ, na nálalaban sa áral nang Santa Iglesia, para nang *secta* ni Mahoma, etc.

SECUAZ. adj. Sumúsunod sa áral at akálâ nang ibâ; kampón.

SECUNDAR. a. Tumúlong; ó ayunan ang ibâ sa anomán.

SECUNDINA. f. pl. anat. Inunan.

SED. f. Úhaw. || met. Mahigpit na násâ sa anomán.

SEDA. f. Sutlá.

SEDATIVO, VA. adj. med. Pangpahimpil.

SEDEÑO, ÑA. adj. der. nang *seda*. Bágay na tila sutlá. || May sutlá; ó may balahibong lubhâng fino.

SEDERÍA. f. der. nang *seda*. Ká-

SED

yong sutlá. || Tindahan nang mangá kayong sutlá; ó nang sutlá lámang.

SEDERO. m. der. nang *seda*. Magsusutlá; manghahabi nang sutlá.

SEDICIÓN. f. Pagkakaguló nang bayan; panghihimagsik laban sa púnô.

SEDIENTO, TA. adj. der. nang *sed*. Naúuhaw; uhaw na uhaw. || met. Lúpâng uhaw sa túbig; ò nagkákailangan nang dilig. || Nagnánasâng lúhâng mahigpit nang anomán. = *de oro*. Uhaw sa gintô ó sa salapî.

SEDIMENTO. m. Láta; tining.

SEDOSO, SA. adj. der. nang *seda*. Parang sutlá.

SEDUCCIÓN. f. der. nang *seducir*. Paghítô; paglamúyot; pagurálî.

SEDUCIR. a. irreg. como. *conducir*. Lamuyutin; hibûin sa hindi dápat; upatán. || r. Mahíbô; malamúyot.

SEGABLE. adj. der. nang *segar*. Magágapas.

SEGADERA. f. der. nang *segar*, Pangapas; ilik,

SEGADOR, RA. m. y f. der. nang *segar*. Mangagapas.

SEGAR. a. irreg. como *acertar*. Gapasin. || met. Putlín nang walâng tuto ang anomán.

SEGAZON. f. der. nang *segar*. Paggapas. || Panahón nang gapasán.

SEGREGACIÓN. f. der. nang *segregar*. Pagbubukod; paghihiwalay nang anomang nákasama sa karamihan.

SEGREGAR. a. Ibukod; ihiwalay. = *(una cosa) de otra*. Ihiwalay (ang isang bágay) sa ibá.

SEGUIDO, DA. p. p. ng *seguir*. y adj. Sunodsunod; tuloy; patúloy.

SEG

|| Matowid. || Pátag.

SEGUIR. a. irreg. como *pedir*. Sundán; buntután. || Umalagad; sumama. || Italoy; ipatúloy. || Tuntunín.

|| Sundin. || met. Habuling buntután; ó tagudturán ang sínoman; bakasín; hanapin; usigin. = *con su narración*.

Ipatúloy ang kaniyang sínasabi ò balítâ. = *de cerca*. Sundán sa malápit; buntután. || r. Sumnôd; ò magbúhat ang anomán sa ibá. || Mahinuhâ; makurô. = *(una cosa) de otra*. Magbúhat;

mangáling (ang isang bágay) sa ibá.

SEGÚN. prep. Ayon; tunkol.

SEGUNDARIO, IA. adj. der. nang *segundo*. Pangalawá.

SEGUNDO, DA. adj. num. ord. Pangalawá. || f. Pangalawáng akálâ.

Hindí karaniwang sabihin kundî sa masamâng kahulugán, at ganitô ang kaugalian: v. gr. *Si Fulano'y may tinátaglay na MASAMANG AKALA sa kaniyang ginágawâ, Fulano lleva SEGUNDA en lo que está haciendo*.

SEGUNDOGÉNITO, TA. adj. y

SEGUNDÓN. m. der. nang *segundo*. Pangalawang anak. Tinátawag ding namang gayón ang ibang anak, liban lámang sa pangánay, na hindí.

SEGUR, f. Palakol na malakí. || Linkaw; ó pangapas.

SEGURIDAD. f. Katiwasayan; kapanatagán. || Katunayan; kasiguruhán.

SEGURO, RA. adj. Tiwasay; panátag; ligtás sa pangánib. || Túnay; tutoó. || Matíbay. = *de ganar*. Sigurong manánalo; túnay na manánalo. = *en su virtud*. Matíbay sa kaniyang kabaitan.

SEIS. adj. num. card. Ánim. ||

SEL

adj. num. ord. Ikaánim. || m. Ang número 6.

SEISAVADO, DA. adj. der. ng *seis*. May ánim na sampad at ánim na pánulukin.

SEISCIENTOS, TAS. adj. num. card. Ánim na daán.

SEISENO, NA. adj. num. ord. Ikaánim.

SELECCIÓN. f. Pamimili. || Kagalingan nang anomán.

SELECTO, TA. adj. Pili; hirang; pinakamagaling sa ibá.

SELVA. f. Gubat.

SELVATIQUEZ. f. der. nang *selva*. Kabastusán; kagaspangán nang ugali.

SELLADOR. m. der. nang *sello*. Tagatatak; tagapagsello.

SELLADURA. f. der. nang *sello*. Pagtatatak; pagsesello.

SELLAR. a. Tatakán; talaán; lagyán nang *sello*. || Ilimbag; imarká ang anomán sa isang bagay. || Tapusin ang anomán. || Sadhán; takpán.

SELLO. m. Panatak; tatak; ó sello.

SEMANA. Sanlingó; ó lingò. Panahon bagang nasásaklaw nang pitong araw: gayon din ang tawag sa bílang na pitong taón, buán ó siglo.

SEMANAL. adj. der. nang *semana*. Linguhan; ó náuukol sa sanlingó.

SEMBLANTE. m. Pagmumukhá; ó mukhá. || met. Lagay nang anomán.

SEBRADÍO, ÍA. adj. Tatamán.

SEBRADO. p. p. nang *sembrar*. Lúpang may tanim; bukirín.

SEM

SEMBRAR. a. irreg. como *acercar*. Magtanim; maghasik; magsábog; magpunla. || Magtaad: kung sa bakood. || met. Ikálat; isábog ang anomán; ipamalitá at nang mapagkaalaman. = *con de, flores el camino*. Sabugan nang bulaklak ang daán. = *en la arena*. Itanim sa buhangin. = *entre piedras*. Magtanim sa pagitan nang mangá bató; magtanim sa balabatohan.

SEMEJANTE. p. a. nang *semejar*. adj. Kamukhá; katulad; kawangis. = *a su padre*. Kamukhá nang kaniyang amá. = *en las costumbres*. Kawangis; kahambing nang pag-uugali.

SEMEJANZA. f. Pagkakawangis; pagkakatulad; pagkakámukhá.

SEMEJAR. n. y r. Mámukhá; mákatulad; máhawig; máparis. = *(una cosa) a otra*. Mámukhá (ang isang bagay) sa ibá. = *en andar*. Mákahawig nang lákad.

SEMENTERA. f. Pagtanim. || Búkid; ó lúpang may tanim. || Pananim. || Panahong mabuting ipagtanim.

SEMPRE. adj. Naglúluat ng ánim na buán. || m. Ánim na buán; ó kalahátang taón.

SEMI. m. y adj. Kalahátí; kabiak. || adv. m. Halos.

SEMICÍRCULO. m. Kalahátí ng bílog.

SEMPIDORMIDO, DA. adj. Naágaw tulog; ó halos natútulog.

SEMILLA. f. Binhi. || met. Alinmang bagay na pinangalingan nang ibá.

SEMPILLERO. m. der. nang *semilla*. Punglaan; punglá. || met. Ugat na pinagbubuhatan nang anomang

SEN

masasamang bágay, para nang; PINAGÉBUHATAN, ó PINANGÁGALIÑGAN nang mangá sàlitáan ó básagulo, SEMILLERO *de pleitos*.

SEMINARIO, m. Punlaan. || Báhay na pinagtuturuan at pinagáandukaan sa magaling. || met. Pamulá ng anomán.

SENCILLO, LLA. adj. Walang hálô. || Manipís. || met. Mwang ó maddaling ululín. || met. Tapat na loob.

SENDÁ. f. Landás; paraán; buláos.

SENDERAR. a. der. nang senda. Gumawá nang landás; ò manga bulaós.

SENDEREAR. a. der. nang senda. Ipatnùgot; iturô nang landás, || n. Mamuláos; magdaán sa paraán.

SENDERO. m. der. nang senda. Landás; buláos; || met. Paraang ipagkákamit nang anomang hangad.

SENDOS, AS. adj. pl. Bawa't isá; ó sa bawa't isá. || Marami; malakí: v. gr. MALALAKING lagok nang ðlak, SENDOS tragos *de vino*; MARAMI ó MAKAPAL na bágay, SENDAS cosas.

SENECTUD. f. Pagkahukluban; katandaang malabis.

SENO. m. Loob nang dibdib. || Sinapupunan. || Ang tián nang iná. || Ubod. || Takbuan; sakdalan.

SENSATEZ. Kabáitan at katainuhan nang isip.

SENSATO, TA. adj. Mabait; matalino.

SENSIBILIDAD. f. Pangdamdam.

SENSIBLE. adj. Dápat damdamín. || Náraramdaman. || Litaw; pansinin; hayag. || Kasakitsákit; mahapdi. || Tawong maramdamin. = *á las in-*

SEN

urias. Maramdamin sa masakit ná sabí ó kilos na dí maínam.

SENSUAL adj. Náukol sa gawá ó násang kalupaán. || Ang napatatangay sa pitang mahálay nang katawán.

SENSUALIDAD. f. Kalupaán; katamasahán nang láyaw nang katawán.

SENTADILLAS (Á). mod. adv. Sakay babayi; ó saklang babayi: sinásabi sa pangangabayong nagkákapisan ang dalawang paà sa isang tagiliran.

SENTADO. p. p. nang sentar. y adj. Matalino; maítak at mahinahon.

SENTAR. a. irreg. como *acertar*. Pagtibayin ipátang. || Iikmô; iupô. || Isulat sa tandáan. || n. y r. Magtibatay. || Maupô; lumikmô; himindulós. || Dumápô. || Tumíning ang látak. || Pumasok sa isang kapisanan na pasulat doon. || fam. Mápaupô = *à la mesa*.

Maupô sa mesa, na dumulog sa pagkáin. = *en la silla*. Lumikmô sa silla. = *sobre un banco*. Umupô sa ibábaw nang isung bankô, = *de cabecera en la mesa*. Mangabesera sa mesa. || Kungkasama nang adverbio BIEN ó MAL

ay mábagay, ó hindi mábagay, mayos ó máakmá ó díli; makabuti ó makasamá, ayon sa adverbiong kasama niyá v. gr. NÁBABAGAY, ó HINDI NÁBABAGAY sa iyó ang damit na iyan, te SIENTA BIEN, ó te SIENTA MAL *ese vestido*; MÁAYOS ang isang bágay, SENTAR BIEN *una cosa*; NAKASAMA sa akin ang pagkáin, me SENTÓ MAL *la comida*.

SENTENCIA. f. Pasiyá; hátol. || Paghátol.

SENTENCIAR. a. Humátol; sumentensia || met. Magbigay nang pa-

SEN

siyáng sarií, tunkol sa anomang pi-nagtatalunan. || fam. Itaán² ang anomán sa isang hangad ó tungo.

SENTIDO. p. p. nang *sentir*. Pangdamdam. || Ísip; pagwawári. || Tunay na kahulugán nang anomán.

|| adj. Sirá. || Lahang. || Maramdamir.

SENTIMIENTO. m. Pangdamdam; ó pagdamdam. || Pighatí; hinanakit. || Pasiyá; akálá.

SENTIR. a. irreg. ger. *sintiendo*: p. p. sentido: ind. pres. *siento*; *sientes*; *siente*; sentimos; sentís; *sienten*: perf. *él sintió*; ellos *sintieron*: imperat. *siente tú*; *sienta él*; *sintamos* nosotros; *sentid* vosotros; *sientan* ellos: subj. pres *sienta*; *sientas*, *sienta*; *sintamos*; *sintais*; *sientan*: imperf. *sintiera*; *sentiría*; *sintiese*; etc: fut. *sintiere*, etc. Maramdaman. || Mòolinigan; maringig. || Damdamín; indahín. || Magpighatí. = *con otro*. Makipagdamdam sa kapuwá; makipagpasiyá; makiisá sa pasiya nang ibá. || m. Kapighatián. || Damdam. | Pasiya. || r. Magdamdam. || Dumaing. || Magkasakit. = *de algo*. Magdamdam sa anomán.

SEÑAL. f. Tandâ; bakás; bakat, kintal; lágak. || Babalá.

SEÑALAR. a. der. nang *señal*. Tandaan; ó kintalan nang tandâ ang anomán. || Firmahán ang anomán. || Iturô nang kamay ang anomán. || Sabihin nang tiyak ang anomán. || Magtáning; magtakdá; magsabi nang áraw. || Hanganán. = *con el dedo*. Iturô nang dalirí. || r. Mamukod; mangibá sa kápowá; lálô na sa náuu-kol sa dangal ó puri. = *en la guerra*. Mamukod sa pakikidigmá.

SEÑOR, RA. m. y f. Poón; ó May ári nang isang lugal ó lupáin.

SEÑ

|| fam. Ang Dios. || Ginoó. || Panginonón. fam. Bianan.

SEÑORAJE. m. der. nang *señor* y

SEÑOREAJE. m. der. nang *señor*. Ang buís sa *casa de moneda* sa pagpapagawâ nang salapi, na ito'y nátutunkol sa háti, palibhásâ'y siyang may ári noon.

SEÑOREAR. a. der. nang *señor*. Sumakop; ó magutos na parang may ári. || met. Magúkol nang anomán na parang siyang may ári noon. || Umankin; umári nang hindí kanyá. Madalás na gamiting párang *reciproco* || Mátampok; ó málagay ang isang bágay sa isang mataás na lugal kaysa ibang kasíping. || Supilin sa katowiran ang saring kalooban, || r. Gumámit nang kaformalán at hinahon sa kaniyang kilos, pananamit at pakikipagkápowâ.

SEÑORÍA. f. der. nang *señor*. Kagalangang ginagamit sa matataás na tawo.

SEPARABLE. adj. der. nang *separar*. Mangyáyang ihiwalay.

SEPARACIÓN. f. der. nang *separar*. Paghihiwalay; paghiwalay.

SEPARAR. a. Ihiwalay; ilayô sa kasama; itiwag; itángi. = (*una cosa*) *de otra*. Ihiwalay (ang isang bágay) sa ibá. || r. Magkáhiwalay; magkátiwalag. || Lumayô, humiwalay; tumiwalag.

SEPTENO. adj. num. ord. Ikapitô.

SEPTENTRIÓN. m. Hílagáan; amihan.

SEPTENTRIONAL. adj. Hílagáan.

SÉPTIMA. f. Ikapitô.

REP

SÉPTIMO, MA. adj. num. ord. Ikapitò.

SEPTUAGENARIO, IA. adj. Tawong may pitongpuông taón ang edad.

SEPTUPLICAR. a. Multiplika-hín nang siete ang isang número; ó palakhín nang makàpitong dublí ang isang bágay.

SÉPTUPLO, LA. adj. Makàpitong dublí ang lakí sa ibá.

SEPULCRAL. adj. der. nang *sepulcro*. Nátutunkol sa líbingan.

SEPULCRO. m. Líbingan; báunan. || Ang kinálalagyan nang laráwang nabuburol nang áting P. Jesukristo.

SEPULTAR, a. Ilibing; ibaón. || Ilubog. || met. Itágò; ilingid; ikanlong ang anomàn, úpang huag mákita ò nang mákalimutan.

SEPULTURA. f. Hú kay na líbingan. || Báunan; pinaglibingán. || Pagbabaon; paglilibing.

SEPULTURERO. m. der. nang *sepultura*. Manhuhú kay nang líbingan, at tagapagtabon nang patay.

SEQUEDAD. f. der. nang *seco*. Katuyúan; kasalatán nang u'án ó nang pamumunga nang halaman. || Wikâng masaklap at matigás. Kaugaliang plural na lálóng gamitin sa kahulugáng itó. || met. Kakulangán ng gliw sa pakikipagúsap; katigasán ng ugálí.

SEQUÍA. f. der. nang *seco*. Katuyuang malaki; ó malaking kasalatán nang pamumunga nang mangá pananim na ikinabúhuy, para ng pálay, maiz, etc. || Kasatang malakí nang ulán.

SÉQUITO. m. Ábay; ò mangá

REQ

tawong sumama sa pagsalúbong ò paghabatid sa isá.

SEQUIZO, ZA. adj. der. nang *seco*, Túyot; ó tuyò.

SER. ger. *siendo*; p. p. *sido*: pres. ind. *soy*; *eres*; *es*; *somos*; *sois*; *son*: imperf. *era*; *eras*; etc.: perf. *fuí*; *fuiste*; *fuè*; *fuimos*; *fuísteis*; *fueron*: imperat. sé tú; sea èl; seamos nosotros; sed vosotros; sean ellos: subj. sea; seas; seamos; seais; sean: imperf. *fuera*; *sería*; *fuese*; etc.: fut. *fuere*, etc. v. sust. aux; n; é imper. Maging; pagka; paging: para nang *ibig cong* MAGING *pari*, ó *ibig cong* MAGPARI; *quiero* SER *sacerdote*; PAGGING *médico* mo ó kung MAGMÉDICO *ka na, cuando* SEAS *médico*. || Magámit ó magsilbí sa anomàn: v. gr. *Si Luis ay hindi* MAGÁGAMIT, ó *hindi* MAGSÍSILBI *sa bágay na itó, Luis no ES para esto; ang kabayong iya'y hindi* MAGÁGAMIT *sa lakarang mahabá, ese caballo no ES para caminatas largas*. || Manyáyari; magkátaon: v. gr. *Paanong* PANGYAYARI *niyan?* *Cómo* FUÉ *eso?*. || Tagá; túbò, ó tawo sa: v. gr. *Si Juan ay* TAGA *Malolos. Juan ES de Malolos, na kaisá nang* TÚBÒ ò TAWONG *Malulos: ang álak na iniinom natin ay* GÁLING *sa España, ó álac España, el vino que tomamos ES de España*. || Ngâ: para nang, *iyán* NGÁ, *eso ES* =(una cosa) *á gusto de todos*. Máibigan (ang isang bágay nang lahat=de *desear*. Mára-pat násáin.=de, para uno Sa isá; maging para sa isá.

SERÁFICO, CA. adj. Parang *serafin*; ó mukhâng *serafin*. || Náuukol sa *serafin*.

SERAFÍN. m. Espiritung malu-

SER

lualháti na nasa unang *coro* sa lán-
ngit. || met. Ang tawong lubhâng
magandá.

SERENAR. a. der. nang *sereno*
Patahimikin; pahimpilín; liwanagan.
|| Lumínaw; lumiwánag. || Pahamu-
gán ang anomán; ó palamigín sa
hamog. || Patiningín. || met. Payapáin;
patahimikin ang guló. || Palubagín ang
gálit. || r. Tumahímik; humimpil; mag-
liwánag ang panahón. || Tumilá. || Má-
hamugán. || Tumíning || met. Tuma-
hímik; humimpil ang guló. || Mapáwí;
maglubag ang gálit.

SERENATA. f. der. nang *sereno*.
Tugtugan nang *música* sa gitná ng
hamog nang gabí. Serenata.

SERENERO. m. der. nang *se-
reno*. Talukbong nang babayi sa ha-
mog nang gabí.

SERENIDAD. f. der. nang *se-
reno*. Kalinawan nang panahón. ||
met. Katahimikan; kapalágyan. ||
met. Kabuoán nang púsô; tining nang
loob, na hindí marúnong mabaklá
sa anomán.

SERENO, NA. adj. Malínaw;
maliwánag; maliwalas. Sinásabi sa
panahón ó sa lángit na walâng pa-
nganurin. || met. Tahímik. || Palagay
na loob. || Matíning na kalooban. ||
m. Hamog nang gabí. || Ang bantay
sa daán kung gabí, na siyang nag-
sísigaw nang lagay nang panahón
at oras, at nagtátanod sa magnaná-
kaw, at siyá rin namang nangigising
kung may súnog.

SERIE. f. Pagkakátalatag at ma-
húsay na pagkakásunod-sunod nang
anomán.

SERIO, IA. adj. Mabagsik ang
pagmumukhá, kung tumingín ó ma-

SER

ngúsap. || Formal; mabait ang mangá
kilcs at matowid ang panukálá. ||
Túnay; totoo. || Mahalagá; dakílá. ||
Marangal; ó kagalanggálang.

SERMÓN. m. Pangáral kristiano;
pangangáral; ó sermón.

SERMONEAR. a. der. nang *ser-
món*. fam. Sisihin; ó pangusapang
lagí.

SERPENTEAR. n. Magpaahas-
ahas nang paglákad.

SERPIENTE. f. Ahas. || met. Ang
demonio.

SERRADIZO, ZA. adj. der. ng
serrar. Malálagarí; ó mangyáyaring
lagarín.

SERRADO, DA. p. p. nang *se-
rrar*. adj. May ngiping parang la-
garí; ó ngíping lagarí.

SERRADOR. m. Manlalagarí.

SERRADURA. f. der. nang *se-
rrar*. Paglalagarí. || pl. Pinaglaga-
rían; ó kúsot.

SERRANO, NA. adj. der. nang
sierra. Ang nagtitira; ó ipinanganak
sa bundok.

SERRAR. a. irreg. como *acer-
tar*. Lagarín.

SERRÍN. m. der. nang *sierra*,
Pinaglagarían; ó kúsot.

SERRUCHO. m. Lagarín may
puluhan ang isang dulo lámang.

SERVIBLE. adj. Magágamit.

SERVICIAL. adj. der. nang *ser-
vicio*. Makalingá; maalágá; mapag-
linkod.

SERVICIO. m. Paglilinkod. ||
Pagaalágá. || Pagkaalílá. || Pamimintu-
hó sa Dios. || *Servicio*; ó karapatang
búhat sa paglilinkod sa hári, láló
na ang búhat sa pakikidigmá. || Ang
tataeán; ó basín. || Ang kubiartong

SER

inilálagay sa mesa sa báwa't isang tawong kákain.

SERVIDOR, RA. m. y f. Linkod; ó nagliligaw sa isang binibini. || Alilá. || Sa estilong mahal, ang *umdalay na maglinkod sa kápowâ*.

SERVIDUMBRE. f. Paglilinkod, || Paninilbihan sa kápowâ. || Kapisanan nang lahat nang alilá. || Kaalipinan; ò pagkaalipin.

SERVIL. adj. Náukol; ó sarili nang mangá alilá at alipín. || Hámak; ó waláng halagá.

SERVIR. a. irreg. como *pedir*. Paglingkurán; pagsilbihan. || Magámit; gamitin. || Suyûin. || met. Pakinabáingan ang anomán, 'n. Maglingkod; manilbihan. || Manúyô; sumunod. || Magálay; magdúlot. || Magsundalo. — *a una dama*. Magligaw sa isang binibini. = *de mayordomo*. Magmayordomo; pamayordomo. = *en palacio*. Manilbihan sa *palacio*. = *para la cocina*. Magámit; magsilbi sa kusínâ. = *por la comida*. Mások na aliláng kánin; ó paalilá nang waláng upa, pakannin lámang. = *sin sueldo*. Manilbihan nang waláng upa. || r. Magalingín; tangapín nang mahúsay sa loob ang anomán. || Gumámit nang anomán sa paggawâ. || Magsuyúan. = *de alguno*. Gamitin ang kápowâ; magparaan sa ibá. at nang kamtán ang anomán. || n. Maglinkod; manilbihan. || Manúyô; sumunod. || Magálay; magdúlot.

SESADA. f. der. nang *sesa*. Priadang útak.

SESENTA. adj. num. card. Ánim na puô. || adj. num. ord. Ikaánim na puô. || m. Ang número 60.

SESENTÓN, NA. adj. May ánim

SES

na puông taon.

SESERA. f. der. nang *seso*. Bahagi nang ulo na kinálalagyan nang útak. || Ang boong útak na lámán nang ulo.

SESGADURA. f. der. nang *sesgo*. Pagtabas nang pahiwas; ò pagsusog nang damit na tinabas nang pahiwas ó sesgado.

SESGAR. a. Hatin; tabasin ng pahiwas. || Hiwasin; hiwas.

SESIÓN. f. Pagpupúlong nang isang *concilio ó congreso*. || met. Pag-uusapúsap; pagsasangunian nang marami.

SESMA. f. Ikaánim na bahagi nang anomán.

SESO. m. Útak nang ulo. Karaniwang plural kun gamitin. || met. Bait; pagisip. || Kálang nang palayok at nang pumátang sa kalán.

SESTEADERO, RA. adj. der. nang *siesta*. Páhingahan nang háyop kung tanghálí.

SESTEAR. n. der. nang *siesta*. Magpahingá nang tanghálí, na matulog ò magpahingalay kayâ lámang.

SESTERO. m. der. nang *siesta*, y

SESTIL. m. der. nang *siesta*. Páhingahan sa tanghálí nang háyop.

SETA. f. Tutsang nang báboy. || Kabutí. || Ngúsô at lábi. || Titis nang ilaw.

SETECIENTOS, AS. adj. num. card. Pitong daan.

SETENIO. m. Panahong saklaw nang pitong taón.

SETENO, NA. adj. num. ord. Ikapitô.

SETENTA. adj. num. card. Pi-

SET

tong puô. || Ang número 70.

SETENTÓN, NA. adj. fam. May pitong puông taon. || Lálóng kaugaliang sabihing *septuagenario*.

SETENTRION. m. Hilágá.

SETENTRIONAL. adj. Náuukol sa, ó nasa gawing hilágá.

SÉTIMO, MA. adj. num. ord. Ikapitô. || m. Ang ikapitong bílang ò bahagi.

SETUAGENARIO, IA. adj. May pitong puông taong edad.

SETUPLICAR. a. Gawing makapitong dublé.

SÉTUPLO, LA. adj. Makápito; ò pitong dublé ang laki ó dami.

SEVERIDAD. f. Kabagsikan; kahigpitang magparusa. || Katigasang makipagúsap || Kawalan nang kibô, at kaformalan na malabis nang kilos. || Katapatán nang loob sa pag-sunod.

SEVERO, RA. adj. Masamang magparusa; mabagsik manalitâ. || Mahigpit; tapat at lubós túcupad ng anomán. || Walang kibô at formal sa kaniyang mangá kilos at gawâ. = *con los discípulos*. Mahigpit sa mangá discípulo. = *de semblante*. Mabagsik ang pagmumukhá. = *en la amistad*. Tapat; lubhang formal sa pakikipaglibigan. = *para, para con los súbditos*. Mahigpit; mabagsik sa mangá nasásakupan.

SEVICIA. f. Kabangisang malabis.

SEXAGENARIO, IA. adj. May ánim na puông taong edad.

SEXAGÉSIMO, MA. adj. num. ord. Ikaánim na puô.

SEXO. m. Kubhán nang lalaki sa babayi, At tinatawag na *sexo mas-*

SEX

culino; sexo jeo; ó *sexo fuerte*, ang lalaki.—*Sexo femenino; sexo bello; ó sexo débil*, ang babayi.

SEXTO, TA. adj. num. ord. Ikaánim.

SEXTUPLICAR. a. Palakihing makáanim; ó gawing ánim na dublé.

SÉXTUPLO, LA. adj. Makáanim na dublé ang laki.

SEXUAL. adj. der. nang *sexo*. Náuukol; sarili nang *sexo*.

SÍ. adv. afir. Oo. = *señor*. Oo pô. || m. Tangô; oo; pahintúlot: v. gr. *Nasa akin na ó tinangap ko na ang TANGÔ, ó ang oo, ó ang PAHINTÚLOT nang kaniyang amâ, ya tengo el sí de su padre.* || *Dar el sí*. fr. Ipagkaloob ang anomán, tuma-ngô; ò tangô; umayon. Lálóng kadálasang gamitin sa pagaasawa.—*por sí ò por no*. mod. adv. Sakáli; kun sakáli; ó sakasakáli.—*Sí por sí ó no por no*. fr. fam. Tálasthan; oo kung oo at hindî kung hindî.

SIEGA. f. Paggapas. || Panahón ng pagaani. || Pálay na ginapas ó inani.

SIEMBRA. f. Pagtatanim; paghasik nang pálay ó anomán. || Tanim; ó pananim.

SIEMPRE. adj. t. Kailán man; lagi na; towi na. = *que*. mod. adv. Sa towing; kailán man at. = *jamás*. mod. adv. Magpakailán man; magpasawalang katapusang panahón.—*por siempre; ó para siempre*. mod. adv. Lagi na; magpakailán man; sa hibang búhay.—*de siempre*. fr. Kaugalián; karaniwan. || m. Pagluluat nang anomán sa hibang búhay. || Walang katapusan.

SIEN. f. Pálipisan; ó sentido.

SIE

SIERPE. f. Ahas. || met. Tawong lubhâng pángit; ó lubhâng mabangís ó mal bis nang pagkamagagalitin.

SIERRA. f. Lagàri. || Kapisanan nang bundok na nagkakasunodsunod.

SIERVO, VA. adj. Alipin. || Linkod; talisúyô. = *de Dios*. Ang nag-linkod sa Dios at tumátalima ng kaniyang mangá utos.

SIESO. m. Butas nang puit;; ó loob nang tumbong.

SIESTA. f. Katanghalian. || Ang panahón at oras na ipinagpáhi-nga kun makapanangháli. || Pagtúlog sa makapanangháli || Ang kinákanta kung hapon sa simbahan.—*dormir la siesta.* f. Matúlog nang tangháli.

SIETE. adj. num. card. Pitó. || adj. num. ord. Ikapitò. || m. Ang número 7.

SIETEÑAL. adj. Ginágawâ ó nang yáyari tuwing pitong taon.

SIETEÑAL. adj. May pitong taon.

SIGILAR. a. Huag sabihin; ilhim; ipagkait. || r. Maglhim.

SIGILO. m. Lhim; kalihimán; ó paglingat nang lhim.

SIGILOSO, SA. adj. der. nang *sigilo*. Malhim; ó marúnong magingat nang lhim. || Lhim; tagò.

SIGLO. m. Panahong nasásaklaw nang isang daang taón; ó bílang na isang daang taón. || Panahong isinikat nang isang dakílang tawo; ó ipinangyari nang anomang bagay na tángi at hindi kaugaliang mangyari, para nang: *Ang PANAHÓN nang cruzada, el SIGLO de las cruzadas; ang PANAHÓN ni Carlos V, el siglo de Carlos V.* || Maluát; ó mahábang panahón: v. gr. MALUAT; ó MAHABANG

SIG

PANAHÓN nang *hindi kita nakikita, un SIGLO ha que no te veo.* || Ang mundó.

SIGNACULO. m. der. nang *signo*. Kinta; tandâ; tatak.

SIGNAR. a. Kintalan; tatakán; ó lagyán nang tandâ. || Pirmahán, || n. y r. Magantandâ; magkurús.

SIGNIFICACION. f. der. nang *significar, y.*

SIGNIFICADO. m. p. p. nang *significar*. Pagsasaysay; pagpapatalas-tás. || Kahulugán; kasaysayan.

SIGNIFICAR. a. Saysayin; ipaintindí; bigyang kahulugán ang anomán. || Magkaroón nang ganitò ó gayong kahulugán: v. gr. *Qué SIGNIFICA esto? Anong KAHULUGÁN nito? Esto SIGNIFICA...Ang KAHULUGÁN nito'y...*

SIGNO. m. Tandâ.

SIGUIENTE. p. a. nang *seguir*. Sumusunod. || adj. Kasunod.

SILBANTE. p. a. nang *silvar*. Humáhaging.

SILVAR. n. y r. Humáging; sumagiok. || Sumutsot. || a. Pagsutsutan; ipahalatâ ang kaayawán sa anomang hindi náibigan. || met. Kutiaín; pintasan ang anomán.

SILBATO. m. Panutsot. || Butas na malüt na dinádaanan nang hangin.

SILVADO. p. p. nang *silbar*. m. y.

SILBO. m. Sutsot. || Haging. || met. Tili, sigaw na matinig nang ibang háyop.

SILENCIO. m. Hindi pagimik; kawalan nang kibò. || met. Katahimikan.

SILENCIOSO, SA. adj. der. ng *silencio*. Walang kibò. || Tahimik na

SIL

lugal.

SILVESTRE. adj. Anomang sumisingaw na kusâ na hindi itinátanim sa mangá bundok at párang. || Há-yop na singaw sa kagubatan, ó doon tubô.

SILLA. f. Uupang may sandalan na hustó lámang sa isang tawo. || Siyá nang kabayo. || Butas nang tumbong. || Karángalan nang pagka-Papa; nang pagkapúnô sa santa iglesia, ó pagkaharí.

SILLERÍA. f. der. nang *silla*. Kapisanan at hanay nang mangá sillang uupán. Gayón ang táwag sa nangá sa koro nang simbahan, na inúupan nang *comunidad*. || Tindahan nang mangá silla.

SILLERO. m. der. nang *silla*. Mangagawâ nang silla ó siá; ó nagtítinda nang mangá kasangkapang itó.

SILLETA. f. dim. nang *silla*. Silla, ò siáng maliit. || Tataean nang may sakit, na isang orinolang pàtag at pandak. || Lígisan ó mülihan ng sikulate.

SILLÓN. m. aum. nang *silla*. Sillang malakí. || Siáng sasakyán nang babayi.

SIMIENTE, m. Binhí. || met. Anomang bagay na pinagbúbuhatan ng ibá

SÍMIL. adj. Kawangis; katúlad. || m. Halimbáwâ.

SIMILITUD. f. Pagkakámukhá; pagkakátulad; pagkiwangis.

SIMPATÍA. f. Kagaanang nang dugô nang isá sa kaniyang kápowâ. || met. Pagkakáayos; pagkakaugali.

SIMPÁTICO, CA. adj. der. ng *simpática*. Magaán ang dugô. || Kabagay; kaakmâ nang ibá.

SIM

SIMPATIZAR. n. Magkahiangi magkákamâ.

SIMPLE. adj. Walang há'ô; pulós. || Manipís. || Salin nang anomang kasulatan, na walang firmâ. || Walang lasa. || Walang wastô. || Walang ingat; mababang loob; banáyad na ugali.

SIMPLEZA. f. der. nang *simple*. Kabastusan; hahunghangán. || Kawalan nang ingat ò nang wastô.

SIMULTANEO, EA. adj. Gina-wâ; ó nangyaring sabay.

SIN. prep. Walâ. || Bukod; ó tángi sa: at sinásabi nang ganitó. *Di-nalá ang salapi* BUKOD SA Ó TÁNGI SA *ibang maráming bagay, llevó el dinero* SIN *otras muchas cosas.* || Kapag kalákip nang *infinitivo* nang *verbo* ay kaisá nang *hindi*, na kasama nang *participio* ó *gerundio* niyá: v. gr. *Me fui* SIN COMER, na kaisá nang *me fui* NO HABIENDO COMIDO, *naparóon akó* NANG HINDI *kumákain*.

SINCERIDAD. f. Kalinisan. || Katapatang loob.

SINCERO, RA. adj. Tapat; ó malinis na loob.

SINCOPAR. a. met. Iklián; liitán
SINDICAR. a. Isumbong; ipaghablá ang sínoman nang anomang sala. || Lagyán nang anomang kapintasan. ó hinálâ. || met. Ipahiwátig; ipaintindí.

SINGULAR. adj. Tángi; naglisa. bugtong. || met. Namúmukod; nangíngiba; bukod tángi.

SINGULARIDAD f. Pamumukod; pangíngibá || Pagkátángi.

SINGULARIZAR. a. Papamukurrin; papangibahin. || r. Mamukod. || Mátángi; mangíbabá. = *con sus parientes*.

SIN

Mamukod; mangibà sa kaniyang kamaganakan. = *en vestir*. Mamukod sa paggayak. = *por su trage*. Mangibà sa kápowâ dâhil sa kaniyang suot.

SINGULTO. m. mod. Sinok.

SINIESTRA. f. Kaliwàng kamay.

SINIESTRAMENTE. adv. m. Masamá; dí karampatan.

SINIESTRO, TRA. adj. Nasa sa kaliwá; ó nágagawíng kaliwá. || Masamáng ugàli; gawáng masamá; masamá ang hílig. || Kúlang; sa iwang palad.

SINIGUAL. adj. Tángi; waláng katúlad. || Waláng makakamukhá.

SINO. conj. adv. Kundi; bagkús: v. gr. *Hindi gintô KUNDI tan-sóng dinorado, no es de oro SINO cobre sobredorado; hindi malinaw BAGKUS lubháng malábo, no está explícito SINO muy confuso*.

SINÓNIMO, MA. y m. Salitáng tila magkaisà nang kahulugan.

SINKAZÓN. f. Kamalian; ó gawáng labás sa matowid.

SINSABOR. m. Dalamháti; samâ nang loob.

SINUOSIDAD. f. Kabaluktután; kapilipitán.

SINUOSO, SA. adj. Pilipit; baluktot. || Malundô; suotsuot.

SIQUIERA. conj. Mánong; man lámang v. gr. *MÁNONG parito; ó parito MAN LÁMANG, SIQUIERA venga*.

SIRVIENTA. f. y

SIRVIENTE. com. p. a. nang servir. Alí á, ó namámanginoon.

SISA. f. Ang inúmit na untíuntí; lálô sa paninindahan. || Pinagtabasan nang damit

SISAR. a. Mangumit nang untíuntí sa ipinamímili. || Tabasan ang

SIT

damit at nang lumagay sa lugal. || Iklián; ó liitán ang panúkat ó takulán. = *de la tela*. Tumabas; umumit sa kayo = *en la compra*. Mangùpit sa pamimili.

SITIAL. m. Karurukan; uupán nang mangá hirí, *príncipe* ó alinmang pinuud sa isang hayag na pagtiti-pon.

SITIAR. a. Kubkubín ang isang bayan; ó kúcâ at agawin ó lusubin. || Kubkubín; kulungín ang isá at nang huag makatakas. = *por mar y tierra*. Kubkubín sa dâgat at sa dalatan. = *por hambre*. Samantalahin ang pagdadahop ó paghihirap nang isá at nang mapilit na umayon sa hinahangad na kumtán sa kaniyá.

SITIO. m. Lugal. || Pagkubkob sa isang lugal.

SITUAR. a. Ilagay. || Itayô; iabang sa isang lugal ang isá. || r. Tumayô; lumagay sa isang lugal. = *en alguna parte*. Lumagay sa isang lugal, = *entre dos rios*. Lumagay sa pagitan nang dalawáng flog.

SO. prep. Ilálim; iláim nang; ó sa ilálim nang: v. gr. *so color de, so protexto de, SA ILÁLIM NANG dahilang*.

SOASAR. a. Malasaduhin; ó ihaw nang hilawhilaw. || r. Masalab, ó makaramdam nang labis na init.

SOBA. f. Paghílot. || met. Pagpálô; paghagkís sa isá

SOBACO. m. Kilikili.

SOBADOR, RA. m. y f. Manghihílot.

SOBAQUERA. f. der. nang sobaco. Butas nang kilikili nang damit.

SOBAQUINA. f. der. nang soba-

SOB

co. Anhit nang kilikili.

SOBAR. a. Hilutin; lamasin; hagarin. || Palambutin sa hagdod. || Parusahang pa'utin. || met. Hinuasin.

SOBARCAR. a. Kumipkip; kipkipin sa ila'im nang kilikili ang anomán, at dahil sa laki ay namúmu kol at nábahalata. || Sumikig; ó mábunton ang damit sa kilikili.

SOBERANO, NA. adj. Lubháng daklá, kátaastaasan at tángi sa ibá. || m. y f. Ang hari.

SOBERBIA. f. Kapalaluan || Karikitang malabis nang anomán.

SOBERBIO, IA. adj. Mayábang; palálô. || m. t. Daklá; matibay; matatag; marikit: kun bágay at hindi tawo ang pinagsasalitaan. || Pusok na kalooban. = *con, para con sus amigos*. Hambog sa kaniyang mangá kaibigan = *de indole*. Talagang palálô; ó talagang pusok na loob. = *en palabras*. Mayábang manalitá.

SOBORNACIÓN. f. der. nang sobornar. Pagsúhol; súhol.

SOBORNAR. a. Suhulan.

SOBORNO. m. Pagsúhol; súhol.

SOBRA. f. Lamang; ó kalamangán; kalabisan. || Kalapastanganan pagagravio. || Kasaganáan. || pl. Ang mangá labí; ó tirá. — *de sobra*. mod. adv. Malabis; lampás; saganá. Hindi kailangan.

SOBRADO. p. p. nang *sobrar*, y adj. Mayaman. || Sagáná; lubhá v. gr. SAGANA sa ilaw, SOBRADO de luces.

SOBRAJA. f. der. ng *sobra*. Labi; tirá.

SOBRANCERO. adj. der. nang *sobra*. Ang waláng sariling *oficio*, at pagayongayón lámang.

SOBRANTE. p. a. nang *sobrar*.

SOB

Labis; lampás. || adj. Mayaman; masaganá. || m. Kalabisan; kalamangán.

SOBRAR. n. Lumabis. || Maging kalabisan. || Máтира.

SOBRE. prep. Sa ibábaw. || Tunkol sa; hingil sa. || Bukod sa; tángi sa. || m. Ang búlot nang súlat. ó sobre. Ginagamit nang ipagsaysay nang *kahigtan* ó *kalabisang kaunti* nang anomán: v. gr. MAHIGIT NANG KAUNTI sa *tatlong puong taon*, SOBRE *treinta años*; MAGKAKAROON AKÓ NANG MAHIGIT NANG KAUNTI sa *walong piso*, *tendré SOBRE ocho pesos*. || Sa; sa may; ó sa gawing: v. gr. *Patungo akó sa Maynilá*, ó SA GAWING *Maynilá*, *me dirijo SOBRE Manila*. || Maká; ó pagkatapus nang: v. gr. *MAKAPANANGHALI*; ó PAGKATAPUS nang *pananghalián*, SOBRE *comida*. — *Sobre manera*. adv. Malabis; lampás. — *sobre sí*. May malaking pagíingat; malaking pagasikaso. || Sa boong kabuoan nang loob; tining nang púsô. Hindi itó nagá'amit nang waláng kasamang verbo. — *Ir sobre alguno*. fr. Buntutan; sundan ang isá. Habuling dakpin ang sinoman.

SOBREABUNDANCIA. f. Kasaganáng malabis.

SOBREABUNDAR. n. Sumagánang lubhá.

SOBREAGUAR. n. Lumútang sa ibábaw nang túbig.

SOBREALIENTO. m. Hingal.

SOBREALZAR. a. Itaás ang anomán. || r. Mátaas.

SOBREÑADIR. a. Dagdagán nang malabis. || r. Mádagdagan.

SOBREASAR. a. Ihaw ulí ang anomán. || r. Máihaw ulí.

SOBRECARGA. f. Ang dagdag

SOB

na ipinátong sa ibábaw nang isang katatagang kalgahin. || met. Dalamháting nádagdag na panibago sa dàting pighatî, ò hirap. || Ang táli ó bilbid na lúbid sa ibábaw nang anomang kalgahin at nang huag tumi-nag itó.

SOBRECARGAR. a. Kalgahán nang labis ò pakákalgahan; pakábigatan. || Hulipan nang tahî ang lugal nang damit, na laktawán. || met. Pahirapan nang lampàs, na anopa't huag mabatá ang pasákit.

SOBRECARTA. f. Bálot nang sulat; sobre.

SOBRECOJER. a. Subukan ang isá at pagkalingat ay biglân. || Mārapatan. || Gulatin. || Másubukan. || r. Mágulat; matákit. || Mábiglâ.

SOBRECOGIMIENTO. m. Pagkágulat; pagkatákit.

SOBRECOMIDA. f. Himagas.

SOBRECRECER. n. irreg. como *agradecer*. Tumúbông pumátong sa ibábaw. || poét. Muling sunipot na tumúbô sa unang tinubûan.

SOBREDICHO, CHA. adj. Nasabi na; nábangit na.

SOBREDIENTE. m. Ngipin na tumúbông pumátong sa kápowâ ngipin.

SOBREDORAR. a. Duraduhin.

SOBRENTENDER. a. irreg. como *ascender*, at

SOBREENTENDER. irreg. como *ascender*. Maintindihan ó mapaguwi-uwî ang anomán, hindi man siná-sabí, dáhil sa paraán nang lákad ng sálitaan, ò dáhil kayá sa nàunang sinabi; etc. Ginagamit namang pá-rang *reciproco*.

SOBREFAZ. f. y.

SOB

SOBREHAZ. f. Ibábaw; mukhá ò balat nang anomán. || Takip.

SOBREMESA. f. Látag; ò takip nang mesa. || Himagas.—*de sobremesa*. mod. adv. Pagkatapus ku máin; pagkapanangháli.

SOBRENADAR. n. Lumùtang.

SOBRENOMBRE. m. Ang ape-llido. || Bansag; iit; pamagat.

SOBREPAGA. f. Dagdag na kau-pabán.

SOBREPONER. a. irreg. como *poner*. Ipaibábaw; ipátong; patungan; dagdagán. || Paibábaw, ó pumaibábaw; mápaihabaw || Supilin; alintanahin ang mangá hirap, kasaliwaang palad, etc.—*Sobreponerse a las habilllas del vulgo*. Pawaláng kabuluhân; ò huag pansinin ang sabisabi nang madá.

SOBREPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *sobreponerse*. Pátong; pangibá-baw.

SOBREPUIJAR. a. Palalûin; pa-higitín sa ibá; palampasín. || r. Lumálô; lumampás sa ibá.—*Sobrepujar en fuerzas*. Lumálô sa ibá sa lakás.

SOBRESALIENTE. p. a. nang *sobresalir*. Namúmukod; litaw; marangal; pangulo.

SOBRESALIR. a. irreg. como *salir*. Mamukod; lumálô; humigit; mangibá sa lahat.—*en mèrito*. Mamukod; ó lumálô sa ibá sa karapa-tán.—*entre todos*. Mamukod sa lahat.—*por su saber*. Mamukod sa kaniyang dúnong. || n. fam. Lumimbutod.

SOBRESALTAR. a. Gulatin; sindakín. || Dumalúsong; lumúsob na biglâ. || r. Mágulat; masindak; má-gikla.—*con, por el ruido* Mágulat sa, dáhil sa úgong.—*de la noticia*.

SOB

Maguló; mágikla sa balitá.

SOBRESERITO. m. Ang letrang nakalagay sa takip nang súlat. || Ang papel na bálot nang súlat.

SOBRESEER. n. Urungan; huag ipatúloy ang anomán. || Magpahingá sa paglákad nang anomán. Lálông kaugaliang gamitin sa náuukol sa tribunal nang justisia.

SOBRESELLAR. a. Tatakán u'i; ò lagyán nang pangalawang sello.

SOBRESELLO. m. Pangalawang tatak; pagtatatak na muli.

SOBRESEMBRAR. a. irreg. como *acertar*. Tamnang panibago; hasikán ò tamnang patungan ang dáting tanim.

SOBRESOLAR. a. irreg. como *acertar*. Tahián ó sapinán nang bá-gong suelas ang dáting suelas ng sapín. || Lagyán nang sahig na pangibá-baw ang dati.

SOBRESTANTE. adj. Bágay na lubháng nálapit ó nakapátong sa ibá. || m. Ang tawong nagtátanod sa mangá gumágawá nang anomán, at nang huag magsipagasikot.

SOBREVENIR. n. irreg. como *venir*. Sumunod na mangyari; mapatong na mangyari. || Mangyari nang walang abogahog. || Kagyat mangyari.

SOBREVENTAR. a. irreg. como *acertar*. mar. Unahan ang ibang daong sa dakong pinangágalingan nang hangin at nang makasapol ng hñhip.

SOBREVERTERSE. r. irreg. como *ascender*. Umápaw; mábuló.

SOBREVESTIR. a. irreg. como *vestir*. Patungin ang damit na nakasuot nang ibang damit. || r. Mag-suot nang ibang damit, na ipátong

SOC

sa nakasuot sa katawán.

SOBREVIVIR. n. Mátirang ma-búhay. || Mabúhay nang mahábâ kay sa ibá.

SOBRIEDAD. f. Kasiyahán; kasukatán.

SOBRINO, NA. m. y f. Paman-kín. = *carnal*. Pamanking buô. = *segundo*. Pamankín sa pinsan.

SOBRIO, IA. adj. Mapagpígil; maibigin sa kasiyahán. || Kasiyahán. = *de palabra*. Matipid; kasiyahang mangúsap. = *en comer*. Katatagán sa pagkáin, na hindi lumálampas sa kasiyahán.

SOCARRAR. a. Magthaw nang di hilaw at di namán lútó.

SOCARRENA. f. Guang; puang ó pagitan.

SOCARRÓN, NA. adj. Suftik; matalas; tuso.

SOCARRONERÍA. f. Kasuítikan; katalasan; katusuhan.

SOCAVAR. a. Hukayin ang lupâ na ukáin ang ilálim at huag matínag ang ibá-baw, gaya nang karaniwang nangyáyari sa pangpa-ngin dáhil sa agos nang túbig.

SOCIABLE. adj. Mahílig sa pakikisama; marúnong na tutoong mapagkápowâ.

SOCIAL. adj. Náuukol sa kapisanan nang mangá tawo. || Náuukol sa magkakasama.

SOCIEDAD. f. Kapisanan nang mangá tawo. || Samahan nang mangangalakal.

SOCIO. m. Kasama; ó kasamá.

SOCOLOR. m. Dahilán.

SOCORRER. a. Umabúloy; tumulong; gumibik. || Kupkupín. = *con algo*. Abuluyan; bigyán nang anomán.

SOF

= *de viveres*. Abuluyan nang mangá pagkáin. || r. Alagáan; abuluyan ang sarili. || Magtulungán.

SOCORRO. m. Pagdaló; paggibik; pagabúloy. || Túlong; abúloy; am-bag. || interj. Abuloyi; ó gikbán akó!

SOEZ. adj. Hámak.

SOFÁ. m. Kanapeng maluang.

SOFISMA. m. Katowirang pakonuarí, na siyáng ipinagtátangol nang bágay na malí, ó katowirang hindi támá.

SOFLAMAR. a. Magsasabí at nang makápangulol, ó makádayá. || met. Magbigay daang mahiyá ang ibá; ó hiyaín ang kápowâ.

SOFREIR. a. irreg. como *pedir*. Pirituhin nang patakbó; pirituhin nang bahagyá ó paraán lámang.

SOGA. f. Lúbid na anibuong; ó suga.

SOJUZGAR. a. Supilin; dahasín. || Magutos nang mabalásik.

SOL. m. Áraw na sumísikat; ó nagpáaliwanag sa atin, || met. Ang tawong nápakaganda.—*Al poner del sol*. mod. adv. Paglubog; ó sa paglubog nang áraw.—*al salir del sol*. mod. adv. Pagsílang nang áraw.—*de sol a sol*. mod. adv. Búhat sa pagsíkat nang áraw hangang sa paglubog; ó maghapon.—*al sol puesto*. fr. Sa pagtatakip sílim.—*campear de sol a sombra*. fr. Gumawá nang búkid búhat sa umagang umaga hangang sa gumabí.—*Meter a alguno donde no le dé el sol*. fr. Ipások sa madilim na bílangûan.

SOLACEAR. a. der. nang *sol*. Aliwín. || r. Magaliw; magsayá.

SOLADA. f. der. nang *sol*. Látag, tñning. || Sabig, ó lúpâng may látag

SOL

na baldosa.

SOLANA. f. der. nang *sol*. Lugal na násisikatang mabuti nang áraw sa tanháli. || Ang lugal nang báhay, na kung tutoong maginaw ay pinágpápaarawan.

SOLAR. a. irreg. como. *acordar*. Sahigán. || Kabitán nang suelas ang sapín, || adj. Ang náuukol sa ò sarili nang áraw. v. gr: *Sinag*, ò *sikat* nang ÁRAW, *rayos* SOLARES. || m. Bakuran.

SOLAZ. m. Kaaliwan; tuwâ.—*a solaz*. mod. adv. Maluag at maysáy sa loob ó sa púsô.

SOLAZAR. a. Aliwín. || r. Magaliw; magsayá. = *con fiestas*. Magaliw na magpistá. = *entre amigos*. Maglibang na kasama nang mangá kaibigan. = *en banquetes*. Magaliw sa malalaking piging.

SOLAZO. m. aum. nang *sol*. Ínit na matindí nang áraw.

SOLAZOSO, SA. adj. der. ng *solaz*. Nakaáliw; nakalúlugod.

SOLDADA. f. Kaupahán sa alíâ.

SOLDADO. p. p. nang *soldar*. || m. Sundalo.

SOLDADOR. m. Mangnihínang. || Panghínang.

SOLDADURA. f. Hínang. || Panghínang. || Paghihínang. || met. Pagkahunay; pagkakumpuni nang anomán.

SOLDAR. a. irreg. como *acordar*. Ihínang; hinangín. || met. Bayaran nang mabuting gawâ ó salitâ ang anomang kamálian. || Pagbalikán ang kamálian nangágawâ ó násalitâ.

SOLEAR. a. Ibilad.

SOLEDAD. f. der. nang *solo*. Pag-iisá. || Lugal na ilang. || Pamamanglaw. || Pangungulila,

SOL

SOLEMNE. adj. Ang ginàgawâ nang taontaon. || Dakilâ. || Ginàgawâ sa hayag nang boong kasáyahan at pagdadangal. || Masayâ.

SOLEMNIDAD. f. der. nang *solemne*. Pagkakatipon nang madlâ sa pagdidiwang nang anomán; ó pagpipistâ. || Karikitan at kasáyahan ng isang hayag na pagtitipon.

SOLEMNIZAR. a. der. nang *solemne*. Ipagpistâ nang marangal ang anomang áraw, || Ipagdítwang; purihin.

SOLER, *determinante* nang ibâ, sa iba'tibang paraán, at *verbo defectivo*, na sa mangi tiempo at personang sumusunod lamáng gamit: ger. *soliendo*; p. p. *solido*; ind. pres. *suelo*; *sueles*; *suele*; *solemos*; *soleis*; *suelen*; imperf. *solía*; *s lías*; *solia*; etc.; perf. *solí*; *soliste*; *solíó*; *soliamos*; *solisteis*; *solieron*; subj. pres. *suela*; *suelas*; *suela*; *solamos*; *salais*; *suelan*. Hindi lubhâng kagamitán itong dalawang tiempong huli. Ang kadálasang paggamitan sa kaniya'y sa kahulugang: *karaniwan*; *kaugalián*: v. gr. *KAUGALIÁN nilâ ang dumating na maaga*, ó *KARANIWANG dumating silâ nang maaga*, *SUELEN llegar temprano*.

SOLEVANTAR. a. Halikuatín; salunkitín. || Sulsulán; ó pagpayuhang bumago nang tirahan, hanapbúhay, etc. Lálóng karaniwang sabihin úkol sa aliláng pinabábago nang panginoón nang ibâ.

SOLICITAR. a. Lakarin; ó hanapin nang buóng síkap at tiagâ ang anomán. || met. Lamuyuting pairugin ang sínoman. = *con, del Ministro*. Hingnging ipakiúsap; ó lakarin sa Mi-

SOL

nistro. = *para, por otros*. Lakarin para sa ibâ.

SOLÍCITO, TA. adj. Masikap; maágap. || Makalíngâ. = *con otro*. Makalíngâ sa ibâ. = *en, para pretender alguna cosa*. Masipag lálakad nang anomán.

SOLICITUD. f. Sípag; tiagâ. || Ang súlat na kinálalagyan nang kahilingan ò luhog sa isang púnô.

SOLIDEZ. f. Tíbay; tatag. || Gúlang nang isip.

SÓLIDO, DA. adj. Matatag; buô at paikpik ó masinsín; matíbay. || m. geom. Alinmang bágay na taglay arig tatlong súkat na: *habâ, luang, at lalim* ó *tads*.

SÓLIO. m. Karurukán; ó trono.

SOLITARIO, IA. adj. der. nang *solo*. Waláng nagkúkupkop. || Nagfisa. || Ilang na lugal. || Nakaligpit; maibigín sa pagiisâ. || Ermitaño.

SOLITO, TA. adj. dim. nang *solo*. Naglisa.

SOLO, LA. adj. Naglisa; ó fisa. isâ. || Nátatangí; náububukod. — *a solas*. mod. adv. Sa sarili; naglisa; ó sa magisang sarili.

SOLTAR. a. irreg. como *acordar*. Kalagín. || Pawalán; bitiwán. || Saysaying liwanagan ang kahulugán nang isang bágay na may kalabúan. || Mábulalas: v. gr. *MÁBULALAS ang tawa ó iyak*; *SOLTAR la risa ò el llanto*. = (*a un niño*) *a andar*. Pabayâ ang lumàkad ó maglakad ang isang bátâ. || r. Lumiksi; masánay sa paggawâ nang anomán. || met. Mawalâ ang kaumirán ò kadunguán. || met. Mapáwí ang kahinhinán, at sumamá ang ugali, na pábigay sa kalupaán. || Mamulangós; mabúnót. = *á, en an-*

SOL

dar. Magpamulang humakbanghakang.

SOLTERÍA. f. Kabagongtawohan; kadalagahan; ó kailagayan nang walang asawa.

SOLTERO, RA. adj. der. nang *suelto*. Bagongtawo; dalaga. Ginagamit namang párang *sustantivo*. || *Layá.*

SOLTERÓN, NA. m. y f. aum. nang *soltero*. Ang bagongtawo, ó dalagang may edad.

SOLTURA. f. Kalayáan. || Pagpapawalá. || met. Katalasan nang ísip.

SOLUBLE. adj. Madaling kalagín; ó madaling matúnaw. || Tunawin.

SOLVENTAR. a. Bayaran; tapusan ang utang.

SOLVENTE. p. a. nang *solver*. Nakakalag; nasásaysay. || adj. Nakaa-hon na sa mangá utang.

SOLVER. a. Kalagín. || Tunawin. || Bigyáng kasaysayan ang anománg hindi mapagkúrong mabuti; turingan.

SOLLOZAR. n. Humibik.

SOLLOZO. m. Hibik. || Paghibik.

SOMBRA. f. Lilim. || Dilim. || Anino. || met. Pagkukupkop; tanklik; ampon ó pagaampón. || Ang pagkákawanki.—*á sombra de tejado, ó de tejados.* mod. adv. Patagó; palihim. Kadálasang gamiting kasama nang *verbo* **ANDAR.**—*Hacer sombra.* fr. Makatakíp; makailim. Ampunón; lukuban ang kápowâ at nang pagpitaganan nang ibâ.—*Poner á la sombra.* fr. Ibilangô.

SEMBRAJE. m. der. nang *sombra*, y

SOMBRAJO. m. der. nang *sombra*. Palapala; damara.

SOMBRERAZO. m. aum. nang *sombrero*. Sombreterong lubháng ma-

SOM

lakí. || Hampás nang *sombrero*.

SOMBRERERA. f. der. nang *sombrero*. Kabang kartón na lalagyan nang *sombrero*.

SOMBRERERÍA. f. der. ng *sombrero*. Tindahan nang *sombrero*; pinaggágawan nang *sombrero*.

SOMBRERERO. m. der. nang *sombrero*. Ang mangagawâ; ó nagtinda nang *sombrero*.

SOMBRERO. m. der. nang *sombra*. Sumbalilo; ó *sombrero*.

SOMBRILLA. f. dim. nang *sombra*. Lilim na muntí. || Páyong na muntí, na gamit nang babayi,

SOMBRÍO, ÍA. adj. der. nang *sombra*. Lugal na madilim; ó lágíng malilim. || met. Malunkot; mapanglaw na lugal. || Madilim na pagmu mukhâ.

SOMERO, RA. adj. Mabábaw. || met. Paimbabaw; pasalapsap.

SOMETER. a. Ilagay ang isang bágay sa iláim nang ibâ. || Supilin. || Sakupin ang isang bayan; etc. || r. Sumúkô; pasúpil sa ibâ.—*á su padre.* Pasúpil; sumúkô sa kaniyang amâ.

SOMPESAR. a. Buhatin ang anomán na tayahin ang bigat; atuhin.

SOMPESO. m. Pagtaya nang bigat; pagato.

SON. m. Tingig; tunog nang *música*. || met. Balitâ; pagkábantog. || Paraán: v. gr. Sa **PARAÁNG itò, á este son.**—*á son.* mod. adv. Sa tugtog; ó sa kumpás nang tugtog.—*Sin ton; ni son; ó sin ton y sin son.* fr. Waláng katowiran; waláng wastô.—*Sin son.* fr. Waláng dahilán; waláng púnót dulo. Lual sa panahón. || **Pa-dalosdálos,** || Waláng lasa.

SON

SONADERA. f. der. nang *son*. Pagsingá.

SONADO, DA. p. p. nang *sonar*. y adj. Bantog. || Balítang lubhá.

SONAJA. f. der. nang *son*. Pa-kalog; kalog.

SONAR. n. irreg. como *acordar*. Tumunog; tumaginting; kumalansing; kumalog. || Tumagúpak. || a. Tugtugín ang alinmang instrumento. || Isingá ang úhog. || Linisin ang ilong. r. Sumingá. || impers. Umalingawogaw nang lhim ang anomang bulongbúlungan. = (*alguna cosa*) á hueco. Kumapak; ó tumunog na tila walang lamán ang loob. = *en, hácia tal parte*. Tumunog sa, sa may gayong lugal.

SONATA. f. der. nang *son*. Tugtog na nagkakaakmâ nang maraming instrumento; ó tugtugan nang mùsiko.

SONDA. f. Pagtarok. || náut. y cir. Panarok; pangsonda. ó panonda.

SONDAR. a. y

SONDEAR. a. Tarukín; arukín.

SONIDO. m. der. nang *son*. Tunog; kalasing; kalatog; lagapak; etc. || Balítá; pagkabantog.

SONORIDAD. f. der. nang *son*. Katunugán; taginting.

SONORO, RA. adj. der. nang *son*. Matíngig; mataginting.

SONREIR. n. y r. irreg. como *reir*. Mangiti; ngumiti.

SONRISA. f. y

SONRISO. m. Pagniti. || Ngiti.

SONRODARSE. r. irreg. como *acordar*. Mábalahó; mapangaw ang ngulong nang isang *carruage, carro-mata*, etc.

SOÑADOR, RA. m. y f. Ma-

SOP

pagpanaginip. || Mapagsabí nang kabulaanang pinagtahitahi.

SOÑANTE. p. a. nang *soñar*. Nanánaginip.

SOÑAR. a. irreg. como *acordar*. Managinip; mangárap. = *con ladrones*. Mangárap nang magnanákaw. = *en esto ó aquello*. Mangárap nitó ó noón.

SOÑOLIENTO, TA. adj. Nagáantok. || Matutulugín. || Nakapagaántok. || met. Makúpá; tamá.

SOPALANCAR. a. Hikuatín ng pingá.

SOPAPO. m. Suntok sa kalamnán nang bába. || Sampílong; sumbí.

SOPERA. f. der. nang *sopa*. Lalogyán nang sopas, na iniháhayin sa mesa.

SOPERO. m. der. nang *sopa*. Pingang malukong, na kinákanan nang sopas.

SOPE SAR. a. Buhating tayahin ang bigat.

SOPETEAR. a. Isahok na madalás ang tinápay sa sabaw. || met. Salantaín ang kápowa; ó alimurahin.

SOPISTA. m. der. nang *sopa*. Ang nabubuhay sa limós.

SOPLADO, DA. p. p. ng *soplar*. y adj. met. Mapagmarikit na labis. || Naninigas ang katawán kun tumayôtayô, dáhil sa pagmamarikit.

SOPLAR. n. Humáhip. || a. Hipan. || met. Umitin. || met. Ibulong sa isá ang anomang hindî nalalaman ó di mátumpakang sabihin, upang mátutuhang saysayín. || n. met. Uminom. || r. fam. Kumáin; uminom ng labis, at niwíwikâ: UMINOM nang dalawang boteng alak, at KUMÁIN nang kalahátang jamón, SE SOPLÓ dos

SOR

bottellas de vino, y medio jamón.

SOPLETE. m. der. nang *soplo*. *Tsukov* ó panghihip nang platero na ipinanghihinang.

SOPLO. m. Paghihip. || Hihip. || met. Babalâ; ó sumbong na lihim. || met. Sumandalî; sandalî.

SOPLÓN, NA. adj. Palasumbong nang lihim; mapagsumbong nang lihim.

SOPÓN. m. aum. nang *sopa*. Nabubuhay sa limós; pulubi.

SOPORTABLE. adj. Matitiis ó mangyáyaring; tiisín.

SOR. f. Kapatid; sa mangá religiosa ginagamit, at niwiwikang, *SOR Maria*; *SOR Juana*, etc. Kaisâ nang salitang *hermano*, ó *hermana*, na tawagán sa mangá *comunidad*.

SORBER. a. Humígot; humitit. || Lamunin: v. gr. *NILAMON* ó *HINÍGOP* nang *dápat ang mañga daong, el mar* *SORBIÓ las naves*.

SORBETÓN. m. au n. nang *sorbo*. Hígot na malakí, ó malakás.

SORBO. m. Hígot. || Paghigot. || Kahigop; ó ang nakúkuha sa isang hígot.

SORDERA. f. Kabingihán.

SORDIDEZ. f. Karumihán; kapangitan; kahalayan. || met. Karamutan; kasakimán.

SÓRDIDO, DA. adj. Marumí. || met. Pángit; maháláy. || Marámot; masakim.

SORDO, DA. adj. Bingí. || Tahímik; waláng guló. || met. Hindi marúnong dumamdám; waláng pangdamdam; paking. — *á la sorda; á lo sordo; ó á sordas*. mod. adv. Waláng ingay; walángkalasaw; palihim; waláng kibókibô. = *á los avisos*. Pa-

SOR

king; hindi marúnong dumingig ng babalâ. = *de un oído*. Bingí nang isang tainga. = *de nacimiento*. Bingí ang pinagkalabasan; ó binging ipinanganak.

SORPRENDEnte. p. a. nang *sorprender*. y adj. Nakágugulat; nakámamanghá dahil sa hindi karaniwang makita. || Kakaibá.

SORPRENDER. a. Sumúrot na biglá sa ísip ang anomán. || Mangyáring biglá; sumipot nang waláng abogabog ang anomán. || Gawíng malihim ang isang anomán. || Biglín; gittlahin. || Subukan. = *con la noticia*. Gulatin; magulat; mabiglâ nang balítâ. = *en el hecho*. Subukan sa paggawâ ó sa oras na ginagawâ ang anomán. || r. Mágulat; mangilalás.

SORPRESA. f. Pagkágitla; pagkábiglâ sa isá nang anomang bagong dumating na hindi hiníhintay. || Pagkásubok.

SORREGAR. a. y r. irreg. como *acertar*. Mádilig ó mātubigan nang patúbig nang isang pítak, ang kadaiting búkid.

SORTIJA. f. Singsing. || met. Kulot nang buhok, na likaw na párang singsing.

SOSEGADO, DA. p. p. nang *sosegar*, y adj. Waláng básagulo; tahímik; lagay na loob.

SOSEGAR. a. irreg. como *acertar*. Payapáin; patahimikin; pahinayin; pahupáin. || met. Pahimpilín ang silakbó nang púsô; pawlín ang galit; etc. || n y r. Tumahímik; humimpil; humupâ. || Matùlog; magpahingá; mapahinga. || Mapáwi ang galit. || Mapakali. || Tumantan; pumayápâ.

SOS

SOSIEGO. m. Kapayapâan; kahimikan; kapalágayán. || Pagtahmík. || Hínay; hinhín.

SOSLAYAR. a. Gawín nang pasulipát; ó pangíwí ang anomán.

SOSLAYO (AL ó DE). mod. adv. Pasulipát; paliling. Lubhâng kagamitáng isama sa verbo *mirar*.

SOSO, SA. adj. Matabang; waláng lasa. || met. Waláng wastô at lasang manalilá.

SOSPECHA. f. Hinálá; hinágap; sapantáhá. || Pagaalangán.

SOSPECHAR. a. Maghinálá; mag-sapantáhá. Ginágamít namang parang *reciproco*. = (*infidelidad*) *de un criado*. Maghinálá (nang kataksilán) sa isang alilá. = *en alguno*. Maghinálá sa sino-man.

SOSPESAR. a. Paliparía; pataasin ang anomán. Para nang ginágawá sa mangá globo kun nagpípista.

SOSTÉN. m. Pagaláláy. || Túkod; haligi; ó ang umáalalay sa anomán. || met. Sakilalan; takbuhan.

SOSTENER. a. irreg. como *tenner*. Alalayan; pigilan. || Ipaglaban; ipagtangol. || met. Tiisín; batahín. || Pakanin; bigyán nang ikabúbuhay ang kápowá. || Palakasín ang loob; papanghinapangin. = *con razones*. Ipaglaban nang katowiran ó ipagmatuid. || r. Manatili; mamalágí. || r. Managal; tumagal.

SOTACOLA. f. Batikola nang guarnición nang kabayo.

SOTERRÁNEO, EA. adj. Bágay na nasa ilálim nang lúpá. || m. Lugal na nasa ilálim nang lúpá.

SOTERRAR. a. irreg. como *acertar*. Ibaón; ipailálim sa lúpá. || met. Itágong mabuti ang anomán, at ng

SUA

huag mákita, paganhin mang hanapin. || r. Pailálim sa lúpá. || met. Magtágong mabúti; ó matágong mabuti.

SUAVE. adj. Malambot; *suave*. || Anáyad; malambot na ugálí. || Maámong loob.

SUAVIDAD. f. der. nang *suave*. Kalambután. || Kaanayaran nang ugálí.

SUAVIZAR. a. Palambutín; palatain. || Paanayarin ang ugálí; lambután. || r. Lumambot; lumatá.

SUBARRENDAR. a. irreg. como *acertar*. Arendahin sa arendador; iparendá sa ibá nang arendador. || r. Márenda sa arendador.

SUBASTAR. a. Ipagalmoneda ang anomán.

SUBIDA. f. Pagakyat; akyatan; sálungahan. || Pagsúlong; pagbigat ng sakit. || met. Pagkakahalagá; ó pagtaás nang halagá nang anomán.

SUBIDERO, RA. adj. Kasangkapang panhikan, ó akyatan. || m. Lugal na pinápanhikan.

SUBIDA, DO. p. p. nang *subir*. Mataás; malubhá; malábô. || Masang-sang na amoy. || Matinkad na kúlay. || Lubhâng mahal, ó mataás ang halagá.

SUBIR. n. Pumanhik; umakyat; sumampá. || Sumalungá; umahon. || Lumakí; para nang, LUMAKÍ ang mangá ilog; SUBIR los ríos. || met. Tumaás ang katunkulan; mápanhik sa kalágayang mataás. || a. Itaás; ipanhik. = *á, en alguna parte*. Ipanhik; pumanhik sa isang lugal. = *de la bodega*. Ipanhik na kunin sa bodegá. = *sobre la mesa*. Itaás sa ibábaw nang mesa. = *de precio*. Tumaás ang halagá.

SÚBITAMENTE. adv. m. Kag-

SUB

yat; kaalamalam.

SÚBITO, TA. adj. Biglá; pagdaka. || Dalosdalos; biglábiglá. || adv. t. Kaalamalam; kaginsaginsá.—*de subito*. mod. adv. Pagkuán; biglá; pagdaka.

SUBLIMAR. a. Padakilâin; itaás ang kalágrayan; pagpalâin; parangalín

SUBLIME. adj. Marangal; dakilâ.

SUBLIMIDAD. f. Kadakilâan; karángalan.

SUBORDINAR. a. Suplín; sakupin.

SUBROGAR. a. Ipalit; ó ihalili ang anomán sa lugal nang ibá. =(*una cosa*) *con, por otra*. Palitán (ang isang bágay) nang ibá; ipalit sa ibá.=*en lugar de otra*. Ihalili sa lugal nang ibá.

SUBSEGUIR. a. y r. irreg. como *pedir*. Másunod; mábuntot. || Kasunod na mangyari.

SUBSIDIO. m. Abúloy; túlong na malakí. || Buis.

SUBSISTENCIA. f. Pamamalágí; pagtatagal. || Pagkabúhay; ó kapisanan ng margá bágay na kailangan sa pagkabúhay.

SUBSISTIR. n. Mamalágí; manatili; tumagal; nátira. || Mabúhay sa mundo.=*con, del auxilio ajeno*. Managal; mabúhay sa túlong nang kapowâ.

SUBSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Halinhán; ó palitán. || Humalili. || r. Maghalili; maghálinhinan.

SUBSTITUTO. m. Kahalili; kapalit.

SUBTENDER. a. irreg. como *ascender*. Maglagay nang gúhit sa

SUC

harapán nang isang *ángulo*, na anopa't ang gúhit na ito'y tumuntong nang dalawang dulo ó *punto* nang *círculo*, ó nang *circunferencia*, ó ng isang *arco*.

SUBTENIENTE. m. Alferez. Ngayo'y sa nasa infantería lámang gámit.

SUBTERRÁNEO, EA. adj. Bágay na nasa ilálim nang lúpâ. || m. Alinmang lugal na nasa ilálim nang lúpâ.

SUBVENIR. a. irreg. como *venir*. Ampunín; saklulohan. || Abuluyan; tulungan; bigyán nang kailangan.

SUBVERTIR. a. irreg. como *sentir*. Pagligawligawín; guluhín ang hánay ó talatag. || r. Maguló; magkáligawligaw.

SUBYUGAR. a. Supilín; pasukûin; sakupín.

SUCEDER. a. y n. Humalili; umali. || Magmana; sumunod sa ibá. || *impers*. Mangyari.=*a Pedro*. Halinhán si Pedro; magmana kay Pedro ó humalili kay Pedro.=*con Pío lo que con Luis*. Mangyari kay Pío ang nangyari sa kay Luis.=(*a alguno*) *en el empleo*. Máhalili (sa ibá) sa katungkulan.

SUCESIÓN. f. der. nang *suced*. der. Paghalili; pagkakásunod. || Pagmamana. || Anak; inapó.

SUCESIVO, VA. adj. Kasunod; sumusunod.

SUCESO. m. Nangyáyari; ó nangyari: lalô na kun malaking bágay. || Lákad; takbó nang panahon. || Pangyayari.

SUCESOR, RA. m. y f. Kasunod; kahalili.

SUD

SUCIEDAD. f. der. nang *sucio*. Dumf; dungis; libag.

SUCIO, IA. adj. Madungis; marumí. || met. May dungis nang sala; ó punô nang ibang kapintasan. || Malibog; mapagsalitâ nang mahàlay.

SUCO. m. Katàs; gatâ.

SUCOSO, SA. der. nang *suco*. Makatàs.

SUCULENCIA. f. der. nang *suco*. Kakatasán.

SUCULENTO, TA. adj. der. ng *suco*. Makatàs; masustensia.

SUCUMBIR. n. for. Matalo ang úsap. || Sumúkô. || Mahúlog. || Matatay.

SUD. m. Timug. || Timugan.

SUDADERO. m. der. nang *sudor*. Pamáhid nang pawis. || Lugal na pinagpápawisan, ò kulubán sa mangá *baño*.

SUDAR. n. Pamawis || Kumatàs. || met. Magpagal na malabis, taglay ang boong pagsisikap.

SUDARIO. m. der. nang *sudor*. Pamáhid nang pawis. || Ang kumot na ibinàlot ni José sa katawán ni Kristo nang ipanáog sa kurús. || Takip na kayo sa mukhá nang patay.

SUDOR. m. Pawis. || Pagal; hírap; kadálián. || met. Ang dagtâ, ó katás na ipinápawis nang mangá kahoy, at nang mangá batóng malalakí sa bundok.

SUDORIENTO, TA. adj. der. nang *sudor*. May pawis; pawisán.

SUDORÍFERO, RA. adj. der. nang *sudor*, y

SUDORÍFICO, CA. adj. der. nang *sudor*. s. y adj. Pangpapawis; nakapápawis.

SUDOSO, SA. adj. der. nang

SUE

sudor. Mapawis; ó may pawis.

SUEGRO, RA. m. y f. Bianan.

SUELA. f. Talampakan; ó suelas nang sapín; sinelas, etc. || pl. Sandalias.

SUELDO. m. Upa; báyard ó sueldo.

SUELO. m. || Ang ibábaw nang lúpâ. || met. Lunas nang tapayan, etc. || Tíning; látak, || Sahig. || met. Ang sanglibután. || Lúpâ ó bayang tinubûan.

|| met. Hangá; katapusán. — *Echarse por los suelos*. fr. met. Magpakabábâ; sumúkô sa isang maláit na paraán. — *Faltar el suelo*. fr. Matisod; mahúlog; másilat. — *Venirse al suelo*. fr. Mahúlog; lumagpak; mágibâ. — *No salir del suelo*. Mapakapandak; huag lumakí.

SUELTO, TA. p. p. irreg. nang *soltar*, at *soltarse*. Kalag. || adj. Mabilís; matulin. || Maliksi; madali. || Layâ. || Pangahás magsalitâ ò gumawâ ng anomàn. || Matulin sumalitâ. || Naka-hiwalay; ò hiwalay. = *de lingua*. fr. Mapagmurá, mapanírang puri; walang pígil manalitâ. = *de manos* Magaán ang kamay. = *en el decir*. Maláyâ; tuloytuloy manalitâ.

SUEÑO. m. Túlog. || Pangárap; panagínip. || Antok; at sinásabi, *ako'y NAGÁANTOK, tengo SUEÑO*. = *ligero*. Magaang túlog; ó magaang antok. = *pesado*. Mahimbing; ó malálim na túlog. Panagimpang malumbay, na parang bangúgot. — *Entre sueños*. fr. Náagaw túlog. — *Espantar el sueño*, fr. Pawin ang antok; ó huag patulugin.

SUERO. m. Bahaging parang túbig nang dugô ó gatas.

SUERTE. f. Kapalaran; pálad.

SUF

|| Paraán nang pagsasalitâ ó paggawâ nang anomán. || Kalágayan; ó lákí.

SUFICIENCIA. f. Kasapatán; kaya; ò dúnong na gumawâ.

SUFICIENTE. adj. Kasia; súkat. || Sapat; may kaya; may dúnong.

SUFOCAR. Inisín; pagpigilan. || r. Mainís.

SUFRAGAR. a. Sumúong; uma-búloy. || n. y r. Makasapat; magkasia.

SUFRAGIO. m. Pangákô; ó voto.

|| Tulong; saklolo. || Patunkol na gawâng magaling sa kàlulowa sa purgatorio.

SUFRIDO, DA. p. p. nang *sufrir*, y adj. Matiís; mapagbatá. || Ang lalaking kumukúnsinti sa kaniyang asawa. = *en la adversidad*, Matiís sa kasaliwâang pàlad.

SUFRIMIENTO. m. Dálitâ; pagtitiís; handukâ.

SUFRIR. a. Dálitain; tiisín; batáhn; dalumatin. || Itagal. || Itúlot. || Pagbayaran; tiisin, = *con paciencia*. Dálitain, = *de uno lo que no se sufre de otro*. Tiisin sa isá ang hindí biná-bata sa ibá. = *por amor de Dios*. Batáhn alangálang sa pagibig sa Dios.

SUGERIR. a. irreg. cerno *sensir*. Udyukán; sulsulán. || Isúrot sa isip; ipaalaala. || r. Sumúrot sa isip.

SUGETO. m. Tawo. Maging sí-noman at hindí tinùtukoy kun sino. || Liksi; lakás at talas nang isang tawo, at karaniwang sabihin sa may sakit na lubhâng mahiná: *no hay SUJETO, walang LAKÁS*.

SUICIDA. com. Nagbigti; ó natay sa sarili.

SUICIDARSE. r. Magbigti; magpakamatay.

SUJECIÓN. f. Pagsúkô; pangá-

SUM

ngayupàpâ. || Pagkálagay nang isá sa ilálim nang kapangyarihan nang ioá.

SUGETAR. a. Pasukûin; supilin.

|| Talian nang mahigpit. || r. Pasúpil; sumúkô. || Umayos; sumunod. = *con un mecate*. Talian nang isang lùbid. = *por los brazos*. Talian sa brazo.

SUJETO, TA. p. p. irreg. nang *sujetar*. Supil; súkô; may tálí. || adj. Mahílig; mahingil sa anomán. || Bágay na pinagúusapan; ò sinásalitâ.

SUMA. f. Kabuôan nang maráming bágay, na nagkákasama, láló't higit nang salapí. || Ang pagsuma. || Ang lálông mahísâ at pinakamahalagâ nang anomán. — *En suma*, mod. adv. Sa kabuôan; sa katapusán; sa huli.

SUMAR. a. Buón; bilugin; pi-sanin.

SUMERGIR. a. Ilubog sa túbig. || met. Ilubog; ibaón: v. gr. **ILUBOG**, IBAÓN sa kahirapan, **SUMERGIR** en la miseria.

SUMERSIÓN. f. der. nang *sumergir*. Paglulubog. || Pagkálubog.

SUMINISTRAR. a. Bigyán; ò laanán nang kinákailangin. || Tu'un-angan; abu'uyan.

SUMIR. a. Inumín ang *consagradong* álak, na nasa *caliz*. || Ilubog: v. gr. **ILUBOG** sa *dálitâ*, **SUMIR** en las *penas*, etc. || r. Lumubog sa túbig. || Maglubálob. || Humumpak ang pisngí. = *en un ciénaga*. Mábaon; maglublub sa isang lablab.

SUMISIÓN. f. Pagsúkô. || Kapakumbabáan.

SUMISO, SA. adj. Masúnurin. || Malambot na ugáli at magálang. = *a las leyes*. Masúnurin sa mangá kau-

SUN

tusán.

SUMO, MA. adj. Lubhâng dakilâ; lá'ông malakí; lá'ông mataás.

SUNTUOSIDAD. f. Kainamang lubhâng marangal; kadakilâan.

SUNTUOSO, SA. adj. Mahalagá; marangal; lubhâng marikit.

SUPERABLE, adj. Malálalûan; madáraig.

SUPERABUNDANCIA. f. Kagsaganâang malábis. || Kalagpusán.

SUPERABUNDANTE. p. a. ng *superabundar*. Sumásaganâ; lumálábis na lubhâ. || adj. Lubhâng sagánâ.

SUPERABUNDAR. a. Umápag; sumagánâ nang labis.

SUPERAR. a. Palalûin; pahigitín sa ibá. || Daigín. || r. Lumálô; humigit.

SUPERCHERÍA. f. Dáyâ; kasinungalingan.

SUPERCHERO, RA. adj. Magdaráyâ. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

SUPERFINO, NA. adj. Lubhâng manipís; lubhâng pino. || Lubhâng malnam.

SUPERFLUIDAD. f. Kalagpusán; kalabisan.

SUPERFLUO, UA. adj. Hindi kailangan; lagpus; labis; malabis.

SUPERIOR, adj. Lálông mataás; lálông dakilâ. || m. y f. Púnô; ó pinúnông nagáatas at namamahala. = *á los demás*. Madakilâ; mahal kay sa ibá. = *en luces*. Mahigit sa ibá sa dúnong. = *por su ingenio*. Dakilâ sa, dáhil sa kaniyang katalinuhan.

SUPERIORIDAD. f. Kataasan; kadakilâan; kagalingan sa ibá.

SUPERPONER. a. irreg. como *poner*. V. SOBREPONER.

SUP

SUPERSTICIÓN. Pamahiín. || Pagsambá sa mangá hindi karampatang diosin.

SUPERSTICIOSO, SA. adj. der. nang *superstición*. Náukol sa pamahiín. || Mapamahiín.

SUPINO, NA. adj. Tihayâ. || Kamangmangang malabis, na galing sa kapabayán, ó katámaran.

SUPLENTE. p. a. nang *suplir*. Kahalili; kapalit.

SÚPLICA. f. y

SUPLICACIÓN. f. der. nang *suplicar*. Paglúhog; pagmamakaámô. || Daing; lúhog; pakiúsap.

SUPLICAR. a. Ilúhog; idaing; ipakiúsap. || Apelahán ang úsap. = *al Rey*. Idaing; hayinan sa hári. = *de la sentencia*. Apelahán ang hátol. = *para ante el Conssjo*. Apelahán sa harap nang *Consejo*. = *por alguno*. Ipakiúsap; ipagapelar ang sínoman. || r. Makiúsap.

SUPLICIO. m. Parusa; dusa; pahirap. || met. Lugal na parusahan; bibitayán. — *Último suplicio*. Bítay.

SUPLIR. a. Bayaran; ó tamtaman ang kakulangán nang anomán. || Halinhán; ó humalili sa ibá. || Paraanin; ó huag pansinín ang kakulangán nang ibá. = *en actos del servicio*. Humalili ó halinhán sa mangá acto nang *servicio*. = *por alguno*. Halinhán ang sínoman; humalili sa lugal nínoman. = *(las faltas) á alguno*. Paraanin (ang mangá kakulangán) nínoman.

SUPONER. a. irreg. como *poner*. Ipalagay; ó ipagpalagay. || Isipin; arling... || Hakain; akalain.

SUPOSICIÓN. f. der. nang *suponer*. Palagay; pagpapalagay.

SUR

SUPREMO, MA. adj. Lubhang mataas; kátaastaasan. || Káhulihulihan; at tinátawag na *hora* **SUPREMA, ang oras nang** KAMÁTAYAN.

SUPRESIÓN. f. der. nang *suprimir*. Pagpígíil; pagpâwí. || Pagsasará nang butas, na dadaluyán nang anomán.

SUPRIMIR. a. Pigilin; antalihin. || Pawlin; lipulin. || Alisin.

SUPUESTO, TA. p. p. irreg. nang *suponer*. adj. y m. Palagay. = *que*, conj. comp. Yáyang; yáyamang.

SUPUTACIÓN. f. der. nang *suputar*. Bálak.

SUPUTAR. a. Balakin; bilangin.

SUR. m. Tímugan. || Tímog.

SURCAR. a. Daanan nang araro; ó ararohin; tudlingán. || Lumákad sa ibàbaw nang túbig, na wahlin itó nang takbó, para nang ginágawâ ng bankâ ó daong sa paglákad nilá.

SURCO. m. Daán nang araro. || Bakás nang daan nang isang bágay sa anomán. || Kulubot nang mukhá; ó nang ibang lugal nang katawán.

SURGIDERO. m. náut. Punduhan; ðoongan nang mangá sasakyán.

SURGIR. n. náut. Dumoong; sumadsad ang sasakyán. || Tumilároy; bumukal nang malakàs ang túbig. = (*la nave*) *en el puerto*. Sumadsad (ang daong) sa puerto, ó sadsaran.

SURTIR. a. Ihandâ; ó ipaghandâ; ipaggayak; bigyán nang kinákailangan. = *de viveres*. Ipaggayak nang mangá pagkáin. || n. Tumilároy; pumulandit ang túbig. || r. Maghandâ; maggayak nang kinákailangan sa sarili.

SURTO, TA. p. p. irreg. nang *surtir*. Nakapundó; nakasadsad.

SUS

SUSCRIBIR. a. Pirmahán ang isang kasulatan. || Umayon; ò ayunan ang panukálâ nang itá. || r. Umambag na kúsâ sa anomang pagkákagugulan.

SUSCRICIÓN. f. der. nang *suscribir*. Pagambag. || Ambag.

SUSCRITO, TA. p. p. irreg. ng *suscribir*, at *suscribirse*. Nakapirmâ.

SUSODICHO, CHA. adj. Nása-bi na, ó nábagit na sa itaás.

SUSPENDER. a. Ibitin. || Itáyong; itígíil. || Pigilin. || Makámanghâ. = *de un clavo*. Ibitin sa isang pákô. = *de hacer*. Itígíil nang paggawâ. = *en el aire*. Ibitin sa hangin. = *por los cabellos*. Ibitin sa buhok. || r. Mábitin. || Mámanghâ.

SUSPENSIÓN. f. der. nang *suspender*. Pagkàbitin. || Pagpígíil; pagpapatígíil. || Paghintô; pagtígíil. || Pagtataká. || Pagaalangán.

SUSPENSO, SA. p. p. irreg. nang *suspender*. Nakabitin; nakatígíil; náhihintô.

SUSPIRAR. a. y r. Magbuntong hiningá sa pagirog; ó umirog nang lubhang mahigpit. = *por ir*. Pakana-saing makaparoón.

SUSPIRO. m. Buntong hiningá. — *El último suspiro*. fam. Ang katapusán nang anomán.

SUSTANCIA. f. Lasa; lamán; katás. || Kabagayán nang anomán. || Pagaari, ó mangá kayamanan. || Ang bisâ nang mangá pagkáin, na siyang nagpàpalakas at nagpápahusay nang katawán.

SUSTENTAR. a. Alalayan; ò tangnán ang anomán. || Magpakáin; ó sumustento. || Ipaglaban; ipagtangol ang sinásalitâ, ginágawâ, ipina-

SUS

lálagay ó pinatotohanan. || r. Kumáin; mabúhay sa. = *con hierbas*. Kumain nang gúlay; mabúhay sa gúlay.

SUSTENTO. m. Pagkáing iki-nabùbuhay.

SUSTITUCIÓN. f. der. nang *sus-tituir*. Paghahalili. || Kahalili.

SUSTITUIR. a. irreg. como *huir*. Halinhán; palitán. || Humalili. = *à, por alguno*. Humalili sa sínoman. = (*una cosa*) *con otra*. Palitán (ang isang bágay) nang ibá. = *en el empleo*. Humalili sakatunkulan. || r. Maghalili. || Maghálinhiran.

SUSTITUTO, TA. p. p. irreg. nang *sustituir*. Inihalili. || m. y f. Kahalili; kapalit.

SUSTRAER, a. irreg. como *traer*. Bawasin; awasin. || Ihiwalay; ilayô. || Kunin; alisin. || Kumanlong; tumágô. || Lumayô; humiwalay. = *à, de la obe-*

SUT

diencia. Sumoway.

SUSURRACIÓN. f. der. nang *susurrar*. Pagbubulongbùlungan; pag-sasalitáan nang bágay na líhim. || Bulungbùlungan.

SUSURRAR. n. y r. Bumulong. || met. Mákalat; magmulang mapag-kaalamán ang anománg nálilihim. || Tumunog nang malumánay at panay ang hangin, túbig sa batis, etc.

SUTIL. adj. Manipís; maliit na maliit. || Matalino; matulis ang ísip.

SUTILEZA. f. Kanipisán; kaliitáng lubhâ. || Katalinuhan.

SUVERTIR. a. irreg. como *sen-tir*. V. SUBVERTIR.

SUYO, YA. pron. posesivo. Kaniyá; ó saili niyá. || f. Akálâ: at ni-wíwikâ, *Kamtán ang kaniyang AKÁLÁ, salirse con la SUYA*.

T

TA. interj. Tígil; hintay!

TABALADA. f. fam. Tampal.
 || Bigláng paglupágî nang pabagsak,
 tinalagá man ó diî.

TABALARIO. m. fam. Pigí.

TABALEAR. a. Ugaín; ugaugin.
 || n. Magkakatok nang dalíri sa ta-
 bla, na ang mangá dulo nang da-
 líri ang irepike.

TABANAZO. m. fam. Sampal.

TABAQUERA. f. der. nang
tabaco. Lalagyán nang tabako. || Kua-
 ko na hítitan nang tabako: tináta-
 wag din namang TABAQUERA DE HUMO,
 ang *kuako*.

TABAQUERÍA, f. der. nang
tabaco. Tindahan nang tabako at
 sigariliò.

TABAQUERO. m. der. nang
tabaco. Magtatabakó; ó nagtítinda
 nang tabako.

TABAQUISTA. com. der. nang
tabaco. Mapagtabakó; ó marúnong
 kumilala at humitit nang mabuting
 tabako.

TABERNA. f. Tindahan nang

ipinagtitingîng álak.

TABERNÁCULO. m. Lugal na
 pinaglálagyan nang mangá judio nang
arca nang *testamento*. || Kinálalaga-
 yan nang Santísimo. || met. Lugal
 na sagrado.

TABIQUE. m. Dinding; atáhong
 tablá, pa'pat, bató, etc. nang mangá
 silid.

TABLA. f. Pirasong kahoy na ni-
 lagári, na ito'y mantipis at malápad:
 tablá. || Ang lugal na waláng plie-
 ges nang damit, na nasa pagitan nang
 dalawáng tahî. || Tandáan ó listahan.
 || Kama nang hálamanan na pinag-
 tátamnan. || Dúlang na hiwaán nang
 karnè. || f. pl. Ang entablado na
 pinagkokomediahan: at sinásabi: *lu-
 mabás sa KOMEDIAHAN, salir á las*
TABLAS.=de juego. Báhay nang sú-
 galan.—*Hacer tabla*. fr. Maghandá;
 magpiging.—*A raja tabla*. mod. adv.
 Sa boong lakás; pikit matá.

TABLAJERO. m. der. nang *ta-
 bla*. Anluageng mangagawá nang en-
 tablado. || Magkakarné; ó naghihiwá

TAB

nang karnéng Itinitindâ nang pirâ-piraso.

TABLAZO. m. aum. nang *tabla*. Hampás nang tablâ. || Bahagi nang dagat ó flog, na may kaluangán.

TABLEAR. a. Magkama nang lúpâ, kun sa maghahalamán. || Pantayín; ò paragusin ang lúpâng inararo. || Sa panday ay hampasin ang bákal, na palaparing parang tablâ.

TABLERO. m. der. nang *tabla*. Tablang lagari, sukat at katam na. || Báol na lágarin, at gagawing tablâ. || Pákô na talagâng pamákô sa tablâ || Damahán.

TABLETEADO. m. der. nang *tabla*. Alatiit, ó íngay nang tablâ kun tapakan ó galawín.

TABURETE. m. Uupáng wa láng kamay at sandalan man, at makítid.

TACAÑEAR. n. Manuítik mag-suítik; magmaramot. || Gumawâ nang kapikaruban.

TACAÑO, ÑA. adj. Suítik; maramot. || Tampalasan; pikaro.

TACAZO. m. aum. nang *taco*. Saksak ò hampás na malakás nang *taco*.

TÁCITO, TA. adj. Tahímik. || Hindi sinásaysay nang maliwánag at háyagan kundî ipinafintindi lámang.

TACONEAR. n. Pataguktukín ang takong nang sapín. || Magmarikit sa paglákad.

TÁCTICA. f. Arteng nagtúturô nang mahúsay na paghahánay nang anomán || mil. Arteng nagtúturô ng paghahánay nang hukbó, paggámit nang sandata, etc. = *naval*. Ang arteng nagtúturô nang paghahánay

TAC

nang mang daong sa pakikidigmâ, pagwawastô nang mangá kilos nilá sa paglúsob at pagtatangol.

TACHA. f. Pintás, ó kapintasan; kakulangán; kapangitan.

TACHAR. a. Pintasán. || Bigyáng sala. || Pangusapan. || Burahín ang ná-susulat na. = (*a alguno*) *de ligero*. Pintasán (ang isang) dalosdalos; pangnanláng dalosdalos. = *por su mala conducta*. Pangusapan; ó pintasán sa kaniyang masasamáng kaugalián.

TACHUELA. f. Pákông maliit na bilog ang ulong parang salakot.

TAFANARIO. m. fam. Pigí.

TAHONA. f. Gilingan nang harina, na kabayo ang humíhila. || Báhay na gagawán at pinagbábilhan nang tinápay

TAHONERO. m. der. nang *tahona*. Ang may ári nang tahona.

TAHUR, RA. adj. y m. Mapag-sugal. || Lubhâng matalas sa sugal.

TAIMADO, DA. adj. Pusakal; matalas.

TAITA. m. Táwag na maírog ng mangá bátâ sa kanilang amá.

TAJADA. f. der. nang *tajo*. Kahiwâ; kapisaso; kagáyat. || Lá'ô na kun bágay na pagkáin. || met. Pamamáos sa sipón.

TAJAR. a. der. nang *tajo*. Hatiin; partihín; hiwáin. || Tasahán ang pluma.

TAJO. m. Hiwâ. || Tagâ; ó sugat na gawâ nang patalim. || Tasà nang pluma. || Sankalan. || Talim.

TAJÓN. m. aum. nang *tajo*. Tagâng malakás; hiwâ ó sugat na malaki. || Sankalan.

TAL. adj. rel. Gayón. || Kung kasama nang *cual*, ang kabuluga'y

TAL

katatagán, katamtaman; v. gr. Si Juan ay isang aliláng KATATAGÁN, *Juan es un criado* TAL CUAL.

TALA. f. Pagpútol; paghawan; ó paglipol nang káhoy na buhay.

TALADRAR. a. Butasin nang barrena. || met. Masaktán ang pandingig nang anomang tunog na malabi; ó nang salitang maháláy. || met. Matarok; matagós ng isip ang isang bágay na malát. Ó mahirap intindihin.

TALADRO. m. Pangbutas; barrena. || Ang butas na gawâ nang barreno; ó ibang kasangkapang matalim. || Pagbutas.

TALANTE. m. Paraan. || Pagmumukhá; bikas; kalágayan nang anomán. || Kalooban; násâ.

TALAR. adj. Damit na mahábâ, na búhat sa liig hangang sákong. || a. Putulin ó pumútol nang káhoy na buhay, na sapulin ang púnô. || Yasakín; sigán; gubatin ang isang párang; bayan, etc.: bágay na kaulang gawín nang hukbó nang kaáway na lumúusob.

TALEGA. f. Súpot. || Ang nakasilid sa súpot. || met. Ang kapisang sala na ipangúngumpisal. || Kabilangang hustong isang libong pisong pilak.

TALEGO. m. Súpot na mahábâ at makipot, na lalagyan nang báon. || fam. Ang tawong bagol ang katawán; malakí ang bayawang at walang tabas.—*tener talego.* fr. Magkasalapi.

TALENTO. m. Pagisip. || met. Talas, ó talino nang isip.

TALENTOSO, SA. adj. der. ng *talento*, Matalino; matalas ang isip.

TAL

TALÓN. m. Sakong.—*Ir á talón.* fr. Maglakad nang paá. — *Bajarse la sangre á los talones.* fr. Mawalan nang dugô; matákot nang malakí.—*Apretar los talones.* fr. Magtumulin nang lákad; kumarímot nang takbó.

TALONEAR. n. Lumákad nang matulin, ó nang buong tiyagâ.

TALLA. Burdang nakalimbud nang bató ò káhoy. || Tayô; taás ng katawán; bikas.

TALLE. m. Pangangatawán. || Bayawang. || Lagay; paraan. || met. Bikas; anyô; tayô; tikas.

TALLECER. n. irreg. como *agradecer*. V. ENTALLECER, su sinónimo.

TALLER. m. Lugal, tindahan ú *oficinang* gagawán nang gawáng kamay. || met. *Escuela* na pinaggáralan nang mangá karunungan.

TALLO. m. Púnô nang halaman, na kinakakabit nang mangá sangâ at dahon. || Supling. || Súf ng ibang halaman.

TALLUDO, DA. adj. nang *tallo*. Malakí ang púnô. Sinásabi itó sa mangá halaman, sa káhoy ay hindi. || Masupling; masuf. || met. Malagô at mataás. Sinásabi sa mangá batang malakás lumakí. || Sinásabi rin namán sa babaying lampás na sa kadala-gahan; ó bágay na lipás sa kapanahunan.

TAMAÑO, ÑA. adj. Lagí; súkat nang isang bágay. || Lubhang malakí. || Maliit; muntí. || m. Ang lakí, pangangatawán ó taás nang anomán.

TAMARAS. f. pl. Pinagtinghasán; pinagtatalan nang káhoy.

TAM

TAMARINDO. m. Sampálok.
TAMBALEAR. n. y r. Gumiray-
 gíray; pumawidpáwid; mauyot dáhil
 sa kabuayán nang tayô.

TAMBALEO. m. Gíbang; gíray.

TAMBIÉN. conj. y adv. m. Ga-
 yón din; namán.

TAMBOR. m. Gimbal; ó tambol.
 || Sa mangá *máquina* ay alinmán sa
 mangá kasangkapang mabílog na pá-
 rang bumbong, at sarado ang dala-
 wáng dulo. || Ang tumútugtug nang
 tambol. || Baríles ó tapayang walang
 lámán. = *mayor*. Ang punô nang ma-
 ngá tambol.

TAMBORIL. m. der. ng *tambor*.
 Tambol na kaugaliang gamitin sa
 pagsasayaw at karaniwang kun tug-
 tugín ay isá lámang baketa.

TAMBORILEAR. n. der. nang
tamboril. Tugtugíng lagi ang *tam-
 boril*. || a. Pakapurihin nang malabis,
 ang húsay, dúnong ó bikas, etc. ng
 kápowâ.

TAMIZAR. a. der. nang *tamiz*.
 Saláin; ó agagin.

TAMPOCO. conj. y adv. m. Hin-
 di rin; yaón ma'y hindi.

TAN. adj. y adv. comp. na kau-
 galiang gamiting kalákip nang como
 at nang mangá *adjetivo* at *adverbio*.
 Sa tagálog ay kaisá nang salitang
 SING; KASING, LUBHÁ v. gr. *Si Juan*
ay SING buti, ó KASING buti nang
kaniyang kapatid; Juan es TAN bueno
como su hermano. || Kung QUE ang
 katugón sa dulo, ay NÁPAKA.....;
 ó LUBHÁ, sa tagálog: v. gr. *Siya'y*
LUBHANG mataðs ó NÁPAKataðs na
sínoma'y hindi makaabot, es TAN alto
QUE nadie le alcanza.

TANGANILLAS (EN), mod. adv.

TAN

May pangánib mahúlog.

TÁNGANO. m. Larông tanga.

TANGIBLE. adj. Nahíhipô; ma-
 híhipô.

TANTEAR. a. Akaláin; siyasá-
 ting mahúsay ang anomán, bago ga-
 wín. || Isúkat; ibágay ang isang bá-
 gay sa ibâ, at nang mákita kun lá-
 pat ó támâ. || met. Paligsahín. — *Tan-
 tear á alguno*. Tantiáhn ang isá; tá-
 rukín ang kalooban. Siyasatin; ting-
 nán ang kaya nang isá.

TANTEO. m. Bálak. || Sùkat na
 kinuha sa isang bágay, na ipinápa-
 ris sa ibâ. || Pagbabálak. || Tantós.

TANTO, TA. adj. Lubhá; mala-
 bis; sing; kasing. Kaugaliang gami-
 ting katugón nang QUE; CUANTO, TA;
 at nang COMO: v. gr. *Ang sumbalilo*
niya'y LUBHÁNG MALAKÍ NA walang
mákaparis, su sombrero es TAN grande
QUE no tiene igual; si Lope ay LUB-
HANG masipag NA GAYA nang kani-
yáng amâ, Lope es TAN estudioso CUAN-
TO lo es su padre, ó KUN ANÓ ang
sipag ni Lope GAYÓN DIN ang kani-
yang amâ, CUAN estudioso es Lope
TANTO lo es su padre; KASING buti
NANG isá, TAN bueno COMO el otro. ||
 m. Kabilangán; halagáng talagá.—
Al tanto. Sa gayong halagá.—*En*
tanto ó entretanto. Samantalang.—
Por lo tanto. Kayâ.—*Un tanto*. Ka-
 untí; kapatak.

TÑER. a. irreg. ger. tañendo:
 perf. él tañô; ellos tañeron: imperf.
 subj. tañera, tañería, tañese: fut. ta-
 ñiere, etc. Tumugtug nang instru-
 mentong de cuerdas.

TANIDO. p. p. nang tañer. m.
 Tugtug. || Tunog; taginting. | Pag-
 tugtog.

TAP

TAPA. f. Takip: na ang karaniwan ay nakakabit sa tinátakpan, para nang baul, maleta, etc. || Sa sapin ang balat na inilálagay sa ilálim nang takong. = *de los sesos.* fam. Bao nang ulo;

TAPABOCA. m. Sampal sa bibig; ó ang dágok nang puño nang espada sa bibig. || met. y fam. Ang katuwiran ó salitang isinásabat at ipinagpápatigil sa pagsasalitâ, lálô na kun dáhil dito'y maniwalang mali ang sinásalitâ nang sinásabat.

TAPADERA. f. Panakip; suklob; tungtong; talob.

TAPAR. a. Takipán; ó takpán; siksikán; taluban; tabunan, etc. || met. Pagtakbán ang anomang kaptintasan. || r. Magtakip; magkulubong.

TAPERUJARSE. r. fam. Magtakip nang mukhá; ó magtalukbong nang walang ayos.

TAPERUJO. m. Pagtatakip, ó pagtatalukbong na walang ayos at masamang tingnán. || Tapón na masamá ang pagkakagawâ, ó pagkálagay.

TAPETADO, TA. adj. Maitim.

TAPIA. f. Pader na lúpâ. || fam. Alinmang pader.

TAPIAR. a. der. nang *tapia*. Paderán; ó bakuran nang pader na lúpâ. || Sadhán nang matibay ó túluyan ang isang nakabukás na lugal, at nang hindi na mabuksán ó magámit.

TAPÓN. m. Siksik; ó tapón.

TAPONERÍA. f. der. nang *tapón*. Kapisanan nang maraming tapón. || Tindahan nang tapón.

TAPONERO. m. der. nang *tapón*. Mangagawâ ó nagtítinda nang tapón. || ra. adj. Náukol sa mangá

TAR

tapón.

TARASCADA. f. Saksak; sùgat na gawâ nang ngipin. || met. y fam. Sagot na masaklap; ó salitang magat na laban sa isang nakíkuisap nang mahúsay.

TARASCAR. a. Mangagat. Lálông karaniwang gamitin kun aso ang pinagúusapan.

TARAVILLA. f. met. y fam. Tawong madalás mangúsap, masalitâ at walang kawastuang manabi.

TARAZÓN. m. Kalimpak; lapang; kagilit; kapisaso. Karaniwang sa isdâ ó longaniza gamit.

TARDANZA. f. Hinay; pagluat; pagkabalam.

TARDAR. n. y r. Magluat; maglaón. = *en venir*. Magluat nang pagdating.

TARDE. f. Hapon. || adv. t. Hull. — *de tarde en tarde.* m. adv. Maminsanminsán; manakánakâ.

TARDECICA, LLA, TA. f. dim. nang *tarde*. Malápit nang lumubog ang áraw; ó malápit nang magtakip sílim.

TARDÍO, ÍA. adj. Hull; ó búngang páhuli. || Tighabol. || Makúpad; mabágal.

TARDO, DA. adj. Tamad; mabágal. || Hull sa panahón. || Tangâ; mapurol ang ísip. = *de oído*. Mahínâ ang tainga. = *en comprender*. Mabágal lumírip; mahínang umintindí.

TARDON, NA. adj. aum. nang *tardo*. Lubhâng makúpad. || Lubhâng mabágal umísip.

TAREA. f. Gawâ; ó gagawing dápat tapusin sa isang taning na panahón. | Trabahong ipinamámahagi nang maestro sa kaniyang ma-

TAR

ngá discipulo, ó nang panginoón sa kaniyang alilá. || met. Pagal ó hírap na búhat sa isang pagtatarabahong panay; alinmáng kadálitáan nang kálolowa ó katawán, etc. || Tungkol.

TARJETÓN. m. aum. nang *tar-jeta*. Tarjetang malakí.

TARQUÍN. m. Labuab; búrak; ó banlik.

TARQUINADA. f. fam. Pagpilit sa babayi.

TARSO. m. anat. Bubong nang paá.

TARTAJEAR. n. Magsalitá na magkápali ang mangá letra nang isang pangungúsap, búhat sa kasi-raang anomán nang dilá. || Umutal-utal; umunounó sa pagsasalitá.

TARTAJOSO, SA. adj. Utal; unounó; amil.

TARTAMUDEAR. n. Umutal-utal; umunounó.

TARTAMUDEO. m. Kautalán.

TARTAMUDO, DA. adj. Utal; amil.

TARUGO. m. Pákong káhoy; pásak; ó tások. || met. Tangá; mang-mang.

TARUMBA (VOLVER Á UNO). fr. fam. Lituhín; ululín; pag-laruán.

TASA. f. Halagang katasahán, ó táning sa isang kalákal. || Súkat; ó reglang inilálagay sa anomán. || Pag-hahalagá; pagtasa.

TASACIÓN. f. der. nang *lasar*. Paghahalagá; kahalagahan.

TASADOR. m. Maghahalagá; ó tagapaghalagá.

TASAJÓ. m. Pindang. Sinásabin sa anomang piraso nang karné.

TASAR. a. Halagahán. || Ilagay

TAT

sa kasukatán ang anomán. || Tipirín; bigyán nang untúnti.

TASQUERA. f. Áway; babag.

TATARABUELO, LA. m. y f. Núnô sa talampakan.

TATARANIETO, TA. m, y f. Apó sa talampakan.

TATAS (ANDAR Á). fr. Maghakhakbang ang bátá; gumápang.

TAUROMAQUIA. f. Arte nang pakikilarô at pagpatay sa toro.

TAZA. f. Tasa; suliaw.

TAZÓN. aum. nang *taza*. Mangkok; ó tasang malakí.

THÉ. m. Ang *tsá*; ó túbig na pinaglagâan nang *tsá*.

TE. pron. Sa iyó; ó para sa iyó; ka.

TEA. f. Sulô.

TEATRO. m. Komediahan.

TECHADO. p. p. nang *techar*. || met. Bubong; bubungán; atip.

TECHAR. a. Lagyán nang bubong; magbubong; atipán.

TECHO. m. Bubong; loob nang bubungán. || met. Báhay; táhanan. || met. Lúpang tinubúan.

TEDIO m, Muhí; yamot.

TEDIOSO, SA. adj. der. nang *tedio*. Múhlin; mayámutin.

TEJA. f. Tísâ.

TEJADO. p. p. nang *tejar*. m. Bubungang tísâ.

TEJAR. a. der. nang *teja*. Balutin nang tísâ; tísâin ang bubungán. || m. Lugal na gáwâan nang tísâ.

TEJAZO. m. der. nang *teja*. Sak-sak nang tísâ.

TEJEDERA. f. der. nang *tejer*, y TEJEDOR, RA. m. y f. der. ng *tejer*. Manghahabi.

TEJER. a. Humabi; habihan,=

TEJ

con, de seda. Habihan nang sutlá; salitán nang sutlá sa paghabi.

TEJERO. m. der. nang *teja*. Magtitisá.

TEJIDO. m. Kayo. || Habi. || Hinabi.

TEJO. Kapisasong tisá na ipinagtátanga. || Laróng tanga. || Pirasong buó nang gintó: kun pílak, ang táwag ay *barra*.

TEJOLETA. f. der. nang *tejo*. Bibinga.

TELA. f. Kayo; habi. || Bálok ng ibang bunga nang káhay. || Bilig sa matá, nang bagong tinútubúan nang pílak. || met. Alinmang bágay na suot-suot; ó salitang gawágawá.

TELAR. m. Habihán.

TELARANA. f. Báhay gagambá. || met. Alinmang bágay na maliit ó manipis na kákauntí ang halagá at marupok.

TELAREJO. m. dim. nang *telar*. Habiháng muntí at pángit.

TELINA. f. y

TELIINA. f. Halaán; tahong; etc.

TEMLAR. n. irreg. como *acer-tar*. Manginig; mangaligkig; mangatal; umugá. || Matákot nang labis. || Yumanig; kuminig. || Lumindol. = *con el susto*. Manginig sa gúlat ó tákot = *de frío*. Mangatal sa ginaw ó sa lamig. = *por su vida*. Ikatákot ang kaniyang búhay.

TEMBLÓN, NA. adj. Nangángatal. || Lubháng duag; matakutín.

TEMBLOR. m. Panginiginig. = *de tierra*. Lindol.

TEMER. Matákot; mangambá; mangánib. = *de otro*. Mangambá; mangánib sa ibá. = *por sus hijos*. Ikatákot ang kaniyang mangá anak; ma-

TEM

ngánib dahil sa kaniyang mgá anak.

TEMEROSO, SA. der. nang *temer*. adj. Nakatátakot. || Duag; matakutín. = *de la muerte*. Natátakot sa kamátayan.

TEMBLE. adj. Dápat katakutan; katakottákot. = *a sus enemigos*. Katakottákot sa kaniyang mangá kaáway; kinatátakutan nang kaniyang mangá kaáway. = *por su arrojo*. Katakottákot sa, ó dáhil sa kaniyang kapusukán.

TEMOR. m. Tákot; binálá; pangambá. = *al peligro*. Tákot sa pangánib. = *de Dios*. Tákot sa Dios.

TEMPESTAD. f. Bagyo; siguá. || met. Salitang masakap na náwiwiká dáhil sa kalabisan nang gálit. || met. Kapusukán nang loob.

TEMPLADO, DA. p. p. nang *templar*. adj. Mapagpígil; mahinahon.

TEMPLANZA. f. Kasiyahán. || Lagay nang panahón na hindi maínit at di malamig.

TEMPLAR. a. Ilagay sa katatagan ang anomán. || Tabagan; bantúan ang túbig na maínit. || met. Pahinahon; payapáin ang gálit nang sinoman. || r. Maghinahon; magpígil; lumagay sa katamtaman. = *en comer*. Magpígil sa pagkáin, na lumagay sa katamtaman.

TEMPLO. m. Simbahan.

TEMPORADA. f. der. nang *tiempo*. Panahong maikli.

TEMPORAL. adj. der. nang *tiempo*. Ang nagtátagal nang ián ó kaunting panahón. || Náukol sa panahón. Ginagamit namang ipagsaysay nang mangá bágay, na hindi náukol sa Dios at sa kálulowa. || m. Siguá; undò. || Ang línaw ó samá nang pa-

TEN

nahóng dumáaraan.

TEMPRANO, NA. adj. Maaga; una. || adv. t. Maaga; madulí; maágap.

TEMULENTO, TA. adj. Langó; lasing.

TENACICAS, LLAS, TAS. f. pl. dim. nang *tenazas*. Sípit; ó gunting na maliit na panútog nang бага nang flaw.

TENACIDAD. f. der. nang *tenaz*. Higpit nang pagkákápit; kahigpitán. || met. Tigás nang ulo, na mahirap mapagbago sa anomang náisip ó náakalá.

TENAZ. adj. Mahigpit kumápit. || met. Matigás ang ulo.

TENAZAS. f. pl. Sípit; panípit.

TENAZADA. f. der. nang *tenazas*. Pagsípít. Pagkásípít.

TENDEDERO. m. Latagán; bílaran; yangyang m. || Tindihaan.

TENDENCIA. f. Tungó; tumpá; gawí.

TENDER. a. irreg. como *ascender*. Iladlad; ilátág; unatin ó banatin. || Ibilad; ikadkad. || Ihigá; idátay. || Iabot. v. gr. INIABOT sa *akin ang kamay, me TENDIÓ la mano* || Tumumpá; tumungó. || r. Tumimbuang; humindusay; mahigáng magpakaunat-unat. || met. Magpabayá; huag kalíngáin ang anomán dáhil sa katámaran. || Mádatay.

TENDERO, RA. m. y f. der. nang *tienda*. Nagtítinda.

TENEBROSO, SA. adj. Madilim; mapanglaw.

TENER. a. irreg. ind. pres. *tengo*; *tienes*; *tiene*; *tenemos*; *teneis*; *tienen*; perf. *tuve*; *tuviste*; *tuvo*; *tuvinos*; *tuvisteis*; *tuvieron*. fut. *tendré*; *tendrás*; etc.: imperat. *ten tú*; *tenga él*; *ten-*

TEN

gamos nosotros; *tened* vosotros; *ten- gan* ellos: subj. pres. *tenga*; *tengas*; *tenga*; *tengamos*; etc.: imperf. *tu viera*; *tendría*; *tuviere*; etc.: fut. *tu viere*; *tuviereis*; etc. Tangnán; hawakan. || May; mey; magkaroón; nasa: v. gr. *Ako'y MAY Ó MAYROÓNG salapí, yo TENGO dinero, Nasa iyó ang salapí ko, TIENES tú mi dinero*. || Alalayán. || Saklawin. || Kamtán. || Pigilin harangin. || Tuparín; ingátan: para ng *TUPARÍN ang paiguñgúsap, TENRR la palabra; TUPARÍN ang pangákó, TENER la promesa*. || Patuluyin, tangapin sa kaniyang bàhay || Karaniwang may kasamang *preposición* POR sa kahulugan: *HALAGAY*; *ARÍNG*; *INTINDIHING* = *en poco*; *a menos*; *ò en menos*. fr. Mauntiín; pawaláng kabuluhán; huag mahalín. = *en mucho*. fr. Maramihin; mahalín. = *tener miedo*. fr. Matákot. — *Tener de ahí*. interj. Tígil; hintó dian. Layô dian; hayo rian. = *a mano*. Pigilan; supilin; máhandâ; mágayak, = *con*, *en cuidado*. Pagingatan. = *de criado*; *ò por criado*. Tangaping aliá; maging aliá. = *en*, *entre manos*. Nasa kamay; hawakan; magmaneho ò imaneho ang anomán. = *para sí*. Isaloob; wikáin, ó aríin sa sariling loob. = *de*, *en pié*. Tumindig; makatayô; managal sa pagkatindig. || r. Tumatag; kumápit. || Tumígil; humintó,

TENSO, SA. adj. Banat.

TENTACIÓN. f. der. nang *tentar*. Tuksó; aráling masamá. || Pagtuksó.

TENTAR. a. irreg. como *acertar*. Damahín; hipûin; apuhapin; salatín. || Sulsulán; lamuyutin; hikayatin; tuk-suhín; tikmán ó tantiahín. || r. Mapahinúhod. || Matuksó; malamúyot.

TER

TENTE BONETE (Á); ò HAS-TA TENTE BONETE. mod. adv. Masagáná: malabis; malagpós.

TENUE. adj. Marupok; lubhâng manipís. || met. Lubhâng magaán; ò halos di maramdaman. || Kakauntí ang halagá; ó walang halagang anomán.

TEÑIDURA. f. Pagkatíná. || Pagtitinâ.

TEÑIR. a. irreg. ger. *tiñendo*: p. p. teñido, *tinto*: pres. ind. *tiño*; *tiñes*; *tiñe*; teñimos; teñís; *tiñen*: perf. él *tiñó*; ellos *tiñeron*: imperf. *tiñe* tú; *tiña* él; *tiñamos* nosotros; teñid vosotros; *tiñan* ellos: imperf. subj. *tiñera*; teñiría; *tiñese*; etc.: fut. *tiñere*; etc. Tináin; dampolín. = *con*, *en sangre*. Tináin nang, sa dugò. = *de azul*. Tináin nang asul. || r. Matínâ.

TERCER. adj. num. ord. Ikatló; pangatló.

TERCERO, RA. adj. num. ord. Ikatló; pangatló. || Alkaguete.

TERCIA. f. Ikatlong bahagi.

TERCIANA. f. Lagnat na tatanhan at úli towing ikatlong araw.

TERCIAR. a. Ihiwás; ihalang ang anomán. || Pagtatluhing bahagi. || n. Kumatló; maging pangatló. || Mama-gitan. || Makiháló sa isang salitaán. = *en una tienda*. Makitalamítam; ó makiháló sa isang pagtatalo ó pag-aaway. = *entre dos*. Mamagitan sa dalawâ.

TERCIO, IA. adj. y s., m. y f. Ikatlong bahagi. || Isang bahagi nang rosario. || pl. Ang batíbot at malakás na pangangatawán: v. gr. *Si kua'y may MALAKÁS NA PAÑGAŅGATAWÁN, fulano tiene buenos* TERCIOS.

TERCO, CA. adj. Matigás ang ulo. || Matigás na bagay.

TER

TERMINABLE. adj. Manyáyari, ó dapat matapos.

TERMINACIÓN. f. der. nang *terminar*. Pagkatapos; pagkautás. || Katapusán; kayarian.

TERMINACHO, m. aum. nang *termino*. fam. Salitang maháláy, pángit at sarili lámang nang tawong bastós.

TERMINAR. a. Tapusin; utasín, yariin. || Humangá. || n. y r. Matapos; mautás; mayari = *en tal punto*. Humangá sa gayong lugal.

TÉRMINO. m. Hangá; katapusán. || Hanganan. || Salitâ; pangungusap. || Ang bagay na tungo nang anomán. || for. Táning na panahón.

TERNERO, RA. m. y f. Buló nang baka.

TERNEZA. f. Kamuráan. || Giliw; *carriño*. || Kalambután. || Katámisan nang mangúsap; katámisan nang salitâ. || Pagkamaramdamin; kadaliang mahabag.

TERNILLA. f. Butong malambot na matigás nang kauntí lámang sa lámán. Tinatawag namang *cartilago*.

TERNURA. f. Lambot; latâ. || Kamuráan; kasariwâan. || Katamisán; kasarapán sa pananalitâ ò mangá kilos. || Kasangulán; kabatáan. || Pagkamaramdamin.

TERRAPLEN. m. der. nang *tierra*. Tambak na lúpâ, na pinaik-pik.

TERRAPLENACIÓN. f. der. nang *terraplenar*. Pagtatambak.

TERRAPLENAR, a. Tabunan; tambakan nang lúpâ, na patasín.

TERREAR. n. der. nang *tierra*. Lumitaw; inákita ang lúpâ nang

TER

mangá pananim.

TERREGOSO, SA. adj. der. ng *tierra*. Matininkal.

TERREMOTO, m. Lindol na paugoy at painsalò.

TERRENAL, adj. der. nang *terreno*. Nauukol sa lúpá.

TERRENO, NA. adj. der. nang *tierra*. Bágay lúpá; ó nauukol sa lúpá. || m: Lupaín; búkid.

TERRESTRE, adj. der. nang *tierra*. Úkol sa lúpá.

TERRIBLE, adj. Katakottákot; ó dápat katakutan. || Masamá; masaklap ang ugáfi. || Lubháng malakí; ó lampás sa kápowâ niyá.

TERRINO, NA. adj. der. nang *tierra*. Bágay na lúpá; ò kasangkapang lúpá.

TERRITORIO, m. der. nang *tierra*. Lúpâng kinálalagyan nang isang *ciudad*, báyan, etc. || Nasásakop nang isang punò.

TERRÓN, m. aum. nang *tierra*. Tininkal; tinkal. || Pirasong buò nang asúkal, asín, ò anomán. || pl. Pagaáring mangá lúpá, búkid, etc. = *á rapa terrón*. mod. adv. fam. Sapól sa ugat.—*Tener cuatro terrones*, fr. fam. Magkaroón nang kaunting pagaári.

TERROR, m. Tákot; sindak sa anomang pangánib.

TERRORÍFICO, CA. adj. der. nang *terror*. Nakasisindak; nakapanghihilakbot.

TERROSO, SA. adj. der. nang *tierra*. Malúpá; ó may hálông lúpá.

TERSAR, a. Pakinisin; pakinangín; palinawin || Bulihin.

TERSIDAD, f. Kinis; kakinisan; kinang; linaw.

TERSO, SA. adj. Makinis; ma-

TES

kinang; malinaw.

TERSURA, f. Kalinawan; kakinangán. || Linis at liwánag manalitá.

TESAR, a. naut. Banatin ang mangá lúbid.

TESÓN, m. Pananatili; tiagá; tamán. || Tigás nang loob.

TESORO, m. Kayamanan.

TESTAR, n. Gumawâ nang testamento; ó isulat ang mangá huling kalooban; ó ipagbibilin. || Baguhin; alisin ang mangá mali nang isang sulat.

TESTARADA, f. der. nang *testa*. Untog; pagkáuntog nang ulo. || met. Katigasán nang ulo.

TESTARUDO, DA. adj. Matigás ang ulo; sowail.

TESTÍCULO, m. Bayag; itlog.

TESTIFICACIÓN, f. der. nang *testificar*. Pagpapatotoò.

TESTIFICAR, a. Sumaksí; patutuhanan ang anomán.

TESTIGO, com. Saksí. = *de vista*; *testigo ocular*. Ang saksing nakákita nang nangyaring pinagúusapan.

TESTIMONIO, m. Katotohanan nang anomán. || Kasulatang yári ng isang punò ó *escribanong* nagbibigay katutuhanan nang anomang nangyari.—*falso testimonio*. Bintang; parátang; parikit; kasinungalingan.

TESTUZ, m. Tuktok na pinakanoó nang ibang háyop. || fam. Úlong mapurol.

TESURA, f. Tigás; katigasán. || met. Kapormalang malabis; ó ginágawâ lámang.

TETA, f. Suso. || Utong nang suso.—*dar la teta*. fr. Magpasuso; pasusuhin.

TIB

TETAZA. f. aum. nang *teta*. Susong malakí.

TETÓN, NA. m. y f. aum. ng *teta*. fam. Susuhán; ó malakí ang suso.

TÉTRICO, CA. adj. Mapanglaw; lubhâng malungkot.

TEXTO. m. Saitang sarili nang isang autor.—*libro de texto*. Libro na itinadhanang talagang pagaralan.

TEZ. f. Balat na manipis at makintab nang anomán: lálô nang karaniwang wikáin sa balat nang mukhá nang tawo.

TIBIEZA. f. Pagkamalahiningá; pagkamalakukó. || met. Bágal; katámaran; kapabayaán. || Kalamigán; katamlayán sa pagmamahal ó pakikisama.

TIBIO, IA. adj. Malahiningá; malakukó. || met. Pabayá; tamad; anyáyá.

TIBOR. m. Gúst; tupak.

TIEMPO. m. Panahón. || Kapanahónan; kasagsagan; ó kasaksáan. || Ang edad; ó mangá nilakarang taon nang isá: v. gr. *Sa boong PANAHÓN nang aking búhay, en todo el TIEMPO de mi vida*. || Maláon; maluát: v. gr. *MALUAT nang hindi tayo nagkikita*; *TIEMPO ha que no nos vemos*.—*á tiempos*. mod. adv. Manakánaká; maminsanminsán.—*con tiempo*. fr. Maágap; maaga.—*un tiempo*. fr. Nang ibang panahón; bálang áraw.—*abrir el tiempo*. fr. Magpamu'ang luminaw ang panahón; tumigil ang lakás nang hangin ó lamig nang panahón.—*acomodarse al tiempo*. fr. Umayon sa nangyáyari; ó sa lákad nang panahón.—*á tiempo*. mod. adv. Sa panahón; ó sa kapanahunan,=

TIE

á un tiempo. mod. adv. Kasabay; sabaysabay.

TIENDA. f. Kulandong na lona, na, nakapúgal sa mangá tulos ó estákang náhabaon sa lúpâ, na siyang pinakahaligi, at siyang sinisilungan ó tulugán sa párang, lálô na kung panakón nang digmâ. Karaniwang tawaging *tienda de campaña*. || Kárang na lona nang mangá daong: at sinásabing *Hacer TIENDA*; *ilagay ang KÁRANG*: at *abatir TIENDA*; *alístn ó ibabâ ang KÁRANG*. || Tindahan nang damít, ó nang anomán.—*Abrir tienda*. Magtayô; ó maglagay nang tindahan.—*Quitar ó levantar tienda*. f. Mag-sará nang tindahan.

TIENTO. m. Pagapúhap; pagkapâ. || Tuskod nang pulubi. || Tuto; bait; ingat. || Hípâ; salat. || Hampás: v. gr. *Binígyàn siyá nang dalawang HAMPÁS, le dio dos TIENTOS*.—*A tiento*. mod. adv. met. Pasumalá.—*Por el tiento*. fr. Sa hípâ; ó salat.

TIERNO, NA. adj. Malambot. Bago; sariwá; mura || Maramdamín. || met. Magiliw; maírog; *carinoso*. =*de corazon*. Malambot ang púsô. =*de ojos*. Mapungay ang matá.

TIERRA. f. Lúpâ. || Bayang tinubúan. || Búkid. || Ang sanglibután; ang mundò, =*abertal*. Lúpang bitákin. =*adentro*. fr. Maláyô sa dagat; paloob sa isang lúpâ. met. Mások sa isang *negocio*.—*Salir á, ó saltar en tierra*, Umahon sa dalatan.

TIESO, SA. adj. Matigás; mata-tag. || Nanúnuid; nanúnigas. || Malakás ang katawán; batíbot. || Matápang; bayani. || Banat; mahigpit. || met. Matigás ang ulo, ó ang ugali.

TIESTO. m. Bibinga. || Lila; ó

TIJ

másetasan.

TIFÓN. m. Ipoipong masasal. || Buhawi.

TIJERA. f. Gunting. Karaniwang kung gamitin ay plural. || Pitás nang búkid. || met. Mapagsalitá nang búhay nang may búhay. — *Buena tijera.* fr. Sanay, ó maliksing gumupit. — met. Malakás kumáin; lubháang masalitá; ó mapaniráng puri. — *Echar la tijera.* fr. Muláng gupitín nang gunting ang anomán. — fr. met. Putlín sa mahúsay; harángin ang mangá kapinsaláng nakaábala sa anomán.

TIJERETA. f. dim. nang *tijera*. Gunting na maliit.

TIJERETADA. f. der. nang *tijera*. Pútol nang isang gupit nang gunting.

TIJERETEAR. a. der. nang *tijera*. Guntingín; ó gupitín nang gunting. || met. Makialam sa gawá nang ibá, na pamahaláan ang dí nàuukol sa kaniyá.

TIJERETEO. m. der. nang *tijera*. Íngay nang gunting kun iginúgipit.

TIMBRAR. a. Tatakán; séllohan.

TIMBRE. m. Tatak. || Tandâ ng pagkaginoó; sagisag. || met. Gawâng marangál, na nakapagbibigay (puri. || Tunog; v. gr. *Ang TUNOG noon ay nakáwíwili, el TIMBRE de aquello es agradable.*

TIMIDEZ. f. Tákot; kadunguán.

TÍMIDO, DA. adj. Matakutín; dungô.

TIMÓN. m. Úgit.

TIMONEAR. a. náut. Pamahaláan ang úgit, ó ang pagtúgit.

TIMONEL. m. der. nang *timón*, y

TIM

TIMONERO. m. der. nang *timón*. Ang^o umúgit sa saksakyán.

TÍMPANO. m. Isang instrumen- tong parang tambol; gimbal. || anat. Salamín nang taínga.

TINA. f. Tapayang malakí. || Kaang; ó balsang malakí na giná- gamit sa pagtitínâ, at sa ibà pa.

TINADA. f. Talaksàn nang ká- hoy. || Bubong na silungán nang há- yop kun masamá ang panahón.

TINAJA. f. Tapayan.

TINAJERO. m. der. nang *tinaja*. Magtatapayán. || Lugal na gagawán nang tapayan, ó lalagyán nitó.

TINAJÓN. m. dim. nang *tinaja*. Tapayang muntí.

TINIEBLA. f. Dilim; kadilimán. Karaniwang plural kun gamitin. || pl. met. Malabis na kamangmangán. || Ang maitines sa huling tatlong áraw nang Semana Santa.

TINO. m. Tuto; tumpak; tarós. || met. Bait; kabáitan. — *Sacar de tino.* fr. Lituhín; tuligín.

TINTORERÍA. f. Tinaán; ó bá- hay na pinagtítinâan.

TINTORERO, RA. n. y f. Má- ninínâ

TINTURAR. a. Tinâin. || Tu- rúan nang patakbo; ó mádalan, na huag mátutuhang mabuti ang pinag- aralan. || r. Magáral nang pasalap- sap.

TIO, IA. m. y f. Amaín; ali. = *carnal*. Ang kapatid nang amá ò nang iná; amaing buô.

TIPO. m. Hulmahan; parisán; ulirán.

TIRABUZÓN. m. Panghúgot ng tapón. || met. Kulot nang buhok na pabalisisó.

TIR

TIRANÍA. f. Pamamahálâ; ó pag-gobierno na walâng sinúsunod na katuwiran ni regla, kundî ang ka-looban lámang nang nagpúpunô. || Bagsik; bangís. || met. Ang lampá; na halagá nang pagbibili nang ka-lákal, lálô na sa panahong nag-sakasalat.

TIRANO, NA. adj. Ang pinúnô na walâng sinúsunod na leyes at katowiran, kundî ang sariling ka-looban lámang. || Mabagsik; maba-ngís. || met. Ang mángangalakal na lubháng mahal magbili. Sinásabi na-mán sa alinmang násá, ó hilig nang loob na humihila at sumúsupil sa ating púsô.

TIRANTE. p. a. nang *tirar*. Pu-múpukol; namúmukol. || adj. Banat; mahigpit. || m. Ang káhoy na tirante nang bàhay ó kamálig. || Ang ká-tad, ó lúbid nang *guarnicion* nang kabayo, na siyang inihihila sa *carro-mata, calesa*, etc.—*á tirantes largos*. mod. adj. Ang ápat na kabayo, ó dalawáng pareha ang sinkaw sa *carruaje*, at dalawá ang *cochero*: kun lisá lámang ang *cochero* at dalawáng pareha ang sinkaw ay tinátawag na *á guías*.

TIRANTEZ. f. Kahabáan. || Ka-higpitang malabis.

TIRAR. a. Itud'â; itulag; ihagis; ipukol; etc. || n. Mámukhá; mátulad ang isang bágay sa ibá. Lálông sa kúlay karaniwang sabihin. || a. Higi-tín; hititín. || Batakin; hilahin; biwásin. || Banátin. || Paraanin sa batakán ang gintó, pilak, etc. at nang maging hilo. || Paputukín ang baril ó ibang *armas de fuego*. || met. Itapon; aksa-yahín ang salapí ó pagaári. Karani-

TIR

wang kung sabihin ay *tirar á la calle*. || Gumúhit; v. gr. *Tirar linea; tirar una raya*. || n. Lumikô; pu-míhit: at niwiwikâ *Pagdating sa ga-yong lugal*, LUMIKÔ Ó PUMÍHIT *pô Kayô sa kanan, en llegando á tal parte*, TIRE V. Á, HÁCIA, *por la de-recha*. || c. Dumalúhong; sumugbá.—*Ir tirando*. fr. Mabúhay; magdaán nang katatagán.—*Tirar la oreja á Jorge*. fr. met. Magsugal.—*Tirar coces*. fr. met. y fam. Magsasalitâ nang kahangalán.—*Tirar de la ca-misa*. Hilahin sa bárô.

TIRITAR. n. Mangaligkig; ma-ngatal. = *de frio* Mangaligkig nang, ó sa ginaw.

TIRITÓN. m. fam. Pangangalig-kig; pangangatal sa ginaw.

TIRO. m. Pagpukol; pukol || Ba-kás nang támâ nang pukol. || Putok nang baril. || Láyô nang abot nang putok nang armás. || Tirante nang *guarnición* nang kabayo.

TIRÓN. m. Bago; ó baguhan sa isang arte, *oficio*, etc. || Pagbátak nang biglá at malakás; baltak—*De un tirón*. fr. Paminsan.

TIROTEAR. n. Magpaputok ng sunodsunod nang baril; ó magpútu-kan nang ba ril.

TIROTEO. m. Pagpupútukan ng baril.

TIRRIA. f. fam. Higantí. || Poot.

TITUBEAR. n. Humínâ ang tayô; bumuay. Karaniwang sabihin úkol sa báhay. || Umutalutal; umunounó; umurituít sa pangungúsap. || met. Magalangán; madungô. = *en salir*. Magalangang umalís.

TITUBEO. m. Pagkabuay. || Pag-unó; ó pagkautal. || Pagaalangán.

TOC

TIZNAR. a. Pahiran ang isá nang anomang kúlay, lâlô na nang úling ò tintá; bulingbulingín. || met. Siráan; dungisan ang puri nang kápowâ.

TIZNE. m. Úling nang kawálí, palayok, etc.

TIZÓN. m. Dúpong; agipò. || met. Dungis ó kasiráan nang puri.

TOBILLO. m. Bukongbúkong.

TOCADOR, RA. m. y f. Mânunugtog. || m. Talukbong. || Mesa na may salamín at ibá pang kasan- kapan sa pagsusuklay at paggagayak nang mangá babayi at gayón din ang táwag sa silid na kinálalagyan nitó.

TOCAMIENTO. m. Paghípò; pagdamá. || met. Katog; tugtog nang loob.

TOCAR. a. Hipûin; damahín; salangín; salatín. || Tugtugin; ò tumugtug. || Pukawin: v. gr. PINÚKAW nang *Dios ang kaniyang písò, Dios tocó su corazón.* || Bangitin. || Suklân ang buhok, na pamutihan nang listón, etc. || Bunguín. || n. Máaboy; mátunkol sa isá ang anomán. || Sumágí; ó magdaán nang sandalí sa isang lugal. || Maíng katunkulan nang isá ang anomán: ó mâtoka sa isá ang anomán. || Mátamá ang anomán sa isá.=(*la herencia*) a *alguno*. Máaboy (ang mana) sa isá,=a *muerto*. Umaguniás; dumublás.=*en alguna parte*. Magdaang sandalí; sumágí sa alinmang lugal. || r. Magsuot nang gorra; magpanyô. || Magsuklay; maghúsáy; gumayak. || Maghipuàn. || Damahin ang sarili.

TOCAYO, YA. m. y f. Kangalan; kalagyô.

TOCINO. m. Karné nang báboy

TOD

na inasnán. Lâlô na ang tabâ. || met. Tawong marumí at nakasúklam.

TOCHEDAD, f. der. nang *tocho*. Kahangalán; kabastusán.

TOCHO, CHA. adj. Hangal; bas-tós; mangmang.

TODAVÍA. adv. de mod. Bagamán; gayón man: v. gr. *Sinisi siyâ nang malabis at* GAYON MAN *ay hindi nagbago; le riñó mucho y* TODAVÍA *no se enmendó.* || Pa: v. gr. *Nagdagdag* PA *nang dapat na piso; añadió* TODAVÍA *cuatro pesos.*

TODO, DA. adj. Lahat. || Páwâ; dilâ; buô. || Pulós: v. gr. *Ang alahas na ito'y* PULÓS *na gintò, esta alhaja* TODA *es oro.* || Tuwí; bálang: v. gr. *Kumikita nang walong piso* BÁLANG *lingò ó* TOWING *lingò, ganaba ocho pesos* TODAS *las semanas.* || Alinmán sinoman: v. gr. ALINMÁN ò SINOMANG *babaying mabait ay iginagalang nang* lahat, *TODA mujer virtuosa es respetada de todos.* || m. Kabuñan; kapisanan.—*Con todo eso; con todo esto.* mod. adv. Bagamán,—*del todo.* mod. adv. Buô.—*De todo; en todo.* mod. adv. Lahatlahat.—*meterse en todo.* fr. Lumahok; humáô sa lahat.

TOLDO. m. Tambil; kárang; kulantong na panábing sa áraw; tolda. || met. Pagmamarikit; pagmamagaling.

TOLERABLE. adj. Matitiis; maparáraan.

TOLERANCIA. f. Pagbabalâ; katiisán. || Pahintúlot at pagpaparaán nang mangá bagay na hindi dapat tiisín, at karampátang parusaban ang gumágawâ.

TOLERAR. a. Tiisín; batahin; alintanahin. || Paraanin.

TOMA. f. Pagkuha; pagtanggap. ||

TOM

Pagsalàkay; pagágaw nang isang báhay, báyan, etc. sa kamay nang kaáway. || Ang dami nang anomang nakukuha sa isang dampot, ó ibinibigay ó infinom nang paminsan. = *de razón*. Ang pagtatandâ; ó pagsusulat sa librong tandâan nang mangâsulat, kuenta, etc. || interj. O; abot; kuha.

TOMADOR, RA. m. y f. Ang kumuha; ó tumangap nang anomán.

TOMAR. a. Sungabán; kunin; damputin. || Tangapín; sahurin: v. gr. **TANGAPÍN**; ó **SAHURIN** ang *báyad*, **TOMAR** *el pago*. || Salakayin; agawin sa dahás ang alinmang kútâ ó *ciudad*.

|| Kung kasama nang ngalan nang pagkáin, ang kahuluga'y **KUMÁIN** ó **UMINOM** **NOON** v. gr. **KUMÁIN** nang *agahan* ó *almusal*, **TOMAR** *un desayuno*; **UMINOM** nang *isang basong tubig*, **TOMAR** *un vaso de agua*. || met. Intindihín ó ipalagay ang anomán ayon sa pagkamasid ó kúiong sarili.

|| Kunin; ó umitin; nakawin. || **Bumili**: at niwiwikâ, sa *plaza tayo* **BIBILI** nang *lamangkati*, en la plaza **TOMARÉMOS** *carne*. || Howarân; parisán: at sinásabi, **HOWARÁN** ó **PARISÁN** ang *mañgá kilos nang isá*, **TOMAR** *los modales de uno*. || Kung kasama nang nombrenag nagbúhat sa *verbo* ó *derivado* nang *verbo*, ay nagsásaysay ng kahulugan nang *verbong* pinangalingan ó pinagbuhatan: v. gr. **Magpahiñgá**, **TOMAR** *descanso*, na kaisá ng **DESCANSAR**. || Kun ang kasama'y *nombre* ó ngalan nang anomang kasangkapan, ang kahuluga'y gumawâ na gamitin ang bágay na yaón; ó gumawâ nang bágay na pinaggagamitan sa kanilá: v. gr. **TOMAR** *la pluma*

TON

sumulat; **TOMAR** *el libro*, *magáral*, etc. = *á pechos*. Damdaming malabis sa loob ang anomán; pagsumakitang lubhá; malakhíng lubhá ang isang agravióng tinangap. = *bajo su protección*. **Kupkupín**. = *con las manos*. Damputin nang kamay; sumubô nang kamay. = *en las manos*. Isakamay na hawakan. = *entre las manos*. Sungabán nang waláng abogabog, ó waláng anoanô; salakayin; agawing biglá. = *(á un niño) de, por la mano*. Tagnán (ang bátâ) sa kamay. = *(al niño) en brazos*. Kilikín ang bátâ. = *de la mesa*. Damputin; kunin sa mesa. = *en mala parte*. Intindihín; ó ipalagay sa masamá. = *por dicha alguna cosa*. Añing kapalaran ang anomán. || r. Kalawangín. — **Tomarse con alguno**. fr. Makipagáway sa kapowâ. **Tomarse del vino**. fr. Maglangó. = *con, por la humedad*. Kalawangín sa lamig. = *de orin*. Maubos sa kalawangín; ó kalawangín.

TOMATE. m. Bunga nang kamatis.

TOMATERA. f. der. nang *tomate*. Púnô nang kamatis.

TONO. m. Tingig; tunog nang boses. || Paraang sauli nang pagsasalitâ. || Kilos na sarili. || met. Lakás; bagsik. — **Bajar el tono**. fr. Magpakabábâ at pahinuhod, pagkatapos magsalitâ nang may kapalalúan. — **Mudar el tono**. fr. Baguhin ang salitâan; ó ibahín ang paraán nang pagsasalitâ.

TONTADA. f. der. nang *tonto*. Kaululán; kaungasán.

TONTEAR. n. Gumawâ, ó magsalitâ nang kaungasán.

TONTEDAD. f. der. ng *tonto*, y

TON

TONTERA, f. der. nang *tonto*, y

TONTERÍA. f. der. nang *tonto*.

Kabaliwán; kahangulán; kaululán.

TONTO, TA. adj. Hangal; ungás; ulol; tangá.—*á tontas y á locas*. mod. adv. Paguloguló; paulolulol; walang tuto.

TONTOLOGO. m. fam. Teológong mangmang.

TOPAR. a. Iumpog; iuntog; ibungô nang malakás ang isang bagay sa ibá. || Mátakid. || Másumpog; mabonguan; mátaunan. || n. Máuntog ang ulo. || Magsúagan, lálô na ang mangá tupa. || Mátisod.—*Tope donde tope*. fr. Tumámâ kun saan tátamâ; lumabás ang kálalabasan.=con, contra, en un poste. Máuntog; mabangâ sa isang haligi.

TOPETÓN. m. Untog; ó umpog. || Pagkakáumpog.

TOQUE. m. Paghípô; pagsalat. || Pagtugtog nang anomán. || Pagúri.

TORAZO. m. aum. nang *toro*. Torong malakí.

TORBELLINO. m. Ipoipo. || met. Kasaganâan nang madlang bagay na paminsang dumating. || fam. Tawong nápakakaros at walang tuto.

TORCER. a. irreg. pres. ind. *tuerzo*; *tuerces*; etc.: imperat. *tuerce* tu; *tuerza él*; *torzamos*; *torzais*; *tuerzan* ellos: subj. *tuerza*; *tuerzas*; etc. Piihin; lubirin. || Baluktutín; pilitin. || Ikiling; ilihís ang katawán. || Lumikô: v. gr. LUMIKÓ sa *kanan*, TORCER *á la derecha*. || met. Baguhin ang pasiya nang ibá, na lamuyuting pagpayuhan. || met. Suminsay sa daan nang katowiran. || Lagyan nang masamang kahulugán ang anomán. || r. Pumilipit; mapilipit;

TOR

bumaluktot. || Umásina; ó masirá ang alak || Magkúlang sa ipinangákô, dáhil sa paglingap sa ibá. || Magbago nang pasiya.—*Torcer la vista*. fr. Magduling.—*Torcer al cuello á alguno*. fr. Pataín.

TORDO, DA. adj. May pintang puti at itim; kulakling. Iinátawag sa kabayo.

TORETE. m. dim. nang *toro*. Bulô nang baka. || met. y fam. Bagay na mabigat at mahirap isipin. || Bulongbúlungan; sabísabí.

TORMENTA. f. Sigwá; unós na may hálong kidlat at kulog. || Bag-yó. || met. Kasaliwáng pálad. Pagkakaguló nang bayan.

TORMENTO. m. Pagpapasakit. || Sakit; hirap; dálitá. || Pasakit. || met. Hinagpis nang loob.

TORNABODA. f. Áraw na sumunod sa pagkakasal. || Uling bahay nang ikinasal.

TORNAR. a. Isaúli; ibalik. || Baguhin; ulitin. || Kun kasama sa hulián niya ang *preposición* A, at isang *infinitivo* nang ibang *verbo*, ang kahuluga'y ulitin ang kahulugán nitó. v. gr. TORNAR *á salir*, MULING umalis; TORNAR *á volver*, MULING bumalik. || n. Bumalik sa pinangalingan. || Kun kasama sa hulián niya ang *preposición* POR ang kahuluga'y; IPAGSANGALANG; IPAGTANGOL.=*á las andadas*. Manauli sa *vicio*; ó sa masamang kaugalian na tila iniwan na. =*de Pampanga*. Bumalik na mangaling sa Kapangpangan.=*por el resto*. Pagbalikan ang suki ó ang labis.

TORNEADOR. m. der. nang *torno*. Manglalalik.

TORNEAR. a. der. nang *torno*.

TOR

Lalikin; ó lumálik. || n. Magpalibid na lakarin ang isang lugal, || Maki-paghámok sa isang torneo.

TORNERO. m. der. nang *torno*. Manlalálik. || Mangagawâ nang lalikàn.

TORNO. m. maq. Molinete na panglaas nang mabibigat na bágay. Lalikàn. || Sulirán, || Ikit; ó pagíkit. || Tablang mabílog, na may pitak-pítak na patindig, na inilálagay sa isag butas ó bintaná nang pader, at doon inilálagay ang íbig ipások ó ilabas, na hindi náikikita ang ta-wong nasa kabilá. Gámit sa mangá báhay nang monha, bílangûan, etc.—*en torno*. mod. adv. Sa palibid.

TORO. m. Bákang babayagía na hindi amak, ó hindi mansó.

TORPE. adj. Mabágal; kimí; dúngó. || Mahálay. || met. Mapurol ang ísip; mangmang; tungak.

TORPEZA. f. Kabagalan. || met. Kamangmangán; kapurulán nang ísip. || Hálay; kahalayan; kalibugan. || Gawáng masamá; kamálíang malaki. || Kapangítan; kawalán nang ayos; kawalang pinagaraan.

TORRENTE. m. Batis. || Báhang biglá at malaki. || Ang boses na ma-úgong ó bagol ang tunog. || met. Kasaganáan nang mangá bágay na paminsang nangyayari ó dumárating.

TORREZNO. m. Kahíwáng to-sino na pipirituhin, ó piritó na.

TÓRRIDO, DA. adj. Lubhâng maínit; ó nakasúsupok. Sinásabi sa lugal na nátatapat sa dáanan nang áraw, na nasa pagitan nang dala-wang *trópico*.

TÓRTOLA. f. Kaiapati; na ma-liit sa kaugalián.

TOS

TORTUGA. f. Pagong; pawikan. TORTUOSO, SA. adj. Palikô-likó; pasuotsuot. || Bakôbakô.

TORVO, VA. adj. Matigás ang mukhá; mabagsik títingin; matallm ang matá.

TOS. f. Ubó; dáhak.

TOSCO, CA. adj. Magaspang; bagoi. || met. Bastós; walang pinag-aralan; ugáling párang.

TÓSEGOSO, SA. adj. der. nang *tos*. Maúbuhin; madahakin.

TOSER. n. Magubó. || Dumàhak; tumikhim.

TOSQUEDAD. f. der. nang *tosco*. Kagaspangán. || Kabastosán.

TOSTAR. a. irreg. como *acordar*. Isangag; ibusá; ihaw. || Tayantangin; idarang. || Íhalabós. || r. Matayangtang. || Mainitang lubhá nang áraw; ma-ngitim sa áraw.

TOTAL. adj. y s. m. Boô; la-hat; bilog; kabilugan.

TOTALIDAD. f. der. nang *total*. Kabuôan; kabilugan.

TOTALIZAR. a. der. nang *total*. Buôin ang maráming bágay na pagisahin.

TRABACUENTA. f. Kamálíang nakagúgulo; ó pagkalímanag sa pag-bílang. || met. Pagtatalo; pagkakáa-lit.

TRABAJADOR, RA. m. y f. der. nang *trabajador*. Ang maga-araw. || Masípag gumawá; masiglá.

TRABAJAR. n. Gumawá; kumimot. || met. Magpumílit; magsikap. || a. Gawin; husayin ang anomán. || met. Balisahin; guluhin.—*Trabajar la tierra*. fr. Linangin; sakahin ang lupa.—*Trabajar como un negro*. fr. Gumawá ng walang tigil, maging

TRA

áraw at gabi; ò magtrabahong parang alipin. = *à destajo*. fr. Gumawâ nang pakiawan. = *à, por jornal*. Magtrabaho nang araw, ó hornalan. = *de sastre*. Magsastrè = *en oficio de carpintero*. Maganluage. = *para comer*. Gumawâ; magtrabaho at nang kumáin.

TRABAJO. m. Gawâ. || met. Sakit; hirap; dalamhátì. || pl. Kasala-tán; karukhaán.

TRABAJOSO, SA. adj. der. ng *trabajo*. Mahirap; masákit.

TRABAR. a. Iugnay; itambal; ikatnig. || Lagyán nang kaabala-hán ó salabid. || Bumábag; umáway.

|| met. Makipagtalo; tumakap. Nga-yón kun sabihin ay: TRABARSE ó TRABAR DE PALABRS.

TRABAZÓN. m. Pagkakáugpong; pagkakálapat; pagkakàkulia.

TRABUCAR. a. Halûin; gusutín; bukalkalín ang pagkakásalansan; ó hánay nang anomán. || met. Guluhín ang anomán. || r. Mámali sa pagsa-salitâ na ibá ang másabi. = *en la disputa*. Malitó; mámali sa pakikipag-talo.

TRADICIÓN. f. Pagkakásalinsa-ling waláng patlang nang mangá áral, balitâ, at kaugalian sa mangá tawong nagkáhalihalilíng nabúhay.

TRADUCCIÓN. f. der. nang *traducir*. Paghuhúlog nang isáng wikâ sa ibá.

TRADUCIR. a. irreg. como *conducir*. Ihùlog ang isang wikâ sa ibá. || met. Saysayín; paliwanagan. || Ibahín; baguhin. || Mahúlog sa ibang wikâ.

TRADUCTOR, RA. m. y f. Ang naghúlog nang isang súlat ó libró sa ibáng wikâ.

TRA

TRAER. a. irreg. ger. *trayendo*: p. p. traído: ind. pres. yo *traigo*: perf. *traje*; *trajiste*; *trajo*; *trajimos*; *trajisteis*; *trajeron*: imperat. *traiga él*; *traigan* nosotros; traed vosotros; *traigan* ellos: subj. pres. *traiga*; *traigas*; etc. imperf. *trajera*; traería; *trajese*; etc. fut. *trajere*, etc. Taglayín ó magtaglay; dalhín dito: v. gr. DALHÍN MO RITO ang súlat at ibibigay ko sa iyó ang sagot, TRAE la carta y te daré la respuesta; pagparito mo IPAKITAGLAY MO RITO ang bárô ko, cuando vengas TRAE mi camisa; TAGLAY KO ang salawal, TRAIGO el pantalón. = *à casa*. Dalhín dito sa báhay; dalhín sa báhay. = *consigo*. Taglayín; dalhín sa katawán. = *del campo*. Kunin sa búkid at dalhín dito.

TRAFAGAR. n. Mangalálakal; magbaliwás.

TRAFALMEJO, JA. adj. Ba-yani; matápang.

TRAFICACIÓN. f. der. nang *traficar*. Pangangalálakal; pagbabaliwás

TRAFICANTE. p, a. nang *traficar*, y adj. Magbabaliwás; mangangalálakal. Madalás na *sustantivo* kun gamitin.

TRAFICAR. n. Magbaliwás; mangalálakal ó magviaje. = *en sombreros*. Mangalálakal nang sombrero. = *con su empleo*. Ipaghànapbúhay ang kaniyang katungkulan.

TRÁFICO. m. Pagbabaliwás; pangangalálakal.

TRAGADERO. m. der. nang *trago*. Lalamunan; gulunggulungán. || Butas na humíhitit ó kumákain,

TRAGADOR, RA. m. y f. der. nang *tragar*. m. Malakás kumáin; matákaw.

TRA

TRAGALDABAS. m. fam. Malakàs kumáin; masibâ; ó lubhâng matákaw.

TRAGALEGUAS. m. Tawong láging pasugodsúgod kung lumákad; ó malakàs lálakad na madaling makarating sa ibang lugal.

TRAGAR. a. Lunlunín; lamunin nang madalian. || Kumáin nang marami at madalian na halos hindi na nginúnguyâ. || met. Higupin; lamunin nang lupâ. || r. Magkunowaring hindi alam ó di napapansin ang anomán, lálô na kun bágay na masakit ó dapat damdamin.

TRAGAZÓN. m. Kasibâan; katakawan.

TRAGO. m. Lagok; ò kalagok na túbig, alak, etc. || met. Pighati; sùkal nang loob; kasaliwáng palad na mahirap dalitâin.—*A tragos.* mod. adv. Untiunti; dahandahan.

TRAGÓN, NA. adj. Matákaw; masibâ.

TRAICIÓN. f. Kaliluhan; kasukabán.—*á traición.* mod. adv. Palihim; pasukab,

TRAIDOR, RA. adj. Sukab; lilo.

TRAIDORAMENTE. adv. de m. Pasukab; palihim.

TRAJE. m. Pananamit. || Jsang kasuotang hustó.

TRAJEAR. a. der. nang *traje*. Damtán ang isá nang karampátan.

TRALLA. f. Lúbid na pansuga sa háyop; tálí nang timbâ, etc. || Ang lúbid nang látiko.

TRAMONTANA. f. Hangíng sabalás ó hilágâ. || Sabalasan; hilagáan. || met. Kapalalúan.—*Perder la tramontana.* fr. met. Mahibang; mabaliw; ó magdilim ang ísip sa kalak-

TRA

hán nang gálit.

TRAMONTANO, NA. adj. Nasa kabilâ nang bundok; ò taga kabilâ nang bundok.

TRAMONTAR. n. Kunabilâ ng bundok; ó pasakabilâ nang bundok. || a. Patakasin; palayuin sa anomang pangánib; iligtás ang kápuwâ. || r. Tumakas; lumayô.

TRAMPA. f. Sílô; bítag; patibong; etc. || Ang pintô sa ibábaw nang yungib. || Dáyâ; lalang.—*Caer alguno en la trampa.* fr. met. Malalangán madakip sa lalang.—*Llevarse la trampa.* fr. fam. Masibâ; ó masayang ang anomán.

TRAMPEAR, n. Manubâ; manekas. || a. Suitikin; subáin ang kápuwâ.

TRAMPISTA. adj. der. nang *trampa*. Manunubâ; magdaráyâ; tekas. Ginagamit namang parang *sustantivo*.

TRAMPOSO, SA. adj. der. ng *trampa*. Manunubâ; magdaráyâ.

TRANCA. f. Pangáling; káling. kalsó; tangká; talások.

TRANCE. m. Ang lugal na mahigpit, ó mapangánib nang anomang pangyayari; pangánib. || Kalágayang kinádooronan nang isá. || Ang kalá-gayan ó panahon nang búhay na kalapit na nang kamátayan.—*A todo trance.* mod. adv. Sa paano mang paraán.

TRANQUILIDAD. f. Katahimikan; kapanatagan. || met. Katiwasayan nang loob; katahimikan nang pusô.

TRANQUILIZAR. a. Patiwasayin ang kalooban nang kápowâ; payapain; itiwasay; patahimikín ang anomang guló. || r. Pumayápâ; tumahimik.

TRA

TRANQUILO, LA. adj. Tahmík-panátag. || met. Palagay; lagay na loob. || Maàmông kalooban.

TRANSBORDAR. a. Ilípat na kunin sa isang sasakyán at dalhín sa ibá. || r. Lumípat sa ibang sasakyán.

TRANSEAT. loc. lat. Súlong; siyá.

TRANSEUNTE. adj. Nagdáraan, ó naglálakad na tagá ibang bayan.

TRANSFERIR. a. irreg. como *sentir*. Ilípat. || for. Isalin sa ibá ang sariling kapangyarihan, ó pagaáring sarili. || Palumatin. || Ipagpalúmat; ó itáyong ang dàpat madaliín. =(alguna cosa) á, en otra persona. Isalin (ang anomán) sa ibá.—*Transferirse de una parte á otra*. Lumípat búhat sa isang lugal at pasa ibá.

TRANSFIGURARSE. r. Magmalikmátâ; magbalat kayô; magibá. =en ángel. Maging àngel; magmukhâng àngel.

TRANSFORMAR. a. V. TRASFORMAR.

TRANSFREGAR, a. irreg. como *acertar*. Kuskusin na pabilingbilingin. Ginágamit namang parang *recíproco*.

TRANSITAR. n. Magdaán; du- maán; maglakbay bayan. =por alguna parte. Magdaán sa anomang lugal. =por la tierra. Mabúhay dito sa lupá.

TRÁNSITO. m. Paglípat sa ibang lugal. || Paglalakbay. || Ang táning na lugal na hintûan ó páhingahan sa paglalakad. || Ang lugal na dinádaan nang paglipat sa ibang lugal. || Paglípat; pagbago. || Pagkamatay ng tawong banal.

TRANSITORIO, IA. adj. der. nang *tránsito*. Natátapos; naúutas. ||

TRA

Madalíng makaraán ó matapos.

TRANSPONER. a. irreg. como *poner*. Ilipat ó ibago nang lugal. || Pagpalitín; guluhin. || r. Mawalâ. || Mákatulog. || Lumubog ang áraw ó ibang astro.

TRAPACEAR. n. Mandáyâ; manekas. || Mangbíró; manghiyâ,

TRAPACERÍA. f. Dáyâ.

TRAPACERO, RA. adj. Magdaráyâ.

TRAPACISTA. adj. Magdaráyâ.

|| Sinungáling.

TRÁPALA. f. Íngay nang siga- wan, ó pádiakan.

TRAPERÍA. f. der. nang *trapo*. Kapisanan nang maraming basahan; ó lugal na biníbilhan nang basahan.

TRAPICHE. m. Kabiawan; áli- lisan.

TRAPICHEAR. n. fam. Gumasogaso, na huag mapakali sa isang lugal.

TRAPO. m. Gulanit; basahan. || Mangá láyag nang sasakyán.

TRAQUEAR. n. Magkakalabog. || a. Ulugin; iligin.

TRASANTEAYER. adv. t. Kamakatló.

TRASCENDER. a. irreg. como *ascender*. Mákalat; mapagkaalaman ang anomang nálihíhim. || Humalimúyak; umalingásaw; sumamyô. || Malirip; makúró agadagad. || Umalisangsang ang amoy. || n. Paibayo; pakabilâ; lumípat na paroón sa ibayo nang lugal na kinàlalagyan. || Umakyat; paituk- tok. || a. Mamunga nang mabigat; ó magkadulo nang mabigat; ó magka- dulo nang malakí ang anomang sá- litâan ó ibang bágay na hindî na- mán pananim.

TRA

TRASCOLAR. a. irreg. como *acordar*. med. y cir. Saláin. || Ipawis ó lumabàs sa kilabot ang humores nang katawán.

TRASCORDARSE, r. irreg. como *acordar*. Makalimot.

TRASCRIBIR. a. Isalin sa ibang papel ang isang súlat.

TRASCURRIR. n. Tumakbò, ò makaraán ang panahón.

TRASCURSO. m. Takbò; ó lákad nang panahón.

TRASEGAR. a. irreg. como *acertar*. Ilipat; ibago nang lugal; isalin nang sisidlán. Ginágamit namang parang *neutro*.

TRASERA. f. Líkuran; ó gawíng likod.

TRASERO, RA. adj. Ang na sa bulihán; ò sa hulí. || Karitong tikuás sa puit dáhil sa mabigat ang lulan sa hulí. || m. Puit. || pl. fam. Ang mangá magúlang, ó kánunúan.

TRANSFERIR. a. irreg. como *sentir*. V. TRANSFERIR.

TRASFIGURACIÓN. f. der. ng *transfigurar y transfigurarse*. Pagmamalikmátá.

TRASFIGURARSE. r. V. TRANSFIGURARSE.

TRANSFORMAR. a. Ibahín; baguhin. || r. Magbago; magmamalikmátá.

TRASFREGAR. a. irreg. como *acertar*. V. TRANSFREGAR.

TRASFUNDIR. a. Isalin nang marahan ang anomang bágay na lusaw sa ibang sisidlán; tigisin. || met. Ikálat na ipanabi, ó ipamigay sa maraming tawo ang anomán. || r. Mákalat sa marami; mapagkaalamán.

TRASGO. m. Tiának; duende. || met. fam. Ang bátang buhay na loob

TRA

at lubhâng malikot.

TRASLACIÓN. f. Pagsasalin. || Paglilipat; paglipat. || Paghuhùlog ng isang wikâ sa ibá.

TRASLADAR. a. Ilipat ang anomán sa ibang lugal. || Isalin. || Ihúlog ang isang wikâ sa ibá. = *a su casa*. Ilipat sa kaniyang báhay. = *al castellano*. Ihúlog sa kastíla; ilagay sa wikâng *castilá*. = *de Manila a Malolos*. Ilipat búhat sa Maynílâ na dalhín sa Malolos. = *del griego*. Hangúin sa wikâng griego at ilagay sa ibang wikâ. || r. Lumípat; bumago nang lugal.

TRASLADO. m. Salin. || Pagsalin.

TRASLOAR. a. Purihin nang malabis. || r. Mápuring lubhá.

TRASLUCIDO, DA. p. p. nang *traslucir*, y adj. Malínaw; maanínag.

TRASLUCIENTE. p. a. nang *traslucir*, y adj. Nangánganinag.

TRASLUCIR. a. irreg. como *lucir*. met. Hinuhahin; halataín. || Máhalatá; mápansin. || n. y r. Mangáninag; mamanaag.

TRASLUMBRAR. a. Makasílaw. || Masílaw. || Mawalâng biglá sa masid.

TRASMANO. m. Sa larô nang mangá bátâ ay ang kasunod nang mano.

TRASMAÑANA. f. Áraw na háhalili sa kinábukasan; ang áraw na makalawá.

TRASMARINO, NA. adj. Na sa ibayo nang dagat; ó tubô sa ibayo nang dagat.

TRASMIGRAR. n. Lumípat ng ibang bayan, na doón tumirá.

TRASMITIR. a. Isalin; ilipat sa

TRA

ibá ang pagaári.

TRASMUTAR. a. Baguhin; ibahin ang kabagayán nang anomán.

TRASNOCHADA. f. fam. Pagpupuyat. || Gabing sinundán nang áraw ngayón.

TRASNOCHADO, DA. adj. Pu-yat; namúmutlá; ó nanglúluok sa púyat.

TRASNOCHAR. n. Magpayat. || Matúlog nang gabí sa ibang lugal.

TRASNOMBRAR. a. Pagpalitín, ó ibahin ang ng lan.

TRASOIR. a. irreg. como *oir*. Magkariringán. || Mámali nang dingig.

TRASOJADO, DA. adj. Nang-lúluok ang matá.

TRASONAR. a. irreg. como *acor-dar*. Intindihin nang mali; aring tutoó ang hindi; ó paniwalang nang-yari ang hindi nangyáyari, para nang pagdáraan sa isang panaginip.

TRASPARENTAR. a. Pangani-nagin. || r. Manganiag.

TRASPARENTE. adj. Maaninag; nanganganinag. || m. Bintanang sala-mín na inilalagay na pamuti sa li-kod nang altar.

TRASPASAR. a. Ilipat; isalin.

|| Tawirin: para nang, TAWIRIN ang batis, TRASPASAR el arroyo. || Pagdaa-nang muli. || Tuhugin; sugatan nang sandata na patagpusin sa kabilá. = *con la espada*. Tuhugin nang es-pada. || met. Salangsangin; sowayin ang isang kautusan. || Lakbangán ang ka-pangyarihan. = (*alguna cosa*) á, en otra. Isalin (ang anomán) sa ibá

|| Manuot ang lamig nang han-ging sa katawán. || met. Pagiagusán: v. gr. TRASPASARSE de dolor, PAGLAGUSÁN nang sakit ó dalamhati. ||

TRA

r. Tumawid. || Lumampás sa katam-patan, ó sa iniitutos nang katowí-ran. || Magdalamhati nang malaki.

TRASPIÉ. m. Pagkádulas; pag kálipá; pagkátakid nang paá. || Pá-tid; tipiaw. — *Dar trasparen.* fr. Mátisod. — Gumiraygray na para nang langó.

TRASPILLARSE. r. Magkayá-yat; manghiná nang malaki. Kau-gallang sabihin sa panghihinang bú-hat sa tiniis na mahábang kakula-ngán nang pagkain.

TRASPIRACIÓN. f. der. nang *transpirar*. Pagpapawis; ó pawis.

TRASPIRAR. n. Magpawis. = *por todas partes*. Magpawis sa lahat nang lugal. || r. met. Mákalat; mapag-kaalaman ang anomang balítá, pang-yayari, etc.

TRASPLANTAR. a. Maglipat naug pananim; ó ibago nang pag-kátanim ang halaman. = *de una parte á, en otra*. Ibago nang pagkátanim na kunin sa isang lugal at ilipat sa ibá. || r. met. Lumipat na tumirá sa ibang *provincia* ó kaharián.

TRASPONER. a. irreg. como *poner*. Ibago; ilipat nang lugal. || Guluhin; pagpalitpalitin ang pagká-lagay. || Ilipat ang pananim. || n. y r. Mákanlong ang isá sa masid nang ibá, dáhil sa lumikó nang daán ó nápakabilá sa anomán. || r. Mawalá. || Mákatulog; ó máagaw tulog, || Lu-mubog ang áraw ó ibang astro, na mákanlong sa ating tingin.

TRASPORTAR. a. Dalhin; ilipat; hakutin ang anomán sa ibang lugal. = *á lomo*. Hakuting ikalgá sa háyop. = *de una parte á otra*. Ha-kuting kunin sa ibang lugal at dal-

TRA

hín sa ibá. = *en hombro*. Hakuting pasanín. || r. Mabaliw; mahibang || Masambilat ang dili; mawalang loob.

TRASQUILAR. a. Gupitán; ó ahitan nang walang tuto nang buhok ó balahibo. Láló na ang háyop na mahábâ ang balahibo. || met. Kulangan; ó bawasan ang anomán. || r. Maanitan.

TRASTADA. f. fam. Gawâ ó kilos na walang tuto, kaululán ó kawalanghiyaán.

TRASTEJAR. a. met. Husayin; siyasatin ang anomán at husáyin.

TRASTO. m. Kasangkapan nang báhay, para nang mangá salamín, taburete, etc. Karaniwang sabihin sa mangá kasangkapang sirá na, at nabubuntong nakatabí lámang. || met. fam. Ang tawong walang kabuluhán; ó nakasisiki lámang, ó nakayayamot at masamá ang ugál. || pl. Ang espada, daga at ibá pang sandatang ga nitín. || Ang kasangkapan nang anluage, kantero, etc.

TRASTORNAR. a. Baligtarin; balikín; ikíling. Guluhín; gusutín; paghalóhalûin. || met. Lituhín ang ísip nang singaw nang álak, etc. || r. Malitó ang ísip. || Maguló; magkásuotsuot.

TRASTORNO. m. Kaguluhán; kalituhán. || Pagkaguló.

TRASTROCAR. a. irreg. como *acordar*. Pagibahín; baguhín ang ang dáting lagay ó anyô nang anomán. || Pagpalitin; guluhín, etc. || r. Magbago; magibá ang dating hitsura ó dating kalágayan.

TRASTUMBAR. a. Ilagpak; ó pagulungín ang anomán.

TRASUNTAR. a. Sumalin nang

TRA

anomán. || Humuad. || Iklián.

TRASUNTO. m. Salin; huad nang isang bagay. || Pagsalin, etc.

TRASVASAR. a. Isalin; ilipat ng sisidlán.

TRASVERTER. n. y r. irreg. como *ascender*. Umápaw na tumapon sa lábi.

TRASVOLAR. a. irreg. como *acordar*. Magpalipatlipat nang lipad.

TRATAMIENTO. m. Pakikipag-úsap; paraán nang pakipagúsap sa kipowâ. || Kagalangáng dápat ibigay sa isa'tisá.

TRATANTE. p. a. nang *tratar*. Mangangalakal; nakikitungo ng anomán. || m. Magbabaliwás; mámamakiaw; ó mámimili nang anomang naipagbíbi i ulí.

TRATAR. a. Tangnán at gamitin ang anomán. || Sumúlat; ó makipagúsap nang úkol sa anomán, na saysaying maliwánag at nang main-tindihan. || Makipagúsap; makisabi. || Pakitunguhan. || Mangalakal. || Maki-sama nang mabuti ó masamá sa kápowâ. = *a la baqueta; a baqueta*. Salantain; pahirapan. || r. Makipag-ibigan; makilagúyô; makisama nang mahúsay. || Magsama nang mabuti. || Palayawin ang sariling katawán; sundín ang gustó, etc.

TRATO. m. Pakikipagúsap; pakikitungo. || Paguúsap. || Salítâan; ó trato. || Pangangalakal. || Pakikisama. || Pakitang loob. = *doble*. Kasukabán; kaliluhan.

TRAVESAÑO. m. Síkang; sábat. || Unang mahábâ, na abot sa magkabikábilang gilid nang hihigán.

TRAVESEAR, n. Maglilikot. || Maggagalaw. || Magpapakialam sa ba-

TRA

bayi. = *con otro niño*. Makipaglikutan sa kápowâ bátâ.

TRAVESURA. f. Paglilikut; paggalaw na malabis. || Kagalawàn; kalikután.

TRAVIESO, SA. adj. Paliwás; pahálang. || Matalas; matalino. || Magalaw; magasó; malikut.

TRAZA. f. Búkô; akálâ. || Pagmukhá; anyô; tabas.

TRAZAR. a. Igúhit; ipintá ang tabas ó tindig na súundin sa pagtatayô nang isang báhay, etc. || met. Akaláin; bukûin ang mangá paraáng karampatan sa pagkakamit nang anomán; ó ilagdâ ang mangá paraáng itó. Gináganit namán itó sa *reflexivo*.

TRAZO. m. Gúhit. || Paggúhit.

TRÉBEDES. f. pl. Tungkô; ó salangang bákal na mabílog, tatlò ang paà, at gámit sa batidor, kawálng maliit, etc.

TRECE. adj. num. card. Labing tatlò. || adj. num. ord. Ikalabing tatlò. || m. Ang número 13.

TRECHO. m. Pagitan; aguat, — *à trechos* mod. adv. Madálang; may pagitan; watakwatak. = *de trecho en trecho*. mod. adv. Manakánakâ; layô ayô ang pagkálagay.

TREFE. adj. Magaán, manipís at marupok. || Lilo.

TREMEBUNDO, DA. adj. Kaguatgulat; katakottákot; kakilakilábot. || Dápat katakutan.

TREMENDO, DA. adj. Kasindaksindak; katakottákot. || Kagalangálang; dakilâ. || Lubháng malakí.

TREMOLAR. a. Iwagayway; ó itaás na iladlad ang bandílâ sa duio nang tagdán.

TRÉMULO, LA adj. Nangíngi-

TRE

nig; nangángatal.

TRENOS. m. pl. Panaghoy; ó mangá dalit na malumbay. Sinásabi sa mangá mahahambal na panambitan nang profeta Jeremías.

TRENZA. f. der. nang *tres*. Tirintás. || Buhok nang babayi hindi man tirintás.

TRENDAR. a. der. nang *trenza*. Tirintasin.

TREPAR. n. Umakyat na magukiabit. || Gumápang ang balaman na paitaás at kumápit na pumulúpot sa anomán. || a. Butasan; balibulin.

TRÉPIDO, DA. adj. Nangínginig; nangángatal.

TRES. adj. num. ord. Ikatlò. || adj. num. card. Tatlò. || m. Ang número 3. = *veces*. mod. adv. Lubhá; v. gr. LUBHANG *banal*, TRES *VECES santo*; LUBHANG *bayani*, TRES *VECES guerrero*.

TRETA. f. Lansí; lalang.

TRIÁLOGO. m. Sálitáan; ó lùpong nang tatlò katawo.

TRIANGULAR. adj. May tátlóng pánulukan.

TRIÁNGULO, LA. adj. geom. Figura na tatlò ang pánulukan, at tatlò ang sampad.

TRIBULACIÓN. f. Hinagpis; pigbatí na búhat sa isang dumàrating na kasaliwâang palad.

TRIBUTANTE. p. a. nang *tributar*. Namumuisan; ó bumúbuis; kabalángay.

TRIBUTAR. a. Bumúis. || Magálay; maghandog.

TRIBUTO. m. Buís; ambag. || met. Handog; álay.

TRICÍPITE. adj. Tatlò ang ulo.

TRI

TRICOLOR. adj. Tatló ang kúlay.

TRIDENTE. adj. May tatlong ngipin. || Salapang; ó anománg kasankápang nákakahiwig nitó.

TRIDUO. m. Ang nasásaklaw nang tatlong áraw. Karaniwang sabihin sa mangá gawang banal na ginágawá sa loob nang tatlong áraw.

TRIGUENO, ÑA. adj. der. ng trigo. Kayumanging murá; ó kúlay trigo.

TRILINGÜE. adj. May tatlong wiká; ó na sa tatlong wiká. || Tawong marúnong nang tatlong wiká.

TRILLA. f. Paggigiik; ó panahón nitó.

TRILLABLE. adj. Magígiik; dápat giikín.

TRILLAR. a. Gumiik. || Lansakín. || fam. Pagpalagían ò gawing lagi ang anomán. || met. Pahirapan; pasakitan.

TRILLO. m. Paggiik.

TRIMESTRE. m. Panahón nang tatlong buan; ó nalálakaran nang tatlong buan.

TRINAR. a. Umàwit; ó tumugtug na pagsabayín ang dalawá ó maraming puntó nang *música*. || met. Magálit; mayamot: v. gr. *Si fulano'y nagágalit, fulano está que trina*, sa lugal nang *fulano está furioso*.

TRINCHAR. a. Paghiwáhiwaln ang úlam at nang ipamahagi.

TRINO, NA. adj. May tatlong bágay; ó tatló. || Tingig nang *voces* nang ibon.

TRIPA. f. Ísaw; bituka. || Tiyan: láló na ang sa buntís. || met. Kabuntisán. || pl. Ang bunot; ó úbod nang bunga nang káhay ó nang

TRI

anomán.—*Hacer de tripas corazón*. fr. Magpakapilit; magtiís; batahín na huag máhalatá nang ibá ang anománg malakíng hirap ó pighati.

TRIPLICAR. Gawing tatlong dublí ang laki; ó dublihin nang tatló.

TRIS. m. Taginting; kalasing ng mangá bágay na maliit na para ng baso; pingán, etc. || fam. Walá; kaunti.—*En un tris*. fr. Sa isang sandali; sa isang walang anomán; kag-yat; agadagad.

TRISCAR. n. Maglulundag; magtatakbó; maglilikut nang maíngay ang lagpak nang paá. || Maglilikut.

TRISTE. adj. Malunkot; mapanglaw. || Kúlang pálad; ó saliwang pálad. || Damot; kúlang; salat.—*de aspecto*. Malunkot ang tayó; malumbay ang hitsura.—*con, por el suceso*. Malunkot sa, dáhil sa pangyayari ó kasakunaán.

TRISTEZA. f. Lumbay; pighati; panglaw; hapis.

TRITURAR. a. Dikdikín; bayuhíng durugin ang anománg bágay na matigás. || r. Madúrog.

TRIUNFANTE. p. a. nang *triunjar*. Nagdiwang; nanalo.

TRIUNFAR. n. Manalo; magdiwang; magwagi.—*de los enemigos*. Magtagumpay sa mangá kaáway.—*de espada*. Maglagay nang triunfong espada; ipanalo sa sugal ang espada.—*en la lid*. Manalo sa digmâ.

TRIUNFO. m. Pagdidíwang.

TROCABLE. adj. Maipápalit; mapápalitan.

TROCAR. a. irreg como *acordar*. Ipagpalit; pagpalitín. || Isuka ang kináin. || Imali; iligaw: v. gr. *Lahat ay inililigaw mo*, ó *iminámali mo, todo*

TRO

lo TRUECAS tú.=(*una cosa*) con, por otra. Ipagpalit; palitán nang ibá.= *de papeles*. Magpálitan. || r. Magbago; magibá, etc. || Magpalit nang upô.

TROJE. f. Bangán; tambúbong.

TROMPADA. f. fam. Pagkakàuntog nang ilong nang dalawâng nagkásagupâ. || Suntok; buntal: sa Andalucía ay gayong kahulugán ang pinaggágamitan. v. gr. MAGSUNTUKAN, andar à TROMPADAS.

TROMPAR. n. Maglarô nang turompô.

TROMPIS (ANDAR Á). fr. fam. Magsuntukan.

TRONADO, DA. p. p. nang tronar. adj. fam. met. Tawong hug-hog nang lubòs, dukhá at waláng pagkunan nang paganhinanhin; lálô na sa mangá mánunugal na natalong lahat ang kualtá.

TRONAR. impers. irreg. como *acordar*. Kumulog. || Umúgong ó kumagungkong na parang kulog. || a. irreg. como *acordar*. Dukhaín; papamulubihin ang kápowâ: v. gr. PINAPAMULUBI ó DINUKHÁ *siyá nang kaniyang kaibigan, le* HA TRONADÓ, *su amigo*. = *con alguno*. fr. fam. Makipagkagalit sa isá at lumayô sa kaniyá ng pakikisama. || n. irreg. como *acordar*. Makipagáway; makipagkagalit: v. gr. *Dati silang magkaibigan: ngunit máyroon nang isang taon nga-yong* NAGKAGALIT, *antes eran amigos: pero hace un año que* TRONARON. || r. met. fam. Mamulubi; maubos ang ári; mátapong lahat ang salapí.

TRONCO. m. Púnô nang káhay, magbúhat sa náilitaw sa lúpâ hanggang dulo, dátapua't hindi kabilang ang sangá; tinibán nang ságing. ||

TRO

Magugúlang na pinagbuhatan nang isang lipí. || Ang katawán nang tawo, kahiwalay ang ulo, mangá kamay at paâ. || met. Táwong waláng pandamdam at kabuluhán.

TRONCHAR. a. Pungulín; bangálin. || r. Mabangal.

TRONZAR. a. Basagin; baliin; siráin; durugin. || Igibá. || Pilegesan.

TROPEL. m. Kiyá; ò kilos na maguló at maugong nang maraming tawo, ó nang mangá bágay na nagkákagulo. || Pagtutumuling maingay at di magkámayaw. || Kaguluhán; pagkakáuntonbunton.—*De tropel*. mod. adv. Maguló; buntonbunton.

TROPEZADOR, RA. m. y f. Tisurín.

TROPEZAR. n. irreg. como *acertar*. Mátisod. || Mábungô; matakid; ò matagid; máumpog. || met. Mautal; v. gr. NAÚUTAL ò NÁGAGATID sa *pag-sasalitá*, *TROPIEZA en el habla*. || met. Mábagkô; mapígil. || Magkásala; ò mábingit sa pagkakásala. || Sumalà; ò makipagtalo. || Mábunguan; matagpô ó másumpnngan.= *con, contra, en alguna cosa*. Mátisod; mábungô sa anomán. || r. Mágkabungô; magkáumpog. || Magkita. || Magábot sa paglákad ang mangá paá nang isang hayop.

TROPIEZO. m. Pagkátisod. || Tísod. || Kamálián.

TROTAR. n. der. nang trote. Sumagsag; yumagyag; ó tumorote. || Lumákad nang matulin.

TROTE. m. Sagsag; yagyag ó trote. || Pagsagsag.

TRUENO. m. Kulog. || Tunog nang putok nang alinmang *armas de fuego*.

TRU

TRUEQUE. m. Palit; pagpapalit; kapalit.

TRUFA. Kasinungalingan; salisalitâ.

TRUNCAR. a. Bangalln. || Baakín. || met. Alisin; burahin ang ilang salitâ sa isang sulat. || Bawasan.

TÚ. pron. pers. Ikaw; ka.

TU. pron. pos. Iyó; mo.

TUECO. m. Kabkab ó hùkay sa katawán nang káboy, na gawâ nang bukbok.

TUERTO, TA. p. p. irreg, ng *torcer* at *torcerse*. Nakapilipit. || adj. Pilipit; kiling; hiwâs. || Pisak; ó sirâ ang isang matâ. Ginágamit namang parang *sustantivo*, sa kahulugang itó. || Duling; sulipat.—*de ojo derecho*. Pisak nang kanang matâ.—*à tuertas*. mod. adv. Pabalik; papilipit.—*à tuerto*. fr. Lual sa katowiran; laban sa matowid.

TUÉTANO. m. Útak nang butó. —*Hasta los tuétanos*. mod. adv. Hangang butó; ó hangang sa mangâ utak nang butó.

TUFO. m. Singaw na mainit ng lúpâ, nang túbig, etc. || met. Amoy na masangsang at masamá, na sumisingaw at nangágaling sa anomán. || Palipisan nang buhok, na náta-tapat sa sentido. || Kapalalúan; kayabangan.

TUGURIO. m. Dampâ; barong-barong.

TULLIDO, DA. p. p. nang *tullir*. m. y f. Lumpó.

TULLIR. n. irreg. como *bruñir*. Tuma ang ibon. || r. Malumpô; ó mamatay ang alinmang pangkat nang katawán.

TUMBA. f. Líbingan; libing. ||

TUM

tumbá nang patay. || Pagkahúlog; pagkabual.

TUMBAR. a. Itimbuang; ibual ang sinoman; ilagpak ang anomán. || met. Languhín. || Liuhín ó himatayín dáhil sa násamiong mabagsik na amoy. || n. Mabual; gumulong sa lúpâ. || r. fam. Mahigâ; ó máhigâ.

TUMBO. m. Pagkabual; pagkahapay. || Pagkábabag; pagkáhampas.

TUMBONEAR. n. fam. Magsisté; magpatawâ.

TUMEFACCIÓN. f. der. nang *tumefacerse*. Pamamagâ; pamamanás.

TUMEFACERSE. r. irreg. ger. *tumefaciéndose*: p. p. *tumefacto*: pres. ind. me *tumefago*; te *tumefaces*; se *tumeface*; nos *tumefacemos*; os *tumefaceis*; se *tumefacen*: imperf. me *tumefacia*; etc. perf.: me *tumefice*; te *tumeficiste*; se *tumefizo*; nos *tumeficimos*; os *tumeficisteis*; se *tumeficieron*: fut. me *tumefaire*; etc: imperat. *tumefaste* tú; *tumefágase* èl; *tumefágámonos* nosotros; *tumefaceos* vosotros; *tumefáganse* ellos: subj. me *tumefaga*; te *tumefagas*; etc: imperf. me *tumeficiera*, me *tumefaría*, me *tumeficiese*; te *tumeficieras*, te *tumefurias*, te *tumeficieses*, etc.: fut. me *tumeficiere*; te *tumeficieres*, etc. (1) Mamánás; mamagâ na may hálóng pamamanhid.

TUMOR. m. Buklaw; ó búkol na anomang tumutúbô sa katawán.

TUMULO. m. Líbingang nakalim-butod sa ibábaw nang lúpâ. || Tumbá nang patay. Tinátawag namang

(1) Hindi lubhâng kagamitán ang verbong itó, kundi sa kaniyang *gerundio* at *participio*.

TUN

catafalco; sarcófago.

TUMULTO. m. Kaguluhán; ó pagkakaguló nang marami.

TUNANTE. p. a. nang *tunar*. Nagpápagayongayon. || **TE, TA.** adj. Saragaté. || m. Pahampashampás. || Sa femenino'y ginágamit namang ang kahuluga'y: **BABAYING DALAHIRÁ Ó MASAMÁ.**

TUNAR. n. Gumayongayón; maghampaslúpá. || fam. Magmasamá; mag-saragaté. || Maglibot na manapat nang kantà at tugtog.

TUNDIR. a. Putlín ang balahibo nang damit, at pantayín nang gunting. || met. y fam. Palúin; paghahampasín; balugbugán.

TUPIDO, DA. p. p. nang *tupir*. adj. Masinsín; paikpik. Lálò na kun kayo ang sinásabi. || fam. Sandat; busog na busog.

TUPIR. a. Sinsinín; paikpikín. || r. Mabúyá; masándat sa malabis na pagkain ó paginom nang anomán.

TURBACIÓN. f. der. nang *turbar*. Kalituhán; pagkalitó. || Kaguluhán; pagkakaguló.

TURBAR. a. Guluhín; lituhín. || met. Gulatin; hiyaín ang sínoman na anopa't huag mátumpakan ang pagsasalitá. || Labûin; kalasawín. || r. Mágulat; malitó na kasama ang pagkahiyâ.

TURBIEDAD. f. der. nang *turbio*. Kalabúan.

TUR

TURBIO, IA. adj. Malábô; || met. Salang pálad; saliwáng kapalaran. || Maguló; suotsuot.

TURBIÓN. m. Uláng biglâ at masasal; unós.

TURBONADA. f. Unós.

TURBULENTO, TA. adj. Malábô; maguló. || met. Hindî mápala-gay; magalaw; mapanguló.

TURNAR. n. der. nang *turno*. Sumimana; tumurno; humalili.

TURNIO, IA. n. adj. Sulipat; dulíng. Ginágamit namang parang *sustantivo* sa tawong may ganitong sálâ. || Mabagsik tíntingín; mabalásik ang pagmumukhá.

TURNO. m. Kasimanahán; pag-simana.

TUSÓN. m. Balahibo nang tupa. || Balat nang tupa na may balahibo.

TUTEAMIENTO. m. der. nang *tú*. Ang dí pamumupô.

TUTEAR. a. der. nang *tú*. Kumaúsap, ó makipagsálitáan nang hindî namúmupô.

TUTELA. f. Pagaampón; pagsa-sangalang; pagiwi.

TUTELAR. adj. Nagáampon; pin-takasi.

TUTEO. m. der. nang *tú*. Hindî pamumupô.

TUTIPLEN (Á). mod. adv. Sa-gánâ.

TUYO, YA. pro. pos. Iyó; mó.

U

UBERRIMO, MA. adj. Lubhâng sagánâ; lubhâng matabâ.

UBRE f. Suso nang háyop na babayi.

UBRERA. f. Súgat nang bibig nang bátâ sa pagsusò, ó dáhil sa init.

UESTE. m. Kalunuran. || Hánging galing dito.

UFANARSE. r. Magmagaling; magpalalô. = *con, de sus hechos*. Magmagaling nang; ò ipagpalalô ang kaniyang mangá gawâ.

UFANÍA. f. Pagpapalalô; pagmamagaling; kahambugáng may kahálóng paggagalak. || Lugod; towâ na dináramdam sa pagkakamit ng isáng kapurihán, etc.

UFANO, NA. adj. Mayábang; mapagmarikit. || met. Masayâ; nalúlugod.

UFO (Á). mod. adv. Nang hindi ináanyahan; mabúhay sa gúgol ng ibâ; makisalamúhâ nang hindi tinatawag.

UIJER, ó HUIJER. m. Alilâ sa

palacio, na tagâ tánod sa pintô, at tagapagpások nang dalaw.

ÚLCERA. f. cir. Súgat na malálim, at maluat na, na gawâ nang masasamâng humores.

ULCERACIÓN. f. cir. nang ulcerar. Pagnanaknak nang súgat. || Pagsusúgat na búhat sa masasamâng humores.

ULCERAR. a. Pagsugatin nang masamâng humores ang alinmang lugal nang katawán. || met. Papagdamdamín; sugatan ang púsô nang isang malálim na dalamhátî. || r. Magsúgat; magnaknak. || Magdalamhátî ng malakí.

ULCEROSO, SA. adj. der. ng *úlcera*. Súgatin.

ULONCIA. f. med. Pamamagâ nang gilágid.

ULORRAGIA. f. med. Pagdurugô nang gilágid.

ULTERIOR. adj. Ang na sa kabilâ; ò dako roon nang lugal na pinagúusapan. || Ang ginàgawâ, ó nangyaring huli kaysa ibâ.

ULT

ÚLTIMAMENTE. adv. de m. Sa huli; sa katapusán; sa káduluhan.

ULTIMAR. a. Tapusin.

ULTIMÁTUM. m. Kàhulihulihang pasiya ò salitâ.

ÚLTIMO, MA. adj. Huli; katapusán; dulo. || Lálông magaling ó pipinakamahúsay sa ibâ, || Tunô; tumipâ. || Mabábâ; pângit ó masamâ sa lahat. = *de todos*. Huli sa lahat. = *en la clase*. Pangwakás sa *clase*. — *Por último*. mod. adv. Sa katapusán; sa kàhulihan. — *Estar á la último*, ó *á los últimos*. fr. Naghisingalô; ò malápit nang mamatay. — *Estar á lo último*. fr. Makúro; mátuklasan ang kahulugán nang anomán; malápit sa pagkatapus; ó matapustapús na ang anomán.

ULTRAJADOR, RA. m. y f. Ang lumalapastangan; lumáit.

ULTRAJAMIENTO. m. Paglapastangan; pagalipustâ.

ULTRAJAR. a. Lapastanganin; paslagin. || Alimurahin. = *con* palabras. Bansagán; alimurahing lagyan nang bansag. = *de palabra*. Murahin. = *en público*. Lapastanganin; alimurahin sa hayagan.

ULTRAJE. m. Paglapastangan; paglái; pagalipustâ. || Kipaslangán; kaalimurahán.

ULTRAJOSO, SA. adj. der. ng *ultraje*. Nakaáalimura.

ULTRIZ. adj. f. Mapanghiganting babayi.

UMBILICADO, DA. adj. der. nang *ombligo*. Tabas púsod.

UMBILICAL. adj. der. nang *ombligo*. Náukol sa púsod.

UMBRÍA. f. Lugal na halos lagi nang malilim.

UMB

UMBRÍO, ÍA. adj. y

UMBRIOSO, SA. adj. Malilim.

UN. adj. Isá; sang; ka: lagi sa unahan nang nombre inilálagay. Nagbibigay lakás at tikas sa pananalitâ; at dáhil dito'y isinasama siyá sa alinmáng bahagi nang pangungusap: v. gr. *Yaon ay isang pananalitang lubhang malinaw, aquel es un hablar muy claro*.

UNÁNIME. adj. der. nang *uno*. Kaayos; kaayon; ó kaisá nang ibâ sa pasiya, kalooban ó sa anomán.

UNANIMIDAD. f. der. nang *uno*. Pagkakáisa; pagkakáayos nang dalawá ó nang marami.

UNCIÓN. f. der. nang *uncir*. Pagpapáhid nang langís sa anomán. || Pagpapáhid sa may sakit nang Santo Óleo. || Biyáyâ nang Dios Espiritu Santo, na humíhikayat sa kálolowa sa kabálanan.

UNCIR. a. Isinkaw nang balang-sang ang mangà háyop na panghila. || met. Ilankap; isánib ang isang bagay sa ibâ. || Supilin; alipinin ang kápowâ. = *(las carabaos) al carro*. Isinkaw nang balang-sang (ang mangá kalabaw) sa *caretón*. = *(el carro) con carabaos*. Sinkawán (ang kari-tón) nang kalabaw na balang-sang.

UNDÉCIMO. MA. adj. num. ord. Ikalabingisá.

UNDÉCUPLO, LA. adj. Bilang na makálabing isang dubleng malakí kaysa ibâ.

UNDICULACIÓN. f. pint. Pagkahuad nang inainalón nang dagat sa pagkápinta.

UNDÍVAGO, GA. adj. poét. Inainalón ang galaw.

UNDOSO, SA. adj. Ináinalon; ó

UND

nagiinainalon.

UNDULAR. n. Pumagápagaypay; yumagayway ang isang bandílá, kayo, etc. || Uminainalon ang túbig.

UNGIR. a. Pahiran nang langís ó ibang ganganitó ang alinmang bágay. || Pahiran nang Santo Óleo ang isá. = *con esencia*. Pahiran nan *esencia*. = *por Obispo*. Pahiran nang Santo Óleo na konsagrahing Obispo.

UNIANGULAR. adj. Íisa lámang ang pánulukan.

UNIBLE. adj. der. nang *unir*. Mangyàyaring mapaglákíp; mapag-sásama.

ÚNICAMENTE. adv. de m. Tángî; nagíisa; lámang.

ÚNICO, CA. adj. Tángî; lámang; nagíisa; bugtong. = *en su clase*. Nagíisa; bugtong sa kaniyang kasamahán ó kapara. = *entre mil*. Bugtong; tángî sa sanglibo.

UNICOLOR. adj. Isá lamang kùlay; ó nagíisang kùay.

UNIDAMENTE. adv. de mod. Nagkákakalíp; nagkákasama.

UNIFICAR. a. Isahín; ó paglagumin ang maraming bágay.

UNIFORMAR. a. Iayos; ibàgay; imukhá sa ibá. || Husayin; ayusin ang anomán. || Suotán nang uniforme; ó suotán nang magkamukhang damit. = *(una cosa) á, con otra*. Imukhá; iayos (ang isang bágay) sa ibá. || r. Magkaayos; magkámukhá. || Makibàgay. || Magsuot nang uniforme.

UNIFORME. adj. Nagkákakamá; nagkákaisa. || m. Ang pananamit na talagáng ginágamít nang mangá sundalo ó ibang katipunan. || adj. Kamukhá; kaisá. || Hindi nagbábago.

UNI

UNIFORMIDAD. f. Pagkakáayon; ó pagkakáisa; pagkakámukhá; pagkakáwastò.

UNIGÉNITO, TA. adj. Bugtong na anak.

UNILOCUO. m. Pagsasalitá ng nagíisa; ang nagsásalitá nang nagíisa; ó kumákausap sa sarili.

UNÍMANO. adj. Íisa lámang ang kamay.

UNIÓN. f. der. nang *unir*. Pagkakápisan || Pagkálakíp; pagkakálapat.

|| Pagkakáisa; pagkakàayos. || Pagkakásangayon. || Paglalákíp; paguugnay. || Pagkakáha; ó; pagkágawgaw.

UNIR. a. Isama; ilákíp; ilankap; ikatnig. || Ihá ó; igawgaw. || Itagnî; iugnay; ikamá; etc. || met. Paghilumin ang súgat. || Papagkáundûin; pagayusin ang mangá kalooban = *(una cosa) á, con otra*. Ikatnig; ikamá (ang isang bágay) sa ibá. || r. Magtulungán; magpipisan; magsangayon. || Sumama; sumánib; pumisan. = *á, con los compañeros*. Umayon; tumúlong sa mangá kasama. = *en comunidad*. Magpipisan; magsasama.

UNISONANCIA. f. Pagkakátono; pagkakásingtinig.

UNÍSONO, NA. adj. Nagkákakátono; katinig.

UNIVERSAL. adj. der. nang *universo*. Nakasásaklaw sa lahat. || Lagánap.

UNIVERSALIDAD. f. der. nang *universo*. Pagkásaklaw sa lahat ó sa marami.

UNIVERSALIZAR. a. Ikalat sa lahat.

UNIVERSO, SA. adj. Lagánap, sumásaklaw sa lahat. || m. Ang mundó; ó sangdaigdig.

UNT

UNO, NA. adj. Isá; ó nagtisa. || Katúlad; kaisá; buô. || Lubhâng kamukhá. || Magkaisá; ó isá rin: v. gr. *Iyàn at yaong isá ay magkaisá*, ó *siyá rin*, ò *isá rin*, *eso y el otro es uno*. || Sa plural ay ginagamit na kaisá nang *algunos*, na sa atin ay *mañgá ilán*: v. gr. *Mañgá ilang salawal*, *unos pantaknes*; *nagsidating ang mañgá ilang babayi*, *llegaron unas mujeres*. — *á uno*; ó *uno por uno*. fr. *Isaisá*. = *tras otro*. fr. *Sunodsnnod*. = *de tantos*. Isá sa madlá. = *entre muchos*. Isá sa gitná nang marami; isá sa marami. = *para cada cosa*. Isá sa báwa't isang bágay.

UNTADOR, RA. m. y f. Tagapagpáhí nang mantiká ó langís.

UNTADURA. f. Pagpapáhí ng langís, etc. || Pamáhid na panlagay nang langís.

UNTAMIENTO. m. Pagpapáhí nang langís, etc.

UNTAR. Pahíran nang langís, mantiká, etc.: at winíwika, *untar con*, *de aceite*, *manteca*, etc. || met. y fam. Suhulan nang salapí ó nang anomán, lálò na ang mangá pinúnóng hahatol. Karaniwang sabihin: *untar las manos*, ò *el carro*, *suhulan*. || r. Madungisan; marumhán nang anomang langíslangís na bágay. || Magpáhí nang gamot. || Málahiran; mótirahan nang hinawakang anomán, lálò na kun salapí.

UNTO. m. Pamáhid na ungüento, etc. || Tabá nang háyop. = *de rana*; *de méjico*. fam. Salapí na isinúsubol.

UNTUOSO, SA. adj. Langíslangís; matabá; malagkit.

UÑA. f. Kukô. || Sakuá nang ká-

UÑA

hoy, na kinàkakabitan nang ugat. || met. y fam. Talas, ó sadyang hílig sa panguumit. Kagamítán sa plural. — *Afilar las uñas*. fr. Magisip; magpakatalas at nang malabasán ang isang pangánib ó kamtán ang anománg bágay na may kahirapan. — *Tener en la uña*. fr. Masaulo; ó matandaang mabuti sa isip. — *Ser largo de uña*. Lubhâng magnanakaw. — *Mirarse las uñas*. f. Gumayongayón.

UÑADA. f. der. nang uña. Paggugulamos; pagkámot. || Kamot; ó galos na gawâ nang kukô.

UÑARADA. f. der. nang uña. Galos na gawâ nang kukô.

UÑATA. f. aum. nang uña. Kukóng mahábâ, ó malakí.

UÑERO. m. der. nang uña. Tuná; ó salinsing.

UÑETA. f. dim. nang uña. Kukóng maliit. || Hibás na pangpútol ng balat.

UÑOSO, SA. adj. der. nang uña. Mahábâ ang kukô.

URACRASIA. f. med. Balisaw-saw.

URACHO. m. auat. Daraanan nang íhi.

URBANAMENTE. adv. de m Magálang.

URBANIDAD. f. Gálang; hinín; mabuting paguugáli, at karunungan makipagkápowâ tawo.

URBANO, NA. adj. Náukol sa ciudad. Magálang; marúnong makipagkápowâ tawo.

URBÍCULA. adj. Naninirahan sa bayan.

URDIDOR, RA. m. y f. Tagapaghúsay nang habíhan. || Ulakán; ó husayán nang anománg ilálagay sa

USA

habihán.

URDIR. a. Husayin, ulakín ang háhabihin. at nang maihánay sa habihán. || met. Maghandá nang anománg líhim na laban sa ibá, nang kaintán ang anománg hangad ò ng maigibâ ang anomang ginágayak ng kápowâ.

URETRA. f. anat. Liig nang pantog.

URGENCIA. f. Kabiglaanan. || Pagkakailangan nang anomán. || Kun sa kautusán ay ang katunkulang tuparín agadagad ang iniúutes.

URGENTE. p. a. nang *urgir*. adj. Nagbíbiglá. || Mádalán; bigláan.

URGIR. n. Maging kailangang mahigpit ang anomán.

URINARIO, IA. adj. Náukol sa íbí.

USADO, DA. p, p. nang *usar*. y adj. Gasgás; gamit; ó lúmâ sa pagkagamit. || Náuso; ó kaugalián; kadálasan.—*Poco usado*. fr. Salitang di kagamitán.

USAJE. m. der. nang *uso*. Kaugalián; *uso*.

USANZA. f. der. nang *uso*. Kaugalián; ugáli; *uso*.

USAR. a, Gamitin. || Araráin. = *con, contra un simple de buenas palabras*. Gumámit sa, laban sa isang hangal nang mabubuting pangungúsap. || r. Ugaliin; maging kaugalian. || Magasgás ang anomán sa kágagamit.

USO. m. Paggámit. || Pagugáli; kaugalian. || Ásal. = *de razón*. Bait; pag-iisip.—*Andar al uso*. fr. Makiugáli; umayon sa panahón.—*Al uso*. mod. adv. Náaayon sa kaugalián.

USTED. com. pron. pers. Kayó

USU

pô; ang kamáhalan pô Ninyó. Salitang gamit sa magálang na paki-kipagúsap.

USUAL. adj. der. nang *uso*. Kagamitán; kaugalian. || Magágamit. || Madaling magawâ, ó magámit. || Tawong malambot ang ugáli at mahósay makisama.

USUFRUCTO. m. Katowirang magágamit at makinábang sa ári nang ibá. || Pakinábang na nákuuha sa anomán.

USUFRUCTUAR. a. for. Magkamt, ò tumangap nang pakinábang sa pagaári nang ibá, na hináhawakan niyá.

USURA. f. Patúbô; pabuís. || met. Túbô; pakinábang. Karaniwang intindihing sa lubhâng malabis na túbô.

USURAR. n. der. nang *usura*, y

USUREAR. n. der. nang *usura*. Magpatúbô; magpabuis; mamuisar. || Makinábang. || Magpatúbô nang lampás.

USURERO, RA. m. y f. der. nang *usura*. Mapagpatúbô.

USURPACIÓN. f. der. nang *usurpar*. Paglúpig; pagkuha nang di kaniyá.

USURPADOR, RA. m. y f. Manlulúpig.

USURPAR. a. Lupigin; ankinin; arin ang di kaniyá. || Gagahin.

USURPATORIO, IA. adj. Náukol sa paglúpig.

UTENSILIOS. m. pl. Mangá kasangkapan kagamitán.

ÚTIL. adj. Pakíkinabangan. || Magágamit. = *a mí hermano*. Pakíkinabangan nang aking kapatid. = *para tal cosa*, Pakíkinabangan; magágamit

UTI

sa gayóng bágay.

UTILIDAD. f. der. nang *útil*. Pakinábang. || Kagamitán; ó kapa-kinabangán. || pl. Túbô; pakinábang na nákuha sa anomán.

UTILIZABLE. adj. der. nang *útil*. Mapakíkinabangan; magágamit.

UTILIZAR. a. der. nang *útil*. Gamitin; pakinabangan. || n. Bigyán nang pakinábang ð patúbô. || r. Pakinabangan; magàmit. = *con, en alguna*

UVA

cosa. Magámit sa anománg bágay. = *de su talento*. Gamitin; pakinabangan ang kaniyang talas nang isip.

UTRERO, RA. m. y f. Bulô ng baka, na búhat sa edad na dalawáng taon hangáng mahustóng tatlo.

UVA. f. Ubas.—*Estar hecho una uva*. fr. Lubháng langó.

UVADA. f. der. nang *uva*. Kasaganáan nang ubas.

VACA. f. Bakang babayi. || Kar-
né nang baka. || Salapíng bakahán
sa larô Tinátawag namang FRAGATA.

VACACIÓN. f. der. nang *vacar*.
Pagpapahingá; paglilibang. || pl. Pa-
nahóng ipinagpápahingá nang pag-
aáral ó paggawá.

VACADA. f. der. nang *vaca*. Ba-
kahan; ó manada nang baka.

VACAR. n. Magpahingá sa pag-
gawá ó pagaáral; maglibang. = *a los*
estudios. Magbakasión. || Mawalán ng
tawong gumanap sa isang katun-
kulan; ó mábakante ang isang katun-
kulan.

VACIABLE. adj. der. nang *va-*
ciar. Maibúbubô; maihúhulma. || Ma-
mumuliohon. | Maibúbuhos.

VACIADERO. m. Bubuhusán ng
anománg bagay na lusaw; ó páda-
luyan nitó

VACIADOR. m. Magmumulio-
hón. || Múliohonan.

VACIAR. a. Isalin ang anomán.
|| Iuhos; ihuhô; isábog. || Ibubô; ihul-
má. || Ukitin; ó dukiting burdahán

ang anomán. || Ihásâ sa muliohón
ang labasang pangáhit, lanseta, etc.

|| n. Bumuhos; umagos ang isang
ilog sa dagat ó sa kápowâ ilog. ||
Kumati ang túbig. || Manliit ang lú-
bid, dahíl sa pagkabánat, ó dahíl sa
pagkágamit. || Malaglag ang kùlay ò
kinang nang anomán. || Sa kahulu-
gáng ito'y hindí lubhâng kagamitán.

|| r. Mábuhos; máliguak sa kinála-
lagyan ang anománg bagay na lu-
saw, at sinásabi: *VACIARSE del vaso*.
MÁLIGUAK sa vaso. || Mawalán nang
tawo; ó mahawan ang isang lugal.
|| met. y fam. Másabi ó sabihin ang
bagay na karampatang ilihim.

VACIEDAD. f. der. nang *vacío*,
Kahunghangán; kahángalán.

VACIERO. m. Pastol nang há-
yop na waláng anak.

VACILABILIDAD. f. Kauyután
kahinán nang tayô.

VACILABLE. adj. Mauyut; ma-
hínâ ang tayô; umúugâ; nagsásala-
wahan.

VACILACIÓN. f. der. nang *va-*

VAC

ilar. Pagugâ; pagkaunoyot. || met. Pag-aalangán; pagsasalawahán.

VACILAR. n. Umugâugâ. || Humínâ ang tayô; mápanganib na mahúlog ó mágibâ = *en responder*. Magalangán nang, sa pagsagot.

VACÍO, ÍA. adj. Gawang; hun-kag, waláng lamán. || Háyop na babaying waláng ákay. || Waláng pakínábang. || met. Hambog. || Kúlang ng bait, at sinásabi: *vacío de entendimiento*. || Waláng gawâ; pagayongayón. || Táwong waláng kapararakan. || m. Puang; pagitan. || Ang *vacante* nang isang *oficio*. || Guang.— *de vacío*. mod. adv. Waláng lamán; waláng kalgá Sinásabi sa mangá *carruaje* ó háyop; lálô na kun papabalik. || Waláng gawâ.

VACO, CA. adj. Katungkulan, ù *oficiong* waláng gumáganap.

VACUNA. f. der. nang *vaca*. Butlig nang bulútong na tumútubô sa suso nang *vaca*. || Binhî nang bulútong at ang bulútong na tanim.

VACUNACIÓN. f. der. nang *vacunar*. Pagtatanim nang bulútong. || Bulútong na tanim.

VACUNAR. a. Tamnán nang bulútong.

VACUNO, NA. adj. der. nang *vaca*. Náukol sa ganado nang *vaca*.

VADEABLE. adj. Natátawid, || Nadádaig.

VADEAMIENTO. m. y

VADEO. m. Pagtawid sa flog.

VADEAR. a. Tawín ang flog. || met. Supitín; daigín ang anomang mabigat na bágay. || Tarukín ang kalooban nang kápowâ; liri-pin; aninawin nang bait ang anomang bágay na mahírap kurûn.

VAG

VADO. m. Lugal na mabábaw na matátawiran nang waláng bankâ; tà-wiran. || Ang lunas ó lálím nang flog. || met. Kagámutan; kaáliwan sa anománg nangyàyari: v. gr. *Huag makakita nang KAGÁMUTAN ó KAÁLIWAN, no hallar VADO*.

VAGAMUNDEAR. n. Magham-pás lúpâ; gumayongayón.

VAGAMUNDO, DA. adj. Ham-pás lúpâ; layás.

VAGAR. n. Maglagalag; maglayás; magligalig; lumibotlîbot; humampas-hampás. || Lumakadlákad sa isang lugal na ilang, na huag mátagpuan ang daan ó ang talagáng hináharap. || Magalangán ang loob. || m. Panahóng waláng gawâ: v. gr. *Walâ akong PANAHOŃ WALÁNG GAWÁ, no tengo VAGAR. — Andar ó estar de vagar*. fr. Waláng mágawâ; ó waláng ginágawâ. = *por el mundo*. Lumakadlákad na lumîbot sa mundò.

VAGIDO. m. Iyak; hibik nang bátang sangol.

VAGO, GA. adj. Layás; lagalag; hampaslúpâ; pasampiadsampiad. || Alangán; salawahán. || Bágay na hindi tiyak; ó waláng sariling tunkol.

VAGUEAR. n. der. nang *vago*. Sumampiadsampiad; maglagalag. || Magalangán. V. VAGAR.

VAGUEDAD. f. der. nang *vago*. Kaalangánán; kasalawaháng loob. || Kalabúan.

VAHIDO. m. Pagkahilo; hilo; pagka'ulâ.

VAHO. m. Singaw na nagbúbuhat sa anománg bágay na basábasá at mænit. || Hiningá. || Asó.

VAINA. f. Kaloban; suksúkan nang sandata. || Balat na saríwâ at

VAL

mahábâ nang iláng bunga nang ká-hoy.

VAINERO, **VAINISTA**. der. nang *vaina*. m. Mangagawâ nang kalóban ó *vaina*.

VAIVÉN. m. Giniwagiwa.

VALENTÍA. f. Tápag; katapan-
ngan. || Tibay; katapátang loob. || Ka-
pangábasan. || Ínam; gilás sa panana.
litá, ò sa paggawâ nang anomán.—
Pisar de valentía. fr. Lumákad ng
matikas at may taglay na kapalalúan.

VALENTÓN, **NA**. adj. aúm, ng
valiente. Hambog; palátò; mapagma-
tapang.

VALER. a. irreg. pres. ind. yo
valgo; tú vales etc.: fut. *valdré*; *val-
drás*; *valdrá*; *valdrémos*; *valdréis*; *val-
drán*: imperat. *val* ó *vale* tú; *valga*
èl; *valgamos* nosotros; valed vosotros;
valgan ellos: subj *valga*; *valgas*; etc.:
imperat. *valiera*; *valdría*; *valiese*; etc.:
fut. *valiere*; etc. Amponín; kupku-
pín. || Maghalagang.... || Pakinabangan
nang. || Magkaroon nang lakás ò ka-
pangyarihan. || r. Gamitin ang ano-
mán sa kapanahunan. || Magsakdal
sa ibá, nang makamtan ang anomán.
= *de alguno*. Magsakdal sa isá. = *de*
noble. Magpangap na mahal na tawo.
|| m. Kapangyarihan; lakás.—*Hacer*
valer. fr. Bigyang lakás; papanagin.

VALEROSÍSIMO, **MA**. adj. sup.
nang *valeroso*. Lubhâng matápang;
ò kátapantapangan.

VALEROSO, **SA**. adj. Mabísâ. ||
Matápang; malakás ang loob.

VALETUDINARIO, **IA**. adj. Ma-
sasaktín; mahinâ ang katawán.

VALIDAR. a. Bigyang lakás; ó
bigyang halagá.

VALIENTE. adj. Matápang; ba-

VAL

yani. || Malakás; matatag. || Magaling;
mahúsay. || Malabis; lampás: v. gr.
MALABIS ang lamig nang panahón,
hace un VALIENTE frío. — *Valiente cosa*.
fr. fam. Walâng halagá; walâng kabu-
luhan.

VALIZA. f. náut. Tandâ na ini-
lálagay sa lugal na mababaw sa
dagat.

VALIZAR. a. der. nang *valiza*.
Lagyán nang *valiza*.

VALOR. m. Halagá; kamañalan. ||
Bisâ; lakás. || Tápag. || Bunga; pa-
kinabang. || Lakás nang loob; katiisán.
— *Cobrar valor*; *cobrar espíritu*; *co-
brar ánimo*. fr. Tumápang; pagsau-
lán nang loob.

VALORABLE. adj. der. nang
valor. Maháhalagahan.

VALORAR. a. der. nang *valor*, y

VALOREAR. a. der. nang *va-
lor*. Lagyán nang halagá; tasahan. ||
Halagahan; mahalin. || r. Maghalagá;
magkahalagá.

VALORÍA. f. der. nang *valor*.
Halagá. || Kamañalan.

VALUACIÓN. f. der. nang *va-
luar*. Paglalagay nang halagá; pag-
tasa.

VALUAR. a. Tasahan; halaga-
hán. || Mahalin.

VALVA. f. Balat nang tahong,
perla, etc.

VALLA. f. Bákod na estákâ; pim-
pín. || Hangá, ó hangáhan nang
anomán. — *Romper la valla*. fr. Máu-
nang umato nang paggawâ nang
anomang bagay na mahirap. Lagpu-
sán ang nakatátag na guhit.

VALLADO. m. der. nang *valla*.
Pimpín; ó pilápil na nilagyán nang
tanim na káhyo na binilahan.

VAN

VAP

VALLE. m. Libis; lambak na na-sa pagitan nang mang bundok ó burol. = *de lágrimas*. met. Ang mundong itó, dahí sa mangá kahirapan at kasalátan niyà. — *Hasta el valle de Josafat*, fr. met. Hangáng sa áraw nang paghuhukom. Karaniwang sabihin nang mangá nagpápaalaman na umáasang hindi magkíkita ulí.

VANAGLORIA. f. Kahambugán; kaparangalanán nang sariling dú-nong ó halagá.

VANAGLORIARSE. r. Magpalalô; magmagaling. || Ipagparangalan ang sariling galing, halagá ó gawá. = *de, por su estirpe*. Ipagmagaling ang kaniyang láhi; ò ipagpalalô ang kaniyang lahíng pinangalingán.

VANAGLORIOSO. SA. adj. Mapagmagaling; mapagparangalan.

VANEAR. a. Magsasalitá nang kahambugán. || Magsabí nang waláng kabuluhán ó waláng kapararakan.

VANIDAD. f. der. nang *vano*. Kawalán nang halagá ó nang lasa. || Kapalalúan. || Pagmamarikit; kaparangalanán. || Salitang walangi kapararakan. — *Ajar la vanidad*. fr. met. tam. Siráin, ó ihápay ang kapalalúan. — *Hacer vanidad*. fr. Magpalalô; maghambog.

VANIDOSIDAD. f. der. nang *vanidad*. Pagkapalalô; pagkahambog.

VANIDOSO. SA. adj. der. ng *vanidad*. Palalô; mapagmarikit.

VANO. NA. adj. Kunuâ. || Waláng lasa; hindi tutò; waláng lámán at marupok. || Waláng kabuluhán. || Kun bunga nang káhay na matigás ang balat ay WALANG LAMÁN, dáhil sa nabulok. || Palalô; mapagmarikit. — *en vano*. mod. adv. Waláng kapararà-

han; waláng dahilán; hindi kailangan; dí karampátan.

VAPOR. m. Singaw. || Daong, na mákinang ginágatungan nang apoy ang nagpápalakad. = *de tierra*. Ali-muúm.

VAPULAMIENTO. m. fam. Pagpálô.

VAPULAR. a. fam. Palûin; ham-pasín. || r. Maghampás.

VAPULATIVO. VA. adj. y

VAPULATORIO. IA. adj. Na-màmalô; pamàlô.

VAQUERO. RA. adj. der. nang *vaca*. Náukol sa pastol nang baka, ò sarili nilá. || m. y f. Ang pas-tol nang baka. — *Ayer vaquero, y hoy caballero*. ref. Kahapo'y pastol, at ginoó ngayón. Kasabiháng nagsúsu lit nang kadaliang magbago nang búhay nang tawo.

VARA. f. Varas. || Panúkat.

VARADERO. m. Lugal na bá-
rahan nang sasakyán.

VARAR. a. Isadsad; hilahin sa dalatan ang sasakyán. || n. Mábara; sumáyad ang sasakyán. || met. Mátigil; máhintò ang anomán.

VARIABLE. adj. Nagbábago; nagliba. || Salawahán; pagagobago.

VARIACIÓN. f. der. nang *variación*. Pagbabago.

VARIAR. a. Baguhin; ibahín. || n. Máiba; magbago. Ginagamit na-mang p-rang *reciproco*. = *de opinión*. Magbago nang akálá. = *en dictamen*. Máiba nang pasiyá.

VARIEDAD. f. Kaibhán; ó pagkakáiba nang mangá bagay. || Baláki. || Pagbabago; paguibá nang mangá bagay.

VARIO. IA. adj. Ibà. || Ibaibá.

VAS

|| Nagbábago. || pl. Mangà ilán.

VARÓN. m. Lalaki || Ang lalaking umabot na sa 30 hangang 40 taong edad. || Ang tawong kagalang-galang, may kapangyarihan, etc. = *de Dios*. Lalaking mabait at banal. — *Buen varón*. Ang lalaking mabait, at matalino ang isip, at malaki ang naaabot. — *irón*. Lalaking paniwalain at mangmang. — *Santo varón*. met. Lalaking mabait, ngúni't maikli ang naaabot.

VARONIL. adj. der. nang *varón*. Náukol ó sari nang lalaki. || Matápang; b'yan; may tigás.

VASIJA. f. der. nang *vaso*. Tapayan; gúsi; ó sisidlang alinman nang mangá bagay na lusaw. || Kapisanan nang mangá tapayan at tina sa isang bodega.

VASILLO, TO. m. der. nang *vaso*. Vasong maliit.

VASO. m. Vaso; inuman. || Ang lulan; ó tákal nang isang sasakyán, ó nang anomang mapagsisidlan. || Tataean; ó iihang basin. Tinatawag namán itong *vaso excretorio*.

VASTAGO. m. Sulol; supling; sui.

VASTO, TA. adj. Maláwak; lubhâng malaki; lubhâng malápad.

VATICANO. m. Palasio nang Papa.

VATICINAR. a. Huláan.

VATICINIO. m. Hula.

VECINDAD. f. Kapisanan; ó bílang nang namamayan; tawong naninirahan sa isang bayan; barrio ó lugal. || Pagkalapit; ó kalapitan nang anomán sa ibá.

VECINDARIO. m. Bílang nang tawong naninirahan sa isang bayan ó lugal.

VEJ

VECINO, NA. adj. Kababayan; kabarroio ó kanayon. || Ang may báhay sa isang lugal at doón nagtítira. Ginagamit namang parang *sustantivo*. || met. Kaapit báhay; kalapit. || Katúlad; kawangis; kamukhá. = *al, del palacio*. Malapit sa palasio; kalapit nang palasio.

VEDA. f. Pagbabáwal. || Panahón nang kabawalán.

VEDAR. a. Ipagbáwal. || Sansalain; sawatain; sawayin.

VEEDOR, RA. m. y f. Ang nagmamásid; ó sumisiyasat nang kilos nang kápowá, at nang malibak niya. || m. Sa mangá *ciudad*, at báhay nang ginoó ay ang tagapagsiasat; tagá tingin nang paggawá at paggagayak nang mangá kailangan.

VEHEMENCIA. f. Kabilisan ng kilos; kadagliang gumawá. || Lakás; bagsik nang pangangatuiran. || met. y fam. Bagsik; dahás nang mangá damdam nang kalooban.

VEHEMENTE. adj. Mabilis; masasal; lubhâng mahigpit sa kaniyang mangá násá at kilos.

VEJAMEN. m. Pagapi; pagkutya; pahrap.

VEJAR. a. Duwahaginin; apihin; pasakitan. || r. Maapi; maduwahagi.

VEJETE. adj. dim. nang *viejo*. Matandang masamá ang hitsura.

VEJEZ. f. Katandaan. || Kasungitang sarili nang matatandá. — *a la vejez viruelas*. fr. na ipinangit sa matatandang masasaya at mairugin sa babayi.

VEJIGA. f. Pantog. || Súpot na kinasisidlan nang apdó. || Lintós ó paltós nang balat, na may lamang tila túbig. || pl. Bulutong.

VEL

VEJIGATORIO, IA. adj. y s. der. nang *vejiga*. med. Emplastong *cantàridas* na pangpalintós nang balat.

VELA. f. Pagpupuyat; paglalámay; ó ang panahong ipinagtátanod na ipinagpúpuyat. || met. Pagsisínop; masíkap na pagaalágâ nang anomán.

|| Kandílâ. || Láyag. || Pagtánod sa Santísimo. || met. Daong; ó sasakyán.

—*Darse, hacerse ó ponerse á la vela*. fr. Tumùlak sa sadsaran at lumáyag.

—*Hacer vela para un punto*. fr. Tumungo sa isáng lugal.—*Cantar vela*.

fr. Ibabalâ ang pagkátanaw nang sasakyán,—*A la vela*. mod. adv. Maglayás; tumùlak na maglayag.—*En vela*. fr. Hindi natùtulog; nagpuyat.

—*A vela y remo*. fr. Mádalian; matulin.

VELAR. a. Takpán nang *velo*;

itàng. || Bantayan; tanuran ang anomán sa gabí. || Bindisiunán ang mangá ikinakasal; ó ikasal ang sínoman. || Tanuran. || n. Magpuyat; magbantay. || Magtánod sa Santísimo. || met. Tuparíng mahúsay ang anomán.

==*á los muertos*. Tanurang pagpuyatán ang mangá patay.==*en, sobre alguna cosa*. Tumánod; magbantay sa anomán.

VELEIDAD. f. Kasalawaháng loob; kahalaghagán.

VELEIDOSO, SA. adj. Salawaháng loob; halaghag.

VELEJEAR. adj. der. nang *vela*. náut. Lagyán nang láyag ang sasakyán. || n. Maglayag.

VELERO, RA. adj. der. nang *vela*. Sasakyáng matuling maglayag. || m. Mangagawâ; ó nagtítinda nang kandílâ.

VEL

VELETA. f. Girimpulá; pabiling.

|| met. Tawong halaghag; ò salawaháng loob.

VELOCIDAD. f. der. nang *veloz*. Tuin; katulinan. || Bilís. || Lik-sí; talas na gumawâ, ó magàral ng anomán.

VELOZ. adj. Matulin; mabilís. || Maliksi.

VELLO. m. Balahibo. || Bulo.

VELLÓN. m. aum. nang *vello*. Balahibong lahat nang isang tupa.

Balat nang tupa na may balahibo. || Bariá.

VELLOSO, SA. adj. der. nang *vello*. Mabalahibo; ó punô nang balahibo; baláhibuhin; mabulo. || Balalahibó; bulobulò.=*de cuerpo*. Baláhibuhin ang katawán.

VELLUDO, DA. adj. der. nang *vello*. Baláhibuhin; lubhâng mabalahibo. || May bulo.=*de cuerpo*. Mabalahibo ang katawán. || m. Ang *terciopelo* ó *felpa*.

VENA. f. anat. Ugat nang katawán nang tawo ó nang háyop. || Ang sangá nang gintò, pílak at ibá pang metal na tumútubô sa ilálim nang lúpâ. || Ang bukal nang túbig sa ilálim nang lúpâ. || Ugat ng káhoy. || met. Talas nang ísip na gumawâ nang tulâ.=*de loco*. met. Pagkahalaghag na ísip.

VENADO. m. Usá.

VENAL. adj. der. nang *vena*. Náukol sa ugat. || Nábibili, ò ipinagbíbili. || met. Nasusuhulan.

VENALIDAD. f. Pagpapasúhol.

VENCEDOR, RA. m. y f. Ang nanalo; ó nagdiwang. || Mánanalo; mapagwagi.

VENCER. a. Supilin; madaig; ma-

VEN

ta'o ang kaaway. || Magtagumpay; magwagi. || Láúin; higtán ang ibá. || met. Tiisín; batahín ang anomang hirap ó kasakitan. || n. Matapos ang táting na panahóng dápat ipagbáyad nang buís ó utang. || r. Supilin ang silakbò nang sariling kalooban; ó hilig na masamá nang loob, etc. = *de ruegos*. Masúpil; malamúyot sa lúhog ó daing.

VENCIBLE. adj. Masúsupil; madádaig.

VENDA. f. Panáli; ó pamigkís sa súgat.

VENDAR. a. Talián; bigkisán nang benda. || met. Lituhín ang isip; palabúin ang katowiran.

VENDAVAL. m. Habáगत na masasal.

VENDER. a. Ipagbili; magbili. || Iindá; magtindá. || met. Pagliluhan; pagsukabán. = *a tanto*. Ipagbili nang gayóng halagá. = *en tanto*. Ipagbili sa gayóng hulagá. = *gato por liebre*. Dayáin ang kápowâ sa kalidad ng bágay na ipinagbili. || r. Magpangap; magmagaling; magpalalò. || met. Maglinkod nang buón; púsò, na salang-sangín anomang pangánib, at ibngit ang búhay dáhil sa pinaglinkuran. || Magpaupá nang puri. = *a alguno*. Maglinkod nang boóng púsò sa kápowâ. Magpaupá nang puri sa sínoman. = *por amigo*. Magpangap na kunua'y kaibigan. — *Vender cara alguna cosa*. Ipagtangol; ipagsangalang na ipaglaban ang anomán ng boóng kaya.

VENDIBLE. adj. Maipagbíbili; mabíli.

VENDIMIA. f. Pagaani nang ubas. || met. Masagánang pakinábang, na

VEN

nákukuha sa anomán.

VENÉFICO, CA. adj. nang *veneno*. May lason. || Mangkukúlam.

VENENO. m. Lason; kamandag. || met. Pagtatanim sa loob.

VENENOSO, SA. adj. der. ng *veneno*. May lason; nakamimatay.

VENERABLE. adj. Kagalanggalang; ó dapat igalang.

VENERACIÓN. f. der. nang *venerar*. Paggalang; kagalangán. || Magalang na pagmamahal sa anomán, ayon sa karapatán. || Paglilinkod sa Dios.

VENERANDO, DA. ger. nang *venerar*. || adj. Kagalanggalang.

VENERAR. a. Igalang. || Pagpitaguan; paunlakán. || Sambahín; paglinkurán ang Dios, mangá Santos at ibá pang bágay na banal.

VENERO. m. der. nang *vena*. Bakal; ó mina nang bakal, tansò, color, túbig, etc.

VENGADOR, RA. m. y f. Mapanghiganti.

VENGANZA. f. Panghihiganti. || Higanti; parusa.

VENGAR. a. Gumanti; ó ipanghiganti ang anomang karowahigan. || Parusahan. || r. Manghiganti. = *de una ofensa*. Ipanghiganti ang isang kaalimurahan. = *en el ofensor*. Manghiganti sa umalimura.

VENGATIVO, VA. adj. Mapanghiganti.

VENIA. f. Pahintúlot; pasintábi. || Patáwad. || Yukod nang ulo.

VENIDA. f. Pagparito. || Paglapit; pagdating. || Pagbabalik sa pinangalingan.

VENIDERO, RA. adj. Ang mangyayari; darating na panahón; ang hà-

VFN

harapin. || m. pl. Ang mangá ipangá-
nganak; ó ang mangà hàhalì sa atin.

VENIR. n. irreg. ger. *viniento*.
p. p. venido; ind. pres. *vengo*; *vi-
nes*; *viene*; *venimos*; *venis*; *viene-
n*; perf. *vine*; *viniste*; *vino*; *vinimos*;
vinisteis; *venieron*; fut. *vendré*; *ven-
drás*; etc.: imperat. *ven tú*; *venga él*;
vengamos nosotros; *venid vosotros*;
vengan ellos; subj. *venga*; *vengas*;
etc.: imperf. *viniera*; *vendría*; y *vi-
niese*; etc.: fut. *viniere*; etc. Duma-
ting. || Parito; lumápit dito; huma-
rap dito. || Magbúhat; mangáling. || Má-
lapit. || met. Máayon; máayos ang
isang bágay sa ibà. || Mahúlog: v. gr.
MAHÚLOG sa *lupá*, VENIR ó VENIRSE
à tierra; MAHÚLOG sa *kamay ko*, VE-
NIR ó VENIRSE *à mis manos* || Sumú-
rot sa isip ang anomán. = *à casa*. Pa-
rito; dumating dito sa bahay. = *con
un criado*. Paritong may kasamang
isang alíla. = *del teatro*. Mangáling
sa teatro. = *de*, *hácia Manila*. Mangá-
ling sa, sa may gawing Maynilá =
hácia aquí. Lumápit dito; pumaripa-
rité. = *sobre uno mil desgracias*. Du-
magsá; dumating sa isá ang makapal
na kasakunaán; datnán nang mara-
ning kasaliwáng pálad. — *En lo por-
venir*. fr. Sa háharapin; ó sa pana-
hóng dárating. — *Venga lo que viniere*.
fr. Mangyari ang manyáyari. — *Venir
à menos*. fr. Masirá; sumamá. *Ve-
nirse abajo*. fr. Gumuhô; lumagpak.
— *Venirse à buenas*. Paritong kúsá;
paritong sumunod na mahúyay.

VENTA. f. Pagbibili. || Kasulatan
nang pagbibilihan nang anomán. ||
Báhay sa ilang na pánuluyanan ng
naglálakad.

VENTAJA. f. Kalalúan; kahig-

VEN

tán; lamang. || Pakinábang.

VENTANA. f. Duungawán; su-
ngawán. || Alinmáng butas na gina-
wáng talagang pasukán nang liwá-
nag ó hangin. || Butas nang ilong. —
Arrojar, à echar por la ventana. fr.
met. Sayangin; ipagtapón; ubusing
aksayahín. — *Hacer ventana*. fr. Mag-
panungaw ang babayi, at nang ma-
kátanaw ó mátanaw. — *Condenar una
ventana*. fr. Isará ang isang bintáná,
na ipákô.

VENTANEAR. n. der. nang ven-
tana. Magpanungaw.

VENTANEO. m. der. nang ven-
tana. Pagdúngaw na lági. || Saipok na
matunog nang bintáná.

VENTAR, n. irreg. como *aer-
tar*. naut. Humship ang hangin. V.
VENTEAR.

VENTEAR. n. Humship nang
masasal ang hangin. || a. y n. Sang-
apin nang háyop ang hangin, na sa-
huria nang ilong. || met. Halataín;
usi-áing bakasín ang anomán. || Ipá-
hangin ang anomán at nang maalís
ang dumí. || Iyangyang || r. Sumágap;
maglamán nang hangin; lumáhang
sa hangin. || Masirá; mabulok sa ha-
ngin. || Umutot.

VENTILACIÓN. f. der. nang
ventilar. Símuý nang hangin. || met.
Pagtatalo; paguúsap nang úkol sa
anomán, úpang matalastás, matarok,
etc.

VENTOSA. f. der. nang *viento*.
Tandok, ó *ventosa*.

VENTOSEAR. n. y r. der. ng
viento. Umutot.

VENTOSEO. m. der. nang *vien-
to*. Pagutot. || Utot. Tinátawag na
flato nang mangi tawong malilinis

VEN

at *pedo* nang karamihan.

VENTOSIDAD. f. der. nang *viento*. Kábag. || Utot.

VENTRECHA. f. der. nang *vientre*. Tián nang isdâ.

VENTREGADA. f. der. nang *vientre*. Mangá anak nang isang inahín, na sabaysabay na ipinanganak. || met. Kasaganáan nang anomán.

VENTRUDO, DA. adj. aum. ng *vientre*. Titiyanín; buyunín.

VENTURA. f. Palad; kapalaran, níngô. || Pagkakataon. || Pangánib. — *Aventura*; ò *á la ventura*. mod. adv. Sápalaran.

VENTUROSO, SA. adj. der. nang *ventura*. Mapálad; mapalarín.

VER. a. irreg. ger. viendo: p. p. *visto*. ind. pres. *veo*; *ves*; *ve*; *vemos*; *veis*; *ven*; imperf. *veía*; *veías*; *veía*; *veíamos*; *veíais*; *veían*: imperat. *vea* él; *veamos* nosotros; *ved* vosotros; *vean* ellos: subj. pres. *vea*; *veas*; *vea*; *veamos*; *veáis*; *vean*. Tingnán; masdán. || Mákita; tanuran. || Siasátin; usisáin. || Dalawin. || Kilalanin. || Mápansin. || met. Bulaybulayin; liningín. || Kung nakalagay sa futuro, at may ya sa unahan, ay ginagamit sa pagbabálâ: v. gr. *Màkikita mo rin, ya verás*. = *de hacer largo*. Tikmáng gumawâ nang anomán. = *con, por sus ojos*. Masdán; mákita nang kaniyang matá. = *por un agujero*. Silipin sa isang butas. || r. Lumagay; ó málagay sa isang lugal. || Mákita; magdalawán. || Magkita. || Mapilitan. || Magbulaybúlay. || m. Pangtingín; pangmasid. || Pagnumukhá; ó hitsura nang anomán, at niwiwiká: *Tener buen VER*, magkaròdn nang mabuling MUKHÁ; *tener otro VER*, mag-

VER

karòdn nang ibang HITSURA. — *A mi ver*. mod. adv. Sa masid ko; sa tingin ko. — *A mas ver*. fr. Hangang sa ulíng pagkikita. = *A ver*. interj. Tingnán ko; masdán natin; dalhin dito iyán, janó iyán? janó bagá yacn? — *Ver mundo*. fr. Maglibot; maglakbay báyan. — *Dar á ver*. fr. Ipakita. — *Hacer ver*. fr. Ipatalastás. — *Ver, ò hacer ver las estrellas*. met. Damdamín, ò pagdamdamín nang malakíng sákit; pasakitang malabis. — *Verse pobre*. Maghiítap. — *Verse con alguno*, fr. Makipagúsap sa isá nang úkol sa anomán. Hanáping para babagin ang sínoman. — *Verse las caras*. fr. Magáway.

VERANO. m. Panahón nang tagaraw.

VERBO. m. teol. Ang Dios anak. || gram. Ang bahagi nang pangungúsap na nagsásaysay nang kilos, dináramdam ó kalágyan nang tawo ó nang anománg bagay; at kinóconjugar sa mangá modo at tiempo.

VERBOSO, SA. adj. Masagána sa salitâ. || Masabí; masalitâ.

VERDACHO. m. der. nang *verde*. Verdeng mūrâ.

VERDAD. Katotohanan; katunáyan.

VERDADERO, RA. adj. der. nang *verdad*. Túnay; tutòd; lubós.

VERDE. adj. y m. Mūrâ; sariwâ. || Kúláy na verde. || Hilaw. || met. Ang hinátâ, na nasa kapanahunan nang lakás nang katawán at pag-iisip. || Maháláy na salitâ, kílo, etc.

VERDEAR, n. der. nang *verde*. Manariwâ; magmūrâ; magkúláy verde.

VERDECER. n. irreg. como

VER

agradecer. V. REVERDECER.

VERDÍN. m. der. nang *verde*. Liâ nang túbig; lûmot. || Kalâwang nang tansô.

VERDOLAGA. f. bot. Kulasiman.

VERDOR. m. der. nang *verde*. Kasariwâan; kamurâan. || Kúlay verdeng buhay. || met. Lakás; tatag.

VERDURA. f. der. nang *verde*. Kasariwâan; kamurâan. || Gúay. Sa kahulugáng ito'y lálông kagamitán sa plural. || met. Kalakasán; kabatâan.

VEREDA. f. Buláos; landás.

VERGONZOSO, SA. adj. der. nang *vergüenza*. Mahihín. || Nakahí hiyâ. || Mahálay. || Mahinhín.

VERGÜENZA. f. Hiyâ. || Kamirán; pagkahiyâ. || f. pl. Ang kaba hagi; ó púnông katawán.

VERÍDICO, CA. adj. Tutoó; tú nay; tapat.

VERIFICAR. a. Patutohanan ang anomán. || Ipatúloy; gawín ang anomán. || Siyasatin; tikmán ang kátutohanan nang anomán. || r. Mangyari; magkátutoo; matunayan.

VERRACO. m. Bulugang báboy.

VERRUGA. f. Kulugó; kuntil.

VERSADO, DA. adj. Bihasá; sanay. = *en disputar*. Sanay sa paki- kiptagalo.

VERSIFICACIÓN. f. der nang *versificar*. Pagtulá.

VERSIFICADOR. RA. m. y f. Mapagtulá.

VERSIFICAR. n. Tumulâ; bu- merso.

VERSIÓN. f. der. nang *verter*. Paghuhúlog nang isang wíkâ sa ibá.

VERSO. m. Tulá.

VERTER. a. irreg. como *ascender*. Ibhos; isalin ibubô. || Pagdanakin.

VES

|| Isábog; isambúlat. || Ihúlog ang isang sùlat ò libró sa ibang wíkâ. || met. Ipanabi; ikalat ang bágay na dápat ilíhim. || Sumagánâ; magkanlalabis. = *sangre*. fr. Sinásabi sa bágay na lub- hâng mapulá, na títla dugô. = *al suelo*. Ibubô sa sahig ó sa lúpâ. = *al, en castellano*. Ihúlog sa wíkâng kastilâ. = *del cántaro*. Lumiguak sa bangâ. = *en el jarro*. Isalin sa saro.

VERTIENTE. p. a. nang *verter*. y adj. Ang tumútulô; ó bumúbu- hos: v. gr. *Aguas VERTIENTES, ang mañgâ tubig* NA TUMÚTULÔ. || amb. Bálisbisan.

VERTIGO. m. Hilo; pagkahilo.

VESTIDO. p. p. nang *vestir*.

|| m. Damit; saplot.

VESTIGIO. m. Bakás.

VESTIR. a. irreg. como *pedir*. Paramtán; damtán; ó suután nang damit. || Balutan; pamutihan. || Kalup- kupán. || Giyakán: v. gr. *VESTIR los altares, GAYAKÁN ang mañgâ altar*. = *a la española*. Magdamit kastilâ; manamit na parang kastilâ. = *de seda*. Damtán nang sutlâ. || n. y r. Manamit; magbihis. || r. Magbihisán. || Mag- dahon ang kahoy; mabálot nang damó ang kaparangan. || Lumakás sa dináramdam na sakit; gumaling. || Mabálot: v. gr. *VESTIRSE de orín el hierro, MABÁLOT nang kalâwang ang bakal*. = *con lo ajeno*. Magsuot nang damit nang ibá.

VIA. f. Daan. || Paraán. || Dada- luyán.

VIAJANTE. p. a. nang *viajar*. Naglálakbay lugal; ó nagbisiahe.

VIAJAR. a. Maglakbay lugal; ma- ngibáng bayan; magbiahe.

VIANDA. f. Pagkáin; úlam.

VID

VIBRAR. a. Ispaspás ang sibat, espada, etc. nang pakinigkinig. || Panginigín ang *voces*. || Ihagis nang malakás ang anomán. || n. Kuminig; umugoyugoy.

VICTORIA. f. Pagdidíwang; pagtatagumpay: pananaló.

VICTORIOSO, SA. adj. Mapagdíwang; mananaló.

VID. f. Púnô nang *uvas*.

VIDA. f. Búhay. || Pamumúhay. = *ancha*. Masamáng pamumúhay, na ang sinúsumod ay ang hílig na masamá nang katawán. = *canonical*, ó *de canónigo*. fam. Maginhawang pamumúhay. — *La vida eterna*. Ang búhay na waláng hangán; ang kalowalhatian nang lángit. = *de perros*. Mahírap na pamumúhay.

VIDRIERÍA. der. nang *vidrio*. Tindahan nang mangá kasangkapang búbog; ó lugal na pinaggágawan nitò at pinagpúputulan.

VIDRIO. m. Búbog, || met. Alinmáng bágay na masailan at basagín. || Tawong maramdamin at madaling magálit. || pl. Ang mangá salamin nang *carruage*.

VIDRIOSÓ, SA. adj. der. nang *vidrio*. Babasagín; parang salamin. || Marupok. || Magagalitín; maramdamin. || met. Sahig na madulás.

VIEJO, JA. adj. Matandâ. || Lúmâ; maluat na. = *verde*. Tawong matandâ; nguni't kilos bátâ, at mahilig sa kalupaán. = *chocho*. Ulian. — *Tener alguna cosa de viejo*. fr. Mapagkaugalian; mapagkaratihan ang anomán.

VIENTO. m. Hangin; sí moy. || met. Kahambugán; kahanginan. = *cardinal*. Alinmán sa ápat na hangning pinakapangulo: na ito'y ang

VIG

sa amihan, habagat, sa draw at balaklaot. — *Soplarle á uno buen viento*. fr. Hipan; ó panuntán ang isá nang mabuting kapalaran.

VIENTRE. m. anat. Tian. || Ang lahat nang kasangkapan nang katawán, na nálalaman sa tian. || Ang loob; ó guang nang anomán. || Ang balikang nang tapayan, gúsi, etc. || Ang tian nang háyop ang tauag ay *barriga*. — *Descargar el vientre*. fr. Manabí; tumae. — *Desde el vientre de su madre*. mod. adv. Búhat pa sa tian nang kaniyang iná; ò búhat sa pagkápananganak. — *Hacer del vientre*. fr. Manabí; pasa kumún.

VIGA. f. Tahilan.

VIGENTE. adj. for. Kautusán, ley, etc. na kasalukuyang umíral, ó sinúsunod.

VIGILANTE. p. a. nang *vigilar*. Nagtátanod. || adj. Maalágâ.

VIGILAR. n. Magtánod; magalágâ = *en custodia de*. Magtánod sa pagaalágâ nang. = *sobre sus súbditos*. Alagáan ang kaniyang mangá sakop.

VIGOR. m. Lakás; bagsik; blás; talas; etc.

VIGORAR. a. der. nang *vigor*, y

VIGORIZAR. a. der. nang *vigor*. Bigyang lakás; palakasín; tibayan.

VIGOROSO. SA. adj. der. nang *vigor*. Malakás; mabísâ.

VIL. adj. Hámak; bulísik.

VILEZA. f. der. nang *vil*. Pagkahámak; hámak; kabulisikan.

VINAGRADA. f. der. nang *vinagre*. Inumíng pinaghálóng túbig, súkâ at matamis.

VINAGRE. m. Súkâ. || met. y fam. Tawong masakláp ang ugálf.

VIN

VINAGRERA. f. der. nang *vinagre*. Lalagyán nang súkâ. || pl. Ma-
ngá boteng maliliit, na lalagyán ng
súkâ, *aceite de olivo*, asin at pamintá,
na idinúdulot na sabaysabay sa mesa.

VINAZO. m. der. nang. *vino*.
Álak na lubhâng matápang.

VINIFICACIÓN. f. der. nang *vi-
nificar*. Arte nang paggawâ at pag-
tatágô nang álak.

VINO. m. Álak, na nagbúhat sa
ubas: kun álak na pinaraán sa alam
bike ang tawag ay *alcohol*.

VIÑA. f. Lúpâ na may tanim
na maraming *uva*.

VIOLAR. a. Labagín; suwaín ang
isang kautusán. || Dahasín; pilitin ang
isang babayi, nang laban sa kani-
yang kalooban. || Paslangín ang isang
sagradong lugal.

VIOLENCIA. f. Dahás; karaha-
sán; bugsó. || Pagpilit; pagdahás.

VIOLENTAR. a. Dahasín; pilitin;
gahisín. || Baakín; palahangín. || r. Mag-
pilit; magpígil. = *á, en alguna cosa*.
Magpígil; magpílit sa anomán.

VIRAR. náut. Ipsít; ibiling ang
sasakyán.

VIRGEN. com. Lalaki ó baba-
ying walán; báhid nang kalupaán.
|| Lúpâng hindí nalálawag; ó hindí
nalilínang. || Anománg bagay na wa-
láng hálô. || Si Ginoóng Santa Ma-
ría, at alinmáng mangá larawan niya.

VIRILIDAD f. der. nang *viril*.
Kalakasán.

VIROLENTO, TA. adj. Binùbu-
lutong; búlutungín.

VIRTUD. f. Lakás; bisá; kabag-
sikan. || Bagsik; tápag. || Kapangya-
rihan. || Kabáitan; kabànanan.

VIRTUOSO, SA. adj. der. nang

VIS

virtud. Mabait; banal. || Mabisá.

VIRUELA. f. Bulútong. = *negra*.
Tibátib. = *locas*. Bulútong na madá-
lang ang litaw at dí mabigat.

VISAJE. m. Ngíbit; ngíwí nang
mukhá. || iron. Pagmumukhá.

VISIBLE. adj. Náikikita; litaw;
tanyag. = *á para todos*. Tanyag sa
lahat; tanaw nang lahat. = *entre todos*.
Litaw, ungós sa lahat.

VISITA. f. Pagdálaw. || Dálaw; ó
panauhín. || Pagsisiyásat. = *de médico*.
Pagdálaw na susùmandalí.

VISITAR. a. Dumálaw. || Magsi-
yásat. || r. Magdalawán.

VISLUMBRAR. a. Mábanaagan
sa maláyô ang anomán; mátanaw
nang may kalabúan, dáhil sa kaku-
langán nang liwánag. || met. Kurúin;
halataín; sapantaháin.

VISTA. f. Paningín, || Pagtingín
VISTAZO. m. aum. nang *vista*.
Tingín na paraán lámang.

VISTOSO, SA. adj. der. nang
vista. Tánawin; marikit; mainam.

VITAL. adj. Náuukol sa búhay;
ó sarili nang búhay.

VITUALLA. f. Kapisanan nang
mangá pagkàin nang isang hukbó.
|| met. Kasaganâan nang pagkàin. ||
Bau nang pagkàin. || Anománg bagay
na pagkàin.

VITUPERACIÓN. f. der. nang
vituperar. Paglibak; pagupasalá.

VITUPERAR. a. Pintasán; liba-
kín; puláan. || Magwíká; umupasalá.

VITUPERIO. m. Libak; pintás.
|| Paglibak; pagmura; pagpintás. ||
Kapintasan; kamurahán.

VIUDA. f. Babaying bawo.

VIUDEDAD. f. der. nang *viuda*.
Pagkabawo ó kalágayan nang bawo.

VIV

|| Ang sueldong tinatangap nang isang bawo, na para ikabúhay niya.

VIUDO. m. Lalaking bawo.

VIVACIDAD. f. Kalákasan; siglá. || Kabuhayán nang dugô; talas; talino nang isip. || Dikit; kinang ng anomán. || Pagkadalosdalos; kapusukán.

VIVIDERO, RA. adj. Matátahanan; ó súkat matahanan.

VIVIENDA. f. Táhanan; bahay.

VIVIFICAR. a. Buhayin. || Palakasín; pasiglahín. || r. Mabúhay; lumakás; sumigla.

VIVIR. n. Mabúhay. || Manahán sa isang lugal. || Mamáhay.—*Vivir muriendo*. fr. Mabúhay nang lipós ng dálitâ, punô nang kahirapan, etc.—*Como se vive, se muere*. Kun ano ang pamumúhay, siyang kamátayan. Ipinagsúsulit din namán nang kahulugáng: *mahirap nang mabago ang pinagkaugalian ò pinagkatandaan. = con su hermano*. Mamáhay na kapisan nang kaniyang kapatid; mamáhay na kasama nang kaniyang kapatid. = *de limosna*. Mabúhay sa limós. = *sobre la haz de la tierra*. Mabúhay sa balat nang lupâ; ó mabúhay sa ibabaw nang mundò. = *de milagro*. Maligtas sa isang lubhâng malaking pangánib, ó kamátayan.

VIVO, VA. adj. Buhay. || Mabísâ; masidhi. || Matinkad na kúlay. || Matalino; matalas. || Maliksi.—*Caballo vivo*. Kabayong matulin, mañit.

VOCAL. adj. Náuukol sa voces. || Sinásalitâ; ó ginágawâ sa pamagitan nang voces.

VOCEAR. a. der. nang voz. Ipagtáwag. || Saysayín sa salitâ ang anomán. || Sigawáng tawagin ang kápo-

VOC

wâ. || Purihin nang malakás ang sinoman. || Magsabí nang sariling galing. || n. Sumigaw; magingay. || r. Magsigawan; ó magtawagan nang pasigaw.

VOCEO. m. der. nang voz. Pagsigaw; paglingay. || Kaingayan; sigaw.

VOCERÍA. f. der. nang voz. Hiyaan; sigawan; káingayan.

VOCIFERAR. n. der. nang voz. Magsisigaw nang malakás. || a. Ipagsigawan; ipagtáwag.

VOCINGLERO, RA. adj. der. ng voz. Malakás magsalitâ; masigawin. || Masabí; matabil. || Matálakin.

VOLAR. n. irreg. como *acordar*. Lumipad; pailanglang. || met. Magtumulin nang lákad; magkumámot ng takbò. = *al cielo*. Pailanglang sa lángit. = *de rama, en rama*. Lumipad na magpalipatlipat nang sangá. = *por muy alto*. Lumipad sa lubhâng mataás; pailanglang na lubhá. || a. met. Paliparín; pailandangín. || met. Pagalitín; maáyop, at sinásabi: *aquella pregunta me voló*, PINAGÁLIT akó ng tanong na yaón.

VOLCABLE. adj. Táobin; búalin.

VOLCAR. a. irreg. como *acordar*. Itaob; igibâ; ibual na matabon ang lamán. || met. Papagbaguhin ng akálâ ang kápowâ. || Tuksuhing gipitín hangang sa magálit. || n. y r. Mátáob; mágiwa; mabual. || Málagpak.

VOLTEAR. a. Paikitin; pabilingín. || Baligtarín; bilingín. || Baguhin; ibahin. || Itimbuang; ibual nang biglá ang anomán. || Tapusin. v. gr. *Mapaling NATAPOS, enseguida ESTÁ VOLTEADO*. || Mahúlog; gumúlong; umíkit; pu-

VOL

mihit ang anomán. || Magpalibid nang lákad sa isang lugal.

VOLUBLE. adj. Madaling paikitin. || met. Halaghag; salawahang loob.

VOLUMEN. m. Laki nang anomán. || Ang librò.

VOLUNTAD. f. Kalooban; loob; budhi. || Pasiyà. || Akálà. || Pagtbig; pagsintá. || Násà. || Utos.—*Por voluntad.* fr. Sa kautusan.—*Mala voluntad.* fr. Galit; pagtatanim sa loob.

VOLUPTUOSO, SA. adj. Malibog. || Nakahihikayat sa kalibugan.

VOLVER. a. irreg. como *absolver*. Baigtarin; balikin; bilingin; pagbilingbilingin. || Baguhin; ibahin. || Gumanting loob. || Magbayad. || Ihulog ang isang wika sa ibá. || Isahin; ibalik sa may ári ang anomán. || Isuka. Suklián. || n. Bumalik; umowi.—*Volver à casa.* Bumalik; umowi sa bahay. = *del barrio.* Bumalik na mangáling sa barrio. || Lumikò. || Kung *preposición* POR ang kasama sa hulíhan ay: IPAGLABAN; IPAGTANGOL. || Pagsaúlang loob ang nasindak ó hinimatay. || r. Magbago; magibá; maging: v. gr. MAGING *puti*; VOLVERSE *blanco*; BUMUTI *ang dating masamá*, VOLVERSE BUENO; SUMAMÁ, VOLVERSE MALO, etc. || Umàsim; masirá. Kunálak, ó ibang ganganitó ang pinagúsapan. || Lumingón; lumingap. || Kumiling. || Magbalik; bumalik || Umurong; umudlot. || Magbalik loob; ó magbago nang akálà.—*Volver en sí.* fr. Pagsaúlang loob; mahimasmásan. = *por sí.* fr. Magtangol; lumaban.—met. Bumàwi nang kasiráang puri ó pangulugi. = *ó volve* *atrás.* fr. Umurong. Huag tuparin ang kapanga-

VOM

kúan; ó magkúlang sa pangákò.—*Volverse loco.* fr. Maulol; masirá ang ulo. Matowá nang malabis.—*Volver la hoja.* fr. Magbago nang akálà; baguhin ang sálitáan.

VOMITAR. a. Isuka; ó sumuka; ihuá. || met. Magmurá; magsabi nang masamá. || fam. Ipaháyag ang nálilihim. || Sumirang puri sa kápowa.

VOMITINA. f. der. nang *vòmito*. Pangpasuka. Ginágamit namang pang *sustantivo masculino*.

VÓMITO m. Pagsuka. || Suka.

VOMITORIO, IA. adj. der. ng *vòmito*. Pangpasuka.

VORACIDAD. f. Katakawan; kasibáan.

VORAZ. adj. Palakaín; malakás kumáin; lubhang matákaw. || met. Ang lubhang malulong sa mangá pitang mahahálay nang katawán. || met. Malakás umubos nang anomán, para nang maningas na apoy.

VORTICE. m. Ipoipo; ululi.

VOS. pron. pers. Kayó. || Salitang magalang na ginágamit sa pakikipag-usap sa matataas na tawo.

VOSOTROS, AS. pron. pers. Kayó.

VOTAR. a. Magbigay nang kaniyang pasiyá; ò bumoto. || Iboto ang sínoman. || n. Magpanata; mangákò sa Dios ó sa mangá santos. || Manumpâ, = *una novena á la Virgen.* Mangákò nang isang novena sa Virgen. = *por su amigo.* Iboto ang kaniyang kaibigan; bumoto sa kaniyang kaibigan.

VOTO. m. Panata; ò pangákò sa Dios ó sa mangá santos. *Voto.* || Pasiyá nang báwâ't isá sa gitná nang isang pagpupulong. || Sumpâ; panu-

VUE

numpá. || Násá. || Pagasa.

VOZ. f. Tíngig; kalatuat; ó *voces*. || Háging; tunog. || pl. Sigaw. || Salitá; wiká. || Bulunbúlungan. || Kapangyarihan; lakás. || Utos; kautusán nang pinúnô. = *aguda. mís*. Matilí; ó maliit at mataás na *voces*. = *argentina*. *Voces* na malinaw, at matunog. = *cascada*. *Voces* na mahíná at payaos. = *vaga*. Sabísabí; balitá; ò salísaliâng hindí málaman kun saan nagbúhat. - à *voces*. mod. adv. Pasigaw; pahyaw. — à *voz en cuello*; ó à *voz en grito*. Malakás ang pagkásalitá; pasigaw. — *Correr la voz*. fr. Kumálat; ó mapagkaalamán ang anománg náli ihim.

VUELCO. m. Pagkabual; pagkabaligtad; pagkágiwa.

VUELO. m. Paglipad. || Lipad; ó mallipad. || Ang buóng bagwís na inilipad nang ibon; ó ang boong pakpak. Karaniwang plural kun gamitin. || Ang tapon ó saikadkad nang damit, na hindí dumádaite sa katawan. = à *vuelo*, ó *al vuelo*. mod. adj. Mádalán; mabilís. Paikitan ng *esquila* at tugtugan: kun sa kampáná. — *De vuelo*; *en un vuelo*; *de un vuelo*. fr. Kagyat; agadagad; pagdaka. — Co-

VUL

ger al vuelo. mod. adv. Samantalan. Masakián agad ang anománg nákita nang paraán lámang, ó náringig nang dungit. — *coger ó tomar vuelo*. fr. met. Məsulong; humusay; matuto.

VUELTA. f. Pagbiling; pagpilit. || Pagbabalik. || Pagkit. || Pagiikid. || Pagsasauli || Pagúlit. || Sukli. || Likod; ó líkuran nang anomán. || Lupí nang damit. — *Dar una vuelta*. fr. Magpakit; magpaibid sa isang lugal.

VUESTRO, RA, adj. y pron. pos. Inyó; ninyó.

VULGAR. adj. Karaniwan; kaulagan. || Sarili nang mangá tawong mabábá ó tawong bayan. || Hámak; bastòs.

VULGARIDAD. f. der. nang *vulgar*. Kabastusán; ó kilos at salitá nang walang pinagalaran.

VULGARIZAR. a. der. nang *vulgar*. Ikalat ang anomán. || r. Maki-salamuhá sa mababang tawo; ó magugáli nang paris nilá.

VULGO. m. Kapisanan nang mangá tawong mabábá; ó nang mangá kulang nang pinagalaran. || Ang mangá tawong bayan.

Y

Ya adv. t. Na. || Din; ó rin. || Náyaong.

YACENTE. p. a. nang *yacer*. Nádadatay. || adj. Nakatimbuang.

YACER. n. irreg. ger. *yaciendo*: p. p. *yacido*: ind. pres. yo *yazco*, *yazco*, *yago*: tú *yaces*; etc.: imperat. *yace* tú; *yazca*, *yazga*, ó *yaga* él; *yazcamos*, *yazgamos*, ó *yagamos* nosotros; *yaced* vosotros; *yazcan*, *yazgan*, ó *yagan* ellos: subj. pres yo *yazca*, *yazga*, ó *yaga*; tú *yazcas*, *yazgas*, ó *yagas*; etc. Mádatay. || Maburol; ó malibing. || Máhimlay ang bangkay sa libingan. || Sipingán nang lalaki ang isang babayi.

YACIENTE. p. a. nang *yacer*. Nakadátay; nakabúrol.

YACIJA. f. Hihigán. || Burulán; ó kinabuburulan: libingan.

YACTURA. f. Kasiraán; panguluging tinangap.

YEDRA. f. Kahoy na balítí.

YEGUA. f. Kabayong babayi. = *de vientre*. Ang kabayong mangyáyari, at na sa kapanahunan nang magkaanak.

YEGÜADA. f. der. *yegua*. Manada nang mangá kabayong babayi.

YEGÜERIZO. m, der. nang *yegua* y

YEGÜERO. m. der. nang *yegua*. Ang tagapagalágâ nang mangá kabayong babayi.

YEMA. f. Buko, ò usbóng nang káho. || Búrok nang itlog, = *del dedo* Atay nang dalíri

YERBA. f. Damó. 1 pl. Lason; at karaniwang sabihin: *le dieron* YERBAS, *siya'y pinacáin* ò *pinainom* nang lason.

YERBAJO. m. der. nang *yerba*. Damóng masamá; ó gúlay na waláng kabuluhán.

YERMO, MA. adj. Ilang ó lupang hindi sinásaká at payat: v. gr. *tierra yerma*, *lupang hindi sinásaka* AT PAYAT. || m. Ang lugal na ilang ò waláng nanánahan.

YERNO. m. Manugang na lalaki.

YERRO. m. Kamálitan; sala; mali. || pl. Mangá kamálitan halatâ, na nágawâ nang tawong tanyag ó li-

YES

taw sa bayan.

YERTO, TA. adj. Matigás; nanúnuid. || Ang nanigás sa malabis na lamig; ó ang patay.—*Quedarse yerto.* fr. met. Manlamig sa gùlat; ó matákot nang labis.

YESCA. f. Lùlog; yamuam. || met. Ang pangpasúlong ó pangpaálab ng anomang pita nang loob. || pl. Anománg bagay na tuyô, at madaling magdikit. || pl. Binalon ó pinkian.

YESERO, RA. adj. der. nang *yeso*, || Náukol sa yeso; parang yeso. || m. Magyeyesó.

YUN

YO. pron. pers. Akó.

YUGO. m. Pamàtok nang kalabaw. || met. || Singkaw. || met. Ang sintás ó talukbong na ibinabálabal sa nagáasawa sa oras nang kasal. || Ang matrimonio; ó pagaasawa. || met. Kautusán nang isang pùnô. || Alinmáng tálí, ó gapos; ó mabigat na dalá.

YUNQUE. m. Palihán. || met. Ang tawong matíbay na loob, at mapagtiis nang hírap; matagal gumawá.

YUNTA. f. Pareha nang háyop na pangararo.

Z

ZABUCAR. a. Halûin; kalawka-wín. || r. Magkáhalô.

ZABULLIDA. f. y

ZABULLIDURA. f. Paglúsong na biglâ sa túbig, na tuloy sísid.

ZABULLIR. a. irreg. como *brunir*. Italbog na biglâ sa túbig. || Isísid.

|| r. Tumalbog ó tumalóng; biglâ sa túbig, na sabay sísid. || met. Magtágô;

magkanlong. || Magtabon nang anomán at nang huag mákita. = *en el agua*.

Tumalón sa túbig nang tuloy sísid.

ZACAPELA. f. Babag; ó áway na lubhâng malngay.

ZAFAR. a. Pamutihan; gayakán. || Hawanin; alisín ang nakaáantala sa anomán.

Ginágamit namang parang *recíproco*, at lálóng gámit nang magdara-

ragat at nang nàtitira sa tabíng dá-gat. || r. Tumakas; ó magtágô; umí-

lag sa anománg pangánib, || met. Magdabilán at nang huag makágawâ. || met. Makaligtás sa anománg kahi-

rapan. = *de alguna persona*. Tumakas; magtágô sa kangínoman. = *del com-romi so*. Máligtas sa pangánib ó kasi-

kián.

ZAFIEDAD. f. Kamangmangán; kabastusán sa pananalitâ ó kilos.

ZAFIO, IA. adj. Mangmang; bas-tós.

ZAFO, FA. adj. naut. Aliwalas; walâng súkal. || met. Patas; ligtás:

at sa larô ay sinásabi. *Salió* ZAFO, lumabâs NA PATAS, ò HINDÎ NATALO

AT DÍ NANALO.

ZAGA. f. Líkuran; hulí. || Kalgá na inilálagay sa likod nang *carruage*.

|| m. Ang kulátad sa larô. — *A zaga*, ó *en zaga*. mod. adv. Sa hulihán;

hulí. — *No ir ó no quedarse en zaga*. fr. fam. Huag máhuli sa ibá.

ZAGAL. m. Ang bátang sumápit na sa kabaguntawohan. || Binátang

malakás, matápang at tikasán. Salitang kagamitán sa mangá barrio at

bayang maliliit sa España.

ZAGALA. f. Alinmáng babaying bagong nagdadalaga; ò kadalagahan.

|| Dalagang nagpápastol nang háyop.

ZAGUAN. m. Ang lugal nang sílong nang báhay, na, na sa tabi nang

Y ZAH

pagpások nang pintóng malakí.

ZAHERIDOR, RA. m. y. f. Manlibak.

ZAHERIMIENTO. m. Panglibak.

ZAHERIR. a. irreg. como *sensir*. Oyamín. || Parungitán. || Tuyáin. Libakín ang kápowa hangang sa mahiyâ nang malakí.

ZAHUMAR. a. Suubín; paasuhán nang mabangó.

ZAHUMERIO. m. Panuob na mabangó.

ZAHURDA. f. Kulungán nang bàboy.

ZALAMERÍA. f. Paghìbô; pagbalbás; paglalangís; ò pagpuring malabis.

ZALAMERO, RA. adj. y s., m. y f. Mapagmápuri; mapagbalbás.

ZAMACUCO. m. fam. Tawong mangmang, tangá at dungô. || Kalasingán.

ZAMBIGO, GA. adj. Piki.

ZAMBO, BA. adj. Piki, Sinásabi namang PATIZAMBO, BA.

ZAMBOMBO. m. fam. Tawong bastós at maikli ang isip.

ZAMBUCAR. a. fam. Isiksik; ò iingit nang mādalian ang anomán sa gitná nang marami at nang hindi makita. || r. Sumiksik na biglá sa alinmang lugal at nang di makita.

ZAMBULLIR. n. y r. irreg. como *bullir*. Sumísid; lumubog na biglá sa túbig. V. ZABULLIR.

ZAMPACUARTILLOS. m. fam. Mapaglángó.

ZAMPAR. a. Ipaloob ang anomán, na isaksak nang mādalian sa ibá ó sa gitná nang karamihan, at nang di makita. || Kumáin nang má-

ZAN

dalian, na hálos hindi na nginunguy ang kinákain. || r. Paloob; ó mások na biglá sa isang lugal. = *en la sala*. Mások na biglá sa salas. Magtuloytuloy sa salas.

ZAMPATORTAS, ó **ZAMPABODIGOS**, etc. m. fam. Ang lubhâng m. kás kumáin at hindi nahihiyâ masunod lámang ang pitang makákain. || Ang táwong sa kaniyang pagmumukhá, kilos at pananalitâ ay nagpápakilang malinaw nang malakíng kamangmangán at kawaláng pinagalaran.

ZAMPUZAR. a. Ilublob sa túbig. || met. Iliblib; ó ikanlong ang anomán sa isang lugal na hindi makikita, hindi man sa túbig. || r. Sumísid; lumiblib. = *en agua*. Sumísid sa túbig; ó tumalón sa túbig na tuloy sisid.

ZANCA. f. Ang paá nang ibon búhat sa dalií, ó kukó hangang hítâ. || met. Ang payat na paá nang táwo ó nang háyop.

ZANCADILLA. f. der. nang *zanca*. Pátid; pagpátid. || met. y fam. Lalang; paráyâ.

ZANCAJO. m. der. nang *zanca*. Sákong. || Ang sákong nang sapín ó medias, lálô na kun sirá. || met. Ang tawong masamá ang tikas, ó nápakaliit. — *Ir royendo á uno los zancajos*. fr. fam, met. Buntután; sundáng lagi ang isá.

ZANGANEAR. n. Gumalàgalá; gumayongayón.

ZANGUANGO. m. fam. Tawong tamad, at nagháhanap nang dahiláng huag makagawá.

ZANJA. f. Sangká; bambang. || met. Ang ugat, ó pinakahaliging pi-

ZAP

naninibayan nang anomán.—*Abrir las zanjias*. fr. Pamulán ang anomán.

ZANJAR. a. Lagyán nang san-ká; hukayan. || met. Tapusin; putling mahúsay ang isang *negocio*.

ZAPARRASTRAR. n. Kaladkarín; sangayárin ang damit.

ZAPARRAZO. m. Sakit na malakí, na nagbúhat sa pagkahúlog sa isang mataás na lugal. || Lagapak ng pagkahúlog na malakás. || met. Pagkábabá sa isang mataás na kalágyan.

ZAPATAZO. m. aum. nang *zapato*. Tsaping malakí. || Hampás; ó pálò nang tsapín.

ZAPATERA. f. der. nang *zapato*. Ang babaying asawa nang *zapatero* ó ang babaying gumágawá ó nagtitinda nang tsapín.

ZAPATERIA, f. der. nang *zapato*. Tindahan nang tsapín; ó gagawán nang tsapín. || Ang daan, ó lugal na may maraming tindahan nang tsapín.—*de viejo*. Lugal na pinagtindahan at pinagtatahian nang mangá lumáng tsapín.

ZAPATERO. m. der. nang *zapato*. Mangagawá; ó nagbibili nang tsapín.

ZAPATO. m. Tsapín sa paá.

ZARANDA. f. Bithay; salaan.

ZARANDEAR. a. y a. Bitháin; agagin.

ZARCILLO. m. Hikaw. Karaniwang plural na wikáin, dáhil sa hindi nagagamit, kundí dalawá nang dalawá.

ZARCO, CA. adj. Kúlay na azul na múra, na mamutmutí. Karaniwang sa kúlay nang matá sabihin.

ZARPAR. a. náut. Itaás ang si-

nipete at tumúlak na lumáyag sasakyán.

ZELAR. n. Manibughô. || Sumiyásat; magmasid sa kaniyang nasasakop, úpang ipatupad ang kaníkani-lang katunkulan.

ZELO. m. Pagiingat; pagaalágá; pagtupad na masikap nang anomang kautusán. || Útog ó násâ sa kalupaán nang mangá háyop. || pl. Panibughô.

ZONZO, ZA. adj. Walang lasa; matabáng. || met. Hangal; tangá.

ZOPENCO, CA. adj. fam. Hangal at parang háyop ang ugáli.

ZORITA. f. Batobató.

ZOTE. m. Mangmang; mapurol ang ísip.

ZOZOBRA. f. met. Kabá nang loob; pighatí; sindak.

ZOZOBRAR. n. Mápanganib na lumubog, ó mabásag ang sasakyán dáhil sa sasal nang hangin: lálóng kadálasang gamitin sa kahulugáng *mabásag*; *lumubog*. || Mábingit na masáyang; ó huag kamtán ang anomán. || Masindak; kumabá ang dib-dib.—*en la tormenta*. Mabásag sa bagyó; mápangat na lumubog sa bagyó.

ZUECO. m. Bakiâ.

ZUMBA. f. met. Bíró; agláht; iit. || Haginit; háging.

ZUMBAR. m. Humáging; humaginit. || fam. Málapit na lubhá ang anomán sa ibá, na kákaunti na lámang ang kúlang at áabot na. Sinásabi sa bágay na walang katawán at hindi nahshipô, para nang: *Fulano no tiene aun cincuenta años, pero le zumbar, si Fulano'y walâ pang limang puong taon, ñguni't kákaunti na ang kúlang*. || a. y r. Manuksó; mangiit.

ZUM

^{tr} ^{pag} ZUMBEL. m. fam. Simángot.
 ZUMBIDO. m. Háging.
 ZUMBÓN, NA. adj. met. Ma-
 panuksó; palabirô.
 ZUMO. m. Katás. || met. Tùbô;
 ó pakinábang na nákuha sa an-
 ran.
 ZUMOSO, SA. adj. der. nang
sumo. Makatás.
 ZURCIDO. p. p. nang *zurcir*.
 m. Sulsí.
 ZURCIDOR, RA. m. y f. Má-
 nunulsi; ó tagasulsí.
 ZURCIDURA. f. Panunulsi. ||
 Sulsí.
 ZURCIR. n. Manulsi; magtagpi.
 || Magtahitahi nang kasinungalingang
 sabi.
 ZURDEAR. n. Gumawâ nang
 kaliwáng kamay, sa lugal nang kí-

ZUR

nan na siyáng kaugalián.
 ZURDO, DA. adj. Kaliwâ kun
 gumawâ; ó kaliwáng kamay ang ugá-
 ling gamitin. || Kamay na kaliwâ; ó
 nánukol ó nágagawí sa kaliwâ.—A
zurdas. mod. adv. Pasaliwâ.
 ZURRA. f. Pagkultí nang balat,
 na ináalis ang balahibo. || Pálô; ham-
 pás. || met. Pagtatalo; pagaáway.
 ZURRAR. a. Kultihín ang kátad.
 || Hampasin; paluin. || met. Babaging
 salantain ang kápowâ.
 ZURRIAR. n. Sumagiok; lumagi-
 nit.
 ZURRÓN, NA. adj. fam. Magaán
 ang kamay; agad nakapanánakit. || m.
 Súpot na kátad na malakí, na la-
 lagyán nang baong pagkáin. || Inu-
 nan.

FIN

DE LA PRIMERA PARTE.

Secretaría del Arzobispado de MANILA.

DON LUIS REMEDIOS,

PRESBITERO, CANÓNIGO DE GRACIA DE ESTA SANTA IGLESIA CATEDRAL Y
SECRETARIO DE CÁMARA Y GOBIERNO DEL ARZOBISPADO DE MANILA,
ETC.

CERTIFICO: que á una instancia presentada por D. Sebastián Gardó, Administrador de "LA OPINIÓN" en solicitud de licencia de impresión, S. E. I. el Arzobispo mi Señor, se ha servido decretar lo siguiente:— Manila 19 de Octubre de 1888.—"Por las presentes y por lo que á Nos toca, concedemos la licencia necesaria para que pueda imprimir y publicar el "DICCIONARIO ESPAÑOL-TAGÁLOG y VICEVERSA" escrito por Pedro Serrano, en atención á que de nuestro órden ha sido examinado, y no contiene según la censura cosa alguna contraria al dogma católico y sana moral; antes bien su publicación será de mucha utilidad y provecho para el conocimiento de ambos idiomas. Librese por Secretaría copia certificada de este decreto al interesado á quien se encarga presente en la misma dos ejemplares de la obra, cuando se halle impresa y archívese original.—Fr. Pedro Payo.—Por mandado de S. E. I. el Arzobispo mi Señor.—Luis Remedios, Secretario.—Y en cumplimiento del preinserto decreto, libro la presente certificación en esta Secretaría de mi cargo á diez y nueve de Octubre de mil ochocientos ochenta y ocho.—Luis Remedios, Secretario.—Es Copia.

to page 100 RPT. **Y**
ZAJ

COMISION PERMANENTE DE CENSURA

El Excmo. Sr. Gobernador general con fecha 24 de Noviembre último, se ha servido decretar lo que sigue:

“En vista de la instancia promovida por D. Sebastian Cardó á nombre de D. Pedro Serrano, este Gobierno general viene en concederle el permiso que solicita para imprimir y publicar el *Diccionario español-tagalog* y viceversa, debiendo someterse dicha obra al previo examen de la Comisión Permanente de Censura.”—Lo que traslado á V. para su conocimiento y fines correspondiente.

Dios guarde á V. muchos años. Manila 24 de Abril de 1889.

Antonio de Santisteban.

Sr. D. Sebastian Cardó.